

2. júlí. — fyrsti fundur.

Mánudaginn, 2. dag júlímánaðar 1855, var alþingi Íslendinga sett í Reykjavík. Áður en þingið var sett, var guðsþjónusta haldin í dómkirkju bæjarins, og prjedikaði dómkirkjuprestur, prófastur herra Ó. Pálsson, og lagði út af Matth. 6., 33.

Auk konungsfulltrúa, herra amtmanns *P. Melsteðs*, r. af d. og dbrn., og skrifara hans, prestaskólakennara herra *S. Melsteðs*, voru þessir alþingismenn viðstaddir:

A. *Konungkjörnir:*

1. *Þórður Sveinbjörnsson*, konferenzráð og háyfirdómari.
2. *H. G. Thordersen*, biskup yfir Íslandi.
3. *Þórður Jónassen*, jústizráð og assessor í landsyfirrjettinum.
4. *V. Finsen*, kanselíráð og landfógeti (varaþingmaður).
5. *P. Pjetursson*, r. af dbr., prófessor og forstöðumaður prestaskólans.

B. *Þjóðkjörnir:*

1. *Jón Guðmundsson*, lögfræðingur, frá Reykjavík, fyrir Skaptafellssýslu.
2. *Páll Sigurðsson*, hreppstjóri, frá Árkvörn, fyrir Rangárvallasýslu.
3. *Magnús Andrjesson*, hreppstjóri, frá Syðra-Langholti fyrir Árnessýslu.
4. *Guðmundur Brandsson*, hreppstjóri, frá Landakoti, fyrir Gullbringu- og Kjósarsýslu.
5. *H. Stephensen*, prófastur, frá Ytra-Hólmi, fyrir Borgarfjarðarsýslu.
6. *Jón Sigurðsson*, hreppstjóri, frá Tandraseli, fyrir Mýra- og Hnappadalssýslu.
7. *E. Ó. Kúld*, aðstoðarprestur, frá Flatey, fyrir Snæfellsnessýslu (varaþingmaður).
8. *Guðmundur Einarsson*, prestur, frá Kvennabrekku, fyrir Dalasýslu.

9. *Ó. Sívertsen*, prófastur, frá Flatey, fyrir Barðastrandarsýslu.
 10. *Jón Samsonsson*, bóndi, frá Keldudal, fyrir Skagafjarðarsýslu.
 11. *Stefán Jónsson*, umboðsmaður, frá Reistará, fyrir Eyjafjarðarsýslu.
 12. *Jón Jónsson*, umboðsmaður, frá Múkaþverá, fyrir Norðurlandshéraðsýslu.
 13. *Jón Kristjánsson*, prestur, frá Ytrafelli, fyrir Suðurlandshéraðsýslu.
 14. *Jón Hávarðsson*, prestur, frá Skorrastað, fyrir Suðurlandshéraðsýslu.
 15. *Jón Pjetursson*, dómari í landsyferréttinum, kosinn fulltrúi fyrir Reykjavíkurbæ, en varabíngsmaður í Strandarsýslu.
- Konungsfulltrúi setti því næst þingið með eftirfylgjandi ræðu:*

Heiðruðu alþingismenn! ástkæru landar!

Enn þá einu sinni tilkvaddur af vorum allramildasta konungi, til að flytja erindi hans á þessu þingi, álit ég það hlýða, að ávarpa yður, heiðruðu alþingismenn, með fáeinum orðum, áður en hver tókum til starfa þeirra, er köllun vor til þessa þings af oss heimtar.

Jeg vil þá fyrst votta yður gleði mína yfir því, að mæta hjer aptur þeim sömu mönnum, er á seinasta þingi með velvildarfullri eindrægni gjörðu mjer stöðu mína ljettari, en hún, eftir eðli sínu, opt hlýtur að vera.

Síðan hver vorum hjer saman seinast, hefur, eins og þjer vitið, brotízt út mikill og ákaflegur ófriður milli nokkurra af þeim völdugustu þjóðum Norðurlandshéraðs; en fyrir tilstilli guðlegrar forsjónar og viturleik stjórnmálarinnar hefur Danaveldi enn þá komízt hjá, að taka þátt í stríði þessu, og þaunig að fríjast frá þeim hörmulegu afleiðingum, er hluttekning í slíku stríði ætíð hefur í för með sjer.

Enn þá hefur stjórnmálinn í Danmörku ekki tekízt að koma á almennri stjórnmálskipun fyrir allt konungsveldið, eða að fá breytt á þann hátt, er þar til svarar, hínun dönsku grundvallarlögum; og því er ekki heldur von á, að um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins hafi enn þá verið eða orðið gjörð nokkur föst eða fullkomleg ákvörðun.

Af hínun konunglegu auglýsingu til alþingis, er bráðum mun verða yður afhent, munuð þjer fá sjed, bæði það, að vor allramildasti konungur kannast við, hve dyggilega þjer hafið kappkostað að efla hans og föðurlandsins gagn, og líka, að stjórn hans, bæði í lagaþóðum þeim, sem út eru komín eftir tillögum hins seinasta alþingis, og

eins í frumvörpum þeim og uppástungum, er nú lögð verða fyrir þetta þing, hefur ei einasta nákvæmlega yfirvegað, tillögur alþingis, heldur og einnig fylgt þeim og tekið þær til greina í öllum þeim atriðum, hvar yfirgnæfandi ástæður ekki hafa verið því til hindrunar.

Af frumvörpum þeim, sem jeg af stjórnarinnar hendi í þetta sinn hef að leggja fyrir þingið, eru það sjer í lagi tvö, sem eru mjög vandasöm og þurfa nákvæmlegrar og ítarlegrar yfirvegunar og rannsóknar með, ef þeim á að verða ráðið til lykta á þann hátt, er sje til sóma fyrir þingið, og til gagns fyrir landið, nefnilega frumvarpið um sveitastjórn hjer á landi, og uppástunga um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið. Eigi þessi mál vel og vandlega af heudi að leysast, munu þau bæði útleimta svo langan tíma, og svo mikið af vinnukröptum þingsins, að þingmenn ættu vel að gæta þess, og gæta þess í tíma, að þeir ei taki fleiri málefni til meðferðar, en þeir, svo vel sje, fái yfirkomizt, án þess að það verði meðhöndlun hinna meir áriðandi málefna til tálmunar eða fyrirstöðu.

Að öðru leyti fulltreysti jeg því, að þjer, heiðruðu alþingismenn, munuð starfa að þeim málefnum, er fyrir yður verða lögð, eður hjer koma til umræðu, með þeirri greind og stillingu, með þeim áhuga og þeirri gætni, að ávextirnir af störfum yðar geti orðið föðurlandinu til heilla, og þinginu til sóma.

Í hvað mig sjálfan áhrærir, þá verð jeg að játa, að jeg nú með minni kvíða og með öruggara geði geng til starfa þeirra, sem mjer ætluð eru á þingi þessu, en seinast, er vjer komum hjer saman; ekki af því samt, að jeg ekki nú hafi eins næma og lifandi tilfinningu, eins og þá, um það, sem mig skortir á til þess, að geta staðið svo vel og fullkomlega, sem vera ber, í þeirri stöðu, sem mjer er hjer ætluð, heldur af hinu, að jeg nú af reynslunni veit og þekki, hvað mikið sú velvild, er þjer, heiðruðu þingmenn, hafið mjer auðsýnt, og sú alúð og eindrægni, með hverri þjer hafið unnið að voru sameiginlegu ætlunarverki, ljettir mjer þá byrði, er staða mín hjer leggur mjer á herðar.

Í þeirri von, að góðvild yðar og aðstoð ekki bregðist mjer á þessu þingi, og með þeirri bæn, að hinn algóði, er styrkir öll góð og hreinskilin áform, leggi sína blessun yfir athafnir vorar, lýsi jeg nú, í vors allramildasta konungs nafni, því yfir, að

ALÞINGI ER SETT.

Að raðulokum svaraði einn þingmanna:

*Lengi lifi konungur vor, **Friðrik hinn sjöundi!***
og tóku allir þingmenn undir í einu hljóði.

Konungsfulltrúi: Samkvæmt 47. gr. alþingistilskipunarinnar skora jeg á hina heiðruðu þingmenn, að koma fram með þau mótmæli gegn kosningum þingmanna, eða athugasemdir, sem þeir hafa við þær.

J. Guðmundsson: Jeg hafði ætlað mjer að vekja máls á kosningaradferð þeirri, sem höfð var, þegar fulltrúi Reykvíkinga var kosinn, en þar eð jeg hef komizt að því, að frumvarp til nýrra kosningarlaga mundi verða lagt fyrir þetta þing, þá sleppi jeg því að þessu sinni; því jeg vona eptir þessu, að hin nýju kosningarlög verði komin á, áður en kosningar fara hjer næst fram.

Þingmenn komu ekki fram með nein mótmæli gegn kosningunum.

Konungsfulltrúi kvaðst ekki heldur hafa nein mótmæli að bera fram gegn kosningum þingmanna.

Konungsfulltrúi: Jeg skal þá skýra þinginu frá því, að jeg hef móttekið: 1. brjef frá þingmanni Snæfellinga, hvar í hann afsakar sig að mæta, og því er varaþingmaður þess kjördæmis hjer kominn. 2. hefur innanríkisráðherrann birt mjer, að hinn 2. konungkjörni þingmaður, amtmaður *J. P. Havstein*, hafi fengið lausn frá þingsetu í ár, og er varaþingmaðurinn, land- og bæjar-fógeti, kanselíráð *V. Finsen*, því kallaður hingað í stað hans; 3. hefur sýslumaðurinn í Norðurmúlasýslu tilkynnt mjer, að þingmaður þess kjördæmis, stúdent *G. Vigfússon*, hefði afsakað sig frá þingferð, nína vegna sjúkdóms, og svo jafnframt fyrir framtíðina, en sjer hefði verið of naumur til þess eptir hinum gildandi kosningarlögum, og verður þetta kjördæmi þingmannslaust í ár, því varaþingmaður þess er dáinn; 4. hefur þingmaður Húnavetninga, Jósep læknir Skaptason tilkynnt mjer, að hann geti ekki mætt, þar viðkomandi amtmaður hafi ekki gefið sjer leyfi til að fara frá embætti sínu, nema hann skipi examíneraðan lækni í sinn stað, og það geti hann ei. Þetta kjördæmi verður þess vegna einnig þingmannslaust í ár. 5. hefur fulltrúi Strandasýslu, Á. bóndi *Einarsson*, tilkynnt stiptamtanni, að hann gæti ekki mætt á þessu þingi, og hefur stiptamtmaður birt mjer afsökun hans í dag. 6. hef jeg í þessu augnabliki fengið afsökun hins

konungkjörna þingmanns, kanmerráðs *P. Guðmundsens*, frá að mæta á þessu þingi vegna embættisanna og sjúkleika konu sinnar.

P. Sigurðsson: Jeg vil leyfa mjer að spyrja hinn háttvirta *konungsfulltrúa* að því, hvort nokkuð muni hafa komizt í lag með þingmann fyrir Húnavatnssýslu, og finn jeg mjer þetta því fremur skylt, sem jeg 1853 tók aptur uppástungu þá, er jeg hafði borið upp fyrir þinginu um þetta efni, og það tekið til meðferðar, einasta af þeirri ástæðu, er konungsfulltrúi þá gaf þinginu það loforð, að sjá svo um, að kjördæmi þetta yrði ekki fulltrúalaust framvegis, og jafnframt því gaf þinginu von um, að hlutaðeigandi amtmaður mundi og bera umhyggju fyrir því, að einhver mætti á næsta þingi sem fulltrúi fyrir þetta kjördæmi. Nú er mjer með öllu óljóst, hvort ofan nefndir embættismenn hafa nokkuð leitað við, að bæta úr þessu, því jeg sje, að enginn er hjer enn mættur í sal þessum sem fulltrúi fyrir Húnavatnssýslu, en veit hins vegar til, að sá kosni aðalþingmaður Húnavetninga, læknir *Jósep Skaptason*, er hjer nú sem stendur í bænum. Jeg vil því skora á hinn háttvirta *konungsfulltrúa*, hvort hann vilji ekki innkalla lækni *J. Skaptason* til þingsetu, þar hann er nú nálægur.

Konungsfulltrúi: Upp á þetta verð jeg að gefa það svar, að jeg er ekki viðbúinn að svara þessu núna, og ef þingmaðurinn vill hreifa því máli fram, verður hann að bera spurningu sína fram fyrir þingið í löglegu formi, skriflega.

G. Brandsson: Hinn háttvirta *konungsfulltrúi* hefur nú skýrt þinginu frá, hverra fulltrúa ekki mundi vera að vænta í þetta sinn frá ýmsum þeim hjeruðum landsins, sem hann hefur tilnefnt; en ein er sú sýslan (Ísafjarðarsýsla), sem hann hefur þagað um, og hvaðan enginn fulltrúi er nú mættur hjer á þinginu; reyndar hafa menn sjeð í blaðinu *Þjóðólfi*, að aðalfulltrúans þaðan mundi ekki vera að vænta í þetta sinn, en hverra orsaka vegna, er mönnum ókunnugt. Eins vita menn ekkert um það, hvort varafulltrúa þessarar sýslu sje nokkur von hingað eða engin; það væri því æskilegt, að him hæstvirti *konungsfulltrúi* gæti gefið þær upplýsingar um þetta, sem nauðsynlegar virtust.

Konungsfulltrúi: Jeg hef enga tilkynningu fengið frá þingmanni Ísafirðinga um það, hvort hann komi hingað eða ekki, og veit alls ekki, hvort nokkur mætir fyrir kjördæmi það, og því gat eg þess ekki áðan.

Konungsfulltrúi skoraði því næst á hinn elzta þingmann,

konferenzráð, háyfirdómara *P. Sveinbjörnsson*, að láta þingmenn ganga til forsetakosningar.

Konferenzráð *P. Sveinbjörnsson* bað þá jústizráð *P. Jónassen* og landsyfirrjettardómara *J. Pjetursson*, að rita upp atkvæðin við forsetavalið.

Voru þá atkvæði greidd, og var *Hannes* prófastur *Stephensen* kosinn til forseta með 12 atkvæðum; konferenzráð *P. Sveinbjörnsson* fjekk 5, og prófessor *P. Pjetursson* 2 atkvæði.

H. Stephensen: Því fremur sem jeg finn mig heiðraðan af trausti því, er þingmenn nú hafa látið í ljósi að þeir beri til mín, þess ljósari verður mjer vanmáttur minn, að geta gegnt þeirri köllun, er þeir hafa lagt mjer á herðar, og þó ljósastur, þegar jeg lít til baka, og sje, hvílká yfirburði þeir allir hafa haft yfir mig, sem á undan mjer hafa gegnt því starfi, sem jeg er nú kallaður til; einasta sú meðvitund, að jeg muni eins og hingað til leggja fram það litla, sem í mínu valdi stendur, og vonin um umburðarlyndi og aðstoð yðar allra kemur mjer til, að ganga undir þennan vanda.

Að svo mæltu tók prófastur *H. Stephensen* forsæti, og bað menn að kjósa varaforseta.

Var lögfræðingur *Jón Guðmundsson* kosinn varaforseti með 10 atkvæðum; prófessor *P. Pjetursson* fjekk 4, biskup *H. G. Thordersen* 2, og prófastur *Ó. Sívertsen* 1 atkvæði.

J. Guðmundsson: Undir eins og jeg votta hinu heiðraða þingi þakklæti mitt fyrir það traust, er það með kosningu þessari lýsir að það beri til mín, hugga jeg mig við það, að það komi ekki til þess, að jeg þurfi að sýna vanmátt minn í þessari vandasömu stöðu á þessu þingi.

Forseti bað menn því næst að kjósa þingskrifara, og var sjera *Guðmundur Einarsson* kosinn með 10 atkvæðum, en þeir kanseliráð *V. Finsen* og sjera *E. Ó. Kúld* fengu 7 atkvæði hvor; var því kosið um þá aptur, og var sjera *E. Ó. Kúld* kosinn með 10 atkvæðum (hin 9 fjekk kanseliráð *V. Finsen*).

Konungsfulltrúi afhenti því næst forseta til úthýtingar meðal alþingismanna *Konunglega auglýsingu til alþingis um árangur af þegnlegum tillögum þess og öðrum uppástungum á alþingi 1853*, og er hún svo hljóðandi:

Vjer Friðrik hinn Sjöundi, af guðs náð
Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljes-
vik, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og
Aldinborg, sendum Voru trúa alþingi kveðju guðs og Vora!

Ánægjusanlegt hefur Oss verið, að sjá það af störfum alþingis-
manna Vorra árið 1853, hve dyggilega þeir hafa kappkostað að efla
gagn Vort og landsins.

Vjer höfum vandlega látið íhuga tillögur þingsins um laga-
frumvörp þau, sem undir það voru borin, og önnur álitismál þess og
uppástungur, og munum Vjer nú allramildilegast skýra frá, hvað í
þeim efnum hefur verið af ráðið.

I.

Þessar rjetarbætur hafa gjörðar verið um þau mál, er Vort
trúa alþingi hefur sent Oss þegnlegar tillögur um:

- 1) 22. febrúar þ. á., opið brjef um fjölgun þingstaða í Árness-
sýslu.
- 2) 28. marz þ. á., tilskipun um sunnu- og helgidagahald á
Íslandi.
- 3) 9. maí þ. á., tilskipun, sem lögleiðir á Íslandi, með nokkrum
breytingum, lög 3. janúar 1851, um prentfrelsi.
- 4) s. d., opið brjef, er lögleiðir á Íslandi opið brjef 17. febrúar
1847, um borgun fyrir málaflutningsmenn við hæstarjett í
þeim dómsmálum, sem þeir þar verja.
- 5) s. d., opið brjef, er lögleiðir á Íslandi lög 29. desember
1850 um það, hvernig beita skuli hinum ýmislegu tegundum
hegningarvinnu.
- 6) s. d., opið brjef, sem lögleiðir á Íslandi lög 25. apríl 1850,
er tiltaka, að auglýsingar þær, er áður var boðið, þegar
svo stóð á, að birta í Altónaborgar „Mercur“, Hamborgar-
blöðum og á kaupmannahúsi Hamborgar, skuli ekki framar
eiga sjer stað.
- 7) 31. maí þ. á., tilskipun, er lögleiðir á Íslandi lög 5. janúar
1851, um eptirlaun.
- 8) s. d., opið brjef, er lögleiðir á Íslandi, með nokkrum breyt-
ingum, lög 5. janúar 1851 um skyldu embættismanna til
að sjá ekkjum sínum borgið með fjárstyrk eptir sinn dag.
- 9) s. d., opið brjef, er lögleiðir á Íslandi lög 30. júní 1850,

um ávísanir embættislauna, og þess konar, sem og um borgun slíkra launa fyrir fram.

Á rjettarbotum þessum getur alþingi sjeð, hversu athugasemdir þær, er það hefur gjört um lagaboð þau, er nú voru talin, hafa verið grandgæfilega íhugaðar, og hvernig sumum af lagaboðum þessum hefur eptir þeim verið breytt, nákvæmar ákvörðuð og aukin.

Þar eð alþingi hefur ráðið frá því, að löggilda á Íslandi nú sem stendur lög 5. apríl 1850, er leyfa útlendum Gyðingum að eiga dvöl hjer í ríkinu, hefur í þetta skipti verið látið við svo búið standa; en það er vilji Vor, að lög þessi verði á ný borin undir alþingi, svo það verði aptur íhugað, hvort ekki beri að lögleiða þau á Íslandi.

Alþingi hefur látið í ljósi álit sitt um jarðamatið á Íslandi, er fram fór árin 1849 og 1850. Verður nú borin undir þingið uppástunga um það, hvernig máli þessu, sem landinu er svo mikils um varðandi, verði komið í lag.

Eptir athugasemdum alþingis við lagafrumvarp, er undir það var borið, um stofnun barnaskóla í Reykjavík, hefur þurft að fá skýrslur hjá hlutaðeigandi embættismönnum á Íslandi, um ýms atriði, er þingið benti á; er því mál þetta enn eigi svo á veg komið, að nýtt lagafrumvarp um það efni verði í þetta skipti borið undir alþingi.

III.

Um þegnlegar bænarskrár, er Vort trúá alþingi hefur sent Oss, birtum Vjer alþingismönnum allramildilegast:

- 1) Viðvíkjandi þegnlegum bænarskrám alþingis um verzlunarfrelsi á Íslandi, má skírskota til laga 15. aprílm. f. á., um siglingar og verzlun á Íslandi, og opins brjefs 19. maí s. á., um það að fastakaupmenn á Íslandi megi sigla á aðra staði á landinu en hin löggildu kauptún; þar að auki er 4. desember f. á. komin út auglýsing um það, hvernig fá megi íslenzk leiðarbrjef, og 24. marz þ. á. auglýsing um aukagjald fyrir sum utanríkisskip, sem sigla til Íslands.
- 2) Eptir því sem nú stendur á, hefur Oss ekki litizt í þetta skipti að bera undir álit alþingis, út af því sem farið var fram á í bænarskrá þess, frumvarp til laga um stöðu Íslands í ríkinu. Að öðru leyti skal standa við það, sem ákveðið er í allrahæstri auglýsingu 12. maí 1852, að eigi skal gjöra

neina breytingu á stöðu Íslands í ríkinu, nema lagafrumvarp um það efni áður sje borið undir álit alþingis. En fulltrúi Vor á alþingi mun skýra þinginu greinilegar frá ástæðum þeim, er einkum rjeðu, þá er hin einstöku atriði í bænarskrá alþingis voru fluguð.

- 3) Eptir bænarskrá alþingis verður nú borið undir álit þess frumvarp til tilskipunar um breytingu á tilskipun 8. marz 1843, viðvíkjandi kosningunum til alþingis.
- 4) Alþingi hefur beðið um, að lög þau, sem hjer eptir verða sett á Íslandi, verði einungis á íslenzku máli og staðfest með undirskript Vorri og svo ráðgjafa þess, er Vjer felum á hendur stjórn hinna íslenzku mála. Vjer getum eigi orðið við þessari bæn alþingis; eru enn til þess þær hinar sömu ástæður, sem áður hafa verið því til tálmunar, að þau til-mæli þingsins, sem fyr hafa verið fram borin í líka stefnu fleirum sinnum, yrðu til greina tekin; auk þess gjörir bænarskrá sú, sem hjer ræðir um, ráð fyrir því, að breytt verði tilhögun þeirri, er til þessa hefur átt sjer stað á meðferð hinna íslenzku mála í stjórnarráðunum, en þetta getur nú ekki orðið. Þar sem þingið enn fremur hefur farið fram á það, að lög þau, er eptirleiðis verða sett á Íslandi, sjeu einungis gefin út á Íslenzku, þá getur þetta því síður komið til mála, sem það, ekki að eins þegar litið er til hinna dönsku þegna Vorra sem á Íslandi eru, heldur einnig til hæstarjettar, sem er aðsti dómstóll í íslenzkum dómsmálum, og ráðgjafanna er hafa aðsta úrskurðarvald í íslenzkum stjórnarmálum, er nauðsynlegt, að lögin framvegis komi út einnig á dönsku máli. Þar á móti höfum Vjer allramildilegast ákveðið, að hin íslenzka útlekking laga þeirra, er eptirleiðis verða sett á Íslandi, verði staðfest af manni, er Vjer veitum vald til þess, og er sú sýsla nú sem stendur falin á hendur forstöðumanni hinnar íslenzku stjórnardeildar, etaz-ráði Stephensen.
- 5) Eptir þegnlegri bænarskrá alþingis um sveitastjórn á Íslandi, verður nú frumvarp um það efni borið undir þingið.
- 6) Þar sem þingið hefur farið því fram í þegnlegri bænarskrá, að banki verði stofnaður á Íslandi, þá getum Vjer ekki orðið við bæn þessari eins og málið er nú í garðinn gjört, og

munum Vjer láta fulltrúa Vorn skýra þinginu betur frá ástæðunum til þess.

- 7) Út af þegnlegri bænarskrá alþingis um, að breyting verði gjörð á tilskipun 20. júní 1849 um veiði á Íslandi, er 22. marz þ. á. komið út opið brjef um bann gegn byssu-skotum á sel á Breiðafirði. En þar sem þingið enn fremur hafði beðið um, að slíkt bann gegn skotum á sel væri látið ná yfir allt það svið, sem er fyrir innan línuna frá Öndverðarnesi beint á Skipaskagatá á Akranesi, hefur ekki þótt næg ástæða til að veita þeirri bæn áheyrslu.
- 8) Þar sem alþingi hefur beðið um, að stofnaður væri búnaðarskóli á Íslandi, þá höfum vjer eigi getað fallizt á, að þetta væri gjört á þann hátt, sem stungið er upp á í bænarskránni; en þó eigi þurfi að búast við neinum styrk til slíks fyrirtækis úr ríkissjóðnum, má alþingi treysta því, að stjórnin á annan hátt, er við á, styrki það, ef það kynni að komast á fyrir viðleitni einstakra manna, og stofnunin fengi það skipulag og stjórn, sem vel hagar.
- 9) Oss hefur ekki þótt ástæða til að veita áheyrslu bænarskrá alþingis um breytingu á því, hvernig tekinn er gjaftollur í Gullbringusýslu og Reykjavíkurlögðæmi.
- 10) Þar sem alþingi hefur beðið um, að frumvarp til laga um breyting á hússtjórnarlögum á Íslandi, svo fljótt sem verða má, verði samið og borið undir þingið, þá hefur þetta ekki orðið gjört í þetta skipti, því það mál þarf talsverðan undirbúning. En stjórnin mun framvegis láta sjer vera annat um, að þessu máli verði framgengt.
11. Alþingi hefur í þegnlegri bænarskrá farið þess á flot, að reikningar prentsmiðju Íslands verði nákvæmlega rannsakaðir, og stjórn hennar breytt, og fleira þess konar. En ekki hefur nú sem stendur þótt ástæða til að breyta neinu í aðferð þeirri, sem nú er við höfð um stjórn prentsmiðjunnar, þar sem forstjóra hennar eru falin á hendur öll framkvæmdarstörf við hana, svo og að halda reikninga hennar, hvorttveggja undir umsjón stiptsyfirvaldanna; reikningarnir eru síðan endurskoðaðir í hinni íslenzku stjórnardeild, og lagður þar á úrskurður. Eigi hefur nú heldur þótt ástæða til að ákveða neitt um það, hvort selja skuli prentsmiðjuna eða ekki, eða um þau skilyrði, sem setja skyldi, ef hún yrði

seld, eða um það, hvernig verja skyldi því fje, er fengist fyrir hana. Að öðru leyti mun stjórnin einnig framvegis hafa gætur á, hvort hagfelldast muni að prentsmiðjan sje alþjóðleg eign, eins og hingað til, eða hvort ráðlegt sje, að reyna að selja hana.

Til staðfestingar úrskurðum Vorum, þeim er nú hefur verið unnið getið, höfum Vjer sent Yður þessa auglýsing Vora og heitum Voru trúna alþingi hylli Vorri og konunglegri mildi.

Gefið í höll Vorri Friðriksborg, 7. dag júnímánaðar 1855.

Undir Vorri konunglegu hendi og innsigli.

Því næst lagði konungsfulltrúi fram fyrir þingið:

1. *Frumvarp til tilskipunar um sveitarstjórn á Íslandi.*
2. *Frumvarp til tilskipunar um breytingu á tilskip. 8. marz 1843, viðvíkjandi kosningum til alþingis.*
3. *Frumvarp til opins brjefs, hvernig greiða skuli kostnað, er þarf til að framfylgja lögnum af 15. apr. 1854.*
4. *Frumvarp til opins brjefs, um að stofna byggingarnefnd á Akureyri.*
5. *Uppástunga stjórnarinnar um, hvernig lagfæra eigi jarðamatið á Íslandi.*

Konungsfulltrúi: Á næsta fundi mun jeg, samkvæmt konungsúrskurði 10. nóv. 1843, leggja fyrir þingið hinar almennu tilskipanir, sem út hafa komið í Danmörku 1853—54, til þess að þingið geti gefið álit sitt um, hverjar þeirra gætu fengið gildi hjer á landi. Enn fremur mun jeg og enn á ný bera það, eptir boði konungs, undir þingið, hvort Gyðingum ætti ekki að leyfast að taka sjer bólfestu hjer á landi, og mun jeg skýra betur frá álitinu mínu í þessum efnum síðar.

Forseti óskaði, að þingmenn afhentu sjer sem fyrst bænarsskrár þær, er þeir hefðu meðferðis til alþingis. Ákvað hann þá fund næsta dag kl. 11 f. m.

Fundi slitið.

3. júlí — annar fundur.

Allir á fundi, nema herra biskup *H. G. Thordersen*, er ei kvaðst geta komið á fund vegna forfalla.

Forseti tilkynnti þinginu, að þingbók fyrir hinn fyrsta fund yrði ei lesin upp, fyr en á næsta fundi.

Konungsfulltrúi: Samkvæmt því, sem jeg gjörði ráð fyrir í gær, leyfi jeg mjer nú að leggja fram fyrir þingið þær almennu tilskipanir, sem út hafa komið í Danmörku árin 1853 og 1854, svo þingið geti sagt álit sitt um, að hve miklu leyti lagaboð þessi eigi að lögtaka hjer á landi og með hverjum breytingum.

Stjórnin hefur boðið, samkvæmt úrskurði konungs í auglýsingu til þessa árs alþingis, að leggja fyrir alþingi á ný lagaboð 5. apr. 1850, er veitir útlendum Gyðingum leyfi til þess, að eiga dvöl í ríkinu, svo það verði nákvæmar fhugað, hvort ekki beri að lögleiða hjer þetta lagaboð. Gyðingum er, eins og kunnugt er, samkvæmt grundvallarlögum ríkisins, veitt borgaraleg rjettindi í Danmörku, og það þykir því miður henta að útilykja þá frá þeim rjettindum í einum hluta ríkisins, sem þeim að lögum er veittur aðgangur til í öðrum, því fremur sem líkindi eru til, að þessi lög verði þýðingarmeiri fyrir Ísland, eptir að verzlunin er orðin frjáls. Nefnd þeirri, sem þingið mun kjósa til að fhuga þessi mál, skal jeg á sínum tíma gefa þær upplýsingar, sem hún þarf við, og jeg á kost á.

Því næst skal jeg skýra þingmönnum frá, hvernig mjer virðist hagkvæmast að jarðamatsmálið yrði meðhöndlað hjer á þinginu.

Jeg held þá, það sje miður hentugt, að sjerstök nefnd fárra manna sje í byrjun málsmeðferðarinnar kosin, eins og vanalegt er í öðrum málum hjer á þinginu, til að rannsaka og segja álit sitt um það; því þar við skýrist ekki mál þetta til hlítar fyrir öllum þingmönnum, sem þó er mjög nauðsynlegt. Þar á móti verð jeg að álíta það betur henta, að þingið allt gangi í eina nefnd (*constituerer sig til en Comitee*), og rannsaki þar málið í fyrstunni, glöggvi sig sem bezt á því, og ráði með sjer, hverja stefnu þingið skuli taka með mál þetta. Þegar þessi aðalnefnd hefur lokið starfi sínu og þingið yfirlöfuð fellst á uppástungu stjórnarinnar, má kjósa þær 3 nefndir, sem stjórnaruppástungu bendir til. Að öðru leyti skal jeg síðar meir, þegar málið er lengra á veg komið, gefa þinginu allar þær upplýsingar, sem jeg get látið í tje.

Forseti skoraði þar næst á konungsfulltrúa, að hann tæki menn, sem til þess væru færir, þingskrifurum til aðstoðar við þingstörfin.

Konungsfulltrúi: Jeg hef þegar út nefnt 2 aukaskrifara, nl. collationeraðan prest *M. Grímsson* og cand. juris *Á. Thorstensen*; en þar reynslan hefur sýnt, að 2 aukaskrifarar hafa varla fengið störf-

um sínum aflokið, hef jeg, eptir tilmælum forseta, út nefnt 3. auka-skrifara, cand. B. Gröndal.

Forseti lagði fyrir þingið bænarskrá, er hann hafði veitt móttöku af þingmanni Rangárvallasýslu, og hljóðar þessi bænarskrá um, að konungsfulltrúa mætti þóknast að kalla til þingsins þingmann Húnvetninga, *Jósep Skaptason*, er við væri staddur í Reykjavík; gat hann þess og, að attest frá landlækni *J. Hjaltalín* fylgdi með, og væri eptir því eigi næmar landfarsóttir hjer á landi, og á hinn bóginn væri ei heldur læknisfróðan mann að fá honum til aðstoðar í embættisverkum þann tíma, er hann væri á þinginu. Bænarskráin skyldi verða lögð fram á lestrarsalinn, og síðan rædd á næsta fundi.

Forseti kvaðst vera á móti uppástungu konungsfulltrúa við-víkjandi breytingu á þingsköpunum við umræðu frumvarps þess, er fram er lagt um jarðamatið.

Jón Guðmundsson kvað sjer lífast vel á uppástungu konungsfulltrúa, en bezt mundi vera að láta mál þetta biða nákvæmari umræðu, þangað til það væri sett á dagskrána.

Forseti: Þar ei frá hálfu *konungsfulltrúa* eru fyrir þingið lögð fleiri frumvörp, vil jeg biðja þingmenn þá, er bænarskrár hafa meðferðis, að afhenda þær.

Jón Guðmundsson. Mjer hefur skilizt svo á *konungsfulltrúan-um*, sem eigi þækti stjórninni aðferð sú, er hingað til hefur verið viðhöfð með að framleggja bænarskrár, alls kostar rjett, eða samkvæm alþingistilskipuninni og eðli málsins. Þækti mjer því, sem og mörgum af þingmönnum, vænt um, ef að *konungsfulltrúi* vildi skýra frá, hvaða aðferð mundi þykja rjettari, en sú, sem hingað til hefur tíðkæzt.

Konungsfulltrúi: Jeg skal geta þess, að innanríkisráðherrann, í brjefi til mín frá 8. f. m., hefur talið þann máta, sem brúkaður hefur verið áður hjer á þingi í tilliti til bænarskráa frá fundum eður hjeruðum í landinu, bæði óhentugan og miður löglegan. Hingað til hefur þingið nl. tekið allar þær bænarskrár, sem komið hafa til þingsins frá landsmönnum, þegar þær hafa stefnt í sömu átt, þótt ólíkar hafi verið að uppástungum og innihaldi, til meðferðar allar í einu, hafi einungis einn þingmann sagzt taka þær að sjer; en þessi aðferð er bæði gagnstæð tilskipun 8. marz 1843, § 62, er með berum orðum býður, að sjerhvert málefni, það er þingið tekur til meðferðar, og ekki er frá stjórninni komið, skuli grundvallast á skriflegri uppástungu frá einhverjum þingmanni, og líka í sjálfu sjer

nijög óhentug og á illa við, því uppástungur landsmanna eru opt frábrugðnar að innihaldi og fara opt hver í sína átt, og verður þannig grundvöllurinn fyrir meðferð málsins á þinginu reikull og ótakmarkaður. Stjórnarherra hefur því í áðurnefndu brjefi falið mjer á hendur að benda þinginu til þessarar óreglu; og efast stjórnin ekki um, að hún muni strax verða löguð, þegar þingmönnum er bent til hennar. Jeg gjöri mjer einnig vissa von um hið sama, og það því heldur, sem andi og orðatiltæki löggjafarinnar sýna, að aðrir hafa ekki beinlfnis uppástungurjett á þinginu, en stjórnin og þingmennirnir sjálfir, sem eru fulltrúar þjóðarinnar, en engan veginn eintómir flytjendur bænaraskráa og brjefa frá einstökum fundum, sveitum, eða mönnum út um landið. Jeg skal enn fremur bæta því við, að ef þingið, mót von stjórnarinnar, ei skyldi taka þessa bendingu stjórnarinnar til greina, þá hefur innanríkisráðherrann boðið mjer, að leyfa ekki frekari meðhöndlun nokkurs þess máls, sem farið væri með í því formi, sem væri á móti alþingistilskipunni.

Jón Guðmundsson kvaðst ei vera fjarlægur uppástungu *konungsfulltrúa*, er vera mundi allt eins góð og hin fyrri.

Magnús Andrjesson: Jeg efast ekki um, að það, sem hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* nú benti þinginu á, er bæði lögum samkvæmt og á líka jafnvel betur við, en sú venja, er brúkuð hefur verið viðvíkjandi bænaraskránum, en þetta mun varla fyr hafa verið tekið svona greinilega fram. Jeg vil nú spyrja *konungsfulltrúa*, hvernig fara eigi með þær bænaraskrár, sem koma til þingsins með líkum hætti og viðgengizt hefur að undanfögnu.

Konungsfulltrúi: Þingmenn eiga í því tilfelli að afhenda *forseta* bænaraskrárnar, og það helst áður en fundur byrjar. *Forseti* getur þeirra síðan svo stuttlega sem verður fyrir þinginu, og lætur leggja þær fram á lestrarsalinn. Síðan getur hver þingmaður, sem vill, og hvers sannfæringu þær eru samkvæmar, tekið af þeim tilefni til að koma fram sjálfur á þingið með skriflega beiðni, er innihaldi glöggvar og takmarkaðar uppástungur.

Stefán Jónsson: Eftir þessu ætla eg þá að afhenda *forseta* 2 bænaraskrár.

Jón Jónsson: Engar bænaraskrár hef jeg frá kjósendum mínum, en á leið minni yfir Húnavatnssýslu kvaðust sýslubúar þar, vegna þess þeir gjörðu sjer ekki vonir um, að þingmaður þeirra næði setu á þingi þessu, verða að biðja mig um að flytja erindi sín til þingsins, og vil jeg skjóta því til *forseta*, hvort ei megí bera bæn-

arskrár þeirra fram fyrir þingið, enda þó ei sje jeg þingmaður þeirra.

Forseti: Hún er eins góð, hvaðan sem hún kemur frá þingmönnum; en falli bænarskrár niður, geta aðrir þingmenn tekið þær upp.

E. Ó. Kúld: Þegar lítið er á verkefni það, er þinginu þegar er fengið til meðferðar, virðast mjer fremur þunnskipaðir þingmanna-bekkirnir, verkefnin mikil en vinnuaflið lítið, því enn þá vantar oss þingmenn úr kjördæmum þessum: úr Strandasýslu, Húnavatnsýslu og Norður-Múlasýslu. Hversu því víkur við, að Norður-Múlasýsla verður fulltrúalaus á þessu þingi, frá því skýrði hinn hæstvirtí *konungsfulltrúi* í gær, og gat þess líka, að þó honum væri ei tilkynnt, hvers vegna að vjer verðum að sakna þingmanns úr Ísafjarðarsýslu, þá vantaði hann enn; en hvað áhrærir þingmanninn úr Húnavatnssýslu, þá með því að fram er komin á þingið uppástunga um það mál, tala jeg ekki um það í þetta sinn. En jeg veit ei betur, en að til sje varþingmaður fyrir Strandasýslu, og jeg sje, að hann er hjer kominn, en ekki til að sitja í sæti þingmannsins úr Strandasýslu, heldur sem þingmaður fyrir Reykjavík; og vil jeg nú leyfa mjer að spyrja hinn hæstvirta *konungsfulltrúa*, hvort hann ei geti ráðið bót á því, að enginn hefur mætt fyrir Strandasýslu, með því nú þegar að kalla fyrir kjördæmi þetta þingmanninn, sem hjer situr nú fyrir Reykjavíkur kjördæmi, sem varþingmann í Strandasýslu, einkum þar eð hjer er nálægur varþingmaður Reykjavíkur, og hægt að kalla hann, svo það sæti verður ei autt.

Konungsfulltrúi: Það er með alþingislöggjöfnni einungis gjört *konungsfulltrúanum* að skyldu að innkalla varþingmanninn, þegar aðalþingmaðurinn ekki getur mætt; en annars er það, eins og menn vita, stiptamtmaninum falið á hendur að innkalla þingmenn, og gjöri jeg ráð fyrir, að svo hafi verið gjört í því tilfelli, sem hjer ræðir um.

Jón Pjetursson: Jeg hef sókt um leyfi hjá stjórninni til að mæta á þinginu sem kosinn þingmaður Reykjavíkur umdæmis, og hafði stiptamtmaðurinn ekkert á móti því.

Konungsfulltrúi: Mjer virðist af svari hins heiðraða þingmanns, að hann sje mættur sem aðalþingmaður fyrir Reykjavík, og þá þykir mjer að því leyti miður hæfilegt að innkalla hann sem varþingmann fyrir Strandasýslu, þó jeg á hinn bóginn sjái, að þar af flýtur það, að Strandasýsla verður í þetta skipti þingmannslaus á þessu alþingi.

G. Brandsson: Jeg vildi spyrja þess, hvort að þingmaður sá, sem nú mælti, hefur ekki tekið á móti varapingmanns kosningu fyrir Strandasýslu, og, ef hann hefur gjört það, hvort hann þá hefur afsagt hana síðar, áður en hann undirgekkst að vera þingmaður fyrir Reykjavík, því jeg skil ekki, að hann geti verið fyrir hvorttveggja kjördæmið undir eins. Jeg man eptir því, að þegar kosningar fóru fram seinast í Gullbringusýslu, þá bauðst einn maður til að taka á móti aðalþingmanns kosningu fyrir það kjördæmi, en afsagði að vera þar varapingmaður; og af því hann gjörði þetta heyrunkunnugt þá strax, þá gat hann orðið kosinn annarstaðar, og varð það líka, svo hann er nú hjer á þinginu.

Jón Guðmundsson: Jeg vildi hafa vakið máls á sama efni og nú er rætt; en nú höfum vjer heyrt, að stiptamtmaður eigi hefur innkallað þingmann Reykjavíkur, heldur að eins leyft honum sem konunglegum embættismanni að taka sæti á þinginu, og vil jeg því mega spyrja hinn heiðraða þingmann, hvort hann, þegar hann sókti um þetta leyfi, var búinn að afsala sjer kosninguna sem varapingmaður í Strandasýslu.

Jón Pjetursson: Þó jeg sækti um að mega mæta fyrir Reykjavík, áleit jeg það ekki skyldu mína að afsegja mjer kosninguna sem varapingmaður í Strandasýslu fyrir þá sök, því jeg hafði enga ástæðu til að álíta, að þingmaður Strandasýslu ekki mætti, fyr en í gær.

Jón Guðmundsson: Jeg ætla að leyfa mjer að spyrja, hvort hinn háttvirti þingmaður þá aptur álíti það ekki bæði siðferðislega og lagalega skyldu sína, að hann mæti fyrir Strandasýslu, ef hann er inn kallaður sem varapingmaður þeirrar sýslu. Víst er það, að bæði kjósendurnir og aðalþingmaðurinn í Strandasýslu hafa treyst því, að hann mundi mæta á þing fyrir þá, ef þess þyrfti við.

Jón Pjetursson: Jeg hef ekkert á móti því að mæta sem varapingmaður fyrir Strandasýslu, ef jeg verð til þess kallaður og ef það skyldi álitast löglegra.

Jón Kristjánsson: Þarí ei frekari tilköllun sem aðalþingmaður, en sem varapingmaður?

Jón Guðmundsson: Þegar aðalþingmaður ekki mætir, þá á hann sjálfur að láta varapingmanninn vita af því.

Konungsfulltrúi: Löggjöfin ætlast til, að, ef alþingismaðurinn getur ekki mætt, þá gjöri hann varapingmanninn varan við, svo að þessi geti í hans stað mætt á þinginu; en mjer er ókunnugt, hvort

alþingismaðurinn í Strandasýslu í þetta skipti hefur gjört það eða ekki.

Guðmundur Brandsson: Mèr sýnist í einu tilliti á sama standa, hvort þingmaður sá, sem nú er verið að tala um, mætir hær sem aðalþingmaður Reykjavíkur, eða varafulltrúi Strandasýslu, því sòm not geta orðið að honum, hvort sem heldur er; en í öðru tilliti stendur þetta ekki á sama, því mæti hann hær fyrir Strandasýslu, þá getur orðið mannum fleira á þinginu, en annars yrði, vegna þess, að varafulltrúi Reykjavíkur gæti þá náð þingsetu; og finnst mér sannarlega vert að stuðla til þess, að svo geti orðið, þar þingið er nú svo fálíðað, eins og mönnum er kunnugt.

Jón Pétursson: Í fyrra dag áttu þingmenn, samkvæmt tilskipun af 8. marz 1843, að sýna *konungsfulltrúa* kosningarbréf sín; og þegar eg sýndi honum það, þá hafði eg einga vísbending um, að aðalþingmaður Strandasýslu ekki ætlaði að mæta. Nú, sem komið er, hef eg því einga ástæðu til að koma á ný til *konungsfulltrúa* og sýna honum kosningarbréf mitt fyrir Strandasýslu, eða þá spyrja hann að, hvort eg eigi að mæta fyrir Reykjavíkur kjördæmi, eða Strandasýslu.

P. Jónassen: Mig minnir ekki betur, en þegar að Jústitzráð *Thorstensen* var varafulltrúi fyrir Reykjavík, þá hefði hann mætt sem fulltrúi konungs; en þegar þess þurfti við, þá gat ekkert verið móti því, að hann mætti sem fulltrúi fyrir Reykjavík. Allt eins er hær, og niðurstaðan verður þá, að *Jón Pétursson* má mæta sem varaþingmaður fyrir Strandasýslu.

E. Kúld: Af orðræðunum, sem hær eru orðnar um þetta mál, og enda orðum hins háttvirta þingmanns sjálfs, fæ eg eigi betur skilið, en að hann sè kominn inn á þingið sem rætt kallaður þingmaður fyrir Strandasýslu, — því hann hefur víst feingið um það tilkynningu þingmannsins þar — en hafi mætt sem ókallaður fyrir Reykjavík, því hann hefur sjálfur játað, að hann hafi ei feingið köllunarbréf frá stiptamtanni til að mæta, heldur einungis það leyfi, er hann sjálfur hlaut að biðja um sem embættismaður.

J. Pétursson: Eg ált leyfið sama sem köllun, því annars var eingin ástæða fyrir stiptamtanninn að sleppa innkölluninni, og í því tilliti áleit eg mig fullkomlega innkallaðan fyrir kjördæmið í Reykjavík, og átti eg því eigi að sýna kosningarbréf mitt fyrir Strandasýslu, heldur fyrir Reykjavíkur kjördæmi.

P. Jónassen: Þegar Stiptamtmaður fór burtu, gegndi eg em-

bætti hans um nokkra stund, og þegar eg tók við embættinu, var hann búinn að innkalla þíngmenn yfir höfuð; leyfði eg þá varaþíngmanninum í Strandasýslu að taka á móti kosningu í Reykjavík, án þess að eg áliti, að eg þyrfti að skipta mér meira af, hvernig geingi í Strandasýslu.

Konungsfulltrúi: Af umræðum þeim, sem hér hafa nú fram farið, skilst mér svo, sem þíngmaðurinn fyrir Reykjavík ekki hafi neitt á móti því að mæta hér í þetta sinn sem varaþíngmaður fyrir Strandasýslu; og líka skilst mér svo, sem margir þíngmenn kjósi þetta heldur, svo að varaþíngmaðurinn fyrir Reykjavík aptur yrði innkallaður og þíngmannssætið fyrir Strandasýslu ekki yrði autt, er annars mundi verða. Þar eð eg ætíð hef fylgt þeirri reglu að stuðla til þess eptir mætti, að þíngið missti sem minnst af vinnukröptum sínum, hvað eð sèr í lagi er nú mjög áfríðandi, þegar jarðamatsmálið á nú að takast til meðferðar, þá vil eg skjóta því til hins háttvirta *forseta*, hvort hann ekki vilji láta þíngmenn gefa atkvæði um, hver ósk þeirra sè í þessu til-liti; og mun eg þá, til þess einginn þíngmaður missist, þó það má ske að forminu til sè ekki sem lögulegast, ef það verður ósk þíngsins, innkalla varaþíngmennina bæði fyrir Strandasýslu og Reykjavíkurbæ.

Forseti: Áður en geingið er til atkvæða, ætla eg að leyfa mér að skýra þínginu frá hugsun minni um þetta mál. Þíngmaður Reykvíkinga var 1852 kosinn fyrir Strandasýslu sem varaþíngmaður, og hefur hann þá tekið á móti kosningu, en ekki þurft að mæta. Í vor var hann kosinn til aðalfulltrúa fyrir Reykjavík, án þess að frásegja sèr fyrri kosninguna. Það hefði eg ekki sjálfur gjört; en eg hefði álitið það skyldu mína að mæta fyrir Strandasýslu sem varaþíngmaður, þar eð sú skuldbinding var fyrri lögð á herðar. Vilji minn er hinn sami, sem þíngmanna, að sem fæst sæti sèu and; vilji hann þá koma fram sem varaþíngmaður Strandasýslu, þá kemur varaþíngmaður Reykjavíkur kjördæmis á þíngið.

Var því næst geingið til atkvæða um, hvort þíngmaður Reykjavíkur kjördæmis skyldi koma fram sem varaþíngmaður Strandasýslu, og voru 14 atkvæði fyrir því.

J. Pétursson: Eg heyrði á *forseta*, að á dagskrána ætti að setja það, hvort þíngmaður Húnavatnssýslu skyldi koma á þíng eður ei; eg er nú lítt kunnugur þíngsköpum hér, en eg áleit samt, að þess mundi eigi þurfa, af því það væri eingin uppástunga til stjórnarinn-

ar, en heyrði til þeirra málefna, sem alþing sjálft ályktar um fyrir sig. Mál þetta er mjög áreiðandi, því þingmaðurinn verður kann ske farinn úr bænum eftir nokkurn tíma, og fer varla að bíða 4 eða 5 daga, til þess að vissa fæst um það.

Forseti: Það er auðsèð, að þingmaðurinn hefur eigi lesið bænarskrána, sem þinginu ersend, sem ekki er von. Bænarskráin er ekki um, hvort hann verði tekinn sem þingmaður eða ekki, heldur að biðja *konungsfulltrúa* um, að hann megi mæta, og það eru eigi þingsins gjörðir. En viðvíkjandi því, að þingmaðurinn fari burtu, þá gjörir tilskipunin ráð fyrir viku að innkalla þingmann, þó langt-um leingra sè á burtu. Hvað því viðvíkur, að það sè sett á dagskrána, þá vil eg geta þess, að dagskráin gjörir þingmenn einúngis vara við, hvað ræða skuli, svo eigi verði hlaupið yfir málefnið. Um hinar aðrar 6 bænarskrárnar, sem mèn hafa verið afhentar, þá þykir mèn eigi hlýða að geta þeirra nú. Eg mun fyrst leggja þær fram á lestrarstofuna.

Konungsfulltrúi: Það er siður, að *forseti* geti um bænarskrárnar, lýsi stuttlega innihaldi þeirra fyrir þingmönnum, og skýri þeim síðan frá, að þær verði lagðar fram á lestrarstofuna.

Forseti: Siður hefur það raunar verið, en það er undir því komið, hvort nokkur vill taka þær að sèr; eg skal þá lesa upp inn-tak bænarskránna; þær eru:

1. Frá Eyjafirði, um fjárhag prentsmiðjunnar í Reykjavík.
2. Frá Eyjafirði, um helgihald.
3. Frá Kaupmannahöfn, um lögfræðingaskóla á Íslandi.
4. Úr Árness-sýslu, um að sú sýsla verði læknisdæmi sèr.
5. Frá Húnavatnssýslu, um erfðafestu.
6. Frá Borg, undirskrifuð af sèra *Guðmundi Vigfússyni*, um að löggilda Straumfjörð og Brákarpoll fyrir kaптún.

J. Samsonsson: Við þetta tækifæri vil eg líka geta þess, að eg hef meðferðis bænarskrá frá Skagafjarðarsýslu, til alþingis, um, að það veiti henni meðmæli sín við hans hátign konúnginn, að veitt yrði uppsiglinga- verzlunar- og byggíngar-leyfi á Sauðárkrók hverjum, sem það vill. Helztu ástæður biðjenda hér um eru fram teknar í bænarskránni, sem eg mun fram leggja nú í dag. Eg hef til þessa dregið að leggja hana fram, og beðið þannig eftir vissu fyrir því, hvort nokkur þingmanna hefði samkynja málefni til meðferðar eða í för með sèr.

Síðan sleit *forseti* fundi, og ákvað fund til næsta dags kl. 11 f. m.

Fundi slitið.

4. júlí — þriðji fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá 1. og 2. fundi lesin upp og samþykkt.

Konungsfulltrúi: Eg skal leyfa mér að skýra þinginu frá því, að eg hef innkallað landsyfirrættardómara *Jón Pétursson* sem varabíngmann fyrir Strandasýslu og kennara *H. K. Friðriksson* sem varabíngmann fyrir Reykjavíkurbæ; þar að auki skal eg geta þess, að kammerráð *P. Guðmundsson*, sem áður hafði tilkynnt mér, að hann mundi ei geta setið á þessu alþingi, hefur síðar látið mig vita, að hann sè væntanlegur hingað eftir fáa daga og muni þá taka setu á þingi þessu; í þessu tilliti getur því ekkert verið því til fyrirstöðu, að hann sè kosinn í nefndir, ef þingið vill.

Forseti: Samkvæmt dagskránni koma nú til umræðu frumvörp stjórnarinnar, og þá fyrst: *frumvarp til tilskipunar um breytingu á tilskipun 8. marzm. 1843, viðvíkjandi kosningunum til alþingis*.

E. Ó. Kúld: Þar eð þetta mál er ekki mjög umfangsmikið, og hefur áður verið rætt á þingum hér, og ítarlega seinast, 1853, þá vil eg stínga upp á, að í það sè kosin að eins 3 manna nefnd.

Forseti: Fyrst einginn hefur á móti þessu, þá óska eg, að þingmenn vildu kjósa 3 menn í nefnd þessa.

Síðan voru þessir kosnir: konferenzráð *Sveinbjörnsson* með 14 atkvæðum, kanselíráð *Finsen* með 10 atkvæðum, sèra *E. Kúld* með 9 atkvæðum.

Var þá frumvarpið afhent formanni nefndarinnar, konferenzráði *Sveinbjörnsson*.

Þar næst bar *forseti* upp fyrir þingið til umræðu *frumvarp til tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi*.

Jón Guðmundsson: Það getur ekki heitið, að stjórnin hafi tekið tillögur alþingis um þetta mál til greina, nema að nafninu til; en það sèr þó sérhver maður, að sveitastjórn hér á Íslandi grípur inn í stjórn landsins sjálfs yfir höfuð, sem ekki er enn ákveðið um og ekki getur orðið að svo stöddu. Í auglýsingu konungs, II, 2, segir svo: „En fulltrúi Vor á alþingi mun skýra þinginu greini-

legar frá ástæðum þeim, er einkum ræðu, þá er hin einstöku atriði í bænarskrá alþingis voru íhuguð“, og drap hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* á þetta í inngáangsræðu sinni, en ekki á þá leið, sem hér er bent til; en af því sveitastjórnin grípur inn í aðra stjórn landsins, eins og eg gat um fyr, þá vil eg biðja hinn hæstvirta *konungsfulltrúa* að taka það allt fram, sem hann eptir umboði sínu getur bent á og treystir sér til að segja í þessu efni.

Konungsfulltrúi: Þá ítarlegri upplýsingu um ástæður þær, er ráðið hafa afdrifum þeirra einstöku atriða í bænarskrá þingsins síðasta í stjórnarskipunarmálinu, sem ráð er gjört fyrir í hinni konunglegu auglýsingu til alþingis, og sem hinn virðulegi þingmaður, er nú settist, drap á, áforma eg að gefa þinginu á næsta fundi. En þar hjá vil eg geta þess, að þó þessi upplýsing ei sé enn þá komin, þá fæ eg ei skilið, hvernig það geti verið því til fyrirstöðu, að nefnd sé nú strax kosin í sveitastjórnarmálinu; því þetta málefni stendur ei í neinu sambandi við yfirstjórn landsins, eður önnur þau atriði, sem bænarskráin í stjórnarskipunarmálinu innihélt.

Jón Guðmundsson: Eg er *konungsfulltrúanum* samdóma í því, að nefnd sé kosin í málið; en eg læt mér nægja, fyrst hann ætlar að gefa þinginu upplýsingar í þessu efni, og það jafnvel á morgun. Vil eg stíngu upp á 5 manna nefnd.

Ó. Sivertsen: Mér virðist nauðsynlegt og óskandi, að fimm manna nefnd sé kosin.

E. Ó. Kúld: Eg stíng upp á 7 manna nefnd, ef þingið má annars missa svo marga vegna annara nefnda.

J. Guðmundsson: Þingið hefur ekki efni á að missa svo marga, að 7 manna nefnd verði kosin í málið.

Forseti: Þá er 5 manna nefnd styrkt, en ekki 7 manna nefnd.

P. Pétursson: Eg tek að mér að styðja uppástúnguna um 7 manna nefnd.

Lèt *forseti* þá greiða atkvæði um, hvort kjósa skyldi 5 eða 7 manna nefnd, og var kosin 5 manna nefnd með 10 atkvæðum gegn 8.

Síðan lét *forseti* kjósa í nefndina, og hlutu þessir flest atkvæði: yfirdómari *J. Pétursson* 15; lögfræðingur *Jón Guðmundsson* 15; prófessor, Dr. *P. Pétursson* 14; umboðsmaður *St. Jónsson* 13; sèra *G. Einarsson* 6; og umboðsmaður *J. Jónsson* 6; var aldur látinn ráða með þeim, og varð *J. Jónsson* nefndarmaður.

Því næst bar *Forseti* fram fyrir þingið *frumvarp til opins*

bréfs um það, hvernig greiða skuli kostnað þann, er þarf til að fram fylgja lögum 15. apríl. 1854, um siglingar og verzlun á Íslandi; og óskaði, að þíngmenn vildi láta í ljósi álit sitt um kosningu nefndar í því máli. Var þá kosin 5 manna nefnd: kanselíráð V. Finsen (14), prófessor P. Pétursson (11), jústizráð Jónassen (11), sèra Ó. Sívertsen (10); sèra J. Hávarðsson og Guðmundur Brandsson höfðu báðir 8 atkvæði, og varð hinn fyrri nefndarmaður, er aldur ræði.

Þá bar forseti fram frumvarp til opins bréfs, um að stofna byggínganefnd á verzlunarstaðnum Akureyri; var meiri hluti þíngmanna fyrir 3 manna nefnd í því máli; lét forseti þá kjósa í nefndina, og urðu fyrir því þeir Jón Jónsson umboðsmaður (18), jústizráð Jónassen (13), og Stefán Jónsson umboðsmaður (12).

Forseti bar því næst fram fyrir þíngið uppástúngu um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið á Íslandi.

J. Guðmundsson: Þegar hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* setti þíngið, þá gat hann um, hversu áriðandi þetta mál væri, og að það útheimti alla krapta þíngsins. En nú er þínginu kunnugt, að þíngmenn vantar úr þrem kjördæmum landsins, nefnilega úr Ísafjarðarsýslu, Norðurmúlasýslu og Húnavatnssýslu; og er Húnavatnssýsla minnst kunnug þeim þíngmönnum, sem hér eru nú saman komnir, en það kjördæmi er þó næsta merkilegt, því það er ríkt og fólksfjöldi mikill, og er mjög áriðandi fyrir oss, að það verði ekki út undan; vil eg því leyfa mér að stínga upp á, hvort ekki megi ræða fyrst uppástúngu þíngmanns Rángvellínga, um að fulltrúi Húnavetnínga verði innkallaður til að taka sæti á þínginu.

Forseti: Eg hef ekkert á móti því fyrir mitt leyti, og stendur mér á sama, hvort fyr er rætt.

J. Sigurðsson: Viðvíkjandi þessu mikilvæga máli, jarðamatinu, þá vildi eg leiða í fyrirspurn, hvort ekki væri eins hyggilegt að fresta nefndarkosningu í því, en taka til greina þá bendíngu, er hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gaf í upphafi þíngsins, að það kynni að vera nauðsynlegt, að þíngmenn ræddu það fyrst, sem kallað er, utan þíngs, eður í hlutfallsnefndum, og vil eg halda það eins hentugt, að menn ræddu það í flokkum, og að þá væru þíngmenn úr hverju amti saman, sem kunnugastir jörðum og jarðamati þar, og kunnugastir hver öðrum, að glöggva hver annan, og að tala þá fyrst um að kjósa nefnd í málinu, þegar meíníngarnar eru komnar frá hlutfallsnefndunum og yrðu bornar saman.

Konungsfulltrúi: Í tilliti til þess, er þingmaður Skaptfellínga nú fram færði um að breyta dagskránni, þá sè eg einga nauðsyn á því; en að öðru leyti stendur mér það á sama, ef *forseti* vill gjöra það. En hvað viðvíkur uppástúngu þingmannsins frá Mýrasýslu, þá eiga hlutfallanefndir hér ekki við; eg álit, að í þessu máli eigi bezt við sú meðferð, sem eg hef bent þinginu á, en það er sjálfsagt undir þinginu sjálfu komið, hvort það vill fallast á hana eða ekki.

G. Brandsson: Mér sýnist, að ef þingið tekur bendíngum *konungsfulltrúa* frá í gær, þá ætti að fresta nefndarkosníngu í dag, því meíníng hans mun hafa verið sú, að menn ættu að kynna sèr málefnið, áður en lagt væri út í að kjósa nefnd í því; enda ætla eg, að þessa væri full þörf; svo líka gætu menn þá borið sig saman um, hverja líklegast mundi að kjósa í nefndina, þegar að því kæmi, og svo, þegar búið væri að kjósa hana, þá vissi hún hér um bil, hver aðalmeíníng þíngsins væri um málefni þetta.

Konungsfulltrúi: Þingmaður sá, er síðast mælti, hefur án efa missskilið það, er eg hef stúngið upp á um meðferð þessa máls; því eg hef ekki ætlazt til, að kjósa skyldi nokkra menn í nefnd, eins og vant er að brúka í öðrum málum, er hér koma fyrir, heldur, að allt þingið geingi í nefnd til að rannsaka uppástúngu stjórnarinnar og koma sèr niður á, hvort það vildi fallast á hana eða ekki. Þessi aðferð er opt brúkuð annarstaðar í þess konar málum. En þegar þessi nefnd hefur lokið starfi sínu, þá liggur fyrst fyrir að kjósa þær 3 nefndir, er uppástúnga stjórnarinnar talar um, til þess að koma sèr saman um, og gjöra uppástúngu til þíngsins um, í hverjum hreppum jarðannatið þurfi lagfæringar með, og meta jarðirnar á ný.

M. Andrèsson: Eg tók strax þá meíníngu úr uppástúngu *konungsfulltrúa*, sem hann nú skýrði, og fellst eg á hana að mínu leyti.

G. Brandsson: Þá rekur að því sama, sem eg sagði fyr, að eingin nefnd verður kosin í dag í máli þessu.

E. Ó. Kúld: Eg vil leyfa mér að bæta því við það, sem þingmaður Skaptfellínga mælti, að mér finnst það hljóta að hafa töluverð áhrif á mál þetta, hversu fer um uppástúngu þingmanns Rángvellínga; því eg ímynda mér, að kunnugleiki þingmanna hafi ekki vaxið svo mikið, hvort sem er, um gallana, sem kunna að vera á jarðamatinu í Húnavatnssýslu, síðan 1853, og þá var þó

einginn þingmaður þaðan hær að skýra frá þeim, og nú er þó til ætlað, að mál þetta verði enn að nýju rætt hær, og því ómissanlegri virðist mér þessi þingmaður nú, sem hann vantaði líka 1853.

J. Guðmundsson: Eg gekk út frá því, að það væri vafasamt, hvort þingið væri fært um að ráða úr máli þessu, þegar þingmann vantar úr einu hinu stærsta kjördæminu; getur þá vel verið, að þingið ekki treysti sér til að gjöra neitt við jarðamatsmálið sökum þingmannsleysis, ef það á annað borð á að geta leyst þetta mál af hendi svo vel og rækilega, sem stjórnin ætlast til, og svo, að fullnægt verði óskum og tilríu landsmanna, eptir því sem fremst er mögulegt.

Konúngsfulltrúi: Eg vona, að þingið láti það ekki verða undir því einu komið, þó 1 eða 2 þingmenn vanti, hvort það vill fella mál þetta eða ekki; því bæði er þetta málefni mikilsverðara og meir áriðandi, en svo, að það ætti að vera komið undir því líku lítilræði, og líka þykir stjórninni svo mikið undir því komið, að það fái framgáug á þann hátt, sem hún hefur stungið upp á, að eg hef feingið leyfi til, ef þörf krefur, að leingja þingtímann um 8 daga, ef þessu máli verður ráðið til lykta samkvæmt uppástungu stjórnarinnar.

J. Guðmundsson: Það vantar fleiri en einn þingmann; það vantar þingmenn úr þrem kjördæmum; og það væri þó undarlegt, ef á sama staði, hvort marga eða fáa vantaði, þegar á að ræða hin mest umvarðandi almennu mál; jarðamatsmálið var rætt í hitt hið fyrra, en þótt einginn væri hær úr Húnavatnssýslu, og enn vantar þingmann úr sama kjördæmi; og finnst mér því það vera ábyrgðarhluti fyrir þingið, að ráðast í að taka mál þetta fyrir, á meðan svona stendur á.

J. Kristjánsson: Það vantar einmitt tvo þingmenn úr Norður- og Austur-amtinu, og finnst mér þessi hluti landsins miklu ver farinn, en hinir, þar sem að eins eru hær á þinginu fimm þingmenn fyrir allan Norðlendingafjórðung og hálfan Austfirðingafjórðung; og þess utan hafa þeir konúngkjörnu þingmenn, sem nú eru, ef til vill, minnstan kunnugleika á þessum hluta landsins. Í tilliti til Húnavatnssýslu stöndum vér ver að, en á þingi 1853, því þá var á þingi amtmáðurinn yfir Norður- og Austur-umdæminu, sem kunnugar var í öllu umdæmi sínu.

P. Sigurðsson: Eg bæti því við, að þegar mál þetta var rætt á þinginu 1853, þá lá við sjálft, að menn vissu eigi, hvort málið

mundi falla eður ei, fyrir þá sök, að þingmenn vantaði, er kunnugastir væru í hêruðum þeirra; og rekur nú að því aptur. Mèr virðist mikill vandi vera á báðar hliðar; á annan bóginn er leingíng þíng-tímans, en á hinn bóginn er þíngmannsleysið.

G. Brandsson: Eg fæ ekki skilið í því, að neitt verulegt vinnist við það að fresta málefni þessu, þángað til vissa er feingin fyrir því, hvort læknir *Jósep Skaptason* getur náð hêr þíngsetu; því fyrst getur það nú ollað æði-miklum drætti málsins, og svo held eg líka, að það þurfi ekki alveg að falla niður, þó hans missti við. Eg fyrir mitt leyti vildi helst óska, að hann gæti verið hêr á þíngi í sumar, en get jafnframt hins, sem öllum er kunnugt, að hann vantaði einnig sumarið 1853, og þó þíngið sè nú veikliðað, þá var það eins í það skiptið, og hver veit, nema svo verði optar. Þá vantaði fulltrúana úr báðum Múlasýslum og úr Húnavatnssýslu, og þó var afráðið að leggja út í jarðamatsmálið; nú ætti það þó að vera mönnum nokkuð ljósara, en þá, og heldur vinnandi verk að hrinda því eitthvað í lag. Menn vita líka, að stjórnnin vill fyrir hvern mun, að máli þessu yrði sem fyrst ráðið til lykta, og þjóðinni mun ekki síður um það hugað, því mál mun henni þykja, að skatt-gjaldslögin — sem líklega verða að nokkru leyti byggð á jarðamat-inu — yrðu endurbætt, og litlar þakkir mundi hún kunna þínginu, ef máli þessu væri nú sleppt. Mèr þækti líka undarlegt, ef þíngið nú færi að gánga það aptur á bak, sem það gekk áfram 1853, og vil eg því leggja það til, að málefni þetta verði fyrir tekið svo fljótt, sem skeð getur.

Konúngsfulltrúi: Eg verð að vera mörgu af því samdóma, er hinn heiðraði þíngmaður frá Gullbríngusýslu seinast mælti, og skal bæta því við, að hêr getur ei verið spurníng um að fella þetta mál, þó 2 eða 3 þíngmenn vanti frá öllu landinu; því eptir alþíngistilskipunarinnar 61. gr. þarf einungis $\frac{3}{4}$ parta allra þíng-manna til að fella gildan úrskurð um málefni þau, er á þínginu fyrirkoma.

P. Pétursson: Eg vil leyfa mèr að skjóta því til *forseta*, hvort þörf sè að ræða leingur þetta mál, þar sem *konúngsfulltrúinn* hefur nú leyft, að uppástúnga þíngmannsins úr Rángárvallasýslu verði fyr tekin til umræðu; vil eg því biðja *forseta* að skjóta því til atkvæða þíngsins, hvort fyr skuli ræða: jarðamatsmálið eða uppástúngu þíngmannsins úr Rángárvallasýslu.

P. Sveinbjörnsson: Eg veit ekki, hvort eg hef skilið rétt

ræður þingmanna, því mér finnst þær líta að því, að nú sé farið að gegnumganga jarðamatið að nýju; en það er öldungis ekki tilgángur stjórnarinnar. Menn eru hér að tala um ókunnugleika á kjördæmi því, sem nú er rætt um, en þó situr einn konúngkjörinn þingmaður við hliðina á mér, sem er fæddur í Norðurlandi, og sem hefur verið amtmaður í Norðramtinu. Eg sé því ekki, hvers vegna menn eru að klaga yfir ókunnugleika; og þar að auki eiga menn, ef kunnugleikann vantar, að leitast við að útvega sér hann út um landið. Eg sé einga nauðsyn á að breyta dagskránni, því mér virðist nógu margir vera hér til staðar til að ræða málið.

Forseti: Konúngsfulltrúinn hefur þegar leyft að breyta dagskránni, og eg er ekki á móti því að mínu leyti, ef fleiri vilja, að henni sé breytt. En þar eð nú hinn fyrsti konúngkjörni þingmaður hefur gagnstæða meiningu í þessu efni, þá vil eg biðja þingmenn að skera úr, hvort fyr skuli ræða: jarðamatsmálið eða uppástúngu þingmannsins frá Rángárvallasýslu.

J. Jónsson: Eg vildi fá að vita glöggari rök fyrir breytingu þessari, og skil eg ekki að fullu, á hverjum ástæðum hún er byggð, þar ekki er líklegt, að lækni *Jósep* komist strax að í nefnd þá, sem kosin yrði í jarðamatið.

J. Guðmundsson: Eg hèlt eg hefði tekið það fram áðan.

Því næst voru atkvæði greidd eptir fyrirmælum *forseta*, og var samþykkt með 13 atkvæðum móti 7, að ræða skyldi fyrir uppástúngu þingmanns Rángvellínga. Að því búnu lýsti *forseti* því yfir, að dagskránni væri breytt eptir ósk þingsins, og væri þá tekin til umræðu *uppástúnga þingmannsins frá Rángárvallasýslu, um að kalla lækni Jósep Skaptason til að mæta á alþingi fyrir kjördæmi Húnavatn-ínga*. Var uppástúngan síðan afhent uppástúngumanninum, hreppstjóra *Páli Sigurðssyni*, og las hann hana upp ásamt vitnisburði *Dr. Hjaltalíns*, um að eingar næmar sóttir væru í landinu um þetta leyti, svo hljóðandi:

Á alþingi 1853 hreifði eg því, hvað óbærilegt það væri bæði fyrir þingið og Húnavatnssýslu, að sú sýsla væri þingmannslaus, þar eð amtmaðurinn yfir Norður- og Austur-amtinu vildi ekki leyfa hinum kjörna alþingismanni, lækni *Jósep Skaptasyni*, að taka sæti á því þingi. Uppástúngu mína hér að lútandi tók eg samt aptur í hitt ið fyrra, mest fyrir það, að mér og fleirum þingmönnum skildist ekki betur af orðum hins sama hæstvirts *konúngsfulltrúa*, sem nú er hér, en að hann mundi hlutast til, að Húnavatnssýslu kjördæmi

skyldi ekki verða þíngmannslaust framvegis (sbr. alþ. tð. 1853, bls. 577.)

Kjördæmi þetta er nú, allt um það, þíngmannslaust á þessu þíngi, og mun það einkum koma til af því, að stjórnin hefur með vissum skilyrðum staðfest rétt amtmanns til að banna þessum laun-
aða lækni sínum að yfirgefa læknisembættið og umdæmið, sem hon-
um er ætlað að annast lækningar í, að svo miklu leyti, sem brýu
þörf þess útheimti. Amtmaðurinn fyrir norðan mun og einnig í ár
hafa synjað þíngmanni Húnavetninga, lækni *Jósep Skaptasyni*, leyfis
að koma hér á þíng að þessu sinni.

En bæði af því, að eg álít óbærilegt bæði fyrir þíngið yfir
höfuð og einkanlega fyrir Húnavatnssýslu, eitt hið fjölmennasta og
auðugasta kjördæmi þessa lands, að þíngmann þaðan vanti svona
ár eptir ár, og þó einkanlega á þessu þíngi, þar sem eitt hið al-
mennasta og mest árfðandi mál, jarðamatsmálið, sem vissulega út-
heimtir grundaðan kunnugleika í sem flestum kjördæmum landsins,
á nú að ræðast hér og leiðast til lykta eptir uppástúngu stjórnar-
innar, sem hér er lögð fram, — og þar til er komin frá þjóðinni
bænaraskrá um betri læknaSKIPUN hér á landi til þíngsins, og taki
þíngið það fyrir, sýnist nauðsynlegt, að lækniir væri þá í þínginu —
og af því, að hér með fylgjandi attestí hins setta landlæknis Dr. *J. Hjaltalíns* sýnir, að nú gangi hér eingin almenn eða næm sóttarferli,
hvorki fyrir norðan né sunnan, sem og líka að eingan útlærðan lækni
er hér að fá, til að gegna læknisembætti annars,

þá leyfi eg mæð að stínga upp á,

að hið heiðraða alþíng biðji *konungsfulltrúann* að innkalla sem fyrst
til þessa alþíngis þíngmann Húnavetninga, lækni *Jósep Skaptason*,
sem nú er hér staddur.

Reykjavík, d. 3. júlí. 1855.

P. Sigurðsson,

þíngmaður Rángæinga.

Viðvíkjandi spurníngum yðar til mín í brjefi af 2. þ. m. leyfi
eg mæð að svara:

1. Eg veit eigi til, að nein almenn landfarsótt gangi, nú sem
stendur, yfir land þetta. Eg hef talað við þíngmenn að norðan og
austan, og láta þeir vel yfir heilsufari fólks, og sama er, það eg til
veit, að heyra annarstaðar að.

2. Nú sem stendur er einginn embættislaus „examíneraður“
lækniir hér á landi, nema *Ólafur Thórarensen* í Eyjafjarðarsýslu, og

að sögu hefur hann gefið frá sér öll læknastörf. Hér af flýtur, að nú sem stendur verður eigi feinginn læknir hér á landi, þó að með þyrfti, ef einhvers af hinum búsettu læknum skyldi missa við, nema hann yrði feinginn frá Danmörku.

Reykjavík, d. 3. júlí 1855.

J. Hjaltalín.

Til herra *Páls Sigurðssonar*,
þingmanns Rángvellínga.

P. Sigurðsson: Þetta mál er þinginu nú kunnugt orðið, og þarf ei að skýra það með mörgum orðum. Mær sýnist að vísu kjördæmið verða hart úti, þegar það er þingmannslaust, en þó sá kosinn, sem hæfastur þótti til að sitja á þingi, og er sú kosning enn í gildi. Stjórnin hefur upp á vissan máta bent til þess, að hún vísar frá sér, hvort hann er konúnglegur embættismaður eður ei; en það er mikilvægt og til greina takandi, að ekki fæst embættismaður í stað hans, en aptur er það á hinn bóginn fílt og enda óbærilegt fyrir þingið, ef hann vantar, og vona eg nú til *konúngsfulltrúa*, að hann styðji mál þetta bæði af þeim ástæðum, sem nokkrir þingmenn hafa til fært, að úr sem flestum kjördæmum landsins væri nauðsynlegur þingmaður til að geta gefið sem beztar upplýsingar, sem hver fulltrúi er færastur til að gefa úr sínu kjördæmi, og einkanlega vegna loforðs þess, er hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gaf þinginu 1853, að sjá svo um, að kjördæmi þetta yrði ekki þingmannslaust.

Konúngsfulltrúi: Uppástunga þingmannsins frá Rángárvallasýslu fer því á flot, að alþing biðji *konúngsfulltrúann* að innkalla til þessa alþingis þingmann Húnavetnínga, lækni *Jósep Skaptason*. Eg veit nú ei, í hverju formi uppástungumaðurinn hefur hugsað sér, að beiðni þessi skyldi framkoma; mér þykir líklegast hann ætlist til, að *forseti* þingsins vegna skrifi mér til um þetta efni, og er það þá sjálfsagt, að eg aptur mun svara *forsetanum* skriflega um þetta mál, og álit eg því ekki þurfa að fara hér um fleiri orðum, þángað til eg hef heyrt ræður þingmanna og sé, að hverju meining þingsins hnígur í þessu efni.

P. Pétursson: Samkvæmt því, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* nú mælti, stíng eg upp á því, að þingið biðji *forseta* að fara þess á leit við *konúngsfulltrúa*, að innkalla þingmann Húnavetnínga. En af því eg ímynda mér, að það sé mikill ábyrgðarhluti fyrir hann að mæta á þinginu án leyfis yfirvalds síns, þá gæti þetta ekki

skeð á annan hátt, en að hann verði boðaður til þingsetu *upp á væntanlegt samþykki hlutaðeiganda amtmanns*, og að amtmaður feingi þá sem allra fyrst vísbendingu um áskorun þingsins í þessu efni.

Konúngsfulltrúi: Það er að sönnu undir þingsins vilja komið, hvað það vill gjöra við uppástúngu þessa; en þar hjá skal eg geta þess, að þó að þingið feli *forseta* á hendur að skrifa mér beiðni samkvæmt uppástúngunni, mun það verða árángurslaust, því það kemur ekki *konúngsfulltrúa* við að innkalla þingmanninn frá Húnavatnssýslu. Það hefur þegar stiptamtmaðurinn gjört, og þó hefur þingmaðurinn ekki séð sér fært að mæta vegna þeirra hindrana, sem þinginu eru kunnugar.

Jón Sigurðsson: Eg vil vera meðmæltur þessari uppástúngu, og þykir mér sú, að þingið skrifi *forseta* og hann aptur *konúngsfulltrúa*, vera einna líklegust, ef tíminn leyfir að senda til amtmannsins í Norðuramtinu, og kostnaðurinn þar af ekki þækti ótilhlýðilegur, og *konúngsfulltrúa* þóknaðist að kalla hinn kjörna þingmann Húnavatnssýslu til veru á þinginu á meðan.

Jón Pétursson: Mér virðist og, að sú aðferð sé bezt, að *forseti* í þingsins nafni skrifi hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa* um, að hann upp á væntanlegt samþykki amtmannsins í Norður- og Austuramtinu innkalli hinn kjörna þingmann Húnavatnssýslu, til þess að hann mæti fyrst um sinn, þángað til hann geti feingið frekara leyfi. Gott mundi og vera, að í sama bréfi væru teknar fram þær sérstöku ástæður, sem nú eru til að leyfa honum að koma á þing, en sem ekki voru árið 1853, þegar fremur var sóttar von á Norðurlandi. Ástæður þessar eru nú ekki leingur, og enn fremur má sjá, að stjórnin álfur það mikils varðandi, að á þingið komi menn frá öllum kjördæmum landsins; sèst þetta einkum ljóslega af uppástúngu stjórnarinnar um að lagfæra jarðamatið á Íslandi, þar sem á 7. bls. er byggt á því, að á alþingi sè fulltrúi úr hverri sýslu, sem vel þekki til, nema, ef til vill, frá Vestmannaeyjum, sem ekki geti komið til greina, þar eð allar jarðir þar sèu ríkiseignir. Þegar að amtmaðurinn bannaði þingmanninum að sækja þing, þekkti hann ekki þessar sèrlegu ástæður stjórnarinnar, en nú þykir mér líklegt, að hann muni ekkert síður vilja, en vera orsök til, að þingið sökum ókunnugleika síns annaðhvort ekki geti fylgt uppástúngunni, eður þá, að jarðamatið í Húnavatnssýslu ekki geti lagast eins og annarstaðar.

P. Sveinbjörnsson: Eg vil alls ekki blanda mér í það, sem

hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* vill af ráða í þessu máli, en mér finnst aðferð sú, sem nú er til ætlað, vera reglulaus; ef að *konúngsfulltrúi* skyldi þóknast að kalla hinn kjörna þíngmann Húnavatnþinga á þingið, og þar næst senda boð til amtmannsins í Norður- og Austur-amtinu, þá gæti nú svo farið, að amtmaðurinn banni honum að nýju, og verður þá niðurstaðan sú, að það verður að vísa þíngmanninum burt úr þínginu. Á því er einginn efi og það er með berum orðum sagt í bréfi innanríkisstjórnarinnar til amtmannsins í Norður- og Austur-umdæminu 26. júní 1854, að amtmaðurinn einn má úr því skera, hvort hann fari, eða ekki.

Jón Hávarðsson: Mér finnst það sjálfsagt, að sérhver hlýðnist yfirmanni sínum, en í máli þessu finnst mér það vera næsta líklegt, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* muni hafa meira veldi með tillögum sínum, en aðrir valdsmenn, til að koma vilja konúngsins fram; en hann er sá í þessu tilliti, að jarðamatið verði sem grandgæfilegast skoðað af öllum alþíngismönnum.

Jón Pétursson: Amtmaðurinn hefir víst leyfi til að meina embættismönnum sínum, að þeir fari úr umdæmi sínu, og mun hann þess vegna hafa réttilega bannað hinum kosna þíngmanni Húnavatnþinga að fara á þingið. En nú, þegar að stjórnin hefur lýst því yfir í uppástúngu sinni í jarðamatsmálinu, að hún ætlast til, að sem flestir alþíngismenn kæmu á þíng, og uppástúngan því að nokkru leyti styðst við það, þykir mér líklegt, að amtmaðurinn nú ekki mundi banna honum að vera á þínginu, þegar hann feingi það að vita, og að því ekkert geti verið á móti því, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* fái þíngmanninn til að taka sæti nú strax á þínginu, þángað til hann feingi að vita, hvort amtmaðurinn ekki vildi fallast á þessar ástæður, heldur banna þíngmanninum að vera á þínginu framvegis, er amtmaðurinn víst þá ekki gjörði, nema sérlegar ástæður þar nyrðra væru til þess.

V. Finsen: Eg fyrir mitt leyti get ekki skilið, að *konúngsfulltrúinn* geti með nokkru móti breytt úrskurði amtmannsins yfir Norðuramtinu, og get þess vegna ekki fallið á, að þingið biðji *konúngsfulltrúann* þar um. Á hinn bóginn gæti mér ekki annað en þótt vænt um, að einhver mætti hær á þínginu fyrir Húnavatnssýslu; en eigi nokkuð að gjöra til að koma því til leiðar, þá finnst mér, að það einasta, sem spursmál gæti verið um, væri að senda nú þegar á kostnað alþíngis til amtmannsins í Norðuramtinu, og bera undir hann, hvort hann kunni að finna ástæðu til að breyta banni sínu, einkum

með tilliti til þeirra nokkuð breyttu kríngumstaðna, sem liggja í því, að stjórnin nú hefur borið jarðamatsmálið undir þingið og gjört ráð fyrir, að til þess að rannsaka það væri til þingmenn úr öllum kjördæmum. Ef amtmaður gjörði þetta, sem þó ætíð væri mögulegt, gæti þingmaður þessi komið á þingið þar á eptir, reyndar nokkuð seint, en þó svo tímanlega, að nærvera hans gæti orðið að gagni við umræður jarðamatsmálsins. Mær finnst þetta vera það einasta, sem þingið gæti gjört; en þar á móti get eg með eingu móti felld mig við að biðja *konúngsfulltrúa* um að gjöra það, sem eingin líkindi eru til, að hann geti gjört.

P. Pétursson: Ætlan mín með uppástúngu minni var, að *konúngsfulltrúi* kallaði þingmanninn, og að svo væri sent norður til amtmannsins og hans samþykki feingið og um leið teknar fram þær ástæður, sem aðrir þingmenn hafa um getið og sem hljóta að vera amtmanninum ókunnar, þegar hann bannaði lækni *Jósep Skaptasyni* að fara til þings í sumar. En hvað kostnaðinum viðvíkur, held eg ekki, að hann geti orðið þessu til fyrirstöðu, þar líkt hefur áður fyrir komið, og verið sent eptir varaþingmanni.

E. Ó. Kúld: Hinum heiðraða fyrsta konúngkjörna þingmanni fannst aðferð sú, er um var rætt, óformleg, og vil eg eigi reingja hann í þessu; eg er ekki hieldur hræddur um, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* líti ei eptir, hvað hinu formlega líður. En þingmaðurinn gætti þess formlega þó ei fullkomlega. Eg veit nl., að það er satt, að amtmaðurinn gat eptir bræfi stjórnarinnar bannað þingmanninum setuna, en stjórnin ætlaðist ei til þess af honum, nema að brýn nauðsyn bæri til. Og nú, þegar á allt er lítið, fæ eg eigi sæð, að brýn nauðsyn hafi verið til þess, fyrst að amtmaðurinn á annað borð leyfði honum ferð í eigin erindum hingað suður. Bannið er því í mínum augum næsta ástæðulítið, og ef *konúngsfulltrúi* eptir beiðni vorri kallar þingmanninn í von um samþykki amtsins, þá gefst oss þó nokkur kostur að heyra álit hans í tilliti til jarðamatsins, þó að amtið þá sefiana banni honum að vera hér þingið út, og nokkur tími er þó betri, en einginn. Eg fyrir mitt leyti vil ekki efast um, að amtmaðurinn nyrðra leysi bannið fyrir bön þingsins og *konúngsfulltrúa*, og eg er því vonbetri um það, ef að *konúngsfulltrúi* veitir oss fulltíngi og fylgi sitt; en eg er því öruggari um það, sem eg veit honum muni hugföst hin fögru orð hans 1853, er vöktu vonir þingsins, og eg veit líka von Húnavetninga já allra Íslendinga um, að þetta þingmanns sæti yrði ei optar autt.

P. Sigurðson: Ástæður þær, er amtmaðurinn yfir Norður- og Austur-amtinu hafði fyrir banni sínu eptir því, sem helzt varð ljóst á þínginu 1853 — jafnvel þó amtmaður ekki vildi skýra sjálfur þínginu frá þeim — voru þær: að hann bannaði lækni *J. Skaptasyni* að yfirgefa embætti sitt vegna þess, að kvefsótt hefði veturinn áður geingið ytra og kynni hún að koma hær. Þetta varð nú samt ekki. Nú sýnir það meðfylgjandi attest Dr. *Hjaltalíns*, að ekki er sótt nein, sem stendur, hær á landi. — En það mun eins amtmanni sem öðrum bágð að segja fyrir, hvað ske kunni á ókomnum tíma. Húnavatnssýsla er heldur ekki ver komin, þó hana vanti lækni sinn svo sem 6 vikna tíma, heldur en margar aðrar sýslur, t. d. Skaptafellssýsla, sem má telja læknilausa vegna vegaleingdar úr henni til að vitja fjórðungslæknis okkar Sunnlendinga þángað, sem hann nú er búsettur.

P. Sveinbjörnsson: Mær finnst ástæða sú, sem leidd er af attesti *Hjaltalíns*, fremur lítilvæg; almennar sóttir ganga svo fljótt, að ei verður við þeim búizt, og eins geta einstöku menn orðið veikir og lífsnauðsyn borið til, að lækni þurfi að sækja. Eg vil eigi uppátaka mær neina ábyrgð eða neins líf í þessu falli, þó að þíngið kunni að vilja það. Dr. *Hjaltalín* getur með vitnisburði sínum aldrei vitað, hvað verða kann, og aldrei verður með því breytt skipun hlutaðeigandi embættismanns.

J. Kristjánsson: Hær var áðan í þíngræðu verið að jafna saman leyfi amtmannsins til þíngmannsins úr Húnavatnssýslu til að fara sinna ferða suður í Reykjavík og banni hans til sama að fara á þíng, eins og það bæri í sér ósamkvæmni; en mær finnst þetta geti öldungis rýmst saman, því það skiptir miklu, hvort lækniinn fer hingað snögga ferð í erindum sínum, eða hann situr hær allan þann tíma, sem þíng er; en eg hef samt góða von um, að amtmaður nú, ef til hans væri sent, og einginn almennur sjúkdómur er þá þar nyrðra, kynni að breyta úrskurði sínum; nú er og ný ástæða til þess, þar sem tilgángur stjórnarinnar næðist fremur í tilliti til jarðamatsins við það, að þíngmaðurinn næði þíngsetu; og eg vil því óska, að bæn þeirri verði haldið áfram við *konúngsfulltrúa*, að hann ráði eitthvað af í þessu efni, og mun því ekki að kvíða, að hann fari sér ógætilega; hann mun og jafnframt ráða í, hvort tiltækilegt sé að snúast að sendíngunni vegna kostnaðarins.

Ó. Sívertsen: Eg er á því máli, að ef Húnavetningar, sem gleðjast af því að eiga sér lækni í hærði, og sakna þíngmanns síns

á alþingi, ættu að kjósa um, mundu þeir heldur vilja vera lækislausir í rúman mánuð, en þíngmannslausir, og eru samt margir að staðaldri ekki betur farnir, en þeir, með lækna, t. a. m. vèr Vestfirðingar. Ef að á allt er litið, og einkum, hvað sorglegt er ár eptir ár, að kjördæmið missi þíngmann sinn, vona eg, að amtmanni kunni að snúast hugur og hann senda oss hinn kjörna þíngmann; en þess vegna verðum vèr að ítreka bæn vora til *konúngsfulltrúa*, og hvað kostnaðinum viðvikur, er af sendiferðinni fylgir, þá eru Íslendingar ekki svo smásmuglegir, að þá muni um eða þeir sjái eptir útgjöldunum, svo eigi standi það í vegi.

Jón Jónsson: Það skiptir að mínu áliti miklu, hvort að þíngmaðurinn frá Húnavatnssýslu, sem hèr er nú, verður fús eða fáanlegur til, eptir að hann er fyrst búinn að dvelja hèr, og má ske þar eptir að fara heim til sín, hvort hann þá, að því búnu, vilji, eða sjái sèr fært, og má ske ekki fyr en undir þínglok, að fara á þíngið. Því ef hann upp frá þeim tíma, að leyfið gæti orðið komið híngað suður, ekki vildi mæta, er ófyrirsynju að byrja sendiferð norður. Þækti mèr því umvarðandi að vita, hvort hann mundi vilja koma híngað á fund, að svo áliðnu þíngi.

G. Einarsson: Það hefur verið tekið fram, að *konúngsfulltrúi* skyldi kalla *Jósep Skaptason* á þíng upp á væntanlegt samþykki amtmannsins, svo að hann, sem þíngmaður, geti setið á þíngi fyrst um sinn, og er þá sú víska betri, en óvissan, en þínginu mun það vera bezt, að það skoði skyldu sína til sjálfs síns og allrar þjóðarinnar, að biðja *konúngsfulltrúann* um að sjá um, að kjördæmi þetta verði ei optar þíngmannslaust, og þá skyldi eg aldrei trúá því, að amtmaður vildi svipta þíngmanninn embætti sínu, þó hann kæmi á fund eptir boði fulltrúa.

J. Jónsson: Mèr finnst það ei hægt vegna formsins, að koma því við, að kalla þíngmanninn, fyr en það er leyft af yfirvaldi hans, og að fá það leyfi hefur talsverðan tíma með sèr.

G. Einarsson: Hèr er ekki um strángt form að tala, en miklu fremur um sanngirni.

St. Jónsson: Ef það er eigi augnamiðið að kalla *Jósep Skaptason* strax, þá hef eg ekki miklar vonir; en ef það er ábyrgðarlaust að kalla þíngmanninn inn, þá er mèr það stór ánægja fyrir kjördæmið, sem annars er mjög illa farið; en varla mun kostandi til að senda mann eptir honum, ef ekki er ráð til að kalla hann strax.

J. Guðmundsson: En eg treysti svo réttlæti amtmannsins, að

hann eigi muni banna þíngmanninum að koma á þíng, nema með fullum ástæðum sè, þegar hann veit, að aðalmafni lands vors er öðrumegin; og mun hann eigi leggja það bann á, nema eptir því, sem bent er til í bræfi ráðherrans, er staðfestir, að hann megi banna læknum að fara á þíng, nl., að amtmaðurinn gjöri það af sèrdellislegri umhyggju fyrir læknisdæminu. Hèr að auki er vitnisburður frá landlæknum kominn um, að sóttlaust sè í landinu, og eg trúí því ekki, að amtmaður muni ástæðulaust leggja bann fyrir þíngsetu fulltrúans, ef að heilsufar er gott í læknisumdæminu, þegar amtmaður fær bréf hèðan og þegar hann nú fær vísbendingu um það, sem hann ekki gat vitað, þegar kann bannaði *J. Skaptasyni* í vor að fara á þíng — að nú sè komið frá stjórninni það mál fyrir þíngið, sem útheimti alla mögulega krapta þíngsins, og megi ekki missa af kunnugleik neins þjóðkjörins þíngmanns. Því legg eg það til, að þíngið gefi uppástúngunni gaum með þeirri breytingu, sem hinn 5. konúngkjörni þíngmaður þegar hefur tekið fram, nefnilega, að biðja *forseta* um að fara þess á leit við *konúngsfulltrúa*, að hann sjái til, að þíngmaðurinn komi á þíngið. Þíngmanninum er eigi bönnuð ferðin hínagað, þó að eigi sè útlærðan lækni að fá í hans stað, og af hverju leyfði amtmaður læknum snögga ferð hínagað svona, án þess útlærður læknir væri settur í staðinn á meðan? Af því að heilsufar manna var svo gott í læknisdæminu um það leyti, að amtmaður fann sèr ekki skylt að beita strángleika laganna, og svo mundi enn verða, ef almenn heilbrigði væri þar, þegar sendimaður kemur norður, og það því fremur sem hèr er um það mál að gjöra, sem amtmanni, enn sem stendur, er ókunnugt að ræða skuli á alþíngi. Eg ítreka það aptur, að eg treysti svo rættvísi amtmannsins, að hann banni eigi *Skaptasen* þíngsetu.

St. Jónsson: Eg viðurkenni það, að sóttferli sè eigi nú sem stendur; það veit eg og, að annan lækni er ei að fá; því þó læknir *Ó. Thórarensen* á Hofi hafi ekki gefið frá sèr læknisstörf að öllu leyti, þá mun þó eingin von til, að hann fái til að gegna læknisstörfum í Húnavatnssýslu; en ef nú er sendur sendimaður norður í þessu erindi, þá mun verða áliðið þíngtímann, um það hann kemur aptur, og veit eg ekki, hvort slíkt mundi svara kostnaði, ef að *Jósep* ekki getur feingizt inn á þíngið strax, og því gjöri eg mèr ekki eins miklar vonir, eins og sumir aðrir, um, að leyfi amtmannsins fái til, að eg er viss um, að amtmaðurinn hefur eigi leyft *Jósep Skaptasyni* að fara til þíngs af tómri umhyggjusemi fyrir læknisdæmi hans.

J. Jónsson: Eg skýt þá til þingsins, hvort eptir sömu ástæðum ekki sé nauðsynlegt að varapíngmaður Ísafjarðarsýslu sé kallaður á þing, fyrst nú er svo fámennnt, og eingan kunnugan mann þaðan að fá.

E. Ó. Kúld: Eg hef skilið svo ræður þingmanna, að ætlazt sé til, að læknir *J. Skaptason* sé kallaður strax inn á þingið, og svo leitað til köllunar þeirrar samþykkis amtmannsins fyrir norðan, sem eg vona því heldur fáist, sem eg heyrði á orðum þingmanns Eyfirðinga, að sá læknir væri þar til, sem í ítrustu nauðsyn mætti til leita, og sem því mundi má ske ei ófáanlegur til að gegna í stað *Skaptasens*, ef bráð þörf gerist.

St. Jónsson: Hann fer ekki nema til þeirra, sem búa í grennd við hann, en ekki lánga leið.

J. Jónsson: Það er raunar von, þó þingmaður Snæfellinga sé ókunnugur þessu, en svo er langur vegur milli Eyjafjarðar og Húnavatnssýslu, að læknir *E. Jóhnsen* getur þar eingum þeim bjargað, sem í lífsnauðsyn kynni þurfa bráðrar hjálpar við, og ekki er heldur að ætlast til, að Húnavetnógar vilji missa af þeirri læknishjálp, sem þeir eiga rétt á, þó svo kunni á að standa, eins og hér hefur verið hreift, að sumar sveitir hafi enn meiri læknaskort, en þeir.

J. Sigurðsson: Eg skildi svoleiðis uppástúngu hins háttvirta 5. konúngkjörna þingmanns, að þingið skyldi óska, að *forseti* skrifaði hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa*, og beiddi hann að kalla í bráð þingmann Húnavetnóga inn í þingið, upp á væntanlegt samþykki Norðuramtmannsins, og að honum væri síðan skrifað til og óskað eptir, að hann nú vegna umræddrar nauðsynjar og kríngumstæða, og þar einginn sjúkdómur eður háski væri á ferðum, vildi veita lækninum leyfi til þingsetu. Þess vegna var það, að eg aðhylltist þessa uppástúngu. En þar hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður í sinni fyrri tölu vildi aðvara þingið að gæta að, hvort aðferð þessi væri rétt eða formleg, þá veit eg ekki, hvort allir þingmenn eru færir um að dæma um það. Einasta álít eg það þinginu syndlaust og saklaust að biðja *konúngsfulltrúa* um þetta, og treysti eg hans viturleika til að sjá, hvað formlegt er í slíku. Eg ímynda mér líka, að þingið láti sér lynda, hvað hann afræður í þessu, og láti þar við lenda, hvort hann segir nei eða já. Hinn sami 1. konúngkjörni þingmaður minntist þess líka í hinni síðari tölu sinni, að í-sjárvert væri fyrir þingmenn að taka í ábyrgð líf og heilsu manna í Húnavatnssýslu; en þegar svo er rétt, þá þykir mér stjórn og

yfirvöldum fara að verða mislagðar hendur við kjördæmin með að sorga fyrir lífi og heilsu manna, þegar sumar sýslur, hvar á meðal mín, hafa eingan lækni ár eptir ár, en Húnavatnssýsla, sem hefur þó heimalækni, má ekki missa þenna lækni um 1 mánaðartíma, þegar einginn veit þó til neinnar sjúkdómshættu á ferðum.

P. Pétursson: Þar eð eg nú af ræðu hins hæstvirta *konungsfulltrúa* heyri, að eigi muni verða árángur af uppástúngu minni, þá tek eg hana aptur, en vilji einhver þingmanna taka hana að sér, á hann það frjálst.

J. Guðmundsson: Jú með mestu ánægju, og því heldur, sem eg skildi ei *konungsfulltrúann* svo, að hann, þó hann mæltist til, að *Skaptason* tæki sæti á þinginu, þar til samþykki amtmanns næðist, ekki mundi skrifa sjálfur norður, heldur *forseti*, og sæli þá þingið *forseta* á hendur að skrifa amtmanni.

Konungsfulltrúi: Það verður, eins og eg hef áður sagt, að vera á þingsins valdi, hvernig það vill fara með uppástúnguna; en árángurinn getur samt ei orðið annar, en eg áður hef sagt, jafnvel þó mér sjálfum bæði persónulega og þingsins vegna hefði verið það kært, ef þingmaðurinn frá Húnavatnssýslu hefði getað mætt á þessu þingi, sér í lagi þegar jarðamatsmálið kemur til umræðu.

Forseti: Eg hef nú hlýtt um stund á ræður þingmanna, og heyrt á tillögur þeirra í þessu máli. Eg má fullyrða það, að mér er eingu síður annt um það, heldur en hverjum öðrum hinna heiðruðu þingmanna, að Húnavatnssýsla fái hér þingmann í þetta sinn, einkum vegna þess, er þingmenn hafa þegar tekið fram, að jarðamatsmálið, sem bæði er vandamikið og mjög áriðandi, á nú að takast hér til yfirvegunar; stjórnin hefur sjálf lýst því í uppástúngu sinni um það, hvernig laga megja jarðamatið á Íslandi, og sem hér hefur verið lögð fram, hversu annt henni er um mál þetta. Og víst er, að nauðsyn er til, að við meðferð þess seu menn úr sem flestum kjördæmum landsins, og þá ekki sízt úr Húnavatnssýslu, hvaðan einginn fulltrúi var, þegar mál þetta var rætt hið fyrra sinni hér á þingi 1853. En menn hafa nú eigi getað orðið á eitt sáttir um það, hverja aðferð réttast væri að hafa, til að ráða bót á þingmannsleysi Húnavetninga. Sumir eru góðrar vonar um, að amtmáður Norðlendinga muni fúslega leysa þingmann Húnavetninga úr banni því, sem hann hefur lagt á hingaðför hans, ef þess yrði leitað, þegar hann viti, að það sé *stjórninni* bæði til *gagns* og *geðs*, að hér væru sem flestir þingmenn; sumir eru þar á móti daufrar vonar um, að amt-

maðurinn gefi þessari bæn þingsins góða áheyrslu, þar ekki mægi vita, hvernig heilsufari manna í umdæmi læknis *Jóseps Skaptasonar* kunni þá að verða varið, þegar bænin kæmi. Enn heyrðist hér ein raust, sem ekki ætlaði, að amtmaður breyti nýgefnu ferðabanni sínu, þar eð stjórnin hafi falið honum einum þetta vald á hendur, en ef svo er, þá hefur stjórnin eins veitt honum vald til að *leyfa* Hr. J. *Skaptasyni* þingförlina, eins og að *banna* honum hana. Hér er því spurníngin um það, hvort meiri líkindi séu til, að amtmaður leyfi eða banni þingmanninum förlina, og yrði það að taka nokkurn tíma upp, að senda mann norður til að fá vissu sína um það. Menn hafa minnst á kostnaðinn, sem leiða yrði af slíkri sendiferð, og þó hann yrði nokkur, finnst mér þó það verst, ef bið herra J. *Skaptasonar* hér fyrir sunnan á meðan drægi einhvern illan dilk eptir sig fyrir hann, þar sem hann yrði þá svo leingi burtu frá umdæmi sínu. -- Að öðru leyti er eg sem þjónn þingsins fús á að rita hinum hæstvirma *konúngsfulltrúa* um þetta í þingsins nafni. En þar sem hann sagði, að réttara mundi, að *forseti* ritaði amtmanni Norðlendinga um þetta, heldur en *konúngsfulltrúi*, þá er mér það ekki fullkomlega ljóst. Það er öllum ljóst, hversu áriðandi það er fyrir Íslendinga, að jarðamatið verði sem bezt af hendi leyst, og uppástunga stjórnarinnar í málinu lýsir vilja hennar um þetta efni, þar sem hún gjörir ráð fyrir, að á þessu þingi verði fulltrúi úr hverju kjördæmi landsins, nema kann ske Vestmannaeyjum, og saki það þá ekki svo mikið, þar eð jarðir séu þar flestar ríkiseign. Mér sýnist því ekki betur, en að hinum hæstvirma *konúngsfulltrúa* hljóti að vera jafnannt um þetta mál, eins og hvert annað erindi frá stjórninni. Eg verð og að ímynda mér, að amtmaðurinn, sem valdsmaður konúngs, mundi heldur láta að orðum þess manns, sem hér er í umboði konúngsins. — Eg ætla því vel fallið, að *forseti* skrifi *konúngsfulltrúanum* þingsins vegna um þetta, og *konúngsfulltrúinn* síðan amtmanninum, eða þá, að *konúngsfulltrúinn* að minnsta kosti sé með *forseta* þingsins í því, að rita amtmanninum, og flytja honum bæn þingsins. Eg, sem þjónn þingsins, finn skyldu mína að gjöra þetta, en mér finnst það einnig vera skylda hins hæstvirma *konúngsfulltrúa*, sem erindsreka stjórnarinnar. -- Um þetta vildi eg leyfa mér að geta, hinum heiðruðu þingmönnum til fhugunar, áður en geingið yrði til atkvæða eða nokkuð afraðið í máli þessu.

Konúngsfulltrúi: Jafnvel þó eg yfir höfuð álíti mér skylt að meta mikils tillögur hins háttvirta *forseta*, verð eg þó í þessu efni,

þegar spurnung er um, hvað eg eptir stöðu minni eigi að fyrirtaka eða ekki, að fylgja minni eigin sannfæringu um það, hvað réttast og tiltækilegast muni vera.

P. Pétursson: Eg vil leyfa mér að taka það fram, að í minni uppástúngu í máli þessu, sem varaforseti hefur nú gjört að sinni uppástúngu, var það ekki tiltekið, hver skrifa skyldi amtmanni Norðlendinga. Eg hef skrifað uppástúnguna upp, og afhent *forseta* hana.

Forseti: Eg vil þá leyfa mér að bera uppástúnguna upp, og hljóðar hún svo:

„Að þingið biðji *forseta* að rita *konúngsfulltrúa* og mælast til, að hann innkalli þingmanninn úr Húnavatnssýslu upp á væntanlegt samþykki amtmannsins í Norður- og Austur-„amtinu“.

Eg vil nú biðja alla, sem lesa kunna, að segja til, hvort það sé hér ekki beinlínis tekið fram, að *forseti* riti *konúngsfulltrúa*, og *konúngsfulltrúinn* kalli síðan þingmanninn, og leiti síðan amtmannsleyfis. Ef þetta er ekki skýlaus meinung uppástúngunnar, þá skil eg ekki, hvað í henni liggur.

M. Andrèsson: Mér virðist, að einúngis eitt undirstöðuatriði þessa máls þurfi að vera hér umtalsefni, en annað ekki, og það er, hvort *konúngsfulltrúi* vill eða getur kallað þingmann Húnavetninga, sem nú er hér í bænum, *strax* á þingið, upp á væntanlegt samþykki amtmannsins fyrir norðan, því einginn þarf að ætla, að læknir *Jósep Skaptason* biði hér utan þings, þar til búið væri að senda norður að Friðriksgáfu, upp á óviss málalok þess erindis, og ekki heldur, að hann ríði fyrst norður í Húnavatnssýslu, og svo aptur suður á þing, þó leyfið feingist; umræður þessa máls hefðu því mátt vera styttri. Mér er eingu minna, en hverjum öðrum, annst um það, að *Skaptasen* feingist á þingið, og get eingan veginn gjört svo lítið úr því, eins og hinn 1. konúngkjörni þingmaður gjörði áðan, að kunnugleiki hans misstist þinginu, sérdeilis vegna jarðamatsins, en — hvað dugar um það að tala, þegar það ekki getur feingist?

J. Guðmundsson: Mér virðist, að hér sé einúngis um tvær spurningar að gjöra: 1. hvort það sé rétt fyrir þingið, og skylda, sem þing, að fara því fram í þessu formi, að hér mæti nokkur þingmaður fyrir Húnavatnssýslu, — og 2. hvort hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* muni þá á eptir vilja verða við bón þingsins í þessu efni.

Hvað sem nú verður upp á um hina síðari spurningu, þá ætla eg það skyldu þingsins, að skipta sèr á allan löglegan hátt af þingmannsleysi Húnvetninga, að svo miklu leyti sem í þess valdi stendur, og það eins fyrir það, þó *konungsfulltrúi* hafi sagt, að það mundi ei duga. Því hær á við hið fornkveðna: „guð ræður, en mennirnir þeinkja“, og vèr eigum að *þeinkja*, og áforma og fastráða að gegna skyldu vorri, hversu sem afdrifin verða.

M. Andrèsson: Meining mín var sú, að þingið núna mundi lítið græða á því að fara þessu máli fram, og biðja um, að þingmaður Húnvetninga yrði kallaður hingað upp á væntanlegt samþykki amtmannsins. Að öðru leyti er eg á því, að þessi meðferð á málinu gæti orðið góð fyrir seinni tímana.

G. Brandsson: Mèr sýnist lítil líkindi til þess, að þó hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* kallaði nú þingmann Húnvetninga til þingsetu, að hann þó mundi þora eða vilja taka þeirri köllun, þrátt fyrir hann viðkomandi amtmanns, er hann kvaðst ekki vilja yfirtroða á þinginu 1853. Það hefur einginn hinna heiðruðu þingmanna minnst á vilja herra *J. Skaptasonar* í þessu tilliti. Eg tel óvíst, að hann vildi bíða hær, meðan norður væri sent; kann ske hann vildi ríða heim til sín norður og bíða þar eftir svari amtmanns, og hver veit þá, hvort hann vildi ómaka sig þaðan suður aptur, þó leyfið feingist, fyrir líklega stuttan þingsetutíma. Mèr finnst því nauðsynlegt að fá að vita vilja þingmannsins í þessu efni, áður en þingið fer leingra á fram í málinu.

Forseti: Vilji hvorki hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* nè stiptamtmaðurinn yfir Íslandi kalla þingmann Húnvetninga, lækni *Skaptason*, til þessa þings, þá má þingið vara sig á að halda honum hær, og allra sízt ætti það að hvetja hann til að tefja hær leingur, en honum sjálfum sýnist, því hann ræður sjálfur bezt fyrir sèr í því. Þingið getur eingan kallað af sjálfu sèr, og á það vildi eg benda þinginu. Ef læknir *J. Skaptason* færi nú norður, þá er hann þó þinginu ónýtur, þángað til ef hann kæmi aptur að feingnu leyfinu, og sú aðferðin yrði honum án efa lættulausust.

J. Pétursson: Það má einginn ætla, að *J. læknir Skaptason* fari að bíða hær, á meðan norður yrði sent, upp á sína eigin ábyrgð, og án köllunar til þess. Upp á þann hátt væri óviðurkvæmilegt af þinginu að ætla að fá hann til að bíða hær (margir: það gjörir einginn!).

H. Kr. Friðriksson: Mèr sýnast ræðurnar um þetta mál vera

komnar heldur langt. Þingmaður Húnavatnunga er hér ekki viðstaddur, og getur því ekki svarað upp á, hvort hann vilji biðja eptir leyfi amtmanns Norðlendinga; sá, sem á að kalla þingmanninn, stipt-
amtmaður, er ekki við heldur, og getur því ekki svarað þinginu upp á það, hvort hann vilji kalla hann til þingsins nú. Mèr finnst því ráðlegast, að þingið biðji *forseta* að vita, hvort *J. læknir Skaptason* vill biðja hér eða ekki, eða þá koma aptur, ef hann fær leyfi til þingsetu, því þá er fyrst að tala um, hvort leyfið fæst, ef hann vill biðja.

Forseti: Hér kemur þá, að mèr skilst, enn ein ný uppástunga, að *forseti* komist nefnilega eptir því utanþings hjá *J. lækni Skaptasyni*, hvort hann vilji biðja leysisins eða köllunarinnar til þingsetunnar. Það kann að vísu að vera gott ráð, að skipa *forseta* að umgángast þetta utanþings, en ef þingið sèr sèr ekki veg til að gjöra það sjálft, þar sem svo margir kraptar eru saman komnir, þá get eg fullvissað þingið um, að *forseti* hefur hvorki skyn nè framkvæmd til að gjöra það.

H. Kr. Friðriksson: Eg sagði: að þingið biðji *forseta*, meðan það veit hvorki vilja herra *J. Skaptasonar* nè amtmanns Norðlendinga.

Forseti: Þegar þingið biður *forseta* með atkvæðafjölda, þá er það skipun.

J. Sigurðsson: Viðvíkjandi því, er sumir hafa hreift, að stipt-
amtmaður vildi nú kalla þingmann Húnavatnunga inn í þingið, þá hygg eg, að hann muni áður hafa kallað hann, sem aðra þingmenn, og mun því ekki nú fara að gjöra það aptur, og hafi þingmaðurinn ekki þá treyst sèr til að gegna hans köllun vegna banns Norðuramtmannsins, þá mundi það vera eins enn. Hitt sýnist mèr annað og það eina, ef *konúngsfulltrúinn* nú vegna nauðsynjar þingsins vildi kalla hann inn, á meðan sókt væri um nýtt leyfi til Norðuramtsins.

St. Jónsson: Mèr fannst það skiljanlegt af orðum hins hæst-
virta *konúngsfulltrúa* áðan, að hann mundi ekki fáanlegur til að kalla herra *J. Skaptason* til þessa þings, og finnst mèr ekki nema tvennt til ráða, annaðhvort, að þingið fari ekki leingra fram í máli þessu, eða þá biðji *forseta* að rita amtmanni Norðlendinga, og er eg viss um, að amtmaður tæki eins vel í þetta við *forseta*, eins og hvern annan. Hitt dettur eingum í hug, að herra *J. Skaptason* fari að biðja hér, upp á eigin ábyrgð, þángað til svar feingist aptur að norðan, án þess að vera kallaður á þingið af *konúngsfulltrúa*.

virðist samt sú skoðun eiga að ráða, að þar sem lögregluþjónar þessir yrðu settir, eins og hér er gjört ráð fyrir, vegna frjálsu verzlunarinnar, þá er það auðsætt, að kaптúnið sjálft, eða hreppurinn, þar sem það er, hefur ekki fremur gagn af verzluninni, heldur en sveitir þær, sem verzla þar, og eins og verzlunarstaðina hér á landi yfir höfuð má álíta helzt sem markaðarstaði, hvert sveitirnar sækja, þannig er sú tilhögun á verzluninni, að bæði innlendum og útlendum er leyft að verzla á skipum sínum, sem lausakaupmenn, hvar af flýtur, að þess óvissara er, hvort hagur sá, sem kaптúnin sjálf hafa af frjálsu verzluninni, muni verða að tiltölu jafnmikill, og gagn það, sem landsmenn hafa af henni yfir höfuð, og þó einkum nærsveitirnar, og það virðist þannig of hart, að leggja þannig kostnað þenna á kaптúnin sjálf, heldur að það liggi beinast við, úr því þessi gjöld eru beinlínis sveitarlegs eðlis, að þau sæu greidd af hinum stærri sveitarheildum, amtsjafnaðarsjóðunum, eins og í frumvarpinu er stungið upp á. Að öðru leyti virðist þessi skoðun einnig eiga að gilda um hinn 3. lögregluþjón, sem þegar er ákveðið að setja í Reykjavík vegna frjálsu verzlunarinnar, þannig að hann fái laun sín af jafnaðarsjóði Suðurstöðsins.

Sè þar næst spursmál um, hvar taka ætti laun handa hreppstjóra á Akureyri, sem skipaður yrði þar til bráðabyrgða, þángað til sýslumaðurinn gæti orðið skyldaður til að flytja sig þángað, og sem undir yfirstjórn sýslumannsins ætti að afgreiða skip og halda reglu á verzlunarstaðnum, þá virðist einnig sama regla eiga að gilda um slíkan hreppstjóra, að hann ætti að fá laun sín af jafnaðarsjóðnum.

Hvað loksins áhrærir læknaumsjón þá, sem þörf væri á Eskifirði, þá flýtur það af reglum þeim, sem þegar eru í gildi um kostnað af sóttvarnarráðstöfunum, að ef menn létu sær nægja í þeim tilfellum, þar sem nauðsyn bæri til, að sóttvarnarnefndin á verzlunarstaðnum — en í henni yrði ætíð sýslumaðurinn — sæi fyrst um sinn um, að skipin ekki flyttu í land neinar sóttir, þángað til rannsakað væri heilsufar skipverja, og að að eins væri í hvert sinn sent eptir fjórðungslækninum og skipið látið bíða þar eptir, þá ætti eptir reglum þeim, sem þegar var getið, kostnaðurinn þar við að lenda á jafnaðarsjóðnum.

Væri nú aptur á móti spursmál um, að setja bæjarfógeta á Akureyri eða nýjan lækni á Eskifirði vegna frjálsu verzlunarinnar, þá fær þingið ekki betur sæð, en að það væri gagnstætt gildandi reglum, að slíkir konúnglegir embættismenn skyldu fá laun sín af

sveitarlegum sjóðum, nefnilega jafnaðarsjóðunum, þar sem það er bæði í eðli sínu og líka samkvæmt reglu þeirri, sem við hefur verið höfð híngað til, bæði hvað þetta land snertir og eins í Danmörku, að þvílíkir konúnglegir embættismenn fá laun sín af ríkissjóðnum. Hið sama er að segja um skaðabætur þær, sem spursmál kynni að vera um að greiða hlutaðeigandi embættismönnum, sem nú eru, til að flytja sig á verzlunarstaðina, því slíkar skaðabætur hafa einnig híngað til ætíð verið greiddar af ríkissjóðnum.

Þingið hlýtur þannig allraþegnsamlegast að álíta, að sumi útgjöld gætu komið fyrir, sem mætti segja að nauðsynleg væru til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, en sem þó ekki eptir almennum og híngað til gildandi grundvallarreglum ættu að skodast sem sveitarleg útgjöld, og því hefur þess vegna fundizt ástæða til að stínga upp á, að bætt væri inn í 1. grein frumvarpsins þeirri nákvæmari ákvörðun, að kostnaður sá, sem hinn þar umgetni greiðslumáti á að eiga sér stað um, skuli vera þess eðlis, að hann eptir almennum reglum geti talizt með sveitarlegum (*communale*), útgjöldum, hvar með greinin þá væri svo nákvæmlega ákvörðuð, að naumast neinn verulegur vafi gæti orðið um, hvað undir hana eigi að heyra, sem annars gæti orðið. Þingið ætlar einnig, að þessi nákvæmari útlistun sé eingan veginn ósamkvæm meiníngu frumvarpsins, heldur fari í sömu átt, og frumvarpið, þar með þessu er einmitt fallizt á öll þau útgjöld, sem beinlínis er í ástæðunum gjört ráð fyrir að nauðsynleg mundu verða í því umrædda skyni, og á hinn bóginn er eingin ástæða til að halda, að stjórnin hafi viljað innleiða með þessu lagabóði nýja grundvallarreglu, þess síður, sem ekki er getið slíkrar ætlunar eða skodunar í ástæðunum, og sem það yfir höfuð eptir innihaldi frumvarpsins liggur næst, að hugsa þar við um slíkar ráðstafanir á hinum einstöku kaптúnum, sem skodast verða sem sveitarleg (*communale*), hvar á móti það liggur fjær, að ímynda sér þar við stofnun nýrra konúnglegra embætta eða þvíumlíkt, þó þetta að vísu gæti innibundizt undir orðum frumvarpsins, eins og þegar var sýnt.

Eptir áður sögðu hefur þingið enn fremur álitit, að hinn umræddi greiðslumáti eigi einnig að eiga sér stað, hvað Reykjavík snertir, og hefur því álitit réttast, að greinin væri orðuð almennt, þannig að í henni væri einginn greinarmunur gjörður á, hvort ráðstafanir þær, sem spursmál er um, snertu ofan nefndan kaupstað eða aðra verzlunarstaði landsins.

Við aðra grein frumvarpsins hefur þingið ekki fundið neitt vernlegt að athuga; en þar sem þetta lagafrumvarp að öðru leyti fer fram á, að leggja á landið almennan og óákveðinn kostnað, sem gæti, ef til vildi, orðið tilfinnanlegur, þá fannst þinginu nauðsyn á, að því væri í þessu lagabóði áskilin réttur til, í hvert sinn sem stúngið væri upp á eða haldið fram slíkum ráðstöfnum leiðandi af hinni frjálsu verzlun, að segja álit sitt um, að hve miklu leyti slíkar ráðstafanir og þar af leiðandi kostnaður væri nauðsynlegur, og hefur því fundið ástæðu til að stínga upp á breytingu þeirri í síðara hluta greinarinnar, að eptir orðin: „En áður en það verði fast ákveðið“, sè bætt inn í þeim orðum: „hvern kostnað megi álíta nauðsynlegan“.

Nokkrir þingmenn hafa yfir höfuð ekki getað fallizt á þá ákvörðun, að kostnaður sá, sem um er getið í greininni skuli greiðast af jafnaðarsjóðum amtanna, bæði af því þeir hafa álitit, að þau útgjöld yrðu þar með lögð á jafnaðarsjóðina, sem ekki væri eðlilegt að greidd yrðu á þann máta, og svo meðfram af þeirri ástæðu, að óvíst sè enn þá, að hve miklu gagni hin frjálsa verzlun muni verða fyrir landið, og þessir þingmenn hafa því álitit, að hinn umræddi kostnaður ætti fyrst um sinn að greiðast af konúngssjóðnum, en hverju áliti meiri hluti þingsins eptir áður sögðu ekki hefur getað orðið samdóma.

Samkvæmt því, er hér að framan er talið, leyfir alþíng sèr þannig allraþegnsamlegast að stínga upp á því, að frumvarpinu verði veitt lagagildi, þó með þessum breytingum:

1. Með 11 atkvæðum gegn 9:

Að fyrsta grein frumvarpsins frá orðunum: „ber að því leyti“, orðist þannig: „hann eptir almennum reglum getur talizt með sveitarlegum (*communale*) útgjöldum, að greiða í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins“.

2. Með 15 atkvæðum gegn 5:

Að í annari grein frumvarpsins eptir orðin: „en áður en það verði fast ákveðið“, bætist inn í: „hvern kostnað megi álíta nauðsynlegan og“.

Reykjavík, 6. d. ágústmán. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. V. Finsen.

3., þegnleg bænarskrá til konúngs um breytingu á 4. grein verzlunarlagaanna 15. apr. 1854, og hljóðar hún þannig:

Til konúngs.

Til alþingis kom að þessu sinni þegnleg uppástúnga um breytingu á ákvörðunum í 4. gr. lagaboðsins 15. d. aprílmánaðar 1854, um skilríki þau, er skip þau skuli hafa, er koma til Íslands til verzlunar.

Alþingi kaus 3 manna nefnd, til að íhuga mál þetta, ræddi það síðan á lögskipaðan hátt, á 2 aðalfundum, og leyfir sèr nú allra-þegnsanlegast að skýra yðar hátign frá álitinu á þessa leið.

Í áminnztri 4. grein lagaboðsins 15. d. aprílm. 1854 er svo ákveðið, að í hverju íslenskku leiðarbrèfi skuli vera tilgreind stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, og sanna skuli þetta með skýrslu frá útgjörðarmanni skipsins, er staðfest sè af hinum danska verzlunarfulltrúa, þar sem nokkur sè, en annars kostar af yfirvaldinu á utanríkisstöðum eða tollheimaturáðinu á innanríkisstöðum, og er ákvörðun þessi ítrekuð í konúnglegri auglýsingu 4. d. desemberm. 1854. Þingið neitar því eingan veginn, að ákvörðun þessi er mjög einföld, til að komast eptir stærð skipsins, o. s. frv., þar sem halda megi sèr til skýrslu þessarar, með því hún sè staðfest af embættismanni, og hljóti því eptir almennum reglum að álífast áreiðanleg, og með því móti verði komizt hjá að rannsaka að öðru leyti skjöl skipanna. En á hinn bóginn dylst það eigi þinginu, að þessi sönnunarmáti um hin áður greindu atriði að þingsins álitni hafa töluverða ókosti og óhagræði í för með sèr, og hann því virðist miður hæfilegur til að fylla tilgáng ákvörðunarinnar. Þar sem það er mjög almennt í útlöndum, að útgjörðarmenn láti skipstjóra hafa skip sín á boðstólum í öðrum löndum fyrir þá leigu, sem bezt verður boðin, hvert sem vera skal, og ef þá einhver vildi leigja til Íslandsferðar skip t. a. m. á Einglandi, sem heima ætti á Spáni, og útgjörðarmaðurinn eigi væri sjálfur með, þá er það auðsjáanlegt, að það væri töluvert óhagræði, að bíða, þángað til hið unatalaða skírteini kæmi, og afleiðing þess yrði, að skipið alls eigi yrði leigt til Íslands; því að þess ber vel að gæta, að með því, eptir ætlun þingsins, að slíkt skírteini er hvergi annarstaðar heimitað frá útgerðarmanni skipsins, þá er eigi við því að búast, að útgerðarmenn fari að búa út skip sín með slíkum skírteinum, sem þó hafa nokkurn kostnað í för með sèr, einúngis af því, að svo kynni að fara, að einhver kynni að vilja leigja þau til Íslandsferðar. Þar að auki virðist þinginu efi á vera, hvort slík skýrsla yfir höfuð geti álitizt áreiðanleg, með því útgjörðarmaður væri sá, er sízt ætti að votta nokkuð

um stærð skipsins, þar eð stærðin ræður upphæð leiðarbréðagjaldsins, og eigi er heldur beinlínis fyrirskipað, hvaða vissu embættismenn þeir, er skýrslu þessa eiga að staðfesta, eigi að útvega sèr um þau atriði, sem til eiga að vera greind í skýrslunni, og eins og þíngið telur það þannig mjög óvíst, að allir þessir embættismenn mundu skilja ætlunarverk sitt á sömu leið, eins er það, hvað yfirvöldin á útlendum stöðum snertir, ekki hægt að sjá, hvort hin löglegu yfirvöld hafa ávallt gefið staðfestinguna. Þíngið ætlar því, að svo geti farið, að konúngssjóðurinn kunni að bíða halla af ákvörðun þessari, þar sem hún kynni að gefa tækifæri til að segja rángt frá stærð skipsins.

Loksins leyfir þíngið sèr að geta allraþegnsamlegast þess, að þar eð skírteini þetta eigi mun vera við haft annarstaðar, að þá er hætt við, að sumir, sem vita, að verzlunin er gefin laus á Íslandi, og að leiðarbréf megi fá hèr, eigi kynni sèr nákvæmlega verzlunarlögin, og kunni því að halda, að þeir komist af með hin venjulegu skipaskjöl, og láti því eigi fylgja hina unitöluðu staðfestu skýrslu frá út-gjörðarmanninum, og af því yrði þá að fljóta, að þeir eigi feingju leiðarbréfið, þegar til Íslands kæmi, eða leyfi til verzlunar, en yrðu að halda heim aptur við svo búíð; en við það færi landið á mis við aðflutninga, og kaupmaðurinn hvektist, og kæmi, ef til vill, aldrei aptur, og er sú afleiðing að þíngsins áliti mjög ísjárverð, einkum nú, þegar verzlunin er fyrst gjörð frjáls við útlendar þjóðir, enda hefur reynslan nú þegar bent til þess, að útlendum mönnum muni eigi verða tamt, að gæta hinnar umræddu ákvörðunar, þar sem þegar síðan 1. apríl þ. á. 4 skip hafa komið til Reykjavíkur án leiðarbréfs og án skýrslu frá út-gjörðarmönnum um stærð, nafn og heimili skipanna, og þessi skip þó voru öll frá innanríkiskaupmönnum; en ef undantekningar væru opt gjörðar frá lögnum, og skipum þeim gefið leyfi til verzlunar, en eigi hefðu skýrslu þessa, þá missti laga-boðið þýðingu sína, án þess nein regla væri sett í staðinn, og væri það og mjög ísjárverð afleiðing.

Þíngið neitar því eingan veginn, að mjög varlega eigi að fara, að breyta nýjum lagaboðum, og það eigi ekki að gjöra, nema nægar ástæður sèu til; en þar eð því eigi getur virzt annað, en næg ástæða sè til breytningarinnar, og breytingin að eins snertir einstakt atriði, og ýmisum, sem við hin nýju verzlunarlög Íslands hafa feingizt bæði hèr á landi og í Danmörku, hefur þótt vafasamt, hvort þessi ákvörðun ætti við, og reynslan þegar sýnt nauðsyn breytningarinnar, eins og

áður er sagt, þá leyfir það sér allraþegnsamlegast, að biðja yðar konúnglegu hátign um breytingu á þessari ákvörðun.

Þínginu getur eigi annað virzt, en hvert skip megi fá íslenskt leiðarbréf, ef það hefur hin venjulegu skipaskjöl í fullkominni reglu, og því sé það eðlilegast, að í stað hins umrædda skírteinis eigi með bónarbræfinu um íslenskt leiðarbréf að fylgja löglegt mælingarbréf, og önnur þau skipaskjöl, er sanni stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, enda munu slík skipaskjöl hær um bil vera hin sömu í öllum löndum og fylgja ávallt skipunum. Aftur á móti ætti þá skýrslan frá útgjörðarmanninum að falla í burtu; en til frekari fullvissu mætti aftur í þess stað heimta slíka skýrslu af skipstjóranum, en án þess þó að hún þyrfti að vera staðfest. Með þessu móti mundi ekkert það band vera lagt á siglingar til Íslands, er til boga gæti orðið, enda ætlar þingið, að mælingarbræfin séu yfir höfuð að tala áreiðanleg; en þar eð þó nokkur mismunur kann að vera á því, hversu áreiðanleg mælingarbréf eru, og það virðist æskilegt, að sú trygging náist í þessu efni, sem bezt getur orðið, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að stínga upp á þeirri ákvörðun, að ef stærð skipsins, eins og fra henni er sagt í mælingarbræfinu eða leiðarbræfi því, er það samkvæmt mælingarbræfinu hefur feingið, skyldi reynast minni, en svarar því, er skipið eptir hinni dönsku fermingarreglugjörð hefur flutt til landsins eða frá því af vörum, eða þetta skyldi sannast við mælingu skipsins, sem yfirvöldunum á verzlunarstöðum sé heimilt að láta gjöra, ef tilefni þyki til, þá skuli heimta leiðarbréfsgjaldið eptir þeirri stærð skipsins, sem þannig verði sönnuð, og að auki borgun fyrir mælinguna, hafi hún verið gjörð. Þingið vonar allraþegnsamlegast, að yðar konúngleg hátign því fremur allraþegnsamlegast heyrið bænir þess í þessu efni, sem uppástúngur þess eru í aðalatriðunum samkvæmar því, sem fyrir er mælt í lagaboði 21. marz þ. á. um verzlun á Færeyjum, og skal þingið enn fremur allraþegnsamlegast benda til þess, að breyting sú, sem þannig er stúngið upp á, getur, ef til vill, einkum skodast sem breyting á hinni konúnglegu auglýsingu 4. d. desemberm. 1854, og á skilmálum þeim fyrir afhendingu íslenskra leiðarbræfa, sem með lögum 15. d. aprílm. 1854, 11. gr. er áskilið stjórninni að ákveða.

Eptir öllu áður sögðu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast með 11 atkvæðum gegn 6, að bera þá bæn sína fram fyrir yðar konúnglegu hátign:

1. Með 10 atkvæðum gegn 7:

Að konúnglegri auglýsingu 4. des. 1854 megi verða breytt á þann hátt, að með bónarbræfum, sem send eru til innanríkisráðherrans, eða hlutaðeigandi verzlunarfulltrúa, eða embættismanna, um að fá íslensk leiðarbréf, skuli ætíð fylgja löglegt mælingarbréf og önnur skipaskjöl, sem sanni stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, og sem skilað verði aptur með leiðarbræfinu.

2. Með 9 atkvæðum gegn 4 :

Að skýrsla sú, um nafn, stærð og heimili skipsins, m. fl., sem samkvæmt ofanefndri konúnglegri auglýsingu frá 4. des. 1854 og lagaboði 15. apríl 1854, 4. gr., á að fylgja bónarbræfum um íslensk leiðarbréf, skuli eptirleiðis gefast út af skipstjóranum, og að staðfesting skýrslu þessarar falli burt.

3. Með 12 atkvæðum gegn 3 :

Að, ef það lýsir sér, að stærð skipsins eptir mælingarbræfinu, eða leiðarbræfi því, sem það samkvæmt mælingarbræfinu hefur feingið, er minni en svarar því, sem skipið eptir hinni dönsku fermingarreglugjörð hefur flutt hingað inn, eða flytur út af vörum, eða þetta skyldi sannast við mælingu skipsins, sem yfirvöldunum á verzlunarstöðunum sè heimilt að láta gjöra, ef tilefni finnst til, þá skuli heimta leiðarbrésgjaldið eptir þeirri stærð skipsins, sem þannig verður sönnuð, og að auki borgun fyrir mælinguna, hafi hún verið gjörð.

Reykjavík, 6. dag ágústmán. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. II. Kr. Fríðriksson.

Næsti fundur var ákveðinn til þriðjudags kl. 11.

Fundi slitið.

7. ágúst — tuttugasti og níundi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Málefni það, sem nú kemur til umræðu eptir dag-skránni, er jarðamatsmálið, og er það til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu.

Í máli þessu eru eingin sérstök breytingaratkvæði komin fram, og hljóðar atkvæðaskráin þannig í máli þessu :

Atkvæðaskrá

í

jarðamatsmálinu.

1. Minni hluti: breytingaratkvæði:

- a, Að seinasta jarðamat ekki verði bætt á þann ávísaða hátt, án þess það falli í grunn.
- b, Að reynandi væri, að 3 manna nefnd hér í Reykjavík gjörði útkast til nýrrar jarðabókar, byggt á upphæð afgjaldanna, sem eru.
- c, Að nefnd þessari sè fyrst um sinn ætlaður 3 ára tími til þessa starfa, og henni gefið færi á hverjum þeim hjálpar-meðölum til verksins framkvæmdar, sem orðið getur.
- d, Að hver nefndarmanna launist með 300 rdd. um árið, og að nefndin að auki fái vissa upphæð í peningum árlega til skrifara og skriffanga m. fl.
- e, Að nefndin fái erindisbréf frá stjórninni.

2. Nefndin: I., að þingið fallist á, að jarðamatið frá 1849—50 verði lagfært, samkvæmt uppástúngu þeirri þar um, sem stjórnin hefur nú lagt fyrir þingið, þannig:

- 1. Að öll Rángárvallasýsla verði metin upp aptur á þann hátt, sem segir í uppástúngunni bls. 8 (cfr. við bls. 7, 1. klausu).
- 2. Eða að öðrum kosti Útlandeyja-hreppur í sömu sýslu.
- 3. Að þeirri 3 manna nefnd, sem setja skal í Reykjavík til að lagfæra gjörvallt jarðamatið, verði falið að jafna fyrirfram matið í einstöku hreppum, og koma því í samhljóðan við mat annara hreppa í sömu sýslu, sumpart eptir því hlutfalli, sem amtsdeildarnefndirnar hafa bent til, og sumpart með hliðsjón af þeirri aðferð, sem tekin er fram í uppástúngu stjórnarinnar *litr. B.*
 - a, Ölfushrepp í Árnessýslu.
 - b, Helgafellssveit og Skógarstrandarhrepp í Snæfellsnessýslu.
 - c, Hvammsveit og Fellsstrandarhrepp í Dalasýslu.
 - d, Flateyjar-, Raudasands- og Suðurfjarðar-hrepp í Barðastrandarsýslu.
 - e, Vindhælishrepp í Húnavatnssýslu.
 - f, Breiðdals-, Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðar-hrepp í Suðurlandssýslu.
 - g, Að hafa sèrstaklegt tillit til matsins á Hólmastað í Reyðarfirði og á jörðunni Laxamýri í Þingeyjarsýslu.

4. Að Reykjavíkurnefndin leiti allra þeirra upplýsinga, sem fáanlegar eru hjá yfirvöldum landsins um hinn mismunandi leigumála jarða í hinum ýmsu sýslum, áður hún beitir reglunni í stjórnaruppástúngu, staflíð B, til þess að koma réttum jöfnuði á matið sýslna á milli og yfir allt landið, og að þessi regla verði löguð (*modificeret*) eptir þeim skýrslum og upplýsingum, sem nefndin þannig getur útvegað, samkvæmt aðalreglu þeirri fyrir lagfæringu jarðamatsins, sem stjórnin bæði 1853 og nú hefur þar fyrir tekið fram.
- II. Að þingið samkvæmt konúnglegum úrskurði 18. maí þ. á. kjósi með meiri hluta allra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild, 2 menn í nefnd þá í Reykjavík, sem samkvæmt tæðum konúngsúrskurði á að lagfæra jarðamatið.

Framsögumaður nefndarinnar í máli þessu er þingmaður Skaptfellínga, Jón Guðmundsson.

Framsögumaður: Eg skal ekki fara mörgum orðum um mál þetta, þar það var rætt í gær, en hér að eins geta þess, að nefndin hefur komið sér niður á viðaukaatkvæði á tveimur stöðum, nefnilega bætt við því, sem er á atkvæðaskránni I, 3, í niðurlaginu, þessum orðum: „sem þarf eptir því hlutfalli, sem amtsdeildarnefndirnar hafa bent til, og sumpart með hliðsjón af þeirri aðferð, sem tekin er fram í uppástúngu stjórnarinnar *littr. B*“. Nefndinni þókti nauðsynlegt, að taka þetta fram í niðurlagsatriðinu, svo að Reykjavíkurnefndin væri að nokkru leyti bundin við, að hafa þenna mælikvarða, einnig til þess, að koma jöfnuði á málið í hreppunum. Í hina aðra uppástúngu nefndarinnar undir II hefur nefndin skotið inn orðunum: „með meiri hluta allra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild“; þessa ákvörðun þókti nefndinni rétt og eðlilegt að hafa nú, eins og 1853.

Eg skal ekki fyr en tilefni gefst til þess, fara fleiri orðum um uppástúngur minna hlutans, þar það var gert í gær, og var þá sýnt fram á, að hvorki næði þær neinni átt, þegar fara ætti að framfylgja þeim, og að þær ekki gætu átt sér stað eða komið til atkvæða, eptir því sem mál þetta nú stefnir hér á þinginu, þar sem um annaðhvort er að gera, að fella með rökum eða fallast á uppástúngu stjórnarinnar, en ekki að kveða upp neinar nýjar tillögur eða uppástúngur um nýtt jarðamat frá stofni, eins og minni hlutinn þó hefur gert í raun og veru.

J. Hávarðsson: Ef eg hefði verið við undirbúningsumræðu þessa máls, þá ætlaði eg að tala nokkkur orð, sem eg áleit ekki

naðsynlegt að taka fram við hlutfallsnefndarálitid. Nefndin hefur meðal annars tekið það fram, að laga ætti matið í Reyðarfirði upp aptur; en þar við er aðgættandi, að 4 bændur voru óánægðir með undirmatið, og skrifuð yfirvaldinu um það, og feingu það, að yfirmatsmenn settu niður jarðir þeirra; aðrir 13 bændur klöguðu og svo af sömu ástæðum fyrir yfirvaldinu um of háa matningu á jörðum sínum, en af því klögun þeirra var ekki í réttu formi, gátu yfirmatsmenn ekki tekið hana til greina. 4 bændur höfðu ekki klagad, en yfirmatsmenn álitu, að þeir hefðu haft eins mikinn rétt til þess, sem aðrir. Eg held, að matið hafi verið þar í hrepp eptir mesta jöfnuði jarða á milli, svo að, þá Reykjavíkurnefndin fer að laga matið, álit eg hún ætti að fara eptir undirmatinu á öllum hreppnum, en ekki eptir yfirmatinu, þar það ruglar þeim jöfnuði, sem var á undirmatinu jarða á milli. Mèr kemur það annars svo fyrir, að yfirmatið hafi stundum meir spillt en bætt, eður ruglað þeim innbyrðis jöfnuði, sem var, jarða á milli. Það hefur opt komið fyrir, að einstakir kvörtuðu yfir jarðamatinu; en þetta átti helzt að taka til greina, ef skoðunarmenn voru útnefndir, til að skoða þá jörð aptur, einkum þegar klagad var yfir skemmdum einnar jarðar, eptir að undirmatið fór fram. Þessi aðferð var höfð í Fljótsdal, og þókti mèr hún eiga vel við. Borgarfjarðarhreppur í Norður-Múlasýslu sýnist að vera lágt metinn, en af því það er harðindasveit, hèlt eg ekki væri ástæða að meta hann upp aptur. Jökuldalshreppur sýnist metinn í samburði við aðra hreppa má ske of lágt, þegar lítið er til þeirra landkosta, sem eiga sèr þar stað fremur öðrum hreppum í báðum Múlasýslum. Þar á móti sýnist Skeggjastaðahreppur hátt metinn; en af því lýsingin er góð á jörðunum eptir undirmatsbókunum, fann eg ekki ástæðu til að mæla með því, að þar væri lagað matið. Hlutfallsnefndin komst að þeirri niðurstöðu, að fjárstofninn mundi vera lægra metinn í Múlasýslum en annarstaðar í amtinu, og þó eingum fjárstofni sè lýst í Suður-Múlasýslu, þá geingu matningsmenn þar út frá sama sjónarmiði, og í Norður-Múlasýslu, nema hvað það virðist, sem þeir hafi reiknað hann hærra eður dýrara, því það getur ekki átt sèr stað, að fjárstofn sè þar eins mikill, og í þeirri síðar nefndu sýslu; en sama hlutfall kemur þá út í báðum, nefnilega 5 *pro cento*. Allt þetta, sem eg nú hef sagt, áleit eg ekki þess vert, að taka það fram í hlutfallsnefndinni, en vildi einasta gefa Reykjavíkurnefndinni bendingu um það.

V. Finsen: Eg ætlaði að vekja athugasemd við hina 4. uppá-

stúngu nefndarinnar; þar er sagt, að áður Reykjavíkurnefndin breytir reglunni í uppástúngu stjórnarinnar, staflíð *B*, þá skuli hún laga þessa reglu og fara í því tilliti eptir öllum þeim skýrslum, sem hún útvegar sèr, og svo eptir aðalreglu fyrir lagfæringu jarðamatsins, sem stjórnin hafi tekið fram bæði 1853 og nú. Það er nú miður tilfallið, að ekki er tilgreint, hver þessi regla sè, en það sèst í nefndarálitinu, að það er hið hæfilega jarðar-afgjald. Mèr er nú ekki ljóst, hvort það geti eiginlega sagzt, að stjórnin hafi í uppástúngu sinni nú tekið þessa reglu fram, sem *aðalreglu*; en hinn heiðraði framsögumaður gjörir kann ske svo vel og skýra þetta. En eg held í öllu falli að það sè réttast, að sleppa þessari skýrskotun til enn þá annarar reglu; það verða of margar reglur. Það gæti kann ske í þessu tilefni farið vel, að skipta greininni í tvo hluta við atkvæðagreiðsluna, svo að síðari hlutinn verði frá orðunum: „samkvæmt aðalreglu þeirri fyrir lagfæring“, o. s. frv.

Framsögumaður: Ef eitthvað þækti ísjárvert við hina 4. uppástúngu, sem eg þó ekki get sèð, þá mætti bera atkvæðið upp í tvennu lagi. Það er víst, að stjórnin tekur fram eins þetta aðalatriði nú, sem 1853, nefnilega tekjur þær af jörðunum, sem gera má ráð fyrir (*den præsumtive Jordafgift*), sbr. t. d. uppást. stjórnarinnar 9. bls., og 5. bls. og víðar, þar sem þessarar almennu reglu er getið. Þar sem stjórnin 1853 gerir ráð fyrir og nú tekur fram hina sömu reglu, nefnilega „afgjald, sem gera má ráð fyrir“, þá gefur að skilja, að ekki má fylgja því of einstreingingslega, eða beint eptir orðunum, án allrar tilmiðlunar, eptir þeim skýrslum og upplýsingum, sem eru að fá, sem tekið er fram í stjórnaruppást. staflíð *B*, því ef jarðagjöldin eru annaðhvort óvanalega lág eða há, þá dugir ekki að binda sig of mikið við þetta í þeim sýslum, sem upplýsingar fást um að þetta eigi sèr stað, heldur verður að hafa tillit til allra slíkra sèrstakra upplýstra kríngumstæða samkvæmt 9. bls. í uppástúngu stjórnarinnar. Svo þessi tilmiðlun, sem nefndin hefur stúngið upp á, er í raun og veru samkvæm sjálfri uppástúngu stjórnarinnar á fleiri stöðum, þó að það í fljótu áliti virðist undantekning frá reglunni, sem sýnist gefin í uppástúngu stjórnarinnar staflíð *B*, en þessi tilmiðlun er ekki að eins nauðsynleg eptir áliti nefndarinnar, heldur einnig samhljóða því, sem bent er til annarstaðar í uppástúngu stjórnarinnar.

J. Pétursson: Eptir sem eg skil uppástúngu stjórnarinnar, þá ætlast hún kann ske til, að leita skuli upplýsinga um sanngirni afgjaldsins, þegar um einstöku jarðir er að gera eða hreppa, og ef þess

þá endilega þarf með; en þegar á að gera jöfnuð milli sýslna, sbr. bls. 11 og 12, þá ætlast stjórnin til, að farið sé eptir afgjaldi því, sem nú er á jörðunum, þó þetta megi ekki taka mjög strángt, svo að ekki megi setja það upp, þar sem það er borgað eptir gamalli „Evaluation“. Afgjaldið, sem það nú er í sýslunum, á að vera mælikvarði fyrir, hvernig hundraðatalan eigi að verða á hverri sýslu. Vissu menn t. d., hversu mikið afgjald er af öllu landinu, þá er jarðaverðið á því öllu tuttugu og fimmfalt stærri tala; haldi maður nú gömlu hundruðunum á öllu landinu, að því leyti sem jarðir eru lagðar í hundruð, þá geta menn fundið, hve mörg hundruð eiga að koma á hverja sýslu, því það verður þá eptir því hlutfalli, sem afgjöldin í sýslunni standa í til afgjaldanna á þeim jörðum á landinu, sem hundraðatala er á. En við þetta á að hafa að eins tillit til þess núveranda jarðaravgjalds, eptir sem mér skilst, en ekki þess sennilega, eður til þess, hvað allar jarðir í hverri sýslu sennilega gætu leigzt fyrir, því það væri og ókljúfandi verk.

G. Brandsson: Mér finnst það ekki koma þessu þingi við, að vera að tala um hundraðatal það, sem nú er á jörðunum eða á að verða seinna, þar það eptir uppástúngu stjórnarinnar, bls. 12, ekki á að skipta sér af þessu. Nú sem stendur er talað um ætlunarverk Reykjavíkurnefndarinnar og nefndaruppástúngurnar, sem hér liggja fyrir; en aptur er ætlað til, að þetta verði lagt undir alþing seinna meir, áður en málið í heild sinni verður lagt undir konungsúrskurð. Framsögumaður hefur tekið fram það helzta þessu viðvirkjandi; nefndinni þókti meiri tryggíng og samkvæmt því, sem farið var fram á í hitt eð fyrri, að koma með uppástúnguna í stafl. II; en það, sem skotið var inn í 3. tölulið nefndarinnar, var gert til þess, að Reykjavíkurnefndin hefði frjálsari hendur og þyrfti ekki að binda sig eingaungu við uppástúngu stjórnarinnar. Það var talað um í nefndinni í gær, hvort farandi mundi fram á það, að þingmenn reyndu til að finna hlutföllin milli sýslnanna; en menn höldu, að það mundi verða vinnandi verk fyrir Reykjavíkurnefndina, þegar hún væri búin að útvega sér skýrslur þær, sem minnzt hefur verið á, og svo ætluðu menn, að umræður þær, sem orðið hafa í þessu máli, og bendíngar amtsdeildanna gætu verið henni til mikillar leiðbeiníngar, og var hinu þess vegna sleppt.

P. Sveinbjörnsson: Fæturnir undir jarðamatinu nýja eru nú einlægt að smáfjölga; lappirnar undir því eru ekki orðnar nema þrjár, og eru allar áreiðanlegar að meiri hlutans meiníngu. Það eru 1.

sanngjarnnt söluverð jarðanna, 2. hæfilegt eptirgjald jarðanna, og 3. það eptirgjald jarðanna, sem nú er. Hvorttveggja þetta síðar nefnda hefur stjórnaruppástúngan nefnt. Eg skal samt ekki tala meira um þetta, þar þíngmaðurinn úr Gullbríngusýslu sagði, að það ekki kæmi við.

Mér virðist nú, og kann ske ekki nema mér einum, og gæti það verið brestur á skilning eða eptirtekt hjá mér, að eg einga upplýsing hafi getað haft af flestum ræðum þeim, sem í þessu máli hafa verið haldnar, en það er samt gott, að hér er svo mikið mannval saman komið, sem skilur þær, þó eg ekki geti feingið aðra sannfæring, en eg hef haft, og gáangi hëðan burt, eins og eg kom.

P. Sigurðsson: Þó eg nú standi upp, þá mun samt ræða mín varla skýra mikið frá því, sem enn er óskýrt í málinu; því eg er á sömu skoðun, sem hinn heiðraði framsögumaður, að valt sè að byggja á eptirgjaldi jarðanna, sem það nú er, og er það það sama, sem eg í gær fram færði. Eg hef líka borið afgjöld jarða í eystri hreppum Rángárvallasýslu saman, og aptur í þeim ytri sèr, og lagt svo afgjald hvers hluta fyrir sig til grundvallar við virðinguna, og kæmi það þá út, að eystri hlutinn yrði með hærra verði þvert á móti því, sem eg hef álititð rëtt vera. Þessa gætir nú að vísu minna, þegar sýslurnar eru teknar sem heild, en sèu samt afgjöld lægri víða í einni sýslu en annari, eins og tekið er fram um klaustrajarðir í Skaptafellssýslu, að afgjöldin sèu lægri en á bændaeygnum, þá kemur það þar eins fram milli sýslna. Eg get þó ekki verið nefndinni samdóma, að brýnni þörf sè, að meta upp aptur alla Rángárvallasýslu vegna þess, þó Útlandeyjahreppur sè ekki í rëttu samheingi við hina hreppa sýslunnar; því þetta sama hefur nefndin tekið fram um einstaka hreppa í öðrum sýslum, sem nefndin ætlast til að lagfærðir sèu sèr í lagi fyrirfram, kann ske með nýju yfirmati, og álit eg, að þessi hreppur ætti að meðhöndlast eins. Hvað það áhrærir, sem er fundið að bókunum, þá ætti sýslumaður að geta leiðrëtt það, eins og eg tók fram í hlutfallsnefndinni fyrir Suðuramitið, og skýrt þær svo, að matsverð jarðanna gæti orðið ljóst fyrir Reykjavíkurnefndinni, og það vona eg hann geti. Eg get ekki álititð annað, en að það sè vinnandi verk fyrir Reykjavíkurnefndina, að laga jarðamatið í þessari sýslu, ef hún getur það í öðrum sýslum og á annað borð er fær um það, því það er hins vegar hugboð mitt, að Reykjavíkurnefndina vanti nægan kunnugleika til þess að byggja lagfæringu á, sem gjöra þarf, og hjálparmeðöl; en af þeim þá eru kunnugir menn heima í hëruðum

það helzta, og án aðstoðar þeirra álit eg það sè óvinnandi verk fyrir hana, að lagfæra jarðamatið til nokkurra verulegra umbóta.

Framsögumaður: Það er mein, að þingmaðurinn úr Rángár-vallasýslu skuli gera sig svo beran að því, að hann hefur ekki kynnt sèr ástæðurnar í nefndarálitinu fyrir því, að ekki verði hjá því komiðt að meta upp aptur Vesturlandeyjahrepp og jafnvel heldur ekki gjörvalla Rángárvallasýslu. Það er skýrt tekið fram í nefndarálitinu, og jarðamatsbækurnar eru til sannindamerkis um það, að hreppurinn var metinn einúngis af 3 mönnum í stað 5, sem til þess voru kvaddir, og áttu að gjöra það eptir lögunum; svo var ekkert yfirmat í þeim hrepp, eins og yfirmatsbókin sýnir. Ef þingmaðurinn getur sýnt aðra eins galla annarstaðar eða á öðrum hreppum, sem nú er stúngið upp á að fela Reykjavíkurnefndinni að lagfæra í jarðamatið, þá hefur hann á réttu að standa um það, að nefndin hafi hèr dæmt harðar um matið en annarstaðar; en það getur þingmaðurinn ekki, og því álit eg betra, að þessi orð hans hefði verið ótöluð. Stjórnin tekur fram, að einúngis skuli meta upp aptur, þegar að rángt er metið eptir lögunum 1848, og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið annarstaðar, og þetta á sèr einmitt hèr stað og hvergi annarstaðar; en hvað því viðvíkur, að það sè varla vinnandi verk fyrir Reykjavíkurnefndina, að jafna matið í hinum öðrum hreppum, þá er það satt, að erfiðleikar eru á því fyrir henni, en að jafna þetta mat er henni ómögulegt, og hún á ekki að gjöra það, eptir því sem segir í stjórnaruppástúngunni. Þingmaðurinn hèlt, að það væri óhætt að fela sýslumanninum að lagfæra þetta, sem að væri svona, sjálfum, og laga það svona í bókunum; en eg veit ekki, hvort það væri gerandi, að fela sama sýslumanni á hendur að lagfæra þá mörgu og verulegu galla, sem honum hafa orðið á í þessu verki; víst er það að öllu gagnstætt því, sem í uppástúngunni segir. Jarðamatsbækurnar fyrir Rángárvallasýslu sýna sig sjálfar, og það er eingin jarðamatsbók með líkum eða öðrum eins göllum, sem þær. Það er ekki nóg að segja, að það megi lagfæra þetta í hendi sèr, og hægt sè fyrir Reykjavíkurnefndina að nota þessar jarðamatsbækur og byggja á þeim svona; en þetta sama má segja um allt, hvað formlaust, óáreiðanlegt og rángt sem það er.

St. Jónsson: Mèr finnst, að ræður þingmanna reki sig hverjar á aðrar, þar sem sumir álíta það ógjörning, að brúka jarða-afgjöldin fyrir undirstöðu við lagfæringu jarðamatsins, en sumir þvert á móti, og hafa þó hvorirtveggja í rauninni nokkuð til síns máls, en mis-

munurinn liggur í því að ætlun minni, að sumir meina nýtt jarðamat, en aðrir leiðrétting seinasta matsins. Eg held nú, að það megi vel hafa afgjöldin fyrir grundvöll, þegar jafna skal matið milli sýslna, en ekki, þegar jafna á einstakar jarðir eða meta þær sín á milli; því það yrði hin mesta ósanngirni, ef svo væri að farið. Það má færa ótal dæmi, til að sýna þetta, ef með þyrfti. Og það er ekki með öllu óhult, að jafna einn hrepp við annan eptir afgjöldunum, og vil eg taka til dæmis Grínseyjarhrepp í Eyjasfjardarsýslu, sem sýnist vera of hátt metinn, þegar litið er á afgjöld í samanburði við aðra hreppa þar í sýslu, en sem þó eingan veginn er; jarðagjöldin standa þar í stað, þó jarðirnar hafi á seinni tíð mikið geingið af sér. Eg held því, að byggja megi á afgjöldunum, og það mikið, þegar lagfæringin er á stóru svæði, en alls ekki á einstöku jörð.

M. Andrèsson: Það, sem þingmaður Eyfirðinga nú mælti, er einmitt í sömu stefnu, og það, sem eg talaði í gær við undirbúningsumræðuna um stuðning þann, er hafa mætti af jarða-afgjöldunum. Eg sagði þá, að ójöfnuð, og hann mikinn, mundi leiða af því, ef meta ætti einstakar jarðir eptir afgjöldunum, en við heila hreppa eða sýslur mundu þau verða góður stuðningur. Eg hugsaði áðan, að hinn háttvirti 1. konúngkjörni þingmaður ætlaði að hræða þingið frá, að aðhyllast Reykjavíkurnefndina, með einhverri grýlu, þó eg vissi ekki, hvernig hún ætti að líta út, grýlan sú. En svo vel sem eg þykist hafa íhugað þetta mál — og eg hef kann ske ekkert mál íhugað eins vel —, þá hef eg þó ekkert sæð ráðlegra eða tiltækilegra í því, en einmitt þessa Reykjavíkurnefnd. Hennar dómur á og ekki að verða með öllu hinn síðasti; því málið á eum að koma fyrir alþingi, áður en ný jarðabók yrði samin eptir tillögum nefndarinnar. Eg hlýt því að vera á sömu skoðun og fyr í máli þessu, og hallast að uppástúngu meira hluta nefndarinnar.

Forseti: Þar eð nú tekur einginn til máls, álit eg þessari ályktarumræðu lokið, og vil því biðja mennu að greiða atkvæði samkvæmt atkvæðaskránni.

Voru þá atkvæði greidd, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul. 1. <i>a</i> ,	<i>breytingarathvæði minnna hlutans:</i>	felld með 19 gegn	2 atkvæðum.
— — <i>b</i> ,	— — — —	felld með 19 gegn	2 atkvæðum.
— — <i>c, d, e</i> ,	— — — —	fallin eptir at-	
		kvæðagreiðslunni um tölul. 1. <i>b</i> .	

Tölul. 2. I., *uppástúnga nefndarinnar*: samþykkt með 19 gegn 2 atk.

1. — — — — — 13 — 8 —
2. — — — — — fallið eptir atkvæðagreiðslunni um næstu uppástúngu á undan.
3. — — — — — (var borið upp í tvennu lagi):
 - a, „að þeirri 3 manna nefnd — í sömu sýslu“: samþykkt með 19 gegn 2 atkvæðum.
 - b, „sumpart eptir því hlutfalli — *litr. B*“: samþykkt með 18 gegn 3 atkvæðum.
- — — — — a, *uppástúnga nefndarinnar*: samþykkt með 18 gegn 3 atkvæðum.
- — — — — b, — — — — — með 18 gegn 3 atkvæðum.
- — — — — c, — — — — — með 17 gegn 4 atkvæðum.
- — — — — d, — — — — — með 19 gegn 2 atkvæðum.
- — — — — e, — — — — — með 19 gegn 2 atkvæðum.
- — — — — f, — — — — — með 19 gegn 2 atkvæðum.
- — — — — g, — — — — — með 18 gegn 3 atkvæðum.
- — — — — 4. — — — — — (borið upp í tvennu lagi):
 - a, „að Reykjavíkurnefndin — nefndin þannig getur útvegað“: samþykkt með 19 gegn 2 atkvæðum.
 - b, „samkvæmt aðalreglu þeirri — þar fyrir tekið fram“: samþykkt með 14 gegn 7 atkvæðum.

— — II., *uppástúnga nefndarinnar*: (fyrsti og síðasti kaflinn):
„að þingið — 18. maí þ. á. kjósi“, og: „2 menn í nefnd þá — lagfæra jarðamatið“: samþykkt með 18 gegn 3 atkvæðum.

Miðkaflinn: „með meiri hluta allra atkvæða — á þingi og gild“: samþykkt með 17 gegn 4 atkvæðum.

Því næst spurði *forseti* þingið, hvort það vildi semja og senda konungi álitsskjal í málinu samkvæmt atkvæðagreiðslunni, og var það samþykkt með 19 gegn 2 atkvæðum.

Forseti: Eins og kunnugt er, líður nú að þingslitum, og að euda á samvinnu vorri hér. Eg vil því mælast til, að nefnd sú,

sem sæð hefur um bókasafn alþingis, gefi þinginu hið fyrsta bend-
ingar sínar, sem hún hefur verið beðin um, um það, hvernig fyrir-
komulagi og gæzlu þessa bókasafns verði eptirleiðis bezt hagað. Það
væri og æskilegt, ef þeir, sem hafa átt að annast um útsölu tíðind-
anna, gjörðu nú nokkra grein fyrir, hvernig því yrði haganlegast fyr-
ir komið í þetta sinn.

Jón Guðmundsson: Sem formaður í útsölunefnd tíðindanna
skal eg reyna til á morgun að gjöra þá grein, sem eg get, fyrir því,
hvað sú nefnd hefur starfað, og hvað henni hefur orðið ágeingt.
Núna er eg ekki viðbúinn með það.

M. Andrèsson: Eg vil spyrja: til hvers á að halda sèr með
tíðindin, þegar maður fer? Þau eru vön að vera hept, og nú eru
komnar út meira en 10 arkir, og eg vildi kann ske taka með mèr
ein 10 exemplör, svo eg óska þau verði hept inn, áður en eg fer.

Jón Guðmundsson: Eg skal sjá um, að tíðindin verði hept í
þetta sinn. En um útsölumann þeirra og með hvaða kjörum hann
fæst, vona eg að geta sagt eitthvað vissst um á morgun.

Forseti: Það eru nú komnar 3 þegnlegar bænarskrár til kon-
úngs til upplesturs, og bið eg þingmenn að vera við á meðan.

Var þá *þegnleg bænarskrá til konúngs í vegabótamálinu* les-
in upp og samþykkt, svo hljóðandi:

Til konúngs.

Tveir af meðlimum þessa alþingis báru upp fyrir því uppástung-
ur, báðar sama efnis og í hina sömu stefnu, nefnilega að með nýj-
um lögum yrði gjörð breyting á grundvallarreglunni, sem hingað til
hefur verið lögboðin og við höfð til þess að umbæta veginna hær á
landi, bæði samkvæmt Jónsb. Llb. kap. XLIV., og konúngsbr. 29.
apr. 1776.

Þingið kaus 5 manna nefnd til þess að yfirvega þetta umvarð-
andi mál, og eptir að hún hafði borið upp um það álit sitt, var það
rætt á 2 aðalfundum, og leyfir þingið sèr nú allraþegnsamlegast, að
segja um það álit sitt á þess leið:

Eptir báðum hinum áminnztu eldri lagaboðum hefur hver *bóndi*
verið skyldur til, undir umsjón hreppstjóra, að leggja til annaðhvort
sjálfan sig eða annan mann til að vinna á ári hverju að vegabótum
sumpart innsveitis og sumpart á þeim alfaravegum yfir fjöll þau og
heiðar, sem taldar hafa verið að lægi undir hverja sveit fyrir sig,
og vegabótaskyldan yfir þessleiðis fjall-lönd því eptir gamalli venju

og viðtektum hefur þókt beinlínis liggja á þessum sveitum. Þetta fyrirkomulag hefur nú í tvöföldu tilliti þókt koma mjög misjafnt niður á bændur og þess vegna mjög ósanngjarnt, enda hefur það í reyndinni sýnt sig jafnaflvana til þess, að hafa fram eindregnar og verulegar vegabætur hér, eins og það hefur jafnan verið óvinsælt.

Hvað nú fyrst áhrærir skylduvinnuna sjálfa til vegabótanna, þá gefur það að skilja, eptir því sem hér hagar til, að hún, þó hún að öðru leyti kæmi jafnt niður á bændur eptir vinnukrapti þeirra og öðrum efnum, — sem þó alls ekki er, þar sem hún nú lendir jafnmikil á einyrkjanum, sem á þeim bóndanum, er hefur 10 og fleiri verkfæra menn í heimili, en ótal landsmenn eru frá henni undanþegnir, — að hún getur einatt orðið ekki að eins óbærileg fyrir margan bónda, af því hann hefur opt ekki nema vinnu sjálfs síns að leggja til, heldur og einnig gagnslaus til vegabótanna, þegar t. d. bóndinn annaðhvort á mjög lánga leið til vegabótavinnunnar, og getur því ekki verið kominn á staðinn, fyr en mikið er af degi, eða ef hann er einyrki og alveg forfallaður frá að koma sjálfur til vinnunnar og neyðist því til að senda gagnslítinn úngling eður annan liðlétta eða ónýtan mann í sinn stað. Hið almenna vegabóta- og vega-leysi hér sannar, að þessu hefur verið og er svona varið í raun og veru; og því álitur þingið allraþegnsamlegast hina brýnustu nauðsyn á, að tekin væri úr lögum öll skylduvinna til vegabóta yfir höfuð að tala sem allra fyrst.

En þegar þar næst er að ræða um vegabótaskylduna sjálfa, þá er það einnig og hefur verið öllum verulegum vegabótaframkvæmdum til fyrirstöðu hér, þar sem hún hefur komið svo misjafnt niður á hin ýmsu hëruð eptir því sem alfaravegir hafa legið annaðhvort yfir þau sjálf innsveitis eða þau fjöll og heiðarlönd, sem er talið að liggi undir viss hëruð, en þessir alfaravegir þó vegna torfæra og annars landslags hafa þurft og þurfa verulegra og jafnvel stórkostlegra umbóta við. Og það gefur að skilja hér af, að þó skylduvinnan væri tekin úr lögum, en þó vegabótaskyldan látin hvíla eptir sem áður á hinum ýmsu hëruðum, hvort sem um þjóð- eða alfaraveg væri að ræða innsveitis, eða aukavegi, þar sem alfaravegir liggja annaðhvort yfir þvera byggðina eða víðlend og torfær fjall-lönd eður hvorttveggja, eins og víða er, þá mundi þannig koma óbærilega misjafnt niður á hin ýmsu hëruð kostnaðurinn til vegabótanna, þar sem sumum mundi gjörast að leggja til vegabótanna jafnvel fleiri hundruð dala árlega, en önnur hëruð komast hjá slíkum útgjöldum

að miklu eður öllu leyti, og það eins fyrir því, þó vegabæturnar í hinu héraðinu, sem kostnaðinn bæri af heim, væri allt að einu og jafnvel fremur hinum til góðs og hagsmuna, heldur en þeim héraðunum, sem kostnaðinn ættu að bera.

Út frá þessari grundvallarskoðun verður þingið að ganga, þegar það nú leyfir sér allraþegnsamlegast að biðja yðar konúnglegu hátign að láta semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga um almennar vegabætur hér á landi. Því þinginu virðist ekki að eins nauðsyn á, að með því frumvarpi yrði skylduvinna til vegabóta numin úr lögum yfir höfuð að tala, heldur einnig, að þar með væri fastsett nauðsynleg aðgreiníng á alfaravegum eða þjóðvegum, hvort sem eru yfir byggðir eða óbyggðir, frá þeim innanhéraðsvegum, sem ekki eru alfaravegir; að þjóðvegirnir, hvar sem eru, verði jafnan að vera undir umsjón hins opinbera, og að öllum kostnaði til endurbóta þeirra vega verði jafnað niður af amtmanni eða amtsráði á alla þá amtsbúa, undanþágulaust, sem eiga löglega með sig sjálfir. Með svo felldu móti álitur þingið að verulegum endurbótum á þjóðvegunum hér á landi megi verða framgeíngt, án þess það þurfi að verða jafnóvinsælt, ósanngjarnt og tilfinnanlegt, sem það er nú, bæði fyrir einstök hérað og einstaka menn. Aftur virðist þinginu, að endurbót þeirra innanhéraðsvega, sem ekki eru alfaravegir, og umsjón með lagfæringu þeirra vega, og hvernig hún eigi að fram fara og kostnaði til þess eigi að jafna niður, vel og óhult mætti fela hverri hreppa- eða sveita-stjórn sér í lagi, og verður þingið hér við að leyfa sér að geta þess, að þó það álíti skylduvinna við vegabætur bæði ísjárverða og óvinsæla yfirhöfuð að tala, og að hún megi vera verulegum vegabótum á þjóðvegum beinlínis til fyrirstöðu, einkum eins og hún kemur nú niður, og þó að þingið álíti, að aðalreglan fyrir, að bera kostnaðinn við endurbót aukaveganna, eigi að vera hin sama, nefnilega að þann kostnað bæri einnig hver maður að tiltölu, sem á löglega með sig sjálfur, þá muni samt ekkert vera í móti, að hún sé meðfram leyfð einstöku sveitabúum við innanhéraðs-aukavegi, að svo miklu leyti, sem hlutaðeigandi sveitastjórn fyndi, að það ekki gæti verið þeim vegabótum til neinnar fyrirstöðu, en þó í þann og þann svipinn komið sér hagfelldar fyrir einstakan búanda og jafnvel í tililiti til vegabótanna sjálfra, að þeir megi leysa þær vegabætur af hendi á svo felldan hátt, heldur en fyrir ákveðið tillag. Og þinginu getur því síður fundizt neitt ísjárvert við, að ráða til þessa fyrirkomulags á endurbót aukaveganna innanhéraðs, sem það álitur nauðsyn

á, að í sambandi þar með væri lögákveðið, að yfirvaldið bæði skuli eiga rétt á, að skera úr því, ef þar um risi ágreiníngur, hverja vegi eigi að telja með alfara- eður þjóð-vegum og hverja ekki, og einnig hvar vegabót sé nauðsynleg, um hvern flokk veganna sem er að ræða; því með svo felldri lagaákvörðun mundu hlutaðeigandi sveitastjórnir aldrei geta orðið einráðar um það, að láta dragast úr hömlu af hlífð við sveitúnga sína vegabót á aukavegum, þar sem hún álitist nauðsynleg, þó henni að öðru leyti væri leyft að ráða bæði fyrirkomulagi og framkvæmd þeirra vegabóta, og hvernig kostnaðurinn til þeirra hefðist upp.

Af framanskrifuðum ástæðum leyfir þingið sér allraþegnsamlegast með 18 atkvæðum gegn 3 að biðja:

Að yðar konúngleg hátign viljið mildilegast láta semja og leggja fyrir næsta alþíng frumvarp til laga (tilskipunar) um almennar vegabætur, byggt á eptirfylgjandi atriðum:

a. Með 12 atkvæðum gegn 9:

Að skylduvinna bænda til vegabóta, yfirhöfuð að tala, sé tekin úr lögum.

b. Með 12 atkvæðum gegn 9:

Að öllum kostnaði til endurbóta þjóðveganna í hverju amti sé jafnað niður af amtmanni eða amtsráði á alla amtsbúa undanþágulaust, sem eiga löglega með sig sjálfir.

c. Með 12 atkvæðum gegn 9:

Að endurbót allra þeirra héraðavega, sem ekki eru alfara-vegir eða þjóðvegir, hvernig hana skuli vinna, og hvort heldur fyrir daglaun eða skylduvinnu, kostnaði til hennar niðurjafna, ákveði þær hreppstjórnir og sýslustjórnir, sem nú eru, eða skipaðar verða að lögum.

d. Með 12 atkvæðum gegn 9:

Að yfirvaldið eigi rétt á að skera úr því, hverjir vegir séu þjóðvegir og hverjir ekki; einnig hvar vegabót sé nauðsynleg, hvort heldur er þjóðvegur, eður eigi.

Reykjavík, 7. d. ágúst. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. Jón Guðmundsson.

Þegnleg bænarskrá um sýslumannssetrið í Skaptafellssýslu til konúngs, var lesin upp og samþykkt, svo hljóðandi:

Til konúngs.

Fyrir þetta alþíng bar einn þíngmanna upp uppástúngu, grund-

vallaða á bænaraskrá til þingsins frá bændum í Kleifahreppi, um það, „að sýslumanni Skaptfellínga verði eptirleiðis gjört að skyldu, að hafa aðsetur sitt sem næst verður miðri sýslunni, og er það í Kleifahrepp“.

Alþing tók mál þetta til meðferðar, og kaus 3 manna nefnd til að rita um það álit sitt, en síðan var það rætt á 2 aðalfundum, og leyfir þingið sér að skýra frá áliti sínu um það á þessa leið.

Austur- og Vestur-Skaptafellssýsla höfðu um mjög langan tíma verið tvö aðskilin lögsagnarumdæmi, allt fram til árunna 1810–11, þegar austursýslan var lögð undir sýslumanninn, sem þá var í vestursýslunni. Laungu áður, á meðan vestursýslan var lögsagnarumdæmi sér, hafði einhver yðar konúnglegu hátignar hásælu forfeðra lagt sýslumanninum þar lènsjörð til, sem sýslumenn hafa síðan notið, það er Hraunkot í Kleifahrepp; því einnig með þeirri skipun, sem þá var á lögsagnarumdæminu, þókti sýslumaður haganlegast settur fyrir alla sýslubúana í vestursýslunni um þau byggðarlög, af því bæði milli Mýrdalssands og Skeiðarársands er byggðin bæði stærst og langtum fjölmennari en hvar sem er annarstaðar í báðum sýslunum, en suðausturhluti Kleifahrepps liggur nálega í miðjum þeim byggðum. En eptir það austursýslan var lögð undir sýslumanninn í vestursýslunni, þá sannfærðist stjórnin brátt um, að sýslumaðurinn yrði að vera búsettur jafnvel sem austast í vestursýslunni, til þess hann væri sem haganlegast settur fyrir alla, og því var með rentukammerbræfi af 9. maí 1812 lögð út jörðin Núpstaður austast í vestursýslunni fyrir sýslumannssetur, með því líka jörðin Hraunkot mun hafa verið álitin óhæfileg til sýslumannsábúðar, eins og hún líka er. En því varð aldrei framgeingt, að sýslumenn settust að á Núpstað, vegna ýmsra orsaka, og var sú jörð seld síðan í eign einstakra manna 1840. Sýslumennirnir hafa og jafnan síðan haft aðsetur sitt út í Mýrdal, en þó austast þar hínagð til, en það er vestasti hreppurinn (Dyrhólahreppur) í sýslunni, og eiga því allir austursýslubúarnir að sækja á fund sýslumanns fullar 5–7 dagleiðir, og flestallir yfir 3 lánga eyðisanda og mörg einhver vestu vatnsföllin hér á landi, en meginhluti vestursýslubúanna (úr Kleifa- og Leiðvallar-hrepp), fæstir eina dagleið, en flestir 2–3½ dagleið, og meðfram yfir stórvötn og einn eyðisand (Mýrdalssand).

Þingið vonar því og leyfir sér allraþegnsamlegast, að biðja, að yðar konúngleg hátign vilji náðarsamlegast líta á þessi verulegu vandkvæði allflestira Skaptafellssýslubúa á því, að geta haft full not af

yfirvaldi sínu eg leitað réttar síns, þegar þeir við þurfa, án svo stórkostlegra og kostnaðarsamra erfiðleika, sem nú var sýnt að á því eru fyrir þá, og hefur þessi erfiðleiki nú aukizt töluvert við það, að sýslumaðurinn á næstliðnu vori tók sér bólfestu á vestasta bænum í sýslunni, en það er nærfellt dagleið vestar en sýslumenn hafa setið þar nokkru sinni að undanfögnu; og þingið fulltreystir því, að yðar konúngleg hátign finnið því heldur fyllstu nauðsyn á, að láta bæta úr þessum vandkvæðum, svo fljótt sem unnt er, sem stjórnin hefur að undanfögnu viðurkennt þau og gjört ráðstafanir til að afstýra þeim, eins og fyr var sýnt, og þingið verður að álíta, að því síður sé nú neitt tvísýnt nè verulegt þessu til fyrirstöðu, sem sýslumaður sá, sem nú er í Skaptafellssýslunum, er ekki að eins búlaus maður og hefur hvergi byggt sér hús nè tekið sér aðra fasta bólfestu, sem kostnað leiddi af fyrir hann að breyta, heldur hefur að sögn einnig tjáð sig fúsan á, að taka bólfestu einhverstaðar í þeim hærudum, sem hentast er fyrir allan þorra sýslubúa, ef hann gæti feingið þar hagnalega jörð til ábúðar, en það er fyrir austan Kúðafjót, annaðhvort í Meðallandi eða í þeim hluta Kleifahrepps, sem er í Kirkjubæjar-klausturssókn.

Nokkrir þingmenn voru að vísu á því, að þetta málefni væri svo einktaklegs og umboðslegs eðlis, að ekki ætti við, að þingið ritaði um það bænarskrá til yðar konúnglegu hátignar, heldur ætti að vísa því til hlutaðeigandi yfirvalda, en hvorki var þessu fylgt fram við inngangsumræðu málsins, heldur var nefnd kosin til að segja um það álit sitt, og svo bæði þess vegna, og af því það þókti nægilega sannað, að hlutaðeigendur hefðu árángurslaust leitað yfirvaldanna í þessu máli á seinni tímum, þá varð meiri hluti þingmanna að verða á því, — það er með 14 atkv. gegn 6 —, að rita þessa bænarskrá til yðar konúnglegu hátignar.

Af framanskriðuðum ástæðum leyfir þingið sér því með 10 atkv. gegn 7, að fram bera þá bæn fyrir yðar konúnglegu hátign:

Að stjórn yðar konúnglegu hátignar gjöri sýslumanninum í Skaptafellssýslunum sem fyrst að skyldu, að taka sér embættisaðsetur í sveitunum á milli Kúðafjóts og Brunasands, þ. e. í Meðallandi, eða þeim hluta Kleifahrepps, sem á kirkju-sókn að Kirkjubæjar-klaustri.

Reykjavík, 7. dag ágúst. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. Jón Guðmundsson.

Þegnleg bænarskrá til konungs, um að við landsyfirrættinn yrðu settir 2 lögfróðir málaflutningsmenn, var lesin upp og samþykkt, svo hljóðandi:

Til konungs.

Fyrir alþing bar einn þingmaður þess fram uppástúngu, grundvallaða á bænarskrá til þingsins frá almennum fundi á Kollabúðum, um: 1, að aukin verði tala dómendanna í landsyfirrættinum, að hëðan af sitji í honum 5 dómendur, og 2, að við hann sæu settir tveir lögfróðir málaflutningsmenn.

Alþing kaus 3 manna nefnd til að taka málið til yfirvegunar og semja um það álitsskjal, en síðan var það rætt á 2 aðalfundum, og leyfir þingið sér nú að bera upp um það fyrir yðar konúnglegu hátign álit sitt á þessa leið.

Hvað nú fyrst áhrærir hið fyrra atriðið í uppástúngunni, þá varð þingið að vísu að vera á því, að nauðsyn væri til að fjölga dómendunum í yfirdóminum hér á landi og bæta að minnsta kosti 2 við þá 3 menn, sem nú sitja í þeim dómi, hvort sem litið væri til, að hann þannig er fáskipaðri en nokkur annar yfirdómur í konúngsveldinu, eða til þess, hve fjölskipaður yfirdómur þessa lands var frá upphafi og það allt fram undir næstliðin aldamót, eða til hinna enn gildandi lagaákvæðana um löglegan undirrættardóm í öllum meir árféðandi málum, þar sem undirdómarinn verður að kveðja með sér í dóm 4 meðdómsmenn, ef það skal gildur dómur vera. Þingið varð því fremur að álíta fjölgun dómendanna í landsyfirrættinum hér jafnvel nauðsynlegri en í öðrum yfirdómum konúngsveldisins, af því að ekki að eins löggjöfin, heldur og einnig aðrar sérstakar kríngumstæður gjöra mönnum ómögulegt, að skjóta mörgum þeim málum hëðan frá yfirdóminum til hæstarættarins, sem samþegnar vorir í Danmörku eiga þó jafnan kost á; því fyrst er það, að sektamál hér ná sjaldnast þeirri lögákveðnu upphæð, til þess þau verði áfríuð til hæstarættar, síðan sektir hér á landi fyrir eitt og sama lagabrot, sem í Danmörku, eru ákveðnar helmíngi minni að lögum, heldur en þar (tilsk. 24. jan. 1838, 3. gr.); í annan stað verður ekki nærri því öllum þeim sakamálum skotið hëðan frá yfirdóminum til hæstarættar, sem þó bræður vorir í Danmörku eiga kost á, þar sem appell sakamála hëðan af landi til hæstarættar er takmarkað með 16. gr. í áð-ur nefndri tilskipun; í þriðja lagi eru svo miklu fleiri veruleg vandkvæði og meiri kostnaður við, að skjóta hëðan til hæstarættar þeim

einkamálum, sem þó má leggja þángað að lögum, heldur en er í sjálfri Danmörku; má þar á meðal geta þess, að kaupa verður danska útleggíngu hér á öllum skjölum málsins, að einatt hlýtur að verða vandfeinginn góður málaflutningsmaður við hæstarétt, til þess að fylgja þar fram flóknum og vandasömum einkamálum hêðan, er svo opt rísa af óljósum og vafasömum skilnínghi á hinu eldra sêrstaklega rëttarástandi og rëttarvenju hér, sem jafnvel lagamenn í Danmörku þekkja miklu miður til; og þar að auki gjörir hin mikla fjarlægð þessa lands frá meginríkinu, og hinn mikli tími, sem einatt geingur til þess, að fá úrslit mála hêðan í hæstarëtti, það mjög óaðgeingilegt fyrir landsmenn, að skjóta þángað málum sínum, enda þó þau sêu þess eðlis, að það megi. Af þessu má það virðast auðráðið, hve ótalmörg mál það eru, sem verða að lenda við hin síðustu úrslit yfirdómsins hér á landi, sumpart af því, að þeim eptir hinum gildandi lögum verður ekki skotið til hæstarëttar, en sumpart af því mönnum þykir það ekki tilvinnandi; en hér af leiðir aptur, að sá yfirdómur, sem hlýtur að hafa síðasta og æðsta dómsatkvæði í svo ótalmörgum málum má eingan veginn skorta neitt á tiltrú og traust þeirra, sem þar undir eiga að búa; en hvað ágætir menn 3, sem sitja í yfirdóminum hér, og sem einginn ber til baka að nú sêu og hafi verið að undanförmu, þá verða menn þó að álíta yfir höfuð að tala, að yfirdómurinn mundi hafa enn fyllra traust landsmanna, ef í honum sætu 5 dómendur. Enda virðist bæði æskilegt og nauðsynlegt, að yfirdómur þessa lands yrði sem fyrst svo úr garði gjörður með allt slag, bæði að dómendatölu og viðunanlegum launum, og með fyrirskipaða löglærða málaflutningsmenn, að landsmenn fyndu sem minnsta nauðsyn eða hvatir til, að skjóta þaðan málum sínum til hæstarëttar.

En jafnframt og þúgið varð að aðhyllast þessa skoðun, urðu samt fleiri þíngmenn yfir höfuð að tala á því, að ekki ætti að biðja yðar konúnglegu hátígn að þessu sinni um, að fjölga dómendum í yfirdóminum, og jafnvel ekki heldur um, að bæta laun þeirra dómenda, sem nú eru þar, en þótt til þess sýndist brýn þörf, þegar lítið er til, hvað kjör þeirra eru miklu lakari en hinna annara æðri embættismanna hér á landi og yfirdómendanna annarstaðar í konúngsveldinu. En allt um það fann meiri hluti þíngmanna ekki fullar ástæður til, að fara fram á þessa endurbót nú, bæði af því að tví-sýni þókti á, hvort, nú sem stæði, mundi fást nægilegt fê til þess veitt úr sjóði ríkisins, og einkum af því að þessari fjölgun, þó nauð-

synleg megi álitast í sjálfu sér, þókti rættara að fresta fyrst um sinn og þá ganga til búið væri að ákveða stöðu Íslands í stjórnarfyrikomulagi alríkisins, og þá jafnframt það aukna vald og verkahring yfirdómsins hér á landi, sem væri í samhljóðan við hinn aukna verkahring annara stjórnarvalda hér

Þar í móti þókti þinginu brýn nauðsyn bera til þess, að stjórn yðar konúnglegu hátígnar nú þegar vildi hlutast til um, að 2 eða 3 löglærðir málaflutningsmenn verði skipaðir við yfirdóminn á Íslandi, hið fyrsta að því verður við komið. Þingið verður að álíta, að það mundi ekki auka all-lítið á traust og tiltrú landsmanna til yfirdómsins hér á landi, ef við hann, eins og við aðra yfirdóma í konúngsveldinu, væri jafnan kostur á löglærðum málaflutningsmönnum til að sækja og verja mál manna, og ef menn vissu, að sakamálin og fæbótamálin, hvar af svo mörgum alls ekki verður skotið til æðra dóms, eins og fyr er sagt, væru til sóknar og varnar jafnan í höndum eidsvarinna löglærðra manna. Því einmitt það, að einkum þess konar mál hefur optast nær orðið að fá í hendur til málaflutnings öldúngis ölgglærðum og óeidsvörnum mönnum — því sjaldnast hefur hér verið kostur á að fullnægja boðum yfirdóms tilsk. 11. júlí 1800 § 22, — hefur vafalaust ekki verið öldúngis áhrifalaust til þessa með tilliti til álits almennings á úrslitum málanna.

Að vísu eru nú þau mál, sem fyrir yfirdóminn ganga, eingan veginn svo mörg, að þau ein sér megi veita næga atvinnu 2 eða 3 skipuðum málaflutningsmönnum; en þetta álitur þingið að ætti því síður að vera þessu máli til fyrirstöðu, sem duglegir lagamenn mundu geta feingið hér ýmsum öðrum lagalegum störfum að gegna bæði við hina næstu undirrétti (— í Reykjavík og Gullbríngusýslu —), og þar að auki orðið einstökum mönnum til ráðaneytis og milligaungu í ýmsum málum þeirra öðrum og innbyrðis viðskiptum, og mundi þetta fá 2 eða 3 málaflutningsmönnum hér ásamt málsfærslunni við yfirdóminn nokkurn veginn næga atvinnu, þá fram liði stundir, einkum þegar hin frjálsa verzlun væri búin að ná hér nokkrum viðgáangi, og menn færu að venjast því hér að nota ráðaneyti, vegleiðslu og milligaungu slíkra manna málum sínum og viðskiptum til góðs. En af því landsmenn, enn sem komið er, hafa aldrei átt kost á, að venjast neinu slíku nè að sjá og þekkja þann hag og þá vissu, sem viðskiptum manna má standa af því, að hafa slíka menn til ráðaneytis og aðstoðar, og þess vegna þókti mega ganga að því vísu, að hin áminnzta atvinnubót þessara málaflutningsmanna yrði næsta lítil og

ónóg svona fyrst í stað, þá varð þingið að álfta nauðsynlegt, að sæð yrði ráð til, að veita þessum mönnum einhvern hæfilegan aukastyrk í bráð úr einhverjum opinberum sjóði hér á landi, og að stjórn yðar konúnglegu hátignar vildi því sem fyrst leita álits um það frá stiptamtunanninum og yfirdómendunum hér á landi, bæði áhrærandi hina árlegu upphæð þessa aukastyrks og um hvað mörg ár og úr hvaða sjóðum mundi tiltækilegast að veita hann í bráð.

Af framanskriðuðum ástæðum leyfir þingið sér, með 13 atkv. gegn 8, að fram bera þá allraþegnsamlegustu bæn fyrir yðar konúnglegu hátign:

Að stjórn yðar konúnglegu hátignar sjái fyrir því, að 2 eða 3 löglærðir málaflutningsmenn verði skipaðir við yfirdóminn á Íslandi svo fljótt, sem verða má.

Þetta niðurlagsatriði var samþykkt í þinginu með 16 atkvæðum gegn 5.

Reykjavík, 7. ágúst 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. Jón Guðmundsson.

Forseti: Á morgun verður fundur haldinn kl. 12 f. m. Verða þá kosnir 2 menn af þingsins hálfu í Reykjavíkurnefndina, sem hér var samþykkt í dag, og lesin upp nokkur álitsskjöl og þegnlegar bænarskrár til konúngs.

Fundi slitið.

8. ágúst — Þritugasti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt,

Forseti: Eptir dagskránni ætti nú raunar fyrst að kjósa 2 menn í jarðamatsnefndina í Reykjavík; en af því svo stendur á, að einn af þingmönnum einmitt þingsins vegna getur ekki komið á fund fyr en eptir svo sem hálfa stund, þá vil eg nú með leyfi þingsins fyrst lesa upp fyrir þinginu nokkur álitsskjöl og þegnlegar bænarskrár til konúngs, áður en kosningar þessara 2 manna fara fram.

Fyrst vil eg þá leyfa mër að lesa upp fyrir þinginu bréf það, sem það hefur falið mër að rita landsmönnum um ýms ráð móti hallæri.

Forseti las síðan upp bréf þetta, og var það samþykkt af þinginu, svo hljóðandi:

Elskuðu landar!

Á alþingi þessu var af einum þíngmanni, fulltrúanum fyrir Barðastrandarsýslu, borin upp bænarskrá, sem fór því fram, að þíngið sæi einhver viturleg ráð til að afstýra hallæri og skorti, sem virtist í nánd og vofa yfir landi voru. Alþingi tók málefni þetta ljúflega að sèr, kaus nefnd 3 manna því til yfirvegunar, ræddi það síðan á 2 aðalfundum sínum, og gaf því að lyktum þau úrslit, að fela *forseta* sínum að rita landsmönnum bréf, hvar í fram væri tek-in ráð þau, er þínginu virtust í þessu efni bezt við eiga.

Upp á því hafði verið stúngið í þínginu, að það ritaði vorum mildasta konungi allraþegnsamlegasta bæn sína um, að hann af landsföðurlegri mildi sinni vildi sjá um, að hær í landi sè jafnan kornvara fáanleg, eins og með þarf, þegar kunnugt verður, að skortur er á henni; en hversu sem þíngið fulltreystir mildi konungsins og staðfastri umönnun hans fyrir velfarnan vorri, fannst þínginu þó ekki það afráðandi í þessu tilliti, að senda hans hátign bæn sína að þessu sinni. Bæði þótti nauðsynin bera bráðara að en svo, að von gæti verið um hjálp í tæka tíð frá stjórnarinnar hendi, þar sem kvörtunin heyrðist víða að, að skortur á kornvöru væri þegar á mörgum kaup-túnnum landsins á há-kaupþíðinni, og nýlega hafði verið birt hær í landi umburðarbréf innanríkisráðgjafa konungsins til amtmanna landsins frá 29. jan. í ár, hvar í oss er tilkynnt, að fyrst hafnir Íslands sèu með lögum 15. apr. 1854 opnaðar fyrir alfrjálsri verzlun allra þjóða, verði Íslendingar að sjá sèr sjálfir fyrir nægtum allrar nauðsynjavöru, þar eð sèrstaklegri skyldu þeirri, sem þángað til hvíldi á enni dönsku stjórn, og verzlunarmönnum þeim, sem höfðu verzlun Íslands í höndum, sè lokið.

Því var einnig hreift á þínginu, að það snèri sèr til yfirvalda landsins, og helztu manna, og beiddi þá að uppörfa menn, sem bezt má verða, að gæta sín til að koma í veg fyrir hallæri og húngursneyð, en þíngið treysti því, að yfirvöld landsins og hinir beztu menn þess mundu sjálfkrafa finna það skyldu sína með öllu mögulegu móti að sporna við og afstýra skorti og neyð, og kaus því af, eins og áður er sagt, að fela mèn að rita yður, elskuðu landar! ráð þau, er það finnur heillavænlegust, eptir því sem nú horfist á.

Það fær eingum dulizt, sem aðgætnu auga rennir yfir fóstur-jörðu vora og ástand vort, nú sem stendur, að opt hefur ársælla verið yfir að líta, en nú er; sumar það, sem leið, var flestum sumrum arðminna búendum landsins, vetur hinn síðasti var einhver hinn

hardasti, sem þeir muna, er nú eru uppi, einkum þegar þess er gætt, hve jafnt hann lagðist á alla fjórðunga landsins, afleiðingar vetrarhardindanna, og hins kalda, hretsama og gróðurseina vors á eptir, var fænaðarfellir meiri og minni um landið, en gagnsmuna-skortur fænaðarins og búmissa almenn á vori þessu og sumri; hær á ofan hefur sumstaðar bæzt einhver hin óhagkvæmasta verzlun, sem hær á landi hefur leingi verið, kornvaran hefur verið úr hófi dýr, og verð hennar einka-misjafnt bæði næstliðið ár og á sumri þessu, skortur kornvörunnar víða mikill og því tilfínnanlegri, sem á honum fór að bera strax á kauptið.

Vær skulum því ekki, bræður góðir! efast í því, að ástand vort, hvað búsaeld og bjargarnægtir snertir, sè eitt hið bágbornasta, sem verið hefur nú í mörg ár, en vær skulum heldur ekki vantreysta því, að vær munum bjargast, ef vær viljum með alúð bjarga sjálfum oss, því guð hjálpar hverjum þeim, sem hjálpa vill sjálfum sér og bræðrum sínum; efum og heldur ekki, að það eru skynsamleg framsýni og bróðurlegt samheldi, með hverjum vær eigum að efla hag vörn og hrinda burt skortinum og illum afleiðingum hans; þessi eru þau hjálparmeðulin, sem oss eru gefin í hendur og aldrei bregðast, sèu þau réttilega brúkuð.

1. Eins og að fænaðurinn er aðalstofn atvinnu vörrar, og ekki er skortinn að óttast, meðan fænaðurinn helzt við og full rot hans, svo er það hin fyrsta forsjálnisregla hvers skynsams búanda, að setja ekki fleiri skepnur á fódurafla sinn, en þeim megi vel nægja, ekki að eins til að lifa við, heldur og til að geta gjört fullt gagn af; búendurnir eru að vonum ólíkir, sumir eru úngir og óreyndir, aðra hefur reynslan ekki getað frætt, sumir eru svo sinni farnir, að þeir í einu og öðru vilja eiga mikið á hættu, taka fljótan gróða, og gefa lítinn gaum fljótu og fullu tjóni, sem þar af má auðveldlega leiða og efalaust leiðir í hardindunum; en í hverri sveit eru reyndir og greindir búmenn, sem vel sjá ráð fyrir búum sínum, og gætu gefið þeim, sem ráða þurfa, heilræði þau í búnaðinum, sem að fullu haldi mættu koma; því er það hið fyrsta ráð, sem allir ættu upp að taka, að bændur í hverjum hreppi í landi voru kysu 3 eða fleiri reynda og greinda búendur í hreppi sínum, er þeir fælu á hendur að skoða nákvæmlega heyjabyrgðir allra hreppsúa að haustnóttum, og segðu þeim skýrlega, ekki að eins hve mikinn fódurþunga þeir mættu setja á heyforða þann, sem fyrir hendi er, svo honum væri óhætt fyrir

skorti, heldur og hvers konar fænað honum væri hentast að setja á eftir fódurtegundum og gæðum og sveitalagi. Tilhögun þessi er þegar við höfð í ýmsum hærudum landsins, sumstaðar eftir yfirvaldanna skipunum, sumstaðar eftir samkomulagi hreppsþúa sjálfra, og hefur hvervetna haft hina æskilegustu ávexti, svo það er eins vonandi og óskandi, að menn víkist vel undir þetta, og hverfi að þessu ráði, sem einhverju hinu mesta heillaráði, sem öllu öðru fremur má afstýra skaða og tjóni manna. Það eina band ætla eg leggjandi á þetta alfrjálsa félagslega fyrirtæki, að þeir, sem ekki vilja færa sér í nyt ráðleggingar hinna kosnu heyja-ásetningarinnanna og breyta eftir fyrirsögn þeirra, fái seinastir allra manna í hreppi sínum fódurhjálpi, ef þá þrýtur, og ekki fyrri en öllum hinum er borgið, sem höguðu sér eftir ráðum þeim, er þeim voru gefin.

2. Annað ráð, sem þessu næst mætti verja oss skorti og harðæri, og í fullu sambandi við hið fyr talda mundi fá gjört oss óhulda og ókvíðna fyrir sulti og bjargareklu í landi voru, er þetta, að vèr verðum vel matbjörg þeirri, sem landið fram býður og gefur börnum sínum, og náttúran hefur ætlað oss að nærast við; að vèr hefðum að því skynsamleg samtök, í sveitum og sýslum, að selja ekki í hendur verzlunarmönnum til burtflutnings úr landinu meira af henni, en vèr vel megum missa, svo að vèr sèum byrgir eftir; látum í einu ári, og þá sízt í harðærunum, þessa þörfustu vöru vora af hendi fyrir aðra vöru útlenda en matvöru, eða þá, sem oss er nauðsynleg til eflingar bjargræðisútvega vorra; en hér af leiðir, að vèr hafa verðum samtök um, að draga sem mest úr kaupum hinnar óþörfu vörunnar, og þeirrar munaðar-vöru, sem vèr nú þegar erum búnir að temja oss svo, að vèr erum farnir að álíta hana og nefna nauðsynjavöru, jafnvel þó nöfn slíkra vörutegunda ekki þekktust hér í landi fram yfir miðja seinustu öld. Gætum þess, bræður góðir! að munaðarvara sú, sem alls ekkert gagn gjörir, en óreiknanlegan skaða, á hverja hlið nautnar hennar sem vèr lítum, hún ber nú, ef vèr lítum yfir land allt, meira fê úr höndum vorum, svo þess sèst einginn staður, en öll útlend matvara, sem vèr kaupum, og sem þó, ef til vill, er tvöfalt meiri, en vera bæri; gætum þess, að kaup þessarar óþarfa-vöru er það, sem hrifið hafa oss úr höndum allan ávöxt hinna mörgu góðu árána, sem hjá eru farin, og skilur oss eftir undir hallærið marga fêvana, skuldum bundna, og svipta frelsi meir en

vera bæri; nefnum óvætti þessa, sem vèr allir þekkjum: „kaffe og brennivín“, sem oss eru fullt í gildi stríðs, dregsóttar, hallæris, sem aðrar þjóðir andvarpa undir. En svo er nú tímanum framkomið á þessu ári, að vèr megum, ef til vill, segja, að ráð þetta komi mönnum nú of seint; kaupféðin er liðin og aðalpartur matvöru vorrar, sem vèr árlega látum frá oss flytja, fiskurinn, mun, eins og hin fyrri árin, því heldur nú um of seldur burt, sem minna hefur fyrir hann feingizt af bjargræðisvörum, en venja hefur verið til, en því betur sem vèr nú sjáum þetta, og munum reyna, áður en árið er úti, tökum oss þess betur vara fyrir, að láta oss ekki optar sömu fásinnu henda; enn er á ári þessu eptir í höndum vorum annar hluti bjargræðis vors og vetrarforða, sem verzlunarmenn vorir eru farnir á hinum seinni árum að fíkjast í og stunda að draga úr höndum oss, og það jafnvel með óviðfelldnari verzlunaraðferð og fyrir enn meira glíngur og óþarfa en nokkra aðra vöru vora, en það er slátursfè vort; höldum þá í ár og eptirleiðis þessu bezta bjargræði voru svo vel til hags, sem verða má, og

3. Það er hið 3. ráð, sem verja mætti oss bjargarskortir og sem eg vildi taka fram. Höfum að því strax á komanda hausti fullkomin samtök, að selja ekki slátursfè nema á vissum markaðarstöðum og dögum, sem fyrir fram sèu auglýstir í dagblöðunum eða á annan hagfelldan hátt, eins og aurar þeir, fyrir hverja slátursfèð sè falt, og sè það að eins hin þarflegasta vara; því verður ásíðkomulag hvers héraðs að ráða og afstaða þess frá kaup-tínum þeim, sem eptir slátursfènu sækja, hvenær markaðir þessir verði haldnir.
4. En með allri framsýni, og skynsamlegri tilhögun mun aldrei verða fyrir það komizt, að ætíð nokkrir fáir verða kunni bjargþrota og hjálparþurfar; til þess að geta veitt þvílíkum hina hagkvæmustu hjálp, þá látum oss og, ef mögulegt er, og það er hið 4. ráðið, strax á hausti þessu, stofna í sérhverjum hrepp forðabúr matvæla undir stjórn og umsjón hvernar sveitarstjórnar og 2 annara manna, sem þar til sèu kjörnir af hreppsþúum; forðabúr þetta verður að stofnast með samskotum enna efnabetri búenda hrepps hvers, af hvers kyns matvæla-tegundum þeim, sem skemmdalausar má geyma, og lánast út mót veði þeim, sem þurfandi verða, fyrst fjölksyldumönnum þeim, sem kunnir eru að sparsemi og reglusemi, en síðan hinum, sem síður eru kunnir að þessum kost-

um; lánið greiðist aptur með löglegum vöxtum forðabúrinu fyrir næstu haustnætur.

5. Víða munu hrepparnir eiga meiri og minni sjóði, sem sumstaðar í hið minnsta geymast ávaxtarlausir; slíkum sjóðum virðist eingan veginn betur varið, en með því að brúkast til styrktar þessum nauðsynlegu forðabúrum, og er varla efi á því, að umsjónarmenn þessara sjóða mundu ljúfir á að ljá meira eða minna þeirra til svo þarflegs og þeim svo náskylds augnamiðs.

Þessi eru hin fáu ráð, kæru landsmenn! sem alþingið með öðrum önnunum sínum nú hefur getað hugsað til að sporna við hallæri og bjargarskort; færum oss þau allir í nyt með fullu samheldi, og blessun drottins með heillarikum ávöxtum skal ekki breyta þetta heldur en hvert annað gott og skynsamlegt fyrirtæki.

Alþingi, þann 8. ágústmán. 1855.

Hannes Stephensen.

Síðan var rætt um, að bréfið yrði prentað, og samþykkt, að upplagið yrði 1000 exemplör, og skyldu þau sendast út um landið með þingmönnum.

Því næst var lesin upp þegnleg bænarskrá um, að *úrskurði konungs 8. apríl 1844 um vitnisburði danskra embættismanna, sem hínagð kæmu, í íslenskri túngu, sè framsýlt*, og var hún samþykkt, svo hljóðandi:

Til konúngs!

Til alþingis þessa kom uppástunga þess efnis:

1. Að vitnisburðir þeir, sem konúnglegur úrskurður 8. apríl 1844 áskilur, verði ekki teknir gildir, nema þeir sèu frá prófessórnunum í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, eður frá þeim kennara, sem settur er til að kenna íslenzku við hinn lærða skóla í Reykjavík, og

2. Að ákvarðanir í bréfi stjórnarráðanna 14. júlí og 19. ágúst f. á. verði apturkallaðar.

Til að fhuga málefni þetta var sett 3 manna nefnd á þinginu, og það síðan rætt þar á lögboðinn hátt á tveim aðalfundum þess.

Hvað nú hið fyrra af atriðum þessum snertir, þá telur þingið áminnztan allrahæsta úrskurð með þeim mörgu velgjörningum, er yðar konúnglegu hátignar hásæli faðir, *Kristján* konúngur hinn 8., auðsýndi þessu landi, og eins að fulla nauðsyn beri til þess, að ekki sè í neinu brugðið út af því, sem þar í er fyrir mælt, heldur að hver einn, sem ekki er íslenzkur, en sækir um embætti hær á landi, láti

fylgja með bönarbræfinu sjálfu um embættið áreiðanlegt skýrteini fyrir því, að hann bæði að fullu skilji íslenzku, þegar hún er töluð, og eins geti gjört sig vel skiljanlegan á þá tungu, er hann mælir hana, því allur þorri manna hær á landi skilur ekki annað mál. Það er því mjög árfðandi, að áminnt skýrteini sè áreiðanlegt, og hin bezta trygging fyrir þessu virðist það, að það væri gefið af kennara þeim, sem settur er við háskólann í Kaupmannahöfn í íslenzku máli; en skyldi hlutaðeigandi vera staddur hær á landi, er hann sækir um embættið, er sjaldan þó mundi að bera, eður hann af einhverjum öðrum ástæðum ætti örðugt með að fá nefnt skýrteini frá Kaupmannahöfn, mundi það nóg tryggjandi, ef það væri gefið af þeim af föstu kennurunum við hinn lærða skóla hær í Reykjavík, sem kennir þar íslenzku.

Hvað þar á móti hið annað atriði í tæðri uppástúngu snertir, þá áleit þingið, að þó 2 áminnt stjórnarráðabréf hefðu nokkuð verið misskilin af í hið minnsta sumum háyfirvöldum landsins, væri það ekki nóg ástæða til að biðja um breytingu á þeim, þar eð þau sjálf ekki færu öðru á flot en því, að þeir embættismenn, er tekið hefðu embættispróf við háskólann í Kaupmannahöfn, riti á dönsku þau bréf sín og álitsskjöl, sem til stjórnarráðanna eiga að gánga, og eins láti fylgja álitsskjölum, sem rituð eru á íslenzku, en þurfa að sendast áminntum stjórnarráðum, sönnuð eptirrit, þýdd á dönsku, því þingið áleit þessa kröfu, sem að eins snertir áminnta embættismenn, ekki nema sanngjarna, þar eð með þessu eingum einstökum mönnum er meinað, að rita stjórninni á íslenzku, eður þeim embættismönnum boðið að semja álitsskjöl sín á dönsku, sem ekki hafa tekið embættispróf við tæðan háskóla.

Þingið leyfir sèr af fyr tæðum ástæðum allraþegnsamlegast að bjðja um, með 14 atkvæðum gegn 4:

Að vitnisburðir þeir, sem konúnglegur úrskurður 8. apríl 1844 áskilur, verði ekki þeknir gildir, nema þeir sèu frá kennaranum í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, eða frá þeim föstum kennara við hinn lærða skóla í Reykjavík, er kennir þar íslenzku.

Reykjavík, 8. d. ágústmán. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. J. Guðmundsson.

Næst var þá lesin upp þegnleg bænarskrá til konúgs um endurbót á póstgaungunum á Íslandi, og var hún samþykkt svo hljóðandi:

Til konungs.

Varþingmaðurinn fyrir Snæfellsnessýslu hefur borið upp fyrir alþing uppástungu, byggða á bænarskrá frá fundi við Öxará, um að þingið beri þá bæn fram fyrir yðar hátign, að sem fyrst verði ráðin veruleg endurbót á póstgaungunum hér á landi. Þingið kaus 5 manna nefnd til að íhuga þetta mál, og var það síðan rætt á 2 aðalfundum á lögskipaðan hátt.

Það hefur í lángan tíma verið almennt viðurkennt, að póstgaungum hér á landi er mjög ábótavant í öllu fyrirkomulagi þeirra, þar sem bæði póstgaungurnar sjálfar eru yfir höfuð mjög svo fáar, og þeim þar að auki naumast sem bezt hagað. Þetta á sér einkum stað um póstferðirnar milli landsfjórðunganna sín á milli, þar sem nefnilega ekki eru nema 3 póstferðir alls á ári milli Norðlendingafjórðungs og Reykjavíkur, og milli Vesturamtsins og Reykjavíkur jafnvel ekki nema ein regluleg póstganga á ári; milli Norður- og Austur-amtsins og Vesturamtsins er eingin póstganga, heldur hljóta bréf, sem fara eiga milli tæðra landsfjórðunga, að sendast annaðhvort með óvissri ferð eða þá með póstinum yfir Reykjavík, sem að nokkru leyti kemur til af því, að þó Norðurlands- og Vesturlands-póstarnir séu báðir á ferð um sama tíma og þó svo sé ástætt, að þeir eiga samleið til Reykjavíkur frá Mýrasýslu, þá halda þeir eptir því fyrirkomulagi, sem nú er, báðir áfram ferð sinni til Reykjavíkur, í stað þess að einn póstur gæti verið nægilegur frá Mýrasýslu til að flytja bréfin bæði að norðan og vestan til Reykjavíkur. Innan sjálfra landsfjórðunganna eru einnig yfir höfuð að tala póstgaungurnar of fáar, og einkum á þetta sér stað um Vesturamtíð, hvar ekki nema ein regluleg póstferð er á ári um þetta víðlenda amt. Nauðsynin á haganlegum fleiri póstgaungum hefur og lýst sér bæði með því að embættismenn opt verða að senda bráðaboð, og að aukapóstferðir stundum eru útgjörðar, sem t. a. m. opt jafnvel hafa átt sér stað tvisvar á ári milli Vesturamtsins og Reykjavíkur, en af hverjum aukapóstferðum menn þó yfir höfuð hafa minna gagn, þar þær eru óvissar, og loksins hafa stundum jafnvel einstakir menn tekið sig saman um að gjöra út sendiferðir, t. a. m. til að sækja bréf, sem komið hafa með póstskipinu, þar póstferðir landsins eru ekki settar í nákvæmt samband við þær nú fjölgugu póstskipisferðir milli Danmerkur og Íslands, sem þó auðsjáanlega væri mjög æskilegt.

Þinginu er kunnugt, að stjórnin muni fyrir nokkrum árum síðan hafa tekið til yfirvegunar, hvernig koma ætti póstgaungunum hér á

landi í betra hofi, og ætlar þingið, að í því skyni hafi frá öllum amtmönnum landsins verið sendar stjórninni nákvæmar og yfirgripsmiklar uppástúngur um málefni þetta, miðandi til verulegrar umbótar á fyrirkomulagi póstgánga hær á landi. Til slíkrar umbótar virðist nú einnig verða enn meiri þörf, eptir því sem gjöra má ráð fyrir, að viðskipti manna mundu smásaman eflast, einkum við hina frjálsu verzlun, og eptir því sem landsmenn fá meira áhuga á almennum málefnum. Í landi, sem er eins afskekkt og þar að auki fólkslítið, og Ísland er, er og því fremur þörf á, að samgaungurnar séu ekki allt of sjaldgæfar, sem íbúunum að öðru leyti hlýtur að vera hætt við, að verða fremur öðrum afskiptalitil af öllu því, sem er fyrir utan hvers eins einstaklega verkahring, og að taka sig frá öðrum (*isolere sig*).

Af þessum ástæðum hefur alþingi þótt æskilegt, að tekið yrði til nýrrar og ítarlegri yfirvegunar, hvernig ráða mætti slíka endurbót á póstgaungunum hær á landi, sem gæti álitizt nokkurn veginn samboði þörfum landsins, og þingið hefur því fundið ástæðu til, að beiðast þess allraþegnsamlegast, að yðar hátign vilduð allramildilegast í því skyni láta semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga eða reglugjörðar um póstmál á Íslandi. Þingið hefur hvorki álitit það nauðsynlegt, með tilliti til þess, að mál þetta hefur þegar í fleiri ár verið í undirbúningi, nè heldur treyst sér að fullu til, með því verkefni, sem það hefur haft til umráða, að stínga upp á öllum þeim nákvæmunari aðalatriðum og reglum, sem byggja ætti slíkt frumvarp á, og þingið hefur því að eins fundið ástæðu til, með tilliti til fjölgunar póstferðanna, að gjöra þá uppástúngu, að hinar reglulegu póstferðir milli Reykjavíkur og beggja hinna amtanna verði ekki færri en 6—8 árlega, og að sömuleiðis verði reglulegar póstferðir yfir allar sýslur í Vesturamtinu, 4—6 árlega. Eins og þingið þar næst álitur nauðsynlegt, að gjöra það að aðalreglu, að hinir reglulegu póstar fari sem beinasta og skemmsta leið yfir hverja sýslu og hafi póststöðvar sem næst miðbikinu, og að allar aðalpóstferðir að öðru leyti gangi út frá Reykjavík, eins og hingað til að nokkru leyti hefur verið, þannig leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að leiða athygli yðar hátignar að því, að það er öldungis nauðsynlegt, til þess að landið geti haft fullt gagn af þeim fjölgðu póstskipsferðum, að póstskipsferðirnar í landinu verði miðaðar við komu póstskipsins í hvert sinn, og þar eptir dagsettar og ákveðnar, og þannig að póstarnir að vestan og norðan og úr Skaptafellssýslu mæti póstunum úr Reykjavík, að vestan og

norðan í Staðholti í Mýrasýslu, en að austan í Hraungerði í Árnes-sýslu, hvar með væri unnið, að það fyrirkomulag, sem nú er, að bæði vestan- og norðan-pósturinn fer alla leið til Reykjavíkur, legðist af, eins og yfir höfuð pósthæðirnar hver fyrir sig yrði styttri og einfaldari. Þingið skal enn fremur geta þess, að með því ófullkomna fyrirkomulagi, sem hingað til hefur átt sér stað, hefur verið mjög torvelt að sjá um, að bréf væru ekki tekin af póstunum til flutnings utan-tösku, sem er bæði óreglulegt og rýrir tekjurnar af póstgaungunum, og álitur þingið æskilegt, að þegar ný pósthög kæmu út, ætti að ákveða sérstakt alvarlegt straff fyrir póstana, ef þeir flytja slík utan-töskubríf fram hjá póststöðvum, nefnilega annaðhvort fêbætur eða pósthlaunamissi.

Þar sem nú þingið eptir áður sögðu verður að álíta þessu mál-efni bezt borgið með því, að frumvarp til pósthaga væri lagt fyrir næsta þing, þá mundi samt þar við líða fleiri ár, áður en sú eptir-æskta umbót gæti komið í kröng, og þinginu hefur því þótt ástæða til, allraþegnsamlegast að beiðast þess enn fremur, að yðar tign mætti þóknast nú þegar á næsta ári til bráðabyrgða að fjölga póstgaungum svo milli Reykjavíkur og amtmanna landsins, að 4 reglu-legalar, póstgaungur miðaðar við þær 4 pósthöskipsferðir, verði á ári milli bæði Norðuramtsins og Reykjavíkur og milli Vesturamtsins og Reykjavíkur, hvar með þá einni reglulegri pósthæð væri bætt við frá Norðuramntinu og 3 frá Vesturamntinu, í hverju tilliti þó er þess að geta, eins og þegar hær að framan er dregið á, að optast á seinna árum hafa farið 1 eða 2 aukapósthæðir milli Vesturamtsins og Reykjavíkur, en hverjar aukapósthæðir fællu í burtu, ef hinum reglulegu póstgaungum væri fjölgað.

Samkvæmt öllu því, sem hær að framan er talið, leyfir alþing sèr þannig allraþegnsamlegast, með 14 atkvæðum gegn 3, að bera þá bæn fram fyrir yðar hátign:

I. Að sem allrafyrst og þegar á næsta ári verði til bráðabyrgða fjölgað reglulegum póstgaungum hær á landi svo:

1. Með 15 atkvæðum gegn 2:

Að einni sè fjölgað milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu, og gáangi sú pósthæð strax eptir að pósthöskipið er komið í mál.

2. Með 13 atkvæðum gegn 4:

Að þremur sè fjölgað milli Reykjavíkur og Stykkishólms, svo að alls verði 4 reglulegar pósthæðir á ári milli Reykjavíkur og hvers amtmannsins fyrir sig; og

3. Með 14 atkvæðum gegn 3:

Allar þessar pósthferðir verði settar í nákvæmt samband við þær 4 pósthskipsferðir hingað til landsins.

II. Með 14 atkvæðum móti 3:

Að yðar hátign láti semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga eða reglugjörðar um póstmál á Íslandi, og að í því frumvarpi verði tekin til greina eptirfylgjandi atriði:

1. Með 11 atkvæðum móti 6:

Að reglulegar pósthferðir milli Reykjavíkur og beggja hinna amtanna verði ekki færri en 6—8 árlega.

2. Með 9 atkvæðum gegn 7:

Að reglulegar pósthferðir yfir allar sýslur í Vesturamtinu frá amtmannssetrinu þar verði 4—6 árlega.

3. Með 10 atkvæðum móti 7:

Að hinir reglulegu póstar fari sem beinasta og skemmsta leið yfir hverja sýslu og hafi pósthstöðvar sem næst miðbikinu.

4. Með 10 atkvæðum móti 7:

Að allar aðalpósthferðirnar gangi út frá Reykjavík og verði miðaðar við komu pósthskipsins í hvert sinn, og þar eptir dagsettar og fast ákveðnar.

5. Með 9 atkvæðum gegn 8:

Að pósthferðunum að vestan og norðan og úr Skaptafellssýslu til Reykjavíkur verði niðurskipað þar eptir, og mæti þeir póstarar pósthunum úr Reykjavík, að vestan og norðan í Stafholti, en að austan í Hraungerði.

6. Með 11 atkvæðum móti 6:

Að fêbætur eða pósthlaunamissir verði lagðar við, ef póstar flytja brêf utantösku fram hjá pósthstöðvum.

Reykjavík, 8. dag ágústmán. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. V. Finsen.

Þá var lesið upp álitsskjal þingsins til konungs um *framvarp stjórnarinnar til sveitastjórnarlaga á Íslandi*, og var það samþykkt, svo hljóðandi:

Til konungs.

Yðar konúnglegu hátign hefur allramildilegast þóknast að leggja fyrir alþingi þetta frumvarp til tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi, til þess að það skyldi segja um það álit sitt.

Þingið kaus fimm menn í nefnd til að shuga þetta mál, og kveða fyrirfram upp álit sitt um það, og var það síðan nákvæmlega rætt á tveimur aðalfundum þingsins, eins og lögboðið er, og leyfir þingið sér nú allraþegnsamlegast að skýra frá áliti sínu um þetta frumvarp, og er það þannig, sem nú skal greint.

Þingið játar það fúslega, að eftir frumvarpi þessu yrði sveitastjórn hér á landi miklu þjóðlegri og óbrotnari, en hún nú er og hefur verið, þar sem bændum eftir frumvarpinu er leyft, einkum þar sem hreppanefndirnar eru, að taka talsverðan þátt í stjórn sveitarmálefna, og úrskurðarvöldin eigi yrðu nema tvenn í þess konar málum, amtsráð og innanríkisráðherrann, þar sem þau nú eru þrenn, sýslumaður, amtmaður og innanríkisráðherrann. En allt fyrir það var bæði nefnd sú, er sett var í málinu, og þingmenn yfir höfuð á því, að eitt atriði væri það í frumvarpinu, er eigi yrði hjá komizt að breyta, eftir því sem til hagar hér á landi, en það eru amtsráðin. Þinginu var það í alla staði ljóst, að kosningarnar til þeirra, eins og þeim er fyrir komið í frumvarpinu, mundu verða of flóknar og margbrotnar, og almenníngi ógeðfelldar; auk þess þótti þinginu það ísjárvert, að hinar fjölmennustu sýslur hvers amts gætu haft of mikil áhrif á úrslit kosninga þessara, er sú aðferð væri við höfð, sem upp á er stúngið í 24. gr. frumvarpsins. Því var reyndar hreift á þinginu, að gjöra mætti kosningar þessar óbrotnari með því, að hver hreppsnefnd kysi einn kosningarmann, en kosningarmenn þeir, er þannig væru valdir, kysu einn fulltrúa fyrir sýsluna í amtsráðið meðal þeirra búsettra manna í amtinu, er kjörgeingi hefðu til alþingis. En eigi gat þingið fallizt á þessa kosninga-aðferð, með því tvöfaldar kosningar aldrei hafa feingið meðhald landsbúa, enda þótti eigi bætt úr ókostum amtsráðanna með þessu, eða nauðsyn sýslunefndanna hrakin að neinu. Taldi og þingið víst, eftir því sem háttað er landi voru, að aukafundir amtsráðanna mundu eigi almennt sóktir af öllum þeim, er til þess væru kjörnir, með því svo gæti að borið, að þeir menn yrðu kosnir, er heima ættu á útkjálkum amtanna, og, ef til vill, sinn á hverjum útkjálkanum, og yrðu ferðalög þeirra til amtsfundanna næsta ördug og útdráttarsöm, og fundirnir, ef til vill, á óhagkvæmum tíma fyrir þá. Af þessu leiddi þá aptur, að ef amtsráðið ætti að hafa úrskurðarvald í sveitamálefnum, auk annars starfa, sem því í frumvarpinu er ætlaður, þá yrðu ársfundir þess í hvert skipti að standa leingi yfir, og hafa allmikinn kostnað í för með sér, og þegar hér við bætist það, hversu ördugar, torsóttar og seinunnar

allar lángherðir eru hér á landi, en landið stórt og strjálbyggt, þá mundi endirinn verða, að landsbúar misstu allan áhuga á þessum amtsráðum, og feingju þannig eigi þá hluttekningu í stjórn sveitamálefna, er þó frumvarpið auðsjáanlega ætlast til að þeir skuli hafa.

Þingið jatar það að nokkru leyti satt að vera, sem tekið er fram í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að hér á landi eru að eins sveitafélög tvenn, hrepparnir og ömtin, að því leyti sem hvor fyrir sig hafa sína sjóði, og að sýslurnar enn þá einga sjóði hafa sameiginlega, en allt fyrir það komst bæði nefndin og þingið að sömu niðurstöðu og alþingi 1853, að sýslunefndir ættu best við land þetta, sem svo er strjálbyggt og örðugt yfirferðar; enda gat þingið eigi séð, að það væri nauðsynleg afleiðing þess, að sýslurnar einga sameiginlega sjóði hefðu, að amtsráðin hefðu yfirurskurðarvaldið í öllum sveitamálefnum, heldur virtist þinginu, að umsjón með málefnum línna einstöku hreppa hverrar sýslu, og úrskurðarvald í þeim mætti og ætti að felast sýslunefndum. Það sem þinginu einkum virðist mæla fram með þessum sýslunefndum, er það:

1. Að flestar sýslur hér á landi ekki að eins eru eins víðlendar, eða víðlendari en ömtin í Danmörku, heldur hafa þær flestar náttúruleg takmörk, er ásamt sérstaklegri afstöðu, ólíkum bjargræðisvegum og ýmsu fleiru, gjöra það að, að innbyrðis viðskipti millum sjálfra íbúa hverrar sýslu fyrir sig eru yfir höfuð að tala miklu fleiri, en við íbúa annara sýslna; en af því leiðir aptur, eins og líka því, að mörg hver sýsla hefur margt sameiginlegt, t. a. m. sameiginlega afreitt og sameiginlegt útræði, að sýslubúar þekkja miklu betur hverjir til ástands annara, heldur en íbúa annara sýslna, enda hinna næstu, hvað þá heldur allra amtsbúa.

2. Að þeir, sem setu ættu í þeim, hlytu að hafa nokkurn veginn nákvæma þekkingu á því, hvernig tilhagar í hverjum hrepp sýslunnar, og miklu betri en amtsráðin gætu haft, og því yrðu þeir og að vera miklu færari um, að hafa umsjón með sveitamálefnum hreppanna.

3. Þá er það og orðin venja víða í sýslum, að nokkrir hinir skynsömustu og beztu menn þeirra, sem sýslubúar til þess kjósa, eiga fund með sér einu sinni á ári, og stundum optar, til að bera ráð sín saman um ýms þau málefni, er alla sýsluna varða, einkum þau, er líta að bótum á búnaðarháttum, hvetja menn til samtaka í nytsum og almennum fyrirtækjum, og ráða bætur á ýmsum vandræðum; hafa þessar sýslunefndir þegar aflað sér svo mikils álits, að

tillögur þeirra ráða miklu hjá sýslubúum, og mundi það í sannleika koma sér mjög vel meðal landsbúa, ef yðar konúngleg hátign vildi laga og styrkja þenna grundvöllinn, sem nauðsynin og náttúrleg tilfinning þannig hefur lagt af sjálfsdáðum.

4. Þá virðist þínginu það og mæla með sýslunefndum, að kosningar til þeirra gætu verið mjög óbrotnar, er fela mætti hreppsnefndunum, að kjósa til þeirra, og þannig yrði einginn hreppur út undan, eða málefnum neins hrepps traðkað, er hver hreppur hefði sinn fulltrúa í sýslunefndinni, og að minnsta kosti gæti hver hreppur eptir uppástúngum þíngsins, ávallt haft þann mann á sýslunefndarfundum, er heldi svörum uppi fyrir hann, og skýrði þau málefni, er hreppinn varðaði, enda þótt þessi maður eigi hefði atkvæðisrätt.

Með þessum sýslunefndum þótti og það unnið, að amtsráðin, er umsjón sveitarmálefna eigi væri lögð þeim á herðar, feingju langt um betra tóm til, að stunda hin sameiginlegu málefni amtanna, enda væri þetta fyrirkomulag, með sýslunefndirnar, líkara því, sem nú er, og sem menn hafa vanizt við um lángan aldur, heldur en leggja sveitamálefni beinlínis undir umsjón og úrskurð amtsráða.

Á hinn bóginn þótti þínginu æskilegt, og það vel hlýða, að amtsráð væru, er hefðu til meðferðar öll þau mál, er varða allt amtið sem sveitarheild, og þannig einkum þau ætlunarverk, og önnur þeim samkynja, er frumvarpið í 27. gr., stafl. *a—d*, nefnir; en eins og þessi ætlunarverk, enda þótt þau sæu mikils varðandi, í sjálfu sér eru óbrotin, og tækju eigi upp mjög mikinn tíma eða yfirlegu, eins fannst þínginu, að samsetningur þessa amtsráðs væri eðlilegastur sá, sem þíngið leyfir sér nú að stínga upp á í 29. gr. hér á eptir.

Þíngið varð í alla staði að fallast á skoðun þá, sem fram er tekin í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að eptir því sem til hagar hér á landi, beri fulla og brýna nauðsyn til, að stjórn sveitamálefna sæ svo einföld, sem fremst má verða og úrskurðarvöldin því sem fæst. Þíngið var og á einu máli um það, að þegar einstakir menn eigi væru ánægðir með ráðstöfun hreppsnefndanna, væri nóg að gefa þeim kost á, að skjóta málinu undir úrskurð sýslunefndarinnar, og eins, ef tveimur hreppum í sömu sýslu eitthvað bæri á milli, þá skyldu slík mál eigi heldur leingra gánga en til sýslunefndarinnar, og mundi nægilega sæð fyrir hagfelldum og réttum úrslitum allra slíkra mála, þótt eigi færu þau leingra; því að í sýslunefndina mundu veljast hinir skynsömustu menn sýslunnar, og með því sýslumaður ávallt ætti að eiga setu og atkvæðisrätt á öllum sýslunefndarfundum, gæti hann

leiðbeint nefndarmönnum í úrskurði málanna, og þar sem hann væri, yrðu menn að líta svo á, sem næg lagabekking væri, til að leysa vel úr öllum þeim málum, þar sem hennar þyrfti sérstaklega við. Nefndarmenn væru og öllum málavöxtum kunnugastir, en eingin ástæða til að halda, að nefndarmenn yfir höfuð vildu halla rétti eins hreppsins fremur en annars. Og þar sem nú sýslumaður einn sker úr afar-mörgum sveitamálum, þá varð þínginu að finnast fullt eins óhult, að eiga heðan af úrskurð slíkra mála undir sýslumanni ásamt hinum beztu mönnum sýslunnar.

Þegar aptur á móti tveimur sýslunefndum bæri á milli, hvort heldur að báðar væru í sama amti, eða sín í hverju, var þíngið reyndar allt á einu máli um það, að hið æskilegasta væri, að öll slík málefni yrðu útkljáð hér á landi; því að bæði mundu þau yfir höfuð að tala fá fljótari úrslit, en ef þau geingju til innanríkisráðherrans, enda mundu slík mál hafa mikla örðugleika og tímatöf í för með sér, ef þau skyldu öll gánga út af landinu, er þau opt eru umfangsmikil, en öllu þyrfti að snúa á dönsku, er ritað hefði verið í þeim. Þíngið var og á einu máli um það, eins og alþíngi beiddi í allraþegnsamlegastri bænarskrá til yðar konúnglegu hátignar 1853, að hin síðasta meðferð og úrslit sveitamálefna hér á landi yrði ákveðin samkvæmt þeim undirstöðuatriðum, er þíngið 1853 hefði stúngið upp á, og sem þíngið nú aptur varð að fallast á, og í samhljóðun við þá stjórn alls konúngsveldisins og stöðu Íslands í fyrirkomulagi þess, er að lögum yrði. En með því þetta mál eigi er enn á enda kljád, þótti þínginu það víst, að það yfirúrskurðarvald, er það nú styngi upp á, eigi gæti orðið nema til bráðabyrgðar; en á hinn bóginn þótti því sér skylt, að gjöra einhverjar uppástúngur, bæði sökum þess, að í ástæðunum fyrir frumvarpi því, er yðar konúngleg hátign lét leggja fyrir þíngið, er það talinn sem galli á uppástúngum alþíngis 1853, að eingar uppástúngur hefðu komið frá þínginu um þetta efni, og einkum þóttist þíngið eigi mega gánga fram hjá þessu atriði nú, er frumvarp lægi fyrir því, er að lögum ætti að verða. En þíngið gekk að nokkru í tvær sveitir um það, hverjum fela ætti yfirúrskurðarvaldið í þessum málum. Amtsráð þau, er fyrir voru skipuð í frumvarpinu, þóttu óhæf til þess, af þeim ástæðum, er áður hafa verið greindar, og þar við bættist það, að þessi amtsráð eigi gætu skorið úr þeim málum, er risu á milli tveggja sýslna, er sín væri í hverju amti, þar sem þá væru tvö úrskurðarvöldin í sama málinu. Nokkrir þíngmenn komu fram með þá uppástúngu, að ef sýslum í sama amti

hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni, þar sem rétt er að farið“.

Þegar nefndin var komin niður á þessu aðalætlunarverki alþingis að þessu sinni, eins og það er tekið fram í uppástúngunni bls. 7, fórum vèr nefndarmenn tafarlaust að rannsaka, að hve miklu leyti þetta mundi verða svo vinnandi verk fyrir þingið, að alþingi sjálfu mundi verða fært að benda til allra þeirra hreppa um landið, þar sem svo hefði orðið metið, eins og uppástúngan bendir til á þessum stað, eða hvort óumflýjanlegt mundi verða, að láta reka að hinni aðferðinni, sem uppástúngan bendir til bls. 8., til að finna slíkar ójöfnur á matinu, nefnilega „að fela hverjum amtmanni á hendur á fundi, er haldinn væri hjá honum, ásamt kunnugum manni úr hverri sýslu, er til þess væri kosinn, að yfirfara jarðamatið í hverjum hreppi, og ákveða síðan, hverja hreppa skuli meta upp aptur“. Að vísu var nú ekki því að fagna hær á þingi að þessu sinni, sem í uppástúngunni er álitid sjálfsagt (bls. 7), „að á (þessu) alþingi væri fulltrúi úr hverri sýslu á landinu, nema, ef til vill, úr Vestmannaeyjum“. Því nú var hær einginn fulltrúi á þingi úr þremur hinum stærri kjördæmum landsins, nefnilega úr Norður-Múla-, Húnavatns- og Ísafjarðar-sýslu, og mátti þetta í fyrsta álitid má ske virðast því ísjárverðara, sem einginn fulltrúi var heldur úr 2 hinum fyr nefndu kjördæmum á alþingi 1853, þegar mál þetta var ítarlega rannsakað og rétt, eins og í uppástúngunni einnig er viðurkennt. En þrátt fyrir þetta varð nefndin að ætla, að ekki þyrfti að reka að hinni síðari aðferð, sem í uppástúngunni er bent til (afskiptum amtmanna), til að finna, hvar ólíkt, sundurleitt eða rángt mat ætti sèr stað í einstökum hreppum, jafnvel ekki í þeim kjördæmum, sem vèr nefndum að nú eru hær fulltrúalaus, því bæði eru hær nú á þingi ekki að eins fulltrúar úr öllum hinum næstu sýslum báðum megin við þessar 3 sýslur, heldur hafa þeir hinir sömu fulltrúar einnig meiri eða minni kunnugleik í þessum 3 sýslum, af því þeir hafa um leingri eða skemmri tíma átt heimili í hinum næstu sýslum þar við, og einatt átt þar bæði leið um og viðskipti; en aptur getur hæglega að borið — eins og gefur að skilja, þegar hvert kjördæmi má kjósa sèr fulltrúa, hvar sem vill í amtinu —, að fulltrúinn fyrir eitthvert kjördæmi hafi alls einga þekkíngu þar til innan héraðs.

Nefndin varð, eptir að hún hafði enn á ný (— því flestir vor nefndarmanna voru einnig kosnir í þingnefndina um jarðamatið 1853 —) yfirfarið og rannsakað jarðamatsbækurnar, að komast að þeirri sann-

færingu, að sjálfu þessu heiðraða þingi mundi verða fært, að leysa af hendi þær bendingar um hið sundurleita eða ránga hreppamat, sem ráðgjörðar eru í uppástúngunni bls. 7, svo þingið gæti nú að þinglokum „skorið úr því, hverja hreppa skyldi meta upp aptur“.

Eins og hinu heiðraða þingi er kunnugt, skipti það gjörvallt sèr því, eptir hvötum vor nefndarmanna, í hlutfallsnefndir eptir ömtum, til þess að komast að fullri og órækri raun um, að hve miklu leyti því yrði fært að leysa hið áminnzta ætlunarverk af hendi samkvæmt uppástúngu stjórnarinnar.

Þessar hlutfallsnefndir, við hverjar vèr nefndarmenn sameinuðum oss, eptir því sem við hvert amt átti bezt heima, komust, eptir nákvæma rannsókn jarðamatsbókanna, niður á hina áður áminnztu skoðun vor nefndarmanna, þá, að þinginu mundi verða fært, að skera úr því, hverja hreppa og sýslur þyrfti að meta upp aptur. En fyrir nákvæmari rannsókn og umræður þar um í hlutfallsnefndunum komust menn einnig að annari mjög verulegri niðurstöðu, nefnilega þeirri, *að eingin nauðsyn mundi verða á, að endurmat af þar til útnefndum mönnum, eins og ráðgjört er í stjórnaruppást. bls. 8, færi fram í hverjum þeim hrepp í einhverri sýslu, en þótt matið í hreppnum væri sundurleitt við það, sem væri í öðrum hreppum sýslunnar, og annaðhvort t. d. töluvert hærra eða töluvert lægra en í öðrum hreppunum í sömu sýslu, heldur þyrfti og ætti þessa matsaðferð einungis að hafa við í þeim hreppum, og ef svo reyndist í þeim sýslum, þar sem það væri nokkurn veginn ljóst, „að matsmennirnir hafi beitt ränglega reglu þeirri, sem gefin var í tilsk. 27. maí 1848, um að meta jarðirnar eptir söluverði, og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni“.* Af því nú þessi skoðun virðist má ske í fljótu máli að vera, ef ekki gagnstæð þeirri, sem sýnist lýsa sèr í stjórnaruppástúngunni bls. 7—9, þá samt töluvert frábrugðin henni, þá verður nefndin að leyfa sèr, samkvæmt þeirri meiníngu, sem hèr um varð upp á í hlutfallsnefndunum, og til þess að þar fyrir verði tilfærðar nægilegar röksemdir í þegnsamlegri skýrslu þingsins um þetta mál til konúngs, að færa til fyrir þessari skoðun nokkrar ástæður hèr.

Það virðist þá öldúngis rétt, sem í stjórnaruppástúngunni er tekið fram (bls 7.), að nefndinni, sem sett yrði í Reykjavík til að lagfæra allt jarðamatið, mundi hafa orðið of vaxið sakir skorts á nægum og nákvæmum kunnugleika yfir allt land, að geta fundið, hvar matið í hreppnum í einhverri sýslu hafi orðið svo sundurleitt, að

nauðsyn yrði á, að því væri breytt; því eptir þeirri undirstöðu, sem jarðamatið 1849—50 var byggt á, þá getur jarðamatið í einstöku hreppum í sömu sýslu sýnt mjög sundurleitt og ósamhljóða, og þó verið öldungis rétt í sjálfu sér eptir þeim reglum, sem þá giltu, og þeim mælikvarða til að heimfæra þær, sem þá var almennt við hafður, og munum vér til færa fleiri dæmi hér upp á síðar. Þetta getur komið af hinum mjög ólíku og mismunandi landgæðum og kostum eða ókostum hinna einstöku hreppa í einni og sömu sýslunni, sem einmitt hinum skynsömu og kunnugu matsmönnum var fært að taka til greina, og fyrir það eru til ýmsar þær sýslur, þar sem matið í hinum einstöku hreppum *sýnist* mjög misjafnt, að það ekki að eins er óþarft að breyta fyrir það matsverðinu í sumum hreppum í einni og sömu sýslunni, heldur væri það rángt og gagnstætt aðaltilganginum, þeim að *lagfæra* jarðamatið, ef svo væri gjört. Í öðrum sýslum á það sér aptur óneitanlega stað, eptir því sem amtsnefndirnar hafa fundið, að matið í einstöku hreppum er *mismunandi*, og ýmist of hátt eða of lágt, og þarf að jafna það; en af því þessi mismunur er auðsjáanlega risinn af því, að sundurleit skoðun og mismunandi og ólíkur mælikvarði hefur verið hafður til að heimfæra aðalregluna í löggjöfinni 1848 fyrir jarðamatinu, en ekki af því, „að rángt hafi verið metið“ eptir þessum reglum í sjálfu sér, eða beinlínis gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni“, þá álitur nefndin, eins og hlutfallsnefndirnar urðu á, að ekki þurfi að viðhafa þá aðferð til að meta upp aptur slíka hreppa, sem stjórnin hefur bent til á bls. 8, heldur megi nú óhult fela það Reykjavíkurnefndinni, eptir að hlutfalls- eða amts-nefndirnar hafa beinlínis getað bent á, ekki einungis hverjir þeir hreppar eru, sem þurfi að meta upp aptur og koma í fulla samhljóðun við matið á hinum öðrum hreppum í einni og sömu sýslu, heldur og það sennilegt og nokkurn veginn áreiðanlegt hlutfall, eptir hverju hækka eigi eða lækka þessa sömu hreppa, þegar litið er til matsins í allri sýslunni. Það er óneitanlegt, að þetta eykur töluvert á þau störf Reykjavíkurnefndarinnar, sem henni voru ætluð eptir uppástúngu stjórnarinnar, þar sem þetta endurmat í hreppunum í henni er ætlað nýjum mönnum, er yfirvaldið kveðji til þess; en ef svona er að farið, sem hér er nú stungið upp á, þá verður Reykjavíkurnefndin að jafna matsverðið tvisvar á öllum þeim jörðum, þar sem þetta misjafna mat hreppa í milli í sömu sýslunni á sér stað, fyrst til að koma hreppnum í samhljóðan við það mat, sem nú er í sýslunni yfir höfuð, og síðan að

koma matinu í samhljóðun í öllum sýslum landsins innbyrðis; en allt um það verðum vèr nefndarmenn bæði að álíta þessleiðis endurmat í öllum þeim hreppum, þar sem því verður viðkomið, ekki að eins miklu kostnaðarminna, heldur en ef kvaddir væru til þess nýir menn á hverjum stað, heldur einnig fullt eins áreiðanlegt til undirstöðu fyrir lagfæringu alls jarðamatsins, þegar þetta endurmat að eins fer fram í öllum þeim hreppum, sem þess þarf nauðsynlega við, en það hafa hlutfallsnefndirnar treyst sèr til að benda á, eins og áður er sagt. Þar til ætlar nefndin, að þessleiðis endurmat á fleiri eða færri hreppum, eða að koma jöfnuði og samhljóðun á mat þessara hreppa við aðra í einni og sömu sýslu, ef þeir að öðru leyti ekki reynast rángt metnir eptir reglunni í löggjöfinni 1848 eða gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni, megi allt eins fela Reykjavíkur-nefndinni, þegar hlutfallsnefndirnar nú eru búnar að til taka þessa hreppa og í hvaða hlutfalli þeir standa við aðra hreppa sýslunnar, — eins og að jafna matið í öllum hinum einstöku sýslum sín á milli eða koma samhljóðun í matið yfir allt land, því þetta hefur þó stjórnaruppástúngan ætlað Reykjavíkur-nefndinni að gjöra, án þess endurmat fram fari í neinni sýslu, enda þótt hún fyndist að vera of hátt eða of lágt metin, nema ef nokkur sýsla væri sú, þar sem „rángt væri metið, og gagnstætt reglunni 1848“ (uppást. bls. 7.).

En af því nefndin álítur nauðsynlegt, að bæði stjórnin og eins Reykjavíkur-nefndin, sem sett verður, fái og hafi í höndum greinileg skil fyrir því, sem hlutfallsnefndirnar hafa starfað og fundið nauðsyn á að taka fram í þessa stefnu, þá tókum vèr hèr fram ágríp þar af, einkum með tilliti til þeirra *hreppa*, hvar sem er á landinu, sem beinlínis þarf að umbreyta í jarðmatinu og koma því í samhljóðun við það, sem annarstaðar er í sömu sýslu, sem hlutfallsnefndirnar hafa álitid Reykjavíkur-nefndinni fært að gjöra yfir höfuð að tala; — og svo til þess að færa rök fyrir, ef einhverjir hreppar eða sýslur reyndust rángt metnar eptir reglunum 1848 og frábrugðið þeirri aðferð, sem með þeim lögum er ákveðin. En síðar í álitsskjali þessu munum vèr benda til, hverjar sýslur í allri heild sinni að hlutfallsnefndirnar hafa álitid of hátt eða of lágt metnar í samanburði við aðrar sýslur í sama amti, þegar vèr förum að segja álit vort um stjórnarinnar uppástúngu *Litr. B.*

1. Í Suðuramtinu.

Skaptafellssýsla; þar virðist að vísu matið misjafnt í hinum einstöku hreppum innbyrðis, þar sem hlutfallið milli virðingarverðs-

ins og jarðagjaldanna, sem nú eru, veltur á frá $6\frac{1}{2}$ -- $3\frac{1}{2}$ pc. (meðaltalið fyrir alla sýsluna er $4\frac{2}{4}$ pc.), en eptir þeim sèrstöku kríngumstæðum og mjög mismunandi jarðagæðum, sem eiga sèr stað í þessari sýslu, og sem eru greinilega teknar fram í álits-skjali sýslumannsins um málið, og svo með sèrstaklegu tilliti til, að einkum í tveim hreppum (Kleifa- og Leiðvalla-hreppi) þar í sýslu eru nálega allar jarðirnar klaustrajarðir, sem, eptir því sem nú stendur, eru með töluvert lægra leigumála en bændaeygnirnar, þá áleit hlutfallsnefndin, að matið á hinum einstöku hreppum væri í viðun-anlegri samhljóðun og þyrfti því ekki að breyta því.

Rángárvallasýsla ; þar veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarðagjaldanna, sem nú eru, á 4 pc. — $6\frac{2}{3}$ pc. (meðaltalið $5\frac{3}{8}$ pc.), og eptir því sem þar hagar landgæðum yfir höfuð, því það er ekki svo stórvægilega mismunandi innbyrðis milli hreppanna, og heldur ekki jarðagjöldin, þegar yfir heila hreppa er litið, þá áleit hlutfalls-nefndin, að Fljótshlíðar-, Eyjafjalla-, Austurlandeyja- og Hvol-hreppar mundu vera of hátt, og aptur Holtamannahreppur of lágt metinn í samanburði við hina aðra hreppa. En eptir matsbókunum er Vesturlandeyjahreppur metinn einúngis af 3 mönnum af 5, sem tilkvaddir voru, og áttu að meta eptir lögunum, og fer gjörðabók jarðamatsins þar um þessum orðum:

„Þar eð eingin glögg lýsing um heyafla eða fènaðarframfærslu á jörðum í þessum hrepp fèkkst hjá þeim kosnu virðing-armönnum úr Útlandeyjum, varð hennar ekki getið við jarðirnar, nè heldur um það annazt af virðingarmönnum, sem staðið höfðu að matinu í þeim hreppum, hvar því er lokið“

(en þetta voru hinir sömu, sem hafðir voru til að meta jarðirnar í öllum öðrum hreppum sýslunnar).

„Að nauðsynleg samsvörun yrði á virðingu jarðanna í þessum hrepp við hina aðra hreppa sýslunnar, þá er einúngis mat virðingarmannanna, sem kosnir voru í Útlandeyjahrepp, á jörðunum“.

Og aptur er í yfirmatsbókinni skýrt frá, að *ekkert yfirmat* hafi átt sèr stað í þessum hrepp, og kveður þar svo að orði:

„Við Vesturlandeyjahreppsjarðir varð eigi yfirmati við komið, þar einginn hafði klagað yfir mati á þeim, nè heldur sènir urðu gallar á matinu, þar fáum jörðum var lýst, en mismunur á reikningum gat eigi haft stað, hvar verðs hvernar jarðar einúngis var getið“.

Af þessum ástæðum varð hlutfallsnefndin ásamt öss nefndarmönnum að komast að þeirri niðurstöðu, „að matsmennirnir hafi beitt ránglega reglu þeirri, sem gefin er í tilskip. 27. maí 1848, — og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar“, í því að meta þenna hrepp, og því verði ekki hjá því komizt, að í Vesturlandeyjahreppi fari fram nýtt mat á þann hátt, og eptir þeim reglum, sem uppástunga stjórnarinnar bls. 8 leggur fyrir. Að öðru leyti er og frágangurinn bæði á undirmats- og yfirmats-bókunum svo yfir gjörvalla sýsluna, að naumast verður byggð nein áreiðanleg eða föst lagfæring á jarðamatinu þar í sýslu yfir höfuð að tala á þessum bókum. Á þeim ótal jörðum, þar sem virðingarverðinu er breytt við yfirmatið, og fyrir breytingunni lögð til grundvallar undirmatsvirðingin, þá ber þessari undirmatsvirðingu, eins og hún er tilfærð í yfirmatsbókunum, á ótal jörðum ekki saman við það, sem hún er sett í undirmatsbókinni; þar að auki er í yfirmatsbókinni tilfært, og lagt til grundvallar tvenns konar undirmatsverð, nefnilega á sumum jörðum „virðingarverð“ og á öðrum jörðum „framfærsluverð“; en það verður þó ekki sæð af undirmatsbókunum, á hverju þetta tvenns konar verð í raun og veru er byggt, eða að hve miklu leyti þetta svo nefnda „framfærsluverð“, sem lagt var til grundvallar við yfirmatið á svo mörgum jörðum, er réttara heldur en „undirmats-eða virðingar-verðið“.

Af þessum ástæðum verður nefndin að skjóta því undir úrskurð hins heiðraða þings, hvort ekki verði nauðsyn á, að meta upp aptur alla Rángárvallasýslu á þann hátt, sem ráðgjört er í uppástungu stjórnarinnar bls. 8, en þó einkanlega Útlandeyjahrepp í sömu sýslu.

Árnessýsla; þar veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarðagjaldanna, sem nú eru, á $8-4\frac{3}{4}$ pc. (meðaltal $6\frac{2}{13}$ pc.), en allt um það eru færð sennileg rök fyrir, að ekki þurfi að lagfæra þar matið á neinum einstökum hrepp í samanburði við hina, nema má ske í Ölfushreppi, sem álízt of lágt metinn í samanburði við hina.

Gullbringu-, Kjósar-, og Borgarfjarðar-sýsla. Í hinum fyr nefndu sýslum veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarð-afgjaldanna, sem nú eru, á $5\frac{2}{3}-3\frac{1}{2}$ pc. (meðaltal $4\frac{1}{2}$ pc.), og í hinni síðar nefndu veltur hlutfallið á $6-4$ pc. (meðaltal $5\frac{1}{3}$ pc.); í eingri þessari sýslunni álízt þörf að lagfæra matið á hinum einstöku hreppum sér í lagi.

2. Í Vesturamntinu.

Hlutfallsnefndin fyrir það amt hefur feingið þingnefndinni skrif-

legt álit sitt um matið í því amti, og er í því álitid óþarft, að breyta matsverðinu eða laga það í neinum einstökum hreppum hvorki í Myra- og Huappadals-, nè Ísafjarðar- og Stranda-sýslu. Aptur urðu menn fastir á því, að í Snæfellsnessýslu þyrfti að jafna matið á 2 hreppum, nefnilega Helgafellssveit og Skógarstrandarhrepp, þar eð þeir hreppar væru metnir nálægt $1\frac{1}{2}$ og $1\frac{3}{5}$ of lágt við það, sem virðingin væri í hinum öðrum hreppum sýslunnar; að í Dalasýslu þurfi einnig að jafna matið í 2 hreppum, það er á Hvammsveit og Fellsstrandarhrepp, og hækka það í hvorum fyrir sig um nálægt $1\frac{1}{3}$, og að í Barðastrandarsýslu yrði einnig að hækka matið í Flateyjarhrepp, svo sem um nálægt $1\frac{1}{8}$ pc., og í Rauðasands- og Suður-fjarðar-hrepp um nálægt $1\frac{1}{4}$ hvorum fyrir sig, til þess að koma því í samhljóðan við virðingarverðið, eins og það er nú, í öðrum hreppum í sýslunni.

3. Í Norður- og Austur-amtinu.

Hlutfallsnefndin í því amti hefur einnig feingið þingnefndinni skriflegt álit sitt yfir jarðamatið í því amti, og eru þar tilfærð rök fyrir því, að ekki þurfi að breyta matinu eða jafna það í neinum einstökum hrepp út af fyrir sig í þessum sýslum: Norður-Múla-, Þingeyjar-, Eyjafjarðar- og Skagafjarðar-sýslum. Aptur eru ástæður tilfærðar fyrir því, að í Húnavatnssýslu sè Vindhælishreppur of hátt metinn í samanburði við það, sem er í hinum öðrum hreppum sýslunnar um frá $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ af því verði, sem nú er á jörðum í þeim hreppi, og mundi því eiga að lækka virðingu jarðanna þar, svo að það svaraði 20: 1 af jarðagjöldunum, sem nú eru í hreppnum yfir höfuð að tala; einnig hefur hlutfallsnefndin fært til rök fyrir því, að breyta þurfi matinu og jafna það á 3 hreppum í Suður-Múlasýslu í samanburði við aðra hreppa sýslunnar, þar eð Breiðdalshreppur sè of lágt metinn, en Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðar-hreppur aptur of hátt metnir í samanburði við hina aðra hreppa. Hlutfallsnefndin hefur þar að auki sérstaklega bent til þess, að staðurinn Hólmur í Reyðarfjarðarhreppi sè með tilliti til varpsins metinn eftir allt öðruni undirstöðureglum, heldur en t. d. varpjarðir í Húnavatnssýslu eða í Vesturamtinu.

Vér nefndarmenn verðum nú að vera hlutfallsnefndunum samdóma bæði í því, að jafna þurfi fyrir fram matið í hinum einstöku nafngreindu hreppum hér á undan og koma því fyrst í fulla samhljóðun við matið, eins og það er nú, á hinum öðrum hreppum í hinum sérstöku sýslum, sem þeir hreppar liggja í, að þetta ósam-

hljóða mat hinna nafngreindu hreppa (að undanteknum Útlandeyja-hrepp í Rángárvallasýslu) sè samt ekki risið af svo rángri eða gagn-stæðri aðferð eða sè með svo verulegum göllum, að þá þurfi að meta um aptur á þann hátt, sem stjórnaruppástúngan bls. 8 bendir til, og að því megi fela Reykjavíkurnefndinni einnig að jafna matið fyrirfram í þessum hreppum, áður en hún tekur að jafna matið á öllum sýslunum yfir höfuð, og koma því í samhljóðun yfir allt land. Vèr nefndarmenn álítum þannig, að hinu heiðraða þingi þegar hafi að miklu leyti tekizt, og með ítarlegri umræðum sínum og atkvæða-greiðslu áhrærandi hið ójafna eða ránga mat á einstöku hreppum fyrir sig muni nægilega takast að leysa það ætlunarverk af hendi, sem stjórnaruppástúng. stafl. A þykir, eins og er, svo mikils um-vert, að þingið að þessu sinni sjái sèr fært.

Hið annað aðalatriði í uppástúngu stjórnarinnar, sem þar er tekið fram undir staflidnum B, er einkum um það, hvernig, að afloknu nauðsynlegu endurmati í hinum einstöku hreppum, „*megi ná aðal-tilgáangi jarðamatsins, þeim, að fá nýja áreiðanlega jarðabók fyrir allt landið*“ — og hverja aðferð Reykjavíkurnefndin eða mælikvarða eigi að hafa til þess. Mælikvarða þenna vill uppástúngan láta vera þann, sem amtmaðurinn í Norður- og Austur-amtinu hefur stungið upp á í álitsskjali sínu til stjórnarinnar um jarðamatið, nefnilega „að hafa afgangjöldin, sem nú eru á jörðunum, til þess að jafna með þeim jarðamatið“ sýslna í milli, því þó afgangjöld einstakra jarða sèu ekki í neinum nákvæmum jöfnuði við gæði þeirra, þá megi samt ætla, að munur sá, sem er á leigumála á einstöku jörðum, þar sem eptirgjaldið er annaðhvort mjög mikið eða mjög lítið, geti ekki haft nein stórvægileg áhrif á *leigugjöldin* í *allri sýslunni*, þar eð ætla megi, að mismunur þessi á of háum og of lágum leigumála jafni sig hèr um bil upp“. Vèr nefndarmenn álítum nú, að þessi skoðun stjórn-arinnar sè að vísu rétt, þegar lítið er til flestallra hinna einstöku sýslna út af fyrir sig, eins og t. d. hlutfallsnefndin fyrir Norður- og Austur-amtið hefur bent til þess, að leigumáli jarðanna bæði í Norður-Múla- og Suður-Múla-sýslu sè yfir höfuð að tala lægri að til-tölu í samanburði við leigumálann annarstaðar í amtinu, eins er einnig oss nefndarmönnum kunnugt, að hið sama er að segja um leigumálann í einstöku öðrum sýslum landsins, t. d. að nokkru leyti í Austur-Skaptafellssýslu, en einkum eins og jarðagjöldin eru *nú* goldin á einstöku stað, t. d. af öllum klaustrajörðunum í Skaptafellsýslu, þar sem allur helmingur landskuldanna er greiddur með 1 sps. fyrir

hverjar 24 álnir, eða í Snæfellsnessýslu og víðar vestanlands, þar sem af Stapaumboðinu hver vætt í landskuldinni af mörgum jörðum er goldin með 1 rdl. 57 sk., og af Skógarstrandarumboðsjörðum með 4½ sk. fyrir hverja alin, þó að af sumum af jörðum þessara umboða sè goldin hálf landskuldin, en af öðrum öll landskuldin eptir verðlagsskrá. En slíkur gjaldmáti, enda þó hann kunni að heita leyður, svona fyrst um sinn, getur auðsjáanlega haft ekki all-lítil áhrif á leiðrétting jarðamatsins yfir höfuð að tala í hinum einstöku sýslum, þar sem hann á sèr stað, ef hinum áminnzta mælikvarða í stjórnaruppástúngunni ætti beinlínis að fylgja eptir orðanna hljóðan, og þar sem til þess er beinlínis ætlað (uppást. bls. 11 neðst), að Reykjavíkurnefndin fari eptir skýrslum þeim, sem eru til „um upphæð eptirgjaldsins“, eins og það er nú; og álitum vèr því, að þingið hljóti að gefa Reykjavíkurnefndinni bendingu um, sem og einnig geta þess í skýrslu sinni til konúngsins um þetta mál, að þenna mælikvarða til að koma með honum jöfnuði á jarðamatið milli hinna ýmsu héraða, megi ekki brúka svo í öllum sýslum landsins, að hann sè ekki lagaður (*modificeret*) eptir því, sem sèrstaklega á sèr stað í einstöku sýslum, að því leyti Reykjavíkurnefndin þar um útvegar sèr áreiðanlegar skýrslur, og verði að beygja sig undir aðalregluna, sem stjórnin 1853 tók fram fyrir lagfæringu jarðamatsins, og bæði alþing þá aðhylltist og í stjórnaruppástúngunni nú er einnig tekin fram: *tekjur þær af jörðunum, sem gjöra má ráð fyrir*, „eptir öllum þeim skýrteinum, gömlum og nýjum“, sem Reykjavíkurnefndinni er unnt að fá (uppást. bls. 9).

Í sambandi hèr með verður að geta þess, að jafnframt og hlutfallsnefndirnar rannsökuðu, í hverjum sèrstökum hreppum þyrfti að lagfæra matið, þá gjörðu þær sèr jafnframt far um, að komast að nokkurri niðurstöðu um það, í hvaða hlutfalli matsverðið á hverri sýslu í heild sinni stæði við matsverð annara sýslna í amtinu, og hverjar sýslur þannig mætti álíta í hærra lagi eða lægra lagi eða hæflega metnar, án þess þó að þessu sinni að geta haft nokkurt eindregið tillit til þess, í hvaða hlutfalli jarðagjöldin í hverri sýslu yfir höfuð að tala stæði til hinna; því til þess skorti þingið bæði fullnægar upplýsingar og skýrslur, enda er það ekki beint ætlunarverk þess að þessu sinni, heldur einmitt nefndar þeirrar, sem sett verður í Reykjavík (uppást. B), að rannsaka það. Það, sem hlutfallsnefndirnar einkum tóku fram í þessa stefnu, var þetta:

1. Í Suðuramtinu.

Það er þegar sýnt hér að framan, að þar er hlutfallið milli matsverðsins og jarðagjaldanna á því jarðagózi, sem alþingistollsgreiðslan hvílir á, þannig að meðaltali:

Í Skaptafellsýslu $4\frac{2}{7}$ pc., í Rángárvallasýslu $5\frac{3}{8}$ pc., í Árnessýslu $6\frac{2}{13}$ pc., í Gullbringu- og Kjósar-sýslu $4\frac{1}{2}$ pc., og í Borgarfjarðarsýslu $5\frac{1}{3}$ pc.; þó að þannig Skaptafells- og Gullbringu- með Kjósar-sýslu sýnist með nærfellt sama hlutfalli, þá taldi hlutfallsnefndin víst, að Gullbringusýslu mundi mega álíta ekki of hátt metna, en að þar í mót mundi mega færa virðinguna í Skaptafellsýslu nokkuð niður í samanburði þar við. Að svo miklu leyti sem matið í Rángárvallasýslu yrði lagað án reglulegs endurmats, þá áleitz það of hátt, einkum með tilliti til Árnessýslu, sem vafalaust er lág-lægst metin að tiltölu við aðrar sýslur í Suðurlandinu, og bæði með tilliti til þess og svo Mýrasýslu, — en þá sýslu áleit Vesturamts-deildin með hæfilegu mati, — þá mundi mega færa nokkuð upp matið á Borgarfjarðar-sýslu. En hlutfallsnefnd þessi þóktist ekki geta bent á neitt ákveðið hlutfall, eptir hverju ætti að hækka eða lækka þær sýslur, þar sem þess þyrfti við.

2. Í Vesturamntinu.

Þar er hlutfallið milli matsverðsins og afgangjaldanna, að því leyti þau eru kunn eptir alþingistollsskýrslum, að meðaltali þannig: í Mýra- og Hnappadalssýslu $4\frac{3}{10}$ af 100, í Snæfellsnessýslu $7\frac{4}{7}$, í Dalasýslu $7\frac{1}{4}$, í Barðarstrandarsýslu $7\frac{9}{10}$, í Ísafjarðarsýslu $4\frac{2}{7}$, og í Strandasýslu $4\frac{1}{3}$. Hlutfallsnefndin hefur álitid, að þegar yfir þetta amt er litið útaf fyrir sig þurfi ekki að haggja matsverðinu í Mýra- og Hnappadalssýslu, en að í Snæfellsnessýslu þurfi það að hækka um sem svari $1\frac{3}{4}$ móts við matið í Mýra- og Hnappadalssýslu; í Dalasýslu sömuleiðis um $1\frac{3}{4}$, og einnig í Barðarstrandarsýslu um $1\frac{3}{4}$, í Ísafjarðarsýslu um $1\frac{1}{10}$, í Strandasýslu um $1\frac{1}{5}$.

3. Í Norður- og Austuramntinu.

Þar er hlutfallið milli matsverðsins og afgangjaldanna að meðaltali þannig: Í Húnavatnssýslu 5 af 100; í Skagafjarðarsýslu 7; í Eyjafjarðarsýslu tæpir 6; í Þingeyjar 5; Norðar-Múla 5; og í Suður-Múla líka 5 af 100, þegar þar eru undanskildir Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðarhreppar, sem fyr er getið. Hlutfallsnefndin hefur álitid, að ekki þyrfti að haggja matsverði neinnar sýslu í heild sinni í Norður- og Austur-amntinu, nema Skagafjarðarsýslu, en þá sýslu ætlar hlutfallsnefndin að beri að hækka í verði um hér um bil $\frac{1}{6}$ við það, sem nú er, og sömuleiðis áleit sú nefnd, að matið í Norður- og Austur-amntinu

yfir höfuð að tala, að frátekinni þessari sýslu, stæði í nokkurn veginn samhljóðan við matið í Suðuramtinu, þegar yfir það allt væri litið. Þessari hlutfallsnefnd hefur þótt nauðsyn á, að vekja sérstakt athygli að matinu á jörðunni Laxamýri í Húsavíkurbrepp innan Þingeyjarsýslu.

Vær nefndarmenn finnum oss skylt að taka fram hér þessar athugasemdir hlutfallsnefndanna, bæði til þess, ef þær gætu orðið Reykjavíkurnefndinni til leiðbeiningar, og bæði þingið og landsmenn sjái, hversu þær hafa leyst af hendi það ætlunarverk, sem stjórnin fól alþingi, og alþingi aptur þeim að leysa af hendi.

Af öllum framanskriðuðum ástæðum leyfir nefndin sér að stúnga upp á við hið heiðraða þing:

I. Að þingið fallist á, að jarðamatið frá 1849—50 verði lagfært samkvæmt uppástúngu þeirri þar um, sem stjórnin hefur nú lagt fyrir þingið, þannig:

1. Að öll Rángárvallasýsla verði metin upp aptur á þann hátt, sem segir í uppástúngunni bls. 8 (smb. við bls. 7, 1. klausu).
2. Eða að öðrum kosti Útlandeyjahreppur í sömu sýslu.
3. Að þeirri þriggja manna nefnd, sem setja skal í Reykjavík til að lagfæra gjörvallt jarðamatið, verði falið að jafna fyrirfram matið í eptirfylgjandi einstöku hreppum, og koma því í samhljóðun við mat annara hreppa í sömu sýslu:
 - a, Ölfushreppur í Árnessýslu.
 - b, Helgafellssveit og Skógarstrandarhreppur í Snæfellsnessýslu.
 - c, Hvammsveit og Fellsstrandarhreppur í Dalasýslu.
 - d, Flateyjar-, Rauðasands- og Suðurfjarðar-hreppur í Barðastrandar-sýslu.
 - e, Vindhælishreppur í Húnavatnssýslu.
 - f, Breiðdals-, Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðar-hreppur í Suðurlandssýslu.
 - g, Að hafa sérstaklegt tillit til matsins á Hólmastað í Reyðarfirði og á jörðunni Laxamýri í Þingeyjarsýslu.
4. Að Reykjavíkurnefndin leiti allra þeirra upplýsinga, sem fánlegar eru hjá yfirvöldum landsins, um hinn mismunandi leigumála jarða í hinum ýmsu sýslum, áður hún beitir reglunni í stjórnaruppást., stafl. B., til þess að koma réttum jöfnuði á matið sýslna í milli og yfir allt landið, og að þessi regla verði löguð (*modificeret*) optir þeim skýrslum og upplýsingum, sem nefndin þannig getur útvegað, og samkvæmt aðalreglu þeirri

fyrir lagfæringu jarðamatsins, sem stjórnin bæði 1853 og nú hefur þar fyrir tekið fram.

II. Að þingið samkvæmt konúnglegum úrskurði 18. maí þ. ár kjósi 2 menn í nefnd þá í Reykjavík, sem samkvæmt tæðum konúngsúrskurði á að lagfæra jarðamatið.

Reykjavík, 2. ágúst 1855.

Jón Guðmundsson, J. Hávarðsson. J. Jónsson.
formaður og framsögumaður. *J. Pétursson. Ó. Sívertsen.*
M. Andrèsson. J. Samsonsson. G. Brandsson.

Eg held mig til míns ágreiningsatkvæðis,

P. Sveinbjörnsson.

Ágreinings-atkvæði

Pórdar Sveinbjörnssonar í jarðamatsmálinu.

Eg get ekki verið á skoðun minna heiðruðu meðnefndarmanna um að bæta megi jarðamatið 1849--50 með hjálp skýrslanna um jarðaaufgjöldin, sem nú eru, og það einungis á stöku stöðum, má ske þó í heilum sveitum, jafnvel sýslum; það skapaðist við það líkt skrímsli og það, sem *Hóratíus* kveður um í bréfi sínu til Písónanna. Með þeirri aðferð yrði jarðamatið í nærliggjandi sveitum og sýslum byggt á alshendis ólíkum grundvelli; það er mér líka að öllu óskiljanlegt, hvernig sú almiáttuga! og þá líka alvísa! Reykjavíkurnefnd fer að færa jarðamatið upp og niður á hreppum, sýslum og jafnvel ömtum, með aðstoð afgangda-skýrslanna, án þess öll eldri byggingin frá 1849—50 hrynji niður í höndunum á henni, en ef hún hrynur og nefndin byggir allt upp aptur á afgangda-grundvellingum, þá býr nefndin til nýtt jarðamat, og því eldra er sleppt, af því þar er ekki leingur steinn yfir steini. Það getur verið, að nefndin fái reist þá nýju byggingu, en til þess þarf hún fleiri ára stráengt erfiði, og hverjir eru færir um að taka það upp á sig, einungis út í óvissu? Mínnir heiðruðu meðnefndarmenn hafa allt af borið stjórnarinnar uppástungu fyrir sig, og sagt, að þeir ekki vildu fara út yfir það, sem þar væri bent á; það er mér kært, að svo stór hluti þingsins er svo fylgisamur stjórnarinnar skoðunum, en þó nú stjórnin í óyndis-úræðum hefði bent á þessa bótastagis-aðferð, er eg á hinn bóginn eins viss um, að hún hefði fúslega tekið aðra skoðun, ef á hana hefði verið bent. Mínn meining verður:

1. Að seinasta jarðamat verði ekki bætt á þann ávísaða hátt, án þess það falli í grunn.
2. Að reynandi væri, að þriggja manna nefnd hère í Reykjavík gjörði

útkast til nýrrar jarðabókar, byggt á upphæð afgjaldanna, sem eru.

3. Að nefnd þessari sé fyrst um sinn ætlaður þriggja ára tími til þessa starfa, og henni gefið færi á hverjum þeim hjálparmeðölum, til verksins framkvæmdar, sem orðið getur.
4. Að hver nefndarmaana launist með 300 rd. um árið, og að nefndin að auki fái vissa upphæð í peningum árlega til skrifara og skriffánga m. fl.
5. Að nefndin fái erindisbréf frá stjórninni.

Reykjavík, 2. dag ágústmánaðar 1855.

P. Sveinbjörnsson.

Ágreiningsatkvæði þetta kom aldrei til umræðu í nefndinni, og eg hefi hvorki séð það nè heyrt fyr en í dag.

Reykjavík, 3. ágúst 1855.

Jón Guðmundsson.

formaður í jarðamatsnefndinni.

Þetta mitt framanskrifaða ágreiningsatkvæði er í öllu verulegu samkvæmt bræfi mínu til jarðamatsnefndarinnar, dagsettu 22. f. m., sem síðan hefur verið í nefndarforsetans og nefndarinnar höndum. Það er því hans eigin skuld, hafi hann ekki lesið fyr mína meiningu, hverri eg allt af hefi fylgt í nefndinni.

P. Sveinbjörnsson.

Framsögumaður: Svo eg víki fyrst að ágreiningsáliti því, sem eg nú las, skal eg geta þess, að það var rétt, að hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður sendi nefndinni bréf, og lét eg það ganga ekki einúngis meðal nefndarmanna, heldur og birti það á aðalnefndarfundum þingsins um daginn. En þegar eg á næsta nefndarfundum á eptir spurði hinn heiðraða þingmann að, hvort hann vildi framfylgja bræfi þessu, og gjöra um það ágreining í nefndinni, þá kvað hann nei við því, eins og allir meðnefndarnenn mínir muna, heldur kvaðst mundi fylgja þeim, sem bezt geingi; sama sagði hann hér á aðalfundum fyrir skemmstu — mig minnir 27. júlí —, eins og þingbókin sýnir, og bjuggust nefndarmenn því ekki við ágreiningsáliti þessu. Eg vil og geta þess um nefndarálitid, að nefndin var ekki búin að koma sér á vissa stefnu fyr en 28. júlí, og hef eg síðan haft svo margt að gjöra, með fram fyrir það, að eg varð að gegna forsetastörfum 4 næstu dagana þar á eptir, að eg hef ekki getað borið nefndarálitid allt undir meðnefndarmenn mína, áður en það var hrein-skrifað og þá uppleið fyrir þeim á nefndarfundum; en þó vona eg, að

aðalatriðin sèu þau, sem nefndin var búin að koma sèr niður á, og að nefndarálitid sè yfir höfuð samkvæmt því, sem mínir heiðruðu meðnefndarmenn voru orðnir ásáttir um.

P. Sveinbjörnsson: Eg vil skírskota til minna heiðruðu meðnefndarmanna um það, að eg lèt meiningu mína, sem í ágreiningsálitinu er, í ljósi við þá nærri því á hverjum fundi, sem nefndin átti.

M. Andrèsson: Ræða mín í þessu jarðamatsmáli mun víst verða ómerkileg; en það eitt mun þó mega telja henni til gildis, að hún stefnir að öllu leyti í sömu átt, sem það, er eg talaði hér á þingi 1853, viðvíkjandi jarðmatinu; mig minnir eg segði þá: „hægra er að styðja en reisa“, og við það sama held eg mig enn, þrátt fyrir allar þær fortölur, sem fram við mig hafa komið af einstökum mönnum í mínu kjördæmi, sem ákaflega fordæma jarðmatið, og vilja telja hverjum, sem þeir til ná, trú um það, að hér við sè ekkert að gjöra, annað en fella það með öllu; þetta hef eg látið inn um annað eyra og út um hitt, án þess að geta komið mèr saman við þessa menn í aðalefninu, sem má ske hefur komið af því, að annaðhvort hafa þeir hugsað of skammt, eða eg of langt; þeim hefur einungis verið annst um að fella jarðmatið, en ekki talað um, hvað við mundi taka á eptir, ef svo væri gjört; eg, þar á móti, hef alltið hugsað um það, hvernig þá mundi fara, og aldrei getað ímyndað mèr aðra niðurstöðu en þá, að stjórnin mundi byrja nýtt jarðamat frá rótum, með því að láta reisandi „kommissiön“ meta allt jarðagóz á Íslandi, líkt og gjört var um síðustu aldamót, og að þetta hafi ekki verið öldungis reikandi eða vitlaus hugarburður minn, sèst bezt af því, er hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefur nú gefið þinginu til kynna, nefnil. að svo snart sem þetta þing fellir jarðmatið, sem gjört var 1849—50, með öllu, þá verði að stjórnarinnar tilhlutun, hið bráðasta, byrjað nýtt jarðamat með þeim hætti, sem nú sagða eg; hvílik óttaleg tilhugsun mætti það vera fyrir landsbúa? því auk þess ógnarlega kostnaðar, sem slíkt jarðamat hefði í för með sèr, væri það mjög óvíst, að betur tækist nú en 1800--1803, sem þó fjærri mun hafa farið öllum sanni, og mikið fjær en hið síðasta jarðamat. Er nú ekki nær — það bið eg þingmenn vel að íhuga —, að leiðrétta aðalgallana á því seinast gjörða jarðmati, að svo miklu leyti unnt er, heldur en að fella það með öllu, því smávegis ójöfnur verða aldrei fyrirbyggðar, hvernig sem að er farið, því þær spretta upp árlega eins og grasið á jörðunni.

Hvað ágreiningsálit eða uppástúngu minni hlutans snertir, vildi eg einnig hafa talað fáein orð. Fyrir utan það, að þessi ágreinings-
 uppástúnga virðist að stefna í aðra átt en uppástúnga stjórnarinnar,
 þá er hún líka, að mínu áliti, ógreinileg. Minni hlutinn fer því fram,
 að ef við jarðamatinu sè hreift á þann hátt, sem meiri hlutinn til
 tekur, þá hrynji það í grunn, og í því standi þá ekki steinn yfir
 steini, og líklega verður það ekki úr því að miklum notum. Minni
 hlutinn vill þó, eins og meiri hlutinn, tilsetja Reykjavíkurnefnd, að
 vísu kann ske ekki „almáttuga“ eða „alvísa“, en má ske þar á móti
eilífa; hún á, eptir því sem ljóst er af uppástúngunni, að gjöra út-
 kast til nýrrar jarðabókar; en mér virðist það eiga að vera byggt á
 nýjum grundvelli, nefnil. á þeim jarðagjöldum, sem *nú* eru, og ef sú
 er meiníngin, þá virðist, að þetta þyrfti hvorki að útheimta mörg ár,
 nè mörg 1000 dali; því að meta hverja einstaka jörð eptir hennar
 nú verandi leigumála er ekki margbrotið verk, mætti gjörast kostn-
 aðarlítið heima í hverjum hrepp, og er ekki öllu meira varið í það,
 en sumt hvað, sem fleygt er upp á hreppstjóra, án þess þeir fái
 mörg hundruð dali í laun; en við þetta framkæmi, eptir minni mein-
 íngu, einhver mesti ójöfnuður milli einstakra jarða, ef hver ein ætti
 að metast eptir hennar eigin afgjaldi, og er mjög ólíkt því, að lögð
 sèu saman jarðagjöldin í heilli sveit eða sýslu, og þeim svo jafnað
 saman við virðingarverð jarðanna í jarðamatsbókunum, því þá kemur
 hár og lágur leigumáli víðast hvar fram, og jafnar hver upp annan.
 Mér er nú að vísu óljóst, hve mörg og mikil hjálparmeðöl minni
 hlutinn ætlar að útvega, en ef það skyldi meðal annars vera það,
 að fá upplýsingar um það, hver leigumáli væri *sanngjarn* á hverri
 einstakri jörð, þá er það sama, sem nýtt jarðamat, byrjað frá rótum
 heima í hèruðum, og mundi verða sönu misfellum undirorpið, sem
 hið seinast gjörða jarðamat; því að finna sanngjarnt verð jarðarinnar
 er sama, sem að finna hennar sanngjarna leigumála.

Eg get því ekki fallizt á uppástúngu minni hlutans; eg ætla,
 að sú aðferð, sem hann bendir til, mundi hvorki kostnaðarminni nè
 áreiðanlegri; eg veit ekki heldur, hvernig verkahringur nefndarinnar
 á að verða hjá minni hlutanum, og meðan eg fæ einga betri út-
 skýringu um það og fleira, sem þar að lýtur, get eg ekki aðhyllt
 þessa uppástúngu og mér væri kært að heyra, hvernig minni hlut-
 inn hefur ætlað til að þessi nýja jarðamatsnefnd skyldi vera, og
 hvernig hann hefur hugsað sèr starfa hennar.

St. Jónsson: Mér fer nú gagnstætt þíngmanni Árnésinga; því

eg hef eingan á Norðurlandi heyrt vilja ónýta jarðamatið. Menu vilja þar almennt halda jarðamatinu, sem hær ræðir um, og bæta það og laga, en alls ekki kasta því. Það má annars ekki búast við, að menn fái nokkurn tíma óaðfinnanlegt jarðamat, því þó ein jörð hefði verið rétt metin fyrir 5 árum, þá getur verið, að það mat sè ekki rétt nú; jörðin getur hafa verið bætt svo mikið á þeim tíma, eða þá hafa geingið svo mikið úr sèr, að það muni miklu. Það er líka auðvitað, að eins og hær hagar til, getur sama jarðamatið aldrei staðið leingi, varla meir en 30 til 40 ár; þá þarf að laga það á fleiri eða færri stöðum bæði vegna landsbrota og fleira. Þó að nú aðferð hins heiðraða 1. konúngkjörna þingmanns væri við höfð, sè eg ekki, að hún sè í neinu betri en meira hluta nefndarinnar, heldur í mörgu verri, og óvissari. Eg verð því að vera með uppástúngu meira hlutans og stjórnarinnar.

G. Brandsson: Það er tekið fram í nefndarálitinu, að það sè mest til fyrirstöðu stjórnaruppástúngunni *B*, að afgjöld jarða sèu hær tekin eptir ýmsum mælikvarða. Eg sè nú ekki, að minni hluti nefndarinnar hafi ráðið neitt betur úr þessu, en meiri hlutinn. Það er búið að sýna, að þessi ójöfnuður sè mikill, og að jarðaafgjöldin svari ekki alstaðar til jarðagæðanna, þau sèu ýmist of há eða of lág, og þó yrði jarðamatsnefndin, sem sett yrði, að leggja þau til grundvallar. Þar sem þingmaður Árneseinga sagði, að til væru þeir, sem vildu kasta öllu jarðamatinu, þá kannast eg við það, að svo er, einkum í Árneseýslu, og eins, að þessir menn hafa ekki sett neitt í staðinn. En eg ímynda mér, að þetta komi helzt af því, að þessir menn hafi ekki borið saman allt jarðamatið, eins og nefndin hefur nú gjört; því margur mun þess vegna halda matið verra en það er, af því hann hefur ekki borið það allt saman innbyrðis; því þess betur sem menn gjöra það, þess meiri jöfnuð munu menn þó finna í því. Þeir eru líka miklu fleiri, sem óska, að jarðamatið yrði lagfært og notað, og hærna í Gullbríngusýslu hef eg ekki heyrt neinar umkvartanir yfir því. Eg kannast og við það, að hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður hafi í nefndinni látið þá meiningu sína í ljósi, að jarðamatinu mundi ekki verða bjargað, nema með því að fella það í grunnniður; en ekki kannast eg við, að hann lýsti yfir neinum ágreiníngi fyr en brèfið kom frá honum, sem nú hefur verið talað um; en samt lèt hann svo, sem hann væri ekkert fastur á uppástúngum sínum þar í. En eins sakna eg bæði hjá meira og minna hlutanum, en það var sú uppástúnga, sem hinn 1. konúngkjörni þingmaður bar upp í nefnd-

inni, í hinu áminnzta bræfi, að matið yrði endurnýjað á hverjum 50 árum, og það áleit eg þó nauðsynlegt, svo eg hefði ekki viljað missa það úr nefndarálitinu. Eg held annars, að jarðamatið sýni það sjálft, að það hafi víða verið gjört með mikilli alúð og nákvæmni, enda þó það hafi ýmsa þá galla, sem búið er að taka fram, og eg get borið um, að svo var í Gullbríngusýslu, að það var þar gert með töluverðri umhugsun og undirbúningi. Jarðamatsmennirnir áttu þar ekki einungis marga fundi, svo þeir kynntu sér allar þær reglur, sem hvervetna var fylgt í sýslunni, heldur skoðuðu þeir og hverja jörð í hverjum hrepp, og áður en þeir byrjuðu þetta, boðaði þá verandi sýslumaður jarðamatsmennina á fund, til að skýra fyrir þeim reglur þær, sem þeim voru gefnar í erindisbræfi þeirra, og má sjá þetta í gjörðabók sýslunnar, hvar þessa er getið. Margar konúngsjarðir, sem hér voru seldar eptir 1830, urðu nú við matið hærri í verði; og þóttu þó flestar fulldýrar, þegar seldar voru, en samt með talsverðum mismun; en eptir söluna hækkðu á þeim afgjöldin, þar víða varð á þeim tvíþýli eða meir, að eg nú ekki tali um jarðir þær, sem seldar voru nálægt seinustu aldamótum, hversu þær við matið velflestar urðu mikið hærri í verði, og má þetta hvorttveggja sjá af *Johnsens* jarðatali, þar sem getið er um sölu konúngsjarðanna. Margar jarðir núna seinast urðu líka miklu dýrri, en konúngur eða stjórnin hafði álitit, og kom það til af kappboði, sem í þær varð, af því hinir ríkari vildu ná í þær, en að hinu leytinu vildu ábúendurnir heldur ekki af þeim sleppa, því þeir óttuðust fyrir, að hinir mundu annaðhvort bægja þeim frá ábúdinni, eða setja upp við þá leigumálann, og komust margir við þetta í megnar skuldir. Eins og getið er um í nefndarálitinu, sýnist Kjósarhreppur lægst metinn, því þar verða afgjöldin $5\frac{2}{3}$ % á móti virðingarverðinu. En þetta kemur af því, að jarðaafgjöld voru þar há, jarðir eru þar margar undirorpnar skriðum og áföllum, og þaðan er leingst til kaupstaðar í sýslunni. Í Kjalarneshrepp er hlutfallið 4 %, og er það af því, að þar eru hlunnindi meiri, útræði, mótak, beitiþjara, sem allt var tekið til greina við matið; flutningar, einkum sjóveg, voru líka álitnir þaðan miklu hægri en úr Kjósinni. Hlutfallið milli afgjalda og virðingarverðs er í Mosfellssveit $3\frac{2}{3}$ %, af því sú sveit var álitin góð, hvernig sem hún annars kann að vera notuð; hún er bæði til sjós og sveita, og hæg til aðdrátta allra, en ekki álitin undirorpin neinum sérlegum skemmdum af náttúrunnar völdum. Í Seltjarnarneshrepp er hlutfallið $3\frac{1}{2}$ %, af því þar þóttu jarðir góðar, og sveitin

liggja vel við verzlun bæði við útlenda og innlenda; þar er og mó-
tak gott, útræði ágætt, einkum vor og haust; hlunnindi fleiri fremur
en annarstaðar í sýslunni. Álptaneshreppur var álitinn næstur Sel-
tjarnarneshrepp að gæðum í öllu hinu fyr talda, og því var hlutfallið
þar látið vera 4 %. Í Strandahrepp er hlutfallið $4\frac{1}{2}$ %, því þar
eru jarðir léttar og ógrasgefnar en landrými lítið, þegar það er borið
saman við fjölbylí það, sem þar er. Flutningar eru erfiðari þar en í hin-
um tveimur áminnztu hreppum, og því óhægra að nota sèr verzlun, eink-
um við innlenda; hlunnindi svo að segja eingin, nema hinn svipuli
sjáarafli, sem flestir þar lifa af eingaungu. Rosnhvalaneshreppur
var álitinn lakastur, því þar eru jarðir mjög ágángssamar, bæði af
sjó og sandi, og einatt að gánga af sèr; heiðlendi er þar magurt
og mjög blásið. Það er og ókostur þar, einkum á Suðurnesjum,
að þángað er mjög bágð að fá sjófólk, og erfitt að ná til verzlunar
bæði við innlenda og útlenda, nema Keflavíkurkaupmanna einna.
Þar var hlutfallið því látið vera $5\frac{1}{3}$ %. Hafnahreppur var álitinn
með þeim betri; þar er fiskiafli ágætur á öllum ársins tímum, strjál-
býlt, en landrými mikið, og tún þar greið og grasgefin, trjáreki meiri
en í öðrum hreppum, nokkur selaveiði og fuglatekja, og var því hlut-
fallið þar gjört 4 %. Flutningar eru þar að vísu nokkuð erfið-
ir, en kaupmenn hafa hægt þá á seinni tímum. Í Grindavíkur-
hrepp var hlutfallið látið vera 5 %, því sá hreppur var álitinn með
þeim lakari; þar er mjög brimasamt, og því lakara útræði en í Höfn-
um, þó allgott megi heita; landþrengsli í nokkrum hluta hreppsins,
sem þess vegna verður að nota sèr annara hreppa heiðlendi; langt
í kaupstað og því mjög erfitt þar með alla aðdrætti. Eg hef þann-
ig gjört stuttorða grein fyrir jarðamatinu í Gullbríngusýslu, og vill
nú svo vel til, að hèr er sá maður á þíngi, sem þá var hèr sýslu-
maður, þegar matið fór fram, og getur hann því borið um þetta með
mèr, og mun hann kannast við, að það, sem eg hef sagt hèr um, er
satt.

P. Sigurðsson: Eg verð að hafa sömu skoðun, og meiri hluti
nefndarinnar, að jarðafgjöld þau, sem nú eru á jörðum, mættu haf-
ast til hliðsjónar einasta, en eingan veginn leggja þau til nokkurs
grundvallar, til að byggja á þeim lagfæríngu jarðamatsins, eins og
minni hlutinn sýnist gjöra; því þá yrði seinni villan argari hinni
fyrri, því það fer svo fjærri, að afgjöld jarða sèu samsvarandi gæð-
um þeirra, þar sem eg þekki til; en hins vegar er ekki ófróðlegt að

geta sæð, í hverju hlutfalli þau eru nú, bæði við virðingarverð hvernar sýslu og virðingu landsins yfir höfuð.

Ráðgjafarsýsla hefur þá orðið svo óheppin, að nefndin álitur hana ekki læknandi, utan að hún sæ öll metin upp að nýju. Það vill nú svo illa til, að hvorki embættismaður sá, er stjórnaði matinu í sýslunni, nè heldur neinn þeirra manna, er að matinu stóðu, eiga hær setu nú á þínginu, því þeir hefðu getað skýrt nákvæmlega frá þeim reglum, eptir hverjum þeir geingu, og ástæðum fyrir því. Eg var hvorki við undir- eða yfir-mat sýslunnar, og get því ekki gefið þær upplýsingar, sem eg ella mundi. Nefndin færir til 2 höfuðástæður, hvar fyrir matið verði að falla: matsbækurnar sæu óreglulega færðar, og Útlandeyjahreppur sæ ekki metinn samkvæmt lögum. Eg hef ekki verið í þessari jarðamatsnefnd, hvorki í hitt eð fyrra eða nú, og hafði því ekki færi á að kynna mér svo málið, sem nefndin; en samt hef eg, síðan eg kom í amtsnefndina, yfirfarið bækurnar, og er það þá einkum yfirmatsbókin, sem valdið getur villu fyrir þá, er ekki leitast við að gjöra sér ljóst, eptir hverjum reglum matið hefur fram farið. Það má sjá af jarðamatsbókunni sýslunnar, að jarðamatsmenn, eins og mér var kunnugt að þeir gjörðu, hafa lagt framfærsluverð hvernar jarðar til grundvallar, því bæði hældu þeir almennan fund með sér, áður en byrjað var, til að koma sér saman um, að sama regla geingi yfir sýsluna, og svo má sjá af samanburði lýsingar- og undirmats-bókanna, að þessari reglu hafi fylgt verið. En yfirmatsmennt, sem líka höfðu gjört undirmat, hafa sterklega fylgt sömu reglu, og, þegar það ekki kom heini við framfærsluverð undirmatsmanna, þá sett nýtt verð á jörðina, og síðan rýrt það verð fyrir ýmsa ókosti jarðarinnar, svo stundum hefur jörðin eptir þetta orðið með sama mati, og hún var áður virt af undirmatsmönnun. Þetta er nú auðsæð að gjört er eptir sömu grundvallarreglu gegn um allt matið. En þar yfirmatsmenn hafa beitt þessari reglu of augljóslega við yfirmatið, þá vill nefndin þess vegna ónýta matið allt. Hvað Útlandeyjahrepp snertir, þá get eg ekki neitað því, að matið þar er ekki framkvæmt af 5 mönnun eptir fyrirmælum laganna, og þar hefur nefndin ástæðu, þegar hún vill beita lagaréttinum; en samt held eg, að hrepp þessum mætti koma í rétt hlutfall við aðra hreppa sýslunnar, án þess að þörf sæ á, að ónýta þess vegna allt matið; því matið er gjört af 3 kunnugum mönnun í hreppun, og eg hef ekki heyrt af mönnun þar neina kvörtun yfir, að mat þetta væri innbyrðis ósamkvæmt á jörðun hreppsins. og yfirmatsbókin segir, að þaðan sæ eing-

in klögun send til yfirmatsmanna; svo eg get ei sæð, að þessi hreppur þurfi að verða harðara úti, en þeir hreppar í öðrum sýslum, sem nefndin hefur bent á að sær í lagi þyrfti að lagfæra, til að koma þeim í rétt hlutfall við mat sýslunnar. Þar næst vil eg snúa mér að mati sýslunnar yfir höfuð og næstliggjandi sýslna. Í tilli til matsins í Rángárvallasýslu heyrði eg ekki menn kvarta yfir því, að matið væri sérlega mismunandi innbyrðis í hreppnum, og af yfirmatsbókunum má sjá, að þar eru ekki komnar fram fleiri kvartanir í því tilliti, en í öðrum sýslum; en hins vegar þókti mönnum almennt, að matsmennirnir mettu jarðir of dýrt, og fylgdu of sterkt nú verandi söluverði jarða, sem af mörgum ástæðum, sem eg nú ekki hef tíma að skýra frá, þókti vera hærra stigið, en sem svaraði réttum gæðum jarðanna, og svo komst ástæða þessi í almennta hreifingu, að innbúar Eyjafjallahrepps áttu almennan fund með sær til að yfirvega matið, og kusu svo á frjálsum fundi með atkvæðum flestra hreppsþúa 12 menn í nefnd, til að leggja mat á jarðir hreppsins að nýju. Í nefnd þessari urðu bæði jarðeigendur og leiguliðar og 2 prestar í hreppnum. Mat það, er nefnd þessi gjörði á jörðum hreppsins, er hér til sýnis með öðrum skjölum málsins, og þegar borið er hvorttveggja saman, þá er hreppsmat nefndarmanna þessara lægra en aðalmatið um $\frac{1}{4}$. Þegar eg nú hér næst renni huga mínum yfir mat sýslu þessarar í heilu lagi, og ber það saman við matið í næstliggjandi sýslum Árnes- og Vestur-Skaptafells-sýslu, þá álit eg, að matið á Rángárvallasýslu sæ miklu hærra, einkum þegar hún er borin saman við Árnessýslu, og því get eg ekki fallizt á það, sem tekið var fram í nefndarálitinu, að Skaptafellssýsla ætti að lækka í verði frá því, sem hún er nú virt til; en eg álit, að hún mætti kann ske standa kyr, þegar hún er borin saman við Gullbringu- og Kjósar-sýslu, sem nefndin ekki hefur hreift við; en þá ætti virðing Rángárvallasýslu að færast niður, en Árnessýslu upp, og þannig reyna að koma þeim í sem réttast hlutfall sín á milli. Þó eg nú færi að taka hér fram einstök dæmi um mat á ýmsum einstökum jörðum, bæði í Skaptafells-, Rángárvalla- og Árnes-sýslum, þar sem líkt er virðingarverð, og jafna svo saman gæðum þeirra, þá er auðvitað, að slíkt getur ekki haft þá verkun, að þíngmönnum verði það ljóst, vegna ókunnugleika. Eg vil samt hér til taka fáeinar jarðir til samburðar. Jörðin Leiðvöllur í Skaptafellssýslu hefur verið að mestu jafret metin, og jörðin Nýibær í Eyjafjallahrepp. Jörðin Nýibær hefur að vísu nokkurn heyskap, en ekki einasta lítt nýtan, heldur jafnvel banvænan naut-

peningi; jörðin er alveg haglaus, og slægjur þessar eyðileggjast af sandroki árlega; líka má nefna hospítalsjörðina Hörgsland á Síðu með afbýlum, og hins vegar jörðina Miðbæli með afbýli í Eyjafjallahrepp og eitt afbýli úr næstu jörð, sem samanlagt er jafnt metið, og held eg allir, sem til þekkja, væru ekki leingi að skoða huga sinn, hver þessara jarða væri eigulegri þrátt fyrir það, þó önnur lægi austur í Kleifahrepp, og væri þó sjálfsagt, að í Skaptafellssýslu hljóta aðflutninga örðugleikar að draga úr verði jarðanna. Aptur í tilliti til samburðar matsins á Rángárvalla- og Árnes-sýslu vil eg einasta taka til samburðar sömu jörð Miðbæli með afbýli Gíslakoti í Eyjafjallahrepp, sem er alveg haglaus og undirlögð mestu eyðileggðingum af sands- og vatna-ágangi, og það svo freklega, að býlin er verið að flytja í eingjar jarðarinnar, þar sem álitid er þau enn verjast algjörðri eyðileggðingu lítinn tíma. Þessi jörð er metin að mestu jafnt og höfuð bólsjörð Árnessýslu, Fjall á Skeiðum, og vita allir, sem til þekkja, að slíkt mat nær eingri átt í jöfnuðinum. Þegar eg þar næst ber saman í huga mínum Árnes- og Rángárvalla-sýslur, og skoða gæði þeirra, þá er sú fyr nefnda eingum eyðileggðingum undirorpin, og hefur skóg með sparnaði til eigin nauðpurfta; en Rángárvallasýsla þar á móti hefur mörg eyðileggðingar-verkfæri. Rángárvallahreppur hefur eyðandi sandauðnir, sem við minnsta vindblæ granda tínum og högum jarða þar, og hafa lagt og leggja enn blómleg graslönd, þegar minnst varir, í eyði. Stórvatnið Markarfljót hefur árlega eyðileggjandi verkanir bæði á slægjur og hagbeitarlönd Fjótshlíðar- og Eyjafjalla-hrepps, og líka Landeyja-, og þar sem Rángárvallasýsla er nú metin hátt á 4. þúsund rd. herra en Árnessýsla, þá álit eg þvert á móti, að Árnessýsla ætti að vera víst $\frac{1}{4}$ herra, til að vera í réttu hlutfalli móti Rángárvallasýslu. Eg hef og borið saman matið í sýslunni innbyrðis svo, að leggja til grundvallar gamalt hundradatal í sýslunni, og verður þá í Fljótshlíðarhrepp hvert gamalt hndr. 39 rdd., í Eyjafjalla- nærri 38, en eptir nefndarmanna 28; Austur-Landeyja 44 $\frac{1}{2}$, Útlandeyja 31, Hvollhrepp 30 $\frac{1}{3}$, Rángárvalla 41, Holta 44, Landmanna 23, og er það að meðaltali nærri 36, en aptur meðaltal Árnessýslu 23. Það má líka sjá, að matsmönnnum sjálfum hefur þókt of hátt undirmatið í Rángárvallasýslu, því flestar jarðir, er yfirmatsmenn hafa lagt mat á að nýju, hafa þeir lækkað í verði, hvar á móti í Skaptafellssýslu er meiri hluti færður upp í verði. Þar Vesturamtsnefndin hefur tekið Mýrasýslu til nokkurs konar mælikvarða fyrir Vesturamtið, þá hef eg síðan nákvæmlega borið mig saman við þing-

mann Mýramanna um gæði og ásigkomulag þeirra jarða þar í sýslu, sem metnar hafa verið á 700 rd. og borið svo saman við jarðir í Rángárvallasýslu, þær sem eg þekki vel; og ált eg, að þær, sem hafa verið metnar 900 rd. í Rángárvallasýslu, sæu áþekkar, og þær, sem Mýramenn hafa metið 700 rd. En í Eyjafjallahrepp hefur nefnd sú, er lagði mat á hreppinn á frjálsum fundi, eins og eg gat um áðan, metið sömu jarðir 700 rdd., sem matsmenn höfðu áður metið 900 rdd., svo mat þessara nefndarmanna ált eg mikið líkt með verðlag jarða, og hjá matsmönnum Mýramanna, eptir sem eg fæ næst komizt. Hvað mat á sýslum innbyrðis snertir, þá hvorki þekki eg eða hef heyrt talað um stóran mismun milli jarða í hreppnum, en það er álit mitt, að eystri hluti sýslunnar sæ herra metinn eptir til-tölu; því Holtahreppur er minnstum eyðileggíngum undirorpinn af náttúrunni, og að því leyti líkastur Árnessýslu. En þó í Landmannahrepp sæ lángráminnst rd. tal, sem kemur á hvert gamalt jarðarhundrad, þá ált eg það á góðum ástæðum byggt hjá matsmönnum; jarðir þar hafa mikið hundradatal, því hreppur sá hefur að fornu verið blómlegt hérað; en nú er hann eyðileggíngu undirorpinn af blásturs-sandroki; eg held, að í fleiri sýslum sæu talsverðar misfellur á þessu jarðamati, en í Rángárvallasýslu, þó nefndin hafi ekki kveðið upp dauðadóm, utan yfir henni einni.

Framsögumaður: Mér finnst nú, að umræðurnar sæu komnar í alla aðra stefnu, og farnar að ganga miklu leingra, en þörf er á. Það var vel, að þingmaður Rámgvellínga tók þetta fram, sem hann gjörði, um matið í Rángárvallasýslu, því eg vildi fyrir mitt leyti óska, að ekki þyrfti að meta hana upp aptur. En eg sæ ekki, hvernig nokkur áreiðanleg lagfæring á jarðamatinu verður byggð á jarðamatsbókunum þaðan. Holtstaður undir Eyjafjöllum er til dæmis settur niður um 80 rdl. við yfirmatið, og rök tilfærð fyrir því, á hverju þessi 80 rdd. lækun á matinu sæ byggð; við undirmatið er staðurinn metinn, eptir því sem segir í undirmatsbókinni, á 1500 rdl., og hefði þannig yfirmatsverð hans, eptir þessa lagfæringu, átt að vera 1420 rdl., en nú hefur þessi jörð í yfirmatsbókinni það matsverð: 920 rdl. Mismunurinn á að koma af því, sem í nefndarálitinu er bent til, að jarðir þar í sýslu eru frá upphafi metnar eptir fænaðar framfærslu; tiltekiinn fjöldi kúa og sauðfænaðar ákveða sumsa jarðamatsmennirnir að hver ein jörð gæti fleytt, og jörðin var þá metin til verðs samkvæmt þessum fænaðarfjölda, sem þeir álitu að á henni mætti framfæra; en það er að sjá á yfirmatsbókinni, að þetta fram-

færsluverð hafi við undirmatið of- eður van-reiknast á mjög mörgum jörðum, og því má sjá, að við ótal jarðir er í yfirmatsbókinni sett „fænaðarframfærslu verð“ N. N. rdl.; en þetta matsverð ber aldreí saman við það, sem stendur í undirmatsbókinni, og þó eru eingin rök eður ástæður tillærðar fyrir því, á hverju þessi breyting sé byggð, og eg efast mjög svo um, að nokkur maður geti séð það eða ráðið með vissu af gjörðabókinni. Þar sem nú þetta á sér stað á svo ótal-mörgum jörðum, þá skil eg ekki, hvernig nefnd í Reykjavík ætti að geta byggt á slíku áreiðanlegar lagfæringar. Í Eyjafjallahrepp eru fjörunnar metnar með jörðunum, en bæði í Austur- og Út-Landeyjahrepp eru taldar 12 fjörur sérstakar, í belg hver eptir aðra, og á eptir öllum jörðunum, og eingin skil gjörð fyrir, undir hvaða jarðir þær liggi. Eg veit raunar, að í Skaptafellssýslu eru til fjörur, sem eingri jörð fylgja; en til þess veit eg ekki í Rángárvallasýslu, og þess er heldur ekki getið í bókunum. Eg tek það því fram aptur, að mér þykir það mjög ísjárvert, að ætla Reykjavíkurnefndinni að byggja áreiðanlegar lagfæringar á matinu í Rángárvallasýslu. Þingmaður Rángvellínga sagði, að það væri ógjörningur og óþarfi, að tvímæta upp aptur alla Rángárvallasýslu, og að það mundi mega nægja, ef þar færi fram yfirmat; þetta er nú öldúngis rétt, og í uppástíngu stjórnarinnar er ekki ráðgjört öðruvísi endurmat, enda hefur þingnefndin ekki ætlazt til þess öðruvísi, nema ef vera skyldi á Útlandeyjahreppi, af því hann er ekki svo mikið sem löglega metinn við undirmatið. En þar sem hann talaði um samannburð á Skaptafells- og Rángárvalla-sýslum, þá hefur hann þar misskilið nefndarálitid; því þar er alls ekki sagt, að báðar þær sýslur senn jafn-ofhátt metnar, heldur að það senn líkindi til, að Skaptafells-sýslu megi nokkuð lækka, sakir allra hinna miklu erfiðleika, sem þar eru á, í samannburði við Gullbríngusýslu, en að Rángárvallasýsla sé „of hátt metin“. Og þar sem hann tók dæmi af jörðunni Leiðvelli, þá eru þeir annmarkar þar á, að bæði er þar ekkert vatnsból og eingar utantúns-slægjur, þó jörðin sé að öðru leyti góð fjárfjörð, og til þessa var haft tillit við matið. Viðvíkjandi því, sem í nefndarálitinu segir um gjöld á Skógarstrandar- og Stapa- umboðsjörðum fyrir vestan, þá skal eg geta þess, að af Arnarstapa-umboði er hver vætt, að $\frac{5}{6}$, goldin með 1 rdl. 57 skk., en er reyndar verið smámsaman að færa upp gjaldið, eptir því sem jarðirnar losna.

Að öðru leyti eru það einstöku athugasemdir áhrærandi þetta mál, sem eg vildi hreifa nú, bæði af því að þau voru mér ekki full-

ljós, þegar nefndarálitid var samið, og til þess að þau gætu enn ítarlegar skýrzt fyrir umræðurnar. Eg vildi þannig minnst á, að þar sem alþingið 1853 gjörði það að aðaluppástúngu í álitsskjali sínu til konungs, að allir æðri og lægri embættismenn hér á landi væru skyldaðir til að láta Reykjavíkurnefndinni í të allar þær upplýsingar og skýrslur áhrærandi jarðamatið, sem hún beiddist og við þyrfti, þá lýtur nú eingin ákvörðun frá stjórninni að þessari uppástúngu alþingis, hvorki í konungsúrskurðinum 18. maí þ. ár, nè í uppástúngunni, sem nú var lögð fyrir þingið til að lagfæra eptir jarðamatið. En það gefur að skilja, að Reykjavíkurnefndin þarf nauðsynlega ýmsra slíkra upplýsinga, og kemst ekki hjá að leita þeirra; og eg vildi því mega spyrja hinn læstvirta *konungsfulltrúa*, hvaða ráðstafanir stjórnin hefði gjört í þessu efni, eða hvort hann treystist til að gjöra þær svo, að nægði. Eptir þeirri stefnu, sem málið nú fèkk hér á þinginu, gat eg ekki álitid eiga við, að nefndin tæki fram neina niðurlagsuppástúngu um þetta, en það væri gott, ef *konungsfulltrúi* vildi skýra frá, hvort nefndin mundi ekki geta feingið þessar upplýsingar, eptir því sem hún þyrfti, ef hún beiddist þeirra. Það annað, sem eg vildi mega vekja athuga að, er það, að hlutfallsnefndin í Vesturamtinu hèlt, að Reykjavíkurnefndin mundi geta jafnað jarðamatið einnig í þeim hreppum vestanlands og annarstaðar, sem meta þyrfti um aptur, þar sem eru margar og verulegar hlunnindajarðir. En nú er það tekið fram á 2. bls. hinnar konúnglegu uppástúngu, að Reykjavíkurnefndin verði að leita sèrstaklegra upplýsinga um það, hvernig hlunnindi jarðanna hafi verið metin í hinum hèruðum landsins, og því er mèr það nokkuð vafasamt, þó að eg, sakir ókunnugleika míns þar vestra, treystist ekki til beinlínis að greina á um það, hvort nefndin muni geta metið hlunnindahreppana í Vesturamtinu á þann hátt, sem upp á er stúngið, og án þess að þar fari fram það endurmat af til þess kvöddum mönnum, sem ráðgert er í stjórnaruppástúngunni bls. 8. Það var og að vísu rèt, sem þingmaður Gullbríngusýslu sagði áðan, að það kom ekki að eins til tals í nefndinni, heldur voru allir nefndarmenn á því, að það yrði nauðsynlegt, hversu vel sem tækist lagfæring jarðamatsins, að meta upp aptur flestar eða allar jarðir eptir 25—50 ár. En eg fann heldur ekki ástæðu eða tilefni til að gjöra um það beina uppástúngu nú, eins og málinu nú er stefnt, og eg verð að álíta nægja, að þetta sè svona tekið fram í umræðunum, sem nauðsynlegur fyrirvari, er þingið hefur fundið nauðsyn á að hafa hér við, fyrir eptir-

komendurnar. Þá vildi eg einnig vekja athygli þingsins að því, að þar sem hlutfallsnefndin í Norður- og Austur-amtinu benti á um 2 jarðir, sem þar þyrfti að hafa sérstakt tillit til, þegar jarðamatið yrði lagfært, þá geti þetta einnig átt sér stað um ýmsar fleiri jarðir, enda þótt jarðamatsbækurnar sjálfar ekki bendi til þess; þetta er einnig ráðgert í uppástúngu stjórnarinnar bls. 6–7; og mér finnst liggja í augum uppi, að matið kunni víðar að vera nokkuð athuga-vert og frábrugðið á einstöku jörð, heldur en þar, sem jarðamatsbækurnar bera það með sér. Eg vil því vekja máls á, hvort það mundi ekki nauðsyn, að Reykjavíkurnefndin auglýsti það í blöðunum, að ef einhverjir jarðeigendur þæktist hafa og geta komið með gild rök fyrir, að mat einstakra jarða væri með verulegum göllum, og gagnstætt því, sem átti sér stað við matið á öðrum jörðum yfir höfuð að tala, þá ættu þeir kost á, að bera sig upp undan því við Reykjavíkurnefndina.

P. Sigurðsson: Þar sem framsögumaður sagði, að fjörur í Rángárvallasýslu hefðu verið metnar sér, verð eg að geta þess, að mér þykir það eðlilegt nú ítakafjörur, og eg held, að það sé vanda-lítið, að leggja þær við jarðaverðin, svo eg sé ekki, að það þurfi að meta sýsluna upp aftur fyrir þá sök.

P. Sveinbjörnsson: Það er nú búið að lýsa jarðamatinu í 2 sýslum, og eru þá 15 eða 16 eptir. Mér skildist þingmaður Rángvellinga bera saman 3 sýslur, þar af átti ein að ganga upp í virðingu, önnur lækka og sú þriðja kann ske líka. En eptir hverju ætla verði farið? eru það ekki jarðaafgjöldin? Eg get ekki betur séð, en að grundvöllurinn verði einmitt jarðaafgjöldin, hvað ólík sem þau annars eru. Þegar nú Reykjavíkurnefndin leggur þenna grundvöll, þá sé eg ekki betur, en hún kasti um leið því jarðamati, sem nú er. Það hefur verið sagt hér, að eg vildi með minni uppástúngu stofna nýja nefnd. En það er ekki; það er sama nefnd, og hjá meira hlutanum. Munurinn er því ekki annar en sá á milli mín og meira hluta nefndarinnar, að eg vil, að þegar jarðamatinu nú verður hreift, þá verði það alveg nýtt, sem kemur; en meiri hlutinn vill ekki kveða svo að orði, þó sama verði líklega upp á eptir hans uppástúngu á endanum. Og hvernig sem fer, hvort sem sýslurnar þá ganga upp eða niður, þá er eg enn á sömu meiningu og fyr, og hef alla sömu skoðun á málinu, og eg hef áður haft, að ekki verði ein sýsla svo hækkuð eða lækkuð, t. a. m. um 2000, að það ekki komi niður á velflestum hreppum í hverri sýslu og velflestum jörðum í

hverjum hreppi hennar. Og þetta á allt að ske eptir jarðaaufgjöldunum.

M. Andrússon: Eg ætla ekki að tala langt í þetta skipti, eða fara út í það einstaklega þessu máli viðvíkjandi, þar eg ætla það muni gjöra lítið til í þetta sinn. Eg verð þó að svara þíngmanni Rángvellínga fáeinu, þar sem hann fór að bera saman Rángárvalla- og Árnes-sýslu; því hann færði einga ástæðu fyrir sínum dómi, nema þá, að Árnessýsla væri grösugri; en mér er spurn: hverjum búnast betur, Árnesíngum eða Rángvellíngum? Það ætla eg sé Rángvellíngar, og þeir jafnvel best og kostnaðarminnst, sem búa kríngum sandana og auðnirnar á Rángárvöllum; veit eg, að Flóinn er einna lægst metinn í Árnessýslu, og hef eg gert grein fyrir því bæði í amtsnefndinni og þíngnefndinni, hvernig á því stendur; reynslan hefur ávallt sýnt, að uppsveitum veitir fremur betur, þegar harðnar í vetri, en Flóanum, þó hann sé allur grasi vaxinn. Hvað því viðvíkur, er hinn heiðraði fyrsti konúngkjörni þíngmaður sagði í ræðu sinni, þá saknaði eg eins í henni, og það var, hvort hann ætlaðist til, að Reykjavíkurnefndin ætti að hafa tillit til jarðamatsins, sem orðið er, eða hann ætlar það stofnað nýtt frá rótum, og vona eg, að hann vilji gera þínginu grein fyrir því.

P. Sveinbjörnsson: Eg ætla stuttlega að gera grein fyrir þessu, og það er, að eg ætlast til, að nefndin brúki öll þau hjálparmedöl, sem hún getur feingið, og lýsi eg því yfir, að eg álít, að jarðmatið, það sem síðast skeði, muni verða það verulegasta hjálparmedal við hið nýja jarðamat.

P. Sigurðsson: Þíngmaður Árnesínga má ekki taka hart á því, þó eg ekki treystist til að stínga upp á með vissu, hve mikið jarðamatið skyldi hækka við þá Árnesínga. Eg tók þó fram, að eg áliti, að Árnessýsla mætti vera $\frac{1}{4}$ hluta hærri að verðlagi, en Rángárvallasýsla. Þar á móti er nú Rángárvallasýsla hátt á 4. þúsund ríkisdala herra metin nú; en það væri að líkindum þýðingarlítið, þó eg færi að skýra frá þeim ástæðum nú, sem eg byggi þetta álit mitt á, frekar en eg gjörði áðan. Þó að Rángvellíngar kunni að blómstra á söndunum, þá vil eg ekki bera á móti því; en strjálbyggt er þar, og jarðir skemmast og eyðast þar alloft. Það, sem eg ætla að mest eigi að taka tillit til, er fjárframfærsla; því það er, sem fólkið lifir á.

G. Brandsson: Það er ein athugasemd, sem eg vildi taka fram, og það er um afrétti; því eg hef heyrt sveitameun telja það mikinn

ókost, þar sem þeir væru litlir eða lítt nýtir, og að hinu leytinu sérlegan kost, þar sem þeir væru góðir. Mèr þækti því vænt um, ef þíngmaður Árneseinga eða Rámgvellínga vildi skýra frá, hvernig þessu er varið í sýslum þeirra, því mér finnst ekki minna í það varið, en margt annað, sem tekið er til greina um þær. Það er sagt í nefndarálitinu, að lækka mundi mega jarðamatið í Skaptafellssýslu í samanburði við Gullbríngusýslu; en eg veit ekki, hvað kynni að mæla með því, þar jarða-afgjöldin eru há í Gullbríngusýslu, en fremur lág í Skaptafellssýslunum, einkum á klaustrajördunum, nema ef það kynni vera, að þeir í Skaptafellssýslu eiga langt í kaupstað; en eg ætla, að sá munur geti vel jafnast með því áður talda, og svo með því, að þar munu jarðir yfir höfuð ólíkt betri en í Gullbríngusýslu.

P. Guðmundsson: Hér á þíngi hefur því verið hreift, að Flóajarðirnar væru of lágt metnar í samanburði við uppsveitajarðirnar í Árnessýslu; en eg get frætt þíngið á því, að „Flóinn“ var allur hækkaður í verði við yfirmatið, og er það að þakka þeim nú verandi þíngmanni Árneseinga, er *fyrst* var kallaður að yfirmatinu, þegar að Flóanum kom, að betri jöfnuður náðist í þessu efni.

P. Sigurðsson: Mèr þókti vænt, að þíngmaður Gullbríngusýslu hreifði þessu með afréttina; því það var eitt, sem eg vildi taka fram, og vil eg þá geta þess, að hvorugur Landeyjahreppa á nokkurn afrétt; Eyjafjallahreppur hálfur eingan, en hálfur litla skika, Hvollhreppur líka lítinu og lítt nýtan, Fljótshlíð nægilegan afrétt fyrir sig, en vegna hagapreingsla og fjár-ágágs, sem sá hreppur líður af þeim hreppum, er næst liggja og afréttarlausir eru, þá verður sá lítið betur úti. Rámgvellíngar mega líka kallast í afréttarþraung; því þeirra afréttur er mestmegnis eyðisandar; það eru því einkum Holt- og Landmanna-hreppar, sem hafa afrétt að nokkru gagni, og á þeim ástæðum var það líka byggt, að eg áleit eystri hreppana herra metna eptir tiltölu en þá vestri, einkum Holtamannahrepp.

G. Einarsson: Mèr virðist, að hinum heiðraða fyrsta konúngkjörna þíngmanni ágreini meira við meiri hluta nefndarinnar eptir því sem sýnist, en að það sé í raun og veru; því nefndin álitur jarðamatið sem grundvöll, en afgjaldið sem hjálparmeðal; hann þar á móti hefur afgjaldið sem grundvöll, en jarðamatið síðasta sem hjálparmeðal. Eptir minni sannfæringu hlýt eg að vera fastur á því, að matið í jarðamatsbókunum sé á miklu betra grundvelli byggt en mat það, er eingaungu væri byggt á afgjöldunum. Eg hef reynt við einstöku jarðir, mér kunnar, aðferð þá, sem nú er stúngið upp

á, til að lagfæra með jarðamatið, og hefur sú þar af framleidda ályktun orðið sennileg. Hinn heiðraði varaforseti hreifði því áðan, að sér væri ekki ljóst, hversu fara ætti með jarðir þær, sem tilheyra landsveitahreppum, en hafa þó sjáfarhlunnindi. Mèr hefur komið þetta til hugar fyrri, einkum þegar eg var að skoða málið í hlutfallsnefndinni, og fannst mèt, að þessar sérstöku jarðir þyrfti að taka til greina sér í lagi, og til þess álít eg að Reykjavíkurnefndin ætti að hafa leyfi; annars verður matið á þeim með tilliti til kostanna jafnaðarlega lægra en á hlunnindalausum jörðum í sama hreppi. Þess ber líka að gæta, að afgjöld þessara jarða hafa líka töluverð áhrif á afgjald hreppsins yfir höfuð, svo að hann fyrir skuld afgjaldanna af þessum jörðum sýnist hærra metinn, heldur en hann þó í raun rætti er, t. a. m. Skarðstrandarhreppur í Dalasýslu sýnist eptir afgjöldunum miklu hærra metinn en hinir hreppar sýslunnar; en það mun hann þó eingan veginn vera í raun rætti. Að öðru leyti er eg þeirrar meiningar, að því betur sem maður les jarðamatið í kjölinn, því meiri sannleika finni maður í því, en lesi maður það lauslega, þá ber mest á ójöfnunum; hær þarf ekki að hugsa um annað en að komast sem næst því rétta; en að finna það fullkomlega rétta er ekki unnt.

V. Finsen: Eg vildi leyfa mèt eina athugasemd viðvíkjandi uppástúngu nefndarinnar, þar sem hún bendir á ýmsa hreppa, sem hún reyndar ekki vill að sèu metnir upp aptur, en sem eru annaðhvort of hátt eða of lágt virtir við jarðamatið 1849, og sem nefndin nú vill fela Reykjavíkurnefndinni að jafna virðinguna á. Mèt skilst, að hin heiðraða nefnd hafi álitit, að um þessa hreppa gildi ekki það, sem í uppástúngu stjórnarinnar er gjört ráð fyrir að geti átt sér stað, nefnilega að hlutadeigandi hreppar sèu metnir eptir *gagnstaðri* reglu við þá, sem annarstaðar í sýslunni hefur verið við höfð, og sè þetta meining nefndarinnar, þá er uppástúnga hennar í því tilliti ekki mótsrífandi uppástúngu stjórnarinnar. Nefndin hefur nú stúngið upp á, að Reykjavíkurnefndin skyldi *fyrirfram* leiðrætta matið í þessum umtöluðu hreppum, en þá vildi eg leiða athygli að því, að mèt þykir það vera of mikið lagt á Reykjavíkurnefndina að ætlast til, að hún leiðrætti matið, án þess að hafa neina reglu að fara eptir; í nefndarálitinu er reyndar við suma af þessum hreppum tilgreint það hlutfall, í hverju hækka eigi eða lækka hreppa þessa; en eg vildi þá skjóta því til framsögumanns, hvort ekki mætti fyrir ályktarumræðuna taka inn í uppástúnguna hlutfall þetta eða þá einhverja

fasta reglu, sem Reykjavíkurnefndin ætti að fara eptir. Hún getur haft nóg að starfa samt, og er ekki vert að leggja meira á hana, en þörf er á. Þar næst skal eg gjöra eina athugasemd um uppástúngu nefndarinnar, áhrærandi hvernig koma eigi jöfnuði millum hinna einstöku sýslna. Nefndin hefur í því tilliti aðhyllt uppástúngu stjórnarinnar, nefnilega að upphæð leigugjaldanna í hverri sýslu skuli brúkast til að koma á jöfnuðinum, en nefndin hefur í því tilliti falið Reykjavíkurnefndinni meira en stjórnin hefur viljað, þar sem nefndin vill láta Reykjavíkurnefndina leita upplýsinga fyrst um leigumálann og svo laga (*modificere*) regluna eptir þessum upplýsingum. Mèr finnst nú of mikið lagt á Reykjavíkurnefndina með þessu, og þó eg skuli ekki bera á móti því, að slíkar upplýsingar sèu nauðsynlegar á nokkrum stöðum, þá vil eg í öllu falli skjóta því til framsögu-manns, hvort ekki mætti í uppástúngunni, þegar greiða á atkvæði um hana, taka fram nokkrar einstakar sýslur, sem leita á upplýsinga um, svo þetta sè þó nokkuð takmarkað. Að öðru leyti er eg í vafa um, hvort ekki væri réttast að taka uppástúngu stjórnarinnar bein-línis eins og hún er, nefnilega fara eptir upphæð leigugjaldanna eptir alþingistollsskýrslunum, og láta svo bíða með að jafna að öðru leyti hlutfallið millum sýslnanna, þar sem þess þarf, þángað til hundraða-talan í hverri sýslu á síðarmeir að ákveðast af alþingi.

J. Pétursson: Eg er í ýmsu samdóma nefndinni, en þó ekki fyllilega í öllu; eg vildi geta þess, að í uppástúngu stjórnarinnar er sagt, að það sè einkum ætlunarverk alþingis, nú að finna og skera úr, hverjir hreppar sèu of hátt eða of lágt virtir, og sem þurfi því að virðast upp aptur (stjórnaruppástúngan bls. 7), en eptir uppástúngu stjórnarinnar á þetta að ske þannig, að amtmennirnir láti meta þá hreppa upp aptur; ef þingið treystir sèr nú að segja, í hverju hlutfalli virð-ingin í þessum hreppum standi til virðingarinnar í hinum öðrum hrepp-um sýslunnar, og það hefur hlutfallsnefndin í Vesturamtinu treyst sèr til að gjöra þar, og eins að nokkru leyti hlutfallsnefndin í Norður-amtinu, þá finnst mèr óþarfi að meta upp aptur á þann hátt, að senda amtmanni málið, þar Reykjavíkur-nefndin þá hæglega sjálf getur lagað þetta, og stjórnarinnar tilgáangi með endurmatið virðist við þetta fyllilega náð, en upp á langtum kostnaðarninni máta. En þar sem nefndin nú ekki hefur fundið áminnt hlutfall, en þó álitíð, að matið í hreppnum væri of lágt eða of hátt í samanburði við matið í öðrum hreppum sýslunnar, þá finnst mèr vafi, hvort ekki muni eiga að senda amtmanninum málið, og hann eigi að láta meta upp hreppinn, því

Reykjavík-ur-nefndin sýnist eptir uppástúngu stjórnarinnar þá ekki fær um, að laga þetta; en eigi hún að laga það, þá sýnist sem hún í því yrði að fara eptir því, í hverju hlutfalli afgjöldin í hreppnum stæðu til afgjaldanna í hinum hreppum sýslunnar til samans, og laga svo matið í hreppnum eptir þessu hlutfalli; þetta væri nú og í nokkurri samhljóðan við það, hvernig stjórnin vill laga matið sýslna á millum, en aðhyllist þó þingið þenna veg, þá færist það samt frá frumvarpi stjórnarinnar, og það finnst mér sem það ekki megi, nema það þá um leið að minnsta kosti gefi reglur fyrir, hvernig Reykjavík-ur-nefndin eigi að laga þetta, hvort muni duga, að gjöra það á fyr tæðan hátt, eður ekki. Hvað jöfnuðinn millum sýslna snertir, þá, eptir því sem mér skilst uppástunga stjórnarinnar, á hann að lagast eptir afgjöldunum, og matið í hverri sýslu að hækka eður lækka svo, að það verði 25 sinnum stærra, en jarðaafgjöldin eru þar, svo þegar menn þannig eru búnir að hækka og lækka jarðamatið í öllum sýslunum, eður á landinu öllu, fá menn í rauninni úr því út tölu, sem er 25 sinnum stærri, en jarðaafgjöldin eru í öllu landinu, og við þetta eru menn þá búnir að yfirgefa jarðamatið sjálft, eins og hinu heiðræði fyrsti konúngkjörni þingmaður segir. En þó þetta sé nú svona, þá er þó jarðamatið ekki yfirgefið, nema meðan er verið að ná jöfnuðinum millum sýslanna, því það hefur sína fulla þýðingu fyrir því, hvað matið innansýslu snertir, því menn verða að gæta að því, að við jarðamatið er fundið hlutfallið millum verðsins á hverri einstakri jörðu, og verðsins á öllum jörðum þar í sýslu til samans, og þetta hlutfall verður ætíð að verða hið sama, hvort sýslan öll er hækkuð eður lækkuð í verði á fyr tæðan hátt. Hafi maður til að mynda vissan höfuðstól í einhverri sýslu, sem sé 25 sinnum stærri en jarðaafgjöldin þar öll, þá geta menn fundið höfuðstól hverrar einstakrar jarðar þar, með því að bera saman matið á henni við upphæðina á matinu í allri sýslunni, og á þá, eptir því sem þannig finnst, að hækka eður lækka matið á þessari einstöku jörðu.

Framsögumaður: Það, sem þingmaðurinn úr Strandasýslu skýrði frá um, hvernig hafa mætti við reglu þá, sem tekin er fram í stjórnaruppástúngunni stafl. B, til að lagfæra með jarðamatið, án þess að raska að neinu þeim mismun, sem í sjálfu matsverðinu er fram kominn á hinum verulegu kostum og stærð jarðanna, er öldungis rétt, og sèst þar af ljósast hinn verulegi mismunur, sem er á uppástúngum meiri og minni hluta nefndarinnar. Minni hlutinn leggur nefnilega

jarðaaufgjöldin, sem nú eru, til aðalgrundvallar fyrir lagfæríngunum, en eftir uppástúngu stjórnarinnar, sem meiri hlutinn hefur nú aðhyllzt, verður að hafa sjálft matsverð jarðanna til aðalundirstöðu fyrir lagfæríngunum, en aptur hin samanlögðu jarðagjöld í hverri sýslu, sem reglu eða mælikvarða fyrir þessari lagfæríngu, það er að skilja, sem einn gefinn lið í reikningsdæminu, þar sem annar liðurinn er matsverðið á öllum jörðum í sýslunni og hinn þriðji á hverri sèrstakri jörð; mismunurinn á matsverði hinna einstöku jarða getur þannig haldizt óhaggður. Hinn háttvirti fyrsti konúngkjörni þíngmaður sagðist ætla þeirri nefnd, sem hann hefur stúngið upp á, að útvega sèr allar mögulegar skýrslur og upplýsingar, og hið helzta af því álitu hann hið nýja jarðamat, en vel að merkja, sagði hann (— og eg vona það komi fram í ræðu hans, eins og þíngmenn muna að hann sagði svo —) einúngis lýsingu jarðanna, en ekki matsverð þeirra; en eg held, að á lýsingum jarðanna út af fyrir sig verði ekkert grætt og ekkert byggt, eins og þær eru í matsbókunum; það er að vísu svo, að þessi lýsing á að vera ástæðurnar fyrir matsverði hverrar jarðar, en þeim er líkt varið, og þegar ólöglerðir menn semja dómi, niðurlag hans getur verið öldúngis rétt, þó ástæðunum sèr ábótavant, og í jarðamatsgjörðinni er sjálft virðingarverð hverrar jarðar niðurlag eða aðalatkvæðið, og getur verið rétt, þó ástæðurnar (lýsing jarðanna) beri það ekki beinlínis með sèr. Hinn háttvirti konúngkjörni varapíngmaður hreifði í ræðu sinni athugasemdum, sem eg álit mikið verulegar, en þó að kann ske væri réttast að taka ekkert fram um það, eftir hvaða mælikvarða Reykjavíkurnefndin á að lagfæra matið í hreppunum, þá skal eg samt yfirvega þetta nákvæmar með meðnefndarmönnum mínum, áður en málið geingur til ályktarumræðu. Að öðru leyti hèlt eg, að nægilegar bendíngar um þetta væru teknar fram í nefndarálitinu, en það er annað mál, hvort það eigi ekki betur við, að þetta sèr einnig tekið fram í uppástúnguatriðunum. Eg skyldi ekki ljóslega hinn sama heiðraða þíngmann, er hann talaði um að láta bíða, samkvæmt bls. 12 í uppástúngu stjórnarinnar, að jafna hlutfallið milli sýslnanna, þángað til hundraðatalan verður ákveðin af alþíngi fyrir hverja sýslu; en eg held þó, að Reykjavíkurnefndin ætti að vera búin að koma sèr niður á einhverjum jöfnuði milli sýslnanna, áður en alþíng til tekur hundraðatöluna. Eg skal að lyktum leyfa mèr að geta þess viðvíkjandi því, sem þíngmaður Rángvellínga sagði um, að matsverðið á flestum jörðum í Skaptafellssýslu hefði verið fært upp við yfirmatið, þá var það að

vísu svo í einstöku hlutum sýslunnar, þar sem jarðirnar eru í raun og veru beztar, t. d. einkum í Skaptártúngu og Álptaveri, en aptur voru flestar jarðir í Mýrdal og Meðallandinu færðar nokkuð niður, sakir landþreingsla og afrèttarleysis í þeim sveitum, og svo einnig áfallanna, sem margar jarðir í Meðallandi eru undirlagðar.

Ó. Sívertsen: Þó hær sèu orðnar lángr umræður, þá ætla eg það sè þíngsins aðalvilji, að nefnd komi í málið, og að eitthvað verði gert, en málinu ekki frestað. Eg fyrir mitt leyti get ekki ætlað annað, en það sè hverjum manni annt, og samkvæmt þjóðarinnar vilja, að málið nú þegar sem fyrst verði leitt til lykta, en þótt eingum hafi getað komið það til hugar, að nefnd þessi skuli verða *alvís* eða *almáttug*. Fyr en nefnd þessi hefur komizt á, þá er eingrar lögunar að vænta, og fyrirkomulag það, sem nú er, er því óviðfelldnara, sem það stendur leingur, og bænarsskrár þær, sem koma fyrir þíngið, sanna þetta opt og ávallt, þar sem beðið er um bót á ýmsu, sem á þessu byggist, einkum skattgjaldslögunum. Það eru margir, sem ekki geta áttað sig réttilega í þessu, og lýsir því meðal annars, orðatiltæki þjóðarinnar, er opt heyrast svona: — „Þetta *tók* sýslumaðurinn af mér“ — „þetta *gaf* eg prestinum mínum“ — „þetta *galt* eg kirkjunni núna árið að *tarna*“ — og er þetta ljóslega vottur um þá miklu óvissu milli almenníngs, sem menn ættu að geta rekið á flótta. Nefndin vona eg hafi sýnt fram á, hvernig að það mundi geta tekizt. En eg voga mér að segja, að stórmikil ósamkvæmni verður á jarðamati því, sem einúngis væri byggt á eins árs afgjaldi hvernjar jarðar fyrir sig. Eg veit til, að á einni og sömu tvíþýlisjörð hefur verið $\frac{3}{4}$ meira afgjald á annari hálfleðundunni jafngóðri hinni, en eingu betri. Eg veit ekki, hver aðhyllzt getur það, að hafa eins árs afgjald fyrir undirstöðu jarðamatsins, og ei svo mikið þó, sem að taka meðaltal afgjaldsins fyrir nokkur ár. Og Reykjavíkurnefndin ætti að sitja við þenna eins árs afgjaldastarfa 3 ár, og eg veit ei, hvað mikið leingur. Eg verð að ætla, að miklu sennilegra sè álit meiri hluta nefndarinnar, að jarðamatið 1849—1850 sè haft fyrir undirstöðu með stöðugri hliðsjón til jarða-afgjaldanna og kunnugleika þeirra manna, sem nú þegar í þínginu hafa borið hvert hêrað eður sveit saman við aðra. Þannig verður jarðamatið undirstaða, en afgjöldin, kunnugleiki jarða og sveita, hjálparmeðöl til endurlögunar og niðurfjöfnunar. Þannig hefur nefndin tekið fram um mismuninn á hreppamatinu í Vesturundæminu, en þó byggt á eða geingið út frá þeirri sýslunni, sem dýrast virðist metin. Þar sem

nefnilega hvert gamalt hundrað í henni verður 34 rdl. 48 sk., sem þó eptir meðalverði annarstaðar í öllu landinu ekki er nema nærhæfis 29 rdl.; en vegna þess, sem umtöluð sýsla er svo hátt metin og hlutfallsnefndin hefur lagað eptir því hinar sýslurnar í Vestur-umdæminu, svo yrði þar nú hvert gamalt hundrað eptir þeirri setningu nálægt 34 dölum. Þetta mun nú Reykjavíkurnefndin geta lagað í hendi sér milli amta og sýslna, þó það krefji með sér mjög nákvæma rannsókn, töluvert lángan tíma, útreikninga, skriptir og því umlíkt, en eg held, að allir vilji, að jarðamatið, sem eiðfestir menn hafa samið í hëruðum, heldur sé lagt til undirstöðu en annað, má ske verra og ósennilegra. Það vita allir, að verk Reykjavíkurnefndarinnar hlýtur að verða ófullkomið, eins og hver önnur mannaverk; en það er með það eins og með sólina, hana vilja menn nota sem bezt, og ekki hætta að brúka hana, þó að mannlegt auga kunni að geta fundið bletti í henni, og þá má þó því heldur nota hin ófullkomnu mannaverk, sem þau ekki eru eilíf eða ævarandi, sízt þetta umtalaða jarðamat, því eg gjöri sjálfsagt ráð fyrir, að leyfð verði endurlögun á þeirri nýju jarðamatsbók með vissra ára tímabili; þar sem reynslan þá sýnir, að brýn nauðsyn beri til þess. Eg verð að fallast á athugasemdir þær, sem eru gjörðar um hlunnindajarðir; því margt er athugavert um þær, einkum þar sem eru góðar sveitajarðir og líka hlunnindajarðir til sjóar. Eg ætla í því efni að áskilja mér, ef til vill, breytingaratkvæði í þá átt, að þeim, sem eiga hlunnindajarðir, sé gefinn kostur á, að fá matið á þeim lagað.

G. Brandsson: Hinn heiðraði 5. konúngkjörni þíngmaður vakti athugasemdir á, hver aðferðin að mundi verða betri, sú að Reykjavíkurnefndin reyndi til að laga jarðamatið eptir afgangi jarðanna, eða tillit til þess skyldi verða haft síðar; eg held það sé betra, að Reykjavíkurnefndin geri það, því eg treysti hinu síður, að svo nákvæmt tillit yrði haft til þess, sem þyrfti, þegar ætti að fara að meta jarðirnar til hundradatais, því það mundi að miklu leyti verða byggt á því, sem Reykjavíkurnefndin þá yrði búin að gjöra; henni mun og verða mögulegt að laga þetta, þar sem hún á kost á að leita sér allra upplýsinga, sem orðið getur, og sem stjórnin bendir á í uppástungu sinni, bls. 9. Hinn heiðraði 6. konúngkjörni þíngmaður skýrði frá, að jarðamatið í Flóanum hefði verið hækkað við yfirmatið, þar það þá þókti of lágt, en eg bið hann gæta þess, að nefndin fór einmitt eptir yfirmatinu. Það gat nú verið ástæða til að hækka það ekki

framýfir það, sem þeir hafa gjört, svo samhljóðun sú, sem þeir hafa ætlað til að yrði á matinu í allri sýslunni, raskaðist ekki um of, en hvort þeir hafa álitid sýsluna yfir höfuð nógu hátt metna, verður ekki þar með sagt.

V. Finsens: Það var ekki meiníng mín, að Reykjavíkurnefndin ekki ætti að reyna til að koma jöfnuði á millum sýslanna; þetta á-lít eg verði með því, að breyta reglunni í uppástúngu stjórnarinnar; en eg hélt, að það mundi verða of mikill vandi fyrir hana án nokkurr-ar reglu að ákveða hlutfallið milli sýslanna, þegar hún eptir uppá-stúngu nefndarinnar á að leita fyrst upplýsinga um leigumálan og laga þar eptir stjórnarregluna, og þá er eg í vafa um, hvort ekki mundi vera betra að fara beinlínis eptir leigugjöldum sýslanna, eins og stjórnin vill, og láta bíða með ítarlegri jöfnuð, þángað til hundr-aðatala væri ákveðin.

G. Brandsson: Hinn 5. konúngkjörni þíngmaður mun hafa missskilið mig áðan; eg var ekki að tala um hundraðatöluna, en að það þyrfti að taka jarðaaufgjöldin til greina, þar sem að þau eru mis-jöfn eða misjafnlega goldin; því að öðrum kosti áleit eg Reykja-víkurnefndinni ómögulegt að finna rétt hlutföll milli sýslanna.

M. Andrússon: Viðvíkjandi breytingaratkvæði þíngmanns Barð-strendínga þá veit eg ekki, hvort það er nauðsynlegt eptir uppástúngu stjórnarinnar, þar mér finnst liggja í henni, að það sé mönnun heimilt að benda Reykjavíkurnefndinni á, ef jarðamatid ekki finnst vera sanngjarnt á hlunnindajörðum og öðrum jörðum.

Framsögumaður: Mér finnst það ekki vera nauðsynlegt fyrir Reykjavíkurnefndina, eða yfir höfuð að tala um það að gera, að finna hið rétta hundraðatal. En í nefndarálitinu er sýnt einkum fram á, að gjalldagið er mjög frábrugðið í ýmsum einstöku sýslum frá því, sem almennast er, og mundi því geta haft töluverð áhrif á lagfær-íngu jarðamatsins, ef að öllu væri farið eptir afgjaldsskýrslunum án allrar tilmiðlunar (*móðificatiónar*). Reykjavíkurnefndinni ríður því að mínu álitu mikið á, að geta feingið von um, einkum nú af hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa*, að hún gæti feingið allar mögulegar upp-lýsingar í þessu efni, bæði hjá hlutaðeigandi embættismönnum og sjálfri stjórninni.

Konúngsfulltrúi: Þar eð nefndarálitið, sem, eptir því sem út lítur fyrir, flestallir þíngmenn munu aðhyllast, fer í öllum aðalatrið-um áhrærandi lagfæríngu jarðamatsins í sömu stefnu, sem uppástúnga stjórnarinnar, svo hef eg viðvíkjandi því eingar verulegar bendíngar

að gefa þínginu; einasta skal eg geta þess, að eg vona, að þíngið haldi fast við þá stefnu, sem nefndaráliðið fer fram, og eg sé ei betur, en að þíngið þegar sé skuldbundið til þess, þar það hefur óskað og feingið leingdan þíngtímann einungis undir því skilyrði, að það fallist á stjórnaruppástúnguna í öllum verulegum atvöldum hennar. Í tilliti til þess, að hinn heiðraði framsögumaður áðan spurði um, hvort Reykjavíkurnefndin mundi geta feingið þær upplýsingar frá yfirvöldum landsins, er hún kynni eptir að æskja, þá tel eg þetta sjálfsagt; því nefndin er kosin og út nefnd eptir boði konungs, og í krapti þess myndugleika, sem hann þar til hefur gefið, og þess vegna munu yfirvöld landsins finna sér það skylt, að veita nefndinni embættis vegna þær upplýsingar, er hún með þarf, til að geta fullnægt köllun sinni. Að öðru leyti skal eg leiða athuga innanríkisráðherrans að því, hvort hann finni það nauðsynlegt, að skrifa landsins yfirvöldum í þessu tilliti eður ekki.

Framsögumaður: Þar mér finnst, að ræður flestallra þíngmanna líti í þá átt, að samþykkja uppástúngur nefndarinnar, og það því bráðum mun liggja fyrir þínginu, að kjósa tvo menn í nefnd þessa, þá væri það mikils varðandi fyrir þíngið, að hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* vildi fyrirfram til taka þann mann, sem hann ætlar sér að kveðja í nefndina í umboði konungs, og lèti þíngið vita það, því eg tel víst, að þíngið, þegar það veit, hver sá maður er, vildi haga kosningum sínum þar eptir, svo sem mögulegt er, og velja helst þá menn, sem í aðalskóðan sinni á málinu mætti ætla að mundu verða þeim manni samdóma og samtaka, en eg álít mikilsvarðanda, ef svo gæti orðið.

Konungsfulltrúi: Um leið og hinn háttvirti *forseti* lætur mig vita, hve nær kosning hinna 2 meðlima Reykjavíkurnefndarinnar eigi að fara fram í þínginu, skal eg gefa honum ávísun um, hvern eg muni velja til að vera formann nefndarinnar.

Forseti: Fyrst fleiri þíngmenn ei vilja ræða þetta mál, þá er undirbúningsumræðunni lokið, og mun mál þetta svo á morgun geta komið til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu, þar breytingaratkvæði eru fá og uppástúngur nefndarinnar ekki margar, svo að atkvæðaskráin mun geta verið tilbúin og prentuð á morgun. En þegar eg nú horfi fram á það annað, sem þíngið hefur að starfa, áður því verði slitið, og heldur ekki veit, hvort varþíngmaður Reykjavíkur getur orðið búinn með álitsskjal í sveitastjórnarmálinu á morgun eða á miðvikudaginn, og svo stendur til að semja umfangsmikið álitss-

skjal í því máli, sem í dag hefur verið rætt, þá veit eg eingan annan veg til þess, að starfa þingsins verði lokið, en að biðja hinn hæstvirta *konungsfulltrúa* um að fresta því að slíta þinginu, þángað til á fimmtudag.

Jón Guðmundsson: Eg treysti mér ekki til að verða búinn að semja álitsskjal í jarðamatsmálinu á miðvikudag; það getur verið, að einhver annar treysti sér til þess; en eg ætla, að eg muni geta verið búinn með það, ef einn dagur verður á milli, það er að skilja á fimmtudaginn.

H. Kr. Friðriksson: Eg verð búinn með álitsskjalið í sveitastjórnarmálinu á miðvikudaginn, en ekki fyr.

Forseti: Þar þingið ei getur orðið búíð með skjöl þessi frá sinni hendi á miðvikudaginn í þessari viku, þá verð eg þingsins vegna að biðja hian hæstvirta *konungsfulltrúa*, að leingja þingtímann til næsta dags.

Konungsfulltrúi: Þar eð eg af því, sem nú hefur verið fært til bæði af *forseta* þingsins og framsögumanni, sè það glögggt, að skýrsla (*Beretning*) þingsins til konungs ekki getur orðið fullbúin eður samþykkt af þinginu, fyr en annaðhvort allraseinast á næstkomandi miðvikudagskvöld eða á fimmtudagsmorgun, skal eg draga að slíta þinginu, þángað til kl. 12 á fimmtudaginn.

Forseti: Þá eru 3 álitsskjöl, sem eg vildi biðja þingmenn hlýða á og samþykkja.

Voru þá lesin upp og samþykkt 1. bænarskrá til konungs *um stofnun búnaðarskóla á Íslandi*, og hljóðar hún þannig:

Til konungs.

Til alþingis hefur nú komið bænarskrá þess efnis, að þingið allra-þegnsamlegast biðji yðar konúnglegu hátign um, allra-mildilegast að stofna hér á landi búnaðarskóla, samkvæmt því er þingið allra-þegnsamlegast bað um 1853.

Til að íhuga málefni þetta var sett nefnd á þinginu, og það síðan rætt þar á lögboðinn hátt á tveim aðalfundum þess.

Það kann nú að virðast svo, sem beiðendurnir hafi í þessu verið heldur bráðir á sér, er þeir ekki biðu þess, að menn hefðu feingið að vita, hverja áheyrslu hin allraþegnsamlegasta bæn þingsins 1853 feingi, en þetta er þó ekki annað en eðlilegar afleiðingar þess almenna áhuga, er víða hér í landi er vaknaður á jarðyrkjunni, því allir hinir hyggjari bændamenn eru jafnvel farnir að sjá, hversu

landið mætti verða margfalt ávaxtarsamara, en það nú er, ef landsmenn hefðu þekkingu á að rækta jörðina, sem vera bæri, og hversu við það hlýtur að aukast ekki að eins efni og velmegun landsbúa, heldur tekjur þær, er af landinu renna í yðar hátignar sjóð; hær á landi eru víða afar-víðlendar merkur, er, nú sem stendur, liggja með öllu í órækt, og það af landinu, sem á að heita ræktað, mundi þó geta tekið á móti langtum betri ræktun, ef menn bæru þekkingu á, að yrkja jörðina betur, en þeir nú gjöra; en þekkingarskortur manna á jarðyrkju er öllu þessu til tálmunar, og varla munu menn geta vænt hær neinna almennra verulegra framfara í jarðyrkju, nema góður búnaðarskóli kæmist hær á, er bætti úr þekkingarskortinum, og hvar menn á reglulegan hátt gætu lært jarðyrkju; en með því þó þingið af allrahæstu auglýsingu 7. júní þ. á. sèr, að yðar konúnglega hátign ekki hefur getað fallizt á, að hær á landi yrði stofnaður búnaðarskóli á þann hátt, sem þingið 1853 allraþegnsamlegast bað um, áleit það, að það eigi ekki nú að endurnýja þessa bæn sína; það gæti og óneitanlega með tímanum haft góða ávöxtu fyrir jarðyrkjuna hær á landi, þó byrjað væri á nokkuð smærra, en þingið fór fram á 1853, svo sem ef 1 eða fleiri duglegir jarðyrkjumenn feingjust á einhverja hentuga jörð í Suður-umdæminu eður fleiri jarðir, og þá helst sína í hverju umdæmi, til að gjöra þar jarðabótilraunir móti því, að þeir feingju að sitja þar afgjaldslaust í hið minnsta fyrst um sinn; því bæði mundu slíkar tilraunir, ef þær heppnuðust vel, verða mörgum til upphvatningar, að reyna þær einnig hjá sèr, og koma jörðum sínum í líkt horf, og líka mundu margir úngir menn verða til þess, að koma sèr fyrir hjá jarðyrkjumönnum þessum, til að nema hjá þeim jarðyrkju, einkum feingju þeir til þess nokkurn styrk, svo sem af amtsbúnaðarsjóðunum; og ef aðsókn sú yrði talsverð, kynni með tímanum á slíkum jörðum af sjálfu sèr stofnast reglulegir búnaðarskólar undir stjórn jarðyrkjumannsins.

En þar eð þó þessar jarðabætur ekki gætu með þessu fyrirkomulagi orðið miklar á ári hverju, sízt í fyrstunni, og jarðir þessar fyrst með tímanum, eptir því sem jarðabæturnar fjölgðu á þeim, gætu íarið að verða sem fyrirmynd annara jarða, væri nauðsynlegt með öllu, að fullkomin vissa hefðist fyrir því, að jarðir þessar yrðu til langframa hafðar til þessa augnamiðs; en slík vissa fæst ekki, þó einstakir menn vildu ljá jarðir sínar til þess.

Þar eð það nú ekki er að vænta þess, vegna efnaskorts manna hær, að slíkir búnaðarskólar, sem um var beðið 1853, verði hær, sízt

svo fljótt, stofnaðir af einstökum mönnum, einkum þar eð ekki má vænta neins styrks til þess af yðar hátignar sjóði, en það þó jafnframt virðist af áminnztri allrahæstu auglýsingu, sem menn megi vænta þess, að stjórnin á annan hátt, er við á, muni styrkja til þess, er miðar til að efla jarðyrkju hér á landi, þá leyfir þingið sér af fyr tæðum ástæðum allraþegnsamlegast að biðja:

1. Með 10 atkvæðum gegu 8:

Að yðar konúnglega hátign nú þegar allramildilegast vilduð ljá hentuga jörð í Suðuramtinu eða fleiri jarðir, og þá helzt sína í hverju amti núna fyrst um nokkur ár afgjaldslaust til ábúðar og jarðabótatilrauna þeim manni eða þeim mönnum, eptir því sem þeir fást, er hæfir eru til, og vildu stofna jarðyrkjuskóla.

2. Með 14 atkvæðum gegn 4:

Að allramildilegast mætti verða samþykkt, að stjórnendur búnaðarsjóðanna í ömtum landsins veiti úngum mönnum og efnilegum til jarðyrkju, ef fê skortir til menntunar sér, hæfilegan meðgjafarstyrk til að fá notið kennslu í búnaðarskólanum af vöxtum tæðra sjóða.

Reykjavík, 6. ágúst 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. P. Guðmundsson.

2., Álitsskjal til konúgs um, *hvernig greiða skuli kostnað þann, er leiðir af því að framfylgja hinnri frjálsu verzlun eptir tilskipun 15. apr. 1854, svo hljóðandi.*

Til konúgs!

Yðar hátign hefur allramildilegast þóknazt, að láta bera undir álit alþingis frumvarp til opins bréfs um það, hvernig greiða skuli kostnað þann, er þarf til að framfylgja lögum 15. aprílm. 1854 um siglíngar og verzlun á Íslandi.

Til að fhuga þetta mál setti þingið 5 manna nefnd; síðan var það rætt á 2 aðalfundum, og leyfir þingið sér nú allraþegnsamlegast að segja um það álit sitt á þessa leið:

Það sèst af ástæðunum fyrir frumvarpinu, að kostnaður sá, sem hér er spursmál um, er ætlaður til að koma á tilhlýðilegri lögreglustjórn og læknisumjsón á þeim 6 verzlunarstöðum, þar sem útlend skip eiga fyrst að koma samkvæmt 2. gr. verzlunarlaganna, áður en þau komi á aðrar hafnir við landið, og er þess í ástæðunum í því

tilliti getið, að eins og mjög líklegt sè, að á sumum, eða öllum þessum stöðum þurfi að auka lögregluvaldið með því að skipa þar lögregluþjóna, hvað þegar er skeð í Reykjavík, hvar bætt er við einum slíkum þjón við þá 2, sem þar hafa verið áður, þannig sè reyndar á 4 þessara stöða skipaður bæði lögreglustjóri og læknir, nefnilega í Reykjavík, á Vestmanneyjum, Stykkishólmi og Ísafirði, en á Akureyri búi að eins læknir, en einginn lögreglustjóri, og á Eskifirði búi reyndar sýslumaðurinn, en fjórðungslæknirinn búi hère um bil 4 mílur vegar þaðan. Með tilliti til Akureyrar er í ástæðunum geingið út frá því, að sýslumaðurinn í Eyjafjarðarsýslu verði ekki skyldður til að flytja sig á verzlunarstaðinn, án þess honum væri bættur skaði sá, sem hann hefði af flutningnum, og hefur því orðið spursmál um, annaðhvort að greiða af honum slíkar skaðabætur, eða, eftir uppástúngu amtmannsins, að gjöra Akureyri að lögsagnarumdæmi sèr, og setja þar bæjarfógeta, eða þá loksins, sem stjórnin virðist álíta, sem stendur, tiltækilegast, að þar yrði settur launapur maður undir umsjón og yfirstjórn sýslumannsins, til að rannsaka skjöl skípanna og skrifa upp á þau og sjá um, að reglu sè gætt á verzlunarstaðnum, og er þess að geta í því tilliti, að þegar er búið til bráðabyrgða að setja þar hreppstjóra með 20 rd. launum, til þess að hafa þessi störf á hendi. Hvað læknisumsjón á Eskifirði snertir, þá hefur stjórnin, eftir því hvernig á stendur, álitid ógjörandi, að skipa fjórðungslækninum að flytja sig þangað eða að skylda hann til að hafa þar á sinn kostnað aðstoðarlækni, er tekið hafi próf í læknisfræði, og segir því svo í ástæðunum, að það muni verða tekið til yfirvegunar, hvernig ráðið verði úr þessu með hagfelldasta móti, þegar búið sè að fá um þetta efni nákvæmara álit þeirra embættismanna er hlut eiga að máli.

Hvað nú snertir kostnað þann, sem þannig er gjört ráð fyrir, að nauðsynlegur verði til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, þá hlýtur þingið að viðurkenna, að það er bæði í eðli sínu og samkvæmt því, sem við umræðu verzlunarmálsins hefur verið gjört ráð fyrir, að sèð verði um, að tilhlýðileg lögreglustjórn og læknisumsjón eigi sèr stað á þeim 6 stöðum, þar sem útlend skip eiga fyrst að koma og þó ekki hafi hingað til, síðan verzlunarlögin komu í gildi, komið mörg utanríkisskip hingað til verzlunar, þá er samt við því að búast, að á þessu kunni að verða breyting, og er þá sjálf-sagt, að þær ráðstafanir verði gjörðar, sem geta álitizt hagfelldar í því nmædda tilliti, eins og þingið á hinn bóginn treystir því, að

ekki verði aðrar slíkar ráðstafanir gjörðar en þær, sem eptir kríngumstæðum hverra tíma eru í raun og veru nauðsynlegar.

Áhrærandi þar næst spursmálið um, hvernig greiða skuli kostnað þenna, þá er í frumvarpinu gjört ráð fyrir, að hann, að því leyti snerti Reykjavík, eigi að greiðast úr sjóði bæjarins, en að öðru leyti í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins. Þessari skoðun hlýtur meiri hluti þingsins í aðalefninu að vera samþykkur, en þó hafa þinginu fundizt orð þau, sem brúkuð eru í frumvarpinu, vera heldur yfirgripsmikil, þar sem þau eru svo almenn, að þau virðast innibinda í sér sérhvern þann kostnað, sem gæti álitizt að standa í nokkru sambandi eða samanheingi við frjálsu verzlunina, en þar með gætu, ef til vill, sum þau útgjöld komizt inn undir greinina, sem væri mjög óeðlilegt að greidd yrðu á þann hátt, sem þar er ákveðið. Þíngið geingur í því tilliti út frá þeirri skoðun, að þegar rannsaka skal, hvernig gjöld þessi eigi að greiðast, þá beri að fara eptir hinum almennu reglum, sem gilda um slík útgjöld hér á landi og í Danmörku, og þar sem nú einkum getur verið spursmál um, hvort hin einstöku gjöld, sem snerta efni þetta, eigi að greiðast af ríkissjóðnum eða af sveitarlegum (*communale*) sjóðum, þá er það álit þingsins, að í því tilliti beri að fara eptir þeirri reglu, að á þessum nýnefndu sjóðum eigi einúngis að hvíla þau gjöld, sem eptir eðli hlutarins og almennum reglum, er hafa verið gildandi hingað til hér á landi eða í Danmörku, geta talizt með sveitarlegum útgjöldum, og að því einúngis sá kostnaður til að framfylgja verzlunarlögunum, sem þetta getur átt við um, eigi að greiðast á þann hátt, sem til er tekið í frumvarpinu, en að þar á móti þau gjöld, sem öðruvísi stendur á um, eigi að greiðast úr ríkissjóðnum, eins og hingað til. Þíngið álitur því réttast, að aðgreina þau ýmsu útgjöld, sem nefnd eru í ástæðum frumvarpsins, og athuga, hvað eigi að gilda um hver þeirra út af fyrir sig.

Hvað þá þannig fyrst snertir lögregluþjóna þá, sem nauðsynlegt kynni að verða að skipa á þeim umræddu verzlunarstöðum, þá er það í eðli sínu og samkvæmt reglum þeim, sem gilda í öllum öðrum löndum og einkum líka í Danmörku — með fáum sérstökum undantekningum —, að laun til slíkra þjóna eru greidd af sveit þeirri, þar sem þeir eiga að halda reglu, og samkvæmt þessu ættu lögregluþjónar þessir að réttu lagi að fá laun sín af kaupstaðnum sjálfum, eða, þar sem ekki er kaupstaður með sérstökum bæjarsjóði, þá af hrepp þeim, þar sem verzlunarstaðurinn liggur. Á móti þessu

þar það er öldúngis formlaust og ósamkvæmt sjálfu sér. Eg verð, eptir því sem eg get bezt sæð, að aðhyllast minni hluta nefndarinnar, og af ræðum manna hef eg betur getað sannfærzt um, að þessi minni hlutans uppástúnga geti vel gefizt, og hvernig sem að stjórninni geðjast að henni, mun hún þó finna, að í uppástúngu þeirri er samkvæmni, og sömu reglu fylgt frá lægsta stigi til hæsta. Einnhver gat þess hér í þíngræðu sinni, að sýslunefndirnar mundu ekki, enn sem komið er, geta skipazt af góðum mönnum eða færum til þess, að gegna starfa þeim, sem þeim er ætlaður, og bændur væru eigi svo félagslegir, að þeir mundu koma ljúflega saman til slíkra nefnda. Að þetta geti átt sér stað á einstökum stöðum við sjó, skal eg ekki reingja. En eigum vèr þar fyrir að vilja, að sveitastjórnarlögin semjast eingaungu með tilliti til þessara hreppa, sem eru orðnir aptur úr, og ekki miklu heldur óska, að þeim skili betur áfram, og stuðla að því. Eg ætla mèt ekki að fara að tala um einstök atriði eða liði atkvæðaskráarinnar í þessu máli, heldur læt eg atkvæðagreiðslu mína nægja um þá.

H. Kr. Friðriksson: Þrátt fyrir allar umræður þær, sem hér hafa farið fram um þetta mál í dag, hef eg ekki getað komizt á aðra sannfæring, en eg hafði við undirbúningsumræðu máls þessa. Atkvæðaskráin, þótt hún sè stór, villti ekkert sjónir fyrir mèt, og eg varð ekki rínglaður í höfðinu, þó eg sæi hana; ekki get eg heldur játað það upp á mig, eins og annar þíngmaður gjörði, að eg ekki hafi lesið hana, og sè eigi búinn að gjöra mèt ljós aðalatriði málsins. Eg hef reynt til að setja mig inn í málið, og mèt finnst stefna þess, bæði eptir stjórnarfrumvarpinu, eptir uppástúngum meira hluta nefndarinnar, og eptir uppástúngum minna hlutans, vera mèt ljós, en að þetta mál sè komið inn í meðvitund hvers manns finnst mèt eingin ástæða vera til að heimta, og elgi verða heimtað. Eg sè einga ástæðu til að fresta málinu af þeim rökum; því það getur ekki orðið mönnum fyllilega ljóst fyr en við reynsluna, og það þarf reynslu, til þess menn geti gjört sér það fyllilega ljóst í framkvæmdinni, en stefna þess finnst mèt verða að vera hverjum þeim ljós, sem um það hefur hugsað. Hinn heiðraði fram-sögumaður bar þíngmanni Snæfellínga það á brýn, að hann hefði sagt, að amtsnefndirnar mundu verða miklu kostnaðarmeiri en alþíngisnefndin, en gat eigi sjálfur viðurkennt það. Eg verð nú að vera á sama máli, og þíngmaður Snæfellínga, og er sannfærður um, að sá kostnaður muni verða miklu meiri, sem amtsnefndir meira

hlutans, eða hvað eg á að kalla það, hafa í för með sér, þó framsögumaðurinn sé að gylla það fyrir mönnum; því hvaðan sem kostnaðurinn er tekinn, þá er það kostnaður; hvort sem einn borgar sinn skerf í almannan sjóð, til þess alþingismönnum, er í nefndinni sitja, verði borgað fyrir starf sitt, eða sýslubúar skjóta saman fê, til að borga þeim, er þeir senda fyrir sína hönd í þessa amtsnefnd, eða það lendir einungis á þeim, sem fara, þá er það kostnaður allt fyrir það, og þessi kostnaður verður meiri, en þótt nefnd sitji í 7 daga eða enda 3 vikur í Reykjavík, eptir að alþingi er slitið. Þegar framsögumaðurinn segir, að nefndin, sem situr í 3 vikur, þurfi að fá upplýsingar heima úr hêruðum, þá held eg, að svo geti farið, að amtsnefndirnar þurfi þessa eins með. Þar sem hann fann að því, að úrskurðarvald væri feingið nefnd, sem af alþingi væri kosin, en vildi heldur gefa alþingi sjálfu úrskurðarvald, þá hefur hann ekki gætt þess, að alþing sjálft með þessu hefur feingið úrskurðarvald. Þingmaður Norður-Þíngeyjarsýslu hefur ekki skilið sjálfan sig, þegar hann er að tala um hugsunarvillu hjá minni hluta nefndarinnar, því hann gáir ekki að því, að uppástunga minni hlutans er hin sama og hans; því að hvort sem 7 manna nefndin sker úr sveitamálunum meðan á alþingi stendur, eða á eptir, þá á hún að skera úr, og 7 manna-nefndin er ekki fremur alþing meðan það stendur, heldur en á eptir. Eg verð enn að vera fastur á því, að gjörðarmenn þeir, sem nefndin stíngur upp á, séu þýðingarlausir, amtmáðurinn verður í rauninni hinn eini, sem úr málunum sker, enda varð framsögumanni sjálfum á, að játa það, þar sem hann sagði, að þetta mundi verða hinn beztí skóli fyrir þá, sem sýslubúarnir sendu. Hann sagði og, að amtmennirnir væru einhverjir hinir færustu að skera úr í sveitamálum; eg efa það alls ekki, en mér finnst hann gjöra lítið ur dómendunum í yfirréttnum, sem fyrstir allra mundu verða kosnir í alþingisnefndina, enda er það undarlegt, ef þeir eru ófærir til að skera úr sveitamálum ásamt öðrum, meðan þeir eru landsyfirrættardómendur, en verða undir eins færir til þess, ef þeir verða amtmenn. Þingmaðurinn úr Suður-Þíngeyjarsýslu var að tala um, að það væri skriftið að velja Reykjavíkurbúa í alþingisnefndina, til þess að skera úr, ef til vill, sínum eigin málum ásamt annara. Eg get eingan veginn viðurkennt það upp á mig eða aðra Reykjavíkurbúa, að vèr sèum hlutdrægir, en þessa þarf ekki við, því í hinni síðustu grein frumvarpsins stendur, að lög þessi ekki skuli gilda fyrir Reykjavík, og hennar málefni eiga því hêr ekki við.

Af öllum þeim ástæðum, er fyrir mér vaka, þá verð eg að fallast á uppástúngu minni hlutans; hann fer ekki of langt, af því það er einungis stúngið upp á þessu til bráðabyrgða. Þótt alþingi með tímanum fái löggjafarvald, þá er ekki sagt, að sveitastjórnin skuli vera hjá alþingi; hún getur komið annarstaðar niður; eg get t. a. m. ímyndað mér, að hær verði stofnuð sérstök yfirsveitastjórn (*Overcommunalraad*), og því er það rétt, að binda ekki þetta úrskurðarvald við alþingi, nema fyrst um sinn.

J. Hávarðsson: Eg vildi einungis leyfa mér að taka fram ástæðurnar fyrir viðaukaatkvæði mínu undir nr. 91 á atkvæðaskránni, sem eg með undrun sé að nefndin hefur ekki aðhyllzt, þar sem það er þó auðsjáanlega meir tryggjandi, en það, sem nefndin hafði stúngið upp á. Eg tók það fram við ungirbúningsumræðuna, að mér þætti það ísjárvert, þegar annar hreppurinn sendi þann mann á sýslufund, sem ekki hefði atkvæðisrétt, en sá, sem kæmi frá hinum hreppnum hefði hann; en þó það væri lagt svo, að hvorugur hefði atkvæðisrétt, sem ekki sèst af nefndarálitinu að ráð sé fyrir gjört, þá á þó sýslumannsatkvæði að ráða, þá jöfn eru atkvæði, og þá getur honum yfirsèzt eins í nefnd, eins og opt hefur borið við áður, að úrskurðum hans hefur verið breytt af æðra úrskurðarvaldi. Eg er því fastlega á því, að hlutaðeigendum ætti að gefast kostur á, að skjóta úrskurðum sýslunefndarinnar til æðra úrskurðarvalds, þegar hreppa greinir á í sveitalegum málum. Hær við bætist það, að eg sé ekki betur, en sýslunefndirnar eigi að gefa sinn úrskurð strax á staðnum, og ekki sé leyft að fá frekari upplýsingar, en fyrir hendi eru, þá úrskurða skal; en þetta ætlast þó framsögumaður til að kunni að þurfa, þá amtmaður skal úrskurða með gjörðarmönnum sínum, sýsla á milli, og þó eru eingu óflóknari mál opt og tíðum milli hreppa, heldur en milli sýslna.

Framsögumaður: Eg skal nú ekki vera margorður í þetta sinn. Einungis vil eg geta þess, að mér fannst vera nokkur ósamkvæmni í ræðu hins heiðraða þingmanns frá Suður-Þíngeyjarsýslu, þar sem hann hélt, að stjórnin mundi varla fallast á uppástúngu meira hluta nefndarinnar, vegna þess að fyrirkomulagið yrði eptir henni svo ófrjálslegt. En þegar hann talaði um amtsráðin, þótti honum þau ekki einungis flókin með kosningarnar og kostnaðarsöm, heldur einnig einveldisleg. Eg held nú að uppástúnga stjórnarinnar um amtsráð sé frjálsleg, og eins uppástúnga meiri hluta nefndarinnar. Þingmaður Reykvíkínga sagði, að amtsráðin mundu eins þurfa að

leita upplýsinga, og alþingisnefndin. Eg vil nú spyrja, hvort hægra mundi vera, að senda eptir þessum upplýsingum til hreppanna frá amtsráðinu, eða alþingisnefndinni? Eg tala ekki svo mikið um kostnaðinn í þessu tilliti, heldur hitt, að það yrði opt öldungis ómögulegt fyrir alþingisnefndina að koma því við á þeim tíma, sem henni er ætlaður, til þess að geta afgreitt þau á eptir. (*Jón Guðmundsson*: Eiga gjörðarmennirnir að bíða, á meðan upplýsingarnar fást?). Margar af þeim upplýsingum, sem við þarf, geta legið heima hjá amtmanni sjálfum, t. a. m. í málum, sem eru sama eðlis, og áður hafa verið fyrir til meðferðar. Þar að auki á amtmaður að kalla þessa menn til sín, þegar þess þarf, með nauðsynlegum fyrirvara, og er þá ætlandi, hann sjái um, að allar þær upplýsingar, sem þarf í málinu, séu komnar. Þingmaður Reykvíkinga álasaði mér, að eg hefði sagt, að þetta yrði góður skóli fyrir menn ofan úr sveitum. En eg vil spyrja hann, hvort þetta verður ekki einmitt góður skóli fyrir þá, þar sem ekki er væntandi, að þeir hafi mikla reynslu í þeim efnum, og þar í eru eingir færari að fræða þá, en amtmennirnir. Hann sagði og, að menn mundu fyrst af öllum velja dómendurnar í landsyfirréttinum í alþingisnefndina, og þetta yrði mjög ísjárvert. En væri það gjört, yrði það öldungis rétt, sem þingmaður Norður-Þingeyjarsýslu sagði, að Reykjavík gæti þá orðið annar parturinn, og það sá, sem úrskurðinn ætti að leggja á, þegar svo bæri undir, að hana ágreindi við önnur sveitarfélög. Það dugir ekki að segja, að þessi lög komi ekki Reykjavík við, því hún getur opt orðið annar málsparturinn, þegar t. d. hana ágreinir við aðrar sýslur um fátækraframsærslu. Eg ímynda mér alls ekki, að dómendurnir við landsyfirréttinn yrðu hlutdrægir fremur en þingmaður Reykvíkinga sjálfur. En nú yrði má ske þingmaðurinn sjálfur kosinn í nefndina, og hann væri þá í fátækrastrjórn bæjarins, og þá gæti honum líka orðið þessi starfi óþægilegur. Það var eitt breytingaratkvæði, sem mér sást yfir áðan, af því það sýnist ekki mikilvægt; en það á við það, að það er ekki allt, þar sem það er sæð; en það er töluliður 102 á atkvæðaskránni. Þar er stungið upp á, að nefndin í Reykjavík sitji 1 viku að störfum, og þetta er mikið fallett að heyra. En þar er hængur við og hann ískyggilegur, þar sem talað er um leingingu tímans. Eg efast ekki um, að *forseti* alþingis leingi hann ekki, nema brýn nauðsyn beri til, en hvernig getur hann dæmt um þá nauðsyn, nema hann þekki öll málin? Hann getur við þetta orðið settur í mikinn vanda, því nefndarmenn geta kennt honum um, að hann hafi ekki

viljað leingja tímann, og því sæu þau mál ekki búin, sem eptir kunna að verða. Mær finnst þessi uppástúnga því öllu varúðarverðari, en uppástúnga minna hlutans, því þar er þó ábyrgðinni ekki fleygt upp á einn mann.

St. Jónsson: Það hefur verið talað um það hér, að álitlegast væri að fresta öllu málinu, þar það væri ekki nógu vel komið inn í meðvitund landsmanna. Eg held það mætti nú kann ske bíða leingi eptir því; því til þess, að þetta geti ekki átt sér stað, þarf töluverða reynslu, og það hœlt nefndin í þessu máli 1853, og eins nú. Eg veit ekki, hvað fremur gæti vakið áhuga manna í þessu efni, en að nýtt fyrirkomulag kæmist á í því, sem nú væri þegar byrjað og þó það væri ófullkomið fyrst í stað, mundi reynslan bezt sýna, í hverju að því fyrirkomulagi væri ábótavant, og sem þá mætti smámsaman færa í lag; því þó menn vildu segja, að um þetta mál gætu menn fræðzt í alþingistíðindunum, þá vita menn, að svo fáir kaupa þau, og það yrðu því ei margir, sem hefðu gagn af því, sem þar er sagt. Nokkrir hafa minnst á, að hyggilegra væri að taka stjórnarfrumvarpið, en vísa málinu frá. Eg er nú ekki algjörlega móti því. Þó það sè miklum annmörkum bundið, feingist það má ske leiðrœtt seinna. Það hefur verið sagt um meira hluta nefndarinnar, að hann væri ekki nema hálfverk, en svo eru flest mannaverk, að þau eru ekki nema hálfverk. Það vita menn þó, að bæði að fornu og nýju hafa menn opt tekið gjörðarmenn í málum, og eg veit til þess, að þeir hafa ekki ætíð verið á þess máli, sem þá hefur tekið eða kosið. Eins mundi fara, þó uppástúngu meira hlutans væri fylgt, að gjörðarmenn sýslumanna mundu meira líta á stöðu sína við úrslit málanna en sýslur þær, sem þeir væru fyrir. Eg held því, að það væri alls ekki ótílkæilegt að hafa þá. Viðvíkjandi breytingaratkvæðinu við 13. gr. frumvarpsins hœlt þingmaður Gullbríngusýslu, að það ætti ekki við, að prestar hefðu afskipti af uppeldi barna. En það er athugandi, að kennsla og uppeldi verður stundum ekki aðgreint hjá oss, eptir því sem hér hagar til, því í sveitum verður sami maður að hafa hvorttveggja á hendi; það er allt annað mál í stórum bæjum eða kaupstöðum. Eg held því, að breytingaratkvæðið geti ekki komizt að; það gæti líka ollað ágreinings; því hreppsnefndin gæti eptir því sagt við prestinn, að uppeldi barnsins kæmi honum ekkert við, og fyrir því yrði hún og ætti að sjá á þann hátt, sem henni þætti bezt, og prestur gæti aptur sagt henni, að uppfærðingin kæmi henni ekki við, heldur sèr. Þetta gæti því auðveldlega ollað

stríðs og ósamþykktu. Þíngmaður Norður-Þíngeyjarsýslu stakk upp á, að alþíng hefði síðustu úrslit sveitamálanna. En móti því var það haft, að þíngið hefði ætíð nóg átt að starfa, og meiri kostnaður yrði í að leingja það. Þetta er nú í fljótu álitu satt, þó ætla eg, að ef ekki mundi þurfa nema eina viku fyrir þetta starf, eptir uppástúngu þíngmanns Snæfellinga, þá mundi það einginn ógjörningur fyrir allt þíngið. Eg er á því, að ísjárverðara sé að, einskorða tímann við eina viku ef uppástúngu minni hlutans skyldi verða framgeingt. Forseti þíngsins væri kann ske ekki við til að leingja tímann; hann væri kann ske í Kaupmannahöfn, og varaforseti væri kann ske ekki nálægur heldur. Það gæti og enn verið, að þeir yrðu báðir í nefndinni, og hefðu svo sumir af þessum 7 mönnum ýmisleg embættis-aukastörf, og þá ættu þeir að ákveða tímann eptir eigin þörf, og það þykir mér mikill annmarki á þessari uppástúngu. Eins þykir mér annmarki á, að tiltaka 3 vikur; því þau mál, sem þá væru óbúin, yrðu að bíða næsta þíngs, og þætti þá vanta upplýsingar, yrðu þau að bíða hins 3. eða jafnvel 4. þíngs, og það með bezta vilja nefndarinnar að flýta þeim, og yrði það ærin dvöl á úrsliti málanna, eins og framsögumaður er búinn að sýna. Eg vantroysti nú eingan veginn Reykjavíkurbúum til þess, að verða eins óhlutdrægir, þó þeir, ef þeir yrðu í nefndinni, ættu að fjalla um sín eigin mál, en með tilliti til 33. gr. nefndarfrumvarpsins, þar sem sagt er, að Reykjavík sé undanskilin þessum lögum, þá er það eingan veginn í þessu tilliti; því eg vil spyrja, hvort nokkur sýsla í landinu skuli þá vera réttlaus fyrir Reykjavík, og hvar sýslan geti þá leitað réttar síns móti Reykjavík eptir þessum lögum? Allt þetta virðist mér ljóslega lýsa því, að uppástúnga minna hlutans sé óbrúkandi.

G. Einarsson: Eg vil einúngis lýsa því yfir, á hvern veg eg ætla mér að gefa atkvæði. Það eru nú komnar miklar umræður í máli þessu, og mér finnst, að þar í sæu ekki einúngis komnar fram sannanir, heldur *ofsannanir*, sem gjöri málið fremur skrifilegt, og það á alls ekki að vera í alvarlegu máli. Að öðru leyti finnst mér eðlilegast, úr því sem er af að ráða, að hafa nefndir í öllum „*Instantser*“ til að meta málin, og þess vegna verð eg að gefa alþíngisnefndinni, sem upp á er stúngið, mitt atkvæði; en falli hún, vil eg helst, að málinu sé frestað, og því óska eg, eins og varaþíngmaðurinn fyrir Snæfellsnessýslu gjörði, að þegar til atkvæða væri geingið, að varauppástúngan undir tölulíðnum 105 sé borin upp í tvennu lagi til atkvæða.

Konungsfulltrúi: Þegar mál þetta var rætt til undirbúnings, var eg svo veikur, að eg gat ekki verið til staðar á þínginu, og þess vegna hvorki gefið nefndinni eður þeim þíngmönnum, sem breytíngaratkvæði hafa upp borið, neinar þær bendíngar, er haft gætu áhrif á, hvernig málið yrði borið upp til atkvæða. Og þar eð eg enn nú í dag er svo lasinn og lítt fær til að tala, að eg er óviss um, hvort allir hinir heiðruðu þíngmenn geta heyrt mál mítt, býst eg ekki heldur við, að ræða mín geti feingið nokkur áhrif á atkvæðagreiðsluna; en eg vil einúngis segja þínginu álit mitt um uppástúngur nefndarinnar, og breytíngaratkvæði þíngmanna í þessu máli, svo að þeir viti, í hverja stefnu tillögur mínar til stjórnarinnar í því munu verða.

Hvað nú hreppsnefndirnar áhrærir, þá virðist mér nefndinni hafi mistekizt í því, að hún hefur ekki viljað, að prestur og hreppstjóri skyldu vera sjálfkjörnir í sveitastjórnina, en endilega valdir þar, sem fleiri prestar eða hreppstjórar eru í sveit. Eg álit það nauðsynlegt, að prestur og hreppstjóri ætíð sæu í hverri sveitarstjórn, enda er þetta gamall og góður landsvani; en út af þessu kann að bregða, ef það á að verða einúngis undir kjósendum komið, því atkvæði þeirra falla opt undarlega og í aðra átt, en líklegast mundi þykja, þar eð einstakir menn opt leiða kjósendur til að velja eptir eigin hugþóttu eða hagsmunum.

Eg skal eingan veginn mótmæla því, að kríngumstæðurnar hér á landi eru á ýmsan hátt svo á sig komnar, að þar af hefði mátt draga álitlegar ástæður til þess að skipa hér sýslunefndir, er ásamt með sýslumanni hefðu á hendi stjórn þeirra málefna, er sýslunum viðkoma; en samt sem áður þykir mér það öldúngis óhafandi, að láta þessar nefndir hafa hin síðustu úrslit svo margra málefna, eins og nefndin hefur stúngið upp á; og eins álit eg það ófært, og leiðandi til ílls eins, að afná allt það eptirlit (*Control*), sem amtmennirnir híngað til hafa haft með stjórn sýslumálefna, því eg þykist af eigin reynslu og þekkíngu vera sannfærður um, að þvílíkt eptirlit er nauðsynlegt, og að menn ei án mikils skaða geta þess án verið. Við kosnínngarnar til sýslunefndanna, eins og þær eptir uppástúngu nefndarinnar eiga að vera lagaðar, er sá mikilvægi galli, er mótsægir öllum réttum hugmyndum um jafnrætti og „*Repræsentation*“, að í öllum þeim sýslum, hvar hrepparnir eru fleiri, en fulltrúarnir eiga að vera, verða jafnan nokkrir og sumstaðar margir hreppar (t. a. m. þar sem 14 hreppar eru í sýslu) út undan, svo að þeir eiga eingan

fulltrúa í sýslunefndinni. Þetta er svo mikil óregla (*Anomalie*), að það væri nóg til að kollvarpa öllu fyrirkomulagi sýslunefndanna. En á þessari óskipun hefði hæglega mátt ráða bót, með því móti að skipta sérhverri sýslu í svo mörg sýslunefndarkjördæmi, eins og kjósa skal fulltrúa í sýslunefndina.

Hvað amtsráðin áhrærir, þá skal eg ei neita því, að kosningarmátinn til þeirra eptir stjórnarfrumvarpinu er töluvert margbrotinn og óhentugur eptir kríngumstæðum, landslagi og landsháttum hér; en þetta hefði eptir minni hyggju mátt bæta, og það helzt í þeirri stefnu, sem hinn heiðraði konúngkjörni varaþingmaður hefur stungið upp á í breytingaratkvæðum sínum 108 og 113. En þetta hefur nú meiri hlutinn ekki reynt til að gjöra, eða leitast við að gjöra kosningu amtsbúanna á nefndarmönnum í amtsráðið greiðari eða óflóknari, en hún er eptir stjórnarfrumvarpinu, heldur hefur meiri hlutinn svipt amtsbúana öllum rétti til að kjósa menn í amtsráðið, en falið það á hendur alþingi og biskupi (sjá nefndarfrumvarpsins 29. grein). En þetta þannig lagaða amtsráð má nú samt ekki útkljá öll þau málefni, er eptir eðli sínu virðast ættu undir það að heyra, heldur skal, eptir nefnds frumvarps 27. grein, þegar sýslunefndir í sama amt greinir á — og það getur opt og í mörgum málum að borið —, amtmaður skera úr þessum ágreiníngi með 2 mönnum, af hverjum hinar ágreinandi sýslunefndir kjósa hvor sinn; amtmaðurinn fær þess vegna eptir uppástúngu meiri hlutans ekki einúngis eitt, heldur tvö amtsráð sér við hlið, sem kallast eiga til að skera úr málunum með honum eptir því hvers eðlis þau eru, og undir hverja amtsnefndina eptir uppástúngunni þau eiga. Þetta skipulag virðist svo ólögulegt og frábrugðið öllu því fyrirkomulagi, er annarstaðar á sér stað, að það virðist nóg, að benda til þess.

Hvað loksins áhrærir uppástúngu minna hlutans, eptir hverri allur ágreiníngur í sveitamálefnum og sveitastjórn ætti að fá sín síðustu úrslit hjá 7 manna nefnd, er alþingi kysi af meðlimum sínum, og sem taka ætti til starfa strax eptir þínglok, og vinna að störfum sínum í 3 vikur, þá verð eg að viðurkenna, að mér virðist þessi uppástúnga vera einhver hin óhæfilegasta er nokkru sinni hefur borin verið upp á þessu þingi; því hún ætlar til, að ein mjög árfðandi og margbrotin *administratíóns*-grein, er hínagað til hefur heyrt undir verkahring yfirvaldanna, skuli leggjast undir umráð alþingis, er einúngis hefur þá köllun, að vera ráðgefandi í löggjafarmálefnum; og þó ekki eiginlega undir *alls þingsins* umráð, heldur

undir umráð einnar lítillar nefndar af því. Alþing ætti þá eptir þessu ekki leingur að vera einungis ráðgefandi, eða sem ráðgefandi taka hlutdeild í löggjafarmálefnum, heldur ætti það líka að fá inn undir sig eður eina nefnd af sér mikinn hluta af landsins stjórn (*Administration*) og af þeim úrskurðandi myndugleika, sem yfirvöldin, og sér í lagi háyfirvöld landsins og hlutaðeigandi „*Ministeria*“, híngað til hafa haft á hendi. En eins og þessi uppástúnga er ramm-skökk í grundvallarreglu sinni (*principstridig*), og þess vegna öld-úngis óhafandi, eins er hún líka öldúngis óhafandi í framkvæmdinni (*upracticisk*), og mundi valda óbærilegum drætti á málefnum. Þau mál, sem tilfelli skömmu eptir að alþingisnefndin hefði lokið störfum sínum, gætu ekki orðið fyrirtekin fyrir en að 2 árum liðnum; og væri þá nú sökin, eins og opt ber við í þess konar málefnum, ekki til hlítar upplýst, svo leita yrði frekari upplýsinga, gæti það hæglega aðbórið, að sökin ekki yrði útkljáð, áður nefndin sliti fundum eptir næsta þing, og mætti svo bíða önnur 2 ár til.

Kosningarnar til þessarar nefndar gætu, ef til vill, opt farið nokkuð eptir flokkadráttum, og þá svo að borið, að í henni yrðu mest bændur eða prestar, en fáir, má ske eingir, lagamenn; og mundi þá slík úrskurðarnefnd ekki þykja mikið tryggjandi, þar sem þó mál-efnin, er fyrir hana geta komið, opt innihalda flóknar og vandasamar spurningar bæði *in facto* og *in jure*. Loksins mætti það virðast nokkuð ísjárvert, að kjósa landsyfirrættarins dómendur, þó þeir sæu alþingismenn, í þessa „*administrerandi*“ og „*deciderandi*“ nefnd, þar eð þeir eptir löggjöfinni eru fríir frá öllum umboðslegum embættis-störfum (*administrative Embedsforretninger*). Eg verð því, hvernig sem með mál þetta geingur að öðru leyti, að ráða þinginu frá, að fallast á uppástúngu minna hlutans.

Framsögumaður: Það var ekki af viljaleysi fyrir nefndinni, að hún aðhylltist ekki stjórnarfrumvarpið í öllum greinum, heldur var það vegna hinna erfiðu og flóknu kosninga til amtsráðanna, að hún gat það ekki. Hún vissi og, að bæði hafði alþing 1853 beðið um sýslu-nefndir, og að þær voru farnar að myndast meðal landsmanna, og að fjöldi þingmanna hér vildu alls ekki aðhyllast stjórnarfrumvarpið, nema þær væru teknar inn í það. En úr því nefndin tók sýslu-nefndir, þá leiddu allar hinar aðrar breytingar hennar eðlilega þar af. Eg skal að öðru leyti ekki halda fram uppástúngu meira hlutans; einungis vil eg geta þess, að nefndin hafði ekkert annað betra til. Eg held, að þó menn fællust nú á uppástúngu meira hluta

nefndarinnar um síðustu úrslit málanna, þá sè ekki svo miklu breytt frá því, sem nú er. Og ekki held eg, að gjörðarmennirnir sèu þýðingarlausir; en amtmaður hlýtur jafnan að vera kunnugastur í málum þessum. Að öðru leyti hef eg bent þíngmönnum á, að þeir geti gefið atkvæði fyrir aðalatriðunum í stjórnarfrumvarpinu, ef þeir aðhyllast breytingaratkvæðin nr. 108 og 113 viðvíkjandi kosningunum til amtsráðanna.

P. Sigurðsson: Eg held það megi segja líkt um þetta mál, eins og haft var eptir manni, að þó hann hefði átt 3 konur, þá hefði verið sitt að hverri og öllum nokkuð. *Þetta merkilega mál* hefur 4 mismunandi stefnur: 1. er stjórnarfrumvarpið, það hefur nefndin ekki getað aðhyllzt, og eg get það ekki heldur, því fyrst hlýtur amtsráðið, sem það vill hafa, að hafa í för með sér mikinn kostnað; því eg hygg, þó það væru kosnir embættismenn úr sýslunum, þá mundu þeir því að eins fást til að fara langar leiðir og taka setu í amtsráði, að þeir feingju eitthvað í staðinn, og því síður geta bændur gjört það endurgjaldslaust. Þegar nú það ætlast ekki til, að neinar sýslunefndir sèu hafðar, þá mundi þetta amtsráð þurfa opt að halda samkomur, eða þá sitja mjög leingi á ráðstefnu; þá sjá allir, að til þess feingist einginn maður nema fyrir fullt kaup, og yrði þá amtmaður optast einn, eins og verið hefur. Svo er nefndaruppástúngan, bæði meira og minna hlutans, og í 4. lagi sú minna hlutans uppástúnga, að fresta málinu. Hvað því viðvíkur, þá get eg ekki gjört eins mikið úr viðbjóð eða deyfð alþýðu á þessari nefndarstjórn í hreppum, eins og þíngmaður Gullbríngusýslu; því víða í sveitum, þar sem eg þekki til, eru nokkrir helztu sveitarmenn svona ólögskipað kosnir til að vera í ráðum og verki með hreppstjórum, og þykir mönnum svo betur fara; það er einkum skynsamari flokkur alþýðu, sem álítur, að af breytingu þessari, ef hún kæmist á, mundi fèlagslíf manna betur vakna og taka fljótar framförum; eg hef líka sömu skoðun og varaforseti, að menn æfist fljótask með reynslunni. Um það hefur og þjóðin beðið, að bætt yrðu sveitastjórnarlög vor, og þíngmenn, sem flestir eru nú þeir sömu og 1853, beiddust eptir frumvarpi til sveitastjórnarlaga til þessa þíngs, og tóku einkum fram, sem undirstöðuatriði, hreppa- og sýslu-nefndir; eg get því ekki lagt það til, að fara nú að biðja um að fresta málinu, því mér finnst það nokkurs konar óvirðing fyrir þíngið, að fara nú að biðja um frestun þessa máls, sem það beiddi um á næsta þíngi; en það má að vísu játa, að stjórnarfyrirkomulag vort, eins og því er nú varið, er þessu máli til fyrir-

stöðn. Það er búið að færa ástæður bæði fyrir álit meira og minna hlutans í nefndinni. Eg ætla ekkert að tala um þau mörgu breytíngaratkvæði, sem fram eru komin; því flest af þeim miða til þess, að gjöra ljósari þær greinir frumvarpsins, sem þau eru viðteingd, en einasta snúa mér að þeim síðustu úrslitum málsins, sem nefndina greinir á um. Framsögumaður lét það nú uppi, að menn þeir, er leggja ættu á úrskurði sveitarmálefna með amtmanni, ættu laun skilið fyrir starf sitt og kostnað, og er það rétt ályktun; en hann gat þess líka, þegar talað var um, ef kosnir væru margir hér búsettir í Reykjavík í nefnd, eptir uppástúngu minna hlutans, þá mættu þeir ekki eiga setu, ef Reykjavík ætti í sveitamáli við annan hrepp; hann sagði það væri móti lögum, að málspartar væru gjörðarmenn; þetta held eg líka. En þetta er þó tilfellið hjá meira hlutanum, þegar sýslunefndir mega kjósa gjörðarmenn úr sínum flokki. Það hefur verið talað um drátt þann, sem yrði á úrskurð málanna eptir uppástúngu minna hlutans; en sama getur komið fyrir hjá meira hlutanum, svo sem: amtmáður skal kalla menn með nægum fyrirvara, hinir segjast ekki hafa feingið þá köllun fyr en í ótíma. Þetta þarf að leggjast undir úrskurð stjórnarherrans í Danmörku; svo þarf að vísa því heim, til að fá upplýsingar, áður hann geti lagt úrskurð á. Þetta getur líka orðið dráttur, og svo er þá lítilfjörlegt, að vèr förum að biðja um þau lög, sem vilja, að yfir því líkt þurfi að fá felldan úrskurð af æðstu stjórn ríkisins í öðru landi.

Eg ætla því helst að halla mér að uppástúngu minna hluta nefndarinnar, þrátt fyrir tölu hins háttvirta *konúngsfulltrúa*. Hann taldi mörg tormeiki á uppástúngum bæði meiri og einkum minna hlutans, að það ekki feingist hjá stjórninni. Eg fer mér hægt að trúá, þó mér sè sagt, að þetta eða hitt fáist ekki hjá stjórninni, fyr en eg reyni. Hann sagði það móthverft öllum réttum reglum, að stjórnin veitti alþingi þetta vald, og svo ætti heldur að aðskilja öll dómstörf frá öðrum störfum, en sameina þau. En hvernig er dómstörfum skipað hjá oss? Eru þau ekki í höndum sýslumanna og amtmanna ásamt mörgum öðrum störfum? Sveitarmál held eg og ekki sèu umboðslegs eðlis. Það var þó sú eina réttarbót, sem stjórnin vildi veita alþingi 1851, að fá að ráða yfir sveitarmálefnum landsins, og því get eg ekki að óreyndu ætlað, að konúngur eða stjórn hans verði nú svo veitíngæhæg, að hun ekki vilji veita þingi þessu, sem nú einasta er ráðgefandi, þau réttindi, að það fái úrskurðarvald

yfir hreppakerlúngum í landinu, og það einasta, meðan stjórnarfyrikomulagið er undir þeirri óvissu, sem það sýnist nú vera.

Konúngsfulltrúi: Eg skildi að sönnu ekki ræðu þíngmannsins frá Rángárvallasýslu; en hafi hann meint, að ákvarðanir þær, er mér heyrðist hann skírskota til, heimiluðu alþingi nokkurt úrskurðarvald í umboðslegum málefnum, líkt eins og farið er fram á í uppástúngu minna hlutans, þá er það eintómur misskilningur hans.

Forseti: Þar nú tekur einginn til máls, álit eg þessari undirbúningsumræðu lokið. En nú er tíma svo fram komið, að eg held menn geti ekki lokið atkvæðagreiðslunni á þessum fundi, og vil eg því ákveða fund til þess seinna í dag.

Því næst var lesið upp *álitsskjal til konúngs um konúnglegt álitsmál um lagaboð þau, er út höfðu komið í Danmörk á árunum 1853—54*, og var það samþykkt af þinginu, svo hljóðandi:

Yðar konúngleg hátign hefur boðið fulltrúa yðar á alþingi í þetta skipti að leggja fram fyrir þingið þau almennu lagaboð, sem í Danmörku eru komin út á árunum 1853 og 1854, til þess að þingið segði álit sitt um það, hvort og að hverju leyti þessi lög gætu lögleiðzt einnig á Íslandi. Þetta mál var yfirvegað af 5 manna nefnd í þinginu, og síðan var það rætt á 2 aðalfundum, og leyfir nú þingið sér allraþegnsamlegast að segja álit sitt á málinu, sem eptir fylgir:

Lagaboð þau, sem hér ræðir um, eru tvenns konar eðlis; sum af þeim eru eptir reglum þeim, sem fylgt hefur verið hingað til, gildandi á Íslandi, án þess slíkt þurfi að fyrirskipa með sérstöku lagaboði; en aptur eru önnur, sem, til þess að fá hér lagagildi, þurfa úthrykkilegrar löggildingar. Til fyrra flokksins heyra að áliti stjórnarherrans auk samninga, sem gjörðir hafa verið á því umrædda árabili við önnur ríki, ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853, lögin frá 7. jan. 1853 og 8. desbr. f. á. um þær reikandi ríkisskuldir, auglýsing frá 21. okt. f. á. um enska sjómenn, sem strjúka frá skipum, sem þeir eru ráðnir til, og lögin um peningasláttu, frá 10. febr., og 16. febr., 25. apríl og 8. sept. 1854, og lagaboð af 10. febr. s. á., sem breytir nafninu á myntinni; en í hinu síðar greinda tilliti getur, eins og ráðgjafinn líka hefur tekið fram, einungis orðið spursmál um lagaboðið frá 3. marz 1854, sem breytir ákvörðunum 5. gr. í tilskip. frá 5. sept. 1794 um skottulækníngar. Þingið aðhyllist öldungis skoðun löggæzluráðgjafans um sjálfsagt lagagildi þeirra laga, sem að framan eru tilgreind, og heyra undir fyrra flokkinn, einungis

getur það ekki álitð, að tilskipunin frá 26. júlí f. á. um ríkisráðið sè sjálfsögð að vera hær gildandi, þó löggæzluráðgjafi hafi einnig talið hana með þeim almennu lagaboðum, sem slíka, þar sem hvorki staða Íslands í ríkinu enn þá er ákveðin, nè Íslandi veitt nokkur hluttaka í stjórnarskipun Dana, enn sem komið er, og enn fremur þykir þínginu, þótt það fullkomlega viðurkenni, að lögin um myntina og peningasláttu, sem að framan eru tilgreind, hafi hær sjálf-sagt lagagildi, án þess þörf sè til, að þau sèu heimfærð til Íslands með sèrstöku lagaboði, þó ástæða til, allraþegnsamlegast að leggja það til, að lagaboðið frá 10. febr. 1854, sem breytir nafninu á myntinni frá ríkisbábankamynt í ríkismynt, verði útpykkilega auglýst hær, sem gildandi, samkvæmt því, er gjört var, þegar ríkisbábankamyntin var lögskipuð með tilskip. frá 20. marz 1815. Með tilliti til þess, að ríkiserfðalögin eru svo mikilvæg og umvarðandi lög, þykir þínginu einnig ástæða til, allraþegnsamlegast að mæla fram með því, að þessi lög verði birt á íslenzku, svo þau geti orðið kunnug öllum landsbúum, og dirfist þíngið að vænast þess, að yðar hátign í þessari ósk þíngsins einúngis sjái vott um þann áhuga, sem það hefur á svo umvarðandi lögum, sem ríkiserfðalögin eru í hverju landi, sem er.

Viðvíkjandi lagaboðinu frá 3. marz 1854 hefur yðar hátignar löggæzluráðgjafi því að eins gjört ráð fyrir, að það yrði löggilt fyrir Ísland, að tilskip. frá 5. sept. 1794 væri hær í lagagildi, en þar sem nú þetta að þíngsins álitu ekki á sèr stað, leiðir þar af, að lagaboð þetta ekki getur hær á landi orðið löggilt; en um önnur af þeim almennu lagaboðum, sem út eru geingin fyrir Danmörku á því umrædda tímabili, og sem þurfa útpykkilegrar löggildíngar, til þess að geta gilt á Íslandi, getur hær ekki orðið spursmál, er þau öll lúta að málefnum, sem ekkert eiga skylt við þetta land.

Þannig verður það þíngsins allraþegnsamlegasta álit í þessu máli, að eingin af þeim á tímabilinu 1853—54 fyrir Danmörku útgeingnu almennu lagaboðum, sem, til þess að geta gilt á Íslandi, þurfa sèrstaklegrar löggildíngar, eigi að heimfæra til þessa lands; en hvað þau almennu lög frá þessu tímabili, sem eptir eðli sínu og innihaldi hafa sjálf-sagt lagagildi á Íslandi, snertir, leyfir þíngið sèr með 16 atkv. gegn 3 allraþegnsamlegast að beiðast þess, að ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853 verði birt hær á íslenzku, og sömuleiðis með 16 atkv. gegn 3, að lagaboðið frá 10. febr. 1854, sem breytir nafninu á ríkisbábankamyntinni í ríkismynt, verði auglýst og löggilt á

Íslandi, með þeirri orðabreytingu, að í 1. grein komi fyrir: „tilskip. 5. jan. 1813“ „tilskip. 20. marz 1815“, og í 2. gr. sæu felld úr orðin: „Kongeriget“ og „Repræsentativer“.

Reykjavík, 3. ágúst 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. P. Jónassen.

Þar næst var lesin upp *þegnleg bænarskrá til konungs um löggildingu Sauðárkróks*, og var hún samþykkt, svo hljóðandi:

Frá þíngmanni Mýrasýslu og þíngmanni Skagafjarðarsýslu eru komnar í þetta skipti 2 bænarskrár til alþíngis, um löggildingu af kaupþúni við Krossvík á Akranesi í Borgarfjarðarsýslu innan Íslands Suðuramts og við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu í Norðuramtinu. Þíngið fékk 5 manna nefnd úr þínginu mál þetta til yfirvegunar og meðferðar, og ræddi það því næst á 2 aðalfundum, og leyfir sér nú allraþegnsamlegast að segja upp álit sitt á málinu á þessa leið:

Hvað stofnun kaupþúns við Krossvík snertir, er það að vísu svo, að Borgarfjarðarsýsla ekki á neitt kaupþún innan takmarka sinna og heldur ekki Mýrasýsla, sem næst liggur við að vestanverðu, svo að hin fyr greinda sýsla að öllu, og hin síðar greinda að nokkru leyti verður að sækja til verzlunar í Reykjavík, sem fyrir hlutaðeigendur er bundið töluverðum örðugleikum, kostnaði og tímatöf, einkum ef landveg er farið, og enda hvort sem er, svo það er í eðli sínu, að hlutaðeigandi sýslubúar leggi þann áhuga, sem þeir gjöra, á það, að stofnað yrði kaupþún fyrir þá á hentugum stað, innan þeirra umdæmis, er þeir með þeim hætti gætu komist hjá þeim vandkvæðum, sem þeir nú ætla sig eiga við að búa, hvað verzlun þeirra snertir; en þíngið gat þó ekki í þessu fundið yfirgnæfandi ástæðu til, að mæla fram með bæninni um stofnun kaupþúns við Krossvík.

Þíngið komst nefnilega til þeirrar niðurstöðu, að örðugleikar þeir, sem hlutaðeigendur kvarta yfir, sæu raunar töluverðir, en þó hvergi nærri eins miklir, eins og þeir kynnu að virðast í fljótu bragði; því þar sem flutningar væru nú orðnir algjörlega frjálssir héraða á milli fyrir innlenda kaupmenn, hvyrfu þeir örðugleikar, sem hér ræddi um, að miklu leyti, enda væri það alkunnugt, að kaupmenn frá Reykjavík sigldu árlega upp Krossvík og einnig Straumfjörð í Mýrasýslu, og færðu landsbúum þangað nauðsynjar þeirra og tækju við vörum þeirra í staðinn, og væru hlutaðeigendur því, svo að kalla, undir sömu kjörum, eins og þeir hefðu kaupþún innan sinna

takmarka, en væru í annan stað lausir við þá annmarka, sem smákaupstúrn hær í landi hafa í för með sér. Undir þessum kríngumstæðum þótti þínginu ekki ástæða til, að mæla fram með bæninni, og þannig að stuðla til þess, að verzlunarkraptar Reykjavíkur skiptust og kæmust á dreif og það án yfirgnæfandi ástæðu, er þíngið yfir höfuð hlýtur að aðhyllast þá grundvallarreglu, að það sé nauðsynlegt fyrir alla framför verzlunar þessa lands, að verzlunarkröptunum, eins og bezt má verða, sé haldið saman að vissum stöðum, en þetta virðist að vera sá einasti vegur til þess, að geta komið hær upp efnuðum kaupstöðum, sem eptir hlutarins eðli er aðalskilyrðið fyrir því, að frjáls verzlun geti þrífzt hær og orðið að þeim tilætluðu notum fyrir landsbúa. Með 16 atkv. gegn 3 komst því þíngið að þeirri niðurstöðu, að ósk um stofnun kaupstúns við Krossvík ekki bæri að taka til greina.

Hvað stofnun kaupstúns við Sauðárkrók þar á móti snertir, þykir þínginu nokkuð öðru máli að gegna; að vísu eru 2 kaupstúrn eða þó heldur 2 kaupmenn (því þessi kaupstúrn standa að kalla hvort hjá öðru) í Skagafjarðarsýslu, á Hofsó og Grafarós, og stofnun kaupstúns við Sauðárkrók ætti eptir hlutarins venjulega eðli að draga töluvert úr verzluninni á þeim umgetnu kaupstúnum; en þessi skoðan fær að eins þýðingu, þegar málið er skoðað yfir höfuð og þær sérstaklegu kríngumstæður, sem hær liggja að, ekki eru teknar jafnframt til greina. Höfnin, sem Hofsó og Grafarós liggur við, er ein af þeim lókustu í landinu; byggíngarstæði er ekki til á hvorugum staðnum, og þannig ekki mögulegt, að koma þar upp fleiri verzlunarhúsum, og hær við bætist, að verzlun á þessu kaupstúni, þrátt fyrir það, þó það hafi allt af búið einsamalt að verzluninni í Skagafirði, aldrei hefur getað komizt upp eða feingið nokkra töluverða aðsókn, heldur hafa sýslubúar sókt önnur kaupstúrn, þar sem verzlunin var þeim hagsfelldari og svo betur útbúin af nauðsynjavörum. Svo þótt kaupstúrn yrði leyft að stofna við Sauðárkrók, missti Hofsó og Grafarós lítið eða ekkert af þeirri aðsókn til verzlunar, sem nú er þar fyrir; því hún er horfin þessum kaupstúnum, hvort sem er.

Aptur á móti er svo ástatt á Sauðárkrók, að þar er góð höfn og hagkvæmt og mikið kaupstaðarstæði á landi; af þessu leiðir þíngið þá ályktun, að ef leyft yrði að stofna þar kaupstúrn, mundi þar geta komizt upp aðalkaupstaður fyrir alla sýsluna, Grafarós-verzlun að minnsta kosti verða flutt á Sauðárkrók, en leggjast niður á Grafarós og Hofsó við eigandaskipti, ef til vildi, líka, en þegar svo væri komið,

- Tölul. 7., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 12 gegn
6 atkvæðum.
— 8. — — — — — með 13 gegn
5 atkvæðum.
— 9., 2. gr. hins konúngl, frv. með áorðnum breytingum: sam-
þykkt með 14 atkvæðum gegn 4.
— 10., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 15 gegn
3 atkvæðum.
— 11., 3. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt-
ingu: samþykkt með 14 atkvæðum gegn 4.
— 12., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 13 gegn
5 atkvæðum.
— 13., 4. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt-
ingu: samþykkt með 15 atkvæðum gegn 3.
— 14., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 14 gegn
4 atkvæðum.
— 15. — — — — — M. Andrèssonar: — — — 15 — —
3 atkvæðum.
— 16. — — — — — nefndarinnar: — — — 15 — —
3 atkvæðum.
— 17., 5. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt-
ingum: samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.
— 18., *breytingaratkvæði J. Sigurðssonar*: fellt í einu hljóði.
— 19. — — — — — fellt með 17 gegn 1 atkv.
— 20. — — — — — nefndarinnar: samþykkt með 14 gegn
4 atkvæðum.
— 21., 6. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt-
ingu: samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.
— 22., *breytingar- og viðauka-atkvæði nefndarinnar*: samþykkt
með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 23., 7. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt-
ingu: samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.
— 24., *viðaukaatkvæði J. Sigurðssonar*: fellt í einu hljóði.
— 25., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 14 gegn
4 atkvæðum.
— 26. — — — — — með 15 gegn
3 atkvæðum.
— 27. — — — — — með 15 gegn
3 atkvæðum.

Tölul. 28., <i>breytingaratkvæði nefndarinnar</i> : samþykkt með 14 gegn				4 atkvæðum.
— 29.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 30.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 31.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 32.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 33.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 34., 8. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt- ingum:	samþykkt með 14 gegn 4 atkvæðum.			
— 35., <i>breytingaratkvæði nefndarinnar</i> :	samþykkt með 14 gegn			4 atkvæðum.
— 36.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.
— 37.	---	---	—	með 13 gegn 5 atkvæðum.
— 38., 9. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt- ingum:	samþykkt með 15 atkvæðum gegn 3.			
— 39., <i>breytingaratkvæði nefndarinnar</i> :	samþykkt með 15 gegn			3 atkvæðum.
— 40., 10. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt- ingu:	samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.			
— 41., <i>viðaukaatkvæði H. Kr. Friðrikssonar</i> :	samþykkt með 14			gegn 4 atkvæðum.
— 42., <i>breytingaratkvæði nefndarinnar</i> :	samþykkt með 13 gegn			5 atkvæðum.
— 43.	---	---	—	með 13 gegn 5 atkvæðum.
— 44., 11. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt- ingum:	samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.			
— 45., <i>breytingaratkvæði nefndarinnar</i> :	samþykkt með 16 gegn			2 atkvæðum.
— 46.	---	---	—	með 14 gegn 4 atkvæðum.

Tölul.	47.,	12. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt-
ingum:	samþykkt með 15 gegn 3 atkvæðum.
—	48.,	breytingaratkvæði G. Brandssonar:	felld í einu hljóði.
—	49.	— — nefndarinnar:	samþykkt með 16 gegn
2 atkvæðum.
—	50.	— — — — —	— með 16 gegn
2 atkvæðum.
—	51.,	13. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt-
ingum:	samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.
—	52.,	viðaukaatkvæði J. Sigurðssonar:	felld í einu hljóði.
—	53.,	breytingaratkvæði nefndarinnar:	samþykkt með 13 gegn
5 atkvæðum.
—	54.	— — — — —	— með 15 gegn
3 atkvæðum.
—	55.	— — — — —	— með 14 gegn
4 atkvæðum.
—	56.	— — — — —	— með 13 gegn
5 atkvæðum.
—	57.	— — — — —	— með 15 gegn
3 atkvæðum.
—	58.	— — — — —	— með 13 gegn
5 atkvæðum.
—	59.	— — — — —	— með 15 gegn
3 atkvæðum.
—	60.,	14. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðnum breyt-
ingum:	samþykkt með 14 gegn 4 atkvæðum.
—	61.,	breytingaratkvæði nefndarinnar:	samþykkt með 13 gegn
5 atkvæðum.
—	62.,	15. gr. hins konúnglega frumvarps með áorðinni breyt-
ingu:	samþykkt með 14 gegn 4 atkvæðum.
—	63.,	breytingaratkvæði nefndarinnar:	samþykkt með 16 gegn
2 atkvæðum.
—	64.	— — — — —	— með 13 gegn
5 atkvæðum.
—	65.	— — — — —	— með 15 gegn
3 atkvæðum.
—	66.	— — — — —	— með 14 gegn
4 atkvæðum.

- [illegible]

- Tölul. 89., *ný grein nefndarinnar a*: samþykkt með 15 gegn
3 atkvækum.
- 90. ————— *b*: ————— með 14 gegn
4 atkvæðum.
- 91., *viðaukaatkvæði J. Hávarðssonar*: fellt með 11 gegn 7
atkvæðum.
- 92. ————— *J. Sigurðssonar*: fellt með 16 gegn 2
atkvæðum.
- 93., *nefndarinnar c í 25. gr.*: samþykkt með 14 gegn 4 at-
kvæðum.
- 94., *breytingaratkvæði G. Einarssonar*: samþykkt með 15
gegn 3 atkvæðum.
- 95., *nefndarinnar d í 25. gr.*: samþykkt með 14 gegn 4 at-
kvæðum.

Síðari hluti þessarar uppástúngu: „kostnað þann skal
— beri að greiða“, kom ei til atkvæða, þar hann var fall-
inn eptir atkvæðagreiðslunni um 94. tölulið.

- 96., *viðaukaatkvæði M. Andrèssonar*: samþykkt með 13 gegn
5 atkvæðum.
- 97., *ný grein nefndarinnar*: ————— með 14 gegn
4 atkvæðum.
- 98. *uppástúnga minna hluta nefndarinnar (Jóns Guð-
mundssonar)*:

Eptir beiðni hins 4. konúngkjörna þingmanns, *P. Péturssonar*, var nafnakall viðhaft við þenna tölulið, þannig að þeir sögðu *já*, sem samþykktu hann, en hinir sögðu *nei*.

<i>j á</i> (sögðu).	<i>nei</i> (sögðu).
<i>G. Einarsson.</i>	<i>P. Sveinbjörnsson.</i>
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>H. G. Thordersen.</i>
<i>P. Jónassen.</i>	<i>P. Guðmundsson.</i>
<i>Jón Guðmundsson.</i>	<i>P. Pétursson.</i>
<i>P. Sigurðsson.</i>	<i>V. Finsen.</i>
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	<i>J. Pétursson.</i>
<i>Ó. Sívertsen.</i>	<i>St. Jónsson.</i>
<i>J. Samsonsson.</i>	<i>J. Jónsson.</i>
<i>J. Kristjánsson.</i>	
<i>J. Hávarðsson.</i>	

Tölul. 98 var þannig samþykktur með 10 gegn 8 atkv.

Tölul. 99., viðaukaatkvæði *J. Jónssonar*: felldur með 9 gegn 9 atkv.

— 100., uppástúnga minna hluta nefndarinnar:

Við þenna tölulíð var haft nafnakall eftir beiðni sama þingmanns, og áður, og eftir sömu reglum;

já (sögðu):

nei (sögðu):

G. Einarsson.

P. Sveinbjörnsson.

E. Ó. Kúld.

H. G. Thordersen.

P. Jónassen.

P. Guðmundsson.

Jón Guðmundsson.

P. Pétursson.

P. Sigurðsson.

V. Finsen.

H. Kr. Friðriksson.

J. Pétursson.

Ó. Sívertsen.

St. Jónsson.

J. Samsonsson.

J. Jónsson.

J. Kristjánsson.

J. Hávarðsson.

Tölul. 100 var þannig samþykktur með 10 gegn 8 atkv.

— 101., viðaukaatkvæði *P. Sigurðssonar*: felldur með 11 gegn 7 atkvæðum.

— 102., breytíngaratkvæði *E. Ó. Kúlds*: — — 9 gegn 9 atkvæðum.

— 103. ——— *J. Jónssonar*: — — 14 gegn 4 atkvæðum.

— 104., uppástúnga minna hluta nefndarinnar:

Um hana voru greidd atkvæði með nafnakalli af sömu ástæðu og eftir sömu reglu, og á undan.

já (sögðu):

nei (sögðu):

G. Einarsson.

P. Sveinbjörnsson.

E. Ó. Kúld.

H. G. Thordersen.

Jón Guðmundsson.

P. Jónassen.

P. Sigurðsson.

P. Guðmundsson.

H. Kr. Friðriksson.

P. Pétursson.

Ó. Sívertsen,

V. Finsen.

J. Samsonsson.

J. Pétursson.

J. Kristjánsson.

St. Jónsson.

J. Hávarðsson.

J. Jónsson.

Tölul. 104 var þannig felldur með 9 atkvæðum gegn 9.

— 105., varauppástúnga minna hluta nefndarinnar: var þá fallin.

- Tölul. 106., *uppástíunga meira hluta nefndarinnar*: fallin eptir atkvæðagr. á undan.
- 107. ——— ——— ——— fallin eptir atkvæðagr. á undan.
- 108., *breytingaratkvæði V. Finsens*: fellt með 14 gegn 4 atkvæðum.
- 109., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 15 gegn 3 atkvæðum.
- 110., 21. gr. *hins konúnglega frumvarps með áorðnum breytingum*: samþykkt með 13 gegn 5 atkvæðum.
- 111., 22. gr. *hins konúnglega frumvarps óbreytt*: fallin með atkvæðagreiðslunni um 109. tölulið.
- 112., 23. gr. *hins konúnglega frumvarps óbreytt*: fallin eptir atkvæðagreiðslunni um 109. tölulið.
- 113., *breytingaratkvæði V. Finsens*: fallið eptir atkvæðagreiðslunni um 108. og 109. tölulið.
- 114., 24. gr. *hins konúngl. frumv. óbreytt*: fallin eptir atkvæðagreiðslu á undan.
- 115., 25. gr. *hins konúngl. frumv. óbreytt*: fallin eptir atkvæðagreiðslu á undan.
- 116., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 10 gegn 8 atkvæðum.
- 117. ——— ——— ——— með 10 gegn 8 atkvæðum.
- 118. ——— ——— ——— með 10 gegn 8 atkvæðum.
- 119., 26. gr. *hins konúnglega frumvarps með áorðnum breytingum*: samþykkt með 11 atkvæðum gegn 7.
- 120., *viðaukaatkvæði G. Einarssonar*: samþykkt með 11 gegn 7 atkvæðum.
- 121., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 10 gegn 8 atkvæðum.
- 122., *viðaukaatkvæði* ——— ——— með 11 gegn 7 atkvæðum.
- 123. ——— ——— fellt með 10 gegn 8 atkvæðum.
- 124. ——— *J. Sigurðssonar*: fellt með 14 gegn 4 atkvæðum.

Tölul. 125., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 10 gegn 8 atkvæðum.

— 126., 27. gr. *hins konúngl. frumv. með áorðnum breytingum*: samþykkt með 11 atkvæðum gegn 7.

— 127., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með undanfarinni atkvæðagreiðslu.

— 128.—129., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: þarf ekki að greiða atkvæði um eptir atkvæðagreiðslunni á undan.

— 130., *frumvarp stjórnarinnar með áorðnum breytingum*: samþykkt með 10 gegn 8 atkvæðum.

Var atkvæðagreiðslunni í máli þessu þannig lokið, og kvað forseti þá

Fundi slitið.

4. ágúst — tuttugasti og sjöundi fundur.

Allir á fundi, nema hinn annar konúngkjörni þíngmaður (andlegu stéttarinnar), þíngmaður Árnesínga, Skagfirðínga, og Mýramanna, er allir höfðu tjáð *forseta* forföll sín vegna lasleika.

Gjörðabók fyrir síðasta fund lesin upp og samþykkt.

P. Pétursson: Eg óska þess, að það verði bókað, að eg, sem framsögumaður í sveitastjórnarmálinu, hafi skorast undan að taka saman álitsskjal til konúngs í því máli, bæði af því eg treysti mér ekki til þess eptir þeirri atkvæðagreiðslu, er fram fór í málinu í gær, og af því eg ekki heldur get álitit, að eg eigi að gera það, þar eð þíngið hefur lagt samþykki sitt á ágreiningsatkvæði minni hlutans um seinustu úrslit allra sveitamála, sem er mjög verulegt atriði í þessu máli; og get eg í þessu efni skírskotað til þess, sem átti sér stað hér um daginn, þar sem varaforseti varð að taka að sér að semja álitsskjalið í vegabótamálinu, og eins varð eg 1853 að taka að mér, að semja álitsskjalið í verzlunarlagamálinu, af því breytingaratkvæði mitt við nefndarálitit fékk samþykki þíngsins.

Jón Guðmundsson: Eg vil geta þess, að í vegabótamálinu stóð allt öðruvísi á; þar voru allar nefndaruppástúngurnar felldar, en breytingaratkvæði mín samþykkt í þeirra stað; en hér eru svo að segja allar uppástúngur sjálfrar nefndarinnar samþykktar af þínginu. Mér finnst því liggja í augum uppi, að hinn háttvirti framsögumaður í sveitastjórnarmálinu hafi eingar ástæður til að afsaka

sig frá að semja álitsskjalið til konungs, því þetta hafa einnig gert áður hér á þingi þeir menn, sem þó hafa orðið í minni hluta með nefndaruppástúngur sínar í þinginu. Eg fyrir mitt leyti er búinn að takast á hendur að semja svo mörg álitsskjöl og bænarskrár, að mér er fullfengið með það til þíngloka; en eg veit ekki til, að fram-sögumaður eða neinn hinna, sem var í meira hluta nefndarinnar, hafi neinum slíkum störfum að gegna.

E. Ó. Kúld: Þar eð ræður manna eru farnar að benda að þingskrifurunum, þá vil eg segja, að eg varla mundi hafa skorast undan, ef eg hefði treyst kröptum mínum til þess, en þingskrifararnir hafa, eins og menn vita, meiri starfa á höndum, en aðrir þíngmenn, og annríki einkum seinustu dagana, og eg skil ekki í því, að þíngið með sanngirni geti krafist þess af þingskrifurunum, auk þess að 76. gr. í tilskipun 8. marz 1843 bendir á annan úrveg, og gjörir þingskrifarana lausa við þann starfa. Eg mun því sem þingskrifari að þessu sinni skorast undan að takast á hendur að skrifa álitsskjal með svo margbrotinni atkvæðagreiðslu, eins og hér er, en ef einhver annar vill takast það á hendur, þá vil eg ekki skorast undan að styrkja hann til þess, ef eg gæti.

G. Einarsson: Eg verð að svara í sömu átt, sem þingskrifari, og álíta það ónægætislegt, að fara að demba þessu á okkur, sem höfum með þeim mestu störfum að gegna á þinginu. En fáist einginn, þá verð eg að skírskota til 76. gr. í tilsk. 8. marz 1843, að þíngið nefni til þess einstakan mann, og hann skal eg styðja, að því leyti sem mér er unnt; en fyr læt eg skrifa til skarar, en eg semji álitsskjalið; því lögin frí okkur þingskrifarana frá þessum störfum, þegar eins er ástatt og, í þessu máli.

J. Pétursson: Eg er í meira hluta nefndarinnar og get því ekki samið það; eg verð að álíta, að 76. gr. alþingistilsk. líka frí meiri hlutann frá, að gera það, þar meining hans ekki komst fram við atkvæðagreiðsluna; auk þessa er eg svo lasinn, að eg alls ekki gæti það.

Forseti: Fyrst svo margir skorast undan, að semja álitsskjalið, þá verð eg að hreifa mínu áliti og ástæðum, að einn úr meiri hluta nefndarinnar eigi að semja álitsskjalið; eg sé nefnilega ekkert á móti því, að meiri hluti nefndarinnar skrifi álitsskjalið, þó minni hlutinn hafi í einhverju orðið ofan á, því sá sem skrifar álitsskjalið, hann á einungis að framsetja málalok og ástæður, samt úrslit málsins við atkvæðagreiðsluna. Eg sé ekki annað, en að ástæðurnar megi eins

telja fram fyrir því; en hitt er víst, að einginn getur verið eins kunnugur öllum málavöxtum, og framsögumaður nefndarinnar, sem hefur sett sig inn í hverja særstaka grein í málinu.

Eftir dagskránni kemur þá til undirbúningsmæðu *þegnleg uppástúnga um, að fullnægt verði konúnglegum úrskurði 8. apríl 1844*, um að þeir, sem sækja um embætti á Íslandi, skuli hafa tekið próf í íslenzku máli.

Framsögumaður nefndarinnar er hinn 6. konúngkjörmi þíngmaður, *P. Guðmundsson*, og afhendi eg honum því nefndarálit.

Nefndarálit hljóðar svo:

Hið heiðraða alþingi hefur kosið oss í nefnd, til að segja álit vort um eptirtalin tvö atriði í uppástúngu nokkurri, sem nú kom til þingsins, og eru þessi atriði þess efnis:

1. Að vitnisburðir þeir, sem konúngsúrskurður 8. apríl 1844 áskilur, verði ekki teknir gildir, nema þeir sèu frá prófessórnnum í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, eður frá þeim kennara, sem settur er til að kenna íslenzku við hinn lærða skóla í Reykjavík.

2. Að ákvarðanirnar í bræfi stjórnarráðanna 14. júlí og 19. ágúst f. á. verði apturkallaðar.

Eftir að vèr nú höfum íhugað málefni þetta, skulum vèr nú segja frá álitinu voru um það.

Hvað hið fyr nefnda atriði snertir, þá er það öldungis nauðsynlegt, eins og það og er fyllilega viðurkennt með áminntum úrskurði hins háseila konúngs, *Kristjáns* hins 8., að hver sá, sem nokkurt konúnglegt embætti fær hær á landi, sè svo fær í íslenzku máli, að hann bæði að fullu geti skilið það, þegar það er talað, og að hann eins geti vel gjört sig skiljanlegan í því; því það er meginhluti allra landsmanna, er ekki kann annað mál en íslenzku eina; þetta er með öllu nauðsynlegt fyrir hvern þann, er fær hær dómaraembætti og eins fyrir lækninn, og höldum vèr, að í þessu efni megi því alls ekkert hliðra til frá boðum úrskurðarins, og að því eigi alls ekki að veita embættið, nema með *bónarbræfinu sjálfu fylgi* hið áminnzta skýrteini, og eins að skýrteinið eigi að vera *áreiðanlegt*, og vèr ákítum, að til þess að afstýra öllum vafa um áreiðanlegleika þess, væri það einkarvel fallið, að það væri gefið af kennara þeim, sem settur er við háskólann í íslenzku máli, og það því fremur, sem hlutaðeigendur ætíð mundu eiga hægt með, að láta hann reyna sig, og fá hjá honum því á-

minnzt skýrteini, ef þeir væru annars nógu færir í málinu; hitt kæmi sjaldnar fyrir, að hlutaðeigendur ættu hægra með, að fá vitnisburð um þetta hjá þeim, sem kennir íslenzku hér við skólann; en skyldi þó svo aðbera, álstum vèr, að vitnisburður þess manns í tæðu efni hlyti að álitast fulláreiðanlegur, þegar sá hinn sami væri konúng-
legur embættismaður, eður einn af fœstu kennendunum tæðs skóla.

Hvað þar á móti hið siðar nefnda atriði snertir, þá virðast hinar áminnztu ákvarðanir í fyr nefndum stjórnarráðabréfum að vísu hafa, eptir þeim upplýsingum, sem fram hafa komið á þínginu, verið nokkuð misskildar af í hið minnsta sumum háyfírvöldum landsins, en þar eð þessi ráðherrabréf einúngis bjóða þeim embættismönnum, sem um það eru færir, að rita á dönsku bréf sín og álitsskjöl, þegar þau eiga að sendast stjórnarráðherrunum, og að láta fylgja álitsskjölum, sem rituð eru á íslenzku og þurfa að sendast áminnztum stjórnarráðum, sönnuð eptirrit, og þessi tilhögun þannig ekki snertir aðra, en áminnsta embættismenn, eður neinn einstakan mann, er vill bera upp málefni sín við stjórnina, þá virðist áminnztur misskilningur ekki geta verið næg ástæða til þess, beinlínis að biðja um breytingu á áminnztum stjórnarráðherraákvörðunum.

Nefndin leyfir sèr þannig að ráða þínginu til, að beiðast þess: að vitnisburðir þeir, sem konúngsúrskurður 8. apríl 1844 áskilur, verði ekki teknir gildir, nema þeir sèu frá kennaranum í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, eða frá þeim fœstum kennara við hinn lærða skóla í Reykjavík, er kennir þar íslenzku.

Reykjavík, 1. dag ágúst mánaðar 1855.

Jón Guðmundsson. P. Guðmundsson, J. Pétursson.
formaður og framsögumaður.

Framsögumaður: Eg hef tekizt á hendur að vera framsögumaður í þessu máli, ef að hinn heiðraði varaforseti, sem hefur verið kosinn framsögumaður í málinu, skyldi sitja í forsetasætinu. Þar þetta skilyrði fyrir, að eg takist framsöguna á hendur, ekki á sèr stað, þá vil eg skjóta því til hins háttvirta *forseta* og varaforseta, hvort þessi ekki eigi að taka framsöguna að sèr; held eg, að það muni í öllu tilliti vera betra fyrir málið, enda mun framsagan hvorki verða laung eða örðug.

Forseti: Eg vil óska, að hinn konúngkjörni þíngmaður haldi heit sitt vel, því þá er vel gert, ef dálítið betur, en lofað var.

Framsögumaður: Þíngið mun af þessu sjá, að nefndin ei gat

aðhyllt nema hina fyrri uppástúnguna, nefnilega að sem nákvæmlegast verði aðgætt, að úrskurðinum af 8. apríl 1844 verði hlýtt, svo að þeir, sem saki um embætti hér, leggi fram áreiðanlegan vitnisburð um þekkingu þeirra í íslenzku máli. Þessi þekking er allt eins nauðsynleg fyrir embættismann, sem ekki er íslenzkur, eins og þeim, sem við hann eiga að skipta; það er honum eins nauðsynlegt, hvað vandaður ag góður maður hann að öðru leyti kann að vera, að hann hafi þekkingu á málinu, og að bæði hann sjálfur og embættisverk hans geti skilist. Fólkið tekur honum vel, þegar hann kann málið, en amast við embættisgjörðum hans einúngis þess vegna, þegar hann ekki kann málið. Hvað í þessu efni kann að hafa átt sér stað hér á landi, það ætla eg að ekki eigi við að tala um hér á þessum stað.

Hvað hinni aunari uppástúngu viðvíkur, þá gat nefndin ekki aðhyllt hana. Nefndinni þótti það í eðli sínu, að embættismenn rituðu á dönsku, og að ekki væri of mikið heimitað í þeim umgetnu ráðherrabréfum, þó að þeir embættismenn, er tekið hafa embættispróf við háskólann, og bera fram bænir sínar fyrir stjórnina, yrðu að skrifa þær á dönsku, og álitskjöl þeirra um bænir landsbúa. Málefnið sjálf liða heldur ekkert við það, þótt þau komi fram fyrir stjórnina á því máli, sem henni er tamast, en það er dönsk túnga, og mun verða, svo leingi sem íslenzkan ráðherra vantar. Þó að nú hin íslenska stjórnardeild skilji íslenzku, þá verður hún þó að senda hlutaðeigandi ráðherra málið undirbúið á dönsku. Ráðherrabréfin af 14. júlí og 19. ágúst fara því fram á það, sem rétt er og sanngjarnt, en það getur verið, að sum háyfirvöld hafi lagt aðra þýðingn í þau, en í þeim er; vèr í nefndinni gátum því ekki stúngið upp á neinni breyting í þessu efni.

Jón Guðmundsson: Eins og þíngmönnum er kunnugt, þá bar eg upp þessar uppástúngur fyrir þíngið; en þegar málið kom til nefndarinnar, þá gat eg ekki annað en látið sannfærast af ástæðum meðnefndarmanna minna fyrir, hversu nefndin hefur nú tekið í seinna atriði uppástúngunnar; ekki samt af því, að eg eigi fyndi, að þíngið hefði í raun rættri átt að hreifa þessu máli, heldur af því það hefði helzt átt að vera í þá stefnu, að bera sig upp undan *skilnógi* háyfirvaldanna á þessum brèfum stjórnarráðanna, en ekki um *brèfin sjálf*, eins og þó uppástúngan helzt fór fram á. Eg varð því að slá undan, og láta skoðun meðnefndarmanna minna með tilliti til, hvernig þessi brèf stjórnarinnar ætti og mætti skilja, og það eina

gæti hér orðið umtalsefnið, en ekki að þessu sinni hitt, hvernig háyfirvöldin hafi skilið þau og útlagt, og nefndin hefur líka tekið það fram, að stjórnin sjálf ætlist ekki til, að öll bréf og öll mál, sem til hennar ganga, skuli rífa á dönsku. En eg hef í höndum mér bréf háyfirvalds frá 14. nov. 1854, og er mér þar með sent aptur bréf, sem eg hafði skrifað fyrir einn af kjósendum mínum í Skaptafells-sýslu, af því það var ritað á íslenzku, og mér skipað að senda bréf á dönsku samkvæmt bréfi innanríkisráðherrans 14. júlí það ár. Eg hef líka umburðarbréf af 18. okt. 1854 frá einu af háyfirvöldunum, og er þar sagt í niðurlaginu, þar sem ráðherraðræfið er kunnbert á undan, og flytur hér af, að *öll mál*, sem ganga til stjórnarráðanna eða til konúgs, verða hér eptir að vera rituð á dönsku. Hér af sjá allir, að mönnum er skipað að skrifa öll bréf til stjórnarinnar á dönsku, en þetta er að vísu byggt á þeim skilnáingi, sem háyfirvöldin hafa lagt í bréfin, en ekki á bréfunum sjálfum, eins og líka nefndin hefur tekið fram. Mér fyrir mitt leyti hefði fundizt réttast, að bera sig upp undan þessum misskilnáingi fyrir stjórninni, eða konúnginum; en vonandi er, að þetta lagist, þegar því nú þannig er hreift.

V. Finsen: Fyrir mitt leyti álit eg, að úrskurður konúgs af 8. apr. 1844 hafi verið mikill velgjörningur fyrir landið, frá því sem áður var, og eg álit líka, að konúgsúrskurði þessum eigi að fylgja, samkvæmt innihaldi hans; en eg er samt í nokkrum vafa um, hvort rétt sé að beita reglu þeirri, að menn ekki megi fá embætti hér, nema menn séu fullkomlega færir í íslenzku, með of miklum strángleika í hverju tilfelli. Þetta kemur einkum fram, þegar embættið yrði að standa liðugt í hálft eða heilt ár, þángað til hlutaðeigandi væri búinn að fá nægilega góðan vitnisburð um kunnáttu sína í málinu; þá getur verið spursmál um, hvort ekki landið hafi betra af, að fá manninn upp strax eptir nokkuð minni undirbúning, heldur en að einginn, sé til að þjóna embættinu um leingri tíma; þetta á einkum við um læknaembættin hér. Eg færi þetta ei til sem ástæðu, til þess að fylgja ekki konúgsúrskurðinum, heldur sem atriði, er gæti verið spursmál um í einstökum tilfellum að takatil greina. Í konúgsúrskurðinum stendur líka einúngis, að hlutaðeigandi eigi að skilja íslenzku, en það getur þá verið vafasamt, hvað strángt þetta á að takast; menn geta skilið vel eitthvert mál á bók, án þess að menn þurfi að vera færir um að tala það. Eg skal að öðru leyti, að því leyti stúngið er upp á, að kennarinn við háskólann í íslenzku eigi að reyna hlutaðeigendur, geta þess, að eg veit ekki, hvort þetta kennara-

embætti er stofnað sem stöðugt embætti, eða einúngis fyrir tíð þess, sem nú er í því embætti; auk þessa er þetta embætti ekki í íslenzku yfir höfuð, heldur í fornri íslenzku, og get eg þá vel ímyndað mér, ef það annars er fast embætti, að sá, sem feingi það næst, yrði danskur maður, sem gæti verið vel að sêr í hinu forna íslenska bókamáli, en án þess að hann þekkti neitt til nýrri íslenzku, eða gæti talað hana, og það er þó töluverður munur á málinu nú og í fornöld.

Framsögumaður: Hér var af uppástúngumanni nefnt bréf af 14. nóv. í fyrra, og geri eg ráð fyrir það hafi verið frá stiptauntmanni vorum; eg skal ekki bera á móti því, að mér finnst, að hann í því hafi nokkuð misskilið þá umgetnu úrskurði stjórnarinnar; en eg vil minnst þess, að þetta er einmitt sá maðurinn, sem innfærði íslenskar bréfaskriptir milli íslenskra yfirvalda hér á landi, og fyrir þetta mun honum heldur aldrei verða gleymt, heldur en margt annað ágæti hans.

H. Kr. Friðriksson: Eg vildi taka það fram, þar sem hinn 5. konúngkjörni þingmaður sagði, að kennaraembættið í íslenzku við háskólann í Kaupmannahöfn ekki sê stöðugt, að þar sem nú eru tvö kennara-embættin í íslenzku, þá er þó annað þeirra stöðugt, enda þótt það embættið eigi væri álitð stöðugt, sem Íslendingur nú er settur í, og sê eg þá ekkert móti því, að kennarinn í íslenzku við háskólann gefi vitnisburðinn. Eg get heldur ekki talið svo mikinn mun á nýrri og fornri íslenzku, að ekki hver útlendingur, sem skilur forn málið, og sem trúað væri fyrir að kenna það, geti sêð, hvort sá, sem hann reynir, kann íslenzku yfir höfuð. Eg hef skilið konúngsúrskurðinn 8. apr. 1844 svo, að sá, sem um embætti sækir á Íslandi, eigi ekki að eins að geta lesið á bók, en líka skilja þá, sem við hann tala, og gjört sig skiljanlegan fyrir þeim.

J. Pétursson: Eg vildi drepa á það, að eg álít muninn á fornri og nýrri íslenzku ekki meiri en svo, að eg held, að hver, sem skilur forna íslenska bók, eptir vikudvöl hér muni geta gert sig vel skiljanlegan við landsmenn. Það mun sjaldan koma fyrir, að sá, sem kennir íslenzku í Reykjavík, muni gefa slíkan vitnisburð, en það getur, eins og hinn konúngkjörni varaþingmaður fór fram á, þó komið fyrir, að maður útlenskur yrði fyrst settur sem embættismaður hér, áður hann er fullnuma í íslenzku, af því eingir aðrir, sem færir væru um að gegna embættinu, sæktu um það; þegar hann nú væri búinn að vera hér nokkuð og væri orðinn fullnuma í íslenzku, væri þægilegt fyrir hann, ef hann nú vildi sækja, að geta hér á landi feingið

hinn umrædda vitnisburð, er hann þá gæti sent hëðan með bónarbrëfinu sjálfu.

H. Kr. Friðriksson: Eg vil geta þess um nefndarálitið, að þar stendur „settur kennari“. Þetta kynni að misskiljast, þar menn ekki eru settir sem kennarar í neinni sérstakri vísindagrein, en að skólastjórinn skiptir niður verkum meðal kennaranna, eptir sanikomulagi við þá.

J. Kristjánsson: Eg veit ekki, hvort mër hefur heyrzt rétt eða skilist tala hins heiðraða konúngkjörna varabíngmanns áhrærandi konúngsúrskurðinn, og vil eg þess vegna til vara taka það fram, að eg álit það lögunum til mesta hnekkis, ef ekki er eptir þeim lífað, heldur farið í kríngun þau, meðan þau eru í gildi, og það er til að raska öllu góðu skipulagi og hlýðni við lögin, ef verið er að troða inn í þau annari þýðingu, en löggjöfin hefur meint.

J. Guðmundsson: Þeir, sem sækja um embætti hër, eiga eptir konúngsúrskurðinum að vera svo vel að sér í íslenzku, að þeir geti skilið mál manna, og gert sig skiljanlega fyrir þeim í íslenzku; um þetta eiga þeir útlendir menn, sem um embætti sækja hër, að senda „áreiðanlegan“ vitnisburð, undir eins og þeir sækja um embættið, en ekki draga það, þángað til þeir eru búnir að fá embættið, og mër finnst það merkilegt af hinum háttvirta konúngkjörna varabíngmanni, að hann, sem þó er lagamaður, skuli vera að draga í efa orð og ákvarðanir þessa merkilega úrskurðar, og draga úr þýðingu hans, þó að honum hafi ekki verið fylgt til þessa, þar sem hann er ein af hinum ógleymanlegu menjum um réttlæti og mildi *Kristjáns* 8. til vor Íslendinga.

V. Finsen: Það var ekki mín meiníng, að fara ætti í kríngun úrskurðinn eða draga úr honum, en eg vildi lýsa þeim vafa, sem að ætlun minni stundum gæti átt sér stað hjá stjórninni, þegar á ríður, að fá eitthvert embætti fljótt veitt. Eg óska, að úrskurðinum sé framsýlt, en hann velur ekki þau allrastraungustu orð, og spursmálið er, hvort það á nú að gjöra regluna strángari. Hvað þíngmaður Reykjavíkur var að tala um hin 2 kennaraembætti við háskólann, annað í íslenzku, en hitt í fornu Norðurlandamálunum, þá ætla eg það mjög óvíst, hvort sá kennari, sem settur er í fornum Norðurlandamálum, verði fær um að reyna mann í íslenzku.

P. Sveinbjörnsson: Þó eg ásetti mër, ekki að fara orðum um þetta mál, þá ætla eg samt að koma fram með breytingaratvæði um, að allt í uppástúngu nefndarinnar eptir orðið „Kaupmannahöfn“ falli

burt, þar mætur finnst það ekki vera rétt, eða þá of seint, að fara að reyna embættismenn í íslenzku, eptir að búið er að veita þeim embætti, og þeir eru álitnir færir til þess. Þetta getur eptir minni ætlan ekki átt sér stað.

Jón Guðmundsson: Meiningin í þessu breytingaratkvæði er óneitanlega góð, en kemur þó hvorki saman við konungsúrskurðinn né uppástúngu nefndarinnar; því einmitt með bónarbræfinu um embættið, á að fylgja áreiðanlegur vitnisburður. Nefndin hugsaði sér, að uppástunga hennar, svona löguð, gæti komið sér vel fyrir útlenda menn, sem væri staddir á Íslandi, því svo getur vel að borið, þó þetta kunni miklu sjaldnar að koma að.

H. Kr. Friðriksson: Eg ætla að svara hinum heiðraða 5. konungkjörna þingmanni því, að eg veit ekki betur, en að kennarinn í Norðurlandamálunum líka sé settur til að kenna íslenzku, og það væri eptir hans uppástúngu, að sérstakur kennari var settur í íslenzku; verði embætti þess manns, er nú kennir íslenzku, lagt niður, þá tel eg það sjálfsagt, að hinn taki aptur við kennslunni í íslenzku, eins og öðrum Norðurlandatúngum.

P. Sveinbjörnsson: Eg verð að svara hinum heiðraða varaforseta því, að það verður langt að sækja vitnisburð frá Íslandi til háskólans; en hvaða vitnisburð þarf hêðan fyrir innlenda? Það mun svo sjaldan sem aldrei koma fyrir, að danskur maður verði hêr staddur að staðaldri, sem vill sækja um embætti á Íslandi.

Framsögumaður: Að vísu mun það ekki opt að bera, að seinni hluti uppástúngu nefndarinnar verði notaður, eða að menn sækja vitnisburðinn hingað; en það er hægt að hugsa sér það, að það gæti þó aðborið, t. d. danskur læknir kann að vera á ferð hêr, og vill sækja um embætti, sem þá losnar hêr; það væri honum óhagkvæmt, ef hann ekki gæti feingið vitnisburð hêr, til þess að senda með bónarbræfinu um embættið. Þetta kann nú sjaldan að koma fyrir, en það er eingin ástæða til þess, ekki að fallast á greinda uppástúngu nefndarinnar.

Forseti: Fyrst nú ei fleiri vilja ræða þetta mál, þá er undirbúningsumræðunni lokið.

Af því hêr hafa komið fram svo margar mótbárur móti, að semja álitskjal í sveitastjórnarmálinu, þá neyðist eg nú til að taka til þeirra ráða, sem alþingistilskipunin leyfir mêr. Það mundi líta illa út, ef ekkert álitskjal yrði samið í málinu vegna þvergirðings nokkurra manna. Eg hef nú reynt að fara bónarveg að nefndarmönnum um

þetta, og hefur það ekki geingið; þó er einn eptir af þeim, sem eg hef ekki reynt við, sem eg veit að bæði er fær um að gjöra það, og sem þingið treystir til þess. En það er þingmaður Norður-Þingeyjarsýslu. Eg sé ekki, að það liggi neinn erfiðleiki í, að semja álitsskjal í máli fyrir það, þó málið hafi ekki farið að öllu leyti eptir manns eigin sannfæringu á þinginu; því þar eru teknar fram ástæður þingsins, og það getur því eingan meitt, þó hann semji álitsskjal í máli, sem fallið hefur gegn atkvæði hans. Eg vil því enn fara bónarveg að þingmanni Norður-Þingeyjarsýslu, og biðja hann að semja álitsskjal þetta, og vera búinn með það á miðvikudaginn, og hafa þingskrifarnir lokað að styrkja til þess, og eins hefur minni hluti nefndarinnar lokað að semja álitsskjalið að sínum hluta. Eg get annars ekki séð, að maður úr meira hluta nefndarinnar þurfi neitt að meiða samvizku sína, þó hann semji álitsskjal þetta, og vil eg því biðja þingmanninn að taka það að sér.

J. Jónsson: Það er hvorki af virðingarskorti nè óhlýðni við þingið eður hinn háttvirta *forseta* þess, að eg verð að skorast undan þessari beiðni hans; því bæði er það, að eg er síður maður til þess en sumir hinna menntuðu manna, sem gefið hafa minna hlutanum atkvæði sitt, og þar fyrir utan ætla eg þetta málefni hið langvandamesta málið, til að semja álitsskjal í, af öllum þeim, er hér hafa nú komið fyrir á þinginu, þar það er svo mjög orðið frábrugðið frumvarpinu, og atkvæðagreiðslan laung og margbrotin; og í samvinnu við aðra, í tilbúningi þess, ætla eg að eg mundi verða mjög stírdur, og verð eg því að frábiðja mér þenna starfa, því mér fyrir mitt leyti finnst það líka mjög óþægilegt, að þurfa að neyðast til, að segja hans hátign konúnginum það, að hið íslenzka alþing hafi ekki haft sterkari sannfæringu en svo fyrir stofnsetningu hins nýja úrskurðarvalds, sem fólgið ætti að vera í 7 manna nefnd í Reykjavík, eptir hvert alþing, að einungis 9 atkvæði hefðu samþykkt það móti 8, og þó er enn óskemmtilegra fyrir hvern, sem tilbúning alþingis-skjalsins tekst á hendur, að geta ekki til fært nokkrar sennilegar ástæður fyrir meiningu minna hlutans, því enn nú hef eg ekki heyrt þær koma fram, hvorki í umræðum málsins, eða í ágreiningsatkvæðinu.

Forseti: Eg hef nú leitað á öllum nefndarmönnum, og er þar sama hljóð í stroknum, hvernig sem hann er skekinn. Eg verð því að grípa til þess, sem fyrir er mælt í 76. gr. alþingistilskipunarinnar, og biðja þingið að kjósa mann til þess.

G. Einarsson: Eg vil benda þíngmönnum á 76. gr. alþingis-tilskipunarinnar, þar sem þingskrifarnir eru undanskildir starfa þessum, því nefndarálitid hefur í öllu því *verulega* feingið framgáng, og meðhald þingsins, og vona eg því, að þíngmenn velji okkur ekki.

E. Ó. Kúld: Eg verð og að lýsa því yfir, að þó eg yrði kosinn, mundi eg nauðugur taka þenna starfa að mër, einkum þar eg álit, að eg eigi rétt á, að skorast undan því eptir alþingis-tilskipaninni 76. gr.

Jón Guðmundsson: Eg vil benda meira hlutanum á, að minna hlutanum er leyft í alþingislögunum að taka fram sínar ástæður, jafnvel í sérstöku álitsskjali til konúgs, svo eg held, að meira hluta nefndarinnar, sem varð í minna hluta í þínginu gefist hér hið bezta tækifæri til að taka sínar ástæður sem bezt fram móti því, sem upp á varð í þínginu eptir atkvæðagreiðslunni.

Voru þá atkvæði greidd, og fékk *P. Pétursson* 5 atkvæði, *J. Pétursson* 4, og *H. Kr. Friðriksson* 3, *Jón Guðmundsson* og *P. Jónassen* sín 2 hvor, og *J. Jónsson* 1.

P. Pétursson: Eg verð enn að skorast undan verki þessu, því eg treysti mër alls ekki til að gjöra það svo, að þínginu verði þent með því. Kann ske einhver hinna, sem feingu flest atkvæði, vildu takast það á hendur.

Forseti: Eg er óhræddur þingsins vegna um þetta í höndum hins heiðraða 4. konúngkjörna þíngmanns, því bæði mundi hann leysa það eins fljótt og eins vel af hendi, og hver annar. En ef t. a. m. þíngmaður Strandasýslu vildi taka það að sèr, þá er eg vel ánægður með það.

J. Pétursson: Eg treysti mër ekki til þess, því eg er svo lasinn.

P. Pétursson: Eg hef aldrei fyr skorast undan störfum við þíngið, og eg mundi ekki hafa gjört það nú, ef mër fyndist ekki, að eg hafi til þess siðferðislega hvöt. Að öðru leyti vil eg gjarnan styrkja þann, sem tekur að sèr að semja álitsskjal þetta.

Forseti: Má ske þíngmaður Reykjavíkur, sem hefur feingið 3 atkvæði, vilji taka þetta að sèr.

H. Kr. Friðriksson: Eg finn mig að vísu næsta vanmáttugan til slíks starfa, en þó vil eg heldur reyna til að taka það að mër, en að þíngmenn gjöri sèr, eg hefði nærri því sagt, meiri vanvirðu, en komið er, með þessum eilífu afsökunum frá því að rita álitsskjal þetta.

P. Pétursson: Eg sè alls einga vanvirðu í, að skorast undan

þessu, og mæð þykja það fremur rustaleg orð, að kalla þetta svo, og ættu þíngmenn að varast að hafa þau á þessum stað.

Forseti: Eg vil þíngsins vegna þakka þíngmanninum fyrir, að hann tókst þetta á hendur, og ef hann vill nota sér boð þeirra, sem lofað hafa að hjálpa til þess, þá vona eg, að þeir snúist vel við því.

Því næst var lesin upp *þegnleg bænarskrá þíngsins til konúngs um kollektureiknúngana*, og var hún samþykkt, svo hljóðandi:

Til konúngs!

Til alþíngis hefur komið bænarskrá þess innihalds, að þíngið allraþegnsamlegast biðji yðar hátígn, allramildilegast að láta leggja fyrir hið næsta alþíngi greinilegan reiknúng um: 1, upphæð kollektusjóðsins, þegar hann allur var fyrst innkominn, og 2, um það hversu hann hafi síðan aukizt.

Til að fhuga þetta mál, kaus þíngið sér 3 manna nefnd, og eptir að það síðan hefur verið rætt á 2 aðalfundum þíngsins, leyfir það sér nú allraþegnsamlegast að bera fram fyrir yðar hátígn meinúngu sína um bænarskrána á þessa leið:

Hvað hina fyrstu uppástúngu bænarskráarinnar snertir, þá finnur þíngið að henni sé fyrir laungu fullnægt, þar sem hið konúnglega rentukammer á sínum tíma, 1798, lét auglýsa á þáveranda alþíngi greinilegan reiknúng yfir fjársjóð þann, sem eptir konúnglegum úrskurðum 23. okt. og 10. nóv. 1783 og 9. febr. 1785 alstaðar í ríkjunum jafnaðist til Íslands þarfa, og náði reiknúngur þessi ei að eins til sjóðsins upphaflegu upphæðar, heldur einnig til þess, hvað hann við vextina aukizt hefði til útgaungu ársins 1797, eins og líka til hins, hve mikið af sjóðnum brúkað hefði verið til sama tíma til Íslands þarfa, hvar af sjá mátti, að sjóður þessi þá átti að vera með vöxtum 47,822 rdl. 54 sk. En eins og stjórnendur sjóðar þessa þannig einu sinni hafa viðurkennt nauðsyn þess, að gjöra landsbúum kunnugt um ástand og upphæð þessara Íslandi tilheyrandi nauðskildínga, eins verður þíngið að vera á þeirri skoðun, að æskilegt væri, að landsfólkið feingi einnig nú greinilega skýrslu um, hvað um þessa penínga liðið hafi í stjórnendanna höndum síðan 1797, og það þess heldur, sem landsfólkið finnur efnaleysi sitt til að koma nokkurri þeirri stofnun á fót af eigin ramleik, sem það finnur sér þó þarflega, en stendur í þeirri meinúngu, má ske vegna vanþekkíngarinnar, að sjóðurinn í þau næstum 60 ár, sem liðin eru, síðan seinasti reiknúngur var hér auglýstur, muni nú vera orðinn töluvert fê. Hér við

bætist enn fremur sú athugasemd, að eptir sem nú útlítur hér í landi, er þess má ske ekki svo langt að bíða, að þessu samskotafé þyrfti að verja, einmitt í þeirri sömu stefnu, í hverri það var gefið í hallæris- og harðinda-árunum 1783—1786, og væri það þá í hvoru-tveggju þessu tilliti þarflegt og nauðsynlegt, að alþínginu sè kunnugt, hvað fyrir hendi sè til að taka.

Alþíngið leyfir sèr því allraþegnsamlegast, með 14 atkvæðum gegn 3, að beiðast þess:

Að yðar konúngleg hátígn allramildilegast látið semja og auglýsa hinu næsta alþíngi (eins og stíórnnin hefur áður gjórt), greinilegan og skipulegan reiknínq yfir „kollektupeníngana“, sem kallaðir eru, er sýni, hversu vóxtum af þeim peníngum hafi verið varið, síðan um árslok 1797, og hver sè nú upphæð þess sjóðar bæði að innstæðu og vóxtum, og hvar hann sè niður kominn.

Reykjavík, 4. ágúst 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. P. Sveinbjórnsen.

Forseti: Dagskrána til mánudags mun eg láta koma á morgun; verður þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu málið, sem í dag var rætt, og jarðamatsmálið til undirbúnínqsumræðu. Fundur á mánudaginn byrjar, eins og vant er, kl. 11 f. m.

Fundi slitið.

6. ágúst — tuttugasti og áttundi fundur.

Allir á fundi, nema þíngmennirnir frá Mýrasýslu, Snæfellsnes-sýslu, og Suður-Múlasýslu, sem ei gátu komið vegna sjúkdóms. Eptir bón *forseta* gegndi hinn 6. konúngkjörni þíngmaður þíngskrifara-störfum í staðinn fyrir *E. Ó. Kúld*.

Gjörðabók frá 26. og 27. fundi var lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eptir dagskránni kemur þá fyrst til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu þegnleg uppástúnga um *vitnisburð danskra embættismanna eptir konúnqsrskurði 8. apr. 1844*, um færleik þeirra í íslenzku, o. s. frv. Eg hef látið prenta atkvæðaskrá í máli þessu, sem eg vona að þíngmenn hafi allir við hendina.

Í máli þessu var framkomið eitt breytnqaratkvæði, og hljóðar það þannig:

P. Sveinbjörnssonar:

Breytingaratkvæði við nefndarinnar uppástúngu: að orðin í henni, sem koma eftir „Kaupmannahöfn“, falli burt.

Atkvæðaskráin hljóðar svo:

Atkvæðaskrá

í

málinu um, að fullnægt verði konungsúrskurði 8. apr. 1844, o. fl.

1. *P. Sveinbjörnsson:* breytingaratkvæði við nefndarinnar uppástúngu: að orðin í henni, sem koma eftir „Kaupmannahöfn“, falli burt.

2. *Nefndin:* uppástunga: „að vitnisburðir þeir, sem konungsúrskurður 8. apríl 1844 áskilur, verði ekki teknir gildir, nema þeir séu frá kennaranum í íslenzku máli við káskólann í Kaupmannahöfn eða frá þeim föstum kennara við hinn lærða skóla í Reykjavík, er kennir þar íslenzku“.

Var nefndarálitið þá afhent framsögumanni hinum 6. konúngkjörna þíngmanni, *P. Guðmundssyni*.

Framsögumaður: Í máli þessu er nú ekki komið fram nema eitt breytingaratkvæði, frá hinum 1. konúngkjörna þíngmanni, og hnífur það að því, að síðari kafla nefndaruppástúngunnar, frá orðinu „Kaupmannahöfn“, falli burt. Eg lýsti því nú yfir við undirbúningsumræðuna, að mér þætti þetta ekki mega missast, því það gæti að borið, að maðurinn væri hér á ferð, þegar hann sækti um embættið. En eg skal ekki fara um þetta mál fleiri orðum að svo komnu.

P. Sveinbjörnsson: Eg tók fram ástæðurnar fyrir breytingaratkvæði mínu við undirbúningsumræðuna, og hélt eg þær mundu nægja. En framsögumaður vill halda uppástúngu nefndarinnar, af því hér kunni einhver danskur læknir eða lagamaður að verða á ferð, og lítast þá svo vel á embætti hér, að hann fari strax að sækja um það. Eg skal nú ekki spá neinu um það, því spádómar eru hér ekki í neinu afhaldi á þínginu, og þó eru allar meiníngar vorar um framtíðina eintómir spádómar. Eg get varla ætlað, að dönskum manni muni þykja læknaembætti hér svo fýsileg, að hann gæfi sér ekki tíma til að fara snöggva ferð heim og ráðstafa húsi sínu, og þá um leið taka hið umtalaða próf, eða vitnisburð um kunnáttu sína í íslenzku. Hér er ekki heldur talað um íslenzka menn, heldur danska. Eg vil leggja þínginu það á hjarta, að mér finnst það alls ekki passandi, að fara að taka konúnglega embættismenn undir próf við

skólann í Reykjavík. Eg gef ekki um að tala neitt um dæmi það, sem þessi bæn er líklega í fyrstunni sprottin af, eða um það, hversu mætur finnst það ekki eiga betur við að halda veitingarbræfi embættismannsins, heldur en að láta hann ganga undir próf.

Framsögumaður: Það er ekki hinn konúnglegi embættismaður, sem á að ganga undir próf, heldur sá, sem á að verða konúnglegur embættismaður. Það á nefnilega eptir uppástúngu nefndarinnar að reyna þá í íslenzku máli, áður en þeir verða embættismenn. Nefndin tók þenna fyrirvara, að kennari sá, sem hær er í íslenzku megi reyna þessa menn. Þess yrði án efa mjög sjaldan þörf, en þó er mögulegt, að það gæti aðborið, og því finnst mætur ekki vert, að sleppa þessu atriði úr uppástúngu nefndarinnar.

J. Guðmundsson: Framsögumaður hefur nú svarað ræðu hins heiðraða 1. konúngkjörna þingmanns, svo eg þarf þar litlu við að bæta. Það getur alls ekki átt sér stað, að konúnglegur embættismaður þurfi að taka próf það, sem hær ræðir um, því eptir úrskurði *Kristjáns* konúngs 8. á hann að vera búinn að því, áður en hann sækir um embættið, auk heldur áður en hann verður konúnglegur embættismaður hær. Og þó það sjálfsagt komi sjaldan að, að dönsk embættismannaefni seú hær staddir, þegar þeir sækja, þá sjá þó allir, að þetta getur þó hæglega aðborið. Mennirnir gætu verið hær hjá venzlamönnum sínum eða ættíngjum, þar sem hær eru nú svo margir danskir menn í landinu búfastir, svo þeir þurfa alls ekki að vera á neinu ferðalagi. Eg álit því, að svona geti staðið á, og þá er uppástúnga nefndarinnar í því tilliti góð og ómissandi.

P. Pétursson: Eg ímynda mætur, að uppástúnga nefndarinnar gjöri mest gagn, ef svo bæri undir, að maðurinn væri settur í embætti hær á landi, og fælli það svo vel, að hann sækti um það á eptir, til að mynda læknisembætti; því þá gæti það orðið örðugt og óhentugt, að hann þyrfti að sigla til Kaupmannahafnar, til að taka þetta próf. Að öðru leyti held eg það mundi nægja, ef einhver Íslendingur, sem stundar bókmenntir við háskólann, gæfi þenna vitnisburð, því eg veit ekki til, að þeir hafi misbrúkað það leyfi hingað til. Mætur þykir það annars ísjárvert, að halda því mjög fast fram, að danskir menn, sem hær fá embætti, skuli vera svo færir í íslenzku, helst læknar; því eg álit það meira tjón fyrir landið, að embættið standi autt eitt ár, til þess að þeir læri betur íslenzku, en þó þeir kynnu málið lakar og kæmu fyr. Þar að auki held eg þeir læri

málið betur og fljótar hér en utanlands. Það má samt ekki skilja mig svo, sem eg álíti ekki áreiðanlega vissu í þessu efni mjög góða.

G. Brandsson: Eg held það ríði þó ekki á litlu, að einmitt læknar skilji málið vel, þegar sjúklíngarnir eiga að fara að lýsa fyrir þeim sjúkdómi sínum, og eins, að þeir geti látið sjúklíngana skilja sig, svo þeir geti haft not af ráðleggíngum þeirra; því eitt misgrip, sem flyti af misskilnáingi í slíku, gæti, ef til vill, varðað líf þess, er læknast ætti. Eg ímynda mér og varla, að hinir góðu dönsku læknar fari að sækja hínagað, heldur muni þeir fremur kjósa að vera í Danmörk; því embættin mundu ekki verða svo gírnileg fyrir þá hér á landi, að þeim þækti svo mikið til þeirra vinnandi, að þeir færu að gánga fram hjá öðrum betri erlendis, sem þeir þó líklega gætu feingið, ef þeir væru menn vel menntaðir. Það mundi því gánga hér eptir, sem hér til, að þeir miður menntuðu sæktu helzt hínagað. Að íslenzkir stúdentar gæfu þessa vitnisburði, held eg ekki geti náð neinni átt, því um það hefur eingin uppástúnga verið borin upp, eins og þó hefði þurft, enda held eg, að hvorki hinn fyrsti konúngkjörni þíngmaður, og því síður nefndin sè neitt of straung í þessu efni.

M. Andrèsson: Það hlýtur að vera mjög áriðandi fyrir oss, að danskur maður, sem hér fær embætti, bæði skilji oss, og eins, að vèr skiljum hann. En af þessu flýtur, að eg vil hann sè reyndur í íslenzku, annaðhvort í Kaupmannahöfn eða hér, eptir því sem á stendur. Eg get ekki heldur borið það vantraust til þess kennara, sem hér er í íslenzku við skólann, að hann sè ekki fullfær um að taka próf þetta. Eg get því ekki fellt mig við breytingaratkvæði hins heiðraða 1. konúngkjörna þíngmanns; því eg sè ekki, hvað því getur verið til fyrirstöðu að maðurinn taki prófið hér í landi, ef honum yrði það einhverra kríngumstæða vegna lættara. Hvað lækna snertir, þá ríður ekki hvað minnst á, að þeir skilji málið vel, því undir því getur heilsa manna og líf opt verið komið. Ekki kann eg heldur við, að íslenzkir stúdentar gefi þessa vitnisburði; mér finnst það vera einhvern veginn ófullkomið.

Forseti: Þar eð nú tekur einginn til máls framar, þá álít eg þessari ályktarumræðu lokið, og skal eg þá biðja menn að gánga til atkvæða.

Voru þá atkvæði greidd, og fór atkvæðagreiðslan þannig:
Tölul. 1., *breytingaratkvæði P. Sveinbjörnssonar:* fellt með 14
gegn 4 atkvæðum.

Tölul. 2., *uppástúnga nefndarinnar*: samþykkt með 14 gegn 4 atkvæðum.

Því næst spurði *forseti*, hvort þingið vildi semja og senda konungi þegnlega bænarskrá í málinu samkvæmt atkvæðagreiðslunni, sem orðin var, og var það samþykkt með 13 atkvæðum gegn 5.

Forseti: Eftir dagskránni kemur þá næst konungleg *uppástúnga um, hvernig laga megi jarðamatið á Íslandi*, til undirbúningsumræðu.

Var nefndarálitid afhent framsögumanni, þingmanni Skaptfellínga, *Jóni Guðmundssyni*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Eftir að fulltrúi konungsins á þessu alþingi hafði lagt fram fyrir það til álita þessa uppástúngu stjórnarinnar um lagfæringu jarðamatsins hér á landi frá 1849--1850, kaus hið heiðraða þing oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um þetta gjörvallt landið varðandi vandamál.

Af því uppástúngan ekki tekur fram nein bein eða einstakleg atriði, sem þessi nefnd eða þingið gæti annaðhvort samþykkt eða stúngið upp á breytingum við, heldur 1, fellst á þá aðalmeiningu alþingis 1853, að tæð jarðamat eigi að lagfæra og muni mega lagfæra, ef til þess væri sett þriggja manna nefnd í Reykjavík af hæfilegum mönnum; 2, hvern undirbúníng þurfi að hafa (uppást. *Litr. A*); 3, hvaða aðferð nefndinni muni bezst að brúka, til þess að lagfæra með jarðamatið (uppást. *Litr. B*), þá komst nefndin brátt að þeirri niðurstöðu, sem einnig er nú staðfest með konungsbræfi því 18. maí þ. ár, sem *konungsfulltrúi* hefur síðar birt, að ætlunarverk alþingis í þessu máli gæti ekki verið annað en það, að gánga að eða frá þessari uppástúngu stjórnarinnar, og færa til á ástæðum byggt álit sitt fyrir, hvort sem það ræði heldur af; og ef það þæktist geta geingið að uppástúngunni í öllum aðalatriðum, þá þar næst, að komast að fastri niðurstöðu um það, sem uppástúngan, bls. 7—8, gjörir auðsjáanlega að aðalætlunarverki alþingis að þessu sinni, nefnilega: að hve miklu leyti alþing sjálfst muni sjá sèr fært „að benda á þá einstöku hreppa fyrir sig í einhverri sýslu“, þar sem matið annaðhvort væri sundurleitt við það, sem væri í öðrum hreppum í sömu sýslu, eða að rángt sè matið í einstaka hrepp fyrir sig í einhverrisýslu, sökum þess að matsmennirnir hafi beitt ránglega reglu þeirri, sem gefin er í tilsk. 27. maí 1848“ — „og gagnstætt því, sem fylgt

fyrir fjárkaupum eptir þörfum, áður þeir selja slátur til flutnings burt af landinu, helzt þegar skortur á matvælum fer að.

P. Sigurðsson: Eg er á líkri skoðun og hinn háttvirti 4. konúngkjörni þíngmaður, að mér finnst þetta ríða í bága við frjálsu verzlunina, en það er þó ekki ástæðulaust, að þessu hefur verið hreift, og álit eg bréf ráðherrans orsök til þess, og misskilnúnginn á því; því mér heyrir, að menn hær á þínginu leggi ýmsan skilnúng í þetta ráðherrabréf, og þá er að búast við, að menn út um land skilji það á ýmsa vegu. En allir vissu áður, þegar verzlunin var bundin, að þá var stundum misbrestur með aðflutnúnga og kornvörubyrögðir, og stundum gat stjórnin ekki hjálpað, svo sem í stríðstíðinni, þegar sjálf Danmörk var umkrýngd af Enskum. Eg er nú á því, að það sè stjórnarinnar skylda að gæta þess, að vèr eigi líðum tjón af hallæri eða húngursneyð, því það mun vera hvernar stjórnar siðferðisleg og stjórnarleg skylda; það er og gömul sáttmálaskylda eptir þeim samnúng, sem Íslendíngar gerðu við norsku stjórnnina. Eg mun því halla mér að 3. tölulið. Þó eg sè eigi ætíð á sama máli og hinn háttvirti 3. konúngkjörni þíngmaður, þá er eg það samt núna, að eg álit ráðlegt, að rita um þetta til landsmanna og einkum til embættismanna landsins. Ráðleggíngin er að vísu góð og nauðsynleg; en því að eins verður hún að liði, að einhver sè framkvæmdin. Þíngið ætti því einkum að ávarpa fyrst og fremst helztu menn landsins, embættismennina, og yrði það eingin skipun, heldur bæn, að þeir vildu gjörast forgaungumenn til að leiðbeina og uppörfa alþýðu í þessu. Um 5. tölulið er eg ei á sama máli og þíngmaður Gullbríngusýslu, því viðaukinn fer í líka átt, og nefndin; það er ein orsök til matarskorts, að láta fè sitt fyrir óþarfa vöru. Eg sè ekki neitt á móti því, að biðja yfirvöldin um, að vera forgángsmenn þessa, þegar það er í hag landsins. Eg ætla mér því að gefa nefndarinnar 2 og breytíngaratkvæði 3 atkvæði mitt.

J. Þétursson: Eg er mótfallinn uppástúngu 2 nefndarinnar, eins og eg sagði í gær, að þíngið biðji konúng um, að sjá til, að kornvara verði hær fáanleg; því ef konúngur aðhyllist þá bæn, verður að koma út um það almennt lagaboð, sem yrði að reisa tálmun fyrir verzlunina. Eg er mótfallinn 1. breytíngaratkvæði, því eg ímynda mér, að stjórnin ekki álfí sig lausa við almennar skyldur við oss, þegar hallæri ber að. 4. uppástúnga finnst mér mikið góð, og vil eg heldur aðhyllast hana en 3. breytíngaratkvæðið. Viðaukaatkvæðið 5 á víða við, en sumstaðar þó ekki. Eg ímynda mér að

öðru leyti, að *forseti* muni tala um ýmislegt fleira þarflegt í bréfinu, en hér er tekið fram.

Framsögumaður: Það er nú komið mikið á móti og mikið með þessum uppástúngum. Ekki skil eg, að nr. 2 geti komið í bága við frjálsu verzlunina, þó menn lýsi því yfir við konúnginn allraþegnsamlegast, að menn treysti mildi hans til að sjá fyrir þessu; vèr erum ekki að biðja um þetta strax, heldur þegar þörf gerist. Mèr þykir það skrítið, ef menn mega ekki biðja þann, eður lýsa trausti voru á þeim, sem menn álíta föður sinn, og biðja hann í tíma; því eg segi það enn, að seint er að byrgja brunninn, þegar barnið er dottið í hann. 4. töluliður hefur feingið gott meðhald, og er eg vongóður um, að þíngmenn fallist á hann, heldur en á nr. 3, sem var á móti nefndarinnar skoðun. Eg treysti því, að yfirvöldin eigi skortist undan, ef þíngið biður þau þannig, því það er einúngis bón, og lýsir trausti á yfirvöldunum, en ekki vantrausti. Nefndin hefur aldrei hugsað sér, að þetta verði strax stofnað í hverri sveit, því hver getur ráðið, hvað langt hann geingur; þetta er einúngis ráðleggíng, en eingin þvíngun.

Varaforseti: Þar eð nú taka ekki fleiri til orða, álit eg ályktarumræðu þessa máls lokið, og vil eg því biðja þíngmenn að gánga til atkvæða, samkvæmt atkvæðaskránni, sem þeir hafa feingið.

Þá geingu þíngmenn til atkvæða, og fór atkvæðagreiðslan þannig fram:

1. *A. breytíngaratkvæði J. Sigurðssonar*: fellt í einu hljóði.

B. þá fallið líka.

2. *Nefndin*: fellt með 14 gegn 3.

3. *Breytíngaratkvæði J. Sigurðssonar*: fellt með 16 gegn 1.

4. *Nefndin*: samþykkt með 15 gegn 2.

A—D álitíð samþykkt þar með.

5. *Viðaukaatkvæði G. Einarssonar*: samþykkt með 11 gegn 6.

Varaforseti: Það 3. og síðasta mál, sem eptir dagskránni kemur nú til meðferðar í dag, er þegnleg uppástúnga um breytíngu á 4. gr. í lögunum 15. apr. 1854, til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu. Framsögumaður er hinn heiðraði varaþíngmaður úr Reykjavík. Eg hef látið prenta atkvæðaskrá í málinu og vona, að þíngmenn hafi hana hjá sér.

Í máli þessu voru eingin breytíngaratkvæði fram komin.

Atkvæðaskráin hljóðar svo:

Atkvæðaskrá

í

málinu um breytingu á lögunum 15. apr. 1854.

Uppástúngur nefndarinnar:

1. Að konúnglegri auglýsingu 4. des. 1854 megi verða breytt á þann hátt, að með bónarbréfum, sem send eru til innanríkisráðherrans eða hlutaðeigandi verzlunarfulltrúa, eða embættismanna, um, að fá íslensk leiðarbréf, skuli ætíð fylgja löglegt mælingarbréf og önnur skipaskjöl, sem sanni stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, og sem skilað verði aptur með leiðarbréfinu.
2. Að skýrsla sú um nafn, stærð og heimili skipsins m. fl., sem samkvæmt ofan nefndri konúnglegri auglýsingu frá 4. des. 1854 og lagaboði 15. apríl 1854, 4. gr. á að fylgja bónarbréfum um íslensk leiðarbréf, skuli eptirleiðis gefast út af skipstjóranum, og að staðfesting skýrslu þessarar falli burt.
3. Að, ef það lýsir sér, að stærð skipsins eptir mælingarbréfinu eða leiðarbréfi því, sem það samkvæmt mælingarbréfinu hefur feingið, er minni en svarar því, sem skipið eptir hinni dönsku fermíngarreglugjörð (*Bestuvnings-Reglement*) hefur flutt hingað inn, eða flytur út, af vörum, eða þetta skyldi sannast við mælingu skipsins, sem yfiröldunum á verzlunarstöðunum sè heimilt að gjöra láta, ef tilefni finnst til, þá skuli heimta leiðarbréfsgjaldið eptir þeirri stærð skipsins, sem þannig verður sönnuð, og að auki borgun fyrir mælinguna, hafi hún verið gjörð.

Framsögumaður: Það er hvorttveggja, að mál þetta er einfalt og óbrotið, svo það hlýtur að vera öllum ljóst, enda hefur það ekki mætt mótmælum á þínginu, og því álit eg mér ekki þörf á, að fara um það mörgum orðum. Það er auðvitað, að því ljósari sem lögin eru, því betri eru þau, og því auðveldara sem mönnum er gjört að sækja að landinu, því meiri hlýtur þroski hinnar frjálsu verzlunar að verða. Ef 4. gr. laga þessara væri höfð óbreytt, yrði hún til tálmunar verzluninni, ef henni yrði fylgt; en sè henni ekki fylgt, þá er hún þýðingarlaus og verri en ekki neitt.

P. Jónassen: Það tók einginn til orða við undirbúningsumræðu þessa máls í gær, annaðhvort af því, að þínginu hefur þótt nefndarálitid svo vel úr garði gjört, að það hefði eingu við það að bæta, eður af því, að þínginu hefur þótt málið ekki vera þess umkomið. Eg get nú ekki verið þessu samdóma, eins og eg leyfði mér

að láta í ljósi, þegar rætt var um að setja nefnd í málinu, því þó ekkert væri annað, fer uppástúngan fram á breytingu í lögum, sem að eins eru fárra mánaða gömul, og þannig óreynd, og þetta kalla eg mikið áhorfsmál fyrir þingið að bera upp við stjórnina, og því síður get eg verið meðmæltur þeirri hær umræddu breytingu, sem hún, þegar á allt er litið, bæði er ónaðsynleg og ísjárverð; hún er ónaðsynleg, því þau tilfelli, sem nefndin hefur haft fyrir augum og byggt á, geta ekki nema mjög sjaldan komið fyrir, það tilfelli nefnilega, að útgjörðarmaður skipsins sé í öðru landi en skipið, og þó svo kynni að bera að, sjá þó allir, að það getur, eins og nú er orðið greitt með allar póstgaungur erlendis, ekki valdið miklum umsvifum eða kostnaði að nálgast þá lögboðnu skýrslu útgjörðarmannsins, og í öllu falli er eingin næg ástæða til, að breyta lagaboðinu, þó það geti hugsast, að hlýðninni við það geti í einstökustu tilfellum orðið samfara einhver umsvif eða ómak. Það gildir um öll lög.

Breytingin er *ísjárverð*, því hún veikir þá tryggingu, sem eðlilegt er að stjórnin vilji hafa, þegar, eins og hér er, spursmál er um opinbera afgreiðslu; nefndin sjálf hefur sagt, að skýrsla sú, sem hér ræðir um að breyta, sé ekki nægilega tryggjandi, en þó vill hún gjöra þessa tryggingu enn þá minni, en hún nú er, með því að láta skipstjórans skýrslu koma í stað útgjörðarmannsins, og að láta staðfestingu consúlsins eða hlutaðeigandi embættismanns falla í burtu; þetta get eg með eingu móti skilið eða adhyllzt.

Yfir höfuð er skýrsla sú, sem lagaboðið áskilur frá útgjörðarmanninum í 4. grein, svo óbrotin og bundin svo litlum umsvifum, að eg get ekki skilið, að það sé ástæða til, að bera sig upp undan henni, og eg verð líka að halda, að stjórnin, sem hefur áskilið þessa skýrslu bæði í tilskip. frá 1816 og aptur núna í nýju verzlunarlögunum, ekki fyndi ástæðu til að sleppa henni, að minnsta kosti ekki að svo stöddu. Við 3 uppástúnguatriði nefndarinnar vil eg líka leyfa mér að geta þess, að mér þykir það merkilegt, að þegar sagt er rángt frá um stærð skipsins, skuli hlutaðeigandi geta sloppið með að borga afgreiðsluna af skipinu eptir þess réttu stærð, og þar að auki, í vissum tilfellum, þann kostnað, sem leiði af því að mæla upp skipið; eg held nefnilega, að sá, sem vísvitandi segir rángt frá stærð skipsins, til þess að komast hjá því að borga það, sem honum ber, eigi ekki að komast hjá sekt og ábyrgð eptir málavöxtum, og hvað mælingu skipsins snertir, gjöri eg lítið úr henni hér á landi,

hvar eingir „*Skipsmaalere*“ eru. Yfir höfuð er það álit mitt, að þingið eigi ekki að senda stjórninni nokkra bænarskrá í þessu máli.

Framsögumaður: Það liggur sannarlega ekki vel á hinum heiðraða 3. konúngkjörna þingmanni í dag, því hann getur á ekkert það fallizt, sem upp er borið í dag. Hann sagði um þetta mál, að lagaboðið væri úngt og málið lítilsvert. Eg veit ekki, hvað gamalt eitt lagaboð þarf að vera til þess, að því megi breyta, þegar reynslan er búin að sýna, að þess er full nauðsyn. En að málið sé lítilsvert, get eg ekki fallizt á, og ekki hefur stiptamtið litið svo á það, þar sem það hefur í vor veitt 4 skipum leyfi til að verzla, þó þau vantaði skilríki það, sem hér ræðir um. Þingmaðurinn sagði, að þetta gæti eingum umsvifum ollað. Eg held honum sé það þó eins kunnugt og öðrum, að það er ekki umsvifalaust, að senda t. a. m. frá Englandi til Spánar. Hann sagði og, að það væri sjaldan, sem menn leigðu skip annarstaðar en þar sem þau ættu heima. Eg er þó viss um, að honum er fullkunnugt, að sum skip eru mörg ár samfleytt á ferðum, og leigja sig til flutninga frá einum stað til annars, og koma ekki heim árum saman, og svo er jafnvel um dönsk skip, að þau eru t. a. m. mörg ár vestur í Ameríku, svo þetta fellur öldungis um sjálft sig hjá honum. Þá talaði hann um, að breyting nefndarinnar væri svo ísjárverð. Það lítur eins út, og hinum heiðraða konúngkjörna þingmanni hafi ekki verið kunnug verzlunarlög Færeyinga, sem komu út í vor, því þar eru allar þessar uppástúngur nefndarinnar í 8. gr. orðrættar, og þaðan eru þær teknar. Og þar sem hann var að tala um hina miklu tryggingu, sem í þessu skýrteini væri fólgin, þá sé eg nú ekki, hvaða meiri tryggingu vær þurfum í því efni, en Færeyingar. Hann sagði, að hér kynni einginn að mæla skip. Þingmaðurinn gjörir sannarlega ekki mikið úr oss Íslendingum, ef einginn af oss skyldi kunna svo mikið í mælingarfræði, að hann gæti mælt eina skútu. Eg er sannfærður um, að hann gæti það sjálfur. Þar sem hann talaði um sekt, er við hefði átt að leggja, þegar skipið reyndist vanmælt, þá stendur það eins í verzlunarlögnni Færeyja, að stjórnin hefur ekki minnst þar á neina sekt, og því fylgdi nefndin. Þetta eru nú ný lög frá stjórninni, og eg sé ekki, að hin umtalaða skýrsla sé nauðsynleg hér, þegar stjórnin sér hennar einga þörf á Færeyjum.

Varaforseti: Fyrst að nú taka eigi fleiri til máls, álit eg þessari ályktarumræðu lokið, og skal þá biðja þingmenn að ganga til atkvæða samkvæmt atkvæðaskránni.

Var þá geingið til atkvæða og fór atkvæðagreiðslan þannig:
Tölul. 1., *uppástunga nefndarinnar*: samþykktur með 10 gegn 7 atkv.
— 2. — — — — — samþykktur með 9 — 4 —
— 3. — — — — — samþykktur með 12 — 5 —

Því næst spurði varaforseti, hvort þingið vildi semja og senda konungi þegnlega bænarskrá í málinu samkvæmt atkvæðagreiðslunni, og var það samþykkt með 11 atkvæðum gegn 6.

Varaforseti: Þar eð nú er ekki fleira til starfa á þessum fundi, skal eg ákveða næsta fund á morgun kl. 11 f. m., og verður þá tekið til meðferðar konúnglegt frumvarp um sveitastjórn á Íslandi til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu.

Fundi slitið.

3. ágúst — tuttugasti og fimmti fundur.

Allir á fundi, nema hinn 5. konúngkjörni varaþingmaður, sem hafði tilkynnt *forseta*, að hann gæti ekki mætt sökum embættisanna, og þingmaður Mýrasýslu, vegna sjúkdóms.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eptir dagskránni kemur þá til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu *konúnglegt frumvarp til sveitastjórnarlaga á Íslandi*. Eg hef látið prenta atkvæðaskrá í málinu, og vona, að allir þingmenn hafi hana.

Atkvæðaskráin, með þeim breytingar- og viðauka-atkvæðum, sem upp eru borin í málinu, er svo hljóðandi:

Atkvæðaskrá

í

sveitastjórnarmálinu.

1. *J. Sigurdsson*: breytingaratkvæði við nefndarálitid § 1, að orðið „amtsráð“ falli burt, en upphaf greinarinnar orðist þannig: „Hér eptir skal amtsnefnd (samkvæmt 27. § hér á eptir) í hverju amti, sýslunefnd í“, o. s. frv.
2. *E. Ó. Kúld*: breytingaratkvæði við 1. gr. nefndaruppástúngunnar: „allra“ falli burt, og í staðinn fyrir: „sem nú skal greina“: setjist „að því leyti hér skal greina“.
3. *Nefndin*: breytingaratkvæði við § 1 stjórnarfrumvarpsins: að eptir „amti“ bætist inn í: „sýslunefnd í hverri sýslu“, og við enda §, á eptir „Íslandi“, bætist inn í þessi orð: „sem nú skal greina“.

4. *Grein frumvarpsins*: breytt eða óbreytt.
5. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 2. § frumvarpsins: að 1. kafli greinarinnar orðist þannig: „Í hreppsnefndinni í hrepp hverjum skulu ætíð vera 3 eða 5 eða 7 menn eptir fjölmenni hreppanna, og skulu þeir kjörnir“, o. s. frv., eins og í frumvarpinu. „Auk þess skal í hreppsnefndinni“ falli burt.
6. *Sama*: breytingaratkvæði: að
2. kafli greinarinnar: „af áðurnefndum ákvörðunum — sè gild“ falli burt.
7. *Sama*: breytingaratkvæði: að
3. kafli greinarinnar breytist þannig: „Amtmaður skal ákveða nákvæmar“ o. s. frv., eins og í frumvarpinu; „og getur amtsráðið, þegar fram líða stundir“ falli burt.
8. *Sama*: breytingaratkvæði: að
4. kafli greinarinnar falli burt.
9. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
10. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 3. §: að á eptir orðin: „búandi maður“, sè bætt inn í: „í hreppnum“, og að: „af eigin efnum“ falli burt.
11. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
12. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 4. § frumvarpsins: fyrir „afkomendum“ setjist: „niðjum“.
13. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
14. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 5. gr.: í staðinn fyrir: „stærri helft“, komi: „meiri hluti“.
15. *M. Andrèsson*: breytingaratkvæði samþykkt af nefndinni, að í stað orðanna: „helfingur“, komi: „á víxl meiri eða minni hluti“, o. s. frv.
16. *Nefndin*: breytingaratkvæði, að orðin: „hinna kosnu“, falli burt.
17. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
18. *J Sigurðsson*: breytingaratkvæði við nefndaruppástunguna í 6. §, að orðið: „hreppskila“, falli burt, en eptir orðin: „að fara fram á“, komi: „sèrstökum þingum“, o. s. frv.
19. *Sami*: breytingaratkvæði, að í burtu falli talan „3“, en verði aptur þannig orðað: „í henni skulu í fyrsta skipti vera sýslumaðurinn og 2 af hreppsþúum“.
20. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 6. §, að í stað: „vera 2 af hreppsþúum“, komi: „vera af 3 hreppsþúum“.
21. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.

22. *Nefndin*: breytingar- og viðauka-atkvæði við 7. § frumvarpsins, að í staðinn fyrir: „á kirkjufundi“, sè sett: „með þingboði“; að fyrir aptan orðin: „framfara“, sè bætt við: „og skal þingboðið vera geingið boðleið um hreppinn“; að í staðinn fyrir: „hvern þeir velji“, setjist: „hverja þeir velji“; að á eftir: „ef fleiri hafa jafnmörg atkvæði“, bættist inn í: „og eru þá of margir“.
23. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
24. *J. Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við nefndaruppástingu til 8. §: endir greinarinnar orðist þannig: „En staðfesti hún kosninguna, má hlutaðeigandi skjóta málinu til amtsnefndarinnar, og ónýti hún þá kosninguna, skal kjósa á ný“.
25. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 8. § frumvarpsins: að upphaf greinarinnar orðist þannig: „Ef sá, sem orðinn er fyrir kosningu, færist undan því að taka við henni“, o. s. frv.
26. *Sama*: breytingaratkvæði, að fyrir orðin: „undir amtsráðið“, setjist: „undir sýslunefndina“.
27. *Sama*: breytingaratkvæði: að á eftir orðið: „úrskurðinn“, bættist: „En í fyrsta sinn, þegar kosið er til hreppsnefnda, skal sýslumaðurinn skera úr þeirri umkvörtun“.
28. *Sama*: breytingaratkvæði: „þó að einginn — málalokum“ falli burt.
29. *Sama*: breytingaratkvæði: að upphaf annars kafla greinarinnar: „sömu leiðis — getur“, falli burt.
30. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir: „Einnig skal hver sá, sem nokkuð hefur“ setjist: „hafi nokkur eitthvað“, o. s. frv.
31. *Sama*: breytingaratkvæði: að á eftir: „viðvíkjandi“ bættist: „skal hann“.
32. *Sama*: breytingaratkvæði, að fyrir: „senda amtmanni hana með álití sínu“ setjist: „senda hana sýslunefndinni með álití sínu, er þá sker úr henni“.
33. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir: „verði þá kosningin — ónýtt“, komi: „ónýti hún þá kosninguna“.
34. *Greinin* óbreytt eða með áorðnum breytingum.
35. *Nefndin*: breytingaratkvæði við frumvarpsins 9. §: að fyrir: „undir amtsráðið“, setjist „undir sýslunefndina“.
36. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir: „að öðrum kosti amtsráðið“, setjist: „að öðrum kosti sýslunefndin“.
37. *Sama*: breytingaratkvæði, að: „ef sá — þarf að halda“, falli burt.
38. *Greinin* óbreytt eða með áorðnum breytingum.

39. *Nefndin*: breytingaratkvæði við frumvarpsins 10. §: að orðin: „hreppsnefndarmaður“ — eptir 2. gr., falli burt.
40. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
41. *H. Kr. Friðriksson*: viðaukaatkvæði við frumvarpsins 11. §, (samþykkt af nefndinni): að á eptir orðin: „bræðagjörð á hendi“, bættist inn í: „hann ávísar og öllu því fê, er greiða skal úr sveitarsjóðnum, samkvæmt ályktunum hreppsnefndarinnar“.
42. *Nefndin*: breytingaratkvæði: að orðin: „þó skulu öll mál — gjörðabók nefndarinnar“, falli burt.
43. *Sama*: breytingaratkvæði: að niðurlagið: „nema þau — í hreppsnefndinni“, falli burt.
44. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
45. *Nefndin*: breytingaratkvæði við frumvarpsins 12. §: að í stað: „helmíngur“ setjst: „meiri hluti“.
46. *Sama*: breytingaratkvæði: að orðin: „að sýslumanninum ekki meðtöldum“, falli burt.
47. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
48. *G. Brandsson*: breytingaratkvæði við nefndaruppástúngu til 13. § frumvarpsins: að orðið: „og“, sem er milli orðanna: „únglínga í hreppnum“ og „hvort sem hann er í nefndinni eða ekki“, falli burt. Sömuleiðis, að orðin: „þá skal hún — í þessu efni“, falli burt.
49. *Nefndin*: breytingaratkvæði, að upphaf greinarinnar orðist þannig: „Hreppsnefndirnar skulu eptirleiðis hafa á hendi öll þau almennum málefni, er varða hreppinn allan, sem fêlag út af fyrir sig“.
50. *Sama*: breytingaratkvæði: að orðin: „og eptir nú gildandi lögum — í hreppsnefndinni“, falli úr, en komi í staðinn: „þó skal hlutaðeigandi sóknarprestur, eins og að undanförmu, hafa sêrdeilisleg afskipti af uppeldi og uppfræðíngu únglínga í hreppnum, og hvort sem hann er í nefndinni eða ekki, þá skal hún, ef hún getur ekki komið sêr saman um þau mál við prestinn, án tillits til atkvæðafjölda yfir höfuð að tala, fara eptir tillögum hans í þessu efni. Hreppsnefndin kýs á hverjum fundi úr sínum flokki 1 eða 2 menn, er annist öll fátækra-málefni milli funda samkvæmt reglugjörð 8. jan. 1834“.
51. *Greinin* óbreytt eða með áorðnum breytingum.
52. *J. Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við nefndaruppástúngu til fyrri hluta 14. §: að eptir orðin: „galdið um of“, komi: „en verði það ekki lækkað, má hann skjóta málinu til amtsnefndarinnar,

og verði þá útsvarið eptir úrskurði hennar lækkað, þá skal borga honum aptur það, sem hann hefur galdið um of“.

53. *Nefndin*: breytingaratkvæði við frumvarpsins 14. §: að fyrir orðin: „upp fyrir amtsráðinu“, setjist: „upp fyrir sýslunefndinni“.
54. *Sama*: breytingaratkvæði: að orðin: „þó skal amtmaður — næsta fund, sbr. 28 §“, falli burt.
55. *Sama*: breytingaratkvæði: að í staðinn fyrir: „en hafi kærandi — ákveðið er“, setjist: „þó skal hver maður greiða, eins og ákveðið er, sveitarútsvar það, er honum hefur verið gjört“.
56. *Sama*: breytingaratkvæði: að í staðinn fyrir: „eptir úrskurði amtráðsins“, setjist: „eptir úrskurði sýslunefndarinnar“.
57. *Sama*: breytingaratkvæði, að orðin: „og reikningamann“, falli burt.
58. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir: „skal amtsráðið“, komi: „skal sýslunefndin“.
59. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir: „amtsráðinu skal falið“, setjist: „sýslunefndinni skal falið“.
60. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
61. *Nefndin*: breytingaratkvæði við frumvarpsins 15. §: fyrir orðin: „senda hann amtsráðinu“, setjist: „senda hann sýslunefndinni“.
62. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
63. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 16. § stjórnarfrumvarpsins: að upphaf greinarinnar orðist þannig: „Hreppsnefndirnar skulu þar að auki vera í ráðum með um öll önnur“, o. s. frv.
64. *Sama*: breytingaratkvæði: að í staðinn fyrir: „þannig skal hreppsnefndin ásamt sýslumanni annast um“, setjist: „þannig skulu þær eptir tilhlutun sýslunefndanna annast um“.
65. *Sama*: breytingaratkvæði: að fyrir orðin: „og að þeir sæu bættir“, komi: „og að þeim sæ breytt og þeir sæu bættir“.
66. *Sama*: breytingaratkvæði: síðari hluti fyrra kafla: „þegar hreppsnefndin — um þess konar mál“, falli burt.
67. *Sama*: breytingaratkvæði: síðari kafla greinarinnar: „Hreppsnefndiu skal annast um — eins og áður“ falli burt.
68. *J. Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við nefndaruppástúngunnar 16. §: að við hana verði bætt: „þær skulu einnig hafa á hendi umsjón á fjallskilum, fjárrættarhöldum, hafa gætur á að koma í veg fyrir voðatilfelli og stöðva þau; þar að auki skulu þær

ráðstafa hús villtu fólki, og yfir höfuð að tala ráða fram úr sér-
hverri nauðsyn, er fyrir kann að koma í sveitunum“.

69. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
70. *Nefndin*: viðaukaatkvæði við stjórnarfrumvarpsins 17. §: að eptir orðin: „hvernig bæta megi lækna-skipun og yfirsetukvefna“, bætist inn í: „og bera það undir álit og úrskurð sýslunefndarinnar, og eins, hvað gjöra mætti“, o. s. frv.
71. *Sama*: viðaukaatkvæði: að við enda greinarinnar bætist: „síðar skal það með lögum ákveðið, hverja tilsjón hreppsnefndirnar skuli hafa með kirkjum, kirkjureikningum, stöðunum og krist-fjárjörðum“.
72. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
73. *Nefndin*: breytingaratkvæði við 18. § stjórnarfrumvarpsins orðist þannig: „Hreppsnefndin skal af ítrasta megni reyna til að afstýra hússgangi og flakki í hreppnum, og eins leitast við að viðhalda góðri reglu yfir höfuð að tala“.
74. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
75. *E. Ó. Kúld*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 19. §, samþykkt af nefndinni: að upphaf greinarinnar orðist þannig: „Hreppsnefndin skal eiga 2 aðalfundi á ári, en það er á haustin og vorin, og þar að auki“, o. s. frv.
76. *G. Brandsson*: breytingaratkvæði (samþykkt af nefndinni): að orðin: „eða sýslumaður“, falli burt.
77. *Nefndin*: breytingaratkvæði, að fyrir: „einu sinni á vetri, þegar færðin leyfir“ setjist: „um miðjan vetur, þegar fært er“.
78. *Sama*: breytingaratkvæði: að í stað: „hreppstjóri“ komi: „fátækra-
stjóri“.
79. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
80. *J. Sigurðsson*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 20. gr.: að orðin: „til að borga undir bréf til sendiferða“, o. s. frv., falli burt.
81. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
82. *Nefndin*: breytingaratkvæði: að í stað stjórnarfrumvarpsins 21. gr. komi ný grein (21. gr.), svo hljóðandi: „Í sýslunefnd þeirri, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverri sýslu, skulu auk sýslumanns, sem er sjálfkjörinn, vera ekki færri en 4 og yfir höfuð að tala ekki fleiri en 8 menn. Sýslumaður er formaður nefndarinnar, og hefur þó atkvæðisrätt í öllum málum.“

Atkvæði hans sker úr í þeim málum, þegar atkvæði eru jafnmörg“.

83. *Nefndin*: að ný grein (22. gr.) komi, svo látandi: „Í Skaptafellssýslunum er sín sýslunefnd í hvorri sýslunni, og sýslumaður formaður þeirra.
84. *Nefndin*: að ný grein (23. gr.) komi, svo hljóðandi: Í hverja sýslunefnd kjósi hver hreppsnefnd einn úr sínum flokki hið 1. ár. Þar sem eru fleiri en 8 hreppar í sýslu, skal það á sýslunefndarinnar valdi, að ákveða með atkvæðafjölda, hvort fleiri hreppar, og þá hverjir skuli senda menn á sýslunefndarfund á ári hverju; en einginn hreppur má vera undan því þeginn að senda fulltrúa leingur en 2 ár í senn.
- Sérhver hreppsnefnd á rétt á, þó ekki eigi hún það ár að senda sýslunefndarmann, að senda fulltrúa sinn til sýslunefndar, til að skýra þau málefni og halda svörum uppi í þeim, sem þá hreppsnefnd varða, en ekki eiga slíkir fulltrúar atkvæðisrétt á þeim sýslunefndarfundum.
86. *M. Andrèsson*: Viðaukaatkvæði við nefndaruppástúngunnar 23. gr. (samþykkt af nefndinni): að á eftir orðin: „hið fyrsta ár“, bætist inn í: „og með sama hætti kjósi hver hreppsnefnd sér fulltrúa á hverju því ári, sem henni ber, eða hún ætlar að senda mann á sýslunefndarfund. Þar sem fleiri, o. s. frv.“
87. *Nefndin*: að ný grein (24. gr.) komi, svo hljóðandi: „Fund skal sýslunefnd halda einn á ári hverju, og þar að auki á formaður nefndarinnar rétt á, að ákveða aukafund, svo opt sem þörf krefur. Eins skal aukafund halda, ef meiri hluti nefndarmanna beiðist þess“.
88. *Nefndin*: að ný grein (25. gr.; breytingaratkvæði að nokkru leyti við stjórnarfrumv. 27. grein) komi, svo hljóðandi: „Sýslunefndin hefur þessi störf á hendi:
89. *Sama*: a. Hún skal endurskoða alla sveitarreikninga hreppsnefndanna og skera úr þeim, og hafa gætur á, að efnum hreppsins sé hæfilega varið og þau ávöxtuð.
90. *Sama*: b. Hún skal ekki að eins skera úr málefnum þeim, sem um er getið í 8., 9., 14. og 16. greinum tilskipunar þessarar, heldur einnig úr öllum ágreiníngi, sem verður á millum hreppsnefndanna í sýslunni, um framfærslu fátækra, eða önnur sveitamálefni. Og yfir höfuð að tala hefur sýslunefndin á hendi hún

sömu ætlunarverk, að svo miklu leyti sem gjörvalla sýsluna snertir, sem hverri hreppsnefnd eru ætluð í sínum hreppi.

91. *J. Hávarðsson*: viðaukaatkvæði við nefndaruppást. 25. gr., staflíð *b*, að eptir orðin: „eða önnur sveitamálefni“, komi: „Þó skal hlutaðeigendum leyft að áfría þenna úrskurð í öllum þeim sveitalegu málum, sem hreppa greinir á, undir æðra úrskurðarvald“.
92. *J. Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við nefndarinnar 25. gr., staflíð *b*, að eptir orðin: „önnur sveitamálefni“, verði bætt: „samt skulu þessi mál berast undir amtsnefndina til síðustu úrslita, þegar þörf krefur. Og yfir höfuð að tala, o. s. frv.“
93. *Nefndin*: staflíður *c* í nefndaruppást. 25. gr. „Hún skal annast um þjóðveg, þínghús, ferjur, brýr, lendingar, og almennar fjárréttir í sýslunni, o. s. frv.“
94. *G. Einarsson*: breytingaratkvæði við nefndaruppást. 25. gr. staflíð *d* (samþykkt af nefndinni): að í staðinn fyrir orðin: „kosnað þenna — jarðagjöldin“, komi: „Aðalreglan við niðurjöfnun kostnaðar þessa skal vera sú, að miða helmíng upphæðarinnar við allt tíundarbært lausafé í sýslunni, en hinn helmínginn við öll jarðagjöldin, o. s. frv.“
95. *Nefndin*: staflíður *d* í nefndaruppástung. 25. gr.: „Hún skal gjöra árlega áætlun um upphæð þess kostnaðar, sem þessi almennu störf í sýslunni ár hvert útheimta. Kostnað þenna skal sýslunefndin leggja að helmíngi á allt lausafé í sýslunni, en að helmíngi á öll jarðagjöldin, og jafnar hún síðan niður og ákveður, hve mikið, eptir þessum mælikvarða, hverjum hreppi beri að greiða“.
96. *M. Andrèsson*: viðaukaatkvæði við nefndaruppástung. 25. gr. staflíð *d* (samþykkt af nefndinni): „Síðan jafnar hver hreppsnefnd þessum kostnaði niður á íbúa hreppsins samkvæmt 14. gr.“
97. *Nefndin*: að ný grein (26. gr.) komi, svo hljóðandi: Hreppsnefnd í hverjum hreppi sè skyldug til að skrifa formanni sýslunefndarinnar til, með nægilegum fyrirvara, þegar hún hefur áformað, að bera upp á sýslufundi sèrstaklega, en þó almenníng varðandi uppástungu, svo formaður sýslunefndarinnar geti, áður en næsti sýslufundur byrjar, gjört það kunnugt þeim hreppsnefndum, sem eptir áður gjörðri ráðstöfun áttu að því sinni að fríast við, að láta menn úr sínum flokki mæta á sýslufundi“.
98. *Minni hluti nefndarinnar (Jón Guðmundsson)*: að í stað meiri

hlutans 27. og 28. gr. komi ný grein, svo hljóðandi: „Þegar sýslunefndir greinir á um eitthvert sveitamál, þá skulu hin síðustu úrslit þeirra mála fyrst um sinn liggja undir alþing, þángað til ákveðið er bæði um stöðu Íslands í stjórnarfyrríkomulagi alls konungsveldisins og um hvers kyns yfirstjórn hér á landi. Sýslunefndir þær, sem ágreinir, skulu því senda alþingi öll skjöl slíkra mála, ásamt álitsskjölum sínum um þau“.

99. *J. Jónsson*: viðaukaatkvæði við minna hlutans 1. kafla hinnar nýju gr.: að strax á eftir orðunum: „leggja undir alþing“, komi: „og skal það kjósa 7 manna nefnd úr sínum flokki, sem, áður en þingi er lokið, gjöri út um þess konar mál. Þó skal það vera að eins, þángað til ákveðið er, o. s. frv“.
100. *Minni hlutans* nýju greinar 2. kafla: „Til þess að meðhöndla og gjöra út um öll þess konar mál kys alþing, í hvert skipti og það kemur saman, 7 manna nefnd úr sínum flokki, og er einginn rétt kjörinn í þá nefnd, nema hann fái meir en helming allra þeirra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild.“
101. *P. Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við þenna kafla: að eftir orðin: „úr sínum flokki“, bætist: „þar á meðal að minnsta kosti 1 eða 2 löglærða embættismenn“.
102. *E. Ó. Kúld*: breytingaratkvæði við minni hlutans nýju greinar 3. kafla, að orðin: „Nefndin má aldrei sitja að störfum þessum leingur en 3 vikur“ falli burt, og setjist í staðinn: „Nefndin skal hafa lokið starfa sínum viku eftir þinglok; þó hefur forseti alþingis rétt á, að leingja nokkuð vinnutíma nefndarinnar, en þó að eins þá, er brýn nauðsyn krefur“.
103. *J. Jónsson*: breytingaratkvæði við sama kafla, að á eftir orðunum: „nefndarmenn fá“, komi: „2 rdl. daglega“.
104. *Minni hlutans*: nýju greinar 3. kafla: „Nefnd þessi tekur til starfa í Reykjavík, undir eins og alþingi er slitið, kys sèr formann úr sínum flokki, og skiptir síðan störfum með sèr eftir þeim reglum, sem hún setur sèr sjálf. Nefndin má aldrei sitja að störfum þessum leingur en 3 vikur. Nefndarmenn fá sömu dagpeninga og alþingismenn fá nú, og skal fyrst um sinn, og þar til öðruvísi verður ákveðið, jafna þeim kostnaði niður ásamt með og eins og öðrum kostnaði til alþingis.“
105. *Minni hlutinn*: varauppastúnga: „að hinu nýja fyrirkomulagi, sem upp á er stungið á stjórn hreppsveita og sýslusveita mál-efnanna, verði frestað fyrst um sinn, þángað til búið er að

- ákveða hvers kyns yfirstjórn á Íslandi og stöðu þess í stjórnsýslunefndum og gjörvalls konungsveldisins.
106. *Meiri hluti nefndarinnar*: að ný grein (27. gr.) komi, svo hljóðandi: „Þegar sýslunefndir í sama amti ágreinir, skal hver þeirra fyrir sig kjósa 1 mann til að leggja seinasta úrskurð á málið með hlutaðeiganda amtmanni, sem skal vera formaður þessarar nefndar. Sýslunefndirnar gefi honum til kynna, hverja þær kjósi til þessa, og kallar hann þá til fundar við sig með nægum fyrirvara. Mæti þá einginn fyrir einhverrar sýslunefndar hönd, sker amtmannurinn með hinum, sem mættur er, eða, ef fleiri en tvær sýslur ágreinir, með hinum, sem mættir eru, úr málinu; mæti einginn, sker hann einn úr því. Þyki einhverri sýslunefnd amtmannurinn hafa haft fyrirvara þenna of stuttan, svo að fulltrúi hennar ekki þess vegna hafi getað mætt, getur hún kært það fyrir innanríkisráðgjafanum, sem, ef honum þykir ákæran á rökum byggð, ónýtir úrskurðinn, og býður ammanninum að taka málið aptur fyrir til löglegrar meðferðar og úrskurðar.
107. *Meiri hluti nefndarinnar*: að ný grein (28. gr.) komi, svo hljóðandi: Þegar sýslunefndum, sem er sín í hvoru amti, ber eitthvað á milli, skulu amtmenn leita um það úrskurðar hlutaðeigandi stjórnarráðs og leiðbeina málinu með álit sínu. Þó skulu þessi seinustu úrslit málanna, sem getið er í þessari og næstu grein hér á undan, þegar sýslunefndum ber eitthvað á milli, að eins gilda, þángað til ákveðið er um stöðu Íslands í gjörvöllu konungsveldinu, og um vald og verkahring alþingis.
108. *V. Finsen*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 21. gr.: að í stað orðanna: „og 5 menn aðrir, er amtsbúar kjósa“, komi: „og 1 fulltrúi úr hverju lögsagnarumdæmi í amtinu“.
109. *Nefndin*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 21. gr. (nefndaruppástung. 29. gr.): „Í amtsráði því, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverju amti, skulu sitja: amtmannurinn í hverju amti, sem er forseti, í Suðuramtinu biskupinn á Íslandi, í hverju hinna 1 prófastur, sem biskupinn þar til kys, og þar að auki þrír menn aðrir, sem alþing velur með meiri hluta allra atkvæða, í hvert sinn sem það kemur saman; skulu þessir 3 hafa starfa þenna á hendi milli alþinga. Alþing kys og 1 mann í hvert amtsráð til vara, og á hann setu í amtsráðinu í forföllum hinna.

110. *Greinin* óbreytt eða með breytingum.
111. 22. *grein* stjórnarfrumvarpsins.
112. 23. *grein* stjórnarfrumvarpsins.
113. V. *Finsen*: breytingaratkvæði: að stjórnarfrumvarpsins 24. 25. gr. og upphaf 26. greinar allt að orðunum: „um lángrátt“, falli burt, en komi í staðinn ný grein svo látandi: „Til þess að kjósa mann í amtsráðið fyrir hverja sýslu, skal hver hreppsnefnd velja úr flokki sínum 1 kosningarmann. Kosningarmenn þessir skulu síðan á kjörfundi, sem sýslumaður ásamt 2 öðrum mönnum, er hann kveður til þess, stjórnar, kjósa 1 fulltrúa fyrir sýsluna í amtsráðið meðal þeirra búsettra manna í amtinu, sem kjörgeingi hafa til alþingis.
114. 24. *grein* stjórnarfrumvarpsins.
115. 25. *grein* stjórnarfrumvarpsins.
116. *Nefndin*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 26. gr. (N. 30. gr.): að úr greininni falli 1. kaflinn. „Varafulltrúar — tíma“ falli burt.
117. *Sama*: fyrir: „að minnsta kosti helmingur“ setjist: „meiri hluti“.
118. *Sama*: „Til þess að úrskurður — hreppsmanna“ falli burt.
119. 26. *greinin* óbreytt eða með breytingum.
(Nefndaruppástúngunnar 31. gr.).
120. G. *Einarsson*: Viðaukaatkvæði við stjórnarfrumvarpsins 27. gr. staflíð a: að við enda staflíðsins bætist: „Amtsráðið í Suðurstöðum skal og hafa á hendi umsjón alþingistollsins og niðurfjöfnun hans á landið“.
121. *Nefndin*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 27. gr. staflíð c: að fyrir orðin: „álits hreppsnefndanna“ setjist: „álits sýslunefndanna“.
122. *Sama*: Viðaukaatkvæði við stjórnarfrumvarpsins 27. gr. staflíð d: að á eftir: „einnig“, bætist: „Þar á eftir“; og að fyrir orðin: „hvernig ástand þeirra er“, setjist: „hver sè uppruni þeirra og tilgáangur“.
123. *Sama*: viðaukaatkvæði: að nýr staflíður e bætist við þannig orðaður: „Það skal sjá um almennínga í amtinu og aðalfjallvegi amta í milli“.
124. J. *Sigurðsson*: viðaukaatkvæði við þenna staflíð: að í staðinn fyrir: „amta á milli“ setjist: „amta og sýslna á milli“.

125. *Nefndin*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 27. gr. staflíði *f. g. h. í*: að þessir staflíðir falli burt.
126. 27. *grein* stjórnarfrumvarpsins óbreytt eða með breytingum.
127. *Nefndin*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 28. gr.: að þessi grein falli burt.
128. *Sama*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 29. gr.: að þessi grein verði 32. gr.
129. *Sama*: breytingaratkvæði við stjórnarfrumvarpsins 30. gr.: að þessi grein verði 33. gr.
130. *Frumvarp* stjórnarinnar óbreytt eða með áorðnum breytingum. Var nefndarálitíð afhent framsögumanni, *P. Péturssyni*.

Framsögumaður hreifði því, hvort ekki væri best að skipta atkvæðaskránni í kafla, svo umræðurnar færu þannig fram, eins og gert hafði verið við undirbúningsumræðuna, og væri atkvæðin greidd eptir því; *konungsfulltrúi* og *forseti* voru þeirrar meiníngar, að drjúgast mundi verða með tilliti til tímans, að ræða atkvæðin í einu lagi, og mælti einginn móti því.

Framsögumaður: Eins og þíngmenn þá sjá, er fjöldi af breytingaratkvæðum á atkvæðaskránni; mörg þeirra eru frá nefndinni, og sum frá einstökum mönnum. Breytingaratkvæði nefndarinnar eru fleiri, en hvað þau eru í sjálfu sér þýðingarmikil; sum eru sprottin af því, að nefndin bætti sýslunefndunum inn í, og lagði nokkur störf undir þær, sem stjórnarfrumvarpið ætlar amtsráðunum, og eru þau því nauðsynleg afleiðing þeirrar stefnu, sem nefndin hefur tekið. Breytingaratkvæði þessi eru eingan veginn sprottin af aðfinningu við stjórnarfrumvarpið, jafnvel þó nefndin vildi forðast slík breytingaratkvæði, sem snerta orðfærið eingaungu. Áður en menn nú fara að ræða mál þetta til atkvæðagreiðslu, bið eg þíngmenn að átta sig vel á sérhverju þeirra, og hversu þeir ætli sér að haga atkvæðagreiðslu sinni, því undir því eru hinar einstöku greinir komnar, þar eð líka ágreiníngur varð í nefndinni um hin seinustu úrslit málanna; og því verður spursmálið, hvort þíngmenn vilja fallast á stjórnarfrumvarpið, uppástúngu meira hlutans, uppástúngu minna hlutans, eða í fjórða lagi, hvort þeir vilja, að málinu verði frestað. Eg segi fyrir fram fyrir mitt leyti, og eptir því mun eg haga ræðum mínum, að ef þíngmenn ekki samþykkja uppástúngu meira hlutans, þá vil eg ráða til að samþykkja stjórnarfrumvarpið óbreytt í öllum aðalatriðum þess, og virðist mér það eingin frágángssök fyrir þíngið; því það, sem nefndin hafði helzt á móti amtsráðunum, það voru sér í lagi kosn-

íngarnar til þeirra, sem eptir frumvarpinu mundu verða mjög flóknar og torveldar, og nefndin áleit ekki gott að koma þeim hér við; og jafnframt því sem nefndin var hrædd um, að amtsráðin mundu verða mjög kostnaðarsöm, þá vildi hún ekki sleppa sýslunefndunum, af því hún vissi, að þingið ekki mundi vilja láta þær falla úr, þar eð þær þegar eru farnar að myndast hér. En þó mönnum nú ekki líki einhver vegur að öllu leyti út af fyrir sig, þá er samt bezt að velja þann, sem minnstir gallar þykja á, þó einhver galli sè á þeim öllum. Kosningunum held eg sè viðhjálpað með breytingaratkvæðinu 113. Eg vildi vekja athygli þingsins að þessu, áður en atkvæðagreiðslan fer fram, svo þingmenn gætu geingið hlutdrægnislaust að málinu og komið að einhverri niðurstöðu í því. Eg skal nú ekki að sinni tala um hvert breytingaratkvæði út af fyrir sig, heldur einungis fyrst um sinn aptur að tölulið 21, því eg á rétt til að tala aptur, hvort sem er. Þegar eg þá virði fyrir mér atkvæðin eptir tölu, þá er fyrst breytingaratkvæði 1; þá er á því sá formgalli, að það er borið upp við nefndarálitid, en ekki við stjórnarfrumvarpið, svo því mætti vísa frá, en eg fer nú samt ekki fastlega fram á það, því mér þykir atkvæðið ómerkilegt; þar stendur nefnilega „amtsnefnd“, en í stjórnarfrumvarpinu er „amtsráð“. Á breytingaratkvæði 2 er sami formgalli, og á nr. 1; nefndin gat ekki fallið á, að fella úr *allra*, eins og breytingaratkvæðið fer fram á, og bæta við: „að því leyti hér skal greina“, því þessi orð eru of óákveðin í almennu lagabóði, sem á að gilda fyrir *öllum* sveitarmálefni. Eg vona, að þingmenn veiti mér eptirtekt, þó eg sè ekki lángrður. Töluliður 3. er breytingaratkvæði nefndarinnar, og þarf eg ei að tala um það; það er, eins og eg tók áður fram um öll breytingaratkvæði hennar, sprottið af þeirri stefnu, sem hún tók; og að svo miklu leyti hin breytingaratkvæði hennar eru ekki þannig undir komin, þá er gerð grein fyrir því í nefndarálitinu; en ef þingmenn leita nokkurrar upplýsingar í þessu tilliti, þá skal eg reyna að gefa þeim hana. 15. töluliður byggist á því, að verið er að tala um oddatölur; en nefndin gat ekki fallið á, að prestar og hreppstjórar væru sjálfkjörnir, því um prestana er það ómögulegt sunistaðar að koma því við. Þá er töluliður 18; á hann gat nefndin ekki fallið; tilgangur uppástungumannsins er sá, að reyna til að létta á erfiðinu við þessar kosningar, en nefndinni var ómögulegt að sjá neinn létti að þessu, því þá koma upp aptur ný ferðalög, og verður margfalt erfið. Þess vegna áleit hún bezt, að kosningarnar færu fram á hreppaskilabýng-

um, eins og stjórnarfrumvarpið ætlast til; þær geta þá ekki valdið neinni sérlegri fyrirhöfn, því, eins og nú er ástatt, verða hreppstjórar að kalla hvern búandi mann fyrir sig til tíundarframtals, og geta þeir þá um leið látið menn kjósa í hreppsnefndina. Þá er breytíngar- atkvæði 19; á það gat nefndin heldur ekki fallizt; því það er auðsætt, að það væri óþarflegt ómak fyrir sýslumanninn, að fara innan um alla sýsluna og vera kjörstjóri í hverjum hreppi; en uppástúngu- maðurinn hefur ekki virt það fyrir sèr, að sýslumaðurinn er ekki einúngis kjörstjóri í einum hreppi, heldur í allri sýslunni. Eg mun nú ekki mæla fleira að sinni um þetta mál.

H. G. Thordersen: Eg ætla að tala fáein orð, og geri eg þó ekki að gamni mínu að tala núna. Framsögumaður áleit það gott, ef þíngmenn gerðu grein fyrir atkvæði sínu, og eg ætla þá að fara eptir þessu og gera grein fyrir mínu og það, móti venju minni, strax í byrjun umræðunnar. Þó eg nú standi upp, þá ætla eg samt ekki að byrja á neinni lánngöngu; eg ætla ei að fara að gegnumganga stjórnarfrumvarpið og nefndarálit; eg játa, að hvorttveggja er gert með mestu greind og nákvæmni, og eg hefði ekki verið fær um að gera þau eins úr garði; en mér virðist hvorttveggja of margbrotið fyrir hið einfalda fyrirkomulag þessa lands; það er ekki nógu íslenzkt, einfalt, og sambóðið þörfum vorum í þessu landi. Eg hef lifað skásta kaffa æfi minnar í sveit, og hafi nokkur hlutur verið mér ljós, þá hafa mér verið kunnug sveitamálefni; en eg segi það nú hreint út, að umræðurnar í þessu máli hafa við undirbúnings- umræðuna farið sín í hverja áttina, og eg hef þá fulla sannfæringu, að landsmenn vorir muni ekki skilja slíkt fyrirkomulag, sem hær ræðir um; það er ekki enn komið inn í þjóðarinnar meðvitund. Eg hef heyrt hær einhvern hrínglanda, og eg skildi hvorki upp nè niður — eg tala ekki nema um sjálfan mig —, og til að sanna þetta, þá breiði eg hær út þessa atkvæðaskrá, sem er nógur dúkur á öll borð hær á þessu þíngi. Mér var færð hún í morgun, og svo ruglaður sem eg var þá, þá er eg enn ruglaðri nú. Eg álit eingan veginn tíma kominn til þess að innleiða þetta hær, og eg læt þíngið vita af því, að eg gef *ekkert* atkvæði, hvorki stjórnarfrumvarpinu nè breytíngum nefndarinnar; eg vil einúngis, að málinu verði frestað, og þar með punctum!

Framsögumaður: Eg vil þá leyfa mér að halda áfram, og er þá fyrir töluliður 24. Flestar breytíngar þessa þíngmanns eru sprottnar af því, að hann vill hafa hreppnefnd, sýslunefnd og amtsnefnd; og svo, að sumum málum verði skotið til innanríkis-

ráðherrans; verða þá úrskurðarvöldin fjögur, og mun það um of seinka fyrir málunum. Þetta hefur stjórnin einmitt viljað varast, með því hún ekki vildi taka sýslunefnd. Eg þarf ekki frekara að tala um þetta breytingaratkvæði, nè önnur samkynja eptir sama þingmann. 41. töluliður er samþykktur af nefndinni; henni þótti það raunar auðsætt, að þetta er samkvæmt 11. gr. skylda *forsetans*, en hún gat ekki verið á móti því, að þetta væri betur tekið fram. 48. breytingaratkvæði er um hluttekningu presta í kennslumálum. Nefndinni þótti nauðsynlegt, að prestur hefði sama vald og hingað til hefur verið í þessum efnum, því fremur, ef hann er ekki sjálfkjörinn í hreppsnefnd. Nefndin fékk ekki sæð, að vald prestanna væri neitt aukið fyrir tillögur hennar, heldur er það hið sama, og áður. Það var tekið fram við undirbúningsumræðuna, að hreppsnefndin mundi fara eptir tillögum hans yfir höfuð, og nefndin gat ekki hugsað sèr þann sèrgæðingsskap af prestinum, að hann ekki reyndi til að koma börnunum fyrir sem bezt; en í stöku tilfellum hefur þó hreppsnefndin vald til að breyta út af þessari aðalreglu, og falli uppástúnga nefndarinnar hèr, þá er presturinn sviptur öllum myndugleika í þess konar málum, og er það ætíð ísjárvert. 52. breytingaratkvæði er samkynja 24., og þarf ekki meira að tala um það. Þá er breytingaratkvæði 68, og gat nefndin ekki fallizt á það, því það var aðalregla hennar, að takmarka ekki of nákvæmlega verkahríng þessarar nefndar, og það var, að eg held, hyggilega gert af nefndinni; það gat ekki dulizt fyrir nefndinni, að eptir uppástúngu hennar höfðu sýslunefndirnar feingið stóran og, ef til vill, í sumu tilliti heldur stóran verkahríng; en úr þessu bætir það, ef það ekki er nákvæmlega tiltekið, hvað heyri til sveitamála og yfirvaldsaðgjörða, því þá er eptir að ákveða þetta betur, og getur þá margt hvað talizt með yfirvaldsaðgjörðum. Þá er 75. breytingaratkvæði, sem nefndin féllst á, því aukafundir geta verið nógu margir, en það virtist gott, að aðalfundir væri sem fæstir, en að hitt mundi auka kostnað og draga afl og fjör úr sveitanefndunum. 76. breytingaratkvæði við 19. grein stjórnarfrumvarpsins hefur nefndin samþykkt, því hún hélt, að það gæti orðið tilefni til ágreinings, ef hreppsnefndunum þætti sýslumenn boða þær opt saman til fundar; en hún áleit, að sýslumaður mundi hafa svo mikil áhrif á sýslubúana, að hann gæti kallað hreppsnefndina saman, þegar nauðsyn bæri til. Þá er breytingaratkvæði 80, sem raunar er lítilfjörlegt og ómerkilegt, þar það er ómögulegt að ákveða, hvernig þær sendiferðir eigi öðruvísi að borgast, sem þar ræðir um. 86.

er samþykkt af nefndinni, og verður tilhögunin ljósari við það. 91. stefnir í sömu átt, og sum breytingaratkvæði að framan, t. a. m. 24, 52, o. s. frv., sem gera ráð fyrir, að amtsnefndin hafi yfirskurðarvald í þess háttar málum; sama er að segja um tölulið 92. 94. breytingaratkvæði hefur nefndin samþykkt, því hún játar, að það sé greinilegra og fyrirbyggð misskilning betur en orð nefndarinnar, þó meiníngin sé að öðru leyti hin sama. 96. töluliður er samþykktur af nefndinni, því það skýrir betur og fyrirbyggir misskilning, að hreppsnefndirnar jafni niður kostnaðinum eptir jarðaafgjaldi, þar eð það er ætlað til, að þær gjöri það, eins og hreppstjórar nú eru vanir að gera, eptir efnahag og ástandi manna; en hitt tekur af öll tvímæli, og það áleit nefndin gott. Þá kemur aðalhnúturinn, við tölulið 98, þar sem vegir nefndarinnar skilja. Eg vil ekki orðleingja nú um þessa uppástúngu, því við undirbúningsuniræðuna hef eg tekið fram mest af því, sem að minni meiníngu var henni til hnekkis; þá tóku og meðnefndarmenn mínir fram galla hennar, bæði í efni og formi. Eg vil hér einungis taka fram tölulið 100 viðvíkjandi forminu, þar er sagt: „að til að útkljá sveitamál kjósi alþíng 7 manna nefnd úr sínum flokki; en í 104. stendur: „að þessi nefnd eigi ekki að taka til starfa, fyr en alþíngi er slitið, og eigi að hafa lokið störfum sínum á 3 vikum“ og breytingaratkv. 102 vill hafa starfatímann að eins eina viku. Eg veit nú ekki, hvort alþíng á með, að setja þannig nefnd, eptir að búið er að slíta því; þínginu er þá lokið og störfum þess; en þar að auki skil eg ekki í því, að mögulegt sé að framkvæma þessa uppástúngu, með því að setja nefndinni ekki leingri skamt en þrjár vikur, því það er ekki sagt, að hún hafi þá lokið störfum sínum, og er það þá óbærilegur dráttur á málunum, að verða að biðna þángað til alþíng kemur aptur saman; þá er heldur ekki víst, að þau mál, sem afgangs urðu, verði fyrst tekin fyrir. Það er eins og uppástúngumaðurinn hafi ekki gert sér ljósa hugmynd um það, hvaða mál mundu koma fyrir þessa nefnd, þó hann hafi betra skynbragð, en eg, á þess konar hlutum; hann hlýtur að vita það, að margbrotin og flókin mál koma varla svo úr héraði, að ekki þurfi að senda þángað aptur eptir nýjum upplýsingum — það er þó ómögulegt að senda t. a. m. austur í Múlasýslu á þeim tíma —, og þá getur málið dregið í 2 ár; væri það þá ekki nóg undirbúið, mundi það enn dragast í 2 ár, áður en alþíngi þætti það takandi til greina, og undirbúníngur þess samboðinn öllum málavöxtum. Enn fremur stíngur minni hlutinn upp á því, að nefndarmenn fái „sömu dagpenínga“,

og alþingismennu. Þetta sè eg nú ekki liversig getur komizt inn í frumvarpið; eg held það þurfi til þess sèrstaklegt lagaboð; að minnsta kosti er sèrstaklegur konúngsúrskurður fyrir því, að alþingi skuli veitast 100 dalir árlega til bókakaupa. Þetta er nú sagt einúngis í tilliti til formsins hjá minna hlutanum, en ekki í tilliti til þess, hvort tími sè til þess, að biðja stjórnina um, að auka þannig vald og verkahring alþingis, eða hvort það ekki muni spilla fyrir málinu, ef þessari uppástúngu verður frangeingt. En hiitt virðist mér undarlegt, að þetta skuli eiga að vera til bráðabyrgða, og vera þó miðað við stjórn laudsins, eins og uppástúngumaðurinn ætlast til að hún verði á sínum tíma; því það lítur svo út, sem hann ætlist til, að þessi mál skuli koma aptur undir yfirvöldin, sem hann nú vill reyna til að losa undan þeim. Eg ætla ekki að tala um tölulíðinn 105, sem biður um, að þessu máli sè frestað; eg tók það fram við undirbúningsumræðuna, að eg gæti ekki verið annarar meíníngar, en að uppástúngumaðurinn vilji skjóta málinu á frest með báðum uppástúngum sínum, því hann mun vera sannfærður um, að þjóð vorri sè enn ekki svo mikið miðað áfram, að hún geti tekið þann þátt í stjórn sveitastjórnarmálefna, sem stjórnarfrumvarpið ætlast til. Hann hefur viljað draga sig með heiðri út úr því, sem hann fór fram á á alþingi 1853. Um uppástúngur meira hlutans vil eg ekki tala; eg er búinn að því við undirbúningsumræðuna, og eg get játað í nafni nefndarinnar, að þær sèu eingan veginn óaðfínnanlegar; en úr því menn vilja hafa sýslunefnd, þá sá nefndin ekki, hversu þetta mætti öðruvísi vera. Að vísu stakk einn nefndarmianna upp á því, að seinustu úrslit málanna yrðu látin vera eptirleiðis eins og þau eru nú, þar til verkahringur alþingis yrði nákvæmar ákveðinn; en af því stjórnin hefur nú boðið oss frjálslegra og þjóðlegra fyrirkomulag á þessum málum, og af því minna hlutann greindi á við nefndina, þá var það meðfram af þessum tveimur ástæðum, að nefndin gekk að því, að halda áfram í stjórnarinnar anda, sem er bæði þjóðlegur og frjálslegur, og stínga upp á, að láta kosna menn skera úr málunum með hlutaðeigandi amtmanni; en það gat ekki tekizt, að koma samþykki á í nefndinni um þetta atriði. En eg er sannfærður um, að ef sýslunefndunum verður haldið, þá verður að fallast á uppástúngu meira hlutans, og allt látið vera, sem er, þángað til alþing verður betur ákvarðað. Um tölulíð 108 vil eg ekki tala; en þar á móti vil eg vekja athygli þingsins að 113, og ef þíngmenn aðhylltust stjórnarfrumvarpið, þá ættu þeir að fallast á þessi

breytingaratkvæði, því þau gjöra kosningarnar til amtsráðanna óbrotnari. Töluliður 120 er viðvíkjandi umsjón amtsráðanna yfir sjóðum. Eg álit, að þetta sæ nú innifalið í þeim störfum, seð amtsráðinu eru ætluð til slíkrar umsjónar, en þó get eg ekki í fljótu bragði seð því neitt til fyrirstöðu, að þessu verði bætt inn í. Viðvíkjandi 124 þótti nefndinni ekki þurfa að taka til fjallvegi milli sýslna, því hún áleit þá vera almennt talda með störfum sýslunefndanna, þar sem sagt er, að þær eigi að annast um fjallvegi í sýslunum. Eg vil nú ekki tala meira að sinni um þessi breytingaratkvæði, heldur fel eg það þínginu á vald, hvernig það vill fara með þau; og eg vona, að þíngmenn muni spara sér umræður, ef þeir gera sér ljósa hugmynd um, í hverja stefnu þeir ætla. Eg ítreka það aptur, að ef þíngið ei aðhyllist meira hlutann, þá álit eg, að annaðhvort eigi að biðja um, að fresta málinu, eða þá helzt að aðhyllast stjórnarfrumvarpið, ásamt með þeim breytingaratkvæðum, sem við það eiga, sér í lagi tölulið 108 og 113.

E. Ó. Kúld: Menn mega segja um þetta mál: „breyta skal til batnaðar“! Eg játa, að það er hið fyrsta stig til stjórnarfyrrkomulags hjá oss, og á þeim á að byrja svona að neðan, 3: sveitastjórninni, en ekki að ofan; og stjórninni hefur geingið gott til þessarar breytingar, þó það sæ annað mál, hvort hún eptir uppástúngum frumvarpsins sæ betri en það, sem var áður. Þegar eg las nefndarálitid, þá geðjást mér vel að því, þangað til eg kom fram fyrir sýslunefndirnar. Breytingaratkvæði, sem eg gjörði við þetta mál, voru, eins og þíngmenn munu hafa skilið á orðum mínum við undirbúningsumræðu þessa máls, sprottin af því, að mér geðjuðust ei með öllu uppástúngur nefndariunar, einkum eptir að kom aptur fyrir sýslunefndirnar; en eg bjóst við, eptir því sem mér heyrðist á orðræðum sumra, að þetta kæmi af skilnínagsleysi mínu og aðrir mundu leingra komnir, og þeir væru því ráðnir í, að hallast að því, sem upp á var stúngið í álitsskjali nefndarinnar, og að þeir álitu nú þetta ekki ótímabæran burð. Og þess vegna tók eg mér þessi breytingaratkvæði, sem einmitt lúta að því hinu sama, og eg vildi með þeim reyna til að skafa í burtu einhvern þann agnúa, er mér finnst á þessum uppástúngum og því fyrirkomulagi, sem hér ræðir um. 2. töluliður er einúngrís orðabreyting; og þarf eg því ei um hann að tala. En 75 hefur nefndin samþykkt. 102 gerði eg, ef minni hlutinn kynni að fá meira meðhald í þínginu, en meiri hlutinn, og tók framsögumaður fram galla á því; en eg vil leyfa mér að sýna, að þeir eru ekki eins verulegir, og honum sýnist.

Framsögumaður gat þess, að málin mundu ómögulega verða útkljáð á einni viku (*Framsögumaður*: Ekki á þremur, því síður einni); en hann gerði þó sjálfur ráð fyrir, að málin mundu eigi verða mörg, og kæmu þar að auki undir þá menn, sem menn verða að álíta einna best færa að meta þau og einatt kunnuga þeim. Honum þótti mál þau, sem ekki verða þegar útkljáð á 1. nefndarfundi, dragast í það óendanlega; en eg held sjálfsagt, að þau frá fyrri fundi verði fyr útkljáð en þau, sem seinna koma. Eg ímynda mér, að eins lángur dráttur gæti orðið hjá amtsráðinu. Hann sagði, að það væri því til fyrirstöðu, að menn þyrftu að senda heim í sýslur, en það mun eins vera hjá amtsráðunum (*Framsögumaður*: Það er mögulegt, hitt er ómögulegt). Eg vil minna á tölulíðina 99 og 103; því þeir eiga við mitt breytingaratkvæði; mér finnst þeir nú óhafandi; eg held allir viti, að þíngtíminn hefur opt orðið of stuttur til þess að útkljá þau mál, sem þínginu fluttust til meðferðar; ætli hann yrði þá ekki líka heldur stuttur, ef þessi væru tekin með? Þá hlýti þíngtíminn að leingjast, og kostnaðurinn yrði margfalt meiri; en það er óþolandi, að ætla að bæta úr því með 2 dölum um daginn; en eg ætlast heldur ekki til, að bundið sé við það, að þeir menn verði kosnir, sem eiga heima í Reykjavík. Framsögumaður sagði, að þíngið hefði ei rétt til að kjósa þessa nefnd; en hér er einungis beðið um þenna rétt. Eg ímynda mér og, að menn megi ekki skorast undan þeirri nefndarkosningu, eins og menn mega það ekki á alþingi. Eg hefði ekki verið í vafa um að greiða atkvæði, hefði eins staðið á og 1853; en nú hefur nefndin stigið feti leingra, en að sýslunefndunum einum. Eg vil leyfa mér að skjóta því til hins heiðraða *forseta* og varaforseta, hvort ekki mætti skipta í sundur tölulíð 105 við atkvæðagreiðsluna, við „fyrst um sinn“; því ef þjóð vor þykir ekki komin nógu langt á leið til að hagnýta sér og hafa not af því, þá mætti biðja um nýtt frumvarp á næsta þíngi, ef ske mætti, þángað til að þjóðin hefði þá betur kynnt sér þetta fyrirkomulag og látið í ljósi álit sitt á því.

Framsögumaður: Þíngmaður Snæfellinga vildi eins og kenna nefndinni um það, ef málinu yrði frestað, af því vèr værum stignir feti leingra en að sýslunefndunum; það væri þó kynlegt, ef nefndin hefði átt að hlaupa frá verki sínu hálfkörruðu, ef hún hefði ekki viljað hafa amtsráð, og ekkert sett í staðinn. Eg skil ekki í því, að það sé til nokkurs, að biðja stjórnina um frumvarp, og biðja svo um frest á málinu, en biðja svo aptur um frumvarp á næsta þíngi

1857, en vilja þó ekki segja neitt um, hvernig þingið ætlist til, að hinu seinasta úrsliti málanna verði til hags. Eg verð öldúngis að frítaka nefndina frá því, að henni verði þessi frestur að kenna, því síður, sem eg hefi gefið þinginu ráð til, að geingið verði inn á stjórnarfrumvarpið ásamt með tölulið 108 og 113 á atkvæðaskránni. Þingmaðurinn hafði það eptir mér, að eg gjörði ráð fyrir, að þau mál, er þannig kæmu til seinustu úrslita, mundu ekki verða mörg; en þó þau, ef til vill, verði ekki svo mörg, geta þau þó verið flókin, og hin vandasömu úrslit þeirra eru einmitt komin undir því, en ekki svo undir því, hve mörg þau eru. Hann sagði, að meðhöndlun málanna væri eins örðug fyrir amtsráðin, og alþingis-nefndina, en hann verður að gæta að því, að amtsráðin eru þrjú og að málin því skiptast í 3 staði. Amtsráðin eiga og hægra en alþingismenn, því amtmennirnir eru svo kunnugir málunum, og kunnugri en sú nefnd, sem með atkvæðafjölda er valin á alþingi, nema amtmennirnir sæu sjálfir valdir, og þá veit eg ekki, hvað hægra það er í Reykjavík, að koma þeim við, en heima hjá amtmönnum sjálfum, hvar ýmisleg skjöl og skýrteini kunna að liggja þeim málum til upplýsingar, sem fyrir kunna að koma.

Jón Guðmundsson: Það er nú að vísu aðalspurníngin í þessu máli, fyrst, hvort að nú þegar megi þykja tími til kominn að fara því á flot, að hér verði lögleidd sveitastjórn með svo tilbreyttu og frjálssu fyrirkomulagi, eins og þetta frumvarp leggur undirstöðuna til, og ef svo væri, þá í annan stað, hvort ekki sè hin fyrsta og mesta nauðsyn á, að hafa allt þetta nýja fyrirkomulag þeirra mála í sem fyllstri og beztri samhljóðun frá hinu lægsta stigi þess til hins efsta. Hinn heiðraði framsögumaður hélt, að hin sanna ástæða mín væri í raun rættri eingin önnur en sú, að eg vildi fresta málinu, þar þjóðlífi vort eigi væri komið svo langt á veg enn þá, að vèr værum færir um þessa breytingu, svo að henni reiddi vel af. Eg vil nú hreinskilnislega játa því, að eg ált, að vèr sèum eingan veginn svo langt á veg komnir enn þá, að vèr megum telja víst, að hér komist samstundis á fullkomin, algjörð sveitastjórn, eins og hún er hjá þeim þjóðum, þar sem þetta fyrirkomulag sveitamálanna hefur um lánган aldur átt sèr stað og reynslan er um marga mannsaldra búin að afla því viðgánga, framfara og heilla. Það er með oss í þessu máli, eins og með þann, sem er í æsku, því öll framför verður að eiga sèr aldur; fyrst er að byrja, og byrjunin ein er það, sem getur gefið framförina, og leitt með sèr viðgáng og þroska, þá stundir líða fram. Svona skoða eg oss Íslendinga með tilliti til þessa máls; eg geri

mér ekki í grun, að þjóðlífi voru sè svo þokað áfram, að vèr höfum hèr upp hjá oss algjörða sveitastjórn, samstundis og hún er ákveðin að lögum; en eg álit vèr sèum svo á veg komnir, að vèr getum nú *byrjað* á þessu; það má leingi gánga, að segja, að menn sèu ekki þeim eða þeim framförum vanir, hvort sem einstakur maður á í hlut eða heilt þjóðfélag, ef sú er meiníngin þar með, að menn geti ekki strax orðið fullnuma og algjörðir, því þetta er satt, en þar af leiddi þá, að eingum manni og eingri þjóð ætti að leita framfara, hvorki í einu nè neinu. En í þessu máli hafa bæði landsmenn og þetta þíng lýst því yfir, að vèr sèum færir um það frjálslegra fyrirkomulag á sveitastjórn, sem hèr er farið fram, ekki að eins með nálega öllum atkvæðum 1853 um þetta sama mál, heldur einnig þegar vèr á því þíngi beiddum konúng, með nálega öllum atkvæðum, um frjálslegri yfirstjórn hèr á landi; svo ef vèr nú segðum, að vèr ekki værum færir um, að byrja það fyrirkomulag sveitastjórnarinnar, sem hèr er stúngið upp á, þá yrðum vèr tvísaga, þar sem vèr höfum álitid oss færa um svo frjálslegt æðra stjórnarfyrirkomulag. Því ef vèr þykjumst færir um, að byrja hið meira, þá álitum vèr oss og færa um að byrja hið minna, sem einnig verður jafnau eðlilegast og affarabest að byrja á, því með svo felldu greiða menn beztan veg fyrir eðlilegri og smámsaman áfram þokandi framför í hverju, sem er.

Það hefur nú verið sagt hèr, að mál þetta væri svo margbrotið (*H. G. Thordersen*: Það voru mín orð) og að atkvæðaskráin kæmist jafnvel ekki fyrir á stærstu pappírsörk (*ein rödd*: Það er ómögulegt), og þetta þykir nú gagnstætt því, sem hinn háæruverðugi 1. konúngkjörni þíngmaður hinnar andlegu stèttar sagði á þínginu 1853, þegar þetta mál var hèr til inngángsumræðu, „að ef menn færu að búa hèr til ný sveitastjórnarlög, þá ættu menn að gjöra sèr hið ífrasta far um, að þau yrðu sem einföldust og sem íslenzkust, og allt hið útlenda útilokað“; eg aðhyllist nú fyllilega þessa skoðun; en þegar eitthvað er bæði almennt og mikilsvarðandi, eins og þetta mál er, þá hlýtur skoðun manna á því að verða mjög misskipt og margbrotin, og það er einmitt þessi misskipta skoðun, mest um einstök orðatiltæki og hið smærra fyrirkomulag, sem hefur þanið svo atkvæðaskrána, að hinum háæruverðuga þíngmanni blöskraði það svo mjög; en slíkt má þó í rauninni aldrei miða við pappírsarkir. Mál þetta er svo umfángsmikið, að það verður ekki framsett skoðun manna í því í nokkrum línun, og treysti eg ekki sjálfum hinum

háæruverðuga sessunaut mínum (—biskupnum—) til þess. Öll sveitastjórnarlög eru að áliti annara þjóða nokkurs konar grundvallar- eða undirstöðu-lög þjóðfélagsins, og að undir þeim sé velfarnan og framför þjóðarinnar njög svo komin; þau verða því að vera þjóðleg og frjálsleg yfir höfuð að tala, og hér hjá oss þar að auki, eins og hinn háæruverðugi þingmaður kvað að orði í hitt eð fyrra, „sem íslenzkust og sem einföldust“, og því get eg með eingu móti fallizt á amtsráðin, hvort heldur er eptir frumvarpi stjórnarinnar eða því, sem meiri hluti nefndarinnar hefur stúngið upp á, því það fyrirkomulag er hvorki einfalt nè íslenzkt, heldur óíslenzkt, útlent og óhafandi. Þetta var líka, sem gerði, að mig greindi á við mína heiðruðu meðnefndarmenn, og hef eg þó jafnan haft hina mestu óbeitt á, að ágreiníngur risi í nefndum, eins og sjá má af því, að þó eg hafi verið í ótal mörgum nefndum hér á þíngum síðan 1845, þá er það nú í *annað* sinn, að mig hefur þannig greint á við meðnefndarmenn mína, að eg hafi orðið í minna hluta. En hér gat eg með eingu móti verið mínum heiðruðu meðnefndarmönnum samdóma, þar sem um svo verulegt grundvallarfyrirkomulag var að ræða; vèr vorum allir í nefndinni á einu máli um það, að amtsráð þau, sem í frumvarpinu er stúngið upp á, væru öldúngis óhafandi hér á landi, og mèt að minnsta kosti varð það brátt ljóst, og er það því ljósara, sem eg leingur virði fyrir mèt, að uppástúnga meiri hluta nefndarinnar væri þó hálfu verri, en það, sem er í frumvarpi stjórnarinnar; því það er þó hreint og beint, en uppástúnga meira hlutans helbert hálfverk og óhæfa, (*Framsögumaður: Ástæður!*). Eg skal koma með þær bráðum. Framsögumaðurinn hefur hvorki við undirbúníngsumræðuna nè í umræðunni í dag komið nema með smávegis mótbáru mótí uppástúngum minni hlutans; hann hefur aldrei neitað því, og aldrei hrakið það, að grundvallarreglunni fyrir öllu hinu nýja fyrirkomulagi í sveitastjórninni væri þar fylgt fram með fullri samhljóðun við það, sem að neðan ætti að vera, og þetta er mèt og má öllum vera nóg viðurkenníng frá framsögumanni. Hann sagði, að alþíng hefði ekki vald á, að setja nefnd til þess, eptir þíng, að skera úr sveitastjórnarmálum; þetta hefur minni hluti nefndarinnar aldrei farið fram á; hann hefur einúngis komið með uppástúngu um að biðja konúng um, að gera þetta að lögum, og úr því það væri orðið að lögum, þá ætti líka alþíng rèt看 á því. Alþíng hefur áður, 1853, í einu hljóði beðið um, að vald og verkahríngur þess væri aukinn, svo að það feingi löggjafarvald í öllum innlend-

um málum, og menn hafa sæð það af svörum ráðherrans um stjórnar-
arbótarmálið, að hann tekur því alls ekki fjærri, að alþingi verði veitt
þetta vald, en nú á það að vera óhæfa, að feta að þeim ferlinum
smátt og smátt, sem alþing vildi ryðja sér til alfaravegs 1853, sem
stjórnin sjálf 1851 gaf tvívl-laust í skyn að ætti fremur öllu að eiga
undir verkahring alþingis. Það þókti sjálfsagt ekki mikið koma til
þess, sem stjórnin gjörði Íslendingum kost á 1851, en þó gjörði hún
þá landsmönnum kost á, að alþing hefði æðsta vald í öllum sveita-
stjórnarmálum þessa lands.

Eg held það sé satt, sem sagt hefur verið hér á þingi um uppá-
stúngu minni hlutans, að hún er öll, þar sem hún er sæð, og hún
er enn þá ekki hrakin með ástæðum. Það er hennar aðalkostur,
að hún fer fram óbrotnum, en verulegum síðustu úrslitum sveita-
málanna með samkynja fyrirkomulagi úrskurðarvaldsins, eins og
stúngið er upp á á hinum lægri stigum; að hún ráðgerir ekki yfir-
úrskurðarvöldin nema tvenn, og það síðasta innlent, eitt og hið sama
fyrir allt land, og með svo litlum sem eingum tilkostnaði. Meiri
hlutinn stíngur upp á þrennum yfirúrskurðarvöldum; þau eiga að
vera sitt í hverjum fjórðungi landsins, opt og tíðum um ein og
sömu málin, og þó síðast hjá hlutaðeigandi ráðherrum, sem verða
að fá öll málin á dönsku, og ekkert þekkja hér til. Með þessu segi
eg að grundvallarreglan fyrir þessu fyrirkomulagi sé þverkubbuð,
meðan að hún hjá minni hluta nefndarinnar er sjálfri sér samkvæm
frá hinu lægsta til hins efsta.

Þegar vel er lesið í kjölinn það, sem hinn heiðraði framsögu-
maður hafði móti uppástúngu minna hluta nefndarinnar, þá mun það
hvorki reynast mikið nè verulegt. Honum fundust 3 vikur vera of
stuttur tími; þetta getur nú verið, en ef svo reyndist, þá má leingja
hann. Enn fremur sagði hann, að málin mundu einatt reynast svo
úr garði gerð, að opt þyrfti að leita um þau nýrra upplýsinga, en
hann miðaði þessa athugasemd einkum við það fyrirkomulag, sem nú
er, en ekki við það, sem upp á er stúngið, hreppsnefnefndir og sýslu-
nefndir, og þegar það lægi að öðrum kosti við, að fresta úrslitum
málanna um 2 ár, ef þau væru illa úr garði gjörð, þá mundi þetta
verða bein hvöt til að gjöra málin sem bezt úr garði frá sýslunefnd-
unum undir úrslit alþingis. En menn vita þar að auki full-vel, að
skorturinn, sem fyrir er borinn, á ýmsum upplýsingum um sveitamálin,
eins og þeim er nú háttað, kemur einatt og optar af því, að fyrir-
komulagið á úrslitum þeirra, eins og það er nú, er óeðlilegt og öfugt,

og þau völd, sem síðustu úrslitin hafa á hendi, of ókunnug mál-
unum og málavöxtum. Framsögumaðurinn fann einnig að því, að
minni hlutinn ætlast til, að uppástúnga sín skyldi að eins gilda
fyrst um sinn, og honum þókti líklegast tilgátu, að þar með væri
ætlað til, að undir eins og ákveðin væri hvers kyns yfirstjórn hér
í landi, þá hefði minni hlutinn ætlað til, að leggja hin síðustu
úrslit sveitamála undir embættisvaldið; hvaðan getur framsögu-
maðurinn leitt þessa ályktun? Mær, sem minna hluta, fannst ein-
mitt, að ei mætti einbinda uppástúnguna svo, að það gæti orðið til
fyrirstöðu, að stjórnin samþykkti hana, vegna þess það gæti, ef til
vildi, virzt að mega verða þrepskjöldur fyrir aðalfyrirkomulagi hvers
kyns yfirstjórnar hér á landi. Ef eitthvert annað fyrirkomulag á
síðustu úrslitum sveitamála þykir betra seinna meir, þá þarf upp-
ástúnga minna hlutans, eins og hún er nú löguð, ekki að vera því
til fyrirstöðu, þegar svona er stungið upp á því að eins til bráða-
byrgða, og eg er fulltrúa um, að hefði minni hlutinn ekki gjört það,
heldur farið því fram, að hinum síðustu úrslitum sveitamála skyldi
vera svona fyrirkomið um aldur og æfi, hvernig sem yfirstjórninni
hér á landi yrði breytt að öðru leyti, þá er eg sannfærður um, að
framsögumaður hefði fundið það, og ekki lagt í lágina, hve fráleitt
það hefði verið. En með þessari uppástúngu, eins og hún nú er
löguð, er eingin ósamkvæmni hjá minni hluta nefndarinnar við fyrir-
komulagið að neðan, og alls ekki fyrir það girt, að því megi breyta
þegar annari yfirstjórn hér verður breytt, eptir því sem þá þykir
bezt viðeiga. Vær megum ekki gleyma því, að í ástæðunum fyrir
þessu frumvarpi hefur stjórnin fundið að því, að þingið 1853 ekki
hafði stungið upp á neinu síðasta úrskurðarvaldi; þá var eg sam-
dóma meðnefndarmönnum mínum í því, að hið æðsta úrskurðarvald í
sveitámálum „hlyti að vera í fullri samhljóðun“ við það fyrirkomulag, sem
þá var stungið upp á, á hreppanefndum og sýslunefndum. Þetta sam-
þykkti og alþing 1853 með miklum atkvæðafjölda; en bæði vèr nefnd-
armenn — og meðal þeirra var þá hinn háttvirtí framsögumaður og
þingmaðurinn úr Eyjafirði, — og eins allir þingmenn, vèr vissum þá
allir bæði af amtmönnum og ráðgjafa; og hvers vegna var þá ekki
stungið upp á, að leggja hin síðustu úrslit sveitamála undir þessi
æðstu völd? Af því bæði þessir sömu heiðruðu þingmenn og aðrir
álitu þá, að þar með væri þverkubbuð sú grundvallarregla, sem byggt
var á fyrirkomulag það að neðan, sem upp á var stungið; vèr vor-
um þá allir á einu máli um það, eins og nú, að amtsnefndirnar gætu

hèr aldrei átt við á Íslandi, og úrskurður ráðgjafanna heldur ekki, þegar á þessari ólíku grundvallarreglu var byggt. Allt fyrir þetta varð nú meiri hluti nefndarinnar á þessari uppástúngu, sem hér liggur fyrir eftir þá, og sem þannig er gagnstæð öllum einhuga uppástúngum þingsins 1853, og má sjá hér af, hvað þeim sömu nefndarmönnum, sem nú eru í meira hlutanum, hefur þokazt áfram síðan 1853, og það sèst nú bráðum, hvort þingið allt vill nú líka feta þenna öfuga feril aptur á bak; en eg hef með uppástúngu minna hlutans sýnt, að eg ekki ætla að þoka mér í þá áttina, hvort sem margir eður fáir verða með því eða mót. Eg hef sagt, að uppástúnga meiri hluta nefndarinnar sè eingu rættari og eingu affarabetri, en þó málin sèu lögð undir amtmennina og ráðherrana. Hann stíngur nefnilega upp á gjörðarmönnum með amtmanni; en hvaðan eiga þá þessir gjörðarmenn að koma? Það má kjósa til þess menn úr sýslunefndunum, sem ágreinir, sömu mennina, sem hafa skorið úr málinu í sýslunum; það má eftir uppástúngunni kjósa og senda þessa sömu menn, og dæma þeir þá í sjálfs sín eigin sök. Kappsömustu mennirnir verða sjálfsagt valdir, og fylgisömustu sínum kjósendum, því fyrir það er alls ekki girt með uppástúngum meira hlutans; þeir fylgja þá, þegar á amtmanns fund kemur, hver um sig fram máli sinnar sýslunefndar, svo að því hlýtur að reka, að amtmaðurinn, sem einn er óvilhallur og óviðriðinn, verður að skera einn úr málinu. Var þá ekki miklu nær og miklu hreinna og beinna fyrir meira hlutann að stínga upp á því, að amtmaður skæri *einn* úr. Framsögumaðurinn sagði, að hann hefði ekki hugsað sèr þessar amtsnefndir án kostnaðar, sem af þeim leiddi; kostnaður þessi mundi verða lagður á jafnaðarsjóðina, og gæti þá svo farið, að kostnaðurinn til þessa óskapnaðar meiri hlutans, sem sjálfur hann hefur ekki treyst sèr til að nefna neinu nafni, verði ekki svo lítill á endanum. Eg vildi vita, hvort amtmaðurinn, þegar nú 6 sýslur greinir á í amti, er skyldur til að taka við öllum gjörðarmönnum í einu, þegar þeim er hentast að koma, eða hann má láta þá bíða, þegar hann hefur annað að gera, kann ske eitthvert annað sveitastjórnarmál, sem aðrir gjörðarmenn eru fyrir í, til að útkljá með honum. Þegar þeir nú eiga, sem seinna koma, að bíða (*Framsögumaður*: Það stendur í greininni með berum orðum, að það á að kalla þá inn með fyrirvara). Gott og vel! en sá fyrirvari getur verið ónógur, „konúngur vill sigla, en byr ráða“, og vèr höfum eingar járnbrautir eða gufuskip til þess að geta ferðazt hér yfir lög og láð og geta verið komnir í ákveðinn

tíma, og menn geta hér einatt ekki farið ferða sinna, þótt þeir vilji, og það er þá ómögulegt, að koma á þeim tíma, sem amtmanni er hent, og sem hann hefur tiltekið, einkum þegar mennirnir eru úr fjärlægustu hærðum amtsins. Það rekur þá að því, að amtmaður stendur helber eptir einn, og verður að skera einn úr malinu. Eg get því ekki betur sèð, en meiri hluti nefndarinnar hafi verið að búa til einhverjar slæður — líkt og fuglahræður — utan um amtmanninn, til þess að þar mætti sýnast nefnd, eða tveir með honum, í gjörðinni; en meiri hlutinn sjálfur getur ekki verið svo blár, að hann sjái ekki, að þetta getur þó ekki geingið í augun á neinum manni.

Hinn heiðraði framsögumaður sagði, að eg ætlaðist til, að sveitamálin með tímanum kæmust undir valdstjórnina; en þetta getur hann ekkert leitt út af einu orði minna hlutans, hvorki uppástúngunni nè ástæðunum, enda var aldrei mín meining sú, og getur ekki verið, og því fór eg þenna veg, þar eg ellegar hefði fallizt á uppástúngu meiri hlutans. En af því eg nú sá, hvað tregt mér gekk við með-nefndarmenn mína, þá kom eg fram með varauppástúngu mína, því eg vil miklu heldur fresta málinu, en stínga upp á óháfu, þvert ofan í það, sem alþíng hefur áður svo að segja í einu hljóði látið uppi bæði við stjórnina og þjóðina. Eg að mínu leyti gat ekki verið kunnur að því, að koma nú með uppástúngur þvert ofan í þessa fyrri atkvæðagreiðslu þíngsins; eg fann eingar ástæður til, að ráða þínginu til að breyta skoðun sinni og sannfæríngu í þessu efni, eða til að stínga upp á fyrirkomulagi, sem eptir ástandi þessa lands væri óeðlilegt og öfugt og þó margbrotið, og, að undirstöðunni til, öldúngis ósamhljóða og sundurleitt, og eg vildi miklu heldur fyrst um sinn þetta fyrirkomulag á sveitamálunum, sem nú er; því þó það sè ófrjálslegt og því sè í mörgu og verulegu ábótavant, ef nokkrar þjóðlegar framfarir eiga að geta komizt hér á, þá er það samt byggt á einni og sömu grundvallarreglunni bæði neðst og efst, og það er þó jafnan mikil bót í máli. Og eg vildi raska þessu eldra fyrirkomulagi því að eins, að eg sæi, að annað betra gæti komið í staðinn, betra ekki að eins að fyrstu undirstöðunni, heldur og að öllu hinu efra fyrirkomulagi út í yztu æsar; með svo felldu móti áleit eg, að sveitasstjórnarfyrirkomulag það, sem frumvarpið fer fram, mætti byrja nú þegar, og að hún með svo felldu gæti verið sú byrjun, er af mætti standa framför smámsaman, eptir því sem hún færi að festa rætur og smá-próast.

Eg vona líka, að uppástúnga minni hlutans sè öll, þar sem hún

er sèð, með tilliti til kostnaðarins; því hann má telja lítinn sem eingan, og er ekki meira en um 400 rdl. mest, og þess getur aldrei gætt að neinu verulegu innan um annan alþingiskostnaðinn, að eg nú ekki tali um, ef að breytingaratkvæði þingmannsins úr Snæfellsnessýslu yrði samþykkt. Alþing hefur í ár mínnað kostnaðinn vel um annað eins með því að minnka upplag þingtíðindanna. En það, sem samt er mest árfðandi í þessu máli, er það, eins og eg hef áður sagt, að halda sér fast við eina og sömu grundvallarregluna; það dugir ekki í neinu efni, og gefst aldrei nema illa, að láta yfirbyggínguna bera undirstöðuna og undirviðina ofurliða, en það eru hér sýslunefndirnar og hreppsnefndirnar; þær verða fyrst um sinn smágjörðar og veikar fyrir, á meðan þær eru í barndómi og hafa ekki náð neinni reynslu eða festu, og það verður of þúngt, að setja ofan á þessa veigalitlu undirstöðu svo ofviða ris og ósamkynja, þá hina æðstu valdstjórn, aurtmenn og ráðherra; það væri til þess að öll undirbyggíngin kíknaði og félli um koll, óðar en lúin væri reist; þá myndu menn eiga lángt í land með að geta reist hana við aptur.

Framsögumaður: Eg þarf ekki að svara hinum heiðraða varaforseta mörgum orðum, og hafði eg búizt við, að ræða hans mundi verða kjarnameiri eða þá leingri, en hún varð. En hversu lítið sem honum þókti að eg hefði mælt á móti uppástúngum hans, þá veitti honum þó erfitt að hrinda mótmælum mínum. Þar sem eg sagði, að alþingisnefndin opt mundi þurfa upplýsíngar, sem hún ekki gæti feingíð í tíma, þá játaði hann þó, að nauðsynlegt kynni þó að verða fyrir hana, að senda eptir þeim í hëruðin. En hvernig á að koma þessu við á einum 3 vikum, þegar senda þarf í fjarlæggar sýslur? Um kostnað þann, er af þessu kann að leiða, talaði hann ekki.

Mér er ekki gefin spádómsgáfa, og því hef eg ekki spáð, hvað stjórnin mundi gera í þessu efni; hvorki þekki eg hennar skoðun á þessu máli, nema að svo miklu leyti sem hún sèst af ástæðunum fyrir frumvarpinu, nè heldur hef nokkurt vald eða umboð til þess, að tala í þessu efni frá stjórnarinnar sjónarmiði; en við undirbúníngsumræðuna þá lét eg í ljósi ótta minn fyrir, að uppástúnga minni hlutans gæti orðið málinu til fyristöðu, þar það eptir minni sannfæríngu á illa við, að fara þessu nú á flot við stjórnina. Það er gömul og gullvæg regla, að tala í tíma og þegja í tíma, en það er sjálfsagt undir hverjum einum sjálfum komið, hvenær honum finnst tíminn vera kominn, og eg vil biðja hinn heiðraða varaforseta að gæta þess, að eg sagði mína meíníng, en talaði ekki fyrir stjórnarinnar hönd.

Eg ætla ekki að vera fjölorður um mótmæli hans gegn meiri hluta nefndarinnar; mest allt af því, sem hann sagði, var einungis byggt á því, að hann of lauslega hefur kynnt sér álit nefndarinnar. Honum fórust svo orð, sem að amtsnefndin hrapaði opt og tíðum ofan á amtmanninn, þegar að verst gengdi; en hann gætti þess ekki, að amtmaður á að kalla hana inn með fyrirvara, og að sýslunefndin, ef að henni þykir fyrirvarinn of stuttur, getur kært ráðstafan amtmannsins fyrir innanríkisráðgjafanum. Hann sagði, að hjá meiri hluta nefndarinnar yrðu 4 tröppur í úrslitum málanna; þetta er satt, en það kemur svo sjaldan fyrir, einungis þegar að ágreiníngur verður á milli tveggja amta. Það kom mér ekki til hugar, þó það hefði legið nærri, að hann vildi koma málunum undir valdstjórnina, en það er samt undarlegt að biðja um, að gefa alþingi vald þetta til bráðabyrgða, því þar í liggur, að alþíng síðan eigi að missa það aptur. En að því leyti hann hefur verið að dróttu að meiri hlutanum, að hann vildi koma sveitamálunum undir valdstjórnina, þá hefur hann aldrei farið fram á, að amtmenn og ráðherrann skyldi halda veldi þessu, þegar að hin nýja stjórnarbreytíng er komin á, ef að veldi alþíngis verður aukið. Eg á bággt með að ríma saman hugsunarhátt minna hlutans, nema ef hann helst vill fresta öllu málinu; því hann sagði, og það er bæði satt og gullvægt, að það væri gott að byrja á litlu, byrja að neðan, og halda svo smátt og smátt áfram upp eptir; væri nú svo fyrir honum í raun og veru, þá yrði hann ásamt með mér að álíta betra en ekkert, og æskilegt, að hreppsnefndir og sýslunefndir komist á, og hefði þetta þá getað nægt í bráðina, þó nefndin hefði haldið sér bæði við innanríkisráðherrann og amtmennina, en þetta hefur nú nefndin samt ekki gert, og hversu lítið minni hluta nefndarinnar þykir koma til þeirra, sem eiga að hafa þátt í úrslitum málanna með amtmanni, þá verður það með tímanum góður reynsluskóli fyrir menn þessa, og eg get varla ímyndað mér þá, sem koma frá sýslunefndunum, svo einræna, að þeir, ef þeir segja, að sýslunefndin hefði á raungu máli að standa, þá gerðu málið að kappsmáli á móti betri sannfæring sinni, og mætti þá líka allt eins vel gera ráð fyrir hinu sama á lægri stöðunum, bæði í hreppsnefndunum og sýslunefndunum.

Eg ætla að sinni ekki að tala meira um málið, og ekki halda fram uppástúngum meiri hluta nefndarinnar, svo að eg geri þær að kappsmáli, en biðja þíngmenn einungis að hafa málið skýrt fyrir aug-

um sèr, svo að þeir hvorki láti meira hluta eða minni hluta nefndarinnar villa sjónir fyrir sèr, en fari sjálfir sem réttastan veg.

Eins og hinn heiðraði varaforseti sagði — og skal eg ekki vefeingja orð hans — að uppástúnga minni hlutans væri öll, þar sem hún er sèð, þá held eg, að megi ekki síður segja hið sama um uppástúngu meiri hlutans. Eg sagðist ekki skyldi vefeingja orð hans, þó eg, þegar að 3 vikna tími er settur, ekki sjái, að hverju öðru mundi reka, en leingja setutíma alþingisnefndarinnar, og þá ætla eg, að frá hlið málsins sjálfs væri betra að alþing sjálft tæki málið til meðferðar, og kysi nefnd til að íhuga málin, undir eins og það kemur saman, eins og farið er fram á í breytingaratkvæði nr. 99. En það er satt, að meðan að alþing er svo fálíðað, eins og það er, þá er því ekki fært að takast slík mál á hendur. En auk alls annars virðist mér það vera aðalgallinn á uppástúngu minni hlutans, að hann sviptir amtmennina öllum afskiptum af úrsliti þessara mála og gjörir þá öldúngis þýðingarlaus.

G. Brandsson: Eg skal ekki verða fjölorður um mál þetta, sem mér er of vaxið, þar eg ekki er svo fljótgáfaður, að eg geti áttað mig í atkvæðaskránni, sem er með 130 atkvæðum, en sem eg fyrst fékk rúmum klukkutíma, áður en fundur var settur. Það er sagt, að forfeður vorir ei hafi viljað vera fljótir á sèr að breyta gömlum lögum og hafi ekki til þess gripið, nema þeir sæju þess fullnaðarþörf, og Einglendíngum, merkustu þjóð í heiminum, er nú á dögum borið sama orð, og finnst mér því ekki liggja svo mikið á, að vèr breytum nú þegar vorum lögum um sveitamál, og það svona stórkostlega, enda þótt nokkur þörf kunni að vera til þess, og þó hin nýju lög yrðu í nokkru betri en hin eldri, þá verða þau æðimikið kostnaðarsamari, þegar á að fara að framfylgja þeim; því margir fundir af mörgum mönnum taka ekki all-lítinn tíma frá annari vinnu, og er vandsèð, hvort sá halli verður unninn upp með þessari breytingu frá því, sem nú er. Það hefur verið sagt hèr á þínginu, að góð sveiastjórnarlög væru grundvöllur allra góðra stjórnarlaga, og ætti þá ekki að hrapa svo að þeim, að grundvöllurinn ekki verði góður og haganlega lagður. Í nefndinni hefur orðið ágreiníngur um úrslit málanna, þegar þau kæmu frá sýslunefndum, en aptur í 29. grein nefndarfrumvarpsins sýnist, eins og þessi ágreiníngur hafi ætlað að hverfa aptur; því þar er nefndin öll á því, að stofna amtsráð, og skil eg ekki, hvers vegna þessi síðustu úrslit gátu ekki legið undir það. Þó nú bæði meiri og minni hlutinn nálgist hvor annan í þess-

ari grein, þá er þó ekki því að heilsa, að þeir komi sèr saman um þetta; minni hlutinn finnst mér þó samkvæmari sjálfum sèr, þar sem hann vill halda nefndastjórn frá því lægsta stigi til hins hæsta, og að alþing kjósi í þessa síðustu nefnd, eins og í amtsráðið; þykir mér því þessi uppástunga ekki eins fráleit, og meiri hluta nefndarinnar, sem ekki hefur getað fallizt á hana. Við undirbúningsumræðuna var talað um, hvort amtsráðin mundu eiga að fá borgun fyrir starfa sinn, og sagði framsögumaður þá, að þau feingju einga borgun, en í dag segir hann það gagnstæða, og þykir mér það sennilegra, þar fáir munu verða til að sækja amtsfundi borgunarlaust, þó það sè að öðru leyti ósamkvæmt, að hinar nefndirnar þá einga borgun skuli fá fyrir starfa sinn.

Eg er nú helzt á því, að málinu sè frestað, og er þess að minni ætlan mikil þörf, þar sem fyrirkomulag þetta, enn sem komið er, ei er farið að þreingja sèr inn í meðvitund þjóðarinnar, og hef eg reynsluna fyrir því; því þar sem menn sumstaðar af sjálfsdáðum hafa farið að stofna slíkar nefndir í hreppum, hefur það kann ske geingið vel fyrsta árið, en svo hefur jafnvel orðið mesta tregða á því, að þessir menn kæmu á fundi og eins á hinu, að hreppsþúar vildu breyta til um kosningar, þó þeir hefðu til þess fullt frelsi og nægar hvatir. Eg drap á þetta 1853, þegar mál þetta kom hær til umræðu, en eg hugsaði þetta mundi lagast smátt og smátt. En eg verð nú að segja, þó mér sè raun að því, að það hefur ekki nærri alstaðar viljað reynast þannig. Eg er nú ekki svo skilningsgóður, að eg geti sèð, að þörfin sè svo brýn fyrir breytingu þessari, sem margir ætla; meðan laungunin til hennar er ekki orðin almennari og áhrifameirri, en nú er títt, og ætla eg þess vegna, að því, sem hær er farið fram á, sè vel frestandi, enda veit eg ekki, hvort það er að öllu tilhlýðilegt, að láta menn fá atkvæðaskrána í slíku máli, sem þetta er, rétt áður en ályktunarumræðan og atkvæðagreiðslan á að fara fram.

Um breytingaratkvæði mín ætla eg ekki að vera margorður, því breytingaratkvæði mitt við 19. gr. er samþykkt af nefndinni, en um hitt við 13. gr. frumvarpsins læt eg mér á litlu standa hver afdríf þess verða; það breytir svo að segja ekkert meinsíngu nefndarinnar. Eg áleit einúngis, að greinin væri ekki lakar orðuð á þann hátt, sem eg hef stúngið upp á, og rétti prestanna ekki heldur þar með þraungvað um of; en eg vildi, að atkvæði hreppsnefndarinnar í því, sem þar ræðir um, yrðu ekki öldúngis þýðingarlaus, annars ætla eg hvorki prestum eða nefndunum það, að þær muni ekki geta komið sèr saman sem optast, þó eg á hinn bóginn viti til, að ágreiningur

hafi orðið í slíkum efnum milli presta og hreppstjóra, því þó ólíklegt sè, þá hafa prestar ekki ætíð verið svo ljúfir á, að taka sveitabörn á kennslu heim til sín, enda þó hreppstjórum hafi sýnt þeir geta það fullt svo vel, sem aðrir, og hvar ætti að vera líkindi til þess fremur? Nefndarfrumvarpið talar líka um uppeldi barna, sem prestarnir eigi að hafa þessi einvaldsráð yfir; en stjórnarfrumvarpið tekur fram einungis kennsluafskipti þeirra, og einkum milli þess að fundir eru haldnir í hreppnum, og felli eg mig öllu betur við það,

J. Pétursson: Mèr finnst vera ósamkvæmni milli aðaluppástúngu og varauppástúngu minni hlutans, því í aðaluppástúngunni álitur hann, að vèr sèum færir til að fá nýja sveitastjórn, og ráða til lykta seinustu úrslitum sveitamálefna, en í varauppástúngunni felst sú skoðun, að vèr sèum alls ekki færir um, að taka neinn þátt í sveitastjórninni. Hreppsnefndirnar og sýslunefndirnar álit eg sè góður skóli, og eg held, að fólk hèr sè mikið elskt að hreppsnefndum og sýslunefndum, en skipti sèr, enn þá sem komið er, almennt minna um, hvar hín síðustu úrslit málanna sèu. En hafi nefndin nú farið skakkt í því, að sýslunefndir eigi við hèr á landi, þá er sá vegurinn samt opin, að fylgja frumvarpi stjórnarinnar með viðaukaatkvæði hins konúngkjörna varaþíngmanns undir staflíð 113, því með því er nokkuð bætt úr aðalgallanum á frumvarpi stjórnarinnar. En nefndin hèlt samt, að sýslunefndirnar mundu vera þjóðinni öllu gèðfelldari en amtsráðin, og hún hefur þá eflaust farið mikið villt, ef þíngið nú ekki vill hafa sýslunefndir, eða ef það helzt vill fresta málinu. Það, sem meiri hluti nefndarinnar hefur stúngið upp á; er mjög áþekkt því fyrirkomulagi, sem nú er, nema hvað hann í vissu tilliti hefur fækkað að yfirurskurðarvöldunum, eins og stjórnin vill, og sett sýslunefndir að nokkru leyti í stað stjórnarinnar amtsráða. Gángi menn inn á uppástúngu meira hluta nefndarinnar, þá fá menn þannig hreppsnefndir í stað hreppstjóra, sýslunefndir í stað sýlumanna, er fá sama vald í sveitamálum og sýslumenn höfðu hèr á landi fram til 1834, sem aldrei getur orðið hættulegt, þar sýslumaðurinn, sem lögreglustjóri, situr í þeim, og því getur annaðhvort sjálfur eður með aðstoð amtmanns, skyldu þær taka nokkra óleyfilega eða hættulega ákvörðun, aptrað, að hún feingi framgáng; og loksins amtmenn með kosnum mönnum til aðstoðar í stað amtmannsins eins; amtmaður hefur þá með þessum mönnum síðasta úrskurð í sumum málum eður þeim, sem ætlazt var til í reglugjörðinni 1834 að amtmaðurinn hefði seinasta úrskurðarvaldið í, og í sumum innanríkisráðherrann, sumsè þeim,

sem eptir reglugjörðinni 1834 áttu að heyra undir kanselfíð. Gáangi menn inn á varauppastúnguna, þá missa menn af hreppsnefndum og sýslunefndum, og eg sè einga ástæðu til þess, ef menn vilja ganga inn á varauppastúngu þessa, eður fresta málinu, nema ef það skyldi vera, að mönnum sè illa við hreppsnefndir og sýslunefndir, þar eingum getur fundizt það vera skaði, að amtmaður fær tvo kosna menn sèr til styrktar, og að hann fái seinustu úrslit í sumum málum.

Varaforseti hélt, að þeir menn, sem yrðu kosnir til að útkljá mál með amtmanninum, mundu verða slæmir og kappsamir, en þetta lýsir einberu vantrausti á sýslunefndunum, að þær helzt mundu vilja vera sèr úti um slíka menn, og eg get ekki ímyndað mèr það. Sýslunefndirnar verða ekki við kosningar sínar bundnar við menn, sem búa í sýslunni, eins og sumir sýnast halda, heldur geta þær kosið menn, sem búa nálægt amtmönnunum. Hèr í Reykjavík eru nógir menn, sem eru færir til þessa starfa, eins í Stykkishólmi og Akureyri, (*J. Guðmundsson*: En ætli það sè víst, að þeir vilji takast þann starfa á hendur). Ef hinn heiðraði varaforseti ætlar, að menn sèu ekki fáanlegir til að takast þetta á hendur, þá er þjóðin því ekki vaxin, að fá frjálsleg sveitastjórnarlög, þar hún þá ekki vill taka neinn þátt í opinberum málum.

Það er verið að tala um þann kostnað, sem af þessu leiði, en frumvarpið fer ekki fram á neinn kostnað; það er venjulegast, að þegar þjóðin kys menn til opinberra starfa sín vegna, þá er það borgunarlaust, og eins yrði það með þetta; en hlutaðeigendum er eingan veginn fyrir það bannað, að veita þeim hugnun fyrir ómakið, þó ekki sè það lagaskylda.

Það er sagt, að sýslunefndirnar muni einmitt kjósa menn úr sínum flokki; eg ímynda mèr, að ekki muni svo fara, en skyldi það verða, þá væri það sjálfsagt samkvæmt „*analogí*“ laganna, eður eptir því sem gildir í öðrum líkum tilfellum, ólögmaður fundur, eður að sá gjörðarmaður hefði ekkert atkvæði þar.

Loksins, ef menn nú vilja fresta málinu, þá er þó einu kastað burt, sem öllum hefur þókt mikilsvert, og sem allir hafa viljað fá, og það er eptirlit með opinberum reikningum. Þetta veit eg ekki hvort kemur sèr vel. Verði málinu frestað, þá hefur og stjórnin álitid oss færari til að fá sveitastjórn, en vèr sjálfir, og það var eðlilegt, þó hún hugsaði, að vèr værum orðnir færir til þess, og það því fremur, sem Færeyingar nú þegar hafa feingið sín sveitastjórn-

arlög mjög frjálst, og vèr stöndum þó varla þeim á baki, auk þess að vèr sjálfir höfum óskað þess.

Eg fyrir mitt leyti vil og heldur ganga inn á frumvarp stjórnarinnar, með tilstyrk viðaukaatkvæðis hins konúngkjörna varaþingmanns stafl. 113, heldur en varauppástúngu minni hlutans, því þar með fáum vèr bæði amtsráð, eptirlit opinberra sjóða, og meiri hluttekning í sveitastjórnarmálum, en vèr nú höfum.

J. Jónsson: Eg tók mèr breytingaratkvæði við minna hlutans fyrsta kafla stafl. 98, einúngis í þeim tilgáangi, að reyna til með því, að bæta úr hugsunarvillu hans — minni hlutans — í hinum seinni staflíð, þar sem úrslit sveitamálanna eiga eptir hans uppástúngu að liggja undir alþingi, en aptur strax í staflíð 104 villist minni hlutinn frá þessu, og ætlar til, að 7 menn sèu að eins af alþingi valdir í þess konar nefnd eptir þinglok, svo að alþing þá hefur framur ekkert vald í sveitastjórnarmálunum, nema einúngis að kjósa menn í nefnd. Eg ætla hver heilvita maður sjái þá, hver ósamkvæmni er í þessu, því alþing hvorki er nè getur verið annað, en sú lögbodna mánaðar- og eptir kríngumstæðum stundum 5 vikna-samkoma, bæði konúng- og þjóð-kjörinna manna hèr í Reykjavík, og á því augnabliki, sem henni er í nafni konúngsins uppsagt, hættir þingið að vera þing. Verði það nú ofan á, að staflíður 98 verði samþykktur, þá finnst mèr honum verði með eingu viðhjálpað, nema mínu breytingaratkvæði, 99 stafl., þannig að alþing strax velji nefnd úr flokki sínum og láti hana gjöra út um málin, áður alþingi er lokið. Af þessu dreg eg enn fremur þá ályktan, að ef staflíður 98 er samþykktur af þinginu, þá sè staflíður 100 felldur; en eg vil samt viðvíkjandi þessum merkilega annmarka við uppástúngu minna hlutans bera það undir þingmenn, hvort eg villist í þessu.

Enn fremur finnst mèr það vera merkilegur annmarki við uppástúngu minna hlutans, og sem gjörir hana aldeilis óbrúikandi, ef svo ber undir — sem auðveldlega getur viljað til —, að Reykjavíkursveitarfélagi lendi í misklið við einhverja sýslu út um landið, út af einhverju fátækramálefni, þá verður það þessi nefnd í Reykjavík, og af eintómum Reykjavíkurbúum, sem á að skera úr málinu milli sín og hinnar sýslunnar. Þetta eru þá spáný, óvanaleg, og alls ólög-mæt úrslit málefna, að forminu til, og tryggíngarlaus með öllu fyrir þá fjarlægu málsparta; því það má telja það víst, að í því líka nefnd yrði að kjósa Reykjavíkurbúa, þar flestir eða allir hinir aðkomnu þingmenn úr landinu munu þykjast hafa dvalið hèr nógu leingi,

þegar hinn lögákveðni þingtími er liðinn, og hver vilja flýta sér til sinna heimkynna, meðan færð og veður leyfir. Þetta sýnir, hvað lauslega og tryggíngarlaust þessi uppástúnga er hugsuð og byggð.

Eg vona, að fyrir þingmanni Snæfellinga, sem mest talaði mót viðaukaatkvæði mínu við minna hlutans uppástúngu, hafi skýrzt nokkuð, við hvað það væri, sem það styddist. Hann sagði, að nefndin, meðan á þingtímanum stæði, varla mundi geta skipt sér af sveitamállum vegna annara starfa; en eg ætla, að þingið kann ske á þann hátt kynni að geta unnið þjóðinni eins mikið, ef ekki meira, gagn, eins og með sumu öðru, að minnsta kosti mörgu hverju, sem fram hefur farið á þessu þingi. Honum þókti, að amtmönnum með gjörðarmönnum mundi verða eins mikil tóf á, að leita upplýsinga, sem nefndinni í Reykjavík, en hann gætti ekki að því, að nefnd þessi ekki getur gert neitt verulegt á milli þinga í tvö ár, og eptir að hennar ákveðni tími er liðinn, meðan amtmaðurinn hefur þó til þess allan tímann fyrir sér, og þetta er stórmikill munur.

Í tilliti til þess, sem hinn heiðraði varaforseti hefur sagt, að öll uppástúnga minni hlutans sé þar, sem hún er sæð, þá skal eg tala fátt um það, því varla mun öllum virðast svo, og ætla eg ekki þurfi að fara langt út í það til þess að sjá annað. Það er undarlegt, hvað ræður hans hafa hnigið til þess, að amtmönnum og öðrum með þeim, af hlutaðeigendum kosnum mönnum, sé ekki trúandi í úrslitum sveitamála; þetta finnst mér nokkuð ísjárverð tilgáta, því eg yrði þá að halda, að ef einhverjir amtmenn sætu á alþingi, þá væri þeir heldur ekki hafandi í þessa hans úrskurðarnefnd. Þó fallist væri á amtsráðin eptir hinu konúnglega frumvarpi, og sýslunefndunum samkvæmt því væri sleppt, þá finnst mér það ekki vera svo hættulegt, þar sýslunefndirnar, ef menn vilja, geta verið til eins fyrir það, þó ekki hafi þær úrskurðarvald, og látið leiða af sér margt gott í tilliti til búnaðar og jarðyrkju, m. fl. Að 2 af þeim mönnum, sem sátu í sveitarmálefnanefndinni 1853, skuli hafa breytt sannfæríng sinni, getur mér ekki skilízt að varaforsetinn hafi ástæðu til að dæma; því þá var ekki farið svo langt út í málið, sem nú, eins og allir vita, og hann getur því ekki nú dæmt um sannfæríng þeirra þá í þeim atriðum, hvar þeir aldrei höfðu látið hana í ljósi.

J. Kristjánsson: Það var með mikilli eptirvæntíng, að eg fór að lesa þetta frumvarp, og hið mikla blað nefndarinnar, en eg játa það með hreinskilni, að það samsvaraði hvorugt ósk nè von minni. Þó að sveitarlög lík þessum, sem stjórnarfrumvarpið inniheldur, kunni

að vera góð fyrir Færeyinga, þá er ei sagt, að þau sæu góð fyrir oss, en ástæður frumvarpsins eru mikið byggðar á því. Eg ætla mér nú ekki að tala um amtsráðin, sem stjórnarfrumvarpið hefur að þjóða, af því nefndaráliði hefur fellt þau burtu og ræður flestra þingmanna lúta að því sama, enda mun heilt amt reynast of víðlent svæði til að vera annar flokkur sveita í fátækramálum, og amtsráðin annaðhvort ekki koma saman, og þá amtmaðurinn einn sitja í þeim, eða verða afarkostnaðarsöm. En hvað sýslunefndunum viðvíkur, þá liggur það nú þegar í meðvitund þjóðar vorrar, að þær sæu góðar, hollar og affarasælar. Þær liggja svo nærri hugsan og eðli þjóðarinnar; menn í sömu sýslu hafa svo mikið sameiginlegt, eins og auðskilið er, þar sem þeir hafa einn og sama héraðsdómara, og lifa þannig í hinni þreingri þýðingu orðsins undir einum og sömu lögum, því dómari hver heimfærir lögin og segir hvað lög eru í þeim einstöku efnum, sem fyrir koma í fælaga manna; einnig hafa menn í sömu sýslu sameiginlegan fulltrúa á alþingi landsmanna, og síðan það reis upp aptur, hafa félagslegar samkomur myndast í sýslunum af sjálfsdáðum. og þingið ætti því að reyna til að búa svo í hagin með sýslunefndirnar, að stjórninni gæti geðjast þær sem bezt. Það mun að vísu vera tekið fram í ástæðum fyrir stjórnarfrumvarpinu, að ömtin sæu þegar annar flokkur sveita vegna þeirra ýmsu antssjóða, en þar er þá líka getið þess, að þörf væri á að stofna amts-fátækra-sjóð með tilliti þess, ef amtsráð ætti að vera annað stigið í fátækramálum, en eg ætla það yrði einmitt auðveldara að koma upp sýslusjóðum, já auðvelt, ef sýslunefndir yrðu lögteknar. Mér geðjast þannig vel að sýslunefndunum og hreppsnefndunum eptir uppástúngum nefndarinnar; en úr því þeim sleppir, felli eg mig illa við nefndaruppástúngurnar og öllu ver en við stjórnarfrumvarpið í heild sinni. Þær frjálslegu hreppsnefndir og sýslunefndir, sem nefndin hefur verið að ráða þinginu til, hníga allt í einu hjá henni undir þrjú veldi í landinu á þremur stöðum, og eptir því sem sjá má um samsetning þeirra samkvæmt uppástúngum nefndarinnar má það ætla, að þau verði einveldisleg í öllum fátækramálum, enda komast fátækramál allra landsmanna með þessu aldrei undir eina og sömu gjörð eða úrskurð, nema því að eins, að einhver ágreiníngur rísi milli amta. Eg skil nú ekki, hvað nefndinni (meiri hlutanum) getur geingið til þess, að yfirgefa svona það frjálslega fyrirkomulag á sveitastjórnarmálefnum, nema ef hún ætlar, að stjórnin heldur muni aðhyllast þetta, þó eg fyrir mitt leyti haldi, að stjórnin eingan veginn muni fallast á það,

það vera undarlegt, að fela henni á hendur póstgaungur hér, nema ef það skyldi vera, að hún ætti að sjá um póstgaungu eða póstskeipsferðir hingað til landsins, og það yrði, ef til vill, samfara ærnunum kostnaði fyrir allt landið. Yfir höfuð að tala álít eg það æskilegt, ef mál þetta kemur í það horf, að vænta megi, að konungur leggi frumvarp um það fyrir næsta alþingi.

Framsögumaður: Eg þarf ekki að verða lángröður til þess að svara hinum heiðraða 4. konúngkjörna þingmanni, þar mèt fannst ræða hans í mörgu reka sig á sjálfa sig. Hann sagði það hefði verið betur, að nefndin hefði gert áætlun um hinar nýju póstgaungur, bæði um útgjöldin og tekjurnar, enn fremur, að hún hefði gefið skýrslu um kostnað og bréfaburðarpenínga nú; þetta síðasta hefði nefndinni nú kann ske veitt hægt, en henni þótti þess eingin þörf, þar sem hún einungis fer fram á, að biðja um frumvarp til nýrra póstgaungulaga. Hvað póstskeipsferðunum viðvíkur, þá fannst henni kostnaðurinn við fjölgun þeirra óbærilega mikill, þó það væri almenn ósk, að þeim væri fjölgað, og gæti kostnaður sá, sem af þessu leiðir, orðið öllu málinu til fyrirstöðu; þetta var ástæðan til, að nefndin ekki vildi hreifa þeim, en yrði fjölgun þeirra framgeingt, þá verður „*Generalpostdirectionen*“ að annast hana.

Hvað kostnaðinum við tilhögun nefndarinnar á póstgaungum viðvíkur, þá vil eg geta þess, að þó hann verði töluvert meiri, en nú, þá fellur samt mikið burt af kostnaði þeim, sem, nú sem stendur, leiðir af aukapóstferðum, og sem koma fæstum af landsmönnum til nokkurra nota.

P. Pétursson: Nefndin hefur þó haft tillit til kostnaðarins í áliti sínu, þar sem hún hefur gert ráð fyrir, að þegar að póstgaungur fjölga, þá muni líka bréf fjölga og með því aukast tekjurnar; en þó þetta kunni að verða svo að nokkru leyti, má þó varla byggja of mikið á því hér á landi. Í öðrum löndum auka verzlunarviðskipti manna mjög bréfaskriptir, og liggur þá mikið á, að þær gangi fljótt, en hér hagar allt öðruvísi til, því hér eru flest bréf embættismannabréf, sem nú eru flutt ókeypis, og svo bréf einstakra manna, sem varla munu fjölga mikið, og þá heldur ekki bæta mikið upp af kostnaðinum. Þó mèt nú að öðru leyti falli vel við uppástungu nefndarinnar um, að póstgaungur verði fjölgað, þá get eg samt ekki eins öruggur fallizt á hana, þar áætlun um kostnaðinn vantar; en á þessu verður vissulega ráðin bót, ef stjórnin legði frumvarp fyrir alþingi um þetta mál.

H. G. Thordersen: Mèr finnst það varla vera mögulegt, að gera áætlun um, hvort brèfum muni fjölga, en aðalatriði það, sem nefndin varð að hafa fyrir augum, var, hvort að fjölga skyldi póstgaungum eða hafa það eins og nú er. Nefndin áleit, að það mundi vera almenn ósk að fjölga póstgaungum, en hvað áætluninni viðvíkur, þá verður að gæta þess, að auk þess að slík skýrsla um fjölgun á brèfum varla getur orðið gefin, þá verður hún þó aldrei áreiðanleg, eða henni treystandi.

P. Pétursson: Eg er hinum heiðraða konúngkjörna þíngmanni hinnar andlegu stèttar samdóma í því, að það er varla mögulegt að búa til nákvæma áætlun um kostnaðinn, og það var ekki heldur meiníng mín, að biðja nefndina um hana svo, að hún væri greinileg og fullkomin; en eg vakti máls á þessu, af því að nefndin fór að byggja á fjölgun brèfanna. Sem eg hef áður sagt, þá geri eg mig vel ánægðan með nefndarálitid; en eg vildi, að þíngid við umræðurnar vildi gera sér ljóst, hvort kostnaður sá, sem af fjölgun póstgánga leiddur, gæti verið frágánga sök.

Framsögumaður: Mèr getur ekki skilízt, að kostnaðurinn nú þurfi að vera frágánga sök fyrir þíngid, þar sem ekki er farið fram á annað, en að biðja stjórnina um, að leggja frumvarp fyrir næsta alþíng. Nefndin hefur einúngis lauslega gert ráð fyrir, að brèfin mundu fjölga, og þetta létta kostnaðinn, og er þetta næsta líklegt, þar sem að nú eru svo mörg brèf send utantösku með póstinum, en til er ætlað, að hjá þessum ósid verði komízt með nákvæmari ákvörðunum.

P. Pétursson: Fyrst eg nú er farinn að tala í þessu máli, þá kemur mér til hugar, að nefndin fer fram á, að jafnir brèfburðarpeníngar skuli vera yfir allt land; en af þessu leiddur, að ef þíngid getur gjört sér von um, að brèfaskríptir aukist, þá aukast líka tekjurnar, en annars verður það þeim til rýrnunar, og þykir mér líklegast, að svo muni fara, eptir því sem hér tilhagar. Eg ætla mér þess vegna að áskilja mér breytingaratkvæði við uppástíngu nefndarinnar í þá átt, að burðarkaup brèfanna verði miðað við fjarlægðina.

H. G. Thordersen: Mèr finnst þessi áætlun vera móti öllu því, sem má búast við, og móti allri reynslu í lífinu, því þegar einhver hlutur verður ódýrari, þá er hann meira brúkaður. Það liggur því í augum uppi, að brèfaflutníngr muni aukast við það, að hann verður kostnaðarmínni.

Framsögumaður: Nefndin ímyndaði sér líka, að jafnt burðar-kaup yrði ástæða til, að póstarnir því síður mundu taka bréf utan tösku, þegar bréfin eru langt að. Að öðru leyti finnst mér það ó-sannngjarnt við breytingaratkvæði hins 4. konúngkjörna þingmanns, að eptir því þá verður hver staður að gjalda fjarlægðar sinnar.

Varaforseti: Fyrst eigi fleiri taka til orða í þetta sinn, þá álit eg undirbúningssumræðunni í máli þessu lokið.

Þá kemur næst eptir dagskránni til undirbúningssumræðu þegn-leg uppástunga *um ráð til að sjá við hallæri*,

Framsögumaður nefndarinnar er hinn heiðraði þingmaður Barð-strendinga, og bið eg að afhenda honum nefndarálitið.

Framsögumaður: Eg skal leyfa mér að lesa upp nefndarálitið, og er það svo hljóðandi:

Híð heiðraða alþingi hefur kosið oss í nefnd til að tjá álit vort um uppástúngu þá til þingsins, sem hvetur til að sjá ráð við hallæri.

Vér játum það allir, að oss virðist uppástúngan nauðsynleg, og mikilsumvarðandi í því efni, sem hún ræðir um; en það þykir oss vandasamara að finna og segja, hvernig þingið eigi að snúa sér og hvað afráða í þessu efni. Uppástúngan fer því á flót, „hvort ei sé nauðsynlegt, að bera málefni þetta undir stjórnina, svo háyfir-völdum landins yrði boðið að hlutast til þess, að í tíma yrði komið í veg fyrir vandræði af hallæri, og að stjórnin beri unsorgun fyrir, að bætt verði úr þeim korn-vöruskorti, sem nú virðist fyrirsjáan-legur víða á verzlunarstöðum landsins. Vér þykjumst sjá fram á, að þótt menn allraþegnsamlegast beiddu nú hans hátign konúnginn að gefa út opið bréf, sem gjörði yfirvöldunum það að skyldu, að gjöra ráðstöfun fyrir því, er firra mætti vandræðum af hallæri, svo sem t. a. m. með því að fyrirskipa gætilega heyjaásetningu og forsjállega meðferð á matbjörg manna, þá mundi ei þetta boð-orð geta komið frá stjórninni svo fljótt, að nokkur almennileg fram-kvæmd gæti komið út af því hær í landi á næsta missiri. Svo vitum vér ei heldur, nema þvíumlík ráðstöfun kynni að grípa of mikið inn í frjálsleg réttindi manna. Hvað korneklunni viðvíkur, þá berum vér það traust til vors mildasta konúngs, að hann af sinni lands-föðurlegu mildi muni sjá svo um, að jafnan verði kornvara fáan-leg eptir nauðsynlegum þörfum hér á landi, þegar stjórninni er gjört kunnugt um neyð landsmanna og lífsnauðsyn þeirra að fá kornvöru.

Hið annað atriði uppástúngunnar er það: „hvort þingið mætti ei fela háyfirvöldunum í landinu, til bráðabyrgða að minna landsmenn á gætilega heyjaásetningu og skynsamlega meðferð á matbjörg sinni, o. s. frv., og hvort fulltrúar þjóðarinnar á þingi þessu ættu ei að hlutast til hins sama“. Vèr ætlum nú, að það geti verið fyrir utan verkahring þingsins, að snúa sèr til háyfirvaldanna í þessu efni, og vonum þess sameiginlega, að þau hvervetna, sem í þeirra valdi stendur, muni gjöra sitt hið ítrasta í þessu efni, og láti því undir-embættismenn sína fyrirskipa og ráða til alls þess, er nauðsyn krefur í því, sem hèr ræðir um, og það því heldur, sem þeim ber að líta til þess, að sýslumenn áfýsi hreppstjórana til, að hafa gott fyrirkomulag á umsjón með góðri hússtjórn og bústjórn, eins og tekið er fram í hreppstjórnarinstrúxinu, t. a. m. að hafa iðulegt tillit með fátækum um skynsamlega búnaðarhætti í 12. grein, bls. 9, um heyjaásetningu í 14. gr., bls. 11; um að láta ei matbjörg sína afhendi fyrir óþarfavörur í 26. gr., bls. 21, sem byggt er á konunglegum lagaboðum með fleiru, er að þess konar lýtur í áminnuztri reglugjörð.

Nú með því að allt þetta er svo umvarðandi, einkum í bága árferðinu, að því sè ekki gleymt, finnst oss, sem þing þetta eigi líka allt sitt fram að leggja, eins og uppástúngan bendir til, og hyggjum vèr, að slíkt bæri helzt að gjörast að þingsins tilhlutan af *forseta* þess, er ritaði landsmönnum bréf af þinginu. Teljum vèr nauðsynlegt, að í því bréfi væri einkum tekið fram, að nefnd yrði kosin í hverri sveit, er ákveði og ráði til gætilegrar heyjaásetningar; einnig að hún með hreppstjórum reyni sem bezt að koma í veg fyrir burt-sóun matvæla úr landinu, svo að þeim sè ekki eytt að óþörfu. Það teljum vèr líka ómissandi, að forðabúr eptir kröptum væri stofnuð í sveit hverri af kornvöru, fiski og feitmeti, og ætlum vèr, að með yfirvalda leyfi mætti einnig verja til þess sveitasjóðum, þar sem þeir eru til og liggja arðlausir, svo að úr þessum forðabúrum mætti árlega lána eður selja þeim, er nauðþurfandi væru, og leggja svo andvirðið eður lánið, þegar það feingist, aptur til forðabúrsins.

Af framanskriðuðu er það því, að nefndin leyfir sèr að ráða hinu heiðraða alþingi til:

1. Að bera fram fyrir hans hátign konunginn þá allraþegnsamlegustu bæn, að hann af sinni landsföðurlegu mildi vilji sjá svo um, að hèr í landi sè jafnan kornvara fáanleg, eins og með þarf, þegar kunnugt verður, að skortur er á henni.

2. Að alþingi með bræfi fra *forseta* sínum skori nú á landsmenn, að þeir gæti sín, sem best má verða, til að koma í veg fyrir neyð og tjón af bágu árferði, skepnufelli og bjargarskorti, og þar væri meðal annars tekið fram:
 - A. Að hver ein sveit feingi nefnd kosna af eigin sveitúngum sínum, sem ákveði og ráði til gætilegrar heyjaásetningar.
 - B. Að bjargræði fari ei burt úr landinu, nema móti bjargræði aptur, eða því, sem til bjargræðisvega meðþarf.
 - C. Að stofnuð verði forðabúr, svo þaðan yrði bjargað neyðstöddum, og
 - D. Að til þeirra væri líka varið sveitasjóðunum, að því leyti sem kríngumstæður leyfa.

Reykjavík, 27. d. júlímánaðar 1855.

Ó. Sívertsen, M. Andr sson. V. Finsen.

formaður og framsögumaður.

Framsögumaður: Eins og eg veit, þá er þíngmönnum nefndarálit þetta kunnugt, og eru úr því dregnar uppástúngur þær, sem þíngmenn sjá að nefndin hefur gert. Vona eg þess til þíngmanna, að þeir í þessu hafi líkt hugarfar, og nefndin, og þyki það mestu varða, að taka góð ráð í tíma; því þegar farið er að horfa til vandraða, þá verða góðu ráðin dýr. Eg vona líka, að þíngmenn beri það traust til vors allramildasta konungs, að hann leyfi oss að leita til sín, þegar í nauðirnar rekur. Eins munu og landsmenn sjálfir verða fúsir á, að taka mál þetta að sèr, og taka vel bendíngum þíngsins í þá átt, því dæmi einstakra manna eru þegar farin að sýna sig á affaragóðan hátt með heyjaásetningar, o. fl. Held eg nú, að landsmenn vorir sèu leingra á veg komnir, en á árunum 1807 og 1808 í hallærunum, í þessum efnunum, og þá tóku þeir þó vel tillögum þáverandi stiptamtmanns, greifa *Trampe*, og man eg svo vel eptir því, að það varð mörgum að góðu liði, þegar hann þá sendi þjóðinni prentað ávarp „*til Íslendinga*“, er gekk um öll hèruð og sveitir landsins.

P. Pétursson: Eg fyrir mitt leyti vil helzt, að eingin bænar-skrá sè skrifuð til konungs um þetta, þar stjórinn nú, úr því að hin frjálsa verzlan er komin á, ekki getur að minni meiníngu ráðið hèr á neina beinlínis bót. En að landsmönnum sè ritað til um ýmsar varúðarreglur, er eg ekki á móti, þó eg aldrei haldi, að það geti orðið að gagni, að fara að stofna forðabúr upp til sveita.

Konúngsfulltrúi (kanselíráð V. Finsen í sjúkdómsforföllum amtm. *Melsted's*): Eg skal láta í ljósi þá meiníngu mína, að eg ætla það

góða aðferð, sem nefndarálitid fer fram á í 2. uppástúnguatriði sínu, nl. að alþingi gegnum *forseta* sinn sendi landsmönnum ávarp um það, að búa sig sem beztt undir bágtt og erfitt árferði, og álit eg það réttast, að þingið feli *forseta* að semja þetta ávarp. Þar á móti ræð eg þinginu frá að fallast á fyrra uppástúnguatriðið, því hvorki getur það átt við, að alþingi sendi konungi bænarskrá um slíkt efni, og þar að auki munu hlutaðeigandi yfirvöld rita stjórninni, ef svo bæri undir, að skortur á nauðsynjavörum væri fyrirsjáanlegur, og þá mundi eflaust verða ráðin bót á því, ef bryn nauðsyn væri til. Eg hef gjört þessa athugasemd samkvæmt umboði því, sem mér hefur verið falið af *konúngsfulltrúanum*, og skal eg geta þess, að sem meðlimur af nefndinni hafði eg mestan vafa um þetta atriði.

M. Andrússon: Eg býst við það verði álitin heimska mín, það sem eg vil segja viðvíkjandi hinu fyrsta uppástúnguatriði nefndarinnar. Mér finnst nefnilega, að það muni í einu vera ótilhlýðilegra, að við ritum stjórninni bréf um þetta, en það var fyrir hana að rita oss bréf það, er hún sendi oss í vor, og sem einginn þykist skilja. Mér finnst í uppástúngu nefndarinnar meðalvegurinn vera þræddur nógu vel, þar sem bréf þetta stjórnarinnar ekki er nefnt á nafn, en ver einungis blátt á fram berum fram bænir vorar. Eg ætla líka, að þegar að konungur vor í skjölum sínum til vor segir „á voru landi Íslandi“, þá muni hann ei heldur að öllu álíta sér óskýlt um velliðan vora, hvort ver sèum svángir eða ekki.

En eg er mikið fastur á því, að þingið taki skörulega að sér hina uppástúnguna, og ávarpi landsmenn. Eg, sem nú er gamall, man eptir því, sem framsögumaðurinn sagði um ávarp stiptamtmanns *Trampes* til Íslendinga, og lagðist vel til þess. Nú er reyndar betur ástátt hér á Íslandi en þá, þó fremur sè farið að líta út til þess, sem árferði fari hallandi hér á Suðurlandi. Eg ætla því að vera góðrar vonar um, að þingið leggi saman krapta sína og riti ávarp til landsmanna.

E. Ó. Kúld: Eg veit ekki, hvort eg hef skilið stjórnarbrèfið rétt, en mér hefur það aldrei skotið skelk í bríngu, því stjórnin hefur einungis sagt, að hún væri laus við þær *sèrdeilislegu* skyldur, sem á henni lágu, áður en verzlánn var gefin frjáls, en aldrei, að hún væri laus við þær almennu skyldur sínar, sem stjórnar við þegna sína, og mun hún aldrei hafa ætlað sér það. Eg get því ekki álitid annað, en að ekkert sè á móti því, að senda konungi bænarskrá.

Það er einúngis fátt eitt, sem eg vildi hafa beðið hina heiðruðu nefnd að gefa mér upplýsing um, t. d. hvernig hún hefur hugsað að sér stofnan forðabúranna; hið 1. atriði talar um heyjaásetningar, enn fremur, að nauðsynjavörur ekki skuli fara úr sveitunum, nema nauðsynjavörur komi í stað þeirra; en nú veit eg ekki, hvort það er hin sama nefnd, sem allt þetta er falið á hendur; held eg, að ef svo væri, þá yrðu menn tregari til þess, að ganga í nefndina. Vilji þingið fallast á, að ávarp sé skrifað til landsmanna, þá vildi eg, að skorað væri á þá einarðlega, en þó varlega, og í því tilliti vildi eg, að mykra eða þýðlegra orð væri haft í stað orðsins „burtsóan“.

G. Einarsson: Eg held varla, að það eigi við, að nefndin fari að leggja ráð til, hvernig fara skuli að stofna það eða það, sem hún ræður landsmönnum til að reyna að koma á; hygg eg, að bezt fari, að láta hvert eitt sveitarfélag sjálfrátt, að hve miklu leyti það vill taka til greina það, sem hér er farið fram á, og hvernig það vill eða getur hagað því eptir ásigkomulagi og ástæðum, því það má gjöra almennt ráð fyrir því, að þar sem menn vilja gefa uppástúngum þessum gaum, þar verði og nægir kraptar til að finna hagfelld fyrirkomulag.

M. Andrèsson: Þingmaðurinn, er núna settist, talaði einmitt það, sem eg hugsaði, og sem lá mér á vörum. Þar sem lyst er til að sinna slíku fyrirkomulagi, eru nóg ráð til; þannig stofnuðu í sveit minni 4 menn forðabúr af sjálfsdáðum, fyrir 27 árum síðan, og hefur þetta vel tekizt og haldizt við undir umsjón vissra manna. Eg held varla það taki því, að fara sérlega langt út í þetta mál, eða taka fram neinar sérstakar reglur.

J. Sigurðsson: Það eru tveir vegir, sem að liggja í þessari uppástúngu nefndarinnar; sá eini vegur er, að þingið leiti konúngs, og finnst mér þetta sjálfsagt, því hann mun varla reiðast því, þó menn kvarti fyrir honum, þegar neyðin þreingir að, ef hann vill heita góður landsfaðir vor; hvað hinni sérstöku skyldu viðvíkur, þá ætla eg, að bæði konúngur mundi styrkja, og yfirvöld vor beiðast styrks, ef almenn þörf gerist á því, og má í þessu efni treysta því, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði um daginn um, að von vor ekki mundi bregðast í því. Hvað hinum veginum viðvíkur, að þingið skrifi ávarp til landsmanna, þá lízt mér vel á það; en eg sé ekki, hvort það getur haft nokkur áhrif hjá landsmönnum, að *forseti* fyrir hönd þingsins skrifi þeim bréf, og mér finnst það liggja næst, að skrifa ávarp til hinna þriggja háyfirvalda, eða amtmannanna,

og biðja þá um, að koma á þeim reglum og tillögum, sem þeir álfra sem beztar, annast málið, og að nefndir verði settar. Um þetta vil eg áskilja mér breytingaratkvæði.

M. Andrèsson: Þingmaður Mýrasýslu fer í nokkuð aðra átt, en nefndin, þar hann talar um vald, en nefndin ekki. Nefndin ætlaði sér ekki að fara fram á meira, en með hugvekjju eða ávarpi að reyna til, að hafa áhrif á landsmenn, og vekja athygli þeirra, án þess það væri nokkur skipan, því, enn sem komið er, lítur ekki út fyrir, að algjört hallæri muni koma, og að skipa mönnum t. d. að skera fè, er ekki gerandi, nema í brýnustu nauðsyn, en betra að fara fyrst hinn veginn.

E. Ó. Kúld: Þingmaður Dalasýslu hefur misskilið mig, ef hann hefur haldið, að eg vildi teffa fyrir málinu; það var ekki ætlan mín, en eg vildi vita, hvernig skyldi tilhaga með forðabúrin, og hver skyldi hafa ábyrgð þeirra; en það er mikilsáriðandi, að það, sem til er ætlazt, sé greinilega tekið fram. Eg ætla það sé betra, að ráðleggja landsmönnum, en fara að skipa þeim, og í því tilliti hélt líka hinn hæstvirti *konungsfulltrúi*, að bezt væri, að *forseti* sjálfur sendi ávarpið út, svo það ei tefðist fyrir því. Þetta álit eg áriðandi, og eg vildi því vekja athygli vora, *forseta* og þingsins á, hvort ekki mundi vera æskilegt, að nefndin tæki að sér að semja ávarpið, þar *forseti* er forfallaður, en varaforseti hefur svo mörgum störfum að gegna, og að það svo væri prentað, og hver þingmaður taki með sér heim í hëruð þessi prentuðu bréf til útbýtingar, og væri vel, ef *forseti* sendi háyfírvöldum landsins nokkur exemplör til útbýtingar og meðmælingar.

J. Sigurðsson: Þingmaður Árnesínga hefur misskilið orð mín seinast. Eg vildi alls ekki láta beita neinu valdi í þessu efni, heldur þótti mér það ónýtt, að senda ávarp þetta mönnum, sem ekkert kvæði að, og áleit eg því betra, að senda embættismönnum það, þó það væri einúngis bæn eða ráðlegging. Embættismennirnir eru líka landsmenn vorir, og þegar nefndin hefur svo gott traust á þeim, skil eg ekki, hvers vegna hún hefur ekki eins gott traust á þessum landsmönnum vorum. En eg held efalaust, að bón þessi verki meira, ef hún er flutt af embættismönnum til manna, en af öðrum umkomulausum mönnum, jafnvel þó hún kunni, hvort sem er, að geta orðið að liði á einstöku stað.

M. Andrèsson: Það er auðvitað, að þingmanni Mýrasýslu stendur opið fyrir, að taka sér breytingaratkvæði um það, sem honum

lízt, eins um þetta atriði sem annað, því nefndin mun varla fara að breyta því. Það hefði nú má ske verið aðgeingileg aðferð, sem hann fer fram á, en eg ætla ekki að tala neitt um hana að sinni; hún kom til umtals í nefndinni og gat nefndin ekki fallizt á hana. Mær liggur annars við að finnast þíngmaður Mýrasýslu gjöra lítið úr oss, sem hér erum saman komnir, þegar hann kallar oss umkomulitla menn, og þó eru hér einmitt sum yfirvöldin, og það ekki þau lægstu. Viðvíkjandi spurningu þíngmanns Snæfellinga um, hvernig nefndin hefði hugsað sér fyrirkomulag forðabúra og fleira þess konar, skal eg geta þess, að nefndin ætlaði einúngis að gefa mönnum upphvatningu og láta svo landsmenn sjálfráða, bæði um það, að hvað miklu leyti þeir vildu taka hana til greina, og eins um það, hvernig eða með hverjum ráðum þeir vildu gjöra það. En um það, hvort nefndin vill kasta upp þessu ávarpi, þá skýt eg því til meðnefndarmanna minna; þeir eru færari um það en eg; hefði eg verið fær um það, þá skyldi eg ekki hafa talizt undan því.

J. Sigurðsson: Þíngmaður Árnesinga sagði, að eg hefði kallað oss þíngmenn umkomulitla, en það voru ekki mín orð. Eg álit þíngið ekki svo þýðingarlítið, meðan það er saman. En eg hélt, að ávarpið yrði þýðingarminna, ef það væri feingið eða sent umkomulitlum eða þýðingarlitlum mönnum til slutnings upp í sveitum. Eg vissi ekki heldur, að alþíngið ætlaði að senda sjálfu sér þetta ávarp, eða skrifa sjálfu sér til, heldur hugsaði eg það ætti að sendast öðrum. Eg held og, að sumir þíngmenn séu ekki umkomumiklir, þegar þeir eru heima í hëruðum, og ekki hefði eg tekið það nærri mér, þó einhver hefði sagt slíkt.

St. Jónsson: Eg held, að nefndin hafi farið vel að í þessu máli, og mér fellur betur, að þíngið skrifi ekki amtmönnum, því eg er viss um, að þeir muni styrkja þetta mál fyrir það, eins og þeir geta bezt; þíngið getur heldur ekki skipað eða skorað á yfirvöldin; þetta á einúngis að vekja og hvetja alþýðu, að gæta sín. Að því leyti minnzt hefur verið á reglur fyrir forðabúrum, þá held eg það sé rétt, að gjöra nú ekki um það frekari uppástúngur, eða allrasízt reglur fyrir þeim; þær þyrftu líka að vera svo fjarska-margbrotnar, því sitt á við í hverjum stað, og sömu reglur verða ei alstaðar viðhafðar. Til sveitasjóðanna yrði ekki tekið nema með leyfi viðkomanda yfirvalds, sem þá mundi sjá þeim fyrir nægilegri tryggingu eða ábyrgð, svo eg held, að þíngið þurfi ekki að skipta sér af reglum fyrir því. Viðvíkjandi því að rita konúngi, þá held eg, að réttara

sè, að yfirvöldin gjöri það, þegar á þarf að halda, en alþing ekki; alþing kemur ekki saman, nema annaðhvort ár, og því er ekki hægt að segja fyrir, hversu mikil, eða hvort þörfin verður, áður það kemur næst saman.

G. Einarsson: Eg held, að þingmaður Eyfirdinga hafi ekki skilið nefndarálitid rétt, því þar er ekki talað um, að þingið semji almenna bæn til konungs, en í hvert sinn sem neyð eða skort ber að höndum; því þá ætlaði nefndin að yfirvöldin mundu rita stjórninni um það. Nefndin ætlaði því ekki, að þingið skyldi bera upp þörf landsmanna, í hvert sinn sem hún kæmi að, eins og mér fannst þingmaðurinn taka það, heldur að eins nú, svo sem í almennu ávarpi. Þar eg stóð upp á annað borð, vil eg leiða athygli nefndarinnar að fjársölunni á haustin, sem víða fer mjög óskipulega fram, og verður því til skaða. Eg held, að á þessu yrði ráðin bót með því, að stofnaðir yrðu haustmarkaðir í sveitum á sauðfê, og auglýstir fyrirfram, svo þángað gætu bæði komið sjós- og sveitamenn, til fjárkaupa. Um þetta vil eg þess vegna taka mér viðaukatkvæði. Áður en eg sezt niður, vil eg benda þingmanni Mýrasýslu á, að þetta ávarp á að vera til *allra* landsmanna, og því verður það skylda allra þeirra, bæði æðri og lægri, að styrkja það svo mikið, sem þeir geta og sannfæring þeirra er til.

Varaforseti: Eg vil leyfa mér að spyrja þingmanninn úr Dala-sýslu, hvort hann ætlast til, að viðaukatkvæði það, sem hann nú tók sér, komi inn í bréf eða ávarp þingsins til landsmanna, eða að það eigi að verða sérstök uppástúnga.

G. Einarsson: Eg ætlaði til, að það kæmi inn í bréf þingsins með uppástúngum nefndarinnar, en væri eigi sérstök uppástúnga.

Framsögumaður: Það hafa nú þegar ýmsir svarað þeim mót-bárum, sem gjörðar hafa verið gegn nefndarálitinu. Eg get ekki fallið frá því, að það sè rétt, að þingið riti konungi um þetta efni. Bréf stjórnarinnar, sem hær hefur verið minnzt á, hefur verið auglýst öllum, og því finnst mér, að allir megi aptur biðja stjórnina. Alþing á ekki að skrifa í hvert sinn, sem nauðsyn ber að höndum, heldur eiga embættismennirnir, samkvæmt skyldu sinni, að segja til þess. Viðvíkjandi 2. uppástúngu nefndarinnar er miklu svarað. Nefndin fór svo frjálstan veg, að henni kom ekki til hugar, að gefa neinar fastar reglur, því þetta á ekki að verða nein skipun, heldur ráðleggging. Einhver þingmanna vakti máls á, hvort sama nefnd ætti að annast um heyjaásetning, forðabúr, o. s. frv.; en hann hefur

víst ekki athugað vel nefndarálitið, því það bendir í því tilliti á hreppstjórnarinstrúxið, þar sem hverjum hreppstjóra er gjört þetta að skyldu, og hver einn hreppstjóri lofar því með svörnum eíði. Það hefur verið talað um, að nefndin hefði átt að ráða þínginu til, að snúa sér til yfirvaldanna, en það hefur hún ekki gjört, því það er auðvitað, að yfirvöldin rita sjálf, þegar hvötin kemur, og þau munu þá ekki spara, að taka í streinginn með. Þar sem það var talið því til fyrirstöðu að skrifa landsmönnum, að þíngmenn þá skrifðu sjálfum sér, það skil eg ekki; því eg held ekki, að allir landsmenn sæu í hverjum þíngmanni, eða hver þíngmaður í öllum landsmönnum. Eg man vel eptir ávarpi greifa *Trampe*, og var þar eingin skipun í, heldur ráðlegging og upphvatning, og tóku því margir vel, svo það kom víða að góðu haldi, og var líka gjört svo tímanlega, sem mögulegt var. Ef menn vildu nú leiða hjá sér strax að leggja sitt til við þjóðina, af því það væri ei gjört af yfirvöldunum, og ei nema til landsmanna sjálfra, þá held eg gleymist það, sem ætlazt er til af hverjum manni: „allir mega orðin góð af sér láta leiða“. Og veigri nokkrir sér við þessu (sem eg get ei ætlað), þá segi eg um undandrátt á því hreint út: „að seint er að byrgja brunninn, þá barnið er dauzt“. Um fjársöluna og markaðinn ætla eg að nefndin muni hugsa sig betur, og taka það atriði, sem er svo áriðandi, til góðra greina.

P. Sigurðsson: Eg er öldungis á sömu skoðun, og nefndin, einkum með heyjaásetning og forðabúr, jafnvel þó eg vænti ekki, að forðabúr geti komizt á strax, sízt meðan svo er lítið um matvöru, eins og nú er. En það er gott að vekja máls á þeim samt, því menn ættu að reyna að koma þeim á hið fyrsta, og hugsa fyrir þeim á hinum betri árunum. Eg er einnig á því, að þíngið riti konungi, því hær er að eins talað um almenna bæn; en það er þegar svo mikið rætt um það, að eg skal ekki bæta neinu þar við. Að markaðir kæmust sem fyrst á, held eg væri gott. En eg vildi helst, að ávarpið frá þínginu yrði ritað og sent embættismönnum, sem opt eru duglegustu mennirnir, og það er eins með þetta og annað, að það þarf jafnan að hafa oddvita til alls, sem framkvæma skal, ef menn eiga að geta vænt sér af því nokkurra nota.

J. Pétursson: Hvað 2. uppástúngu nefndarinnar snertir, þá aðhyllist eg hana í allan máta, og eg held, að höfundur hennar eigi miklar þakkir skyldar fyrir hana. En hvað 1. uppástúngu snertir, þá skil eg ekki, hvernig nefndin hefur hugsað sér það. Með því að

skrifa konungi um þetta á þann hátt, sem nefndin stíngur upp á, hlýtur hún að hafa hugsað sér að fá lagaboð, sem fyrirskipaði, hvernig hær feingist allt af nóg matvara. Eg ímynda mér nú, að þetta lagaboð yrði að vera svo lagað, að fastakaupmenn hær yrðu við það skyldaðir til, að hafa ætíð nóg matvöru, en af því leiddi, að þeir mundu aptur fá meiri takmörkun á lausakaupmönnum, eða koma þeim hêðan burtu, sem þá yrði eðlilegt; en eg veit ekki, hversu holt þetta yrði fyrir landið. Ef þessi uppástúnga þar á móti er sprottin af brêfi stjórmaninnar, sem hær hefur verið talað um, þá sýnist mér, að hún hefði átt að orðast á þá leið, að landsmenn eða þingið bæri það traust til konungs, að hann mundi hjálpa landinu, eins eptir og áður, þegar nauðsyn bæri til. En þetta mætti þá alls ekki orðast, eins og uppástúngan fer fram á, því af henni mundi leiða almennt lagaboð, sem gæti haft þær afleiðingar, er vèr vildum sízt óska; annars finnst mér, að í stjórnarbrêfinu liggi ekki næg ástæða til slíks framgáangsmáta.

St. Jónsson: Ef farið væri í þessa stefnu, þá gripi það inn í frjálsu verzlunina, meira en eg held að óskandi væri. Það, sem mér sýnist hær einkum valda misskilnúngi þeim, sem hinn heiðraði þingmaður Dalasýslu nefndi, er, að sumir taka ráðherrabrêfið, sem kom í vor, svo strángt. Það gjöri eg nú ekki; því eg held, að það nái einúngis til hinnar sérstaklegu skyldu, sem hvíldi á stjórnninni, að byrgja landið að matvælum, vegna þess verzlunin var einúngis í höndum Dana; en að konúngur vor og stjórnnin muni veita hjálp og liðsinni, þegar á þarf að halda, þarf ekki að efast um, þegar yfirvöldin beiðast þess.

P. Pétursson: Eg er öldúngis samdóma hinum heiðraða þingmanni Eyjafjarðarsýslu um skilnúnginn á ráðherrabrêfinu, sem hær er verið að tala um. Stjórnnin hefur með því aldrei viljað afsala sér almennri skyldu við landsmenn, heldur tek eg brêfið sem *velvildarfulla* og *alvarlega bendíngu* um, að landsmenn sæu viðbúnir, að taka á móti matvêlaskorti, ef hann bæri að nú, þegar verzlunin er laus orðin. Eg álit þetta brêf því vera öldúngis það sama frá stjórnninni til landsmanna, eins og bendíng sú, sem þingið er nú að tala um að gefa þeim frá sér. Eg get ekki verið því meðmæltur, að þingið skrifi konungi um þetta, því eg held það kynni að verða skaðlegt, ef það orsakaði nýtt lagaboð, sem takmarkaði lausakaupmenn meira, en nú er, líkt og þingmaðurinn frá Strandasýslu

tók fram áðan, því eg ímynda mér, að nefndin hafi ekki atlazt til, að konungur færi sjálfur að stofna hér forðabúr.

Framsögumaður: Það var ekki meining nefndarinnar, að fá neitt lagaboð um þetta. Vær vitum, að oss er leyft að biðja um hjálp í neyðinni, og vær höfum gjört það, og stjórnin hefur orðið vel við slíkum bænum vorum, jafnvel á seinast liðnum árum, eða í þeirra tíð, sem nú lifa. Eg neita því ekki, að orsök þessarar bænar sé sú, að nefndin hafi má ske tekið hið umtalaða ráðherra-bréf í strángara skilningi, en sumir nú gjöra; en allt fyrir það held eg fullvel fari á því, að þingið láti konúnginum í ljósi traust það, sem þjóðin ber til hans hátignar um liðsinni hans við Íslendinga, þegar þörfin krefur.

J. Pétursson: Eg er og á því, að nefndin hafi tekið þetta ráðherra-bréf of strängt. Eg held það megi taka það sem bendingu til landsmanna, og að stjórnin hafi alls ekki ætlað með því að afsala sér þeirri almennu skyldu, að hjálpa, þegar nauð ber að höndum. En ef 1. uppástúnga nefndarinnar fær framgáng, svona eins og hún er, þá getur hún þar að auki ekki annað en framkallað nýtt lagaboð, sem mundi leggja tálmun á lausakaupmenn, og setja verzlunina í annað horf. Eg álit, eins og eg sagði, einga þörf á, að biðja um þetta, því stjórnin mun, eins hér eptir og hingað til, senda oss matvöru, þegar hún veit, að sannur skortur er á henni í landinu.

J. Sigurðsson: Eg skildi nefndina svo, sem það væri ekki meining hennar, að biðja um lagaboð, heldur senda konúngi ávarp, og yfirlýsing á þeirri tiltrú, sem landsmenn bæru til stjórnarinnar, eins í þessu sem öðru. Og eg skil ekki, að konungur þyrfti að svara þessu með neinu lagaboði, heldur að eins með nokkrum orðum í auglýsingu sinni til næsta alíngis. Það sèst annars ekki af hinu umtalaða ráðherra-bréfi, að hér sé hin minnsta von eptir. En menn hafa nú dregið það í efa, hvort konungur viti nokkuð af bréfi þessu, og því sýnist mér, að það væri gott, að koma til hans ávarpi um þetta efni og láta hann einmitt víta af bréfinu um leið. Breytingaratkvæðið tók eg áðan af því, að eg hugsaði, að ávarpið frá þinginu til landsmanna yrði sent vissum mönnum út um landið, og þá vildi eg heldur senda það embættismönnum en öðrum; því þeir hafa þó æfinlega rétt til, að láta birta það, þó ekki sé í því neinar skipanir til landsmanna. Þar að auki hvílir og á þeim nokkur skylda í þessu efni líka.

J. Pétursson: Eg sè ekki, að 1. uppástúnga nefndarinnar verði

með einu móti skilin, eins og þingmaður Mýrasýslu fór fram á; því hún biður beinlínis um ráð til að afstýra hallæri eða matvöruleysi hér á landi. Til þess að verða skilin, eins og hann vildi, þarf hún að orðast á aðra leið, en nú er.

Varaforseti: Af ræðum þeim, sem nú eru orðnar um hinn rétta eða miður rétta skilning á 1. uppástúngu nefndarinnar, vil eg leyfa mér að benda þingmönnum á, hvort ekki sè réttara, að þeir áskilji sèr heldur breytingaratkvæði við hana, til að leingja ekki umræðurnar um skör fram, með því að keppa fram og aptur um skilning á þeim orðatiltækjum í uppástúngunni, sem þó ekki nú liggur fyrir hverjum þingmanni, og þeim er því ekki öldúngis fært að dæma um. Að öðru leyti má lagfæra smá-ónákvæmni í orðaskipun hvernar uppástúngu, sem er, með því að útlista hana nákvæmar í sjálfri bænarskránni til konungs.

J. Sigurdsson: Eg vil þá áskilja mér breytingaratkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar í þá átt, sem eg áðan tók fram, og skal eg orðfæra það síðar.

Varaforseti: Þar eð nú tekur einginn framar til orða, álit eg undirbúningsumræðu þessa máls lokið.

Það, sem þá kemur næst eptir dagskránni til umræðu, er *þegnleg uppástúnga um breytingu á 4. gr. í tilsk. 15. apr. 1854.* En áður leingra er farið fram í það, verð eg að leyfa mér að spyrja hinn heiðraða varaþingmann Reykvíkínga, sem er formaður nefndarinnar, hver að sè nú framsögumaður í máli þessu, þar hinn kosni framsögumaður, hinn konúngkjörni varaþingmaður, er nú forfallaður frá því.

H. Kr. Friðriksson: Af því framsögumaður málsins hefur nú öðru starfi að gegna, þá hef eg tekið framsöguna að mér.

Var nefndarálitíð þá afhent framsögumanni, varaþingmanni Reykjavíkur, *H. Kr. Friðrikssyni*, sem las það upp, svo hljóðandi:

Hið heiðraða þing hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um þegnlega uppástúngu þá, sem til þingsins er komin, um breytingu á ákvörðununum í 4. gr. í lagaboðinu 15. apríl 1854, um skilríki þau, er skip þau skuli hafa, er koma til Íslands til verzlunar.

Eptir að vèr ítarlega höfum yfirvegað málefni þetta, leyfum vèr oss nú að skýra frá álitinu voru um það, svo látandi:

Í áminnztri grein verzlunarlagaanna er svo fyrirskipað, að í hverju

íslenzku leiðarbræfi skuli vera tilgreind stærð skipsins, nafn þess og heimili, og nafn skipstjórans, og að sanna skuli þessi atriði með skýrslu frá útgjörðarmanni skipsins, staðfestri af hinum danska verzlunarfulltrúa, þar sem nokkur sè, en annars yfirvaldinu á utanríkisstöðum, eða tollheimturáðinu á innanríkisstöðum. Þessi ákvörðun er tekin upp aptur í konúnglegri auglýsingu 4. desbr. 1854, í hverri boðið er, að þeir, sem vilja fá íslenzk leiðarbréf, skuli beiðast þess bréflega, og að með bónarbræfinu skuli fylgja skýrsla frá útgjörðarmann eða útgjörðarmönnum um nafn skipsins, heimili þess og stærð, og einnig um nafn skipstjórans, staðfest á þann hátt, sem í 4. gr. verzlunarláganna er tilgreint. Það virðist nú reyndar óneitanlegt, að skýrteini það, sem þannig er heimtað, og sem tekið er eptir tilskipun 11. sept. 1816, hefur þann hag í för með sèr, að það er mjög einfalt og óbrotið, þar sem með því verður komizt hjá, að rannsaka að öðru leyti skjöl skipanna, heldur má halda sèr að eins til skýrslu þessarar, sem er staðfest af embættismanni, og sem þess vegna eptir almennum reglum hlýtur að álitast trúanleg. En á hinn bóginn hefur samt sönnunarmáti sá, sem þannig er viðhafður um hin ofangreindu atriði, eptir álitni nefndarinnar mjög verulega ókosti í för með sèr, sem oss virðast gjöra hann miður hæfilegan til að uppfylla tilgáng sinn. Það er nefnilega opt svo ástatt, að útgjörðarmaðurinn lætur skipstjórann, þegar skipið er komið til annars lands, hafa skipið á boðstólum til leigu þar, fyrir þá leigu, sem bezt verður boðin, hvert sem vera skal, og ef nú einhver vildi t. a. m. á Englandi leigja hingað skip, sem ætti heima á Spáni eða í Danmörku, og útgjörðarmaðurinn væri ekki sjálfur á skipinu, sem optast á sèr stað, þá væri nauðsynlegt, að senda fyrst eptir skýrteinum þangað, sem útgjörðarmaður ætti heimili sitt, nfl. til Spánar eða Danmerkur, og má geta nærri, að þetta mundi leiða til þess, að skipið yrði alls ekki leigt hingað. Þetta atriði hefur því meiri þýðingu, sem vèr ætlum, að slíkt skýrteini, sem hèr ræðir um, frá útgjörðarmanni skipsins muni hvergi annarstaðar vera viðhaft, en hèr, og er ekki við því að búast, að útgjörðarmenn, sem ekki hugsi beinlínis um að senda skip sín hingað, fari að búa þau út með slík skýrteini, sem þó hafa nokkurn kostnað í för með sèr, einúngis með tilliti til, að skipið kynni að verða leigt til Íslands. Hèr við bætist nú enn fremur, að það er víst mjög efasamt, hvort slík skýrsla yfir höfuð geti álitizt áreiðanleg. Útgjörðarmaður eða eigandi skipsins er, ef til vill, sá, sem sízt ætti að votta nokkuð um stærð þess, þar sem

þetta atriði hefur áhrif á, hvað mikið hann á að greiða í leiðarbréfs-
gjald, og hvað staðfestinguna snertir, þá er ekki beinlínis fyrirskipað
neitt um, hvaða vissu hlutaðeigandi embættismenn, sem eiga að gefa
staðfestinguna, eigi að útvega sér um þau atriði, sem til eru greind í
skýrslunni, og eins og það þannig er nokkuð óvíst, hvort allir þessir
embættismenn mundu skilja ætlunarverk sitt á sömu leið, þannig er
það, hvað yfirvöldin á útlendum stöðum snertir, ekki hægt að sjá,
hvort hin löglegu yfirvöld, sem slík málefni heyra undir, hafa ætíð
gefið staðfestinguna. Vær ætlum því, að svo geti farið, að konungs-
sjóðurinn kunni að hafa skaða af þessari ákvörðun, þar sem hún, ef
til vill, gæti gefið tækifæri til að segja rángt frá stærð skipsins.
Loksins er þess að geta, að þar eð skýrteini þetta ekki er venjulegt
annarstaðar, þá er hætt við, að sumir, sem vita, að verzlunin er gefin
frjáls, og að leiðarbréf megi fá á Íslandi, kunni að halda, að þeir
geti komizt af hær með sín venjulegu skipaskjöl, og taka svo ekki
með sér skýrslu þessa frá útgjörðarmanninum, hvar af þá afleið-
ingin verður, annaðhvort að þeir fá ekki leiðarbréf eða leyfi til
verzlunar, heldur verða að snúa aptur með farm sinn við svo búið,
sem beinlínis er samkvæmt lagaboðinu — því án skýrteinis þessa
mega skipin alls ekki fá passa — eða þá líka, að undantekningar
verða gjörðar frá lögunum þeirra vegna og þeim selt leiðarbréf, og
eru hvorartveggja þessar afleiðingar mjög ísjárverðar, því í fyrri
tilfallinu fer landið á mis við aðflutning og kaupmaðurinn hvekkist;
en yrði hið síðara jafnaðarlega ofan á, þá missti lagaboðið þýðingu
sína, án þess nein regla kæmi í staðinn. Reynslan hefur og þegar
bent til, að mönnum muni ekki verða tamt að gæta þeirrar umræddu
ákvörðunar, þar sem 4 skip hafa þegar síðan 1. apríl þ. á. komið
til Reykjavíkur án leiðarbréfs, og án skýrslu frá útgjörðarmanninum
um stærð, nafn og heimili skipsins, og voru þau skip þó öll frá inn-
lendum kaupmönnum, og má geta nærri, að hið sama muni enn þá
heldur geta aðborið um utanríkisskip.

Þó það sé nú nefndarinnar sannfæring, að það sé yfir höfuð
mjög ísjárvert, að stínga upp á breytingum í nýútkomnum lagaboð-
um og það svo verulegum, sem verzlunarlögunum, þá álitum vér
samt eftir öllu áður sögðu, að hær sé yfirgnæfandi ástæða til þess,
að stínga upp á slíkri breytingu, og það þess heldur, sem reynslan
hefur sýnt nauðsynina til þess, eins og þegar var getið, og sem hær
að eins er spursmál um að breyta einstöku atriði.

Nefndin geingur í þessu tilliti út frá, að sérhvert skip skuli

geta feingið íslenzkt leiðarbréf, ef það hefur hin venjulegu skipaskjöl í fullkominni reglu; og vèr álítum því eðlilegast, að í stað þess umrædda skýrteinis ætti með bónarbræfinu um íslenzkan sjópassa að sendast löglegt mælingarbréf og önnur skipaskjöl, sem sanni stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, og er þess að geta, að slík skipaskjöl munu vera hér um bil þau sömu í öllum löndum, og fylgja ætíð skipunum. Þar á móti ætti þá skýrslan frá útgjörðarmanninum að falla burt, en til frekari vissu og skýringar mætti heimta slíka skýrslu frá skipstjóranum um hin ofangreindu atriði, en án þess hún þyrfti að vera staðfest. Með þessu móti mundi ekkert það band vera lagt á siglúnguna, sem gæti verið til бага, og vèr ætlum, að mælingarbræfin seu yfir höfuð að tala áreiðanleg og í öllu falli miklu vissari, en skýrteini það, sem talað er um í 4. gr. verzlunarlaganna; en þar eð þó nokkur mismunur mun vera á því, hvað mælingarbræfin eru áreiðanleg, og það virðist æskilegt, að sú tryggíng náist í þessu efni, sem orðið getur, þá álfur nefndin réttast, að bætt væri við þeirri ákvörðun, að ef stærð skipsins eptir mælingarbræfinu eða eptir leiðarbræfi því, sem það samkvæmt mælingarbræfinu hefur feingið, skyldi sýna sig að vera minni, en svarar því, sem skipið eptir hinni dönsku fermíngarreglugjörð (*Bestuvningsreglement*) — í hverju nákvæmlega er til tekið, hvað mikið af hverri vöru gáangi á lestina — hefur flutt hínagað inn eða flytur út af vörum, eða þetta skyldi sannast við mælingu skipsins, sem yfirvaldinu á verzlunarstaðnum se heimilt að láta gjöra, ef tilefni finnist til, þá skuli heimta leiðarbrésgjald eptir þeirri stærð skipsins, sem þannig verði sönnuð, og að auki borgun fyrir mælinguna, hafi hún verið fyrirtekin. Vèr skulum geta þess, að ákvarðanir þær, sem vèr þannig stíngum upp á, eru í því verulega samkvæmar því, sem fyrir er mælt í lagabóði 21. marz þ. á. um verzlunarfrelsi á Færeyjum.

Samkvæmt öllu framanskriðuðu leyfum vèr oss að ráða hinu heiðraða þíngi til, að senda til hans hátígnar konúngsins þegnlega bænaraskrá um þessi atriði:

1. Að konúnglegri auglýsingu 4. des. 1854 megi verða breytt á þann hátt, að með bónarbræfunum, sem send eru til innanríkisráðherrans eða hlutaðeigandi verzlunarfulltrúa, eða embættismanna, um að fá íslenzk leiðarbréf, skuli ætíð fylgja löglegt mælingarbréf og önnur skipaskjöl, sem sanni stærð skipsins, nafn þess og heimili og nafn skipstjórans, og sem skilað verði aptur með leiðarbræfinu.

2. Að skýrsla sú um nafn, stærð og heimili skipsins, m. fl., sem samkvæmt ofan nefndri kgl. auglýsingu frá 4. des. 1854 og lagaboði 15. apríl 1854, 4. gr. á að fylgja bónarbræfum um íslensk leiðarbréf, skuli eptirleiðis gefast út af skipstjóranum, og að staðfesting skýrslu þessarar falli burt.
3. Að ef það lýsir sér, að stærð skipsins eptir mælingarbræfinu, eða leiðarbræfi því, sem það samkvæmt mælingarbræfinu hefur feingið, er minni en svarar því, sem skipið eptir hinni dönsku fermingarreglugjörð (*Bestuvningsreglement*) hefur flutt hingað inn eða flytur út af vörum, eða þetta skyldi sannast við mælingu skipsins, sem yfirvöldunum á verzlunarstöðunum sè heimilt að láta gjöra, ef tilefni finnst til, þá skuli heimta leiðarbréfsgjaldið eptir þeirri stærð skipsins, sem þannig verður sönnuð, og að auki borgun fyrir mælinguna, hafi hún verið gjörð.

Reykjavík, 27. dag júlímánaðar 1855.

H. Kr. Friðriksson, V. Finsen, J. Pétursson.
formaður. framsögumaður.

Framsögumaður: Eg ætla ekki, að eg þurfi nú margt að tala um mál þetta, því bæði er það mjög einfalt og óbrotið, og svo eru ástæðurnar fyrir uppástúngum nefndarinnar ljósar í nefndarálitinu og eiga líka við reynsluna að styðjast. Breytingin, sem upp á er stungið, miðar til þess, að gjöra útlendum mönnum lættara fyrir að koma hingað, og með því greiðist aðflutningum vegur að landinu. Eg skal því ekki fara fleirum orðum um mál þetta, fyr en ef umræðurnar gefa tilefni til þess.

Varaforseti: Þar eð einginn tekur til orða, þá álit eg undirbúningsumræðu þessa máls lokið.

Næst kemur þá eptir dagskránni til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu *þegnsamleg uppástúnga um reiknínga yfir kollektusjóðinn*, og vona eg þíngmenn hafi feingið prentaða atkvæðaskrá í því máli.

Í máli þessu var framkomið eitt breytingaratkvæði, svo hljóðandi:

Breytingaratkvæði nefndarinnarinnar við uppástúngu nefndarálitsins, að upphaf uppástúngunnar orðist þannig: „Að konungurinn allramildilegast láti semja og auglýsa hinu næsta alþingi — eins og stjórnin hefur áður gjört — greinilegan og skipulegan reikníngr“, o. s. frv.

Atkvæðaskráin í máli þessu hljóðar svo:

Atkvæðaskrá

I

málinu um reikninga kollektunnar.

1. Breytingaratkvæði nefndarinnar við uppástúngu nefndarálitsins: að upphaf uppástúngunnar orðist þannig: „Að konungurinn allra-mildilegast láti semja og auglýsa hinu næsta alþingi — eins og stjórnin hefur áður gjört — greinilegan og skipulegan reikning“. o. s. frv.
2. *Nefndin* (hin upprunalega uppástúnga): Að konungurinn allra-mildilegast vilji leggja svo fyrir, að stjórn hans semji og leggi fyrir hið næsta alþingi (— eins og stjórnin hefur áður gjört —) greinilegan og skipulegan reikning yfir „kollektupeningana“, sem kallaðir eru, er sýni, hversu vöxtum af þeim peningum hafi verið varið, síðan um árslok 1797, og hver sè nú upphæð þess sjóðar, bæði að innstæða og vöxtum, og hvar hann sè niður kominn.
3. Vill þingið semja og senda konungi bænarskrá um þetta mál með svona orðuðu niðurlagi?

Var nefndarálitið þá afhent framsögumanni, þingmanni Rángvellinga, *P. Sigurðssyni*.

Framsögumaður: Nefndin hefur sjálf gjört dálitla breytingu á uppástúngu sinni í máli þessu, samkvæmt undirbúningsumræðunni, og fékk það þá eingin mótmæli á þinginu, og önnur breytingaratkvæði hafa ekki komið fram í því, eins og atkvæðaskráin sýnir. Eg skal því ekki fjölyrða meira um þetta. Eg er nú sannfærður um nauðsyn þessa máls, og hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefur látið það í ljósi við undirbúningsumræðuna, að það væri eðlilegt, þó landsmenn vildu fá að sjá þessa reikninga. En hann hélt, að lítil réttíng mundi fást á því, sem oss þætti vanta eða bera á milli í reikningunum; því fèð mundi jafnan hafa verið brúkað eptir skýlausum konungsúrskurðum, og það eins þó því hefði má ske ekki ætíð verið varið samkvæmt hinum upprunalega tilgáangi þess. Eg sannfærist nú allt af meir og meir um hið gagnstæða, einkum af skýrslu *konungsfulltrúans* á alþingi 1845. Af orðum hans má ráða, að stjórnarráðunum hefur ekki borið saman um upphæð fjárins, því það munar um helmíng hjá þeim, þegar þeir eru leingi búnir að leggja höfuð sín í bleyti með margbrotnum reikningum yfir því, hvað óeytt væri af kollektunni 1836. Það má nú nærri geta, að hefðu konungsúrskurðir verið til fyrir sérhverri brúkun kollektunnar, þá mundu

stjórnarráðin hafa vitað af þeim, og vitnað til þeirra. Það var með konungsúrskurði leyft, að taka nætti renturnar af sjóði þessum til strandamælinga við Ísland, en bannað, að skerða höfuðstólinn, og þó er sagt, að til þessa hafi af fê þessu verið eytt 44000 rdl. kúrant og nærri 40000 rdl. silfurs. Þetta er nú ærið fê, og að það hafi allt verið rentur, það niðurbrytur sig sjálft. Hér hefur því auðsjáanlega verið tekið til höfuðstólsins, þvert á móti konúnglegu boði. Það hlýtur því að vera eðlilegt, þó landsmenn vilji sjá reiknínng yfir fê þetta og skýrslur yfir brúkun þess. Reynslan hefur einatt sýnt, að margt, sem danska stjórnin hefur ætlað til að Íslandi yrði til gagns og framfara, hefur orðið því til ógagns, einmitt vegna ókunnugleika hennar á þessum fjarlæga hólma. Það hefði nú ekki þurft mikla stjórnspeki til að sjá, að það þurfti að vera einn íslenzkur maður í stjórnarráðinu; en þessa þörf vora hefur stjórnin aldrei tekið til greina, nema á meðan Jón heitinn *Eiríksson* lifði. Stjórn Dana hefur nú líka sæð og viðurkennt þessa nauðsyn, með stofnun hinnar íslenzku skrifstofu í Kaupmannahöfn, og setja þar fyrir Íslending, sem kunnugur er málunum og öllu ásigkomulagi Íslands. Svona hefur það geingið í hinu meira, en eg vil ekki tala um það einstaka. En víst er það, að sá, sem tekur fê af öðrum til geymslu, eða gæzlu, á að halda því vel saman og standa fullkomin skil á því, þó vesalíngur eigi í hlut. Það sæst og enn af úrskurði Kristjáns konúngs 8. 1844, um kollektusjóðinn, að hann hefur hugsað, að betra væri seint en aldrei, með að koma í veg fyrir, að því, sem þá væri óeytt af þessum kollektupeníngum, væri svona eytt framvegis gagnstætt konúngsúrskurðinum af 8. maí 1809. Eg verð að ítreka það enn, að eg held vèr eigum fullan rætt á, að fá að sjá reiknínnga yfir fê þetta og skýrslur um brúkun þess.

Konúngsfulltrúi: Eg ætla, að það sæ eingin ástæða til, að lýsa slíku vantrausti til stjórnarinnar, eins og mèr virtist liggja í orðum framsögumannsins viðvíkjandi meðferðinni á þessum sjóði. Þar á móti er það kunnugt, að reiknínngar við þess háttar sjóði geta opt verið vafasamir, og eg ímynda mèr, að mismunur sá, sem lýst hefur sær á meíníngum manna um upphæð þessa sjóðs, hafi getað risið af misjöfnum skilnínngi manna á hlutaðeigandi konúngsúrskurðum.

Framsögumaður: Það er satt, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði nú, enda vildi eg ekki lasta stjórnina með orðum mínunum, jafnvel þó eg geti ekki geingið hér upp á sal til þess, að slá henni þar gullhamra, sem mèr finnst hún ekki eiga það skilið. Eg

tók það einungis fram, og leiddi rök að því, að höfuðstóll kollektu-sjóðsins hafi verið brúkaður þvert á móti skýlausu konungsboði. En þetta er ekki það eina dæmi, brúkun kollektupeninganna til strandamælinga hér, sem sýnir, hversu margt, sem stjórnin hefur ætlað að gjöra í góðum tilgáangi, hefur orðið landinu til ógagns vegna ókunnugleika hennar. En eg tók hitt fram, af því það gat ekki verið af ókunnugleika, að fæð var brúkað gagnstætt kunnugum konungsúrskurði. Eg skal nú ekkert tala um það, hvaða hagnað Ísland hefur haft af strandamælingunum, þar sem öll gæði verzlunarinnar drógust þá út úr landinu, og lentu í vösum hinna dönsku kaupmanna.

J. Sigurðsson: Mér finnst það eina, sem nú er við þetta mál að gjöra, vera, að biðja stjórnina um reikninga kollektupeninganna, og þá þeir eru feingnir, þa er fyrst tími til að tala um meðferðina á fænu, og finna að henni, ef þörf þykir.

Varaforseti: Fyrst nú tekur einginn frammar til orða, álit eg ályktarumræðu þessa máls lokið, og skal því biðja þíngmenn að greiða atkvæði í málinu samkvæmt atkvæðaskránni.

Voru þá atkvæði greidd, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul. 1., *breytingaratkvæði nefndarinnar:* samþykkt með 14 gegn 3 atkvæðum.

— 2., *uppástúnga nefndarinnar* var fallin eptir atkvæðagreiðslunni um tölul. 1.

— 3., *um að semja bænarskrá til konungs:* samþykkt með 14 gegn 3 atkvæðum.

Varaforseti: Eg vil biðja þá þíngmenn, sem hafa áskilið sér breytingaratkvæði og viðaukaatkvæði við mál þau, sem hér voru rædd til undirbúnings í dag, að koma þeim til mín ekki seinna en kl. 4½ í kvöld.

Á morgun byrjar fundur kl. 11. f. m., og verða þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu þau 3 mál, sem hér hafa verið rædd til undirbúnings í dag.

Fundi slitið.

2. ágúst — tuttugasti og fjórði fundur.

Allir á fundi, nema *forseti*, *konungsfulltrúi*, þíngmaður Mýrasýslu og þíngmaður Dalasýslu.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Forseti hefur falið mér á hendur, að tilkynna þínginu, að hann vegna lasleika ei getur gegnt forsetastörfum í dag; hinn háttvirtí *konungsfulltrúi* hefur og tilkynnt mér, að hann vegna lasleika ei geti komið á fund, og að hann feli hinum háttvirta 5. konúngkjörna varaþíngmanni, kanselíráði *V. Finsen*, að vera hér í sinn stað í dag. Þar annar skrifari þíngsins ei getur staðið að störfum sínum í dag, þá vil eg í stað þess biðja þíngið að velja annan skrifarann til þessa fundar, og, til þess að hlífa þíngmönnum við fyrirhöfn og tímaspilli, leyfa mér að stínga upp á hinum heiðraða 6. konúngkjörna þíngmanni til þessa starfa, ef einginn af þíngmönnum hefur á móti því.

Af því eingir mæltu í móti þessu, settist hinn 6. konúngkjörni þíngmaður, kammerráð *P. Guðmundsson*, í skrifarasætið, sem autt var.

Varaforseti: Þá kemur eptir dagskránni fyrst til ályktarunaræðu og atkvæðagreiðslu *þegnleg uppástúnga um póstgaungur*.

Í máli þessu eru eingin breytingar- eða viðauka-atkvæði fram komin, og hljóðar atkvæðaskráin þannig:

A t k v æ ð a s k r á

í

málinu um póstgaungur.

Nefndin:

- I. Að sem allra fyrst og þegar á næsta ári verði til bráðabyrgða fjölgað reglulegum póstgaungum hér á landi, svo:
 1. Að einni sè fjölgað milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu, og gangi sú póstferð strax eptir að póstskipið er komið í maí.
 2. Þremur sè fjölgað milli Reykjavíkur og Stykkishólms, svo að alls verði 4 reglulegar póstferðir á ári milli Reykjavíkur og hvers amtmannsins fyrir sig; og
 3. Allar þessar póstferðir verði settar í nákvæmt samband við þær 4 póstferðir hínagað til landsins.
- II. Að aðalpóstmálastjórn alríkisins taki framvegis að sèr og undir sína stjórn og umsjón sína öll póstmál á Íslandi.
- III. Að konúngur láti semja og leggja fyrir næsta alþíng frumvarp til laga eða reglugjörðar um póstmál á Íslandi, og að í því frumvarpi verði tekin til greina eptirfylgjandi atriði.
 1. Að reglulegar póstferðir milli Reykjavíkur og beggja hinna amtanna verði ekki færri en 6—8 árlega.
 2. Að ekki verði framvegis nema 4 reglulegar póstferðir árlega

- milli Friðriksgáfu og Eskifjarðar, og ekki nema 3 milli Eskifjarðar og Skaptafellssýslu, en 4. pósthólin, sem þar hefur verið, sú í júlí, sè lögð niður; og að þessum Eskifjarðarþósthóli bæði að norðan og sunnan verði svo hagað, að þær bæri þar að með hæfilegu millibili.
3. Að reglulegar pósthólin yfir allar sýslur í Vesturamtinu frá amtmannsetrinu þar verði 4–6 árlega.
 4. Að hinir reglulegu póstar fari sem beinasta og skemmsta leið yfir hverja sýslu, og hafi pósthólar sem næst miðbikinu.
 5. Að hreppstjórnirnar og sýslustjórnirnar, þær sem nú eru eða á komast, annist um hreppa- eða sýslu-pósta annarstaðar yfir hverja sýslu, og kostnaðinn, sem þar af leiðir, en allar þær pósthólin setjist þó í sem nánast samband við aðalþósthólinar.
 6. Að allar aðalþósthólinar gangi út frá Reykjavík og verði miðaðar við komu póstkipsins í hvert sinn, og þar eftir dagsettar og fast ákveðnar.
 7. Að pósthólinum að vestan og norðan og úr Skaptafellssýslu til Reykjavíkur verði niðurskipað þar eftir, og mæti þeir póstar póstinum úr Reykjavík, að vestan og norðan í Stafholti, en að austan í Hraungerði.
 8. Að yfirþósthólmenn (*Postdirecteur*-)embætti verði stofnað hér á landi, til þess að hafa á hendi yfirumjón og eftirlit með öllum aðalþóstmálum hér og pósthöngum, útgjöldum þeirra og tekjum, og að þaðan verði afgreiddir allir póstar, sem ganga til og frá Reykjavík.
 9. Að bréfburðarkaup verði lækkað og látið vera jafnt, hvaðan sem er af landinu.
 10. Að fêbætur eða pósthlaunamissir verði lagður við, ef póstar flytja bréf utantösku fram hjá pósthöngum.
 11. Að hæfilegt pósthjald verði lagt á öll bréf og pósthendingar, sem með pósthöpinu flytjast milli Íslands og Danmerkur, og hingað til hafa verið frígeing.

Framsögumaður nefndar þeirrar, er í þessu máli hefur verið sett, er þingmaður Snæfellinga, E. Ó. Kúld, og afhendi eg honum nefndarálitid.

Framsögumaður: Þar eingin breytingar- eða viðauka-atkvæði eru komin fram í máli þessu, skal eg ekki ræða mál þetta, fyr en eg hef heyrt ræður þingmanna, svo að þingið teffist sem minnst mín vegna.

P. Jónassen: Eg skal einúngis leyfa mér að geta þess, að það er þegar áformað, að láta póst gánga milli Reykjavíkur og Friðriks-gáfu í maí-mánuði á vorin, svo að uppástúnga um þessa póstgaungu er óþörf; hvað málið sjálft snértir, er það mitt álit, að þingið eigi ekki að senda um það nokkra bænarskrá, því það er án efa til undirbúnings hjá stjórninni, sem búin er að fá frá amtmönnum allar nauðsynlegar upplýsingar í því.

Framsögumaður: Það er sannarlega skaði, að hinum 3. konúngkjörna þingmanni ekki hefur komið til hugar að ónýta mál þetta, fyr en það er komið til atkvæðagreiðslu, og það af svo léttvægum ástæðum, þegar hann sagði, að málið nú væri í undirbúningsi hjá stjórninni, og bráðum mundi koma frá henni fyrir alþing. Þetta hefur hann nú sagt, en ekki sannað, eins og líka það, að mesti óþarfi væri að biðja um póstgaungur milli Akureyrar og Reykjavíkur, þar eð amtmenn og stjórnin hefðu verið að skrifast á um það. Eg ætlaði fremur, að það mundi styðja málið, en fella það, að fleiri biðja, t. a. m. alþing, jafnvel þó amtmennirnir kynnu að hafa beðið hins sama, og að því heldur mundi það fást hjá stjórninni.

P. Pétursson: Eg vildi leyfa mér að biðja hinn heiðraða framsögumann um nokkrar upplýsingar, áður en geingið er til atkvæða. Það er þá fyrst við I 1. í atkvæðaskránni hjá nefndinni, að einni póstgaungu milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu verði nú þegar fjölgað, og gangi sú póstferð, strax eptir að póstskep er komið í maí. Mér skilst ekki, hvernig þetta verður gert að vori, þar sem stjórnin fær mál þetta frá alþingi fyrst í vetur, og svo verður að leita álits amtmannsins fyrir norðan, en mér finnst þó nefndin ætlist til, að póstferð þessi skuli byrja í næsta maímánuði. Sè nú málið samt nú þegar í undirbúningsi hjá stjórninni, þá er reyndar allt öðru máli að gegna.

Viðvíkjandi II í atkvæðaskrá nefndarinnar þá kom eg fram með nokkrar athugasemdir viðvíkjandi þeim kostnaði, sem af því kynni að leiða, ef aðalpóstmálastjórnin tækist póstgaungurnar á hendur, þar eð mér er ókunnugt, með hverjum skilmálum hún vildi takast þetta á hendur, og vildi eg nú fræðast af nefndinni um, hvort og að hve miklu leyti póstmálastjórn ríkisins muni eiga að fá endurgjald af sjóðum landsins, ef póstskepsferðum verður fjölgað milli Íslands og Danmerkur. Eg sè heldur einga áætlun um, hvað muni gánga til póstgágnanna eptir hinni nýju tilhögun, eða hvað hingað til hafi komið inn fyrir póstgaungur á ári hverju. Ef eg einga upp-

lýsing get feingið um þetta, þá verð eg að greiða atkvæði móti nefndinni í þessu atriði og óska, að hafa póstgaungurnar, eins og fyr hefur verið, undir stjórn innanríkisráðherrans. Enn fremur vildi eg hafa upplýsing um III 11, því ef að póstmálastjórn alríkisins tekur þetta að sér, hvert eiga þá tekjur þessar að renna, eða ætlast nefndin til, að svo mikið sé lagt á bréf og póstsendingar með póstskipinu, að það samsvari því, sem póstskipsferðirnar kosta? Ef svo væri, þá væri of mikið gjald lagt á; en eg ætla það varla muni hafa verið meining nefndarinnar, þar hún til tekur „*hæfilegt gjald*“, en hitt væri óhæfilegt. Nú sem stendur skoða eg það sem mikinn velgjörning, að menn hingað til hafa getað sent bréf og böggla borgunarlaust með póstskipinu, og ætti ekki að raska því, nema menn gætu gjört sér von um einhvern sérlegan hagnað í aðra hönd.

Varaforseti: Eg verð að kalla það mein, þegar þíngmenn fara að biðja um upplýsingar um það, sem má lesa í nefndarálitinu, og er þar skýrt tekið fram; eg segi þetta mein, einnig með tilliti til þess, að eg verð nú að gegna forsetastörfum; því það leingir umræðurnar takmarkalaust og óþarft, ef þíngmenn fara svo að ráði sínu, og setja upp lángrar spurningaræður um þau atriði, sem í nefndarálitunum eru glögglega tekin fram, nefndarálitunum, sem hafa legið á lestrarsalnum lögskipaðan tíma, og eru síðan lesin upp í þínginu. Það er tekið skýrt fram í nefndarálitinu allt þetta, sem hinn háttvirti 4. konúngkjörni þíngmaður var nú að spyrja framsögumanninn að og vekja efasemdir um; þar er tekið glöggf fram, að aðalpóstmálastjórnin annast um allar póstgaungur í ríkinu yfir gjörvallt konúngsveldið, nema hér, og því er það í nefndarálitinu álitid bæði réttast og eðlilegast, að þessi aðalpóstmálastjórn alríkisins hefði einnig á hendi öll póstmál hér á landi, af því það er einn hluti ríkisins. Póstmálastjórnin hefur áður skrifast á við innanríkisráðherrann um þetta, og það verið í ráðagerð, að hún tæki þetta að sér. En ef póstmálastjórnin tæki að sér póstmál þessa lands, þá er auðvitað, að póstsjóður alríkisins bæri allan þann kostnað, sem þar leiddi af, eins hér sem annarstaðar; því þá er aldrei að því spurt, hvort meiri kostnað eður minni þurfi til viðunanlegrar póstafgreiðslu í einum landshlutunum, heldur en öðrum, eða hvort afgangstekjurnar í einum hlutanum eru meiri, en í öðrum, því allur póstmálakostnaðurinn, hvar sem er í ríkinu, er, án alls tillits til slíks, greiddur úr hinum sameiginlega almenna póstsjóði, og þángað renna einnig allar tekjurnar. Og með tilliti til athugasemda hins sama heiðraða þíngmanns áhrær-

andi uppástúnguna á atkvæðaskránni undir 11. tölul., þá er það tekið fram í nefndarálitinu, að það er fyrir laungu með lögum ákveðið — mig minnir í verzlunarlöggjöfnni 1786—1787 —, að kostnaðinn af póstkipsferðunum língað til landsins skuli greiða úr konúngssjóði.

Framsögumaður: Það er auðvitað, að eg ekki get gefið hinum heiðraða 4. konúngkjörna þíngmanni eins góðar upplýsingar og varaforseti, en það datt mér líka sízt í hug, að hann ekki skildi fyrstu uppástúngu nefndarinnar stafl. 1, eptir að hann þó hafði heyrð ræðu hins 3. konúngkjörna þíngmanns um, að þetta nú þegar hefði verið borið undir amtmanninn og væri í gerð hjá stjórninni. Eg fyrir mitt leyti tel það nú málinu eingan skaða, þó það sè borið bæði undir amtmann og alþíng, og álit alþíngis um það sè sent stjórninni líka; hver veit, nema álit amtmannanna og þíngsins stefni í líka átt, og ef ekki, gefst stjórninni því betur færi á að geta sèð það frá fleiri hliðum.

St. Jónsson: Það er fyrir mér, eins og fleirum, að eg sakna áætlunar um kostnað til póstgágnanna, og eg get því ekki gert mér neina vissa hugmynd um þann kostnað, sem yfirpóstmeistaraembætti mundi leiða af sèr, ef það væri stofnað hèr, og þó nefndin stíngi upp á, að póstmálastjórn konúngsveldisins taki að sèr allan kostnað, sem leiðir af póstgaungum hjá okkur, þá verð eg þó að halda, eptir sem mönnum hefur verið bent til í öðrum efnum, að kostnaðurinn að lokum lenti á landinu, og það verður sá kostnaður, sem vèr ekki sjáum fyrir, hvað mikill kann að verða. Eg fyrir mitt leyti vil hafa póstgaungur í því lagi, sem bezt getur orðið, og hef þess vegna ekkert á móti málinu í sjálfu sèr; en eg vil þó hafa einhverja skímu um, hvaða kostnað leiði af þessari miklu breytingu, og hvar sá kostnaður fáist endurgoldinn. Það er gert mikið úr því í nefndarálitinu, sem með hinni nýju tilhögun mundi vinnast með brèfum, sem nú fara utantösku; en eg held, að af því muni lítið koma í hreinan ábata; því ef stránglega er tekið fyrir, að póstar flytji neitt utantösku, þá sannast, að bæta má laun þeirra að helmíngi eða meir, því að annars hygg eg, að einginn fáist til póstferða. Eg held yfir höfuð að tala, að allt þetta þurfi að hugsast betur en það, sem enn er fram komið.

Framsögumaður: Mig furðaði á, hvernig þíngmaður Eyfirðinga talaði, sem jafnan er vanur að hafa svo glöggt yfirlit málanna hèr á þíngi, og að skoða þau frá rèttri hlið, en núna fannst mér, þegar hann fór að tala um kostnaðinn, að hann færi mjög skakka

leið og nærri því, að hann gerði úlfalda úr mýflugunni. Hann gætti þess ekki, að nefndin fer ekki fram á annað, en að biðja stjórnina um að leggja frumvarp um þetta mál fyrir alþingi, og þegar það er komið, þá er fyrst tími til að tala um kostnaðinn, en alls ekki nú. Þar sem þingmaðurinn fór að tala um utantöskubrèfin, og að nauðsynlegt væri, að hækka laun póstanna, ef þeir ei leingur mættu taka við brèfum utantösku, þá bið eg hinn heiðraða þingmann gæta þess, að ekki þarf að taka af þeim þetta leyfi, því þeir hafa það alls ekkert nú, og því þarf ei að hækka laun þeirra fyrir það.

J. Jónsson: Málefni þetta er mjög svo óljóst fyrir mèr, einkum að því leyti hvað kostnaðinn snertir, að eg sè mèr varla fært að gefa atkvæði fyrir neinu af því, þó ekki sè eg heldur beinlínis móti sumu af því, til að mynda, að fjölgað væri um eina póstgaungu í maímánuði milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu, og það ætla eg sè í raði, hvort sem er. Nefndarálitid fer fram á, að biðja stjórnina um að leggja frumvarp í 11 greinum fyrir næsta alþing, og eru mest líkindi til, að stjórnin gefi frumvarp í þá átt, sem alþing nú biður um, og ætla eg það þó í mörgu tilliti mjög ísjárvert, og verður þá — eins og jafnan er vant að vera — lakara fyrir næsta alþingi, að breyta stórkostlega þessu frumvarpi, ef uppástúngur þess skyldu verða of stórkostlegar og kostnaðarsamar, og væri því varlegra fyrir þingið, að gefa nú ekki tilefni til þess. Eptir því sem hin fyrsta uppástúnga nefndarinnar fer fram á í I 1—3, þá skilst mèr, sem þessi breyting þar skuli verða strax á næsta ári, og gæti þetta líka verið ísjárvert. Eg vil ekki frekar í þessu máli fara að taka fram einstök atriði, því á mörg af þeim get eg aldeilis ekki fallizt, sem of stórkostleg, og að sumu leyti má ske heldur ekki nauðsynleg.

H. Kr. Friðriksson: Það er merkilegt, hvað þingmenn þeir tveir frá Eyjafirði og Norður-þingeyjar-sýslu barma sèr út úr kostnaðinum, þrátt fyrir upplýsingu varaforseta. Það er sagt bæði í nefndarálitinu og uppástúngunni sjálfri, að aðalpóstmálastjórnin sjái um allan kostnaðinn, og eg held því ekki þurfi að hræðast hann, en á hinn bóginn mun hún reyna til, enda er það eðlilegt, að koma póstgaungunum fyrir sem allrabezt, svo að hún fái sem mest af kostnaðinum endurgoldið.

Hinni 9. grein í uppástúngu nefndarinnar get eg ekki verið samdóma, þó henni sè hælt fyrir sanngirni, og að brèfaskriptir muni fjölga svo mjög við það. Það er reyndar satt, að ef póstgaungum er fjölgað, þá fjölga líka brèf, en brèfaskriptir eru hèr svo litlar,

að þær varla munu aukast svo mjög, að kostnaðurinn fáiist, ef jafnir eru bréfburðarpeningarnir um allt land; enda sýnist mér það eigi alls kostar rétt, að sama sé galdið fyrir bréf úr Árnessýslu og úr Múlasýslu. Það er allt öðru máli að gegna í öðrum löndum, þar sem bréfaburðarkaupið borgar allan kostnaðinn, og virðist mér of snemmt, enn sem komið er, að fara að biðja um þetta. Að lækka bréfburðarkaupið, einkum úr fjarlægum sýslum, væri ef til vill, gott og rétt; nú eru, að eg trúi, teknir 2 sk. fyrir einfalt bréf um hverja sýslu, og mætti lækka burðarkaupið, svo að t. a. m. teknir væru 2 sk., fyrir næstu sýslu, en 1 sk. fyrir hverja hinna. Eg get ekki fallið á þessa uppástúngu nefndarinnar, en að öðru leyti með beztu samvitzku á aðaluppástúngu hennar; því að almenníngur finnur sannarlega þörf þess, að pósthængunum sé fjölgað. Þíngmaðurinn úr Norður-Þíngeyjar-sýslu sagði, að óhægra væri að breyta frumvarpi þessu á næsta þíngi; eg játa það, að betra væri, að stínga ekki upp á neinu, sem breyta þyrfti; en það er eins í þessu máli sem öðrum, að eg get ekkert séð á móti breytingunum, þegar nægar ástæður eru færðar til þess.

M. Andrússon: Varþíngmanni Reykjavíkur þókti kynlegt, að tveir af þíngmönnum skyldu horfa í kostnaðinn, þó að kostnað þenna megi enn nú kalla ófyrirsjáanlegan. Hann er nú ekki vanur að vera hörundsár með kostnað, en honum sást yfir, að málinu, hvað kostnaðinum viðvíkur, má ske er bjargað með II, ef það fæst (og er þó ekki all-ólíklegt, að yfirpóstmálastjórnin mundi láta kostnaðinn lenda á Íslandi eptir tiltölu). Þetta er nú óvíst, en fáiist ekki heldur uppástunga nefndarinnar í III, hvaðan á þá að taka kostnaðinn lianda yfirpóstmeistarann? má ske fleygja honum upp á amtssjóðinn, eins og fleiru? Eg er hræddur við alla uppástúngu þessa; hún er margbrotin og töluvert út í bláinn; eg held hún muni geta ollið landinu ærinn kostnað, því, eins og þíngmaðurinn úr Norður-Þíngeyjar-sýslu sagði, þá er kann ske allt of mikið til gert, þegar búíð er að biðja stjórnina um frumvarp, ef menn sjá sig um hönd og iðrast þess á eptir.

Framsögumaður: Eg held hvorki eg geti bætt sannfæring þíngmannsins úr Norður-Þíngeyjar-sýslu eða bætt úr hræðslu þíngmannsins úr Árnessýslu, en mér finnst undarlegt, þegar að þeir, sem eru kunnugir umkvörtunum á pósthænguleysi, einga þörf finna til þess, að fjölga þeim, eða skyldi þá eingin þörf vera á þeim,

eða hvers vegna eru þá Eyfirðingar að leggja kostnað á sjálfa sig til aukapóstferða?

Eg ætla mér að svara varaþingmanni Reykjavíkur nokkrum orðum; hann gat ekki fallizt á, að bréfburðarpeningarnir væru jafnir fyrir allt land, og að mætti hækka burðarpeningana, svo að þeir væru 2 sk., þegar bréfið færi yfir fleiri en eina sýslu; en eg held, að skoðun hans breyttist, ef hær væri innfærð „frímerki“, eins og í Danmörk, sem kosta þar 4 sk. Þetta gæti líka verið til þess, að eingin bréf yrðu tekin utantösku. Menn eru nú hær þrátalaðir á því, hvaðan kostnaðurinn skuli greiðast, en mér finnst undarlegt að vera að spyrja að þessu; þegar við sjáum, hvað stjórnin gerir í málinu, þá er nógur tími til að skoða huga sinn um það. Sumir vilja ekki hallast að neinu af uppástúngum nefndarinnar vegna kostnaðarins; en mér virðist, að þegar uppástúngum nefndarinnar er skipt í 3 aðalflokka, þá geti þingmenn samþykkt sumt af þeim, þó sumu sé hafnað.

J. Pétursson: Með tilliti til þess, sem þingmaðurinn úr Reykjavík og fleiri hafa sagt, að það mundi litlu varða, hvaðan kostnaðurinn yrði tekinn, ef aðalpóstmálastjórnin tækist póstgaungurnar á hendur, þá finnst mér þetta í raun og veru vera komið undir því, hvort að póstmálastjórnin ætlar að haga póstgaungum hær svo til, að þær geti borgað sig, eða þá láta landið borga það, sem á vantar, og er þetta fremur eðlilegt, og mundi verða ofan á; enda sagði og þingmaður Reykavíkinga, að póstmálastjórnin mundi reyna til, að fá kostnaðinn borgaðan einmitt með póstgaungunum sjálfum í landinu. Eg þekki nú ekki til, hvernig hagar til utanlands, og, eg held, þingmenn ekki heldur nógu vel; en eg ætla, að ef stjórninni þækti það betra, þá væri hún þegar búin að leggja póstgaungurnar hær undir aðalpóstmálastjórnina; en þetta kann nú gjarnan að koma í bága við stjórnardeildina íslensku, sem heyrir undir innanríkisráðherraun, svo eg held, að menn alls ekki ættu að biðja um þetta.

P. Sigurðsson: Eg er nú víst ekki annar eins hugmaður, og framsögumaður, enda sagðist hann ekkert hræðast, eða horfa í kostnaðinn. En eg get ekki annað en horft í hann, því eg sé ekki afleiðingarnar. Þó þykir mér líklegt, að svo fari, eins og þingmaðurinn úr Strandasýslu tók fram, að aðalpóstmálastjórnin vilji á endanum fá kostnaðinn endurgoldinn frá oss. Eg er á því, að það þurfi að fjölga hær póstgaungum, en hvernig það ynnist bezt, er mér óljóst. Hær er talað um hreppa- og sýslu-pósta, en þeir eru ó-

feingnir enn og óákveðnir, ekki svo mikið sem innansýslupóstar sèu nokkurstaðar komnir á gáng. Ef menn nú fara að biðja um frumvarp í þessu máli, held eg, að menn hafi ekki sæð út í allan þann lagasjó og kostnaðarsjó, sem við það er bundinn? Eg vil upp á þetta taka til dæmis sveitastjórnarmálið. Af hverju er það oss svo flókið og örðugt nú, nema af því, að það er ekki nógu vel komið inn í hugsun landsmanna. Vèr kunnum að sjá þörf eins hlutar, en vèr vitum líka veikleika vörn, hvað efnin snertir. Það dugar ekki fyrir oss bændurna, að fara að byggja kostulegt musteri, nema vèr vitum, hvaðan taka skuli fè til þess. Eg veit nú ekki, hvaðan á að taka launin handa póstmeistararinn, sem hèn á að verða; en eg ætla, að stjórnin mun vilja, að landið borgi kostnaðinn. Mèr er nú spurníng, hvort landsmenn vilji hafa þetta svona, þegar til kemur. Ef málinu væri frestað, þá hefðu menn leingri tíma til að hugsa um það, og kæmust þá kann ske að lokum niður á betra og haganlegra fyrirkomulagi á því. Því er eg á sömu skoðun og þíngmennirnir frá Eyjafrjáðarsýslu og Norður-Þíngeyjarsýslu.

Framsögumaður: Þegar eg lít á, hverjir talað hafa móti máli þessu vegna kostnaðarins, þá furðar mig ekkert á því. Það eru þeir, sem hafa skapað bæði sveitastjórnir og sýslustjórnir og gyllt þær svo, eins og þær kostuðu ekki neitt, en eg gæti ímyndað mèr, að þær kostuðu ferfalt meira á endanum en það, sem nú ræðir hèn um. Mèr sýndist ræða þíngmannsins frá Rángárvallasýslu öldúngis eins, og hann hefði sagt: eg vildi gjarnan fara upp í himininn, ef það kostaði ekkert eða eg þyrfti ei mikið fyrir því að hafa. Eg held, að eg hefði þurft að fá leyfi til að breyta út af hinum viðteknu reglum, og lesa upp nefndarálitið við þessa umræðu, því svo held eg mönnum sè það enn óljóst. Kostnaðurinn var nefndinni alveg óviðkomandi, því hún fer því fram einúngis, að beðið sè um frumvarp til næsta alþíngis.

G. Brandsson: Eg var nú svo óheppinn, að eg gat ekki verið við undirbúníngsumræðu máls þessa í gær. En mèr fer eins og sumum öðrum, að eg horfi í kostnaðinn, enda er það sagt um oss Íslendínga, að vèr sèum menn fèskygnir. Hèn hefur nú sinn varið uppástúngur nefndarinnar með hverju. En auðvitað sýnist mèr það, að ef kostnaðurinn af póstgaungunum á að vinnast upp, þá verði að leggja nýjan kostnað á landið. Verði nú brèfburðargjaldið hækkað, eða gjört mjög mikið, þá fækka brèfin, og það get eg því heldur sagt með vissu, sem eg veit, að menn hafa stundum heldur viljað

kosta upp á aukapósta, en sætta sig við þá pósta, sem nú eru, að eg ekki tali um, hversu mörg bréf hafa verið send með öðrum ferðum kostnaðarlaust. Hversu hinni svo kölluðu miðnefnd hefur gengið að ná upp kostnaði þeim, sem hún hefur varið til aukapóstferða, má sjá í Þjóðólfi; en líkt ætla eg mundi verða ofan á, ef fleirum yrði við bætt, ef ekki að kostnaðurinn feingist því miður endurgoldinn með bréfburðargjöldum einum, sem postgaungur þessar yrðu fleiri, og hvar ætti þá að taka það, sem til vantaði? Ætla það yrði ekki eitt af því, sem jafnaðarsjóðirnir feingju að bera; því eg get ekki verið svo væntinn, að sú aðalpóstmálastjórn, sem verið er að tala um, þó hún nú tæki að sér þessi póstmál vor, yrði svo góðsöm, að láta aðra hluta ríkisins borga það, sem oss vantaði hér, til að leggja. Þar sem þingmaður Reykvíkinga vildi gjöra nýja uppástúngu við 9. atn. nefndarinnar, þá er það of seint núna, að koma með hana. Eg held það væri annars einginn lagi, þó málinu væri nú frestað.

P. Guðmundsson: Uppástunga nefndarinnar III, 11. á atkvæðaskránni virðist óljós, og held eg, að sú grein geti orðið miklum mis- skilningi undirorpin, þar sem, eptir því sem hún er orðuð, kynni, ef hún yrði að lögum, að álítast, að afdnuminn sé fríflutningur sá, sem æðstu embættismenn landsins hafa haft með póstskipinu, eg meina stiptamtmennirnir, og þætti mér ósanngjarnt, að taka þetta lèn af þeim. Eg vildi því óska mér upplýsinga frá nefndinni um, hvernig hún hefur ætlazt til, að þessi uppástunga yrði skilin.

Framsögumaður: Nefndin hefur aldrei skilið þessa grein III, 11, eins og hinn konúngkjörni þingmaður, sem nú mælti, og ekki ætlazt til, að hún yrði skilin svo. Þingmanni Gullbríngusýslu þótti bréfburðargjaldið lítið, að mér skildist, þar sem hann sagði, að menn hefðu heldur viljað kosta aukapósta, en nota þá, sem nú eru. Þetta kann að vera svo suður um nesin, eg þekki ekki þar til, en hvergi er það þá annarstaðar. Hann vill líka heldur fresta málinu, en leggja út í ólgusjó nefndarinnar, sem hann álfur svo vegna kostnaðarins. Hann um það; eg skal ekki keppa um það, því eg býst ei við, að geta talið honum hughvarf í því tilliti.

J. Kristjánsson: Það lífur svo út af umræðum manna nú, sem mál þetta ætli að hafa óviðkunnanleg afdrif. Við undirbúningsum- ræðuna þögðu hér allar raddir og, aldrei þessu vant, áskildu þing- menn sér eingin breytingar- nè viðauka-atkvæði eins og nefndarálitid væri gallalaust, en nú er eins og flestir vilji fella það, og þyki uppá- stúngur þess með öllu óhafandi, nú fyrst, þegar málinu er komið svo

lángt, að því verður ekki bjargað leingur við. Eg er fyrir mitt leyti ekki á því, að láta kostnaðinn einn fæla mig, á meðan hann er öld-
úngis ósæður, því einginn hefur á móti því haft, sem nefndin stíngur upp á um fjölgun póstgágnanna, og eg verð að álíta, að það sé nauðsyn á, að þær verði ekki færri.

Konungsfulltrúi (kanselíráð *V. Finsen*, í sjúkdómsforföllum amtmanns *Melsteðs*): Ef þingið skyldi fallast á, að senda bænarskrá um þetta mál, þá held eg það væri þó bezt að ganga ekki inn á nein af þeim einstöku uppástúnguatriðum, sem eru tilfærð á atkvæðaskránni undir III, 1—11, heldur að eins biðja um, að fyrir næsta alþing verði lagt frumvarp til laga eða reglugjörðar um póstmál á Íslandi, án þess að taka fram nein einstök atriði, sem í því frumvarpi eigi að taka til greina. Til þessa er því fremur ástæða, sem það er kunnugt, að mál þetta er sérlega vel undirbúið, þar sem allir amtmennirnir hafa sent stjórninni um það álitsskjöl, og þar að auki geta fleiri af þeim atriðum, sem hér er stungið upp á, verið vafasöm. Eg held því það væri bezt til fallið, að skipta uppástúngunni nr. III við atkvæðagreiðsluna, þannig að borinn væri upp sêr í lagi fyrri parturinn af uppástúngunni, nefnilega hvort biðja eigi konung að leggja fyrir næsta þing frumvarp til póstlaga, og þá aptur sêr í lagi síðari parturinn, hvort þingið vilji til taka nokkur atriði, sem óskist tekin til greina í frumvarpinu. Eg skal geta þess, að eg hafði þessa skoðun, sem meðlimur af nefndinni; en þar eð samt í nefndarálitinu voru bormar upp þær aðaluppástungur, sem mên þótti verulegastar, vildi eg ekki leggja fram ágreiningsálit, þó eg væri ekki samdóma í því, að taka þau umtöluðu einstöku atriði fram.

Varaforseti: Áður en geingið er til atkvæða vil eg geta þess, að nefndarálitið fer fram á, að kostnaðurinn við þá bráðabyrgðarfjölgun póstgágnanna hér, sem stungið er upp á í kaflanum I á atkvæðaskránni, tölul. 1—3, verði tekinn af þeim 4000 rdd., sem ætlaðir eru til óvissra útgjalda á Íslandi. En þar eð einginn tekur framar til máls, álit eg ályktarumræðunni í þessu máli lokið, og skal eg því biðja þingmenn að ganga til atkvæða samkvæmt atkvæðaskránni.

Voru þá atkvæði greidd og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul.	I.	1.,	uppást.	nefndarinnar:	samþykkt með 15 gegn 2 atkv.
—	—	2.	—	—	—
—	—	3.	—	—	—
—	—	II.	—	—	—
—	—	—	—	—	—

— samþykkt með 13 gegn 4 —
— samþykkt með 14 gegn 3 —
— fellt með 8 gegn 6 atkvæðum.

Af því hér komu ekki upp öll atkvæði, var nafnakall viðhaft,

þannig að þeir sögðu *já*, sem samþykktu uppástúnguna, en hinir *nei*, og fór sú atkvæðagreiðsla þannig:

<i>já</i> , (sögðu).	<i>nei</i> (sögðu).
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>P. Pétursson.</i>
<i>P. Guðmundsson.</i>	<i>P. Sigurðsson.</i>
<i>P. Sveinbjörnsson.</i>	<i>M. Andrèsson.</i>
<i>H. G. Thordersen.</i>	<i>G. Brandsson.</i>
<i>P. Jónassen.</i>	<i>J. Samsonsson.</i>
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	<i>J. Pétursson.</i>
<i>Ó. Sívertsen.</i>	<i>St. Jónsson.</i>
<i>J. Kristjánsson.</i>	<i>J. Jónsson.</i>
	<i>J. Hávarðsson.</i>

Var uppástúngan þannig felld með 9 atkvæðum gegn 8.

Tölul. III., *uppástúnga nefndarinnar* (borin upp í tvennu lagi):

1. „að konungur láti — póstmál á Íslandi“: samþykkt með 14 gegn 3 atkvæðum.

2. „og að í því frumvarpi — atriði“: felld með 11 gegn 6 atkvæðum.

— —	1., <i>uppástúnga nefndarinnar</i> :	— —	samþykkt með 11 gegn 6 atkv.
— —	2. — — — —	— —	felld með 9 gegn 6 atkv.
— —	3. — — — —	— —	samþykkt með 9 gegn 7 atkv. (1 gaf ekk atkvæði).
— —	4. — — — —	— —	samþykkt með 10 gegn 7 atkv.
— —	5. — — — —	— —	felld með 9 gegn 8 atkv.
— —	6. — — — —	— —	samþykkt með 10 gegn 7 atkv.
— —	7. — — — —	— —	samþykkt með 8 gegn 7 atkv.

Af því hér komu ei öll atkvæði upp, var nafnakall viðhaft eptir sömu reglu og áður, og fór það þannig:

<i>já</i> (sögðu):	<i>nei</i> (sögðu):
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>P. Jónassen.</i>
<i>P. Guðmundsson.</i>	<i>P. Pétursson.</i>
<i>P. Sveinbjörnsson.</i>	<i>P. Sigurðsson.</i>
<i>H. G. Thordersen.</i>	<i>M. Andrèsson.</i>
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	<i>G. Brandsson.</i>
<i>Ó. Sívertsen.</i>	<i>J. Pétursson.</i>
<i>J. Samsonsson.</i>	<i>St. Jónsson.</i>
<i>J. Kristjánsson.</i>	<i>J. Jónsson.</i>
<i>J. Hávarðsson.</i>	

Var uppástúngan þannig samþykkt með 9 gegn 8 atkvæðum.

- álitsins): að bera fram fyrir hans hátign konúnginn það allra-audmjúkasta tiltrúar-ávarp, að vèr Íslendíngar þrátt fyrir brèf innanríkisráðherrans af 29. janúar 1855 fulltreystum hans hátignar konúngsins landsföðurlegu mildi til, að hann vilji sjá svo um, að hèr á landi sè jafnan kornvara fáanleg, eins og með þarf, þegar að kunnugt verður, að skortur er á henni.
- B. Og þá allraþegnsamlegustu bæn, að hans hátign vildi láta oss í ljósi sitt allramildilegasta svar hèr upp á, fólgið í sinni konúnglegu auglýsingu til hins næsta alþíngis.
2. *Nefndin* (1. uppástúnga nefndarálitsins): að bera fram fyrir hans hátign konúnginn þá allraþegnsamlegustu bæn, að hann af sinni landsföðurlegu mildi vilji sjá svo um, að hèr í landi sè jafnan kornvara fáanleg, eins og með þarf, þegar kunnugt verður, að skortur er á henni.
3. *J. Sigurðsson*: breytingaratkvæði (við 2. uppástúngu nefndarálitsins): að alþíngi með brèfi frá forseta sínum biðji nú landsins yfirvöld og helztu menn, að uppörfa menn, sem helzt má verða, að gæta sín sem bezt er auðið, til að koma í veg, o. s. frv.
4. *Nefndin* (2. uppástúnga nefndarálitsins): að alþíngi með brèfi frá forseta sínum skori nú á landsmenn, að þeir gæti sín, sem bezt má verða, til að koma í veg fyrir neyð og tjón af bágu árferði, skepnufelli og bjargarskorti, og þar væri meðal annars tekið fram.
- A. Að hver ein sveit feingi nefnd kosna, af eigin sveitúngum sínum, sem ákveði og ráði til gætilegrar heyjaásetningar.
- B. Að bjargræði fari ekki burt úr landinu nema móti bjargræði aptur, eða því, sem til bjargræðisvega með þarf.
- C. Að stofnuð verði forðabúr, svo þaðan yrði bjargað neyðstöddum, og
- D. Að til þeirra væri líka varið sveitasjóðunum, að því leyti sem kríngumstæður leyfa.
5. *G. Einarsson*, viðaukaatkvæði (um nýjan staðið *E*, við 2. uppástúngu nefndarálitsins): að stofna sölumarkaði í sveitum á haustin á kvikfènaði, einkum á sauðfè, á hverjum sveitamenn seldu fènað þann, er þeir vildu eða hlytu að selja, fyrir þarflegt verð.

Framsögumaður: Eg vil geta þess, að breytingaratkvæðið undir tölulíðnum 1 á atkvæðaskránni stefnir í sömu átt, og uppástúnga nefndarinnar; en samt sem áður vildi nefndin halda við orðatiltækin

undir B. Það er sýnt í nefndarálitinu, hvers vegna nefndin ekki vildi ganga þann veg, sem 3. breytingaratkvæðið fer fram á, og því gat hún ekki tekið það inn í aðaluppástúngu sína. Hún vissi ekki til, að það væri köllun þingsins, að halda sèr þannig til yfirvaldanna; en hún þóttist þess viss, að þau myndu ekki neita fylgi sínu, ef til þess kæmi. Eg vil ekki mæla fyrir 4. tölulið; honum varð gott til orðs í gær, og er þar við viðaukaatkvæði undir tölulið 5. Nefndinni gat ekki fundizt neitt til fyrirstöðu, að taka þenna viðauka upp í uppástúngu sína, en þótt hann sè nokkuð yfirgripsmeiri, af því hann getur eins gilt, hvort sem hallæri er eður ekki.

G. Brandsson: Eg lét í ljósi við inngáangsumræðu þessa máls, að mèr þætti lítil von til, að nokkur árángur mundi hljóast af þessari bæn. Eg sè, að breytingaratkvæði þingmannsins frá Mýrasýslu og 1. uppástunga nefndarinnar fara í sömu stefnu; en eg skil það ekki, hversu konúngur geti sèð fyrir þessu nú, þegar vèr höfum feingið frjálsa verzlun. Á það að vera nokkurs konar forðabúr, sem hann ætti að stofnsetja hèr? Eg skil þetta ekki; mèr sýnist það sannarlega lýsa of litlu trausti á frjálsu verzluninni, ef vèr færum að biðja um þetta, og er eg því öldúngis á móti töluliðunum 1 og 2. Hin uppástúngan nefndarinnar fer í sömu stefnu, og brèf innanríkisráðherrans, sem klagað var yfir hèr á þinginu; mèr þætti betur fara, ef þingið gæti ráðið eitthvað úr þessu með því að hvetja landsmenn upp til þess, að sjá fyrir sèr sjálfir, enda þó eg á hinn bóginn verði að játa, að þessi aðferð þingsins er nokkuð óvanaleg og sýnist að liggja fyrir utan verkahríng þess. En 5. töluliður finnst mèr stefna í allt aðra átt, en nefndin; þar er verið að tala um, að stofna sölumarkað, og finnst mèr það ekki koma máli þessu neitt við, enda ættu menn sjálfir að mega ráða því, hvort menn selja fè sitt heima eða annarstaðar, því það er óskoðað, hvort haganlegra er. Eg held því þetta óþarft og óskylt við þetta mál.

P. Pétursson: Þingmaður Gullbríngusýslu tók einmitt það fram, sem eg vildi hafa skýrt frá, og hef eg einnig við undirbúningsumræðuna skýrt frá ástæðum mínum móti þessari bænarskrá til konúngs. Mèr sýnist þingið ekki ætti að senda slíka bænarskrá, nema það hafi áður gert sèr grein fyrir, hvernig það ætlist til að stjórnin geti orðið við bæninni, eða hverja vegi hún muni sjá til þess, að afstýra vandræðum þessum. En eg fæ alls ekki sèð, hvorki af undirbúningsumræðunni, nè uppástúgunni, að nefndin eða þingið hafi gert sèr grein fyrir, hvert þessi bænarskrá stefni eða hvort það sè

ástæða til, að biðja um þetta. Þíngið hefur enn ekki sýnt, hvernig stjórnin geti ráðið úr þessu, án þess að grípa inn í hina frjálsu verzlun, eða stofna hér forðabúr. Eg treysti því, að þíngið muni gera grein fyrir þessu, áður en atkvæðagreiðsla fer fram. Annað mál er það, ef einhver sérleg nauðsyn bæri að höndum, þó þíngið þá snèri sér til stjórnarinnar; en þetta er bæn til stjórnarinnar *yfir höfuð*, og mèt finnst hún óþörf og eigi sambodin verðugleikum þíngsins, ef eigi er gerð grein fyrir, hversu úr málinu eigi að bæta. *Konungsfulltrúi* skýrði frá því við undirbúningssumræðuna, að ef þörf gerðist, þá mundu amtmennirnir skýra stjórninni frá þessu og leita trausts hjá henni. Eg er ekki á móti uppástúngunni nr. 2, og held eg hún muni geta komið mörgu góðu til leiðar; en eg álít það þó ei verkefni þessa þíngs, að skrifast þannig á við landsmenn, því eg hefi þá skoðun á því, að það eigi að vera samband milli stjórnarinnar og landsmanna.

Konungsfulltrúi (kanselíráð V. Finsen): Viðvíkjandi breytingaratkvæðum þeim, sem standa á atkvæðaskránni, skal eg samkvæmt umbodi *konungsfulltrúans* leyfa mèt nokkrar athugasemdir. Hvað þá breytingaratkvæðið nr. 1 snertir, þá álít eg það öldúngis óhafandi bæði vegna þess, að það geingur út á að snúa sér til *konungs* út af bræfi frá *innanríkisráðherranum*, sem á alls ekki við í forminu, og svo er það það versta við þetta breytingaratkvæði, að það fyrirskrifar konungi, hvernig hann skuli svara þínginu, nefnilega að það skuli einmitt vera í hinni konúnglegu auglýsingu til alþíngis; þetta væri mjög ósæmílegt, og eg ræð því þínginu öldúngis frá, að fallast á breytingaratkvæði þetta. Á móti uppástúngu nefndarinnar undir nr. 2 hef eg þegar talað við undirbúningssumræðuna; ætti að fhuga nákvæmlega, hvernig því skyldi koma fyrir, að hèt á landi gætu ætíð verið vissar vörubýrgðir, þá væri það mikið vandamál, sem þíngið með eingu móti eptir þeim kríngumstæðum, sem nú eru, gæti haft tíma til að meðhöndla, eins og þyrfti, en að koma með uppástúngu í þessu tilliti svona lauslega, er ekki nema til ílls eins, og eg held því það sè ógjörandi fyrir þíngið, að senda inn nú nokkra bænarskrá um þetta málefni, þess heldur sem það er skylda yfirvaldanna, þegar ástæða er til að fhuga atriði þetta og gjöra uppástúngur um það til stjórnarinnar. Breytingaratkvæðið nr. 3 ræð eg þínginu frá að fallast á, því það er óvenjulegt og á alls ekki við, að þíngið skrifi til yfirvöldum landsins; yfirvöldin standa ekki í neinu sambandi við þíngið og eru ekki bundin við neina skipun frá alþíngi,

og eigi það ekki að vera skipun, þá er það þýðingarlaust að skrifa þeim. Þar á móti gæti víst ekkert verið á móti því, ef uppástúng-
an nr. 4 væri samþykkt, að *forsetinn* sendi hlutaðeigandi embættis-
mönnum exemplör til eptirsjónar af ávarpinu, sem þeir sjálfsgt
mundu styðja.

St. Jónsson: Eg verð að vera mótfallinn tölulíðnum 1, og
sömu leiðis 1. uppástúngu nefndarinnar, af þeim ástæðum, sem eg
tók fram í gær, og sem eg ætla ekki að taka upp aptur. En eg á-
lít, að það eigi ekki við, að fella 2. uppástúngu nefndarinnar hëðan
af, því hún gæti leitt margt gott af sér, jafnvel þó eg ekki geti
fallizt á, að þingið skrifi um þetta til yfirvaldanna; því eg sè ekki,
að það eigi skylt við embættisstöðu þeirra. Þau geta samt styrkt
til þessa máls, og munu víst gjöra það. Eg hef ekki á móti tölu-
lið 5; hann getur, ef til vill, átt við sumstaðar, þó hann eigi ekki
við á öðrum stöðum; en eg skil ekki þetta orð: „þarflegt verð“, og
held það sè misprentað og ætti að vera: „þarflega vöru“, eða þá sann-
gjarnt verð.

Varaforseti: Eg verð að álíta, að *forseti* ekki sè skuldbund-
inn að binda sig við hvert einstakt orð, þegar hann samkvæmt upp-
ástúngunni semur ávarpið til landsmanna.

M. Andrèsson: Eg vil ei tala um tölulið 1 á atkvæðaskránni;
því honum er þegar hrundið. En 5. töluliður, það er satt, hann er
ekki svo vel samkvæmur meiníngu nefndarinnar, því nefndin meinar:
„þegar fyrirsèst harðæri“, og er eg ekki fús á, að bæta þessum við-
auka við, þó hann að öðru leyti sè vel hugaður og þarflegur. En
áhrærandi uppástúngu nefndarinnar 1, þá er eg ekki móti því, að
hún kunni ekki að eiga við; en þó held eg það ekki ósæmilegt, að
senda konúngi bæn í almennum orðatiltækjum; en þó þingmaður Gull-
bríngusýslu sæi eingin ráð til þess, að konúngur gæti orðið við bæn vorri,
þá mætti vera, að konúngur sæi ráð við því, þó þingmaðurinn sjái
það ekki. Brëf innanríkisráðherrans mátti vera tilefni þess, að menn
sendu meinlausa bæn um þetta; en þingið ræður samt, hvað það
gerir í því tilliti, eg er ekki sérlega fastur á því.

P. Jónassen: Það lítur nærri því svo út, eins og menn sèu
hræddir um, að stjórnin sè búin að sleppa hendinni af landinu,
og þessi skoðun virðist mër koma fram í bænarskránni; en þetta er
eintómur misskilníngrur af ráðherrabrèfinu, eins og eg fyrir nokkru
leyfði mër að taka fram í öðru máli. Stjórnarherrann hefur einúngris
altíð í ljósi, að þar eð verzlunin væri nú orðin algjörlega frjáls,

hefði stjórnin ekki leingur þær sèrdeillislegu skyldur, að annast hær vörubyrögðir, eins og hún hefði álitid sig að hafa, meðan verzlunin var einúngis bundin við Danmörku; en það er hvergi sagt, að hún ekki hafi leingur þær almennu skyldur við þetta land, eins og við aðra parta ríkisins, og vèr getum fulltreyst því, að hún, ef einhver almenn nauðsyn bæri oss að höndum, mundi láta oss allan styrk og aðstoð í tæ, eins og hún hefur gjört það hingað til, undir eins og hún feingi vitneskju um, að vèr þyrftum þess með; en þegar vèr getum haft þessa sannfæringu, þykir mèt ótilhlýðilegt, að senda stjórninni ávarp það, sem hær ræðir um, og eg verð að vera því mótfallinn að það sè gjört.

Að þingið skori gegnum *forseta* sinn á landsmenn, að gæta allrar varúðar og fyrirhyggju í meðferð efna sinna, þykir mèt liggja fyrir utan verkahríng alþingis; en fari þingið til þess, felli eg mig betur við, að það sè gjört á þann hátt, sem þingmaður Mýrasýslu hefur stungið upp á, en að hafa þá aðferð, sem nefndin vill við hafa; því hún fær í mínum augum þann blæ, að þingið eins og vantreysti yfirvöldunum, og til þess er eingin ástæða. Að öðru leyti held eg þessi áskorun muni hafa lítinn árángur, en eg vil þó ekki beinlínis leggja á móti henni, því eg viðurkenni, að uppástúngumanni geingur gott til, en það vil eg leyfa mèt að taka fram, ef svo skyldi fara, að þingið færi að senda stjórninni bænarskrá í þessu máli, að það þá varist að gjöra sig sekt í misskilnínghi á ráðherrabréfinu, sem, eins og eg er búinn að taka fram, augskýnilega er skrifað í bezta tilgáangi, þeim nefnilega, að vekja athuga Íslendínga á þeim stopulleika í aðflutnínghum af nauðsynjavörum, sem mögulega geti leitt af því, að verzlunin sè orðin algjörlega frjáls, og að það því sè umvarðandi, að menn gjaldi varhuga við, og byggi sig upp, sem bezt þeir geti, af nauðsynjavörum í tækan tíma, því, eius og nú sè komið, hafi stjórnin einga sèrdeillislega skyldu til þess, að annast þarfir Íslands í þessu efni fremur en annara hluta ríkisins. Þetta er, að eg ætla, hinn rætti skilnínghur bræfsins, og á honum má ekki missa sjónar í þessu máli.

E. Ó. Kúld: Hinn háttvirti 3. konúngkjörni þingmaður lét í ljósi álit sitt á atkvæðum þessum; en eg get þó ekki verið honum samdóma að öllu leyti. Eg er honum samdóma í því, að ef konúngi er rituð bænarskrá, þá megi menn ekki láta í ljósi misskilníngh á ráðherrabréfinu, og álit eg mikilsumvert, að þá verði sá maður til þess feinginn, sem þess er vel um-

kominn, og munu ei margir jafnfærir til þess, sem hann; en hann fór þeim orðum um þetta, að ef þingið fællist á, að *forseti* ritaði í nafni alþingis til landsmanna, þá mundi hann fallast á tölulið 3. Hann sagði það væri ekki venja á þinginu yfir höfuð, að fara þannig að; en hann kom ekki fram með neina ástæðu á móti því, að breyta þessari venju. Yfirvöldin hafa ekkert skipandi vald í því tilliti, heldur einungis ráðleggjandi, eins og þingið, og eg skil ekki, að það þurfi að lýsa neinu vantrausti á embættismönnum, þó uppástúngu nefndarinnar sè fylgt. Það er ekkert vantraust á yfirvöldunum, þó menn ei vonist til þau skipi það, sem lög og embættisstaða þeirra ei nær til, heldur væri það oftraust á þeim, ef menn ætluðu þeim slíkt. Breytingaratkvæðið undir tölulið 5 á nú ekki aðstoðar að vænta frá uppástúngumanni, sem ei hefur getað mætt á þingi í dag; en eg vildi þó fremur hafa stutt það, af því eg álit það ei óþarft. Þingmanni Gullbríngusýslu þótti það að því, að það ætti ei við uppástúngu nefndarinnar; en hvað viðvíkur orðatiltækinu „þarflegt verð“, þá skil eg það svo, að bændur ekki láti fè sitt fyrir óþarfa vöru, eins og opt ber við, og að því leyti fer það í sömu stefnu og nefndin, sem hnígur að því, að benda á ráð til að afstýra hallæri. Markaðir eru og góðir á sínum stöðum, og eg get tekið dæmi af einum á vesturlandi, sem stofnaður var, að sönnu svo fáir vissu af, og þess utan lítill, en varð þó að nokkru liði. Viðaukaatkvæðinu, sem víst miðar til að fyrirbyggja hallæri upp á sinn máta, mun eg því gefa atkvæði mitt.

J. Kristjánsson: Eg er ekki sannfærður um, að það sè rétt að biðja konúng um þetta, sem nefndin hefur stungið upp á, og er hér undir tölulið 2. Það er svo bággt að koma bæn þeirri á framfæri, sýnist mér, án þess hún geti sýnzt hafa á sèr tortryggisanda við stjórnina, að hún ekki muni hjálpa oss, þegar nauðsyn ber að, og yfirvöld landsins skýra henni frá vandræðum landsmanna; ekki heldur má ætla stjórninni þá ónærgætni um verzlunarásigkomulagið hér, og það sem af því getur leitt, að landsmenn geti ekki, hvað sem á liggur, sókt þarfir sínar til annara landa, heldur hljóta þeir að sitja með það, sem til þeirra er flutt, að svo komnu. Þá finnst mér menn heldur ættu að aðhyllast 4. tölulið, þó hann bendi á nýja aðferð, en 3.; eg þekki ekki þann veg á milli þingsins og embættismanna. 5. tölulið álit eg góða bendingu, sem getur komið í beztu þarfir. Og væri það vel, að bændur gáðu þess ætíð, að láta sveitunga sína sitja

að eingir aðrir danskir jústistar, en þeir, sem skólageingnir væru, skyldu eptirleiðis mega verða hér sýslumenn; en auk þess, að með þessu ekki mundi fást nóg viðbót við hina júrídisku kandidata til sýslumannaembættanna, þar varla er gjörandi ráð fyrir, að nokkur danskur stúdent, er lög stundaði, mundi fara að taka hið ófullkomna próf í þeim, til að geta orðið sýslumaður hér á landi, eður að íslenzkur stúdent, er til háskólans kæmi til að lesa lög, ekki mundi heldur, yfir höfuð að tala, velja, að taka hið fullkomna próf, þá yrði að eins þar við bætt úr þeim skorti, er danskir jústistar hafa á skóla-menntun; en það virðist samt naumast verða til hlítar tryggjandi fyrir þá, sem dómendur.

Það kom og til umtals á þinginu, hvort elgi mundi hlíta, ef kennd yrði við háskólann íslenzk lögfræði, einkum sú, sem hnígur að landbúnaði og réttarsögu Íslands, og að sérhverjum þeim, sem hér eptir sækti um nokkurt lögfræðingaembætti hér á landi, yrði gjört að skyldu, að undirkaasta sig sérstakligu prófi í greindri lögfræði við tēðan háskóla, áður honum væri veitt nokkurt þvílíkt embætti; en auk þess, að það virðist miður sanngjarnt í sjálfu sér, hvað júrídiska kandidata snertir, að gjöra meiri kröfur til þeirra, er verða embættismenn hér á landi, hvar flest embætti þó eru lakari en í Danmörku, svo væri og með þessu þeim Dönun gjört of örðugt fyrir, er sækja vildu um hin æðri embætti landsins, og bakaði of mikinn kostnaðaranka þeim Íslendingum, er sigldu til að lesa lög.

Þar á móti virðist það í öllu tilliti eðlilegast og hagkvæmast fyrir landsmenn, að stofnaður yrði lagaskóli hér á landi í Reykjavík, hvar kennt yrði þeim, er útskrifaðir væru úr hinum lærða skóla og búa vildu sig undir að geta feingið lögfræðingaembætti hér á landi, bæði almenn lögfræði, og líka lög þau og réttur sá, er gilda hér á landi, og að þeir, áður en þeir tækju embættispróf, væru reyndir í forspjallsvísindum.

Með þessu virðist, sem því mætti vera borgið, að aldrei þyrfti að verða skortur á hæfilegum mönnum til lögfræðingaembætta hér á landi, því þeir, sem kæmu frá þessum lögfræðingaskóla, og hefði geingið þar vel til embættisprófs, yrðu yfir höfuð að verða hæfari til að gegna þeim vel, en hinir dönsku jústistar, bæði þar eð þeir hefðu feingið vísindalega menntun og líka hefðu lært lög þau og rétt, er gilda hér á landi.

Hvað kostnaðinn við þenna lögfræðingaskóla snertir, þá mundi hann um árið varla verða meiri, en 2500 rdl., ef tveir kennendur

yrðu settir við hann, og nokkuð minni, ef dómendurnir í landsyfir-rættinum vildu gegn sanngjarnri borgun kenna svo á honum, að ekki þyrfti þar nema einn kennara, eður forstöðumanninn einan. En þó þessi kostnaður í sjálfu sér ekki sé mikill í samanburði við hið góða, er af áminnztum skóla mundi fljóta fyrir landið, þá sá þó þingið í bráð eingan útveg til að vísa á, hvaðan hann skyldi takast, ef landið sjálft ætti að bera hann; það kom því á þinginu til umtals, að þingið feingi leyfi til að mega jafna kostnaði þessum niður á landið, en þó fannst þinginu yfirgnæfandi ástæður til, að fara því ekki fram.

Með tilliti til hins áðursagða og þar eð yðar konúngleg hátign þegar allramildilegast hafð svo endurbætt hinn lærða skóla hér á landi, að hann nú stendur jafnhliða hinum öðrum lærðu skólum í Danmörku, eins og líka yðar hátignar hásæli faðir, Kristján konúngur hinn 8., reisti hér á landi af mildi sinni hærri menntunarstofnun handa geistlegra embættismanna efnum, sem þegar er farin að bera hina gleðiríkustu ávexti fyrir land þetta, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að beiðast þess með 14 atkvæðum gegn 7 :

1. Að tilskipunin 26. janúar 1821, 15. grein allraþegnsamlegast verði numin úr lögum að svo miklu leyti, sem hún ákveður, að hinir dönsku lögfræðingar geti orðið sýslumenn á Íslandi, svo að sýslumannaembættin hér á landi ekki mættu verða veitt neinum, sem eptirleidis les dönsk lög, og að yðar konúngleg hátign vilduð af landsföðurlegri mildi í þess stað sem allrafyrst setja kennsluskóla í Reykjavík handa lögfræðingaefnum (*en höiere Dannelses-Anstalt for vordende juridiske Embedsmænd i Island*), er áður hafi lokið burtfararprófi við hinn lærða skóla, og einnig taki próf í forspjallsvísindum einhvern tíma áður, en þeir taki embættispróf við skóla þenna; að í skólanum mætti verða veitt kennsla í heimspekilegri lögfræði og íslenskum lögum og rétti.
2. Að lögfræðingar þeir, sem þar tækju embættispróf og reyndust vel hæfir, mættu öðlast rétt til að geta feingið lögfræðingaembætti (*juridiske Embeder*) hér á landi, og að gjörast mætti líkur munur á rétti þessara lögfræðinga og hinna, sem tekið hafa fullkomið próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, eins og er á guðfræðingum frá prestaskólanum og frá tæðum háskóla.
3. Að kostnaðurinn til fyr tæðs lagaskóla allramildilegast mætti verða greiddur úr ríkissjóðnum.

Þessi atriði (1—3) voru hvert um sig með 15 atkv. gegn 6, samþykkt á þinginu.

Allraþegnsamlegast.

Jón Guðmundsson, J. Pétursson.

varaforseti.

Fundi slitið.

31. júlí — tuttugasti og annar fundur.

Eptir miðjan dag kl. 6.

Allir á fundi hinir sömu og fyrir miðjan dag.

Konferenzráð *P. Sveinbjörnsson* gekk aptur í sæti *konungsfulltrúa*.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Þá kemur til undirbúningsumræðu 21.—30. grein hins konúnglega frumvarps til laga um *sveitastjórn á Íslandi*, með breytíngaruppástúngum nefndarinnar, það eru 27.—33. grein í frumvarpi hennar.

Var framsögumanni (*P. Péturssyni*) þá afhent nefndarálitið, og las hann upp niðurlag þess.

Framsögumaður: Hinir heiðruðu þíngmenn eru nú búnir að kynna sér uppástúngu meira hlutans viðvíkjandi hinum síðustu úrslitum málanna, og ágreiningsatkvæði minna hlutans, og eg þarf ekki að fara mörgum orðum, að svo stöddu, um hvort þeirra fyrir sig. Eg vil einúngis geta þess, að árið 1853 beiddi alþíng þess, að hin síðustu úrslit sveitastjórnarmálsins yrðu látin óákveðin, þar til er staða Íslands í konúngsveldinu og verkahríngur alþíngis væri ákveðinn með lögum. Alþíng hefur þá óskað, að fá hreina byrjun, og sýnist að hafa gert sig ánægt með hin síðustu úrslit málanna, eins og þau voru þá. Það hefði nú, ef til vill, verið mest samhljóða þínginu 1853, ef þíngið hefði sleppt þessu núna; en meira hluta nefndarinnar þótti það þó ekki rétt, úr því stjórnin gaf kost á meðferð málsins með frumvarpinu. Þegar talað verður um uppástúngu meira hlutans, þá verður að taka til greina, að fyrirkomulag þetta ekki er ákveðið til þess að vara um aldur og æfi, heldur þángað til það skipulag er á konið, sem alþíng bað um 1853. Þar sem minni hlutinn segir, að þeir menn, sem sýslunefndin geri út, seu þýðíngarlausir, og þeir hafi einga skyldu til þess að mæta, þá vil eg geta

þess, að skyldum þessara manna er eins varið og öðrum siðferðislegum skyldum borgaralegs félags; þannig hafa þíngmenn ei aðra skyldu til að mæta hér á þingi en þá, að bregðast eigi kjósendum sínum; og því fæ eg ekki skilið, að þeir menn seú þýðingarlausir, sem kosnir eru af sýslunefndinni. Eg vil eingan veginn gánga í berhögg við minna hlutann um samhljóðanina í röksemdafærslu hans; hún getur verið mikið fögur og falleg; en henni er eins varið, og sérhverju öðru í lífinu, að menn mega ekki berjast fyrir hugsunum eintómum, heldur fyrir framkvæmdunum, sem af þeim koma; svo þó að ekki sè sem bezt samhljóðan í uppástúngu meiri hlutans um hin seinustu úrslit málanna, þegar þessi uppástúnga er borin saman við hreppsnefndir og sýslunefndir, þá má ekki kasta steini á nefndina fyrir það; því þar sem minni hlutinn segir, að tillögur meira hlutans beri í sèr eyðileggínguna, þá er það byggt á tilfinningum, en eingum ástæðum. Því það er auðsætt, að þegar hreinn grundvöllur er lagður og sama haldið áfram til hinna seinustu úrslita málanna, þá er ekki rótin skemmd, heldur einúngis toppurinn, ef annars nokkur skemmd á sèr stað hér, sem eg get nú ekki kannast við. Eg skil raunar ekki þánkagáninginn hjá minna hlutanum í þessu máli; mèr finnst hann gera ráð fyrir Íslendingum svo langt komnum á leið, að þeir seú færir um að leggja hin seinustu úrslit á sveitamál; en þó vill hann heldur láta fresta öllu málefnum, heldur en uppástúngu hans ekki verði frangeingt. Væri þeir komnir svo langt, að þeir gætu lagt síðasta úrskurð á öll sveitamál, þá er einmitt nauðsyn fyrir þá, að fá breytingu á hinum lægri stèttum; því eg ímynda mèr, að bótin byrji neðan að, en ekki að ofan. Eg skil ekki í því, hvers vegna hann vill láta fresta þessu máli, þó honum líki ekki það, að 27. og 28. greinin er einúngis til bráðabyrgða. Eg verð og að jíta, að mèr finnst uppástúnga hans ekki samhljóða, þó eg skoði hana frá „*principis*“ eða aðalreglunnar sjónarmiði; í sýslunefnd er þó sýslumaður; því mega þá ekki amtmennirnir koma líka til, þegar svo ber undir? Ræða hans um „*princip*“ og grundvallarreglur kann að sönnu að vera fögur, en, eins og nú er ástatt, verður hún, að eg held, þýðingarlaus, og fellir sig þess vegna sjálf, hversu áheyrileg sem hún er að lesa og heyra, og hún verður að minni notum en sýnist, þegar fljótt er álitíð. Eg skal ekki tala um kostnaðarauka þann, sem leiðir af uppástúngu minna hlutans; hjá kostnaði verður ekki komizt, og hann verða landsmenn að bera, ef þeir vilja aðhyllast málið. Eg vil einúngis geta þess, að mèr sýnist

þó nokkur annmarki á stofnun alþingisnefndar þeirrar, sem hann stíngur upp á, nefnilega að hún má ekki sitja leingur að störfum sínum en 3 vikur; en þetta mun þó ekki svo verða, sízt þegar fram í sækir, því verði nefndin ekki búin að af ljúka störfum sínum á þeim ákveðna tíma, neyðist alþing til að leingja vinnutíma hennar, og þá mun sú nefnd standa töluvert leingur, en upp á er stúngið.

J. Hávarðsson: Mær finnst bæði meiri og minni hlutinn samþykkir í því, að uppástúngur þeirra sæu eigi nema til bráðabyrgða; en þeir fara síðan í ólíkar stefnur, þegar leingra er komið. Eg skal leyfa mær í tilliti til þess, sem sá háttvirti framsögumaður sagði, að rótin væri vel niðursett og því vert að hlynna að henni, og eg játa það, að hún sæ það, og að öll nefndin hefur látið þar vaxa upp af fallegar greinar og kvisti allt um kríng, en þegar liður leingra upp frá henni, þá eru hjá meiri hlutanum ekki nema svo sem tveir stílk-ar, annar hærri, en annar lægri. En minni hlutinn hefur sett laglegan knapp að ofan, sem lítur vel út, og svarar sær vel og eðlilega, og sýnist mær þar vel samsvara hvað öðru, toppurinn og rótin. Mær skildist líka á hinum háttvirta framsögumanni, að það væri mein-ing minna hlutans, að landið væri eigi fært um að gera úrslit mál-anna; en það getur ekki átt sær stað, þegar bent er á helztu menn landsins, svo sem eru þeir, sem sitja í landsyfírrættinum, því þeir eru vel færir um að slíta úr slíkum málum; eg ímynda mær og, að alþing þurfi ekki svo lángan tíma til að skera úr sveitamálum þess-um, sem minni hlutinn til tekur. Eg hefði getað þýðt það vel, ef nefndin hefði komið fyrir amtsráðum, þó eg haldi það yrdi meiri kostnaður; en þá hún gjörði það ekki, þá aðhyllist eg minna hlut-ans uppástúngu, eptir þeirri stefnu, sem mær finnst vera í máli þessu.

J. Sigurðsson: Þingmenn hafa nú heyrt, að þeim er boðið af nefndinni að velja um tvo kosti, og er hvortveggja illur að mínu áliti; því hvorn sem menn taka, þá er það bundið grófum kostnaði. Eg hugsaði, að þegar farið var að stínga upp á betra sveitarfyrir- komulagi, að þá mundi tilgángurinn vera sá hinn helzti það, að létta á mönnum byrðum, en eigi sá, að leggja enn meiri byrðar á. Meiri hluti nefndarinnar vill, að úrslit málanna heyri undir amtsráð og ráðherrana, en þá finnst mær byggíngarlagið verða sundurleitt, og efsta valdið fráleitt neðri byggíngunni. Eg get ekki óskað eptir þessu fyrirkomulagi, þegar tekið er fyrir annað eins mál með öðrum eins tíma, fyrirhöfn og breytíngu, til þess að koma því í þvílíkar hendur, sem stjórnin er núna, og í þvílíkt fyrirkomulag, sem það er, sem

stjórnin sleingir á oss. Það er ekki langt síðan vèr sáum boðskapinn í gær, þegar alþingi var sendur þvífkur boðskapur, að skattur var vægðarlaust lagður á holdsveika karlinn, þar hann átti eina hormeri, sem hann flakkar á. (*Varaforseti*: Þingmaðurinn gerir svo vel og fara ekki svona langt út fyrir efnið). Eg ætlaði einúngis að taka það til dæmis um, hvað girnilegt væri að eiga að sækja rétt sinn undir þessa dönsku ráðherra, og eg hef eitt og enn fleiri dæmi upp á þetta, og fleiri en tvö, og eg held, að fæst af þeim munni lýsa sanngirni við oss. Mèr finnst lánghollast, að fresta máli þessu, þángað til breyting er komin á stjórnarfyrríkomulaginu hér á landi. Um álit minna hlutans vil eg ekki tala; það horfir frelsislega, og eg vil halda, svo frelsislega, að það er sama sem að biðja um, að málinu verði hreint kastað; eg skil ekki, að það sè stjórnarinnar augnamið, að gefa alþingi dómsvald í slíku, eða að þetta sè verkahringur þess; eg held það fáist ekki, og með því er neitað og málinu lokið. Það stendur því við það sama, sem eg sagði í dag, að eg verð að aðhyllast vara-uppástúngu minna hlutans; þá er málið þó að minnsta kosti geymt, og getur beðið betri tíma.

J. Pétursson: Eg er samdóma þingmanni Mýrasýslu, að það er sama, að aðhyllast vara-uppástúngu minna hlutans, sem að biðja um, að málinu verði frestað; en eg skil ekki í þeirri ósamkvæmni hans, að hann ekki vill hafa uppástúngu meira hlutans og ekki láta neitt koma fyrir stjórnina af sveitarmálum, en vill þó á hina hliðina hafa það eins og það er núna. Undir hverjum standa sveitarmálefni þá núna? Hann veit það þó líklega, að þau nú heyra seinast undir innanríkisráðherrann. Þingmaður Suður-Múlasýslu var að tala um eik, og þókti fallegur á henni toppurinn hjá minna hluta nefndarinnar; en hann hefur ekki hugsað um það, að sá toppur á að vara stutta stund, og verða höggvinn á burt, þegar fyrirkomulag Íslands í gjörvöllu konungsveldinu er orðið fast ákveðið; mun hann þá ekki sakna þessa fallega topps, þegar hann missir hann? menn segja þó, að það hefði farið betur, að maður hefði aldrei átt það, er manni þykir vænt um, en sem maður á að missa fljótt aptur. Minni hlutinn segir, að það sèu tvær grundvallarreglur, sem fyrirkomulag sveitastjórnarmála eigi að byggjast á; önnur sè sú, að þjóðkjörnir menn stjórni þeim, hin, að valdstjórnin gjöri það. Hann kann vel við báðar þessar grundvallarreglur, ef haldið er fast við þær, þó betur við hina þjóðlegu; en það má með einu móti blanda þeim saman, eptir því sem hann segir. Hann setur einvalds-konungsstjórn jafnhliða hinu fyr nefnda

fyrirkomulagi sveitastjórnarinnar, en takmarkaða konungsstjórn jafnhliða hinu sðar nefnda; en takmörkuð konungsstjórn er ekki gagustað einvaldskonungsstjórn, heldur þjóðstjórn. Takmörkuð konungsstjórn er einmitt blendingur af einvaldsstjórn og þjóðstjórn. Í fyrirkomulagi því, sem minni hluti nefndarinnar stíngur upp á, er og blandað saman grundvallarreglum hans, því í sýslunefndinni á sýslumaður að sitja og kosnir menn, og í alþingisnefnd hans eru bæði konúngkjörnir menn og þjóðkjörnir; en sèu nú hinir konúngkjörnu frá stjórnarinnar hendi — og það eru þeir —, þá er hær ekki heldur samhljóðan, sem sagt, í aðalgrundvallarreglunni, því þeir hafa þá áhrif á málefni. Uppástunga hans er og líka einúngis til bráðabyrgða, þángað til landstjórn kemur hær á landi, en landstjórn sú verður þó aldrei sama sem alþing.

J. Sigurðsson: Til þess þá að eiga mál vor undir immanríkisstjórnarherranum, þurfum vèr ekki að eyða alþingisstörfum vorum, og það þarf þá ekki að búa til neina umfángsmikla „*regeringu*“. Annars held eg, að þegar þessi nýja „*regering*“ kæmi, sem verið er að tala um, þá muni miklu fleiri mál koma undir stjórnina, en nú, og að menn muni jafnvel forgrípa sig á henni, meðan sveitastjórnarskipun þessi er ný og menn eru henni óvanir; því hver maður getur með nokkru móti reitt sig á að sækja til þessarar göðu stjórnar, sem nú er? En á meðan þetta sveitastjórnarfyrirkomulag stendur, sem nú er, þá sækja menn ekki svo mikið til stjórnarinnar í sveitamálefnum; menn eru þessu formi svo vanir, sem er, og láta það svo duga. Eg er ekki heldur þeirrar meiníngar, að svo bráð nauðsyn sè á nýrri sveitastjórn, að menn þurfi að fara að breyta þeirri, sem nú er, til bráðabyrgða; það er eigi víst, að það sè neinn hagur að setja bráðabyrgðarlög í þessu málefni.

J. Pétursson: Meiri hluti nefndarinnar álfur hreppsnefndir og sýslunefndir ekki til bráðabyrgða, heldur vill hann undir eins koma þeim upp, og það er þó langtum betra, að menn fái þær strax, en að verða að vera án þeirra, þó menn ekki fái jafnframt hið seinasta úrskurðarvald í sveitamálefnum. Menn geta aldrei hálft íllt af því, þó menn, áður þeir fá slíkt vald, ef það skyldi liggja fyrir, hafi nokkuð vanizt við stjórn málefna þessara áður.

J. Sigurðsson: Það er ekki gott, að vera að skapa skepnu, og allt af vantar á hana höfuðið; eg held limirnir vinna þá líka lítið gagn, og svo mun verða með sveitastjórnina.

P. Sigurðsson. Það hefur verið margrætt um þetta mál, og margar meiníngar um það frá rötum, og sýnist mér það allt af

gánga erfitt, og þetta nýja sveitastjórnarlíf ekki vera enn nærri landi. Það er bagalegt í jafnmikilvægu máli, að minni hluti nefndarinnar getur nú ekki haldið svörum uppi fyrir álitinu sínu, þar sem meiri hlutinn er mjög vel skipaður mönnum. Eg vil nú ekki koma fram með neina spádóma um mál þetta, hvað stjórnin muni gjöra, en eg vil samt geta þess, að þó að uppástunga minna hlutans falli hjá stjórninni, þá er ekki víst, að uppástunga meira hlutans fáiist. Árið 1853 bað þing þetta um sýslunefnd, og fékk ekki; nú biður það aptur um hið sama, og er ekki víst, að stjórnin gangi nú í sig aptur og samþykki það. Eg er samþykkur stefnu nefndarinnar neðan til, en þegar upp eptir dregur, þá fara þær sín hvora götu, þegar kemur upp fyrir sýslunefndirnar. Þar sem sýslunefndir eiga að kjósa sinn manninn hvor, þá er það ekki tekið fram af meiri hlutanum, hvort úrskurður þeirra beggja skuli gilda, ef þeir eru á móti amtmanni; það er tekið fram þar á móti, að ef einginn mæti, þá skuli hann skera einn úr. Þá er amtmadurinn einráður, eins og verið hefur. Það er nefndur kostnaður við uppástungu minna hlutans; en eptir uppástungu meira hlutans verða 6 menn í hið minnsta, því 2 menn eiga þó að leggja seinustu úrslit á málina með amtmönnum í hverju amti, og því fleiri, sem fleiri sýslur í amti hverju greinir á, og geta þeir þá stundum orðið nokkuð margir, og ekki mun það verða minni kostnaður, heldur meiri. Það er og verið að tala um það, að of lítið traust sé haft á amtmönnum, það er ekki af neinu ótrausti á amtmönnum, heldur af hinu, að þar hefur meiri hlutinn komið í vandræði, þegar hann fór að smíða hið 3. úrskurðarvaldið, og hefur því í nokkurs konar ráðaleysi gripið til þess, að þær sýslunefndir, er þræta væri á milli, kysu sinn mann hvor, svo amtmadur sýndist ekki vera einráður, og tek eg mér því það breytingar- eða viðauka-atkvæði, að tveir löglærðir menn skuli sitja í nefndinni, þeir er sèu kosnir úr þinginu. Eg ímynda mér annars, að margar af ákvörðunum þessum muni verða alþýðu óljósar, og að fyrsta sè tími til þeirra kominn, nema því að eins, að sveitalög þessi sèu mjög vönduð. Eg held, að alþýðu muni þykja nýbreytni þessi óviðkunnanleg, og mun eg ekki að svo komnu skýra frá, á hverja uppástunguna eg heldur fellst.

Konungsfulltrúi (konferenzráð P. Sveinbjörnsson): Mér hefur heyrzt á ræðum nokkurra euna heiðruðu þingmanna, að þeim finnist töluverður mismunur á álitinu meira og minna hlutans í þessu máli. En báðir vilja láta seinustu úrslit sveitarmálefna vera í höndum

fleiri manna eður nefndar, sem hjá meiri hlutanum er amtmaður hvers amts og 2 eða fleiri með honum; en minni hlutinn vill, að slíkt mál útkljáist af 7 manna nefnd, sem kosin sè af alþingi fyrir allt land. Báðir vilja láta ákvörðun þessa vera einasta til bráðabyrgðar; meiri hlutinn, þángað til ákveðið er „um vald og verkahring alþingis“, en minni hlutinn, þángað til ákveðið er „um hverskyns yfirstjórn hér á landi“. Meiri hlutinn virðist þannig að ætla alþingi á sínum tíma ályktarvaldið í slíkum málum, en minni hlutinn einhverri óákveðinni yfirstjórn þessa lands, en alþingi að eins í bráð. Af því slíkt ályktunarvald, sem er umtalsefnið, enn þá ekki er alþinginu veitt, virðist mér eðlilegast að biðja þess tíma, að það veitist, og ræð eg því þinginu til, heldur að fallast á meiri hlutans meiningu, en að kasta frá sèr þeirri frjálslegri viðhögun sveitarmálefna, hvað alla undirstöðuna snertir, sem frumvarpið konúnglega gefur kost á, og um hvert þingið sjálft hefur beðið 1853. Maður vinnur við það góðan grundvöll, í hið minnsta slíkan, sem þingið óskaði, en missir, hvað ályktarvaldið snertir, ekkert af því, sem er, og þó það þætti miður eiga við grundvöllinn, getur það líka staðið til umbóta.

Framsögumaður: Eg er öldungis samdóma þingmanni Mýrasýslu um það, að fallist þingið á aðaluppástúngu minna hlutans um að leggja hin seinustu úrslit allra sveitamála undir alþing, þá sè það hið sama, og að biðja um, að málinu yrði frestað; en það er þó fegurri máti, að biðja beinlínis um þenna frest, og uppástúngan er að mínu áliti miklu ljótari í augum stjórnarinnar, heldur en ef beðið væri beinlínis um að fresta því. En af því þingið, árið 1853, beiddi stjórnina um frumvarp til sveitastjórnarlaga, þá hefur stjórnin nú álitid, að Íslendingar væru nú búnir að ná þeim þroska, að þeim væri óhætt að fá þessu framgeingt, því heldur, sem Færeyingar hafa nú feingið sveitastjórnarlög, og það er almennt álit manna, að Íslendingar eigi standi á baki þeim í þessu tilliti. En eg er þeirrar meinungar, að það tjái aldrei nein endurbót, í hverju efni sem er, fyrri, en þörfin gerir sig almennt gildandi; og eg vil heldur, að málinu sè frestað, heldur en aðhyllast ófínabæra og óheppilega breytingu, eins og eg álit ágreiningsatkvæði minna hlutans; en mér sýnist þá, ef þingið hvorki vill fallast á uppástúngu meira hlutans nè minna hlutans, að þá geti það þó fallist á stjórnarfrumvarpið, eins og það er. Nefndin vill styðja að því, að þingið fallist á frumvarp stjórnarinnar, heldur en að málinu sè frestað; því ef þingið vill láta

fresta málinu, þá álitur það annaðhvort frumvarp stjórnarinnar og nefndarálitid óhafandi, eða þá að öðrum kosti, að landið hafi eigi þörf á nýjum sveitastjórnarlögum og þá kemst það í beinlínis mót-sögn við sig sjálft, þar eð það 1853 beiddi um slík lög. Hvað því viðvíkur, að minni hlutinn ekki getur tekið til orða á þinginu, til að færa rök fyrir ágreiningsatkvæði sínu, þá efast eg um, að hann geti komið fram með fleiri nýjar ástæður. Það er eingan veginn sagt, að stjórnin fallist á uppástúngu meira hlutans; en eg fmynda mér þó, að færra kynni að verða því til fyrirstöðu, ef nefndinni að öðru leyti hefur tekizt að afmarka sýslunefndunum réttan verkahring. Þar sem þingmaður Rángvellínga hêlt, að uppástúnga meira hlutans mundi leiða af sér eins mikinn kostnað eða meiri, þá er eg ekki þeirrar meiníngar; því þegar t. a. m. sýslunefndir greinir á, þá er ekki ráð fyrir því að gjöra, að menn fari ætíð út úr sýslunni, til að kjósa gjörðarmenn með amtmanninum, heldur getur sýslunefndin í því tilliti skrifað til áreiðanlegum mönnum, sem búa í nágrenni við amtmanninn, sem málið á að berast undir, og látið þá reka fyrir sig málið, og held eg þetta verði kostnaðarlítið.

V. *Finsen*: Viðvíkjandi uppástúngunum við 27. og 28. grein, þá get eg ekki sæð, að það verði nein sérlega mikilvæg málefni, sem koma fyrir milli sýsluefndanna; eg kalla það ekki mjög mikilvæg mál, þó það kunni að vera um fátækraefni, afrétt, eða þvílíkt, og því sæ eg í því tilliti ekki fjarska-mikið á móti því, sem minni hlutinn fer fram á; það kynni helst að vera, að menn, einúngis til að koma mál-unum fyrir alþing, kynnu að gjöra sér upp ágreiníng við aðra sýslu-nefnd, og þar af gæti þá leitt, að mikilvæg spursmál gætu komið fyrir þingið. Að því undanteknu finn eg ekki svo sérlega hættulegt að fá alþingi þetta vald, og eg man ekki betur, en að einhverja tíma væri lofað standaþingunum í Slesvík, að þau skyldu fá einhverja hlut-tekníng í sveitastjórnarmálum, þó nokkuð öðruvísi, en hêr er stúng-ið upp á. Það, sem er samt verst við uppástúnguna, er það, að málin verða að bíða í 2 ár, og það finnst mér of langur tími. Það er og enn annað á móti uppástúngunni, að þar er öldúngis geingið fram hjá amtmanninum. Eg álit það mjög æskilegt, að sveitastjórnin geti haft svo blómlegt líf og frelsi, sem auðið er; en eg álit, að þau tilfelli geti komið fyrir, að stjórnin þyrfti þó að grípa inn í þau, t. a. m. uppreist, og það er undarlegt, að nefndin hefur sleppt öldúng-is ákvörðuninni í frumvarpinu um, að amtmaður megi fresta álykt-unum sveitastjórnarinnar, þegar honum þykir ástæða til, en bera jafn-

framt málið undir stjórnarráðið; eg held, að sú regla gildi í sérhverju landi, hversu frjálst sem fyrirkomulag sveitastjórnarinnar er, að það geti gefið tilfelli, þar sem valdstjórnin má og á að grípa inn í og fresta ályktunum eða banna þær, þegar þær eru ólögmætar eða hættulegar á einhvern hátt; því sveitastjórnirnar mega ekki setja sig upp á móti landstjórninni. Þetta álit eg mjög verulegt atriði, sem sízt af öllu mætti missast. Eg þarf að öðru leyti ekki að taka mér neitt breytingaratkvæði um þetta, því það kemur til yfirvegunar við frumvarpið. En hvað viðvíkur 27. grein meira hlutans, þá get eg jafnlítið felld mig við þá uppástúngu, eins og við uppástúngu minna hlutans; þessi uppástúnga geingur út á, að hafa 2 amtsráð, og það þykir mér óþarfi að hafa nema eitt. Mætti ekki taka þá ákvörðun, að amtmaður með tveimur öðrum mönnum skyldi milli funda taka ályktun í þeim málum, sem ekki mættu bíða? Ekki held eg vel til fallnar kosningarnar, sem teknar eru fram í 29. grein; mér finnst það ekki eiga við, að alþing kjósi í nefnd fyrir neðan sig; þar á móti kjósa opt neðri nefndir í efri nefndir. Eg áskil mér því breytingaratkvæði um þetta í þá átt, að í amtsráðið verði kosinn einn úr hverri sýslu og kjósi hann af hreppsnefndunum; og þar við vil eg teingja það vara-atkvæði, að í slíkum málum, sem ágreiningur væri um, skyldi amtmaður ásamt með tveimur öðrum mönnum úrskurða, þegar málin ekki mega bíða. Það getur samt verið, að eg falli frá þessum atkvæðum, ef umræðurnar geta sannfært mig um, að eg hafi ránga skoðun á málinu. Eg sé, að mikið talar fyrir sýslunefndunum, en á hinn bóginn held eg það sé ekki gott, að taka þannig valdið frá amtsráðunum. Að öðru leyti hafa umræðurnar sannfært mig um, að það muni vera mikill vandi, að búa til sveitastjórnarlög fyrir annað eins land, og Ísland er. Viðvíkjandi síðustu grein frumvarpsins, að tilskipun þessi sé ekki í gildi fyrir Reykjavíkurborg, þá mun það alls ekki vera meiníngin, að þessi kaupstaður sé meira undanskilinn frá ömtunum, en verið hefur; hér er líka gildið til amts-jafnaðarsjóðanna, og því verður haldið við eins og áður; sömuleiðis ætti þá niðurfjöfnun amtsráðanna á gjöldum til jafnaðarsjóða að ná til Reykjavíkur; og ef amts-fátækra sjóðir verða stofnaðir, þá mun kaupstaðurinn eiga að leggja í þá líka, og eiga þátt í sjóðnum eins og önnur umdæmi. Eg ætla líka, að það sé samkvæmt öllum kríngumstæðum hér á landi, að þeir litlu kaupstaðir hér verði ekki undanskildir frá þeirri sameiginlegu æðri sveitarstjórn.

E. Ó. Kúld: Eg hef nú hlustað leingi á umræður manna um þenna kafla, og eg má játa, að mér finnst meiningarnar stefna í sína áttina hver; og eingin þeirra hefur komið mér á fasta sannfæringu, hvorki öldungis með eða móti frumvarpinu. Hér er ekki um tvo vegi að gera, eins og þingmaður Mýramanna sagði, heldur fjóra; annað hvort er að fallast á frumvarp stjórnarinnar, eða frumvarp nefndarinnar, eða frumvarp minna hlutans, eða fresta málinu. Og veit eg enn ekki fyrir víst, hvað af þessu á helzt að taka; en þar sem hinn heiðraði framsögumaður sagði, að það stæði á litlu, þótt höfundur minna hlutans eigi gæti talað núna fyrir ágreiningsatkvæði sínu, af því hann efadist um, að hann mundi koma fram með betri ástæður fyrir ágreiningsatkvæði sínu, en hann þegar hefði komið með, þá get eg ekki verið honum samdóma í því; eg held hann mundi þó hafa svarað einhverju af öllu því, er hinn heiðraði framsögumaður lynytti að uppástúngu hans. Framsögumaður sagðist ekki álíta það tiltækilegt, að fallast á uppástúngu minna hlutans, sökum kostnaðarins; en þá held eg amtsráðin, sem mér sýnist eptir uppástúngu meira hlutans ekki vera eitt, heldur tvö, muni kosta meira, altènd svo sem svari 200 eða 300 dali; en það er öldungis ósannað, að þau geti ekki kostað, ef til vill, 800 eða 1200 dali. -- Því svona ógreinileg er uppástúnga meira hlutans. Hann sagði, að meiri hlutinn áliti það siðferðislega skyldu manna þessara, að mæta í amtsráðinu, og miðaði við alþingismenn; en eg vil biðja hinn heiðraða framsögumann að gæta þess, að alþingismenn hafa bæði fullsómasamleg laun, og atkvæðisrétt, og þess vegna réttindi, sem eru skyldum þeirra samboðin. Það, sem mér þykir að ágreiningsatkvæði minna hlutans, er það, að eg vildi hafa það sumstaðar öðruvísi orðað; í tilliti til uppástúnguatriða minna hlutans þá vil eg ei, að nefndin eigi að sitja að störfum sínum 3 vikur, því eg álit þann frest of lánan; eg álit henni nægja til þess viku, og ef mikil þörf þætti á vera, mætti nokkuð lítið leingja þenna tíma, en eg held frestinn of lánan. Og af því mér hefur heyrzt á þingræðum sumra, sem talað hafa, að þær stefni að því, að þeir muni halla sér að uppástúngu minna hlutans, þá áskil eg mér því breytingaratkvæði um það, í þá átt, að nefndin skuli hafa lokið starfa sínum viku eptir þinglok; en *forseti* alþingis geti þá leingt þann tíma, ef þörf gjörist. Það hefur verið sagt, að það mundi varla verða mörg mál fyrir nefnd þessari, en ef það verður eigi, þá verður vikufrestur nógur fyrir 7 manna nefnd, en yrðu nú mál þessi svo mörg, að þing-

menn sæju fyrir, að fresturinn yrði of stuttur fyrir nefndina, þá veit eg ekki, hvað eg á að halda um allan þann mála-fjölda, sem vanur er að koma fyrir alþingi; og ef þingið vissi, að meðlimir þess mundu verða við þetta riðnir, þá mundi það sýna meiri varkárni í að taka hvert mál til nefndar, og hafa alþingismálin færri, en reyna til að láta þau fá sem best úrslit, og gæti þetta orðið þinginu aðhald til þessa, og er það mikilsvert. Það hefur verið talið á móti minna hlutanum, að úrgreiðsla málanna mundi bíða í tvö ár; það getur nú verið satt, en eg get ei ímyndað mér, að mörg mál verði eins lög-uð, og meiri hlutinn tók til; og hve leingi bíður ei úrslit sveitamála-anna, eptir uppástúngum meira hlutans? mér þætti gaman, að meiri hlutinn gæti sannfært oss um, að það yrði skemur!!! Hinn 5. kon-úngkjörni varabíngmaður tók fram, að honum fælli eigi vel í geð uppástunga meira hlutans í þessu, og er eg honum samdóma í því. Eptir þeirri aðalstefnu, sem nefndin fer í, þá vilja uppástungur meiri hlutans, aðgreina málin sem mest frá valdstjórninni, en úrslitin koma þó til hennar á endanum og er þetta „*uprincipalt*“ eða andspænis sjálfu sér. Eg get þá ímyndað mér, að þessi mál gangi í gegnum fjóra hreinsunarelda, þar sem önnur mál láta sér nægja með þrjá. Báðar uppástúngurnar, bæði meira hlutans og minna hlutans, eru til bráðabyrgða, þangað til búið er að ákveða vald alþingis, og að því leyti fara þær báðar í sömu stefnu; eg vil nú samt ekki segja, að uppástunga minna hlutans sé svo úr garði gerð, að eg segist ætla að fallast á hana; eg áskil mér einungis breytingaratkvæði við hana, ef hún kynni má ske að fá samþykki þingsins. Framsögumaður gat þess, að 1853 hefði þingið beðið um, að láta seinustu úrslit málsins bíða, og eg held, að nefndin hefði líka gert réttast í, að láta við það lenda, sem beðið var um 1853. Eg fer nú ekki fleirum orðum um þetta að sinni, en áskil mér einungis þau breyt-íngaratkvæði, sem eg hef talað um.

Framsögumaður: Það hefur báglega tiltekizt fyrir hinum heiðraða þingmanni Snæfellsnessýslu, að hann kemur hér sannfær-íngarlaus, og fer burtu aptur sannfæríngarlaus, og eg efast um, að eg hafi þá andagipt, að geta blásið sannfæríngu í brjóst honum. Hann tók svo eptir, sem nefndin hefði stungið upp á tveimur amts-ráðum, en eg held það sé misskilningur af honum; en nefndin vill ekki stríða um orð, hann má kalla það, hvað hann vill, en það er þó beinlínis tekið fram; það eru þessi einstöku tækifæri, þegar sýslur greinir á, þá eru það kosnir menn, sem ásamt með amtmanninum

eiga að skera úr málum þeim, sem ágreiníngur er um. Hitt, sem nefndin kallar amtsráð, eru menn, sem eiga að hafa umsjón opinberra sjóða á hendi. Þingmaðurinn hélt, að þetta mundi kosta 8 eða 12 hundruð dali; hann gat þá eins tekið munninn fullan, og sagt 1600, því það er eins ástæðulaust. Hann tók sèr breytíngar- atkvæði við uppástúngu minna hlutans, og vildi láta *forseta* alþíngis leingja setu nefndarinnar, ef á þyrfti að halda, og lagði það þar með á eins manns vald; en hann gætti ekki að því, að þá hlyti *forseti* sjálfur að rannsaka öll mál, og kynna sèr, hvort nefndin mundi hafa getað aflokið þeim á þeim tiltekna tíma eður ekki; en ef *forseti* nú er fjærverandi? (*E. Ó. Kúld*: Þá varaforseti).

G. Einarsson: Eg ætla ei að tala um aðalstefnuna í máli þessu, en þó get eg ekki varið mig þeirri athugasemd, þegar talað er um amtmennina með þessum tveimur kosnu mönnum, að þessir síðustu verða fremur málaflutningsmenn en úrskurðarmenn, og eg er þeirrar meiningar, að sýslurnar muni helst velja kappsmenn til þeirra starfa; það er raunar ekki víst, en það gæti þó skeð, og þykir mér málið ískyggilegt, þegar það er skoðað frá þessu sjónarmiði. Eg vil geta þess, að þegar eg les 31. gr. a, og skoða sjóði þá, sem amtsráðið á um að fjalla, þá finnst mér vanta alþíngisskattinn; finnst mér amtsráðin í Suðurlandinu eiga að hafa umsjón yfir honum og niðurfjöfnun hans á landið, þar eð stiptamtmaðurinn er formaður þessa ráðs; eg tek mér því breytíngaratkvæði í þessu tilliti.

E. Ó. Kúld: Hinn heiðraði framsögumaður fann það að breytíngaratkvæði mínu, að það hefði átt að til taka varaforseta með *forseta*, en framsögumanninum er það eins ljóst eins eg mér, að varaforseti er í stað *forseta*, í forföllum hans; og hann veit það eins vel eins og eg, að *forseti* er ekki laus við þíngstörfín í viku eptir þíng, og að hann verði í Reykjavík þá, jafnvel þó hann ætti heima í Kaupmannahöfn. Viðvíkjandi þessum 1600 rdl., sem hann var að tala um, þá nefndi eg þá að sönnu aldrei, en það gæti vel verið, að spá hans rættist, þegar reiknað er saman um allt land ferðir þessara manna og dvöl þeirra á amtmannasetrunum. Eg verð að játa, að mér brá við af honum, slíkum manni, að honum skuli verða það við að bregða mönnum um sannfæringarleysi. Eg hafði aldrei sagt, að eg væri sannfæringarlaus; en eg sagði einúngis, að ræður þíngmanna hefðu ekki komið mér enn á neina stefnu; en þó eg sè enn að hans áliti án sannfæringar í þessu tilliti, þá getur vel verið, að eg sannfærist, áður en atkvæðagreiðslan fer fram, og þykir mér

þá betra, að hafa heldur seinna róflest sannfæringu mína um málið, en gefa hana út strax, áður en eg þarf, en greiða síðan atkvæði á móti henni, eða því, sem eg áður hefði talað.

J. Sigurðsson: Eg gat þess áðan, að hvortveggja aðferðin, bæði meira hlutans og minna hlutans, væri bundin kostnaði; en eg verð að vera samdóma þingmanni Rángvellínga og þingmanni Snæfellínga, að það hljóti að verða meiri kostnaður við uppástúngu meira hlutans; kostnaðurinn við uppástúngu minna hlutans er allur, þar sem hann er séður; þar er talað um fundafjölda, alþing, laun og tíma. Aptur er amtsráðið í tvennu lagi, og það er ótakmarkað, hversu margir fundir þess skulu verða, og kostnaður við það er heldur ekki takmarkaður. Mèr er ekki kunnugt, hversu hægt er að komast til amtmanna í Norður- og Suðurömtunum, en í Vesturamtinu veit eg menn opt þyrftu að tefjast í 2 og 3 vikur, t. a. m. þeir, sem eiga að sækja yfir Breiðaflóa, og ef þess háttar ferðir koma opt að, þá mundi leiða af þeim mikinn kostnað. Mèr þykir og annað að uppástúngu meira hlutans, nefnilega að amtsráðin skulu vera til að hafa umsjón yfir sjóðunum, og álít eg það ei svo nauðsynlegt, að til þess sé kostandi; eg held þeim sé borgið undir amtmanninum einum, og þeir halda reikninga þeirra fyrir ekkert upp á sína embættisskyldu; og gefi þeir út prentaða reikningana fyrir alþýðusjónir, þá þykir mér allt feingið í því efni. Þetta nýja fyrirkomulag þykir mér ekki æskilegt, því það er eintóm fjáruútlátabyrði upp á bændur enn að nýju. Eptir því, sem meiri hlutinn stíngur upp á amtsnefndum í 27. grein, þá er eingin trygging í málinu fyrir sýslunefndirnar, nema undir amtmanninum einum, og þá undir innanríkisráðherrann. Ef einginn mætir, þá úrskurðar amtmannur einn; ef mótstöðumaðurinn mætir, þá úrskurðar hann með honum. Verði þetta tekið til atkvæðagreiðslu, þá vantar um það í greinina, hvaða laun að þeir menn eigi að hafa, sem kosnir verða í amtsnefndina, svo einhver trygging sé fyrir því, að amtsnefndir þessar verði til. Í 31. e vantar að til taka vegi á milli sýslna, og áskil eg mér viðaukaatkvæði um þetta. Mèr þætti líklegt menn mættu sjá það, að það mundi töluvert flýta fyrir atkvæðagreiðslunni, að bera upp þau tvö höfuðsakramentis-stykki, ágreining meira hlutans og minni hlutans fyrst, því eg gæti ímyndað mér, að það tækist þá kann ske af mönnum, að greiða atkvæði um sumar greinirnar fleiri í nefndarálitinu, en það mun þykja á móti reglu. Framsögumaðurinn furðaði sig á, hversu þingmaður Snæfellínga var sannfæríngarlítill, en eg

furða mig ekki á því; en á því furða eg mig, ef þíngmenn eru nú við þessar umræður búnir að fá þá sannfæringu, að málið sé nú orðið svo undirbúið, að æskilegt sé nú að biðja, að það sé nú strax gjört að lögum. Eg er ekki þeirrar meiníngar, og vil ei óska þess. Vær verðum að gæta að því, að að þessum sveitalögum eigum vér að búa, aldir og óbornir, börn vor og barnabörn og eptirkomendur, og því vil eg eigi, að hrapað sé að þeim; og eg held, að það væri eingin mínkun, þó einhver lèti í ljósi þá meiníngu sína, að hann vildi hafa sveitastjórnina, eins og hún er. Stjórnin hefur og í ástæðunum fyrir frumvarpi sínu eins og látið það í ljósi, að hún furðaði sig á, að alþíng skyldi biðja um sveitastjórnarlög, því hún segir, að þíngið hafi án efa lýst ásigkomulagi sveitastjórnarinnar ver, en skyldi, og eg get ekki varið mig því enn, að minna á, að menn skyldu varlega hrapa að þessu mikilvæga málefni, og finnst mér alþíng ekkert gera í mótsögn við sjálft sig, þó það beiddi um, að málinu væri frestað; það er í sömu stefnu, og alþíng beiddi um 1853, þegar þetta mál var innifalið í stjórnarfyrríkomulagi Íslands, þá ákveðin yrði staða þess í konúngsveldinu.

Framsögumaður: Það er langt frá mér, að bera þíngmanni Mýrasýslu á brún sannfæríngarleysi; þvert á móti furða eg mig á hans óbifanlegu sannfæríngu um nauðsyn hreppstjóranna. Það er undarlegt, að stundum eru menn að tala um óbærilegan kostnað, af því að sýslunefndin á að kjósa menn með amtmanninum; stundum eru menn að tala um, að einginn muni mæta; ef einginn mætir, þá skil eg ekki, af hverju kostnaðurinn ætti að rísa. Eg heyri á þeim þíngmönnum sumum, er hafa talað um þetta mál, að þeir gera ráð fyrir laungum ferðum; en þegar nú kosnir eru duglegir menn, sem búa nálægt amtmanni, og ekki þurfa að fara nema eina dagleið einu sinni eða tvisvar á ári, hvar er þá sá hinn óbærilegi kostnaður? Mér skildist á ræðu þíngmannsins úr Mýrasýslu, að hann blandaði saman amtsráðunum og þeim nefndum, sem meiri hlutinn ætlar að skuli skera seinast úr málunum með amtmanninum, en 31. grein er eign nefndarinnar allrar, en nefndina ágreindi ekki nema um 27. og 28. grein; um 31. grein var nefndin samdóma, hver störf amtsráðið skyldi hafa á hendi.

P. Sigurðsson: Það getur vel verið, að sýslunefndin kjósi menn nálægt amtmanni; en eg er ekki á þeirri meiníngu, að svo muni ætíð fara, þegar sýslunefndir greinir á, því þá munu menn kjósa hina duglegustu og líklegustu menn, og hver sýslunefnd fyrir

sig einasta þá menn, sem hafa sömu skoðun og þær, og kemur þá allt undir því, að hverri skoðuninni amtmaðurinn hallar sér. Eg verð því að vera á sömu skoðun og þingmaður Dalasýslu, að þetta sæu málaflutningsmenn, og er það eingin nýbreytni, heldur gamalt. Minni hlutinn fer hreint og beint í uppástúngu sinni. Nú eru ekki nema tveir menn, frá sinni sýslunni hvor, sem á greinir, svo eg álfít það mikinn galla á fyrirkomulagi þessu, að amtmaðurinn sæ einn, en menn sendir til hans; ef þeir nú fara, þá kemur kostnaður fyrir ferð þeirra, því sýslunefndir mega þó kjósa til þess hvern, sem þeim lýst, og eru þá eins mikil líkindi til, að þeir kjósi þann mann, sem býr langt frá aðsetursstað amtmanns, því undir því verður kosningin komin, til hvers þær bera bezt traust, hvað sem kostnaði lifður. Svo er farið að skrifa út til stjórnarherrans, ef málið er á milli amta, og er það krókótt leið og margur hængur á, ef til vill. Miklu seinni gætu orðið úrslit þess hin síðustu með þessari aðferð, að leggja það undir ráðherrann í Danmörku, sem er 4. úrskurðarvald, en sæ það gjört samkvæmt uppástúngu minna hlutans; ef að nú meiri hlutinn ætlast til, að menn þessir fari langar leiðir, og sitji svo á ráðstefnu með amtmanni borgunarlaust, þá get eg ekki ímyndað mér, hvernig þeir geta ætlast til, að bændur geti tekizt slíkt á hendur, og þá embættismenn yrðu fyrir valinu, mundu þeir því að eins takast þvílíkt á hendur, að þeir ættu von á, að fá fyrirhöfn sína ríflega borgaða.

J. Pétursson: Ef þessir menn, sem þannig eru kosnir, skoða sig sem málaflutningsmenn, þá er það öldúngis rángt; þeir eiga einúngis að skera úr málunum, og þannig eiga þeir að skoða stöðu sína, hlutdrægnislaust og án tillits til þess, hvort þeir baki sér hylli sýslunnar eða ekki, og það gjöra þeir, sæu þeir réttvísir og skynsamir.

J. Hávarðsson: Eg hefði kunnað betur við, ef amtsráðin hefðu úrskurðarvald í sveitalegum málum öllum, en að amtmenn hefðu kosið menn til að rannsaka með sér sjóðina; því það álfít eg minna vandaverk; en þá var eptir að úrskurða, þá þrætur risu milli amta, sem eg ætla ekki mundi koma fyrir, og þá var bezt að láta innanríkisráðherrann hafa einhver ráð með að skera úr því.

J. Pétursson: Þingmaður Suður-Múlasýslu vill þá steypa um verkahring amtsráðanna; en hvaða trygging er í því, að amtmaður velji sér menn til þess að skoða reikninga sína? Það er eins gott, að amtmaðurinn geri það einn.

Framsögumaður: Það var eitt satt í ræðu þingmanns Ráng-

vellinga, að eptir uppástúngu meira hlutans eru fjögur úrskurðarvöld, en það er ekki nema þegar ömtum ber á milli, og það er víst sjaldgæft. Eg vildi minna á þetta, af því mér fannst þetta góð athugasemd.

G. Brandsson: Það eru margar meiníngar um kostnað þann, sem uppástúnga meiri hlutans geti haft í för með sér; en eg get ekki séð á 27. grein, að til hans sé ætlaður einn einasti skildíngur, svo það er eingin áætlun gerð um, hvort hann muni verða mikill eða lífill. Ef nú þeir menn, sem þar er gjört ráð fyrir að ásamt amtmanni eigi að skera úr ágreiníngi sýslna í milli, þurfa að ferðast heiman að frá sér margar dagleiðir og síðan sitja hjá amtmanninum nokkra daga eða má ske svo vikum skipti, þá væri mjög ósanngjarnt, ef þeir ættu að gjöra þetta borgunarlaust, en hver á þá að borga? Það stendur reyndar í 32. grein, að öll útgjöld, sem leiði af störfum amtsráðsins, skuli greiða af jafnaðarsjóði amtsins; en þetta, sem talað er um í 27. greininni, er ekki amtsráð, heldur stjórnnarráð sér, og mun því ekki fást borgun handa því á þenna hátt, nema gjörð væri ný uppástúnga um það. Uppástúnga minna hlutans er þó miklu hreinni; menn sjá þar, að hverju er að gánga; en meiri hlutinn þyrfti að taka betur fram, hvað hann eiginlega meinar með uppástúngu sinni. Hinum háttvirta 5. konúngkjörna varapíngmanni líkaði ekki, að alþíng skyldi kjósa í nefnd þá, sem minni hlutinn hefur stúngið upp á, af því hún væri fyrir neðan það; en þessi aðferð er þó ekki dæmalaus, því konúngur kys þó sex menn í alþíng, og munu þó flestir ætla, að hann standi skör hærra en það.

Framsögumaður: Nefndin ætlaði mönnum þessum einga vísu borgun, af því hún ætlaðist til, að þeir væru svo nærri amtmanni, og tækist starfa þenna á hendur af skyldurækt sem góðir félagsbræður, og, þegar svo bæri undir, fyrir nokkra þóknun eptir samkomulagi við sýslunefndirnar, og því furðar mig á, að menn skuli álíta þessa tilhögun kostnaðarsamari en uppástúngu minna hlutans. Þar sem áðan var talað um 8 eða 12 hundruð dala kostnað, þá sé eg ei, hvaðan þess háttar er gripið; en það er allt annað spursmál, hvort félagslífi voru er svo mikið þokað áfram, að þessum tilhögunum verði þannig við komið.

G. Brandsson: Eg fékk þá að vita það núna, sem eg vissi ekki áðan, að nefndin ætlar einga borgun mönnum þeim, sem verið er um að tala; en það verð eg að álíta megna ósanngírni, og verð

líka að játa, að eg er ekki eins trúarsterkur og hinn háttvirtí fram-
sögumaður, þar sem hann hélt, að menn mundu gera þetta af ein-
tómri skyldurækt; hitt ætla eg öllu heldur, að eingin fáið til þessa
með þeirri tilhögun, sem hér er stúngið upp á.

Framsögumaður: Þingmaðurinn á rétt á, að taka sèr um það
breytingaratkvæði, ef hann vill.

G. Brandsson: Það er mjög óvíst, hver úrslit verða þessa
máls yfir höfuð að tala, og mun eg því ekki fara fram á það að
svo stöðdu; en um félagslíf vort efast eg, hvort það muni vera komið
svo langt, að önnur eins lög, og þessi, geti orðið að þeim tilætluðu
notum. Eg gæti fært nokkur dæmi til, sem sönnuðu hið gagnstæða;
en eg vil ekki veikja trú manna með þeim, heldur lofa hverjum
einum að hafa hér um sínar meiníngar.

H. Kr. Friðriksson: „Það skal vanda, sem leingi skal standa“,
segir máltækið, og svo er um þetta mál, sem á að vera grundvöll-
urinn til framfara vor, Íslendinga. Því eg er enn eigi sannfærður
um, að tími sè kominn til þess, að lögleiða tilskipanir þessar, og
er það eigi fyrir þá sök, að eg sè hræddur við, að fá Íslendingum
þær í hendur, því að það mun verða svo um hverja eina nýbreytni,
að margt mun fara óskipulegar úr hendi, en æskjandi væri, svona
fyrst í stað, meðan menn eru að venjast því, heldur af því, að eg er
sannfærður um, að menn hér eru ekki enn komnir svo langt, að
þeir hafi nægilega hugsað um fyrirkomulag sveitastjórnar á Íslandi,
og það virðist mér heyra megí á þíngræðunum. Það er eitt atriði,
sem mönnum ber helst á milli um, nefnilega um 27. og 28. grein
í nefndarfrumvarpinu á annan bóginn, og uppástúngu minni hlutans
við þær greinir á hinn bóginn, og verð eg þar að fallast á uppá-
stúngu minna hlutans, því þar sè eg þó samkvæmni í, en einga í
uppástúngu meira hlutans. Mér varð það sem fleirum, að eg hélt
fyrst, að meiri hlutinn vildi stofna tvö amtsráð, en nú sè eg, að það eru
gjörðarmenn á milli tveggja málsparta; en þá sè eg einga samkvæmni
í því, að amtmaðurinn sè ávallt aðalmaðurinn. Ef það ætti að vera
nefnd, þá getur mér eigi betur fundizt, en að það sè gagnstætt allri
hugmynd um nefnd, að einn maður skeri úr; eg veit eigi betur, en
ef nefnd er, þá sè ekki gjörðin álitin lögmæt, nema að minnsta kosti
meiri hluti nefndarmanna sè viðstaddur. Þá er enn önnur ósam-
kvæmni, að sum mála þessara eru lögð undir umboðsvald, ekki eptir
eðli málanna, heldur skuli það fara rétt eptir hendíngu, hvaðan
málin sèu, eða hvar málspartarnir sèu. Eg sè því ekkert á móti

uppástúngu minna hlutans, á meðan ekkert er ákveðið um stöðu Íslands í fyrirkomulagi alls ríkisins. Þar sem þingmaður Strandasýslu tók það fram, að það væri ósamkvæmni, að alþingi skæri úr, af því þar væru konúngkjörnir menn, þá er ekki ætlað til þess vegna þess, því að konúngur á einga að kjósa í nefnd þá, sem minni hlutinn stíngur upp á, heldur alþingi, og þá eru þeir eigi leingur konúngkjörnir; en minni hlutinn hefur álitid það mest tryggjandi fyrir úrslit málanna, að hær eru konúngkjörnir menn, og það megi gánga að því vísu, að það muni jafnan þeir menn, er bezt sèu að sèr á öllu landinu. Hann sagði, að minni hlutinn ætlaðist til, að úrslitavalðið kæmist undir landstjórnina, en það stendur hvergi skrifað; en minni hlutinn hefur sjálf sagt hugsað, að hær mundi komast landstjórn á, og viljað láta það vera óákveðið, hvort úrslitavalðið væri lagt undir þessa landsstjórn, eða það festist við alþingi, eða hvar það lenti. Hinum 5. konúngkjörna varaþingmanni þótti það að, að málin biðu í 2 ár, en hann verður að gæta að því, að það eru sum mál, sem ekkert biða, og að meðaltölu biða þau eitt ár, þegar litið er til þess tíma, sem er á milli hvers alþingis; en hversu leingi eru málin sum núna á ferðinni? Eg veit eitt mál hær í bænum, sem stóð á meir en heilt ár. Honum þótti óviðkunnanlegt, að valdstjórnin ekki skyldi mega grípa inn í sveitamálin, og tók til dæmis, ef uppreist yrði; það er sannarlega undarlegt, að hann, svo skynsamur maður, skuli koma með slíkt; eg held, að sveitastjórnin færi þá út yfir sinn rétta verkahring, ef hún færi að gjöra uppreist, og uppreist alls eigi geti talizt með sveitarmálefnum; enda mundi valdstjórnin alls eigi biðja hreppsnefndirnar leyfis, þó hún gripi fram í uppreist. Hann fann líka að því, að alþing skyldi kjósa amtsnefndirnar, sem þó stæðu fyrir neðan alþingi; það get eg ei fallizt á, því eg skoða amtsnefndirnar svo, að þær hafi annan verkahring en sveitanefndirnar, því að aðalverkefni þeirra er að sjá um almenna sjóði. Eg verð því að fallast á uppástúngu minna hlutans, því á uppástúngur meira hlutans get eg eigi fallizt, eins og þær eru úr garði gerðar; hann hefði getað, ef til vill, lagað uppástúngur sínar svo, að eg hefði fallizt á þær, enda þótt þær hefðu farið í sömu stefnu, en það hefur hann eigi gjört. Og ef uppástunga minni hlutans ei fær meðhald, þá fellst eg á varaatkvæði hans; því eg sè einga samkvæmni í því, að embættismenn einir skuli skera úr málum þessum.

Framsögumaður: Það var talað um, að málin gæti beðið í

2 ár, en eg held, að þau vel geti beðið í 20 ár. Minna hlutanum þótti réttur starfatíni fyrir þá alþingisnefnd, sem hann hefur stúngið upp á, 3 vikur; en sèu einhver mál eptir, þá verða þau að bíða í 4 ár; en það er alls ekki sagt, að hin sömu mál skuli fyrst verða tekin fyrir, þegar nefndin kemur saman í næsta sinn, og eg sè ekki annað fyrir, en þessi tilhögun verði óhafandi, af því sum mál verða eptir þessu má ske aldrei útkljáð. Meiri hlutinn hefur aldrei ætlað að gefa uppástúngu sína út sem óaðfinnanlega, heldur einungis til bráðabyrgða, þángað til úrskurðað væri um verkahring alþingis, og eg vona, að þíngmönnum sè þetta ljóst. Það getur verið, ef til vill, í sjálfu sèr eðlilegt, að þessi mál heyri undir alþíng; en eptir kríngumstæðunum áleit meiri hlutinn það ekki rætt, að biðja nú um það að sinni. Eg skil ekki, hvaða hugsun minni hlutinn hefur haft um úrslit málanna, þegar hann gjörir uppástúngu til bráðabyrgða, nema hann ætlist til, að þau bærast aptur undir valdstjórnina, og hitt var þá miklu skynsamlegra, að biðja stjórnina beinlínis um úrskurðarvald handa alþíngi. Uppástúngan væri þá ekki undirorpin þessum misskilnínghi, sem nú er; en eg held nú, að ráðlegast sè, að halda sèr til þess, sem nú er; eða þá biðja um að fresta sveitastjórnarlögunum hreint og beint að öðrum kosti, því það er óvíst, ef þíngið fellst á uppástúngu minna hlutans, hvort mál þetta kemur aptur fyrir alþíng.

H. Kr. Friðriksson: Mèr þykir það sannarlega merkilegt bæði af hinum heiðraða framsögumanni og öðrum þíngmönnum, að vera allt af að koma með spádóma um, hvernig stjórnin muni taka í hvað eina; og mèr finnst það sannarlega ósamboðið þíngmönnum, að vera að staglast á þessum spádómum; í stað þess, að mæla eptir sannfæríngu sinni, hvað hentast sè og bezt eigi við, enda ætla eg mèr aldrei að fara að neinu eptir þess konar spádómum. Þar sem hinn háttvirti framsögumaður sagði, að þær 3 vikur, sem minni hlutinn hefur stúngið upp á, geti opt verið of stuttur tími til afgreiðslu og úrslita þeirra mála, er undir þessa nefnd verði lögð, þá er það satt, að þrjár vikur nægja, ef til vill, ekki, og það væri víst ekki rétt, að binda nefndina við svo lítinn tíma, og áskil eg mèr breytíngar-atkvæði um það, á þá leið, að nefndin skuli flýta afgreiðslu málanna, sem framast má verða.

Framsögumaður: Eg ætla mèr ekki að svara þíngmanni Reykjavíkur orði til orðs; en áhrærandi það, að hann talar um spádóma, þá vil eg geta þess, að eg kalla það eingan spádóm, þó menn virði

fyrir sèr, hvort nokkur líkindi sèu til, að einhver hlutur muni fást eða hafa tilætluð not fyrir landið. Vèr erum ekki komnir hèr á þíng til þess, að berja hlutina blákalt áfram; mèr finnst þessi skoðun á málefnum, sem þíngmaðurinn kallar spádóma, vera skynsamleg, en alls ekki ósæmileg. Vèr eigum, hvort heldur er, seinustu úrslit mála vorra undir stjórninni, og þíngmaðurinn ætti þó að gæta að því, sem hefur verið tekið fram, að þessi tilhögun er ekki ætluð til að vara um aldur og æfi.

J. Pétursson: Mèr liggur nú við að segja um oss, það sem þíngmaður Gullbríngusýslu sagði um landsmenn, að það lítur svo út sem vèr sèum ekki komnir eins langt, og stjórnin ætlast til. Ef Íslendingar eru komnir svo langt, að þeir geti tekið þátt í stjórn sveitarmálefna, eins og stjórnin ætlast til, þá eiga menn ekki að kasta frá sèr málinu; það þarf ekki að kasta frá sèr hreppsnefndum og sýslunefndum, þó seinustu úrslitin sèu ekki fullkomlega ákvörðuð strax eður lögð undir þjóðina. En það er allt annað, ef eingin laungun er hjá þjóðinni til þess að fá þessum nefndum komið á, þá er má ske bezt að biðja um, að málinu verði frestað.

G. Brandsson: Framsögumaðurinn tók fram, að nefnd þeirri, sem minni hlutinn hafði stungið upp á, mundi kann ske ekki nægja 20 ár; getur hann þá ætlast til fljótari afgreiðslu hjá amtmönnum með tveimur mönnum, og það fyrir einga borgun?

Framsögumaður: Eg vil biðja þess gætt, að það er munur, frá þrem ömtum og frá einu amti; nefndin hèr hefur miklu meira erfiði; eg hef skilið minna hlutann þannig; en meiri hlutinn fer ekki fram á þetta, heldur einungis í hverju amti fyrir sig.

G. Brandsson: En hèr eru 7 menn ætlaðir í nefnd, en 3 í hverju amti, og kann ske ekki heldur nema 3 fyrir öll ömtin; því meiri hlutinn ráðgerir, að amtmennirnir skeri einir úr málunum, ef hinir ekki mæti. Eg held líka, að menn þeir hèr, sem alþíng kysi, mundu verða málunum betur vaxnir, en margir aðrir, enda þó líka gæti út af því borið.

P. Sigurðsson: Meiri hlutinn hefur ekki fært neinar ástæður á móti grundvallarreglum minna hlutans, heldur að eins tekið fram, að það mundi ekki fást hjá stjórninni, og mun eg ganga inn á það, sem mèr þykir betur fara. Eg hef líka tekið það fram, að það væri tvísýnt, hvort stjórnin geingi inn á stefnu meira hlutans, þar hún hefur aðhyllt sýslunefndir. Þessu hefur fyr verið spáð hèr á þíngi bæði í verzlunar- og undirskriptar-málunum, og optar, og get

eg ekki látið slíkar grylur hræða mig, því menn sjá þó nokkuð fram á kostnað þann, er uppástúnga minna hlutans muni af sèr leiða; en hitt er mèr hulinn leyndardómur, og þó það feingist, þá er samt uppástúnga minna hlutans óbrotnari.

J. Sigurðsson: Eg er gjarnsanlega samþykkur bendingu hins háttvirta framsögumanns til þíngmannsins úr Gullbríngusýslu, að það sè réttast að taka sèr breytingaratkvæði við undirbúníngsumræðuna, þegar manni líkar ekki, hvernig einhver grein eða atriði er lagað; eg verð líka að vera samdóma hinum heiðraða þíngmanni Gullbríngusýslu í því, að það sè töluverð ósanngirni, ef menn væru skyldaðir til að ferðast, og sitja í þessu amtsráði fyrir ekki neitt, hvað opt sem þar væri haldin samkoma; og það er ekki einúngis ósanngirni, heldur væri það þýðingarlaus samsetningur að vera að búa til amtsráð og nefndir upp á þann máta, rétt til að láta sýnast, að hær ætti að gefa málum manna einhvern rétt; en í raun rætti væri þó falið niður undir, að ekkert ætti að vera; því það sjá allir heilvita menn, að til þessara amtsráðafunda færi einginn lifandi maður, ef þeir feingju ekkert í staðinn. Að setja slíkt saman get eg því ekki kallað annað en hræsni eða narr. Eg held það sè því næst, að eg rætti úr þessu fyrir nefndinni, og áskilji mèr rétt til viðaukaatkvæðis við 27. greinina, og til þess að verða sem næst anda hins heiðraða framsögumanns, þar hann sagði, að slíkar ferðir yrðu að vera komnar undir tiltrú og þjóðlyndi þeirra, sem kosnir væru, líkt og nú er um alþíngismennina til þessa þíngs, þá er líkast, að viðaukaatkvæði mitt stíngi upp á því, að amtsnefndarmenn þessir feingju í laun 3 rdl. um hvern dag, frá heimili sínu og þar til þeir kæmu heim aftur, og ferðakostnaðinn að auk, eins og þeir vildu reikna hann mikinn. Feingi breytingaratkvæði hins háttvirta konúngkjörna varaþíngmanns framgáing, að 1 maður væri sendur til þessara amtsnefnda úr hverri sýslu landsins, þá væru það 20, og svo 3 amtmenn og 2 prófastar og biskup, gjörir 26. Og vissu menn það nú, eins og sagt hefur verið, að þeir yrðu nú að sitja saman yfir 3 vikur, og sumir kann ske vera annað eins á ferðinni, ef illa gefur, þá gætu menn þó rennt nokkurn grun í, að hær við kæmi dálftill kostnaður, sèrdeillis ef einhver gæti sagt, hvað margir að yrðu nú þessir fundir á ári; en það veit nú einginn, og þegar að hær við bætist með sama hætti kostnaðurinn af amtsráðinu, því sem á að skapa, til að sjá um þá opinberu sjóði, og líkast til samslags kostnaður af sýslunefnununum, og helmíngur af öllum skylduverkunum

í landinu eptir 25. grein, og svo skal demba öllu þessu eptir 32. gr. á jafnaðarsjóðina, og áður er alþing þetta búð að koma á þá kostnaðinum af frjálsu verzluninni, sem einginn veit, hvað mikill kann að verða, og lögreglunni í Reykjavík, og 600 rdl. til læknakennslunnar, þá má sjá, að við þetta þing hafa jafnaðarsjóðirnir feingið sannarlega gleðju, og landsmenn, sem tíunda lausafæð, og leggja gjaldið til jafnaðarsjóðanna, hafa feingið sannarlega ástæðu til þakklætisendurminningar við alþingi 1855, þar þeir sjá, að það hefur þó tímt að virða menn þess, að þiggja af þeim dálftil peningaútlát til ýmsra hluta.

St. Jónsson: Þingmaður Mýrasýslu er sterkari í voninni, en eg, um þetta breytingaratkvæði, sem hann tók sèr núna, og því fer hann svo ítarlega út í allar þær farsællegu afleiðingar, sem hann vonast eptir af því muni leiða. Sumir kalla 3 vikur ekki nægja fyrir nefndina að sitja að dómum, en sumir halda, að henni sè nóg ein vika, sýnir þetta ljóslega, hvað sú uppástúnga er á veikum grundvelli byggð. Eg held hún muni líka leiða af sèr fjarskamikinn kostnað, þó hann verði ekki eins mikill, og af breytingaratkvæði þingmannsins, sem seinast mælti. Það er líklega orðið kunnugt, að þetta amtsráð er komið frá stjórnarfrumvarpinu, en ekki frá nefndinni, og sem minni hlutinn allt af hefur samþýðzt, þángað til að úrslitunum kom, svo það er ekki að kenna meiri hluta nefndarinnar. Það má nú leingi fara því fram, að ei sè kominn tími til þessarar tilhögunar á sveitastjórninni, en það eru þó frá nokkrum sveitum áður komnar bænaðskrár um bót á henni, og þær sveitir hafa þó fundið nauðsyn á betra fyrirkomulagi, og eg held, að vert sè að hlynna að þeim, og styrkja sýslunefndirnar með krapti, þar sem þær eru farnar að myndast af sjálfu sèr. Eg fyrir mitt leyti get ei annað haldið, en að menn eigi að hlynna að málinu, hvernig svo sem stjórnin kann að taka í þær breytingar, sem nefndin hefur gjört; eg held og, að flestum, sem biðja einhvers, sè annt um, að bæn þeirra sè á rökum byggð. En ekki get eg ímyndað mèt, að fyrri uppástúnga minna hlutans fáist; þar á móti er eg góðrar vonar um seinni uppástúngu hans, en henni er eg líka mótfallinn í alla staði.

J. Jónsson: Áður en fundi er slitið, vil eg leyfa mèt að gera nokkrar athugasemdir um þetta mál. Mèt finnst uppástúnga minna hlutans vera næsta ófrjálsleg, og ískyggileg, ef hún verður ofan á. Það er öllum kunnugt, að Reykjavík er „Commune“ út af fyrir sig, og getur hún því hæglega lent í misklið við eitthvert annað sveitarfélag út um landið. Nú eru þingmenn sumir úr Reykjavík, og það

yrði, eptir tilætlun minni hlutans, óhjásneiðanlegt, að kjósa Reykjavíkurbúa sjálfa í þá 7 manna nefnd, sem að afloknu þingi skyldi fara að dæma sveitarmálefnið. Eg vil þá skjóta því til tilfinninga allra frjálslyndra og skynugra manna, hvort það væri ekki mjög óaðgeingileg úrræði fyrir hina fjarlægu málsparta, að Reykjavíkurbúar einir skyldu þannig skera úr því máli, sem snertir þeirra eigið sveitarfélag á aðra hlið, en einhverja aðra landsmenn á hina? Því þetta tilfelli getur að borið, þó það má ske komi eigi opt að. Þar sem minni hlutinn stíngur upp á, að úrslit málanna skuli liggja undir alþing, þá skil eg ekki, hvað hann meinar, því allt, sem undir úrslit þingsins liggur, verður að meðhöndlast, meðan þingið er þing, eða með öðrum orðum: áður en þingi er sagt upp, og upp frá því er ekki leingur þing, fyr en það er, eptir tvö ár, sett í næsta sinn. Sú uppástúngna nefnd er því allt annað en þingið, og þingið á í henni eingan annan þátt, en nefna til menn í hana, og sè eg því ekki, því hún þurfi fremur að vera í Reykjavík, heldur en þar sem misklíðin er komin frá. Minni hlutinn hefur hér því auðsjáanlega villt í ályktun sinni, og hefði eg unað skár við, að nefnd í þinginu sjálfu hefði skorið úr þessum ágreiningsmálum, og tek eg má ske breytingaratkvæði í þá átt. Viðvíkjandi uppástúngu minna hlutans um dagpeninga nefndarmanna, þá áskil eg mér breytingaratkvæði, að það verði 2 dalir, ef að því kemur. Í umræðunum var talað og kvartað um, að nefndarálitid væri of óákvarðað og óbundið; en eg skil ei, hvernig menn þeinkja og hugsa. Það er þó verið að berjast fyrir frjálsri sveitastjórn, og þó vilja menn binda hana svo smásmuglega og láta má ske lagaboðið sjálft koma í bága við sveitarlegar þarfir og þær kríngumstæður, sem í það og það sinn þarf eptir að fara. Það er eins og skoðun manna sè sú, að allar tilskipanir og yfirvaldaákvarðanir í sveitarmálum sèu geingnar úr gildi, og að nefndin hefði átt að búa til fullkomið erindisbréf handa nefndunum í sveitar- og sýslustjórninni; en það er eingan veginn með þessu fyrirkomulagi allt það numið úr lögum, sem gilt hefur og gilda þarf, og ýmsar ákvarðanir eru til, sem við koma sveitarstjórn. Að öðru leyti er búið að tala svo mikið um nefndarálitid, að mér er of vaxið að bæta við það, svo gagn sè í.

G. Brandsson: Mér þótti merkileg athugasemd þingmannsins, sem núna settist, sú, að menn helzt yrðu kosnir úr Reykjavík í nefndina; því eg held hann geti ekki sagt með neinni vissu, að svo verði, en þó svo yrði, held eg menn þyrftu ekki að tortryggja þá fremur

en aðra. Það er auðvitað, að hvar sem væri gæti annað eins fyrir komið og það, sem hann gat um, nefnilega að ágreiníngur kynni að koma fyrir milli Reykjavíkur og einhverrar annar sveitar í landinu; en eg get ekki ætlað mönnum svo illt, enda þó þeir ættu heima í Reykjavík, að þeir hefðu svo hagsmuni síns eigin sveitafélags fyrir augum, að þeir þess vegna hölluðu rétti annara.

Varaforseti: Eg vil einungis gjöra þíngmanninn úr Norður-Þíngeyjarsýslu varan við, að hann hefur að líkindum misskilið 30. gr. stjórnarfrumvarpsins (nú 33. gr. í upphátt. nefndar.); því sú grein undanskilur Reykjavík frá þessum lögum.

J. Jónsson: Eg mundi eptir 33. grein, en eg tók dæmið til þess að sýna, að það gæti skeð, að eins og tvær sveitar-„Communes“ gætu átt við út um landið, eins gæti Reykjavík-„Commune“ átt í höggi við sèr fjárlæga sveit, og þá yrði það þessi Reykjavík-nefnd, sem ein ætti að gjöra út um málið, og af því Reykjavík-„Commune“ hefur reglur fyrir sig, eptir hverjum hennar eigin sveitarmál eiga að útkljást, og þær reglur eiga eptir frumvarpinu að standa óbreyttar, þá liggur það í augum uppi, að þegar svo skyldi vilja til, að Reykjavíkursveitarstjórn ágreindi við annað sveitarfélag, þá verða úrslitin annaðhvort að fara eptir þeim lögum, sem gilda um Reykjavík, eður þeim, sem gilda í landinu, og hver á þá að skera úr?

Varaforseti: Þar sem nú einginn tekur fram til máls, álit eg undirbúningsumræðu þessari lokið. Eg bið þíngmenn að hafa skilað breytingaratkvæðum sínum til mín á morgun kl. 4 e. m.

Síðan ákvað varaforseti fund daginn eptir kl. 11 og kvað þá koma til undirbúningsumræðu málin: um póstgaungur, um að sjá ráð við hallæri, og um breytingu á 4. gr. verzlunarlaganna 15. apr. 1854, og til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu málið um reikninga kollektunnar.

Fundi slitið.

1. ágúst — tuttugasti og þriðji fundur.

Allir á fundi, nema *forseti*, *konungsfulltrúi*, hinn fyrsti konungkjörni þíngmaður og þíngmaðurinn úr Gullbríngusýslu.

Varaforseti tilkynnti þínginu, að *forseti* þess vegna lasleika ei gæti komið á fund í dag og hefði því falið sèr sem varaforseta að gegna forsetastörfum í dag.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Áður en byrjað er á dagskránni, vil eg tilkynna þínginu, að eg í morgun skrifaði hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa* bréf um, að nefndarálitið í jarðamatsmálinu ei gæti orðið búið í kvöld, og þegar svo væri, þá gæti málið ekki komið til umræðu á laugardaginn, 4. þ. m., ef það ætti að liggja í lögboðinn tíma á lestrarsalnum. Í þessu tilefni þá leiddi eg *konúngsfulltrúa* fyrir sjónir, að ónmflýjanlegt mundi verða að leingja þíngtímann um einn dag eða til þess 9. ágúst. Eg taldi fram í bréfinu þær orsakir, er væru til þess, að nefndarálitið í jarðamatsmálinu gæti ekki orðið búið í kvöld, nefnilega: að nefndin hefði ekki komið að fastri niðurstöðu um málið fyr en á laugardagskvöldið var, og hefði því ekki fyr orðið byrjað á að semja nefndarálitið; að mér hefði verið falið að semja nefndarálitið, en þó eg síðan hefði viljað vinna aðra með-nefndarmenn mína til þess, þá hefðu þeir færzt undan því fyrir lasleika sakir, en að eg hefði undanfarna daga hindrazt frá að semja álitskjalid bæði meðfram sakir lasleika, og af því eg hefði síðan orðið að gegna öllum forsetastörfum og það síðast í gær, allan þann dag. En eg fékk að vörmu spori það skriflegt svar frá *konúngsfulltrúa*, að hann gæti ekki leingt þíngtímann um þann eina dag, og hvað jarðamatsmálið snerti, þá fyndist honum eingin þörf á, að álitskjal nefndarinnar lægi hinn lögboðna tíma á lestrarsalnum, þar eð álíta mætti, að allir þíngmenn væri orðnir því máli svo miklu kunnugri, en vant væri um önnur mál. En að hve miklu leyti mundi verða farið í þessu máli eptir meiníngu *konúngsfulltrúa*, og nefndarálitið látið liggja skemur en hinn lögákveðna tíma, það mun verða borið síðar undir þíngmenn. Að öðru leyti getur hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* um í bréfinu, að hann, vegna lasleikaforfalla sinna, hafi falið hinum fyrsta konúngkjörna þíngmanni, *P. Sveinbjörns-syni*, að sitja í fulltrúasætinu í sinn stað í dag, en þíngmaður þessi var þegar áður búinn skriflega til mín að afsaka sig vegna lasleika frá, að koma á fund. Þegar eg fékk þetta bréf *konúngsfulltrúa*, ritaði eg honum því aptur tafarlaust og beiddi hann gera svo vel, að setja þá einhvern annan í sinn stað, og vill það nú svo vel til, að eg í þessu augnabragði fæ svar frá honum um, að hann hafi sett hinn 5. konúngkjörna varaþíngmann, kanseliráð *V. Finseñ*, í sinn stað. En af því þessi þíngmaður er enn ekki til staðar í salnum, skal eg nú fyrst um sinn leyfa mér að láta lesa upp allraþegn-samlegustu bænarskrá þíngsins í málinu um *læknaskipun á Íslandi*.

Því næst var *bænarskrá þingsins til konungs í málinu um læknaSKIPUN á Íslandi* lesin upp og samþykkt, og á meðan á því stóð kom hinn 5. konúngkjörni varaþingmaður og settist í sæti *konungsfulltrúa*.

Bænarskráin hljóðar þannig:

Til konungs!

Til alþingis eru komnar tvær bænarskrár viðvíkjandi læknaSKIPUN hér á landi, og fer önnur þeirra fram á, að fjölgað verði hér læknum og læknaSKIPUNIN bætt samkvæmt tillögum alþingis 1847, hin því, að Árnessýsla verði gjörð að læknisdæmi sèr og læknir settur þar innan sýslu, launaður úr ríkissjóðnum. Þíngið kaus 5 manna nefnd til að fhuga þetta mál, og var það síðan rætt á 2 aðalfundum á lögskipaðan hátt.

Að vísu er með allrahæstum úrskurði frá 23. ágúst 1848 leyft, að landlæknirinn og héraðslæknar megi kenna aðstoðarlæknum og að til þess megi verja allt að 200 rdl. árlega úr jafnaðarsjóði hvers amts og sómuleiðis, að eignum spítalanna megi á sínum tíma verja til að bæta læknaSKIPUN hér á landi. En þar eð hið gefna leyfi til að kenna aðstoðarlæknum hefur ekki verið notað nema einu sinni eða tvisvar, og læknaembættum hefur allt til þessa ekki verið fjölgað í landinu, hefur þessu mikilvæga málefni lítið miðað áfram síðan 1847, og allur þorri landsmanna má enn vera án læknishjálpar, hvað sem upp á kemur, eins og nærri má geta, þar sem ekki eru nema einir 7 reglulegir læknar í eins strjálbyggðu og víðlendu (meir en 1800 ferhyrndar mflur) landi, og Ísland er, sem þar að auk vegir og veðráttu gjöra mjög ógreitt yfirferðar.

Það virðist því hin brýnasta nauðsyn til bera, að á þessu sè ráðin einhver bót og liggja þá tvær aðalstefnur beinast fyrir, önnur sú, að koma hér á innlendri menntun í læknisfræði, samsíða háskóla-mentuninni, með því að stofna hér læknaSKÓLA og spítala, hin, að fjölga hér læknaembættum sem fyrst og veita þau hæfilegum mönnum, sem tekið hefðu embættispróf í læknisfræði við háskólann. Vissulega mundi sú fyr talda aðferð verða eðlilegust og affarabest fyrir landið, ef læknaSKÓLI og spítali í landinu sjálfu yrði svo úr garði gjörðir, að menntun sú, sem þar feingist, væri nokkurn veginn fullkomin og samsvarandi tilgáangi sínum. En eptir áætlun þeirri, sem gjörð hefur verið um, hve mikið fè mundi þurfa til að koma áminnztri stofnun á fót, og hve miklum árlegum útgjöldum hún væri bundin,

geta tekjur spítalanna, að svo komnu, ekki hrokkið til að standast þvílífskan kostnað. Væri þeim þar á mót vel haldið saman enn þá í nokkur ár, mundi þetta geta tekizt, ef því væri að öðru leyti ekkert til fyrirstöðu. En þá kemur til yfirvegunar, hvað gjöra skuli í bráðina til að bæta læknaSKIPUNINA, og virðist þá ekki annað tiltæklegra, en að hær væri fjölgað læknum, þar sem þess væri mest þörf, þó þetta sè í sumu tilliti ekki öldúngis annmarkalaust. Ef nú þegar ætti að fjölga hær læknum, eins og þörf er á, þá má sumsè óttast fyrir, að til slíkra embætta feingjust ekki duglegir menn, þar eð þau ekki gætu orðið girnileg fyrir danska lækna, sem ættu annars úrkosti, og sem þar að auki eru óvanir lifnaðarháttum hær og þeim erfiðu ferðalögum, sem slík staða útheimtir; en á innlendum læknaefnum er, nú sem stendur, alls ekki völ, nema einum, því á seinni árum hafa fáir Íslendíngar stundað læknafræði við háskólann, sem bæði hefur komið til af því, að héraðslæknaunin hafa til skanms tíma verið sára-lítil og læknaembættin allt til þessa svo fá, að fæstir gátu átt von á, að ná í þau, og sízt fyrir en eptir lánan tíma. Eitt-hvert hið beztu ráð til að bæta úr þessu og hvetja Íslendínga til að stunda læknafræði við háskólann virðist þínginu vera það, ef yðar hátígn allramildilegast vilduð heita því, að fjölga læknaembættum á vissum stöðum, þar sem þess helzt þyrfti við, og að slík embætti skyldu með hæfilegum launum verða veitt, jafnóðum og einhverjir Íslendíngar sæktu um þau, sem hefðu tekið embættispróf í læknafræði við háskólann í Kaupmannahöfn. Jafnframt þessu mundi það verða stórvægileg hvöt fyrir Íslendínga til að stunda læknafræði, ef yðar hátígn allramildilegast vilduð leyfa, að því fè, sem landlæknir og héraðslæknar eptir allrahæstum úrskurði frá 23. ágúst 1848 hafa átt kost á að fá úr jafnaðarsjóðum amtanna til að kenna aðstoðarlæknum, fyrst um sinn mætti verja til að styrkja með því efnilega íslenzka stúdenta í nokkur ár, meðan þeir væru að búa sig undir embættispróf í læknafræði við háskólann, þannig að hver þeirra feingi af áminnztu fè svo sem 100 rdl. styrk í 4 ár.

En skyldi það nú verða máli þessu til fyrirstöðu, að ekki þæktu vera yfirgnæfandi ástæður til þess, að ríkissjóðurinn tæki að sèr í bráð að launa þeim nýju læknum, sem þannig yrðu settir, móti því að spítalasjóðirnir seinna tækju þessa skuldbindíngu að sèr, undir eins og efni þeirra leyfa, verður þíngið allraþegnsamlegast, með tilliti til þeirrar brýnu þarf, sem er á því að bæta sem fyrst úr þeim læknaSKORTI, sem nú er, að beiðast þess, til vara, að yðar hátígn

allramildilegast nú þegar viljið stofna 3 ný læknisbætti hér á landi á þeim stöðum, þar sem þess getur álitizt mest þörf, með 400 rdl. launum handa hverjum þeirra, sem greiðist fyrst um sinn af spítalasjóðunum, þángað til öðruvísi yrði ákveðið.

Samkvæmt áður sögðu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast (með 12 atkv. gegn 5), að beiðast þess, að yðar hátign allramildilegast viljið heita því:

A. Að ný læknaembætti verði stofnuð með 14 atkv. gegn 2:

1, í Árnessýslu, með 15 atkv. gegn 2.

2, í Skaptefellssýslum, með 14 atkv. gegn 3.

3, í Keflavík fyrir Suðurnes í Gullbríngusýslu, með (14) 12 atkv. gegn 5.

4, í Barðastrandar- og Stranda-sýslum með 13 atkv. gegn 4.

5, í Þingeyjarsýslu, með 13 atkv. gegn 4.

6, í Mýra- og Borgarfjarðar-sýslum, með 12 atkv. gegn 5.

7, og, þegar ske má, í Múlasýslunum, með 9 atkv. gegn 8.

B. Að í stað þeirra 200 rdl., sem með allrahæstum úrskurði 23. ágúst 1848 er heitið að megi árlega úr hvers amts jafnaðarsjóði verja til þess, að landlæknir og héraðslæknar hér á landi geti kennt aðstoðarlæknum, þá vilji yðar hátign allramildilegast heita árlegum 100 rdl. styrk fyrst um sinn hverjum þeim íslenskum stúðenti, sem eptirleiðis stundar læknisfræði við háskólann, og að hann njóti þessa styrks í 4 ár, ef hann sannar, að hann haldi áfram lærdómsiðkunum sínum í læknisfræði og skuldbindur sig til, að loknu embættisprófi, að sækja um læknisembætti hér á landi, og að þessi styrkur skuli endurgjaldast ríkissjóðnum úr jafnaðarsjóði amtanna, með 9 atkv. gegn 7.

Og til vara:

Að yðar hátign allramildilegast viljið nú þegar stofna 3 ný læknisembætti hér á landi á þeim stöðum, þar sem þess getur álitizt mest þörf, með 400 rdl. launum handa hverjum þeirra, sem greiðist fyrst um sinn, þángað til öðruvísi yrði ákveðið, af spítalasjóðunum, með 12 atkv. gegn 5.

Alþingi, 1. ágúst 1855.

Allraþegnsamlegast.

Jón Guðmundsson, P. Pétursson.

varaforseti.

Aðstoðarmaður Konungsfulltrúa (V Finsen): Eg skal leyfa

mèr að tilkynna þínginu, að *konúngsfulltrúi* hefur falið mèr að mæta á þínginu í dag fyrir sína hönd í hans sjúkdómsforföllum.

Varaforseti: Eins og þíngmenn vita, þá eru í dag mörg mál á dagskránni, og talsvert liðið af þíngtímanum, vil eg því mega vekja athygli að, að það væri óskandi, að umræðurnar gætu orðið sem stytztar, að verða má.

Eftir dagskránni kemur þá fyrst til undirbúningsumræðu *þegn-leg uppástúnga um póstgaungur á Íslandi*. En áður en tekið er til þess máls, hefur hinn háæruverðugi 4. konúngkjörni þíngmaður orðið.

H. G. Thordersen: Þar formaður nefndar þessarar er í forsetasæti, og framsögumaður nefndarinnar í sæti *konúngsfulltrúa*, skal eg sem kosinn formaður í nefnd þessari leyfa mèr að birta þínginu, að þíngmaður Snæfellinga hefur fyrir hönd nefndarinnar tekið að sèr framsögu þessa máls.

Varaforseti: Eg bið því skrifarann afhenda framsögumanninum, hinum heiðraða varaþíngmanni úr Snæfellsnessýslu nefndarálitið.

Framsögumaður: Eg skal leyfa mèr að lesa upp nefndarálitið, og hljóðar það þannig:

Einn vor hèr undirskrifaðra nefndarmanna, varaþíngmaðurinn úr Snæfellsnessýslu, bar upp fyrir alþíng að þessu sinni uppástúngu, grundvallaða á bænarskrá frá almennum fundi við Öxará 27. f. m. um, að alþíng riti konúngi bænarskrá um, „að sem fyrst verði ráðin veruleg endurbót á póstgaungunum hèr á landi“, og hefur hið heiðraða þíng kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um þetta mál; en það verður á þessa leið.

Það hefur leingi og almennt verið fundið og viðurkennt bæði af æðri og lægri stèttar mönnum hèr á landi, að póstgaungum þessa lands er mjög svo og í mörgu verulegu ábótavant; þetta fyrirkomulag, sem nú er og hefur svo leingi verið, að ekki er nema ein regluleg póstferð á ári yfir endilángt Vesturamtið og frá amtmanninum þar til Reykjavíkur, og að eins þrjár póstferðir á ári frá amtmanninum í Norður- og Austur-amtínu til Reykjavíkur, hefur þótt mjög leingi ábótavant, þar eð af því leiði tilfinnanlega stönsun og töf í greiðri og framkvæmdarsamri embættisstjórn og töluverðan og tilfinnanlegan hnekki í innbyrðis viðskiptum manna yfir höfuð. En þótt þessi tilfinnanlegu vandkvæði hafi þótt almenn og veruleg að undanfögnu, þá verða þau miklu tilfinnanlegri hèr eftir, ekki ein-

úngis af því, að nú er á komin regluleg póstskeipsferð milli Dan-
 merkur og Íslands *fjórum* sinnum á ári í stað þess, að áður var
 sú ferð ekki nema ein ár hvert, heldur og sakir hinnar frjálsu verzl-
 unar, sem nú fer í hönd, og þykir nefndinni ekki mega fyrir sjá,
 hvaða hnekkir og tjón viðgáangi hennar má verða að því svona í
 upphafi hennar, og svo jafnframt öllum bæði þar af leiðandi við-
 skiptum landsmanna og öðrum, ef hér á er ekki ráðin svo bráð og
 veruleg endurbót, sem framast er unnt. Að vísu hafa um mörg
 undanfarin ár verið hafðar milli einstakra emhættismanna fáeinar
 svo nefndar *aukaþóstferðir* á ári; þannig hefur yfir Vesturamtíð geingið
 um mörg ár aukaþóstur á vorin (með verðlagsskrárnar), og frá amt-
 manninum þar hingað suður til Reykjavíkur optast tvær auka-
 ferðir á ári, önnur á vorin, en hin eptir og um veturnæturnar;
 sömuleiðis hefur öðru hverju geingið þóstur — auk hinna þriggja
 aðalferða frá Friðriksgáfu, — til sýslumannsins í Húnavatnssýslu,
 en allar slíkar aukaferðir verða öllum almenníngi að svo margfalt
 minna líði, heldur en fast ákveðnar reglulegar þóstferðir, því auka-
 ferðir þessar eru einatt öldúngis óákveðnar og óvissar, og þar til
 vita menn sjaldnast af þeim fyrir fram með nægum fyrirvara, til
 þess að geta fært sér þær fyllilega í nyt. Þar sem nú reglulegar
 þóstferðir og þar af leiðandi samgaungur manna í milli eru svona
 strjálar og stopular yfir allan helmíng þessa víðlenda lands og milli
 bæði allra háfyrvalda landsins innbyrðis, og frá báðum amtmön-
 num, og úr umdæmum beggja þeirra yfir höfuð til Reykjavíkur,
 þar sem allir aðrir hinir æðstu embættismenn lands þessa, stiptamt-
 maður og biskup, yfirdómendurnir, alþíng og skóli hafa aðsetur, þá
 er auðsætt, hve fráleitt þetta fyrirkomulag þóstferðanna er, og eins
 fyrir það, þó að yfir vesturhluta Suðurstansins sæu 8 reglulegar þóst-
 ferðir á ári, og bæði frá Skaptafellssýslu og Eyjafjarðarsýslu til
 Múlasýslu fjórar reglulegar þóstferðir árlega, því þó nefndin verði
 að álíta þessar þóstferðir ekki einúngis öldúngis nægilegar yfir allan
 suður- og austurhluta landsins, heldur einnig finna ástæðu til að
 benda á, hversu þóstferðunum til Múlasýslu mundi mega hagam-
 legar skipa niður, án þess það þurfi að valda neinum kostnaðar-
 auka, heldur miklu fremur fækka þær ferðir, víst um eina, og þar
 með minka kostnaðinn, þá mega allir sjá, að nægilega margar reglu-
 legar þóstferðir skortir, einkum yfir þau hëruðin og milli þeirra em-
 bættismanna, þar sem mest og fyrir flesta er undir því komið, að
 samgaungurnar sæu sem reglulegastar og óstrjálastar. Enda er það

þrávallt, að bæði verða háyfírvöldin einatt að kaupa bráðabod, til þess að láta árfðandi embættisbréf og ráðstafanir ekki tefjast eða dragast um of, og leiðir þar af ekki all-lítinn aukakostnað, sem þó er talinn til útgjalda ásamt með öðrum pósthferðakostnaði, enda þótt almenningur hafi optast alls ekkert gagn af þeim ferðum, eins og öllum gefur að skilja; og svo eru nú einnig einstakir menn á seinni árum farnir að neyðast til að ganga í samskot og samtök um að gjöra út sendiferðir til og frá Reykjavík og á þeim tímum sem samgaunguleysið þykir hvað óbærilegast; þannig hafa Akur-eyrarmenn og aðrir Eysirðingar nú um þrjú undanfarin ár gjört út sendimann beinlínis frá sér til Reykjavíkur, til þess að færa norður bréf úr janúar-póstskipsferðinni og nú næstliðið ár einnig úr maí-póstskipsferðinni; og næstliðinn vetur tóku nokkrir menn í Reykjavík sig saman, og lögðu til þess fê, að halda uppi reglulegum sendiferðum bæði milli Reykjavíkur og Rángárvallasýslu og eins Reykjavíkur og Stykkishólms í öllum þeim vetrarmánuðum, þegar eingar reglulegar pósthferðir voru milli þessara staða; sýslumaðurinn, sem þá var í Snæfellsnessýslu, og Rángvellíngar styrktu að sínu leyti, hverjir um sig, til þessara ferða, vestur frá Stafholti, og austur frá Hraungerði, en tilkostnaðurinn við þessar ferðir sýndi það, að með skynsamlegri tilhögun og ráðlegri má fjölga hér pósthferðum og auka samgaungur, án þess fjarska-fê þurfi til þess.

Nefndarmönnum er einnig kunnugt, að amtsyfírvöld landsins hafa ekki einúngis sýnt stjórninni fram á, hve bráðra umbóta hér væri þörf í þessu máli, heldur einnig, að þau hafi sent stjórninni greinileg álitsskjöl og uppástúngur um, hvernig pósthgaungunum og samgaungum hér á landi mætti koma í skipulegt og viðunanlegt horf. Þar sem nú þannig má eiga víst, að stjórnin hafi þegar feingið ekki að eins fullan sann um nauðsyn á fjölgun og betra skipulagi pósthgágnanna hér á landi, heldur einnig uppástúngur um, hvernig því má bezt verða framgeíngt, byggðar á ástæðum frá hinum helztu og kunnugustu embættismönnum vorum, þá finnur nefndin hvorki nauðsyn á, nè sér hlýða, að taka hér fram nein smágjör atriði, þau er ellegar hefðu mátt þykja nauðsynleg fyrir stjórnina, til þess að geta ráðið þessu máli sem bezt og skipulegast til lykta eptir því, sem hér hagar til, af því nefndin verður að telja sjálfsagt, að stjórnin þegar hafi feingið grundvalladar bendíngar um allt slíkt frá amtmönnum landsins. Nefndin verður því að álíta, að ætlunarverk sitt og hins heiðraða þíngs eigi að þessu sinni einkum og jafnvel ein-

gaungu að vera það, að leggja fram ráð og tillögur um, hversu þessu máli verði greiddur sem bráðastur og þó jafnframt beztur og skipulegastur framgáangur yfir höfuð að tala.

Hér liggja nú til tveir aðalvegir, og er annar sá, að hin almenna póstmálastjórn gjörvalls konungsveldisins einnig taki að sér, komi í lag og annist um öll póstmál þessa lands, en hinn, að póstmál voru hér eptir, eins og hingað til, sèu undir sèrdeilislegri umsjón og ráðsmennsku stjórnarinnar.

Nefndin verður nú að álíta, að það væri í sjálfu sèr bæði eðlilegast og æskilegast, að einnig póstmál Íslendinga kæmist og lægi undir yfirpóststjórn alríkisins, eins og ekki síður fyrir það, þó afstaða og fjarlægð þessa lands frá meginríkinu sè svo mikil, sem hún er, og allir vita. Því sú stjórnardeild hlýtur ekki að eins að hafa hið bezta vit og tök á, að koma póstmálum þessa lands í nokkurn veginn samhljóðun við póstmál alríkisins yfir höfuð að tala, heldur einnig að koma þeim í hið bezta og æskilegasta horf bæði fyrir konungsveldið og þetta land. Og nefndin getur ekki álitit, að þó sýnt verði fram á, að póstsjóður alríkisins mundi heldur hafa halla en hag af, ef svo væri gjört, að þetta ætti þar fyrir að vera því til fyrirstöðu, því varla mun því verða neitað, að alríkið yfir höfuð hljóti að finna bæði nauðsyn og skyldu á því, að koma öllum samgaungum yfir hina einstöku hluti þess og milli þeirra yfir höfuð að tala í sem æskilegast og viðunanlegast horf, og í sem bezta samhljóðun, af því að yfirstjórnin einungis fyrir iðulegar og nægilegar samgaungur bæði yfir hina einstöku hluti ríkisins og milli þeirra getur sèð sèr fært, að láta boðum sínum og ráðstöfunum verða til hlítar framgeingt, og vakað yfir og eftir velfarnan þegnanna með sèrhvert slag; og því verða menn að álíta, að það eingan veginn megi verða þessu aðalaugnamíði til fyrirstöðu, þó að af nægilegum samgaungum í einhverjum ríkishlutanum geti leitt, að þær annaðhvort gefi minni tekjur af sèr að tiltölu, eða þó þær jafnvel ekki geti fyllilega borið sig sjálfar frá upphafi, hvað alstaðar hefur verið upp á með slíkar stofnanir í byrjuninni. Og þó að þetta hafi sýnt að verða upp á til þessa um póstmálefni hér á landi hingað til, þá ætlar nefndin, að það komi miklu fremur af hinu öfuga og úrelta fyrirkomulagi á þeim málum hér, heldur en af því, að hér sè ógjörandi að fjölga póstgaungum, nema því að eins, að af þeim leiði þeim mun meiri halla og bein útgjöld, heldur en nú er, sem þær yrðu fleiri, almennari og viðunanlegri. Nefndin ber alls ekki í móti, að sá halli mundi verða á, ef póstgaungur hér á landi yrðu settar í viðunanlegt

horf, að t. d. að minnsta kosti jafnmikið fè mundi þurfa að leggja til póstmála þessa lands, sem því svarar, er nú er greitt úr konungssjóði til að halda uppi póstskeipsferðum milli Danmerkur og Íslands, og það jafnvel eins fyrir því, þó framvegis yrði lagt hæfilegt póstgjald á öll bréf, sem með póstskeipsferðunum yrðu send. En bæði er kostnaðurinn við þessar póstskeipsferðir upprunalega ráðgjörður í lögum úr konungssjóðnum, og hefur líka jafnan verið greiddur þaðan síðan, svo þetta virðist ekki að ætti að geta orðið því til fyrirstöðu, að póstmálastjórn alríkisins tæki einnig að sèr póstmál Íslands, með því sjóður þessarar stjórnar mun þó mega álítast eign alríkisins, er bæði á rétt á að nota það, er hann hefur umfram útgjöld, og mundi eins finna sèr skylt, að leggja fram úr almennum sjóði konungsveldisins, ef til þeirra brýsti.

Ef nú stjórn konungs vors vildi aðhyllast uppástúngu frá þínginu í þessa átt og styðja hana, þá álítur nefndin, að yfirpóststjórn alríkisins verði beinlínis að fela allt hið nákvæmara fyrirkomulag póstgágnanna og póstmála þessa lands yfir höfuð að tala, eptir því sem henni þætti best eiga við, en varla er að efa, að stjórnarráðin mundu þá fá aðalpóstmálastjórninni í hendur bæði þau álits skjöl og uppástúngur, sem þau þegar hafa feingið um þetta mál frá amtmönnum hér á landi, og bendíngar þær til betra fyrirkomulags póstgágnanna hér, sem nefndinni finnst hlýða að þíngið nú taki fram í bænarskrá sinni til konungs; og svo mundi og póstmálastjórnin sjálf leita þeirra ítarlegri upplýsinga og álita um þetta mál, sem henni þætti mest nauðsyn á, til að fá því framgáing.

En ef það, móti von, ekki feingist, að aðalpóstmálastjórnin í Danmörku tæki að sèr póstmál vor, þá er, eins og áður er sagt, ekki annað ráða, en að þau, eins hér eptir og að undanförmu, sèu undir sèrdeillislegri umsjón og ráðsmennsku stjórnarinnar yfir höfuð að tala. Og það er einkum með tilliti til þess, ef svo yrði, að nefndin finnur sèr skylt, að ráða þínginu til, ekki einúngis að biðja konúnginn, að láta leggja fyrir næsta þíng frumvarp til laga um póstgaungur og póstmál á Íslandi, heldur einnig að taka jafnframt fram einstöku at-riði, sem nauðsyn mundi virðast að tekin yrðu til greina við frumvarpið; og nefndin verður að álíta, að þessu sè, ef til vill, ekki of aukið, enda þótt amtmenn landsins hafi þegar sent stjórninni álits-skjöl sín og uppástúngur hér að lútandi, því það má einginn ætla, að hinum nákvæmari kunnugleika, er þíngmenn hafa til hinna ýmsu héraða og ásigkomulags hér á landi, og þeim bendíngum í þessu

máli, sem þar á væru byggðar, mundi hvorki vera of aukið, nè þær koma sèr öðruvísi en vel hjá stjórninni, enda þótt svo reyndist, að þær væru áður teknar fram af amtmönnunum.

Þær bendingar, sem hær lúta að, og sem vèr viljum ráða hinu heiðraða þingi að taka fram í bænarskrá sinni til konúngs, eru einkum þessar: 1, að hinum *reglulegu póstgaungum* hær bæði *milli Reykjavíkur* og *amtmanasetranna*, og svo yfir *gjörvallt Vesturamtið* þurfi að *fjölga* svo, að fæst 6--8 reglulegar póstgaungur sèu milli amtmanna og Reykjavíkur, og 4--6 frá amtmanninum í Vesturamtinu og yfir allar sýslurnar þar í amti. 2, að byrjun hverrar af hinum fyr nefndu póstgaungum hafi upptök sín í Reykjavík, og að fjórar þeirra setjist beinlínis í samband við, eða fari eptir komu póstskipsins hær í landi í hvert sinn, þannig, að póstarnir fari jafnan af stað úr Reykjavík á ákveðnum mánaðardegi, einnig eptir póstskipskomuna, t. d. 1.—3. febr., 20.—26. maí, 1.—5. ágúst og 1.—5. nóvember. 3, álfur nefndin nauðsynlegt, af ýmsum gildum ástæðum, sem síðar mun drepist á, að einn og sami póstur leggi af stað úr Reykjavík bæði með bréf vestur og norður, en mæti í Staðholti pósti bæði vestan og norðan, og afhendi þar hverjum fyrir sig *sína* tösku, en taki aptur við töskunum, sem þeir færa bæði úr Norður- og Vestur-amtinu, og flytji til Reykjavíkur. 4, að hinir reglulegu póstar, hvar sem eru um land, fari sem beinasta póstleið yfir og hafi póststöðvar einar og sem næst miðbikinu í hverri sýslu. 5, að þeim alls 8 póstferðum, sem nú eru milli Múlasýsluanna og hinna hluta landsins, — nfl. 4 milli Friðriksgráfu og Eskifjarðar, og jafnmargar milli sýslumannsins í Skapafellssýslu og Eskifjarðar, — verði svo fækkað, að ekki verði hær eptir fleiri en 7, og sè þá júlípóstferðin úr Skapafellssýslu lögð niður, en þessum 7 ferðum niðurskipað á þann hátt, að þær jafnan fari svo á mis hver við aðra, að að minnsta kosti 2—3 vikur líði í milli þess, að hver pósturinn um sig komi á Eskifjörð. 6, að hreppapóstgaungum innan sýslu verði sem fyrst komið á gang, að þær verði settar í samband við hinar reglulegu aðalpóstferðir, en að hver hreppur og hver sýsla hafi að öðru leyti umsjón með þeim og standist kostnaðinn, sem af þeim leiðir. 7, að yfirpóstsmeistaraembætti verði stofnað hær á landi, til að hafa á hendi umsjón og eptirlit með öllum hinum opinberu aðalpóstgaungum, útgjöldum og tekjum þeirra, og til að afgreiða alla pósta til og frá Reykjavík, og því ætti hann þar að búa.

Það má nú að sönnu telja víst, að svona lagað fyrirkomulag póstgágnanna hær á landi mundi leiða með sèr töluvert meiri kostnað

en þann, sem nú er af pósthæðum hér; en nefndin verður að vera föst á því, að í þann kostnaðarauka megi með einu móti horfa, þar sem ræða er um svo verulegt og jafnt stjórnninni, sem almenning mikilsunvarðandi mál, sem þetta mál er, og sem þar að auki þarf svo bráðra og verulegra umbóta. En þar að auki ætlar nefndin, að þessu umbætta fyrirkomulagi megi svo til haga með góðu eptirliti og skynsamlegu ráðlagi, að kostnaðaraukinn verði hvergi nærri að því skapi, sem nú er stúngið upp á, að fjölga pósthæungunum og auka samgæungunar. Þar á móti teljum vér víst, að bréfhæðargjaldið megi aukast margfalt fyrir þessleiðis fyrirkomulag pósthænganna, sem vér nú höfum bent til, ekki sízt, ef það yrði niðurstætt og jafnmikið tekið undir jafnstór bréf, hvaðan af landi sem væri, en einkanlega mundi bréfhæðargjaldið aukast bæði fyrir alvarlegar lagaákvarðanir um viðliggjandi ábyrgð og þar af leiðandi pósthæpsmissi að meira eða minna leyti, ef aðalpóstar flyttu utantöskubræf frá einum pósthæðvum til annara, eða framhjá þeim, og svo fyrir þá tilhögun, sem áður er bent til, að hvorki vestan- né norðan-póstar eigi að fara beinlínis til Reykjavíkur, heldur mæta pósti þaðan í Stafholti, en þetta muni gjöra pósthum miklu torveldara, ef ekki ómögulegt, að fara kríngum lögin og flytja bréf utantösku, án þess að skila þeim á pósthæðvunum. Af þeim ástæðum mun einnig vera æskilegast, að sunnanpósthurinn (sem nú geingur frá Reykjavík til Skaptafells-Rángarvallasýslu pósthurinn *mætti honum* þar. Annað, sem mun gjöra það, að kostnaðurinn við þessa pósthæungufjölgun ekki mundi verða nærri að því skapi, sem hún mætti virðast að leiða af sér, er það, að aukapósthæðir og einkum bráða-sendihæðir þær, sem nú eru yfirvöldunum svo nauðsynlegar og almennar, en af hverjum almenningur að öðru leyti hefur lítið sem ekkert gagn, mundu hverfa og allur sá kostnaðr, sem þar hefur af leitt. En auk hinnar töluverðu rífkunar á bréfhæðartekjunum mundi og talsvert skarð mega höggva í hinn nýja pósthkostnað, ef hæfilegt bréfhæðar- og flutningsgjald yrði lagt á öll bréf og sendingar, sem gænga til og frá milli Íslands og Kaupmannahafnar með pósthskipinu (undirgjafalaust til þessa). Vér nefndarmenn verðum því að telja víst, að kostnaðaraukinn við hið nýja fyrirkomulag pósthæðanna, sem bent er til hér að framan, yrði hvergi nærri svo mikill, sem margur kynni í fyrsta álitu að ætla, eða svo fráfallandi, að ekki sé bæði tilvinnandi og full nauðsyn, að fá

máli þessu fullan framgáang sem bráðast og bezt að fremst má verða.

En hvort heldur aðalpóststjórn ríkisins vinnst til að taka að sèr öll póstmál þessa lands, eða stjórnin hlýtur að halda þeim undir sinni umsjá og ráðsmennsku hær eptir eins og hingað til, og að kon-úngur, ef svo fer, leggur, eins og nefndin nú ræður hinu heiðraða þingi að biðja hann um, frumvarp fyrir hið næsta alþing til laga eða reglugjörðar um þau mál, þá er auðráðið, að þar fyrir dregst helzt til of leingi og óbærilega hvers kyns endurbót á þeim vandkvæðum og skorti, sem nú er á viðunanlegum samgaungum hær í landi; þess vegna vill nú nefndin einnig leyfa sèr, að stínga upp á við þingið, að það í bænarskrá sinni biðji, að stjórnin hið allra-bráðasta til bráðabyrgðar fjölgi póstgaungum svo milli Reykjavíkur og amtmanna landsins, að *einni* reglulegri póstferð verði fjölgað milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu, nfl. svo, að sá póstur fari hëðan úr Reykjavík norður um 20. maí, og 3 reglulegum póstferðum milli Reykjavíkur og amtmannsins í Vesturamtinu, en að aptur aftakist þær 2 aukapóstferðir árlega, sem þar hafa optast verið í milli, og að allar þessar 4 póstferðir milli Reykjavíkur og hvers amts fyrir sig verði settar í svo nákvæmt samband við þær 4 póstskipskomur hingað til landsins, sem framast getur skeð. Kostnað þann, sem leiðir af þessum bráðabyrgðarráðstöfunum til umbóta póstgaungun-um, ætlar nefndin mætti taka í bráð af þeim 4000 rdl., sem ætlaðir eru til óákveðinna útgjalda hær á landi.

Af framanskriðuðum ástæðum verður nefndin að ráða hinu heiðraða þingi til, að rita konungi þegnlega bænarskrá um þetta mál og biðja hann:

- I. Að sem allrafyrst, og þegar á næsta ári, verði til bráðabyrgða fjölgað reglulegum póstgaungum hær á landi svo, að
 1. *Einni* sè fjölgað milli Reykjavíkur og Friðriksgáfu og gáangi sú póstferð strax eptir að póstskipið er komið hær í maí.
 2. Þremur sè fjölgað milli Reykjavíkur og Stykkishólms, svo að alls verði 4 reglulegar póstferðir á ári milli Reykjavíkur og hvers amtmannsins fyrir sig; og
 3. Allar þessar póstferðir verði settar í nákvæmt samband við þær 4 póstskipskomur hingað til landsins.
- II. Að aðalpóstmálastjórn alríkisins taki framvegis að sèr og undir sína stjórn og umsjón sína öll póstmál á Íslandi.

III. Að konungur láti semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga, eða reglugjörðar um póstmál á Íslandi, og að í því frumvarpi verði tekin til greina eftirfylgjandi atriði:

1. Að reglulegar póstferðir milli Reykjavíkur og beggja hinna amtanna verði ekki færri en 6—8 árlega.
2. Að ekki verði framvegis nema 4 reglulegar póstferðir árlega milli Friðriksgáfu og Eskifjarðar, og ekki nema 3 milli Eskifjarðar og Skaptafellssýslu, en 4. póstferðin, sem þar hefur verið, sú í júlí, sé lögð niður; og að þessum Eskifjarðar-póstferðum bæði að norðan og sunnan verði svo hag- að, að þær beri þar að með hæfilegu millibili.
3. Að reglulegar póstferðir yfir allar sýslur í Vesturamtinu frá amtmannssetrinu þar verði 4—6 árlega.
4. Að hinir reglulegu póstar fari sem beinasta og skemmsta leið yfir hverja sýslu og hafi póststöðvar sem næst miðbikinu.
5. Að hreppastjórnirnar og sýslustjórnirnar, þær sem nú eru eða á komast, annist um hreppa- eða sýslu-pósta annarstaðar yfir hverja sýslu, og kostnaðinn, sem þar af leiðir; en allar þær póstferðir setjist þó í sem nánast samband við aðalpóstferðirnar.
6. Að allar aðalpóstferðirnar gangi út frá Reykjavík, og verði miðaðar við komu póstskipsins í hvert sinn, og þar eftir dagsettar og fast ákveðnar.
7. Að póstferðunum að vestan og norðan og úr Skaptafells-sýslu til Reykjavíkur verði niðurskipað þar eftir, og mæti þeir póstar póstunum úr Reykjavík, að vestan og norðan í Stafholti, en að austan í Hraungerði.
8. Að yfirpóstmeistara(*Postdirecteur*)-embætti verði stofnað hér á landi, til þess að hafa á hendi yfirumsjón og eftirlit með öllum aðalpóstmálum hér og póstgaungum, útgjöldum þeirra og tekjum, og að þaðan verði afgreiddir allir póstar, sem ganga til og frá Reykjavík.
9. Að bréfburðarkaup verði lækkað og látið vera jafnt, hvaðan sem er af landinu.
10. Að fêbætur eða póstlaunamissir verði lagður við, ef póstar flytja bréf utantösku fram hjá póststöðvum.
11. Að hæfilegt póstgjald verði lagt á öll bréf og póstsendingar,

sem með póstskipinu flytjast milli Íslands og Danmerkur,
og hingað til hafa verið frígeing.

Reykjavík, 29. júlí 1855.

Jón Guðmundsson, P. Sveinbjörnsson. V. Finsen.

formaður og kosinn framsögumaður.

Seinna kosnir vegna forfalla varaforsetans.

E. Ó. Kúld, H. G. Thordersen,
framsögumaður. formaður.

Framsögumaður: Að öðru leyti skal eg ekki leingja umræðurnar með því að fara fleiri orðum um þetta mál, en biðja, til þess eg hef heyrt tillögur þingmanna um nefndarálitid.

P. Pétursson: Mær þykir æskilegt, að mál þetta er komið í hreifingu, og þykir álit nefndarinnar fara yfir höfuð að tala í skynsamlega stefnu, en eitt hefði mér þó þókt betur fara, og það er að nefndin hefði greinilega tekið fram um kostnað þann, er leiðir af fyrirkomulagi þessu; hefði nefndin gefið skýrslu um kostnað þann, sem breyting á póstgaungunum eptir uppástúngu nefndarinnar mundi hafa í för með sér, þá hefði málið orðið þingmönnum nokkru ljósara, en þegar ekkert er greint til um þetta, þá getur það orðið til að fæla suma frá því að fallast á slíkar stórkostlegar breytingar.

Þetta hefði nú getað orðið til mikillar skýringar, og eins, ef nefndin hefði getað gefið upplýsingar um tekjur og kostnað póstgágnanna, nú sem stendur; hvað mikið kemur inn af bréfsburðarfè nú, og í hvaða hlutfalli þetta mundi standa til þess, sem kæmi inn eptir hinni nýju tilhögun.

Eg get ekki felld mig við hið fyrsta atriði í uppástúngu nefndarinnar, að aðalpóstgaungurnar skuli verða miðaðar við póstskipskomu til Reykjavíkur, eins og nú er, því yrði póstskipferðunum fjölgað, þá yrði aptur að fara að grípa til að senda bráðaboð um landið. Á þessu vildi eg nú vekja athuga þingsins; en kann ske það hafi ekki verið hægt fyrir nefndina að gefa upplýsingar þær, sem eg hef óskað, og eg neita því ekki, að það getur vel verið, að nefndin ekki hafi getað farið öðruvísi að, en hefði þetta verið mögulegt, þá hefði það gert hugmyndir þingmanna um málið miklu ljósari.

Það er líklegt, að meira fè muni koma inn eptir tilhögun nefndarinnar en áður, en þar sem hún vill stofna póstmeistaraembætti, þá er því samfara talsverður kostnaður. Eg fyrir mitt leyti get ekki haft hugmynd um, hvort það mun verða að gagni að fela mál þetta á hendur „*Generalpostdirectionen*“ í Kaupmannahöfn, en mér finnst

Þessi almennu störf í sýslunni ár hvert útheimta. Kostnað þenna skal sýslunefndin leggja að helmingi á allt lausafé í sýslunni, en að helmingi á öll jarðagjöldin, og jafnar hún síðan niður og ákveður, hvað mikið eptir þessum mælikvarða hverjum hreppi ber að greiða.

26. gr. (ný).

Hreppsnefnd í hverjum hreppi sè skyldug til að skrifa formanni sýslunefndarinnar til með nægilegum fyrirvara, þegar hún hefur áformað að bera upp á sýslufundi sérstaklega, en þó almenning varðandi uppástúngu, svo formaður sýslunefndarinnar geti, áður en næsti sýslufundur byrjar, gjört það kunnugt þeim hreppsnefndum, sem eptir áður gjörðri ráðstöfun áttu að því sinni að fríast við, að láta menn úr sínum flokki mæta á sýslufundi.

27. gr. (ný, meira hlutans)

Þegar sýslunefndir í sama amti ágreinir, skal hver þeirra fyrir sig kjósa 1 mann til að leggja seinasta úrskurð á málið með hlutaðeigandi amtmanni, sem skal vera formaður þeirrar nefndar. Sýslunefndirnar gefi honum til kynna, hverja þær kjósi til þessa, og kallar hann þá til fundar við sig með nægum fyrirvara. Mæti þá einginn fyrir einhverrar sýslunefndar hönd, sker amtmadurinn með hinum, sem mættur er, eða, ef fleiri en tvær sýslur ágreinir, með hinum, sem mættir eru, úr málinu; mæti einginn, sker hann einn úr því. Þyki einhverri sýslunefnd amtmadurinn hafa haft fyrirvara þenna of stuttan, svo að fulltrúi hennar ekki þess vegna hafi getað mætt, getur hún kært það fyrir innanríkisráðgjafanum, sem, ef honum þykir ákæran á rökum byggð, ónýtir úrskurðinn og býður amtmanninum að taka málið aptur fyrir til löglegrar meðferðar og úrskurðar.

28. gr. (ný, meiri hlutans).

Þegar sýslunefndum, sem eru sín í hvoru amti, ber eitthvað á milli, skulu amtmenn leita um það úrskurðar hlutaðeiganda stjórnarráðs og leiðbeina málinu með álitinu. Þó skulu þessi seinustu úrslit málanna, sem getið er í þessari og næstu grein hér á undan, þegar sýslunefndum ber eitthvað á milli, að eins gilda, þángað til ákveðið er um stöðu Íslands í gjörvöllu konungsveldinu og um vald og verkahring alþingis.

29. gr. (ný).

Þessi grein er með nokkrum breytingum tekin úr frumvarpsins 21. gr., er segir, hverjir í amtsráðinu skuli vera, hvar af nefndin

hefur haldið amtmönnunum, biskupinum og 2 próföstum, og þókti það eðlilegra, að biskupinn kysi þá, en amtsráðið, eins og farið er fram á í frumvarpinu. Það þókti og nefndinni réttast og einfaldast, að láta alþing kjósa hina í amtsráðinu, og hélt hún, að 3 væru nógu margir, þegar verkefni þess væri svona takmörkuð, svo að í hverju amtsráði væru alls 5 menn.

Í amtsráði því, er samkvæmt 1. grein skal stofna í hverju amti, skulu sitja: amtmaðurinn í hverju amti, sem er forseti, í Suduramtinu biskupinn á Íslandi, í hverju hinna einn prófastur, sem biskupinn þar til kys, og þar að auk þrír menn aðrir, sem alþing velur með meiri hluta allra atkvæða, í hvert sinn sem það kemur saman; skulu þessir þrír hafa starfa þenna á hendi milli alþinga. Alþing kys og einn mann í hvert amtsráð til vara og á hann setu í amtsráðinu í forföllum hinna.

30. gr. (ný, tekin úr frumvarpsins 26. gr.).

1. kafli. 26. gr.: „Varafultrúar þeir — tíma“, falli úr.

Fyrir: „hilmíngur“ setjist: „meiri hluti“. „Til þess að úrskurður — hreppsnefndarmenn“ falli úr.

Amtsráðið heldur fund einu sinni á ári, á vorin, á þeim stað og tíma, er amtmaður nákvæmar ákveður. Amtmaður hefur einnig rétt á, að kveðja það til fundar endrarnær, og skal það ætíð gjört, þegar meiri hluti amtsráðsins beiðist þess. Þegar því verður við komið, skal þeim, sem í amtsráðinu sitja, áður en fundur er haldinn, gefið til vitundar, hvaða málefni koma eigi til umræðu. Einn úr amtsráði, sem það sjálft nefnir til þess í hvert skipti, skal rita í gjörðabókina, og skulu allir, sem við eru af amtsráðinu, skrifa undir hana.

(31. gr.)

Við 27. gr. (frumvarpsins.)

Þær breytingar, sem nefndin stíngur upp á við þessa grein frumvarpsins, spretta mest af því, að nefndin ætlar ekki amtsráðinu öll hin sömu störf, sem frumvarpið. Þar sem frumvarpið hefur ætlað til, að amtsráðið legði útskurð á sveitamál hreppanna og hefði umsjón með þeim málum, þókti nefndinni það ísjárvert, þegar það væri samansett eftir þeim erfiðu kosningum, sem frumvarpið hefur, þar eð það þannig mundi verða þýðingarlítið, eins og útlistað er að framan. Þess vegna hefur meiri hluti nefndarinnar, eins og áður er sagt, stúngið upp á, að sýslunefndirnar skyldu kjósa menn, til að útkljá slík mál, þegar sýslunefndir ágreindi, með amtmanninum, sem

virðist langtum óbrotnara og meir tryggjandi, en uppástunga frumv., og þó minni hluti nefndarinnar hafi ekki fallið á þessa uppástungu meira hlutans, kom það til af öðrum ástæðum, sem fram munu verða teknar í ágreiningsatkvæði hans. Þar á mót var nefndin samdóma í, að halda ætti hinu öðru, er frumvarpið telur með störfum amtsráðsins, er varða gjörvallt umdæmið sem félag út af fyrir sig, sèr í lagi tilsjón með opinberum sjóðum, hvernig þeim sè varið og þeir ávaxtaðir, sòmuleiðis, að skýrslur um ástand þeirra sèu árlega birtar á prenti, og því fremur var hún samdóma um þetta, sem þessi ósk er orðin almenn hjá landsmönnum, eins og hún er látin í ljósi í þeim 2 bænarskrám, sem þingið hefur afhent nefndinni, er lúta að þessu. Samkvæmt þessu stíngur nefndin upp á:

Að við *c* fyrir: „álits hreppsnefndanna“, setjist: „álits sýslunefndanna“.

Að við *d* á eptir: „einnig“ bætist: „þar á eptir“, og að fyrir: „hvernig ástand þeirra er“, setjist; „hver sè uppruni þeirra og tilgáangur“.

Að nýr staflidur *e* bætist við, þannig orðaður: *Það skal sjá um almennínga í amtinu og aðalfjallvegi amta í millum.*

að *f*, *g*, *h*, *i*, falli burt til enda greinarinnar.

Við 28. gr.

Að þessi grein falli burt.

29. gr. frumvarpsins verði 32. gr.

30. gr. frumvarpsins verði 33. gr.

Eins og áður er getið, ræður nefndin af framanskriðuðum ástæðum þínginu til, að aðhyllast frumvarp stjórnarinnar með þeim breytingum, sem nefndin þannig hefur stúngið upp á og sem einnig lýsa sèr í frumvarpinu, eins og það verður eptir tillögum nefndarinnar, og er það fest hær aptanvið.

Reykjavík, 27. dag júlímánaðar 1855.

J. Pétursson, P. Pétursson, St. Jónsson. J. Jónsson.
formaður. framsögumaður.

Með skírskotun til míns hær við festa ágreiningsatkvæðis,

Jón Guðmundsson,

skrifari nefndarinnar.

Ágreiningsatkvæði

minna hluta nefndarinnar (Jóns Guðmundssonar) um konúnglegt frumvarp til tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi.

Eg hef getað orðið mínum heiðruðu meðnefndarimönnum sam-

ferða og samdóma í hverju einstöku atriði þessa máls og í því öllu yfir höfuð að tala, bæði aptur til frumvarpsgreinanna, sem nú eptir uppástúngubreytingum nefndarinnar eru 27.—28. gr., og eins, að því leyti snertir hin nýju amtsráð, fyrirkomulag þeirra og ætlunarverk. En það er, eins og hinir heiðruðu þingmennb rátt sjá, einúngis um hin algjörlegu síðustu úrslit sveitarmálanna, að mig greinir á við meiri hlutann.

Á allri sveitastjórn (*Communalvæsen*) getur verið tvenns konar fyrirkomulag. Hún getur verið byggð á tvenns konar aðalgrundvallarreglu, sem hvor er annari öldúngis gagnstæð, eins að framkvæmd og afleiðingum, eins og að uppruna og fyrirkomulagi. Annað fyrirkomulagið — þetta, sem hér hefur verið í fullri samhljóðun frá hinu lægsta valdi (hreppstjóranum) til hins æðsta valds (stjórnarráðanna eða nú ráðgjafa konúngsins) — er byggt á öllum afskiptum, ákvörðunum, framkvæmdum og úrskurðum embættisvaldsins, eður valdstjórnarinnar. Þetta fyrirkomulag hefur einkum á þessari öld og fram til þessa tíma verið í fullri samhljóðun hér á landi, og grundvallarreglan fyrir því ein og hin sama frá hinu lægsta stigi til hins efsta stigs, og að þessu leytinu hefur það verið viðunanlegt. Hin grundvallarreglan er þessari eins gagnstæð, eins og t. d. ótakmörkuð einvaldsstjórn er gagnstæð frjálslega bundinni (*constitutionel*) stjórn. Eptir þeirri grundvallarreglu eru öll aðalmál sveitanna falin *kosnum nefndum*; sveitamenn kjósa með atkvæðafjölda menn til að ákveða, hvað gjöra þurfi í sveitabarfir, *hvernig* það skuli gjörast, *hvaða* fè þurfi til þess, og *hvernig* því skuli niðurjafna. Aðalgrundvallarregluna fyrir þessu fyrirkomulagi hefur nú stjórnin aðhyllt í frumvarpinu, sem hér liggur fyrir, bæði að hreppanefndum til og amtsráðunum, sem þar er stúngið upp á, og einnig höfum vèr nefndarmenn aðhyllt þessa grundvallarundirstöðu í þeim breytingum, sem hér er stúngið upp á, að því leyti áhrærir hreppanefndir og sýsluráð. En þetta fyrirkomulag útheimtir allt að einu þessleiðis æðri eða æðstu völd, sem eru í fullri samhljóðun við grundvallarregluna, sem hér er til undirstöðu, og það fyrirkomulag, sem þar á er byggt, eins og hitt fyrirkomulagið, og eg álít eingu fráleitara, að ætla t. d. alþingi að mega breyta valdstjórnarúrskurðum sýslumanns, amtmanns eða ráðherra, heldur en að ætla amtmanni eða ráðherra að breyta ályktunum sýslunefndanna (sem, eins og alþing, eru samsettar af frjálslega kosnum mönnum); því þessi völd (*Institutioner*) eru öldúngis gagnstæð hvert öðru, bæði að undirstöðu og ætlunarverki, eins og aptur

að hinu leytnu t. d. embættisvaldið og dómsvaldið, sem allir vita að hvort fyrir sig hefur sitt afmarkaða svið, og verkahring og hvorugt má nè getur gripið inn í hins lögakveðna rætt; og vör höfum sèð, að ráðherrann, þetta æðsta embættisvald, hefur ekki þókt eiga rætt á að breyta ályktun alþingis, þar sem það eptir stofnun sinni og samsetningu hafði sérskilið ályktunarvald að lögum.

Það er þessi skoðun og óbifanleg sannfæring mín um ófrávikjanlega nauðsyn á fullri samhljóðun í hinu nýja og tilbreytta fyrirkomulagi á stjórn sveitamálanna frá neðsta stigi til hins efsta, sem hefur knúið mig til, ekki að eins að greina á við meðnefndarmenn mína um hin síðustu úrslit sveitarmálefna hær á landi, heldur einnig til þess að bera upp það varaatkvæði, sem eg hef sett í samband þar með, að hinu nýja fyrirkomulagi sveitastjórnarinnar, sem stjórnin að tillögum alþingis 1853 hær hefur stungið upp á, verði heldur frestað fyrst um sinn, heldur en að gjöra það svo úr garði, að það í samsetningu sinni sè, eins og mér finnst meiri hlutinn leggja til, byggt á öfugum og öldungis gagnstæðum grundvallarreglum, og þeri því í rót sinni og samsetningu beina eyðileggingu sjálfs sín í för með sèr. Og mér finnst þetta, að uppástunga meira hlutans og það fyrirkomulag sveitamálanna, sem hann vill byggja þar á, er auðsjáanlega „*principstridig*“, sem kallað er; mér finnst það vera miklu háskalegra og ísjárverðara en hitt: að þessi síðustu úrslit sveitarmála, sem meiri hlutinn vill hafa fram, eigi sèr ekkert dæmi neinstaðar um heim. Eg get ekki betur sèð, en að uppástunga meira hlutans sè þar að auk eins óhafandi, eins og hún er einsdæmi, því þessir *gjörðamenn*, sem meiri hlutinn ætlar sýslunefndum þeim, er á greinir, að kveðja til, til þess ásamt með amtmanni að skera úr ágreiníngi þeirra, eru í raun og veru ekki annað en amtnaðurinn einsamall, æðsta embættisvaldið í því amti; og undir einn liggur nú, eptir uppástungu meira hlutans, að fella eður samþykkja það, sem tvö löglega kosin völd alls annars eðlis og undirstöðu, en embættisvaldið, hafa ályktað með atkvæðafjölda. Meiri hlutinn segir, að þessir *gjörðamenn* muni sjaldan sem aldrei bregðast; hvar hefur meiri hlutinn tryggíngu eða vissu fyrir því? Hann gjörir sjálfur í uppástungu sinni ráð fyrir, að þeir bregðist og hvert þá eigi að reka, sum sè að úrskurði amtmannsins. Því eptir hinni bæði náttúrlegu og lagalegu grundvallarreglu fyrir *gjörðamönnum* og frjálsri *gjörð*, þá er þar með málseigendum, sem ágreinir, gefinn *rættur* til, að koma sèr saman um þessleidis úrslit á ágreiníng sínum, en þar

fyrir getur aldrei legið nein *skuldbinding* eða *skylda* á hinum kosnu gjörðamönnum, að ganga að þeirri kosningu eða takast á hendur gjörðina, og er þetta einkar athugavert við uppástúngu meira hlutans og gjörir hana í raun og veru eingu aðgeingilegri eða þýðing-armeiri, en þó miklu viðsjálli, en þá, sem í raun rætti liggur hær til grundvallar hjá þeim, eins og meiri hlutinn líka vill láta verða upp á, þegar sýslunefndin er í hverju amti, að hin síðustu úrslit sveitamálanna frá sýslunefndunum og þegar þær greindi á, skyldu eiga undir ráðherra innanríkismálanna, eptir að hlutaðeigandi amtmaður eða amtmenn hefðu sagt álit sitt um þau; í þessari uppástúngu meira hlutans verður allt hið sama upp á, þrátt fyrir gjörðamannaslæðurnar; því mér kemur það fyrir eitt og hið sama, hvort það er amtmaður, sem fyrst á að ónýta gjörðir kosinna hreppa og sýslunefnda og síðan ráðherrann, eða það er ráðherrann, sem á strax að gjöra það, því hvort sem heldur er haft, — og þar á þó að reka að síðast, eptir uppástúngu meira hlutans, að ef amtmenn greinir á, á ráðgjafi innanríkismálanna að skera úr, — þá er grundvallarreglan og samhljóðunin í fyrirkomulaginu þverkubbuð í sundur og fyrirkomulagið aptur byggt á 2 ólíkum, gagnstæðum grundvallarreglum, og ber því í sjálfu sér sína eigin eyðileggingu.

Til þess nú að geta haldið grundvallarreglu þessa nýja fyrirkomulags frá hinu lægsta stigi til hins efsta, hef eg því orðið að stínga upp á myndun nýs úrskurðarvalds í sveitamálefnum, sem væri í samhljóðun við þau völd, er eptir frumvarpinu höfðu áður fjarlað um þau hin sömu mál, að minnsta kosti til bráðabyrgða, þángað til ákveðið væri um fyrirkomulag landstjórnarinnar hér yfir höfuð. Þetta æðsta úrskurðavald til bráðabyrgða ætla eg megí hafa í alþingi, og að þángað eigi fyrst um sinn að leggja síðustu úrslit allra þeirra sveitamála, sem sýslunefndirnar greinir á um; þegar menn gæta þess, að í alþingi sitja bæði kosnir fulltrúar úr hverri sýslu landsins, og einnig hinir reyndustu og ágætustu lagamenn og embættismenn, sem hér er kostur á, þá geta menn óhult treyst því, að hæfilega fjölmenn nefnd alþingismanna muni geta látið fram koma svo rættvís úrslit sveitamálefna, sem fremst er kostur á, eins og allir mega sjá, að þetta fyrirkomulag er alls ekki fráleytt því, sem upp á er stúngið um stjórn sveitamálanna á hinum lægri stigum. Alþing kemst að vísu ekki yfir, að greiða úr þeim málum um hinn vanalega þíngtíma, ásamt öðrum störfum þess, en þó að þeir sjö menn, sem alþing kysi til að skera úr sveitamálum, þó að þeir sætu

að þeim verkum svo sem hálfs mánaðar eður 3 vikna tíma eptir þing, og það kostaði landið milli 3 og 4 hundruð dala fram yfir hinn vana-lega alþingiskostnað, þá treysti eg því, að einginn sè sá, er telji þetta, eða þyki það ekki vel tilvinnanda til þess, að fá framgeingt einni og sömu grundvallarreglu í sveitamálum frá hinu lægsta stigi þeirra til hins efsta, að mega eiga vísa meðferð og úrslit þeirra mála í einni og sömu samhljóðun, eins síðast sem fyrst, og mega eiga þau ekki að eins undir hinum helztu mönnum lands þessa, heldur undir nefnd þeirra manna, sem bæði þjóðin og konúngurinu hefur útvalið til að segja álit sitt um öll mál þessa lands. Einúngis með þessu fyrirkomulagi getur, eptir mínum skilnínigi, þeirri grundvallarreglu orðið framgeingt, sem alþing 1853 og nú einnig stjórnin hefur viljað byggja á hið nýja fyrirkomulag sveitamálanna; sjái nokkur eðlilegri og betri ráð, til að fá þessari grundvallarreglu framgáng, hvort heldur er í bráð eða leingd, þá er eg manna fúsastur til að aðhyllast þau; það er ekki *mín* meining, sem eg er fastur á, heldur á grundvallarreglunni. En heldur en að hún, þó miklu sè betri að undirstöðu, sè þverkubbuð, þá vil eg miklu heldur fyrst um sinn halda því fyrirkomulagi á sveitarmálefnum, sem er, því þó það megi betra vera og því sè ábótavant, eins og af öllum er viðurkennt, þá verður því framgeingt eptir einni og sömu grundvallarreglu, eins og eg hef sagt hér að framan, frá hinu lægsta stigi til hins efsta, og því verður miklu affarabetra að halda henni, og því fyrirkomulagi, sem þar á er byggt, að minnsta kosti í bráð, heldur en að snara því frá sèr fyrir annað, sem er á eingri fastri undirstöðu byggt.

Þetta eru ástæðurnar, sem eg byggji á ágreiningsuppástúngu mína í stað „27. og 28. greinar meira hlutans“, og varauppástúnguna, sem eg hef teingt þar við, og þannig hljóða:

Þegar sýslunefndir greinir á um eitthvert sveitamál, þá skulu hin síðustu úrslit þeirra mála fyrst um sinn liggja undir alþing, þángað til ákveðið er bæði um stöðu Íslands í stjórnarfyrrirkomulagi alls konúngsveldisins og um hvers kyns yfirstjórn hér á landi. Sýslunefndir þær, sem ágreinir, skulu því senda alþingi öll skjöl slíkra mála, ásamt álitsskjölum sínum um þau.

Til þess að meðhöndla og gjöra út um öll þess konar mál, kys alþingi, í hvert skipti og það kemur saman, 7 manna nefnd úr sínum flokki, og er einginn rétt kjörinn í þá nefnd, nema hann fái meir en helmúg allra þeirra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild.

Nefnd þessi tekur til starfa í Reykjavík, undir eins og alþingi er slitið, kys sèr formann úr sínum flokki og skiptir síðan störfum með sèr eptir þeim reglum, sem hún setur sèr sjálf. Nefndin má aldrei sitja að störfum þessum leingur en 3 vikur. Nefndarmenn fá sömu dagpeninga, og alþingismenn fá nú; og skal fyrst um sinn, og þar til öðruvísi verður ákveðið, jafna þeim kostnaði niður ásamt með og eins og öðrum kostnaði til alþingis.

En til vara:

Að hinu nýja fyrirkomulagi, sem upp á er stungið á stjórn hreppsveita og sýslusveita-málefnum, verði frestað fyrst um sinn, þángað til búið er að ákveða hvers kyns yfirstjórn á Íslandi og stöðu þess í stjórnarfyrirkomulagi gjörvalls konungsveldisins.

Reykjavík, 27. d. júlímánaðar 1855.

Jón Guðmundsson.

Frumvarp

til tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi, eins og það yrði eptir breytingum nefndarinnar.

1. gr.

Hér eptir skal amtsráð í hverju amti, sýslunefnd í hverri sýslu og hreppsnefnd í hverjum hrepp, hafa á hendi stjórn allra sveitamálefna á Íslandi, sem nú skal greina.

2. gr.

Í hreppsnefndinni í hreppi hverjum skulu ætíð vera þrír, eða fimm, eða sjö menn eptir fjölmenni hreppanna, og skulu þeir kjörnir af hreppsbúum þeim, er til þess hafa rétt, eins og síðar skal greint.

Amtmaður skal ákveða nákvæmar tölu þeirra manna, er hreppsbúar skulu kjósa, eptir að hann um það hefur leitað álits kunnugra manna í hreppnum.

3. gr.

Rétt til að taka þátt í kosningu hreppsnefndarmanna og til að verða kosinn á hver búandi maður í hreppnum, sem hefur óflekkað mannorð og er 25 ára að aldri, hefur seinasta árið haft fast aðsetur í hreppnum, geldur til fátækra, stendur ekki í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk og er fjár síns ráðandi.

4. gr.

Feður með niðjum mega ekki vera í senn í hreppsnefndinni.

Beri svo við, að þess konar skyldugleiki sé á millum þeirra, er kosnir eru, þá skal sá sitja í hreppsnefndinni, sem flest hefur atkvæði, en hafi þeir jöfn atkvæði, rýmir sonur fyrir föður.

5. gr.

Hreppsnefndarmenn eru valdir fyrir 4 ár, þó skal meiri hluti þeirra, sem kosnir eru í fyrsta skipti, eptir að tilskipun þessi er orðin að lögum, ganga úr nefndinni að tveim árum liðnum, og geti þeir ekki komið sér saman um það, hverjir úr skuli ganga, ræður hlutkesti, en hinn hluti nefndarinnar ekki fyr en eptir 4 ár. Samkvæmt þessu geingur síðan ætíð annaðhvort ár helmíngur hreppsnefndarmanna úr nefndinni. Ef nokkur, einhverra sérlegra orsaka vegna, geingur úr nefndinni, áður en þau 4 ár eru liðin, skal sá, sem kosinn er í stað hans, að eins vera þann tímann af þeim 4 árum, sem eptir er, þegar hinn geingur úr. Sá, sem geingur úr, getur ætíð orðið kosinn á ný, og tekur hann sæti eptir hinni nýju kosningu. En ef hann hefur verið í hreppsnefndinni ekki skemur en 3 ár, er hann ekki skyldur að taka við kosningu, fyr en að liðin eru eins mörg ár, eins og hann hefur verið í hreppsnefndinni; eins skal sá, sem orðinn er sextugur, ætíð fyrir þá sök mega afsaka sig frá, að taka við kosningu, ef hann verður kjörinn.

6. gr.

Kosningar eiga ætíð, nema þegar aukakosningar viðþarf, að fara fram á hreppskila-þingum á vorin, og skal undirbúa þær á þann hátt, að samin sé skrá yfir alla kjósendur og kjörgeinga, og skal kjörstjórnin annast það. Í henni skulu í fyrsta skipti vera 3 af hreppsbum, er sýslumaður tilnefnir, en eptirleiðis forstjóri hreppsnefndarinnar og 2 menn úr hreppsnefndinni, er hún sjálf kys til þess.

Hreppstjórar skulu hjálpa kjörstjórninni til að semja skrá þessa; skrána skal leggja fram við kirkjur, svo allir geti séð hana, 3 vikum áður, og finni nokkur, að einhver er á skránni, sem ekki hefur rétt til þess, ellegar ef nokkrum er sleppt, sem þar á að standa, skal hann fyrir kosningardaginn eða á honum sjálfum koma fram með mótbáru sínar eða kröfur, sem kosningarnefndin þá sker úr, þegar hún hefur feingið skýrslur þær, sem þeir, er við eru, geta gefið.

7. gr.

Með þingboði skal auglýsa dag og stund, þegar kosningar skulu fram fara, og skal þingboðið vera geingið boðleið um hreppinn 8 dögum áður. Kosningar fara fram í heyranda hljóði, og allir kjós-

endur, sem vilja nota kosningarrétt sinn, skulu koma sjálfir á fund, og skýra munnlega frá, hverja þeir velji, og skal það jafnóðum ritað í kosningarbókina. Þegar öllum kjósendum hefur gefizt kostur á að greiða atkvæði, og búið er að bóka þau, skal forstjóri kjörstjórnarinnar lesa greinilega upp öll atkvæði og hinir í kjörstjórninni rita þau upp og telja þau saman. Þeir, sem hafa flest atkvæði, þegar talið er upp, eru kjörnir hreppsnefndarmenn. Ef fleiri hafa jafnmörg atkvæði og eru þá of margir, ræður hlutkesti.

8. gr

Ef sá, sem orðinn er fyrir kosningu, færist undan því að taka við henni, skal kjörstjórnin skera úr því, hvort afsökun hans er gild. Ef meira hluta kjörstjórnarinnar virðist hún næg, skal kjósa á ný; að öðrum kosti skal sá, sem kjörinn er, bera umkvörtun sína undir sýslunefndina, ef hann vill ekki láta sér lynda úrskurðinn. En í fyrsta sinni, þegar kosið er til hreppsnefnda, skal sýslumaður einn skera úr þeirri umkvörtun. Hafi nokkur eitthvað að kæra yfir kosningargjörðinni og einkum yfir úrskurðum þeim, er gefnir hafa verið henni viðvíkjandi, skal hann senda bréflaga umkvörtun til kjörstjórnarinnar innan 8 daga, eptir að úrskurðurinn er gjörður, eða kosningargjörðinni er lokið, ef að hún á að geta komið til greina, og skal kjörstjórnin viðstöðulaust senda hana sýslunefndinni með álitinu sínu, er þá sker úr henni. Ónýti hún þá kosninguna, skal kjósa á ný.

9. gr.

Ef nokkur hreppsnefndarmaður, á meðan hann eptir 5. grein á að vera í hreppsnefndinni, missir einhvern þann hæfilegleika, er hann þarf til að standa í þeirri stöðu, skal honum vikið frá. Ef að slík tálmun kemur fyrir, er samkvæmt 3. grein gjörir hann óhæfan til um tíma að gegna þeirri köllun, skal honum um hríð bægt frá þessum störfum, þángað til hún annaðhvort hverfur, eða sjá má, að hún verði til língframa. Hlínir hreppsnefndarmenn eiga að skera úr ágreinung þeim, sem verður í þess konar efnum, eða þegar einhver hreppsnefndarmaður hefur brotið svo mjög á móti skyldu sinni, að nauðsyn ber til, að hann fari úr nefndinni, en þó skal hlutaðeiganda gefinn kostur á, að bera málið undir sýslunefndina. Ef nokkur á tíma þeim, sem hann eptir hinum almennu reglum átti að standa í þessari stöðu, fær ástæðu til að beiðast lausnar, og hreppsnefndin, eða að öðrum kosti sýslunefndin (8. gr.) veitir bæn hans, skal kjósa á ný.

10. gr.

Undir eins og kosningu hreppsnefndarmanna er lokið á þann hátt, sem hér að framan er greint, og kosningar eru lagfærðar, ef þeim hefur verið áfátt í nokkru, skal hinn elsti af þeim, sem kjörnir eru, kveðja hreppsnefndarmennina til fundar til að velja sèr forstjóra.

Ef fleiri fá jafnmörg atkvæði, skal kosið um þá, og ef þá enn verður einginn atkvæðamunur, þá skal hinn elsti þeirra, er jafnmörg atkvæði hafa, vera forstjóri. Forstjóri fer frá í lok hvers fardagaárs, og skal hann ætíð á seinasta ársfundi láta velja forstjóra fyrir hið komandi ár; þó má velja hinn sama forstjóra aptur.

11. gr.

Forstjóri ákveður bæði aðalfundi og aukafundi hreppsnefndarinnar, og kveður nefndarmenn til fundar; hann stjórnar umræðunum á fundum, ritar í gjörðabókina og sèr um, að ályktanir nefndarinnar sèu nákvæmlega bókaðar. Hann sèr einnig um, að allar ályktanir verði framkvæmdar, og hefur brèfagjörð á hendi. Forstjóri getur einnig í öðrum einstökum tilfellum, með samþykki hreppsnefndarinnar, látið aðra hreppsnefndarmenn annast um brèfagjörð og annað, sem framkvæma þarf. Loksins geymir forstjórinn allar gjörðabækur, brèf og önnur skjöl og skilríki, er snerta málefni hreppsnefndarinnar.

12. gr.

Einga ályktun getur nein hreppsnefnd gjört, nema meiri hluti hennar sè að minnsta kosti viðstaddur. Þegar nefndarmenn eru ekki á eitt sáttir, skal farið eptir atkvæðafjölda. Ef að jafnmörg eru atkvæði, ræður atkvæði forseta. Allir hreppsnefndarmenn, sem við eru staddir, rita nöfn sín undir gjörðabókina.

13. gr.

Hreppsnefndirnar skulu eptirleiðis hafa á hendi öll þau almennu málefni, er varða hreppinn allan sem fèlag út af fyrir sig. Þó skal hlutaðeigandi sóknarprestur, eins og að undanfögnu, hafa sèrdeilisleg afskipti af uppeldi og uppræðingu unglínga í hreppnum, og hvort sem hann er í nefndinni eða ekki, þá skal hún, ef hún ekki getur komið sèr saman um þau mál við prestinn, án tillits til atkvæðafjölda, yfir höfuð að tala fara eptir tillögum hans í þessu efni. Hreppsnefndin kýs á hverjum fundi úr sínum flokki einn eða tvo menn, er annast öll fátækramálefni milli funda, samkvæmt reglug. 8. jan. 1834.

14. gr.

Hreppsnefndin skal á ári hverju gjöra áætlun um öll útgjöld,

er hún ætlað að hreppurinn þurfi á árinu, og jafna þeim niður á hreppsþúa eftir sömu reglum, sem hingað til. Ef einhver er óánægður með ákvörðun hreppsnefndarinnar um sveitartillag hans, getur hann borið umkvörtun sína upp fyrir sýslunefndinni. Þó skal hver maður greiða, eins og ákveðið er, sveitarútsvar það, er honum hefur verið gjórt; en fari svo, að það eftir úrskurði sýslunefndarinnar verði lækkað, þá skal borga honum aptur það, sem hann hefur gildið um of.

Hreppsnefndin kys úr flokki sínum fêhirði, og skal hann gjöra reikning á ári hverju um allar tekjur og gjöld hreppsins. Reikning þenna skal öll hreppsnefndin rannsaka, en þó getur hún falið einum á hendur að skoða hann fyrst og gjöra athugasemdir við hann. Ef gallar þykja á reikningnum, og vill ekki sá, er reikninginn gjörði, kannast við þá, skal sýslunefndin skera úr ágreiningnum. Sýslunefndinni skal falið á hendur að ákveða lögun og skipulag á sveitarreikningunum.

15. gr.

Öll hreppsnefndin hefur ábyrgð á, að reikningurinn sé réttur. Hún skal og ábyrgjast sjóði, kröfur og aðrar eigur hreppsins. Þegar búið er að endurskoða reikninginn, skal leggja hann fram í 3 vikur á hentugum stað, þar sem hreppsþúar geta séð hann, og skal það auglýst áður. Síðan skal senda hann sýslunefndinni til yfirlits og úrskurðar.

16. gr.

Hreppsnefndirnar skulu þar að auki vera í ráðum með um öll önnur hreppamálefni, að svo miklu leyti sem eðli þeirra leyfir. Þannig skulu þær eftir tilhlutun sýslunefndanna annast um, að vegum í hreppnum sé hæfilega við haldið og að þeim sé breytt og þeir sæu bættir, þegar þörf er á.

17. gr.

Hreppsnefndinni skal gefinn kostur á, að láta í ljósi álit sitt, þegar eitthvað skal gjöra í sveitarinnar þarfir, sem ekkert er beinlínis ákveðið um í hinum gildandi lögum. Henni skal og heimilt að gjöra uppástungur um þess konar málefni við hlutaðeigandi stjórnendur. Hreppsnefndin skal einnig hafa gætnr á, hvernig bæta megi lækna-skipun og yfirsetukvenna, og bera það undir álit og úrskurð sýslunefndarinnar, og eins, hvað gjöra mætti af hálfu hins opinbera til þess að stöðva næmar sóttir í hreppnum, þó skal þetta ekki vera

því til fyrirstöðu, að strax sè tekið til þeirra ráða, er þörf er á, þegar ekki er tími til að leita fyrst álits hreppsnefndarinnar.

Síðar skal það með lögum ákveðið, hverja tilsjón hreppsnefnd-irnar skuli hafa með kirkjum, kirkjureikningum, stöðunum og krist-fjárförðum.

18. gr.

Hreppsnefndin skal af ítrasta megni reyna til að afstýra húsgangi og flakki í hreppnum og eins leitast við að viðhalda góðri reglu yfir höfuð að tala.

19. gr.

Hreppsnefndin skal eiga 4 aðalfundi á ári, um miðjan vetur, þegar fært er, á vorin, um miðsumar og á haustfn, og þar að auki svo opt aukafundi, sem forstjóra þykir þurfa, eða ef helmíngur nefnd-armanna, eða sýslumaður beiðist þess, ellegar prestur eða fátækra-stjóri, þegar um kennslu og fátækra-málefni er að ræða.

20. gr.

Útgjöldum þeim, sem þurfa til að útvega skriffæri og gjörða-bækur, til að borga undir bréf, til sendiferða, o. s. frv. skal jafna miður á hreppinn ásamt öðrum sveitargjöldum. Forstjóri gjörir reikn-ing um útgjöld þessi.

21. gr.

Í sýslunefnd þeirri, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverri sýslu, skulu, auk sýslumanns, sem er sjálfkjörinn, vera ekki færri en 4 og yfir höfuð að tala ekki fleiri en 8 menn. Sýslumaður er formaður nefndarinnar og hefur þó atkvæðisrètt í öllum málum. Atkvæði hans sker úr í þeim málum, þegar atkvæði eru jafnmörg.

22. gr.

Í Skaptafellsýslunum er sín sýslunefnd í hvorri sýslunni og sýslu-maður formaður þeirra.

23. gr.

Í hverja sýslunefnd kjósi hver hreppsnefnd einn úr sínum flokki hið fyrsta ár. Þar sem eru fleiri en 8 hreppar í sýslu skal það á sýslunefndarinnar valdi, að ákveða með atkvæðafjölda, hvort fleiri hreppar og þá hverjir skuli senda menn á sýslunefndarfund á ári hverju; en einginn hreppur má vera undan því þeginn, að senda fulltrúa, leingur en 2 ár í senn.

Sèrhver hreppsnefnd á rètt á, þó ekki eigi hún það ár að senda sýslunefndarmann, að senda fulltrúa sinn til sýslunefndar til að skýra

þau málefni, og halda svörum uppi í þeim, sem þá hreppsnefnd varða, en ekki eiga slíkir fulltrúar atkvæðis-rétt á þeim sýslunefndarfundum.

24. gr.

Fund skal sýslunefnd halda einn á ári hverju og þar að auk á formaður nefndarinnar rétt á, að ákveða aukafundi, svo opt sem þörf krefur. Eins skal aukafund halda, ef meiri hluti nefndarmanna beiðist þess.

25. gr.

Sýslunefndin hefur þessi störf á hendi:

- a, Hún skal endurskoða alla sveitarreikninga hreppsnefndanna og skera úr þeim og hafa gætur á, að efnum hreppsins sé hæfilega varið og þau ávöxtuð.
- b, Hún skal ekki að eins skera úr málefnum þeim, sem um er getið í 8., 9., 14. og 16. gr. tilskipunar þessarar, heldur einnig úr öllum ágreiníngi, sem verður á milli hreppsnefndanna í sýslunni, um framfærslu fátækra eða önnur sveitarmálefni. Og yfir höfuð að tala hefur sýslunefndin á hendi hin sömu ætlunarverk, að svo miklu leyti sem gjörvalla sýsluna snertir, sem hverri hreppsnefnd er ætlað í sínum hreppi.
- c, Hún skal annast um hjóðveg, þínghús, ferjur, brýr, lendingar og almennar fjárréttir í sýslunni, o. s. frv.
- d, Hún skal gjöra árlega áætlun um upphæð þess kostnaðar, sem þessi almennu störf í sýslunni ár hvert útheimta. Kostnað þenna skal sýslunefndin leggja að helmíngi á allt lausafé í sýslunni, en að helmíngi á öll jarðagjöldin, og jafnar hún síðan niður og ákveður, hve mikið eptir þessum mælikvarða hverjum hreppi beri að greiða.

26. gr.

Hreppsnefnd í hverjum hreppi sé skyldug til að skrifa formanni sýslunefndarinnar til með nægilegum fyrirvara, þegar hún hefur áformað að bera upp á sýslufundi sérstaklega, en þó almenníng varðandi uppástúngu, svo formaður sýslunefndarinnar geti, áður en næsti sýslufundur byrjar, gjört það kunnugt þeim hreppsnefndum, sem eptir áðurgjörðri ráðstöfun áttu að því sinni að fríast við, að láta menn úr sínum flokki mæta á sýslufundi.

27. gr. (meira hlutans).

Þegar sýslunefndir í sama amti ágreinir, skal hver þeirra fyrir sig kjósa einn mann til að leggja seinasta úrskurð á málið með hlutaðeigandi amtmanni, sem skal vera formaður þeirrar nefndar.

Sýslunefndirnar gefi honum til kynna, hverja þær kjósi til þessa, og kallar hann þá til fundar við sig með nægum fyrirvara. Mæti þá einginn fyrir einhverrar sýslunefndar hönd, sker amtmadurinn með hinum, sem mættur er, eða, ef fleiri en tvær sýslur ágreinir, með hinum, sem mættir eru, úr málinu; mæti einginn, sker hann einn úr því. Þyki einhverri sýslunefnd amtmadurinn hafa haft fyrirvara þenna of stuttan, svo að fulltrúi hennar ekki þess vegna hafi getað mætt, getur hún kært það fyrir innanríkisráðgjafanum, sem, ef honum þykir ákæran á rökum byggð, ónýtir úrskurðinn og býður amtmanninum að taka málið aptur fyrir til löglegrar meðferðar og úrskurðar.

28. gr. (meira hlutans).

Þegar sýslunefndum, sem eru sín í hverju afnti, ber eitthvað á milli, skulu amtmenn leita um það úrskurðar hlutadeiganda stjórnarráðs og leiðbeina málinu með aliti sínu. Þó skulu þessi seinustu úrslit málauna, sem getið er í þessari og í næstu grein hér á undan, þegar sýslunefndum ber eitthvað á milli, að eins gilda, þángað til ákveðið er um stöðu Íslands í gjörvöllu konungsveldinu og um vald og verkahring alþingis.

Minni hlutinn (*Jón Guðmundsson*) í stað 27. og 28. gr. meira hlutans.

Þegar sýslunefndir greinir á um eitthvert sveitamál, þá skulu hin síðustu úrslit þeirra mála fyrst um sinn liggja undir alþing, þángað til ákveðið er bæði um stöðu Íslands í stjórnarfyrríkomulagi alls konungsveldisins og um hvers kyns yfirstjórn hér á landi. Sýslunefndir þær, sem ágreinir, skulu því senda alþingi öll skjöl slíkra mála, ásamt álitsskjölum sínum um þau.

Til þess að meðhöndla og gjöra út um öll þess konar mál, kys alþingi, í hvert skipti sem það kemur saman, 7 manna nefnd úr sínum flokki, og er einginn rétt kjörinn í þá nefnd, nema hann fái meir en helming allra þeirra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild.

Nefnd þessi tekur til starfa sinna í Reykjavík, undir eins og alþingi er slitið, kys sèr formann úr sínum flokki og skiptir síðan störfum með sèr eptir þeim reglum, sem hún setur sèr sjálf. Nefndarinn má aldrei sitja að störfum þessum leingur en 3 vikur. Nefndarmenn fá sömu dagpeninga, og alþingismenn fá nú; og skal fyrst um sinn og þar til öðruvísi verður ákveðið, jafna þeim kostnaði niður ásamt með og eins og öðrum kostnaði til alþingis.

En til vara:

Að hinu nýja fyrirkomulagi, sem upp á er stúngið á stjórn hreppsveita- og sýslusveita-málefna, verði frestað fyrst um sinn, þángað til búíð er að ákveða hvers kyns yfirstjórn á Íslandi og stöðu þess í stjórnarfyrirkomulagi gjörvalls konungsveldisins.

29. gr.

Í amtsráði því, er samkvæmt 1. grein skal stofna í hverju amti, skulu sitja: amtmáðurinn í hverju amti, sem er forseti, í Suður-amtinu biskupinn á Íslandi, í hverju hinna einn prófastur, sem biskupinn þar til kys, og þar að auki þrír menn aðrir, sem alþing velur með meiri hluta allra atkvæða, í hvert sinn sem það kemur saman; skulu þessir þrír hafa starfa þenna á hendi milli alþinga. Alþing kys og einn mann í hvert amtsráð til vara, og á hann setu í amtsráðinu í forföllum hinna.

30. gr.

Amtsráðið heldur fund einu sinni á ári, á vorin, á þeim stað og tíma, er amtmáður nákvæmar ákveður. Amtmaður hefur einnig rétt á, að kveðja það til fundar endrarnær, og skal það ætíð gjört, þegar meiri hluti amtsráðsins beiðist þess. Þegar því verður við komið, skal þeim, sem í amtsráðinu sitja, áður en fundur er haldinn, gefið til vitundar, hvaða málefni koma eigi til umræðu. Einn úr amtsráði, sem það sjálf nefnir til þess í hvert skipti, skal rita í gjörðabókina, og skulu allir, sem við eru af amtsráðinu, skrifa undir hana.

31. gr.

Amtsráðið hefur þessi störf á hendi:

- a, Það til tekur, hve miklu fê á ári hverju skuli jafna niður handa amtsjafnaðarsjóðnum, og skal þar með talinn fjórðungur sá af alþingisskatti, sem lendir á lausafê, og ákveður, hvernig verja skuli fê jafnaðarsjóðsins, búnaðarsjóðsins í Vesturamtinu og í Norður- og Austur-amtinu, og annara sjóða og gjafafjár, er nú heyrir undir stjórn amtanna eður stiptsyfirvaldanna, að því leyti gjafabréfin eða aðrar sèrstaklegar ákvarðanir eru því ekki til fyrirstöðu.
- b, Það ber umhyggju fyrir, að fê sjóða þeirra, er nefndir eru í staflíð a, sè ávaxtað og óhult veð fyrir því eptir reglum þeim, sem gilda um fê almennra stiptana, og sèr um, að reiknfngamaður, er það tekur til þess, gjöri á ári hverju skipulegan reiknfng um fê þetta. Að því leyti reiknfngar þessir ekki verða rannsakaðir og úrskurðaðir í hlutaðeigandi stjórnarráði eptir sömu

- reglum, og hínnað til, skal amtsráðið einnig taka mann til að rannsaka þá, og sker síðan sjálft úr þeim.
- c, Amtsráðið skal, þegar það hefur leitað álits sýslunefndanna, gjöra uppástúngu um það, hvort stofnaður verði fátækra sjóður í amtinu, hverjar tekjur hann skuli fá, hver gjöld skuli greiða úr honum, og stjórna fátækra sjóði þessum, ef hann yrði stofnaður.
 - d, Amtsráðið skal sjá um, að ágríp af ársreikningum allra áðurtaldrar sjóða verði birt á prenti, og skal þess einnig þar á eptir getið, hver sè uppruni þeirra og tilgáangur.
 - e, Það skal sjá um almennínga í amtinu og aðalfjallvegi amta í millum.

32. gr.

Öll útgjöld, sem leiða af störfum amtsráðsins, og einkum fyrir gjörðabækur þær, sem amtsráðið hefur, skal greiða af jafnaðarsjóði amtsins.

33. gr.

Tilskipuu þessi gildir ekki í Reykjavíkkaupstað, og skal þar framvegis farið eptir reglum þeim, sem gefnar eru í tilsk. 27. nóvember 1846 um bæjarstjórn í greindum kaupstað.

Því næst var 1. kaflí málsins, 1.—20. gr. nefndarfrumvarpsins, tekinn til umræðu.

Framsögumaður: Eg skal nú ekki fara mörgum orðum um þenna 1. kafla máls þessa. Einúngis vil eg taka það fram, að nefndinni líkaði vel aðalstefna hins konúnglega frumvarps, sem vildi, að bændur tækju meiri þátt, en verið hefur, í stjórn sveitarmálefna hér á landi. Frá þeirri hlið var því nefndin ekkert á móti frumvarpinu, enda þó hún gæti ekki fallizt á amtsráð þau, sem þar var gjört ráð fyrir, bæði vegna kosninganna í þau og verkahríngs þeirra. Þess vegna stakk hún upp á sýslunefndum í stað þeirra amtsráða, sem frumvarpið fór fram á, bæði vegna þess, hvað öll ferðalög eru hér örðug, þegar um leingri vegi er að fara, og líka vegna kunnugleika, sem þær yrðu að hafa meiri í hreppunum en amtsráðin. Nefndin áleit því, að sýslunefndir væru hér í öllu tilliti hentugri en amtsráð þessi. En eg skal ekki fara um þetta fleirum orðum að sinni. Þó vil eg geta þess, að flestar breytingar nefndarinnar á hinu konúnglega frumvarpi eru sprottnar af þessari aðalbreytíngu hennar, að hún hefur sett sýslunefndir í staðinn fyrir amtsráð; þó var það ekki meíníng nefndarinnar að hafa eingín amtsráð, heldur það, að

amtsráðin skyldu ekki hafa yfirurskurðarvald í sveitamálum, heldur umsjón hinna opinberu sjóða í ömtunum og reikninga þeirra, en þegar sýslunefndirnar greindi á, þá skyldu kosnir menn, ásamt amtmanni, skera úr misklifðinni. En eg skal ekki orðleingja meira um þetta, fyr en eg heyri ræður þingmanna um málið.

E. Ó. Kúld: Það hlýtur að vera öllum ljóst af nefndarálitinu, hvaða áltuga nefndin hefur gjört sér á, að vanda það, sem bezt, og við þenna 1. kafla málsins finn eg nú ekki margt athugavert. Eg vildi að sönnu heldur, að 1. gr. væri nokkuð öðruvísi orðuð, en hjá nefndinni, þannig að orðið „allra“ felli í burtu. Mér finnst þetta orð: „allra“, geta komið í bága við þá skoðun, sem eg hef á málinu, og vil eg því áskilja mér rétt til breytingaratkvæðis um þetta við 1. gr. frumvarpsins. Þar sem talað er um fundi hreppanefndanna í 19. gr., og gert ráð fyrir, að þeir sæu 4 aðalfundir á ári að minnsta kosti, og, ef til vill, fleiri, þá þykir mér betra, að aðalfundirnir sæu ei ákveðnir nema 2, haust og vor, og vil því áskilja mér breytingaratkvæði á þá leið, að hreppanefndir skuli halda 2 aðalfundi á ári, en mega hafa þá fleiri, ef nauðsyn þykir til bera; því það getur víða orðið torsókt að halda fundi um miðjan vetur.

P. Jónassen: Það, sem eg einkum fann athugavert við hið upplesna nefndarálit, er sú breyting, sem það hefur stúngið upp á í stjórnarfrumvarpinu, að stjórnin auk hreppsnefndanna og amtsráðanna skuli stofna hér sýslunefndir. Þessi breyting er svo mikilvæg, að eg með henni álfít grundvallarreglunni í stjórnarfrumvarpinu haggad. Eg hefði samt látið þetta vera, hefði nefndin getað komizt hjá amtsráðunum, en það gat hún hvorki nè hefur gjört; en fyrst hún gat það ekki, þá skil eg ekki, hvers vegna hún hefur stúngið upp á sýsluráðum, og lagt undir þau mest allt af því, sem eptir frumvarpinu er ætlað amtsráðunum, sem eins vel og öllu betur geta ráðið málunum til lykta. Það liggur í augum uppi, að stjórnarfrumvarpið byggir á þeim eðlilegasta grundvelli, það byggir nefnil. á því, að það eru hrepparnir, og ömtin, sem hér í landi eru þau einustu aðal-sveitafélög (*Communes*) eða félög, sem upp á sameiginlegan kostnað hafa sérstakleg málefni og stofnanir að annast, en í sýslunum á þetta sér ekki stað; þar er ekkert slíkt, er allir hrepparnir í sýslunni eigi sameiginlega að annast, og það eru eingir sýslusjóðir til, en það eru bæði til hreppasjóðir og amtssjóðir, og það er því eðlilegt og í sjálfu sér gagnlegt, að bæði hreppabændurnir og amtsbúarnir fái hlutdeild í stjórninni á málefnum sínum, bæði hvað sjálf útgjöldin snertir,

sem og hvernig með þau er farið, og þessa skoðun hefur stjórnarfrumvarpið. Að því leyti það er tekið fram af nefndinni, að amtsráðin geti ekki þekkt til í einstöku hreppum, en þetta þekki sýslunefndirnar, vil eg geta þess, að í slíkum efnum má bæði fá upplýsingar hjá hreppsnefndunum og sýslumanninum, svo ekki réttlætir þetta nauðsyn sýsluráðanna. Eg verð einnig að halda, að amtsráðin yfir höfuð hljóti að hafa betri þekkingu á því, hvernig skera eigi úr málunum, sem fyrir koma, en sýsluráðin, og að þau, ef til vill, einnig muni ráða þeim með meira fylgisleysi til lykta en sýsluráðin. En sér í lagi hef eg þó það á móti sýsluráðunum, að meðferð á sveitamálefnum verður með þessu móti margbrotin og flókin, og kostnaðarsöm, og úrslit málanna svo leingi á leiðinni. Þetta vil eg leyfa mér að biðja þingið að athuga vandlega, um leið og eg get þess, að það kom líka fram á sínum tíma í Danmörku, þegar stjórn sveitarmálefna var rædd á standahíngunum, að stofna sýsluráð (*Jurisdictionsraad*) eins og millilið milli sóknarráðanna og amtsráðanna, en það þókti ekki tiltækilegt, og varð því ekki af því; eg get þessa af því það hagar mörgu líkt til þar og hér í sveitastjórnarmálum á landinu. Eg ítreka það því aptur, að eg vil heldur, að allt standi við það sama í meðferð og stjórn sveitarmálefna hér, en að hún verði svona margbrotin, flókin og kostnaðarsöm, eins og hún hlýtur að verða, ef nefndarinnar uppástungu yrði framgeingt. Að öðru leyti hneigist eg að þeirri skoðun, að það sé reyndar ekki eins mikil nauðsyn, eins og margir ætla, til þess að breyta því núverandi fyrirkomulagi á sveitarstjórninni, og að í öllu falli ekki sé kominn tími til þess að breyta henni svo algjörlega, eins og hér er ætlað til, því eg held þjóðin sé ekki enn þá nógu vel undirbúin til þess að geta áttað sig í því nýja fyrirkomulagi, og allrasízt svo margbrotnu, eins og nefndin hefur stungið upp á.

Framsögumaður: Eg ætlaði hinn heiðraða 3. konúngkjörna þingmann svo kunnugan öllu á landi hér, að eg vænti sízt slíkrar ræðu frá honum, sem hann flutti núna. Að öðru leyti fannst mér lítið í ræðu hans annað en það, sem fram er tekið í ástæðum hins konúnglega frumvarps, og því ekki þörf á að svara því meir, en gjört er í inngangi nefndarálitsins. En viðvíkjandi því, er hann sagði, að sýslunefndir (*Jurisdictionsraad*) hefðu ekki komizt á í Danmörku, þó upp á þeim hefði verið stungið, þá er hann því eins kunnugur og eg, að þar stendur allt öðruvísi á, þar sem heilt amt er þar víða ekki stærra en einn hreppur hér á landi. Og ef Ísland

er Danmörku ólíkt í nokkru, þá er það í því, hvernig sveitastjórnin þarf að vera á hvorum þeirra staða, þar sem landslagið er svo fjarska- lega ólíkt. Og þó að þessi „*Jurisdictionsråd*“ kæmust því eigi á í Danmörk, flýtur alls ekki þar af, að sýslunefndir kunni ekki að eiga vel við hær á landi. Það eina, sem mér finnst þess vegna áfátt frumvarpi stjórnarinnar, er, að það er um of lagað eptir dönsku fyrir- komulagi, og dönskum sveitastjórnarlögum 13. ág. 1841, t. a. m. í 2. gr., þar sem sýslumönnum er gefinn rættur á, að sækja fundi hreppa- nefnda og *gefa þar atkvæði*; þetta er líka svona í sveitastjórnarlög- um Dana, eins og í frumvarpi stjórnarinnar. En þessu er aptur breytt með lagabóði 22. marz í ár, og sèst meðal annars af þessu, hve hæpið það getur verið, að laga um of íslensk lagabóð eptir dönsk- um, því hinar dönsku lagaákvarðanir eru líka breytingum undir- orpnar, og því er einnig hær mjög varúðarvert að byggja á þeim grundvelli, sem reynslan hefur brotið niður í Danmörku. Nefndin hefur heldur öldungis ekki gjört málin flóknari með sýslunefndunum, heldur þvert á móti; því þá mundi fjöldi sveitarmála ekki fara leingra en til þeirra, og amtsráð það, sem nefndin hefur stungið upp á, hefur ekki úrskurðarvald, heldur umsjón opinberra sjóða. Yfirúr- skurðarvöldin, eða „*Instancerne*“, fjölga heldur ekkert við þetta, af því svo mörg mál komast ekki leingra en til sýslunefndanna; það munu líka nærfellt allir hær vera á því máli, að eigi hær nokkur breyting að komast á í stjórn sveitamálefna, þá verði að stofna sýslunefndir, þar eð þær eru þegar farnar að myndast í landinu, og eg sè þeim heldur ekkert verulegt til fyrirstöðu. Þingmaður Snæ- fellínga vildi sleppa orðinu „*allra*“ úr 1. gr., og setja aptur: „sem hær skal til greina“, en eg veit þá ekki, hvaða sveitamál það eru, sem hann ætlar að fela öðrum á hendur.

J. Sigurðsson: Eg vil virða mál þetta svo mikils, að vert sè í því, að taka til máls, og eg vænti, að þingmönnum komi nú sam- an um, að málið sè þess vert, að um það sè vandlega rætt og vand- lega hugsað; því hær er verið að búa til lög, mikilsunvarðandi lög, sem landsbúar, sem nú lifa, og hær eptir fæðast í landinu, eiga að búa undir og njóta, eða gjalda, eptir því sem þau verða nú hent- ulega eður óhentuglega tilbúin. Eg fyrir mitt leyti er nú samt ekki sannfærður um, að málefnið hafi feingið þann undirbúning eður þær kríngumstæður sèu enn komnar, að fært sè að óska þess, að málefni þetta verði nú strax gjört að fullum lögum. Eg má nú samt kannast við hið fornkvæða, að „leingi á mannshöfuðið í að

skipast“. Mèr var borið það á brýn, að á næsta þingi, 1853, hefði eg kvartað yfir höfuðleysi þessa máls, þar æðsta vald þess var byggt á því, sem ekki var til, nl. landsstjórn þeirri, sem einhvern tíma yrði ákvörðuð á landi hér, þá Danir væru búnir að ákveða stöðu Íslands í gjörvöllu konungsveldinu; nú hefur nokkuð bætt úr þessu, því nú í þessu þingi er málið komið frá nefndinni með tveimur höfðum; en eg felli mig nú ekki heldur vel við þenna skapnað. Eg held, að málefni þetta ætli að verða með ósköpum, að mönnum geti ekki komið vel saman í því, eða menn geti verið við eina meiningu felldir, og á það þó ekki vel við byggingarlag þess, ef menn geta aldrei komið sér saman. Á alþingi 1853 var tvískipt nefndarálit þess; á þessu þingi er það eins. Þegar eg skoða nú málið yfir höfuð, þá þykir mér það nú ekki hafa neitt æskilega stefnu; eg þeinkti, þegar menn fundu upp á þessari breytingu 1853, að það mundi vera tilgángurinn að laga með því lífskjör manna, og lètta gjöldum og byrðum á alþýðu, en ekki að baka henni óbærilegar byrðar og fyrirhöfn; það er þó auðsjáanlegt á stefnu þessarar nýju sveitarstjórnarbyggingar, að kostnaður og tímatöf verður margfalt meiri en við það fyrirkomulag, sem er; þar sem aldrei á að linna fundum og ráðstefnum. 4 skulu vera fundir í sveitarstjórn sjálfsagt, og fleiri, ef á þarf að halda, á ári, og sjálfsagt verða þingin, sem eru, eins, hreppsskila þingin haust og vor og manntalsþingið; svo skal vera sýslunefndarfundur og margir, ef þarf; þá amtsráðsfundur og líka margir, ef þörf er á. Þeir, sem verða nú á öllum þessum ráðstefnum, hefði eg hugsað að misstu nú nokkurn part úr árinu frá vinnunni og sínum heimilisstörfum, og hafa menn þó hingað til þurft að halda á sinni eigin vinnu og heimilisumsjón. Kostnaður sjá nú allir að kemur við þessa regeríngu, já, svo grófur, að menn vita ekki, hvar það kann að lenda, hverja nefndargötuna sem menn fara nú með málefnið, þar sem á að stofna sýslunefndir í 20 sýslum, og eg held 2 amtsráð í hverju amti, eða þá 1 amtsráð í hverju amti, og stóra nefndarsamkomu við alþing. Eg hefði hugsað, að þeir herrar, sem sækja þessar ráðssamkomur um lánga og slæma vegi og sitja bæði opt og leingi á þeim með miklum kostnaði — því ekki er víst, að amtmenn eða sýslumenn lofuðu þeim öllum opt og leingi að vera fyrir ekki neitt — eg hefði hugsað, segi eg, að þeir þyrftu að fá nokkra skildínga af landinu til að vera skaðlausir. Ef eg fylgi nú götu meira hluta nefndarinnar upp að efsta toppi þessa máls, þá vill nefndin þar, að æðstu úrslit þess

komist undir amtsnefnd, og svo innanríkisstjórnina. Eg verð nú að láta það í ljósi, að mér er ekki svo vel við ráðgjafastjórnina, sem er núna, að eg vilji með miklum heilabrotum, mörgum alþingis-setum, grófum kostnaði og fyrirhöfn, búa til vandasamar stjórnir og stiptanir, til þess að eiga efsta vald þeirra og úrslit undir þessari ráðherrastjórn. Eg get ekki leynt því, að mér þókti mun viðfeld-ari efsta stjórn okkar, meðan einvaldskonungsstjórnin stóð; þá gátu menn beinlínis framfært bænir sínar og umkvartanir fyrir konúnginn, og hann svaraði aptur, og ræð úr upp á bezta hátt, sem von var, því hann gjörði það eptir tillögum íslenzkra og skynsamra manna, sem voru yfirvöldin hér, sem þekktu til alls; en ráðgjafarnir núna þeir senda okkur fyrirskipanir, bréf og auglýsingar, sem hvergi eiga hér við, ná eingri átt og geta ekki haft stað eptir landsins ásig-
komulagi hér; og þetta, senda þeir okkur án þess að spyrja alþing eður neinn Íslending um það fyrirfram. Vilji eg nú gæta að mein-
ingu minna hlutans, þá fer hún nú víst í frjálslega stefnu; en bæði er hans aðferð kostnaði bundin, og svo er eg ekki þeirrar meining-
ar, að það heyri undir verkahríng alþingis, að fá dómsvald eða úr-
skurðarvald í nokkrum málum. Löggjafarvald gæti það feingið, en varla framkvæmdar- eða dóms-vald. Eg sè því ekki, að það sè neitt af nefndarálitinu, sem eg geti aðhyllzt, nema varauppástúngu minna hlutans; hann ætla eg að samþykkja, mér þykir líka biðin góð; málið er hvorki svo úr garði gjört frá nefndinni, að það sè fært að gjöra það að lögum, eins og það er; það vantar í það margar nauðsyn-
legar ákvarðanir viðkomandi sveitarstjórninni, t. a. m. hver á að hafa á hendi fjallskilamál og fjárrèttarhöld, og margt, já, ótal fleira, og svo eru ekki enn komnar þær kríngumstæður, að æskilegt sè að breyta sveitarstjórninni. Það eru ekki kríngumstæður til þess, fyr en komið er það skipulag á landstjórnina hér, sem á að verða, og á meðan sá hnútur er ekki leystur, þá er best að bíða rólegur með það, sem er, því sveitastjórnin, sem er, er ekki heldur svo vond, að hún sè ekki viðunanleg fyrst um sinn, og betri er hún en annað verra og kostnaðarsamara, því ekki eru auðæfi okkar of mikil. Um stakar greinir þessa nefndarálits ætla eg ekki að tala í þetta sinn; eg býst við, að aðrir kunni má ske að vekja eitthvað máls á þeim.

V. *Finsen*: Eg fellst fyrir mitt leyti á það hjá nefndinni, að örðugt sè að setja hreppanefndirnar í samband við amtsráðin, en eg verð þó að vera samdóma hinum heiðraða 3. konúngkjörna þing-
manni í því, að ástæður nefndarinnar fyrir sýslunefndum þeim, sem

hún stíngur upp á, sèu ekki fullkomlega sannfærandi. Nefndin hefur tilfært sem ástæðu fyrir þessari uppástúngu, að kosningarnar til amtsráðanna eptir frumvarpinu sèu of margbrotnar, en á því mátti þá ráða bót með því að finna upp auðveldari kosningaraðferð. Það er haft á móti amtsráðunum, að ferðir þeirra yrðu kostnaðarsamar og örðugar; en nú vill nefndin þó ekki kasta amtsnefndunum, svo kostnaðurinn verður nærri því sá sami, auk þess að nýr kostnaður kemur af sýslunefndunum. Það er enn tilfært í nefndarálitinu, að sýslunefndirnar gætu haft betri tilsjón með hreppanefndunum, af því þær fyrir nefndu yrðu svo kunnugar allri tilhögun í sýslunni; það er nú að vísu gott, en fyrir það sama gæti þó svo farið, að sýslunefndirnar skiptu sèr um of af aðgjörðum hreppanefndanna, en eg vil, að hreppanefndirnar hafi sem mesta þýðingu, og sèu sem sjálfstæðastar í öllum sveitamálum, sem geta legið undir þær; en með of mikilli tilsjón gætu hreppanefndirnar misst þýðingu sína. Loksins hefur nefndin tilfært eina ástæðu, og það er sú helzta, að það sè orðin almenn meining landsmanna, að hafa þessar sýslunefndir, og að þær þegar eru farnar að komast á fót af sjálfu sèr. Þetta kann nú að hafa mikið fyrir sèr. En eg vil vekja athygli manna á því, hvort það gæti ekki verið fullleðilegt, að sýslunefndir væru til, sem, eins og nefndin bendir á, tækju þátt í að bæta búnaðarháttu, o. s. frv., en án þess þær þyrftu að taka þátt í sveitastjórn. Eg ætla þær sýslunefndir, sem hær eru nú, sèu ávöxtur af félagsskap og samtökum manna; en þó þær hafi gefið vel með því atlunarverki, sem þær hafa haft hingað til, þá flýtur þar af ekki, að gott væri að gefa þeim allt aðra þýðingu, eins og nú á að gjöra. Þetta ætla eg sèu helztu ástæðurnar, sem nefndin hefur fært fyrir sýslunefndunum, en þær hafa ekki getað sannfært niðg um nauðsyn þessara nefnda. Það, sem samt er það versta, er, að með uppástúngum nefndarinnar er öldúngis geingið fram hjá amtmönnunum og þeir látnir eingin afskipti hafa af sveitastjórninni; þetta er mjög ísjárvert, því það er öldúngis nauðsynlegt jafnframt því, að hlutaðeigandi sveitarnefndir hafi svo mikinn myndugleika innan sinna takmarka, sem orðið getur, að stjórnin hafi jafnframt tilsjón með ályktunum sveitastjórnarnefndanna; en eptir uppástúngu nefndarinnar geta amtmennirnir, sem stjórnin verður þó að fela þessa tilsjón, alls eingin afskipti eða umsjón haft með hrepps- eða sýslunefndunum. Eptir nefndarinnar ætlun þurfa amtmennirnir ekki að vita neitt um sveitamál, eða hvað fram fer í sveitastjórninni, og þetta er mjög ísjárvert, auk þess að

það er áhorfsmál að fela sýslunefndunum svo vandasöm verk, sem opt eru mjög flókin, eins og nefndin vill, t. a. m. að skera úr vanda-
málum milli hreppa. Eg get ekki álitð eins mikla tryggingu fyrir
þess konar úrslitum hjá sýslunefndunum, og yfirvaldinu, og sýslu-
mennirnir eru að ætlun minni eingan veginn alstaðar færir um, að
takast á hendur svo vandasama stöðu.

Framsögumaður: Af ræðu hins heiðraða 5. konúngkjörna þing-
manns þótti mér það merkilegast, er hann sagði, að nefndin hefði
hlaupið yfir ömtin, því það er að nokkru leyti satt. Það er satt, að
því leyti sem nefndin ætlaði sumum málum ekki leingra en til sýslu-
nefndanna, en ekki er það alveg satt, því nefndin ætlaði amtmönn-
unum úrslit sumra mála. Eg á nú bágð með að koma því saman,
hvernig hann vill láta sem mest afl vera í hreppanefndunum, og þó
amtmennina hafa sem mest að gjöra í sveitamálunum. Eg skil ekki
heldur í því, að þegar honum þótti sýslunefndirnar ekki fá nóg
að gjöra, hvernig amtmennirnir fái þá nóg að gjöra, þó þessi
störf lendi á þeim. Eg veit ekki, hvað hann vill láta þá hafa
mikið að gjöra. Eg skil því síður í þessu, sem hann hélt, að
sýslunefndirnar mundu skipta sér of mikið af störfum hreppa-
nefndanna; því ef þær gjörðu of mikið, þá gjöra þær þó ekki of
lítið á meðan. Þetta mál er annars mjög erfitt yfir höfuð, og bágð
að tala um það, nema menn setji sig vel inn í það áður, og hafi
nákvæman kunnugleika á sveitalífinu, og öllum kríngumstæðum hér
á landi. Hinn sami heiðraði þingmaður spurði að, hvort þær sýslu-
nefndir, sem farnar væru að myndast, þyrftu að taka nokkurn þátt
í sveitastjórn. Eg skil ekki, hvað því getur verið til fyrirstöðu,
þegar í þeim eru beztu menn sýslnanna; þær þurfa ekki fyrir það
að grípa inn í verkahring hreppanefndanna, þó þær gefi þeim úrslit
sumra mála. Yfir höfuð sýndist mér eingin veruleg ástæða í ræðu
hins heiðraða þingmanns móti nefndinni, nema ef það væri um amt-
mennina, og því þykist eg hafa svarað, svo eg skal ekki orðleingja
þetta meira að sinni.

J. Pétursson: Hinn heiðraði 5. konúngkjörni þingmaður og
þingmaður Mýrasýslu eru báðir á því, að fresta máli þessu og
kasta frumvarpinu, og þó sinn af hvorri orsök; annar af því, að
honum þykir nefndarálitð ekki gott, en annar af því, að honum
þykir öll sveitastjórn of kostnaðarsöm. Eg held nú, að það sé rétt
að byggja á 2 sveitarfélögum, ömtum og hreppum, eins og hið kon-
únglega frumvarp og nefndin hefur gjört. Nefndin hefur öll viljað

hafa fjárhag amtanna undir sameiginlegri umsjón, en þar af flýtur ekki, að amtsráðin hafi umsjón yfir fê hreppanna, enda þarf það ekki að vera svo. Hvað úrskurðarvaldið í sveitarmálum hreppanna snertir, þá hafa hingað til verið í því 4 liðir: 1. hreppstjóri, 2. sýslumaður, 3. amtmaður, og 4. innanríkisráðherrann. Stjórnin hefur nú viljað fækka þessum úrskurðarvöldum, og hefur hún hugsað tiltækilegast mundi, helst að kippa sýslumanni burtu, þó svo, að hann skrifi álit sitt með málunum, þegar þau ganga til amtsráðanna. Í þessu fer nú nefndarálitid á sömu leið og stjórnin í því verulega, þar sem hún líka vill fækka úrskurðarvöldunum, og hafa þau, eins og stjórnin, að eins 3 eptirleiðis; en í því, hvernig eigi að fara að þessu, og það er hið minna verulega, eður hvernig eigi að fara að ná augnamiði þessu, svo bezt henti, hefur meiri hluti nefndarinnar álitid tiltækilegra að halda sýslumanninum, eður stofna sýslunefndir, en þar á móti sleppa amtmaninum úr tölunni, ef málefnið þyrfti að ganga leingra, eður þyrfti það að ganga til innanríkisráðherrans, þó skyldi amtmaðurinn láta fylgja því álitsskjal sitt, en annars skyldi amtmaðurinn með kosnum mönnum fella seinasta úrskurð í því; það er þannig rángt, er hinn konúngkjörni varabíngmaður segir, að amtmaðurinn verði þýðíngarlaus eptir uppástúngu meiri hlutans, því hann er eptir henni víðriðinn öll málefni hreppanna meir eður minna, sem fara leingra, en til sýslunefndanna, og það er ekki heldur rétt, sem hinn 3. konúngkjörni þíngmaður sagði, að nefndin vildi setja sýslunefndirnar á millum amtsráða og hreppanefnda, því amtsráðið á, eptir uppástúngu meira hlutans, ekkert yfirúrskurðarvald að hafa. Hér er því spurníngin um það, hvort eðlilegra sè hér að hafa sýslunefnd eða amtsráð, og hélt nefndin hið fyrra betra vegna erfíðleika, sem hlýti að verða samfara ferðalögum amtsráðsins, og kunnugleika sýslunefndanna í hinum einstöku hreppum, og þessi meiri kunnugleiki þeirra á högum hreppanna getur aldrei, svoléiðis sem hinn konúngkjörni varabíngmaður hélt, gjört þær óhæfari til að fella slíka úrskurði, sem hér ræðir um. Eg sè ekki heldur, að meiri tryggíng þurfi að vera í úrskurði amtsráðanna, þó amtmaðurinn sitji í þeim, en sýslunefndanna, því, ef fleiri eru með honum, geta þeir hæglega borið hans álit ofurliða. Fáðakramál hafa einlægt hingað til heyrð undir sýslumann, og fyrir 1834 gat ekkert sveitarmál innan sýslu geíngið leingra en til hans, og væri því þessi breyting gagnstæð því, sem verið hefur. Amtmaðurinn missir ekki heldur, eins og eg hef fyr tekið fram, alla þýðíngu í sveitastjórnarmálum fyrir þetta, því

hann er þó við þau riðinn, og annaðhvort sker hann úr þeim í sam-
einingu með fleirum eða sendir þau til ráðherrans með álitinu sínu.

M. Andrèsson: Eg skal nú tala fátt um þetta mál; því til
þess eru aðrir færari en eg. Einungis vil eg minnst á það, er
þingmaður Mýrasýslu vildi fá upplýsingu um, hver skuli annast um
fjallskil eptirleiðis. En mér finnst það vera sjálfsagður starfi hreppa-
nefndanna, því þær eiga að annast um öll mál, sem hreppana varða,
sem félag út af fyrir sig, og mun þetta mál ekki vera hvað sízt
þeirra. Hvað aðalbreytinguna á sveitastjórninni snertir, vil eg að
eins láta þá meiningu mína í ljósi, að eg vil heldur einga breytingu,
frá því sem er, en að sýslunefndir komist ekki á. Þetta kemur af
því, að eg er svo kunnugur orðinn í sveit og sýslu, því eg hef leingi
verið í sveit og sýslu, svo ef að fara ætti frá hreppanefndunum með
hvað eina smávegis til amtsráðsins, þá held eg það væri betra, að
hreppstjóri færi með það, eins og vant er, til sýslumanns. Viðvíkj-
andi þessum kafla frumvarpsins vil eg vekja athygli manna á einu
orði. En það er orðið *helmúngur* í 5. gr. Eg kann ekki við það,
þar eð í nefndinni eiga að vera 3, 5, eða 7, eða oddatala, og því
vildi eg heldur hafa „meiri eða minni hluti“ í þess stað, og áskil
eg mér rétt til breytingaratkvæðis um það.

G. Einarsson: Þegar eg lít til þeirra, sem talað hafa móti aðal-
stefnu nefndarinnar, þá hygg eg, að ræður þeirra séu sprotnar af
því, að þeir séu of kunnugir staðalífinu, en of ókunnugir sveitalífinu;
því annars gætu þeir ekki talað svona, eins og þeir hafa gjört. Hinn
5. konúngkjörni þingmaður vildi hafa sem mest afl í sveitastjórninni,
en framsögumaður hefur nú þegar sýnt honum fram á, að hún yrði
afllaus eptir því fyrirkomulagi, sem þingmaðurinn hugsar sér. Það
þarf að haga stjórninni eins og skipulegast er samkvæmt landinu
sjálfu, og það er eptir hreppum, sýslum og ömtum. Eg skil ekki í,
hvernig færi, ef vegabótamálið kæmist áfram, og þá ætti t. a. m.
allt að gjörast eptir fyrirsögn amtsráðsins, og allt að biða úrskurðar
þess. Hvað hin einstöku atriði snertir, þá eru þau þegar rædd
nægilega, og vil eg ekki fara að tala um þau, nè breytingaratkvæð-
in, sem við þau hafa verið tekin. En mér finnst, að nokkuð vanti
í ákvarðanirnar um hreppanefndirnar. Hreppstjórnir verða nú ekki
annað, en lögregluþjórnar, eptir uppástúngum nefndarinnar, og því
hefði eg viljað, að hún hefði tekið hær vel til greina hreppstjórnar-
instrúxið; því eg vil ekki missa úr því kjarnann. Þetta er einkum
með tilliti til 17. greinar, þar sem sagt er um hreppsnefndina: „hún

skal hafa gætur á“, o. s. frv., því þar þykir mér ekki vera nógu skýrt tekið fram, hvað hún á að gjöra. Eg vil því áskilja mér rétt til viðaukaatkvæðis við 17. gr. um þetta, því eg ætla það sè nauðsynlegt, að taka eitt og annað berlega fram, svo ekki verði á því villzt. Að vísu er vikið á skyldur hreppsnefndanna á undan í almennum orðatiltækjum, og skal eg fhuga betur, hvort eg get sætt mig við þau, og þá annaðhvort falla frá viðaukaatkvæðinu eða fylgja því fram.

Framsögumaður: Mér þætti gott, ef fleiri þingmenn af bænda-støtt vildu láta í ljósi álit sitt um sýslunefndirnar. Það hafa nú 2 talað um þær, og mælti annar með þeim, en annar móti, eins og öllu frumvarpinu yfir höfuð.

J. Sigurðsson: Eg veit ekki, hvort framsögumaður hefur meint til mín, þegar hann var að tala um, að menn mæltu móti sýslunefndunum, en ef það hefur verið, þá hefur hann víst misskilið mig; mér þótti að eins dómsvald þeirra of mikið, þar þær skulu hafa einveldis- eður æðsta dóms-vald, bæði um, hverjir skulu vera skyldir til að vera í sveitanefndum, og hvort útsvör sèu rétt á lögð, og þegar sýslur ágreinir um sveitarómaga eða annað, þá verða slík mál hvergi lögð til gjörðar, nema undir sýslunefndina, og býr nú sýslumaður kann ske í annari sveitinni, og hans atkvæði skal þó ráða í nefndinni, og sýslunefnd þessi skal strax mega sleingja dómnum á í öllum þessum málefnum, eptir því sem hún vill. Með þessu formi þykir mér ekki búið vel um réttindi manna, og ekki eins vel og nú er; en eg held sýslunefndirnar hljóti að vera, eptir þessari nýju tilhögun, og sèu ómissandi. Þingmaður Árnesínga hefur nú svarað fyrir nefndina um fjárskil og fjárrèttamál, hver þau ætti að annast, og það mun vera meiníng nefndarinnar, sem hann sagði; en mig undrar, að nefndin skuli ekki hafa minnzt á það með einu orði. Þetta er þó verk, sem þarf að vanda, og leggja sig niður við, að orða vel og greinilega. Þingmaðurinn úr Dalasýslu hefur sagt það, er eg ætlaði að taka fram við 16. og 17. gr., en mér líkar ekki heldur það, sem stendur í 16. gr.: „í ráðum“; eg veit ekki, í hverjum ráðum eða með hverjum í ráðum að meint er, og áskil mér því rétt til viðaukaatkvæðis þar að lútandi við þessa grein. Þingmaður Snæfellinga tók sèr breytíngaratkvæði við 1. gr. Það skildi eg nú ekki gjörla. Eg held þar geti ekki verið talað um amtsráð eptir uppástúngum nefndarinnar. Eg sè ekki, að sveitarmálefni sèu lögð undir það verulega amtsráð, svo þetta verður að vera meint til amts-

nefndar þeirrar, sem nefnd er í 27. grein, og á að skapast af þeim sendu mönnum frá sýslunum. Eða skyldu amtsráðin eiga að vera 2? Nei, eg held þetta eigi að heita amtsnefnd, eins og greinin segir; en hitt amtsráð, sem alþing skal kjósa mennina í, og hvar vera skal biskupinn eða prófastarnir. Mær þykir það undarleg ákvörðun í 4. gr., að eigi megi feðgar sitja í sýslunefnd, en þó sjálfsagt bræður, því þar um er ekkert orð. Í 6. gr. er ákveðið, að kjósa skuli í sýslunefndina á vorhreppabíngi. Eg veit nú ekki, hvernig á að koma því við, þar sem fjölmennt er, ef þar skal og gjöra það, sem vant er. Það yrðu þó ekki svo litlar skriptir við, að kjósa eina 7 menn, þar sem væru nú 60 kjósendur. 8 sinnum 60 eru þó nokkur mannanöfn með heimila og feðra nöfnum, og þó eru nú í sumum sveitum hér á landi miklu fleiri búendur, já, yfir hundrað samstaðar, svo eg held það yrði ókljúfandi þar, og eg held, að halda þyrfti aukakosningabíng. Eg ætla að áskilja mér breytingaratkvæði um þetta. Eins held eg, að það sé lakara, altënd meðan menn eru því óvanir, að 3 sveitarmenn stjórni kosningunum, og held eg betra, að sýslumaður sé því kjörstjóri í fyrsta sinni. Eg held og, að sú hafi verið meining hins konúnglega frumvarps, þó nefndin hafi nú tekið aðra stefnu í því, og eg held sýslumaður sé þar ómissandi, altënd fyrst.

G. Brandsson: Mær, sem sumum öðrum, er það óljóst, hvað hreppsnefndirnar eiga að vinna eptir 13 gr., því nefndin hefur ekki nefnt hreppstjórana á nafn nè aðgreint störf þeirra og hreppsnefndanna; og það sèst alls ekki af frumvarpi hennar, hvort hreppstjórar skuli vera. Þetta var mikið glöggara eptir frumvarpi stjórnarinnar, og kom það kann ske af því, að þar var gert ráð fyrir, að þeir væru sjálfkjörnir í nefndina, hreppstjórnir og prestarnir. Það væri betra að til taka nákvæmlega, hvað hreppsnefndirnar eiga að gera, hvort hreppstjórar skuli vera, og hvað þeir eigi að gera. Mær finnst það undarlegt, að hreppsnefndin eptir 13. grein skuli verða að gefa öll atkvæði sín fángin undir prestsins vilja, þegar um uppeldi og uppræðingu únglinga er að tala. Eg gjöri ráð fyrir, að prestar og sveitanefndir mundu sem optast koma sèr saman um þetta, en bæri út af því, þækti mér hart, ef prestar mættu einir ónýta tillögur fjölskipaðra sveitanefnda í þessu efni, því þær mundu láta sèr verða um það hugað, að uppalningar hreppanna gætu komizt til sem beztrar menníngar bæði í andlegu og líkamlegu tilliti. Til gæti það líka borið, þegar prestur væri nýkominn í einhverja sókn, að honum yrði erfitt vegna ókunnugleika, að benda á góða staði handa únglingum, og ætla eg honum

þá ekki þann þverhöfðaskap, að hann ekki vildi fara eptir tillögum sveitanefndarinnar í þessu, og sama er meiníng mín um hana, þegar hún sæi, að prestsins ráð væru hér í skynsöm og góð. Þessi ákvarðan í 13. gr. nefndarinnar finnst mér því vera þýðingarlítil, og var það betra í frumvarpi stjórnarinnar, sem til tekur, að presturinn skuli hafa kennslustjórn á hendi á milli þess, er fundir eru haldnir í hreppnum; vil eg því áskilja mér breytingaratkvæði um, að þau orð í 13. grein nefndarfrumvarpsins, sem eg hef nú minnst á, falli burt. Eg skal seinna orða það nokkuð nákvæmar, en hér er gjört. Eg hefði líka viljað óska, að nefndin hefði í þessari grein tekið nokkuð nákvæmar fram störf þau, sem sveitanefndunum eru eiginlega ætluð; hvort nokkur hreppstjóri skuli vera, eða til hvers, og hvar störf hans og þessara sveitanefnda áttu að skiptast.

Hvað hinni 19. gr. viðvíkur, þá finnst mér undarlegt, að sýslumaður skuli eiga að hafa þau áhrif á hreppsnefndina, sem þar er gjört ráð fyrir, og að hún skuli vera skyldug að koma saman eptir beiðni hans, þar hann er þó forstjóri sýslunefndarinnar og getur verkað þar, einkum þar hann hefur rétt til að skera þar úr málum, þegar jöfn eru atkvæði með og mót einhverri meiníngu. Það skyldi helst geta verið eitthvað í 17. grein nefndarfrumvarpsins, sem hann þyrfti að hafa sérleg afskipti af, þó sveitarnefndunum sè það þar ætlað, til dæmis að stöðva næmar sóttir eða eitthvað fleira; en þegar þetta verður fyrirskipað í hverri sveit, þá er það orðið í hverri sýslu, og svo kemur líka til hans atkvæða seinna, þegar málin ganga frá sveitanefndunum til sýslunefndanna. Við 19. gr. nefndarinnar ætla eg því að áskilja mér breytingaratkvæði á þá leið, að hreppsnefndir þurfi ekki eptir beiðni sýslumanna að halda neina aukafundi í sveitum sínum; því þetta virðist mér samkvæmara uppástúngum nefndarinnar í 17. grein og öðru því frjáltslega fyrirkomulagi, sem hún vill hafa á sveitarstjórninni.

St. Jónsson: Eg held það hafi verið rétt gert af nefndinni, að gefa prestum leyfi til að ráða talsverðu fyrir sveitarlimunum í tilliti til kennslunnar; því þeim er víst ætlandi sú nærgætni, að fara hyggilega að. Það er auðfundið, þegar að frumvarp nefndarinnar er lesið með athygli, að hreppstjórar eða aðstoðarmenn sýslumanns eiga að vera til, sem hafa á hendi lögreglu og öll þau störf, sem sýslumaður þarf að brúka þá til sem hjálparmenn í því, sem snertir embætti hans, en sem getur verið fyrir utan sveitamálefni og fátækra-
stjórn eða annað þess konar.

Að því leyti það kann að þykja óglögg, hvað hreppsnefndirnar eigi að gera, þá er það í augum uppi, að ekki er svo hægt að tína það allt til; og er þá betra að velja almenn og yfirgrípsmeiri orð, sem það flesta má draga undir, því þá gleymist ekkert og kríngumstæðurnar benda opt til, hvað nauðsynlegt er, og það stundum fyrir eina sveit framar en aðra, eptir sem byggðarlögum hagar, og er það einginn hægðarleikur, að tína það allt til, og ekki heldur þörf á því.

Það hefur verið nokkuð minnzt á, að nefndin hafi veikt amtsráðin eða kippt þeim því nær burt, en sett sýslunefndir í staðinn. Er nú búið að færa fram ástæður nefndarinnar fyrir því og ætla eg, að kunnugleiki í héraðinu sé ætíð nauðsynlegur en geti aldrei orðið of mikill. Nefndin áleit líka, að einginn kostnaður mundi leiða af sýslunefndunum, þar sýslunefndin einungis nær yfir sýsluna, og fyrirhöfnin er ekki nærri því eins mikil til að sækja sýslufundi. Í amtsráðinu eiga þar á móti eptir stjórnarfrumvarpinu að sitja menn, sinn úr hverri sýslu; verða þeir þá optast ókunnugri, þegar lítið er yfir allt amtið, heldur en sýslunefndin í hverri sýslu; þá er líka vegaleingd frá fjærstu sýslum í hverju amti svo afarmikil, að það veldur ærnum kostnaði að ferðast til amtmanns. Og þar til geta margar hindranir aðborið til að fresta, að amtsráðið geti komið saman, fremur en sýslunefndin, af því hún á hægra aðstöðu, og menn þurfa skemur að ferðast.

P. Sigurðsson: Eg ætla mér nú ekki að verða margorður, þar búið er að tala svo mikið aptur á bak og áfram, en lýsi því yfir, að eg er samþykkur nefndinni með tilliti til sýslunefndanna; því væri þær ekki, þá geingi málefni þetta aptur á bak, í stað þess að þokast áfram, því sýslumaður hefur þó hær til skorið úr mörgum sveitarmálefnum, og hefur ekki verið áfríað. Sýslunefndirnar geta skorið úr mörgu, og ef þær eru skipaðar vitrustu mönnum sýslunnar, sem eg vona að sýslubúar láti sér umhugað um, þá verða þau flestu málefni sýslunnar, sem undir þeirra úrskurð koma, að líkindum svo afgreidd, að hlutaðeigendur megi vel við una, og eg verð því að álíta, eins og menn í sveitum, að sýslunefndir séu ónissandi, en samt þykir mér nefndin vilja veita sýslunefndum of mikið vald, þar hjá þeim eiga að vera seinustu úrslit sveitarmálefna í sýslunni. Kunnugleiki til málanna gerir ekki lítið til, og flest mál mundu fá það úrslit við sýslunefndirnar, að hlutaðeigendur gætu við unað. Málin, sem sýslunefndirnar þyrftu að leggja leingra, munu ekki verða

fjarskalega mörg; en ef allt á að leggja undir amtsráðin, þá verður bæði málafjöldinn og ókunnugleiki til fyrirstöðu.

Við hina 1. gr. skilst mér ekki algjörlega um amtsráðin, að þau skuli hafa stjórn allra sveitamála; áskil eg mér því rétt til breytíngaratkvæðis við 1. grein í þá átt, að sýslunefndirnar skuli heyra undir alþingisnefnd fyrir allt land.

Við 19. gr. frumv. nefndarinnar ætlaði eg að koma með viðlíka breytíngaratkvæði, og þíngmaður Snæfellínga, um tvo aðalfundi á vorin og haustin.

Alit mitt yfir höfuð að tala um frumvarp þetta er, að breyting sú, sem til er ætlað, sé mjög vandasöm, og, ef til vill, komi heldur fljótt, svo að hún ei strax geti orðið alþýðu nógu ljós. Allt fyrir það ætla eg að vera á skoðun nefndarinnar, en hefði hún ekki tekið sýslunefndirnar upp, þá hefði eg verið móti henni.

G. Brandsson: Í tilefni þess, sem þíngmaður Eysirðínga sagði, þá mun eg verða að láta mér skiljast, að hreppstjórnarnir séu innifaldir í sveitarnefndinni, og að þeir hverfi burt í þeim skilningi, sem nú er. En sé nú þetta ekki svo, sem honum fórust orð, eftir nefndarfrumvarpinu, þá ætti nefndin að skýra betur frá þessu, og eg óska nikillega upplýsingar um það. Þó að langt hefði verið að tína allt upp viðvíkjandi sveitamálunum, þá hefði samt varla þurft mikið meira, en að vitna til vissra greina í hreppstjóra-instrúxinu gamla, því þar held eg verði einna fljótsæðast, hvar hin eiginlegu sveitamálefni og valdstjórnarverk skiptast, og svo hefði nefndin getað bætt við það athugasemdum sínum eða nýjunu uppástúngum.

Með tilliti til kennslunnar þá hef eg ekkert á móti því, að prestarnir skipti sér af henni, en mér var um að gera, að hreppsnefndin ekki yrði þýðingarlaus, ef á milli bæri, og að presturinn gæti ónýtt allt fyrir henni; eg held ákvörðun þessi sé annars óþörf, og hún getur opt komið óhaganlega við, t. d. þegar að úngur og óreyndur prestur kemur í ókunnuga sveit á vordegi, um það leyti sem ómögum er ráðstafað í niðursetur; því þá væri miklu betra, að hreppsnefndin annaðist þetta. Allt þetta fyrirkomulag ber auk þess einhvers konar tortryggni með sér við hreppsnefndina, sem eg fyrir mitt leyti vil fyrirbyggja.

Konungsfulltrúi (konferenzráð *P. Sveinbjörnsson* í sjúkdómsföllum amtmanns *Melsteðs*): Mér virðist þetta, sem hinum heiðraða þíngmanni þótti óskilmerkilegt í grein frumvarpsins, vera fullkomlega greinilegt. Hreppstjórinn getur, eins og hver annar hreppsúi, orðið

kosinn í hreppsnefndina, og hefur hann þá í því tilliti hinar sömu skyldur og sömu störf á hendi, sem hver annar hreppsnefndarmaður; en þar að auki er hreppstjórinn, eins og verið hefur, pólitíþjónn, og hefur í því tilliti þá skyldu, að vera aðstoðarmaður sýslumannsins; það er því fullkomlega ljóst, að hreppstjórinn getur bæði verið hreppsnefndarmaður, og um leið pólitíþjónn.

Framsögumaður: Hinn háttvirtí *komíngsfulltrúi* hefur tekið af mér ómak að svara þíngmanninum úr Gullbríngusýslu viðvíkjandi hreppstjórunum. Nefndin áleit sér nefnilega ekki skylt eða innan síns verkahríngs, að ákvarða um störf hreppstjórans í þjónustu sýslumannsins; en öll önnur störf hreppstjóra falla inn undir störf hreppsnefndanna. Þar sem þíngmaður Gullbríngusýslu ekki gat kunnad við vald það, sem prestum er gefið í hinni 13. gr. frv. nefndarinnar, þá állit eg það fjærri, að það muni geta valdið nokkrum ágreiníngi milli prestsins og hreppsnefndarinnar, nema, ef til vill, einstöku sinnum í sérlegum tilfellum. Menn geta nú reyndar ímyndað sér, að prestur, sem er ókunnugur í sókn sinni, ekki vilji fara eftir ráðum beztu manna, og af því brúkaði nefndin í 13. gr. einmitt orðin: „ylir höfuð að tala“, til þess að þau tilfelli, sem þíngmaðurinn úr Gullbríngusýslu var að tala um, yrðu útilokuð; en mér finnst nú bezt fara á því, að ekki sé ráðgert mjög mikið um ósamlyndi milli prests og sóknarinnar, nema ef það kynni að vera í einstöku tilfellum, sem sjaldan munu bera við, og þá ætla eg, að viðaukaregla nefndarinnar sé sérlega hentug, þar prestunum, fremur öllum öðrum, er það mikilsumvarðandi, að útvega kennslustaði sem bezta í sveitinni.

J. Hávarðsson: Mig minnir, að einhver af hinum heiðruðu þíngmönnum tæki fram, að það væri ótíltakilegt, að hin síðustu úrslit á sveitamálum lentu hjá sýslunefndinni; eg er á sömu meiníngu, að það sé líka ísjárvert, að sýslunefndirnar hefðu afgjört úrskurðarvald, eg gjöri ekki lítið úr þeim fyrir það, þó eg ætli þeim geti yfirsézt; því stundum hefur reynslan sýnt, að úrskurðum sýslumanna og enda amtmanna hefur verið breytt; allt svo gæti slíkt borið við enn, að sýslunefndunum yfirsjáist eða þær komi sér ekki við, sem skyldi; þar til geta verið margar orsakir, og vil eg einkum taka fram eina, að þegar ágreiníngur verður á milli hreppa, þá getur annar haft mann í sýslunefndinni, sem greiðir atkvæði, en úr hinum hreppnum er einginn, sem greiðir atkvæði. Þegar svo ástendst, vil eg, að hlutaðeigandi megi leita æðra úrskurðarvalds. Viðvíkjandi þessu vil eg áskilja mér rétt til, að koma fram með breytingar- eður öllu heldur

viðauka-atkvæði, eg kann skè kann að taka það aptur, ef mèt svo líkar, þá eg hef heyrt álit þíngmanna um þetta efni.

Varaforseti: Þetta á nú að vísu einkum heíma í umræðunum við hinn annan kafla af máli þessu.

J. Sigurðsson: Hinn heiðraði framsögumaður kann reyndar ekki við, að í frumvarpi nefndarinnar sè nákvæmlega til tekið um verka-hríng hreppsnefndanna, en eg get ekki látið mèt þetta nægja, þar eð eg vil hafa svart á hvítu, og að það sè tekið nákvæmlega fram, vegna þess að frumvarpið eptir fyrirsögninni er um sveitastjórn yfir höfuð, en ei eingaungu fátækramál.

Varaforseti: Eg vil gera þíngmanninn varan við, að hèt er alls ekki að ræða um sveitastjórn í þeirri þýðingu, sem hinn heiðraði þíngmaður benti til, eða að því leyti sem áhrærir stjórn embættisvaldsins eða valdstjórnarinnar, hvorki hinna æðri nè lægri embættismanna hennar; þess vegna getur hèt eingin umræða orðið um, að ákveða að neinu skyldur eða réttindi hreppstjóranna, að því leyti sem þeir eru skoðaðir sem þjónar eða aðstoðarmenn embættismannanna (sýslumanna); og get eg ekki leyft umræður hèt nú um það efni.

J. Sigurðsson: Það þarf þá samt nákvæmlega að tiltaka verk sveitastjórnarinnar, og vil eg spyrja (því þar um er þagað, eins og margt annað fleira hèt): hver á til dæmis að halda hreppskilaþíngin? Er það hreppstjórnin eða hreppsnefndin? (*J. Pétursson:* Það er hreppsnefndin). Nú! þetta hef eg ekki heyrt, fyr en nú, svo það er þá ekki lögregluverk, að taka lausafjár framtalið í landinu, hvar á að eru þó byggð öll opinber þegnskyldugjöld. Mèt finnst þá undarlegt, að nefndin ekki hefur viljað taka þetta greinilega fram, og vanda verk sín, eða leggja þá rækt við málið, að þessu ekki hefði verið sleppt. Það hefði verið betra fyrir hana, að hún hefði kynnt sèt hreppstjóra-instrúxið og notað það, og deilt í sundur skyldum þess, og sagt greinilega, hvað tilheyrði hreppsnefndinni, og hvað tilheyrði hreppstjórum að uppfylla af þeim; því fyrir því þurfti nefndin að sjá, að einhver væri skyldugur til að rækja skyldur þær, sem instrúxið tilnefnir.

St. Jónsson: Það er ómögulegt, að setja nákvæm takmörk fyrir því, hvað sýslumaður lætur hreppstjóra gera af sínum störfum, þar hann gerir það sem aðstoðarmaður sýslumanns, og er opt undir kríngumstæðum komið. Það kemur sveitastjórnarmálinu ekki við að skrifa upp bú, fastsetja eigur sakamanna, taka að fjárnámi, selja við uppboðsþíng, o. fl. Í hreppstjórnarembættinu hafa hfngað til verið sam-

einuð bæði valdstjórnar- og sveitastjórnar-verk; en eftir frumvarpi nefndarinnar á forstjóri hreppsnefndarinnar nú að hafa þau verk á hendi, sem hreppstjóri hingað til hefur haft og sem einungis viðkoma sveitamálum; en það hvorki þarf nè á við, að tiltaka þau verk nákvæmar, sem aðstoðarmaður sýslumanns má gera, því að gera það, væri það sama, sem að segja, að sýslumaður ekki mætti nota aðstoðarmann sinn til annars en þess, sem greinilega væri framtekið að hreppstjóri skuli vinna fyrir sýslumanninn.

H. Kr. Friðriksson: Það er nú búið að ræða svo margt um þetta frumvarp; en eitt er mér þó, enn sem komið er, óljóst, og það er, að mér í 14. gr. frumvarpsins finnst vanta ákvörðun um, eftir hvaða reglum fæhirðir hverrar hreppsnefndar eigi að borga út fè úr hreppssjóðnum. Eftir 14. gr. lítur svo út, sem fæhirðir megi borga hverjum þeim, er þykist hafa kröfu til sveitarsjóðsins; þó lítil kunní nú að vera áhætta með þetta, ef fæhirðir er vandaður maður, sem eg einga ástæðu hef til að vantroysta, finnst mér þó betur fara, að einhver ákvarðan sè um þetta í frumvarpinu, og mér hefur því helzt dottið í hug að bæta dálitlu við um þetta, sem eg ætla bezt muni eiga við hina 11. gr. frumvarpsins.

Framsögumaður: Viðvíkjandi því, sem hinn heiðraði varaþingmaður Reykjavíkur sagði, þá vil eg geta þess, að eg held ekki, að þörf muni vera á breytingaratkvæði hans, þar í 11. gr. nefndarálitsins er greinilega tekið fram, að forstjóri hreppsnefndanna á að sjá um, að allar ályktanir verði framkvæmdar, og undir þetta falla þá allar ályktanir um fjárútlát af hendi fæhirðis.

G. Brandsson: Mér finnst líka, að hin 15. gr. frumv. nefndarinnar ráði úr þessu, þar öll hreppsnefndin á að hafa ábyrgð á, að reikningurinn sè réttur, og eftir sömu grein er henni ætlað, að ábyrgjast sjóði, kröfur og aðrar eigur hreppsins.

J. Sigurðsson: Eg er samþykkur þingmanni Eyjafjarðar í því, að það er margt, sem að þyrfti að telja fram um verkahring hreppsnefndanna. En um mál þetta er víst, að því fleiri sem skoða mál þetta, því fleiri misfellur koma fram í málinu, og er eg ekki einn á því, að mál þetta sè mjög vandhugað. Þannig er t. d. öldúngur hær í staðnum, sem mönnum hefur þó þókt að sæi fram fyrir nefið á sèr með hugskotsaugunum, þó hann sjái nú ekki með þeim líkamlegu, og heyri eg sagt, að þá hann heyrði alþingisaðgjörðirnar um þetta mál 1853, að þá hafi hann sagt: „eftir því sem menn setja fleiri hjól undir þenna vagn, eftir því mun hann ver gánga“.

Og í þessu efni finnst mér þó stjórnarfrumvarpið vera skárra, en nefndarinnar, og það tekur fram greinilegar um verkahring hreppsnefndanna, og tekur til, hver eigi að hafa á hendi framkvæmdarstörf á milli funda, og lætur sér annara um, að menn með viti séu í hreppsnefndinni, en nefndin; bæði vill það, að sýslumaður megi vera í henni, ef hann er í sveitinni, og líka vill það sorga fyrir, að í hana séu kosnir prestur og hreppstjóri, sem skynsamir menn.

Framsögumaður: Það er greinilega tekið fram í 13. grein nefndarálitsins, að á hverjum fundi skuli kosnir 1 eða 2 menn, sem eigi að annast málefni á milli funda samkvæmt reglugjörð 8. jan. 1834, svo eg sé ekki neitt sérlega óljóst hjá nefndinni, nema ef svo er, að þingmaður Mýramanna ekki getur slitið neitt af hinum vanalegu verkum frá hreppstjórunum, sem þeir hafa nú, en vill álíta, að þeir eptir sem áður skuli hafa sama vald (*J. Sigurðsson:* Nei!)

II. Kr. Friðriksson: Mér finnst þó ekki ljóslega tekið fram í 11. grein um útgjöld fêhírdís, og eg ætla, að betur færi, að einhver ákvörðun væri um það gjörð, allrahelzt, þar sem fundir eru svo fáir; því að hin ýmislegu gjöld kunna að verða nokkru meiri, eða nokkru minni, en ráð er fyrir gjört, enda verður eigi svo nákvæmlega atlagt á um hvað eina, og eg vil eigi heldur, að fêhírdir ráði því einn, hvað hann borgar úr sveitarsjóð, og því vil eg áskilja mér rétt til breytingaratkvæðis í þá stefnu.

Varaforseti: Fyrst einginn tekur nú fram til máls, er undirbúningsumræðu þessa kafla lokið, og kemur þá síðari kafla málsins, 21.–25. gr. nefndarfrumvarpsins, til umræðu.

Framsögumaður: Viðvíkjandi þessum kafla hef eg eingar sérlegar athugasemdir að gera, þar það er mestmegnis annaðhvort úr frumvarpi stjórnarinnar eða tekið eptir uppástúngum alþingis árið 1853.

M. Andrèsson: Mér hefur til hugar komið að bera breytingaratkvæði upp við hina 23. gr., og kemur það til af því, að ekki má sjá af frumvarpi nefndarinnar, hvað leingi sá, sem kosinn er, skuli vera í sýslunefndinni, hvort það er mjög leingi eða allt af, því eingin kosning til sýslunefndar, nema hin fyrsta, er þar nefnd. Því virðist mér þörf á viðaukaatkvæði í þá átt við 23. grein, að þeir, sem kosnir verða í sýslunefnd, kjósið í hvert sinn, sem á þeim þarf að halda, hvort sem það er á hverju ári eða sjaldnar.

Við hina 25. gr. í frumvarpi nefndarinnar getur mér ekki að öllu leyti líkað, því þegar búið er að telja ýmislegar gjörðir upp

undir staflid *c*, þá segir undir staflid *d*, að kostnaðinn skuli *leggja* að helmíngi á allt lausafé, en að helmíngi á jarðagjöldin, og þá er mér ókunnugt, hver meining nefndarinnar er, hvort hún ætlast til, að þessi kostnaður greiðist í hreppunum einungis af þessum tilnefndu gjaldstofnum eða þá eptir öðrum mælikvarða. Í þessu efni skal eg samt ekki áskilja mér breytingaratkvæði, fyr en eg hef heyrt nefndina skýra nákvæmar frá þessu fyrirkomulagi.

Framsögumaður: Ætlan nefndarinnar var ei, að hreppsnefndirnar skyldu jafna þessum kostnaði niður eptir þeirri reglu, sem er gefin í 25. gr. *d*, heldur að sýslunefndirnar skyldu telja saman allt tíundbært lausafé og jarðagjöld í hverjum hrepp í allri sýslunni, og eptir því skipta kostnaðinum niður á hreppana. Í hreppunum á þá hreppsnefndin að jafna gjaldinu niður eptir öðrum reglum, og þetta ætlaði nefndin að hreppsnefndirnar skyldu gjöra, eins og vandi er til, að niðurfafna sveitarútsvari.

J. Pétursson: Í frumvarpi nefndarinnar 25. grein *d*, mun í orðunum „allt lausafé“ vera fallið úr orðið: „tíundbært“; þessa álit eg mér skylt að geta.

J. Sigurðsson: Eg ætlaði mér einmitt að spyrja um þetta, hvort nefndin ekki meinti „tíundbært lausafé“, en nú finnst mér þá vera vert að tala um, hvort þetta sé sá eini rétti gjaldstofn, sem til ætti að taka, en kostnaðurinn verður mikill, og tilfinnanlegur fyrir þá, sem gjalda. Eg skildi ekki gjörla hinn heiðraða framsögumann, hvort hann ætlaðist til, að kostnaðurinn ætti að hvíla á aukaútsvörunum, eða að jafnast á menn eptir þessum tfundar- og lausafjár-mælikvarða, og þá líka, hvort að sveitarnefndirnar ættu að leggja hann á (Já!). Það hefði þá átt að taka það fram, því annars veit það einginn. Þar næst er það líka varúðarvert að leggja á fasteignina, þar allmikill þúngi er farinn að hvíla á henni, svo sem tfund, skattur, alþingiskostnaðurinn, og svo kostnaður við- víkjandi jarðamatinu. Þegar nú sveitaútsvarið líka hækkar við þetta, þá finnst mér það þess vert, að menn fari að græta að sér.

Svo ætlaði eg mér að spyrja hina heiðruðu nefnd, hvort hún ætlaðist til, að þeir, sem sitja í sýslunefndinni, skuli ferðast á fund fyrir ekki neitt, og sitja á fundi fyrir ekki neitt? Kostnað þann skal kann ske greiða af sama gjaldstofni — eg læt öllu ósvarað fyrir mitt leyti —; en það, sem þarf að kosta til, verður þó að koma einhverstaðar frá. Eg er viss um, að ef menn eiga að sækja sýslunefndarfund borgunarlaust, og ef það á að vera skylda, að

koma, þá munu sýslunefndirnar varla verða svo fjölsóktar, og slíkt mundi þykja ósanngjörn lög.

G. Brandsson: Eptir þeirri útskýring, sem hinn heiðraði framsögumaður gaf, þá skildist mér, sem nefndin ekki ætlaði sýslunefndunum þann kunnugleika, að þær gætu jafnað kostnaðinum niður á hreppana eptir öðrum gjaldstofni en þeim, sem hún hefur tekið fram; en að því búnu ætlast hún víst til, að sveitanefndirnar jafni þessu niður hver í sínum hreppi eptir efnahag gjaldenda, líkt og farið er að, þegar jafnað er niður aukaútsvörum, sem ekki grundvallast á tíund einni, nè heldur kemur niður á búandi mönnum einum saman. Við fasteignargjöldin mun eiga að fara eptir skýrslunum um alþingistollinn, og svo þarf að bæta nýjum skýrslum við fyrir þær jarðir, sem undanþegnar eru tolli þessum, eða nota það, sem í því skyni hefur verið upplýst við hið nýja brauðamat.

Framsögumaður: Það er líka meining mín; í nefndarálitinu, 25. gr. d, stendur líka: „öll jarðagjöld“.

G. Einarsson: Þegar farið var að ræða 25. gr. d, fór eg að hugsa um, hvernig regla sú, sem þar er gefin, mundi fara í framkvæmdinni, en eg gat ei fundið neina betri reglu, þó þessi regla falli á stundum ójafnt á, t. a. m. þar sem sjópláss eru mikil, sem hafa nokkra jarðarnotkun, því þar verða afgjöldin há og mikil, þegar saman koma og eins lausafjártíund hækkar vegna skipastólsins og búandafjöldans. Sama er að segja um þær sveitir, sem eyjagagn er mikið í, því þar er lausafé talsvert og afgjöld há, og verður því undirstöðustofninn þar hæstur. Enn fremur finnst mér orðið: „leggja á“, geta orðið misskilningi undirorpið, og þykir líðlegra orðið: „að miða við“. Samkvæmt þessu vil eg áskilja mér breytingaratkvæði einhvern veginn á þann hátt, að aðalreglan fyrir niðurfjöfnun kostnaðarins verði sú, að miða hann að helmíngi við tíundarbæra lausaféð og að helmíngi við fasteigna-gjöldin.

P. Sigurðsson: Eg vildi fá upplýsing um 25. gr. d hjá nefndinni viðvíkjandi því, hvort nefndin hugsar sér, að öll sýslan skuli taka þátt í ýmsum þeim kostnaði, sem einstakur hreppur þarf að kosta fé til, svo sem þegar í hreppur í sýslunni þarf að kosta miklu fé til að láta ryðja og bæta lendingar, hvort þá öll sýslan taki þátt í þessum kostnaði eða sá hreppur einúngis.

G. Brandsson: Mér fannst það vera góð athugasemd, sem hinn heiðraði þingmaður Dalasýslu gerði, því í mörgum sjávarhreppum eru jarðaaafgjöld mjög há, og kemur það nokkuð til af því, að nú á

seinni árum hafa jarðir þar skiptzt í fleirbylí, og landskuldir hækkað um leið; lausafjártfund er þar heldur ekki svo lítil, þegar lítið er til sjáfarútvegsins, en fjölmenni og fátækt á þar öllu heldur heima, en í sveitahreppunum, svo eg held þetta ekki sem jafnaðargjarnast.

J. Pétursson: Það er einmitt vegna þess, að við sjávarsiðuna er lausafjártfund lítil, að nefndin fór þenna veg; tekjur bóndans þar, eður gæði jarðarinnar, eru mestmegnis komin undir því, hvað vel eður illa jörðin liggur til sjávar, og eptir því fara jarðarafgjöldin þar optast nær; en til sveita eru tekjur bóndans optast mest komnar undir skepnueign hans, og þar verður lausafjártfundin að vera mælikvarðinn. Regla þessi nefndarinnar getur í einstöku tilfellum orðið hörð, en svo er með hverja fasta reglu. Hvort nú nefndarinnar uppástunga eða breytingaratkvæðið eigi hær betur við, kemur undir áliti þingsins, hvort því sumst þykir betri föst regla eða ekki rígbundin.

J. Hávarðsson: Eg veit ekki vel, hvort það hefur verið nefndarinnar meining, hvort hreppsnefndirnar skyldu jafna niður á hrepps-búa eptir sömu gjaldstofnum, sem sýslunefndirnar til taka; mér finnst þær ættu að jafna niður útsvari eptir efnahag hvers eins, annars slyppu margir efnadir hjá þessari gjaldgreiðslu, sem hvorki eiga lausafè né búa á jörðum.

J. Sigurðsson: Einmitt þetta vildi eg hefði verið tekið fram, en svo er nú þar næst, ef lagt er á jarðagjaldið, eptir, að taka fram, hvort gjaldið skuli hvíla á landsdrottnei eða landsseta (*Varaforseti:* Þetta var tekið fram áðan! —), já munnlega hærna, en það þarf endilega að taka það greinilega fram í lagabodinu, þar þetta getur svo opt orðið ágreiníngsefni.

G. Einarsson: Þetta hlýtur að vera misskilníngur þíngmannsins úr Mýrasýslu, og er um það tekið ljóslega fram í 14. grein frumvarps nefndarinnar; eru þar eingin útgjöld undanskilin, en sýslunefndin varð að hafa einhvern mælikvarða milli hreppa, og það var þá jarðaaagjaldið og tíundbært lausafè, sem mér líka vírdast vera líklegastir gjaldstofnar. Þegar sýslunefndin er búin að jafna niður á hreppana, ræður hver hreppsnefnd niðurföfnuninni í hreppnum, eins og hínagð til hefur verið.

M. Andrèsson: Eg læt mér vel lynda breytingaratkvæði þíngmannsins úr Dalasýslu; en þó vil eg bæta dálitlu viðaukaatkvæði við greinina, svo það síður verði misskilníng undirorpið, í þá átt,

að hver hreppsnefnd síðan skuli jafna gjaldinu niður, eptir því sem hin 14. grein ákveður.

Framsögumaður: Eg hef eingu að bæta við það, sem þingmaður Dalasýslu svo ljóslega skýrði frá um þetta atriði.

Varaforseti: Eg vildi spyrja hinn heiðraða þingmann úr Suður-Múlasýslu, hvort hann vilji halda breytingaratkvæði sínu fram við hina 25. grein, eða hvaða grein það nú var.

J. Hávarðsson: Jú! því eg er viss um, að það er meira tryggjandi.

Varaforseti: Fyrst nú ekki fleiri vilja ræða þenna kafla frumvarpsins frá 21.—25. gr., þá er undirbúningsumræðunni um hann lokið.

Af því nú er orðið áliðið, en mikið eptir órætt, þá vil eg heyra meiningar þingmanna um, hvort þeir vilji eigi heldur slíta fundi nú, og hafa aptur miðaptansfund í dag, heldur en halda áfram.

Lögðu þá ýmsir þingmenn til, að kvöldfundur yrði haldinn, og var þá næsti fundur ákveðinn til miðaptans sama dag, til þess að ræða hinn síðasta kafla frumvarpsins frá 26. gr.

Bænarskrá til konungs í *lagaskólumálinu* var lesin upp og samþykkt. Hún er svo hljóðandi:

Til konungs!

Til alþingis þessa hefur komið bænarskrá um, að hin 15. grein í tilskipan 26. janúar 1821 verði numin úr lögum, að svo miklu leyti sem hún ákveður, að þeir, sem taka hið ófullkomna próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, geti orðið sýslumenn á Íslandi, svo að þessi embætti ekki verði veitt neinum, sem eptirleiðis les dönsk lög, og að í stað þessa verði settur kennsluskóli í Reykjavík handa lögfræðingaeftum, er áður taki burtfararpróf við himn lærða skóla og einnig taki próf í forspjallsvísindum einhvern tíma, áður en þeir taka embættispróf við skóla þenna; að í skóla þessum verði veitt kennsla í almennri lögfræði, og íslenskum lögum, og að lögfræðingar þeir, sem þar taki embættispróf og reynist vel hæfir, öðlist rétt til að geta feingið sýslumannaembætti í landinu, og að gjörður sé líkur munur á rétti þessara lögfræðinga, sem tekið hafa fullkomið próf í lögvísi við háskólann, eins og nú er á guðfræðingum frá prestaskólanum og háskólanum.

Til að íhuga málefni þetta var sett nefnd á þinginu, og það rétt síðan á lögskipaðan hátt á tveim aðalfundum þess.

Sú ákvörðun í áminnztri allrahestu tilskipun 26. janúar 1821 15. grein, að þeir, sem taka hið ófullkomna próf í lögum við háskólann í Kaupmannahöfn, megi hvergi fá dómaraembætti í Danmörku, virðist mjög eðlileg, þegar menn á eina hliðina líta til þess, hvað embætti þessi eru vandasöm og áriðandi, og aptur á hina hliðina gæta þess, að löggjöfin hvorki krefur, að þeir, sem taka próf þetta, skuli hafa vísindalega menntun nè aðra eins útbreidda þekkingu á lögum yfir höfuð, sem þeir, er taka hið fullkomna próf í lögfræðinni. Frá áminnztri ákvörðun er þó í seinna hluta sömu greinar gjörð undantekning, hvað Ísland snertir, því þar er þeim, er að eins hafa tekið hið ófullkomna próf í lögfræði við háskólann, gefinn aðgángur, undir vissu skilyrði, til að geta orðið sýslumenn eður undirdómendur hér á landi. Það er nú fullkomlega víst, og orðin í sjálfu lagaboðinu lýsa því gjörli, að löggjafinn hefur álitid sig neyddan til, að gjöra áminnzta undantekningu, hvað Ísland snerti, vegna þess hann hefur fyrirseð — hvað reynslan og síðan nógsamlega hefur sannað —, að júrískir kandidatar mundu ekki ætíð sækja um hvert sýslumanns-embættið, þegar það losnaði, sem kemur auk annars til af því, að dönskum júrískum kandidötum, er aðra úrkosti eiga, mun ávallt þykja ófýsilegt, að sækja um þessi embætti, eins og reynslan og hefur sýnt, að þeir fáu þeirra, er hér hafa orðið sýslumenn, hafa hér ekki getað fest yndi, og líka til af hinu, að það eru mjög fáir Íslendingar, sem hafa efni á því, fyrst að kosta sig í hinum lærða skóla hér á landi og síðan við háskólann í Kaupmannahöfn. En þó þessu se nú þannig varið, er það samt auðsèð, að þeir þegnar yðar konúnglegu hátignar, sem eru á Íslandi, eru með fyr tæðu fyrirkomulagi í mjög mikilvægu málefni talsvert ver farnir, en samþegnar þeirra í Danmörku, og er þetta því tilfinnanlegra, sem löggjöfin af ýmsum orsökum hefur orðið að eiga meira undir yfirdómendum hér á landi, en þar; hér við bætist og, að löggjöfin fyrir Ísland er í ýmsum greinum frábrugðin þeirri fyrir Danmörku, svo sem í öllu því, er að landbúnaðarháttum o. s. frv. hnígur, og hlýtur einlægt að verða það sökum hins frábrugðna ásigkomulags lands þessa, og er ekki að vænta þess, að hinir dönsku júristar, er einga vísindalega menntun hafa feingið, geti af sjálfsdáðum náð í þessu grundaðri þekkingu, þar þessar vísindagreinir ekki eru kenndar við háskólann í Kaupmannahöfn; og loksins sýnist það nokkuð óviðfelldið, að hafa ólærða dómendur, þar sem hver prestur nú fær hér vísindalega menntun.

Að vísu var því nú hreift á þinginu, hvort ekki mundi nægja,

verði varið til þess að vinna að og afljúka þessum áður áminntu konúnglegu málefnum.

Varaforseti: Eg vil geta þess viðvíkjandi jarðamatsmálinu einúngis, að eg skal allt mitt til þess leggja, að nefndarálitid í því verði sem fyrst búid, svo það verði sem fyrst rætt; en eg get ekki lofað, að það geti orðið búid og framlagt á miðvikudaginn, því bæði er það, að eg er ekki frískur, og hef þar að auki öðrum störfum að gegna meðfram. Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður hefur beðið um orðið, áður en tekið verður til dagskráarinnar.

P. Sveinbjörnsson: Eins og þinginu er kunnugt, var hinn heiðraði varaforseti framsögumaður og formaður í nefndinni, sem sett var í kollektureiknúngamálinu, og því vantar nú einn í nefndina. En þingmaður Snæfellinga hefur tjáð sig viljugan til, að gánga í nefndina, og vil eg nú biðja hinn heiðraða *forseta* að spyrja þingið, hvort það vill leyfa það, því þá tekur nefndin hann sèr til aðstoðar. Framsögumaður er nú valinn þingmaður Rángvellínga.

Varaforseti spurði þá þingið, hvort það hefði nokkuð á móti, að nefndin tæki sèr þingmann Snæfellinga til aðstoðarmanns, og er einginn mælti móti því, var það álitid samþykkt.

Varaforseti: Eptir dagsskránni kemur þá fyrst til ályktarumræðu lèknaskipunarmálið.

Í máli þessu er prentuð atkvæðaskrá, sem eg vona að þingmenn hafi.

Þessi breytingar- og viðauka-atkvæði voru komin fram í málinu:

E. Ó. Kúlds:

Breytingaratkvæði við A, 6, b, að í staðinn fyrir: „eða

Múlasýslu“, setjist: „og, þegar ske má, í Múlasýslum“.

Sami: viðaukaatkvæði við B, að eptir orðin: „læknisembætti hèr á landi“, bætist við: „þó skal slíkur styrkur ei veitast fleirum en 4 á ári; en fè þetta endurgjaldist“, o. s. frv.

II. *Jóns Guðmundssonar:*

1. Viðaukatkvæði: „að konúngurinn leggi fyrir við stjórnina, að hún fari nú þegar að hugsa fyrir því, að koma upp lèknaskóla ásamt með spítala í Reykjavík, undir eins og spítala-sjóðirnir ásamt hinum árlegu spítalatekjum, sem nú eru eða kunna þar til að leggjast, er fært að bera þann kostnað; að tekjum og sjóðum spítalahlutanna yfir höfuð að tala sè því haldið sem bezt saman og þeir alls ekki skertir til neins annars, heldur auknir og ávaxtaðir til fyr tððs augnamiðs“.

2. Að konungurinn í þessu skyni leggi fyrir stjórnina:

- a. Að semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til reglugjörðar um byggingu spítalajarðanna framvegis, og um gjald, heimtöngu og skynsamlega tilhögun spítalahlutanna.
- b. Að stjórnin taki til yfirvegunar og leiti sem fyrst álita hlutaðeigandi embættismanna um, hvort ekki sé ástæða til, undir eins og spítali og lækna-skóli væri hér stofnsettur, þá bæði að aftaka hið ákveðna árlega 400 rdl. gjald til fátækrameðala, og þá 150 rdl., sem lyfsalanum í Reykjavík eru veittir til húsaleigu, undir eins og lyfsölumanna-skipti verða, og leggja hvorttveggja það gjald til hins nýja lækna-skóla og spítala, einkum í því skyni, að honum yrði fært að taka við sem flestum fátækum sjúklingum, og gjörðar yrði lækna-fátækum tilraunir við þá fyrir litla sem einga borgun.
- c. Að stjórnin nú þegar fari að skrifast á við hlutaðeigandi yfirvöld, og leiti bæði álita þeirra og bæjarstjórnarinnar í Reykjavík um það, að hve miklu leyti bæjarsjóðurinn sæi sér fært að leggja fram annaðhvort fæstýrk í eitt skipti fyrir öll eða þá ákveðin styrk árlega, fyrir það sérdeilis-lega gagn og sóttvarnarstöð, sem af spítalanum má standa fyrir bæinn.

III. V. Finsens:

Breytingaratkvæði, að þingið allraþegnsamlegast biðji konung að stofna nú þegar 3 ný lækna-embætti hér á landi á þeim stöðum, þar sem þess getur álitist mest þörf, með 400 rdl. launum handa hverjum þeirra, sem greiðist fyrst um sinn, þángað til öðruvísi yrði ákveðið, af spítalasjóð-unum.

Atkvæðaskráin hljóðar svo:

A t k v æ ð a s k r á

í

málinu um endurbót á lækna-skipun.

1. Nefndin:

A, að ný lækna-embætti verði stofnuð:

1. í Árnessýslu.
2. í Skaptafellssýslum.
3. í Kellavík fyrir Suðurnes í Gullbringu-sýslu.
4. í Barðastrandar- og Stranda-sýslum.

5. í Þíngeyjarsýslu.
6. *a*, í Mýra- og Borgarfjarðar-sýslum.
7. *E. Ó. Kúld*: breytingaratkvæði við nefndarinnar *A*, 6. *b*: „og, þegar ske má, í Múlasýslum“.
- b*, (*nefndin*): eða í „Múlasýslum“.
8. *E. Ó. Kúld*: viðaukaatkvæði við nefndarinnar *B*, að eptir orðin: „læknisembætti hér á landi“, bætist við: „þó skal slíkur styrkur eigi veitast fleirum en 4 á ári; en fè þetta endurgjaldist“, o. s. frv.
9. (*nefndarinnar B*), að í stað þeirra 200 rdl., sem með allra-hæstum úrskurði 23. ágúst 1848 er heitið, að megi árlega verja til þess, að landlæknir og héraðslæknar hér á landi geti kennt aðstoðarlæknum, þá heiti konungur allramildilegast árlegum 100 rdl. styrk, fyrst um sinn, hverjum þeim íslenskum stúðenti, sem eptirleiðis stundar læknisfræði við háskólann, og að hann njóti þessa styrks í 4 ár, ef hann sannar, að hann haldi áfram lærdómsiðkunum sínum í læknisfræði, og skuldbindur sig til, að loknu embættisprófi, að sækja um læknisembætti hér á landi, og að þessi styrkur skuli endurgjaldast ríkissjóðnum úr jafnaðarsjóði amtanna.

II. *Jón Guðmundsson*, viðaukaatkvæði:

10. Að konungurinn leggi fyrir við stjórnina, að hún fari nú þegar að hugsa fyrir því, að koma upp læknaskóla ásamt með spítala í Reykjavík, undir eins og spítalasjóðirnir ásamt hinum árlegu spítalatekjum, sem nú eru eða kunna þar til að leggjast, er fært að bera þann kostnað; að tekjum og sjóðum spítalahlutanna yfir höfuð að tala sè því haldið sem bezt saman og þeir alls ekki skertir til neins annars, heldur auknir og ávaxtaðir til fyr tæðs augnamiðs.
11. Að konungur í þessu skyni leggi fyrir stjórnina:
 - a*, Að semja og leggja fyrir næsta alþíng frumvarp til reglugjörðar um byggíngu spítalajardanna framvegis, og um gjald, heimtíngu og skynsamlega tilhögun spítalanna.
 - b*, Að stjórnin taki til yfirvegunar og leiti sem fyrst álitá hlutaðeigandi embættismanna um, hvort ekki sè ástæða til, undir eins og spítali og læknaskóli væri hér stofnsettur, þá bæði að aftaka hið ákveðna árlega 400 rdl. gjald til fátækra meðala og þá 150 rdl., sem lyfsalanum í Reykjavík eru veittir til húsaleigu, undir eins og lyf-

sölumannaskipti verða, og leggja hvorttveggja það gjald til hins nýja lækna skóla og spítala, einkum í því skyni, að honum yrði fært að taka við sem flestum fátækum sjúklingum, og gjörðar yrðu lækningatilraunir við þá, fyrir litla sem einga borgun.

c, Að stjórnin nú þegar fari að skrifast á við hlutaðeigandi yfirvöld, og leiti bæði álita þeirra og bæjarstjórnarinnar í Reykjavík um það, að hve miklu leyti bæjarsjóðurinn sæi sér fært að leggja fram annaðhvort fæstýrk í eitt skipti fyrir öll, eða þá ákveðinn styrk árlega, fyrir það sérdeilislega gagn og sóttvarnarstöð, sem af spítalanum má standa fyrir bæinn.

III. V. *Finsen*: breyttingaratkvæði: að þingið allraðegnsamlegast biðji konúng að stofna nú þegar 3 ný lækneisembætti hér á landi, á þeim stöðum, þar sem þess getur álitizt mest þörf, með 400 rdl. launum handa hverjum þeirra, sem greiðist fyrst um sinn, þángað til öðruvísi yrði ákveðið, af spítalasjóðunum.

Var málið afhent framsögumanni, hinum 4. konúngkjörna þingmanni, *P. Péturssyni*.

Framsögumaður: Eg sè að vísu, að nokkur breyttingaratkvæði eru framkomin við mál þetta, en eg skal ekki vera lángorður um hvert af þeim. Þau eru öll yfir höfuð svo löguð, að þau í vissu tilliti falla nærri aðalskoðun nefndarinnar, en þau raska þó að hinu leytinu aðalstefnu hennar. Það, sem eg vil þá fyrst minnst á, er breyttingaratkvæðið nr. I, A, 7., þar sem segir: „og, þegar ske má, í Múlasýslum“. Nefndin ætlaði að leggja það á þingsins eða stjórnarinnar vald, hvor staðurinn tekinn yrði. Nefndin gat því ekki fallizt á þetta breyttingaratkvæði, þar hún vildi gjarna, að læknum yrði víðar fjölgað, en hún til tók, þegar því yrði við komið, en hélt, að þetta kynni að valda misskilningi hjá stjórninni. Um viðaukaatkvæði nr. I, A, 8 þá lét eg í ljósi við undirbúningsumræðuna meiníngu mína um það, að eg væri ekki mótfallinn bendíngu hins hæstvírta *konúngsfulltrúa*, um, að talan á þeim, sem styrkinn fá, væri tiltekin, og að það skyldi aldrei fara fram úr 200 ríkisdölum á ári úr hverju amtí. Nefndin hefði fúslega fallizt á viðaukaatkvæði þetta, ef talan hefði ekki verið bundin við 4, því henni þótti ísjárvert, að takmarka hana svo, eða fè það, sem einu sinni er búið að leyfa að verja til að kenna aðstoðarlæknum, en hélt ekki, að fleiri en 6 Íslendíngar mundu nokkurn tíma lesa lækneisfræði í einu. Um viðaukaatkvæði hins heiðr-

aða varaforseta (*Varaforseti*: Eg vil benda hinum heiðraða framsögumanni til, að um þessi breytingaratkvæði má spara umræðurnar, því ef einginn tekur þau upp, þá má nú álfta þau tekin aptur af uppástúngumanni).

Þá er næst að tala um breytingaratkvæði hins 5. konúngkjörna þingmanns nr. III á atkvæðaskránni. Það fer að því leyti í sömu stefnu og nefndin, sem það vill bæta hér úr læknafræðinni í bráð, og hjálpa hinni bráðustu nauðsyn við. En eg vildi óska, að það væri skýrt betur, hvað meint er þar með orðunum: „fyrst um sinn“, því ef launin væru ákveðin fyrst úr spítalasjóðunum, þá skil eg ekki, að þau verði síðar tekin úr öðrum sjóði.

V. *Finsen*: Breytingaratkvæði mitt er hvorki vara- nè við- auka-atkvæði; því ætla eg, að það hefði átt að setjast á undan uppástúngum nefndarinnar, og vil eg skjóta því til hins heiðraða varaforseta, hvort það er ekki réttara. Það fer í allt aðra átt en nefndin og átti að koma í staðinn fyrir uppástúngu nefndarinnar. Orsökina til þess, að eg bar upp breytingaratkvæðið, er sú, að eg get ekki gjört mér mikla von um, að laun lækna þessara mundu fást af ríkissjóðnum, úr því spítalasjóðirnir, sem búið er að ákveða til lækna- skipunarinnar hér, eru til, og eðlilegt er, að stjórnin líti til sjóða þessara, þegar spursmál væri um fjölgun lækna. Þar að auki gjöri eg mér einga von um, að konúngur gefi fyrirheit um stofnun þessara embætta, án þess að leggja áætlun þar um fyrir ríkisþingið; en það er þá töluverður kostnaður, sem væri beðið um í einu. Á hinn bóginn er auðsætt, að þó spítalasjóðirnir væru látnir vaxa upp, þá mundi líða meira en 10 ár, fyr en nokkurt gagn yrði haft af þeim, og það þykir mér of langur tími. Eg álít því betra, að við fáum nokkuð strax, sem við erum þá líka hér um bil vissir um að fá, ef við biðjum, heldur en að bíða í 10 ár, án þess að fá neitt. Spítalasjóðirnir geta þá, þegar ekki er tekið meira af þeim, en stungið er upp á, lagt töluvert upp samt, og geta þá orðið að góðu gagni síðar, hvað sem menn þá vilja gjöra við þá. Þar sem framsögumaður bað um upplýsingu um orðin: „fyrst um sinn“, í breytingaratkvæði mínu, þá held eg meiningin sé augljós af því, sem á eptir kemur: „þángað til öðruvísi verður ákveðið“; eg gjöri nefnilega ráð fyrir, að annað fyrirkomulag mundi síðar komast á um fjárhag landsins, þannig að útgjöld þessi gætu þá orðið lögð á landssjóðinn eða ríkissjóðinn, ef menn vildu það heldur, til þess að spítalasjóðirnir gætu haft öll sín efni til spítala og lækna-skóla, ef þær stofnanir kæmust á fót. Þar

á móti er það alls ekki meining mín, eins og líka sèst á orðunum í breytingaratkvæðinu, að embættin væru fyrst um sinn; þau eiga að vera föst og ákveðin, og launin líka, en greiðslumáti launanna á að geta breytzt.

Varaforseti: Eg verð að skýra frá því, að framsögumaður, annar skrifari þingsins og eg, skildum tölul. III svo, sem hann væri breytingaratkvæði, sem þarna ætti að standa; því vèr álitum það fallið, ef töluliður II yrði tekinn. Það hefði eptir orðaskipun og meiningu má ske verið réttast, að það hefði verið borið upp sem viðaukaatkvæði, en það var ekki gjört.

Konungsfulltrúi: Eg verð að vera á því, sem hinn heiðraði konúngkjörni varaþingmaður sagði, að hans atkvæði, sem er að álíta eins og breytingaratkvæði við nefndarinnar A 1—7, eigi að koma fyrst til atkvæða, og verði það þá tekið, fellur nefndaruppástúngan, nema ef menn, eins og á atkvæðaskránni er gjört, vilji skoða það sem varaatkvæði, og þá má leita atkvæða um það, þó þingið aðhyllist nefndaruppástúnguna litr. A; og þessa vildi eg helst óska, því breytingaratkvæðið fellur mèr betur í geð en uppástúnga nefndarinnar. Að sönnu vildi eg gjarnan óska, að menn gætu hèr á landi feingið 6 eða 7 duglega lækna auk þeirra, sem nú eru, en þegar stofna ætti handa þeim þessi embætti, og launa þeim af ríkissjóðnum, hef eg fyrir mitt leyti einga von um, að þetta fáiist. Væri þar á mót, eins og varaatkvæðið fer fram á, beðið um 3 lækna, og að laun þeirra mætti taka af ávöxtum spítalasjóðanna, þá er eg miklu betri trúar um, að stjórnin mundi taka þessa beiðni til greina, og skipa hèr 3 lækna til, þar sem þörf þætti mest vera, smámsaman eptir því sem hæfilegir menn feingjust til þessara embætta. Þó nú tekið væri af ávöxtum spítalasjóðanna 1200 rdl. þessum mönnum til launa, mundi spítalasjóðurinn samt geta lagt næstum því annað eins upp árlega.

Þar sem því er farið á flot í uppástúngu nefndarinnar B, að borgaðir sèu árlega af jafnaðarsjóði hvers amts 200 rdl. til styrktar íslenzkum stúdentum, er eptirleiðis stunda læknisfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, þá álít eg þetta nokkuð hæpið, því það er undir hælinn lagt, og opt mjög undir kasti komið, hvort þessir menn, er styrksins hafa notið, nokkurn tíma takast eða geta tekizt á hendur læknaembætti á Íslandi, og þegar svo tekst til, má þessum peníngum virðast vera fleygt út, án þess menn sèu nær tilgáninginum en áður. Eg hefði því unað betur við, og það mundi landsbúar líka

gjöra, að jafnaðarsjóðirnir hefðu lagt árlega nokkurn styrk til launa þeim læknum, sem bætt kynni að verða við þá, sem nú eru, því þar af hefðu menn strax sæð beinan og bráðan ávöxt, heldur en að kasta þeim út í tóma óvissu.

Framsögumaður: Eg gat þess áðan, að breytingaratkvæðið, tölul. III, færi að nokkru leyti í sömu átt, og nefndin, en að nokkru leyti í gagnstæða. Nefndin vildi nefnilega láta spítalasjóðina standa óhreifða og vaxa, og í því greinir hana og breytingaratkvæðið á, en í hinu stefna þau eins, að bæta læknaSKIPUNINA. Það er auðvitað, að það er hægt, að taka spítalasjóðina til að launa læknum af, en eg efast um, að það sé samkvæmt tilætlun stjórnarinnar með þá, eða tiltækilegt. Ef stjórnin hefði ætlað það, þá held eg hún væri búin að því, að minnsta kosti að benda á það — því hún þekkir þó læknaSKORTINN hér á landi, — ef hún hefði ekki þvert á móti ætlað að láta þá vaxa, þángað til að meira mætti gjöra með þeim við læknaSKIPUN hér, en kákk eitt. Eg skil ekki heldur, því hér er stúngið upp á, að launa að eins 3 læknum úr spítalasjóðunum, en ekki 5, eins og þó má og árlegar tekjur þeirra leyfa. En eg þykist sjá, að sú hafi verið ástæðan til þess, annaðhvort að leggja nokkuð upp, eða þá að geyma nokkuð í biðlaun og eptirlaun handa þeim dönsku læknum, sem hér yrðu settir og hëðan færu aptur, því þá mundi verða að taka, þar ekki væri vöð á innlendum mönnum. Hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa* sást áðan yfir orðin: „nú þegar“ í breytingaratkvæðinu. Eg veit nú ekki, hvort nefndin hefur í sinni uppástungu hitt hinn bezta veg í þessu efni, en eptir hennar samfæríngu var hann beztur. Því hefur verið hreift, að konúngur mundi ekki stofna embætti þessi, fyr en launin við þau væru ákveðin; en eg sé ekki, hvað því er til fyrirstöðu, að hvorttveggja sé jafnframt ákveðið. Neiti ríkisþingið, að stofna embættin af öðru en spítalasjóðunum, þá er það ekki dæmalaust. En eg veit ekki, hvort þingiinu finnast nú vera yfirguæfandi ástæður til, að skerða spítalasjóðina nú strax. Stjórnin hefur heldur aldrei sagt, að læknaSKIPUN hér megi ekki bæta af neinum sjóði öðrum, en spítalasjóðunum, og því finnst mér ekki betur, en að breytingaratkvæði þetta sé öldúngis öfugt; því þó fjárhagur landsins bættist, þá mundi verða nógur annar kostnaður og útgjöld, sem landið þyrfti að bera, þó þessi laun bættust þar ekki ofan á. Eg verð því að vera alveg móti orðunum: „fyrst um sinn“, o. s. frv. í breytingaratkvæðinu. Öðru máli hefði verið að gegna, ef breytingaratkvæðið hefði farið í líka átt og

konungsfulltrúi benti á, að spítalasjóðirnir styrktu nokkuð til þessarar umbótar. En þegar nú á að taka meira en helming af vöxtum þeirra, þá hlýtur það að kippa úr þeim vexti, svo þeir gætu ekki aukizt eins og annars. Þá kæmu líka til, ef til vill, biðlaun eða eptirlaun danskra lækna, sem hëðan færu, og fleiri útgjöld embættunum viðkomandi, og verð eg því að vera á móti þessu breytingaratkvæði, þar það fer fram á, að taka svo mikið úr spítalasjóðunum. Eg get ekki heldur ímyndað mér, að stjórnin láti það verða málinu til fyrirstöðu, einkum ef ríkissjóðurinn fær von um, að honum verði þessi kostnaður endurgoldinn úr spítalasjóðnum, þegar hann er orðinn svo aukinn, að hann gæti það, og að þessi sjóður taki úr því að sèr þá skuldbindingu að launa þessum læknum. Hvað það snertir að bera breytingaratkvæði upp til atkvæða á undan uppástúngu nefndarinnar, þá hef eg ekkert á móti því.

P. Guðmundsson: Eg vil geta þess, að síðan 1850 hafa tekjur ríkissjóðsins af Árnessýslu aukizt um 5 eða 6 hundruð dala. Mér finnst nú, að þessum viðauka væri ekki illa varið, þó hann væri hafður til að viðhalda lífi og heilsu sýslubúa, eða landsmanna yfir höfuð, og því var stúngið upp á ríkissjóðnum í bænarskrá Árnésinga um mál þetta til alþingis. Þeir, sem bænarskráin er frá, vissu, að spítalasjóðirnir voru ekki færir um að launa mörgum læknum, en þeir vissu líka, að stjórnin er skyldug til, að ala önn fyrir heilsu og heilbrigði þegna sinna, allt eins og hver húsbóndi er skyldugur til þess á sínu heimili. Eg tala nú að eins um Árnésinga eina, og skoðun þeirra og ástæður í máli þessu. Þeir vildu af fyrtöldum rökum einungis nefna hær til ríkissjóðinn, en alls ekki spítalasjóðina.

G. Brandsson: Eg tek upp viðaukaatkvæði varaforseta öll, sem eru undir tölul. II. 10. 11. c, á hinni prentuðu atkvæðaskrá.

Framsögumaður: Með tilliti til Árnessýslu vil eg geta þess, að með konungsúrskurði 1839 er leyft, að þar skuli vera lækni með 100 rdl. launum, og er því stjórnin að nokkru leyti skuldbundin til að launa þeim lækni úr ríkissjóðnum. Nefndin vildi nú ekki ofþýngja ríkissjóðnum, en því síður vildi hún veikja spítalasjóðina, á meðan þeir væru að vaxa. Fyrst þíngmaður Gullbríngusýslu hefur tekið viðaukaatkvæðin II upp, skal eg leyfa mér að minnast fátt eitt á þau. Nefndin hélt þau fara í nokkuð líka stefnu, og hún fór, og hafði að því leyti ekkert á móti þeim, en þó þótti henni ísjárvert að fallast á þau. Hin fyrsta ástæða hennar gegn þeim var sú, að

nefndin hafði skýrt frá fjárhag spítalasjóðanna, til þess að sýna, að þeir væru ekki færir um, að stofnaður yrði af þeim læknaskóli og spítali, að svo komnu, og þá þótti nefndinni mótsögn í því, að biðja stjórnina um, að fara nú þegar að koma þessum stofnunum á fót. Í öðru lagi er það óvíst, hvort stjórnin er sannfærð um nytsemi og nauðsyn þessara stofnana, og 1847 voru talin mörg og vissulega merkileg vandkvæði á þessu; þingið hefði því þurft að sannfæra stjórnina um nytsemi læknaskóla og spítala hér, en það hefur það ekki gjört nú, og það er ekki gjört með þessum viðaukaatkvæðum; það væri því til að draga úr málinu, ef þingið færi að biðja stjórnina nú þegar að fara að hugsa um, að stofna hér læknaskóla og spítala. Stefnumar eru hér 2: að fjölga læknum, og að koma upp læknaskóla og spítala, og ef stjórnin er ekki sannfærð um nytsemi hins síðara, þá er ekki víst, nema það vekji hjá henni efa um nauðsyn hins fyrra, og ef vèr færum því bæninni í II fram, kynnum vèr að hafa spillt fyrir oss með því.

Varaforseti: Eg vil geta þess, að í atkvæðaskránni, 10. viðaukaatkvæði, eru 2 prentvillur, nefnilega „snertir“ fyrir „skertir“ og „spítalanna“ fyrir „spítalahlutanna“.

Framsögumaður: Ef þingið fellir hið 10. viðaukaatkvæði, þá kemur 11. ekki til greina, þar það annars fellur þvert við nefndarálitið. Viðvíkjandi 11 þá finnst mér það máli þessu óviðkomandi, að fara að biðja stjórnina um reglugjörð fyrir spítalana (*Varaforseti:* Er þetta ekki misskilningur?). Þetta hnígur inn undir spítalasjóðina og amtsráðin, þegar þau komast á. Eg skal ekki fara fleiri orðum um viðaukaatkvæði þessi, fyr en eg hef heyrt ræður manna um þau.

G. Brandsson: Það voru einasta nokkur af orðum hins láttvirta *konungsfulltrúa*, er komu mér til þess, að taka að mér viðaukaatkvæði hins heiðraða varaforseta, og það var þar sem hann taldi það mjög efasamt, að stjórnin gæti aðhyllt uppástúngur nefndarinnar, vegna þess að óvíst væri, hvort ríkisþingið vildi samþykkja svo mikil fjáruútlát úr ríkissjóðnum, sem hér er farið fram á. Eg er nú hræddur um þetta sama, og því held eg, að stjórnin mundi öllu fremur flýta fyrir málefni þessu, ef geingið yrði inn á viðaukaatkvæðin, því þau fara einmitt fram á það, að bæta læknaskipunina af sjóðum spítalanna, sem eru eign landsins, enda hefur stjórnin auglýst það 1848, að þessu fè skuli á sínum tíma til þess verja. Það er nú langt, síðan farið var að hugsa um læknaskipunarmálið, og þó

spítalasjóðunum 1847 þætti of vaxið að bera þann kostnað, sem af því leiddi að stofna hér læknaskóla og sjúkrahús, þá hafa svo aukizt efni þeirra síðan, að það ætti nú hvað af hverju heldur að verða mögulegt, einkum ef þær árlegu tekjur spítalanna yrðu framvegis auknar, og þeim vel haldið saman, eins og hér er stungið upp á. Það er ekki ætlan vor, að stjórnin fari nú strax að stofna læknaskóla þenna. Þetta er misskilningur hins heiðraða framsögumanns, því í viðaukaatkvæðinu stendur ei: „nú strax“, heldur: „nú þegar“ fari að hugsa fyrir því að koma upp læknaskóla, og þetta er allt annað en „strax“, eins og allir geta sæð. Hin viðaukaatkvæðin fara öll í sömu átt, og styðjast við það, að 1847 var beðið um nýja reglugjörð fyrir spítalahlutunum, enda var þess full þörf, þar spítalagjöldin öll liggja eingaungu á þeim, sem búa við sjóinn, og eru þó fleiri, sem njóta góðs af læknaskipuninni, en þeir einir, og sýnist mér þess vegna, að tekjur þessar gætu aukizt með því að binda þær við fleiri gjaldstofna, en sjáaraflann einan. Að þetta komist í bága við amtsráðin, sem ráðgerð eru í sveitastjórnarfrumvarpinu, er ekki sagt, auk þess að óvíst er, hvað mikið eða lítið í því frumvarpi verður samþykkt á þessu þingi. Að stjórninni muni þykja tvísýn nytsemi læknaskóla hér, þar sem þingið hafi ekki fært til þess neinar ástæður, það þykir mér skrítn mótþára, því seú slíkir skólar alitnir ómissanlegir í öðrum löndum, hvers vegna þá ekki hér líka? Um fátækrameðölin má segja það sama, sem um spítalahlutina, að þau geingju á eðlilegari veg til fátækra, ef að spítalar kæmst á, heldur en þau nú geta geingið; þar til er ætlazt, að fátækir verði teknir inn á spítala þenna fyrir litla eða einga borgun, og ættu þeim því að koma meðöl þessi að betra haldi undir læknisumsjón, heldur en eins og þeim er nú almennt útbýtt. Það hefur verið talað um, að af hinni frjálsu verzlun mundi leiða, að betri sóttvarnir þyrftu að vera hér í Reykjavík, heldur en nú eru, því búast mætti við, að ýmsir aðkomumenn kynnu að flytja hingað fleiri sóttir, en áður væru hér kunnar, og mundi þá öll þörf verða á spítala og læknaskóla, og þegar svo langt væri komið, mundu vèr geta feingið innlenda lækna, og ei þurfa að óttast fyrir því, að danskir lækna sæktu hingað, hverjum síðan eptir stutta og líkast til gagnslitla hërveru yrði að halda við með eptirlaunum af eignum spítalanna. Varaatkvæði hins 5. konúngkjörna þingmanns kemst í bága við þetta fyrirkomulag og skerðir spítalasjóðina, ef það yrði aðhyllt, svo því seinna yrði byrjað með stofnun þessa. Nefndarálitid taldi alla spítalahlut-

ina árlega að eins frá 600 til 700 dala virði, og nægðu þá lítið minna en tvö ár til að fylla með þeim upp í skarðið fyrir þá 1200 dali, sem hann vildi árlega verja til launa læknum þeim þremur, er hann stakk upp á. Varatakvæði þetta spillir því eingaungu fyrir málinu.

Konungsfulltrúi: Því hefur verið hreift hér og það líklega í því skyni að verka á atkvæðagreiðsluna, að danskir læknar mundu verða hingað sendir, og að landið mundi mega borga þeim biðlaun eða eptirlaun; en þetta held eg einginn þurfi að hræðast; því eptirlaun embættismanna ganga af ríkissjóðnum, og eru ei upptekin í áætlunina um Íslands inngjöld og útgjöld; og yrði hér læknum fjölg-að, líkt og hér er beðið um, gæti það vel verið, að þeir mundu verða skoðaðir á líkan hátt, og lækningin í Húnavatnssýslu, og þannig ekki öðlast rétt til eptirlauna.

Framsögumaður: Eg hef einungis fáar athugasemdir að gera við það, sem þingmaðurinn úr Gullbríngusýslu sagði; en svo mikið er ljóst, að ef viðaukaatkvæði hans um stofnun læknskóla komast inn í álitsskjalid, sem eg veit varla verður, þá vantar allan undirbúning til þess, sem beðið er um, og svo þyrfti þá líka að taka margt fleira fram en það, sem stendur í breytingaratkvæðinu. Eg veit reyndar heldur ekki, hvort það er fagurt, að biðja stjórnina að fara að hugsa um að koma einhverju á fót, áður en vèr höfum konungl. úrskurð um, að það skuli komast á. Við orðatiltæki þess kann eg ekki, og hver á svo þar næst að til taka, hvenær spítalasjóðirnir eru færir um að bera hina nýju læknaþjónu? Þetta er nú óákvarðað, og hvort sem heldur nú stjórnin eða þingið gerir það, þá álit eg best, að máli þessu sè skotið á frest, því ef spítalasjóðirnir ekki verða skertir nú, þá verður ekki leingi að biðja þess, að þeir verða færir að bera kostnaðinn.

Hvað *a* og *b* í viðaukaatkvæði þingmannsins áhrærir, þá eru þau samkynja uppástúngum þingsins 1847, en svo ætti að taka fleiri samkynja atriði fram.

E. Ó. Kúld: Orð mín skulu hvorki verða laung eða mörg, þar eg ekki vil nú leingja meira umræðurnar, sem í þessu máli, eins og stundum optar, ætla að verða nógu langar. Hinn heiðraði framsögumaður sagði, að nefndin ei gæti aðhyllzt hið fyrsta breytingaratkvæði mitt, „og, þegar ske má, í Múlasýslum“, þar það svo hæglega geti ollað misskilning; en eg ætla, að nefndarinnar orð, „eða í Múlasýslum“, geti valdið meiri misskilning. Við atkvæði mitt gekk mér það til, að mér fannst Mýra- og Borgarfjarðar-sýsla verða

fremur hart úti hjá nefndinni, þar í Suður- og Austur-amtinu verða eptir uppástúngum nefndarinnar 4 lækna, auk Reykjavíkur, eða 1 í hverri sýslu, meðan á hinn bóginn 2 sýslur verða læknilausar. Þetta sama gekk mér og til, að stínga upp á, að lækni yrði settur, „þegar ske má“, í Múlasýslum, því þó eg sé þar að öllu ókunnugur, þá held eg, að þörf mundi einnig vera þar á lækni. Í nefndarálitinu liggur einmitt það, eptir því sem eg skildi það, að ef lækni verður settur í Mýrasýslu, þá kemur einginn í Múlasýslu.

Framsögumanninum þókti það að seinna breytingarkvæði mínu, að eg batt mig við 4 en ekki 6, sem ættu að fá þenna 400 rdl. styrk, og við undirbúningsumráðuna þókti líka einum þíngmanna, sem að styrkurinn ekki mundi verða til að fjölga læknum hér; þessu get eg nú ekki verið samdóma, þó að eg ekki vilji kasta 600 rdl. alveg út á úri, heldur 400 rdl., þar eg ætla varla, að sex muni lesa lækni-ísfræði í einu, heldur smátt og smátt. Mér fannst nú hinum heiðraða framsögumanni mislagðar hendur, þar sem honum við varaatkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns þókti ótillhýðilegt að fara að snerta með nokkru spítalasjóðina, en ekkert eða lítið finnst honum til koma, að fleygja 600 rdl. út úr jafnaðarsjóði amtanna. Það er nú öllum kunnugt, að bændur varla verða varir við, hvaðan þeir taka gjöld sín til spítalasjóðanna; svo hægt veitir þeim að greiða þau í samanburði við önnur gjöld, og einkum til jafnaðarsjóðsins, sem altènd er þeim mjög svo tilfínanlegt. Eg sé ekki, að jafnaðarsjóðir vorir sèu of ríkir, eða þessum 200 ríkisdöllum sé illa varið, þó þeir sparist eptir uppástúngu minni.

Eg vil nú ei ræða meira um þetta eða viðaukaatkvæði þíngmannsins úr Gullbríngusýslu, en viðvíkjandi varaatkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns þá getur mér ekki skilízt, að það geti hlaupið í bága við nefndarálitið, og því þurfi að bera það upp á undan atkvæði nefndarinnar; eg hef fremur álitíð það „varaatkvæði“. Mér finnst því megi bera atkvæðin upp í þeirri röð, sem þau eru nú, en annars hefði eg ekkert á móti því, að atkvæði þessu væri skipt í sundur og borið upp í tvennu lagi, þar eg vil heldur fá 3 lækna í viðbót, en eingan.

J. Hávarðsson: Hinn heiðraði þíngmaður Snæfellinga er nú þegar búinn að sýna gallana á 6. grein hjá nefndinni, þegar að þeir í Mýra- og Múla-sýslu eiga að fara að togast á um einn lækni. Eg vil sýna þá enn meiri; nefndin gat sèð það, sem hver ókunnugur gat sèð, að úr Borgarfjarðarsýslu má þó nokkurn veginn ná til

læknis í Reykjavík eða Árnessýslu, en fyrir vissu úr vesturhluta Mýrasýslu í Stykkishólm; en öðru máli er að gegna um Múlasýslu. Þaðan er ómögulegt að ná læknishjálp, þó læknar sèu í Þíngeyjar-sýslu og Skaptafellssýslu. Þó tekur yfir læknisleysið í Múlasýslum, ef læknirinn á að flytja á Eskifjörð, því þá tel eg, að umdæmi það verði að mestu læknislaust nema í fáum sveitum.

H. Kr. Friðriksson: Eg játa það, að eg er einginn mælsku-maður, og að hinn heiðraði framsögumaður er miklu betur að sèr gjör í þeirri list en eg, enda gjöri eg mèt eigi neina von um, að geta talið honum hughvarf; en hann hefur eigi heldur getað talað mèt hughvarf, eða sannfært mig um, að uppástúngur nefndarinnar væru réttar, enda get eg á hvoruga þeirra fallizt. Þar sem hann hélt, að hið eina ráð til að sætta mig við laun þau, sem nefndin hafði ætlazt til að læknarnir feingju, væri það, er eg íhugaði, að alþingi 1847 hefði stúngið upp á 200 rdl., þá hefði það alls ekki sætt mig við nefndina; enda hefur hann sjálfur eigi lesið vel niður í kjölinn, því að nefndarálit þingsins 1847 telur, að varla muni veita af 400 rdl. í laun um árið handa hverjum þeim lækni, er numið hafi læknisfræði við háskólann í Kaupmannahöfn; en í bænarskránni til konungs eru eigi nein laun nefnd á nafn, enda stóð það eigi til, því að þá var eigi beðið um neina læknaþjölgun. Um hina aðra uppástúngu nefndarinnar er það að segja, að mèt þykir, sem því fè, sem þar er nefnt, sè fleygt út í hina mestu óvissu; því að það mun að minnsta kosti mega gánga að því vísu, að þeir Íslend-ingar, sem sigla til Kaupmannahafnarháskóla, og eingan huga leggja á bókmenntir, munu segjast leggja sig eptir læknisfræði, einúngis til að fá þenna styrk. En hinum háttvirta framsögumanni er það eins kunnugt, eins og mèt, að sú sönnun, sem heimtuð er við há-skólann í Kaupmannahöfn fyrir því, að menn leggi stund á bók-menntir, er næsta ónóg og lítilsverð. Eg ætla líka það sè næsta ósannngjarnt, að gjöra einni vísindagrein hærra undir höfði en öðrum og styrkja menn fremur til að stunda eina vísindagrein en aðra; enda veit eg eigi, hvort það getur staðizt, að leggja almennan skatt á landið til að styrkja einstaka menn til vísindanáms. Eg held líka, að jafnaðarsjóðirnir muni fá nóg að gjalda á erdanum; því að mèt skilst eigi betur, en nú eigi að demba öllu á þá, og finnst mèt nóg komið, þó ei sè bætt við, og 600 rdl. á ári, eins og hèt er farið fram á, er þó sannarlega eigi svo lítið. Eg ætla mèt að fallast á varaatkvæði hins 5. konúngkjörna varaþingmanns, enda þótt eg ekki

sè alls kostar ánægður með það. Þar sem hinn háttvirti framsögumaður kastaði þeirri spurningu fram, því eigi skyldi stofna 5 læknaembættin, þá svaraði hann sjálfur spurníngunni; því að þegar eigi er tekinn nema helmingur af árlegum tekjum spítalasjóðanna, þá geta þeir aukizt eptir sem áður, og það þarf því eigi að lifða mjög langur tími, þángað til þeir eru orðnir svo miklir aptur, að stofna megi lækna-skóla hér á landi og spítala. Þar sem hann vildi fæla menn með biðlaunum þeim, sem danskir lækna-r fá, þá veit eg ei betur, en þau sèu goldin úr ríkissjóðnum, eins og eptirlaun; en það er víst, að eptirlaun íslenskra embættismanna eigi eru talin Íslandi til útgjalda. Þar sem atkvæðið segir: „fyrst um sinn“, þá er einmitt rétt að hafa það; því að það getur verið, að síðar megi losa spítalasjóðina við þessi útgjöld. Eg er á sama máli og hinn hæst-virti *konúngsfulltrúi*, að breytingaratkvæði þetta eigi að vera borið upp á undan 1. uppástúngu nefndarinnar, og það sè breytingaratkvæði við hana.

Framsögumaður: Eg hef lítið að svara hinum heiðraða þíngmanni Reykjavíkur, þar hann ekki kom fram með nýjar ástæður, og eg því ekkert hef að hrekja. Samt ætla eg að gera þá athugasemd, að nefndin alls ekki hefur stúngið upp á *nýjum* álögum á jafnaðarsjóðina, því þær hvíldu á þeim áður, þar eð stjórnin hafði heitið styrk úr þeim til kennslu aðstoðarlækna, en nefndin fyrir sitt leyti gerði aldrei ráð fyrir, að 6 menn í senn mundu njóta styrks, til þess að lesa læknisfræði, því síður fleiri, heldur að þeir líklega mundu verða 2 eða 3 á ári. Varapíngmaðurinu úr Reykjavík sagði, að biðlaun lækna og eptirlaun ei yrðu goldin af spítalasjóðnum, heldur af ríkissjóðnum; en eg held það yrði þó öðru máli að gegna um þessa lækna en þá, sem eru launaðir úr ríkissjóðnum, eg held, að þessir embættismenn yrðu að fá biðlaun og eptirlaun úr þeim sèrstaklega sjóði, sem laun þeirra eru tekin úr, ella feingju þeir þau ekki. Eg ætla ekki að fara fleiri orðum um þetta að sinni, en þó bæta því við, að mín vegna er ekkert á móti, að varaatkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns sè borið upp fyrst.

P. Jónassen: Eg ætla einúngis að leyfa mèt að tala fáein orð út af breytingaratkvæði hins heiðraða 5. konúngkjörna þíngmanns, og leyfi eg mèt þá að láta í ljósi, að mèt gedjast betur að því, en nefndarinnar uppástúngu. Eg get ekki vonazt eptir, að stjórnin geti komið því við, að stofna nú þegar 6 læknaembætti með launum úr ríkissjóðnum, og ef eg fer rétt í þessari skoðun, leiðir þar af, að uppá-

stúnga nefndarinnar ekki kemur til greina, og stendur þá málið við svo búið. Hitt get eg þar á móti vel skilið, að stjórnin kunni að fallast á breyttingaratkvæðið og stofna 3 læknaembætti með launum úr spítalasjóðnum, og ef svo yrði, bætti það mikið úr læknskortinum, sem hér er, því þessir læknar yrðu þá skipaðir fyrir hêruðin, sem mest þurfa lækniaðstoðar við. Það er ekki svo, að ei muni gjört ráð fyrir því af stjórninni, að spítalasjóðunum skuli varið til að stofna spítala og lækna-skóla í Reykjavík, heldur til betri lækna-skipunar. Eg vil nú þegar fara að verja efnum spítalanna til þessa, fyrst það á að verja þeim í þessu augnamiði, og fyrst efni eru fyrir hendi til þess.

Hvað það áhrærir að leggja þeim, er stunduðu lækni-fræði við háskólann frá Íslandi, styrk úr amtssjóðunum, get eg ekki fallist á það; eg held nefnilega, að það mundi koma að litlum notum, og eg hef að vísu nokkra reynslu að styðjast við, því það held eg megi fullyrða, að sá styrkur, sem á sínum tíma var veittur Íslendingum við háskólann, það svo kallaða „*naturhistoriske Stipendium*“, yfir höfuð hafi borið litla ávexti. Eg er hræddur um, að það mundi fara líkt með þenna fjárstyrk, og hvað sem því svo líður, get eg ekki mælt fram með honum; mér þykir það miklu nær, að verja honum til þess, að launa lækni, þar sem hans einkum þyrfti við. Að öðru leyti hef eg áður látið í ljósi, að þingið ætti ekki að senda bænar-skrá um þetta mál núna, þar sem stjórnin væri að undirbúa það.

Framsögumaður: Eg get ekki betur séð, en að nefndarálitid sé eins vel í anda stjórnarinnar og atkvæði hins heiðraða 5. kon-úngkjörna þingmanns. Sjálf stjórnin hefur nefnilega með þerum orð-um leyft, að spítalasjóðunum verði varið til þess að bæta lækna-skipanina, og hún mun því vissulega ekki vera því mótfallin, að þeir geti svo aukizt, að þeir fái bætt úr lækna-fæðinni á þann hátt, sem þingið álitur bezt og hagkvæmast fyrir landið. Af hinu undan-farna get eg því ekki ályktað, að stjórnin muni vera meðmæltari atkvæði hins 5. konúngkjörna þingmanns en nefndarálitinu, og það því síður, sem nefndin ekki ætlast til, að ríkissjóðurinn skuli bera kostnaðinn endurgjaldslaust. Eg held ekki það hafi vakið óánægju hjá almenníngi, að 200 rdl. mátti verja til að kenna aðstoðarlækna-um, og þá mun ekki heldur þetta valda óánægju, því þó 400 rdl. væri árlega varið til þess, þá verða samt 200 rdl. eptir.

Hinn heiðraði 3. konúngkjörni þingmaður efaði, að styrkur þessi mundi geta orðið að notum, og bar fyrir sig reynsluna, að

stjórnin til lítills hefði veitt úngum Íslendingum við háskólann styrk til að lesa náttúrufræði. Þessi ályktan sýnist mér vera hraparleg, því af því, að einhver styrkur einhvern tíma ekki hefur orðið að gagni, þá á annar styrkur aldrei að geta orðið að notum. Auk þess gætti hann ekki þess, að eingin embætti eru stofnuð hér fyrir náttúrufræði og að það því í þessu tilliti vantar uppörfun til að stunda hana.

G. Einarsson: Hinn heiðraði framsögumaður hefur svarað mót-bárum þeim, sem eru komnar fram móti nefndinni, en eg vil ein-úngis viðvíkjandi atkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns vekja at-huga þíngmanna á því, að ef það verður samþykkt, þá mun það taka lángan tíma, þángað til að spítalasjóðunum græðist svo fê, að þeir geti orðið hæfilegur undirstöðustofn fyrir lækna-skóla og spítala hér á landi. Sèu nú þegar stofnuð 3 læknaembætti og laun til þeirra tekin af spítalasjóðunum, þá bætist að vísu nokkuð úr þörfinni fyrir þeim, sem verða þessa aðnjótandi; en aðgætandi er, að hinir, sem hafa þó eins mikla þörf á læknum, verða þá að bíða þeim mun leingur eptir hjálpinni, og í þessu er veruleg ósannngirni fólgin, því þeir 6 staðir, sem nefndin hefur stúngið upp á að læknaembætti væru stofn- uð á, eru sannarlega þurfandi fyrir það. Eg vil því heldur, að allt sè látið bíða, þángað til sjóðirnir verða færir að bera þau 6 embætti í einu. Mér finnst það vera sanngjarnt, sem hinn heiðraði 6. kon- úngkjörni þíngmaður fór fram á, því sýslutekjurnar hafa batnað víða, og stjórnin ætti því að vera fús á að styrkja til góðra fyrirtækja af þessum auknu tekjum. Eins og hinn konúngkjörni þíngmaður benti á, að tekjur hefðu aukizt í Árnessýslu síðan 1848, svo má eins sýna viðauka í öðrum sýslum, og talar því mesta sanngirni fyrir viðlíku og því, sem hann fór fram á.

J. Pétursson: Eg vil einúngis geta þess, að ef 9. töluliður fellur, þá stendur úrskurðurinn 23. ágúst 1848 óbreyttur, og því ætti þíngið að skoða huga sinn vel um, hvort menn heldur vilja styðja til aðstoðarlækna, eða til styrks handa stúdentum við háskól- ann til að stunda læknisfræði, til að geta með því feingið góða lækna; eg fyrir mitt leyti vil nú heldur þetta seinna, og verð því í þessu að aðhyllast nefndarinnar uppástúngu. Menn verða og að gæta að því, að þó menn tækju breytingaratkvæðið 8, lætti ekki á jafnaðar- sjóðunum fyrir það, því þeim 200 rdl., sem þá ekki yrði varið þeim til styrktar, er sigldu, til að búa sig undir að verða lækna- r hér, ætti þá að verja eptir áminnastum úrskurði, til að koma upp að-

stoðarlæknum. Eg get ekki heldur fallizt á varaatkvæði 10, því það er einginn konúnglegur úrskurður um, að hær skuli stofna lækna-skóla, og menn biðja ekki heldur nú um þetta, svo, ef viðaukaatkvæðið væri tekið, beiddu menn konúnginn um, að leggja fyrir við stjórnina, að hún nú fari að hugsa fyrir því, að koma upp stofnun, er hann þó aldrei hefur ákveðið að skuli komast upp, og sem menn aldrei hafa beðið hann um að mætti hær komast upp, og það sjá allir, að þetta dugar ekki; annað hefði það verið, ef viðaukaatkvæðið færi fram á það, fyrst að biðja konúnginn um, að hann vildi ákveða, að lækna-skóli mætti stofnast hær á landi, og síðan jafnframt því biðja hann að leggja fyrir við stjórnina, að hún fari nú þegar að hugsa fyrir því, að skóli þessi komist upp.

M. Andrèsson: Það er einkum viðvíkjandi fjárstofni þeim, sem nefndin hefur tiltekið, til að veita stúdentum styrk, að eg vildi tala fáein orð, því eg gat eigi fellt mig við orð þíngmannsins úr Reykjavík. Hann vill eigi styrkja eina vísindagrein, nema þær sæu styrktar fleiri, og veit ei eða vill ekki vita, hvers læknisfræðin á að njóta í því tilliti; en eg get sagt honum það: einúngis af því, að svo fáir stunda hana, þarf að hvetja menn og styrkja til þess; en hann kom líka með annað, nefnilega það, að ef þannig færi, þá mundu veljast til þess þeir, sem einginn dugur eða dáð væri í. Það verður samt opt lítið úr sumum vísinda-iðkurum, þótt þeir hafi nóg efni, en ekki fara ætíð saman gáfnaleysi og efnaleysi. Eg get vel ímyndað mér, að þessi styrkur yrði hvöt fyrir einhvern þann, sem vantaði fê, en hefði lyst og gáfur til að iðka læknisfræði. Hann gat þess og, að allt þetta mundi verða tekið af jafnaðarsjóðunum, og að menn eigi mundu skirrast við að fleygja upp á bændur öllum þessum útgjöldum; en eg held, að alþýða vilji eingin útgjöld fremur styrkja, en þau, sem til betri læknaskipunar heyra, og um það er eg enn á sama máli, og eg áður hef verið. Eg held og, að brýnni nauðsyn sæ á að fjölga læknum, en að stofna lækna-skóla í Reykjavík; og óvíst er, hvort spítali verði að góðu liði. Hvað áhrærir viðaukaatkvæðið um þá 400 dali, sem ætlaðir eru til fátækra-meðala, þá held eg þeir heyri til öllum á landinu; en af spítalanum skil eg ei að geti orðið nein veruleg not fyrir fjarlægustu hærud á landi hær. Eg held, að ekki sæ neitt betra, að fara fram á þetta, og ekki til annars en tesja fyrir málinu. Eg játa það um breytingaratkvæði hins 5. konúngkjörna varaþíngmanns, undir tölunni III, að eg vil það heldur en ekkert, ef uppástúnga nefndarinnar verður felld; en það

flýtur þó af því, að þar við kippist kraptur úr framförum spítalasjóðanna; því bezt er þó að bæta læknaSKIPUNINA, svo nokkru muni, þegar annars er farið að taka til spítalasjóðanna, hvort sem er.

Framsögumaður: Það er ekki verið að fara fram á það hér, að styrkja sérstaklegar vísindagreinir með nýjum álögum, heldur að verja því fê, sem ákvarðað er til vissrar brúkunar, á annan hátt, en hínagað til. Eg á enn ósvarað að nokkru leyti þíngmanninum úr Reykjavík, upp á það, sem hann talaði um sönnunina fyrir því, að stúðentar, sem hefðu þenna styrk, legðu sig eptir læknisfræði; þótti honum hún ónóg. En eg get ekki verið honum samdóma í því tilliti; og eg skil það ekki, að vèr getum ekki gert oss ánægða með þær sannanir, sem háskólinn tekur gildar, og því vèr sèum að gera strángari kröfur í því tilliti en sjálfur háskólinn; kennurum hans er og kunnugt um það, hvort stúðentarnir gánga á spítalanu eða ekki.

Konúngsfulltrúi: Hinn heiðraði framsögumaður hefur rætt í því, að með úrskurði 23. ágúst 1848 er ákveðið, að borga megi 200 rdl. úr hverjum amtsjafnaðarsjóð á ári hverju til að kenna aðstoðarlæknum. En til þessa dags hefur í þessu skyni ekki verið borgaður einn skildíngur úr jafnaðarsjóði Vesturamtsins, og kemur það meðfram til af því, að hlutaðeigandi héraðslæknir hefur haft lítið traust til þvílíkrar kennslu, og almenníngur fyrir vestan fremur verið henni mótfallinn.

P. Sigurðsson: Eg vil lýsa því yfir, að mèr fyrir mitt leyti þykir stefna nefndarinnar góð, en það er annað mál, þó hún ekki geti orðið oss að fullu líði; þó væri þetta mikil bót við það, sem er. En þar sem þíngmaður Árnesínga sagði um breytingaratkvæði III hins konúngkjörna varaþíngmanns, að hann vildi það *heldur* en ekki, þá verð eg að segja, að eg vil það *síður* en ekki; því undir eins og skertir eru spítalasjóðirnir, þá fást raunar þessir fáu læknar; en hina, sem þarf, vantar því leingur. Eg er samdóma nefndinni í öllum aðalatriðum uppástíngu nefndarinnar eins og þíngmaður Dalasýslu, en varaatkvæðið finnst mèr ekki eiga við. Viðvíkjandi viðaukauppástíngum þeim, er þíngmaður Gullbríngusýslu tók að sèr, þá áleit þíngmaður Strandasýslu þau ekki geta komizt að, því einginn konúngsúrskurður væri fyrir því, að stofna hér læknaskóla. Og þó konúngur ekki beinlínis hafi úrskurðað um málefni þetta, þá hefur þó verið boðið, að safna sjóðum spítalanna til að bæta með læknaSKIPUNINA; þá má þó hugsa fyrir því; því eg veit, að allri alþýðu er umhugað um. að sem fyrst verði ráðin bót á læknaSKIPUNinni.

og eg álfít, að vèr munum eigi fá eðlilega læknaSKIPUN, nema vèr gætum feingið innlenda kennslu í lækNISfræði og innlenda lækna. Eg vil heldur bíða, að sjóðirnir hëlðust sem bezt saman; vèr höfum leingur beðið, hvort sem er; en hvað því viðvíkur, sem þíngmaður Reykjavíkur tók fram, að 300 dalir væru ónóg lækna-laun í sveit, þá er eins og hann hugsi ekkert um annað, en allt af sè nóg auðsuppspretta til að gjalda öllum þessi geysiháu laun, og annars geti embættismaður ekki lifað; því með bújörð vill hann ekkert hafa að gjöra; eg vil taka það til dæmis, sem mèr þykir merkilegt, og sagði mèr það héraðslæknirinn, þar sem eg er; hann sagði, að hollara væri að bæta læknum við á þá launaviðbót, sem hann fèkk, og setja þá í aðrar sýslur; bújörðin hjálpar svo embættinu með, að þeir, sem annaðhvort ekki vilja eða kunna að nota hana, eru þá ekki færir að vera embættismenn í sveit með heiðri.

Varaforseti: Fyrst nú einginn tekur til máls, álfít eg ályktunarumræðu þessari lokið. Þar sem farið var fram á, að setja breytíngaratkvæðið III á undan, þá skal eg eigi setja mig á móti því, jafnvel þó eg álfíti, og eins þeir, sem voru með mèr í að semja atkvæðaskrána, að það ætti að standa á þessum stað, og vil eg biðja þíngmenn, að greiða atkvæði um, hvort það skuli koma fyrst til atkvæðagreiðslu, eða standa þar, sem það er.

Síðan greiddu þíngmenn atkvæði um, hvort breytíngaratkvæðið III ætti að koma fyrst til atkvæða, og var því hrundið.

Síðan var geingið til atkvæða, og fóru þau þannig:

1. A. *Nefndin:* — samþykkt með 15 gegn 2 atkv.

1.	—	—	—	15	—	2	—
2.	—	—	—	14	—	3	—
3.	—	—	—	12	—	5	—
4.	—	—	—	13	—	4	—
5.	—	—	—	13	—	4	—
6. a	—	—	—	12	—	5	—
7.	E. Ó. Kúld,	fallið	—	10	—	7	—
6. b	<i>Nefndin:</i>	fallið	—	10	—	7	—

Af því atkvæðagreiðslan þótti ógreinileg um nr. 7, var nafnakall haft.

J á.

G. Einarsson.
E. Ó. Kúld.
P. Sigurðsson.

Nei.

P. Sveinbjörnsson.
P. Jónassen.
P. Guðmundsson.

Já.	Nei.
<i>G. Brandsson.</i>	<i>P. Pétursson.</i>
<i>J. Sigurðsson.</i>	<i>V. Finsen.</i>
<i>J. Samsonsson.</i>	<i>M. Andrèsson.</i>
<i>J. Jónsson.</i>	<i>H. Kr. Friðriksson.</i>
<i>J. Kristjánsson.</i>	<i>J. Pétursson.</i>
<i>J. Hávarðsson.</i>	

9.

8.

Var þá nr. 7 samþykkt með 9 gegn 8 atkv.

8. felld — 12 — 5 —

9. Nefndin: samþykkt — 9 — 7 — (1 greiddi eigi atkvæði).

II. Jón Guðmundsson (*G. Brandsson*), 10. felld með 13 gegn 4 atkv.

————— 11. a, b, c, þá fallið.

III. V. Finsen, samþykkt með 12 gegn 5 atkv.

Hvort þingið vill samkvæmt þessum breytingum senda bænar-skrá til konungs:

Samþykkt með 12 gegn 5 atkvæðum.

Varaforseti: Þá kemur, samkvæmt dagskránni, til undirbú-
ningsumræðu málið um skýrslu yfir reikninga kollektupeninganna.

Nefndarálitíð var afhent framsögumanni, þingmanni Rángvell-
ínga, *P. Sigurðssyni*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Þetta heiðraða þing hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd til að segja álit vort um uppástúngu frá hær undirskrifuðum þingmanni Rángvellínga, um, að konungur sè beðinn um, að leggja fyrir hið næsta alþing greinilegan reikning um: „1, upphæð kollektusjóðsins, þegar hann var allur fyrst inn kominn, og 2, hversu hann hafi síðan aukizt“; og leyfir nefndin sèr nú, að kveða upp álit sitt um uppástúngu þessa þannig:

Nefndin getur ekki með neinu móti ráðið þinginu til, að taka til greina hið fyrsta atriði uppástúngunnar, allra sízt eins og það er orð-
að, því stjórnin hefur sjálf „*officielt*“ og formlega fullnægt þessari ósk fyrir laungu síðan. Fyrir lögbíngið 1798 hefur nefnilega stjórn-
in látið stiptamtanninn yfir Íslandi leggja fram meðal annara opin-
berra auglýsinga og skjala, sem hún fann sèr skylt að birta almenn-
íngi hær á landi, einnig greinilegan reikning til ársloka 1797, undir-
skrifaðan af þeim embættismanni, sem þá hafði á hendi Íslands mál-
efni í rentukammerinu, *H. Jensen*, bæði yfir hina upprunalegu upp-
hæð kollektunnar, hvað miklu hafi verið varið af vöxtum hennar til

Þess tíma beinlínis samkvæmt tilgáangi þeim, sem sjóði þessum var skotið saman í, eptir fyrirætlun konungsúrsk. 23. okt. 1783, „*Cabinets*“-tilskipunar 25. s. m., konungsúrskurðar 10. nóvbr. s. á. og konungsúrskurði 9. febr. 1785, og hvað eptirstöðvar hans voru þá (31. des. 1797); og finnst reikningur þessi prentaður í lögþingisbókinni 1798; en hitt finnst í riti *Magnúsar Stephensens: „Island i det attende Aarhundrede“*, bls. 284—285, hverju fè sérstaklega hafi verið varið ár hvert, fram undir næstliðin aldamót, einmitt í hinu upprunalega augnamiði sjóðsins.

En eins og konungsúrskurðir þeir, sem vèr nú skírskotuðum til, fyllilega og órækt sýna, að hinn upprunalegi tilgángur sjóðsins, sem bæði eptir þeim úrskurðum og hinum auglýsta reikningi, er vèr gátum um, var safnaður í tvennu lagi, var einkanlega og fyrst í stað jafnvel eingaungu sá, að bæta úr þeirri almennu neyð og skorti Íslendinga, sem jarðeldurinn 1783 og þar af leiðandi hallæri leiddi yfir þetta land, og eins og líka vöxtum sjóðarins var fram til næstliðinna aldamóta varið samkvæmt þessu augnamiði, eins getur nefndin ekki komizt að annari niðurstöðu, en þeirri, að bæði konungurinn sjálfur og stjórn hans hafi ekki að eins viðurkennt þetta síðan, heldur einnig að sjóður þessi eptir sínum sérstaka uppruna hljóti að álftast sérstakleg eign landsmanna, og að þessi viðurkenníng hafi komið fram ekki að eins í því, að stjórnin lét formlega auglýsa landsmönnum greinilegan reiknínng yfir sjóðinn, eins og áður er sagt, heldur einnig í því, að konungsúrskurður einn, frá 28. maí 1800, leggur fyrir á þá leið, að ekki megi hëðan af skerða innstæðu kollektusjóðarins, heldur megi að eins verja vöxtum hans til þarfa Íslands.

Þar sem nú allt fyrir það einginn reiknínngskapur yfir þenna sjóð Íslendinga hefur birzt síðan sá, sem áður er getið, frá 1798, kom á prent í lögþingisbókinni — en eptir þeim reikningi var kollektusjóðurinn um árslokin 1797:

höfuðstóll	37,957 rdl., 5 mörk, 3 sk.
vextir	9,864 — 4 — 3 —
samtals	47,822 rdl., 3 mörk, 6 sk.

— þá verður nefndin að ætla, að það sè öldúnngis samkvæmt þeirri skoðun, sem konungar vorir og stjórnin hafa áður haft og látið koma fram í þessu málefni, eins og áður er sýnt, þó alþíng nú biðji konunginn að hlutast til um, að fyrir næsta alþíng, 1857, verði lagður greinilegur reiknínngur yfir, hvernig kollektusjóðnum og vöxtum af

honum hafi verið varið síðan 31. desbr. 1797, og hver sè nú upphæð hans; nefndin verður því fremur að ráða hinu heiðraða þingi til þessa, sem það bæði má vera öllum ljóst og tilfinnanlegt, hve fêvana vèr erum og ráðþrota, nú sem stendur, með fê, til að koma ýmsu því í lag hêr, sem kostnað útheimtir, og fólk hêr, vegna vanþekkingarinnar um sjóðsins réttu upphæð, er fúsara til að brjótast í ýmsu í trausti til þessa óþekkta fjár upphæðar; og þar sem nú einnig horfir til harðæris og dýrtíðar hêr á landi, svo að þörf landsmanna er bæði mörg og, ef til vill, bráð til þess fjár, sem þeir gætu átt rétt til; og því er einnig í þessu tilliti þörf á, að upphæð sjóðarins sè landsmönnum og alþingi kunn.

Nefndin finnur sèr ekki hlýða, að láta þess ógetið hêr við, að, eptir því sem *konúngsfulltrúinn*, á alþingi 1845, skýrði því alþingi frá (alþ. tíð., bls. 80), þá sè að vísu með konúngsúrsk. 25. júlí 1844 staðfestur reikníngrur „*Rentekammersins*“ frá 1836 yfir kollektusjóðinn, eptir hverjum reikníngrum þessa sjóðar upphæð átti þá að vera elnir 28,049 rdl. en hvorki höfum vèr nefndarmenn sèð sjálfan þenna úrskurð, eða vitum til, að hann að öðru leyti sè hêr kunnur, og svo getur nefndinni ekki heldur skilizt, hvernig þessi upphæð, sem „*Rentekammerið*“ þá á að hafa sagt á sjóðnum, getur komið heim, hvort heldur að lítið er til hins „*authentiska*“ og opinbera reikníngrs stjórnarinnar sjálfrar yfir kollektusjóðinn af 1798, eða annars vegar til konúngsúrskurðar af 28. maí 1800, sem að vitni *konúngsfulltrúans* sjálfs, þess er hêr var 1845, leyfir að eins, að verja „*rentum*“ kollektupénínganna til kostnaðar þess, er geingi til *strandamælinga*, en hins vegar aptur til þess, að eptir skýrslu hins sama *konúngsfulltrúa* hafi þó fram til 1820 verið varið af þessum peníngum „44,155 rdl. í *cúranti*, og 39,956 rdl. silfurs“ til strandamælinganna (alþ. tíð. 1845, bls. 80).

Af framanskriðuðum ástæðum verður því nefndin að ráða hinu heiðraða þingi til, að rita konúngi vörum þegnlega bænarskrá um þetta mál og biðja:

Að konúngurinn allramildilegast vilji leggja svo fyrir, að stjórn hans semji og leggi fyrir næsta alþingi (— eins og stjórnin hefur áður gjört —) greinilegan og skipulegan reikníngr yfir „kollektupéníngana“, sem kallaðir eru, er sýni, hversu vöxtum af þeim peníngum hafi verið varið síðan um árslok 1797, og hver sè nú upphæð þess sjóðar.

bæði að innstæðu og vöxtum, og hvar hann sè niðurkominn.

Reykjavík, 23. júlí 1855.

Jón Guðmundsson, P. Sigurðsson. P. Sveinbjörnsson.
formaður og framsögumaður.

E. Ó. Kúld,
seinna kosinn í nefndina.

Framsögumaður: Þingmönnum er nú ljóst nefndarálitid og ástæður þess. Um uppástúngu mína vil eg geta þess, að eg féll frá fyrra atriðinu, þegar mér varð ljóst af nefndarmönnum mínum, að upphæð sjóðar þessa hafði áður verið gefin út af stjórninni og opinberlega auglýst landsmönnum 1797. Það er því síðan 1797, að nefndin áleit, að landsmenn ættu heimtúngu á, að fá greinilega reikninga yfir sjóð þenna, og hún verður því fremur að vona, að þetta fáiist nú, sem stjórnin 1797 sjálfkrafa fann þetta skyldu sína, að láta þá auglýsa landsmönnum reikning yfir hann. Það er því undarlegt, að þessu var hætt, og þó konungur með úrskurði 28. maí 1800 bannaði að skerða höfuðstólinn, þá hefur þessu ekki verið hlyðnast, því þar á eptir var farið að brúka fè þetta til ýmislegs kostnaðar, sem lítið var Íslandi í hag, svo sem strandamælinga, er einasta var dönskum kaupmönnum í hag, hverra verzlun við landið var þó svo-leiðis, að draga fè til sín út úr landinu. Menn þurfa að fá árlega greinilega reikninga bæði um þenna sjóð og um alla þá sjóði yfir höfuð, sem vèr eigum heimtúngu á, og er það því fremur nauðsynlegt nú, sem vèr eigum að fara að bera oss sjálfir, og vèr nú þurfum margar nýjar stofnanir. Eg vona því, að þingið verði sömu meiningar, og eg, um þetta mál, og að vèr eigum rétt á, að sjá reikninga bæði yfir innlenda sjóði og alla sjóði aðra, sem vèr eigum tilkall til.

Konungsfulltrúi: Eg hefði helst óskað, að eingin bænarskrá hefði komið um þetta mál til þingsins, eða þá þingið strax í öndverðu hefði fellt hana og ekki tekið hana til meðferðar; því eg held það muni verða árángurslítið, að fara að rannsaka eða grennslast eptir þess konar efnum; því bæði má altènd að nokkru leyti efast um rétt þingsins til að krefjast þeirrar umbeðnu skýrslu, eins og orðum er að því komið í nefndarálitinu, og líka er eg hræddur um, að eptirstöðvar kollektusjóðsins sèu minni, en sumir gjöra sèr í hugarlund, og að þær muni vera komnar inn í þann hjálparsjóð handa Íslandi, sem stofnaður var með allrahæstum úrskurði 25. júlí 1844. Þar sem nefndarálitid getur þess, að konungsúrskurður 28. maí 1800

leyfi að eins að verja rentum kollektupeninganna til kostnaðar þess, er geingi til strandamælinganna, vil eg þar við gjöra þá athugasemd, að hafi, sem mér þykir líklegt, meira en rentunum af kollektupeningunum verið varið til nefnds kostnaðar, þá mun þetta vera grundvallað á konúnglegum úrskurðum, við hverjum mun hëðan af til lítils að hræra. En skyldi nú þingið ráða til, að senda konúngi bænarskrá um þetta efni, vil eg ráða til, að breytt sè nokkuð orðatiltækjunum í uppástúngu nefndarinnar, sèr í lagi þar sem svo kveður að orði, að „reikning yfir kollektupeningana skuli leggja fyrir næstkomandi alþing“, því þar í kynni að virðast að vera lögð sú meiníng, að alþingi tileinkaði sèr rëtt til að endurskoða og dæma um þvílíka reikninga.

Framsögumaður: Það gleður mig, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* er meðmæltur stefnu nefndarinnar; hann sagði, að það, sem eytt hefði verið af sjóði þessum, síðan að konúngsúrskurðurinn af 28. maí 1800 var út gefinn, þá mundi það hafa verið gjört eptir öðrum konúngsúrskurðum; en það er mér óljóst og eg held öllum landsmönnum, og því þótti nefndinni ástæða til að biðja um reikninga þessa og ástæður fyrir þvílíkri brúkun á sjóðnum, sem eigi getur verið samkvæm upprunalegum tilgáangi hans; því það var ekki augnamiðið við stofnun hans, að eyða honum til strandamælinga, eður til danskra kaupmanna, sem drógu sè út úr landinu.

Eg held, að nefndin verði fús til þess, að umbreyta orðatiltækjunum, þygi þau ekki nógu greinilega, eða þá hógværlaga, orðuð. Eg veit nú ekki, hvað mátulegt er; eg veit, að menn eiga að vera hógværir og siðsamlegir við hvern, sem er, og þó einkum við konúnginn; en mig minnir ekki betur, en að *konúngsfulltrúinn* á standaðþinginu í Hróarskeldu segði, þegar frumvarpið til kosningarlaga til alþingis var þar undir umræðu, að nefndin hefði verið of hógvær í orðatiltækjum, og þetta var íslenzka embættismannanefndin hër í Reykjavík, sem bjó til frumvarpið, svo það getur orðið í þessu, sem fleiru, mjótt mundángshófið. Annars er eg að öllu samþykkur meiníngu hins hæstvirta *konúngsfulltrúa*.

E. Ó. Kúld: Þegar eg kom í nefndina, þá þótti mér málið of langt komið til þess, að því yrði eigi ráðið til lykta, enda þótt einn nefndarmanna (varaforseti) væri forfallaður. Í tilliti til athugasemda hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* vil eg geta þess, að þessi orðatiltæki voru einmitt tekin fram í nefndinni til breytingar, sem hër ræðir um.

Varaforseti: Eptir þessum umræðum, sem nú hafa orðið um orðabreytingar þessar, vona eg hin heiðraða nefnd, komi sèr niður um breytingaratkvæði í þá stefnu, eins og hún hefur nú ráðgjört, áður en málið kemur til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu.

Þar næst kemur eptir dagskránni til inngáangsumræðu þegnleg uppástunga þingmannsins úr Gullbríngusýslu um breytingu á *skattgjaldslögunum* í Gullbríngusýslu.

Var uppástúngan þá afhent þingmanninum, og las hann hana upp.

G. Brandsson: Eg vil nú ekki fara mörgum orðum um bænarskrá þessa, sem eg hef gert að minni uppástúngu; en eg vil einungis geta um orsakirnar til hennar. Það stóð svo á í fyrra, á manntalsþingi, að nokkrir menn beiddu sýslumanninn í Gullbríngusýslu um, að sýna sèr lög fyrir skattgjaldinu af fasteign og lausafè til samans lögðu, en sýslumaðurinn gat ei sýnt þau; vildu hinir þá ekki greiða skattinn, svona lagaðan, fyrri en þeir feingju að vita eitthvað víst um þetta. Hann spurði sig þá fyrir hjá stiptamtinu um þetta, en gat þess jafnframt, að hann hvergi í hinni íslenzku löggjöf fyndi þess getið, að skattinn bæri að taka eptir þessum mælikvarða; hann kvaðst reyndar vita af rentukammersbrèfi frá 30. september 1823, sem leyfði þetta hèr í sýslu, en honum væri óljóst, hvort skattsins yrði krafizt eptir því hjá þeim, sem ekki vildu gjalda hann góðmótlega. Stiptamtið svaraði honum á þá leið, að þetta rentukammersbrèf nægði ekki til þessa, ef það stæði eitt sèr, en þetta styddist þar hjá við ómunatíðar-venju, og leyfði þess vegna sýslumanninum útpöntun skattsins, með hans eigin ábyrgð, hjá þeim, sem ekki vildu láta hann öðruvísi. Þegar svona var komið, vildu hlutadeigendur ekki láta hèr við lenda, og leituðu úrlausnar stjórnarinnar í tæðu máli, og þar af mun vera sprottið ráðherrabrèf það, sem hèr er vitnað til. Líkt kom fyrir í Barðastrandarsýslu, fyrir nokkrum árum síðan, þegar *Brynjúlfur Svensen* var þar sýslumaður, og gaf stjórnin það svar, að allt skyldi þar vera, sem verið hafði, en þar hafði aldrei áður verið sleingt saman fasteign og lausafè, til að taka þar af skatt. Hvað nú hinu áminnzta rentukammersbrèfi viðvíkur, þá ætla eg það muni flestum ólögfróðum mönnum mjög ókunnugt, og að það aldrei hafi hèr verið þínglesið. Lögfræðingarnir munu einnig vera í töluverðum vafa um gildi þess, og hinir varkárari þeirra beita því trautt, nema þegar stjórnin svo fyrirskipar. Hinir lögfróðustu menn vorir segja, að skattur sè byggður á lausafè einu;

það segir konferenzráð *Bjarni Thorsteinson* í riti sínu, er hann gaf út í Kaupmannahöfn 1819, þegar hann var fullnektugur í rentukammerinu, hvar í talað er um öll opinber gjöld, uppruna þeirra, og hverninn þau hafi breytt síðan við vöð, sem síðan hafi orðið að lögum. Hann mundi því hafa rámað eitthvað í gjaldsmáta þenna í Gullbríngusýslu, ef hann með vöðjunni hefði þá verið orðinn þar innleiddur; nú muna menn leingra fram en til 1819, svo það er bágð að ætla á, hvar sú ómunatíð er, sem stiptamtíð bendir til. Konferenzráð *M. Stephensen* segir bæði í Gamni og Alvöru og í Hjálmarí á Bjargi það sama, sem hinn fyr nefndi höfundur, og held eg hvorugum þessara verði brugðið um þekkíngarleysi á lögum. Þíngið mun nú raunar hafa lítinn tíma eptir, en mál þetta er eigi sjölbrotið; það snertir ekki einn hrepp eingaungu, heldur allt landið, því þegar náúngans veggur brennur, þá er hinum hætt. Þætti mér því miklu skipta, ef hinn hæstvirti *koníngsfulltrúi* vildi skýra frá, hvað lög væru í þessu efni, af því eg get naumast ætlað annað, en honum sè það hægt, og ef ekki sýndist tækt að taka mál þetta til nefndar, gætu orð hans verið mönnum til leiðbeiníngar í þessu.

Koníngsfulltrúi: Af því eg verð að ráða þínginu frá, að taka málefni þetta til meðferðar, og eg líka vona, að þíngið muni ekki gjöra það, þar sem þíngtíminn er þegar á enda, get eg ei orðið við tilmælum hins heiðraða uppástúngumanns, um, að útlista rættan skilníng á skattgjaldslögum vorum, enda mundi slík skýrsla, ef hún ætti að verða grunduð, útheimta leingri tíma, en nú væri hæfilegt að verja þar til.

Varasorseti: Áður en geingið er til atkvæða um, hvort nefnd skuli kjósa í máli þessu eður eigi, þá vil eg þó vekja athygli þíngsins að því, að fyrst þyrfti nefndin nokkurn tíma til að undirbúa málið, síðan yrði að ræða málið á tveim aðalfundum, og mun varla vera tími til þess heðan af, eptir því sem þíngleingíngin er nú fast ákveðin.

P. Sigurðsson: Eg er þeirrar meiníngar, að svo langt sè komið þíngtíma, að þíngið geti eigi bætt á sig þessu máli. En það væri vænt að heyra meiníngar löglærðra manna um það; það kemur víðar fyrir en í Rosmhvalanesshreppi, og veldur opt ósamþykki á milli gjaldenda og gjaldheimtumanna.

P. Guðmundsson: Eg vil gefa þá upplýsingu, að mál þetta er í meðferð hjá stjórninni; en eg mun ekki segja meiníngu mína um það að sinni.

P. Jónassen: Eg vildi fyrir mitt leyti leggja með því, að þingið tæki mál þetta til yfirvegunar og nefndar; en það er svo langt liðið á þingtímann, og þingið á svo mörg mál eftir, sem það er ekki búið með, að það kemst naumast til að taka málið að sér til meðferðar. Málið er í sjálfu sér margbrotið og flókið og útheintir ítarlega yfirvegun, og einmitt þetta eðli málsins er það, sem einkum er því til fyrirstöðu, að það nú sé tekið til yfirvegunar.

Það á ekki við, að þingið eða einstakir menn í því fari og kveði upp álit sitt um það, hver sé réttastur skilningur á skattgjöldslögunum; eg held líka það sé ekki heldur auðgert að skera úr því spursmáli svona án frekari umhugsunar. Eftir því sem eg þekki til, get eg vorkennt hlutaðeigendum; fasteign þeirra allflestra er ekki nema að nafninu, og því fellur þeim það svo þungt, að skattur sé byggður á henni, og það er því ekki án ástæðu, að þeir hafa leitað lagfæringar á þessu hjá alþingi. Þeir vita ekki, hvert þeir eiga að snúa sér annað.

G. Brandsson: Eg hef ekkert á móti því, að tíminn banni, að taka málið til meðferðar, en þess vegna það eg um skýringar áðan um það, því eg áleit, að þær gætu þó verið betri en ekki neitt.

J. Pétursson: Eg ímynda mér, að dómendur eigi muni vilja segja meiningu sína svoleiðis fyrirfram, því málið getur komið fyrir dómstólana. Það er líka undarlegt, það sem bænarskráin fer fram á; því ef beiðendurnir álíta, að Jónsbókin sé gildandi, hvað skattinn snertir, þá dugar ekki, að biðja um, að gildandi lög megi gilda; en ef þeir álíta, að henni sé breytt í þessu við seinni konúnglegar ákvarðanir, en vilja fá hana aptur í gildi, þá hefðu þeir átt að biðja um, að ákvarðanir þessar yrðu numdar úr lögum, og Jónsbókin aptur gjörð gildandi. Annars verð eg, með fram af því að nú er svo á liðið þingtímann, að mæla móti því, að nefnd verði sett í mál þetta.

G. Brandsson: Ólögfróðir menn eru samt opt í vafa út af þessu, og af því er beiðnin spröttin; spursmálið er einúngis, hvort rentukammerbréf þetta ónýti lagaboð Jónsbókar eður ei? En það hlýtur að vera á þingmanna valdi, hvort þeir vilja leggja út í að setja nefnd í málefni þetta eða ekki; því öllum ætti jafnt að vera um það hugað, að slíkir úrskurðir, sem það og hið nýja ráðherrabréf, hefðu hér sem minnst gildi.

P. Sigurðsson: Það er eðlilegt, þó lögfræðingar eigi vilji segja meiningu sína þannig á þingi, þar þeir kunna að búast við, að mál þetta verði lagt undir dómstólana og þá þurfi þeir að kveða upp

dóm. Það er líka álit mitt, að mál þetta heyri undir dómsúrslit; og get ekki séð, að rentukammerbréf hafi nokkurn rétt eða krapt til að umbreyta landslögum vorum, Jónsbókinni; því þó hún kunni að þykja nokkuð óljós, þá hafa þó beztu lögfræðingar vorir skilið hana svo, og svoieðis verið venja, að skattgjald grundaðist á lausafé, og fyrst verið farið af sýslumönnum, eða víst almennara en áður, að krefja skatt af samanlagðri fasteign við lausafé, síðan rentukammersbréfið af 30. september 1823 kom út. En hins vegar er málið þó mikilsvert, og þörf á, að gert sé við þeirri óánægju, sem þetta leiðir opt af sér.

Síðan var geingið til atkvæða um, hvort nefnd skyldi setja í mál þetta eður eigi, og voru 15 móti því, en 2 með.

Varaforseti ákvað síðan fund til þess á morgun kl. 11, og sagði, að þá kæmi til undirbúningsumræðu *nefndarálitið yfir konúnglegt frumvarp til laga um sveitastjórn á Íslandi*.

Fundi slitið.

31. júlí — tuttugasti og fyrsti fundur.

Allir á fundi, nema *forseti*, sem ei gat mætt vegna lasleika, og gegndi varaforseti störfum hans, og *konúngsfulltrúi*, sem eigi gat heldur komið vegna sjúkdóms, og settist því, eptir umboði hans, hinn 1. konúngkjörni þíngmaður, *P. Sveinbjörnsson*, í sæti *konúngsfulltrúa*.

Þíngbók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Eptir dagskránni kemur nú *nefndarálit um konúnglegt frumvarp til laga um sveitastjórn á Íslandi* til undirbúningsumræðu, og er hinn heiðraði 4. konúngkjörni þíngmaður framsögumaður í því máli. Eg vil leyfa mæð að stínga upp á við þíngið, hvort það muni ekki flýta umræðunum, að mál þetta sé lesið og rætt í köflum, og í því skyni hefur frumvarpið verið prentað með breytíngum nefndarinnar.

Kom mönnum ásamt, að málið væri rætt í köflum.

Var þá nefndarálitið afhent framsögumanni, *P. Péturssyni*, sem las það upp, svo hljóðandi:

Hið heiðraða alþíngi hefur kosið oss í nefnd til að segja álit vort um konúnglegt frumvarp til tilskipunar um sveitastjórn hær á landi, er nú hefur verið lagt fram fyrir þíngið.

Eptir að vèr ítarlega höfum fhugað þetta málefni á fundum, er vèr í því skyni höfum átt með oss, skulum vèr nú skýra þínginu frá áliti voru um það, og er það þá, sem nú skal greina:

Fyrst skulum vèr leyfa oss að fara fáeinum orðum um frumvarp þetta yfir höfuð, og skulum vèr í því tilliti geta þess, að það — eins og það sjálf ber með sér — er samið með sérdeilis vandvirkni og nákvæmni; þannig er hver sérstök ákvörðun þess sérdeilis greinileg og ljós, er vèr álitum mikinn kost við hvert lagaboð; þráðurinn millum þeirra góður og skýr og öll niðurskipun efnisins í þessu mjög flókna málefni geingur fram eptir föstum reglum; ekki er þó minna varið í það, að frumvarpið hefur mjög hagað sér eptir almenningsóskum í því, að leyfa bændum sjálfum að taka þátt, og hann talsverðan, í stjórn sveitarmálefna sinna, er virðist mjög svo eðlilegt, og eins hversu frumvarpið hefur viljað gjöra sveitastjórnina alla hær á landi einfaldari og óbrotnari, en hún nú er, með því að hafa ekki nema tvenn yfirurskurðarvöld í þess háttar málum, eður amtsráð og innanríkisráðherrann, í stað þess að þau nú eru þrenn: sýslumaður, amtmáður og innanríkisráðherrann.

En þó þessu sé nú þannig varið, þá er það þó einkum eitt aðalatriði í frumvarpinu, er vèr álitum, að endilega þyrfti að laga betur, eptir lands þessa sérstaklega ásigkomulagi, en þar er gjört, og það er amtsráðin. Oss finnst kosningarnar til þeirra mundu verða um of flóknar og margbrotnar, þegar ætti að fara að kjósa eptir frumvarpinu, og að almenníngur ekki mundi geta felld sig við þær, jafnvel þó þær auðsjáanlega séu byggðar á því, að sem flestir geti tekið þátt í þeim; auk þess, sem hætt yrði við, að fjölmennustu sýslurnar gætu feingið of mikil og ísjárverð áhrif á úrslit kosninganna eptir þeirri kosningaraðferð, sem viðhöfð er í frumvarpsins 24. grein; ef nú þar að auki menn yrðu kosnir í amtsráðin, og það gæti opt að borið, ef þeir væru kosnir af hreppsnefndunum, er ættu heima á yztu útkjálkum amtanna, sinn í hverri áttinni, mundu ferðalög þeirra til amtsfundanna verða mjög örðug og kostnaðarsöm, og þeir einga aukafundi geta sókt; hefði nú og amtsráðið yfirurskurðarvald í sveitamál-efnum, með því öðru, sem því er ætlað í frumvarpinu, yrðu ársfundir þess í hvert skipti að standa mjög leingi yfir og verða þannig mjög útdráttarsamir. Allir þessir örðugleikar og fleira, er hær að hnígur, gjörir það, að vèr ætlum, að menn hær á landi ekki gætu feingið þá hluttekningu í stjórn sveitarmálefna, er frumvarpið auðsjáanlega hefur ætlað til, að menn skyldu fá, nema með því móti, að starfi amtsráðanna

væri nokkuð minkaður og kosningarnar gjörðar óbrotnari. Það er fyllilega víst, eins og tekið er fram í ástæðunum til frumvarpsins, að hér á landi eru að eins tvenn sveitarfélög, umdæmin eður ömtin og hrepparnir, og hvor þessi félög hafa sinn fjárhag fyrir sig, og að sýslurnar einga sameiginlega sjóði eiga; en af þessu virðist samt ekki beinlínis þurfa að fljóta það, að þeir, sem hefðu á hendi að stjórna fjárhag umdæmanna, eður amtsráðin, þyrftu að hafa yfirurskurðarvald í málefnum hinna minni sveitarfélaga eður hreppanna, heldur virðist, að slík umsjón og yfirurskurðarvald mætti felast öðrum á hendur, og vær ætlum, að þetta ætti einmitt að felast á hendur sýslunefndum þeim, er alþingi stakk upp á 1853. Á meðal þess, sem einkum mælir fram með þessum sýslunefndum, geta menn einkum talið það, að þær hljóta að hafa langtum betri þekkingu á því, hvernig til hagar í hverjum einstökum hrepp í sýslunni, heldur en amtsráðin geta haft, og því vera færari um, að hafa nákvæmari umsjón með sveitamálefnum hreppanna, heldur en amtsráðunum væri auðið; sömuleiðis, að það er komið í vensu í ýmsum sýslum, að nokkrir hinir beztu menn úr þeim, sem þar til eru kjörnir úr hreppunum, koma saman einu sinni á ári hverju, eða jafnvel optar, á vissan stað, til að ráðslaga um ýmisleg málefni, er varða sýsluna alla, og sem einkum líta að því, að bæta búnaðarháttuna, hvetja menn til samtaka í að framkvæma almenn nyttsamleg fyrirtæki, ráða bót á ýmsum vandræðum og afstýra ýmsum ósiðum; hafa sýslunefndir þessar þegar feingið þvílíkt álit á sig, að tillögur þeirra vega mikið hjá sýslubúum, munu og sumir sýslumenn vegna nytsemi þeirrar, er af þeim stendur, hafa fundið sér skylt, að styrkja þær með ráðum sínum og annari hluttekningu, og það mundi koma sér mjög vel, ef stjórnin vildi laga og byggja á þessum grundvelli, sem nauðsynin að nokkru leyti þegar hefur lagt. Líka mælir það með sýslunefndum þessum, að kosningarnar til þeirra gætu verið mjög óbrotnar og auðveldar; eins það, að, ef hin nákvæmari umsjón með hreppanna sveitamálefnum ekki yrði lögð á amtsráðin, feingju þau langtum betra tómi til, að stunda sem bezt amtanna sameiginlegu eður sveitarlegu málefni. Enn fremur má þess geta, að þetta fyrirkomnlag, að láta sveitamálefni hreppanna beinlínis standa undir umsjón og úrskurðarvaldi sýslunefnda, er langtum líkara því, sem nú er, og sem menn eru orðnir svo vanir við, en að setja þau beinlínis undir umsjón og úrskurð amtsráða, þar hreppanna sveitamálefni aldrei svoleiðis hafa staðið beinlínis undir antmönnum hingað til, heldur sýslumönnum, og frá aðalgrundvöllinum

fyrir þessu fyrirkomulagi, sem nú er, virðist sem menn ekki ættu að víkja án gildustu ástæða. Og yfir höfuð að tala höldum vèr með tilliti til þess áður sagða, að menn hèr á landi geti ekki haft þau not af amtsráðunum, sem frumvarpið auðsjáanlega hefur ætlazt til með þeim, ef sveitamálefni hreppanna beinlínis skyldu heyra undir umsjón amtsráðanna, eður beinlínis standa undir úrskurði þeirra.

Vèr erum nú fyllilega á þeirri skoðun, sem fram er tekin í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að eptir því, sem hèr á landi tilhagi, sè full nauðsyn á, að stjórn sveitarmálefna sè svo einföld, sem verða megí, og að yfirúrskurðarvöldin því ekki ættu að vera nema tvenn. Í öllum þeim málefnum, þegar einhverjir einstakir menn klaga yfir ráðstöfun hreppsnefndarinnar, ætlum vèr nóg, að þeir að eins eigi kost á, að skjóta máli sínu til sýslunefndarinnar, og eins að þau mál, er rísa út af því, þegar tveimur eða fleirum hreppum í sömu sýslu ber eitthvað á millum, gángi ekki leingra, en til sýslunefndarinnar, því í báðum þessum tilfellum er hún kunnugust öllum málavöxtum og þekkir bezt til þeirra, og það er eingin ástæða til að halda, að hún vilji halla hluta annars hreppsins fremur, en hins; það er eðlilegt, þó stjórnin, eins og fyrirkomulagið hefur verið til þessa, hafi leyft mönnum, að skjóta málum sínum frá einum valdsmanninum til annars, unz ekki varð komizt leingra, því henni má vera um það hugað, að embættismenn hennar gjöri eingum rángt til, og standi hreinir í augum þegnanna, en þessi ástæða getur hèr ekki gilt um úrskurði nefndanna, eptir því fyrirkomulagi, sem hèr er stungið upp á, þar stjórnin ekki svoieðis þarf að hafa, nè getur haft ábyrgð af úrskurðum þeirra, sem hún hefur af úrskurðum embættismanna sína.

Þegar tveimur sýslunefndum þar á móti ber á millum, höfum vèr, meiri hluti nefndarmanna, álitíð, að það væri að vísu æskilegast, að slík málefni yrðu til lykta leidd hèr á landi, bæði af því, að úrslit þeirra þá ættu að geta geingið fljótara, en ef þau geingju til innanríkisráðherrans út af landinu, og líka eru slík mál opt umfangsmikil, og mundi olla mjög miklum örðungleika og tímatöf að snúa því öllu á dönsku, er ritað kann að hafa verið í þeim, hvað þó háyfirvöldin nú heimta af mönnum í málum, sem sigla eiga; en á meðan ekki er búið að ákveða neitt fast um fyrirkomulag Íslands í gjörvöllu konungsveldinu, eður um vald og verkahring alþingis hèr á landi, álfum vèr það tiltækilegast, að ráða þessum málum þannig til lykta. Vèr höldum sumstè, að gjöra megí mun á því, hvort sýslur þær, er ágreinir, eru sín í hverju amti, og því, þegar þær eru í

sama amti; í síðarnefnda tilfellinu höfum vèr álitid, að hentugast mundi vera, að hlutaðeigandi amtnaður ásamt með mönnum, er sýslunefndirnar sjálfar til þess kysu, leiddi til lykta ágreiníng þenna, því úrskurð þann álitum vèr nóg tryggjandi, eins og líka málin við það yrðu fljótt til lykta leidd; en í fyrra tilfellinu yrði málið að gánga til innanríkisráðherrans, er þá, eptir að hafa heyrt um það álit hlutaðeigandi amtmanna, skæri úr því. Þau málefni, er þyrftu að gánga til úrskurðar innanríkisráðherrans eptir þessu, mundu við þessa tilhögun eingan veginn fjölga frá því, sem nú er, heldur þvert á móti fækka.

Þessu næst leyfir nefndin sèr, um leið og hún ræður þínginu til að aðhyllast frumvarpið, að skýra þínginu frá þeim athugasemdum, sem henni samkvæmt áður sögðu þykir ástæða til að gjöra við hinar einstöku greinir frumvarpsins, þannig:

Við 1. gr.

Hèr er þegar í upphafi tilskipunarinnar tekið fram aðalinntak hennar, þar sem sagt er, að stofna skuli bæði amtsráð og hreppanefndir, og þykir nefndinni þetta vel til fallið. Þó nefndin ekki hafi getað aðhyllt amtsráð með þeim sama verkahring og kosið eptir þeim sömu kosníngrarlögum, eins og frumvarpið fer fram á, hefur henni þó þókt nauðsynlegt að hafa nokkurs konar amtsráð, eins og síðar mun sagt verða. En af því nefndinni hefur, eins og áður er á vikið, þókt nauðsyn til bera, að *sýslunefndir* einnig yrðu settar, þá verður þeim einnig hèr við að bæta.

Nefndin stíngur því upp á, að

á eptir „amti“ sè bætt inn í: „*sýslunefnd í hverri sýslu*“, og við enda greinarinnar

á eptir „*Íslandi*“ þessum orðum: „*sem nú skal greina*“.

Við 2. gr.

Í frumvarpinu er svo fyrirmælt, að í hreppsnefndinni skuli ætíð vera einn prestur og einn hreppstjóri og skuli þeir því sjálfkjörnir í hreppsnefndina í hinum minni hreppum, þar sem ekki eru nema 1 sóknarprestur og 1 hreppstjóri. Af því nefndinni þykir mikils umvarðandi, að stjórn sveitarmálefna sè byggð á hreinum grundvelli og að þessi stjórn sè fráskilin valdstjórninni, eptir því sem verður, gat hún ekki fallizt á það, að prestur og hreppstjóri væru sjálfkjörnir, og það því síður, sem þessari reglu varð ekki fylgt nema í hinum minni hreppum. Hèr við bætist það einnig, að það eru þeir hreppar til, sem eingan prest hafa innan sinna takmarka, heldur

búa þeir í öðrum hreppi, og gæti þá svo hæglega farið, að sami prestur yrði meðlimur tveggja eða fleiri hreppsnefnda bæði þar sem hann er sjálfkjörinn, og þar sem hann væri kosinn, en það sýnist eigi vera rétt, þar eð slíkum hreppanefndum opt getur borið eitthvað á milli og presturinn yrði, þegar svo stendur á, að missa atkvæðisrétt sinn. Þar að auk ætti hann örðugt, ef ei ómögulegt, með að mæta á fleiri stöðum, þegar stutt væri milli funda í hreppanefndunum. Nefndin telur það að öðru leyti víst, að þar sem sóknarprestarnar hafa kynnt sig að því, að þeir láta sér vera annnt um sveitamál-efni, þá muni þeir sjálfsgagt, þegar því verður við komið, verða kosnir af bændum í hreppsnefndirnar, og afleiðing þess, að hafa þá eigi sjálfkjörna — sem ekki yrði alstaðar komið við, eins og áður er sagt — yrði þá ekki önnur en sú, að þeir prestar, sem í þessum efnum hefðu tjáð sig hirdulausa og afskiptalaus, gætu ekki ætíð komizt í hreppsnefndirnar, og þetta álitur nefndin því síður skaða, sem hún í athugasemdum sínum við 13. gr. frumvarpsins hefur reynt til að sjá um, að hlutaðeigandi sóknarprestar ætíð gætu haft tilhlýðileg áhrif á uppeldi og uppræðingu barna. Hvað hreppstjórana snertir, þá ætlast nefndin til, að þeir séu hér eptir skoðaðir einungis sem þjónar sýslumanna, og vill því ekki láta hreppsnefndirnar kjósa þá sem þvílíka, e: sem lögregluþjóna eða embættisaðstoðarmenn sýslumanna, heldur sýslumann eða amtmann. Þess vegna álitur nefndin ekki þörf á, að stínga hér upp á nokkrum launum fyrir þá, eins og farið er fram á í bænarskrá frá alþingismanninum úr Mýrasýslu, samkvæmt þeirri uppástúngu hans, er þingið hefur feingið nefndinni í hendur. Að öðru leyti telur nefndin það víst, að þessir aðstoðarmenn sýslumanna muni einnig, þegar þeir eru duglegir félagsmenn, verða kosnir af hreppsbrúum í hreppanefndirnar. Hvað tölu hreppsnefndarmanna snertir, þá er stúngið upp á því í frumvarpinu, að þeir séu, auk sóknarprests og hreppstjóra, 3 eða 5 og í mjög stórum hreppum jafnvel 7 aðrir menn, og gætu þeir þá eptir þessu orðið 9. Þetta þókti nefndinni óþarflegur fjöldi, og því hefur hún stúngið upp á 3, 5 og 7 eptir fjölmenni hreppanna. Ef fylgt væri frumvarpinu í þessu efni, þá væri líka einginn hreppur svo fámennur, að þar yrðu ekki 5 hreppsnefndarmenn; en það er mjög vansæð, hvort í slíkum hreppi er kostur á 3 þar til hæfilegum mönnum auk prests og hreppstjóra, því til eru þeir hreppar, þar sem ekki eru fleiri en 8 til 10 búendur. En nefndin féllst á, að amtmaður skuli nákvæmar ákveða tölu hreppsnefndarmanna á hverjum stað, og eins ætlaði

hún honum einum að gjöra breytingu á þessari tölu, ef hún síðar þækti einhverstaðar óhentug. Af ákvörðunum frumvarpsins leiddi það, að sýslumaðurinn þyrfti að hafa *beinlínis* afskipti af fundahaldi og öðrum gjörðum hreppsnefndanna; en þetta verður óþarft, þegar sýslunefndirnar eru hafðar og hann er formaður þeirra, en þær hafa yfirumsjón með hreppsnefndunum.

Samkvæmt þessu stíngur því nefndin upp á þessum breytingum við 2. gr. frumvarpsins:

Að 1. kafla 2. gr. orðist þannig:

„Í hreppsnefndinni í hreppi hverjum skulu átíð vera þrír, eða fimm, eða sjö menn eptir fjölmenni hreppanna, og skulu þeir kjörnir“ o. s. frv., eins og í frumv.

„Auk þess skal — í hreppsnefndinni“ falli burt.

Að 2. kafla greinarinnar: „Af áður nefndum ákvörðunum — sè gíld“, falli burt.

Að 3. kafla gr. breytist þannig: „Amtmaður skal ákveða nákvæmar“, o. s. frv., eins og í frumv.; „og getur amtsráðið — þegar fram líða stundir“ falli burt.

Að 4. kafla greinarinnar falli burt.

Við 3. gr.

Við þessa grein og þær hinar næstu þar á eptir hefur nefndin litlar athugasemdir að gjöra, því henni virðist frágangur á þeim, eins og öllu frumvarpinu, vandaður eptir þeirri stefnu og því fyrirkomulagi, sem þar er haft. Nefndinni þótti það skilmerkilegra að tilgreina, að hver búandi maður í hreppnum hefði kosningarrétt, eins og henni aptur á mót þótti óþarft að taka það fram, að hann gildi til fátækra „af eigin efnum“, því fremur, sem slík ákvörðun, eptir því sem tilhagar hér á landi, kynni að vekja ýmsar vafaspuðningar um eignarrétt og gjaldskyldu manna.

Nefndin stíngur því upp á:

Að á eptir: „búandi maður“ sè bætt inn í: „í hreppnum“, og að: „af eigin efnum“ falli burt.

Við 4. gr.

Fyrir: „afkomeðum“ setjist: „niðjum“.

Við 5. gr.

Fyrir: „stærri helft“ komi: „meiri hluti“.

„hinna kosnu“ falli burt.

Við 6. gr.

Nefndinni þykir meir tryggjandi og betra, ef eitthvað greinir á,

að heldur sèu 3 en 2 menn í fyrsta skipti í kjörstjórninni og því stíngur nefndin upp á:

Að í stað: „vera 2 af hreppsblúum“, komi: „vera 3 af hreppsblúum“.

Við 7. gr.

Af því það er ekki alstaðar svo ástatt, að því yrði við komið að birta kosningar „á kirkjufundi 8 dögum áður“, þar eð á sumum kirkjum ekki er embættað nema 3. og 4. hvern sunnudag, og sumstaðar sjaldnar, þótti nefndinni betra, að þær væru auglýstar með þingboði, eins og gömul og ný venja er til hær á landi með manntals- og hreppskila-þing. Nefndin stíngur því upp á:

Að í staðinn fyrir: „Á kirkjufundi“, sè sett: „Með þingboði“.

Að fyrir aptan: „framfara“, sè bætt við: „og skal þingboðið vera geingið boðleið um hreppinn.“

Að í staðinn fyrir: „hvern þeir velji“, setjist: „hverja þeir velji“.

Að á eptir: „ef fleiri hafa jafnmörg atkvæði“, bætist inn í: „og eru þá of margir“.

Við 8. gr.

Þar eð nefndin heldur, að orðin: „á einhvern hátt“, sèu bæði óþörf og undirorpin misskilnngi, stíngur hún upp á, að þeim sè sleppt og

að upphaf greinarinnar orðist þannig: „Ef sá, sem orðinn er fyrir kosningu, færast undan því að taka við henni“, o. s. frv.

Að fyrir orðin: „undir amtsráðið“, setjist: „undir sýslunefndina“.

Að á eptir: „úrskurðinn“, bætist: „En í fyrsta sinn, þegar kosið er til hreppsnefnda, skal sýslumaður einn skera úr þeirri umkvörtun“.

Hafi einginn ágreinngur risið af kosningunum, þykir nefndinni það með öllu óþarft að skýra amtmanni frá þeim, eins og þess háttar skýrsla ekki heldur getur heyrt undir þann verkahring, sem nefndin álistur haganlegast að amtsráðin fái. Þess vegna stíngur nefndin upp á:

Að þessi orð: „þó að einginn — málalokum“, falli burt.

Að upphaf annars kafla gr.: „Sömu leiðis — getur“, falli burt.

Að fyrir: „Einnig skal hver sá, sem nokkuð hefur“, setjist: „Hafi nokkur eitthvað“, o. s. frv.

Að á eptir: „viðvíkjandi“, bætist: „skal hann“.

Að fyrir: „Senda amtmanni hana með álitinu“, setjist: „Senda hana sýslunefndinni með álitinu, er þá sker úr henni“.

Að fyrir: „verði þá kosningin — ónýtt“, komi: „ónýti hún þá kosninguna“.

Við 9. gr.

Eptir því sem ákveðið er í 2. gr., að einginn sè sjálfkjörinn í hreppanefndirnar, verður endi þessarar greinar að falla burt. Að öðru leyti eru uppástúngur nefndarinnar um breytingar á orðum frumvarpsins hér, eins og víðar, sprottnar af því, að hún þar hefur ætlað sýslunefndunum þau störf, sem frumvarpið hefur lagt undir amtsráðin. Nefndin stíngur upp á:

Að fyrir: „undir amtsráðið“, setjist: „undir sýslunefndina“.

Að fyrir: „að öðrum kosti amtsráðið“, setjist: „að öðrum kosti sýslunefndin“.

Að „ef sá — þarf að halda“ falli burt.

Við 10. gr.

Nefndin stíngur upp á, samkvæmt 2. gr., að niðurlagi þessarar greinar sè sleppt, þannig,

að orðin: „hreppsnefndarmaður — eptir 2. gr.“ falli burt.

Við 11. gr.

Eins og áður er sagt í athugasemdum nefndarinnar við 2. gr., hefur hún með breytingu sinni við 13. gr. ætlað að sjá um, að prestar ætíð gætu haft tilhlýðilega umsjón með uppeldi og uppfræðingu barna og nægileg áhrif á úrslit þeirra mála, sem þar að lúta, eins og hún líka hefur aðskilið fátækramál frá umsjón hreppstjóra, að því leyti sem þeir eru þjónar valdstjórnarinnar eptir eðli sveitamálefna, og af þessu spretta eptirfylgjandi uppástúngur nefndarinnar til breytinga á þessari grein, nl.

að: „þó skulu öll mál — gjörðabók nefndarinnar“, falli burt, og að niðurlagið: „nema þau — í hreppsnefndinni“, falli burt.

Við 12. gr.

Af því að í hreppsnefndunum eiga að vera 3 eða 5 eða 7 menn, stíngur nefndin upp á:

Að í stað: „helmingur“, setjist: „meiri hluti“. og „að sýslumanninum ekki með töldum“ falli burt.

Við 13. gr.

Í þeim uppástúngum, sem nefndin hefur gjört til breytingar á þessari grein frumvarpsins, er nú hér tekið fram, hvernig hún ætlast

til, að barnauppræðingin standi undir umsjón sóknarprestanna og að þeir fái einnig það vald í stjórn fátækra málefna, sem nauðsynlegt er fyrir þá til að geta annast um góða kennslustaði fyrir börnin, o. s. frv., sömuleiðis, hvernig nefndin álitur réttast, að stjórn fátækra málefna milli funda sé tilhagað, því á fundunum heyra þau, eins og önnur sveitamál, undir aðgjörðir allrar hreppsnefndarinnar. Uppástúngur nefndarinnar eru þessar:

Upphaf 13. gr. orðist þannig:

„Hreppsnefndirnar skulu eptirleiðis hafa á hendi öll þau almennu málefni, er varða hreppinn allan sem félag út af fyrir sig“.

„Og eptir nú gildandi lögum — í hreppsnefndinni“ falli úr. En komi í staðinn:

Þó skal hlutadeigandi sóknarprestur, eins og að undanfögnu, hafa sérdeilisleg afskipti af uppeldi og uppræðingu únglinga í hreppnum, og hvort sem hann er í nefndinni eða ekki, þá skal hún — ef hún ekki getur komið sér saman um þau mál við prestinn — án tillits til atkvæðafjölda yfir höfuð að tala, fara eptir tillögum hans í þessu efni. Hreppsnefndin kys á hverjum fundi úr sínum flokki einn eða tvo menn, er annist öll fátækra-málefni milli funda, samkvæmt reglug. 8. jan. 1834.

Við 14. gr.

Auk þeirra breytinga við þessa grein, sem spretta af fyrirkomulagi sýslunefndanna, er það einungis ein, sem nefndin hefur tekið fram, nl. að sami maður sé fêhirðir og reikningamaður. Nefndin stíngur upp á:

Að fyrir: „upp fyrir amtsráðinu“, setjist: „upp fyrir sýslunefndinni“.

Að orðin: „þó skal amtmaður — næsta fund, smbr. 28. gr.“, falli burt.

Að í staðinn fyrir: „En hafi kærandi — ákveðið er“, setjist: „þó skal hver maður greiða, eins og ákveðið er, sveitarútsvar það, er honum hefur verið gjört“.

Að í staðinn fyrir: „eptir úrskurði amtsráðsins“, setjist: „eptir úrskurði sýslunefndarinnar“.

Að: „og reikningamann“, falli burt.

Að fyrir: „skal amtsráðið“, komi: „skal sýslunefndin“.

Að fyrir: „amtsráðinu skal falið“, setjist: „sýslunefndinni skal falið“.

Við 15. gr.

Fyrir: „senda hann amtsráðinu“, setjist: „senda hann sýslunefndinni“.

Við 16. gr.

Uppástúngur nefndarinnar til breytinga á þessari grein spretta og af fyrirkomulagi sýslunefndanna, nema í upphafi greinarinnar, sem nefndin vill að orðist þannig:

„Hreppsnefndirnar skulu þar að auki vera í ráðum með um öll önnur“, o. s. frv.

Í staðinn fyrir: „þannig skal hreppsnefndin ásamt sýslumanni annast um“, setjist: „þannig skulu þær eptir tilhlutun sýslunefndanna annast um“.

Fyrir: „og að þeir séu bættir“, komi: og að þeim sé breytt og þeir séu bættir.

Síðari hluti 1. greinar: „þegar hreppsnefndin — um þess konar mál“, falli burt.

Síðari kafli 16. greinar: „Hreppsnefndin skal annast um — eins og áður“, falli burt.

Við 17. gr.

Þar eð nefndin álitur það mjög æskilegt, að hreppsnefndirnar gætu feingið einhver afskipti af viðhaldi kirkna, o. s. frv., hefur hún stungið upp á viðauka við þessa grein þess efnis, að slík afskipti skyldu verða síðar með lögum ákveðin, en henni þótti ekki eiga við, að gjöra hér um það beinlínis uppástúngur, þar eð þetta mál kynni að útheimta nokkra breytingu á þeirri kirkjustjórn, sem nú er, og gjöra ráð fyrir, að önnur kirkjuleg málefni væru áður tekin til rannsókna og íhugunar. Nefndin stíngur upp á:

Að eptir: „hvernig bæta megi læknaþjálfun og yfirsetukvenna“, bætist inn í: „og bera það undir álit og úrskurð sýslunefndarinnar og eins, hvað gjöra mætti“, o. s. frv.

Að við enda greinarinnar bætist: „Síðar skal það með lögum ákveðið, hverja tilsjón hreppsnefndirnar skuli hafa með kirkjum, kirkjureikningum, stöðum og kristfjárjörðum“.

Við 18. gr.

Nefndin stíngur upp á, að þessi grein orðist þannig:

„Hreppsnefndin skal af ítrasta megni reyna til að afstýra hús-gangi og flakki í hreppnum, og eins leitast við að viðhalda góðri reglu yfir höfuð að tala“.

Við 19. gr.

Nefndinni þótti það ótiltekið, að hreppsnefndin skyldi halda fund einhvern tíma á vetrinum, því þá gat það dregið til þess á vorin, eða verið strax um veturnætur, en það sýndist óviðurkvæmlegt með tilliti til haust- og vor-funda nefndarinnar. Þessi vetrarfundur sýnist því ætti að vera nálægt miðjum vetri og ekki einungis eiga að miða hann við „færð“, er einasta lítur til veganna, heldur við veðráttufarið yfir höfuð, eða þegar fært er.

Nefndin stíngur upp á:

Að fyrir: „*einu sinni á vetri, þegar færðin leyfir*“, setjist: „*um miðjan vetur, þegar fært er*“.

Að í stað: „*hreppstjóri*“, komi: „*fátakrastjóri*“.

Við 21. gr.

Í staðinn fyrir 21—26. gr. frumvarpsins, sem hljóða um kosningar til amtsráðanna, hefur nefndin stungið upp á nýjum greinum, er hljóða um kosningar til sýslunefndanna, sem að nokkru leyti koma í stað amtsráðanna, og um verkahring þeirra. Áhrærandi þessar nýju greinir skal þess hér getið yfir höfuð, að nefndin hefur haft það aðalsjónarmið fyrir augum, að kosningarnar til sýslunefndanna yrðu sem óbrotastar og samsetning þeirra sem einföldust og best löguð eptir landsháttum hér. Þó nefndin af þeim ástæðum, sem áður eru teknar fram, ekki gæti fallið á, að prestur og hreppstjóri væru sjálfkjörnir í hreppsnefndirnar, þókti henni þó allt öðru máli vera að gegna um sýslumanninn; því væri hann ekki sjálfkjörinn, mundi hann eigi ávallt verða í sýslunefndinni, sem þó virðist öldungis nauðsynlegt með tilliti til stjórnar sýslumálefna og sýslunefndarfundar og umsjónar með hreppsnefndunum. Það þókti og nauðsynlegt að gefa honum atkvæðisrätt í öllum málum og láta hans atkvæði skera úr, þegar jöfn væru atkvæði, af því allir sýslunefndarmenn væru ei til staðar, eða greiddu atkvæði. Í stað 21. gr. stíngur því nefndin upp á nýrri grein, svo hljóðandi:

Í sýslunefnd þeirri, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverri sýslu, skulu auk sýslumanns, sem er sjálfkjörinn, vera ekki færri en 4 og yfir höfuð að tala ekki fleiri en 8 menn. Sýslumaður er formaður nefndarinnar og hefur þó atkvæðisrätt í öllum málum. Atkvæði hans sker úr í þeim málum, þegar atkvæði eru jafnmörg.

22. gr. (ný).

Vegna víðlendis Skaptafellssýslanna þókti nefndinni nauðsyn til

bera, að hafa þar tvær sýslunefndir, sína í hvorri sýslu, en láta sýslumann vera formann þeirra:

Í Skaptafellssýslunum er sín sýslunefnd í hvorri sýslunni og sýslumaður formaður þeirra.

23. gr. (ný).

Í hverja sýslunefnd kjósi hver hreppsnefnd einn úr sínum flokki hið fyrsta ár. Þar sem eru fleiri en 8 hreppar í sýslu, skal það á sýslunefndarinnar valdi, að ákveða með atkvæðafjölda, hvort fleiri hreppar og þá hverjir skuli senda menn á sýslunefndarfund á ári hverju; en einginn hreppur má vera undan því þeginn, að senda fulltrúa, leingur en 2 ár í senn.

Sérhver hreppsnefnd á rétt á, þó ekki eigi hún það ár að senda sýslunefndarmann, að senda fulltrúa sinn til sýslunefndar til að skýra þau málefni og halda svörum uppi í þeim, sem þá hreppsnefnd varða; en ekki eiga slíkir fulltrúar atkvæðisrétt á þeim sýslunefndarfundum.

24. gr. (ný).

Fund skal sýslunefnd halda einn á ári hverju og þar að auk á formaður nefndarinnar rétt á, að ákveða aukafundi svo oft sem þörf krefur. Eins skal aukafund halda, ef meiri hluti nefndarmanna beiðist þess.

25. gr. (ný).

Þessi grein er að nokkru leyti ný, en að nokkru leyti tekin úr frumvarpsins 27. grein, þar sem talað er um ætlunarverk amtsráðanna í sveitarmálum:

Sýslunefndin hefur þessi störf á hendi:

- a, *Hún skal endurskoða alla sveitarreikninga hreppsnefndanna og skera úr þeim og hafa gætur á, að efnum hreppsins sé hæfilega varið og þau ávöxtuð.*
- b, *Hún skal ekki að eins skera úr málefnum þeim, sem um er getið í 8. 9. 14. og 16. gr. tilskipunar þessarar, heldur einnig úr öllum ágreiníngi, sem verður á milli hreppsnefndanna í sýslunni, um framsærslu fátækra, eða önnur sveitamálefni. Og yfir höfuð að tala hefur sýslunefndin á hendi hin sömu ætlunarverk, að svo miklu leyti sem gjörvalla sýsluna snertir, sem hverri hreppsnefnd er ætlað í sínum hreppi.*
- c, *Hún skal annast um þjóðveg, þinghús, ferjur, brýr, lendingar og almennar fjárréttir í sýslunni, o. s. frv.*
- d, *Hún skal gjöra árlega áætlun um upphæð þess kostnaðar, sem*

ríkismynt, verði með þeirri orðabreytingu, að í staðinn fyrir tilskipun frá 5. janúar 1813, sem vitnað er til í 1. gr., komi tilskipun 20. marz 1815, og að úr 2. grein verði felld orðið „Kongeriget“, svo og orðin „og Repræsentativer“, útpykkilega lögleitt á Íslandi.

Reykjavík, 23. d. júlímánaðar 1855.

P. Jónassen, V. Finsen. P. Guðmundsson.

formaður og framsögumaður.

H. G. Thordersen. J. Pétursson.

Framsögumaður: Eins og nefndarálitid ber með sér, komst nefndin til þeirrar niðurstöðu, að eingin af þeim almennu lagaboðum, sem út eru komin fyrir Danmörku á árunum 1853—54, og sem þurfa, til þess að hafa lagagildi á Íslandi, útpykkilegrar löggildingar, gætu átt við hér á landi, en þau almennu lagaboð fyrir Danmörku, sem gilda á Íslandi án sérstaklegrar löggildingar, og sem tilgreind eru í nefndarálitinu, áleit nefndin að hefðu sjálfsgagt lagagildi, samkvæmt þeim gildandi reglum í því efni. Illutadeigandi stjórnarherra hefur og látið sömu skoðun í ljósi. Einungis þótti nefndinni ástæða til, að beðið yrði um, að lagaboðið, sem breytir nafninu á myntinni frá ríkisbábankamynt í ríkismynt, þó það heyri eptir eðli sínu undir þau lagaboð, sem án sérstaklegrar löggildingar eiga að gilda hér á landi, yrði útpykkilega lögleitt eða birt á íslenzku, samkvæmt því, er átti sér stað, þegar peningabreytingin varð 1813, með tilskipun frá 20. marz 1815.

Viðvíkjandi lagaboðinu frá 3. marz 1854, sem breytir straffinu, sem tilskip. frá 5. sept. 1794 lagði við skottulækningum, hefur nefndin tekið fram, að þetta lagaboð, sem stjórnarherrann hafði látið í ljósi að hér kynni að geta orðið spursmál um, ekki gæti, að svo stöddu, feingið hér lagagildi, þar sem hin tilgreinda eldri tilskipun ekki hefði það. Eg ætla svo ekki að fara leingra fram í málið, að svo stöddu, og gjöri að öðru leyti ráð fyrir, að umræðurnar verði ekki lángar.

G. Brandsson: Nefndarálitid minnst á löggjöf um skottulækna, en mér er ekki vel kunnugt um, hvort hér á landi eru nokkur lög um þá, enda tók eg svo eptir nefndarálitinu, sem það væri ekki. Þegar nú skottulæknar eru ákærðir hér á landi, eptir hvaða lögum fer þá dómariinn? Mér þækti miklu skipta, ef einhver af hinum lögfróðu mönnum vildi skýra fyrir mér, hvort nokkur lög gildi hér um þetta efni, þó að almenningsálit sé á hinn bóginn, að fjársektir liggi við því og að ólærðir, sem fara með lækningar — flestir af laungun til að líkna sjúkum —, verði að gjöra það í nokkurs konar

hilmíngu. Kann ske hinn heiðraði 3. konúngkjörni þíngmaður mundi vilja fræða mig og þíngið á þessu.

Framsögumaður: Mál út af skottulækningum koma hér á landi mjög sjaldan fyrir, og eg man ekki eptir nema einu, sem komið hafi fyrir landsyfirrættinn hin seinustu 20 árin. Þess konar mál yrðu að mínu áliti að dæmast hér eptir málavöxtum og með hliðsjón af tilskipun frá 5. sept. 1794, því þó hún ekki sè álitin að gilda hér á landi, inniheldur hún þó þær grundvallarreglur, sem dómstólarnir hér á landi geta farið eptir í slíkum málum.

E. Ó. Kúld: Nefndarálitid er ekki langt, og mun að líkindum ekki þurfa mjög margar umræður um það, en eg vildi samt nú strax vekja máls á því við nefndina, hvers vegna hún ei hefur fundið nauðsyn til að útleggja tilskipanir þær, er hér ræðir mest um, nefnilega 3. marz 1854 og 10. febr. 1854, á íslenzku, og leggja þær fram á lestrarsal þíngsins, því eg álit, að það hafi átt að vera samkvæmt tilskipun 8. marz 1843 § 43, og því vil eg skjóta því til hins háttvirta *forseta*, hvort atkvæðagreiðsla geti farið fram, að svo komnu, í máli þessu, fyrri en þetta er gjört.

G. Brandsson: Þegar eingin íslenzk lög eru til hér um skottulækna, þá skilst mér ekki, hvernig má dæma þá, og mér virðist þetta fremur ógeðfellt fyrir dómendurna.

Framsögumaður: Hvað íslenzka útleggíngu af þeim tilgreindu lagaboðum áhrærir, sem hinn virðulegi þíngmaður Snæfellsnessýslu minntist á, vil eg geta þess, að hún er til búin, en mér gleymdist að taka hana með, en hún verður lögð á lestrarsalinn í dag.

Að því leyti hinn heiðraði þíngmaður Gullbríngusýslu talaði um, að það yrði að vera ógeðfellt fyrir hlutaðeigandi dómara, að dæma skottulækna, þegar ekki væru nein úþrykkileg lög um þá, vil eg geta þess, að tilskipun frá 5. sept. 1794 inniheldur grundvallarregluna í því efni; og hana geta dómendurnir heimfært í hvert skipti eptir málavöxtum, og þetta sama getur opt borið að í öðrum tilfellum, þótt lagaboð sè til, því afbrigðin frá aðalreglunni geta orðið svo mörg, og ómögulegt að gefa lög fyrir hverju einstöku.

G. Brandsson: Eg vil alls ekki vantreysta dómurum að miðla málum eptir sanngirni, þegar svona ber við, því það er læknafæðin hér, sem gerir það að verkum, að fleiri fara með lækningar, en annars þyrfti, svo það ræður að líkindum, að sömu lög geti ekki gilt um þetta hér, og í Danmörku, þar sem lækna eru ólíkt fleiri að tiltölu. Að öðru leyti er mér kunnugt, að tvö mál um skottu-

lækníngar hafa verið dæmd hér, annað þeirra á Álptanesi, en hitt í Húnavatnssýslu, en hvernig úrslit þeirra urðu, man eg ekki með vissu, þó ætla eg, að í fyrra tilfellinu væri hinn ákærði dæmdur í nokkrar fêbætur.

Framsögumaður: Mál það, sem þingmaðurinn tilgeindi, frá Álptanesi, kom ekki fyrir landsyfirrættinn, svo mër er það ókunnugt.

Forseti: Umræður þessar eru komnar of langt frá aðalefninu, þar hér á einúngis að ræða um löggildíng nýrra lagabóða, en eingin nauðsyn er til að tala um tilskipun 1794.

Konúngsfulltrúi: Eg verð að styðja það, er hinn háttvirti *forseti* mælti, að það er ekki nema til tafar, þegar menn með laungum ræðum, er opt fara út í aðra sálma, og lítið eða ekkert upplýsa aðalefni málsins, teygja að óþörfu undirbúningsumræðuna. Þessi umræða á ekki að vera til annars, en skýra svo fyrir þingmönnum málið sjálft og nefndaruppástúngurnar, að hver sá þingmaður, sem vill, geti boðað og áskilið sér breytingaratkvæði; en það eiginlega forsvar fyrir breytingaratkvæðunum á að koma í ályktarumræðunni. En einkanlega er það nauðsynlegt, að menn, svo mikið sem mögulegt er, varist að leingja óþarflega umræðurnar, þegar þingtíminn, að heita má, er útrunninn, en fleiri vandasöm og margbrotin málefni enn þá eptir órædd.

G. Brandsson: Eg vissi ekki betur, en eg mætti spyrja að því, hvort nokkur lög um skottulækna væru gildandi hér á Íslandi, því nefndarálitíð gaf einmitt tilefni til þess, og við það ætla eg undirbúningsumræða hvers máls eigi að styðjast, svo slíkt getur ekki heitið að fara utan við efnið.

P. Sveinbjörnsson: Í álitni nefndarinnar er það álitíð sem sjálfsagt, að hin dönsku ríkiserfðalög 31. júlí 1853 gildi hér, en þar þau eru ekki útlögð á íslenzku, þá áskil eg mër viðaukaatkvæði um, að stjórnin sè beðin um að senda þau hínagað með íslenzkri útleggíng.

Forseti: Fyrir hönd þingsins geri eg mig ánægðan með loforð hins heiðraða framsögumanns um, að útleggíng af hinum tveimur lagaböðum, sem nefndin heldur megi lögleiða á Íslandi, verði lögð fram á lestrarsal alþingis, áður ályktunarumræðan byrjar, og fyrir miðaptan í kvöld.

Undirbúningsumræðu þessa máls er svo lokið.

Þá kemur til ályktunarumræðu *konúnglegt frumvarp um, hvernig borga skuli kostnað þann, er leiðir af hinni frjálsu verðlan.*

Breytingaratkvæði, sem fram eru komin, og atkvæðaskráin í máli þessu hljóðar þannig:

Jóns Guðmundssonar:

Varabreytingaratkvæði við 2. grein frumvarpsins, að eptir orðin: „en áður en það verði fast ákveðið“, bætist inn í: „hvern kostnað megi álíta nauðsynlegan og“ —

Atkvæðaskrá

í

verzlunarkostnaðar-málinu.

1. *Meiri hluti nefndarinnar:* breytingaratkvæði við hins konúnglega frumvarps 1. gr., að greinin frá orðunum: „ber að því leyti“, orðist þannig: „hann eptir almennum reglum getur talizt með sveitarlegum (*communale*) útgjöldum, að greiða í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins“.
2. *Minni hluti nefndarinnar:* breytingaratkvæði við sömu grein frumvarpsins: „að hinn almenni sjóður konúngsveldisins borgi fyrst um sinn þann kostnað, sem af frjálsri verzlun leiðir“.
3. *Hinn sami:* breytingaratkvæði til vara: „að verzlunin sjálf borgi hann svoleiðis, að honum verði jafnað á verzlunarskipin sem öðrum hafnartolli“.
4. *Grein frumvarpsins* óbreytt eða með áorðnum breytingum.
5. *Meiri hluti nefndarinnar:* breytingaratkvæði við 2. gr. frumvarpsins, að í stað orðanna í 2. gr.: „hvernig greiða skuli kostnað þenna um eptirkomandi tíð“, verði sett: „að hve miklu leyti skuli um eptirkomandi tíð greiða kostnað þenna á þann hátt, sem ákveðið er í 1. gr.“.
6. *Jón Guðmundsson:* varabreytingaratkvæði við 2. grein frumvarpsins, að eptir orðin: „en áður en það verði fast ákveðið“, bætist inn í: „hvern kostnað megi álíta nauðsynlegan og“ —
7. *2. grein frumvarpsins* óbreytt eða með áorðnum breytingum.

Framsögumanni nefndarinnar í máli þessu, hinum 5. konúngkjörna þíngmanni, afhendi eg nefndarálitið.

Framsögumaður: Eins og þíngmenn sjá, er eptir atkvæðaskránni meiningamunur milli meiri og minni hluta nefndarinnar, þar sem nefnilega meiri hluti nefndarinnar vill halda frumvarpinu, en bæta að eins inn í það nákvæmari ákvörðun til útskýringar, en þar á móti vill minni hluti nefndarinnar fella frumvarpið.

Eg kalla það að fella frumvarpið, þegar stúngið er upp á, að ríkissjóðurinn skuli borga kostnað þann, sem í frumvarpinu er talað um, því það er auðvitað, að alþingi getur ekki gefið lög um eða samþykkt, hvað skuli borga úr ríkissjóðnum, og yrði sú uppástunga samþykkt, þá gæti frumvarpið ekki orðið að lögum, því lög frá alþingi um, hvað borga skuli af ríkissjóðnum, geta ekki átt sér stað, og tilgáangur lagaboðsins er þá burtfallinn. Nefndin hefur skýrt, að eg held, greinilega frá, hvaða útgjöld seú sveitarleg útgjöld, og sem hún álitur að ekki eigi að borga af ríkissjóðnum, heldur af hinum stærri eða minni sveita-heildum, og meiri hlutinn hefur því álitid helzta spursmálið eða vafann vera um, hvort ekki ætti að leggja kostnaðinn á verzlunarstaðina sjálfa, en hefur þó fallizt á, að hann væri greiddur af jafnaðarsjóðunum, eins og í frumvarpinu er stúngið upp á; eg skal bæta því við, að nefndin hefur nú orðað uppástungu sína í 1. grein svoléidis, að einginn vafi getur verið um, að Reykjavík se innifalin þar undir. Hvað nú uppástungu minni hluta nefndarinnar viðvíkur, þá ætla eg ei, að það se rétt fyrir þingið að biðja um, að kostnaðinum se lokið af ríkissjóðnum, því ef að frumvarpið verður fellt, þá gæti svo farið, að stjórnin læti frumvarpið samt verða að lögum vegna þess, að þörf er á þessari ákvörðun, og þetta held eg se ekki gott fyrir álit alþingis, og það ættum vér því að forðast, ellegar á hinn bóginn gæti svo farið, að ráðstafanir þær, sem til er ætlað, yrðu alls ekki gjörðar, en hver þingmanna mun viðurkenna, að þetta væri þó illa farið um þær ráðstafanir, sem væru nauðsynlegar, og því verður ekki neitað, að slík nauðsyn getur átt sér stað. Eg skal enn fremur geta þess, að vér erum hér opt að biðja um, að hitt og þetta se greitt af ríkissjóðnum, og er það í eðli sínu, þar sem útgjöldin eru af því tagi, að þau eigi að lenda á honum; en ef við förum að biðja þar að auki um fè af ríkissjóðnum til þess, sem við eða sveitarsjóðir okkar eiga vafalaust að borga, þá finnst mér það líta illa út, það getur litið út sem einhver eigingirni, og getur spillt fyrir öðrum bænum alþingis. Mér finnst það því ófært fyrir þingið, að fallast á þetta unitalaða breytingaratkvæði.

Hvað atkvæði minni hlutans undir nr. 3 viðvíkur, þá finnst mér eins ísjárvert að fallast á það. Það er nú ótiltekið í því, hvort kostnaðinum skuli jafna niður á eptir, eða fyrir fram. Ætti nú að gjöra það á eptir, þá þyrfti ákvörðun um, af hvaða sjóði ætti fyrst að borga útgjöldin; en eg gjöri ráð fyrir, að meiningin se, að það eigi að leggja þegar á undan á almennan hafnartoll, til þess að borga

þar af kostnaðinn. En þá er ótiltekið, hvernig honum skuli jafna niður, hvort heldur jafnt á öll skip fyrir allt landið, eða þá fyrir hvern kaupstað á þau skip, sem koma þar; sömuleiðis er ekki tilgreint, hvort hann ætti að vera jafnstór fyrir dönsk og útlend skip, og er þetta því verulegra, sem kostnaðurinn orsakast einkum af hinni útlendu siglíngu. Eg held nú, hvernig sem að væri farið, að gjald þetta mundi verða ærið þungbært fyrir skipin og mikil tálman fyrir frjálsu verzlunina. Það mundi þó verða ætíð nokkur mörk á skipslestinni. Þess konar hafnargjöld eru líka ætluð til annara augnamiða, til hafnabóta, til að lætta siglíng og affermíngu skipa, búa til hafnarbrýr, o. s. fr., og skipstjórar mundu því kunna illa við, að greiða hér hafnargjöld, án þess að neitt sé gjört við hafnirnar, og það þess heldur, sem víða er öll þörf á að bæta þær. Eg get því ekki ætlað, að atkvæði þetta verði tekið til greina.

Breyting nefndarinnar í 5. grein er einungis til útskýringar, en einginn meiningarmunur, en við atkvæði hins heiðraða varaforseta undir nr. 6 þá skal eg geta þess, að það getur vakið þá meiníngu, að síðar skuli umsteypa þeim ráðstöfunum, sem hafa fyrstu árin verið gjörðar og þá hafa verið álitnar nauðsynlegar, og get eg ekki fallið á breytingaratkvæðið fyrir þá sök.

P. Jónassen: Það er nú þegar búið að ræða margt um þetta mál, og ræður manna hafa farið nokkuð á dreif, og hafa sumir viljað að aðhyllast grundvallarreglu frumvarpsins, aðrir ekki, svo sem minni hlutinn, sem vill, að kostnaðurinn af fyrirkomulagi frjálsu verzlunarinnar borgist, að svo stöddu, úr ríkissjóðnum.

Eg get nú fyrir mitt leyti ekki skilið, hvernig það geti verið efamál, að landið eigi að standa kostnaðinn af frjálsu verzluninni, þar sem þetta frelsi er veitt eptir samhuga ósk landsmanna, og þeir hafa því undirgeingizt að bera þau *commoda* og *incommoda*, eða þau rættindi og skyldur, sem frelsinu nauðsynlega yrðu að vera samfara, og þetta hafa þeir einnig látið í ljósi með því að vinna það til frelsisins, að leggja á sig þann óeðlilega toll, sem þeir hafa gjört, og sem nemur miklu meiru en þau fáu hundruð ríkisdalir, sem hér ræðir um. Eg leyfi mér því að biðja þingið að athuga, hvernig það mundi líta út í augum stjórnarinnar, ef vèr færum nú að skorast undan að borga þenna litla kostnað, sem hér ræðir um; eg fyrir mitt leyti verð að halda, að þingið geti ekki gert það með sóma sínum. Stjórnin ætlast til, að þessi kostnaður greiðist úr hlutaðeigandi jafnaðarsjóðum; eg finn þetta mjög svo eðlilegt, því eins og

allir hafa gott af verzluninni, eins borga allir búendur yfir höfuð til þessa sjóðs, og það er því eðlilegast, að hann standi þenna hær umrædda kostnað.

Nefndin aðhylltist því fullkomlega þessa skoðun, einungis leyfði hún sér að taka það fram, að hún gæti ekki álitð, að sá kostnaður, sem t. a. m. leiddi af því, ef settur yrði bæjarfógeti á Akureyri eða lækni á Eskifirði, heyrði til nauðsynlegs kostnaðar af fyrirkomulagi hinnar frjálsu verzlunar. Sýslumaðurinn í Eyjafjarðarsýslu er fyrir sýslubúa bezt settur á Akureyri, og eg efa því ekki, að þar verði eptirleiðis bústaður hans, ef ekki nú þegar, þá við sýslumannaskipti, og ef lækni yrði settur á Eskifirði, yrði hann í raun rætti héraðslækni, en ekki sóttvarnarlækni, og þá kemur hann ekki verzluninni við; í öllu falli er það ekki svo nauðsynleg afleiðing af verzluninni, þó lækni yrði settur á þeim umrædda stað, að það geti talist með kostnaði af hinnar frjálsu verzlun, nema í óeiginlegum skilningi, því við þenna kostnað skil eg einungis þann, sem heyrir til og útheimist til þess, að allt, sem verzluninni kemur við, geti farið fram með góðri reglu í kaupsúnum landsins.

Hvað pólitíþjóninn, sem bætt er við í Reykjavík, snertir, álit eg það bæði sanngjarnt og samkvæmt þeirri reglu, sem er í frumvarpinu, að hann, þar sem honum einmitt er bætt við vegna frjálsu verzlunarinnar, og annars ekki hefði verið bætt við, fái laun sín úr jafnaðarsjóði Suðurstjórnarsins, eins og ákveðið er um laun hreppstjórnans á Akureyri.

Að öðru leyti leyfi eg mér að benda á það, að stjórnin einungis til bráðabyrgða ætlar sér að ákveða bæði upphæð þess kostnaðar, sem hær er umtalsefni, og líka, hvernig hann eigi að greiða, en ætlar síðan að bera málið undir álit þingsins, svo hær er ekkert á hættu með neitt slag. Eg leyfi mér því að mæla fram með því, að þingið fallist á frumvarpið, með þeim nákvæmari ákvörðunum, sem nefndin hefur tekið fram í álitaskjali sínu.

J. Hávarðsson: Áður en eg fer að tala um ágreiningsatkvæði mitt í máli þessu, vil eg geta þess, að stjórnin hefur í frumvarpinu áskilið sér rétt til að ákveða þenna kostnað til bráðabyrgða, en hún hefur ekki sagt, hversu mikill hann mundi verða, eða tiltekið neitt nákvæmlega um það, en hún virðist að hafa álitð þá 200 rdl., sem hær fyrir þenna bæ var beðið um, leiða af frjálsri verzlun, en það er ekki hægt að sýna eður sanna, að hinn 3. lögregluþjón í Reykjavík sé nauðsynleg afleiðing af hinnar frjálsu verzlun, því eg ætla, að þó eins

mörg skip, og nú eru hér, væru utanríkiskip, þyrfti hans ekki við, því staða og næringarvegur kaupmanna er sá, að þeir eru neyddir til, að koma sér sem best við landsmenn, en hitt er samt trúlegt, að það sé nauðsynlegt fyrir bæinn, að lögregluþjóni sé við bætt auk þeirra, sem nú eru. Eg held, að það sé því réttast fyrir oss, að biðja stjórnina, að greiða kostnað þenna *fyrst um sinn*, á meðan vèr erum að koma fjárhag vorum í lag, og þángað til vèr fáum að vita, hvernig honum er varið. Eg held, að einginn geti sagt, hvaða stefnu hin frjálsa verzlun tekur, og að jafna þessu gjaldi á ömtin er bæði óeðlilegt og yrði ójafnt, og rétt komið undir því, hvað aðsókn utanríkisskipa yrði mismikil í ömtunum. Stjórnin mundi varla neita oss um að greiða þenna kostnað, því síður, sem hún segir hann sé ekki mikill, ekki nema nokkur hundruð dala, og hún mun vera sannfærð um, að þó Danir hafi lagt oss mikið í öðru tilliti, þá höfum vèr þó ætíð borgað þeim ærlega verzlunina við oss.

St. Jónsson: Eg get ekki neitað því, að mér finnast vera minni hvatir og óeðlilegri til að biðja stjórnina um styrk í þessu máli en mörgum öðrum, sem miklu framar mætti segja, að vèr ættum heimtíng á styrk. Eg held líka, að þessi kostnaður þurfi ekki að verða mikill, þó hann lendi á jafnaðarsjóðum amtanna. Að vísu kemur nokkuð ójafnt niður þessi greiðsla til jafnaðarsjóðanna, af því hún liggur á lausafænu einu, sem tíundað er, svo þeir, sem ekkert tíunda, þó ríkir séu af öðru en lausafé, greiða ekkert til amtasjóðanna. Með tilliti til Akureyrar og Norðramtsins yfir höfuð gjöri eg ráð fyrir, að þessi kostnaður þurfi ekki að verða eins mikill, því eg held, að sú breyting komist þar á, sem hinn 3. konúngkjörni þíngmaður gat til, að sýslumannssetrið verði skipað á Akureyri, og sýslumaður flytji þángað, hvort sem er, að minnsta kosti þegar sýslumannaskipti verða; því það er betra og hentugra fyrir sýslubúa, að ná til sýslumanns þar, heldur en þar sem hann býr nú.

Ó. Sívertsen: Hvað uppástúngu nefndarinnar snertir, þá þarf eg ekki að tala mikið um hana; það hafa hinir heiðruðu meðnefndarmenn mínir þegar gjört. En um hina aðra uppástúngu minna hluta nefndarinnar vil eg að eins geta þess, að, ef menn hugsa með þeirri aðferð að sleppa fyrir gjaldi þessu, þá held eg þeim skjátlist í því. Því þó nú þessi hafnartollur eða skipagjald feingist lagt á verzlunarmennina, þá er auðvitað, að það yrði aptur af þeim lagt á vörurnar, svo vèr yrðum þó að borga það á endanum, og eg treysti kaupmönnum ekki betur til að jafna því þannig niður á oss, en

yfirvöldum vorum á þann hátt, sem meiri hluti nefndarinnar hefur stungið upp á.

Konungsfulltrúi: Eptir því sem eg skil 1. uppástúngu meiri hluta nefndarinnar, er það meining hans að vísja frá stjórnarfrumvarpinu á þann hátt, að kostnaði þeim, sem stjórnin hefur ætlað til að Reykjavík ein skyldi borga, verði kastað yfir á amtsjafnaðarsjóðinn; en þetta þykir mér nokkuð ísjárvert, því upp á þann máta feingi Suðuramtsjafnaðarsjóðurinn miklu meiri útgjöld að bera en hinir amtsjafnaðarsjóðirnir, vegna þess að í Reykjavík mun jafnan þurfa kostnaðarsamari tilhögun í þessu tilliti en í öðrum verzlunarstöðum, og þó Reykjavík væri látin bera sinn kostnað sjálf, mundi amtsjafnaðarsjóðurinn í Suðuramtinu þó fá líkan kostnað að bera, og hinir amtssjóðirnir, út af tilhögun þeirri, er gjöra þyrfti í hinum verzlunarstöðum amtsins, nl. Hafnarfirði, Keflavík, Eyrarbakka og Vestmannaeyjum. Og af því eg álit þetta atriði svo merkilegt, vil eg skjóta því til hins háttvirta *forseta*, hvort hann ekki sèr í lagi vilji leita þingsins atkvæða um, hvort ákvörðunin í 1. grein stjórnarfrumvarpsins um Reykjavík skuli falla í burtu ellegar ekki.

Framsögumaður: Eg hef fyrir mitt leyti ekkert á móti því, að þetta um Reykjavík í grein frumvarpsins, sem hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* stakk upp á, verði borið upp sérstaklega til atkvæða, en þá yrði á eptir að laga greinina, ef orðin yrðu felld úr. Þíngmaður Suður-Múlasýslu hélt, að hær væri ekki meiri óregluvon af utanríkismönnum en Dönum. En það held eg komi af ókunnugleika hans, því það hefur sýnt sig hær í Reykjavík, að utanríkis matrósar hafa á stundum sýnt af sèr mikla óreglu, og t. a. m. optar otað hnífum að mönnum, og þessi bær þyrfti miklu meiri vörn, en 3 lögregluþjóna, ef hínagð kæmi mikið af utanríkismönnum. Hann vildi, að kostnaðurinn yrði fyrst um sinn greiddur af almennum sjóði konungsveldisins, af því ekki sè enn komið skipulag á fjárhag landsins. Þetta um fjárhaginn kemur nú þessu máli ekki við, því þessi kostnaður verður aldrei lagður á neinn landssjóð, heldur á sveitasjóði. Mér er ekki heldur ljóst, hvað hann hefur meint með ríkissjóði hær, hvort það er alríkssjóður eða ríkissjóður Danakonungsveldis, jafnvel þó eg ímyndi mér, að hann meini hið fyrra, og þá geingi uppástúngan út á greiðslumáta, sem ekki á sèr stað um nein önnur útgjöld Íslandi viðkomandi.

P. Sigurðsson: Eg verð að játa, að mér þykir rétt, að landsmenn beri kostnað þann, sem leiðir af hinni frjálsu verzlun; því

þeir eiga líka að njóta þeirra hagsmuna, sem hún kann að færa með sér. En mér er nú óljóst, hvaða kostnaður þetta er, því ekki kemur það við frjálsri verzlun, þó utanríkisskip kæmi hér í Reykjavík, sem ekki koma hér til verzlunar. Eg held það geti því varla verið laun hins 3. lögregluþjóns hér í Reykjavík, eins og meiri hluti nefndarinnar þó fer fram á, sem menn vildu fara að borga. Mér þykir skrítið, ef antið á að fara að borga laun hans, þar sem hann yrði til að mynda Rángvellíngum eða Skaptfellíngum kann ske ekki í eitt einasta skipti að liði. Ekki finnst mér heldur laun hans verða lögð á sveitarsjóð; því sveitarsjóði hefur ekki hér til mátt snerta, nema í þarfir fátækra. Ef utanríkismenn gjörðu hér nokkurt slark á annað borð, þá ætla og hinn 3. lögregluþjónn mundi ekki gjöra það gilt, sem 2 ekki gætu, og mundi hann þá gjöra lítið til.

Eg held, að hitt væri snjallara ráð og kostnaðarminna, að fara eins að og sýslumaður kaptein *Kohl* í Vestmannaeyjum. Hann hefur verið að venja nokkra unga menn á eyjunum við heræfingar og lögreglustjórn, og mun það vera hugmynd hans, að venja þessa menn við, til að geta gripið til þeirra, til að stöðva slark eða óróa, ef það skyldi vilja til, að útlendir menn sýndu hann, og álit eg þetta miklu kostnaðarminni og réttari aðferð, heldur en að fara að launa mörgum föstum lögregluþjónum, og sem væru svo lítt nýtir, ef nokkuð reyndi á, og álit eg, að hér í Reykjavík væri þessi aðferð miklu hentari og kostnaðarminni. Eg er líka hræddur um, að ef farið væri að launa svona einum lögregluþjóni, þá mundu ótal fleiri koma á eptir, svo sem lögregluþjónar á hinum kaптúnunum í Suðuramtinu, og þar á eptir kann ske allir hreppstjórar, því þeir eru líka lögregluþjónar, og eg held, að af þessu gæti leitt mikil þýngsli á jafnaðarsjóðum amtanna, ef uppástúngu meira hluta nefndarinnar yrði framgeingt á þínginu. Eg er því heldur á því, að eg muni aðhyllast uppástúngu minna hlutans, að þetta verði fyrst um sinn greitt úr ríkissjóðnum, fyrst nefndin treystir ekki Reykjavík að bera kostnað af lögreglustjórn sinni.

G. Brandsson: Eg held, að þíngmaður Rángvellínga hafi ekki tekið eptir ástæðunum fyrir frumvarpinu; því þar er sagt, að fjárhaldslögin hafi veitt 200 rdd. í laun handa hinum 3. lögregluþjóni hér, svo stjórnin hefur ekki ætlazt til, að þau skyldu takast af jafnaðarsjóði Suðuramtsins, heldur að það verði greitt af kaupstaðnum sjálfum, ef til þess kæmi, að þessir 200 dalir yrðu endurgoldnir ríkissjóðnum. Um atkvæðagreiðsluna er eg sömu meiníngar og hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi*, að leita ætti atkvæða um Reykjavík sér-

staklega, því falli nefndaruppástúngan, þykir mér liggja beinast við, að ganga inn á fyrri grein frumvarpsins óbreytta; eg get ekki ætlað það ofætlan Reykjavíkur, að greiða þenna kostnað, einkum þann, sem leiðir af hinum 3. lögregluþjóni, enda er það henni skyldast, því þó frjálsa verzlunin eigi að vera fyrir alla, mun þó Reykjavík hafa mest og bezt gagn af þessum manni, ef ekki af verzluninni líka. Þar sem þingmaður Eyfirðinga talaði um, að gjöld þessi kæmu svo ójafnt niður á menn, ef þau væru tekin af jafnaðarsjóðunum, þá ætla eg sveitarstjórninni, ef hún kemst á, og enda þeirri, sem nú er, að hafa tillit til þess og jafna það aptur í sveitarútsvörum. Í tilefni af umræðum sumra manna hér vil eg og bæta því við, að mér þykir það um seinann, að taka einga ákvörðun um þetta, fyr en hin frjálsa verzlun væri komin í fullan gang, því ákvarðananna yrði ekki neytt fyrir það, fyr en á þyrfti að halda.

P. Guðmundsson: Eg vil vekja athygli manna á því, að Reykjavík geldur á hverju ári til jafnaðarsjóðsins, og því þykir mér stjórnarfrumvarpið, þar sem það vill, að kaupstaður þessi borgi *sjálfur* allan þann kostnað, sem útheimtist til að framfylgja lögnum um hina frjálsu verzlun, að því leyti sem hann snertir, vera ósanngjarnara en uppástunga meiri hluta nefndarinnar, og vil eg því, að frumvarpinu yrði breytt eptir uppástungu meira hlutans, því Reykjavík á eins tilkall til jafnaðarsjóðsins, og aðrir. Það ár, er eg var hér settur bæjarfógeti, voru það 30 rdd., sem Reykjavík lagði til jafnaðarsjóðsins, eptir því sem mig minnir, en nú heyrir eg sagt, að það séu 40 rdd. á ári; ber þess þó að geta, að hér er mjög lítil lausafjártífund.

Jón Guðmundsson: Svona fer það jafnan, þegar menn hætta sér út á hált svell; þá vilja menn skreika. Eg sé ekki, hvernig atkvæði verða greidd hëðan af á þann hátt, sem *konungsfulltrúi* benti á, því eg held það sé góð regla og nauðsynleg, að halda sér við hina prentuðu atkvæðaskrá. Mér virðist meiri hluti nefndarinnar hafa komist út á hálan ís; það á að vera einhver almenn regla, sem meiri hluti nefndarinnar hefur ætlað að fíkra við, en úr því hefur orðið óregla og ástæduleysi. Meiri hlutinn segir, “að það af kostnaðinum, sem eptir almennum reglum geti talizt með sveitarlegum útgjöldum, eigi að greiða í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins”; svona fer nefndin að krækja í jafnaðarsjóðina, til þess að ná þaðan þeim kostnaði, sem hér ræðir um. Nefndin hefur í rauninni álititð rétt, hún hefur játað það aptur og aptur, að Reykjavík ætti að

greiða laun hins umtalaða 3. lögregluþjóns, en kveðst sjá, að hún sé ekki fær um að borga þau, og því hefur hún þrifið til jafnaðarsjóðsins; er nú nokkur ástæða fyrir þessu, að þó bæjarsjóðurinn í Reykjavík geti ekki greitt einhver útgjöld, þá skuli sjálfsagt einhver annar sjóður gjöra það, en þótt þau útgjöld komi honum ekkert við? Þessi útgjöld, sem hér ræðir um, koma ekki jafnaðarsjóðnum fremur við, en næturvörðurinn í Reykjavík, vatnsbólin í Reykjavík, strætaviðgjörðir í Reykjavík, eins og eg hef áður sagt. Enda get eg ekki heldur séð fram á annað, en að öllu þessu verði, ef til vill, dembt upp á jafnaðarsjóðina á endanum, ef þingið lætur nú leiða sig til að samþykkja þessa uppástúngu. Þetta kemur nú allt saman af því, að meiri hluti nefndarinnar hefur ekki viljað fara í líka átt og minni hlutinn. Meiri hlutinn hefur ekki þorað að ganga hreint og beint að málum, og biðja um, að fá frest með að greiða þenna kostnað, þar til tími er tilkominn fyrir oss að geta borið hann og greitt hann. Það er sagt, að hinn 3. lögregluþjón leiði af hinni frjálsu verzlun, en hina 2 leiðir allt að einu af verzluninni, því lögregluþjónar eru ekki hafðir hér hjá oss, og þeirra þarf ekki nema á verzlunarstöðunum; því hefur þá ekki launum þessara 2 þjóna verið dembt á jafnaðarsjóð Suðuramtsins fyrir laungu, eptir þessum „almennu reglum“ meira hlutans, og af þeirri ástæðu, sem nú er borin fyrir, að Suðuramtsbúar hafi gott af verzluninni, og verði því að bera kostnaðinn af henni? Framsögumaður sagði áðan, að það væri athlugavert fyrir þingið, að fella frumvarpið, en eg sé ekki, að það sé fellt fyrir það, þó þingið greiddi atkvæði fyrir 1. uppástúngu minna hlutans, og nægar ástæður væru fyrir því teknar fram í álitsskjalinu til konungs. Og þó svo yrði gjört, þá er eg ekki hræddur um það, sem framsögumaður sagði, að stjórnin leggi þenna kostnað á jafnaðarsjóð amtsins, hvort sem þingið vill eða vill ekki; en ef hún gerði það, og yrði óvinnanleg að greiða hann úr almennum konungssjóði fyrst um sinn, þá er að bíða átekta með það, og fáist ekki hinar umtöluðu ráðstafanir, þá er líka að taka því; eg sé ekki, hvort eð er, hvaða uppbygging Reykjavík og því síður öllu Suðuramtinu er í því, að hér komi í bæinn þriðji lögregluþjóninn, hún mun reynast fyrir honum eins lögreglu- og varnar-laús, eins og verið hefur, hvað sem verulegt á reynir. Það eina ráð, sem hér er, til að fyrirbyggja margfaldan kostnað á jafnaðarsjóðina, er að biðja stjórnina, að fara með þetta fyrst um sinn eins og hvern annan almennan kostnað, og ef þessi kostnaður er ekki mikill fyrir jafnaðarsjóðina, eins og fram-

sögumaður og fleiri hafa sagt, þá er hann heldur ekki mikill fyrir opinberu sjóðina, sem hingað til hafa greitt hann. Menn vita nú ekki enn, hvað skattgjaldslögunum líður, það er vonandi, að stjórnin gjöri sitt hið ítrasta til að flýta þeim, og þegar þau eru komin í kríng, þá er að taka þenna kostnað, og leggja hann þar á, sem hentast þykir. Hvað óreglu útlendra manna snertir, sem á að hafa gjört þenna lögregluþjón og kostnaðinn af honum svo nauðsynlegan, þá veit eg ekki til, að hingað hafi komið neinir utanríkismenn nema á herskipum, enda má jafnan óttast hvað mest af óreglu af þeim undir-mannaskríl, sem á þeim er, en þetta sjá þó allir að leiðir ekki af frjálsu verzluninni. Eg verð að taka það fram aptur, að þó eg helzt vildi atkvæðagreiðsluuni væri svo háttað, eins og *konúngsfulltrúi* stakk upp á, þá skil eg ekki í, hvernig því verður komið við hëð-an af.

Framsögumaður: Eg held, að flest þau mótmæli, sem komið hafa gegn meira hluta nefndarinnar, komi af því, að menn hafi ekki lesið frumvarpið nè atkvæðaskrána, Í frumvarpinu er talað einúngis um þann kostnað, sem þarf til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, og þetta hafa menn ekki athugað; því hvernig geta vatnsból eða nátturvörður eða strætaviðgjörð verið nauðsynleg til að framfylgja hinni frjálsu verzlun? Menn sýnast ekki heldur að hafa athugað 1. uppástúngu meira hluta nefndarinnar, því tryggingin fyrir kostnaðinum liggur einmitt í orðum hennar, því þar er beinlínis tekið fram, að reglan í greininni skuli að eins gilda um þau gjöld, sem eru í eðli sínu sveitarleg, og eg held menn þurfi ekki að búast við, að þessi kostnaður verði nokkurn tíma mikill. Frjálsa verzlunin mun þar að auki fyrnast, eins og hvað annað, og eptir ein 10 eða 20 ár mun ekki verða byggt leingur á þessu frumvarpi; það verður að eins fyrst um sinn. Það var öldúngis rétt, sem varaforseti sagði, að meiri hluti nefndarinnar hefði álitit rétt, að Reykjavík borgaði laun hins 3. lögregluþjóns, en hún áleit það ætti líka að vera eins á öðrum verzlunarstöðum, þar sem lögregluþjónar yrðu settir. En nú hélt hún, að það væri þeim um megn, og þá vildi nefndin ekki gjöra neina undantekning fyrir Reykjavík eina. Og eg sè ekki, hvers vegna Reykjavík skyldi ekki vera undir sömu lögum með þetta. Mèr finnst það nóg, að Reykjavík leggur til jafnaðar-sjóðsins árlega, eins og hinn heiðraði 6. konúngkjörni þíngmaður tók fram, og það verður að vera hverjum manni ljóst, að það yrði lagt meira á Reykjavík en hvern annan part landsins, ef frumvarpið

yrði samþykkt með tilliti til hennar einnar, en ekki eins með tilliti til annara verzlunarstaða. Eg neita því ekki, að það hefði verið réttara, að breytingaratkvæði hefði verið borið upp um Reykjavík, ef ganga ætti til atkvæða sèr í lagi um hana; en nú álít eg, að það sè undir *forseta* komið, hvort hana skuli bera undir atkvæði sèrstaklega, eða ekki.

Konúngsfulltrúi: Mèr er ekki svo mikið um að gjöra, að þetta komi sèrstaklega til atkvæða, því spursmálinu um, hvort Reykjavík skuli bera þann kostnað sjálf, er í henni leiðir af hinu frjálsu verzlun, eður hann skuli berast af jafnaðarsjóði amtsins, verður svarað af þinginu, um leið og það greiðir atkvæði um 1. uppástúngu nefndarinnar og 1. greinina í stjórnarfrumvarpinu. Að öðru leyti fæ eg ekki skilið, að áskoran mín til hins háttvirta *forseta* hafi komið of seint fram eða sè á móti réttu forni.

Forseti: Eg skal ekki láta standa á mínu svari um þetta. Eg álít og verð að álíta hverja atkvæðaskrá, sem þingið hefur feingið. eins og þá einu eign þess, sem það megi ómögulega raska. Þar á móti leyfir þingið nefndunum að taka sèr breytingar fram undir fund, en úr því fundur sá er settur, sem ályktunarmæða fer fram á og atkvæðagreiðsla, má einga breyting gjöra frammar. Eg veit það fyrir víst, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* álasar mèr ekki fyrir það, þó eg haldi þessari reglu fast fram. Mèr finnst og sá kaffi, sem hèr ræðir um, ekki vera svo mjög lítilsverður.

Konúngsfulltrúi: Eg skal að sönnu ekki mæla á móti því, að hinn háttvirti *forseti* í þessu tilliti fylgi þeirri reglu, er hann álitur hentugasta og opt áður mun hafa hèr viðgeingizt; en eg skal þó leyfa mèr að benda þinginu til þess, að það ekki er hentugt, að menn bindi sig svo stránglega við sèrhvert orðatiltæki, er kann að koma fyrir í uppástúngun þeim, sem atkvæði eru greidd um við ályktarmæðu; því verið getur, að við þessa atkvæðagreiðslu framkomi annaðhvort þær mótsagnir eður misfellur (*Incorrecthedar*), sem eingan veginn mega standast. Þessar mótsagnir og misfellur ætti þingið ekki að svipta sig tækifæri til að geta leiðrétt, þegar bænar-skrá þingsins til konúngs er samin, upplesin og samþykkt í þinginu. Þessi síðasta meðferð málsins ætti í þessu tilliti að geta komið í staðinn fyrir hina 3. málsmeðferð (3. *Behandling*), sem viðhöfð er annarstaðar, t. a. m. á ríkisþingi Dana.

II. Kr. Friðriksson: Þegar eg lít á frumvarpið og uppástúngu meira hluta nefndarinnar, þá verð eg að játa það, að eg veit ekki

glögg, á hvort eg á heldur að fallast, því mér finnst uppástunga meira hlutans enn óljósari en frumvarpið sjálft. Eg held það sé æðimargt, sem telja má með þess konar sveitar-útgjöldum, sem eptir uppástúngu nefndarinnar mundi leggjast á jafnaðarsjóðina, og ef farið yrði að taka öll þess konar útgjöld af jafnaðarsjóðunum, þá held eg, að það mundi verða margt, sem á þeim lenti. Þar sem hinn háttvirtí framsögumaður sagði, að aldrei mundi t. a. m. kostnaður sá lenda á jafnaðarsjóðunum, þótt einhverstaðar þyrfti að gjöra vatnsból, þá veit þó þingmaðurinn það, að hér í Reykjavík hefur nú í sumar verið kostað töluverðu fê til vatnsbóls, og það borið fyrir, að það væri nauðsynlegt vegna hinnar frjálsu verzlunar. Svona geta óljós orðatiltæki spillt fyrir. Eg get sagt það með vissu, að á sumum verzlunarstöðum yrði líka full nauðsyn á, að búa til vatnsból, ef nokkur aðsókn yrði af verzlunarmönnum, og allt þetta ætti þá að borga af jafnaðarsjóðum antanna, af því það væri gjört vegna hinnar frjálsu verzlunar. Eg held því, að Reykjavík eigi að launa hinum 3. lögregluþjóni, en ekki jafnaðarsjóðurinn, því eg verð að álíta, að réttast sé, að hver sveit borgi þann kostnað, sem hjá henni verður, og þess vegna sé líka rétt að leggja hann á kaupstaðina sjálfa. Eg sé ekki heldur, hvers vegna þessi lögregluþjónn er nauðsynlegur vegna hinnar frjálsu verzlunar, heldur einmitt vegna þess, að Reykjavík sjálf er að stækka, og eg held, að bæjarbúar og svo Íslendingar þeir, sem að bænum sækja, gjöri hér mesta óregluna, en ekki utanríkismenn þeir, sem að koma. Eg get reyndar eigi haldið það rétt, að gjörð sé nein breyting eða viðauki í atkvæðaskránni, þegar að atkvæðagreiðslunni er komið, en þó finnst mér, að breyting sú, sem hér hefur verið talað um að gjöra á atkvæðaskránni, sé ekki meiri en sú, sem gjörð var í öðru máli hérna á dögnum.

Forseti: Eg verð að vekja athygli þingmannsins á því, að sú breyting, sem hann nefndi, var einungis fólgin í flutningi setningar, sem eingan meiníngarmun gjörði, en hér yrði breytingin miklu verulegri, og því álít eg hana ekki leyfilega.

Framsögumaður: Eg skal og geta þess, að vatnsbólið, sem þingmaðurinn gat um, er eingan veginn gjört vegna hinnar frjálsu verzlunar, heldur hefur það leingi staðið til, að fjölga vatnsbólum vegna bæjarins sjálfs, og því er það hans vegna gjört. Varapíngmanni Reykjavíkur hefur í þessu farizt eins og sumum öðrum, að hann hefur ekki lesið vel frumvarpið; þar er að eins talað um þann kostnað, sem þarf til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzl-

un, ekki um allt það, sem gjört yrði í tilefni af verzluninni, og hvernig getur nú nokkur maður sagt, að vatnsból þurfi til þess að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun? Það er ekki svo margt, sem þarf til þess að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, því það er, eins og líka er tilgreint í ástæðunum, ekkert annað en það, sem heyrir til tilhlýðilegrar lögreglustjórnar og læknisumsjónar á þeim 6 kaupstöðum, sem utanríkisskip eiga fyrst að koma á.

E. Ó. Kúld: Mál þetta er nú orðið svo margrætt, að eg sé mæð ekki þörf á að tala margt um það. En þegar óskýrt er orðað og eins og á einhverri huldu, eins og mér finnst nefndarálitid sumstaðar, getur það valdið mikilli villu, og eg er einmitt með sjálfum mér óviss um, að hverju eg á að hallast á atkvæðaskránni. Menn hafa nú jafnt og þétt verið að tala um lögregluþjóninn, sem við ætti að bæta í Reykjavík, og hafa sumir viljað láta landið allt borga honum, sumir jafnaðarsjóð Suðuramtsins, og sumir sveitarsjóðinn. Eg hefði dável unnt Reykjavík, að bera þenna lögregluþjón, og hina 2 líka, sem hún á undir, því eg get ekki kennt frjálsu verzluninni um þenna 3., þar eg held, að þó aldrei væri til hennar lítið, þá sæu 3 pólitíþjónar helzt til lítið í Reykjavík, ef vel ætti að vera; en hér heyrast einatt frá fbúum Reykjavíkur nógar barlómsraddir; að minnsta kosti heyrðist það herna á þingi 1853, þegar átti að koma hér upp barnaskóla. Menn segja, að Reykjavík sé stór bær, og þó að hinu leytnu geti hún ekki borið sig sjálf. Kann ske það megi segja um hana eins og sagt var um Rómaborg einu sinni, að hún sé „*laborans magnitudine sua*“, eða hún sé vaxin yfir sig (*Framsögumaður*: Já, af tómt húsmönnum). En mér þætti það kynlegt, ef jafnaðarsjóður amtsins ætti að borga lögregluþjónum í Reykjavík laun þeirra, þegar þeir eru þó fyrir bæinn sjálfan. Eg get því ekki fallið á nr. 1 á atkvæðaskránni, því mér finnst nr. 2 ljósara, og einmitt fyrir það mun eg hallast heldur að því, þó mér líki hvorugt vel; en af tvennu illu tek eg þó hið minna. Enda sé eg því ekkert til fyrirstöðu, að biðja um þenna kostnað sem lán, og fyrst hann er svo lítill, eins og menn eru allt af að segja, efast eg ekki um, að lánið muni fást.

Forseti: Þar nú tekur einginn til máls, álit eg þessari ályktarumræðu lokið, og bið menn því, að ganga til atkvæða.

Voru síðan atkvæði greidd og fór atkvæðagreiðslan þannig:

- Tölul. 1., *breytingaratkv. meira hluta nefndarinnar*: samþykkt með 11 gegn 9 atkvæðum.
- 2., *breytingaratkv. minna hluta nefndarinnar*: fallið eptir atkvæðagreiðslunni um tölulið 1.
- 3., *breytingaratkv. sama*: sömuleiðis fallið eptir sömu atkvæðagreiðslu.
- 4., *1. gr. frumvarpsins með áorðinni breytingu*: samþykkt með 11 gegn 9 atkvæðum.
- 5., *breytingaratkv. meira hluta nefndarinnar*: fellt með 10 gegn 10 atkvæðum,
- 6., *varabreytingaratkv. Jóns Guðmundssonar*: samþykkt með 15 gegn 5 atkvæðum.
- 7., *2. gr. frumvarpsins með áorðinni breytingu*: samþykkt með 18 gegn 2 atkvæðum.

Forseti: Eg bið þá þingmenn, sem í dag hafa tekið sær breytingaratkvæði, að senda þau heim til mín ekki seinna en kl. 7 í kvöld.

Fundur byrjar á morgun kl. 11 f. m., og kemur þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu um löggildingu Sauðárkróks, og *konúnglegt álitsmál* um hin dönsku lagaboð 1853—54, og til undirbúningsumræðu þegnleg uppástunga um kollektureiknngana.

Fundi slitið.

28. júlí — níttjándi fundur.

Allir á fundi, nema *forseti* og þingmaður Suður-Múlasýslu, sem vegna lasleika eigi gátu komið.

Varaforsetinn, lögfræðingur *Jón Guðmundsson*, gekk þá í forsetasæti, og setti fundinn; tilkynnti hann þinginu forföll áðurnefndra þingmanna, og las upp bréf frá *forsetanum*, svo hljóðandi:

„Að eg sökum lasleika ekki get komið á alþingisfund í dag, og að eg þess vegna verð að biðja hinn heiðraða varaforseta að taka sæti mitt á þinginu, og gegna þar störfum mínum, þetta tilkynnist hér með þenustusamlegast hinum heiðraða varaforseta.

Alþingi þann 28. dag júlímán. 1855.

Hannes Stephensen.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Eptir dagskránni ætti fyrst að koma til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu *konúnglegt álitsmál um löggildingu*

þeirra lagaböðu á Íslandi, sem út komin eru fyrir Danmörk árin 1853 og 1854, en þar eð atkvæðaskráin í máli þessu eigi hefur orðið prentuð sökum lasleika alþingis-forsetans, þá álfít eg, að málinu verði að fresta fyrst um sinn.

Konungsfulltrúi: Áður en geingið er til dagskráarinnar, vil eg spyrja hinn heiðraða framsögumann í jarðamatsmálinu, og hina aðra heiðruðu þingmenn, er þessu eru kunnugastir, þar eð hinn lögakveðni þingtími er þegar liðinn, hve langt þetta mál sè komið á leið, og hverja stefnu það muni taka, en sèr í lagi um það, hvort þingið í öllum verulegum atriðum muni fallast á uppástúngu stjórnarinnar um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið; af því það er undir þessu skilyrði komið, hvort eg muni geta leingt nokkuð þingtímann eða ekki.

Varaforseti: Sem formaður nefndarinnar í jarðamatsmálinu vil eg leyfa mèr að geta þess, að nefndarfundur var haldinn í gærkvöldi, og þá var einginn ágreinngur um, að nefndarmenn mundu fallast á uppástúngu stjórnarinnar í aðalatriðum hennar. En hvort nokkrum nefndarmönnum hefur síðan snúizt hugur, eins og eg raunar hef heyrt ávæning um, að muni vera, það veit eg eigi með fullri vissu; en ef svo væri, þá væri gott, ef meðnefndarmenn mínir vildu gefa þar um einhverja skýrslu nú. Hinum hæstvirta *konungsfulltrúa* er annars kunnugt, að á aðalfundi um daginn lutu ræður þingmanna að því, að aðhyllast uppástungur stjórnarinnar.

Konungsfulltrúi: Eptir því sem hinum heiðraða framsögumanni nú fóru orð, verð eg að óska, að fleiri af þingmönnum vildu láta meinngingu sína í ljósi um það, hverja stefnu jarðamatsmálið muni taka.

J. Jónsson: Mèr fyrir mitt leyti fundust sumir vera í nefndinni nú á hennar seinasta fundi, sem ekki vildu beinlínis ákveða, hverri stefnu þeir mundu fylgja, og eg er ekki frá því, að þar af hafi vakizt meiri eptirþánki hjá hinum öðrum; en það er sjálfsagt, að nefndarmenn vilja eigi, að frumvarpinu eða uppástúngu stjórnarinnar sè fleygt, heldur laga það; en hvort það verður nú beint eptir bendngum stjórnariunar eða á annan hátt, það veit eg ekki; en hitt var víst, að vissir menn vildu ekki ákvarða sig í þetta sinn.

P. Sveinbjörnsson: Eg hef einngis lofað að vera með þeim, sem betur geingur.

Varaforseti: Já, það er víst, að það, sem skrifað hefur verið í jarðamatsmálinu, það sýnir, að nefndina hefur ekkert ágreint við stjórnina í aðalstefnu uppástúngunnar, og það er þá spánýtt, ef það

er nú orðið öðruvísi; álit amtsnefndanna sýna það og, og þau eru til sýnis þar um.

Konungsfulltrúi: Þar eð eg af þeim umræðum, sem hær eru orðnar, ekki hef feingið neina áreiðanlega vissu um það, hverja stefnu þíngið muni taka með mál þetta, lýsi eg því yfir fyrir þíngmönnum, að verði eg ekki næstkomandi mánudag búinn að fá fulla vissu fyrir, að þíngið muni í öllum aðalatriðum fallast á uppástúngu stjórnarinnar, þá muni eg slíta þínginu 31. þ. m. Stjórnin mun þá álíta, að þíngið hafi hafnað uppástúngu sinni, og eg get þess til, að þá muni þau afdrif verða þessa máls, að sett verði nefnd til að ferðast um landið og meta á ný jarðagóss allt á líkan hátt, og skeði eptir hin síðustu aldamót. Í þeirri von, að þíngið þó muni komast að þeirri niðurstöðu, að fallast í öllu verulegu á áppástúngu nefndarinnar áhrærandi lögum jarðamatsins, skal eg nú auglýsa hinu heiðraða þíngi bréf innanríkisráðherrans til mín frá 5. júní þ. á. Það er svo hljóðandi:

Eptir þegnlegri uppástúngu innanríkisráðgjafans viðvíkjandi bænaraskrá alþíngis um það, hvernig jarðamatinu verði komið í lag, hefur hans hátígn konúnginum 18. maí mildilegast þóknast að úrskurða þannig:

Vær samþykkjum mildilegast:

1. Að uppástunga sú, sem innanríkisráðherrann hefur samið, til þess að jarðamatsmáli Íslands verði komið í lag, verði borin undir álit alþíngis þess, sem koma á saman þetta ár.
2. Að alþíngi, ef það í öllum aðalatriðum fellst á uppástúnguna, og einkanlega vill ákveða, hverja hreppa skuli meta upp aptur, verði leingt um 8 daga.
3. Að alþíngi undir þessu skilyrði kjósi 2 menn í þá nefnd, sem vinna á að rekstri jarðamatsmálsins, og *konungsfulltrúinn* duglegan og reyndan konúnglegan ebmættismann til 3. manns og formanns í þessa nefnd.
4. Að þessi nefnd, með því skilyrði, að þíngið fallist á aðalatriðin í uppástúngu stjórnarinnar, taki til starfa sinna, jafnskjótt og þíngi er slitið, og einkum gjöri þær ráðstafanir, er nauðsynlegar þykja til, að meta upp aptur hina einstöku hreppa.
5. Að kostnaður sá, sem leiða mun af þessum áminnztu endurmatstörfum, verði fyrir fram greiddur af fê því, sem ríkislögin ætla til óvissra útgjalda á Íslandi; en vær geynum það allra-hæsta úrskurði vorum, að ákveða, hvernig fê þetta síðar skuli endurgjalda.

Áð endingu getur innanríkisráðherra þess, að stiptamtmaðurinn yfir Íslandi hafi feingið ávísun um, að láta greiða úr jarðabókarsjóðnum kostnað þann, sem ofan umgetið endurmat mun útheimta. Af þessum allra hæsta konungsúrskurði, er eg nú upp las, má það vera hinu heiðraða þingi ljóst, að hvorki verður neitt fremur starfað að lagfæringu jarðamatsins, eptir að þessu þingi er slitið, og að eg heldur ekki geti leingt þingtímann neitt, nema því að eins að þingið fallist á uppástúngu stjórnarinnar í aðalatriðum hennar.

Ó. Siverlsen: Eg held, að nefndin hafi þó komizt að góðri niðurstöðu um mál þetta í gærkvöldi.

Varaforseti: Eg vil geta þess, að eg hef sem formaður nefndarinnar ákveðið fund í kvöld kl. 6, og ræður að líkindum, að nefndin geti komið sér niður á málinu og ráðið af annaðhvort, að fallast á stjórnaruppástúnguna yfir höfuð að tala, eða greina á um það, og mun eg því á aðalfundi á mánudaginn kemur geta skýrt frá, hvaða stefnu nefndin tekur.

P. Pétursson: Eg vil leyfa mér að geta þess, að nefndarálitid í sveitastjórnarmálinu var afhent *forseta* í gær, en það mun varla vera fram lagt enn, vegna sjúkleika hans.

Varaforseti: Eptir því, sem eg áðan skýrði frá, kemur þá til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu hið 2. mál á dagskránni, um löggildingu Krossvíkur og Sauðárkróks; atkvæðaskráin í því máli er prentuð og mun þegar vera lögð fram. Framsögumaður er þingmaður Múlasýslu, og afhendi eg honum nú málið.

Í þessu máli var fram komið eptirfylgjandi varaatkvæði:

G. Brandssonar:

Varaatkvæði við nefndarinnar 2. uppástúngu: að við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu verði leyft að byggja löggiltan verzlunarstað, með því skilyrði, að verzlun í Grafarós þá undir eins hætti, og að verzlunarhús þau, sem þar eru, verði lögð niður.

Atkvæðaskráin er þannig hljóðandi:

Atkvæðaskrá

í

málinu um siglínar- og verzlunar-leyfi á Sauðárkrók, m. fl.

1. *Nefndin:* að þingið biðji um: að við Krossvík í Borgarfjarðarsýslu megi reisa kaupún, og
2. *Nefndin:* að við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu verði leyft að byggja löggiltan verzlunarstað.

3. *G. Brandsson*: varaatkvæði við nefndarinnar 2. uppástúngu:

að við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu verði leyft að byggja löggiltan verzlunarstað, með því skilyrði, að verzlun í Grafarós þá undir eins hætti og að verzlunarhús þau, sem þar eru, verði lögð niður.

Framsögumaður: Það er ekkert breytingaratkvæði í þessu máli, en varaatkvæði um Sauðárkrók, og vil eg ekki mótmæla því. Illt annað tók eg fram um daginn við undirbúningssumræðuna, að nauðsynlegt væri að fá löggiltan verzlunarstað fyrir Borgarfjarðar- og Mýra-sýslu, og gæti það ekki orðið öðrum stöðum að tjóni, svo sem Reykjavík; því þó kaupún yrði byggt á Akranesi, þá yrði það ekki annað en útkaupstaður frá Reykjavík, og rynni ábatinn því til Reykjavíkur við það, sem að kaupmenn hér gætu drifið meiri höndlun með þessu, og fremur haldið höndlunarmönnum sínum með þessu, sem annars fara bæði vestur og norður, ef Reykjavík fer þessu sama fram, sem hún gjörir núna ár eftir ár, að vera allra kaupstaða vest í þrisunum. En þó að lögleyfður yrði nú verzlunarstaður við Krossvík, þá á eg nú ekki víst, að þar yrði svo fljótt byggður kaupstaður, því bezt er nú til fallið að verzla þar á sjó á sumardag. En af því að verzlunarlögin nýju leyfa ekki verzlun á sjó, nema á löggiltum kaupúnum, þá virtist meira hluta nefndarinnar reglulegast að biðja um löggildingu á Krossvík, því ef það feingist, þá mættu lausakaupmenn verzla þar á sjó, þó ekki yrði byggður kaupstaður, og þá er því náð, sem nefndin áleit nauðsynlegt; en nú tek eg það sér í lagi fram, að hér hefur verið beðið um þetta á 2 eða 3 þingum, að löggiltur væri verzlunarstaður á Krossvík, og því held eg þingið muni einnig nú í þetta sinn halda í sömu stefnu, þegar ekki eru neinar mótstríðandi ástæður fyrir hendi, og vona eg nú, að þingið eigi muni sýna það hverflyndi, að hrinda þessu máli, og eg vil biðja þingið fyrir, að gæta sóma síns í því, og eg treysti þeim heiðruðu þingmönnum, sem flestir eru frá þeim undæmum, sem eiga löggilta verzlunarstaði innan sinna takmarka, að þeir hafi svo mikinn mannkærleika, að unna Borgarfjarðar- og Mýra-sýslu-innbúum sama rættar, og að þeir mættu þó til samans eiga eina löggilta höfn innan sinna takmarka, fyrst að náttúran hefur þó gefið þeim hana. Það er sá eini vegur, sem unnt er að gánga, nefnilega gegnum þingið fyrir konungdóminn, til þess að fá ósk þessa uppfyllta, og bregðist þingið, þá mega hlutadeigendur tapa rétti sínum.

P. Jónassen: Eg þarf ekki að fara mörgum orðum um ágreiningsatkvæði mitt í þessu máli, því þeir heiðruðu þingmenn, sem tekið hafa til orða, hafa tekið í sama streinginn. Eg get heldur ekki annað skilið, en að það hljóti að vera í augum uppi, að stofnun kaupsins við Krossvík yrði að kippa fótunum undan Reykjavík, og að það yfir höfuð ekki sé nauðsynlegt, heldur miklu fremur skaðlegt, að stofna slíkt kaupstæði. Eg get að vísu skilið í því, að menn ekki finni miklar hvatir til þess að hlynna að verzluninni í Reykjavík, þar sem hún hefur þessi árin verið lakari þar fyrir landsbúa, en eg held hún hafi verið annarstaðar í landinu (og er það næstum óskiljanlegt, hvernig á því stendur); en eins og þetta getur breytst, og líklega breytist innan skamms, þannig álfé eg, að ekki sé nægileg ástæða til þess að kveða upp dauðadóm yfir Reykjavík út af þessu atriði; en dauðadóm kalla eg það, ef leyft yrði að stofna kaupstæði við Krossvík, svo nærri Reykjavík, og þannig að tvístra verzlunaraflí hennar. Menn eiga að líta á það, að í Reykjavík eru fleiri stofnanir, sem umvarðandi er að geti staðizt, en þær geta það því að eins, að bænum fari fram en ekki aptur; það er ekki heldur nauðsynlegt fyrir landsbúa, að stofna kaupstæði við Krossvík, því síðan flutningar urðu eins frjálsir, eins og nú eru, hafa hlutaðeigendur alla hina sömu hagsmuni, eins og þó þeir hefðu kaupstæði hjá sér, en eru lausir við annmarkana, sem smákaupstöðunum eru samfara, og talað var um við undirbúningsumræðuna, einkum vetrarverzlunina. Það er líka alkunnugt, að kaupmenn úr Reykjavík flytja Borgfirðingum upp á Krossvík vörur á hverju sumri og verla þar við þá, svo ekki geta þeir með nokkurri ástæðu kvartað yfir örðugleikunum, að nálgaust nauðsynjar sínar úr kaupstaðnum. Eg sé því ekki betur, en að henni sé, eins og er, hæfilega borgið.

Öðru máli er vissulega að gegna með Sauðárkrók; það er sannað, að Hofsós og Grafarós hafa svo litla verzlun, og optast nær litlar eða eingar vörubyrðir á vetrum, að þar verður ekki byggt meir, en búið er, og að höfnin er einhver hin lakasta, og að verzlun sýslunnar mestmegnis er komin til Akureyrar og Skagastrandar. Á Sauðárkrók er þar á móti góð höfn og gott kaupstaðarstæði, og því líklegt, að aðalkaupstaður sýslunnar geti orðið þar, bæði vegna kríngumstæðanna, sem á eru, og þess, að það þykir mjög líklegt, að Grafarós-kaupstæði verði flutt yfir á Sauðárkrók, ef þar yrði löggilt kaupstaðarstæði, og þar orðið aðalkaupstaður sýslunnar, og þá er verzlunin komin þar í eðlilegt horf; yfir höfuð er varla að óttast

fyrir því, að það verði 3 kaupþún í sýslunni, þó Sauðárkrókur yrði löggiltur. Þetta hefur komið mér til að breyta skoðun minni á þessu máli, og það með, að mér þykir það vera fullreynt, að það er ekki til neins, að hlynna að Hofsós eða Grafarós, þeir þrífast ekki að heldur. Með tilliti til alls þessa hlýt eg að álíta, að meiri hlutans uppástunga um Sauðárkrók eigi að takast til greina, en að hið gagnstæða eigi við um Krossvík.

P. Pétursson: Þó eg ímyndi mér, að þingið eigi muni fallast á löggildingu Krokkvíkur, þá vil eg þó láta í ljósi ástæðurnar til atkvæðagreiðslu minnar. Það eru hinar sömu, sem hinn háttvirtí 3. konúngkjörni þingmaður tók fram, að löggilding þessi mundi verða öldungis til þess að eyðileggja Reykjavík, því sérhver kaupmaður hér, sem það gæti, mundi að vörmu spori flytja verzlunarhús sín upp á Krossvík, af því hún liggur betur við verzlun úr Mýrasýslu, og við það mundi dragast allt afl úr verzluninni á báðum stöðunum, og hin frjálsa verzlun yrði þá með öllu þýðingarlaus, því það yrði ekki lítil tímatöf fyrir útlenda menn, að koma fyrst hingað til Reykjavíkur og fara síðan upp á Krossvík; þar að auk mundi sú lögreglustjórn, sem þar af leiddi, verða ærið kostnaðarsöm; þá mundu líka þeir verzlunarmenn hér, sem ekki gætu alveg komizt hëðan, reyna til að byggja hús á Krossvík, og þann kostnað, sem af því leiddi, væru þeir neyddir til að leggja á verzlunina, og mundi hann þá helst koma niður á vetrarverzluninni, því þá er verzlunarkeppnin minnst. Eg sé ekkert unnið, þó þetta feingist, en miklu tapað, og þó þingið fællist á þessa bæn, mundi þó stjórnin ekki veita hana, því það er á móti skoðun hennar á hinni frjálsu verzlun, því frjáls verzlun útheimtir, að það eigi að hlynna að aðalkaupþúnunum, svo vörumagn-
ið geti aukizt þar og aðsókn og verzlunarkeppni geti viðhaldizt. Það sýnist því vera nóg, að leyft er að flytja nauðsynjavöru til Krossvíkur. Þar á móti get eg ekki verið samþykkur hinum 3. konúngkjörna þingmanni í því, að prísar sæu hér verri en annarstaðar á landinu. Prísar eru hér raunar stundum í lakara lagi á sumrin; en það er þá optast nær bætt upp á veturna, svo þegar á allt er litið, þá mun verða líkt um það hér eins og annarstaðar; og dæmi eru til þess, að hér er stundum betra verð á mörgu en nokkurstaðar annarstaðar á landinu. Eg er því mótfallinn þessari uppástungu um löggildingu Krossvíkur, og það eru enn margar fleiri ástæður fyrir því, sem teknar hafa verið fram við undirbúnings-
umræðuna.

Framsögumaður: Þar kemur þá fram enn ein ný skoðun, nefnilega að Krossvík muni verða eins stór og Reykjavík, eða stærri; en eg er ekki á því máli. Hér er bæði tryggari höfn, meira pláss bæði á landi og sjó, til verzlunar, og kostnaður mikill á að rífa kaupstaðinn niður, til þess að byggja hann upp annarstaðar. Eg held því, að einginn dauðadómur yrði kveðinn upp yfir Reykjavík með þessari bæn; en verði henni hrundið, þá er kveðinn upp dauðadómur yfir verzlunarfrelsinu í Faxabugt, því Reykjavík gæti þá ein ráðið forlögum ennar frjálsu verzlunar, hvort heldur hún vildi fæla hana hreint í burt úr bugtinni með því að kaupa ekkert við hana, eður þá að úbatast sjálf á henni, og selja okkur svo vöruna aptur uppsetta í hinn vanalega óprís. Það er ekki stjórninni að kenna, að hingað til hefur ekki verið kaupstaður á Akranesi; því eg held, að hún yrði fús að veita hann, ef um væri beðið, og eg held það væri nógu gott, þó þar kæmi kaupstaður, til að létta nokkru af vörusýslinu á Reykjavík; því að því hafa dregið þessir tómthúsmenn, þessi fólksfjöldi, sem ætlar nú að drepa Reykjavík. Það mundi því jafngott, þó fjöldi þessi dreifði sér dálítið aptur, því komi siglínarskortur 1 ár, þá mun vera óhætt að fullyrða, að hvergi hér á landi horfi til fljótara stórfljóns, en hér í Reykjavík. Dæmið upp á það er ekki langt á burtu, það var á næsta vori, þegar lítillega leit út fyrir, að vörur mundu flytjast hingað. Það hefur nú hingað til ekki verið kaupstaður á Akranesi, og Reykjavík hefur þess vegna getað komið upp, og hún er líka orðin stór. En hvaða gagn hefur nú landið af stærð hennar? Það er enn ekki búið að sannfæra mig um landsins nytsemi af þessum stóru stöðum. Ekki var Reykjavík hrósað í gær fyrir efni, þegar sagt var, að hún gæti ekki borið þann kostnað, sem útleimtist til bæjarþarfa, og varð því að velta kostnaði þeim, sem flyti af lögregluþjóni hennar, upp á aðrar sveitir, nl. jafnaðarsjóðinn. Skyldi þá staður þessi, sem ekki getur borið sjálfan sig, geta hjálpað öðrum landslýð eða landsplássum til að bera sína byrði? Nei, hún verður heldur að auka þeim byrði, og eg veit ekki, hvaða gæðauppspretta heðan rennur til landsins; það munu vera helztu samtökin, sem hér eru gjörð, að ná inn vörum manna fyrir lítið verð; kann ske það sæu góðgjörðir við landslýðinn, sem staðurinn geti hrósað sér af; það stæði vel á því, því hingað kemur margur. Gestrisnin hefur verið talin Íslendingum til sæmdar, og það er líka satt, að hér í landi er það siður að gera mönnum gott, og lofa að vera. En líti nú Reykjavík í sinn eigin barm, hvort hún, sem höfuðstaður

Íslands, geti fremur öðrum plássum þess hrósað sér af því, hvað hér sé gott að koma og fá að vera hjá þeim, sem kraptinn hafa, fyrir hrakið og svángt ferðafólk. Ekki skal eg lasta það, það verður einhver kostur að vera við þessa stóru staði. Það hefur og verið borið fyrir, að almennar stofnanir hér ættu að búa að verzluninni, en þær eru þó af allt öðrum stofni, og hafa nóg annað viðurværi. Nógur matur mundi og flytjast að Reykjavíkurbúum, því svo yrði þar stór verzlunarstaður, og ekki mundu allir sækja upp á Krossvík; að minnsta kosti held eg Kjalnesíngum mundi ekki þykja neitt betra að sækja yfir Hvalfjörð, heldur en yfir Kollafjörð, þó herra Prófsórinna haldi það, og bæði mundu Kjósarmenn, Mosfellíngar, Seltjarníngar, Austanmenn og Norðlíngar, eins og vant er, sækja að Reykjavík, þó kaupstaður væri á Krossvík, nema Reykjavík gjöri þá *kontrakt*, að vera allajafna vest í þrisunum.

J. Kristjánsson: Sá háttvirti minni hluti nefndarinnar og hinn 4. konúngkjörni þíngmaður eru sömu meiníngar í því, að ekki beri að biðja um löggilt kaптún við Krossvík, en ekki byggja þeir öldungis á sömu ástæðum; sá fyr nefndi hreifir því helzt, að Krossvík sé of nálæg Reykjavík, því á sjó séu þar að eins 3 vikur sjávar í milli, og ef kaптún þrífist á Krossvík, þá rýrni að því skapi verzlun í Reykjavík. Hann miðar allt við þetta og lítur ekkert á það, hve langt sveitir þær eru í burtu frá Reykjavík, sem haginn geta haft yfirgnæfandi af kaптúni við Krossvík; sá síðarnefndi óttast fyrir því, að kaптún við Krossvík muni of mjög blómgast og draga allt verzlunaraflið úr Reykjavík, og meðkennir þannig, að við Krossvík hljóti að vera mjög haganlegt kaптúnsstaði og, ef til vill, haganlegra, en í Reykjavík. En báðir þessir háttvirtu þíngmenn byggja álit sitt á þeirri skoðun, sem eg verð að álíta ránga, að þær tvær sýslur, Mýrasýsla og Borgarfjarðar, séu fyrir Reykjavík eða eigi ekki annan verzlunartilgang, en Reykjavík sé ekki fyrir þær. Það fer nú betur á því, að fella uppástúngu nefndarinnar með þeim vopnum, sem sámileg eru fyrir þíngmenn að bera, en það eru ástæður og atkvæði byggð á ástæðum. En eg kalla það ekki ástæður, sem menn hafa verið að hreifa hínagað til, eins og t. a. m. við undirbúningsumræðuna, þegar þessar Borgarfjarðar- og Mýra-sýslur voru bornar saman við Skaptafellssýslu, því í Skaptafellssýslum ræður nauðsynin ein, að kaптún verður þar hvergi reist. Eins er allt öðru máli að gegna um Krossvík eða verzlunarstaðina Hafnarfjörð og Keflavík; því að Krossvík liggja miklar sveitir, en Keflavík og Hafnarfjörður liggja ekki hagan-

lega við neinum sveitum, og eru ekki nema útbú frá Reykjavík, og sem óskandi væri að legðist niður, því þeir, sem byggja hér suður með sjó, geta flutt vöru sína á skipum sínum hingað til Reykjavíkur. Eg get ekki skilið, að mótbárur þær, sem fram eru komnar móti Krossvík, sæu til greina takandi; það kalla eg fyrst ástæður í þessu máli, ef með gildum rökum er sýnt, að verzlunin yfir höfuð líði halla, ef ekki er í alla staði hlynnt að Reykjavík, en þetta er ekki skeð enn. Þó að Reykjavík væri nú hlynnt, svo að hún ræði fyrir verzlun á öllum ströndum kríng um Faxaflóa, yrði það, ef til vill, einginn hagur í tilliti til sjálfrar verzlunarinnar, því eptir því sem Reykjavík hagar sér með verzlun, þá nær hún ekki sveitunum, sem innar liggja í landinu undir verzlunarok sitt, en ef kauptún kæmi við Krossvík, drægjust þessar sveitir nær Reykjavík svo kaupmenn þaðan þyrftu ekki að elta sveitamenn úr Mýrasýslu og Borgarfjarðar vestur fyrir land eða norður fyrir land. Eg held, að það gæti einmitt verið til hagnaðar fyrir Reykjavík, að kauptún kæmist upp við Krossvík, því hún feingi þá tækifæri til að læra að verzla, og reynslan sýnir, að hún þarf þess, því það lítur svo út, sem samkomulag sé hér meira en annarstaðar milli kaupmanna til þess að hafa verð á vörum sem verst, og er það ekki æskilegt, og verður sjálfum þeim og landsmönnum að ólíði.

H. Kr. Friðriksson: Mær finnst lítil ástæða vera til þess, að fara að svara þíngmanni Mýramanna og Suður-Þíngeyjarsýslu, því ástæður þeirra fundust mér svo léttvægar, að eg ætla þær muni eingin áhrif hafa haft eða geta haft á hugi þíngmanna. Eins og eg tók fram um daginn, þá er það eðli allrar frjálsrar verzlunar, ef hún á að verða að sönnnum notum, að verzlunarkraptarnir dragist saman á tiltekna staði, svo að vörubyrgðirnar þar verði sem mestar; því að það er það eina ráð til þess, að lausakaupmenn, hvort heldur innanríkis eða utanríkis, sæki að landinu; því að það hvetur þá til aðsóknar að landinu, er þeir eiga nokkurn veginn vissa von á því, að geta selt varning sinn fljótt, enda geta þeir þá selt hann með betra verði, heldur en þegar þeir verða að bíða leingi, og jafnvel flakka frá einni höfninni á aðra; því að drátturinn eykur þeim kostnað, og því verða þeir að selja líka dýrra, en ef þeir geta selt varning sinn fljótt og á einum stað. Enda skil eg ekki í, að Ísland sé svo frábrugðið öllum öðrum löndum, þar sem frjáls verzlun er.

Enda þótt mér ekki geti virzt neinn dauðadómur kveðinn upp yfir Reykjavík með því að lögilda Krossvík sem kaupstað, þá yrði það

samt nóg til þess, að draga afl úr henni og sundra verzlunarkröptum hennar. Framsögumaðurinn ímyndar sér, að lausakaupmenn muni selja með betra verði á Krossvík, en eg held þar muni ekki verða eins gott verð, eins og hér, enda er það eðlilegt, því að lausakaupmaðurinn verður að selja varning sinn dýrar þar, þar sem tíminn eyðist fyrir honum, og með því fylgir kostnaðarauki, t. a. m. laun handa skipverjum, og þar að auki fylgir þó nokkur kostnaður með ferðinni inn á hverja höfn fyrir sig, og held eg því, að hagnaðurinn af því, að sveitabúar ættu hægra með að koma varningi þeim að sér, er þeir keyptu, ef kaupstaður yrði settur á Krossvík, mundi eta sig upp. Þessi ástæða ætla eg sé nægileg til þess að hrinda löggildingu Krossvíkur; auk þess er ávallt verið að kvarta yfir því, að útkaupstaðirnir dragi að sér tómthúsmenn og vesalínga, og þetta mun eingu síður verða á Akranesi en annarstaðar; því þar eru nógir tómthúsmenn fyrir, og mun fara þar eins og annarstaðar; þeir, sem byggja þar í grenndinni, mundu fara að kaupa smátt og smátt það, sem þeir þættust þurfa á að halda í þann svipinn; þeir mundu þá hætta að byrgja sig upp á sumrum, en af því mundi leiða, að þeir skuldbyndu sig til, að láta kaupmanninn fá vörur sínar, og líka leiddust til að kaupa margan óþarfann, er þeir annars létu ókeyptan, enda er það eðlilegt, þar sem þeir hafa hann fyrir augunum svo að segja ávallt. Krossvík hefur verið hælt svo mikið fyrir það, hversu gott skipalægi þar væri; eg er reyndar eigi gagnkunnugur þar, en þó hef eg komið þar, og getur mér eigi virzt, að höfnin þar sé svo ágæt, þar eð hún liggur fyrir opnu hafi, og ef talsverðan storm rekur á, geta kaupskip hæglega rekið í land. En af sömu ástæðum, og eg mæli á móti Krossvík, vil eg vera meðmæltur Sauðárkrók; ekki af því, að þar þá verði 3 kaupstaðir í sýslunni, heldur vegna þess að eg er orðinn sannfærður um það, af þeim upplýsingum, sem eg hef feingið bæði utanþíngs og innan, að hinir 2 kaupstaðirnir, sem nú þegar eru ónýtir, muni leggjast niður af sjálfu sér, þar sem Sauðárkrókur er miklu haganlegra kaupstaðarstæði bæði til lands og sjóar, svo að þángað muni dragast allt verzlunarafl Skagafjarðar, sem nú er sundrað í marga staði. Það er sagt, að verðlag á vörum sé verra í Reykjavík en annarstaðar á landi hér, eg skal hvorki segja það betra eða verra; en ef það væri verra, af hverju mundi það koma nema því, að ekki er nóg afl til verzlunar fyrir, en kostnaðurinn meiri? Annars held eg fyrir mitt leyti, að verðlagið hér muni verða á móta og annarstaðar, þegar öllu er á botninn hvolft.

Framsögumaður: Það má þekkja af málróminum, hvaðan þeir þrír eru, sem eru að mæla móti Krossvík; en það er vel að merkja, að við framburð þeirra er annmarkinn gamli, að vitnisburðirnir verða ekki samhljóða. Þessi, sem núna settist niður, segir, að á Krossvík þrífist aldrei kaupstaður, hann verði svo smár og óverulegur. Hinn, sem áður talaði, sagði, að kaupstaðurinn þar yrði svo stór, að hann strax yfirstigi Reykjavík; sá 3. konúngkjörni þíngmaður viðurkenndi, að í Reykjavík væru þrísarnir vestir. Hinn 4. konúngkjörni þíngmaður sagði, að þar væru þeir allrabeztir. Þessar vitringaræður upplýsa mig nú ekki, þær munu líka heldur vera gjörðar til að villa sjónir fyrir mönnum, en til að glöggva þær. Varþíngmaður Reykjavíkur taldi það réttast verzlunarfrelsisæðli, að Reykjavík ein drottandi yfir frjálsri verzlun hær í Faxabugt; en eg get sagt honum, að á fyrsta alþingi, 1845, hvar eins vitrir menn sátu, sem hann, þá var það álitid ómissandi fyrir frjálsa verzlun, bæði að fjölga kaupstöðum, þar sem þyrfti, og hafa sveitaverzlun. Eg kannast ekki heldur við, að Reykjavík hafi fremur einkaréttindi að kaupa við utanríkisþjóðir, heldur en Borgfirðingar eða Mýramenn, en þingmenn þessir eru svo óttafullir um Reykjavík, það er ástæðan þeirra, og til þess, að reyna til að halda í henni lífinu, þá verða þeir að grípa til þess að ræna því náttúrlega frelsi frá öðrum hærudum, og fyrir-muna innbúum þeirra, að hafa not frjálsu verzlunarinnar. En eg finn eingan rétt til þess, að Borgfirðingar beri Reykjavík svo á brjóstinu, að standa svo hennar vegna af frelsi og rétti sínum, og eg vil ekki gefa svo eptir rétt minna sýslubúa, og geti líftóran í Reykjavík ekki haldizt við á ærlegra braudi, en að flá svo rétt annara, þá held eg það verði að ráðast fyrir mær, þó það slitni upp úr henni. Að endingu vil eg geta þess, að alþíng verður ekki vinsælt af því, ef það hrindir núna svona góðu málefni fyrir mönnum, sama málefni, sem það aptur og aptur hefur beðið um, og hefur með margra ára reynslu fært æskileg not.

V. *Finsen:* Mær finnst aðalefnið sè, ekki hvort Reykjavík skuli drottna yfir öðrum stöðum eða hvort hún skuli líða undir lok, eins og framsögumaður vill (*Framsögumaður:* Það var ekki meiníng mín!), eða þá að minnsta kosti missa töluvert af verzlun sinni, og annar kaupstaður komast upp á kostnað hennar, þetta er ekki aðalatriðið, heldur hitt, hvort ei sè haganlegra fyrir landið, að reyna til að koma upp stærri kaupsúnum yfir höfuð og að halda þeini, sem eru. Vær Íslendingar erum þá ólíkir öllum öðrum þjóðum, ef vèr

ekki viljum hafa stærri kaupstaði, og land vort væri ólíkt öðrum löndum, ef því væri það ekki til gagns og velmegunar, að slíkir kaupstaðir kæmust smámsaman á fót. Slíkir stærri verzlunarstaðir eru til gagns fyrir allt landið, en þar á móti er það til skaða fyrir allt landið, ef verzlunarstöðunum er svo fjölgað, hverjum við hliðina á öðrum, að einginn af þeim hefur neitt afl. Eg vil nú eingan veginn segja, að Reykjavík hafi slíkt afl, það hefur hún ekki, því hún er of lítil enn þá, en samt er það svo, að ef vonast mætti eptir nokkrum af þeim framförum hér á landi, sem kaupstaðir hafa í för með sér, þá væri þeirra þó helzt von frá Reykjavík. Eg skal taka til dæmis stofnun bóka eða sparnaðarsjóða eða brunabótafélaga; slíkar stofnanir miða til velmegunar landsins, og þær gætu helzt geingið út frá stærri verzlunarstöðum.

Hvað því viðvíkur, að verðlag á vörum sé verra í Reykjavík en annarstaðar, þá stendur þetta ekki í sambandi við það, sem hér er verið að ræða, enda ætla eg, að það sé mest að nafninu til, því kaupmennirnir á hinum verzlunarstöðunum munu líklega vinna það upp einhvern veginn.

P. Sigurðsson: Eg er nú búinn að heyra á ræður þíngmanna úr Reykjavík í ýmsar áttir, og finnast mér þeir vera sér fremur ósamkvæmir, nema í því, að mótmæla Krossvík, þar með því sé kippt fótunum undan Reykjavík; en eingum af þeim hefur orðið á, að tala um, að fótunum sé kippt undan Akureyri með því að löggilda Sauðárkrók, og þar Skagafjarðarsýsla liggur næst Eyjafirði, þá væri rétt að draga verzlun úr Skagafirði, til þess að efla Akureyri. Eg hef samt þá skoðun, að bæði sé hentara Skagfirðingum og eins innbúum Mýra- og Borgarfjarðar-sýslna, að kauptún sé innan takmarka þessara sýslna. Eg held það verði aldrei heppileg aðferð til að koma hér upp stórum kaupstöðum, að vilja meina öðrum, eins og nú innbúum Mýra- og Borgarfjarðar-sýslna, að fá kauptún innan sinna eigin takmarka, svo þeir neyðist með ærnum kostnaði að sækja hingað til Reykjavíkur, og fá þar síðan verri þrísu, en á útkaupstöðum. Með þessari aðferð kippir Reykjavík sjálf undan sér fótunum; því hefði Reykjavík þá verzlunarkeppni að vera bæði byrg af nauðsynjavörum, og gæfi betri þrísu en smákaupstaðir, þá yxi sjálfkrafa aðsókn hingað til verzlunar. En að vilja binda við hana verzlunarmenn með þvingunarreglum, mun ekki hleypa miklum framförum í hana. Eg verð því að aðhyllast, að Krossvík verði gerð að kauptúni, þar einginn kaupstaður er hæðan og vestur undir Jökul,

og Mýra- og Borgarfjarðar-sýslur því einungis verða að lifa undir þessu vegna Reykjavíkur. Náttúran hefur ekki búið hafnir til í Skaptafellssýslu, og hún verður því að búa við það, en öðru máli er að gegna í Borgarfjarðarsýslu, og mér finnst því hentast, að þessar 2 sýslur feingju kaupstað. Þeir, sem vilja hafa sem stærsta staðina, ættu að reyna til að draga verzlunina frá Skagafirði, en það er nú mín meinung, að þörf sé á, að hver sýsla hafi sinn kaupstað, þar það er óhagur fyrir landsmenn, að þurfa að sækja langt í kaupstað. Það er búið að tala um verðlag í kaupstöðunum, og að það sé ekki betra í Reykjavík en annarstaðar.

Konungsfulltrúi: Eg get að sönnu ekki sagt með vissu, hvernig stjórnin muni taka í hina aðra uppástúngu nefndarinnar, í hverri beðið er um, að við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu verði leyft að byggja löggiltan verzlunarstað; en samt get eg fyrir mitt leyti ekki verið þessari uppástúngu mótfallinn; því eptir þeim upplýsingum, er eg hef feingið um málefnið af kunnugum mönnum, lítur út fyrir, að við Sauðárkrók mundi verða aðalkaupstefna Skagafirðinga, ef þar væri löggiltur verzlunarstaður; þar á móti mundi Grafarós niðurleggjast, en Hofsóðs að eins viðhaldast sem lítið kaupstún fyrir svo sem $\frac{1}{4}$ part sýslunnar. Þar að auki get eg ei annað en lagt mikla þýðingu í það, að hlutaðeigandi amtmaður hefur verið því meðmæltur, að leyft yrði að reisa reglulegan verzlunarstað við Sauðárkrók.

Þar á mót álfít eg það öldungis víst, að stjórnin muni ekki fallast á 1. uppástúnguatriði nefndarinnar um, að reisa megi kaupstún við Krossvík í Borgarfirði. Eins og þíngmönnum er kunnugt hefur stjórnin optar og seinast með allrahæstum úrskurði frá 2. marz 1853 veitt sèrstaklegt leyfi til að sigla upp Krossvík á Akranesi um tiltekið tímabil í hvert skipti. Það tímabil, er seinasta leyfið til að verzla á Krossvík náði yfir, útrann árið 1854, og þá kom til yfirvegunar, hvort enn þá aptur ætti að endurnýja það; en þetta þótti stjórninni hvorki nauðsynlegt eða þènanlegt; því allur sá verulegi hagnaður, er siglínaleyfið til Krossvíkur híngað til hafði haft í för með sèr, næst nú fullkomlega með hinu opna brèfi 19. maí f. á., er leyfir þeim föstu verzlunarmönnum á Íslandi að sigla upp aðra staði á ströndum landsins, þó ekki sèu þeir löggiltir verzlunarstaðir, flytja þángað vörur, selja þar ýmsar tilteknar nauðsynjavörur og kaupa þar aptur íslenzkar vörur af landsbúunum. Þetta áður nefnda opna brèf veitir nú innbúum í Borgarfjarðar- og Mýra-sýslu ekki einungis, eins og áður er ávikð, allan þann sama hagnað, sem siglínaleyfi til Krossvíkur áður gjörði, heldur sèr það

betur fyrir aðflutningum og byrgingu landsins af nauðsynjavöru, en menn í fljótu bragði ímynda sér; því það er óneitanlega hvöt fyrir hina föstu verzlunarmenn, að byrgja vel upp landið með nauðsynjavöru, sér í lagi matvöru, að þeim einum er leyft að flytja slíka vöru, og selja hana, á alla þá staði kríngum landið fyrir utan verzlunarstaðina, hvar skipum verður að komið, og þau geta legið. Sá eini ábati, sem Akurnesíngar mundu hafa af stofnun verzlunarstaðar á Krossvík, mundi því verða sá, að þar á haustum og vetrum mundi verða stöðug verzlun með brennivín og aðrar ógagnlegar vörur, og innbúarnir mundu fá stöðugt tækifæri til að leggja inn til verzlunarmannsins fyrir slíkar vörur afla sinn, jafnóðum og þeir drægu hann upp úr sjónum. Þingið ætti því eptir mínu áliti að ráða frá 1. uppástunguatriði nefndarinnar.

Nokkrir þíngmenn hafa hér í fleiru tilliti álasað Reykjavík líklega í því skyni, að veikja ástæður þær, er aðrir þíngmenn hafa komið fram með fyrir því, að þéanlegast væri fyrir hina frjálsu verzlun og hennar blómgun hér í landi, að verzlunar-aðlið drægist sem mest að fáeinum stærri verzlunarstöðum. Þetta álas gegn Reykjavík er þess eðlis, að það ekkert getur sannað í áminnztu tilliti, og þar að auki er það að minni hyggju ástæðulítið og ógrundað. Það hefur verið sagt, að verð á vörum hér í Reykjavík væri verra en á öðrum verzlunarstöðum landsins; en bæði er þetta ósannað, eins og sumir þíngmenn hafa sýnt, og líka ber þess að gæta, að Reykjavík verkar til að bæta verð á vörum alstaðar um landið, með því hún sendir út skip til lausakaupmennsku á margar aðrar hafnir landsins, og bætir þar verðlag og vörubyrgðir. Það hefur líka verið fundið að Reykjavík, að hún drægi að sér svo marga tómthúsmenn; en við þetta er þess að gæta, að af því Reykjavík er orðin svo stór, getur hún veitt tómthúsmönnum, er þángað safnast, nægilega atvinnu. Tómthúsmennirnir hér eru þess vegna yfir höfuð duglegir menn og uppbyggilegir, enda lifa þeir hér í öllum bærilegum árum góðu lífi og við samileg kjör. Í smærri verzlunarstöðum þar á móti, hvar líka dragast að margir tómthúsmenn, en hvar atvinnan er miklu minni, verða margir þessara ónytjúngar og óreglumenn, lifa við eymdakjör, og verða á endanum sveitabyrði.

St. Jónsson: Eg get í raun og veru vorkennt þeim, sem eiga hlut að máli, þó þeim hafi orðið að líta einúngis á hagnað þann, sem þeir mundu hafa af kaupstað á Akranesi, og þó eg sé á öðru máli, þá er það ekki af kærleiksleysi, heldur af því, að eg held

þeir hafi einungis lagt hagnaðinn í aðra metaskálina, en ekki ókostina í hina, það er, að þeir hafa skoðað málið á eina hlið; en svo eru margar slæmar afleiðingar af mörgum verzlunarstöðum, að þær eru ekki fljóttaldar, þegar á allt er litið, en hagrinn er ekki annar, en styttri vegur, og sem þó opt vinnst upp á því, að þá eru farnar fleiri ferðir. En það er í eðli sínu, þó almenníngi sýnist svo, sem þrjár sæu verri á sumum helztu verzlunarstöðum landsins; og í fyrra ætla eg þeir hafi verið lakari á Akureyri, en annarstaðar þar í grennd, og sama er núna tilfellið um Reykjavík að sögn; en aptur er þess að gæta, að sumar vörur eiga ekki saman nema nafnið. Hér er nú talað, að varla muni svo vera að jafnaði, og að uppbót í verði sæ opt gefin; eg vil nú ekki bera á móti þessu, en þó svo sæ, kemst það ekki altíð í almannaróm og á ekki eins vel við. Það er því von á, að almenníngur skoði þetta svo, sem þrjár sæu lakari; en eg ætla það væri nauðsynlegt, að verðlag á vörum væri ákveðið sem fyrst á sumrin, en hér er sagt menn viti ekki þrjár að fullu, fyr en stundum missiri seinna, og getur það haft slæmar afleiðingar. Þíngmaður Rámgvellínga sagði, að undarlegt væri að vilja hlynna að Sauðárkrók, þegar Skagfirðíngar gætu þó sókt til Akureyrar, en það er af ókunnugleika hans; þar hagar svo til, að Skagfirðíngar geta ekki farið hættulaust á opnum skipum til Akureyrar, því það er svo lángr og hættulegr sjóvegur, að ekki er berandi saman við sjóveg af Akranesi híngr, en samt er eg viss um, að ef verðlag á vörum er betra á Akureyri, þá hamlar vegaleíngdín ekki því, að sókt sæ þágr að landveg sumstaðar úr Skagafirði, þegar um nokkuð talsvert væri að gera. Eitt atriði finnst mér takandi til greína, til þess ekki að fjölga kaupstöðum, og muna víst allir eptir því frá í gær, og það er um kostnað, sem leiddi af frjálstri verzlun, bæði um lögreglu og annað, og sem talinn var mikill kostnaður, og ef hann lendir á jafnaðarsjóðunum, held eg ekki sæ vert, að fjölga þeim um of. Væri eg ekki sannfærður um, að hínir tveir kaupstaðírnir í Skagafirði mundu leggjast af, þá stundir líða, vildi eg ekki vera Sauðárkrók meðmæltur, því eg vil ekki, að 3 kaupstaðir verði í Skagafirði.

P. Sveinbjörnsson: Þar talaði þó einn móti Krossvík, sem ekki var úr Reykjavík, en áðan var sagt, að þeir væru úr Reykjavík, sem mæltu á móti kaupstað þar. Málefni þetta hefur nú verið hér fyrir á fleirum þíngum, og tíðíndín sýna, að eg hef ætíð verið því mótfallinn, og það er eg enn. Það er ekki íngaungu vegna þess, hvað Reykjavík kynni að líða mikinn skaða við það, sem þó kann

að vera einhver gildasta ástæða, heldur vegna þess, að eg, sem kunnugur og uppalinn á Akranesi, get ekki haldið, að neinn kaupmaður mundi vilja setja þar upp verzlunarhús, eða „*etablísera*“ sig þar. Það er sitt hvað, að liggja þar um hásumar, eða eiga að hafa þar skip kann ske fram á haust; því víkin má heita að liggi fyrir opnu hafi, eins og áðan var sagt, nema hvað Suðurflös kann lítið eitt að hlífa. Skipin yrðu að liggja fyrir framan Jaðar eða þá Birnhöfða, vestan til við Ytrahólmsbólma, því við Kross gætu þau ekki legið vegna upp- og út-skipunar, sem þá yrði svo erfið; fyrir framan Jaðar ganga að þverhnýptir bakkar, afarháir. Og þó skipin ættu að liggja við Leyni fyrir framan Garða, þá er þar einhver hin vesta brimlending. Eg er því viss um, að einginn maður yrði til að setja sig hér niður, heldur einungis koma þar, eins og að undanfögnu, til lausakaupa. Það er sagt, að kaupstaðirnir í Skagafirði, Hofsós og Grafarós, seu ónýtir; þetta getur nú vel verið. En það getur allt eins verið, að þeir rétti við, ef þángað kæmu duglegir menn. Svona var um Eyrarbakka; þar var fyrir nokkrum árum síðan kallaður ónýtur kaupstaður, en nú sýnir hann sig, síðan hann komst í dugandismanna hendur. Eg ætla mér því að vera á móti öllum uppástúngunum í máli þessu.

Framsögumaður: Eg ætla ekki í einu orði að mæla móti hinum 1. konúngkjörna þíngmanni. Eg hef aldrei sagt það fyrir víst, að það yrði byggt kauptún við Krossvík. En þegar hann taldi upp skipalegurnar og lendingarnar, þá nefndi hann ekki þá, sem líklegust var og nú er mest brúkuð, en það er Steinsvör, og sjaldan mun verða ófært að lenda þar. Það mundi annars verða á sjálfra verzlunarmannanna valdi, hvort þeir vildu byggja, en feingist staðurinn löggiltur, þá mættu alls konar lausakaupmenn sigla þar upp, og þá væri raunar allt það feingið, sem um er beðið. Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gat þess, að þegar frjálsu verzluninni var fyrst hreift, þá hafi stjórnin viljað takmarka lausakaupmenn, svo þeir bæru ekki fastakaupmennina ofurliði, eða skemmdu verzlunina um of fyrir þeim. Þetta var nú náttúrulegt þá, því þá hefur stjórnin álitð það skyldu fastakaupmanna, að byrgja landið upp með vörur. Nú er þetta allt annað, þegar stjórnin segir þessa skyldu fastakaupmanna á enda, og vèr eigum að annast oss sjálfir og búa svo mikið að þessu veitta frelsi. Eg held þess vegna, að stjórnin yrði nú fús á, að verða við þessari bæn vorri, því uppfylling hennar létti oss uppfylling hins, nl. að annast oss sjálfa. Með tölu hins 1. konúngkjörna þíngmanns

er nú hrundið öllum voða af Reykjavík, sem öðrum miklaðist svo mjög áðan, og þarf eg því ekki að telja um fyrir henni leingur. En hinn 5. konúngkjörni þingmaður sagði, að eldvarnarstiptanir væru nauðsynlegar hér í Reykjavík, og það játa eg að satt sè, en eg held einmitt, að það yrði hægra að koma þessari stofnun upp, ef Reykjavík þá sæi hag sinn, og notaði verzlunarleyfið á Krossvík, eða hefði þar útkaupstað, því vörur landsmanna rynnu þá meir en áður til Reykjavíkur, og ábatinn lenti þar, svo Krossvík gæti þá orðið eins og önnur höndin á Reykjavík, til að hjálpa henni.

G. Brandsson: Eg skal nú ekki vera lángorður um varaatkvæðið mitt í máli þessu, og það því síður, sem það fer í sömu stefnu og uppástunga nefndarinnar. Ástæðan fyrir því, að eg bar það upp, var efi um, að Hofsóss og Grafarós legðust niður, þó kaupstaður kæmi á Sauðárkrók, og að þessum sama efa laut ræða hins 1. konúngkjörna þingmanns núna, þar sem hann tók dæmi af Eyrarbakka. Þingmaður Skagafjarðarsýslu hefur reyndar sagt, að svo mundi fara; en þá finnst mér eingu spillt, þó beðið sè um Sauðárkrók með því skilyrði, sem varaatkvæðið tekur fram, því með svo felldu móti feingist meiri víska, en annars, fyrir því, að kaupstaðir þar nyrðra yrðu ekki of margir. Mér finnst því alls eingin víska fyrir, að þeir 2 kaupstaðir, sem nú eru í Skagafirði, leggist niður; en eg er alveg á móti því, að 3 kaupstaðir sèu í sömu sýslunni. Það hefur nú verið margt talað með og mót Krossvík, og hafa verið mjög skiptar meiningar manna um það, hver áhrif það hefði á Reykjavík, ef þar kæmi kaupstaður, því sumir hafa haldið, að hún mundi dragast þángað að nokkru eða miklu leyti og missa svo allt verzlunarafl, en aptur aðrir, að fáir eða eingir mundu voga að byggja þar verzlunarhús. Eg vil nú ekkert dæma um þetta, því eg er þar ókunnugur. En ef þar kæmi upp kaupstaður, þá mundu dragast að honum tómthúsmenn, eins og öðrum kaupstöðum hér, og það dregur frá vinnuafli bænda, sem þó er mjög lítið, og finnst mér þetta mjög athugavert. Það hefur sýnt sig um nokkur ár, að tómthúsmenn í Hafnarfirði og Keflavík eru allt af að fjölga, en kvörtunin um leið að aukast yfir því, hvað verra sè að komast þar af en áður, enda er þetta náttúrlegt, og mundi lítið þurfa að harðna í ári til þess að þar horfði til vandræða. Eg held því, að þetta, þó ekki væri annað, væri nóg ástæða móti því, að við Krossvík yrði, að svo komnu, leyft að byggja verzlunarstað. Þar sem þingmaður Suður-Þíngeyinga vildi, að Hafnarfjörður og Keflavík legðust niður,

þá er eg alls ekki móti því, en það er bændanna, að drepa smátt og smátt kaupstaði þessa, ef þeim þykir þeir hafa til þess unnið, en ekki ætlandi kaupmönnum hér í Reykjavík, þar þeir eiga svo mikinn þátt í þeim; hinir, sem þar eru búsettir og verzla fyrir sjálfa sig, bjóða að sönnu ekki betri prís, en það kemur af því, að þeir vilja sitja við þann eldinn, er best brennur, og skáka í skjóli þeirra, sem bundnir eru við reglur þeirra í Reykjavík. Eg ímynda mér annars, að frjálsri verzlun sé svo varið, að á því ríði, að vörumagn sé til sem mest á reiðum höndum, þar sem útlend skip ber að, og þá gætu menn, ef þeir vildu, geingið í fêlög, og haft erindsreka sína í kaupstöðum, eða hvar sem hentast þætti, og ættu þeir að geta tekið á móti vörum bæði innlendum og útlendum, og með því næðist mikið af hagsmunum þessarar verzlunar, sem menn að öðru leyti eru hræddir um að lentu hjá kaupmönnum einum.

G. Einarsson: Eg skal ekki vera fjölórður um þetta mál, því þíngmennirnir úr Eyjafjarðar- og Gullbringu-sýslum hafa sagt flest af því, sem eg ætlaði mér að tala um í því, og vil eg því ekki endurtaka það. En mér finnst það þó vera skylda mín, að lýsa því yfir, hvernig eg ætla mér að greiða atkvæði, því málið grípur inn í hagsmuni kjördæmis þess, sem eg er frá. Og þó eg sjái, að það yrði Dalamönnum *mínum* til nokkurs hagnaðar, að Krossvík yrði löggiltur kaupstaður, get eg þó ekki fallizt á það, því eg skóða málið hvorki frá sjónarmiði Reykjavíkur einnar, nè neins einstaks héraðs, heldur landsins alls, og hef eg í því tilliti þá lifandi sannfæringu, að margir smákaupstaðir séu ekki nema til tjóns og niðurdreps bæði í tilliti til hinnar innlendu og útlendu verzlunar. Það er líka mikið til í því, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði, að til þessara smákaupstaða þyrptust tómthúsmenn, feingju þar ekki nóga atvinnu og yrðu svo á endanum fluttir örsnauðir á hreppana aptur, þar sem þeir eiga framfærissrett; svona missast vinnukraptar úr sveitunum að sumu leytinu, og sveitabýngsli aukast að hinu leytinu. Þess vegna get eg ekki verið með kaupstað á Krossvík; þó eg sjái nokkuð unnið við það, þá þykir eg hafa yfirgnæfandi ástæður til, að greiða atkvæði á móti kaupstað þar. En um Sauðárkrók verð eg að treysta áliti og sögn kunnugra manna, og gefa því þess vegna atkvæði mitt, af því eg vona, að hinir kaupstaðirnir leggist niður, en ísjárvert þykir mér, að hafa 3 kaupstaði við einn fjörð.

J. Samsonsson: Eg hef nokkrum sinnum áður getið þess við

umræðu þessa máls, að það er hvorki vilji minn eður annara beiðenda í Skagafjarðarsýslu, að hær eptir skuli þar vera uppi 3 kaup-tún við fjörðinn, heldur er það tilgángur minn og þeirra, að sýslan gæti eignast þar kaugtún sitt, sem af náttúrunni til, bæði í tilliti til lands og sjóar, er þar til einkarvel fallið, og með þeim hætti eru mest líkindi til, að hið nú sundurslitna verzlunarafl sýslunnar, sum-part til Skagastrandar og sumpart til Akureyrar, árlega geti dregið inn í sýsluna sjálfa aptur, og átt heima á þessum stað, og að Graf-arós-verzlun, að leyfinu feingnu, flytji sig þángað, og má ske fleiri lysthafendur, þó er það meining mín, að Hofsóss-verzlunarstaður sè nauðsynlegur austan fjarðarins vegna næstliggjandi nábúa þar við, sem þá eiga skemmra til verzlunar.

M. Andrèsson: Eg lét það í ljósi við undirbúningsumræðu þessa máls, hvað eg ætlaði athugaverðast, þegar verið er að tala um kaup-staðafjölgun, en það er hinn mikli óhagur, sem hlýzt af haust- og vetrar-verzlan, einkum í smákaupstöðunum, og því vil eg ekki, að þeim sè fjölgað. Eg hef dæmi þessa á Eyrarbakka, en þó vil eg nú ekki, að hann leggist niður; því, nú sem stendur, er hann einhver öflugasti kaupstaður og flestar nauðsynjavörur þar að fá árið um kríng, og svo eiga þau hëruð, sem þángað sækja, annars að fara yfir lángrán og torsóttan fjallgarð hínagað suður. Hær er öðruvísi ástatt, þar sem margir þeir, er helzt mundu sækja Krossvík, geta farið sjó-veg til Reykjavíkur altënd á sumrin. Eg get því ekki verið með-mæltur Krossvík, og kynni hún þó ekki að spilla, heldur kann ske bæta Reykjavík, ef henni annars er nokkur bótavon, þó annað sè að heyra á þíngmönnum, sem í henni búa. En eg vona, að Reykja-vík, sem nú í 2 eða 3 seinastu árin hefur gefið nærri því versta prís á landinu, og sýnist einmitt fara versnandi, muni kann ske bæta sig, og líka aukast og eflast, eins og sumir álíta að hún þurfi að gjöra, án þess að hún sè drepin með Krossvík í þetta sinn; í hið minnsta er það til að reyna, hvernig fer.

Varaforseti: Fyrst nú taka ekki fleiri til máls, álít eg þessari undirbúningsumræðu lokið, og vil því biðja þíngmenn að greiða atkvæði samkvæmt atkvæðaskránni.

Voru þá atkvæði greidd, og féllu þau þannig:

Tölul. 1., *uppástúnga nefndarinnar:* felld með 15 gegn 4 atkvæðum.

— 2., *uppástúnga nefndarinnar:* samþykkt með 16 gegn 2 atkvæðum (1 greiddi ekki atkvæði).

Tölul. 3., varaatkvæði G. Brandssonar: fallið eptir atkvæðagreiðslunni um nr. 2.

Varaforseti: Þá er næst til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu konúnglegt álitsmál um hin almennu lagaboð, sem út hafa komið í Danmörku árin 1853—54. Atkvæðaskráin hefur ekki orðið prentuð vegna ýmsra kríngumstæða, en eg hef látið skrifa hana og vona, að þíngmenn gjöri sig ánægða með það í þetta sinn.

Í máli þessu var fram komið eitt viðaukaatkvæði, og hljóðar það þannig:

P. Sveinbjörnssonar:

Að milli orðanna í niðurlagi nefndarálitsins: „allraþegnsamlegast biðji um“, og orðanna: „að lagaboðið frá 10. febr.“, sè innskotið þessum orðum:

Að ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853 verði hær í landi auglýst á íslenskri tungu, sem hær lögtekin.

Atkvæðaskráin hljóðar þannig:

Atkvæðaskrá

í

málinu um löggilding þeirra lagaboða á Íslandi, sem út komin eru í Danmörku á árunum 1853—54.

1. *Nefndin:* að lagaboðið frá 10. febrúar 1854, sem breytir nafninu á ríkisbábankamyntinni í ríkismynt, verði með þeirri orðabreytingu, að í staðinn fyrir tilskip. frá 5. jan. 1813, sem vitnað er til í 1. gr., komi tilskipun 20. marz 1815, og að úr 2. gr. verði fellt orðið: „Kongeriget“, svo og orðin: „og Repræsentativer“, útpykkilega lögleitt á Íslandi.
2. *P. Sveinbjörnsson:* viðaukaatkvæði, að milli orðanna í niðurlagi nefndarálitsins: „allraþegnsamlegast biðji um“, og orðanna: „að lagaboðið frá 10. febr.“, sè inn skotið þessum orðum: „að ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853 verði hær í landi auglýst á íslenskri tungu, sem hær lögtekin“.

Nefndarálitið var þá afhent framsögumanni, hinum 3 konúngkjörna þíngmanni, P. Jónassen.

Framsögumaður: Það er ekki komið nema eitt viðaukaatkvæði við nefndarálitið, frá þeim heiðraða 1. konúngkjörna þíngmanni, um það, að ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853 verði auglýst hær á íslensku. Á þetta viðaukaatkvæði fellst eg fyrir mitt leyti algjörlega, og eg þori að fullyrða, að meðnefndarmenn mínir verða mær í því samdóma, þar sem hær skiptir máli um svo merkilegt lagaboð, eins og ríkis-

erfðalögin eru. Eins og það í sjálfu sér og yfirhöfuð virðist eðlilegast, að þau almennu lagaboð, sem út koma fyrir Danmörku og eru sjálfsögð að gilda hér, væru send hingað útlögð á íslensku. Að öðru leyti skal eg ekki fara leingra fram í málið, fyr en umræðurnar gefa mér tilefni til þess.

E. Ó. Kúld: Vill hinn heiðraði framsögumaður ekki lesa upp útleggíngu lagaboðanna á íslensku?

Framsögumaður: Jú, það skal eg gjarnan gjöra. Útleggíngarnar hljóða svo:

Lagaboð

um breytingu á myntinni, sem nú gildir, dagsett á Kristjánsborgarsloti, þann 10. febr. 1854.

Vér Friðrik hinn sjöundi, o. s. frv.

Gjörum vitanlegt: Ríkisdagurinn hefur aðhyllt og Vér með samþykki voru staðfest eptirfylgjandi lagaboð.

§ 1.

Sú með tilskipun frá 5. jan 1813 skipaða *ríkisbámkamynt* á eptirleiðis að kallast *ríkismynt*; svo eiga og dalir þeir, sem slegnir eru eptir henni, átján og hálfur úr einni mörk af skæru silfri eptir köllnskri vigt, að heita *ríkisdalir*.

§ 2.

Allar innlendar peningamyntir, sem í konúngsríkinu ganga löglega manna á milli, svo og seðlar (*Repræsentativer*), sem hafa eldra nafn, halda áfram að ganga manna á milli, eptir reglum þeim, sem hingað til hafa verið í gildi; ríkisbámkamyntardalur fyrir *einn dal* í *ríkismynt*, og ríkisbámkaskildíngar fyrir jafnmarga skildínga í ríkismynt, og svo framvegis.

Eptir þessu eiga allir hlutaðeigendur sér að hegða.

Lagaboð

frá 3. marz 1854, sem breytir straffinu í 5. grein í tilskipun frá 5. sept. 1794.

Vér Friðrik hinn sjöundi, o. s. frv.

Gjörum vitanlegt: Ríkisdagurinn hefur aðhyllt og Vér með samþykki voru staðfest eptirfylgjandi lagaboð.

Í stað þeirrar hegningar, sem með tilskipun frá 5. septbr. 1794 í hennar 5. grein er ákveðin fyrir skottulækningar, eiga eptirleiðis að koma fjárbætur allt að 100 rdl., ellegar einfalt fángelsi allt að

4 mánuðum; og sè brotið ítrekað, komi annaðhvort þessi hegning, eða þá fángelsi við vatn og brauð, ef afbrotið er stórvægilegt.

Eptir þessu eiga allir hlutaðeigendur sèr að hegða.

P. Sveinbjörnsson: Eg finn ekki orsök til að fara að mæla með viðaukaatkvæði mínu, því síður, sem mér finnst nefndin hafa fallizt á það. Eg vil einungis geta þess, að eg gat ekki orðað það öðruvísi, af því eg sá einga beinlínis uppástúngu hjá nefndinni.

Varaforseti: Fyrst ekki taka fleiri til máls, álfé eg þessari ályktarumræðu lokið, og bið menn því að greiða atkvæði í málinu samkvæmt atkvæðaskránni.

Voru þá atkvæði greidd, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul. 1., *uppástúnga nefndarinnar:* samþykkt með 16 gegn 3 atkvæðum.

— 2., *viðaukaatkvæði P. Sveinbjörnssonar:* samþykkt með 14 gegn 5 atkvæðum.

Varaforseti: Eptir dagskrá *alþingisforsetans* ætti nú að koma til undirbúningsumræðu þegnleg uppástúnga um reikninga kollektu-peninganna. En, eins og þinginu er kunnugt, er eg valinn framsögumaður í því máli, og sè eg því ekki, að það verði tekið fyrir nú. En eg vil bera það undir þingið, hvort nefndin ætti ekki nú þegar að kjósa sèr aðstoðarmann, samkvæmt alþingistilskipuninni, og annan framsögumann, ef sjúkleiki *forseta* kann að haldast, svo eg missist úr nefndinni.

Urðu um þetta nokkrar umræður meðal þingmanna, og var *P. Sveinbjörnsson* helzt móti, að kjósa þenna aðstoðarmann, og kom mönnum að lyktum saman um, að biðja og vita, hvort *forseta* yrði ekki batnað á mánudag; því þá mætti eins kjósa mann í nefndina, ef þess þyrfti við.

Varaforseti: Á mánudaginn verður fundur kl. 11 f. m., og kemur þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu læknaSKIPUNARMÁLIÐ, nefndarálit um reikninga fyrir kollektunni til undirbúningsumræðu, og til inngángsumræðu uppástúnga þingmannsins úr Gullbríngusýslu, sem átti að vera í dag, en var sleppt í gær, þar hún tefur þá ekki fyrir öðrum þingstörfum.

Fundi slitið.

30. júlí — tuttugasti fundur.

Allir á fundi, nema *forseti* alþingis og hinn 1. konúngkjörni þingmaður andlegu stöttarinnar, sem munnlega höfðu tilkynnt varaforseta, að þeir gætu ei mætt sökum lasleika, svo og þingmaður Norður-Þingeyjarsýslu, er bræðlega hafði tilkynnt forföll sín.

Gjörðabók frá seinasta fundi lesin upp og samþykkt.

Varaforseti: Eg vil leyfa mér, áður en tekið er til dagskráarinnar, að skýra frá því, að á fundi þeim, er haldinn var í jarðamatsnefndinni í fyrra kvöld, réðu nefndarmenn af, að aðhyllast, yfirhöfuð að tala, öll aðalatriðin í uppástúngu stjórnarinnar, og mun því ekki neinn ágreiníngur í nefndinni verða því til fyrirstöðu, að uppástúngan hafi framgáang. En um leingíngu þingtímans verð eg að geta þess, að 8 daga leingíng mundi vera fullnóg, ef þingmenn væru allir frískir, svo þeir gætu fylgt sèr að verki; en nú eru ekki nema 3 eða 4 af þeim, sem telja má alheila heilsu. Eg leyfi mér því að skjóta því til hins hæstvirta *konúngsfulltrúa*, hvort það, undir þessum kríngumstæðum, muni ekki verða öldúngis óumflýjanlegt að leingja þingtímann að minnsta kosti um einn dag fram yfir 8. ágúst næstkomandi; því eg sè ekki, að þingið geti orðið þann dag búíð með þessi 2 mikilvægu mál stjórnarinnar, og rita í þeim álits-skjöl. Í sveitastjórnarmálinu mun ekki veita af, þó 2 dagar líði milli undirbúníngs- og ályktar-umræðu þess, sakir hinnar umfángsmiklu og vandasömu atkvæðaskrár, sem þarf að búa til og prenta í því máli; en nefndarálitíð í jarðamatsmálinu getur víst ekki, hvað vel sem væri á haldið, orðið svo snemma búíð, að það geti komið til undirbúníngsumræðu á laugardaginn kemur, 4. ágúst.

Konúngsfulltrúi: Eptir skýrslu þeirri, sem hinn háttvirta varaforseti nú gaf um það, að jarðamatsmálinu mundi verða frangeingt á þinginu í öllum verulegum atriðum samkvæmt uppástúngu stjórnarinnar, þá skal eg lýsa því yfir fyrir þingmönnum, að eg samkvæmt þeim myndugleika, sem mér allramildilegast er veittur, mun leingja þingtímann til 8. næsta mánaðar. En fram yfir þenna tíma hef eg eingan myndugleika til að fara; og eg fæ ei heldur betur sèð, en að þessi tími muni verða nógur handa hinum 2. konúnglegu málefnum, sem eptir eru óafgreidd. Þar á mót er það sjálf-sagt, að þegnlegar uppástúngur verða að sitja á hakanum, og eg verð því að skora bæði á hinn háttvirta varaforseta og hina heiðrundu þingmenn yfir höfuð, að sjá um, að tíma þeim, sem eptir er,

tilliti til aðalreglunnar samþykkur nefndinni, og skil því síður þá, að hann vill fallast á álit minni hluta nefndarinnar. Honum fannst það ísjárvert, að kostnaðurinn fyrir Reykjavík væri lagður á jafnaðarsjóð auntsins, og eg neita því ekki, að ekkert væri ósanngjarnt í, að bærinn bæri sjálfur þann kostnað. Þetta væri þvert á móti eðlilegt, en þegar sú regla á að gilda um alla aðra verzlunarstaði, að þeir eigi ekki að bera kostnaðinn sjálfir, þá sè eg ekki, hvers vegna hið sama á þá ekki í alla staði að gilda um Reykjavík, um þann kostnað, sem þarf þar til að framfylgja frjálsu verzluninni, sem t. a. m. á sèr stað um lögregluþjón þann, sem eg einmitt með tilliti til frjálsu verzlunarinnar hafði í fyrra stungið upp á að settur yrði hær. Þetta er heldur ekki neitt óeðlilegt, að slíkur kostnaður sè greiddur af jafnaðarsjóðunum, því hin frjálsa verzlun er til gagns fyrir allt landið, og hvað Skaptafellssýslu snertir, sem hann nefndi, þá hefur hún líka gagn af því, ef siglíng yrði mikil t. a. m. í Reykjavík, þó hún sæki svo aldrei verzlun hær.

Viðvíkjandi hinni 2. grein í frumvarpinu þá get eg ekki fallizt á uppástúngu varaforseta um viðbót þá, sem hann vill setja inn í greinina, einkum af því mær finnst það ekki geta orðið spursmál um síðar, að umsteypa þeim ráðstöfunum, sem kunna á meðan að hafa verið gjörðar.

Konúngsfulltrúi: Eg skal út af því, sem hinn heiðraði þíngmaður sagði, geta þess, að síðari partur 2. greinar frumvarpsins ákveður, að það þar í umgetna atriði skuli vera borið undir alþíng, áður en því er ráðið til lykta að fullu, af því að þessi partur greinarinnar lítur til og stendur í sambandi við fyrra partinn, í hverjum stjórnin hefur áskilið sèr rætt til að ákveða til bráðabyrgðar, bæði hver kostnaður sè nauðsynlegur og hvernig hann skuli greiða.

Jón Guðmundsson: Mær skildist á framsögumanninum, sem honum þækti rættast að láta *allt landið* borga lögregluþjóninum í Reykjavík, en eg skil þá ekki í, hvers vegna hann, sem segist hafa átt von á svoddan grúa af skipum til frjálsrar verzlunar, einúngis bað um einn lögregluþjón í viðbót við þá tvo, sem fyrir voru (*Framsögumaður:* Eg bað um meira). Það er auðsèð, að nauðsyn er til, að benda á fè, ef á að bæta lögreglu, en eg sè ekki, hvaðan það fè á að koma, og því vil eg helst fresta málinu.

P. Sigurðsson: Mær finnst það undarlegt, að fara að biðja um fjölgun á lögregluþjóninum í Reykjavík, þar sem þó tveir eru fyrir, en alls ekki talað um utan 1 lögregluþjón á hinum kaupstöðunum,

þar sem þó einginn lögregluþjónn er, nú sem stendur. Þó margir útlendingar kynnu að koma í Reykjavík, þá geta margir komið á hina kaupstaðina líka. Eg held því óhætt sé að fullyrða, að tveir lögregluþjónar sé nægilegt í Reykjavík, og sá 3. gjöri ekki mikla tryggingu, ef að 2 væru ónógir.

P. Pétursson: Mèr heyrðist, sem hinn heiðraði varaforseti mundi vilja fallast á hina fyrstu uppástúngu minni hluta nefndarinnar, en mèr getur ekki skilizt, hvaða heimtíng vèr eigum á, að kostnaður þessi samkvæmt uppástúngunni sé borgaður af ríkissjóðnum, þegar stjórnin hefur sagt, að landið eigi að bera verzlunarkostnað sinn sjálft, og það er þó auðvitað, að þetta er að skilja frá þeim tíma að verzlanin er gefin frjáls, og rætturinn er feinginn, en ekki hins vegar, að það skuli vera fyrst, þegar að verzlanin fer að gefa arð af sér fyrir landsbúa, og það því síður, sem það er öldungis óákveðið, hve mikill þessi arður skuli vera, til þess menn vilji bera kostnaðinn. Þegar að rætturinn er feinginn, þá er það auðsætt, að þá byrjar líka skyldan að hvíla á þeim, er þenna rætt feingu. Mèr finnst því, að þingið í þessu efni ekki geti átt neina kröfu til ríkissjóðsins, af því verzlanin er orðin frjáls, heldur verði landið að bera sjálft þann kostnað, sem af henni leiðir; en meiri hluti nefndarinnar hefur líka farið fram á svo lítinn kostnað, sem unnt var.

Viðvíkjandi hinu síðara ágreiningsatkvæði minna hluta nefndarinnar, þá vil eg geta þess, að tilhögun hennar mun ekki vera hægt að framfylgja á þann hátt, að kostnaðinum sé jafnað niður með hafnargjaldi, og ef að áætlan yrði gjörð um það, þá verður þó vafi á, hvaðan gjaldið á að koma, ef ekki koma eins mörg skip, og á er ætlað, eða alls eingin siglínng kemur. Þingmaðurinn úr Rángárvallasýslu ætlaði, að ei mundi verða þörf á fleiri lögregluþjónum í Reykjavík, en á öðrum verzlunarstöðum, en eg álit þetta hafi ekki verið full alvara hans, þar allar ástæður eru til að halda, að flest útlend skip muni fyrst koma hingað, og því fleiri lögregluþjóna þarf; en því hefur þó ekki verið farið á flot, að fleiri væru settir hér en annarstaðar vegna frjálssu verzlunarinnar, því þess ber að gæta, að hér eru 2 lögregluþjónar fyrir, sem ekki viðkoma frjálssu verzluninni.

Jón Guðmundsson: Eg hef játað það, og skal játa, að vèr Íslendingar eigum að bera kostnað þann, er beinlínis leiðir hér af hinni frjálssu verzlan, undir eins og oss er það fært og vèr fáum nokkur umráð á efnum sjálfra vor; fyr getum við það ekki, það má

stjórnin sjá. Stjórnin mun t. d. heldur ekki neita, að á henni hvíli sú skylda, að hafa hér næga og duglega embættismenn, og að koma hér upp ýmsum stofnunum til að efla menntun og velvegna, og hvað segir stjórnin? Hún neitar þessu ekki, en hún segir, að ekki sé að hugsa til neins þvfmíls, á meðan ekkert fæ sé til þess. Eins er nú fyrir okkur, en vör könnunumst við skyldu vora og góðan vilja, en játum, að vör höfum eingin ráð eða efni til að ráða úr því núna fyrst um sinn. Því er það nú, að vör verðum til bráðabyrgða að vísa á lestargjaldið, sem nú er sjálfsagt 2000—3000 rdd. meira en bæði 14 marka gjaldið fyrra og leiðarbræðagjaldið.

Nefndin segir, að þetta skuli lenda á jafnaðarsjóðnum eptir þeim reglum, sem gilt hafa; en hvaða regla hefur gilt fyrir slíku til þessa? Útgjöld jafnaðarsjóðarins eru takmörkuð að lögum og t. d. svo takmörkuð, að það þókti leingi vafasamt, hvort prentunarkostnað verðlagsskránna mætti taka þaðan, enda var sá kostnaður leingi goldinn úr konungssjóði framan af. Þar til vita allir, að allt gjaldið úr jafnaðarsjóðnum lendir einungis á lausafænu, og er marghúsið að sýna, hversu þeim gjaldstofni er ofþýngt á ýmsan veg.

Framsögumaður: Mær finnst það verulegasta spursmál í máli þessu ekki vera það, hvort ríkissjóðurinn eigi að greiða kostnað þenna eða Ísland, heldur hitt, hvort hin minni sveitarfélögin, kaupstaðirnir, eiga að bera kostnaðinn, eða þá hin stærri sveitarfélögin, nefnilega ömtin, eða jafnaðarsjóðirnir. Vör getum aldrei vænt þess, að ríkissjóðurinn takist útgjöld á hendur, sem sveitirnar eiga að borga, eins og á sér stað um þessi útgjöld. Þetta er sá verulegi skoðunarmáti, og hér er því ekki spursmál um traust eða vantraust til stjórnarinnar; það eðlilegasta væri, að gjöld þessi væru greidd af hinum minni sveitarfélögum, en þetta getur nú ekki átt sér stað, og þá liggur það næst, að snúa sér til hinna stærri félaganna, nefnilega amtanna og þetta er ekki neitt óvenjulegt, að hin stærri sveitarheildin þannig ber útgjöld, sem að nokkru leyti gætu álitizt helzt að snerta þá minni sveitarheild. Hér á þannig alls ekki að vera spursmál um, að leggja gjöld þessi á ríkissjóðinn, því ríkissjóðurinn á ekki eptir reglum þeim, sem hingað til hafa verið í gildi, að greiða slík útgjöld, sem hér ræðir um, og hvað snertir uppástúnguna um, að kostnaðurinn sé borgaður af skipagjöldum, þá renna þau nú í konungssjóð, og það er þó það sama, sem að biðja um, að hann sé beinlínis greiddur úr ríkissjóðnum. Eg held það sé öldungis ekki ísjárvert fyrir þingið, að ganga inn á frumvarpið, einkum með þeirri útskýringu, sem meiri hluti nefndarinnar

hefur stungið upp á, og sem gefa þá fullkomnu tryggingu, að á jafnaðarsjóðina geta því ekki orðið lögð nein önnur útgjöld í því hær umrædda skyni, en þau, sem eptir öllum hingað til gildandi grundvallarreglum eiga að borgast af landinu.

Jón Guðmundsson: Eg neita því ekki, að það getur verið rétt að jafna t. d. lögreglukostnaði á sveitirnar, þar sem regluleg sveitarfélög eða „*Communer*“ eru, en þetta er hvergi hér nema í Reykjavík, og stjórnin hefur hingað til launað lögregluþjónunum í Reykjavík úr jarðabókarsjóðnum. Amtssjóðirnir eru þess eðlis, sem eg fyr hef sagt, að slíkum útgjöldum ekki getur orðið dembt inn á þá, og hvar á staðar að nema, ef slíkt gjald er farið að leggja á jafnaðarsjóð? Það á ekkert fremur við, að launa úr þeim sjóð lögregluþjónum, heldur en t. d. næturvörðum, eða að taka þaðan útgjöld til vatnsbóla og vegabóta í Reykjavík, og eg hef tekið það fram, að ef farið er að launa einum lögregluþjón, hvort heldur er úr jafnaðarsjóðnum eða úr sjóði bæjarins, þá mun ekki langt að bíða, að hinn sami sjóður verði skyldaður til, að launa 5 eða 6.

J. Hávarðsson: Það, sem hinir heiðruðu meðnefndarmenn mínir hafa einkum haft á móti minni uppástungu, er, að fê þetta greiðist úr ríkissjóðnum. En eg held, að það sê þó öldúngis rétt að fara því fram, að minnsta kosti fyrst um sinu; eg vil benda á eina ástæðu fyrir því, sem eg hef ekki fyr tekið fram. Stjórnin hefur sagt, að meðan verzlunin á Íslandi væri við Dani eina, þá aptraði það þeim að njóta frjálsra verzlunarskilmála við aðrar þjóðir; en nú, þá verzlunin er látin laus við alla, þá hafa Danir ogsvo gott af henni í þessu tilliti, og það eru þó menn, sem geta fært sêr þessa frjálsu verzlunarskilmála í nyt, en vêr ekki, á meðan vêr höfum eingin skip og getum ekki sótt nauðsynjar vorar til annara landa. Vêr megum að vísu ekki biðja um neitt nú, sem hefur kostnað í fôr með sêr; þá er spurníngin allt af sú, hvaðan fê skuli taka. Vêr þykjumst nú eiga til nokkra sjóði, en mêr virðist það efunarmál, hvort stjórnin lítur eins á það og vêr; hún kann að segja, að sumir sêu eyddir, eða brúkaðir til vorra þarfa, og sumir sêu alveg úr vorri hendi, allt svo vitum vêr ekkert, hvað þessir sjóðir kunna að vera stórir, eður hvort þeir eru til eptir hugmynd vorri. Mêr finnst nú réttast að biðja stjórnina um greinilega skýrslu um þetta, svo vêr vitum, hvort vêr eigum nokkuð til eða ekki; því þá getum vêr síðan bent á peníngana, ef vêr eigum þá til. En ef vêr eigum þá ekki, þá er ekki annað fyrir, en að leggja nýja skatta á landið til þess, er þörf

vor útkrefur. Hvað Reykjavík snertir, þá finnst mér það varla mögulegt, að stjórnin gæti ímyndað sér, að henni á sama mánuðinum, sem henni var birt löggjöfin um frjálsa verzlun, gæti á hinum sama mánuði farið svo fram, að hún gæti borið þúng útgjöld, sem henni hefur verið hlífð við áður; að þessi 20 rdd. kostnaður á Akureyri skyldi leggjast á jafnaðarsjóðinn, fannst mér óeðlilegt, því þeir eru til að halda gæzlu í bænum, en leiða ekki af frjálsri verzlun, og því benti eg með þá á ríkissjóðinn.

P. Pétursson: Eg held það sé þó hyggilegra fyrir þingið, að fallast á álit meira hluta nefndarinnar með tilliti til kostnaðarins, þar sem hún gjörir svo glöggan mun á sveitargjöldum og öðrum gjöldum. Því sé ekki geingið að þessu, heldur beðið um fê úr ríkissjóðnum, þá er það það sama, og vèr köstum frumvarpi stjórnarinnar frá oss, og það held eg að ekki sér gjörandi fyrir þingið. Mér finnst það og vera í eðli sínu, að sveitasjóðirnir borgi allan þann kostnað, sem flýtur af sveitalegum málum. En ef hins er beðið, þá verður að jafna kostnaðinum á landið, og þá höfum vèr seinna meir ekki áskilið oss rétt til að aðskilja kostnaðinn. Eg vil því ráða þinginu til, að fallast á uppástúngu meira hluta nefndarinnar, að gjöra mun á eðli málefna og kostnaðarins; því kostnaðurinn verður, að minnsta kosti í bráð, ekki mikill, en hitt getur leitt til þess, að talsvert meira kostnaði verði jafnað á landið.

Konungsfulltrúi: Eg skal ekki fullyrða, hvort stjórnin muni vilja fallast á þetta nefndarálit einkum að því leyti, sem það gjörir mun á þeim gjöldum, sem greiðast eigi úr sveitasjóðum, og þeim, sem greiðast eigi úr ríkissjóð. En fyrir mitt leyti held eg þingið gjörði rétt í, að fallast yfir höfuð á álit meira hlutans. Þar á móti ræð eg þinginu til, öldúngis að hafna álitinu minna hlutans, því það væri á móti öllum réttum grundvallarreglum, að kasta því á ríkissjóðinn, sem greiðast á annaðhvort af sveitinni eða amtinu, og hitt væri ógjörningur að stínga upp á hafnartolli eða meiri álögum á verzlunina, en nú eiga sér stað, því það yrði verzluninni sjálfri til niðurdreps. Hafi eg skilið hinn heiðraða varaforseta rétt, þá sagði hann, að eingin „Commune“ væri til hér á landi, nema Reykjavík ein, og mun þetta hafa verið sagt til að styrkja álit minna hlutans, en veikja tillögur meira hlutans; en þetta er öldúngis rángt, því bæði eptir lagamálinu og daglegu máli eru bæði hrepparnir og ömtin, sem hafa sameiginleg útgjöld og sameiginlegan sjóð, kölluð

„Communer“, og er þá hreppurinn sú minni „Comune“, en amtið hin stærri.

J. Hávarðsson: Eg myndaði mér þetta sem skipagjald, þannig að teknir væru nokkrir skildingar til þess af hverri lest. Það er sagt bæði í frumvarpinu og annarstaðar, að þessi kostnaður sé ekki mikill, sem leiðir af frjálsri verzlun, og þá getur það ekki heldur orðið mikið af hverju skipi, eða fráfalandi, eins og sumir segja.

Jón Guðmundsson: Það er siður erlendis, mjög víða, og það í þeim löndum, sem verzlunin er sem frjálsust, að leggja slíka tolla á skip, og opt til allt annars, til að mynda til barnaskóla. Og þó að eg sé yfir höfuð ekki mikið meðmæltur hafnartollum, því þeir lenda sjálfsagt aptur á vörunum, sem seldar eru, þá sýnist mér þó þessi uppástunga þingmannsins úr Suður-Múlasýslu með meira jöfnuði, heldur en það, sem nefndin fer fram á; því eptir henni leggst þó gjald þetta á þá eina, sem sækja kaupstaðinn, en ekki á hina, sem aldrei sjá hann. Það er nú sjálfsagt skárri en ekki, og heldur en hin uppástunga nefndarinnar, að hún vill gera mun á embættismönnum og lögregluþjónum, enda held eg ekki, að stjórninni hafi verið eða sé það nein alvara að fara að gera upp á milli þeirra manna, sem hínagað til hafa almennt verið álitnir konúnglegir embættismenn, og taka svo suma þeirra, sem sín óskabörn, inn á konúngssjóðinn, en suma aptur, sem þegna þjóðarinnar, til launa af sveitasjóðum, álíka og hugsunin kom fram hjá stjórninni 1851 sællar minningar, þegar sumir embættismennirnir, þessir útvöldu, áttu að fá laun sín úr „ríkissjóði“, en olnbogaembættismennirnir úr „lands-sjóði“. Slíkt held eg að stjórninni geti alls ekki verið nein alvara, enda sjá allir, að það nær eingri átt.

Framsögumaður: Viðvíkjandi því, sem hinn heiðraði varaforseti sagði, að gjald það, sem hér ræðir um, gæti lent á þeim, sem aldrei sæju kaupstað á æfi sinni, vil eg taka það dæmi, sem næst liggur, en það er, hvernig kostnaður til sóttvarnar er tekinn, því hann er greiddur af amtssjóði. Sum gjöld, sem ættu að hvíla á hinu minna sveitarfélagi, eru líka opt og tíðum lögð á hin stærri, til að mynda eins og kostnaður til vegabóta, sem verður líklega eins lagður á þann hrepp, sem einga vegi hefur að annast, og hina. Þar sem talað var um hafnartolla, þá er það gott, að þeir kæmust á, en þeir eru til alls annars, nefnilega til að bæta hafnirnar, gjöra þær tryggari, og fermingu og affermingu skipanna greiðari.

J. Pétursson: Mér sýnist álit meira hluta nefndarinnar glöggt

og vel samið og með öllu rétt að skipta þannig kostnaðinum, sem hann gjörir. Einúngis þykir mér hann ekki hafa orðað 1. uppástúngu sína nógu glögglega, þar sem hann þó ætlast til, að hinum 3. lögregluþjóni í Reykjavík sé launað af amtssjóðnum; því þetta verður ekki ráðið af orðunum, þar eð þeim tveimur lögregluþjónum, sem nú eru hér, hefur verið launað af konungssjóðnum, og það þyrfti því að orða það öðruvísi.

Framsögumaður: Eg skil þó ekki, að það sé neinn efi á þessu í uppástúngu meira hluta nefndarinnar, því það er undantekning, en eingin regla, að þeim 2 lögregluþjónum hér er borgað af ríkissjóðnum, og eg held, að orðaskipunin sé að því leyti fullgreinileg, svo efi þíngmannsins úr Strandasýslu geti ekki komið hér að meini.

Jón Guðmundsson: Eptir þeim reglum einmitt, sem hér hafa gilt hingað til, geta laun lögregluþjónanna aldrei lent á sveitasjóðnum, því á þeim hvílir ekki annað en gjöld til fátækra. Hér eru ekki heldur til neinar „*Communer*“ í sama skilningi og í öðrum löndum, svo eg ætla, að athuga send hins heiðraða varaþíngmanns Strandasýslu hafi verið á góðum rökum byggð, þó að hann vildi venda því öðruvísi við.

J. Pétursson: Nefndin segir einmitt: „eptir reglum þeim, er hingað til hafi gilt“, o. s. frv., og þetta ætla eg að hún mundi þurfa að orða ljósara, svo sem með að bæta við: „eður gilda eptir eðli hlutarins“, eður eitthvað þvífíkt.

Framsögumaður: Fyrst mönnum þykir vera nokkur vafi á þessu, þá áskil eg nefndinni rétt til viðauka í þá átt, að þessum 3. lögregluþjóni í Reykjavík verði borgað úr jafnaðarsjóði Suðुरamtsins. Þar sem varaforseti sagði, að hér væru eingar „*Communer*“ eða sveitarfélög í sama skilningi og í öðrum löndum, þá má eg benda honum á, að ömtin eru þó sams konar „*Communer*“, og er því bezt að leggja þetta gjald á þau.

Konungsfulltrúi: Ágreiningi þeim, sem hefur orðið milli mín og hins heiðraða varaforseta áhrærandi orðið „*Commune*“, get eg óhult án frekari útlistunar sleppt inn í alþíngistíðindin; því eg er viss um, að sérhver lögfróður maður og jafnvel skynsamir hreppstjórar geta dæmt um, hver okkar réttara hefur.

Jón Guðmundsson: Eg ætla nú ekki að deila meir um orð við hinn hæstvirta konungsfulltrúa, hvernig eitt einstakt orð sé réttast skilið. En, það eg veit, eru slík gjöld, sem hér ræðir um, aldrei lögð á jafnaðarsjóðina, og stjórnin hefur geingið svo ríkt eptir

notkun þeirra, að hún hefur ekki viljað taka af þeim þann litla kostnað, sem geingur til verðlagsskránna, eins og eg sagði áðan. En þó eg voni, að þingið ekki aðhyllist uppástúngu meira hluta nefndarinnar, vil eg samt áskilja mér varaatkvæði við 2. grein frumvarpsins, sem bætist þar inn í, og lýtur að því, að alþingi sé áskilinn réttur til að segja álit sitt um, hver kostnaður megi álftast nauðsynlegur, og skal eg orða það betur síðar.

Forseti: Þar eð nú tekur einginn til máls frammar, álit eg þessari undirbúningsumræðu lokið.

Eptir dagskránni kemur þá næst til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu *þegnleg uppástúnga um aukningu yfirdómsins*, og hef eg látið prenta atkvæðaskrá í því, sem eg vona að þingmenn allir hafi.

Vara- og viðauka-atkvæði þau, sem fram voru komin í máli þessu, eru þessi:

H. Kr. Friðrikssonar:

Vara-atkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar:

að fáiast eigi fjölgun dómandanna í landsyfirrættinum, þá verði það lögum bundið, að sýslumaður úr einhverri hinna nálægu sýslna og bæjarfógetinn í Reykjavík, eða tveir sýslumenn sitji sem meðdómendur í landsyfirrættinum.

Viðauka-atkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar.

a, að dómendurnir í landsyfirrættinum fái nú þegar sömu laun og samsvarandi dómendur í landsyfirrættinum í Vèbjörgum eptir réttu hlutfalli við embættistíð þeirra.

b, að laun landsyfirrættardómandanna herna framvegis hækkuðu eptir sömu reglum og dómandanna í landsyfirrættinum í Vèbjörgum.

Atkvæðaskráin í málinu hljóðar þannig:

A t k v æ ð a s k r á

í

málinu um aukningu yfirdómsins.

1. *Nefndarinnar* 1. uppástúnga: að dómendum í yfirdóminum á Íslandi sé fjölgað svo, að í dóminum sitji jafnan 5 dómendur.
2. *H. Kr. Friðriksson:* varaatkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar: að fáiast eigi fjölgun dómandanna í landsyfirrættinum, þá verði það lögum bundið, að sýslumaður úr einhverri hinna nálægu sýslna og bæjarfógetinn í Reykjavík eða tveir sýslumenn sitji sem meðdómendur í landsyfirrættinum.

3. *H. Kr. Friðriksson*: viðaukaatkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar:

a, að dómendurnir í landsyfirréttinum fái nú þegar sömu laun og samsvarandi dómendur í landsyfirréttinum í Vèbjörgum, eptir réttu hlutfalli við embættistíð þeirra.

b, að laun landsyfirréttardómandanna herna framvegis hækkuðu eptir sömu reglum og dómandanna í landsyfirréttinum í Vèbjörgum.

4. *Nefndarinnar* 2. uppástunga: að stjórnin sjái fyrir því, að 2 eða 3 löglærðir málaflutningsmenn verði skipaðir við yfirdóminn á Íslandi svo fljótt, sem verða má.

Var nefndarálitið afhent framsögumanni, þingmanni Skaptfellínga, *Jóni Guðmundssyni*.

Framsögumaður: Umræðurnar um þetta mál voru svo óbrotnar seinast og einfaldar, að eg vil ekki leingja þingræðurnar með mörgum orðum um það nú. Hér eru að eins komin fram 2 breytingaratkvæði, og eg er að mínu leyti ekki mótfallinn þeim, nema varaatkvæðinu nr. 2 á atkvæðaskránni, og hef eg áður fært ástæður mínar gegn því við undirbúningsumræðuna, og vil eg nú ekki fara að taka það upp aptur.

H. Kr. Friðriksson: Það var nú talað svo mikið um aðaluppástúnguna í máli þessu í gær við undirbúningsumræðuna, að eg álit það óþarfa, að fara nú um hana mörgum orðum. En mér gleymdist að taka það fram þá, að við „*Hof- og Stads-retten*“ í Kaupmannahöfn, og eins við yfirréttinn í Vèbjörgum þykir dómur ekki löglegur eða fullgildur, nema 5 skrifi undir hann. Mér þykir það því eðlilegt, þótt sú hugsun vaki fyrir alþýðu manna hér í landi, að í landsyfirréttinum hér eigi og að sitja 5 dómendur, þar sem vèr erum í svo mörgu neyddir til að laga oss eptir Dönum. Mér finnst það og hljóti að vera, að landsyfirrétturinn fái meira álit á sig, ef 5 menn sitja í honum, eða fleiri en nú eru. Það þarf ekki að koma af neinu vantrausti á þeim mönnum, sem nú eru í réttinum. Um breytingaratkvæði mín skal eg fátt tala. Það var sagt í gær, að það væri óhentugt, að fógétinn í Reykjavík eða sýslumaður í Gullbríngusýslu sætu í yfirdóminum, vegna þess þeir hefðu önnur embætti á hendi; en ef málin eru svo fá, eins og menn segja, þá held eg þeim sè lítil byrðarauki í þessu. Þá var líka sagt, að þeirra eigin dómar kæmu stundum fyrir yfirréttinn, en fyrir því hef eg gjört ráð í varaatkvæði mínu, og þess vegna sagt:

„fógetinn í Reykjavík og sýslumaður úr einhverri hinna nálægu sýslna, eða tveir sýslumenn“, eptir því sem ástæði; því að það er auðvitað, að ef það mál t. a. m. kæmi fyrir landsyfirrættinn, er sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu hefði dæmt í héraði, þá gæti hann eigi setið í landsyfirrættinum í því máli, og yrði því að taka einhvern annan sýslumann. Það var líka sagt þá, að fógetinn og sýslumenn gætu verið góðir reikningsmenn, en ónýtir dómarar; en þeir eiga þó að dæma dóma sjálfir, og eg skil ekki, hvers vegna þeim ætti ekki að vera eins vel trúandi fyrir því, að dæma dóm með 4 öðrum, eins og að dæma einir. Kostnaðurinn við þetta yrði ekki heldur eins mikill, eins og ný laun, því það þyrfti ekki að vera nema launaviðbót, sem þeir feingju, en eigi full embættislaun. Um viðaukaatkvæðið skal eg að eins geta þess, að það er hvergi nærri nóg, að embættin eigi sér stað, en þeim verða líka að fylgja sæmuleg laun, ef menn eiga að geta vonast eptir, að duglegir menn sækir um þau, og eins er um landsyfirrættardómendurna, að laun þeirra eru nú hvergi nærri samboðin stöðu þeirra. Æðsti dómariinn í landsyfirrættinum hefur nú eptir 20 ár enn sömu laun og 1. *assessor* við „*Hof- og Stads-retten*“ í Kaupmannahöfn. Eg vona þess vegna, að þingið fallist á viðaukaatkvæði þetta, og það í einu hljóði.

G. Brandsson: Eg held hinn heiðraði þingmaður Reykjavíkur hafi ekki tekið alls kostar vel eptir ástæðum þeim, sem færðar voru móti uppástúngum hans, einkum nr. 2 á atkvæðaskránni, þar sem talað var um, að aðskilja dómsvald og valdstjórn, og þegar dómur kæmu til landsyfirrættarins frá þessum mönnum sjálfum, sem talað var um að grípa til, þá yrði að taka menn leingra að. Viðvíkjandi nr. 3 á atkvæðaskránni hefði mér þótt betra, ef uppástúngumaður hefði tekið til, hvað mikil laun dómendurnir í Vèbjörgum hafa, því annars væri það að gefa atkvæði út í bláinn, að samþykkja þessa uppástúngu, þar sem menn vita ekkert, hvernig þessum launum er varið, og vildi eg óska, að uppástúngumaður eða einhver annar þingmaður upplýsi þetta efni.

P. Jónassen: Eg skal að mínu leyti upplýsa þingmanninn um þetta. Eptir sem mig minnir, þá eru laun assessóranna í Vèbjörgum síðan í vor þannig, að hinn yngsti fær í laun 1400, en svo fara launin eptir embættisaldri vaxandi, svo elzti assessor fær seinast 2000. Jústítíarí-laun eru nú ákveðin til 3000 rdl. í Vèbjörgum, en áður hafði hann 2500 rdl. í árleg laun. Í Kaupmannahöfn byrja assessórarinn með 1600 rdl. launum, og fá mest 2400 rdl. Þetta er

sú upplýsing, sem eg get gefið um þetta efni, og eg held hún sé rétt.

P. Sigurðsson: Mér finnst að vísuðskilegt, að embættismönnum hér verði launað vel, en hins vegar get eg eigi séð, að oss tjáí í því efni að laga oss eptir Danmörku, því efnahagur hólma vors er ólíkur fjárhag og kríngumtæðum þess lands. En þó okkur þyki stjórnin spör við okkur, þá hefur hún samt bætt við laun embættismanna hér, og það án þess að við höfum beðið fyrir þá, og því getur skeð hún hækki laun dómendanna, fyrst hún hefur gjört það við aðra, þó við biðjum ekki. Eg ætla því að greiða atkvæði móti nefndarálitinu og öllum viðaukaatkvæðum, utan uppástúngu nefndarinnar nr. 4 veiti eg atkvæði.

Framsögumaður: Áður en geingið er til atkvæða um þetta mál, þá hlýt eg að standa upp, til að mótmæla því, að nefndarálitinu lýsi nokkru vantrausti til landsyfirréttarins. En það er einmitt sýnt, að mörg mál fá hér sín síðustu úrslit, og eg get ekki álitit það vantraust, þó menn appelleri til aðra réttar. En þriggja manna dómur er óvanalegur, og í öllum merkari málum hér sitja 5 dómendur, nefnilega 4 meðdómsmenn og 1 dómari. Eg vil ekki svara því, að ekki fáist menn í dóminn, því ef þeir eru álitnir of margir, sem lesa lög, til þess að geta feingið þau fáu embætti, sem hér er völ á, eins og hinn 1. konúngkjörni þíngmaður sagði um daginn, þá verða þeir ekki of fáir og því síður ófáanlegir, sem í yfirdóminn þurfa. Svo eru menn að tala um kostnaðinn; það er nú skerið, sem allt strandar á; en eg treysti því, að konúngur sjái veg til að ráða bót á stöðu embættismanna vorra, og eg hef það traust til hans, á meðan eg er þegn hans; og til hans eins, — en alls ekki til stjórnendanna — eigum vèr að snúa oss; því hann er einvaldur vor og til hans eru bænarsskrár og álitsskjöl hëðan beinlínis stíluð. Um varaatkvæðið og viðaukaatkvæðið þíngmannsins frá Reykjavík finnst mér þegar nóg talað, og held eg, að þau falli, ef 1. atkvæði nefndarinnar verður fellt.

P. Sveinbjörnsson. Eg vil benda varaforseta á landsyfirréttinn í Vestindíum, þar eru einúngis 3 menn, og þar eru miklu flóknari og stærri mál. Sumir hér vilja laga sig eptir Dönum, en sumir ekki; sumir hér vilja fjölga dómendum, af því mörg mál eigi hér síðustu úrslit; en þó gánga sakamál frá landsyfirréttinum til amtsins, og þaðan til hæstaréttar, og munu amtayfirvöldin finna sér skylt og rétt að skjóta sakamálunum þángað, hve lítil sem eru, ef þeim

þykir sá ákærði annaðhvort of- eða van-dæmdur. Eg gef því ekki mitt atkvæði fyrir fjölgun dómendanna í landsyfirrættinum, og áhrærandi varaatkvæði þingmanns Reykvíkinga vil eg minna á, að á sama degi getur verið sakamál frá Reykjavík, Gullbríngusýslu og Borgarfjarðarsýslu fyrir rættinum í einu, og hvert á þá að sækja þá tvo dómendur? Þeir þurfa þóknun fyrir ómak sitt; og ef nú þarf að sækja þá um vetrartíma austur í Árnessýslu, eiga þá málin að bíða? Mær virðist ólíklegt, að stjórnin muni nú fara að veita oss nýja málaflutningsmenn eftir nýlega að hafa aftekið þá, í hið minnsta við undirrættina, og eg ætla líka, að dómendurnir yfir höfuð muni fá litla upplýsingu hjá þeim. Í hið minnsta ættu landsyfirrættardómendurnir að vera svo úr garði gerðir, að þeir þyrftu ekki þeirra, læringar við.

P. Pétursson: Eg þarf eingu að bæta við það, sem eg við undirbúningsumræðuna sagði um 1. og 2. uppástúngu nefndarinnar, því ástæður þær, sem eg til greindi móti þeim, standa enn óhraktar, en um 3. viðaukaatkvæði hafa 2 þingmenn hreift því, að það væri eigi rétt orðað, en mér þykir það illa farið, ef þingið hrindir atkvæði þessu vegna *formgalla*, þar sem þó þingið er samdóma um það, að yfirrætturinn þurfi launaviðbótar við, en eg álít einga ástæðu til að hrinda því af þeirri orsök, þó það til taki ekki, um hve mörg hundruð dali laun yfirdómendanna skuli hækka. Því hið verulega í þessu máli er það, að þingið einungis bendi stjórninni á þörfina, en yfirláti stjórninni að ráða úr, *hvernig* hún bætir úr þessari þörf.

Framsögumaður: Ef 1. uppástunga nefndarinnar fellur, þá álít eg, að varaatkvæði og viðaukaatkvæði þingmanns Reykvíkinga sé fallið.

E. Ó. Kúld: Eg ætla nú ekki að tala mörg orð í þetta sinn, því eg veit, að öllum muni það ljóst, hvers vegna eg muni fallast á nefndarálit, og eg hef ekki heldur heyrt neinar ástæður enn, sem fá snúið huga mínum frá því. Eg hef verið svo tornæmur, að eg hef skilið bréf stjórnarinnar þannig, sem að væ eigum að vísa á fê til *nýrra* stofnana, en það er eigi ný stofnun, sem hær ræðir um, heldur er það einungis að bæta eina gamla, nl. landsyfirrættinn, því allir vita, að hann er sú stofnan, sem hær er búin að slíta barns-skónum. Eg skil stjórnarbræfið svo, sem stjórnin álíti þörf á löglærðum málaflutningsmönnum, því það er einmitt tekið fram sem ástæða fyrir því, að úrslit málanna verði sem réttvísast, að löglærðir málaflutningsmenn séu við rættina. Hinn 1. konúngkjörni þingmaður sagði,

að í yfirrèttinum í Vesturindíum sèu að eins 3 dómendur, en þetta er ekki rætt hermt, því áður var þar 1 jústítíaríus, 1 jústízsekreteri og 2 assessórar, en seinna er bætt við í dóm þenna 2 aukadómendum (*Surnumerairer*). Eg vil nú að lokum skjóta málinu til tilfinningar allra þíngmanna og spyrja, hvers vèr Íslendingar eigum að gjalda, með því að fá ekki fimm manna dóm, eins og allt ríki Dana. Um breytíngaratkvæði þíngmannsins úr Reykjavík skal eg ei tala margt, því eg skil ekki vel, hvort hann meinar, að bænin *fáist* hjá þínginu, eða hjá stjórninni; ef hann meinar hið fyrra, þá skil eg breytíngaratkvæðið, annars ekki.

M. Andrèsson: Áður en geingið er til atkvæða í máli þessu, ætla eg að tala fáein orð, — eg hef ekki gjört það fyr — einúngis til að sýna, í hverja átt atkvæði mín muni stefna; það getur nú vel verið, að landsyfirrètturinn feingi meiri tryggingu í augum þjóðarinnar, væri hann aukinn tveimur mönnum, jafnvel þó eg hafi ekki heyrt neina sérlega óánægju yfir honum, eins og hann nú er skipaður, en eg ætla, að til þessa sè ekki brýn nauðsyn nú þegar; en ef vèr feingjum stjórnarbót þá, sem verið er að vona eptir, og landsyfirrètturinn feingi æðsta dómsvald í *íslenskum* málum, þá er það sjálfsagt, að hann þyrfti að fá meiri tryggingu, og má ske, að menn þá væru ekki að fullu ánægðir með þá breytingu, sem nú er farið fram á, svo eg vil halda, að þessu sè frestandi í þetta sinn. Breytíngaratkvæðið undir tölulið 2 er búið að fá næg mótmæli, og fer eg því eingum orðum um það. Viðaukaatkvæði undir staflíðum *a* og *b* get eg heldur ekki aðhyllt; eg hef opt heyrt, að þeir æðri embættismenn hèr í landi, þegar þeir hafa ekki treyst sèr til að lifa af þeim ákveðnu launum sínum, þá hafi þeir sókt um það til stjórnarinnar að fá launaviðbót, og munu þeir opt hafa feingið um það góða áheyrslu, og þessi vegur ætla eg sè eins greiðfær enn, eins og hann hefur verið, án þess að þetta þíng fari að biðja fyrir þá.

Forseti: Þar eð nú ekki fleiri taka til máls, þá álít eg ályktunarumræðu þessari lokið, og er þá að gánga til atkvæða í máli þessu.

Atkvæðagreiðslan fór þannig fram:

1. *Nefndin:* fellt með 11 atkvæðum gegn 9.
2. fellt með 20 atkvæðum gegn 1.
3. staflíðir *a*, *b*, leitað atkvæða um, hvort gæti komið til atkvæða, og var það fellt með 17 atkvæðum gegn 4.
4. *Nefndin:* samþykkt með 13 gegn 8.

Forseti: Þá kemur til umræðu þegnleg uppástúnga þingmanns Barðstrendinga um, að Frakkar fái leyfi að verka fisk á Dýrafirði.

Uppástúngan var afhent flutningsmanninum, Ó. Sívertsen, og las hann hana upp með leyfi *forseta*, svo hljóðandi:

Kaupmönnum í *Dunkerque*, sem á ári hverju gjöra út til fiskiveiða við strendur Íslands 100 allt að 120 skip, hefur komið saman um, að rita yfirmanni bæði herskipanna og fiskiskipanna bónarbréf, þess efnis, að þeir biðja hann að leita allra upplýsinga í þessu efni; þess vegna leyfir hann sèr að bera upp fyrir þingið þessar spurningar, er nú skal greina.

Mundu Íslendingar eða fulltrúar þeirra samþykkja, að fiskiverkunarstaða væri stofnuð við Dýrafjörð í Ísafjarðarsýslu?

Með þessu fylgir:

- a, að reist verði þar íbúðarhús handa þeim mönnum, er þarf til að verka fiskinn, á að gizka 400 til 500 manns.
- b, að reist verði þar forðabúr eða geymsluhús, þar sem í verði geymd matvæli, fiskur og salt.
- c, að reistir verði pallar og staurar, er naglar verði í reknir, til að þenja út fiskinn á og þurka hann.

Yfirmaðurinn hefur sjálfur komið á Dýrafjörð og sannfærzt um, að þar er land nóg, ekki að eins óyrkt, heldur og óyrkilegt, til stofnunar þessari fiskipurk-stöðu.

Hvað mundi hèr um bil land það kosta, er til þessarar stofnunar þyrfti, eða leiga þess verða um árið?

Við þá menn, sem á landi væru til að verka fiskinn og þurka, og sömuleiðis skipverja hinna mörgu skipa, er þángað flyttu fiskinn og þaðan aptur, verður hafður stráangur agi, hinn sami og sá, er hafður er á herskipum hans keisaralegu hátignar, og mun eitt af þeim herskipum hafa alla ábyrgð á þeim og beina umsjón yfir þeim, og mun það liggja þar á firðinum, frá þeim degi að fiskipurkunarmennirnir stíga á land og þángað til þeir fara burtu aptur, og mun það sjá um, að lögum landsins sè í alla staði fylgt og hlýtt.

Yfirmaðurinn heldur, að þess konar stofnun muni hljóta að verða til hagnaðar fyrir íbúa þessa hluta Íslands; bæði verða peningar við það að berast inn í landið og verða þar, og þar mun augljóslega verða óhult og hæg sala þess, er landið af sèr gefur, t. a. m. nauta, sauðfænaðar, o. s. frv. Ef eigendur stofnunarinnar geta feingið erfðismenn af landsbúum, mundu þeir geta feingið íbúum Dýrafjarðar og

þar í grenndinni nokkurn starfa, og mundu þeir þá eigi flytja svo marga menn frá Frakklandi, sem annars þyrfti.

Að öðru leyti getur einginn betur um það dæmt, en hinir háttvirtu upplýstu fulltrúar Íslendinga, er eg rita þetta bréf eptir bón hlutaðeigandi kaupmanna á Frakklandi, án þess eg búist við nokkrum skuldbindandi ákvörðunum frá þeim í þessu efni, hvaða hagnað getur af þessu leitt fyrir land það, hvers mesta óhagræði það er, að það er svolítt kunnugt, og svo lítið úr því gjört.

Það er langt síðan að kaupmenn í *Dunkerque* fóru að hugsa um, að koma á fót þess konar stofnun á Íslandi, en með því að fullkomið verzlunarbann lá á landinu, var það í augum uppi, að þetta fyrirtæki ekki gat með nokkru móti heppnast. Nú stendur allt öðruvísi á: Ísland hefur, eins og öll önnur síðuð lönd, feingið verzlunarfrelsi við útlendar þjóðir; helztu tálmuninni er rýmt á burtu.

Ef svarið upp á upplýsingar þær, er eg nú bið um, verður í vil, þá gæti stjórn Frakka farið að semja um þetta efni við stjórn Dana, og ef eingir talsverðir ófyrirsjáanlegir örðugleikar yrðu á þessu, er ástæða til að vona, að þegar mætti byrja fyrirtækið vorið 1856.

Það er auðsætt, að allur þessi hluti Íslands muni hafa töluverðan hagnað af stofnun þessari, og jafnframt muni hefjast verzlun með nýlenduvarnring, og þann varnring, sem í Frakklandi sjálfu fæst, sem hvorttveggja mun geta orðið selt við mjög sanngjörnu verði, þar sem hægðir væru svo miklar við innflutninginn, og sú verzlun mundi verða tilefni til verzlunarsambands millum Frakklands og Íslands, sem hvorutveggja landinu yrði að verða til hagnaðar. Verzlunarkeppni hlýtur að verða, og með henni ábati fyrir kaupendur.

Reykjavíkurbörn á herskipinu la Bayonnaise 20. júlím. 1855.

Rétt útlagt vitnar

B. Johnsen, rektor.

Framanskrifað gjörir að sinni uppástúngu

Ó. Sívertsen.

Yfirmaður yfir fregátunni la Bayonnaise

og skipum þeim, er liggja undir Íslandi

B. Demas.

Ó. Sívertsen: Eins og þingmönnum er kunnugt, þá er einginn þingmaður úr Ísafjarðarsýslu hér, og því varð það mitt hlutfall, að bera fram þessa uppástúngu, sem verið getur að sè ótímabær, en á þessum stað þá ætla eg ei frekara að tala um hana. Eg er heldur ekki kunnugur á Dýrafirði, og einn meðal þingmanna þekkir þar til betur en eg.

Konungsfulltrúi: Af því þetta mál er svo einstaklegt í eðli

sínu og þar að auki vandasamara, en önnur mál, sem hér hafa komið fyrir í þetta sinn, álit eg það skyldu mína bæði við stjórnina, þjóðina og þingið, að meðhöndla það undir nokkuð sérstaklegu formi, og eg vona, að þingið ekki misvirði það við mig, þó eg í þetta sinn taki að mæð leiðslu þess nokkuð á annan hátt, en vanalega skeður. Eg gæti að vísu fundið það að þessari uppástúngu, að hún ekki er í löglegu formi; því þingmaðurinn hefur ekki skrifað hana í sínu eigin nafni og sem sína uppástúngu, heldur segist hann gjöra annars manns skjal að sinni uppástúngu. En hvorki er þetta nóg til að uppfylla boð alþingistilskipunarinnar, og líka má efast um, hvort skjalið innihaldi nokkra ákvarðaða uppástúngu eða ekki. En þó þetta sè svo, þá ætla eg ekki að nota þenna formgalla; því væri hann notaður, þá kynni þar með að virðast *indirecte* viðurkennt af þinginu, að það gæti rætt og meðhöndlað á vanalegan hátt þetta málefni, ef uppástúnga um það væri samin og lögð fyrir þingið í löglegu formi. En það er önnur og mikið verulegri ástæða, hvers vegna þingið hvorki á nè má taka þetta mál til umræðu og meðhöndlunar; það er nl. þess eðlis, að um það hljóta að gjörast samnningar milli hinnar dönsku og frönsku stjórnar, og þess konar mál geta því síður komið til umræðu á því líku ráðgjafarþingi, sem þetta þing er, sem þau vanalega ei eru lögð fyrir löggjafarþing í öðrum löndum, heldur ganga þau hinn svo nefnda „*diplómatiska*“ veg milli stjórnanna, og þar eð nú umræður hér á þingi um þetta mál geta bakað hinni dönsku stjórn þá erfðleika, sem menn hér ei geta ímyndað sèr eða fyrirð, þá ræð eg hinu heiðraða þingi til þess, án allrar umræðu, að vísa þessu máli frá sèr, og bið því hinn háttvirta *forseta* að leita atkvæða þingsins um, hvort það ei vilji kveða upp þetta atkvæði sitt (*afgive følgende Erklæring*):

„Alþingi lýsir því yfir, að þetta mál, sem snertir innbyrðis þjóðavíðskipti, og þess vegna hlýtur að afgreiðast á þann hátt, að hlutadeigandi stjórnir semji um það sín á milli, sè að öllu leyti fyrir utan þann verkahríng, sem löggjöfin hefur ákveðið þinginu, og vísar því beiðendum til hinnar dönsku stjórnar“.

Jón Guðmundsson: Eg er samdóma hinum hæstvirta *konungsfulltrúa*, að uppástúngan heyri ekki að rættu undir þingið; en að því leyti það kynni má ske að þykja vafasamt í forminu, hvort *konungsfulltrúi* getur svona búið til og borið sjálfur beinlínis undir þingið uppástúngu, þá gjöri eg þessa uppástúngu að minni.

Forseti skaut því til atkvæða þingsins, hvort uppástúnga þessi

heyrði undir þingið eður ekki, og voru 20 atkvæði fyrir því, að hún kæmi þinginu ekki við.

Forseti ákvað eigi fund að degi komanda, en sagði, að þá mundi jarðamatsnefndin eiga fund með sér.

Fundi slitið.

27. júlí — átjándi fundur.

Forseti tilkynnti þinginu, að þingmaður Árneseinga mundi eigi koma á fund fyrir lasleika sakir.

Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Forseti: Þá kemur, samkvæmt dagskránni, til undirbúnings-umræðu þegnleg uppástúnga um læknaskipun á Íslandi; hinn 4. konúngkjörni þingmaður er formaður og framsögumaður í því máli, og afhendi eg honum það þess vegna.

Síðan las framsögumaðurinn upp nefndarálitid í málinu, svo hljóðandi:

Í tilefni af 2 bænarskrám, sem komnar eru til þingsins, önnur frá þingmanni Dalasýslu, sèra *G. Einarssyni*, um, að fjölgað verði læknum hér á landi og læknaskipunin bætt, samkvæmt því sem alþing fór fram á 1847, hin frá enum 6. konúngkjörna þingmanni, kammerráði *P. Guðmundssyni*, um, að Árnessýsla verði gjörð að læknisdæmi sèr, og læknir settur þar innan sýslu, hæfilega launaður úr ríkissjóðnum, hefur hið heiðraða þing kosið oss undirskrifaða í nefnd til að fhuga þetta mál.

Eptir að vèr höfum í þessu skyni átt nokkra fundi með oss, og vandlega leitazt við að skoða þetta mál frá öllum hliðum, leyfum vèr oss að skýra frá álitinu voru um það á þessa leið:

Það þarf ekki að fara mörgum orðum um það, hversu ónóg og ófullkomin læknaskipunin hér á landi er, þar eð þetta er bæði viðurkennt af stjórninni og hinum fyrri þingum, og staðfest af sorglegri reynzlu að fornu og nýju. Það mun því naumast nokkur, sem þekkir nokkuð til þessa lands, efast um, að fyllstu nauðsyn beri til, að á þessu sè ráðin einhver bót. Stjórnin hefur fyrir laungu síðan haft augastað á, með hverjum hætti bæta mætti þessi vandkvæði, en til þess eru vissulega margar orsakir, að það hefur ekki enn tekizt, og þar á meðal eflaust það, að hún hingað til ekki hefur

sèð kost á, að koma því á fót af efnum þeim, sem í landinu sjálfu voru fyrir hendi, en hefur ekki þótt viðurkvæmilegt að leggja til þess úr hinum almenna ríkissjóð. Að vísu hefur nú stjórnin á seinustu árum aukið laun héraðslæknanna, og, samkvæmt því sem alþing fór fram á 1847, leyft, að landlæknir og héraðslæknar mættu kenna aðstoðarlæknum og að til þess mætti verja allt að 200 rdd. árlega úr jafnaðarsjóði livers amts. Sömu leiðis hefur hún lagt samþykki sitt á, að eignum spítalanna mætti á sínum tíma verja til að bæta lækna-skipun hér á landi, en þó má yfir höfuð segja, að lækna-skipunarmálinu hafi enn lítið miðað áfram, frá því sem það var 1847, því þó laun héraðslæknanna hafi verið augin, hefur þeim þó ekki verið fjölgað, og hið gefna leyfi til að auka aðstoðarlæknum hefur ekki, svo vèr til vitum, verið notað nema einu sinni eða tvisvar.

Þegar talað er um endurbót lækna-skipunarinnar, sýnast tvær aðalstefnur liggja beinast fyrir, önnur sú, að koma hér á innlendri menntun í læknisfræði annaðhvort með því, að stofna hér lækna-skóla og spítala, eða koma hér upp aðstoðarlæknum, er læra læknis-fræði hjá landlækni og héraðslæknum, eins og reynt hefur verið til síðan 1848; hin er það, að fjölga læknaembættunum í landinu, og gjöra það sem fyrst, vegna þeirrar bráðu nauðsynjar, sem til þess virðist bera. Væru nóg efni fyrir hendi til að koma á allt í einu svo góðri lækna-skipun, sem þörf er á, þá væri það sjálfsagt bezt bæði að fjölga læknum og setja hér spítala með lækna-kennslu. En þar eð efni til þessa vantar að svo komnu, skal nefndin leyfa sèr, að fara nokkrum orðum um báðar þær tilgreindu aðalstefnur, hina innlendu læknamenntun og fjölgun læknaembættanna, sèr í lagi með tilliti til spítalasjóðanna.

Það er sannfæring nefndarinnar, að innlend menntun í læknis-fræði mundi verða hin affarabezta fyrir landið, eins og hún líka er í sjálfri sèr eðlilegust. En til þess útheimtist, að slík menntun geti orðið fullkomin, og skilyrði fyrir þessu er að allra þeirra manna dómi, sem nokkurt skynbragð bera á læknisfræði, að við hliðina á lækna-skóla sè settur spítali, hvar þeim, er nema læknisfræði, gefist kostur á að kynna sèr sjúkdómana og fá nauðsynlega æfingu í með-höndlun þeirra. Nefndin hlýtur því að vera á því, að lækna-skipun verði hér ekki bætt til hlítar, nema hér gæti komizt á lækna-skóli fullkominn, og við hliðina á honum yrði stofnað sjúkrahús, hve miklum erfiðleikum sem þetta að öðru leyti kann að vera bundið. En eins fúslega og vèr játum, að sú áreiðanlegasta og varanlegasta

endurbót á læknaþunni mundi jafnan verða í því innifalin, að landsmenn feingju færi á að nema læknisfræði í reglulegum skóla í landinu sjálfu, eins er það að hinu leytnu vor fullkomin sannfærðing, að ekki sé nema til ógæfu einnar, að ráðast í að stofna hér skóla og spítala í þessu skyni, nema því að eins hvorttveggja þetta verði svo úr garði gjört, að þeir, sem þar eiga að nema læknisfræði, geti feingið þar tilhlýðilega menntun og tilsögn, en til þessa útheimtist aptur meira fê en svo, að vèr, enn sem komið er, höfum faung á að koma þessu á fót, sízt afeignum spítalanna einum saman. - Eptir áætlun þeirri, sem meiri hluti nefndar þeirrar, sem sett var á alþingi 1847 í læknaþunarmálinu, samdi, er gjört ráð fyrir, að árlegur kostnaður til spítalahalds hér í Reykjavík og 2 lækna við hann muni nema 2950 rdd., og er þó 2 kennurum þar ekki ætluð meiri laun til samans en 1500 rdd., og þar að auk ekki talin meðöl fyrir spítalasjúklínga, skurðarverkfæri, áhöld og efni, sem hafa þarf til frumefnafræðiskennshu, svo að þessi áætlun er vissulega í fleiru tilliti of lág og ónákvæm. Hér að auk kemur það til íhugunar, að menn verða að vera undir það búnir að geta launað læknum þeim, sem útskrifast úr slíkum læknaþólum, jafnóðum og þeir takast lækna- störf á hendur út um landið, því ekki mundi það fýsilegt fyrir neinn að gánga á þenna læknaþóla, ættu þeir síðan ekki von á föstum launum, heldur yrðu einúngis að lifa af lækníngum sínum, og hefur meiri hluti nefndarinnar á alþingi 1847 einnig séð þetta og ætlað hverjum þessara manna að byrja með 200 rdd., en gjört ráð fyrir, að laun þeirra mundu síðan stíga til 300 rdd. eptir aldri og verðug- leikum, og mundi þetta verða ærið mikið fê. Þegar vèr nú lítum til efna þeirra, sem eru fyrir hendi til að stofna með læknaþóla þenna og spítala hér á landi, þá er efnum spítalanna, sem nú eru, eptir þeim skýrslum, sem vèr höfum þar um feingið, þannig varið:

1. Sjóðir spítalanna við árslok 1854.

a. Kaldaðarness-spítali:

Í obliqatíónum og tertíakvitt. . 12,231 rdl., 55 sk.

Í veðskuldabréfum einstakra

manna 2,872 — „ —

Geymdir hjá reiknínghald-

aranum 20 — 63 —
 15,124 rdl., 22 sk.

flyt 15,124 rdl., 22 sk.

flutt 15,124 rdl. 22 sk.

b. Hörglands-spítali :

Í obliqatíónum og tertíakvitt. . 1,414 rdl. „ —

Í veðskuldabréfum einstakra

manna 1,015 — „ —

Geymdir hjá reiknínshald-

aranum 4 — 69 — 2,433 — 69

c. Möðrufells-spítali :

Í obliqatíónum og tertíakvitt. . 6,035 — 53 —

Geymdir 54 — 69 —

6,090 — 26 —

d. Hallbjarnareyrar-spítali :

Í obliqatíónum og tertíakvitt. . 2,830 — 64 —

Geymdir 80 — 73 —

2,911 — 41 —

Til samans 26,559 rdl., 62 sk.

2. Spítalahlutirnir hafa eptir meðaltali seinustu 5 áranna hlaup-
ið um árið :

a. Kaldaðarness . 446 rdl. 57 sk.

b. Hörglands . . 52 — 31 —

c. Möðrufells . . 111 — 20 —

d. Hallbjarnareyrar 128 — 16 — 738 rdl. 28 sk.

3. Spítalajarðirnar sjálfar :

a. Kaldaðarness-jörðin er leigd fyrir 5 hundr., hvar frá 1

hundr. geingur í umboðslaun, gjörir í peníngum 80 rdl. „ sk.

b. Hörgsland, leigð fyrir 3 hundr. 70 áln. og 6 rdl. fyrir

rekahöpp, gjörir 77 — 64 —

c. Möðrufell, leigð fyrir 4 hundr. 72 áln. landsk. og

20 fjórð. smjörs 132 — „ —

d. Hallbjarnareyri, leigð fyrir 5 hundr. 100 — „ —

Samtals 389 rdl., 64 sk.

Verður þá *renta* af 26,559 rdl.

62 sk. 1,062 rdl., 38 sk.

(reiknað 4%, þó sum skulda-

bréf gefi að eins 3½%)

Spítalahlutir eptir 5 ára meðaltali 738 — 28 —

Afgjald af spítalajörðum . . 389 — 64 — 2,190 rdl., 34 sk.

Telst þá svo til, að vanti enn í árlegar tekjur til að geta komið
læknaskóla og spítala á fót, hversu lítilfjörlegt sem þetta væri, hær
um 760 rdl., sem er 4% *renta* af 19,000 rdl., og þar að auk fê til
að launa nýjum læknum, þegar ætti að fjölga þeim. Af þessu leiðir

það, að nefndin getur ekki ráðið til þess, að af þessum efnum sè, að svo komnu, farið að stofna hér læknaskóla og spítala, heldur sè enn þá beðið með það í nokkur ár, þángað til efnin hafa aukizt svoleiðis, að menn geta vænt sèr af því heillavænlegs árángurs. En þá kemur því næst sú spurníng til yfirvegunar, hvað gjöra skal í bráðina til að bæta læknaskipunina, og hvort ekki sè ráðlegt að fjölga læknum nú þegar.

Af því, að það er sannfæring nefndarinnar, að sú áreiðanlegasta og varanlegasta endurbót á læknaskipuninni hér á landi sè innifalin í því, að koma hér upp læknaskóla og spítala, leiðir, að nefndin getur ekki ráðið til, án brýnustu nauðsynjar að skerða þau efni, sem til þess eru ætluð, því þess leingur yrði að skjóta slíkri stofnan á frest. Nefndin heldur, að, eins og nú er ástatt, mundi það verða nokkuð ísjárvert að fjölga hér læknum allt í einu, af því oss vantar hæfilega menn til slíkra embætta. Ef það ætti strax að fjölga læknum, eins og þörf er á, þá yrði að taka til þess danska menn, því, nú sem stendur, eru það ekki nema 2 Íslendíngar, sem leggja sig eptir læknisfræði við háskólann í Kaupmannahöfn; en reynslan hefur sýnt, að um héraðslæknaembætti hér sækja sjaldnast aðrir danskir menn en þeir, sem eru miður hentugir til að vera læknað hér á landi, og er það mjög eðlilegt, því læknalaunin, þó þau á seinustu árum hafi verið hækkuð, eru ekki svo mikil, að þau þar fyrir sèu girnileg fyrir danska menn með beztu embættiseinkunn, þar duglegir læknað geta ávallt í Danmörku feingíð eins aðgeingilegan atvinnuveg. Þar að auk eiga þeir mjög erfitt með, að komast svo niður í íslenzka málinu, að það verði ekki hjá alþýðu lækníngatilraunum þeirra til fyrirstöðu; þeir eru ókunnugir eðlisfari og lifnaðarháttum landsmanna, og öldúngis óvanir þeim erfíðu ferðalögum, sem læknastaðan hér á landi útheimtir; svo er einnig hætt við, að þeir kunni að hlífa sèr við áreynslu, bæði í þessu tilliti og öðru, þegar þeir eiga von á, að losast hëðan bráðum aptur. Það eru því lítil líkindi til, þó lækn- um væri nú allt í einu fjölgað eptir þörfum landsins, enda þó það væri með sömu launum og héraðslæknað nú hafa, að í þau embætti mundu veljast hæfilegir danskir menn, og mætti þá óttast fyrir, að slík ráðstöfun ekki yrði að þeim tilætluðu notum, heldur einúngis til kostnaðar fyrir ríkissjóðinn eða hvern annan sjóð, sem laun þeirra væru tekin úr. Þar á mót munu flestir játa, að æskilegt væri, að læknatalan yrði aukin með innlendum læknum, þar eð þeir betur en útlendir geta gegnt þessari erfíðu köllun, þegar þeir að öðru

leyti hafa feingið tilhlýðilega menntun. En, nú sem standur, mun, eins og áður er ávíkið, ekki vera völ á rétt mörgum slíkum mönnum. Að undanfögnu hafa svo fáir Íslendingar lagt sig eptir læknisfræði við háskólann, að ekki hefur verið völ á nógu mörgum kandídötum til héraðslæknaembættanna, þegar þau hafa losnað, því síður fleiri, og kemur þetta eflaust til af því, að þeir, sem hafa viljað takast þann kostnað og erfiðleik á hendur að sigla til Kaupmannahafnar og stunda þar bókmenntir, hafa allt til þessa getað átt von á að komast fljótar og betur til embættis, þegar þeir iðkuðu annaðhvort lögvísi eða guðfræði, heldur en ef þeir stunduðu þá lærdómsgrein, sem einúngis veitti þeim kost á að fá hér læknaembætti, er verið hafa bæði fá og launalítill. Að vísu má það nú vera nokkur hvöt hér eptir fyrir íslenska stúdenta, að leggja stund á læknisfræði, að búið er, að tilhlutan stjórnarinnar, að bæta kjör héraðslækna, svo þau eru nú vel lífvænleg, en þó er hætt við, að hið sama verði eptirleidis ofan á og áður, meðan þessi embætti eru eins fá, og þau eru, og menn eiga það óvíst, hve leingi þeir þurfi að bíða embættislausir, eptir að þeir eru búnir að ljúka lærdómsiðkunum sínum af við háskólann. Hið bezta ráð til að bæta úr þessu og hvetja Íslendinga til að stunda læknisfræði virðist nefndinni vera það, ef stjórnin nú þegar hæti því, að fjölga læknaembættunum hér á landi á vissum tilteknum stöðum og veita slík embætti með hæfilegum launum, undir eins og einhverjir Íslendingar sæktu um þau, sem hefðu tekið embættispróf í læknisfræði við háskólann í Kaupmannahöfn og álitust hæfir til þessarar stöðu. Að stínga nú þegar upp á launaupphæð fyrir þá lækna, sem þannig yrði bætt við, álfur nefndin minnu varða, þó skal hún leyfa sèr að geta þess, að henni þykir sannsýnilegt, að þeir feingju fyrst 300 rdl. hver, og með tímanum nokkra viðbót, svo kjör þeirra þá yrðu lík þeirra núverandi héraðslækna. Gæfi stjórnin nú þegar fyrirheit um slíka læknaþjölgun á vissum stöðum, efumst vèr ekki um, að það yrði stórvægileg hvöt fyrir Íslendinga til að leggja fyrir sig læknisfræði við háskólann, og með því yrði þá að nokkrum árum liðnum ráðin töluverð bót á þeim vandkvæðum, sem spretta af læknaþæðinni hér á landi. Ef að ríkissjóðurinn tæki að sèr í bráð að launa þessum nýju læknum, gætu spítalasjóðirnir, þegar fram líða stundir, og efni þeirra eru svo aukin, að hér yrði stofnaður læknaaskóli með spítala, tekizt þessa skuldbindingu á hendur.

En nú hnágur spurníngin að því að finna, hversu mörgum lækna-

um þurfi að bæta við í bráðina, og hvar þeir mundu verða haganlegast settir. Það er nú að vísu satt, að hversu margir læknað sem settir væru í eins strjálbyggðu landi, og Ísland er, gætu þeir þó ekki ætíð verið við höndina svo fljótt sem skyldi, þegar á því þyrfti að halda, nema lækni væri svo að segja á hverjum bæ, og því getur jafnan orðið meinsngamunur um það, hve marga lækna þurfi hér á landi. En vèr ætlum þó, að nokkur lagfæring á þessu frá því, sem nú er, sè betri en eingin, og að það verði að byrja hana í þeim sýslum og hèruðum, sem vegna fjarlægðar og afstöðu nú eiga örðugast með að ná til héraðslæknanna, eða vegna einhverra sérlegra kríngumstæðna sýnast fremur öðrum þurfa að fá lækni sèr á parti. Um leið og vèr í þessu skyni leyfum oss að stínga upp á nokkrum hèruðum, hvar oss virðist sú áminnzta læknaþöfnun ætti að byrja, tökum vèr það beinlínis fram, að uppástúnga vor lýtur að eins til hinnar bráðustu þarfar, og að vèr ætlumst til, að þeim með tímanum verði fjölgað á öðrum stöðum, þegar fram líða stundir, og efni og kríngumstæður leyfa. Þeir staðir, sem oss virðist bráðust nauðsyn bera til að fái lækni út af fyrir sig, eru þessir:

1. Árnessýsla. Frá þessari sýslu er komin bænarskrá til þíngsins, sem hinn 6. konúngkjörni þíngmaður hefur gjört að sinni, um að fá sinn eigin lækni. Með allrahæstum úrskurði 4. sept. 1839 eru veittir 100 rdl. til sýslulæknis í þessari sýslu, svo hún fremur flestum, ef ei öllum, sýnist eiga heimtíng á, að fá lækni út af fyrir sig, og það því fremur, sem hún er sú fjölmennasta sýsla í landinu með 5600 íbúum, og þar að auk á, eins og nú er ástatt, yfir stór vatnsföll að sækja til héraðslæknisins, en á hina hliðina fjallgarð, ef landlæknisins skal leita hingað, sem opt er öldungis ófær yfirferðar á vetrardag.

2. Skaptafellssýslurnar. Þessar sýslur eru hær um bil 36 mílur á leingd með stórum vatnsföllum, eyðisöndum og öræfum, og eiga að sækja til héraðslæknisins vestur í miðja Rángárvallasýslu.

3. Keflavík eða Suðurnes. Þessi sjópláss eiga yfir lángan og opt lítt færan veg að sækja hingað til landlæknisins, en einkanlega er þar þörf á lækni vegna holdsveikra manna, sem í einu héraði landsins eru eins margir og þar. Reynslan sýnir nl., að þessi sjúkdómur er þar meir og meir að magnast, og því ber brýnasta nauðsyn til, að þar sem fyrst yrði settur nýr lækni til að reyna til að stemma stigu fyrir frekari útbreiðslu hans bæði með lækninga-tilraunum og viðleitni við, að koma þar á betri reglu og þrífnaði meðal almenn-

íngs, þar eð það sökum fjarlægðar og annara embættisanna, einkum nú, eptir að verzlunin er orðin frjáls, er ómögulegt fyrir landlækni-
inn að hafa tilhlýðilega umsjón með þessu eða veita þar nauðsyn-
lega læknishjálp. Þíngið hefur boðið nefnd þessari að segja álit sitt
um bænarskrá, sem hinn 3. konúngkjörni þíngmaður, jústizráð *P.
Jónassen*, hefur borið upp, um, að holdsveikum í Rosmhvalanesshrepp
mætti veitast 100 rdl. styrkur árlega úr spítalasjóðnum, eða spítala-
hlutir þessa hrepps. Að vísu getur nefndin ekki beinlínis ráðið til
þess, að þessi hreppur fái hinn umbeðna styrk, vegna þeirrar aðal-
ákvörðunar með spítalasjóðina, sem áður er tekin fram, og eins af
því, að það er hvorki vísu fyrir því, að hinir holdsveiku njóti þessa
styrks eingaungu, þegar hann rennur í sveitarsjóð, nè heldur, fyrir
hinu, að þessir menn haldi allt af kyrru fyrir í sama hreppi. Þar
að auk eru til holdsveikir menn í sumum öðrum sjóplássum, þó þeir
sèu ekki þar eins margir, sem kynnu að gjöra sömu kröfur til spí-
talasjóðanna, þar þau einnig hafa borgað spítalahluti. En sè hrepp-
urinn svo báglega staddur, að hann geti ekki borið sveitarþýngsli
sín, virðist hann öllu framar eiga tilkall til hjálpar úr jafnaðarsjóði
Suðuramtsins, en úr spítalasjóðnum. Þar á mót er það ætlun vor,
að hin bezta og verulegasta hjálp, sem hinir holdsveiku í áminnztum
hrepp gætu feingið, væri, að þar yrði settur sem bráðast nýr læknir,
eins og nefndin telur sjálfsagt, að þessir sjúklíngar sèu sèr í lagi
teknir til greina við útbýtingu gjafameðala fyrir Suðuramtið.

4. Barðastrandar- og Stranda-sýslur, sem eru mjög víðlendar;
hin fyr talda er mjög vogskorin og í henni eru margar eyjar á
Breiðafirði, báðar eru þær mjög víðlendar með heiðum og fjallveg-
um, örðugum yfirferðar, en hvorug hefur lækni innan sinna takmarka.

5. Þíngeyjarsýsla, sem skiptist í Suður- og Norður-Þíngeyjar-
sýslu, og er mjög fjölmenn og víðlend með laungum fjallvegum, en
læknislaus.

6. *a*, Borgarfjarðar- og Mýra-sýslur eða *b*, Múlasýslur.

En þó nefndin telji læknaembættisfæðina hær á landi einhverja
hina helztu orsök til þess, að svo fáir Íslendingar að undanfögnu
hafa lagt fyrir sig læknisfræði við háskólann, og að fyrirheit frá
stjórninni um fjölgun þessara embætta mundi verða kröptug hvöt
fyrir þá til að stunda þessa vísindagrein, mundi þó þessum tilgáangi
enn betur verða náð, ef þeim þar að auk væri heitið sèrlegum styrk
í nokkur ár, meðan þeir væru að búa sig undir embættispróf við
háskólann, og með því reynslan er þegar búin að sýna, að leyfi það,

sem konungur þann 23. ág. 1848 allramildilegast gaf landlækninum og héraðslæknunum, að af jafnaðarsjóði hvers amts mætti árlega verja 200 rdl. til að kenna aðstoðarlæknum, ekki hefur haft þau tilætluðu not, vill nefndin ráða þinginu til, að bera þá bæn fram fyrir konúnginn, að þessu fè megi eptirleiðis fyrst um sinn verja til að styrkja með því íslenzka stúdenta, sem vilja lesa læknisfræði við háskólann, á þann hátt, að hver þeirra feingi 100 rdl. styrk árlega í 4 ár, ef þeir sanna, að þeir halda þar áfram lærdómsiðkunum sínum, og ættu þeir, þegar þeir sækja um slíkan styrk, að skuldbinda sig til, að sækja um læknisembætti hér á landi strax og þeir hefðu tekið embættispróf við háskólann.

Samkvæmt framanskriðuðu vill því nefndin ráða þinginu til allra-þegnsamlegast að beiðast þess af hans hátígn konúnginum, að hann allramildilegast vilji heita því:

A, að ný læknaembætti verði stofnuð:

1. í Árnessýslu.
2. í Skaptafellssýslum.
3. í Keflavík fyrir Suðurnes í Gullbríngusýslu.
4. í Barðastrandar- og Stranda-sýslum.
5. í Þingeyjarsýslu.
6. í Mýra- og Borgarfjarðar- eða í Múla-sýslum.

B, að í stað þeirra 200 rdl., sem með allrahæstum úrskurði 23. ág. 1848 er heitið, að megi árlega verja til þess, að landlæknir og héraðslæknir hér á landi geti kennt aðstoðarlæknum, þá heiti kon-úngur allramildilegast árlegum 100 rdl. styrk, fyrst um sinn, hverjum þeim íslenzkum stúðenti, sem eptirleiðis stundar læknisfræði við háskólann, og að hann njóti þessa styrks í 4 ár, ef hann sannar, að hann haldi áfram lærdómsiðkunum sínum í læknisfræði, og skuldbindur sig til, að loknu embættisprófi, að sækja um læknisembætti hér á landi, og að þessi styrkur skuli endurgjaldast ríkissjóðnum úr jafnaðarsjóði amtanna.

Reykjavík, þann 25. júlí 1855.

G. Einarsson. P. Pétursson, P. Guðmundsson. M. Andrèsson.
form. og framsögumaður. H. G. Thordersen.

Framsögumaður (P. Pétursson): Eg vona, að þinginu sè ljóst af nefndarálitinu, hvaða stefnu nefndin hefur haft fyrir augum, en um hin einstöku atriði málsins mun eg eigi tala, fyr en eg hef heyrt athugasemdir þingmanna um þau.

Jón Guðmundsson: Eg talaði á móti sannfæringu minni, ef eg segðist vera alls kostar ánægður með nefndarálitid; samt geðjast mér eigi illa að því, og hef eg verið huggóður um málið af því, hverjir í nefndinni voru. Málið er mikils varðandi, og stefnan í því er rétt; því eg vil ekki efa, heldur treysti því, að nefndin hafi af einlægni og hreinskilni meint og sagt það, sem hún útlistar í alitsskjali sínu um, hver sè og eigi að vera aðaltilgáingurinn með spítalasjóðina, nefnilega hinn sami, sem var haldið fram á þínginu 1845 og 1847; en það getur vel verið, að nefndin hafi haft yfirgnæfandi forsjálnisástæður til að gera atriðin frá 1847 *ekki* að aðaluppástúngu sinni. En síðan hafa spítala-sjóðirnir vaxið um 11000 dali, og árlegar tekjur þeirra rífað, einkum síðan ráðherrabréfið 23. ágúst 1848 gerði breytingu á þeim. Allt um það geta vel verið yfirgnæfandi forsjálnisástæður fyrir því, að fylgja ekki fram nú þeim uppástúngum beinlínis, eða nú að biðja um lækna-skóla og spítala hér, og því vil eg ekki taka mér breytingaratkvæði um það; en eg vil vekja athygli þíngsins að því, að það sè þó í raun og veru ekki eins margt og verulegt máli þessu til fyrirstöðu, eins og nefndin segir. Eg vil ekki vefeingja orð hennar, nè segja, að áætlunin sè *raun*, en eg held samt, að ekki vanti eins mikið og nefndin tiltekur, að það *vanti* alls ekki hér um bil 760 dali á ári til þess að hafa þetta fram, nú sem stendur, enda þó að menn vildu á þessu augnabliki stofnsetja lækna-skóla; en það er, eins og menn vita, ekki komið strax í kríng, þó þíngið beri upp við stjórnina einhverja uppástúngu, og svo mundi hafa orðið um þessa, þó hún hefði verið nú upphorin, að 3 eða 4 ár mundu líða, áður en farið væri að láta henni verða framgeingt, en á þeim 3 eða fjórum árum getur spítala-sjóðunum græðzt mikið fè, eins og nú var sýnt, og þá yrði það miklu minna, sem á vantaði, heldur en nefndin hefur talið. En af því nefndin hefur álitid það æskilega breytingu, að hér kæmist stofnanir þessar á fót, þá hefði hún líka átt að benda á fleira, en bláberar tekjur spítalanna, sem til þess mætti verja, t. a. m. húsaleigu lyfsalans hér, 150 rdl. árlega, undir eins og mannaskipti yrði; lyfsala hans er nógur atvinnuvegur, þó ekki fái hann laun til þess að hafa hana á hendi, og því fè, sem veitt er til fátækra-meðala, gæti verið miklu betur varið, en á þann hátt, sem nú er, ef því væri varið til að hafa við lækninga-tilraunir við fátæka sjúklínga á spítalanum. Það eru margar sveitir, sem ekki fá skildingsvirði af meðölum þessum, og kemur það þó alls ekki til af því, að embættismenn þeir, sem eiga að hafa eptir-

lit með þessu, hafi ekki viljað láta það koma sem jafnast niður, heldur af því, að fyrirkomulagið er skakkt frá upphafi. Eg hefði óskað, að nefndin hefði bent á atriðin í bænarskránni 1847, um betri tilhögun á gjaldi og heimtúngu spítalahlutanna; því þessu er mjög ábótavant, og kemur það ekki af því, að yfirmönnunum sè hægt að haga þessu öðruvísi, heldur af hinu, að lagaákvæðanirnar hær að lútandi eru ónógar og óljósar, fáir skilja þær fyllilega, og enn færri vilja skilja þær rétt. Það er einkum viðvíkjandi reglum þessum, að eg vil áskilja mér breytingar- eða viðauka-atkvæði. En það er ýmislegt fleira, eptir stefnu nefndarinnar, sem hefði mátt verða máli þessu til styrktar. Menn létu leiða sig árið 1847 til að stínga upp á aðstoðalæknum, en reynslan hefur nú sýnt, að sú uppástúnga var byggð á sandi, og er svo þeim 200 rdd., sem til þess voru ætlaðir úr hverjum jafnaðarsjóði, óeytt, og það munu landsmenn álíta, að þessum 200 dölum af jafnaðarsjóðunum verði aldrei betur varið, en ef menn kæmu upp góðum læknaskóla og gætu feingið þaðan innlenda lækna. Eg hefði líka viljað óska, að nefndin hefði bent til, að undir eins og næg efni reyndust fyrir hendi til að stofna hær spítala og læknaskóla, þá væri sjálfsgagt, að svipta stúdenta við háskólann þeim styrk, sem nefndin stíngur nú upp á að veita þeim til bráðabyrgða, til að stunda læknisfræði. Eg álít og, og því hefur raunar ekki verið hreift á þíngum að undanförmu, að, ef hær kæmist spítali og læknaskóli á, þá væri það veruleg umbót fyrir Reykjavík, og því ætti hún líka að leggja sitt til þess eptir efnum; það gerir og hver staðarmynd, að reyna til að eignast eitthvert sjúkrahús, og til þess ættu yfirvöldin að styrkja; jafnframt og það væri gagn fyrir landið, að koma upp læknaskóla og spítala, gæti það verið styrkur fyrir Reykjavík, og hún haft af því bæði gagn og sóma, og má því vel styrkja til þess að nokkru.

Framsögumaður: Það gleður mig, að hinn heiðraði varaforseti samþykkti aðalstefnu nefndarálitsins, og hef eg því lítið að svara ræðu hans. Þar sem hann hélt, að það væri ekki eins margt máli þessu til fyrirstöðu, og nefndin hefur tekið fram, þá getur það verið, að hún hafi ekki farið út í yztu æsar í að benda á fè til styrktar þessum stofnunum, því það lá að nokkru leyti fyrir utan aðalstefnu hennar, sem var sú, að gjöra uppástúngu um, hvernig bæta mætti úr hinni bráðustu nauðsyn í þessu efni. Varaforseti taldi tekjur, sem nefndin hefði getað tilfært, t. a. m. húsaleigu lyfsalans, og annað þess konar; þessar sömu tekjur tilgreindi einnig nefndin árið 1847, en bæði er það óvíst, að þær fáist, og svo var eingin þörf á því

fyrir þessa nefnd, að benda á þær, því þegar hún sá, að okkur enn þá vantaði 760 dali um árið til þess, að geta komið hér upp jafn-vel ófullkomnum læknaskóla og spítala, þótti henni því síður nauðsyn til bera að benda á, hvaðan kann ske mætti fá eitt eða tvö hundruð dala tekjur, sem aðaltilgangur hennar, eins og áður er sagt, var í þetta sinn að bæta eitthvað úr, þángað til spítalasjóðirnir hefðu svo aukizt, að líkindi væru til, að læknaskóli og spítali gætu hér þrífzt og haft þau tilætluðu not. Nefndin áleit það til ógæfu, að fara að stofna slíkt, meðan fê er ekki til þess; og því hefur hún farið því á flót, að læknum yrði fjölgað, án þess að snerta spítalasjóðina; en þá var eigi annað meðal fyrir hendi en þessir 200 dalir, sem heitið hefur verið til kennslu aðstoðarlæknum og nefndin áleit, að með því fê yrði ekki læknaskipunin betur styrkt, en ef því væri varið til að styrkja íslenska stúdenta til að stunda læknisfræði. Þessu fê vill nefndin láta verja þannig *fyrst um sinn*, þángað til spítali og læknaskóli er kominn á.

Konungsfulltrúi: Það eru einúngis fáar athugasemdir, sem eg hef að gjöra við þetta nefndarálit. Eg verð þá fyrst að taka það fram, að það, sem bráðust nauðsyn ber til, er að fjölga læknum hér á landi, og eg ætla, að það muni verða kljúfsandi, væri það gjört smátt og smátt, og væri til launa þeirra lagt nokkuð af ávöxtum spítalasjóðanna og má ske nokkur styrkur fyrst um sinn af amtsjafnaðarsjóðunum. Hvað Hallbjarnareyrarspítalsjóð snertir, þá skal eg geta þess, að þessi sjóður hefur hingað til vaxið svo lítið, af því þar hafa verið 2 ómagar, með hverjum borguð hafa verið árlega 10 hundruð á landsvísu, samt þar að auki allir spítalahlutirnir úr Snæfellsnessýslu, og enn nú að auk 40—50 rdl. úr spítalasjóðnum. Nú er öðrum þessum ómaga lætt af, og hinum mun mega koma fyrir eptirleidis með minna meðlagi, en verið hefur, og því má ætla, að þessi spítalasjóður vaxi hér eptir árlega miklu meira en hingað til hefur verið.

Í 2. uppástúnguatriði nefndarálitsins er það, eptir því sem mærvirðist, ekki nógu skýrt tekið fram, hvort sá þar umbeðni styrkur af jafnaðarsjóðum amtanna eigi að takmarkast þannig, að hann ekkert ár yfirstígi þá 200 rdl., sem um er getið í allrahæstum úrskurði 23. ágúst 1848, því eg verð að álíta, að þessir sjóðir þoli ei stærri árleg útgjöld í þessu tilliti, en þá áðurnefndu upphæð; og því vil eg biðja hinn heiðraða framsögumann að skýra þetta atriði betur fyrir mæ.

Framsögumaður: Í tilefni af orðum hins hæstvirta *konungsfulltrúa* vil eg leyfa mæ að geta þess, að nefndin ætlaðist til, að

Íslenzkir stúdentar feingi styrk þenna, þángað til lækna kæmu á lina 6 staði, sem stúngið er upp á að þeir komist á. Það hefði raunar að vísu mátt einskorða þetta betur, en nefndin hélt, að til þess mundi eigi koma, að 6, og því síður fleiri, færu strax að lesa í einu. Þessa tilteknu fjár-upphæð áleit nefndin að ekki mætti yfirskríða; og hvað því viðvíkur, hversu að skuli fara, þegar þessir 6 lækna væru feingnir, þá áleit nefndin sér ekki skylt að taka það fram; tíminn verður að ákveða það.

V. *Finsen*: Mær hefur skilzist svo, sem nefndin muni vilja láta konúng ákveða fyrir fram embætti lækna og laun þeirra af ríkissjóðnum. Eg er þeirrar meiníngar, að það væri æskilegt að fá þessar stofnanir; en mér er ekki ljóst, hvort menn eigi að biðja konúng að stofna nú slík embætti, því slík embætti verða eigi tiltekin, fyr en ríkisþingið væri búíð að ákveða og samþykkja launin handa þeim. Slík útgjöld munu nú líklega ekki fást að sinni, og þá held eg ráðlegra, að fá nokkra lækna, sem mætti taka launin handa af spítalasjóðnum fyrst um sinn, þángað til öðruvísi yrði ákveðið; eg gjöri t. a. m. ráð fyrir 3 læknum, með 400 rdl. launum handa hverjum, og gæti þá spítalasjóðirnir samt lagt nokkuð upp og síðar mætti búast við, að það fyrirkomulag kynni að koma á fjárhag landsins, að þetta fæ mætti greiðast af landssjóðnum eða ríkissjóðnum, og spítalasjóðnum þá verja til spítala og lækna skóla, en að öðrum kosti yrði líklega að bíða í 10 ár eða meira, án þess að neitt væri gjört við lækna skipunina. Í þessa stefnu mun eg því áskilja mér breytingar atkvæði.

Framsögumaður: Það er satt, ef öll þessi embætti eru ákveðin strax, þá yrði að bera það upp fyrir ríkisþinginu, og til þess geingi þá svo mikið fè, að það eru lítil líkindi til þess, að það samþykki þetta strax, en það er ekki meiníng nefndarinnar; heldur einúngis fyrirheit um, að slík embætti verði smásaman stofnuð, jafnóðum og einhverjir hæfilegir Íslendingar, sem lokið hafa embættisprófi í læknafræði, sæktu um þau. Stjórninni getur verið kunnugt um það, hve margir Íslendingar í hvert skipti eru í þeim vændum að sækja um slík embætti, ef þeir hefðu opinberan styrk einmitt í þessu skyni, svo þetta getur aldrei komið flatt upp á hana; það þarf ekki heldur að búast við því, að fleiri en eitt af þessum embættum eða mest tvö yrðu veitt á ári, og um svo lítið fè mundi ríkisþingið ekki synja, þar eð líka stjórninni er innan handar að ákveða, hvenær þetta fè skuli endurgjaldast ríkissjóðnum. Eg gjöri eigi ráð fyrir

að það muni líða á laungu, áður en spítalasjóðurinn geti tekið að sér þessi laun, sem eptir uppástúngu nefndarinnar fremur eru lítil.

II. Kr. Friðriksson: Það eru einmitt þessi litlu laun, sem fæla mig frá nefndarálitinu. Launin verða að vera svo, að embættismaðurinn þurfi ekki að gefa sig við öðru. Nefndin hefur sjálf leitt rök að því, að spítalasjóðirnir séu eigi nægir enn þá, til að stofna lækna-skóla og spítala af heim, það vanti enn þá um 19000 dala, til þess að koma upp þessum stofnunum. Mér virðist 2. grein nefndarinnar skrifin af reyndum mönnum, því 100 dala styrkur mun eigi fjölga læknum um einn, hvað þá heldur fleiri. Það er nefndinni kunnugt, að íslenskum stúdendum, er stundað hafa læknisfræði, hefur verið veittur styrkur fremur öðrum, en eigi eru fleiri læknað hér fyrir það; vèr vitum allir, að menn hafa kallað sig *studiosos medicinae et chirurgiae* til þess að njóta þessa styrks; hinum háttvirtu nefndarmönnum er það og án efa kunnugt, að til þess að sanna, að stúdentar stundi þá og þá vísindagrein, þurfa þeir einungis tvo daga að ganga á fyrirlestra, og þá fá menn þenna styrk. Það er líka með öllu óeðlilegt, að styrkja menn að stunda eina vísindagrein fremur en aðra; það er einmitt laungun mannsins sjálfs, eða að einhver finni sig betur lagaðan til hennar en annara, sem á að draga menn, og svo embættið á eptir. Mér finnst því þessi ráð nefndarinnar óh Hafandi. Hún vill og stofna læknisembætti nú þegar; en hún hefur eigi gætt þess, að skóli vor eigi er kominn svo langt enn, að úr honum útskrifist fleiri en 6 á ári; laungun Íslendinga til menntunar er eigi orðin meiri en svo enn þá, og menn geta því eigi hugsað til, að fá næga íslenska lækna fyrst um sinn, enda sè eg ekkert á móti því, að taka danskan lækni, meðan íslenskur ekki fæst, en laun hans verða að vera lífvænleg, ef menn eiga að geta búið við, að sá maður sækir um læknisembætti hér, sem nokkurt lið er í. Það er líka óeðlilegt — og því get eg skotið til löglærðra manna — að menn skulu vera skuldbundnir til að sækja um embætti, sem ekki er lifandi við. Þó að stefna nefndarinnar sè í sjálfu sér góð, þá er henni þó framfylgt á þann hátt, að eg get ekki með neinu móti fallið á hana.

Framsögumaður: Eg held, að þingmaður Reykjavíkur hafi lauslega lesið nefndarálitið, að minnsta kosti sýnast athugasemdir hans á lausum grundvelli byggðar; hann talar í öðru orðinu um *efnaskort*, en í hinu orðinu um *að launa vel*; en það er þó munur á, hvert embættið er; 300 dalir í sveit eru ekki svo lítið, þegar

bújörðin er með. Nefndin hefur eigi heldur stúngið upp á, að launin séu allt af þau hin sömu; hún hefur þvert á móti ætlazt til, að þau aukist með tímanum. Þingmaðurinn gat þess, að síðari uppástunga nefndarinnar væri óhafandi, að styrkja íslenska stúdenta á þann hátt, sem hún hefur farið fram á, og sagði, að áður hefðu þeir feingið meiri styrk, en nú, og þó hefðu þeir ekki lesið læknisfræði að heldur; en nefndin hefur stúngið upp á ekki einúngis því, að þessir stúdentar feingju styrk, heldur og að embættunum yrði fjölgað; þau hafa hingað til verið fá, og því er ekki von, að margir hafi orðið til að lesa til þeirra læknisfræði, þegar þeir gátu búizt við að vera hér embættislausir alla æfi. Hann sagði, að nefndin hefði farið á flót 6 embættum, og að menn byggjust við, að 6 menn færu strax að lesa til þeirra; það er hvergi sagt, og til þess hefur nefndin eingan veginn ætlazt, heldur bjóst hún þvert á móti við, að það mundi ske smátt og smátt; hann áleit og ógerandi, að skuldbinda menn þannig, eins og nefndin hefur farið fram á; það kann gjarnan að vera, ef ekki verður lifað á embættinu; en eg mótmæli því, að eigi sé lifandi á 300 dölum í sveit, fyrir utan aukatekjur (*Praxis*), og eg álft lækninum fullkomlega bjóðandi þessir kostir fyrst í stað, og að þessi skuldbinding sé ekkert ósæmileg; því þeir, sem þiggja hinn umtalaða styrk, vita, að hvaða kostum þeir eiga að ganga. Eg játa, að eg skildi eigi, hversu þingmaðurinn vill koma þessu fyrir, þegar hann vill setja danska lækna í sveitum hér, þar sem þeir eru lifnaðarháttum öldungis óvanir og eiga víst bággt með að fella sig við þá, og eg sé eigi, hversu þeim verður launað, eptir efnahag vorum. Það er munur á, hvort það er *danskur* maður, eða *íslenskur* maður, sem er settur upp í sveit, hvar velgeingni manns að miklu leyti er undir því komin, að hann kunni að hagnýta sér gæði þessa lands.

E. Ó. Kúld: Það er fátt, sem eg hef að leggja til þessa máls, nema um það, 'er þingmaður Reykjavíkur sagði, að það kæmi af laungunarleysi manna hér, hvað fáir kæmust út úr latínuskólanum, og því líka, hvað fáir feingjust í embætti; en eg verð að neita því, því það er eingan veginn sannur vitnisburður um Íslendinga, að þeir vilji ei menntast, heldur er það efnaskortur, sem tálmar þeim, en eigi laungunarleysi. Hann vildi heldur hafa danskan lækni, en aðhyllast uppástungur nefndarinnar, en hann tiltók eigi laun hans; hann talaði eigi um það, hversu þeir hefðu gefizt oss, eða hversu stutt þeir allflestir hefðu setið hér; hann gat þess eigi, að þeir hafa farið og setið upp á vartpeninga, sem við, ef til vill, verðum að borga, af

hvaða sjóði, það er mér nú að sönnu ekki ljóst. Þessir læknar, sem hér ræðir um, er ætlað til að allir búi upp til sveita, en hvorki í Reykjavík eða Hafnarfirði, svo mér þykir líklegt, að þessi þingmaður fari ei núna að berjast fyrir því, að 900 dala laun séu of lítil, þó þau væru það um daginn fyrir sýslumanninn í Gullbríngusýslu; eg segi honum sè fullsæmandi að samþykkja 300 rdl. laun fyrir þá lækna, sem hér ræðir um, því þeir verða eins vel og betur úr garði gjörðir með það, en sumir sýslumenn vestra; og ef honum þykir óhæfa að bjóða læknum að eins 300 rdl. embættislaun fyrst um sinn, hvað virðist honum þá um laun sumra prestanna? Hann sagði, að styrkurinn, sem stúdentum var veittur til 1847, hefði eigi orðið til af fjölga læknum, en það er þó einmitt hvöt fyrir þann, sem vill sigla, en vantar efni til, þegar honum býðst til þess 100 dalir. Hvað nefndarálitid sjálft snertir, líkar mér það vel, þó vil eg leyfa mér að skjóta því til nefndarinnar, hvort eigi muni ráðlegt að tiltaka, hvað mörgum styrkur þessi skuli veitast. Mýrasýsla og Borgarfjarðar finnst mér og fremur verða út undan eptir nefndarálitinu. Eg hefði viljað, að þær hefðu feingið 1 lækni, eins og hinar sýslurnar, því eg kalla þær læknilausar, þó þær eigi kost á að leita annaðhvort til Reykjavíkur eða Stykkishólms. Eg vildi, að nefndin hefði orðað öðruvísi um Mýra- og Borgarfjarðar-sýslu og Múlasýslur, og eg mun því áskilja mér breytingaratkvæði í þessa átt.

H. Kr. Friðriksson: Hinn heiðraði framsögumaður bar mér það á brýn, að eg mundi hafa lesið heldur lauslega nefndarálitid; en eg held hann hafi tekið heldur lauslega eptir því, sem eg sagði. Eg sagði eigi, að búskapurinn eigi *gæti* orðið þeim til styrktar, en eg vil, að laun þeirra, eins og líka hverra annara embættismanna, séu svo mikil, að þeir þurfi búskaparins ekki við, til þess að geta lifað sómasamlega, og þeir geti stundað embætti sitt eitt. Honum þóktu 300 rdl. um árið nægileg laun, en þetta er þó eigi meira, en stúdent þarf við, meðan hann er að lesa undir embættisprófið í Kaupmannahöfn, og mun það eigi reka eptir neinum manni, að stunda læknisfræði í Kaupmannahöfn. Hann sagði, að launin mundu aukast síðar, en hann gat eigi þess, hvenær og hversu mikið; þeir eiga, ef til vill, að fá þessa launaviðbót eptir 20 eða 30 ár. Hann sagði og, að þegar embættunum væri fjölgað, þá mundu fleiri fara að lesa læknisfræði; en eg held, að eg geti fullyrt, að ekki einn fer að lesa læknisfræði fyrir það, þótt þeim sè fjölgað, þegar þeir eiga eigi von á hærri launum en 300 rdl.; eg fyrir mitt leyti er sannfærður

um það. Það var ekki rétt, sem þingmaður Snæfellinga hafði eptir mæ, að eg heldur vildi hafa danska lækna en íslenzka, en eg sagðist heldur vilja hafa danska lækna en einga, enda get eg alls ekki séð, að danskir lækna geti orðið hér að miklum notum, ef þeir annars eru duglegir menn; en menn geta eigi búizt við, að duglegir menn sæki um læknisembætti hér á landi, meðan launin eru eins lítil, og þau eru; og hinir dönsku lækna, sem hingað hafa komið, hvers vegna hafa þeir eigi tollað hér? einmitt vegna launanna. Enn fremur vill nefndin, að menn þeir, sem styrk fá til að lesa læknafræði, skuli skuldbinda sig af frjálsum vilja til að verða lækna á Íslandi, en til þess skuldbindur sig einginn almennilegur maður; og yrði það til þess, að eins færi um þá, og þegar veittur var styrkur guðfræðingum þeim við Kaupmannahafnarháskóla, er vildu skuldbinda sig til að verða prestar á Grænlandi, því einginn hefur farið þangað nema þeir, sem hafa lökustu einkunn; því að ef þeir eiga víst embættið, hirða þeir ekkert um að verða vel að sér, eða hvernig prófið geingur, og, enn sem komið er, er það þó eina vissan, sem feingin verður fyrir dugnaði embættismannsins, sem á að verða; því að ef stúdentar eiga að skuldbinda sig til stjórnarinnar, þá verður hún líka að skuldbinda sig til að veita þeim embættin, þegar þeir hafa af lokið prófi sínu, og þá verður eigi heldur um það spurt, hvaða einkunn þeir hafi feingið. Að svo fáir leita sér menntunar, sagði eg ekki að kæmi af laungunarskort, en eg sagði, að laungun Íslendinga til menntunar væri eigi komin leingra en svo enn, að 6 að eins útskrifuðust úr skóla á ári; annars get eg eigi verið að hræsa fyrir Íslendingum, og verð því að segja, að eg held það komi af hvorutveggja, laungunarskort og efnaskort. Þá stíngur nefndin upp á því, að setja skuli lækni annaðhvort í Mýrasýslu eða Múlasýslu; þetta er mjög óljóst orðað, og liggur beinast við að skilja það svo, að það standi á sama, því að það megj sækja lækni úr Múlasýslu vestur í Mýrasýslu, ef á liggur. Af nefndarálitinu get eg ei komizt til annarar eða betri niðurstöðu, en best sé að fresta málinu; eða þá að stofna nú þegar eitt læknisembætti, og taka laun handa honum af spítalasjóðunum, og láta þau verða lífvænleg; enda sé eg ekki, að það verði vexti spítalasjóðanna til mjög mikils hnekkis; en reyna svo til að stofna önnur fleiri læknisembætti smátt og smátt, eptir því sem efnin leyfa.

Framsögumaður: Eg held varaþingmaður Reykjavíkur hafi lagt of mikla þýðingu í það, sem nefndin drepur í álitu sínu á laun

læknanna; nefndin hefur sagt, að laun læknanna skyldu vera „hæfileg“, án þess að henni þækti sérleg nauðsyn til í niðurlagsatriðunum að vera að stínga upp á launaupphæðinni, eptir sem nú stendur á. Nefndinni var um að gera að segja einúngis álit sitt um þessa læknafjölgun, en hún vildi leggja það stjórninni á sjálfsvald, hvernig laun læknar þessir skyldu hafa. Það er einnig alkunnugt, að 300 rdl. í sveit eru eins góðir og 600 í Reykjavík. Þar sem hinn heiðraði varaþingmaður Reykjavíkur fann það óhafandi, að veittur væri styrkur til að læra læknisfræði, þar ekki hefðu fleiri Íslendingar að tiltölu stundað læknisfræði við háskólann fyrir 1847, meðan þeir höfðu þar meiri styrk, en síðan, þá vil eg geta þess, að eg veit ekki betur, en að allir þeir læknar, sem hér eru, hafi notið styrks við háskólann fyrir 1847, og mun þetta hafa hvatt þá til að lesa, og sama mundi verða ofan á eptirleiðis, ef þeim væri heitið meiri styrk en þeir nú hafa, einkum þegar læknaembættunum jafnframt er fjölgað, því meðan þau eru svona fá, geta þeir litla von gjört sér um að geta náð í þau. Á þessu hvorutveggja hefur nefndin viljað ráða bót bæði með því að fjölga embættum og styrkja menn til að lesa læknisfræði.

Þar sem varaþingmaður Reykjavíkur ei þóttist geta skilið, hvernig á því stæði, að læknir skyldi verða settur annaðhvort í Mýra- eða Múla-sýslu, þá stóð svo á því, að nefndin var í vafa um, hvort umdæmið skyldi meta meir, en þar á báðum stöðunum sýndist vera þörf á lækni og nefndin einúngis vildi fjölga læknum um 6, þá virtist nefndinni best að leggja stjórninni í sjálfs vald að skera úr, í hverri sýslunni 6. lækniinn skyldi verða settur.

Þingmaður Snæfellinga skoraði á nefndina, hvort hún ei mundi vilja tiltaka, hve margir ættu að fá styrk til að lesa læknisfræði. Um þetta get eg ekkert sagt fyrir hönd nefndarinnar, en ræð honum til, eptir sem nú stendur á, að áskilja sér viðaukaatkvæði um þetta.

G. Einarsson: Eg hef fáu við að bæta við það, sem framsögu- maður hefur sagt, því hann er ánægjanlega búinn að svara varaþing- manni Reykjavíkur. Þess vil eg þó geta, að nefndin áleit eins mikla nauðsyn bera til þess, að læknir væri settur í Mýra- og Borgarfjarðar- sýslur, eins og í Múlasýslur, en hún ætlaði þínginu að velja um, í hvorn staðinn æskilegra væri að læknir kæmi. Svo gekk nefndinni líka annað til, en það var það, að hún vissi ekki nema að læknir sá, sem nú er í Múlasýslum, yrði kallaður til að búa á Eskifirði, og þá væru sýslur þessar illa farnar í læknistilliti. Það sem hinn heiðr-

aði varapíngmaður Reykjavíkur hefur talað, sumt hvað, þarf ekki að hrekja, því það dettur um sjálft sig. Hann byggir nefnilega þá loptbyggingu, sem langt er fyrir ofan Ísland og ásigkomulag þess. Það verður eflaust sú reynd á núna fyrst, að búskapur upp til sveita verður að bæta laun embættismanna þeirra, er þar búa, því landið er ekki fært um að gefa embættismönnum meiri laun en svo, og að þessu mega þeir, sem fara að læra, ganga sem vísu. Nokkru öðru máli er að gegna um þá embættismenn, sem hljóta að búa í kaupstöðum; þeim verður að gefa þau laun, að viðunandi séu þeim og þeirra til framsæris, því þeim er fyrirmunað að geta haft búskapinn sér til styrktar, þar hjá verður allt þeim kostnaðarsamara. Hvað spítalasjóðina áhrærir, álit eg bezt, að ekki sé fyrst um sinn á þeim snert, heldur látnir aukast; svo má á sínum tíma hafa þá til einhverra verulegra umbóta, en í millitíð vil eg þó láta halda í áttina og færa í lag fyrir sér, því þegar efnaleysið er á aðra hönd, álit eg bezt að halda hægt og hægt áfram, en missa þó ekki sjónar á aðalstefnunni.

H. Kr. Friðriksson: Eg ætla að spyrja hinn heiðraða framsögumann: hvert á stjórnin að leita um þekkingu á Íslandi, ef ekki til alþingis? og þegar nú alþingi sjálft stíngur upp á 300 rdl. launum, og álitur þau laun sæmileg, því skyldi þá stjórnin breyta þessu, eða hækka? Þegar framsögumaðurinn sagði, að fleiri hefðu lesið læknisfræði fyrir 1847, vegna þess þeir hefðu feingið meiri styrk, þá ætla eg, að fyrir 1847 hafi ekki fleiri lesið læknisfræði en 5 á framt að 30 ára tímabili; en á hinn bóginn hefur síðan 1847 einn Íslendingur þegar tekið próf í læknisfræði og annar er nú að lesa læknisfræði, svo eg ætla, að hlutfallið sé nú eingu verra. Þegar þíngmaður Dalasýslu segir, að búskapurinn eigi að styðja laun lækna og annara embættismanna, hvernig á þá að skilja það, þegar alþingi biðurum, að embættismönnum sé gert að skyldu að búa í kaupstað, og stjórnin gjörir það? Eftir hans skoðun má ekki skylda neinn embættismann til þess.

E. Ó. Kúld: Eftir því sem hinum heiðraða framsögumanni fórust orð áðan, álit eg mér vissara að áskilja mér breytíngaratkvæði um, að ákveða tölu þeirra, sem eiga að fá styrk til að læra læknisfræði, og skal eg seinna orða atkvæði þetta nákvæmar. Þar sem varapíngmaður Reykjavíkur ætlar, að sumir af hinum nýju læknum eigi að búa í kaupstöðum, þá bið eg hann gæta þess vel, að nefndin hefur ekki ætlað neinum þeirra að búa í kaupstað. Danskir læknar,

er hér hafa verið, hafa ekki farið hëðan vegna launaleysis, heldur af því þeir ekki kunna að búa; en eg ætla, að tæplega muni nokkur Íslendingur, þó hann hafi geingið í skóla, og lesið við háskólann, gleyma svo búskap, að hann ei geti búið. Búskapur hér á Íslandi bætir sannarlega laun embættismanna fremur öðru, og í þessu eru laun presta að mestu leyti fólgin.

Jón Guðmundsson: Mér finnst nú vera búið að tala nóg um búskapinn. En þess hefur ekki verið gætt, að störf embættismanna þessara eru á annan hátt en flestra annara embættismanna, því embættisstörf þeirra og ferðalög, og í því eru aðalverk þeirra fólgin, gefa þeim nokkrar, og, ef þeir eru duglegir, ekki svo litlar aukatekjur; þar til græða líka margir læknar ekki svo lítið á meðalásölunni, þetta hvorttveggja dregur þá líka meira en föstu launin, og í því tilliti álit eg, að þeir með minni launum sèu betur farnir en margir aðrir embættismenn; eg get því ei álitð annað, en að 300 rdl. laun, og það upp til sveita, sèu nægileg, og það eru margir sýslumenn, sem ekki hafa meiri laun að frádregnum öllum kostnæði til skrifstofuhalds og annars.

Þíngmaður Snæfellinga hefur áskilið sèr að koma fram með breytingaratkvæði, sem eg ætlaði að taka að mèr, og vil eg því fallast á það.

Hvað atkvæði því viðvíkur, sem hinn heiðraði konúngkjörni varaþíngmaður áskilur sèr að bera upp, þá verð eg einmitt fyrir það að áskilja mèr viðaukaatkvæði í öldúngis gagnstæða átt, nefnilega að spítalasjóðirnir og aðrar tekjur þeirra sèu ekki skertar að neinu, heldur sè þeim haldið sem bezt til haga til að koma upp læknaskóla og spítala hér á landi sem fyrst, og skoða eg þá allar uppástúngur nefndarinnar eins og til bráðabyrgðar, en að aðalbótin sè breyting á almennri læknaskipan, sem spítalasjóðunum verði varið til, eins og líka nefndin hefur tekið fram í álitsskjalinu. Þetta ætla eg að úttala, svo það komi fram seinna, og áskilja mèr í því efni viðaukaatkvæði um, að stjórnin fari að hugsa um að koma upp spítölum, þegar að spítalasjóðirnir eru orðnir færir um það; þar næst, að stjórnin sè beðin um, að semja og leggja fyrir næsta þíng reglugjörð viðvíkjandi spítalahlutunum og spítalajörðunum, enn fremur um, hvort eigi megi leggja fèð, sem nú geingur fyrir fátækrameðöl, til hins nýja spítala, og eins húsaleigu þá, sem er veitt lyfsalanum í Reykjavík, þegar lyfsalaskipti verði, og loksins farið verði að taka til yfirvegunar, að hve miklu leyti Reykjavík sè fær að styrkja til að stofna spítala nú hér í staðnum.

J. Hávarðsson: Eg ætla að fara nokkrum orðum um 6. tölu-
lið í nefndarálitinu, að læknir verði settur annaðhvort í Mýra- og
Borgarfjarðar-sýslu eða Múlasýslu. Í Múlasýslu er mikil víðátta, sem sjá
má, þegar að aðgætt er hið mikla landssvæði frá Lánganesi og að
Núpsvötnum, eins og nú tilhagar, en verður líklega að Breiðamerk-
ursandi, þó læknir komi í Vestri-Skaptafellssýslu. Eg held það sè því
hin gildasta ástæða til, að læknir væri settur þar sem fyrst, einkum ef
hinn núverandi læknir yrði skyldaður til að búa á Eskifirði, því þá
er honum bægt að mestu leyti frá, að veita læknishjálpi í sínu af-
arstóra umdæmi, nema fáum sveitum rétt í kringum sig.

H. Kr. Friðriksson: Eg ætla að svara hinum heiðraða vara-
forseta því, að það var illa farið, að hann sagði mönnum eigi frá
því, hversu miklar aukatekjur læknanna eru hér á landi; eg ætla,
að aukatekjur þær sèu litlar, er læknar hafa hér fyrir verk sín, og
eins af lyfjasölunni, því að ef þeir hefðu mikinn gróða á lyfjasöl-
unni, mundu þeir eigi vera að beiðast þess, að lyfjabúðir væru stofn-
aðar; og þó veit eg eigi betur, en t. a. m. að sá læknir, sem nú er
á Ísafirði, hafi beiðzt þess.

Framsögumaður: Eg veit ekki, hvernig eg á að setta hinn
heiðraða varaþingmann Reykjavíkur við þau 300 rdl. laun, sem nefnd-
in hefur stungið upp á, nema ef það skyldi vera með því, að benda
honum til þess, að meiri hluti nefndarinnar í máli þessu á þinginu
1847 stakk að eins upp á 200 rdl. launum handa læknum, og voru
þó sumir þeir menn í meira hlutanum, sem hafa þókt frjálsslyndir.
Þingmaðurinn sagði, að þrátt fyrir hinn meiri styrk hefðu ekki fleiri
lesið læknisfræði fyrir 1847, en nú; í því efni vil eg geta þess, að
allir þeir, sem nú eru læknar hér á landi, hafa lokið sèr af við há-
skólann fyrir 1847 á 13 ára tímabili. Um breytingaratkvæði vara-
forseta vil eg ei fara fleiri orðum, fyr en eg hef sèð, hvernig þau
verða orðuð.

G. Brandsson: Eg verð að lýsa því yfir, að mèr fellur nefnd-
arálitið vel í geð þrátt fyrir þau mótmæli, sem það hefur orðið hér
fyrir, og er það eitt með fleiru, sem eg álít hyggilega gjört af nefnd-
inni, að vilja ekki nú þegar fara að skerða spítalasjóðinn, því það
er auðsèð, til hvaða sundrúngar á honum slíkt leiddi, og að þá yrði
þeim mun seinna byrjað með stofnun þá, sem á honum ætti að
grundvallast; mèr sýnist hann eiga full-erfitt uppdráttar, þó öllu væri
vel haldið saman núna um sinn, sem honum getur heyrt til. Hinn
háttvirtí varaforseti talaði um, að sèr hefði þótt betur fara, ef nefndin

hefði gjört nýja uppástúngu um spítalahluti, eða þá beðið stjórnina um frumvarp í sömu stefnu. Eg held nú, að slík uppástúnga væri réttast komin frá landsmönnum, því þeir ættu þó að vera kunnugri, en hún, mörgu því, er hér að lyti; en að semja nýja reglugjörð í þessa átt ætla eg ekki mögulegt á þessu þingi; annars hljóta allir að sjá, að ákvarðanirnar um spítalahlutina eru mjög svo ófullkomnar, þar þeir hvíla mestmegnis á sjáaraflanum, sem er bæði stopull og erfður, auk þess sem honum fylgir töluverð lífshætta. Eg get ekki annað en þakkað nefndinni, hversu hún hefur beint í haganlega stefnu uppástúngu hins 3. konúngkjörna þingmanns viðvíkjandi Rosmhvalanesshrepp, því, eins og eg hef áður sagt, eru líkindi til, að lækni, sem væri búsettur í Keflavík, yrði hrepp þessum að meiri notum, heldur en nokkurra dala styrkur á ári; það hefur verið talað um, að fátækrameðölin kæmu misjafnt niður á hreppana; en það held eg eingan þurfi að furða, því þörfu fyrir þá er svo misjöfn, en eptir henni munu þau eiga að úthlutast. Eg held það hafi verið nokkur misskilningur fyrir fulltrúa Snæfellinga, þar sem hann sagði, að nefndinni hefðu verið mislagðar hendur með því, að ætla Gullbríngusýslu 2 lækna, en sumum sýslum eingan; hefur hann þá líklega haft tillit til læknisins hærna, en hann verður að gæta þess, að Reykjavík er lögsagnarumdæmi út af fyrir sig.

Það þykir mér undarlegt, að þingmaður Reykjavíkur telur það ekki með hagsmunum fyrir lækinn, að hafa á hendi meðalásölu; eg get þó vísað honum til ritgjörðar eptir doktor *Hjaltalín*, sem einmitt fer fram því gagnstæða; annað mál er það, þó lækni hafi ósk að eptir lyfjabúðum á stöku stöðum, því þar til gátu verið þær orsakir, að þeim hafi þótt erfitt að nálgast öll meðöl hærna frá Reykjavík eða frá útlöndum, eða að verða að búa þau til sjálfir. Ekki get eg heldur samsinnt það, að lækni geti ekki haft hag af aukaverkum sínum, því flestir reyna þó til að borga þau viðunanlega, og svo mikið veit eg, að landlækni sálugi *Thorstensen* fèkk frá 10 til 20 dali fyrir að ferðast suður í Keflavík til læknínga, og hafði hann þar sjaldan lánga viðtöf. Um búskap lækna er nú svo margt búið að tala, að eg hef þar litlu við að bæta; einungis vildi eg leyfa mér að spyrja þingmann Reykjavíkur, hvort hann vilji fyrirmuna þeim að búa eða jafnvel giptast, svo þeir geti verið einhleypir? því, ef svo væri, þá held eg launin, sem nefndin hefur ætlað þeim, yrðu viðunandi.

Forseti: Þar fleiri þingmenn nú ekki vilja ræða þetta mál, álit eg undirbúningsumræðunni lokið.

Þar næst kemur til undirbúningsumræðu *konúnglegt frumvarp* um löggilding nokkurra lagaboða, sem hafa komið út í Danmörk árin 1853—54.

Framsögumaður nefndarinnar í þessu máli er hinn 3. konúngkjörni þingmaður, og honum afhendi eg nefndarálit.

Las hann það upp svo hljóðandi:

Samkvæmt því, sem á undangeingnum þingum hefur átt sér stað, hefur löggæzluráðgjafinn, í bræfi frá 9. júní, sem næst leið, og eins og fyrir er mælt í allrahæstum úrskurði frá 10. nóv. 1843, látið *konúngsfulltrúann* á þingi þessu leggja fram fyrir það þau almennu lagaboð, sem út eru geingin fyrir Danmörku á árunum 1853—54, í þeim tilgangi að þingið segði álit sitt um það, hvort og að hverju leyti lagaboð þessi væru þess eðlis, að þau gætu átt við á Íslandi, og erum vèr undirskrifaðir kosnir í nefnd, til þess að yfirvega málið, og segja um það álit vort.

Löggæzluráðgjafinn hefur tekið það fram, að eins og samningar þeir, sem á því ofangreinda tímabili hafa verið gjörðir við önnur ríki, sèu gildandi á Íslandi, án þess það þurfi að veita þeim slíkt gildi með sèrstöku lagaboði, þannig hljóti hið sama að eiga sér stað með nokkur fleiri af lagaboðum þeim, sem út sèu geingin á því umrædda árabili, vegna þeirra almenna innihalds, og tilgreinir hann í þessu tilliti einkum ríkiserfðalögin frá 31. júlí 1853, lögin af 1. janúar 1853 og 8. desember f. á. um þær *reikandi* ríkisskuldir — *svævende Statsgjæld* —, auglýsing frá 21. október f. á. um enska sjómenn, er strjúka frá skipum, sem þeir eru ráðnir til, og þau lagaboð, sem á árinu 1854 eru útgeingin viðvíkjandi peníngasláttu, *Myntvæsen*, enda sèu þessi lagaboð ásamt tilskipun þannu 26. júlí 1854, um ríkisráðið, af þessari ástæðu þegar send út hingað sem gildandi.

Af þeim á opt nefndu tímabili útgeingnu almennu lögum fyrir Danmörku, sem ekki hafa lagagildi á Íslandi nema éptir sèrstaklegu lagaboði, álitur stjórnarherrann, að ekki geti orðið spursmál, nema, ef til vilji, um lagaboðið frá 3. marz 1854, sem breytir ákvörðunum þeim, er tilskipun frá 5. september 1794 ákveður fyrir skottulækna, og þó, eins og von var til, einúngis undir því skilyrði, að þessi síðar greinda tilskipun hafi lagagildi á Íslandi.

Nefndin hlýtur að vera öldungis samdóma í því, að þau almennu lagaboð, sem tilgreind eru hér að framan, og sem stjórnarherrann hefur álitid sjálfsgt að hefðu hér lagagildi, þó ekki hafi það með berum orðum verið fyrirskipað, hafi hér lagagildi; þó getur nefndin ekki aðhyllzt, að lögin unu ríkisráðið frá 26. júlí 1854 geti haft nokkurt slíkt lagagildi á landi hér, bæði af þeirri ástæðu, að ekki er enn þá búid að ákveða neitt um Íslands stöðu í ríkinu, sem og sèr í lagi vegna þess, að Ísland ekki tekur nokkra hlutdeild í stjórnskipun Dana, og yrði því að svo stöddu þetta umrædda lagaboð þýðingarlaust fyrir þetta land. Nefndinni þykir það ekki heldur öldungis sjálfsgt, að lagaboðið frá 10. febrúar 1854, sem breytir nafninu á myntinni frá ríkisbámkamynt í ríkismynt, gildi hér án sèrstaklegrar tilskipunar, og enda þó svo væri, þykir nefndinni samkvæmt því, er skeði með tilskipun frá 20. marz 1815, það þó eiga betur við, að þessi nafnabreyting sè hér auglýst og lögleidd með sèrstöku lagaboði, svo hún komist inn í meðvitund þjóðarinnar.

Hvað lagaboðið frá 3. marz 1854 snertir, er það að visu svo, að tilskipun frá 5. september 1794 er á sínum tíma send út hingað og birt á alþingi, en það er líka alkunnugt, að tæð tilskipun aldrei hefur verið álitin að hafa hér lagagildi, og líka það, að hún aldrei hefur verið lögð út á íslenzku, eða eptir henni verið farið af dómstólunum, sem ekki heldur er von til, með því fyrirkomulagi, sem hér er og hefur verið á læknaSKIPUNinni, og með þeirri læknaFæð, sem hér á sèr stað, því af henni leiðir það, að það hvorki verður hindrað, nè rættilega gefin sök á því, þó ólærðir menn fáist hér við lækningar, meðan svo er ástatt; en hér af leiðir aptur, að lagaboðið frá 3. marz 1854 ekki getur orðið lögleitt á Íslandi, þar sem skilyrðið fyrir þess löggildingu, lagagildi tilskipunarinnar frá 5. sept. 1794, á sèr hér ekki stað.

Um önnur lagaboð frá því hér umrædda tímabili getur ekki að nefndarinnar álití orðið nokkurt spursmál, þar sem þau öll, að efni til og innihaldi, lúta að málefnum, sem ekkert eiga skylt við þetta land.

Þannig verður það sameiginlegt álit vort, að eingin af þeim á tímabilinu 1853—54 fyrir Danmörku útgeingnu almennu lagaboðum, sem til þess, að ná hér lagagildi, þurfa útpykkilegrar löggildingar, eigi við hér á landi; einúngis þykir nefndinni ástæða til að mæla fram með því, að þingið allraþegnsamlegast biðji um, að lagaboðið frá 10. febrúar 1854, sem breytir nafninu á ríkisbámkamyntinni í

En af því hær hefur nú heyrzt hnjótað bæði í nefndina og uppástúnguna fyrir það vantraust, sem í nefndarálitinu og uppástúngunni lýsti sèr á landsyfírrættinum, þá verð eg að tala fáein orð. Eg ætla ekki að fara að verja nefndina fyrir þessum ránga áburði, því það mun hún sjálf bezt gjöra og geta með gildustu rökum, en hvað mig snertir sjálfan, sem uppástúngumann í þessu máli, þá tók eg það glöggst fram við inngáangsumræðuna, að uppástúngan væri alls ekki byggð á vantrausti á þeim landsyfírrætti, sem nú er, og þetta vona eg að þíngmenn muni enn; það er satt, eg fór fram á, að dómendum við landsyfírrættinn yrði fjölgað, og eg leiddi þá rök að því, að það væri til að efla traust manna á honum og gefa honum sem mesta tryggíngu og álit. Það hefur einn þíngmanna sagt, að tryggíngin væri ekki meiri, þó 5 dæmdu, en 3. En eg vil þá spyrja, hvers vegna stjórnin er búin að fjölga dómendum við alla aðra yfírrætti í ríkinu. Eg veit, að mèr verður svarað því, að málin sèu hær svo fá í sam-anburði við aðra rætti. En mig gildir einu, hvort málin eru 1 eða 12, því dómarnir þurfa að vera eins vandaðir og dómarnir vel færir í öllu tilliti til að dæma um það eina mál, eins og þó þau væru fleiri. Eg skildi hinn hæstvirta *konúngsfulltrúa* svo, sem hann hrós-aði nefndarálitinu fyrir það, að það færi í nokkuð aðra stefnu, en farið var á þínginu 1853, og mèr fannst í orðum hans liggja von um, að ekki sè kann ske skotið loku fyrir, að bænheyrslan fáist nú, þó hún feingist ekki þá. Eg er ekkert á móti því, að nauðsyn beri til að hækka laun dómendanna við landsyfírrættinn, en eg vona, að þó það yrði gjört, þá stæði það ekki í vegi hjá stjórninni fyrir fjölgun þeirra líka. Þar sem hinn heiðraði 1. konúngkjörni þíngmaður sagðist ekki vita, hvar ætti að fá mennina, þá þykir mèr það undarlegt, því eg man ekki betur, en það væri einmitt þessi sami háttvirti þíngmaður, sem taldi það til fyrirstöðu lagaskólanum, að nú væru lögfræðíngarnir svo margir, og miklu fleiri, en svaraði lagamannaembættum hær, en núna er hann að barma sèr um, að lagamennirnir sèu of fáir. Eg bið nú menn að gæta að, hversu gild og góð þessi hans ástæða er. Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þíngmaður tók það líka fram, hvað dómar landsyfírrættarins feingju opt góðar viðtökur hjá hæstarætti. En það er tekið fram bæði í nefndarálitinu, og líka af mèr í inngáangsumræðunni, að það sèu fæst mál hær, sem gáangi til hæstarættar. Þetta er því eingin ástæða mót dómendafjölguninni, og hversu góður sem einhver hlutur kann að vera, er þó fæst svo gott, að ekki finnist annað jafngott, eða svo

ágætt, að ei megi verða enn ágætara, og það ætla eg eigi sèr einnig hær stað. Hann nefndi og málsháttinn, sem í uppástúngunni stóð: „betur sjá augu en auga“, og vildi yggja hann, og áleit hann hær ei eiga við, því ei mundu þessir 5 dómendur sjá betur, en þó þeir væru ei nema 3 eins og núna, en eg held, að stjórnin hafi sjálf farið eptir þessum málshætti eða meiningu hans, þegar hún vildi, að í þessum yfirrétti væru heldur 6 augu, en 1 auga.

P. Guðmundsson: Eg verð að lýsa því yfir, að eg er öld- úngis mótfallinn nefndarálitinu. Mær dettur í hug að stínga upp á því, að, ef dómendum er á annað borð fjölgað við landsyfírréttinn, þá verði þeir látnir vera 48 og rétturinn fluttur að Þíngvöllum; þá væri líklega nokkur trygging feingin á því, að dómar hans væri réttir.

P. Pétursson: Eg skyldi orð hins hæstvirta *konungsfulltrúa* öðruvísi en þíngmaður Snæfellinga. Mær skildist hann alls einga von gefa um bænheyrslu hjá stjórninni, heldur sagði hann, að þessi uppástunga hefði færra á móti sèr, en sú sem gjörð var 1853, þar nú er ekki farið fram á, að vald yfirréttarins sè aukið, eins og þá var gjört. Hinn sami þíngmaður hélt og, að ástæða stjórnarinnar til dómendafjölgunar þeirrar, sem hún hefur gjört í Danmörku, væri manna fjöldinn, en eg ætla, að það sè einmitt mála fjöldinn. Eg get ekki verið á því, að það sè sama, hvort málin eru 1 eða 12. Þau geta vel orðið svo mörg, að fáir menn geti ekki komiðt yfir að lesa þau öll og rannsaka, og það er auðvitað, að því fleiri sem málin eru, þess meir verður að gjöra við hvern rétt. Stjórnin hefur líka, jafnframt kostnaðinum, tekið það fram sem ástæðu gegn bænheyrslu um þetta, að hær kæmu svo fá mál fyrir réttinn. En dómendurnir hafa hær nóg að gjöra vegna útleggínga og skrípta við réttinn, og því sýnist mér ástæða til að bæta heldur laun þeirra, en fjölga þeim. Kostnaðurinn við fjölgunina mundi verða æðimikill. Hær yrðu varla settir 2 dómendur með minni launum, en 1800 rdl., að annar feingi 1000 rdl. en hinn 800. Ef hær við bættust 2 fastir málaflutnings- menn, yrðu þeir að hafa eina 300 rdl. hvor, og yrði þetta allt ærið fè, þar sem það yrði um 3000 rdl. Eg ber eingan veginn til baka orð hins hæstvirta *konungsfulltrúa*, að stjórnin ætlist til, að vèr vís- um á fè til stofnana, sem vèr viljum fá upp, en eg hef ekki tekið þau svo almennt, heldur að þau orð lytu til þess, sem brèf stjórn- arherrans tekur til, en væru eingin almenn regla fyrir allt landið.

Framsögumaður: Eg finn það mjög eðlilegt, að hinn hæst-

virtu *konúngsfulltrúi* minni þingið á þær auglýsingar, sem hann birtir eða ber fram frá stjórninni, eins í þessu máli sem öðrum. En kynlegra þykir mér það, þegar sumir þingmenn, vilja fara að hlaupa undir bagga með *konúngsfulltrúa* í þessu, sem hann er þó einfær um sjálfur, eins og allir vita, leingja svo þingræðurnar og taka það sem almenna reglu, og það þeir þingmenn, sem þó eru nýbúnir að syndga á móti henni sjálfir, nefnilega að stjórnin sé ófáanleg til, að leggja fê til neinna nýrra stofnana hér á landi. Það getur raunar kann ske verið, að hinn heiðraði 4. konúngkjörni þingmaður hafi gleymt þessu, á meðan hann sat í lagaskólanefndinni, og menn mega má ske búast við slíkri gleymsku hjá honum, en eg bið hann að athuga það vel, sem hinn háttvirtu konúngkjörni varaðingmaður tók svo skýrt fram í dag um hinn rétta skilning á ráðherrabréfinu, því sem *konúngsfulltrúinn* birti þinginu um þetta efni. Það var ekki öldúngis rétt, sem hinn 4. konúngkjörni þingmaður sagði, að nefndin hefði úttalað svo mikið traust á stjórninni í þessu efni; það var einkum nauðsynin, sem hún tók fram, til að fjölga dómendunum hér, og nefndin vonar, og hvorki á nè má gera sér annað í grun, en að stjórnin taki slíka verulega nauðsyn til greina.

Sumir hafa sagt, að þeir vissu ekki, hvaðan ætti að taka þessa 2 menn í yfirréttinn. En mér er spurn, hvort þeir menn, sem nú eru í honum, hafi nokkurt himnabréf upp á að verða eilífir, eða hvar á þá að taka menn, þegar þeirra missir við, ef nú er einginn til, sem bætt yrði við tölu þeirra? Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður heldur því fast fram, að nefndin hafi lýst vantrausti á landsyfirréttnum, og hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* las upp grein úr nefndarálitinu til að sanna það. En eg vona, að þessi klausa lýsi eingu vantrausti á réttinum, og að hún þoli óvilhalla dóma, þegar hún er lesin í því sambandi, sem hún stendur í. Nefndarálitid segir einúngis, að yfirretturinn sé of fáskipaður til þess, að hann geti haft það traust, sem vera ber og nauðsynlegt er fyrir hvern þann dómstól, sem er æðsti dómur í svo afarmörgum málum, eins og í nefndarálitinu er sýnt fram á, og þessa skoðun hefur bæði löggjöfin og stjórnin sjálf gert gildandi. Í öllum hinum meir umvarðandi málum dæma 5 menn við undirréttina, 4 meðdómsmenn og dómariinn sjálfur; og í eingum yfirdómi í öllu Danaveldi eru jafnfáir dómendur, eins og í yfirdóminum á Íslandi, þó að nálega öllum málum megi í Danmörku skjóta til hestaréttar. Nefndin hefur alls ekki bent til mannanna í réttinum, heldur til tölunnar. Um úr-

slit málanna við hæstarètt, sem hinn 1. konúngkjörni þíngmaður minnist á, vil eg fátt tala, því eg held það sè lítil sönnun; því hær er verið að tala um þau mál, sem ekki fara og aldrei geta farið til hæstaréttar, og þau málin eru margfalt fleiri. Það er sitt hvað, að vera óánægður með þá og þá dómendur í rættinum, og að vera óánægður með það, hvernig hann er samansettur og gerður úr garði. Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði, að yfirdómurinn á lögbínginu hefði verið *óreglulegur*. Það skil eg ekki, því bæði var hann lögskipaður og formlegur, en það getur verið, að honum hafi verið áfátt í einhverju.

H. Kr. Friðriksson: Eg held, að einginn hafi enn hrakið það, að betur sjá augu en auga; það mun ekki heldur vera hægt; því málshættir styðjast allir við reynsluna, og svo er þessi, og því er eg meðmæltur nefndarálitinu. Eg held og, að það þurfi ekki að vera neitt vantraust á yfirdóminum, sem núna er, þó menn ætli, að álit hans muni aukast, ef dómendum væri fjölgað. Það, sem hinn heiðraði 4. konúngkjörni þíngmaður sagði, að hær væri mest komið undir því, hvernig höfuðin væru löguð, þá finnst mér slíkt varla takandi til greina; og að minnsta kosti hefur mér elgi snúizt hugur við tölu hans; hann til tók ekki heldur, hvernig höfuðin ættu að vera löguð, svo að menn gætu borið fullt traust til þeirra, hvort þau ættu að vera krínglótt eða ferskeytt. Mér hefur annars dottið í hug, hvort ekki mætti fara eptir uppástúngu þeirri, sem hinn 5. konúngkjörni varaþíngmaður gat um að sèr hefði dottið í hug, að fógeti og einhver sýslumaður úr næstu sýslum gæti verið meðdómsmenn í rættinum, og eg áskil mér rætt til varaatkvæðis í þá stefnu. Eg er samþykkur því, að höfðatalan sè alls ekki nóg; það er ekki nóg, að 5 menn sitji í dóminum, og hafi hver 200 rdl. laun; það verður að láta þá hafa viðunanleg laun, en á það er ekkert minnzt í nefndarálitinu, og það þykir mér að því. Nú eru þó launin við yfirrættinn lítil, og er því full ástæða til að bæta þau, og áskil eg mér rætt til að bera upp um það viðaukaatkvæði, að laun yfirdómsmanna verði hækkuð, því þau eru ekki samboðin stöðu þeirra, jafnvel þó mér skildist á sumum í gær, að þeir hirtu ekkert um að launa vel embættismönnum sínum.

P. Pétursson: Þar sem hinn heiðraði framsögumaður var að dróttu að mér minnisleysi á ráðherrabréfinu, þá má eg játa, að eg hef eingan tíma feingið til að lesa það, og eg hef ekki annað úr því heyrt, en það, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* birti þínginu.

En í lagaskólanefndinni kom það aldrei til umtals. Viðvíkjandi því, sem varaþingmaður Reykvíkinga talaði um höfðatöluna, og að eg hefði ekki til tekið neina lögun á þeim, þá er það satt, að eg nefndi hvorki krínglótt höfuð nè ferskeytt, því eg skoða höfuðin innan en ekki utan.

Konungsfulltrúi: Eg skal út af orðum hins heiðraða fram-sögumanns áhrærandi hinn gamla svo nefnda yfirrætt geta þess, að eg ekki sagði, að hann hefði ekki verið lögakveðinn eður óreglu-legur, heldur sagði eg: að hann hefði verið miður reglulega skip-aður, og þar með leit eg einkum til þess, að í rættinn voru, í hvert skipti hann var settur, kallaðir þeir sýslumenn, er þá voru til staðar á Íslandi, og var það eptir þeirri tilhögun allt undir kasti komið, hvað vel þeir voru fallnir til að vera yfirdómendur eða ekki.

V. Finsen: Eg vil geta þess, að því leyti menn hafa talað um vantraust í nefndarálitinu á landsyfirrættinum, að eg get ekki skilið það svo, og eg hef ekki undirskrifað það í þeim skilningi. En það var þessi grundvallarregla, að fleiri sætu í yfirdóminum, sem nefndinni þótti góð og gagnleg, og er það sama skoðun, sem hér kom fram 1853 á þinginu, og í þeirri nefnd var hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður.

P. Jónassen: Eg lét í ljósi, þegar mál þetta var rætt til undir-búnings, að mér þætti það æskilegt, að dómendunum í landsyfirrætt-inum yrði fjölgað, en tók jafnframt það fram, að það væri ekki líklegt, að þetta gæti komið á, að svo stöddu. Mér þykir uppástúngan eðlileg; hún fer ekki fram á annað en tryggingu dómanna, og hún leitar hennar á öldungis eðlilegan og venjulegan hátt, í fjölgun dómendanna; því það gildir hér, eins og í öðrum efnum, að betur sjá augu en auga, eins og nefndarálitnið segir. Það lýsir því eingu vantrausti á lands-yfirrættinum, þó bæninni um fjölgun dómendanna sè farið á flot, og eg er fyrir mitt leyti sannfærður um, að bænin er ekki orðin til af þessari ástæðu, og eins um það, að hinir heiðruðu nefndarmenn hvorki í eigin eða annara nafni hafa viljað leggja þá meiningu í orð sín í nefndarálitinu, að vantraust á landsyfirrættinum ætti sèr stað í landinu. Það, sem einkum mælir fram með fjölgun dómendanna, er í mínum augum það, að landsyfirrætturinn er í ýmsum málum seinasti dómur, og þetta er, einkum í sakamálum, mikilvægt atriði, og auglýnilega þess eðlis, að það er umvarðandi, að öll sú trygging fyrir rættvísun dómi, sem unnt er, eigi sèr stað; en hún er, að mínu

áliti, yfir höfuð meiri, þegar 5 dæma, en 3, þó það sé sjálfsagt, að út af þessu geti borið, en það raskar ekki reglunni.

En það er hér eins og optar, að það er annað, hvað manni þykir æskilegt, og annað, hvað maður getur feingið eða vonast eptir að geta feingið; fêleysið er hér, eins og vant er, til fyrirstöðu, að minnsta kosti að svo stöddu, og því verð eg að álíta það hyggilegast, að fara í þetta skipti ekki leingra fram í málið, og það því heldur, sem hinn heiðraði *konúngsfulltrúi* fyrir stuttu lét þínginu í ljósi, að stjórnin ekki sæi ráð til að fjölga dómendunum í yfirrættinum vegna kostnaðarins, sem af því leiddi.

P. Sigurðsson: Mér þykir mál þetta að vísu mjög merkilegt, því það er tilgangurinn, að tryggja betur þann efsta dómstól, sem við eigum í landinu, og er í mjög mörgum málum sá efsti og síðasti dómstóll; því þau mál eru mörg, sem ekki verða vegna laganna leingra lögð, og svo skortir flesta fê til, að leggja mál sín undir úrslit hæstarættar. Eg hef samt ekki heyrt alþýðu hafa neitt vantraust á yfirdóminum, eins og hann er. Það vilja allir, að hann sé sem tryggastur að orðið gæti, og er mest þá undir því komið, að þeir, sem rættinn sitja, séu rættvísir og menntaðir vel. Það væri að vísu eðlilegt, að 12 manna dómur væri meir tryggjandi en 6, og einkum eins og sú forna rættarvenja leyfði málspörtum að ryðja menn úr dómi; því hvað sem fjöldanum líður, þá álit eg það mest vert, að dómsvaldið sé sem mest fráskilið öllum öðrum störfum. En að biðja um fjölgun margra embættismanna álit eg nokkuð ísjárvert, eins og nú stendur á fyrir vorum landshluta, og svo er mér óljóst ástand konúngsveldisins yfir höfuð, hvort það er heldur af efna- eður vilja-leysi, að stjórnin sýnjar okkur um fê til þarflegra fyrirtækja, þó það að okkar áliti sé samt brýn skylda hennar. Breytingaratkvæði því, er þíngmaður Reykvíkínga tók sér, er eg allveg mótfallinn, því eg held, að það gjörði rættinn miður tryggjandi en áður, því, eins og eg sagði áður, ættu dómarar að vera fráskildir öllum öðrum störfum, og það álit eg einhvern hinn vesta galla á dómreglu vorri, að sýslumenu jafnframt því, að eiga að gegna dóm-araverkum, og það optar einir, hafa jafnframt á hendi svo margt annað, svo sem fógeta- og öll valdstjórnar-verk (*Jón Guðmundsson: Rætt*), því svoieðis stjórnarregla með niðurskipun dómsvaldsins getur aldrei orðið tryggjandi; mér sýnist því eins mikil þörf að gjöra um-bót á þessu, eins og að auka landsyfirrættinn að svo komnu; það var líka 1853 beðið um aukið vald hans, jafnframt því að við feingj-

um löggjafarvald sjálfir, eins og eg áleit að þá þyrfti að vera. En löglærða talsmenn við yfirréttinn álít eg þarflæga, því í mörgum *privat*-málum mun dómariinn ekki hafa köllun til að dæma annað, en það, sem er reglulega lagt undir dómsúrslit hans. En hver skaði og kostnaður það er hlutaðeigendum, að máli þarf að vísa frá vegna formgalla, sjá allir. Að þessu leyti er eg einasta samþykkur nefndinni, en um dómendafjölgun mun eg greiða atkvæði móti henni.

P. Pétursson: Eg er samdóma hinum heiðraða 3. konúngkjörna þíngmanni í því, að þó mál þetta sé í sjálfu sér eðlilegt, sé þó best að fresta því í þetta sinn. Eins og þíngmaður Rángvellínga er eg öldúngis mótfallinn viðaukaatkvæði varaðingmanns Reykjavíkur, að láta fógætann í Reykjavík eða sýslumanninn í Gullbríngusýslu sitja í réttinum. Mèr þætti það mjög ísjárvert bæði vegna þeirra ástæða, sem þíngmaður Rángvellínga tók fram, og líka vegna þeirra mála, sem þeir hefðu sjálfir dæmt áður, því, þegar þau mál kæmu fyrir yfirréttinn, þyrfti að fá aðra í þeirra stað, og yrði á þessu svo mikill óstöðugleiki, að eg held þar yrði eingin trygging í fyrir réttinn, eða meiri víska fyrir góðu úrsliti málanna. Það er ekki heldur sagt, að þeir verði svo góðir lagamenn, sem til þess þyrfti; skilyrðið fyrir fógætaembættinu er, að maðurinn sé duglegt pólití, og góður í reiknínghi, en ekki svo lögkænska, og þá held eg, að það væri eun síður ætlandi, að sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu væri ætíð svo góður lagamaður. Eg álít því, að þetta gæti opt orðið skaðlegt, t. a. m. ef þessir 2 menn væru einum assessor samdóma í einhverju máli, þá bæru þeir hinn hluta dómendanna ofurliða, og þeirra atkvæði yrði að dómi, svo það yrði meiri hluti, sem nú er minni hluti. Þetta yrði og talsverður kostnaður, því einhverja þóknun yrðu menn þessir að fá, en stjórnin hefur ekki í ráðherrabréfinu lofað að láta neitt af hendi rakna til þessa fyrirtækis. Eg get því hvorki verið með uppástúngum þíngmanns Reykvíkínga í þessu, nè nefndarálitinu.

P. Sveinbjörnsson: Eg sé það nú á ræðum bæði hins 1. og 2. assessors, að eingu vantrausti sé lýst í nefndarálitinu á landsyfírréttinum, og verður það því landsyfírréttardómur, en eg verð þó að vera enn á þeirri meinínghi, sem eg hafði fyr, að þar liggi þó í vantraust á réttinum; því allir eru að tala um tryggingu. En því skyldu menn vera að tala um að tryggja nokkuð það, sem menn hefðu nóg traust á áður? Það þarf ekki að tryggja það, sem tryggt er. Mèr skilst ekki betur, en að einmitt í þessum orðum liggi fullkomið vantraust, og þó eg sé nú gamall orðinn, er þó blóðið í mèr nokkuð heitt enn þá.

St. Jónsson: Þó eg geti ekki búizt við, að það verði álitid sem héraðsdómur, sem eg segi um þetta mál, verð eg þó að geta þess, að eg hef ekki heyrt lýst vantrausti á yfirrættinum; en hvað málinu sjálfu viðvíkur, finnst mér sitt hvað, hvað nauðsyn er á fyrir oss, og hvað vèr getum feingið. Eg átti von á því, og svo verður optast, þegar eitthvað á að bæta hjá okkur, að efnaleysi er kennt um, svo mér kom það ekki óvart nú; en hitt furðar mig meira, sem að fyrir er borið, að skortur muni verða á hæfilegum mönnum, til þess að auka yfirrættinn með; en þó er gert svo mikið úr, hvað margir lesi lög við háskólann, og hvað kennslan þar sè góð og mikil, og er þá eptir því líklegast, að einhverjir kynnu að fást þaðan með fyrstu einkunn, og mætti þá moða töluvert úr þessum 20 háskólalærðu, áður farið væri að taka til þeirra úr lagaskólanum, sem, ef til vill, seint kemst á, svo það er aðra stundina borið fyrir, að embættin handa löglærðum mönnum sèu of fá, en hina stundina, að menn sèu of fáir í embættin, ef þeim verði fjölgað. Eg held fjölgun yfirdómendanna standi ekki í svo nákvæmu sambandi við fjölgun málsfærslumanna, að eg ímynda mér, að þeim mætti fjölga, þó dómendum ekki væri fjölgað, og væri þá betra að fá annað, fyrst líklega verður ekki hvort- tveggja fáanlegt.

P. Sigurðsson: Eg fyrir mitt leyti held ekki, að hinn heiðr- aði 1. konúngkjörni þingmaður þyrfti að bregða mér um vantraust á landsyfirrættinum, því eptir þeim núverandi efnahag vorum og kríng- umstæðum þókti mér ekki farandi fram á fjölgun yfirdómenda, en hélt það mundi vera bót, ef löglærðir menn yrðu settir sem máls- færslumenn, því þó eg sè ekki lögfræðingur, þá álit eg, að í einka- málum sèu þeir þarflegir, því málefni getur orðið vísað frá rættin- um vegna formgalla, sem ekki kann að vera dómara að bæta úr, en málsfærslumaður fyndi það skyldu sína; það sýnir líka, að þess er þörf, því optast eru þó brúkaðir, og það ólöglærðir, málsfærslu- menn hér við yfirrættinn í Reykjavík, og væru þeir óþarfir, þá mundu þeir ekki vera brúkaðir við rættina í Danmörku.

Framsögumaður: Mér finnst það miklu skipta, hvort vantraust eða traust væri haft á yfirrættinum, eða hvort meira traust yrði haft á fjölmennari dómstól; en nú sem stendur finnst mér, að traust sè haft á yfirrættinum, svo sem orðið getur, eptir því sem hann nú er skipaður; en að traust þetta er þó ekki fyllilegt, það sjá menn af því, að menn skjóta svo mörgum málum til hæstarættar, og sýnir það, að menn hafa betra traust á honum, og af hverju? alls ekki af því að menn beri

beint vantraust til yfirdómsins, heldur af því menn treysta, sem eðlilegt er, þeim dómstólnum bezt, sem konungur hefur gjört tryggvastian, með því að hafa hann lág-fjölskipaðastan.

Eg verð að vera sandóma hinum heiðraða 4. konúngkjörna þíngmanni og þíngmanni Rágvellínga um atkvæði þíngmanns Reykjavíkur, því eg ætla það mjög vandborið upp og varúðarvert. Mig furðar annars á, að hinn 4. konúngkjörni þíngmaður ekki skuli með neinu móti geta munað það, að það kom beinlínis til tals í lagaskólanefndinni, að fê til hans mundi ekki fást úr konúngssjóði, eptir því sem hið auglýsta brêf stjórnarinnar hljóðaði; einmitt þess vegna hafði nefndin þetta varaatkvæði, sem hún hafði, um, hvernig ætti að ná saman fê hér á landi. Þetta sýnir nefndarálitið, sem var hér til umræðu í gær og atkvæðagreiðslu; og verð eg að segja þetta minnisleysi þíngmannsins sorglegt, og eins fyrir það þó hann, nefndarmaðurinn sjálfur, skytist undan merkjum, og greiddi atkvæði gegn því.

P. Pétursson: Það er satt, sem eg áður sagði, að hið áminnzta brêf stjórnarherrans kom aldrei til umtals í lagaskólanefndinni; þar á móti kom það til umtals, að stjórnin kynni að verða treg til að leggja fê úr ríkissjóði til stofnunar lagaskóla hér, og þess vegna greip nefndin til þess neyðarúræðis að biðja um til vara, að þessi kostnaður mætti leggjast á landið. Annars er þetta því máli óviðkomandi, sem nú er verið um að tala, og eg vildi feginn ekki þurfa að tala um þau mál, sem þegar eru útkljáð. Það er heldur ekki rétt sagt, að eg skytist undan merkjum í nefndinni, þó eg gæfi atkvæði móti því, að kostnaður til lagaskólans yrði lagður á landið, því þetta var aldrei annað en neyðarúræði fyrir nefndinni. Brêf stjórnarinnar kemur því ekki við hér.

G. Brandsson: Eg ætla að lýsa því yfir, að eg ekki hef heyrt talað um mistraust á yfirrættinum, og heldur ekki sè eg það á nefndarálitinu. Það hefur verið talað hér um aðra tilhögun á sveitastjórn en þá, sem nú er; er þá hreppstjórunum álasað þar fyrir? Það er annars samkvæmt hugsunarhætti þessara tíma, að treysta betur mörgum en fáum, þess vegna er og alþíng skipað heldur fleirum en færri mönnum, að í því álízt meiri tryggíng; en hvað réttast er í þessu, um það dæmi eg ekkert; raunin verður ólygnust í því sem öðru. Málið er reyndar nú borið upp nokkuð öðruvísi en 1853, en eg held samt, að mætti fresta því, vegna þess það stóð þá í sambandi við stjórnskipunarmálið, svo það er nú eins og slitið út úr heild þeirri, sem það þá var í, og ef því yrði

nú ráðið til lykta, gæti skeð, að sæjust seinna einhver vansmíði á því, þegar stjórnarskipunarmálið væri komið í kríng. Hvað höfðatölunni viðvíkur, er eg á sama máli og þingmenn sumir, sem halda, að hún muni segja lítið, ef illa tækist að velja þau, og mundi þá verða að litlu gagni, þó landfógeti og sýslumenn í Gullbríngusýslu eða Borgarfjarðarsýslu væru teknir með í yfirrættinn, því fyrst er óvíst, hversu vel mönnum þessum kynnu að verða lagin dómara-verk, og svo gæti þetta riðið í bága við embættisannir þeirra; þar á móti held eg væri betra að hækka laun þeirra yfirdómenda, sem nú eru. Eins og nú á stendur, vil eg því alls ekki samþykkja nefndarálitið, svona lagað, þó mér finnist það vera sitt hvað, sem mælir fram með því.

Forseti: Þar eð nú einginn af þingmönnum vill taka til máls, álit eg undirbúningsumræðu máls þessa lokið.

Þar næst kemur þá eptir dagskránni til undirbúningsumræðu þegnleg uppástunga um að löggilda Sauðárkrók, o. s. frv., sem kaupstaði.

Nefndarálitið var afhent framsögumanni nefndarinnar, þingmanninum úr Mýrasýslu, *J. Sigurðssyni*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Vér, sem skrifum nöfn vor hér undir, erum kosnir af því heiðræða alþingi í nefnd, til að íhuga og segja álit vort um uppástungur þingmannanna í Skagafjarðar- og Mýra-sýslum.

Frá hinum fyr nefnda kemur sú uppástunga, að sérhverjum, sem vill, verði gefið leyfi til að verzla á Sauðárkrók og byggja þar, og hinum síðar nefnda, að Straumfjörður og Brákarpollur verði gjörður að löggildum kauptúnum, og Krossvík í Borgarfjarðarsýslu löggilt sem kauptún, eður til vara, að inn- og út-lendum lausakaupmönnum leyfist að verzla þar á sjó.

Eptir að vér erum búnir að íhuga þetta mál og ræða það á fleiri fundum, leyfum vér oss að bera upp um það álit vort, sem fylgir:

Það er í eðli sínu, þó menn, eins og hagar til á landi hér, óski, að því leyti unnt er, að geta komizt hjá þeim laungu, örðugu og kostnaðarsömu kaupstaðarferðum, og lángi til þess, að geta öðlazzt verzlunarstaði sem næst sèr, og undir eins notið sem bezt þess hagnaðar, er af hinni frjálsu verzlun kynni að leiða; en þó nú bænar-skránnar sèu af þessu upptalda þannig til orðnar, og sèu að því leyti á góðum rökum byggðar, þá fylgdum vér eindregið þeirri skoðun, að það sè ekki æskilegt, hvorki frá sjónarmiði landsmanna nè

verzlunarinnar, að verzlunarstaðir fjölgi eður byggist, þar sem þeir ekki hafa verið áður, án yfirgnæfandi ástæðna, og ei heldur gæti það tekizt til greina, sem í sumum af þessum bænarskrám er beðið um, að inn- og út-lendum lausakaupmönnum leyfist uppsigling og verzlun á sjó, þar sem eingin löggilt kauptún eru, þar það er gagnstætt þeim grundvelli, sem tilskipunin af 15. apríl 1854 er byggð á. Vær skulum þá án leingri inngánga stuttlega lýsa þessum stöðum, sem bænarskrárnar nefna.

1. Straumfjörður. Þar hefur áður fyrir verið löggiltur verzlunarstaður, en lagzt niður af sjálfu sér vegna lítillar aðsóknar, eins og þángað geta að eins sókt 2 sveitir Mýramanna, og því ekki orðið þeirri sýslu að sannarlegu gagni, að löggilda þar kauptún; þess vegna finnum vér einga ástæðu til að mæla með því, sem bænarskráin fer fram á.

2. Brákarpollur. Eftir afstöðunni liggur kauptún á þessum stað allvel við fyrir Borgarfjörð og austurhluta Mýrasýslu og mætti verða til mikils hagræðis fyrir margar sveitir, en þessi staður er lítt kunnur, innsigling og höfn ekki mæld upp, eður könnuð af þar til hæfilegum mönnum; yrði því skoðunargjörð að ganga á undan, áður leyft yrði að stofna kauptún á þessum stað, svo vissu yrði feingin fyrir því, að innsigling og höfn sé ekki undirorpin neinum verulegum annmörkum; þess vegna getum vér ekki ráðið þinginu, að aðhyllast þessa bæn að svo stöddu.

3. Krossvík í Borgarfjarðarsýslu. Bænarskrá þeirri, sem biður um, að hér sé löggilt kauptún, finnum vér það til meðmælis, að þar er innsigling hin bezta, skipalega rúmgóð, höfn allgóð og hentugt og fallett kauptúnssæði, og horfir allvel við verzlun fyrir Borgarfjarðar- og Mýra-sýslu-innbúum, enda hefur verzlun lausakaupmanna á þessum stað um 8 ár — frá 1847 eftir konúnglegu leyfi — gefið reynslu fyrir því, að verzlun þar hefur fært innbúum nefndrar sýslu æskileg not og hagræði.

Þar hagar svo til, að fjöldi innbúanna úr báðum sýslunum hafa hér sjáarútveg mikinn, og eiga þannig mikinn hluta þúngavöru, fiskinn, á staðnum, og ferðast menn því þángað iðulega bæði sjóveg og landveg. Það dylst heldur ekki fyrir oss, að þeim 2 sýslum, Borgarfjarðar og Mýra, sem eingan verzlunarstað eiga innan endimarka sinna, verður ekki borgið í tilliti til frjálsrar verzlunar með Reykjavíkurkaupstað, því þó leið sé ekki laung á sjó frá Krossvík til Reykjavíkur, er hún háska og tálmunum undirorpin, og fer

4. Sauðárkrókur. Sú þrábeðni, að fá þenna stað löggiltan til verzlunar, sem á sér hér stað, vottar, að hlutaðeigendum þykir mjög umvarðandi, að hér geti stofnast verzlun, og þegar á allt er litið, virðist líka margt og mikið að mæla með þessum stað sem verzlunarstað; hér er höfn rúmleg og góð, húsastæði mikið og allhagfellt, og liggur haganlega fyrir sveitinni; þar á móti er höfnin á Hofsós og Grafarós slæm og hættuleg, og í hvorugum þessum stað svæði, sem byggt verði á hús fyrir verzlun. Þykir oss því líklegt, að færi svo, að Sauðárkrókur yrði löggiltur verzlunarstaður, að þángað mundi þá smámsaman dragast, eins og á einn stað, öll aðalverzlun sýslunnar, og Grafarós að minnsta kosti verða alveg sluttur yfir á Sauðárkrók, en Hofsós-kauptún, þó þessu yrði framkvæmt, eingu miður farið en áður, því, eins og nú er komið, er þar lítil verzlun, og vörubyrðir litlar, svo kauptún á Sauðárkrók dregur í raun rættirí ekkert úr verzlun á Hofsós, því þeir, sem mest og einkum mundu verzlun á Sauðárkrók, fara nú jafnaðarlega á Skagaströnd eður Akureyri. Því verður og ekki neitað, að það er í sveitamanna og verzlunarinnar réttskildan hag, að koma upp góðum og haganlegum verzlunarstað fyrir Skagafjarðarsýslu, og þar sem þetta getur komið á eftir álitu voru einungis með því, ef löggilt kauptún kæmist upp á Sauðárkrók, leyfum vèr oss að mæla með því, að þingið beiðist þess, að kauptún megi byggjast þar.

1. Að við Krossvík í Borgarfjarðarsýslu megí reisa kauptún.
2. Að við Sauðárkrók í Skagafjarðarsýslu verði leyft að byggja löggiltan verzlunarstað.

J. Samsonsson. *J. Sigurðsson,*
framsögumaður. *P. Jónassen,*
með skírskotun til míns
ágreiningsatkvæðis.

452

Undirskrifaður hefur ekki getað orðið sínum heiðruðu meðnefndarmönnum samdóma, viðvíkjandi stofnun kaupsins við Krossvík, einkum vegna þess, að honum skilst ekki betur, en að slík ráðstöfun komi beinlínis í bága við þá skoðun, sem þingið yfir höfuð og stjórnin sèr í lagi virðist að hafa aðhyllt, að kaupstúnum hèr á landi ekki beri að fjölga fram yfir það, sem nú er, án öldungis yfirgnæfandi ástæðu, svo verzlunarkraptarnir dreifist ekki allt of mikið, heldur geti dregist saman að vissum stöðum, þar sem með þessu eina móti er mögulegt, að frjáls verzlun geti átt sèr hèr stað og haft nokkra þýðingu.

Nú getur mér ekki skilist, að það sè nein yfirgnæfandi ástæða til þess, að stofna kaupstún það, sem hèr ræðir um, því Krossvík liggur, eins og sjá má af uppdrætti landsins, allskammt frá Reykjavík, þegar farið er sjóveg, eins og optast á sèr stað bæði frá Akranesi sjálfu, og sveitunum, sem liggja næst þar við, og sè ekki *yfirgnæfandi* ástæða fyrir hendi, þá virðist mér bæniuni vera farið ófyrirsynju á flót, og að svo sè í raun og veru, virðist enn fremur ljóst, þegar það athugast, að vöruflutningar eru nú leyfðir innlendum kaupmönnum, svo frjálsglega, að þeir mega flytja og sækja vörur, hvert þeir vilja til landsbúa, og það er alkunnugt, að kaupmenn frá Reykjavík senda á ári hverju skip sín til Krossvíkur með vörur sínar, og taka íslenzkar í staðinn. Með þessum hætti er því þeim örðugleika, að nálgast nauðsynjar sínar úr kaupstaðnum, og að koma vörum sínum þángað, aðalástæðunni fyrir fjölgun kaupstúnanna, að minnsta kosti á þeim stað, sem hèr ræðir um, algjörlega rutt úr vegi. Yrði leyft að stofna kaupstún við Krossvík, dreifðist við það verzlunarkraptur Reykjavíkur, sem eg, þegar á allt er litið, hlýt að álíta skadlegt, og hlutaðeigandi sveitarbúar hefðu í annan stað eingan sannan hagnað af slíkri ráðstöfun í aðra hönd, því reynslan er búin að sýna það og sanna, að það er ekki í grennd við *smá-kaupstúnin* okkar — og annað getur kaupstún við Krossvík varla orðið — að hagsæld landsbúa stendur í mestum blóma, og að vísu held eg það megi fullyrða, að hagar Akranesínga ekki sè orðinn að nokkru blómlegri, síðan siglíngrin hófst til Krossvíkur, nema miður sè.

Þegar því á allt er litið, virðist mér það sè auðsætt, að þingið eigi ekki að mæla fram með því, að kaupstún verði löggilt við Krossvík á Akranesi, eða breyting gjörð í því tilliti frá því, sem nú er.

Reykjavík, 19. júlí 1855.

P. Jónassen.

Framsögumaður: Þetta nefndarálit er nú, eins og menn sjá, með tveimur álitum, nefnilega meiri og minni hluta nefndarálit. Hvað viðvíkur löggildingu kaupsins við Sauðárkrók, þá var nefndin öll á einu máli, að það væri bæði landsbúum og verzlunarmönnum hollt, að biðja um það, og þarf eg því ekki að tala neitt frekar þeim pósti viðvíkjandi.

En vegna þess, að hér er komið ágreiningsálit viðvíkjandi Krossvík, þá verð eg að fara þar um nokkrum orðum, áður eg sezt niður. Það er þá sú fyrsta ástæða minni hlutans fyrir álitinu, að það muni vera skoðun þingsins og jafnvel stjórnarinnar, að það sé hollara fyrir verzlunina, að kraptar hennar dreifist ekki, heldur geti dregist saman á vissa staði. Við inngangsumræðu þessa máls lét eg það strax í ljósi, að eg ekki væri fráhverfur þessari skoðun, að því leyti, að mér ekki þækti æskilegt, að margir og óverulega smáir kaupstaðir kæmu upp; en að hinu leytinu áleit eg það of lítið, að Reykjavík drottnaði ein í allri Faxabugt. Á þessari sömu skoðun var líka meiri hluti nefndarinnar og nefndin öll. Því var það, að hún gat ekki aðhyllt þá bæn, að löggilda kaupsin á Straumfirði, þar það einungis væru 2 eða 3 sveitir, sem gætu haft gagn af því, og þess vegna gæti ekki kaupsin þar orðið svo stórt, að það verkaði neinn almennan hag landsbúa, eða gæti tekið við neinum töluverðum krapti frá aðfærandi verzlun.

Með Brákarpolli vildi eg heldur mæla, þar hann blasaði vel við mörgum sveitum Borgarfjarðar á báðar hliðar og líklegt var, að þar gæti komizt töluvert verulegur verzlunarstaður á fót, sérdeilis með sveitavöru og líka sláturfê. En þar strax við inngangsumræðuna var af einum helzta þingmanni hreift mótnælun, og innsigling og höfn þar ekki talin sem tryggust, þá sá eg, að þingið mundi ekki taka mína sögusögn gilda um dýpt fjarðarins og kosti hafnarinnar og staði verzlunarhúsa; og sá nefndin það, að fyrst yrði að fá upp-mælda dýpt fjarðarins og skoðunargjörð hafnarinnar, og þar um vitnisburð þar til settra áreiðanlegra manna; þess vegna dygði ekki, að fara þessari bæn á flót í þetta sinn. En til þess að ráða þó nokkra bót á þessu kaupsnáleysi fyrir þessar 2 sýslur, þá virtist nefndinni sanngjarnt, að halda sér að Krossvík, þar bæði hefði hún áður feingið meðhald þingsins, og verzlunarleyfi hefði þar áður feingizt frá stjórninni, og innsigling og höfn væri þar góð, og verzlun hefði nú í 8 ár haldizt þar við og reynzt þar vel. Sá nefndin líka, að þar mundi geta komizt upp verulegur, já töluvert stór kaupstaður; því

fyrir utan Akranes og þær 4 kríngliggjandi sveitir fyrir utan Skarðsheiði, sem sjálfsagt mundu höndla þar, þá eru fyrir innan Skarðsheiði og vestan Borgarfjörð (þegar á Straumfirði væri ei verzlun) 12 sveitir, sem mundu sækja verzlunarstað á Akranesi, og yrði þá verzlunarstaður sá svo kraptmikill, að hann gæti víst tekið á móti höndlun við innlenda og útlenda lausakaupmenn.

Sú önnur mótbára er af minni hlutanum færð á móti kaптúni við Krossvík, að þaðan sè svo stutt til Reykjavíkur. Þetta er meir en satt, og það er ekki vegna Akurnesínga sjálfra, sem eru á sjávarbakkanum, og geta gripið daginn, þegar hann ber að, að fleygja sèr suður, að meiri hluti nefndarinnar vildi biðja hèr um verzlunarstað. Það er vegna þeirra 12 sveita, er eg nefndi áðan, fyrir innan Skarðsheiði og vestan Borgarfjörð; það er ekki stutt leið frá þeim til Reykjavíkur; og þá menn frá þessum hèruðum eru komnir á Akranes, vantar þá opt bæði skip og veður til Reykjavíkur, og mega því opt liggja þar vikuna út, eður fara jafnnær heim aptur; og þó þeim gefi, þá munar þá, sem svo eru langt komnir að, um viðbótina af Akranesi og suður, 3 vikur sjóar, og það slæman sjó.

3. ástæðan minni hlutans fyrir hans ágreiníngi er, að verzlunarstaður á Akranesi mundi draga verzlunarkrapt frá Reykjavík, en þessi skoðun er nú aldeilis gagnstæð minni skoðun, því ef löggiltur yrði verzlunarstaður við Krossvík, þá gjöri eg ráð fyrir, að Reykjavíkurkaupmenn og reiðarar mundu sjá sèr hag, að setja þar sölubúðir, eins og þeir hafa sèð sèr hag að hafa sölubúðir í Hafnarfirði og Keflavík; því eptir lögunum má ekki hver þeirra hafa nema eina sölubúð í hverjum kaupstað, allt svo ekki nema eina í Reykjavík; geta þeir þá selt að því skapi meira og útvíðkað höndlun sína með því að hafa sölubúð á Akranesi. Eptir því sem þeir geta útvíðkað höndlun sína og selt meira, eptir því auka þeir sèr meiri ábata og höndlunarkrapt, sem sjá má af því, að þeir vinna það til, að útbúa hèðan frá Reykjavík lausakaupmenn með vörur að selja vestur um allt land, og norður á Borðeyri, og láta þó jafnvel selja þar með betra verði en hèr, til að koma út sem mestri vörunni. Og með því að höndla eins og aðrir kristilegir menn á Akranesi, gætu þeir haldið þeim verzlunarkröptum og verzlunarmönnum, sem þeir annars missa, ef þeir halda þeim sama hætti, sem þeir hafa haft núna í 2 ár, að gánga á eptir smákaupstöðum með prísana, og svo, að segja þá aldrei upp fyrri en á veturna. Með

Þessu móti missir Reykjavík fjölda höndlunarmanna, bæði af Mýrum og úr Borgarfirði, sem fer bæði vestur að Búðum, vestur á Stykkishólmi og norður á Borðeyri. Þessum verzlunarmönnum hieldu Reykjavíkurbúar öllum, ef þeir drifu ærlega höndlun á Akranesi. En nú er eptir að tala um það einasta höfuðatriði málsins, sem meiri hluti nefndarinnar sèr í lagi hafði fyrir augnamið, það var, að greiða gáng því veitta, tilvonanda verzlunarfrelsi, og sjá fyrir því, að þessar 2 kaupstaðarlausu sýslur gætu, eins og önnur landsins hëruð, haft not af þeim hagnaði, er með því kynni að bjóðast. Þetta atriði lætur minni hlutinn öldúngis óhrært. Það vita þó allir, að eptir lögunum 15. apr. 1854 mega þó hvorki innlendir nè útlendir lausakaupmenn koma nema á löggilta verzlunarstaði; og fáist eingin löggiltur verzlunarstaður í Borgarfjarðar- eða Mýra-sýslum, þá eru innbúarnir í þeim settir hjá öllu verzlunarfrelsi (því það er innifalið í verzlun við lausakaupmenn), og það er merkilegt, ef Faxabugt öll skal vera þrælbundin því verzlunaroki, sem Reykjavík ein vill á leggja. Það er þá sjáanlegt, að einginn sveitamaður í allri Faxabugt hafi nokkur not ennar frjálsu verzlunar, því þegar að utanríkis-þjóð eða lausakaupmenn koma á Reykjavík, þá gjöra kaupmenn þar annaðhvort, að þeir kaupa af þeim og selja það svo aptur landsbúum með sfnu vanalega uppskrúfaða verði, eða þeir kaupa ekkert af þeim, og mega hinir þá fara jafnnær í burt og flýja alla Faxabugt; því þá mega þeir hvergi koma að landi, fyr en vestur undir Jökli. Mèr þækti þá líklegt, að þeir kæmu ekki híngað í næsta sinni aptur.

En ef löggilt kauptún væri á Akranesi, mundu lausakaupmenn, þá þeir væru búnir að sýna skilríki í Reykjavík, skjótt hverfa að Krossvík, hvar þeir fljótt gætu náð akkorðum við marga sveitamennt.

Eg gjöri mèr líka vissa von, að konúngur vor yrði fús á, að veita þá bæn, að löggilda Krossvík; því þar hann hefur veitt verzlunarfrelsi, þá mun hann vilja, að allir verði þess aðnjótandi, eins Borgarfjarðar- og Mýra-sýslubúar, sem aðrir, og eg vona, að einginn þíngmanna ætli stjórnninni þá ósanngirni, að hún með synjun þessarar bænar vildi verja frelsinu land fyrir öllum endimörkum þessara sýslua, og eg vil biðja þíngmenn, og vonast svo góðs til þeirra, að þeir unni oss innbúum Borgarfjarðar jafnrættis við aðra landsins innbúa, og mæli með því, að við megum fá þessa umtöluðu höfn löggilta, þar eð náttúran hefur þó gefið hana.

G. Brandsson: Það eru nú sex ár, síðan fyrir þingið komu bænarskrár um að löggilda Krossvík á Akranesi, og þá var beðið um siglín- og verzlunar-leyfi á nokkrum stöðum í Gullbríngusýslu, en þar þetta gat ekki feingizt, svo þögnuðu bænir um þetta, af því kaupmenn feingu leyfi til uppsiglingar og verzlunar á hverri vík, sem þeir álitu skipum sínum fært að koma á; því þó hin svo kallaða kramvara væri verzlun þessari undanskilin, þókti lítið í það varið hjá hinu, sem fækkst. Mær getur nú alls ekki skilizt, að svo brýn nauðsyn sé til, að Krossvík sé löggilt, sem framsögumanninum segist, þar hún ekki liggur langt frá Reykjavík, og væri svo, þá mætti þó vera enn meiri nauðsyn á kaupstað fyrir Skaptafellssýslu, sem eingan kaupstað hefur; því þó 1849 væri beðið um, að setja mætti kaupstað við Papa-fjarðar- eða Hornafjarðar-ós í sýslu þessari, þá hefur sú bæn ekki verið heyrð. Fyrir mitt leyti er eg meira meðmæltur Brákarpolli en Krossvík, af því hann er leingra burtu hëðan, og þörf þeirra, sem þar eru nálægt, því meiri en hinna, sem hër eru nær, því þó eg ekki hafi mikla ást á Reykjavík, þá vil eg þó fremur hlynna að henni, heldur en draga úr henni allt magn. Menn verða þó að gæta þess, að hër er skóli og sitt hvað annað, sem vër viljum ekki missa; það er verið að tala um að auka landsyfirréttinn hërna, að koma upp lagaskóla, að setja hër þriggja manna yfirstjórn landsins, og sitt hvað annað. Þess vegna álít eg óhyggilegt, að vilja nú sundra þeim litlu verzlunarkröptum, sem hër eru, því Reykjavík og stofnanir þær, sem hër eiga heima, munu að nokkru leyti standa og falla með þeim. Ekki láu eg þeim, sem beðið hafa um löggildingu Krossvíkur, þar það að miklu leyti er Reykjavíkurkaupmönnum að kenna, af því verð á ýmsum vörum opt og einatt kann að vera betra í útkaupstöðum, heldur en þar, og ættu kaupmenn hër að láta sér þetta að kenningu verða, þar annars gæti skeð þeir staðu tæpt. Eg get ekki séð, hvað unnið er við, að kaupmenn fari að byggja sölubúðir við Krossvík, það er kostnaðarsamara að þurfa að byggja hús og halda mann þar með miklum launum, heldur en að senda skip á kaupféðinni, sem landsbúum þó — þegar á allt er lítið — getur orðið álíka notagott. Keflavík t. d., sem liggur nálægt Reykjavík, hefur opt verið kennt um, að hún sé eins og nokkurs konar selstaða frá Reykjavík, og því gætu kaupmenn ekki selt þar fyrir eins gott verð og hër, og enda, að Reykjavíkurkaupmenn yrðu að vinna það upp á vörunum, sem Keflavík væri þeim kostnaðarsöm; en sá eini búfasti kaupmaður þar, sem sjálfur á og hefur þar verzlun, mun ei þykjast skyldur til, að

gera mönnum betri kosti en aðrir, hvort hann svo gæti það eða ekki. Eg veit, að menn kvarta yfir, hvað aðflutningur sèu örðugir frá kaupstöðum til ýmsra héraða; en nokkuð er nú bætt úr þessu, þar þúnga vöru má selja af skipi á hverri vís, og er þetta öðruvísi en áður. Annars held eg, að fyrst sè bezt að sjá, hvaða stefnu hin frjálsa verðlan tekur, áður en við förum að biðja um kaupstaði handa henni fleiri en þá, sem nú eru til.

P. Sigurðsson: Eg skal ekki neita sögn þingmannsins um, að kaupmönnum sè leyft að flytja vörur á víkur og firði, en ekki eru þeir svo fúsir að gjöra það, og hef eg reynslu fyrir mèr í því. Allir vita, hvað Skaptafellssýsla liggur illa upp á örðugleika aðflutninga; sá eini staður, sem þar er tiltækilegur, eru Dyrhólar. Þángað hefur mátt flytja frá Vestmannaeyjum, því kammerráð Stephensen, þegar hann var sýslumaður Skaptfellínga, sókti um leyfið, og það fékkst; sendi þá kaupmaður Símonsén skip þángað með vörur og lukkaðist vel, en hver hagur það er Skaptfellíngum, þarf ekki að skýra frá; en þessu hættu kaupmenn, er eftir hann komu, því þeir vissu, að menn voru neyddir til að koma til þeirra. Eg held nú, að það væri hollt, að verðlan víðar væri leyfið, því þetta getur eftir verðlunarstaði og verðlunarkeppni, því þó kaupmenn sèu margir saman á einum stað, þá geta þeir mjög vel sameinað sig með verðlagið, og líka að fara sèr hægt að flutningum, því þeir vita, að sveitamenn verða að sækja þá til þeirra. Hafnarfjörður og Keflavík eru ekki langt frá Reykjavík, þó sjáum við nú t. d., að Reykjavík ekki hefur haft orku til að drepa Hafnarfjörð eða Keflavík, heldur hefur öllum þessum stöðum farið fram á undanförunum árum.

G. Brandsson: Um Dyrhóla verð eg að segja, að það er hæginn og illa valinn staður til verðlunar, og vil eg færa það dæmi til þess, að *Siemens* kaupmaður sendi eitt sinn skip þángað, og varð það að snúa aptur frá vegna brims; voru þó Skaptafellssýslubúar komnir þángað með vörur sínar, og mundi því tæður kaupmaður ekki hafa gjört það að gamni sínu að fara þaðan svo búinn, hefði hann sèð sèr annað fært. Sýnir þetta eitt með fleiru, að menn eru ekki svo vandir að, sem skyldi, þegar þeir eru að biðja um siglínga- og verðlunar-leyfi á ýmsum stöðum. Þingmaðurinn furðaði sig á, að Reykjavík ekki væri búin að drepa Hafnarfjörð og Keflavík, en eg vil geta þess, að Reykjavík stendur í nánu verðlunarsambandi við þessa staði, svo það væri víðlíka, sem Reykjavík þá ætti að eta sína eigin limi.

P. Sigurðsson: Viðvíkjandi því, sem þingmaðurinn sagði, að *Siemsen* kaupmaður hefði sent skip til Dyrhóla, og orðið að snúa aptur, þá mun það hafa komið til af því, að hann ekki hefur feingið með sér til ferðarinnar íslenzkan mann, sem þekkti vel til, hvernig þar stóð á, því ekki tjálr annað en vera á Vestmannaeyjahöfn, því þar getur kunnugur maður vitað, hvenær veður og hentugleikar eru, að flytja af skipi og á við Dyrhóla, og gripið þaðan tækifærið; en þetta getur ekki heppnast ókunnugum, og því gat Gísli kaupmaður þetta, að hann fór rétt að. Væri þar byggt hús til að láta í vörur, ef ekki komu kaupmannsins og bænda bæri saman, sem vel getur orðið, þegar svona stendur á, þá álit eg flutninga þángað hæga fyrir kaupmenn.

H. Kr. Friðriksson: Eg er nú reyndar einginn kaupmaður, og hef ekki svo mikið vit á verzlun, sem vera ætti og æskjandi væri, enda eru mjög ólíkar hugmyndir mínar um verzlunina og þingmannanna úr Mýrasýslu og Rángárvallasýslu; því að eg álit það til niðurdreps allri frjálsri verzlun, að margir smákaupstaðir séu, og það er líka kallað einkenni frjálsrar verzlunar, að kaupstaðir verði stórir og þeim fari fram. Smáu kaupstaðirnir dreifa verzlunaraflinu, og útlendir kaupmenn koma því síður til landsins; því að það er sannarlegur hagur fyrir hvern kaupmann, að geta selt varning sinn fljótt; en þegar kaupstaðirnir eru smáir, þá geta útlendir kaupmenn eigi selt nema í smákaupum, og verða, ef til vill, að fara á margar hafnir, og því verða þeir líka að selja varning sinn dýrar, en ef þeir gætu selt farninn fljótt á einum stað. Færi nú einhver kaupmaður að setjast að á Krossvík, þá annaðhvort verður hann undir eins að fara á höfuðið, eða draga talsverða verzlun frá Reykjavík. Krossvík er einúngis 3 vikur frá Reykjavík, og þær, að eg held, stuttar, og því er eingin ástæða til að biðja um kaupstað þar; það væri allt eins mikil ástæða fyrir Ísfirðinga að biðja um fleiri kaupstaði, og þar er betri höfn á hverjum firði, heldur en á Krossvík, enda eiga sumir þeirra þrisvar sinnum leingra í kaupstað, en Akurnesíngar og Mýramenn. Þegar talað er um, að stofna kaupstaði, þá verður að hafa tillit til, hvort að kaupstaðir geti þrífzt, og hafi stjórninni ekki tekizt að pína upp kaupstöðum, þá ætti þjóðin og alþingi líka að forðast, að reyna til að pína þeim upp. Sauðárkróki vil eg vera meðmæltur eptir þeim upplýsingum, sem eg hef feingið um, hvernig ástatt er í Skagafirði; því að öll líkindi eru til, að þar sé haganlegra kaupstaðarstæði en á Grafarós og Hofsó, og

að þessir kaupstaðir þá muni leggjast af, og því mun sá kaupstaður, sem stofnaður yrði við Sauðárkrók, verða aflmeiri, en þeir tveir, sem nú eru. En af sömu ástæðum, til þess að sundra ekki verzlunarafflinu, verð eg að mótmæla, að Krossvík verði verzlunarstaður. Það eru víða í kríng um landið betri hafnir en á Krossvík, og að biðja um kaupstað þar væri það sama, sem að biðja um kaupstað í hverjum firði eða vík í kríngum Ísafjarðardjúpi. Auk þessa ber og þess að gæta, að kaupmenn nú mega sigla með þúngavöru upp á hverja vík og hvern vog á öllu landinu og selja hana þar, og það er landsmanna eigin skuld, ef þeir færa sér eigi þann hagnað, sem leiðir af frjálsu verzluninni, réttilega í nyt, eða geta eigi komið vörunum að sér, sem kostnaðarminnst; eg get eigi vorkennt Borgfirðingum að ríða hærna suður í Reykjavík og semja um kaupin, og eins um flutning varnings þess, er þeir kaupa, heim til sín.

M. Andrèsson: Það eru einúngis fáar athugasemdir, sem eg ætla mér að gera, því þar sem verið er að tala um stofnan nýrra kaupstaða, og það í nágrenni við aðalkaupstaðina, þá held eg það sé af reynsluleysi beiðenda og annara, að einginn hefur orðið til að taka fram hið mikla óhagræði við þá *mörgu* kaupstaði, og það er vetrarverzlanin; eg álit í því efni mikið unnið við, að kaupmenn nú mega flytja þúngar vörur á hverja vík og verzla þar með nauðsynjavöru, því, að verzlan sé allt árið í kríng á þessum smákaupstöðum, ætla eg sé til mesta niðurdreps, og tala eg þetta, sem nærri má geta, frá sjónarmiði bænda, en ei kaupmanna, því það leiðir svo opt ófor-sjála bændur til þess að sóa vörum sínum út í ótfma, í stað þess að þeir hefðu átt að geyma þær, og jafnframt kaupa þeir meira, en vera bæri, af ónauðsynlegri vöru, sökum þess að þeir eiga svo skammt að verzlunarstaðnum. Eg vil því alls ekki samþykkja það, að kaupstað skuli löggilda á Krossvík; en með Sauðárkrók finnst mér vera annað mál, þar kríngumstaður tala fyrir því, eptir sem eg hef nákvæmlega tilspurt, og líklegt er, að hinir 2 kaupstaðir leggjast niður, nefnil. á Hofsóss og Grafarós, svo snart sem upp kemur kaupstaður á Sauðárkrók.

J. Samsonsson: Það gleður mig mjög, að heyra þá sanngirni þíngsins, er mælir fram með Sauðárkrók, að hann verði framvegis leyfður verzlunarstaður, því hann er af náttúrunni til lagaður verzlunarstaður, bæði í tilliti til lands og sjóar. En hins hef eg áður getið, að eg vil ekki mæla fram með mörgum smáum og aflausum verzlunarstöðum í Skagafjarðarsýslu, heldur að eins einum á Sauð-

árkrók, eins og þeim stað, er líklegastur er til, að verzlun geti þrífzt á framvegis; samt ætlast eg til, að Hofsós-höndlun verði við á sínum stað vegna þeirra, er þeim megin Skagafjarðar næst búa, og annars mundu sæta erfiðari aðfærslu, ef þar væri ekki höndlun, á sama hátt, eins og hinir, sem í vesturparti sýslunnar nú sæta með þeirra verzlun, er sækja á Skagaströnd; því yfir höfuð að tala er verzlun þessarar sýslu komin að miklu leyti út úr sýslunni til framandi sýslna, Akureyrar og Skagastrandar. Við þetta eyðast og leiðast í burtu verzlunarkraptar sýslunnar sjálfrar, svo verzlun hennar veslast þannig upp ár frá ári, og orsakar skort á nauðsynjavörum í höndlaninni. Til þess að fyrirbyggja þetta, sýnist mér ráðlegast að draga saman aptur vörumagn sýslunnar, sem þannig er nú sundurdregið, og koma því inn í sýsluna aptur á þann staðinn, sem líklegastur er fyrir, að verzlunin geti helzt sameinast og þrífzt á, og það er á Sauðárkrók, hvaðan nábuarnir nú sækja margir verzlun vestur á Skagaströnd.

P. Sigurðsson: Eg er samþykkur þingmanni Árnesinga í því, að öll vetrarverzlan sé skaðleg, en haustverzlan er líka skaðleg, og að vera að kaupa uppsetta kramvöru fyrir niðursetta beztu sveitavöru; þetta eru stundum útsendarar kaupmanna, og er práng þetta jafnskaðlegt sveitamönnum, og vetrarverzlan; en allt þetta er ekki hægt að leggja niður, hvort sem einum kaupstað væri fjölgað eða fækkað. Eg fyrir mitt leyti tel það vísast, að það kynni að verða nokkuð minna, ef t. d. Eyrarbakki væri lagður niður, en hitt tel eg líka víst, að margir mundu, eptir sem áður, ekki kynoka sér við, að skreppa yfir heiðina til Reykjavíkur, og allt fyrir það vil eg þó ekki, að Eyrarbakki leggist niður.

G. Einarsson: Í máli þessu verð eg að vera samþykkur því, sem þingmaður Árnesinga sagði, og líti maður til verzlunar yfir höfuð, þá held eg sé mesta tjón að fjölga kaupstöðum of mikið, og það yfirgáangi hagnaðinn, sem getur orðið af kaupstaðarferðahæðinni. Það er ei nóg, að það sé aðgætt frá kaupmanna hlið, en það er líka aðgætandi frá hlið landsmanna. Það er að vísu vetrar- og haustverzlanin allræmest, sem, því er miður, allt of margir líða бага eða enda efnatjón af optsinnis, en sumarverzlunin verður líka ekki til hags fyrir armíngjana, sem dragast að smákaupstöðunum og eyða þar þeim munum opt fyrir óþarfa, sem þeir áttu að hafa sér til bjargar. Fyrir mitt leyti ætti eg að mæla fyrir Krossvík, sem þingmaður Dalasýslu, því mörgum Dalamanni yrði hagræði að því, en eg vil þó

ekki gera það. Á sama hátt álít eg og mesta skaða, að föst verzlun yrði á Borðeyri, og að kaптún væri byggt þar, og er það þó miklu betur tilfallið í alla staði, heldur en Akranes, þar sem er fjölmennt og þéttbýlt sjópláss, og get eg ekki annað álit, en að héraðinu þar yrði það til mesta tjóns.

M. Andrèsson: Þingmaðurinn úr Dalasýslu er nú að nokkru leyti búinn að svara fyrir mig, þar eg álít, að haustverzlan væri eins skadleg og vetrarverzlan, og í orðinu vetrarverzlan innifaldi eg með sjálfum mér haustverzlanina. Hvað þeim svo nefndu praungurum viðvíkur, þá er þeim ekki frjálsari gángur, þó kaupstaður sé fjærri, og það veit þingmaður Rángvellínga, að farið er að byrja á samtökum í okkar sýslum, til að hindra þá svo nefndu prángara frá því, að draga bezta bjargræði fólks, smjör og sauðfè, úr sveitunum fyrir uppsett kaupstaðakram og glíngur, svo eg verð af reynslunni jafnvel að vera á því, að það mikla hagræði, sem af því leiðir að eiga kaupstað nærri sèr, vinnist upp með þeim óhagnaði, sem það á hina síðuna hefur í för með sèr.

Framsögumaður: Mér finnst, sem sumir ekki hafi lagt réttan skilning í orð mín eða nefndarálit; eg hélt ekki með mjög smáum kaupstöðum, en ætlaði, að Krossvík með tímanum mundi geta orðið fullverulegur verzlunarstaður; það er borið fyrir, að stutt sé á millum Reykjavíkur og Krossvíkur á Akranesi, það sèu ekki nema 3 vikur sjóar; en það er ekki vegna Akurnesínga sjálfra, að hær er beðið um kaupstað, það er vegna sveitanna fyrir innan Skarðsheiði og vestan Borgarfjörð, og þaðan er ekki stutt til Reykjavíkur, 6 eða 7 vikur sjóar, og á landi langt og slæmt, sem allir vita, og þessum fjærleggjandi sveitum mundi kaupstaður við Krossvík ekki vinna hót meira tjón, en Reykjavík gjörir nú. Eg veit nú ekki, hvort Akurnesíngar, sem bæði eiga skip og geta gripið tækifærið, þegar gefur til Reykjavíkur, þar þeir búa á sjóarbakkanum, hvort þeir æskja svo eptir kaupstað við Krossvík; en einhverstaðar verða þó kaupstaðir að vera, því ekki væri gott, að einginn væri kaupstaðurinn. Mig furðar ekkert á, þó þingmaður Gullbríngusýslu kvarti ekki um aðflutningaleysi, þar 3 eru kaupstaðirnir í sýslu hans, og hann situr rétt mitt á milli þeirra; en það veit hann, að bæði í Keflavík og Hafnarfirði hafa sýslubúar hans opt notið betri kaupa hjá lausakaupmönnum, heldur en í Reykjavík fæst hjá fastakaupmönnum.

En fyrir Mýra- og Borgarfjarðar-sýslur er nú annað mál um að tala, þar sem einginn verzlunarstaður er fyrir öllum þeirra endimörk-

um, og einginn lausakaupmaður má að landi koma, frá Reykjavík og vestur að jökli; en feingist lögleyfður verzlunarstaður við Krossvík, þá væri ráðin töluverð bót á verzlun og flutningum fyrir báðar þessar sýslur; því menn úr Borgarfjarðardölum og Mýrasýslu eiga margar ferðir á Akranes, að vitja um hluti sína, og, svo að segja, dagleg viðskipti þar við menn, sem von er til; þángað eru ekki nema 1 og 2 hægar dagleiðir eða 3 vikur sjóar, ef sjóveg er farið; en það bakar töluverðan kostnað og tímatöf, að verða að komast þaðan og í Reykjavík, gefa undir hesta sína og kaupa skip til ferða, og bíða eftir veðri, og þó ekki sé vegurinn nema 3 eða 4 vikur sjóar, þá er sjór sá brimsamur og hættulegur, og því hafa líka nokkrir orðið kollvotir á þessari leið, og muna menn fleiri en ein dæmin þau, og hafa fremur orðið fyrir því sveitamenn, en Akurnesíngar, og er það af því, að þeim verður það, að taka djarfara leiðin og brúka veðrin, eins og þau gefast, þar sem Akurnesíngar geta valið góðu tækifærin, af því þeir eru við höndina, þegar vel lítur út. Það væri því mjög áriðandi fyrir þessar sýslur, að fá verzlun við Krossvík, og það væri rétt að setja hapt á verzlunarfrelsið fyrir þær sýslur, ef þingið vildi synja þeim um að framfæra þá bæn. Um vetrarverzlun þar þarf ekki að tala núna fyrst, því, þó þar væri leyfð verzlun, er ekki víst, að kaupstaður yrði byggður svo fljótt. Lausakaupmenn munu koma þángað fyrst, og af þeim mundu menn hafa góð not, eins og sýnir sig nú á Borðeyri.

Það hefur verið sagt, að það sé óþarfi, að fara að biðja um verzlunarstaði handa frjálsu verzluninni, meðan hún sjáist ekki, en ekki tekur til nema þurfi, og ekki getur frjálsa verzlunin gjört gagn, ef hún má ekki að landi koma, og eins og lögin voru tilbúin, eins verður að tilreiða henni staðinn.

P. Pétursson: Eg er á því, að ei sé bót að því, að fjölga verzlunarstöðum á landi hér. Eg hef nú heyrt marga hafa á móti Krossvík, en eingan á móti Sauðárkrók; en mér þykir þó ísjárvert, að setja þar verzlunarstað, því eg bið menn að aðgæta það vel, að menn mega ekki skoða verzlunarfrelsið frá sjónarmiði hægðarinnar eingaungu. Þingmaður Skagafjarðarsýslu hefur játað, að verzlunin er að dragast frá Hofsóss og Grafarósi til Akureyrar og Skagastrandar, en þar við kemur einmitt upp verzlunardeppni og góðir prísar, sem bæta mönnum upp að fullu ferðakostnaðinn. Það eru líka margar sýslur á landinu, sem eiga leingra í kaupstað, heldur en þó Skagfirðingar sæki á Skagaströnd og Akureyri, t. a. m. Rángárvalla-

sýsla og Skaptafellssýsla. Eg hef einga vissu fyrir, að þó kaupstaður komi upp á Sauðárkróki, að þá leggist niður kaupstaðurinn á Hofsóss og Grafarósi; því báðir þessir kaupstaðir hánga, á meðan þeir geta. Eg get því ekki verið fullkomlega sannfærður um, að það sé nytsamlegt eða nauðsynlegt að setja nýjan kaupstað í Sauðárkróki, að svo stöddu.

J. Pétursson: Eg ætla eigi að gefa atkvæði mitt fyrir því, að Krossvík verði löggilt kaupsíti, af því eg álít betra, að hafa fáa kaupstaði stóra, en marga litla. Í stóra kaupstaðinn er langtum meiri aðsókn af landsmönnum, en í hina litlu, og þángað flytjast langtum meiri vörur af landsmönnum; en því meira vörumagn sem þángað kemur, því fremur hyllast útlend skip að koma þángað, því þau geta þar langtum heldur og fljótar feingið farma í sig, en á litlu verzlunarstöðunum, sem fáir sækja til, og það hlýtur að hafa mikil áhrif á vörugangverðið til hins betra, hvort heldur kaupmenn kaupa hleðslur þessar til að selja þær aptur út frá sér, eður almenníngur getur náð kaupum við hina aðkomandi. Hverjum kaupmanni er og um það að gjöra, að ná í sem mest af vörum landsmanna og það sem fyrst, því þess optar sem hann getur víxlað vörum sínum, og því meiri, sem þær eru, því meiri verður gróði hans að vera, og því betri þrísu getur hann þá staðið sig við að gefa; þar sem nú nokkuð margir kaupmenn eru, eru þeir að nokkru leyti neyddir til að bjóða hver í kapp við annan í innlendu vörurnar, og aptur að halda útlendu vörunni í sem lægstu verði, þeir geta. En það er auðsèð, að, ef verzlun sú, sem nú er hér í Reykjavík, ætti að fara að sundrast á tvo staði, hlýtu af fyr tæðum ástæðum afleiðíngarnar að verða þær, að þrísarnir yrðu lakari á hvorum þessara staða fyrir sig, Reykjavík og Krossvík, en þeir eru hér nú. Menn segja, að þrísar hér í Reykjavík sèu lakari, en víða annarstaðar, en þetta er eingan veginn að öllu samtöldu, heldur þvert á móti betri; menn mega ekki beinlínis fara eptir því, sem mönnum er svo tamt, þó þrísarnir á stundum á hinum vanalegustu vörutegundum kunni annarstaðar að vera betri en hér; eg hef vítað, að kaupmaður hèðan sendi verzlunarskip á Stykkishólmi, og menn upp í Borgarfirði antignuðu því, hvað góða þrísu hann gæfi þar, og sögðu, að þrísarnir í Reykjavík væru langtum verri, en þegar öllu var á botninn hvolft, hafði þó kaupmaður þessi talsverðan meiri ábata við verzlun sína á Stykkishólmi, en ef hann hefði selt vörurnar hér með Reykjavíkurþrísu.

J. Samsonsson: Eg játa það nú að vísu sem satt, að Skagafjarðarsýslubúar geti hér eptir, eins og hingað til, sókt verzlun vestur á Skagaströnd, en því að eins, að þar sè þá ekki skortur á útlendri vöru líka, eins og nú ber stundum við, sem líka er náttúrulegt, þegar utansýsluverzlunaraðsókn er þar líka. Eg get því ekki láð Húnavetningum, þó þeir sèu óvinveittir verzlunaraðsókn Skagafirðinga til Skagastrandarhöndlunar, því mér finnst, að Húnavetningar eigi fulla heimtíng á, að fá á þessum þeirri sýslu tilheyrandi verzlunarstað allar nauðsynjar sínar, sem þar til eru, og það því heldur, sem þeir margir eru góðir efnamenn, sem geta borgað, og að þeir þannig sætu fyrir utansýslumönnum, þykir mér ekki tiltektavert.

P. Sigurðsson: Þar sem hinn 4. konúngkjörni þíngmaður mælti fram með stórum kaupstöðum, þá kann það að vera í öðrum löndum; en að það eigi hér við eins, get eg ekki álitid; væru Íslendingar komnir svo á veg, að þeir ættu stór flutningaskip til að fara á kríngum land, og gætu svo flutt sjálfir á víkur og firði, þá skyldi eg ekki hafa á móti stórum og fáum kaupstöðum, en þetta er nú ekki tilfellið enn. En flutningi þeim, er menn eiga undir miskun kaupmanna, treysti eg ekki af reynslunni.

Eg held líka, að verzlunarstaðir dragist svo bezt og eðlilegast saman, þegar bændur væru búnir að koma sèr svo fyrir með flutninga, að samdrátturinn gerði þeim fremur gagn en skaða.

G. Brandsson: Framsögumanni þótti það ei undarlegt, þó að menn hér í Gullbríngusýslu létu sèr nægja með þrjá verzlunarstaði; en eg held vèr létum oss nægja með færri, og eg skal segja honum það í frèttum, að margir menn í kríngum mig hafa nú verzlun sína í Reykjavík, sem áður höfðu hana í Keflavík, og eru nú miklu minna skuldugir síðan, enda hafa þeir líka farið færri ferðir í kaupstað eptir en áður. Ekki get eg heldur verið samþykkur þíngmanni Rángvellínga, þar sem hann segir, að kaupmenn ekki flytji vörur fyrir oss; þeir hafa þó flutt á Þórshöfn, á Voga, á Krossvík, á Straumfjörð og víðar.

Framsögumaður: Eg hef ekki borið kaupmönnum það á brýn, að þeir ekki flyttu vörur, en eg hef sagt, að það bætir ekki prísana, þó þeir flytji vörur fyrir menn, og það er mest þess vegna, að menn óska eptir, að fá löggilt kauptún á Akranesi, að menn kynnu að fá þar betri prísna eður fljótara uppkveðna, ef lausakaupmenn kæmu þar, og að menn úr sveitunum kynnu að hafa gott af þeim eður ná akkorðum við þá, þar sem sveitamenn fyrir innan Skarðsheiði

hvorki vita neitt af, þó lausakaupmenn komi hær á Reykjavík, og geta heldur ekki haft nein tók á, að ná til þeirra, ef þeir koma á annari tíð, en kaupféðinni sjálfri. Þar sem það hefur verið sagt, að ef kaupstaðir sæu stórir, þá sæu meiri vörubýrgðir, þá held eg, að reynslan sæ búin að sýna það gagnstæða hærna með Reykjavík, því þó smákaupstaðirnir sæu byrgir af mat og vörum, þá vantar hana ætíð allt, ár eptir ár, og getur því einatt selt það litla, hún hefur, rándýrt; en af hverju er þetta? af því að fólksfjöldinn er orðinn hær of mikill, svo hvorki höndlunin nè sveitirnar botna í, að skaffa staðnum nóg viðurværi, kvarta svo allir um, hvað hær sæ dýrt að lifa; það er sannarlega ekki hentugt hær í voru landi að hafa stóra staði, það gerir okkar sundurleita landsbyggð og fjarlægð annara landa. Væru margar góðsveitir allt um kríng Reykjavík, og lönd nálægt, sem kepptust á um verzlun við hana, þá mætti hún vera stór; en það er ekki svo hennar afstaða.

P. Pétursson: Mær heyrir framsögumaðurinn blanda saman stórum stöðum og mörgum verzlunarmönnum, en það er sitt hvað; og stærð Reykjavíkur er þó eigi af verzluninni eintómri. Þar sem þíngmaður Skagfirðinga talaði um vöruskort á Skagaströnd, þá sýnir það ekki annað, en að eigendur þessarar verzlunar hafa ekki noga krapta til að afla sér vörubýrgða, en svo breytilegar kríngumstaður geta ekki verið ástæða fyrir því, að taka upp nýjan verzlunarstað.

G. Brandsson: Hinn 4. konúngkjörni þíngmaður efaðist um, að Grafarós legðist niður, ef kaupstaður kæmi við Sauðárkrók, en um það áskil eg mær breytíngaratkvæði.

J. Samsonsson: Eg veit ei, hvort þetta getur vel átt við, því meðan leyfi til byggíngar á Sauðárkrók er ófeingið, þá hángir Grafarós-höndlun við húsin þar.

P. Pétursson: Það er mótsögn, því þótt einginn höndli á Grafarósi, þá er fyrir það eingin verzlun á Sauðárkróki.

G. Brandsson: Þíngmaður Skagfirðinga gaf í skyn, að kaupstaður þessi mundi verða fluttur, undir eins og leyfi feingist fyrir verzlunarstað við Sauðárkrók; en það er ei ómögulegt, að stjórnin gefi leyfi til að byggja þar, þegar Grafarós leggst niður.

Forseti: Þar eð nú eigi fleiri taka til máls, þá álít eg undirbúningsumræðu þessari lókið; en eg vil njóta réttar míns og tala fáein orð um mál þetta, því eg er kunnugur nokkrum parti þess. Það hefur þrívegis verið beðið um verzlun á Krossvík, og nú vilja menn biðja um að verzla þar ekki. Að Krossvík liggja tvær sýslur,

en að Sauðárkrók einungis ein. Það er undarlegt að vilja ekki verzlunarhær, einungis af því, að verzlunarhær þessi, sem Krossvík er næstur, heitir Reykjavík. Það kostar þó 4 mörk eða 1 dal, að flytja hverjar hestklyfjar ofan af Akranesi og hingað suður í Reykjavík; og hvort menn fara fyr eða síðar frá sjó, þá verða menn að fara aptur og flytja fiskinn suður, og flutningur á hverju skippundi kostar þó einn ríkisdal. Þingmaður Strandasýslu tók fram, að það væri ei að marka, þó sagt væri minna verð á vörum annarstaðar, en eg held, að eigi verði mælt móti því, að á Borðeyri kostar útlend vara $\frac{1}{6}$ minna, og íslensk vara $\frac{1}{14}$ meira en hér. Mér finnst þingið gánga út frá annari skoðun en áður, ef það er nú á móti nefndarálitinu.

Þá kemur til inngangsumræðu bænarskrá þingmannsins úr Suður-Múlasýslu, um breytingu á Seyðisfirði fyrir Eskifjörð sem kaupstað.

Bænarskráin var feingin *Jóni Hávarðssyni*, og las hann hana upp, svo hljóðandi:

Eg hef áður hreift því hér á þingi, að eg ætti von á bænarskrá frá nokkrum hreppum í Norður- og Suður-Múlasýslum, um að fá breytt 2. grein í tilskipun af 15. apríl 1854, þannig: að Seyðisfjörður yrði gjörður uppsiglingarstaður fyrir Eskifjörð. Þessa bænarskrá hef eg að sönnu ekki feingið, þó ferð hafi þaðan fallið, sem vel getur orsakast af því, að hlutaðeigendur ekki hafi vitað ljóslega, hvenær hún skeði; en hvernig sem þessu er svo varið, þá er mér það kunnugt, að fyrir vissu 6 hreppar í Fljótshálsfirði, sem hafa álitlegt vörumagn, óska innilega þessara umskipta og geta fært álitlegar ástæður fyrir ósk sinni. Til Seyðisfjarðar er allt að hálfu styttri vegur, betri yfirferðar og vatnaminni, en til Eskifjarðar, þess utan er innsigling til Seyðisfjarðar styttri, og hættuminni og kaupstaðarstaði er þar haganlegri, líka hagar þar svo til, að eftir afstöðu bæja þar í grennd veitir lættara að fá nefnd manna setta til sóttvarnar, sem eins er nauðsynleg, þó læknir setjist að á þessum stöðum, en ómögulegt á Eskifirði, þar bær liggja þar strjált og heldur fjærri verzlunarstað; þar við bætist það, að, ef læknir verður skyldaður til að vera á öðrumhvorum þessara staða, að honum veitir þó hægra að veita læknishjálp fleirum í sínu afarstóra umdæmi frá Seyðisfirði, af því fjallvegur sá, sem liggur til héraðsins, er styttri og greiðari en frá Eskifirði, hvar hann er nokkurn veginn útilokaður frá að geta sýnt læknishjálp nema svo sem 3 sveitum. Á Seyðisfjörð hefur alþing eindreigið bent, hvenær sem rætt hefur verið um verzlunarfrelsi,

svo það er óskiljanlegt, af hvaða ástæðum að stjórnin valdi heldur Eskifjörð en Seyðisfjörð, þar þessi síðast nefndi með fyllstu ástæðum mælir með sér sjálfum. Bæði af þessum upptöldu ástæðum og svo því, að stjórnin hefur í ráði, að setja lækni á Eskifjörð, sem yrði mjög óhagkvæmt, ef það síðar reyndist, eins og það mun síðar reynast, að Seyðisfjörður er í öllu tilliti hentugri uppsiglingarstaður en Eskifjörður, þá leyfi eg mér:

að gjöra þá uppástúngu, að 2. grein í tilskipun 15. apríl 1854 verði breytt þannig: að Seyðisfjörður verði gjörður að uppsiglingarstaður fyrir útlenda verzlunarmenn, en Eskifjörður hafi ekki meiri réttindi, en önnur kauptún.

Reykjavík, 23. d. júlímánaðar 1855.

J. Hávarðsson.

J. Hávarðsson: Þó að þingið hafi haft og hafi enn nú mörg störf á hendi, þá eru nú flestar nefndir búnar, og einungis eptir ályktunarumræður og atkvæðagreiðslur, en mál þetta er óbrotið og stutt, og mæli eg því fram með nefnd í því.

H. Kr. Friðriksson: Mér finnst ei vert að setja nefnd í þetta mál, því að um læknaSKIPUNINA er einmitt verið að tala, og menn vita eigi, hvaða úrslit það mál fær. Verzlunarfrelsið er og lítið reynt enn. Þar að auki liggur Eskifjörður beinna við útlendum skipum, er koma að Austfjörðum, heldur en Seyðisfjörður; og það er krókur fyrir skip, er ætla inn á Eskifjörð, að verða að fara fyrst inn á Seyðisfjörð, þar sem það er lítill sem einginn krókur fyrir þau skip, sem ætla inn á Seyðisfjörð, að fara fyrst inn á Eskifjörð.

J. Hávarðsson: Þetta er ókunnugleiki þingmannsins, því vegamunurinn er einginn, og þau skip, sem koma af hafi, munu koma að austasta hluta landsins, sem er Gerpirinn, og liggur hann að mestu leyti beint á milli Seyðisfjarðar og Reyðarfjarðar.

V. Finsen: Eg vil ekki ganga inn á, hvort það er hentugri staður eða ekki; en það er þó eitt, sem hindrar, nefnilega að sýslumaðurinn er skyldaður til að búa á Eskifirði. Það er slæmt að breyta verzlunarlögunum, nema brýn nauðsyn sé til.

J. Hávarðsson: Ef bæði sýslumanni og lækni verður skipað að búa á Eskifirði, þá verður það þeim báðum notalegra á Seyðisfirði, og fyrir utan þá þörf, sem mesti hluti héraðsins hefur á þessu, þá vildi eg einmitt hreifa þessu, áður en stjórnin ræður nokkuð af um læknaSKIPUNINA.

H. Kr. Friðriksson: Þingmaðurinn getur ekki borið á móti því, að Eskifjörður liggur beinna við skipum, er af hafi koma, en Seyðisfjörður.

J. Pétursson: Þíngmenn þekkja svo lítið til þessa máls, að eg sé ekki, að þeir geti nokkuð við það átt; mér finnst, að hlutað-eigendur ættu að sækja um það til konungs í gegnum yfirvöld sín, og þá mundi það verða lagt fyrir alþíng síðar, ef stjórninni eptir þeim skýrslum, er hún þannig feingi, þækti bænin hafa nokkuð við að styðjast. Eg er því á móti nefnd í málinu.

J. Hávarðsson: Eg veit til þess, að nokkrir hreppar hafa sótt um það til stjórnarinnar, en ekki veit eg, hvort sú bæn hefur geingið reglulega gegnum yfirvöldin, en það veit eg, að hlutaðeig-andi amtmanni var send afskrípt af bónarbréfinu. Það eru fáir eður eingir hér, nema eg og sá hæstvirti *konúngsfulltrúi*, sem þekkja, hvernig tilhagar á báðum þessum stöðum, og væri gott að heyra meiningu hans þar um.

St. Jónsson: Það lítur svo út, sem stjórnin hafi haft yfir-gnæfandi ástæður til að fallast ei á þetta mál, fyrst hún hefur farið gagnstætt tillögum þíngsins, og því þykir mér ísjárvert nú, að gefa málinu gaum, en samt þykir mér miklu skipta, hvað hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* leggur til, sem er kunnugastur þeim umræddu verzl-unarstöðum af mönnum, sem hér sitja nú.

Konúngsfulltrúi: Fyrst hinn heiðraði þíngmaður skorar á mig, skal eg gjarnan lýsa því yfir, að eg er á móti nefnd í málinu.

Forseti: Af því margir eru á móti nefnd, þá vil eg biðja þíng-menn að skera úr með atkvæðum, hvort nefnd skuli setja eður eigi.

Var það felld með 17 atkvæðum gegn 4.

Forseti: Þá mun verða fundur á morgun kl. 12, og kemur þá til umræðu verzlunarkostnaðurinn og bænarskrá frá þíngmanni Barðstrendínga, um leyfi fyrir Frakka til fiskverkunar hér; en til á-lyktunarumræðu kemur málið um aukningu landsyfirrættarins. Eg óska, að þeir þíngmenn, sem vilja gera breytingaratkvæði, sendi mér þau kl. 6 í kvöld.

Síðan las *P. Jónassen* upp álitsskjal til konungs um bygging-arnefnd á Akureyri, og var það samþykkt, þannig hljóðandi:

Til ko n ú n g s.

Yðar konúngleg hátígn hefur allramildilegast þóknast að láta bera upp á alþíngi, til þess ráðaneytis, frumvarp, um stofnan bygg-ingarnefndar fyrir Akureyrar-verzlunarstað í Íslands Norðuramti.

Þíngið fól 3 manna nefnd að shuga þetta mál, og ræddi það því næst ítarlega á tveimur aðalfundum, og leyfir nú þíngið sér allra-þegnsamlegast, að bera fram um það álit sitt á þessa leið.

Þingið hlaut að vísu að kannast við, að byggingarnefnd, á svo litlum bæ eins og Akureyri er, yrði, að minnsta kosti fyrst um sinn, að fá þraungan verkahring, þar sem ekki eru eptir á sjálfri kaupstaðarlóðinni, sem upphaflega var bænum úthlutað af skornum skamti, nein hússtæði handa nýjum kaupstaðarbyggðingum, og einungis fáum á þeim hluta lóðarinnar, sem fjærst liggur höfninni; ei að síður virtist þinginu, að byggingarnefnd á Akureyri mundi, ef hún kæmist á, geta orðið að ekki all-litlu gagni fyrir bæinn, bæði með því, yfir höfuð að hlynna að öllu því, sem heyrir til bæjarþrýði, og einkum með því, að koma smátt og smátt betra fyrirkomu- og skipu-lagi á gömlu kaupstaðarhúsin, jafnótt og þau yrðu rifin eða verulega endurbætt; og loksins þótti mega gjöra ráð fyrir því, að bærinn, þegar honum færi fram að verzlun, sem öll líkindu eru til, mundi þurfa að vera sér út um lóð til viðauka við þá, sem hann nú á, til þess að geta byggt á henni, og við það mundi verkahringur byggingarnefndarinnar verða rýmri og þýðingarmeiri, eins og það að öðru leyti þótti mikilsvert, að bærinn, þegar svo væri komið, væri þegar búinn að eignast byggingarnefnd, er gæti haldið vörð á því, að allt hær að lútandi færi sem bezt og skipulegast.

Þingið aðhyllist þannig frumvarpið í einu hljóði, eins og það er úr garði gjört; einungis þótti þinginu yfirgnæfandi ástæða til, að bæta inn í frumvarpið, milli 2. og 3. greinar, einni grein um það, hversu mörg ár meðlimir byggingarnefndarinnar sèu skyldir til, að hafa þessa köllun á hendi í hvert skipti, þar sem frumvarpið ekkert ákveður um þetta atriði. Þingið leyfir sèr því allraþegnsamlegast, að mæla fram með því við yðar konúnglegu hátign, að frumvarp það, sem hær ræðir um, verði óbreytt gjört að lögum, en þó — með 11 atkvæðum gegn 10 — með þeim viðauka, að milli 2. og 3. greinar frumvarpsins verði bætt inn í nýrri grein, svo hljóðandi:

„Sá, sem er kosinn nefndarmaður af íbúum verzlunarstaðarins, hefur starf sitt á hendi um 4 ár, þó þannig, að af þeim, sem kosnir verða fyrsta sinn, fer annar eptir hlutkesti frá eptir 2 ár, og skal hlutkesti ráða, hvor fyrir því verður.

Sömuleiðis skulu þeir nefndarmenn, sem kvaddir eru af amtmanni, hafa á hendi störf sín í 4 ár; en af þeim, sem nefndir verða í fyrsta sinn, fer annar frá eptir hlutkesti, að 2 árum liðnum“.

Reykjavík, 24. dag júlímán. 1855.

Hannes Stephensen. P. Jónassen.

Síðan var fundi slitið.

25. júlí — seytjándi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók fyrir síðasta fund lesin upp og samþykkt.

Forseti: Þá kemur til undirbúningsumræðu eptir dagskránni *konúnglegt frumvarp til opins bréfs, um það hvernig greiða skuli kostnað þann, er leiðir af að framfylgja lögunum 15. apríl 1854.*

Nefndarálitið var afhent hinum 5. konúngkjörna þingmanni, *V. Finsen*, sem framsögumanni nefndarinnar.

Framsögumaður: Með leyfi *forseta* skal eg lesa nefndarálitið upp, og hljóðar það þannig:

Hið heiðraða þing hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að kveða upp álit vort um lagafrumvarp það, sem stjórnin hefur lagt fyrir þingið um, hvernig greiða skuli kostnað þann, er þarf til að framfylgja lögunum frá 15. apríl 1854 um siglíngar og verzlun á Íslandi, og leyfum vör oss nú að skýra frá áliti voru um það á þessa leið:

Það sèst af ástæðunum fyrir frumvarpinu, að kostnaður sá, sem hær er spursmál um, er einkum ætlaður til að koma á tilhlýðilegri lögreglustjórn og læknisumsjón á þeim 6 verzlunarstöðum, þar sem útlend skip eiga fyrst að koma samkvæmt 2. gr. verzlunarlaganna, áður en þau komi á aðrar hafnir við landið, og er þess í ástæðunum í því tilliti getið, að eins og mjög líklegt sè, að á sumum eða öllum þessum stöðum þurfi að auka lögregluvaldið með því að skipa þar lögregluþjóna, hvað þegar er skeð í Reykjavík, hvar bætt er við einum slíkum þjón við þá 2, sem þar hafa verið áður, þannig sè reyndar á 4 þessara staða skipaður bæði lögreglustjóri og læknir, nefnilega í Reykjavík, á Vestmanneyjum, Stykkishólmi og Ísafirði, en á Akureyri búi að eins læknir, en einginn lögreglustjóri, og á Eskifirði búi reyndar sýslumaðurinn, en fjórðungslæknirinn búi hær um bil 4 mílur vegar þaðan. Með tilliti til Akureyrar er í ástæðunum geingið út frá því, að sýslumaðurinn í Eyjafjarðarsýslu verði ekki skyldaður til að flytja sig á verzlunarstaðinn, án þess honum væri bættur skaði sá, sem hann hefði af flutningnum, og hefur því orðið spursmál um, annaðhvort að greiða honum slíkar skaðabætur, eða, eptir uppástúngu amtsins, að gjöra Akureyri að lögsagnarumdæmi sèr og setja þar bæjarfógeta, eða þá loksins, sem stjórnin virðist álfta, sem stendur, tiltækilegast, að þar yrði settur launaður mað-

ur undir umsjón og yfirstjórn sýslumannsins, til að rannsaka skjöl skipanna og skrifa upp á þau og sjá um, að reglu sé gætt á verzlunarstaðnum, og er þess að geta í því tilliti, að þegar er búið til bráðabyrgða að setja þar hreppstjóra með 20 rdd. launum, til þess að hafa störf þessi á hendi. Hvað læknisumsjón á Eskiðfirði snertir þá hefur stjórnin, eptir því hvernig á stendur, álitid ógjörandi að skipa fjórðungslækninum að flytja sig þangað eða að skylda hann til, að hafa þar á sinn kostnað aðstoðarlækni, er tekið hafi próf í læknisfræði, og segir því svo í ástæðunum, að það muni verða tekið til yfirvegunar, hvernig ráðið verði úr þessu með hagfelldasta móti, þegar búið sé að fá um þetta efni nákvæmara álit þeirra embættismanna, er hlut eiga að máli.

Hvað nú snertir kostnað þann, sem þannig er gjört ráð fyrir að nauðsynlegur verði til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, þá hlýtur nefndin að viðurkenna, að það er í eðli sínu og samkvæmt því, sem við umræður verzlunarmálsins hefur verið gjört ráð fyrir, að séð verði um, að tilhlýðileg lögreglustjórn og læknisumsjón eigi sér stað á þeim 6 stöðum, þar sem útlend skip eiga fyrst að koma, og þó ekki hafi hingað til, síðan verzlunarlögin komu í gildi, sýnt sig, að mörg utanríkisskip hafi komið hingað til verzlunar, þá er samt mögulegt, að á þessu kunni að verða breyting, og er þá sjálf-sagt, að þær ráðstafanir verði gjörðar, sem geta álitizt hagfelldar í því ofangreinda tilliti, eins og á hinn bóginn virðist óhult að treysta því, að ekki verði aðrar slíkar ráðstafanir gjörðar, en þær, sem eptir kringumstæðum hverra tíma eru í raun og veru nauðsynlegar.

Áhrærandi þar næst spursmálið um, hvernig greiða skuli kostnað þenna, þá er í frumvarpinu gjört ráð fyrir, að hann, að því leyti snerti Reykjavík, eigi að greiðast úr sjóði bæjarins, en að öðru leyti í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins. Þessari skoðun stjórnarinnar hlýtur nefndin í aðalefninu að vera samþykk, en þó finnast oss orð þau, sem brúkuð eru í frumvarpinu, vera heldur yfirgripsmikil, þar sem þau eru svo almenn, að þau virðast innibinda í sér sérhvern þann kostnað, sem gæti álitizt að standa í nokkru sambandi eða samanheingi við frjálsu verzlunina, en þar með gætu, ef til vill, sum þau útgjöld komizt inn undir greinina, sem væri mjög óeðlilegt að greidd yrðu á þann hátt, sem þar er ákveðið. Vær gaungum í því tilliti út frá þeirri skoðun, að þegar rannsaka skal, hvernig gjöld þessi eigi að greiðast, þá beri að fara eptir hinum almennu reglum, sem gilda um slík útgjöld hér á landi og í Danmörku, og þar sem nú

einkum getur verið spursmál um, hvort hin einstöku gjöld, sem snerta efni þetta, eigi að greiðast af ríkissjóðnum eða af sveitarlegum (*comunale*) sjóðum, þá er það álit nefndarinnar, að í því tilliti beri að fara eftir þeirri reglu, að á þessum nýnefndu sjóðum eigi einúngis að hvíla þau gjöld, sem eftir eðli hlutarins og reglum þeim, er hafa verið gildandi hingað til hér á landi eða í Danmörku, geta talizt með sveitarlegum útgjöldum, og að því einúngis sá kostnaður af frjálsu verzluninni, sem þetta getur átt við um, eigi að greiðast á þann hátt, sem til er tekið í frumvarpiinu, en að þar á móti þau gjöld, sem öðruvísi stendur á um, eigi að greiðast úr ríkissjóðnum, eins og hingað til. Vær álitum því réttast, að aðgreina þau ýmsu útgjöld, sem nefnd eru í ástæðunum, og athuga, hvað eigi að gilda um hver þeirra út af fyrir sig.

Hvað þá þannig fyrst snertir lögregluþjóna þá, sem nauðsynlegt kynni að verða að skipa á þeim umræddu verzlunarstöðum, þá er það í eðli sínu og samkvæmt reglum þeim, sem gilda í öllum öðrum löndum og einkum líka í Danmörku — með fáum sèrstökum undantekningum — að laun til slíkra þjóna eru greidd af sveit þeirri, þar sem þeir eiga að halda reglu, og samkvæmt þessu ættu lögregluþjónar þessir að fá laun sín af kaupstöðunum sjálfum, eða þar sem ekki er kaupstaður með sèrstökum bæjarsjóði, þá af hrepp þeim, þar sem verzlunarstaðurinn liggur. Á móti þessu virðist samt sú skoðun eiga að ráða, að þar sem lögregluþjónar þessir yrðu settir, eins og hér er gjört ráð fyrir, vegna frjálsu verzlunarinnar, þá er það auðsætt, að kauptúnið sjálft eða hreppurinn, þar sem það er, hefur ekki fremur gagn af verzluninni, heldur en sveitir þær, sem verzla þar, og eins og verzlunarstaðina hér á landi yfir höfuð má álíta helzt sem markaðarstaði, hvert sveitirnar sækja, þannig er sú tilhögun á verzluninni, að bæði innlendum og útlendum er leyft að verzla á skipum sínum sem lausakaupmenn, hvar af flýtur, að þess óvissara er, hvort hagur sá, sem kauptúnin sjálf hafa af frjálsu verzluninni, muni verða að tiltölu jafnmikill og gagn það, sem landsmenn hafa af henni yfir höfuð, og þá einkum nærsveitirnar, og það virðist þannig of hart, að leggja kostnað þenna á kauptúnin sjálf, heldur að það liggi beinast við, úr því gjöld þessi eru beinlínis sveitarlegs eðlis, að þau sèu greidd af hinum stærri sveitarheildum, amtsjafnaðarsjóðunum, eins og frumvarpið stíngur upp á. Að öðru leyti virðist þessi skoðun einnig eiga að gilda um hinn þriðja lögregluþjón, sem ákveðið er þegar að setja í Reykjavík vegna frjálsu verzlunarinnar, þannig

að hann feingi laun sín af jafnaðarsjóði Suðuramtsins, og er þess að geta, að þeir 2 þjónar, sem þar eru á undan, fá reyndar laun sín af ríkissjóðnum, en sem er af sérstaklegum orsökum frá fyrri tíðum. Sè þar næst spursmál um, hvar taka ætti laun handa hreppstjóra á Akureyri, sem skipaður yrði þar til bráðabyrgða, þángað til sýslumaðurinn gæti orðið skyldaður til að flytja sig þángað, og sem undir yfirstjórn sýslumannsins ætti að afgreiða skip og halda reglu á verzlunarstaðnum, þá virðist einnig sama regla eiga að gilda um slíkan hreppstjóra, að hann ætti að fá laun sín af jafnaðarsjóðnum.

Hvað loksins áhrærir læknisumsjón þá, sem þörf væri á á Eskifirði, þá flytur það af reglum þeim, sem þegar eru í gildi um kostnað af sóttvarnarráðstöfunum, að ef menn létu sér nægja í þeim tilfellum, þar sem nauðsyn bæri til, að sóttvarnarnefndin á verzlunarstaðnum — en í henni yrði ætíð sýslumaðurinn — sæi fyrst um sinn um, að skipin ekki flyttu í land neinar sóttir, þángað til rannsakað væri heilsufar skipverja, og að eins væri í hvert sinn sent eptir fjórðungslækninum og skipið látið bíða þar eptir, þá ætti eptir reglum þeim, sem þegar var getið, kostnaðurinn þar við að lenda á jafnaðarsjóðnum. Að öðru leyti álitur nefndin ekki þörf á, að fara leingra út í þetta atriði málsins, þar eð málið um fjölgun lækna er þegar sett í hreifingu, og spursmál það, sem hér ræðir um, mundi þá verða komið undir úrslitum þess máls.

Væri nú þar á móti spursmál um, að setja bæjarfógeta á Akureyri eða nýjan lækni á Eskifirði vegna frjálssu verzlunarinnar, þá fær nefndin ekki betur sèð, en að það væri gagnstætt gildandi reglum, að slíkir konúnglegir embættismenn skyldu fá laun sín af sveitarlegum sjóðum, nefnilega jafnaðarsjóðnum, þar sem það var bæði í eðli sínu og líka samkvæmt grundvallarreglu þeirri, sem við hefur verið höfð hingað til, bæði hvað þetta land snertir og eins í Danmörku, að þvílíkir konúnglegir embættismenn fá laun sín af ríkissjóðnum. Hið sama er að segja um skaðabætur þær, sem spursmál kynni að vera um að greiða hlutaðeigandi embættismönnum, sem nú eru, til að flytja sig á verzlunarstaðina, því slíkar skaðabætur hafa einnig hingað til ætíð verið greiddar af ríkissjóðnum.

Nefndin hlýtur þannig að álíta, að sum útgjöld gætu komið fyrir, sem mætti segja að nauðsynleg væru til að framfylgja frjálssu verzluninni, en sem þó ekki eptir almennum og hingað til gildandi grundvallarreglunni ættu að skoðast sem sveitarleg útgjöld, og vèr álitum því réttast, að bætt væri inn í 1. grein frumvarpsins þeirri nákvæm-

ari ákvörðun, að kostnaður sá, sem hinn þar umgetni greiðslumáti á að eiga sér stað um, eigi að vera þess eðlis, að hann eptir reglum þeim, sem hínagð til hafa verið í gildi, geti talizt með sveitarlegum (*communale*) útgjöldum, hvar með greinin þá væri svo nákvænlega ákvörðuð, að naumast neinn verulegur vafi gæti orðið um, hvað undir hana eigi að heyra, sem annars að líkindum mundi verða. Vær ætlum einnig, að þessi nákvæmari útlistun sé eingan veginn ósamkvæm meiningu stjórnarinnar, heldur fari í sömu átt og frumvarpið, því með þessu er einmitt fallizt á öll þau útgjöld, sem beinlínis er í ástæðunum gjört ráð fyrir að nauðsynleg muni verða í þeim umrædda tilgáangi, og á hinn bóginn er eingin ástæða til að halda, að stjórnin hafi viljað innleiða með þessu lagaboði nýja grundvallarreglu, þess síður sem ekki er getið slíkrar ætlunar eða skoðunar hennar í ástæðunum, og sem það yfir höfuð eptir innihaldi frumvarpsins liggur næst að hugsa þar við um slíkar ráðstafanir á hinum einstöku kaupuðunum, sem skoðast verða sem sveitarlegar (*communale*), hvar á móti það liggur fjær að ímynda sér þar við stofnun nýrra konúnglegra embætta eða þvíumlíkt, þó þetta að vísu gæti innibundizt undir orðum frumvarpsins, eins og þegar var sýnt.

Í 2. grein frumvarpsins hefur stjórnin áskilið sér rétt til að ákveða til bráðabyrgða, hvað álíta skuli nauðsynlegan kostnað samkvæmt 1. gr., og að öðru leyti er því heitið, að áður en fast verði ákveðið, hvernig greiða skuli kostnað þenna um eptirkomandi tíð, skuli bera það mál undir alþingi. Vær ætlum, að meiningin í þessum orðum sé sú, að það skuli síðar koma til yfirvegunar, hvort sá kostnaður, sem eptir frumvarpinu er lagður á jafnaðarsjóðina, geti síðar orðið lagður á hin minni sveitarfélögin, einkum verzlunarstaðina, sem í raun rætti ættu sjálfir að borga kostnað þenna, og álítum vér að eins í þessu tilliti, að betur kynni að fara, að í stað orðanna: „hvernig greiða skuli kostnað þenna um eptirkomandi tíð“, væri sett: „að hve miklu leyti skuli um eptirkomandi tíð greiða kostnað þenna á þann hátt, sem ákveðið er í 1. gr.“.

Samkvæmt öllu framanskriðuðu viljum vér því ráða hinu heiðræða þingi til, allraþegnsamlegast að fallast á hið konúnglega frumvarp, þó með þessum breytingum:

1. Að 1. gr. sé orðuð þannig: „Kostnað þann, sem þarf til að framfylgja lögunum um hina frjálsu verzlun, ber, að því leyti hann eptir reglum þeim, er hínagð til hafa verið í gildi, getur

talizt með sveitarlegum (*communale*) útgjöldum, að greiða í hverju amti úr jafnaðarsjóði amtsins“.

2. Að í stað orðanna í 2. gr.: „hvernig greiða skuli kostnað þenna um eptirkomandi tíð“, verði sett: „að hve miklu leyti skuli um eptirkomandi tíð greiða kostnað þenna á þann hátt, sem ákveðið er í 1. gr.“.

Reykjavík, 22. júlí 1855.

V. Finsen, P. Jónassen. P. Pétursson. Ó. Sívertsen.
formaður og framsögumaður.

Með skírskotun til míns ágreiningsatkvæðis,

J. Hávarðsson.

Þó eg hafi ítarlega fhugað málefni þetta, á nokkrum fundum, með mínum heiðruðu meðnefndarmönnum, þá hef eg þó ekki getað komizt til sömu skoðunar á því, sem þeir, hvar fyrir eg leyfi mér að rita mitt ágreiningsatkvæði:

Eg er að sönnu samdóma mínum heiðruðu meðnefndarmönnum í því, að kostnaður sá, sem flýtur beinlínis af rýmkun þeirri, er tilskipunin af 15. apríl 1854 gjörði á tilskipuninni af 11. september 1816, eigi að borgast af hinni frjálsu verzlun, en þó ekki þannig, sem til er tekið í því konúnglega frumvarpi, er hér liggur fyrir, og það vegna sèrstaklegra kríngumstæða, sem hér eiga sèr stað, og sem eg skal fram taka.

Það mun að sönnu vera í lögum ákvarðað í Danmörku, að lög-reglustjórn borgist af kaupstöðum þeim, sem hafa feingið kaupstaðarréttindi, en sá staður er ekki hér í landi nema Reykjavík, og er hann enn svo lítill og efnalaus, að hann getur naumast borið hin önnur útgjöld, er á honum hvíla; þetta hefur stjórnin fundið og sèð, og hefur því hínagað til borgað úr jarðabókarsjóðnum það, sem hefur þurft til að gæta lögreglu í bæ þessum, og að breyta þessari jafnt viturlegu sem nærgætnismiklu grundvallarreglu stjórnarinnar, finn eg einga ástæðu til, að svo komnu máli, einkum þá þess er gætt, að þeir 200 rdl., sem hér er viðbætt, þurfa, enn sem komið er, ekki að tilreiknast frjálsri verzlun, en kunna þó að vera mjög nauðsynlegir til að gæta reglu í bænum, einkum þá hér er fjöldi annara skipa, sem ekki eiga skylt við frjálsa verzlun.

Hvað því viðvíkur, sem stjórnarfrumvarpið fer fram á, að greiða skuli kostnað þann, sem af frjálsri verzlun leiðir, á öðrum stöðum landsins úr jafnaðarsjóðum hvers amts, þá er sú niðurlögn mjög óeðlileg og ósamkvæm nú gildandi lögum í Danmörku, fyrir utan

það, sem hún kemur mjög ójafnt niður á landsmenn, eptir því sem hær til hagar, og það einmitt af fylgjandi orsök. Þegar hvert amt hefur sinn sèrstaklegan sjóð, þá getur svo auðveldlega að borið, að meiri lögreglustjórn og sóttvarnartilraunir eigi sèr fremur stað og sèu nauðsynlegar í einum hluta landsins, en öðrum, og yrði þá sá amtsjóður harðara úti en hinir, þar sem eptir sèrstaklegu ásigkomulagi ekki þyrfti þessara ráðstafana við; þar við bætist það, að opt sækir ekki nema nokkur partur amtsbúa með varning sinn og til viðskipta á þessa tilteknu staði, sem útlendum eru leyfðir til uppsiglingar, heldur fara þeir á aðra verzlunarstaði, og sumir út úr amtinu.

En ef málefni þetta er skoðað frá öðru sjónarmiði, og það sýnist liggja beinast við og er þá það, að eins og leyfi það, sem allar þjóðir feingu, að verzla við Ísland, með tilskipun af 11. september 1816, ekki varð landinu að neinu liði, svo er og ekki víst og allra-sízt enn komið í ljós, að þó nú sè með tilskipun af 15. apríl 1854 losað um þau bönd, er áður lágu á verzlun við landið, að útlendar þjóðir leiti hingað, og verður þá verzlun Íslendinga við Dani eins og hún verið hefur, og hefur hún þá eingan kostnað í för með sèr, og víst er það, að eingin meiri ástæða sýnist það, nú strax á næsta ári að leggja nýjar byrðir á fyrir óreynda hagsmuni af hinni nýju verzlun, heldur en þá stjórnin gaf hana lausa 1816, og hreifði hún því þó ekki þá hið minnsta, en þó svo nú verði, að útlendir komi hingað til verzlunar, og þar við aukist nokkur lítil kostnaður, þá finnst mèr, sem af inntektarífkun þeirri af skipagjöldum, sem hvílir á allri verzlun við landið hèðan af, og sem þó í raun og veru kemur niður aptur á landsmönnum, eigi að borga þann kostnað, sem af frjálsri verzlun leiðir, og því leyfi eg mèr að stínga upp á:

1. Að hinn almenni sjóður konungsveldisins borgi fyrst um sinn þann kostnað, sem af frjálsri verzlun leiðir, eður til vara,
2. Að verzlunin sjálf borgi hann svoleiðis, að honum verði jafnað á verzlunarskipin, sem öðrum hafnartolli.

Reykjavík, 22. júlí 1855.

J. Hávarðsson.

Eg skal nú ekki fara fleiri orðum um málefni þetta, fyr en eg hef heyrt tillögur þingmanna.

Jón Guðmundsson: Eg vil nú strax lýsa því yfir, að, eptir því sem nú er á komið með tilhögun hinnar frjálsu verzlunar —

sem stjórnin svo opt skírskotar til — þá finnst mér nógur tími til að fara að koma með skattaálögur út af verzlunarfrelsinu, þegar að verzlunin er farin að komast á og farin að gefa nokkurn arð eður ávexti. En í sumar hefur eingin frjáls verzlun verið hér, þar skipa-afgjaldið fyrir útlendar þjóðir var ákveðið svo seint, að einginn útlendingur gat hætt á, að fara hingað út í óvissu, og, ef til vildi, með óákveðnum afarkostum. Eg vil halda mér til skoðunar minni hluta nefndarinnar í 1. uppástúngu hans, því hún hefur farið í miklu réttari átt, þó ei sè eg samþykkur öllum orðatiltækjum hennar. Eg er í rauninni ekki á móti því, að Ísland eigi að borga kostnað þann, er beinlínis leiðir af verzluninni, en eg vil, að hún komist fyrst á, en þetta er ekki skeð, enn sem komið er, og um það er ekki landsmönnum að kenna, heldur stjórninni sjálfri. Því verzlunarlögin 15. apr. 1854 áskildu stjórninni sjálfðæmi um, að ákveða tollhækkun — en óákveðið, hvað mikið — við allar þjóðir, sem ekki gæfu Dönum jafnrætti við sjálfar sig í tollafgjaldi, og þessi tollhækkun var, eins og allir vissu, alls ekki ákveðin, fyr en 24. marz í vor, í Kaupmannahöfn, það er að skilja, sjö dögum áður en útlendir hefðu mátt vera komnir hingað, eptir verzlunarlögunum.

Svo mjúkt og snillilega sem nefndarálitid sýnist að vera samið, þá finnst mér það þó vera ísjárvert að fylgja því, því eg skil ekki, hvada jöfnuður eða réttur það er, að taka úr jafnaðarsjóði amtanna kostnað til að halda lögregluþjóna í Reykjavík. Þar hafa jafnan verið 2 lögregluþjónar, og hafa haft laun báðir úr konúngssjóði; en ef sá þriðji, sem nú er sögð nauðsyn á að bæta við, fær laun úr bæjarsjóðnum, þá mun stjórnin brátt koma hinum tveimur af sèr líka og annaðhvort á bæjarsjóðinn eða jafnaðarsjóðina, þegar alþing er búid að viðurkenna, að annarhvor þessara sjóða eigi að launa lögregluþjónunum, eptir því sem nefndin nú stíngur upp á. Það er að vísu síður utanlands, að hver sveit (bæjarsjóður) standist kostnaðinn af sinni lögreglustjórn, en þetta getur verið hæpið hér, meðan að Reykjavíkurbær ekki hefur meiri efni, og hvað jafnaðarsjóði Suðurstofnsins viðvíkur, þá hefur hann ekki gagn af því, og kemur það ekkert við, hvort lögregluþjónum í Reykjavík er fjölgað eða fækkað, og til dæmis, þá finnst mér það vera ósanngjarnt að jafna kostnaði þessum á Austur-Skaptafellssýslu, þar sem flestir íbúar hennar aldrei á æfi sinni sjá Reykjavík.

Hvað hinni annari grein viðvíkur, þá finnst mér niðurlag hennar vera ónauðsynlegt og meira til prýðis en gagns, því þann rétt, að

hvaða lagabreyting í réttindum og skyldum manna hér á landi, sem er, skuli fyrst vera borin undir álit alþingis, þann rétt höfum við óhaggðan, meðan að alþingistilskipanin hefur gildi, og það nægir, að konungur hefur þar heitið, að heyra álit alþingis, áður lögunum sé breytt.

Af ástæðum þessum verð eg fyrst um sinn að fallast á álit minni hluta nefndarinnar, þar eg verð að álíta, að, nú sem stendur sé hvorki tók né tími til að löggilda frumvarpið, en þetta má vel bíða þangað til að tilhögunin með amtsráðin o. fl. er komin í kríng, og væri einkum æskilegt að heyra tillögur amtsráðanna fyrst um það, hvornig útgjöldunum skuli jafnað niður á ömtin, áður alþing sker úr þessu máli. Á hinn bóginn vil eg vonast þess, að ekki verði langt að bíða, til þess þau geti komizt á.

Konungsfulltrúi: Eg verð öldungis að mótmæla því, er hinn heiðraði varaforseti sagði, að það væri stjórninni og drætti hennar að kenna, að ávextirnir af hinnu frjálsu verzlun sæjust ei meiri en enn þá er skeð; því auk þess sem lögin frá 15. apr. f. á. hafa verið tekin upp í blöð í flestum löndum Norðurálfunnar, eins og vandi er til með þess konar lög, hefur danska stjórnin strax í fyrra sent eyðubréf til passa öllum dönskum konsúlum og útdrátt af þeim gildandi lögum um verzlunina á Íslandi með frakkneskri útleggíngu, og munu þessir verzlunarfulltrúar hafa sæð um, að þessi lög og ráðstafanir, og sér í lagi lögin frá 15. apr. hafi orðið heyrunkunnug meðal verzlunarmanna í þeirra umdæmum. Það er því eingan veginn atgjörða- eða ráðstöfunar-leysi stjórnarinnar að kenna, að hingað hafa ei komið fleiri útlend verzlunarskip í sumar en skeð er, heldur af því að útlendir verzlunarmenn hafa álitit, að það, undir yfirstandandi kríngumstæðum, ei mundi svara kostnaði að senda hingað skip og vörur til verzlunar.

Jón Guðmundsson: Eg bar ekki á móti því, að verzlunarlög- in komu út 15. apríl 1854 og að kunnugt var, að verzlunin átti að verða frjáls, en öllum var þá líka jafnkunnugt um 7. gr. í lögum þessum, eða að um jafnrétti í verzlun fyrir útlendfinga var alls eingin ákvörðun. Eg álit því, að verzlunin hafi ekki orðið laus hér fyrir útlendar þjóðir, fyr en 24. marz þ. á., og fyr en þá var eingin frjáls verzlun. Eg get sýnt mönnum bréf frá útlendun kaupmanni, dagsett 27. apríl þ. á., og var mönnum þar í landi ókunnugt um, að verzlunin væri orðin hér laus annmarkalaust, einmitt með tilliti til 7. greinar í verzlunarlögunum.

Konungsfulltrúi: Um þetta einstaka dæmi, er hinn heiðraði varaforseti tilfærði, gildir hið fornkvæða: „dæmin sanna ekkert“ (*exempla non probant*). Þar á mót skýrir það málið enn þá meira, að eg hef séð bréf til íslenskra kaupmanna frá 3 utanríkiskaupmönnum, er lýsa því, að þeim hefur verið kunnugt allt, hvað stjórnin hefur tilskipað um verzlunina hér, en að þeir hafi ei árátt að senda hingað verzlunarskip í ár, vegna þess þeim þótti lítil ábatavon af verzlun hér, en skipaleigan of dýr. Eg skil því ekki, að þingmaðurinn hafi nokkurn rétt eða ástæðu til, að hnjóða í stjórnina á þá leið, sem hann hefur gjört.

Jón Guðmundsson: Eg var alls ekki að álasa stjórninni fyrir, að hún hefði ákveðið upphæð ójafnaðartollarins svo seint, eða hvernig hún hefði ákveðið hann, — og það verður ekki varið, að þegar hún ákvað hann, þá fórst henni það mannúðlega; en það kemur málinu ekkert við, hvort hún hefði fyrir getað ákveðið tollhækkunina eptir 7. gr. í tilsk. 15. apríl 1854, en eg segi einúngis frá því, að stjórnin ekki ákvarðaði skipaafgjaldið fyrir útlendinga fyrir en þetta, nefnilega 24. marz í vor, og að á meðan að þetta var óákveðið, gátu útlendingar ekki átt á hættu og þótti ekki eigandi undir, að fara hingað til verzlunar.

Konungsfulltrúi: Það skyldi gleðja mig, ef ræða hins heiðraða þingmanns, þegar hún kemur prentuð í þingtíðindin, yrði þannig orðuð, að það mætti virðast sem misskilningur minn, að eg vildi taka orð hans svo, sem hann vildi álasa stjórninni.

Framsögumaður: Eg held, að stjórnin hafi ekki fyrir getað ákveðið skipagjaldið fyrir útlendinga, en hún gjörði; hún gat ekki farið að semja um það við útlendar þjóðir, fyrir en verzlunarlögin voru út komin 15. apr. f. á., og hafði þó ekki nema 1 árs frest, en slíkir samningar ganga opt seint. Hvað að öðru leyti snertir málefni það, sem hér er til umræðu, þá gleður það mig, að hinn heiðraði varaforseti játar, að landið eigi sjálft að bera kostnað þann, sem hér ræðir um, þó að honum á hinn bóginn þyki of fljótt, að fara að jafna honum niður á landið, nú sem stendur. En sé það of fljótt nú, þá verður það of seint seinna; það verður of seint, að bíða í því tilliti eptir amtsráðunum eða fresta öllum ráðstöfunum, þángað til það sæist, hvort mörg skip koma; því verði ekki frumvarpið tekið nú, þá gæti það ekki komið út, fyrir en að 3—4 árum liðnum, og þá gæti vel allt á meðan hafa feingið allt annað útlit með verzlunina, en nú. Mær sýnist hinn heiðraði varaforseti sé með

Efnaleysið hefur og líka verið borið fyrir í þetta skipti og sagt, að lítið væri betra en ekki neitt, þó ekki feingjum vör lagaskóla. Það getur nú verið satt í vissum tilfellum, að lítið sé betra en ekkert, en ekki, þegar um svo nauðsynlega og mikilsvarðandi stofnun er að gera sem þessa; hún er eptir minni sannfæringu þarfleg fyrir landið, og eg er viss um, að ef stjórnin álitur hana nauðsynlega, muni hún ekki skorast undan að koma henni á fót. Þegar eg skoða sögu ýmislegra stofnana hér á landi, t. d. prestaskólans og hins lærða skóla, þá finnst mér ei, að eg þurfi að vantroysta stjórninni, þegar um þær stofnanir er talað, sem miða til að efla andlega menntun hér á landi. Allt öðru máli er að gegna um sumar aðrar stofnanir, svo sem hina frjálsu verzlun, þó stjórnin láti landið beinlínis bera kostnað þann er af þeim leiðir. Eg hef heldur ekki á þessu þingi heirt hreift öðrum mótmælum um, að stjórnin sé ófús á að koma hér nýjum stofnunum á fót, nema bændaskólanum, sem og er beinlínis tekið fram í hinni konúnglegu auglýsingu. Annað mál er það, ef stjórnin álitur stofnun þessa lagaskóla hér óþarfa; þá er ekki von til, að hún vilji kasta út fè til að koma honum á fót.

Hvað atkvæði nefndarinnar í stafl. c áhrærir, þá kom nefndinni ekki til hugar að biðja stjórnina um almennan „*Skattebevillingsret*“, heldur var það meiníng hennar, að, ef stjórnin af einhverjum ástæðum ekki sæi ráð til að veita hinn umbeðna fèstyrk úr ríkissjóðnum, en álti þó skóla þenna nauðsynlegan, þá vildi nefndin bera undir álit þingsins, hvort því þækti þetta mál svo miklu skipta, að það vildi ráða til, að ríkissjóðurinn skyldi fá þenna kostnað aptur endurgoldinn af landinu; en verið getur, að uppástúngan sé óheppilega orðuð.

Eg skal ekki fara fleiri orðum um breytingaratkvæðin, en, áður eg lýk ræðu minni, leyfa mér að vekja athygli þingmanna á, hvort ei sé fremur ísjárvert fyrir þá, að hrinda þessari bæn um lagaskólan frá sér. Þingmönnum er það kunnugt, hve nauðsynleg lagaleg menntan er, og reynslan hefur sýnt hjá okkur, að ekki fáir embættismenn hafa haft skort á almennri og lagalegri menntan, og því verið hættara til að gleyma skyldum sínum til stjórnarinnar og rétti landsmanna. En það, sem nefndin hefur farið fram á, er að minni meiníngu hinn eini vegur til að koma upp eðlilegri lagastofnan fyrir landið, og eg vil ítreka, að, þó hún með fyrsta kunni að verða ófullkomin, þá mun það lagast með tímanum, og hið gamla máltæki sannast: „nijór er mikils vísir“. Eg er líka sannfærður um, að slík

stofnun, eða einhver svipuð, kemst hér einhvern tíma á, þó fè eða aðrar kríngumstæður kunni að verða þessu máli í bráð til fyrirstöðu.

P. Sveinbjörnsson: Eg veit ekki, hvort hinn heiðraði konúngkjörni þíngmaður hefur getað talað þínginu hughvarf; en mér gat hann það ekki. Hann sagði, að sèrstakan kennara þyrfti í hinum íslenzku lögum við háskólann, eins og sè í Slesvíkurlögum og rètti, en þetta er alls ekki rétt skoðun, því eg er sannfærður um, að sèrhver danskur lagamaður, sem vill skilja löggjöf föðurlands síns til hlítar, verður að skilja íslenzku, því Danmerkur gömlu lög, undirstaða enna nýjari, eru rituð á því máli, sem án þeirrar þekkíngar er óskiljanlegt. Eg held því, að maður megi gánga að því vísu, að sèrhver háskólakennari í lögfræði mundi vera fær um að lesa yfir landbúnaðarlög okkar og réttarsögu; og það þess heldur, sem landbúnaðarlög okkar eru líka til á dönsku máli, og réttarsaga okkar er styttri, og, sem stendur, að nokkru leyti í fersku minni, og varla neinum lögfróðum manni, þótt danskur sè, ókunnug, eg sè því ekkert til fyrirstöðu breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þíngmanns.

Hvað mínum breytingaratkvæðum líður, þá er það ekki mín meíníng, að einginn skuli lesa „dönsk lög“, hvað eg heldur alls ekki hef sagt, heldur að einginn, sem les dönsk lög, skuli geta orðið sýslumaður, nema hann sè skólageinginn; eg styð mig í því við það, sem nefndin sjálf hefur farið fram á, þar hún ekki hefur viljað leyfa öðrum en stúdentum inngaungu í lagaskólann. Eg hef ekki viljað styðja þenna dýrmæta skóla, þar eð eg var eins óviss um, hvaðan þann stórkostlega kostnað, er leiða mun af honum, ætti að taka, meðan eg á hinn bóginn er eins viss um, að fúskarar geta komið úr honum kann ske fremur, en nokkurn tíma frá Danmörku. Vèr höfum mörg dæmi upp á, að duglegir danskir menn hafa verið embættismenn hér á landi bæði sunnan- og norðan- og austanlands af þeim, sem þó einasta hafa lesið dönsk lög, og gæti eg nefnt þá til, ef eg vildi. Það var einasta áform mitt, með breytingaratkvæði mínu að byggja fyrir það, að hver „kúskur“ frá herragarði geti hlaupið þaðan og komiðt hér að embættum, og hef eg í því efni viljað láta sama gánga yfir Dani sem Íslendínga.

Í broddi fylkíngar undir bænarskrá þessari sè eg stendur „*stud. polytechnicæ*“, og finnst mér það nokkurn veginn það sama, sem þúsund-þjala-smiður. Þetta ber bænarskráin líka með sèr. Þó nú þessi mikli skóli yrði stofnsettur, tel eg það víst, að þeir, sem vilja,

eins eptir sem áður mundu sigla, til að nema lög í Kaupmannahöfn, og finnst mér það þá ísjárvert fyrir þá, sem annars mundu fara, að kasta frá sér hér um bil 200 rdl. árlega í „*Communitets- og Regents-Stipendium*“, þegar þeir annars ættu að lesa lög, en á hinn bóginn tel eg það víst, að, ef stjórnin leggur það á hættu að stofna skóla hér, þá muni hún taka þetta „*privilegium*“ frá þeim Íslendingum, sem vilja lesa lög í Kaupmannahöfn, og ekki leggja slíkt sæ til í óvissu. Eg held, eins og eg hef sagt, að, þó að skólinn kæmist á hér, þá mundu þó einhverjir verða þess hugarfars, að þeir vildu leita fullkonnari menntunar við háskólann; en þetta mundu nú án efa verða efnilegustu mennirnir, og væri þeir sviptir slíkum styrk, er eg hef getið um, þá eru þeir ver farnir, en þeir enir lakari, sem eptir sitja. Líka er eg hræddur um, að, ef margir færu að sækja þenna nýja lagaskóla, þá muni varla verða nóg embætti handa þeim, t. d. þegar nú að sögn 20 lesa lög við háskólann, og það er ætlan mín, að af þeim, sem hér yrðu útskrifaðir úr lagaskólanum, mundu fleiri, en ekki færri, verða til að hjálpa dómurunum til að fá nokkuð að gera. Eg er, eptir því sem eg nú hef skýrt þínginu frá, á hinni sömu meiníng, sem áður, þrátt fyrir hinar laungu umræður um kosti lagaskóla hér á landi.

St. Jónsson: Eg hef tekið svo annað breytingaratkvæðið á atkvæðaskránni, að það sæ í framhaldi af því fyrsta, eða með því móti, að staflíðurinn b í fyrsta breytingaratkvæðinu verði samþykktur, og virðist mér, sem þetta annað breytingaratkvæði geti allvel samrýmt við uppástungu nefndarinnar, ef það hefði verið sett inn í fyrri hluta hennar, þar sem svo stendur: „verði sem allrafyrst settur kennsluskóli, kæmi kennari“, o. s. frv., en þetta er nú líklega um seinann. Hvað áhrærir málið sjálft, verður mér fyrst fyrir, að renna huga til hins fornkveðna: „holtt er heima hvað“, og að minni meiníngu á það hér vel við, eins og í mörgu öðru; en eg álit það æfinlega sitt hvað, hvað vèr þurfum að fá og viljum fá, og hvað vèr getum feingið. Eg vil enn fremur geta þess, að breytingaratkvæðið, sem eg talaði um, þegar þetta mál var seinast rætt, hef eg látið niðurfalla, því eg sá það átti ekki við.

Framsögumaður: Eg skal með fáum orðum svara því, sem hinn heiðraði fyrsti konúngkjörni þíngmaður mælti fram með breytingaratkvæði sínu. Honum þókti, sem miklir væru hagsmunir þeirra í peníngastyrk, sem nú lesa lög við háskólann, en það verður að gæta að því, að það eru þeir einir, sem lesa til latínskis júrídíks

prófs, sem fá þenna styrk, og að „dönsku júrístarnir“ alls ekki fá hann, er þó sýndist liggja í orðum hans. Eg skil annars ekki meiníngu hans, er hann sagði, að þeir, sem færu til háskólans til að lesa þar lög, mundu kasta frá sér hagsmunum þessum, ef lagaskóli yrði hér stofnaður, því það er ástæðulaust, að halda, að stjórnin mundi svipta þá styrk þessum fyrir þá skuld, því nú, eptir að prestaskólinn er stofnaður, þá njóta þeir Íslendingar þó enn sama styrks sem fyr, sem sækja háskólann, til þess að lesa þar guðfræði, og eins mega menn vænta, að, þó hér yrði stofnsettur lagaskóli, mundi stjórnin ekki svipta þá styrk sínum, sem sigla vildu sér til meiri lærdómsframa, til að taka hið fullkomna próf í lögum við háskólann í Kaupmannahöfn. Því er heldur ekki hrundið, að, þó að menn, er lesi lög við háskólann, fá þenna styrk, þá verður þó miklum mun kostnaðarsamara fyrir þá að lesa lög þar, en það yrði hér, svo það ætíð verða of fáir, er siglt geta.

Hinn heiðraði fyrsti konúngkjörni þíngmaður var hræddur um, að allir þeir, er mundu gánga á lagaskólann, ekki gætu feingið embætti, og því yrðu nokkrir þeirra að gánga í bændastétt; en eg tel það þá lítinn skaða, þó sumir af bændum kunni nokkuð til laga; auk þessa er nú líka einlægt verið að tala um að fjölga lögræðingaembættum á landi hér. Eg get ekki að mér gert, að mér sýnist það lítið skýrandi málið, sem hinn 1. konúngkjörni þíngmaður var að tala um orðin: „*stud. polytechnica*“, því, ef þeir menn, sem það leggja fyrir sig, eru duglegir menn, þá eru þeir ekki ómerkir, eða „þúsundþjallasmiðir“, heldur alls heiðurs verðir.

Hvað breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þíngmanns áhrærir, þá finnst mér því ábótavant meðal annars að því leyti, að, ef einhver sýslumaður sem nú er í embætti, vill sækja um yfirdómara- eða amtmanns-embætti hér á landi, þá verður hann að sigla til að taka það sèrstaka próf í íslenskum lögum við háskólann; annars ætti hann ekki að geta feingið embættið. Sömuleiðis ætla eg og, að danskur stúdent, sem kemur til háskólans, varla fari að taka þetta próf, heldur láti sér lynda, að taka einúngis hið almenna; eður ætti hann þá strax að fara að hugsa fyrir því, að hann mundi geta orðið stiptamtmaður á Íslandi einhvern tíma, eður þá einhver annar embættismaður hér? Eða, þegar hann er búinn að vera embættismaður í Danmörku nokkra stund, á hann þá að fara að lesa aptur og taka þetta sèrskilda próf, til þess að geta orðið stiptamtmaður á Íslandi eður annar embættismaður? Þetta fyrirkomulag ætla eg sè næsta

óhagkvæmt, og mun fæla flesta danska menn frá að sækja um embætti hér.

Eg skal játa það, að „fúskarar“ kynnu og að koma frá þessum lagaskóla, en þeir koma og frá hverjum öðrum skóla, og frá háskólanum sjálfum, því lýsa og einkunnirnar opt sjálfar, er þeir fá, en þetta þarf í sjálfu sér ekki að gera neinn skóla lakari.

E. Ó. Kúld: Það eru nú ýmsar raddir, sem hafa orðið til, að hnjóta í álit nefndarinnar, en eg ætla, að nefndarálitid sé þó enn fyrir þessar átölur með öllu óhrakið. Sömu leiðis held eg og, að hið annað breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þingmanns sé fullrætt og nægilega skýrt frá göllum á því, sem gjöra það óaðgeingilegt, svo að eg ætla ekki að fara fleiri orðum um það; en þar á móti bæta dálitlu við það, sem hinn heiðraði framsögumaður sagði um staflid a. Sumir hafa hér látið þá meiningu í ljósi, að minni lagamenntan og þá líka óeðlilegri mundi verða í skóla þeim, sem hér ræðir um, en við háskólann. Eg held nú, að þetta sé má ske lauslega skoðað, því sjón er sögu ríkari, þar eð einmitt þeir, sem eru að leita hinnar miklu menntunar í lögum við háskólann í Kaupmannahöfn, hafa orðið fyrstir manna til að skrifa bænarskrá um þetta efni, þar þeir ímynda sér, að lagamenntan hér muni verða eins góð og afarasæl, og hefðu þeir þó sannarlega ekki skrifað bænarskrá þessa, ef þeir hefðu átt von á langtum betri menntan eða jafnhjóðlegri í Kaupmannahöfn. Hinn háttvirti 1. konúngkjörni þingmaður taldi það lagaskólanum til ókosta, að svo margir löglesnir menn mundu hrúgast saman, án þess að geta feingið embætti, og gerast bændur; en eg tel það eingan skaða, þó vèr fáum þá löglesna bændur, því þeir mundu þá, ef til vill, geta komizt á alþing, og mun einginn álíta það skaða. Sami háttvirti konúngkjörni þingmaður taldi það sem mótbáru við nefndarinnar uppástúngu, að löglærðir menn úr þessum skóla mundu olla því, að dómarafeingju meira að gera. Eg fyrir mitt leyti finn nú ei að, þó svo yrði; að minnsta kosti þyrfti þá kann ske ekki stjórnin að bera einmitt of fá málefni fyrir, því til fyrirstöðu, að bættur yrði yfirrætturinn og laun dómendanna í honum. Að hann kallaði „*stud. polytechnica*“ „þúsundþjalasmið“, ætla eg hafi verið spaug hans, en hann hefði getað valið fallegra orð t. d. „fjölræðing“. Að útlendir sýslumenn kunni að hafa gefizt hér vel, því vil eg ekki neita, en eg ætla líka, að dæmi muni og gefast á hinn bóginn, og svo tel eg það víst, að, hvað góðir sem þeir eru, munu þeir varla geta reynzt eins þjóðlegir okkur og Íslendingar.

Eg vil, að samheldni sé sem best milli allra stötta, en eg get þess líka, að bóndanum, sem ei skilur dönsku, mun verða tamara í hvívetna að halla sér að þeim sýslumanni, sem hann álitur samlanda sinn og bróður. Eg vil að endingu vona, að þingmenn vilji fallast á álit nefndarinnar og sanna með því einnig í þessu tilliti, að „hollt er heima að taka“, eins og máltækið segir.

Jón Guðmundsson: Þar eg var einn í nefndinni, vil eg leyfa mér að tala fáein orð, áður til atkvæða er geingið. Það er nú að nokkru leyti búið að svara tölu hins háttvirta 1. konúngkjörna þingmanns, en að nokkru leyti ekki. Það hefur einginn ætlað og ætlar víst einginn að bera til baka, að við háskólann feingist meiri menntun, en við lagaskólann, þó hann kæmist á hær, en það er sitt hvað, að geta feingið þá meiri menntun, og að geta leitað hennar vegna efnanna. Kostnaðurinn, sem því fylgir að læra við háskólann, hann eykst miklu meira ár frá ári, heldur en hvað efni vor vaxa til að standast hann, og menn hafa áður sýnt fram á, hversu þetta dala-
tal er ódrjúgt, þegar gánga skal á það eitt saman til alls. Það er einginn, sem hefur eða þykist hafa fullnóg efni, bundinn við, að láta sonu sína gánga í lagaskólann hær, þó hann kæmist á, og þar að auki finnst mér það ekki ógjörningur fyrir þann, sem efni hefur, að sigla frá lagaskólanum hær, þegar þar er lokið lærdómsiðkunum, til að afla sér meiri menntunar við háskólann, eða á annan hátt, í Danmörku, og verð eg að álíta og telja víst, að þetta yrði eins af-
farasælt fyrir þá landsmenn, sem bæði vilja sigla og geta siglt á annað borð, að sigla eptir góða undirbúningsmenntun hær í þeirri vísindagrein, sem þeir annars ætla að leggja fyrir sig, og eptir að hafa náð hær á meðan ómetanlega mikilsverðum sálar- og líkamsþroska, sem gjörir þeim færara að standa af sér ýmsar þær teyg-
ingar, sem aðkomandi æskumönnum í hinum stærri borgum í útlöndum, einatt vill verða hált á. Eg verð að telja víst, að svoleiðis sigling til frama- og menntunar-auka yrði yfir höfuð að tala miklu affarasælli, heldur en siglingarnar til háskólans nú reynast mörgum, þegar þeir verða að sigla strax að aflokinni skólamenntun, svona úngir og óþroskaðir.

Eg neita því eingan veginn, sem hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður sagði, að hær hafi verið margir duglegir menn danskir í embættum, en sumir af þeim, sem hann hafði í huganum, munu hafa verið latínskir kandiðatar, en ekki danskir júristar, og þau dæmi munu alls ekki fá, að þeir af Dönum, sem húngað hafa komið sem danskir júristar, hafi margir verið mjög lítt nýtir embættismenn.

Eg held það sæfæðmi, að danskur maður, sem búinn er að taka próf við lærðan skóla, fari á eptir að nema dönsk lög, og það yrði ekki all-lítil kostnaðarauki fyrir stúdenta hëðan, að sigla til háskólans, og lesa þar dönsk lög í þrjú missiri minnst; því þeir hafa þó ekki þann styrk frá háskólanum, sem hinn 1. konúngkjörni þíngmaður minntist á; hann fá eingir nema þeir, sem lesa latínsk lög. Það þyrfti því talsvert meira fê til að lesa dönsk lög í Kaupmannahöfn, en að gánga á lagaskólann hër, og að öllum líkindum mundu eingir sigla hëðan, ef stofnanin kæmist á, nema þeir, sem þá læsu latínsk lög, og þar til væri flugríkir. Hinn háttvirti 1. konúngkjörni þíngmaður sagði við undirbúningsumræðu máls þessa, að áætlun nefndariunar um kostnaðinn væri mikils til of lág, en hann hefur ekki sannað, að hún væri raung, og eptir launum, sem embættismenn hër hafa almennast, verð eg að álíta hana sennilega, að minnsta kosti á meðan ekki er sýnt með einu orði, í hverju hún er skökk. Menn hafa talað hër mikið með og móti breytingaratkvæðinu nr. 2 á atkvæðaskránni. En eg get ekki sæð, að það sæ neitt breytingaratkvæði, því það á ekki að styðjast við neitt í nefndarálitinu, hvorki uppástúngur nefndarinnar, nè hina upprunalegu uppástúngu, sem nefndinni var feingin til meðferðar; það er öldúngis ný uppástúnga, og eg vil benda þínginu á, hvernig álitsskjalið til konúngs mundi líta út, ef þessi uppástúnga væri samþykkt, en allt annað fellt bæði uppástúngur nefndarinnar og breytingaratkvæðin við þau, eins og vel getur að borið; það yrði þá bænaraskrá um mál, sem hër hefði ekki verið rætt á lögskipaðan hátt á 2 aðalfundum þíngsins. Af því þetta breytingaratkvæði er nú svona formlaust, skal eg ekki tala margt um efni þess og stefnu, því mër finnst það eingan veginn geta komiðt að. Eg veit ekki, hvað menn hafa fyrir sêr í því, að stjórnnin mundi launa þeim prófessor úr konúngssjóði, sem settur yrði til að kenna íslenzk lög við háskólann. Eptir þeirri skoðun, sem stjórnin lætur uppi, nú sem stendur, á öllum þeim útgjöldum, sem hún álitur í Íslands þarfir, þá verð eg að telja víst, að hún vildi láta Ísland eittsaman bera kostnaðinn af þeim prófessor; en eptir þeim launum, sem prófessorar fá við háskólann, þá yrði sá kostnaður eingu minni, heldur meiri en sá, sem nú er stúngið upp á til lagaskólans, og það er mër kunnugt, að prófessorarnir, sem nú eru þar, eru ekki svo kunnugir eða vel að sêr í íslenzkum lögum, og allra-sízt íslenzku máli, að þeir geti kennt þau. Það mundi því reka þar að, að, ef íslenzk lagakennsla væri aukin við háskólann, þyrfti þar

og að setja nýjan kennara í íslenskum lögum og rétti, öldúngis eins og fyrir Slesvík er gjört. Eg veit ekki betur, en að það sè og hafi verið siður prófessóranna við háskólann, að taka og það eigi svo litla þóknun að auki af þeim, sem hlýða á fyrirlestra hjá þeim, einkum um þau efni, sem stúdentunum ríður mest á að verða fullnuma í, og það mundu þeir einnig gjöra, ef þeir ættu að kenna og lesa yfir íslensk lög sem aðalvísindagrein, og gæti þá sá kostnaðarauki numið ekki svo litlu, sem þar við bættist við fyrirlestragjaldið fyrir hinn almenna danska rétt. Það hefur verið fundið margt að síðari hluta í uppástúngu nefndarinnar nr. 3 c á atkvæðaskránni, þar sem talað er um, hvaðan fèð skuli taka. En hvað eiga menn að gjöra, meðan svona stendur, þegar menn vilja fá hér eitthvað nauðsynlegt á fót? Það er sjálfsagt réttast að biðja stjórnina og biðja óaflátanlega um það, sem hún hefur siðferðislega hvöt og skyldu til að fullnægja; en það blandast eingri stjórn hugur á að álíta sjálfsagða skyldu sína, að sjá þegnunum fyrir bæði nauðsynlegri og nægilegri uppræðingu í öllu tilliti, fyrir því, að hún geti notið laga og réttar, o. s. frv. En af því nefndin gat nú ekki vænt þess, að stjórnin, eptir því sem undirtektir hennar koma nú fram og skoðun með tilliti til alls kostnaðar, sem hér þurfi við, mundi vilja standa allan straum af stofnun þessari, þá vildi nefndin vísa á einhver úrræði og eitthvert fè í bráð. Eg segi í bráð, því eg efast ekki um, að, ef menn feingju hér einhvern tíma kost á að ráða tekjum landsins og útgjöldum, þá mundi líka verða ráð til að viðhalda þessari stofnun, og fá henni nauðsynlegt fè. Og þetta var tekið fram, sem ástæða fyrir þessari niðurföfnun á seinasta nefndarfundi, þó það gæti ekki komið í nefndaráliðið, og mætti því vel geta þess í bænarskrá þíngsins til konúgs. Að lyktum skal eg taka það fram, að það var öldúngis rétt, sem þíngmaðurinn úr Mýrasýslu sagði um breytingaratkvæðið 2 á atkvæðaskránni, þó það væri ekki nógu ljóst orðað hjá honum, að það yrði að álítast að fara því fram, að þegar menn væru hér útskrifaðir frá lagaskólanum, eins og nefndin hefur stúngið upp á, þá ættu menn, eptir þessu breytingaratkvæði undir eins að sigla, til að læra íslensk lög hjá þessum nýja prófessor við háskólann í Kaupmannahöfn.

Konúgsfulltrúi: Það er eingan veginn vegna þess, að eg óttið fyrir því, að kostnaði þeim, sem leiðir af stofnun og viðhaldi lagaskólans, muni verða kastað upp á landið á svo óhönduglegan máta, sem nefndaráliðið stíngur upp á, ellegar af því eg leiði mèr í hug.

að stjórnin, eins og nú stendur á, muni stofna hér lagaskóla, þó þíngið biðji um það, að eg tek til orða í þetta sinn, heldur er það þíngsins vegna; því eg vildi, ef mögulegt væri, geta komið í veg fyrir það, að þíngið sendi konungi nokkra bænarskrá í þessu málefni. Því hún mundi ekki einungis verða árángurslaus, heldur verð eg að halda, að það, eptir öllum ástæðum, megi vera þíngmönnum svo ljóst, að hún hljóti að verða það, að það væri ei nema til að veikja og gjöra þýðingarlausan bænarrétt (*Petitionsret*) þíngsins, ef það undir slíkum kríngumstæðum, færi nú að senda bænarskrá um þetta.

Eg vík mér þá fyrst að því, sem talað hefur verið um hið 2. breytingaratkvæði; það er að sönnu satt, að, ef þíngið aðhyllist þetta breytingaratkvæði, þá væri allar uppástúngur nefndarinnar fallnar; en þar fyrir er það eingan veginn ólöglega upp borið, eins og hér hefur verið sagt; því breytingaratkvæði hvers einstaks þíngmanns, þó það hafi þessa verkun, hefur allan þann sama rétt til, að koma til atkvæða, eins og uppástúngur nefndarinnar; því á milli uppástúngu einnar nefndar og breytingaratkvæðis eins þíngmanns er einginn annar mismunur en sá, að uppástúngan kemur frá fleiri mönnum, en breytingaratkvæðið frá einum manni.

Hvað nú málefniinu sjálfu viðvíkur, þá er eg enn sömu meiníngar, sem eg lét í ljósi við undirbúningsumræðuna, að lagaþekkingunni ekki mundi fara fram hjá okkur, þó íslenskur lagaskóli væri stofnaður, heldur mundi henni miklu framar fara hnignandi frá því, sem nú er, þegar hún er kennd við háskólann í Kaupmannahöfn. Þar sem nefndin talar um, að í íslenska skólanum skyldi kenna íslensk lög, þá er þar við að athuga, að löggjöf sú, sem gildir hér á landi, er að mestu leyti hin sama, sem sú, er gildir í Danmörku. Réttargangsmátinn er allur hinn sami, að litlum breytingum fráteknum; sakamálalög eru líka öll hin sömu, þegar einstöku greinir eru undanteknar. *Persónu- Familie-* og *erfða-rétturinn* er allur hinn sami; kirkjulögin, sjórétturinn, víxlunar- og verzlunar-réttur er sömu-leiðis sami í Danmörku og á Íslandi. Þar af leiðir, að, ef kennslan í skóla hér ætti að geta gefið mönnum nokkra samanhángandi og grundaða þekkingu á íslenskum rétti, þá yrði menn að kenna hér næstum því alla hina dönsku lagabyggingu (*Retssystem*). En þegar svo er ástatt, get eg ei ímyndað mér, að nokkur leiði sèr í hug, að kennslan muni geta orðið eins góð í lagaskóla hér í öllum þessum greinum lögfræðinnar, eins og við háskólann í Kaupmannahöfn, eður að hér geti feingizt eins duglegir og lærðir kennendur, eins og há-

skólakennendurnir í Kaupmannahöfn eru. Þar að auki er eg hræddur um, að kennslan í lögfræði yrði hér með tímanum nokkuð einstreingingsleg, og tæki ei þeim framförum, sem lagakennslan og lögfræðin í Danmörku mun taka, eptir því sem gjöra má ráð fyrir.

Eg skal nú því næst víkja mér að þeim röksemdum, sem framfærðar hafa verið nefndarálitinu og uppástúngum þess til styrkingar; og eg skal því heldur minnst fátt eitt á nokkrar þeirra, sem allt hefur verið tiltínt, sem nýtilegt hefur þótt, til að verja með þetta mál. Það hefur verið sagt, að kennslan mundi verða þjóðernislegri, ef hún væri kennd í íslenskum skóla; mér er það nú ei ókunnugt, að þetta orð þjóðerni er nokkurs konar hjáguð vorrar aldar, sem margir menn falla fram fyrir og tilbiðja. En þetta orð hefur líka gefið tilefni til æsýnga, óeirða, og sundrúngar. Eg er hræddur um, að hið þjóðernislega við lagakennsluna í íslenskum skóla yrði mest í því fólgið, að einblína með nokkurs konar velpóknun á sjálfa oss og einkanlega fornöld vora, og missa þar með sjónar á menntun annara þjóða og vanrækja að nota hana sjálfum oss til framfara. Þess hefur enn fremur verið getið, að dómaraaverkin hér á landi væru fullkomlega eins vandasöm, eins og í Danmörku, og jafnvel vandasamari, þar sem hér væru ekki löglerðir málafutningsmenn og dómurunum þess vegna gjört að skyldu að leiðbeina (*instruere*) pörtunum. Þetta játa eg að miklu leyti satt að vera; en þar af leiðir ekki annað en það, að þingið, ef það vildi vera sjálfu sèr samkvæmt, hefði átt að biðja um, að eingir aðrir feingju hér dómaraembætti, en hinir svo nefndu latínsku júristar, en þar á móti ekki þeir menn, er að öllum líkindum munu verða miklu lakar að sèr í lögfræði en þeir, sem nú fá dómaraembætti í Danmörku. Það hefur enn fremur verið byggt mikið á því, að þessi bæn væri sprottin upp frá stúdentum í Kaupmannahöfn, er bezt mættu geta dæmt um þetta mál, og bezt fyndu, hvar skórinu kreppir. En eg hef ekki tekið þessa beiðni þeirra sem klögun yfir lögfræðiskennslunni í Kaupmannahöfn; en að öðru leyti get eg fyrir mitt leyti ekki byggt svo mikið á því, þó uppástúngan sè komin frá þeim. Mér er ókunnugt, hverjir stúdentar hafa undirskrifað bænarskrána; og það getur vel verið, að á meðal þeirra sèu nokkrir, sem þegar hafa feingið töluverða menntun og reynslu; en þar á meðal munu vera, og það, ef til vill, ei allfáir, sem nýbyrjaðir eru að leggja sig eptir lögum við háskólann. Þessir eru má ske, — og þess vil eg af hjarta óska — góð og mikil mannsefni, er síðar geta orðið föðurlandi voru til gagns og sóma, en, eun þá sem komið er,

get eg ei álitid þá sem hæfilegasta til að vera vorir ráðgjafar í mikilsumvarðandi og vandasömum þjóðmálefnum, og eg veit ekki til, að nokkurt þjóðþing í þess konar málefnum hafi leitað ráða hjá uppvaxandi mönnum, sem nýbyrjaðir eru á að iðka háskólavísindi, og þess vegna vantar þá reynslu, er einungis fæst með aldrinum og lángvinnri æfingu. Sömuleiðis hefur verið á það minnzt, að lögin væru orðin svo flókin, að ekki gætu aðrir en Íslendingar áttað sig í þeim. En þetta er eingin ástæða, því það er eðlilegt, að í öllum löndum verða lögin því margbrotnari, sem framfarir þjóðanna verða meiri, og þjóðlífið margbrotnara. Þess hefur einnig verið getið, að, ef lagaskóli væri hér stofnaður, mundu færri peningar fara út úr landinu. En þessi ástæða er svo úrelt og hægómleg, að eingir upplýstir menn skeyta henni leingur; því það er aldrei að ætla á, hvern veg að peningarnir renna, og að vilja hepta þeirra eðlilegu rás er ógjörandi; og ei má vita nema peningar þeir, sem lagðir verða til lagaskólans í Reykjavík, rynnu jafnóðum út úr landinu fyrir alls konar útlendar þarfir, og þeir væru gefnir út af hlutadeigendum hér í Reykjavík. Þar að auki verð eg að halda, að menntun sú, er landar vorir fá og hafa feingið við Kaupmannahafnarháskóla, sè svo dýrmæt, að hún vel sè þeirra peninga virði, sem hún hefur kostað, því flestir þeirra manna, er unnið hafa landi voru mest gagn, og áunnið því mestan sóma, hafa feingið menntun sína við Kaupmannahafnarháskóla. Loksins hefur því verið hreift, að bændur vorir mundu geta feingið nokkra uppfræðingu í lögum við lagaskólann. En sú þekking, sem þess konar menn upp á slíkan hátt mundu geta feingið á lögunum, gæti aldrei orðið annað en hálfþekking, sem opt og tíðum mundi reynast verri en eingin; því sumir af þess háttar mönnum mundu ei verða til annars heima í hëruðum en þess, að æsa einn upp á móti öðrum, og, ef þeir feingi því við komið, alla upp á móti yfirvöldum sínum.

En hvað sem öllu þessu líður, þá verður kostnaðurinn til lagaskólans ætíð því til fyrirstöðu, að sú hër umrædda bænarskrá geti feingið áheyrslu. Af skýrslum þeim, er eg af stjórnarinnar hendi hef gefið þínginu, má það vera þíngmönnum ljóst, að eingin von er til, að þessi kostnaður verði greiddur úr ríkissjóðnum; og að leggja hann á landið upp á þann hátt, sem nefndarálitid fer fram á, hef eg áður sýnt að öldungis sè ógjörandi; því nefndin hefur, eins og eg áður hef sýnt, ekki einungis beðið um, að þíngið mætti fá „*Skattebevillingsret*“ í þessari einstöku grein útgjaldanna (þar á mót hef eg,

eins og framsögumaður virtist að halda, aldrei talað um almennan „Skattebevillingsret“, heldur hefur hún einnig beðið um, að löggjafarvald yrði þinginu veitt í þessu málefni, því það heyrir löggjafarvaldinu til að ákveða, á hvern hátt og af hverjum stofni gjöld þegnanna skuli greiðast; en nefndin hefur farið fram á, að alþingi skyldi niðurjafna þessum lagaskólaskatti upp á þann máta, sem því best þætti henta í hvert sinn, og þess vegna á þann hátt, sem væri svo óákvarðaður, sjálfræðislegur (*vilkárlig*) og óviss fyrir gjaldþegnana, sem mögulegt væri. Af þeim ástæðum, er eg nú hef tilfært, gét eg ei annað en með innilegri samfæringu ráðið þinginu frá, að aðhyllast nefndarálitid.

M. Andrêsson: Áður en geingið er til atkvæða, vil eg gjöra þinginu það ljóst, að, eins og mín þekking er yfir höfnuð lítil og ekki nema hálfþekking, eins er hún það og á þessu máli, og það hvað helst, því mín veika skynsemi getur hér ekki valið um, hvað best sè, og ætla eg mèt því ekki að gefa neitt atkvæði í máli þessu, hvorki með nè móti, og bið eg skrifara þingsins að taka það til greina við atkvæðagreiðsluna.

E. Ó. Kúld: Eg vil skjóta því til hins háttvirta *forseta*, hvort menn geta skorast svona undan því, að gefa atkvæði.

Forseti: Jú, það geta menn efalaust.

Framsögumaður: Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* talaði ekkert um 1. breytingaratkvæðið á atkvæðaskránni, og studdi það ekkert, og má eg því álíta, að það muni falla; en um breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þingmanns sagði hann, að það væri í fullu formi. Þetta getur nú verið, eg vil ekki pexa um það, og það er frjálslyndara af þinginu að fella það ekki sökum formgalla, heldur lofa því að komast að, en eg álít, að þingið eigi þó ekki að fallast á það; því væri það tekið, þá gæti einginn núverandi sýslumaður hér á landi sótt um yfirdómaraembætti hér, nema hann sigldi fyrst og tæki próf í íslenskum lögum, og sama skilyrði yrði þá líka fyrir því, að geta orðið amtnaður, og það álít eg með öllu óhafandi, og breytingaratkvæðinu til mestrar fyrirstöðu, auk þess, sem eg áður hef umgetið að mælti móti því. Hann áleit lagaskólann hér óþarfan, og að lagabekkingu mundi fara aptur í landinu, ef hann kæmist á, og ástæðurnar fyrir þessu voru, að kennararnir hér mundu ekki verða eins vel að sèr og prófessórnir við háskólann. Það getur nú verið, að þetta verði, að þeir ekki verði eins vel að sèr; en samt held eg, að bæði prófessórar og kennarar geti verið misjafnlega vel að sèr, og aðrir, en júrídískir kandídatar frá háskólanum,

mundu varla verða teknir fyrir kennendur á lagaskólann. En hvernig lagaþekkingu ætti hær að fara aptur, ef lagaskóli kæmist á, það er mér óskiljanlegt. Þó lög þau, sem kennd eru við háskólann, í ýmsum greinum sèu hær og gildandi, þá hefur þó margt af því, sem sèrstaklega gildir fyrir þetta land, ekki verið tekið þar fram, að minnsta kosti var þar ekkert kennt í íslenskum verzlunarlögum nè búnaðarlögum nè kirkjurètti, þegar eg var þar, og gilda þó hær í öllum þessum greinum reglur, sem meira eður minna eru ólíkar, þeim, er gilda í Danmörku. Það er alls ekki meiníng nefndarinnar, að menn megi ekki eins eptir og áður sigla og taka hið fullkomna próf í lögum, heldur hitt, að þeir, sem koma frá lagaskólanum komi í staðinn fyrir dönsku júrístana, og eg get ómögulega sèð neina apturför í þessu, því eg held, að dönsku júrístarnir, eins og þeir almennt gefast, ekki sèu neinir framúrskarandi vísindamenn. Hann tók fram, að það hefði verið talið sem meðmæling með laga-skólanum, að kennslan í honum yrði þjóðleg, en það álit eg einga verulega meðmælingu, heldur er það þjóðlegast í kennslunni og mest vert, að þar yrðu kennd þau hær á landi gildandi lög eður rèttur. Það er að vísu satt, að júrískir embættismenn hær þurfa að vita mikið í dönskum lögum, en ekki þurfa þeir þó að vita eins mikið í þeim, og kennt er við háskólann, t. a. m. „*dansk Land-boret*“, og sumt hvað í prócessinum, o. s. frv., sem embættismann-inum hær er öldúngis óþarft að vita. En það almenna í lögunum, eður sem sameiginlega gildir fyrir Danmörku og Ísland, þurfa menn að vita, eins og vísindamaðurinn ætíð mun vilja kynna sèr hið sèr-skilda í löggjöfnni fyrir Danmörku, og eins kann ske þeir, sem hær standa í enum æðri embættum. Hann sagði enn, að hinir upplýst-ustu menn vorir hefðu allir komið frá háskólanum, en það dettur eingum í hug að neita þessu; eg fyrir mitt leyti held, að svo muni og verða eptirleidis, eins fyrir því, þó lagaskólinn kæmist upp, því menn eiga kost á að sigla fyrir því, og það er tekið glöggt fram í nefndarálitinu, að sigldir kandiðatar í lögum yrðu ræthærri en þeir, sem kæmu frá lagaskólanum. Það gjörir ekkert til við efnið, hvað-an bænaraskráin kom, eða að stúðentar í Kaupmannahöfn hafi í fyrstu samið hana og sent hingað, nema hvað þeir mega bezt vita, hvað þá kostar að lifa þar. Bænaraskráin um prestaskólann kom líka frá stúðentum í Kaupmannahöfn, og hafði stjórnnin ekkert á móti bæn-inni fyrir það, heldur þvert á móti fékk hún allramildustu áheyrslu. Hvað uppástúngu nefndarinnar 3. c á atkvæðalistanum snertir, þá

er það aðgættandi, ef fæð ekki fæst úr ríkissjóðnum. Nefndinni þótti nauðsynlegt, að breytt yrði 15. gr. í tilskip. 26. jan. 1821, og að lagaskólinn kæmist hær á; feingist nú ekki kostnaðurinn til þessa skóla úr ríkissjóðnum, af einhverjum ástæðum, áleit nefndin, að landið heldur ætti að vilja bera kostnað þann, en hafna skólanum; en þar eð hún ekki gat vísað á neina sjóði hær, er kostnaðurinn yrði tekinn úr, svo varð hún að hafa þessa aðferð, sem hún gjörði. Eg get ekki heldur sæð, að í þessari uppástúngu nefndarinnar felist nein bæn um svo nefndan „*Skattebevillingsret*“, eður rétt „*til at bevilge Skatter*“, því það er þó auðsæð, að þessi réttur er allt annað, en réttur eður leyfi til að mega jafna niður á landið nauðsynlegum kostnaði til *vissrar* stofnunar, er *menn sjálfir biðja um*, af því þeir álíta hana nauðsynlega fyrir sig, og upp á öðru stakk ekki nefndin, og þó með því skilyrði, sem fyr sagt, að kostnaðurinn ekki feingist úr ríkissjóðnum. Að alþingið skyldi jafna niður gjaldinu, þurfti og ekki að vara leingur, en þángað til fastar ákvarðanir kæmu um það, hvernig þessi kostnaður skyldi berast af landinu. En það er að öðru leyti á þingsins valdi, hvað það gjörir við nefndarálitid.

J. Hávarðsson: Eg óska, að nr. 3. c á atkvæðaskránni sæ borið upp í tvennu lagi til atkvæða, eins og þingmaður Gullbringu-sýslu stakk upp á.

H. Kr. Friðriksson: Hær hefur nú verið talað margt með og móti máli þessu, og hef eg fáu við það að bæta. Mær finnst það vera ljóst, að vísindastofnanir, hverjar helst sem eru, í landinu sjálfu sæu og hljóti ávallt að vera landinu til eflingar og framfara. Og mær finnst ekki, að það þurfi lögfróðan mann til þess að sjá þetta, en eg skal ekki dæma neitt um þessa stofnun sær í lagi, því eg er einginn lögfræðingur, en af því að hær hefur einginn komið fram með neina aðra uppástúngu, en nefndarinnar, þá verð eg að hallast að uppástúngu hennar. Eg sæ ekki heldur, að sú kennsla, sem nefndin hefur stungið upp á, sæ í neinu minni trygging fyrir góðum embættismönnum, en hið *dansk-juridiske Examen*, sem svo er kallað. Í breytingaratkvæðinu 1. a á atkvæðaskránni stendur orðið „meðaleinkunn“; en það held eg að eigi alls ekki við; því að það stendur í vitnisburði hvers skólalærisveins, þegar hann fer úr skóla, að hann hafi náð svo mikilli almennri menntun, að hann geti leitað sær menntunar við æðri vísindastofnanir, hvort sem hann svo hefur fyrstu, aðra eða þriðju aðaleinkunn, svo þetta getur alls ekki orðið bindandi fyrir neinn, og álit eg því þetta breytingaratkvæði alveg

fallið. Þegar embættisprófið gefur manni rétt til að sækja um embætti, þá skil eg ekki, að nokkur einkunn við annað fyrra próf geti ráðið, eða eigi að ráða nokkru um veitingu embættisins. Breytingaratkvæðið nr. 2 á atkvæðaskránni held eg ekki eigi við. Eg get ekki séð, að það sé nokkurt breytingaratkvæði, eins og það er hér, þar sem það styðst ekki við neitt líjá nefndinni, og eg ætla, að það, svona orðað, verði ekki tekið til greina, þó eg játi það, að það kunni að vera rétt í sjálfu sér eptir hugmynd þeirri, sem vakað hefur fyrir höfundum þess. En það er orðað svo, að hver þyrfti að taka nýtt próf, í hvert skipti og hann sækir um nýtt embætti, og það hefur þó víst ekki verið ætlun uppástúngumanns, heldur hitt, að þeir, sem tækju próf við háskólann, og ætluðu að sækja um embætti hér, yrðu að taka sérstakt próf í íslenskum lögum. Eg verð því að fallast á uppástúngur nefndarinnar.

Konungsfulltrúi: Sá heiðraði þingmaður, sem nú settist, áleit 2. breytingaratkvæðið (*P. Guðmundssonar*) vera ránglega upp borið, af því það gæti ei teingzt við uppástúngur nefndarinnar; en þetta er öldúngis raung og skökk hugmynd um rétt þingmanna og eðli breytingaratkvæðanna, eins og eg hef áður sýnt. Breytingaratkvæðin geta verið þess eðlis stundum, að þau lagi að nokkru uppástúngu nefndarinnar, og þá verða þau að vera svo lögnuð, að þeim annaðhvort verði smeygt inn í hana, eða þau verði teingd við hana. En þau geta líka verið þess eðlis, að þau, ef þau væri tekin, öldúngis kollvarpi nefndaruppástúngunum, og þess konar breytingaratkvæði koma fram á öllum þingum; en þá þurfa þau ekki að vera svo lögnuð, að þau geti teingzt við nefndaruppástúngurnar. Eg get því ei betur séð, en að þingið bryti rétt á uppástúngumanninum, ef það lèti ekki þessa uppástúngu hans koma til atkvæðagreiðslu.

Forseti: Fyrst einginn tekur til máls, verð eg að álíta þessari ályktarumræðu lokið, og biðja menn þá að ganga til atkvæða.

Því næst voru atkvæði greidd í málinu, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul. 1. a, *breytingaratkvæði P. Sveinbjörnssonar:* fellt með 13 gegn 7 atkvæðum.

(*M. Andrèsson* gaf ekki atkvæði, en eptir að varaforseti hafði skýrt það fyrir þinginu, hverju undanskorun undan atkvæðum gæti ollað, og *forseti* vænzt þess, að þingmaðurinn gæfi ekki orsök til slíks, þá greiddi hann og atkvæði).

Tölul. 1. *b*, *breytingaratkvæði P. Sveinbjörnssonar*: var fallið eptir atkvæðagreiðslunni um 1. *a*.

2. *breytingaratkvæði P. Guðmundssonar*: fellt með 15 gegn 6 atkvæðum.

Eptir að hinn 1. konúngkjörni þingmaður hafði beðið um, að nafnakall væri haft við uppástúngur nefndarinnar, og fleiri þingmenn stutt að því, lét *forseti* greiða um þær atkvæði með nafnakalli, þannig að þeir segðu já, sem samþykktu þær, og hinir nei, og fór sú atkvæðagreiðsla þannig:

Tölul. 3. *a*, *uppástúnga nefndarinnar*:

Já.	Nei.
<i>G. Einarsson.</i>	<i>P. Sveinbjörnsson.</i>
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>H. G. Thordersen.</i>
<i>P. Pétursson.</i>	<i>P. Jónassen.</i>
<i>Jón Guðmundsson.</i>	<i>P. Guðmundsson.</i>
<i>P. Sigurðsson.</i>	<i>V. Finsen.</i>
<i>M. Andrèsson.</i>	<i>J. Samsonsson.</i>
<i>G. Brandsson.</i>	
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	
<i>J. Sigurðsson.</i>	
<i>Ó. Sívertsen.</i>	
<i>J. Pétursson.</i>	
<i>St. Jónsson.</i>	
<i>J. Jónsson.</i>	
<i>J. Kristjánsson.</i>	
<i>J. Hávarðsson.</i>	

Var uppástúngan þannig samþykkt með 15 gegn 6 atkvæðum.

Tölul. 3. *b*, *uppástúnga nefndarinnar*:

Já.	Nei.
<i>G. Einarsson.</i>	<i>P. Sveinbjörnsson.</i>
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>H. G. Thordersen.</i>
<i>P. Pétursson.</i>	<i>P. Jónassen.</i>
<i>Jón Guðmundsson.</i>	<i>P. Guðmundsson.</i>
<i>P. Sigurðsson.</i>	<i>V. Finsen.</i>
<i>M. Andrèsson.</i>	<i>J. Samsonsson.</i>
<i>G. Brandsson.</i>	
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	
<i>J. Sigurðsson.</i>	
<i>Ó. Sívertsen.</i>	

J á.

J. Pétursson.

St. Jónsson.

J. Jónsson.

J. Kristjánsson.

J. Hávarðsson.

Var uppástúnga nefndarinnar, tölul. 3. b, þannig samþykkt með 15 gegn 6 atkvæðum.

Tölul. 3. c, sem eptir ósk þingmanna var borinn upp til atkvæða í tvennu lagi:

1. „að kostnaður til fyr tæðs lagaskóla verði greiddur úr ríkissjóðnum“:

J á.

Nei.

G. Einarsson.

P. Sveinbjörnsson.

E. Ó. Kúld.

H. G. Thordersen.

P. Pétursson.

P. Jónassen.

Jón Guðmundsson.

P. Guðmundsson.

P. Sigurðsson.

V. Finsen.

M. Andrèsson.

J. Samsonsson.

G. Brandsson.

H. Kr. Friðriksson.

J. Sigurðsson.

Ó. Sívertsen.

J. Pétursson.

St. Jónsson.

J. Jónsson.

J. Kristjánsson.

J. Hávarðsson.

Var þessi 1. hluti 3. c þannig samþykktur með 15 gegn 6 atkvæðum.

Tölul. 3. c, uppástúnga nefndarinnar:

2. „eður, fáist það ekki, að alþingi — hann verði útborgaður hlutaðeigendum“:

J á.

Nei.

E. Ó. Kúld.

G. Einarsson.

Jón Guðmundsson.

P. Sveinbjörnsson.

P. Sigurðsson.

H. G. Thordersen.

H. Kr. Friðriksson.

P. Jónassen.

P. Guðmundsson.

Nei.

P. Pétursson.

V. Finsen.

M. Andrússon.

G. Brandsson.

J. Sigurðsson.

Ó. Sívertsen.

J. Samsonson.

J. Pétursson.

St. Jónsson.

J. Jónsson.

J. Kristjánsson.

J. Hávarðsson.

Var 2. hluti tölul. 3. c þannig felldur með 17 gegn 4 atkvæðum.

Forseti lét því næst ganga til atkvæða um, hvort semja skyldi bænaraskrá til konungs samkvæmt atkvæðagreiðslu þessari, og var það samþykkt með 14 atkvæðum gegn 7.

Forseti: Næst kemur þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu nefndarálit um betri laun handa sýslumanninum í Gullbríngusýslu. Eg hef látið prenta atkvæðaskrá í máli þessu, sem eg vona að þíngmenn hafi við höndina.

Í máli þessu var komið fram eitt viðaukaatkvæði, og er það svo hljóðandi:

E. Ó. Kúlds:

Viðaukaatkvæði: „að alþíng biðji um, að eptir því sem hér er farið fram á um laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu, eins verði af sömu orsökum og á sama hátt, og nefndin hefur tekið fram, upp bætt laun sýslumannsins í Snæfellsnessýslu að minnsta kosti um 500 rdd., og sýslumannsins í Ísafjarðardarsýslu um 500 rdd., og laun sýslumannanna í Barðastrandar- og Stranda-sýslu að minnsta kosti hvors fyrir sig um 400 rdd.

Atkvæðaskráin hljóðar þannig:

Atkvæðaskrá

í

málinu um laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu.

1. *Nefndin*: „að Gullbríngusýsla verði við næstu sýslumannaskipti veitt fyrir árlegt og hæfilegt eptirgjald, og að sá halli, sem þar af leiðir fyrir konungssjóðinn, verði sjóðnum endurgoldinn með því, að færa upp afgjaldið, sem þessu nemi, af hinum beztu sýslum

landsins, jafnóðum og þær losua, en að laun sýslumannsins úr jarðabókarsjóðnum, sem héraðsdómara í Gullbríngusýslu, falli niður“.

2. E. Ó. Kúld: viðaukaatkvæði: „að alþíng biðji um, að eptir því sem hér er farið fram á um laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu, eins verði af sömu orsökum og á sama hátt, og nefndin hefur tekið fram, upp bætt laun sýslumannsins í Snæfellsnessýslu, að minnsta kosti um 500 rdd., og sýslumannsins í Ísafjarðarsýslu um 500 rdd., og laun sýslumannanna í Barðastrandar- og Strandasýslu að minnsta kosti hvors fyrir sig um 400 rdd.“

Nefndarálitíð var því næst afhent framsögumanni, varaþíngmanni Reykjavíkurbæjar, H. Kr. Friðrikssyni.

Framsögumaður: Eg ímynda mér, að nefndarálitíð og ástæður fyrir uppástúngu nefndarinnar séu hverjum manni ljósar, svo eg þurfi ekki að fara um það mörgum orðum nú, enda varð mönnum drjúgmælt um það síðast. Eg held það sé hverjum manni ljóst, hversu það er úríðandi, að hafa duglega embættismenn, en þess geta menn því að eins vænzt, að embættismönnunum sé svo launað, að þeir geti lifað við það sómasamlega. Og um laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu verð eg að játa það, að þau eru næsta ónóg til þess, að hann geti lifað af þeim sómasamlega. Um viðaukaatkvæði þíngmanns Snæfellinga verð eg að játa, að eg er í standandi vandræðum með það. Eg held, að hann hafi komið með það að gamni sínu, og þykir mér það illt, að þíngmenn skuli koma með uppástúngur einúngis að gamni sínu, uppástúngur, sem þeir eigi ætlast til að fái framgáng eða samþykki þíngmanna. Það datt hvorki mér nè nefndinni í hug, að vera á móti því, að laun þeirra manna, sem hann telur upp, hefðu orðið bætt, ef hann hefði bent á nokkur ráð til þess; en ráð þau, er hann leggur, eru óljós og ónóg. Hann minnst ekki einu sinni á, hvað laun þessara manna séu mikil, nè gefur nokkrar upplýsingar þar að lútandi. Það var talað um við undirbúningsumræðuna, hversu miklu dýrara væri að lifa hér í Reykjavík og í grennd við hana, en út um landið, og skal eg því ekki tala um það meira, á meðan ekki koma neinar ástæður gegn því, sem eg þá sagði um það.

E. Ó. Kúld: Mér kom það nú reyndar ekki á óvart, þó þetta viðaukaatkvæði mitt ekki hafi komið í sérlega mjúkar móðurhendur, þegar það kom til nefndarinnar, og eg verð að virða framsögumanni til vorkunar, þó hann segist vera í vandræðum með það, einmitt af því, að fyrsta ástæða þess og grundvöllurinn, sem það er sprottið af og styðst við, er *sanngírni*; en mér fannst nefndar-

álitid fela einhverja ósanngirni undir nauðsynja-skýlu í uppástúngu sinni, þar sem það vildi bæta laun sýslumannsins í Gullbringuþýsly, sem nefndin sjálf segir að hafi þó 900 rdl. laun, en ekki skilur framsögumaður í, að það þurfi að bæta 300 rdl. laun (*Framsögumaður: Eg hef aldrei sagt, að þess þyrfti ekki*). Það gleður mig, ef framsögumaður núna er kominn svo til sannleikans viðurkenningar, að hann neitar nú ekki framar þörfinni á þessu; en þar sem hann sagði, að eg hefði ekki lagt nein ráð til þess, að bæta laun sýslumannanna vestra í viðaukaatkvæði mínu, nema ónóg og óljós, þá held eg, að ráðin til að bæta þessi einu laun, sem nefndin fer fram á, séu líka óljós og ónóg; því það eru allt sömu ráðin, sem eg tók fram og nefndin hafði gjört, því í minni uppástúngu stendur: „á sama hátt og nefndin“. Eg verð því að álíta þessari mótbáru framsögumanns alveg hrundið með þessu. Hann sagði og, framsögumaðurinn, að eg hefði ekki sagt, hve mikil laun þessara manna eru, en framsögumaður er þó víst ei svo gleyminn, að hann ei muni til, að eg tók það fram við undirbúningsumræðuna, að þau væru ekki meiri en 3 til 4 hundruð dala, þó eg tiltæki ekki launaupphæð þeirra hvers fyrir sig. Þá talaði hann enn um, hve miklu dýrara væri að lifa hér en annarstaðar. En eg man ekki betur, en sú ástæða væri hrakin um daginn (*Framsögumaður: Nei! hún er óhrakin enn!*). Eg tók það þó fram, að bæði sýslumanninum í Snæfellsnessýsly og eins Ísafjardarsýsly væri skipað að búa í kaupstað, og eg skil ekki, að það sé dýrara að lifa í Hafnarfirði, en t. a. m. á Stykkishólmi, og enda eins á Ísafirði, og þetta er einmitt óhrakið enn. Hvað viðaukaatkvæðið að öðru leyti snertir, þá ætla eg ekki að mæla fremur með því, því eg játa, að mig tekur ei svo sárt til þess, að mér þyki mikið fyrir að taka það aptur, þegar eg, sem eg vona, sé, að uppástúnga nefndarinnar deyr, eða verður felld.

P. Jónassen: Eg tók ekki til orða, þegar mál þetta var rætt til undirbúnings; enda hélt hinn heiðraði framsögumaður og meðnefndarmaður minn svörum uppi fyrir nefndarálitid svo vel og rækilega, að það hefði ekki orðið nema til málaleingingar, ef eg hefði tekið fram í umræðurnar, þær urðu nógu lánkar fyrir það; en áður en til atkvæða er geingið, ætla eg þó að leyfa mér að tala fáein orð um þetta mál.

Hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* fann uppástúngunni það helzt til, að hún væri borin upp í ótíma, þar sem það stæði til, að skattgjaldslögunum yrði breytt; og þá mundi embættislaunum sýslumannanna verða skipað á annan veg, eða þeir verða settir á füst laun;

að því leyti þetta byggist á því, að jarðamatið, undirstaða nýju skattgjaldslaganna, sè að álíta þegar komið í kring, get eg ekki haft þessar miklu vonir, því eg held skattgjaldslögin eigi enn þá langt í land, og því get eg ekki heldur skilið, að þetta geti orðið uppástúngunni til nokkurrar fyrirstöðu hjá stjórninni, ef henni að öðru leyti, sem eg vona, þykir hún til greina takandi.

Hinn virðulegi þingmaður Mýrasýslu gat með eingu móti aðhyllzt uppástúnguna eða nefndarálitið; þetta er í eðli sínu, einkum þar þessi heiðraði þingmaður stundum virðist að fara í skoðun sinni einn síns liðs, en hann misskildi nefndarálitið; það átti hann ekki að gjöra, og mig furðaði á því, að hann skildi gjöra það; en meira furðaði mig þó á hinum heiðraða þingmanni úr Snæfellsnessýslu; mig furðaði ekki á því, þó hann fyndi uppástúngunni margt til ógildis, það læt eg allt vera; en það, sem mig furðaði á, var og er það, að það vill allt af svo til, að þegar einhver uppástunga kemur frá Gullbríngusýslu, eins og hær átti sèr stað, þá á það eins og að standa í spánni, að þessi virðulegi þingmaður standi henni í dyrunum, það er eins og hann vakni þá af draumi, og detti í hug, að líkt standi á í hans kjördæmi, en sèr hafi láðst eptir að bera það upp; og nú kemur hann þá fram með uppástúngu út af þeirri, sem hann heyrði, og kemur svo allt í bága. Svona fór það og í þetta skipti; þingmaðurinn frá Gullbríngusýslu ber upp uppástúngu um rífkun á sýslumannslaununum þar eptirleiðis, hær um bil 300 rdl. árlega, en óðar en hinn heiðraði þingmaður hefur heyrt þetta, stendur hann upp og ber fram það stórkostlega viðaukaatkvæði, að bæta upp eða rífka laun allra sýslumannanna í Vesturamtinu með hær um bil 1800 rdl. um árið, og þessari uppástúngu leyfir hann sèr að næla aptan við, svona úr garði gjörðri, án þess að hafa leitt nokkra sönnun eða rök fyrir henni (*umotiveret*). Eg skyldi bara hafa gjört það, og eg þori að fullyrða, að hinn heiðraði þingmaður hefði tekið hart á því, og komizt í vandræði með að kynfæra slíkt viðaukaatkvæði og finna því nokkurt nafn. Eg get heldur ekki öðru trúað, en að hinn virðulegi þingmaður hafi verið að gjöra hær að gamni sínu, því að hann í alvöru hafi vænzt eða vænist þess, að stjórnin mundi geta tekið viðaukaatkvæði hans til nokkurra greina, get eg ekki skilið, nè ætlað svo hyggnum þingmanni; en það get eg skilið, að þetta getur spillt fyrir aðalmálinu. En eg skal ekki fara fleirum orðum, en eg er búinn, um málið, og það því sður, sem framsögumaður og hinn heiðraði varaforseti sèr í lagi hafa tekið allt það fram skýrt, sem

mælir með bæninni. Eptir þeirri stefnu, sem málið er komið í, og þeirri undirtekt, sem það hefur feingið hér á þinginu, hef eg litlar vonir um það úr þessu, og þó er eg sannfærður um, að það átti skilið, að því væri góður gaumur gefinn og miklu betri, en það hefur orðið fyrir.

St. Jónsson: Eg gat þess við undirbúningsumræðu þessa máls, að eg vildi taka mæð breytingaratkvæði við nefndarálitid; en eg lét það aldrei koma til *forsetans*, af því eg þóktist sjá, að eg mundi ná mínu augnamiði við atkvæðagreiðsluna, ef hún færi fram á þann hátt, sem mæð virtist eiga bezt við, og það er, að fyrsta lína í fyrra atriði nefndaruppástungunnar verði borin upp fyrst til atkvæða, og þar næst hinar tvær línur næstu, en fjórða línan seinast; ef þessu er fylgt, er hægt að gefa atkvæði fyrir, að sýslumanns-embættid í Gullbríngusýslu verði sanngjarnlega bætt, en þarf ekki þar fyrir að fallast á, að sú bót sè tekin af gjöldum annara sýslna; því, ef það er satt, að bæði stjórnin og sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu hafi skaða á tilhögun þeirri, sem við er höfð, er ástæða til að breyta þessu, svo að sýslumanni verði hagur að, en stjórninni skaðlaust.

Framsögumaður: Eg bjóst nú aldrei við því, að eg mundi geta sannfært þingmann Snæfellinga um það, hvað hér væri dýrt að lifa. En eg vil skjóta því til hvers þess embættismanns, sem setu hefur hér á þingi, og býr hér í Reykjavík, hvort hann leggur nokkuð upp af 900 rdd., og það þó hann hafi lætt heimili og lífi sparlega. Það hefur líka verið margsagt, að sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu verður að taka 200 rdd. af þessum 900 rdd. handa skrifara, og hann hefur þá ekki eptir nema 700 rdd. sjálfur, og mæð þykir skrítið, að kalla það viðunanleg laun, og að kunnugir menn skuli koma með slíkt. Þá er munur á Árnessýslu með 1500 rdd. launum, og þó að launin í Gullbríngusýslu væru líka hækkuð til 1500 rdd., þá væri þó í rauninni mikill munur þeirra tveggja sýslna. Mæð finnst nefndin hafi ekki farið fram á nein ósköp, þó hver af hinum 10 beztu sýslunum legði til 30 rdd. á ári til þessarar launabótar. Eg held, að sýslumanninn í Árnessýslu, sem hefur 1500 rdd., muni ekki mikið um 30 rdd. á ári; en þann, sem þessi samskot feingi, munaði það að nokkru. Einginn mun geta neitað því, að sýslumannsembættid í Gullbríngusýslu er bæði vandasamt, flókið og leiðinlegt, og því full ástæða til að bæta laun hans svo, að duglegur maður fái í embættid. Eg veit ekki fyrir víst, hvort að sala konúngsjarðanna, sem fram fór í sýslu þessari, getur verið næg ástæða til þess, að

konúngssjóður borgi sýslumanni halla þann, er hann hefur beðið af henni. Eg er ekki að mínu leyti móti því, að nr. 1 á atkvæðaskránni sé borið upp í köflum til atkvæða, eins og þingmaður Eyfirðinga stakk upp á, ef svo þykir betur fara.

Eg verð að geta þess, að eg var aldrei í vandræðum, hvað eg skyldi gjöra við viðaukaatkvæði hins heiðraða þingmanns Snæfellinga, því eg vissi það, undir eins og eg sá það, heldur, í hvaða tilgáangi það væri upp borið. En hann hefði að réttu lagi átt að koma með viðaukaatkvæði við það viðaukaatkvæði, um það, að bætt yrðu laun allra manna á öllu landinu, því með því hefði hann tekið svo hreinlega út fyrir allar æsar.

G. Einarsson: Það er gamalt orðtak, byggt á reynslunni, eins og flest slík orðtæki eru, að „allur er jöfnuðurinn góður“, og það á hér við, eins og margt annað. Eg held menn hafi nú gjört sér nægilegt far um, að hrinda viðaukaatkvæði þingmanns Snæfellinga; því mér finnst það á góðum rökum byggt. Eg sé ekki betur en það sé í eðli sínu, að, þegar verið er að halda því fram, að laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu verði bætt, þá komi ótal fleiri bænir fyrir þá, sem hafa enn minni laun. Eg hefði verið fús á að fallast á það hjá nefndinni, að sýslan væri veitt fyrir árlegt og hæfilegt eptirgjald, og bætt með því; en að hún verði bætt með því að taka af tekjum annara sýslna, með því get eg alls ekki verið, þar sem þessi sýsla er þó meðalsýsla. Mér finnst og, að íbúar Gullbríngusýslu verði að eiga það á hættu, eins og aðrir, hve góð yfirvöld þeim heppnast að fá. Ef menn eru hræddir um, að eigi fáið duglegir sýslumenn í þessa sýslu, hvers mundi þá mega vænta um útkjálka-embættin bæði presta og sýslumanna? Eg verð því að vera á móti uppástúngu nefndarinnar, því mér sýnist, að fyrst ætti að bæta lókustu sýslurnar.

J. Sigurðsson: Sá háttvirti varapíngmaður Reykvikínga er ekki sýpinn með skildínga til sýslumanna, og ekki vill hann heldur láta þá þurfa að gjöra mikið, þar hann vill skaffa sýslumönnum hér í Gullbríngusýslu, ekki umfángsmeiri eða örðugari sýslu, 200 rdd. í skrifstofulaun. Mér þykir þó líklegt, að, ef það er nokkurt gagn í honum sjálfum, að hann þurfi varla að halda stöðugan skrifara; því ekki tefur fyrir honum búskapurinn. Eg hef vitað sýslumenn, sem þó hafa búið, og rækt vel embætti sitt, og hafa skrifað mest allt sjálfir, en feingið sér mann að hjálpa sér til með skriptir svo sem viku eða hálfan mánuð. Það eru ekki heldur svo miklar þessar sýsluskriptir, að 1 maður geti ekki komið þeim af, eins og sèst af því, að amt-

maður lætur þá stundum stunda 2 sýslur, ef önnur nálægt losnar, og ber ekki á, að þeir hafi ekki komið því fullvel af, og það þeir, sem ekki hafa verið examíneraðir juristar. Það mega líka allir sjá og vita, að, ef farið væri að veita þessum sýslumanni launaviðbót, sem hefur 900 rdd., þá mundi bráðum koma kvartanir og bænir hver á fætur annari um launaviðbót hjá þeim, sem hafa svo miklu minna, og því þótti mér rétt og náttúrulegt, þó þingmaður Snæfellsnessýslu, sem horfir á fataekar sýslur allt í kring um sig, gjörði þetta viðauka-atkvæði, og stækka þá stykkinn, ef hann bætir við þessum 4 sýslum, og ef þær verða þá 5 í hóp, sem ætti að gjöra með 1500 rdd. launum núna snöggvast.

M. Andrèsson: Mér getur ekki betur skilizt af orðum hins heiðraða framsögumanns, en að hann sjái mjög ofsjónum yfir sýslumönnum í þeim svo nefndu góðu sýslum, og vill því reyna til að rýra tekjur þeirra; mér þarf nú reyndar ekki að vera sárt um það, hvað Árnæssýslu snertir, því ekki mun eg verða þar sýslumaður, og svo ætlar nefndin líka að verða svo náðug að svipta ekki þann, sem þar er nú, launum sínum, meðan hann er við sýsluna; eingu að síður vil eg þó gjöra hér við eina athugasemd. Þó sýslumannslaunin í Árnæssýslu sèu nú 1500 dalir, eða hvað þau eru, þá getur svo að borið, að þau á tveimur eða þremur árum minni til þriðjunga eða meir, ef hallæri upp á kemur, því þau grundvallast mest á fænaðarfjöldanum, sem nú er; en þó svo færi, getur vel skeð, að laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu rýrnuðu ekkert frá því, sem þau nú eru, því skipastóll og sjáarútvegur getur haldizt, þó fænaður fækki upp til sveita, og víst standa við sama þau launin, er hann sem héraðsdómari í Gullbríngusýslu fær frá ríkissjóðnum. Mér getur því ekki þótt eins bráð og brýn nauðsyn, að bæta við laun hans, eins og sumum þykir, og sízt með þeim hætti, sem nefndin stíngur upp á; eg mun því ekki gefa þeirri uppástúngu mitt samþykki.

G. Brandsson: Eg álit nú að vísu óþarft að svara því marga, sem barið hefur verið fram blákalt á móti nefndarálitinu; enda hefur framsögumaðurinn hrakið flest af því að minni meiníngu. Þingmaður Snæfellinga taldi það ósanngirni, sem nefndin færi fram á, en nefndarálitid sýnir það sjálft, hvort svo er; því eg ætla, að þar sèu teknar fram nægar og glöggvar ástæður fyrir því, en hvers vegna hann hefur ekki getað komið þeim fyrir sig, má hann sjálfur bezt vita. Hann hefur fundið að aðferð þeirri, sem nefndin hafði stúngið

upp á, til að bæta kjör sýslumannsins í Gullbríngusýslu, en vill þó brúka einmitt þá sömu í tilliti til sýslna þeirra í Vesturamtinu, sem hann talaði um; honum þykir ófært að biðja um 300 dali, sem jafnað yrði niður á 10 beztu sýslur landsins, en þó dembir hann þar ofan á 1800 dölum, sem hann vill fá á sama hátt. Af þessu vona eg allir sjái ósamkvæmni þá, sem liggur í orðum og uppástúngum hans. Hann sagði, að ekki væri dýrra að lifa hér í kaupstað, heldur en til að mynda á Stykkishólmi og Ísafirði, en hann þagði um Barðarstrandarsýslu, líklega af því að eyjarnar á Breiðafirði eru svo kjarngóðar, til hvers sem þær eru brúkaðar; enda sè eg hann hefur ætlað sýslumanninum þar minni launaviðbót, en öðrum þar vestra. Hann hefur sagt, að laun þessara væru mjög lítil; en hann hefur hvorki sýnt nè sannað, hversu lítil þau eru, heldur svona út í loptið gjört einhverja áætlun um þau, sem lítið verður farið eptir, og það því síður, sem eingin kvörtun hefur komið yfir þeim, nema frá honum einum. Það, sem þingmaður Dalasýslu sagði, stefndi reyndar nokkuð í líka átt; en þó var allt öðruvísi blærinn á því. Eg held þess vegna, að hann af meðaunkun hafi viljað gjöra þenna sifubróður sinn að skjólstaðingi sínum. Nokkrir hinna konúngkjörnu þingmanna hafa einnig hnjótað í nefndarálitið, en mig furðar það nú stórum, þess heldur, sem sjálfir þeir hafa ekki, svo eg viti, drepit hendi við góðgjörðum stjórnarinnar. Þar sem þingmaður Árnesínga hélt, að uppástúngan væri sprottin af því, að höfundar hennar hefðu sèð ofsjónum yfir kjörum þeirra sýslumanna, sem hefðu við betri kosti að búa, en þeir í Gullbríngusýslu, þá verð eg að segja honum, að sú tilgáta er raung; en nefndin vildi reyna að bæta það minna með því meira, af því hún hélt, að allur væri jöfnuðurinn góður. Hann hélt, að tekjurnar í sumum góðu sveitasýslunum gætu rýrnað, ef harðari kæmi, sem nú heldur bugaði til; en getur hann þá ekki ímyndað sèr hið sama um sýslur þær, er liggja við sjóinn? því eins og fènaður getur fallið í sveitinni, svo getur fiskiafli brugðizt við sjóinn, að eg nú ekki tali um, hverja hlutdeild sjáarbúnaðurinn hlýtur að taka í hnignun sveitabúskaparins. Eg ætla svo ekki að fara um þetta fleiri orðum; það verður að vera á þingmanna valdi, hver úrslit mál þetta fær við atkvæðagreiðsluna.

Konúngsfulltrúi (konferenzráð *P. Sveinbjörnsson*, er eptir ósk og í forföllum *konúngsfulltrúa* settist í sæti hans undir síðustu umræðu þessa máls): Eg hef áður, þegar mál þetta var fyrir til undir-

búningsumræðu, mælt á móti þessu nefndaráliti, og var í því tilliti *konungsfulltrúanum* samdóma. Hann tók þá fram, að umbreyting á skattalögnum mundi vera í vændum, og að af henni mundi leiða, að sýslumenn eptirleiðis mundu verða settir upp á föst laun; en þá virðist það nokkuð undarlegt, að ráða til þess, að launa sýslumanninum í Gullbríngusýslu upp á þann hátt, er hvorki á vel við í sjálfu sér, og með tímanum má væntast að verði umbreyttur í hinum öðrum sýslum landsins. Eg get ei neitað því, að mér finnst það óeðlilegt að rýra tekjur þeirra sýslumanna, sem nú sitja að embættum í hinum svo nefndu betri sýslum; því þessi laun koma ekki einungis sýslumönnum, sem njóta þeirra, til góða, heldur og öllum sýslubúnum; því um slíkar sýslur, meðan þær eru óskertar, munu jafnan sækja duglegir og vel hæfilegir menn. En þar sem nefndin ætlast til, að konungssjóð skuli bætast halli sá, er hann verður fyrir, af upphækkuðu endurgjaldi af beztu sýslum, jafnóðum og þær losna, þá verður þess í tilliti til margra af þessum sýslum leingi að bíða, og á meðan hlýtur konungssjóður þá að bera hallann. Eg verð því að ráða þínginu til, að fallast ekki á uppástúngu nefndarinnar.

P. Pétursson: Þegar nr. 1 á atkvæðaskránni verður borið upp til atkvæða, óska eg, að það verði gjört með nafnakalli; því eg vil láta tíðindin bera það með sér, að eg vilji ekki fleygja öllu upp á ríkissjóðinn, og mér þykir það eiga vel við, að það sjáist, í hverju að hver vill taka til hans.

Framsögumaður: Að vör nefndarmenn vildum hrinda viðauka-atkvæðinu, er að nokkru leyti satt, því að það stefnir út í bláinn. Það hefur eingin neitað því, að nauðsyn væri að bæta þau embætti, sem viðaukaatkvæðið telur upp, en af því nefndin sá ekki ráð til þess, vildi hún líka hrinda uppástúngunni. Þíngmaðurinn frá Dalasýslu sagði, að Gullbríngusýsla væri meðalsýsla, en því get eg með eingu móti samsinnt, þar sem meira en helmíngur allra sýslna á landinu er betri en hún. Það hefur svo opt verið tekið fram í umræðum máls þessa, að dalatalið væri eigi alstaðar jafngott; að það væri mikill munur á að hafa 900 rdl. í Mýrasýslu og hær, og það er öldúngis víst, að 1000 rdl. eru ekki betri hær en 600 eða jafnvel 500 rdl. í sveit. Þetta sagði eg um daginn og það er óhrakið enn. Þar sem þíngmaðurinn úr Mýrasýslu var að furða sig á, að sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu þyrfti að halda svo kostnaðarsaman skrifara, þá sýnir það, hvað embættið er vandasamt og flókið, að hann skuli þurfa að halda stöðugan skrifara. Það eru annars skriftnar ástæður, sem hær

koma fram hjá þíngmönnum, að fyrst öllum verði ekki hjálpað, þá sè ekki vert að hjálpa neinum. Það lítur nærri því svo út, sem menn sjái ofsjónum yfir því, ef Gullbríngusýsla feingi almennilegt yfirvald. Eg skal ekki bera á móti því, sem þíngmaður Árneseínga sagði, að það gæti komið harðæri í Árneseýslu, en eg ætla það geti komið hær, og sè miklu hættara við því við sjóinn; því sjávaraflinn er þó talinn stöpulli en búnaður í sveit, og þíngmaðurinn hefur án efa heyrt nefnt fiskileysi.

Þar sem hinn háttvirti 1. konúngkjörni þíngmaður, sem nú er í sæti *konúngsfulltrúa*, sagði, að það gætu liðið 20 ár, þángað til sýslurnar losnuðu, þá er það er satt, en það geta líka liðið 20 ár, þángað til Gullbríngusýsla losnar, og fyr er ekki farið fram á breytínguna. Þetta er því eingin ástæða móti uppástúngu nefndarinnar, og eg vona enn, að þíngið fallist á hana; því allir munu vilja fá og hafa duglega embættismenn; en þá þurfa embættin að vera vel launuð, svo þeir vilji sækja um þau. Það er ekki heldur nein ástæða móti uppástúngu nefndarinnar, eða móti því að bæta laun sýslumannsins í Gullbríngusýslu, þó aðrar sýslur eða embætti sèu lakari.

Jón Guðmundsson: Þó eg hefði feginn ekki viljað tala eitt orð í máli þessu, álít eg það skyldu mína að lýsa opinberlega yfir mótmælum mínum gegn öllum þeim ræðum, sem þíngmenn hafa flutt móti máli þessu bæði í dag og í undirbúningsumræðunni; því mér finnst menn hafi verið að berja fram blákalt ástæðuleysi. Eg sagði í undirbúningsumræðunni, að það væri sorglegt, ef stjórnin lætur sèr ekki umhugað um það mest af öllu, að hafa hær duglega embættismenn, og til þess þarf hún að gjöra sómasamlega við þá; en eg vil segja nú, að það sè enn sorglegra, ef að þíngmenn, hinir helztu menn og fulltrúar þjóðarinnar, láta sig það eingu skipta, hvernig embættismennirnir eru. Það er alls ekki svo að skilja, að eg ætlist til, að hær komi ekki fram ýmsar skoðanir og mótmæli, en eg ætlast til, að fyrir hverri skoðun sèu tilfærð rök og fyrir hverjum mótmælum ástæður; en ræður þíngmanna, sem í móti hafa mælt, sýna sig sjálfar, þar er ekki kominn fram svo mikið sem snefill af heilbrigðri ástæðu í neinni þeirra. Og mig furðar á því, að hinu stillti þíngmaður Árneseínga, sem er allt af svo gættinn, og gamall og reyndur búmaður, að hann skyldi líka villast svo herfilega, eins og þar sem hann sagði á þá leið, að þó harðæri væri í Árneseýslu, þá væri gott ár hær (*M. Andrèsson:* Það hef eg aldrei talað!). Jú, þíng-

maðurinn sagði, að það þyrfti ekki nema eitt hart ár til að rýra töluvert tekjur sýslumannsins í Árnessýslu; en ef jafnmiklar tekjur geta töluvert rýrnað fyrir harðæri, þá er auðsætt, að litlar og ónógar tekjur í sjálfu sér verða enn þá ónægari fyrir harðæri; og eg vona, að jafn-roskinn og reyndur maður, sem þíngmaður Árnesinga er, skilji það og viti, að þegar harðæri er í sveitinni, þá verkar það harðæri í sjóplássunum, enda þótt aflinn bregðist ekki með öllu. Og það er þó sannreynt, að menn, sem hafa laun í dalatali, standa æfinlega ver að en hinir, og því ver að, sem harðara er í ári og allt dýrkeyptara, þar sem þeir eiga allt að kaupa að á báðar hendur, bæði af sjó og landi, fyrir peninga. Hér hefur verið borið upp eitt viðaukaatkvæði, og eftir ræðum þeim, sem fluttar hafa verið fyrir því, sè eg ekki betur, en að uppástungumaður ætli að bæta laun sýslumanna á Vesturlandi með því, að vilja ekki bæta launin sýslumannsins í Gullbríngusýslu. En hvar lendir slík aðferð? Niðurstaðan hlýtur að verða sú, að af því fleiru en einu er ábótavant, þá skuli úr einu bæta og ekkert laga. Hefði uppástungumaður stutt nefndarálitid, þá hefði hann unnið vestursýslunum miklu meira gagn, því þar með hefði hann stutt að því, að bæta líka smámsaman embættislaun þeirra sýslna og útvega þángað duglega menn með framtíð. Hinn háttvirti 1. konúngkjörni þíngmaður, sem nú er í *konúngsfulltrúa* sæti, kvað það ískyggilegt, að rýra tekjur hinna betri sýslna, því hinar rífari tekjur gæfi þó gjaldþegnunum nokkurn rétt til að fá að því skapi duglega menn, sem gjöldin væru ríf, er þeir legðu af hendi til þeirra. Þetta er öldúngis rétt skoðun í sjálfu sér; en hér er ekki farið fram á neina verulega eða teljandi rýrnun tekjanna í betri sýslunum, og að minnsta kosti fór stjórnin ekki eftir þessu, þegar hún 1838 hækkaði eptirgjöld, einkum allra betri sýslnanna, svo nú eru þær 300—400 rdl. lakari, en þær vor áður. Ef 30 dala rýrnun getur gjört hætt við því, að ekki fáið duglegir menn í embættin í beztu sýslunum, hvaða áhætta er þá ekki fyrir Gullbríngusýslu, að þángað fáið ekki nema handónýtir menn, af því tekjurnar eru svo mörgum pörtum rýrari og verri en í betri sýslunum. Það er verið að segja, að þetta fyrirkomulag haldist ekki leingi, því bráðum verði farið að vinna að skattgjaldslögunum og öllum þeim breytingum, sem þar með standa í sambandi. Þetta hafa menn nú leingi ráðgert og er jafnlángt komið, og auðsèð, að enn geta liðið mjög mörg ár, áður þetta merkismál er komið í kríng; en lög og rétt þurfa menn hvervetna og á hverjum degi, og eg

vona, að allir þíngmenn finni nauðsyn á, að styðja að því, að hann geti orðið sem beztur hjá oss, bæði yfir höfuð að tala og í hverju einstöku héraði.

J. Kristjánsson: Þó uppástúngu nefndarinnar verði skipt í 3 liði til atkvæða, og þó einhver aðhyllist 1. og 3. liðinn, en ekki þann 2., þá er ekki víst, að þar af verði með sönnu ályktað, að sá hinn sami vildi fremur hafa hönd í konungssjóði, en hver annar. Eg ímynda mér annars, að, þegar stjórninni þykir þörf að bæta embætti þetta, sem hér ræðir um, þá muni hún gjöra það, og um leið finna þá aðferð, sem bezt er til þess, þó vör kennum henni ekki þá aðferð.

P. Sigurðsson: Mér þókti svo merkileg ræða hins 6. konungkjörna þíngmanns í máli þessu, þar hann hafði sjálfur gegnt embættisstörfum í Gullbríngusýslu, og gegnt þeim með sóma, þar hann áleit launin nokkurn veginn lífvænleg og störfin ekki of vaxin fermum embættismanni. Eg skil ekki í hugmynd þeirra manna, sem á-líta, að sýslumanni í meðalsýslu sé varlaunað með 1000 rdl., og við þau laun geti hann ekki lifað; því hvort sem fjárhagur vor verður í sambandi við Dani leingur eða skemur, þá munu þeir vilja, að landið launi embættismönnum sínum. En því að eins getur alþýða elskað og virt embættismenn sína, að hún kúgist ekki undir því, að ala þá. Það er heldur ekki víska fyrir, að sami maður verði duglegur í embætti fyrir hærri laun, því misduglegir sýslumenn hafa líka feingið beztu sýslur, og mun hafa verið nær um embættisdugnað þeirra þar, og hann var áður í þeim sýslum, sem launin voru minni.

Forseti: Þar nú tekur einginn til máls, álít eg þessari ályktarumræðu lokið. Skal eg þá biðja menn að greiða atkvæði, og þar skiptar meiníngar eru um, hvort skipta skuli tölulið 1. í 3 kafla til atkvæða, eins og einn þíngmaður stakk upp á, þá bið eg þíngið að skera úr því með atkvæðum.

Voru þá atkvæði greidd, og var skipting töluliðsins felld með 16 gegn 5 atkvæðum.

Þá lét *forseti* ganga til atkvæða um uppástúngu nefndarinnar í einu lagi, og lét eftir ósk eins þíngmanns gefa atkvæði með nafnakalli, þannig að þeir sögðu *já*, sem vildu fallast á uppástúnguna, en hinir *nei*, sem á móti henni voru. Fór sú atkvæðagreiðsla þannig:

já (sögðu)

nei (sögðu)

H. G. Thordersen.

G. Einarsson.

j á (sögðu)
P. Jónassen.
Jón Guðmundsson.
G. Brandsson.
II. Kr. Friðriksson.
J. Hávarðsson.

nei (sögðu)
E. Ó. Kúld.
P. Sveinbjörnsson.
P. Guðmundsson.
P. Pétursson.
V. Finsen.
P. Sigurðsson.
M. Andrèsson.
J. Sigurðsson.
Ó. Sívertsen.
J. Samsonsson.
J. Pétursson.
St. Jónsson.
J. Jónsson.
J. Kristjánsson.

Var uppástunga nefndarinnar, tölul. 1 á atkvæðaskránni, þannig felld með 15 atkvæðum gegn 6.

Tölul. 2 viðaukaatkvæði *E. Ó. Kúlds* áleizt fallið við atkvæðagreiðsluna um nr. 1.

Forseti: Á morgun kemur þá til umræðu þegnleg uppástunga um aukning landsyfirrættarins, þegnleg uppástunga um löggildingu Sauðárkróks sem verzlunarstaðar, og til inngangsumræðu uppástunga þingmanns Suður-Múlasýslu um, að Seyðisfjörður fái rétt Eskifjarðar-kaupstaðar, en Eskifjörður missi hann.

Því ákvað *forseti* næsta fund að morgni kl. 11. f. m., og kvað fundi slitið.

24. júlí — sextándi fundur.

Allir á fundi. Gjörabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Hinn heiðraði varaforseti hefur beðið um að mega tala nokkur orð, áður en tekið er til dagskráarinnar.

Jón Guðmundsson: Það var einúngis viðvirkjandi jarðamatsmálinu, sem eg vildi tala nokkur orð. Amtsnefndirnar, sem settar voru í máli þessu, eptir því sem af ráðið var um daginn, að menn skiptu sèr í flokka eptir ömtum, eru nú búnar að eiga marga fundi, og hafa þær látið mig vita, að þær gætu nú þegar ekki meira við

það gjört. Eg vil því biðja hinn háttvirta *forseta*, að kalla alla þíngmenn á aðalnefndarfund, til þess að amtanefndirnar geti þar komið fram með skýrslur sínar og skoðanir, það fyrsta sem orðið getur.

Forseti: Eg held, að á morgun verði ekki mikið að starfa á þínginu, og gæti þá má ske þessi fundur orðið haldinn síðara part dagsins, en eg skal bera mig nákvæmar saman við þíngmenn um þetta, áður en fundi verður slitið.

Það, sem nú kemur fyrst eptir dagskránni, er þegnleg uppástúnga um aukningu landsyfirréttarins, til undirbúningsumræðu.

Var nefndarálitíð afhent framsögumanni, þíngmanni Skaptfellínga, *Jóni Guðmundssyni*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Þíngmaðurinn úr Snæfellsnessýslu hefur borið upp fyrir hið heiðraða þíng uppástúngu, grundvallaða á bænarskrá til alþíngis frá almennum fundi að Kollabíðum um:

1. að aukinn verði tala dómendanna í landsyfirréttinum svo, að hëðan af sitji í honum 5 dómendur, og
2. að við hann sæu settir 2 lögfróðir málafærslumenn.

Alþíng kaus oss undirskrifaða í nefnd til að segja álit vort um þetta mál, og verður það á þessa leið:

Eins og á stendur á Íslandi, þá verður jafnan yfirdómur þessa lands síðasta og æðsta dómssvald í mjög mörgum dómsmálum, því bæði er það, að sakamálaögin leyfa ekki að skjóta öllum málum til hæstaréttar (tilsk. 24. jan. 1838 § 16) og mál einstakra manna bæði *prívat*-mál og fêbótamál áhræra einatt svo litla fjárupphæð, að þeim má ekki að lögum skjóta frá yfirdóminum til hæstaréttar, enda þótt sá málsparturinn, sem undir verður, bæði vildi það og þæktist hafa til þess fulla ástæðu og efni. Þetta kemur af hinu almenna efnaleysi landsmanna, sem lögin sjálf hafa orðið að viðurkenna og taka til greina og byggja þar á mikilvæga grundvallarreglu, frábrugðna því, sem er í Danmörku (tilsk. 24. jan. 1838 § 3), en af þessu efnaleysi leiðir það aptur, að einkamálin hêr áhræra þráfaldlega og optar svo lítilvæga fjárupphæð, að menn eru lögbundnir við, að una við málsúrslit yfirdómsins, hvort sem betur líkar eður ver. En þar að auki verður og að líta á þau meiri vandkvæði, sem hêr eru á, að skjóta máli til hæstaréttar, heldur en í Danmörku, þó að sjálft þrætuefnið sê þessleiðis, að málinu megi fyrir þá sök skjóta til hins æðsta dómstóls ríkisins, en þau vandkvæði eru 1., að öll málsskjölin verður að útleggja á dönsku, og er málsþörtunum þar með búinn ekki all-lítill

kostnaðarauki hér hjá því sem í Danmörku; 2. gefur að skilja, að duglegir málaflutningsmenn hljóta að vera vandfeingnari og yfir höfuð að tala dýrkeyptari til þess, að sækja og verja *privat*-mál hëðan af landi, þar sem bæði rëttarástandið, siðvenjur og annað sèrstaklegt ásigkomulag er í mörgu frábrugðið því, sem er í Danmörku, og því, sem þeir lagamenn eru leiknastir í að skilja og útlista; 3. afstaða og fjarlægð þessa lands frá æðsta dómstól ríkisins ásamt töf þeirri og kostnaðarauka, sem áður er getið, gjörir það vegna dráttarins, sem þar af leiðir, einatt bæði ógjörlegt og ekki tilvinnanda fyrir landsmenn, að skjóta málum sínum til hæstarëttar; þar sem einatt geta liðið 4—5 ár, áður þessi síðustu dómsúrslit náist. Sakir þessara vandkvæða verða menn því einatt nauðugir viljugir að una við dóma yfirdómsins einnig í þeim málum, sem þó geta legið undir hæstarëtt að lögum, og er auðsætt af öllu þessu, að yfirdómur Íslandínga ræður hinum síðustu úrslitum í mjög mörgum dómsmálum þessa lands.

Þegar menn nú gæta þess, að í yfirdóminum hér sitja að eins 3 dómendur, og þannig ekki fleiri, en frá $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{8}$ af þeirri tölu, sem eptir landslögnum jafnan áttu að sitja í yfirdóminum hér á landi og sátu í honum stöðugt fram til næstliðinna aldamóta; og þegar menn gæta þess, að ógjörandi hefur þókt annað á seinni tímum, en að fjölga talsvert yfirdómendum í öllum öðrum yfirdómum í Danaríki, en þótt miklu hægra og kostnaðarminna sè, að skjóta þaðan málum sínum til hæstarëttar, en hëðan, eins og nú var sýnt, þá verður því ekki neitað, að yfirdómur vor er helzt til of fáskipaður til þess, að hann geti náð og haldið svo almennu álití, og að menn geti borið til hans það óbyggjandi traust og tiltrú, sem þó er öldúngis nauðsynleg fyrir þann yfirdóm, sem hlýtur að ráða síðustu úrslitum í svo ótalmörgum málum, eins og sýnt er hér að framan. Og þó nú verði að reka þar að, þá er auðráðið, hve æskilegt og ómissandi væri, að ekki einúngis laganauðsynin og hinn litli efna-hagur sæti í dyrunum fyrir, að svo mörgum málum verður alls ekki skotið til hæstarëttar, heldur að yfirdómurinn væri og sjálfur svo úr garði gerður, bæði að dómendatölu og kjörum þeirra, að landsmenn fyndi sem minnsta nauðsyn á og hvöt til, að leggja mál sín til hæstarëttar, hvort heldur þeim má skjóta þángað að lögum, eður ekki, og einnig væri æskilegt, ef yfirdómurinn feingi slíka endurbót, að löggjöf landsins gæti smámsaman breytzt í þá stefnu, og í sam-hljóðan þar með.

Það hefur nú að vísu verið talið á móti fjölgun yfirdómendanna, að mál þau, sem geingi fyrir yfirdóminn, væru svo fá, að það svaraði hvergi nærri kostnaði, að bæta við í dóm þenna 2 nýjum dómendum, en nefndin getur eingan veginn álitid þessa ástæðu yfirgnæfandi, því fyrst er það, að málin, sem lögð eru til yfirdómsins, eru allt af að fjölga ár frá ári, einkum mál einstakra manna; svo getur hér í jafnfámennu og snauðu landi, sem Ísland er, og þar sem atvinnuvegir og þar af leiðandi viðskipti manna eru svo miklu einfaldari og óbrotnari, en í öðrum löndum, aldrei orðið að ræða nema um fá mál í samanburði við það, sem er algeingast fyrir hinum æðri dómstólum í öðrum löndum. En úr því nú að yfirdómur hér á landi er óumflýjanlega nauðsynlegur, þá riður einnig á, að hann hafi svo ómeingað álit og traust landsmanna, sem fremst má verða, eins með tilliti til þeirra færri málanna, sem fyrir hann koma, eins og þó þau væri fleiri.

Það hefur enn verið fært til í svari stjórnarinnar til þessa þings móti fjölgun yfirdómendanna og að dómsvald yfirdómsins yrði rýnk- að, „að þeirri uppástúngu væri það til fyrirstöðu, að við yfirdóminn væri ekki skipaðir neinir lögfróðir málafærslumenn, þar sem þó í öðrum löndum málin eru færð við hina hæstu dómstóla af hinum ágætustu lögvitringum, hvað eð næstum því verkar eins mikið, eins og þekking og réttvísi dómendanna sjálfra, til þess að málin fái hin réttvísustu endalok“. Nefndin verður að vera þessari skoðun öld- úngis samdóna, enda kemur hún að nokkru leyti líka heim við gild- andi lagaákvæðanir hér (yfirdómstílsk. 11. júlí 1800 § 22). En það getur ekki dulizt fyrir neinum, að því fremur sem nauðsyn er á lög- lærðum málaflutningsmönnum við hvern yfirdómstól og hvað fjölskip- aðan, sem er, ef menn eiga að geta haft óyggjandi traust um „rètt- vísustu endalok málanna“, þess heldur er þörf á, að umbæta og fjölga dómendum í þeim yfirdómi, þar sem málaflutningsmenn eru ekki og tvísýni kann að þykja á, hvort þeim verði komið á fyrst um sinn, eins og má ske má virðast um yfirdóminn hér á landi; en það get- ur heldur ekki dulizt fyrir neinum, að sú tilhögun, sem nú er á, og hefur verið optast, síðan þessi yfirdómur var stofnsettur, að varla er kostur á, að fá hér löglesinn mann til sóknar eður varnar í mál- um sínum fyrir yfirdóminum, heldur að optast verður og hefur orð- ið að nota til þessara vandasömu og áriðandi starfa öldúngis ólög- fróða menn, að einnig þessi tilhögun hefur ekki átt all-lítinn þátt í, fremur að draga úr, en auka það álit og traust, sem menn bera til

yfirdómsins, og sem þó eingan veginn má af missa, og virðist því einnig þetta atriði uppástúngunnar þess vert, að því sé gefinn hinn alvarlegasti og ítarlegasti gaumur og það sem allra fyrst.

Það er nú að vísu svo, að eins og nú er ástatt, þá eru mál þau, sem fyrir yfirdóminn ganga, eingan veginn svo mörg, að þau ein sér geti veitt næga atvinnu 2 eða þremur skipuðum málaflutningsmönnum; en þetta virðist því síður að mega vera þessu mikilvæga málsatriði til fyrirstöðu, sem duglegir lagamenn mundu geta feingið hér ýnsum öðrum lagalegum störfum að gegna, þeim er málaflutningsmenn hafa almennt á hendi í öðrum löndum, og mundu slík störf öðum aukast og ásamt með málsfærslunni sjálfri gefa nokkurn veginn næga atvinnu, þá fram liði stundir og bæði landsmenn færi að venjast, að nota slíka menn sér til ráðaneytis og fela þeim milligaungu um ýms viðskipti sín, og svo einkum, þegar hin frjálsa verzlun væri farin að ná hér viðgengi. Þar að auki mundu málaflutningsmenn við yfirdóminn fá ýmsum málum og réttarstörfum að gegna, bæði við bæjarþingsrættinn í Reykjavík og bæjarfógeta-embættið þar, og einnig við héraðsrættinn í Gullbringusýslu. En af því að nauðsyn og hin verulega gagnsemi, er af slíkum mönnum má standa, einnig og ekki sízt fyrir utan dómstól þann, sem þeir eru settir við, er hér á landi bæði ný og óþekkt, þá má ganga að því vísu, að hvað leingi sem drægist, að setja þess konar embættismenn hér við yfirdóminn, þá mundu þeir ekki hafa öldungis næga atvinnu af málaflutningi og öðrum störfum svona fyrst í stað, heldur mundi til bráðabyrgða þurfa að ákveða þeim aukastyrk nokkurn úr einhverjum opinberum sjóðum hér á landi um tiltekinn áratíma, svo að duglegir menn feingjust til að ganga að embættum þessum. Jafnframt og því nefndin nú af þeim ástæðum, sem hér eru tilfærðar, verður að ráða hinu heiðraða þingi til, að biðja konúnginn að hlutast til um, að 2 eða 3 löglærðir málaflutningsmenn verði skipaðir við yfirdóminn hér á landi, hið fyrsta því verður við komið, viljum vèr jafnframt vekja athuga þingsins að því, viðvíkjandi þeim styrk, sem þegar er tekið fram að óumflýjanlegt yrði að veita þessum málaflutningsmönnum fyrst í stað, að í bænarskránni til konúngs um þetta atriði mundi æskilegast, að benda á, að stjórnin skrifaðist á um það við stiptamtanninn yfir Íslandi og yfirdómendurna, bæði um hina árlegu upphæð þessa bráðabyrgðarstyrks og af hvaða opinberum sjóðum ætti helzt að greiða hann.

Af framanskriðuðum ástæðum verður nefndin að fallast á hina

uppbörnu uppástúngu að aðalefninu til, og leyfir hún sèr því, að stínga upp á, að hið heiðraða alþíng riti konúngi vorum þegnlega bænarskrá um:

1. Að dómendunum í yfirdóminum á Íslandi verði fjölgað svo, að í dóminum sitji jafnan 5 dómendur.
2. Að stjórnin sjái fyrir því, að 2 eða 3 löglærðir málaflutningsmenn verði skipaðir við yfirdóminn á Íslandi, svo fljótt sem verða má.

Reykjavík, 20. dag júlímán. 1855.

Jón Guðmundsson, V. Finsen. Jón Pétursson.

formaður og framsögumaður.

Framsögumaður: Eg ímynda mèt, að ástæðurnar fyrir bæn þessari sèu svo ljóst teknar fram í nefndarálitinu, að eg þurfi ekki að tala meira um þær, fyr en þá ef að umræðurnar gefa tilefni til þess.

V. Finsen: Eg var einn í nefnd þessari, en eg neita því ekki, að eg var í efa um, hvort eg ætti að fallast á nefndarálitið, einkum með tilliti til að fjölga dómendum, þar eð það hefði töluverðan kostnað í för með sèr og þar eð það í skýrslu þeirri, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gaf um ástæðu stjórnarinnar til að gánga ekki inn á stjórnarþótarmálið, gat sýnt, að það væri meiningstjórnarinnar, að ekki væri til neins fyrir alþíng að biðja um neinar ráðstafanir, nema það vísaði um leið á fè til þeirra. Eg hafði því í fyrstu í huga, að gefa ágreiningsatkvæði, og þar eð eg þó var samdóma í þeirri skoðun, að æskilegt gæti verið að fjölga dómendum í yfirrèttinum, datt mèt í hug, hvort ekki mundi mega ná þessum tilgáangi með því að gefa yfirrèttinum dómsvald í Reykjavík og Gullbríngu- og Kjósar-sýslu, en láta aptur bæjarfógetann í Reykjavík og sýslumanninn í tæðri sýslu sitja ætíð í yfirrèttinum, sem aukadómendur. Eg fann samt allt of mikil vandkvæði hèt við, og á hinn bóginn hef eg komizt til þeirrar niðurstöðu, að ekki væri full ástæða til að skilja ofanefnda skýrslu *konúngsfulltrúans* á hinn umrædda hátt, og eg skrifaði því undir nefndarálitið. Eg vil leggja fulla þýðingu í þessa skýrslu *konúngsfulltrúans* — mèt skildist hún vera útdráttur úr þegnlegu álitsskjali innanríkisráðherrans til konúngs um stjórnarþótarmálið — en eg vil ekki leggja meiri þýðingu í hana, en í henni er. Í álitsskjali þessu er nú reyndar sagt, að það sè til einkis fyrir oss að biðja um það, sem kosti nokkuð, því vèt getum ekki vísað á fè til að borga það með, en það er aðgætandi, að þetta er

að eins tilfært sem ástæða meðal annara ástæðna fyrir því, að ekki eigi að fallast á hin sèrstöku atriði, sem minnzt er á í álitsskjalinu; en mèr skilst ekki, að það þurfi að skiljast sem almenn regla, sem eigi að gilda um öll málefni hèr eptir. Mèr finnst, að innanríkisráðherrann hafi ekki beinlínis með þessu úttalað þá almennu skoðun, að ekki ætti hèr eptir að greiða nokkurn hlut meira til Íslands af ríkissjóðnum, hvað sem um væri beðið. Hefði hann viljað tilkynna þinginu þetta, þá ímyndaði eg mèr, að hann hefði þá borið þessa skoðun sína upp fyrir konúng sem sèrstakt uppástúnguatriði, þannig að konúngur hefði þá lagt sèrstaklegan úrskurð þar á. Væri þetta almenn skoðun stjórnarinnar, þá mundi þar af leiða hinn mesti kyrkingur í öllu, sem gæti miðað landinu til gagns, og eg er því fyrir mitt leyti sannfærður um, að innanríkisráðherrann hefur ekki þessa skoðun svona almenna og ótakmarkaða, og mèr sýnist því eingin ástæða til, að vantreysta stjórninni í því umrædda tilliti, því eg ætla, að hún muni sýna sömu góðar undirtektir enn, eins og hún hefur áður gjört, þegar beðið er um það, sem ástæða er til að biðja um. Að öðru leyti skal eg geta þess, að uppástunga nefndarinnar er ólík þeirri, sem þingið gaf inn 1853; þá var líka beðið um aukningu yfirrèttarins, en þar að auki var beðið um, að yfirrètturinn feingi æðsta dómsvald hèr, og því gilda ekki öldúngis sömu ástæður til að neita því nú, og þá.

J. Pétursson: Það getur nú verið, að hinn heiðraði þingmaður, er nú mælti, hafi fyrst verið í nokkrum efa um, hvað hann skyldi ráða af í máli þessu, en ekki man eg eptir því, að hann lèti neinn efa í ljósi við nefndina um það, að fjölga dómendum við landsyfirrèttinn. En uppástunga hans um það, hvernig þeim skyldi fjölga, var lík því, sem hann skýrði nú frá, og var það af því hann hèlt það mundi heldur fást, en sèrstaklega launaðir menn, þar nokkuð minni kostnaðarauki mundi verða að því, þó yfirdómurinn væri aukinn á þenna hátt. Hvað bræfið ráðherrans, sem verið er að tala um, snertir, þá er eg á sömu meiníngu um það, hvernig það rèttast muni eiga að skiljast, og hinn heiðraði konúngkjörni varapíngmaður er nú mælti.

P. Pétursson: Eg get ekki haft eins mikið traust á fjölgun dómenda við yfirrèttinn, eins og nefndarálitið gjörir. Eg ætla, að þar ríði mest á því, að rètturinn sè setinn góðum og duglegum mönnum. Trygging dómsins er ekki komin undir höfðatölunni, heldur því, hvernig höfuðin eru löguð. Eg álit því eins mikla

tryggingu í því, að laun dómendanna við landsyfírréttinn yrðu bætt, og til þess ætla eg fulla ástæðu, því þau eru nú mjög lítil, en störfin að aukast, eptir því sem málum við yfírréttinn fjölga, og útleggíngum þeirra á dönsku, sem liggja á hinum 1. assessor, eins og öll skrifarastörf hvíla á hinum 2. assessor. Eg álít því betra, að laun yfírdómendanna sæu hækkuð, einkum þar eg sæ ekki, að nú sæu til neinir duglegir menn til að fjölga þeim með. Eg styrkist enn betur í sannfæringu minni um þetta af bræfi ráðherrans, sem varapíngmaður Strandasýslu minntist á, því einmitt þar sem talað er um aukningu yfírdómsins, er einmitt barið við fæleysi; því mér finnst einginn vafi á, að menn þurfi ekki að vænta fjárstyrks frá stjórninni til þess, sem hún segir skýlaust að ekki sæ fæ til. Það er allt annað, þegar stjórnin ekki ákveður neitt um þetta, og allra helst, þegar um andlega menntun og framför hennar er að gjöra. Eg er öldúngis samdóma hinum heiðraða konúngkjörna varapíngmanni um, að þetta sæ eingin aðalregla, sem í ráðherrabréfinu er, en það takmarkast við þá útgíptarpósta, sem ráðherrann nefnir, og er regla um þá. Úr þeirri ástæðu hans, að konúngur hafi, ef til vill, ekki samþykkt ástæðurnar fyrir bræfi þessu, gjöri eg minna; því það er bent til þess í hinni konúnglegu auglýsingu til þíngsins, að konúngur hafi samþykkt bræfið og þá sjálfsagt jafnframt þær ástæður, sem það byggist á. Eg get þess vegna ekki gefið því mitt atkvæði, að dómendum verði fjölgað við landsyfírréttinn, að svo stöddu. Eg játa, að fjölgun dómendanna væri góð í sjálfu sér, og eg get ímyndað mér, að sá tími kunni að koma, að þeim verði fjölgað, en eptir því sem nú er ástatt, vil eg ekki, að þíngið biðji um það nú.

Konúngsfulltrúi: Eg skal ekki neita því, er hinn konúngkjörni varapíngmaður sagði, að uppástúnga þessa nefndarálits er nokkuð frábrugðin uppástúngu þíngsins 1853, og hefur, ef til vill, nokkuð minna á móti sér. En eingu að síður held eg, að þíngið gjörði rétt í, að fara ekki leingra fram í þetta mál. Skýrsla sú, sem eg flutti þínginu frá stjórnarinnar hálfu, var þess eðlis, að eg ætla, að allir þíngmenn hafi mátt gánga úr skugga um, að ekki sæ fjár að vænta úr ríkissjóðnum til þess, sem farið er á flot í þessu nefndarálíti. Eg vil ekki að öllu leyti neita því, að það kynni að virðast nokkuð meiri trygging, ef fjölgað væri dómendum í yfírréttinum; hvorki get eg lagt mikla þýðingu í þetta, því eg get ei álítið það sem ofætlun fyrir þann dómstól, sem er skipaður 3 dug-

legum upplýstum og reyndum lögfræðingum, að kveða upp góða og grundaða dóma í þeim fáu málum, sem hær á landi árlega koma fyrir yfirdóminn; og ekki get eg heldur annað sæð, en að sá blær sæ á nefndarálitinu, að það eins og lýsi meira vantrausti, en vera ber, til landsyfirrættarins, eins og hann nú er skipaður. Eg er líka hræddur um, að, ef sú bæn feingi áheyrslu, sem hær er farið fram á, þá yrði það því til fyrirstöðu, að meðlimir landsyfirrættarins feingju þá bót á kjörum sínum, sem allir álíta æskilega og nauðsynlega.

Í nefndarálitinu eru að sönnu fleiri smáatriði, sem eg ekki get verið samþykkur; en eg skal ekki leingja umræðurnar með því að minnst á þau. Það er einúngis eitt þeirra, er eg skal leyfa mér að drepa á. Nefndin segir, að nú sitji ekki í yfirdóminum „fleiri en frá $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{8}$ af þeirri tölu, sem eptir landslögnum jafnan áttu að sitja í yfirdóminum hær á landi og sátu í honum stöðugt fram til næstliðinna aldamóta“; en þetta er eingan veginn rétt; því eptir það að N. L. réttargangsmáti var lögleiddur hær á landi snemma á 18. öld, þá dæmdi í reglunni einn maður, nl. lögmaðurinn eða víselögmaðurinn, í annari „*Instants*“, og lögrættunennirnir voru vanalega ei annað en þingvitni; og því þótti það mikil breyting til hins betra, þegar landsyfirrættur með 3 föstum dómendum var skipaður í stað yfirdóms lögmannanna (*Laugstolene*), í hverjum, eins og áður er ávíkið, ekki dæmdi nema einn maður. Til var að sönnu hær áður nokkurs konar yfirrættur, til hvers skjóta mátti lögmannadómunum, og voru í honum annaðhvort stiptamtmaðurinn eða amtmaðurinn, sá lögmaður, er ekki hafði dæmt í málinu, og nokkrir sýslumenn. En þessi yfirdómur var ei sem reglulegast skipaður, hafði ekki mikið traust hær á landi, og líka voru fá mál undir hann borin. Af því eg þess vegna held, að uppástúngan sæ óþörf, og fái ei heldur framgång, ræð eg þinginu til, að fella hana, þegar til atkvæða kemur.

P. Sveinbjörnsson: Það er hvorttveggja, að bænarskráin, sem nefndarálit þetta er byggt á, byrjar á þeim málshætti, að betur sjá augu en auga — þetta kann nú að vera sannleikur, en eg held hann sæ þó ekki öldungis óyggjandi — enda lýsir bænarskráin, eins og líka nefndarálitið, töluverðu vantrausti á landsyfirrættinum, eins og hann nú er. En eg held, að það sæ ekki altènd augnafjöldinn, sem mest ríður á, og það sæ opt undir skarpsýni eins auga komið, að málin fái góð úrslit. Ef hitt væri satt, þá væri bezt að hafa

sem flesta í rættinum, kann ske 100. Eg held annars, að dómur landsyfírrættarins sæu svo úr garði gjörðir, að eingin þörf sæ á, að innræta mönnum neitt vantraust til hans, og það sýna útreiðir þær, sem þeir fá við hæstarætt, og eru þó málin opt flókin og vandasöm. En þó hæstarættardómar verði stundum öðruvísi en landsyfírrættarins, þá ætla eg, þó eg eingan veginn vilji lasta hæstarætt, því það sæti sízt á mæ, að hæstarættardómar sæu líka mannaverk. Það mun og vera optar en sjaldnar, að hæstirættur breyti í einhverju dómum miðdómanna, þó hann kasti þeim ekki, og eg ætla þetta mundi verða eins, þó í miðdóminum væru 12 eða 13 dómendur, eins og þó þeir sæu ekki nema 3. Eg gæti, ef eg vildi, sýnt þetta með ljósari rökum, en eg vona þetta nægi. Eg veit ekki, hvort maður getur vænt þess, að báðir partar sæu ánægðir með einn dóm, því spurníngin í málinu hlýtur atíð að vera nokkuð tvísýn í augum partanna. Eg hef líka einhvern tíma heyrt, að það væri ekki gott merki, ef báðir partar væru ánægðir með dóm; betra, ef annar væri óánægður; en mest líkindi til, að dómurinn væri réttur, ef báðir partar væru óánægðir. Eg ætla nú ekki að tala um þau miklu vandkvæði, sem eru á þeirri aðferð, sem upp á er stúngið, til að bæta traust manna á yfirrættinum, því eg þekki ekki þá sýslumenn, sem duglegir eru, sem vildu rífa sig upp úr sínu embætti til þess að verða meðdómarar við landsyfírrættinn. En þetta getur nú má ske lagazt, þegar lagaskólinn kemst á, því eg man ekki til, að nein júrídísk embætti sæu þau, sem þeir, er þar læra, geti ekki komizt að. Eg skal ekki fara fleirum orðum um þetta mál, en eg verð að lýsa óánægju minni yfir því vantrausti á landsyfírrættinum, sem bæði bænarskráin og nefndarálitið lýsa, og eg er alveg á móti því, að málið fari leingra.

J. Pétursson: Það sæti illa á mæ, ef eg lýsti vantrausti á landsyfírrættinum, eins og bæði hinn hæstvirtí *konúngsfulltrúi* og hinn heiðraði 1. konúngkjörni þíngmaður hafa álitið að nefndarálitið gjörði, og eg skil þá ekki nefndarálitið, ef slíkt nokkuð stendur í því. Það væri öldúngis það sama, og eg lýsti vantrausti á sjálfum mæ, og það vildi eg sízt gjöra, þar eg veit mig vanda verk mín, eins og eg get og eg hef ví á. Mín meíníng var einúngis sú, að ef sú skoðun væri að gjöra sig almennt gildandi hjá þjóðinni, að það væri meiri tryggíng, að í yfirdóminum væri 5 dómendur, þá væri það tilvinnandi, að þeim væri fjölgað, og mæ sýnist þessi mín skoðun eðlileg, þar sem landsyfírrætturinn ræður síðasta úrsliti svo margra mála hær, og lands-

menn má því mikils varða, að þeir beri sem mest traust til hans, og af þessum ástæðum fella eg á nefndarálitid. Eg fyrir mitt leyti held annars, að það megi færa eins mikið fyrir því, sem móti, að það sé eingin meiri trygging fyrir því, að 5 manna dómur sé réttari en 3 manna dómur, og eg held, að það sé fyllilega satt, sem hinn virðulegi 1. konúngkjörni þingmaður sagði, að eitt skarpt auga sé opt nóg til að sjá það rétta, og þá getur það stundum orðið hægra að fá hina dómendurna til að fallast á það, ef þeir eru fáir, en ef þeir eru margir.

Konúngsfulltrúi: Eg vil til svars upp á það, er hinn heiðraði nefndarmaður sagði, einúngis lesa upp lítinn kafla úr nefndarálitinu, hann er svona hljóðandi: „þá verður því ekki neitað, að yfirdómur vor er helzt til of fáskipaður til þess, að hann geti náð og haldið svo almennu álitu, og að menn geti borið til hans svo óyggjandi traust og tiltrú, sem þó er öldúngis nauðsynleg fyrir þann yfirdóm, sem hlýtur að ráða síðustu úrslitum í svo mörgum málum, eins og sýnt er hér að framan“. Eg vil nú fela hinum heiðruðu þingmönnum að dæma um, hvort ekki sé á þessu þvílíkur blær, að menn geti leiðzt til að draga þar út af nokkurt vantraust til landsyfirrættarins, eins og væri hann ekki skipaður upp á tryggjandi máta. Að öðru leyti skal eg fúslega játa, að eg er sannfærður um, að einginn af þeim heiðruðu nefndarmönnum persónulega ber eða hefur viljað láta í ljósi nokkurt vantraust til landsyfirrættarins, eins og hann er nú skipaður.

J. Pétursson: Það er satt að vísu, að klausan, sem hinn hæstvirtu *konúngsfulltrúi* las upp úr nefndarálitinu, sýnist fyrsta kastið lýsa nokkru vantrausti á landsyfirrættinum, en hún miðar einúngis til þeirrar skoðunar, sem eg áðan tók fram að væri að gjöra sig gildandi meðal landsmanna. Klausan getur vel misskilizt, þegar þessa er ekki gætt, en það má allt eins vel taka hana á þann veg, sem eg hef nú bent á.

P. Guðmundsson: Eg hef ekki heyrt, að það væri tiltekið, hvaða einkunn þeir ættu að hafa, þessir 2 dómendur, sem við yrði bætt í yfirdóminn. Eg ímynda mér þeir ættu að hafa beztu einkunn, en þeir eru fáir til hér á landi, nú sem stendur, sem þessa einkunn hafa í því bóklega og verklega prófi (*theoretisk og practisk Examen*), svo mennina mundi vanta, þó fæð feingist.

E. Ó. Kúld: Eg vil lýsa gleði minni yfir því, hversu nefndarálitid hefur eins og þrætt uppástúnguna, sem eg bar upp um þetta mál.

svo langt á leið með lækna­skipunarmálið, að þetta verði því til fyrir­stöðu, að hún fjalli um málið.

P. Pétursson: Eg vil leyfa mér að geta þess, að það kynni að geta orðið máli þessu til fyrirstöðu, ef nefndin hefði nú þegar tekið einhverja vissa stefnu í lækna­skipunarmálinu, er ekki ætti við þessa bænarskrá. En sem nefndarmaður get eg sagt fyrir hönd nefndarinnar, að hún mun ekki skorast undan að taka við bænarskránni, þó eg haldi, að betra væri að leita álits þingsins um, hvort ekki ætti að velja sérstaka nefnd í málið. Eg vil öldungis leggja hinum háttvirta 3. konúngkjörna þingmanni það á sjálfsvald, hvort hann vill skjóta málinu til nefndarinnar eða biðja þingið um sérstaka nefnd.

P. Jónassen: Eg er ánægður með, að bænarskráin verði send nefndinni í lækna­skipunarmálinu, ef hún ekki vill skorast undan að taka málið til meðferðar. Þetta vil eg því heldur, sem málið að öðrum kosti getur orðið þinginu til meiri tímatafar, en með þessari aðferð.

M. Andrèsson: Í framhaldi þess, sem formaðurinn í lækna­skipunarmálinu sagði, vil eg sem einn af nefndarmönnum segja fyrir mitt leyti, að eg jafnvel vil heldur, að lækna­nefndin taki málið til yfirvegunar, en að ný nefnd verði kosin, vegna tímatafar.

J. Sigurðsson: Eg vildi vekja athygli þingsins á, hvort málið geti heyrt undir lækna­skipunarnefndina. Uppástúngan fer fram á framfærisstyrk handa einum hrepp, er á alls ekki skylt við lækna­skipunina. Nú vita það allir, að eptir lagaboði konúgs á að verja spítalasjóðunum á sínum tíma til umbótar lækna­skipuninni, en ekki til sveitartillaga. Mig furðar því fremur á, að nefndin fremur hneigist að því, að vilja taka mál þetta til meðferðar.

P. Pétursson: Nefndin hefur alls ekki beðið um þessa bænarskrá til meðferðar, en gefið það á vald þingsins, og sagt, að nefndin ekki mundi skorast undan að taka við henni, ef það er vilji þingsins, þó á þann hátt til meðferðar, sem hún álitur sér skylt. Eptir því sem mér finnst, er þó nokkuð samband á milli málanna, þar eð hær er beðið um styrk úr spítalasjóðunum, en þeim á, eptir konúnglegum úrskurði, eingaungu að verja til að bæta lækna­skipunina.

G. Brandsson: Þegar uppástúnga þessi kom hær til umtals fyrir skemmstu síðan, þá þókti sumum þingmönnum það undarlegt, að Rosmihvalanesshrepps innbúar skyldu ekki hafa leitað með hana til mín, en auk þeirra orsaka þar til, sem hinn 3. konúngkjörui

Þíngmaður þá tók fram, skal eg líka geta um aðrar. Svo stóð á í vor, að nokkrir helztu menn í tæðum hrepp áttu tal við mig um það, sem hún fer fram á, og sagði eg þeim þá strax, að eg hefði litla von um, að henni gæti orðið framgeingt, af því konungur eptir beiðni alþingis væri búinn að ákveða aðra tilhögun á spítalatekjunum, og mundi þíngið verða ófúst á að breyta því, sem þar um væri fyrir skipað; enda kvaðst eg ekki geta mælt með því, svo það er öldungis eðlilega tilgeingið, að uppástúngan er komin þenna veg til þingsins. Eg skal nú fúslega játa það, að holdsveikin er megn í Rosmhvalanesshrepp, og að þar eru margir fátækir; en eg sé ekki, þó styrkur sá feingist, sem um er beðið, að holdsveikin mínkaði fyrir það; ekki er heldur víst, að styrkur þessi geingi einungis til hinna holdsveiku í hreppnum og flyttist svo með þeim, ef þeir færu í aðra hreppa og tækju sér þar bólfestu. Eg ímynda mér, að hann geingi í sveitarsjóðinn, en eins og allir vita er hann brúkaður fleirum en holdsveikum einum til aðstoðar. Eg veit líka til, að beðizt hefur verið eptir styrk úr spítalasjóðnum frá tæðum hrepp í líka stefnu og eg nú sagði; jafnvel mun hafa komið til orða í fyrra vetur, að verja honum til kornkaupa, ef feingist. Eg get nú ekki skoðað þetta öðruvísi en svo, að allar þær sveitir, sem leggja í spítalasjóðinn, ættu að skjóta saman fê handa þessum eina hrepp, og er eg hræddur um, að fleiri sveitir þættust þá eiga sama tilkall; því, þó mikil sæu sveitarþýngsli í Rosmhvalanesshrepp, þá eru þau það víðar, t. a. m. í Álptaness- og Akraness-hreppum, hvar sveitarútsvör eru mjög mikil. Það hefur verið sagt, að holdsveikin í Rosmhvalanesshrepp væri allt af að aukast. Þetta getur nú vel verið, en þá hljóta líka önnur sveitarþýngsli að hafa farið þar mínkandi, því nú í nokkur undanfarin ár hafa útsvör verið þar minni en áður, og verður það annaðhvort að koma af því, sem eg sagði, eða hinu, að betri tilhögun hefur verið með þau nú, en fyrri. Það er stúngið upp á, að fá 100 dala styrk úr spítalasjóðnum, eða þá spítalahlutir þá, sem árlega falla til þar í hreppnum. Mér þykir nú nokkur munur á þessu, því eptir 5 ára meðaltali eru hlutir þessir reiknaðir árlega þar að vera einir 35 dalir, og furðar mig stórum, að það skuli ekki vera meira, þar sem þeir þó í Strandahrepp á sama tímabili teljast árlega að vera 75 dalir, hvað mér einnig finnst illa svara til fiskjar þess, sem þar hefur feingizt í spítalahlutina. Feingist nú sá minni styrkur, sem hér er tiltekinn, eða 35 dalir, þá er það þó renta af nærfellt 900 dölum; en feingist 100 dalir, er

það renta af 2500 dölum, og sjá allir, að það munar falsverðu. Menn verða líka að gæta þess, að í hrepp þenna fer miklu meira af gjafameðölum, en í nokkurn annan hrepp, eptir sögusögn lækna þeirra, sem útbýta meðölum, svo hrepps búarnir fá í þessu tilliti meiri styrk en margir aðrir. Þíngið ræður nú, hvað það vill gera við uppástúngu þessa. Eg hef sagt það, er eg sannast veit, málefni þessu til upplýsingar. Fyrir mitt leyti óskaði eg helst, að einhver þau ráð fyndust, sem linað eða aflétt gætu holdsveikinni, því að slíku mætti mestur styrkur verða.

E. Ó. Kúld: Eg hefði helst viljað, að þíngið, sem þegar hefur feingið svo mörg og mikilsvarðandi mál til meðferðar, en sálögboðni þíngtími þegar á förum, hefði ekki tekið málið til meðferðar; en ef þíngið vill nokkuð skipta sér af málinu, þá vil eg, að sérstök nefnd verði kosin í það, heldur en það sé feingið nefndinni í læknamálinu, einkum þar eð eg ætla, að eg muni geta sannað, að í Neshrepp utan Ennis í Snæfellsnessýslu er holdsveiki og fátækt eins mikil og í Rosmhvalanesshrepp, og Neshreppur ætti, að mér finnst, því fremur að eiga heimtíng á styrk úr spítalasjóðnum, þar spítalahlutir eru þar, að eg hygg, miklu meiri en í Rosmhvalanesshreppi. Þess utan held eg, að mál þetta geti ekki orðið tekið til greina, af því að mér finnst það koma í bága við læknamálið, þar læknaþjölgunina á að byggja á spítalasjóðnum, og sé farið að höggva úr þeim skarð með sveitarstyrk til ýmsra hreppa, því það er að álíta þenna styrk sem sveitastyrk, það hefur þíngmaður Gullbríngusýslu tekið fram, og fái þessi hreppur það, munu fleiri vilja fá það, að minnsta kosti mundi eg þegar koma með uppástúngu um það fyrir Neshrepp í Snæfellsnessýslu; en þá mundu nú spítalasjóðirnir geta lagt minna til launa nýju læknum. Eg vildi heldur, að Rosmhvalanesshreppur hefði beðið um lækni, til að bæta úr böli holdsveikra, því það var þó annað en sveitarstyrkur. Ef uppástúngan verður afhent nefndinni í læknamálinu, þá skil eg ekki, að það geti með því móti feingið þau úrslit, sem hinn 3. konúngkjörni þíngmaður óskar sér, og því væri mér, sem eg fyr hef sagt, kærast, að málinu væri með öllu í þetta sinn vísað frá.

M. Andrússon: Eg held þíngmaður Snæfellinga hafi litið öðruvísi á málið, en nefndin í læknamálinu lét í ljósi, og þegar hann lýsir yfir vantrausti sínu á henni, ef hún tekur málið að sér, þá hefur honum gleymzt, að nefndin alls ekki hefur látið í ljósi, hvað hún muni gera við málið. Nefndin geymir það í sínu eigin brjósti,

en því hefur hún einasta heitið, að taka mál þetta að sér, þar það er til sparnaðar á tíma þingsins.

E. Ó. Kúld: Hinn heiðraði þingmaður hefur ei tekið orð mínu rétt, því eg lýsti ei vantrausti mínu á læknanefndinni, heldur áleit eg, að þessi uppástunga heyrði ei þar undir, og vildi einungis heldur, að sérstök nefnd yrði sett í málið, vegna þess að mér þá hefði veitt hægra að koma fram með uppástungu eða viðaukaatkvæði um styrk handa Neshrepp utan Ennis, á sama hátt og uppástungan fer fram á; að öðru leyti mæli eg ekki með henni.

J. Sigurðsson: Eg vil mæla með því, að nú sé geingið til atkvæða um mál þetta, en fyrir mitt leyti er eg ekki fjarlægur því, sem þingmaður Snæfellinga hefur sagt.

G. Brandsson: Eg vil einungis geta þess, áður en atkvæði verða greidd, að mér er kunnugt, að landlæknirinn opt á ári fer ókeypis til Rosmhvalanesshrepps, til að skoða þá holdsveiku þar, gjöra við þá lækningatilraunir og útbýta þeim gjafameðölum; og er þetta þeim mikill styrkur fram yfir það, sem aðrir mega búa við; enda er þörf hreppsþúanna fyrir styrk þenna einna brýnust, þar þeir fremur flestum öðrum verða að stynja undir hinum umtalaða sjúkdómi; en hvern árángur þetta hafi, get eg ekki með vissu sagt.

Forseti: Það mun þá koma að mér að segja, hvernig lögulegast muni vera að fara með málið. Flutningsmaðurinn óskar nefnd, en hinn heiðraði varaforseti vill, að málinu sé skotið til nefndarinnar í læknaSKIPUNARMÁLINU, og hefur flutningsmaður bænarskrár þessarar fallt á það. En allt fyrir það vilja menn ei verða á eitt sáttir, og eg vil því segja mína ætlun, að málin eiga ekkert skylt saman. LæknaSKIPUNARMÁLIÐ hefur þá stefnu, að laga læknaSKIPUNINA hér á landi; uppástungan á hinn bóginn miðar að því, að Rosmhvalanesshreppsþúar skuli fá sveitastyrk, ekki handa holdsveikum, heldur svo allur hreppurinn njóti þess. Mér virðist því bezt að láta atkvæði skera úr.

V. Finsen: Viðvíkjandi því, sem *forseti* sagði, held eg þó varla annað, en að það eigi vel við, að málinu sé vísað til nefndarinnar í læknaSKIPUNARMÁLINU. Nefndin í læknaSKIPUNARMÁLINU hlýtur nefnilega fyrst og fremst að hafa tillit til spítalasjóðanna, sem þeirra sjóða, er taka eigi kostnaðinn af til umbótarinnar á læknaSKIPUNINNI, en nú voru spítalasjóðirnir einmitt upphaflega ætlaðir holdsveikum mönnum, og það liggur, ef til vill, mikið nærri, að þegar verja á tæðum sjóðum, sé tekið nokkurt tillit til þessa upphaflega

tilgáangs; og mér finnst, að, ef þessu máli er vísað til nefndarinnar, geti það gefið henni tilefni til að taka þetta atriði enn meir til yfirvegunar, annaðhvort t. a. m. á þann hátt, að sæð væri betur um lækningu þeirra, eða þá með öðru móti væri gjörð kjör þeirra þægilegri.

P. Sigurðsson: Eg er á sama máli, sem *forseti*, að málin eigi ekki skylt saman, en svo er það líka íhugandi, að ótalið er, hve margir holdsveikir eru í öðrum hreppum, og þeir kynnu þá líka að vilja fá styrk.

P. Pétursson: Eg held, að frekari umræður um þetta mundu sparast, ef strax væri geingið til atkvæða, og mætti þá við atkvæðagreiðsluna fyrst taka til greina hina upprunalegu uppástúngu um sérstaka nefnd.

G. Brandsson: Hver veit nema það gæti komið að gagni, ef málinu væri vísað til nefndarinnar í læknaskipunarmálinu. Eg fyrir mitt leyti vil leggja það til, því eg treysti nefndinni að ganga ekki þegjandi fram hjá því, og gæti hún nú hitt einhver góð ráð til þess, að bót feingist við holdsveikinni, þá álit eg hún ynni með því miklu meira í hag Rosmhvalanesshreppsinnbúum, en þó þeir feingju nokkurra dala styrk úr spítalasjóðnum.

M. Andrússon: Eg held, að stefna *forseta* sæ rétt, að láta þingið skera úr með atkvæðum, hvort málið skuli fella, kjósa nefnd í það, eða skjóta því til læknaskipunarnefndarinnar, sem eg veit að tekur því með þökkum, ef sérstakleg nefnd væri kosin í málið, því ekki hefur nefndin í læknamálinu beðið þingið um, að bæta þessu á sig.

Forseti: Þar mér hefur skilizt á flutningsmanni bænarskrár þessarar, sem hann fremur hneigist til þess, að málinu sæ vísað til læknaskipunarnefndarinnar, þá vil eg fyrst biðja þingið að ganga til atkvæða um, hvort málinu skuli skjóta til nefndar þeirrar, er þingið hefur sett í læknaskipunarmálinu.

Þetta var samþykkt með 10 atkvæðum gegn 7.

Formanni nefndarinnar, hinum 4. konúngkjörna þingmanni, var afhent bænarskráin.

Forseti: Eptir dagskránni kemar þá til inngangsumræðu þegnleg uppástunga frá þingmanni Skaptfellínga, um undirskript konúngs undir íslensk lagaboð, o. fl.

Var uppástúngan afhent uppástúngumanni, þingmanni Skaptfellínga, sem með leyfi *forseta* las hana upp, svo hljóðandi:

„Öll 4 hin undanfögnu reglulegu alþíng hafa ritað konungi þegn-
lega bænarskrá í þá stefnu: „að íslenska lagaboðanna, sem eiga að
gilda hér á landi, verði undirskrifuð og staðfest af hans hátígn kon-
únginum“. Og 1853 var þessi bæn orðuð svo: „að lagaboð þau,
sem hér eptir verða út gefin og sett á Íslandi, verði einúngis á ís-
lenzku máli undirskrifuð af hans hátígn konúnginum og þeim ráð-
herra, sem hann setur yfir hin íslenzku mál.

Þessari bæn alþíngis hefur konúngur svarað í auglýsingu sinni
um afdrif þíngmálanna 1853 II 4 að vísu með mildum, en þó
synjandi orðum, og er synjunin á aðalbæninni einkum byggð á því
tvennu: að þar sem bænin gjöri ráð fyrir, að breytt verði tilhögun-
inni, sem hínagað til hefur verið á meðferð hinna íslenzku mála í
stjórnarráðunum, nefnilega, að einn ráðherra hafi á hendi afgreiðslu
allra hinna íslenzku mála, þá geti sú breyting ekki orðið; og 2. af
því bænin fari því fram, að lögin verði út gefin *einúngis* á íslenzku
máli, þá geti það því síður komið til mála, sem það sè nauðsyn-
legt, að lögin, er eiga að gilda á Íslandi, komi framvegis út einnig
á dönsku máli, ekki að eins sakir hinna dönsku þegna, sem eru á
Íslandi, heldur einnig, þegar litið er til hæstaréttar, sem er æðsti
dómstóll í íslenzkum dómsmálum, og til ráðgjafanna, er hafa æðsta
úrskurðarvald í íslenzkum stjórnarmálum. Að síðustu getur kon-
úngur þess í hinu allramildasta svari sínu, að hans hátígn hafi á-
kveðið, að hin íslenzka útleggíng laga þeirra, er eptirleidis verða sett
á Íslandi, verði staðfest afmanni, er konúngurinn veiti vald til þess.

Hinir heiðruðu þíngmenn hafa og sèð, að útleggíng laganna,
sem út hafa geingið til Íslands á þessu vori, er staðfest af þeim
embættismanni, sem nú er forstöðumaður hinnar íslenzku stjórnar-
deildar í Kaupmannahöfn, með þessum orðum: „samhljóða hinum
danska texta vitnar“; og hið heiðraða þíng mun minnast þess, að
eg fyrir skemmustu (á 6. fundi) bar upp fyrir *konúngsfulltrúa* þá
fyrirspurn: „hvaða gildi þessi staðfestíng laganna hefði“, og svaraði
konúngsfulltrúinn því eptir ítarlegar umræður svo: „*Eg tel víst,*
að það sè hinn danski texti lagaboðanna“ (og þannig *ekki hin*
íslenska útleggíng þeirra, þó nú eigi að heita staðfest), „*er eigin-*
lega hefur skuldbindandi krapt sem lög“, o. s. frv.

Þau lög, sem eiga að gilda hér á landi, skortir þannig enn í
dag „skuldbindandi krapt“, og hvort sem nú litið er til konúngsins,
sem setur lögin, hins æðsta löggjafa, eða til þegnanna, sem eiga að
hlýðnast lögnum, og sem einatt eiga alla tímanlega velferð sína

undir því, að þeir skilji lögin rétt og beri fyrir þeim fulla lotningu, þá skortir lög þessa lands enn í dag þá tign og þá helgi, sem öllum lögum er öldungis ómissandi. Og af því hið eina skilyrðið fyrir þessu er það, að löggjafinn staðfesti sjálfur lögin með undirskript sinni, þá verð eg enn að leyfa mér að stínga upp á, að hið heiðræða þing endurnýi þegnsamlega bæn sína um þetta efni.

Tvö málefni önnur standa í óaðskiljanlegu sambandi hér með; það 1. er, hvernig nú virðist farið að framfylgja og fullnægja konungsúrskurðinum 8. apr. 1844, og 2, bréfi stjórnarráðanna til biskups og amtmanna 14. júlí og 19. ágúst 1854.

Konungsúrskurðurinn 8. apr. 1844 er og verður ein af þeim ævarandi landsföðurlegu menjum um réttlæti og ágæti hins háæla konungs *Kristjáns* 8. til vor Íslendinga. Í þessum konungsúrskurði er boðið, eins og kunnugt er, á þá leið, að sérhver danskur maður, sem sækir um embætti á Íslandi, skuli láta fylgja bænarbréfi sínu áreiðanlegan vitnisburð um, að þeir kunni íslenzka tungu. Um undanfarin ár hefur stjórnin optast látið sér nægja, að fá vitnisburð um færleik þess, sem sókti, í íslenzku máli, frá einhverjum íslenzkum kandiðat eða stúdent í Kaupmannahöfn, og hefur álitíð þetta eins „áreiðanlegan vitnisburð“, eins og konungsúrskurðurinn áskilur; en allir sjá, að slíkur vitnisburður getur þó ekki heitið áreiðanlegur. En þar til eru nú á hinum seinni árum dæmi til, að stjórnin hefur veitt dönskum manni embætti hér á landi, án þess hann sýndi eða sendi neinn vitnisburð um færleik sinn í íslenzku, áður honum var veitt embættið og hann tók við því, auk heldur jafnframt og hann sókti um það, eins og lagaboðið þó beinlínis skipar.

Þar sem nú bæði er settur prófessor í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, og kennari í íslenzku máli við hinn lærða skóla í Reykjavík, þá getur hinn lögakveðni „áreiðanlegi“ vitnisburður um þann færleik danskra manna í íslenzku máli, sem konungsúrskurðurinn krefst, að minni ætlan, einungis feingizt frá þessum tveimur embættismönnum, er eg nú nefndi.

Þá er bréf stjórnarráðanna 14. júlí og 19. ágúst f. á. Þar í er ætlað til, að embættismenn, að minnsta kosti þeir, sem sitja í þess konar embætti, að taka þarf próf við háskólann til að fá það, riti á dönsku, „bæði þegar þeir skrifa beinlínis til stjórnarráðanna, og líka þegar þeir segja álit sitt um mál, sem senda á til stjórnarráðanna“; og „þegar embættismennu senda mál til stjórnarráðanna, og þess þarf við að senda með þeim álitsskjöl, sem skrifuð eru á

íslenzku, skuli þeir og senda staðfesta útleggingu af þeim“. Eg þarf ekki að fara mörgum orðum um, hvaða línekkir þetta er fyrir landsmenn, sem fæstir skilja eða geta skilið dönsku og því síður ritað hana, en verða þó, eptir því fyrirkomulagi, sem nú er á, að bera málefni sín undir stjórnarráðin og eiga þau undir úrskurðum þeirra, þar sem þeir segjast ekki skilja mál vort, en landsmenn hvorki geta ritað danskt mál né skilja það.

Af þeim ástæðum, sem nú eru teknar fram, leyfi eg mér að bera þá uppástúngu fram fyrir hið heiðraða þing, að það riti konúngi vorum þegnlega bænarskrá um:

1. Að íslenska lagaboðanna, sem eiga að gilda á Íslandi, verði staðfest með undirskript og innsigli sjálfs konúngs.
2. Að þeir vitnisburðir, sem konúngsúrskurður 8. apr. 1844 áskilur, verði ekki teknir gildir, nema þeir sèu frá prófessórnunum í íslenzku máli við háskólann í Kaupmannahöfn, eða frá þeim kennara, sem settur er til að kenna íslenzku við hinn lærða skóla í Reykjavík.
3. Að ákvarðanirnar í bræfi stjórnarráðanna 14. júlí og 19. ágúst f. á. verði apturkallaðar.

Reykjavík, 19. júlí 1855.

Jón Guðmundsson,

þingmaður Skaptfellínga“.

Jón Guðmundsson: Það eru, eins og þingið sèr, 3 atriði, sem uppástunga þessi fer fram á, og miða þau öll til þess, að Íslendingar fái notið réttar síns í tilliti til máls þeirra. Um 1. atriðið þarf eg ekki að vera margorður; það er orðað samkvæmt því, sem hin konúnglega auglýsing til alþingis af 7. júní 1855 bendir til, að einkum hafi verið bæninni til fyrirstöðu 1853. Konúngur hefur þar fyrsta skipti virt þingið þess, að færa því ástæður fyrir synjun þessarar bænar, og því þykir mér vel hæfa, að þingið lagi sig þar eptir og taki það til greina, án þess að sleppa þó rétti sínum. Um annað atriðið vil eg að eins bæta því við, að meðan einginn kennari var til í íslenzku í Kaupmannahöfn, og ekki heldur hær, þá var vorkun, þó stjórnin ekki geingi eptir kunnáttu þeirra Dana í íslenzku, sem hær feingu embætti, öðruvísi en gjört var framan af. En nú er kominn prófessor í íslenzku við háskólann, og eins reglulegur kennari í henni hær við lærða skólann, og því er nú full ástæða til að fara því fram, að stjórnin fylgi úrskurði Kristjáns konúngs 8. um þetta efni, og það er því meiri ástæða til, að þingið

beiðist þessa, sem stjórnin sýnist að hafa gefið úrskurði þessum minni gaum nú á seinni árum. Nú hefur veitt þeim dönskum manni embætti hér, sem alls ekki kann málið, og eingan vitnisburð sýndi eða sendi með bænarbræfi sínu um embættið, um kunnáttu sína í því, eins og þó átti að vera, eptir beinum orðum konungsúrskurðarins, og getur mér ekki annað en fundið það nokkuð ískyggilegt, þegar stjórnin sjálf þannig geingur fram hjá skýlausum lagaákvörðunum. Viðvíkjandi 3. atriði uppástungunnar þarf eg að vera fjölorðastur og beiðast þolinmæði þingsins nokkur augnablik. Orsök þess eru bréf stjórnarráðanna til stiptamtanns 14. júlí og biskups 19. ág. f. á. um dönskuna. Eg hef ekki séð þessi bréf, fyr en nú, að þau eru í vor komin á prent. En eg hef feingið að kenna á því, hvernig háyfirvöldin skilja þau; því eitt þeirra hefur gjört bréf frá mér aptur-reka fyrir það, að það var ekki á dönsku, heldur íslenzku. Eg skil nú bréf stjórnarráðanna nokkuð óðrúvísi, nefnilega, að þeir embættismenn, er sitji í embættum, til hverra útheimtist það, að hafa tekið próf við háskólann, eigi að rita á dönsku, bæði sín á milli og til stjórnarinnar um þau mál, sem líkindi eru til að þángað gángi, en ekki svo, að hvert eitt mál og hvert eitt bréf frá einstökum mönnum eigi að vera á dönsku, enda þótt líkindi væru til, að það geingi til stjórnarinnar á endanum. En þó hafa þau áminnztu bréf stjórnarráðanna verið skilin og útlögð af víst *sumum* háyfirvöldunum á þessa leið, því í einu umburðarbræfinu, sem gekk hér um landið í vetur til þess að auglýsa þessi bréf stjórnarráðanna, hljóðar útskýringin yfir þau þannig:

(úr umburðarbræfi biskups til allra prófesta 16. nóv. 1854)

„og flýtur hér af, að öll þau mál, sem líkindi eru til, að gángi til kónungs eða stjórnarráðanna í Danmörku, *verða hér eptir að vera samín á danska tíngu*, og vona eg, að þér hér eptir gefið álit yðar og erklæringar í þess konar málum á dönsku, og *styrkið hlutaðeigendur*, þar sem ólærðir eiga í hlut, til að semja bréf sín eða bænarskrár á þessu máli“.

En það er þó ekki lítill hnekkir í málum manna, ef öll þessi óteljanlegu mál, sem nú er farið að skjóta til stjórnarráðanna, jafnvel einnig um ómagaframsæri, eiga að vera á dönsku, því málinu, sem mjög fáir skilja, en fæstir eru færir um að rita. Menn yrðu því annaðhvort að fara að læra hér ahnennt dönsku, eða verða að öðrum kosti af því, að leita réttar síns. Mér finnst þetta því ískyggilegra, sem nú er íslenzkur forstöðumaður fyrir hinni íslenzku stjórn-

ardeild; þetta er sá sami embættismaður, sem konungurinn hefur trúað fyrir að staðfesta hina íslenzku útleggíngu lagabodanna, en þó er að ráða af þessum bréfum ráðherranna, sem þeir trúir honum ekki fyrir að skýra sér frá efni og innihaldi málanna, sem þeir eiga að skera úr, en eg sé ekki, hvers vegna að þeim hinum sama embættismanni sé ekki vel trúandi til þessa, sem sjálfur konungurinn hefur trúað fyrir að staðfesta lögin. Þetta er það, sem eg vil nú biðja þíngmenn vel að athuga.

Konungsfulltrúi: Eg get ekki annað en talið það óhappalegt, að þessi bænarskrá skuli nú aptur koma hér fram á þínginu. Það mun vera þíngmönnum í fersku minni, hvað eg lagði til um þetta mál, þegar það á síðasta þíngi kom hér til umræðu, og að eg þá ræði frá, að senda konungi um það nokkra bænarskrá; og nú virðast mér ástæðurnar til að hrinda hinu fyrsta uppástúnguatriði vera því sterkari og mikilvægari, en þær voru þá, þar sem konungur vor nú allramildilegast hefur veitt hinni síðustu bænarskrá alþingis alla þá áheyrslu, er kríngumstæðurnar framast geta leyft, í því, að hann hefur falið forstöðumanni hinnar íslenzku stjórnardeildar, og það einmitt þeim manni, er ver helst mundum kjósa, á hendur, að staðfesta þá íslenzku útleggíngu hins danska texta hinna íslenzku lagaþóða; og þar að auki talið þær ástæður, sem eru móti því, að þínginu hafi getað veitt orðið frekari bænheyrsla í þessu efni, en orðið er. Eg get því ei annað en talið það víst, að flestir hinna heiðruðu þíngmanna muni finna, hvað ótillhlýðilegt það nú væri, ef þíngið nú aptur færi að þræbiðja um það, sem því af svo gildum og ljósum ástæðum hefur verið neitað. Hinu 2. atriði uppástúngunnar skal eg fyrir mitt leyti ekki vera mótfallinn, því það er áriðandi mjög fyrir alþýðu hér á landi, og þetta hefur reynslan sýnt, að áreiðanleg víska sé fyrir því, að þeir útlendu menn, sem fá hér embætti, kunni íslenzka tungu nokkurn veginn til hlítar; þó eg að öðru leyti ætli, að það einstaka dæmi, sem hinn heiðraði uppástúngumaður hefur skírskotað til, hafi lítið að þýða; því hafi í því tilfelli, er hann benti til, verið vikið nokkuð frá hinni gildandi reglu, mun það hafa komið af því, að einginn annar í þessu tilliti hæfilegri maður hefur sótt um þetta embætti. Ræða uppástúngumannsins til forsvars fyrir 3. uppástúnguatriðinu virðist mér vera mjög ómerkilæg, þó hún væri laung; því eg ætla, að reglur þær, sem settar eru í stjórnarherrarbréfum þeim, er hann vill hafa afmáð, séu öldungis eðlilegar og, þegar rétt er álitð, landsmönnum hér hollari en upp-

ástunga hins heiðraða varaforseta; því það má vera hverjum þeim, er skýtur málum sínum til stjórnarinnar úrslita, mjög áriðandi, að fá þau framborin á því máli, er stjórnarherrarnir skilja; og þess vegna heldur rita um þau annaðhvort sjálfur, ef hann er fær um það, á dönsku, eður láta einhvern þann mann, er hann hefur fullt traust til, gjöra það, en að eiga undir því, hvernig þau íslenzku skjöl, er viðkoma máli hans, kynnu að verða útlögð á dönsku. Þar að auki er mál þetta umboðslegs eðlis, sem þingið ekki ætti að blanda sér í, og það því sýður, sem þingið hefur getað komizt að því, hvert álit stjórnin hefur á því, ef það vildi blanda sér í þess konar málefni. Að öðru leyti skal eg geta þess, að, ef svo ástæði í einstöku tilfellum, að hlutaðeigendur ekki ættu kost á, að fá ritað hér um málefni sín á dönsku, eður snúið þar að lútandi skjölum á danska tíngu, þá mundi það ei verða málum þeirra til annarar fyrirstöðu, en þeirrar, sem flýtur af þeim draetti og tímatöf, er leiðir af að fá þeim snúið á dönsku í hinni íslenzku stjórnardeild. Eg verð því einnig að ráða hinu heiðraða þingi frá því, að taka 3. uppástúnguatriðið til frekari meðferðar; og í tilliti til þess, er eg nú hef talið, vil eg biðja hinn háttvirta *forseta* um, að leita atkvæða þingsins sér í lagi um hvert einstakt atriði uppástúngunnar, þegar hann spyr þingið um, hvort það vilji taka málið til frekari meðferðar eða ekki.

V. *Finsen*: Uppástúngumaður gat þess, að stjórnin hefði veitt dönskum manni embætti hér á landi, án þess að hann væri áður reyndur í íslenzku. Eg veit nú ekki, til hvers embættismanns hann hefur meint (*Jón Guðmundsson: Nomina sunt odiosa!*), en eg veit að eins eitt dæmi, sem þetta gæti átt við um, en í því tilfelli hafði stjórnin falið hlutaðeigandi háyfirvaldi hér, að afhenda ekki manninum veitíngarbréfið, fyr en hann hefði sannað kunnáttu sína í íslenzku, og á meðan hann þá ekki hefur feingið hið konúnglega veitíngarbréf, þá álit eg, að embættið sé ekki að fullu afhent eða veitt honum; eg álit, að hann eigi þá á meðan að skoðast sem settur embættismaður, en það er hvergi sagt í þeim tilvitnaða konúngsúrskurði, að eigi megi *setja* menn í embætti án þessa prófs, svo eg sé ekki, að stjórnin hafi í þessu vikið neitt frá úrskurðinum. Eg vil bæta því við það, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði, að það væri opt mjög áriðandi, að málin færu hëðan á dönsku, að þegar bréf eru send hëðan til stjórnarráðanna, þá munu ráðherrarnir vera vanir að rífa upp brefin sjálfir, og kynna sér þau um leið, og gefur þá að

skilja, að það getur verið ekki lítilsvert á stundum, að athygli ráðherranna þannig getur vakizt á málefnum, sem ekki gæti átt sér stað, ef allt væri skrifað á íslenzku. Eg álit því ekki ástæðu til, að biðja um þetta 3. atriði, á meðan danskir ráðherrar eru. Að vísu væri mér fyrir mitt leyti kærast, að öll bréf væru á íslenzku, en eg get ekki séð, að það láti sig gjöra, meðan sú stjórnartilhögun er, sem nú á sér stað. Um 1. atriði uppástúngunnar skal eg að eins geta þess, að úr því íslenzka lagaboðanna er nú staðfest af manni, sem konungur hefur falið það, þá álit eg það sjálfsagt, að þessi staðfesting getur alls ekki verið þýðingarlaus, heldur hlýtur tilgangur konungs með þessu að vera sá, að veita mönnum meiri tryggingu og gefa útleggíngunni meiri þýðingu, en hún gat álitizt að hafa áður. Eg held nú líka, að þetta mundi koma fram af sjálfu sér og laga sig sjálft. Eg skal taka til dæmis, að í sakamálum mundu dómstólarnir fara mjög varlega, þegar Íslendingar ættu í hlut, ef dönsku og íslenzku lagaboðsins bæri ekki alveg saman, og íslenzkan væri t. a. m. vægari.

Konungsfulltrúi: Eg skal enn þá bæta því við það, er eg áðan talaði, að, þar sem uppástúngumaðurinn hefur skírskotað til þess, er eg svaraði upp á spurníngu hans um, hvaða gildi staðfesting útleggíngar hinna íslenzku lagaboða hefði, þá er þetta svar, eins og eg þá lýsti yfir fyrir þínginu, ekki gefið af mér stjórnarinnar vegna, heldur var það mín eigin einstakleg meiníng um spursmálið; og þíngmenn eiga því ekki að byggja meir á því, en hvers eins eigin sannfæring tilbendir honum. Eg vil láta það öldúngis óafgjört, hvað dómstólarnir ættu að gjöra eða mundu gjöra í því tilfelli, er hinn heiðraði konúngkjörni varaþíngmaður minntist á. Eg skal enn fremur geta þess, að, ef það nokkurn tíma feingist, sem uppástúngan fer fram á, að 2 af konúngi undirskrifaðir textar væru til af lagaboðunum fyrir Ísland, þá gæti þetta í mörgum tilfellum gefið tilefni til ruglíngs og mikillar óvissu; því 2 töluvert ólík mál, eins og t. a. m. íslenzka og danska, geta aldrei orðið svo samhljóða, að þær einstöku málsgreinir í þeim séu hvor annari öldúngis samsvarandi (*congruente*). Þar af flýtur, að, hversu góður og nákvæmur sem hinn íslenzki texti væri — og hann gæti þó eptir eðli sínu, þar eð lagaboðin ætíð mundu verða frumrituð á dönsku, aldrei orðið annað en útleggíng — þá yrði aldrei hjá því komizt, að nokkur mismunur kynni að verða hínagað og þángað millum meinínga beggja texta. Þar af mundi þá aptur leiða, að dómstólarnir hér í Íslandi dæmdu

eptir íslenzka textanum, en hæstiréttur eptir þeim danska, nema ef menn vildu taka upp það ráð, sem brúkað er í samningnum (*Tractater*) þeim, er samdir eru á fleiri málum, að ákveða, hverjum textanum fylgja skyldi, þegar meiníngamismunur á sér stað.

P. Pétursson: Þegar mál þetta kom hér fyrir á þínginu í hitt eð fyrra (1853), ræði eg til að fresta því, enda þó eg játaði, að bænin um undirskript konúgs undir íslenzku lagaboðanna væri mjög náttúrleg, og það væri von, þó Íslendíngar vildu fá einhvern gildan eða „*officiel*“ texta af þeim á sínu máli. En eg áleit ekki hægt að koma þessu við, meðan sú stjórnartilhögun væri, sem nú er. Breytíngaratkvæði það, sem eg bar þá fram í málinu, fèkk ekki framgáing á þínginu. Það gleður mig, að út af bæn þíngsins hefur komið sú staðfestíng, sem nú er feíngin undir íslenzku lagaboðanna, og það gleður mig líka, að ástæðurnar gegn uppfyllíngu bænarinnar eru í hinni konúnglegu auglýsíngu einmitt þær sömu, sem eg færði til á þínginu 1853, en þeim hefur uppástúngumaður gleymt, en þar á móti í uppástúngu sinni takmarkað bæn þíngsins 1853 þannig, að hann nú biður um lögin bæði á dönsku og íslenzku, og vill þannig telja mönnum trú um, að hann fari fram í anda hinnar konúnglegu auglýsíngar til þessa þíngs. En auglýsíngin telur líka þá núverandi stjórnartilhögun þessu máli enn til fyrirstöðu. Nú er og feíngin staðfest útleggíng af lagaboðunum, og eg álit það mikilsvert, að fornaður hinnar íslenzku stjórnardeildar staðfestir hana, því hann hefur ábyrgð fyrir viðkomandi stjórnarherrum, svo eg álit hans undirskript eða staðfestíngu á útleggíngu lagaboðanna öldúngis eins gilda og það væri ráðherranna sjálfra. Eg sè ekki heldur, að það í praktísku tilliti leiði neitt íllt af sèr, þó málinu sè nú frestað, því það mun vera sjaldgæft, að nokkur verulegur munur sè á íslenzka og danska textanum í lagaboðunum. Munurinn verður annaðhvort af því, að íslenzka útleggíngin sè ónákvæmlega orðuð, eða þá, að í henni sè prentvilla. Ef hún er ónákvæmlega orðuð, þá er danski textinn við höndina til leiðbeíníngar, en prentvillur geta allt eins komið fyrir í danska textanum og í útleggíngunni. Þetta er nú um 1. uppástúnguna. Eg skil ekki í, því uppástúngumaður ekki hafði uppástúngurnar nema 3. Hann sagði fyrst, að þessi 3 uppástúnguatriði væru óaðgreinanlega sameinuð, en síðar í ræðu sinni játaði hann þó, að þau væru aðgreinanleg, og fór að tala um þau hvert fyrir sig. Eg játa það, að þessi atriði eru öll skyld að því leyti, sem þau snerta öll íslenzka túngu, en þegar maður fer eptir því, má

koma næstum öllum íslenskum málum undir íslenska túngu. Það hefði t. a. m. vel mátt biðja með uppástúnguna um lagaskólann, og koma henni undir þessa uppástúngu, því hún snerti líka málið (lagakenuslu á íslenzku), og svo er um fleiri. Eg ætla, að það væri nú bezt, að uppástúngumaður aðgreindi atriðin, og hvert þeirra væri borið fyrir sig til atkvæða. Sumir kunna að fallast á 2. atriðið og kann ske það 3. líka, en því 1. vil eg fyrir mitt leyti enn láta fresta. Ef uppástúngumaður mót von minni ekki fellst á þetta, þá skírskota eg því til hins háttvirta *forseta*, hvort hann vill ekki bera hvert atriði sér í lagi upp til atkvæða.

Jón Guðmundsson: Eg hef ekkert á móti því að mínu leyti, þó atriðin séu borin upp hvert fyrir sig til atkvæða; því það má eins fyrir því, þó þau séu skyld. Mær er það kynlegt, sem hinn heiðraði konúngkjörni varaþingmaður talaði viðvíkjandi 2. atriðinu í uppástúngu minni. Það veit þó hinn heiðraði konúngkjörni varaþingmaður, að vitnissburð um þekkingu á íslenzku máli á samkvæmt úrskurðinum 1844 að senda með bænabréfinu um embættið; en maðurinn, sem hann tók til dæmis, og eg einnig skírskotaði til, var aldrei settur (*constitueret*), heldur var honum beinlínis veitt embættið með konúnglegu veitingarbréfi, því þetta veitingarbréf var, eins og hinn heiðraði varaþingmaður sagði, sent stiptanutmanninum, og fyrir hann lagt að fá það ekki manninum, fyr en hann væri búinn að sanna þá kunnáttu í íslenzku, sem úrskurðurinn krefst; hær var því viðhöfð öldúngis gagnstæð aðferð því, sem konúngsúrskurðurinn skipar, og þessi lánga útlistan hins heiðraða varaþingmanns um, að þenna mann mætti álíta settan, — eptir það konúnglegt veitingarbréf er út gefið til hans fyrir embættinu, — hún á hvergi við, og mær þykir merkilegt, þegar menn geta feingið af sér að koma hær fram með aunað eins og þetta. Eg skal nú ekki fara mörgum orðum um 1. atriðið. Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* reði til að fresta því, og þeirri ráðleggingu eru menn orðnir alvanir hær; það er ekki ný bóla, en eg að mínu leyti læt slíkt ekki fá á mig. Það átti að vera þrákellni og ofdirfð að biðja um þetta 1853, það muna menn, og það sjá meun af alþingistíðindunum og atkvæðagreiðslunni 1853, og þó hefur konúngur tekið þeirri bænarskránni mildilegar en nokkru sinni fyrir, því nú í fyrsta sinni hefur konúngur virzt að færa til ástæður fyrir synjaninni; og mær þótti merkilegt, þegar hinn 4. konúngkjörni þingmaður fór að vitna í breytingaratkvæði sitt, sem hann nefnir, 1853; — en það var, eins og af tíðindunum má sjá, „uppástúnga“, en ekki

„breytingaratkvæði“, — því mér virðist hann hafa gjört sér margt annað til meira ágætis, en að koma með þá uppástúngu, þegar litid er til þess, sem sjá má af tíðindunum, hvernig hún fæddist og dó. Hinn hæstvirti konúngsfulltrúi sagði, að það væri ískyggilegt, ef konúngur skrifaði bæði undir danska og íslenzka texta lagaboðanna. Þetta gjörir konúngur á lögum annars landshluta í ríki hans, en það er í Slesvík; þar skrifar hann bæði undir dönskuna og þýzkuna, og gildir hvorttveggja jafnfætis, danskan fyrir Dani og þýzkan fyrir Þjóðverja. Mér þætti annars fróðlegt að vita, hvaða gildi eða ábyrgð sé í staðfestingu þeirri, sem nú er lögð fyrir, undir íslenzku lagaboðanna, ef undirskript sjálfs konúngs undir hana yrði bæði viðsjál og þýðingarlítil, eins og *konúngsfulltrúinn* sýndist að benda til, og vildi telja trú um. Það skal eg staðhæfa, og játa satt, sem *konúngsfulltrúi* sagði, að þegar eg um daginn bar upp fyrir hann þá fyrirspurn, hvaða gildi eða þýðingu þessi nýja staðfesting íslenzku útleggíngarinnar hefði, þá sagðist hann ekki geta gefið neitt beint svar upp á þetta „í nafni eða umboði stjórnarinnar“, en að *sín privat meiníng væri sú, að einúngis hinn danski texti*, sem væri undirskrifaður af konúnginum, hefði „*skuldbindandi krapt*“. En það vita allir, að hinn háttvirti *konúngsfulltrúi* er einhver hinn reyndasti og lögfróðasti maður, sem nú er hér á landi, og því má í þessu tilliti álíta hans meiníngu hér um bæði merkilega og þýðingarmikla, og þegar litid er til þessa skilnings hans á þýðingu staðfestíngarinnar, þá mega menn vissulega veiklast á því trausti, sem hinn heiðraði konúngkjörni varapíngmaður hélt áðan að menn mættu hafa til þess, að íslenzkir menn mundu helst verða dæmdir af dómendunum eptir því, sem stæði í íslenzkunni; eg held það yrði nú ekki, eins og líka *konúngsfulltrúi* hefur sagt, og þó að einstöku dómstóll hér á landi kynni að ráðast í það, þá má þó eiga víst, að hæstiréttur fer eingaungu eptir dönskunni, sem konúngur hefur undirskrifað, en alls ekki eptir þeirri íslenzku útleggíngu, sem hann ekki hefur staðfest sem lög, fyrri heldur en hann sjálfur staðfestir þau með undirskript sinni. Mér þætti annars fróðlegt að mega heyra, hvernig hinn háttvirti *konúngsfulltrúi*, sem nú er, hefur hugsað sér undirskript konúngs undir íslenzku lögin á alþíngi 1847, þegar hann talaði fyrir því, og flutti um þetta mál einhverja þá sönnustu og fegurstu ræðu, sem haldin hefur verið hér á þíngi, síðan það fyrst hófst; ræðu þessa má lesa í alþíngistíðindunum 1847 bls. 489 — 491, og ekki getur hann þar þessarar fyrirstöðu, sem nú á að verða á því, að undirskript konúngs fáiist, eða

að lögin nái ekki, fyrir undirskript konungs, allri þeirri tigu og helgi, sem öllum lögum sè öldúngis ómissandi. Að öðru leyti skal eg ekki fara fleiri orðum um þetta atriði málsins; eptir því svari, sem *konúngsfulltrúi* gaf um þýðingu þessarar nýju staðfestingar, áleit eg heilaga og ófrávikjanlega skyldu mína, að bera upp þessa uppástúngu, því eg að mínu leyti álit það hina fyrstu og mestu nauðsyn, hvort sem eg lit heldur til konungsins eða landslýðsins, að vèr hèr á landi, eins og í hverju öðru landi, höfum þau lög á máli landsins, „sem hafi skuldbindandi kraft“; ef þíngmenn eru eða verða á öðru máli, þá verða þeir að ábyrgjast það fyrir þjóðinni; eg hef hèr uppfyllt helga skyldu, sem eg álit svo.

Hinn konúngkjörni varahíngmaður kvað það ekki vert, að biðja um að mega skrifa stjórninni á íslenzku. En mér finnst hèr ekki nema um tvennt að gjöra, annaðhvort, að menn hèr á landi megi bera fram mál sín á því eina málinu, sem landslýðurinn hèr talar og skilur, eða þá, að stjórnin verði að fara að láta kenna mönnum hèr dönsku, og mundi það eptir þeirri skoðun, sem nú kemur fram af hendi stjórnarinnar, þykja heldur kostnaðarsamt, einkum ef kostnað þann yrði að taka úr konúngssjóði (*V. Finsen*: Það er leyft að skrifa á íslenzku, þegar maður ekki kann annað). Já, menn segja svo, og það er bent til þess í bræfum stjórnarráðanna, eg neita því ekki, en eg hef hèr fyrir mér bréf frá háyfírvöldunum, þar sem einmitt segir, eð eptir þessum bræfum stjórnarinnar eigi hëðan af „öll mál, sem til stjórnarinnar ganga, að vera á dönsku“. Það er auðvitað, að þegar menn eru neyddir til að skrifa á því máli, sem menn hvorki skilja nè kunna, þá verða menn að trúa þeim fyrsta þeim bezta fyrir, að leggja þau út á hitt málið; og þar sem nú fæstir hèr skilja dönsku og enn þá færri eru færir um að rita danskt mál, þá má þó öllum vera ljóst, hvaða einstaklegur og dæmalaus hnekkir mönnum er hèr með búinn í því, að bera mál sín undir úrslit stjórnarinnar. Eg legg það að öðru leyti á vald þíngmanna, hvað þeir vilja gjöra í þessu efni; eg vildi að eins gjöra skyldu mína og hreifa því landsmanna vegna; því eg að mínu leyti álit þessa ráðstöfun óbærilega fyrir landsmenn.

Konúngsfulltrúi: Það, sem hinn heiðraði uppástúngumaður skífrskotaði til í tilliti til Slesvíkur, á hèr öldúngis ekki við; því kríngumstæðurnar þar eru allt aðrar í þessu tilliti en hèr; því danska í rëttarmálefnum gildir og er viðhöfð í vissum pörtum af tēðu hertogadæmi, en þýzka í hinum; og þetta breytir fullkomlega ásig-

komulaginu, og er öldungis frábrugðið því, sem hér á sèr stað. Að öðru leyti skal eg taka tilefni af ýmsu, er hér hefur verið sagt, og, til að fyrirbyggja misskilning á orðum mínum, lýsa því yfir, að mér fyrir mitt leyti þykir það mikilsvert og í fleiru tilliti tryggjandi, að vèr nú höfum feingið það, að hin íslenska útleggíng lagaboðanna er og hér eptir verður staðfest.

P. Pétursson: Áður en geingið er til atkvæða, skal eg leyfa mér að vekja athygli varaforseta á, að það er ekki rétt að hrinda ástæðum með persónulegum athugasemdum um menn. Ef hann telur það gjört sèr til ágætis, sem kitlar eyrun, þá má eg segja, að eg hef aldrei talað hér á þingi í þeim tilgáangi að gjöra mér það til ágætis, heldur er það mín regla og hefur jafnan verið, að gjöra það og tala í hverju máli, sem eg held að sè sannast og réttast, og heilladrjúgast fyrir alla.

Jón Guðmundsson: Hinn heiðraði þingmaður hefur ekki skilið orð mín rétt áðan. Eg meinti að eins til formsins, sem hin umtalaða uppástúnga hans var borin fram í 1853; því hún var hvorki áskilin við undirbúningsumræðuna nè borin upp á réttum tíma, eins og þingmaðurinn man víst enn; og alþingistiðindin 1853 ljóslega sýna; og til þessa meinti eg með því, sem eg sagði, að þessi uppástúnga gæti naumast talizt honum til ágætis, „eptir því sem hún hefði fæðzt“; eg brúkaði einmitt þessi orð áðan, eins og þingmenn muna.

P. Pétursson: Fyrst varaforseti meinti til formsins eins, þá gjörir það ekkert til.

Forseti: Hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* og hinn heiðraði 4. konúngkjörni þingmaður hafa látið þá ósk í ljósi, að uppástúnguatriðin væru borin upp hvert fyrir sig til atkvæða, og uppástúngumaður hefur ekki haft á móti því, svo eg ætla að biðja þingmenn að greiða atkvæði um þau hvert fyrir sig, hvort þeir vilji kjósa nefnd í þau.

Því næst voru atkvæði greidd og fèllu þau þannig:

1. atriði: fellt með 12 gegn 5 atkvæðum.

(1 þingmaður var ei við).

2. atriði: samþykkt með 16 gegn 2.

3. atriði: samþykkt með 15 gegn 3.

Eptir að uppástúngumaður hafði stúngið upp á 3 manna nefnd, lét *forseti* velja menn í nefnd, og voru kosnir:

Jón Guðmundsson, lögfræðingur, með 15 atkvæðum,

P. Guðmundsson, kammerráð, með 7 atkvæðum,

P. Pétursson, prófessor, með 7 atkvæðum.

Var uppástúngan þá afhent formanni nefndarinnar, þingmanni Skaptfellínga, lögfræðingi *Jóni Guðmundssyni*.

Forseti: Eptir dagskránni kemur þá til ályktarumræðu og atkvæðagreiðslu nefndarálitið í búnaðarskólamálinu. Eg hef látið prenta atkvæðaskrána og vona þingmenn hafi hana.

Í þessu máli voru fram komin þessi breytingaratkvæði:

H. Kr. Friðrikssonar:

Við 1. uppástúngu: „að konungur nú þegar ljái hentuga jörð í Suðuramtinu, eða fleiri jarðir, og þá helzt sína í hverju amtí, núna fyrst um nokkur ár afgjaldslaust, til ábúðar og jarðabótatilrauna þeim manni, eða þeim mönnum, eptir því sem þeir feingjust, er hæfir þættu til og vildu stofna jarðyrkjuskóla“.

Við 2. uppástúngu: „að árlegur styrkur feingist af leigum kollektufjárins handa búnaðarskóla, eða búnaðarskólum þeim, er þannig yrðu stofnaðir“.

Atkvæðaskráin hjóðar þannig:

A t k v æ ð a s k r á

í

búnaðarskólamálinu.

1. *H. Kr. Friðriksson*: breytingaratkvæði við 1. uppástúngu nefndarinnar: „að konungur nú þegar ljái hentuga jörð í Suðuramtinu, eða fleiri jarðir, og þá helzt sína í hverju amtí, núna fyrst um nokkur ár afgjaldslaust, til ábúðar og jarðabótatilrauna þeim manni, eða þeim mönnum, eptir því sem þeir feingjust, er hæfir þættu til og vildu stofna jarðyrkjuskóla“.
2. *Nefndin*: „að stofnaður verði einn búnaðarskóli á Íslandi einkum í Suðuramtinu, og að í honum verði kenndar hinar helztu greinir búnaðar og jarðyrkju, og sú bókleg menntan, er hlýtur að vera því samfara, eptir því sem nefndarálitið bendir til“.
3. *H. Kr. Friðriksson*: breytingaratkvæði við 2. uppástúngu nefndarinnar: „að árlegur styrkur feingist af leigum kollektufjárins handa búnaðarskóla, eða búnaðarskólum þeim, er þannig yrðu stofnaðir“.
4. *Nefndin*: „að fè úr sjóði þeim, sem safnaðist handa Íslandi eptir hallærið 1783 – 84, og sem síðar var nefndur „kollektupeningar“,

megi verjast, að svo miklu leyti sem með þarf, til stofnunar og viðurhalds skóla þessum“.

5. *Nefndin*: „að samþykkt sè, að stjórnendur búnaðarsjóðanna í ömtum landsins veiti úngum mönnum, og efnilegum til jarðyrkju, er fè skortir til menntunar sèr, hæfilegan meðgjafarstyrk, til að fá notið kennslu í búnaðarskólanum, af vöxtum tæðra sjóða“.

Var nefndarálitið þá afhent framsögumanni, þíngmanni Dala-sýslu, *G. Einarssyni*.

Framsögumaður: Það er svo stutt, síðan mál þetta var rætt hér til undirbúnings, að eg vona þíngmönnum sèu umræðurnar um það í fersku minni, og skal eg því ekki vera margorður um það nú. Hér eru komin fram breytingaratkvæði frá einum þínguanni, og fara þau í líka stefnu og nefndin; aðalmunurinn er, að þau eru umfangsminni en uppástúngur hennar. En með því um þau var talað við undirbúningsumræðuna, þá skal eg ekki heldur fjölyrða um þau nú; einúngis verð eg í nafni nefndarinnar að álíta það æskilegra, að uppástúngum hennar yrði framgeingt.

H. Kr. Friðriksson: Eg skal ekki heldur vera lángrorður um breytingaratkvæðin mín í máli þessu. Eg vona, að þíngmenn sjái, að uppástúngur mínar eru betri en ekkert. Eg játa, að það er ætíð bezt að hafa hvern hlut fullkominn, en eptir orðum hinnar konúnglegu auglýsingar til alþíngis gjöri eg mèr litla von um styrk úr ríkissjóðnum til fyrirtækis þessa. Þegar eg las nefndarálitið, varð mèr það undir eins ljóst, í hvaða stefnu breytingaratkvæði við það ætti að vera, og eg held, að búnaðarskóli nefndarinnar verði ekki affarasælli, en það, sem eg fer fram á. Ef slíkur búnaðarskóli væri stofnaður, mundi hann verða ófullkominn, og það gæti hæglega svo farið, að hann fèlli um koll og yrði að eingu um nokkur ár, og ef svo færi, væri ekkert líklegra, en að hann kæmist ekki upp aptur, og þá væri þetta áriðandi mál fallið. Eg er enn þeirrar trúar, að munnleg tilsögn og verknaðarleg kennsla sè oss hollust í þessu; því einmitt reynslan er í því bezti kennarinn, og það er auðvitað, að sá verður betri búmaður, sem sèr búnaðinn fyrir sèr, en hinn, sem ekki hefur annað en reglurnar. Eg vona, að þíngmenn verði allir á mínu máli, að fara ekki leingra en eg hef stúngið upp á. 1. breytingaratkvæðið er breytingaratkvæði við uppástúngu nefndarinnar, en hitt, nr. 3 á atkvæðaskránni, er nauðsynleg afleiðing af því aptur. Eg vil skjóta því til *forseta* og þíngsins, hvort ekki megi bera uppástúngu nefndarinnar fyrst upp til atkvæða; því ef hún fellur, þá yrði líklega

ýmsir, sem fællust á breytíngaratkvæði mitt heldur, er ekki mundu gjöra það, á meðan þeir hefðu nokkra von um, að uppástúnga nefndarinnar feingi meðhald meiri hluta þíngmanna.

Framsögumaður: Eg er samdóma hinum heiðraða varaþíngmanni Reykvíkinga um þetta, ef hann vill þá gjöra breytíngaratkvæði sitt að varaatkvæði. Fyrst eg stóð upp á annað borð, má eg geta þess, að eg er að miklu leyti samdóma tölu þíngmannsins, en þó þótti mér hann annaðhvort fara of langt eða of skammt. Hann vildi einúngis hafa verklega tilsögn, en eg held það fari bezt, að hún sé bæði bókleg og verkleg undir eins.

J. Kristjánsson: Eg, sem einn nefndarmanna í þessu máli, vil fallast á það, að breytíngaratkvæði hins háttvirta varaþíngmanns frá Reykjavíkurbæ, sem er 1. liður á atkvæðaskránni, verði borið upp sem viðaukaatkvæði við uppástúngu nefndarinnar í tölulíðnum 2. Það á þar eins vel heima, því það er yfirgrípsminna en nefndaruppástúngan. Að öðru leyti þykir mér litlu skipta, hvort breytíngaratkvæði þetta er tekið af þínginu eða ekki. Fyrir mitt leyti verð eg að játa, að eg get ekki feingið af mér að biðja stjórnina um svo litla hluti, og mér finnst hún vera meidd með því. En þó þetta væri nú ekki svo, þá verð eg að álíta, að ekki beri að biðja þessarar bænar, eptir því sem lesa má í þeirri konúnglegu auglýsingu til þíngsins af 7. júní í ár. Þar er synjað um minnsta styrk úr ríkissjóði þessari búnaðarskólastofnun til stuðnings. Eg álykta svo, að, ef andvirði seldra klaustrajarða er í ríkissjóði, megi álíta, sem þær af þeim, er óseldar eru, sèu einnig í ríkissjóði í vissri þýðingu, og þá heyrir eptirgjald þeirra til þessum sama sjóði, svo vèr getum ekki beðizt eptir því, án þess um leið að snerta við sjóðnum. Og enn er eg sannfærður um, að, ef landsmenn geta ekki af eigin ramleik komið skólanum upp, þá er þeim það jafnómögulegt eptir, sem áður, þó þeir feingju afgjald einnar jarðar, eða þó það væru þriggja, t. a. m. einnar jarðar í hverju amti.

M. Andrèsson: Mér skilst svo af ræðu hins heiðraða þíngmanns Reykjavíkurbæjar, að hann gjöri lítið úr því, að bókleg menntun sé nauðsynleg við búnaðarskólann. Eg get nú ekki í því verið að öllu leyti á hans máli; eg held, að verkleg og bókleg kennsla sèu báðar jafnnauðsynlegar og þurfi að vera hvor annari til aðstoðar við búnaðarskólann, eigi hann að hafa nokkra þýðingu; það er að vísu mikilsvert að kunna að stýra jarðyrkjuverkfærum, en því að eins verður sú kunnátta að þeim tilætluðu notum, að henni sé samfara

þekking á eðli jarðvegarins, áburðarins og sáðtegundanna, og þetta verður að lærast af bókum.

Hvað breytingaratkvæði þingmannsins snertir, er eg þeim því síður mótfallinn, sem þau stefna í sömu átt, sem uppástúngur nefndarinnar, helzti mismunurinn er þar í fölginn, að hann vill hlífa stjórninni við að *byrja* skólastofnunina, og líka biðja mjög *varlega* um styrk af kollektupeningunum, en þá held eg hefði líka verið bezt, að hann hefði ekki stúngið upp á nema *einni* jörð til leigulausrar ábúðar, og þá gat það varla minna verið, sem fram á er farið við stjórnina, og að svo miklu leyti er eg honum samdóma, að eg vil altíð heldur byrja á hinu minna en hinu meira í hverjum hlut, sem er.

P. Pétursson: Eg vil geta þess viðvíkjandi því, sem varaþingmaður Reykvikínga stakk upp á, að uppástúnga nefndarinnar yrði fyrst borin upp til atkvæða, að eg held það sè á móti allri reglu, og geti því ekki tekizt til greina.

P. Sigurðsson: Eg áskildi mèr við undirbúningsumræðu þessa máls rétt til breytingaratkvæðis við nefndarálitid, en eg fèll frá því, þegar eg sá breytingaratkvæði þingmanns Reykvikínga, því það fer fram í upphafi sömu skoðun og eg, að konungur ljái eina eða fleiri jarðir í nokkur ár leigulaust þeim manni, er fær væri að kenna búnaðarfræði. Eg álit bezt, að byrjuð væri fyrst tilraun á einu amti, og jarðyrkjumaður feingi laun, sem svarar 2 jarða afgjaldi, fyrst um sinn. Það er nú, sem optar, helztu ástæður, að þetta fáiist ekki, því það rýri konungssjóðinn; en eg held, að sú rýrnun yrði ekki stórvægileg, því þó rentan misstist um tíma, þá gjöri eg ráð fyrir, að jörðin sjálf hækkaði í verði í höndum jarðyrkjumannsins, og mundi það því bráðum vinna sig upp, hvort heldur hún væri leigð aptur að nokkrum tíma liðnum, eða þá seld, til að vera búnaðarskólajörð framvegis; því eptir sem hún tæki bótum, sem menn mættu gjöra sèr vissa von um, þá kæmi hún jafnframt til að kosta meira en áður.

J. Sigurðsson: Eg hef áður við undirbúningsumræðu þessa máls látið það í ljósi, að mèr geðjaðist vel að nefndarálitinu, og eg mundi veita því atkvæði; því stofn sá til búnaðarskóla, sem nefndin hefur á vísað, nefnilega kollektupeningarnir, þykir mèr réttvíslega til fundinn. En eg vil líka geta þess, að breytingaratkvæði hins heiðarlega varaþingmanns Reykjavíkur líka mèr allvel, og þykir þau líka benda í góða átt, sèrdeilis ef þingmaðurinn vildi þýðast, að þau

væru látin vera varaatkvæði við nefndarálitið, svo að nefndaruppástúngan væri fyrri borin upp til atkvæða, því falli nefndaruppástúngan, þá þykir mér breytingaratkvæðin víst betri en ekki neitt, ef þau feingju samþykki.

G. Brandsson: Eins og eg hef áður látið í ljósi, þá ætla eg að halla mér að breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík, því eg vil heldur fá lítið en ekki neitt; það hefur verið talað um, að eingin bókleg menntun mundi fást með tilhögun þeirri, sem haun hefur stungið upp á, en fyrir því óttast eg ekki, því eg gjöri ráð fyrir, að bóklega og verklega tilsögnin yrðu nokkuð samfara, enda þó hún kynni ekki að verða eins fullkomin, og í fjölskipuðum skóla.

Hvað styrk þeim viðvíkur, sem verið er að biðja um úr kollektusjóðnum, þá sýnist mér, að það hefði mátt bíða, þángað til greinilegur reikningur feingist fyrir því, hvað sjóður þessi væri mikill, því nú er einmitt verið að biðja um hann; þá yrði líka komið eitthvert svar frá stjórninni upp á bænarskrá þá, sem líklega verður hëðan send í þessu búnaðarskólamáli, og sæist þá, að hvað miklu eða litlu leyti hún vildi styrkja fyrirtæki þetta, og yrði mönnum þá má ske nokkuð ljósara en nú, hvað mikils menn mundu þarfnast úr sjóði þessum.

Framsögumaður: Nefndinni þótti þurfa að benda á eitthvert fê, jafnframt og beðið væri um skólann, og þá þótti henni bezt að benda á kollektusjóðinn; því hún vissi, að hann var til, og bjóst við, að hann mundi vera töluvert fê orðinn. Þó nú sê tekið til sjóðs þessa, geta reikningarnir þó haldið áfram eptir sem áður, og haft eins gildi fyrir því. Ef formið er á móti því, að uppástúnga nefndarinnar sê fyrst tekin til atkvæða, þá er eg ekki áfram um það. Eg hêlt, að, ef það væri gjört og hún fêlli, þá kynni nefndin að samþykkja breytingaratkvæðið á eptir, heldur en ekki neitt.

Jón Guðmundsson: Viðvíkjandi atkvæðaröðinni verð eg að leyfa mér að taka það fram, að, ef nr. 1 á atkvæðaskránni er fyrst borið til atkvæða, og þó það yrði samþykkt, þá getur uppástúnga nefndarinnar, nr. 2, líka komið til atkvæða, eptir sem áður; en sê hún borin upp fyrst, og samþykkt, þá er nr. 1 fallið, og álit eg því bezt, að uppástúnga nefndarinnar, stafl. 2, væri fyrst borin upp, og síðan, ef hún yrði felld, breytingaratkvæði 1, og vil eg skjóta þessu til hins háttvirta *forseta*.

P. Pétursson: Geta þá báðar uppástúngurnar orðið samþykkt-

ar? Eg skil ekki, hvernig *forseti* eða þingið getur eða má breyta því á eptir.

H. Kr. Friðriksson: Eg vil geta þess, að í nr. 1 á atkvæðaskránni er prentvilla eða ritvilla; þar stendur „ár, afgjaldslaust“ í staðinn fyrir „ár afgjaldslaust“, og gjörir það nokkurn mun, sem eg bið þingmenn taki eptir.

Forseti: Þar nú tekur einginn til máls, álit eg ályktarumræðu þessari lokið. Hvað atkvæðaröðina snertir, verð eg að vera á því, að réttast sé að bera þau undir atkvæði í þeirri röð, sem þau standa á atkvæðaskránni.

Forseti lét því næst ganga til atkvæða, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Tölul. 1., *breytingaratkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: samþykkt með 10 gegn 8 atkvæðum.

— 2., *uppástúnga nefndarinnar*: fallin eptir atkvæðagreiðslunni um tölulið 1.

— 3., *breytingaratkvæði. H. Kr. Friðrikssonar*: samþykkt með 9 gegn 7 atkvæðum.

En fyrir því að hér komu ekki upp öll atkvæði, lét *forseti* greiða atkvæði um grein þessa með nafnakalli, þannig að þeir, sem samþykktu hana, skyldu segja *já*, en hinir *nei*, og fór sú atkvæðagreiðsla þannig:

J á.

N ei.

P. Pétursson.

G. Einarsson.

V. Finsen.

E. Ó.Kúld.

M. Andrèsson.

P. Jónassen.

H. Kr. Friðriksson.

P. Guðmundsson.

J. Samsonsson.

J. Guðmundsson.

J. Pétursson.

P. Sigurðsson.

St. Jónsson.

G. Brandsson.

J. Jónsson.

J. Sigurðsson.

Ó. Sívertsen.

J. Kristjánsson.

Var töluliðurinn 3 þannig fallinn fyrir 10 atkvæðum gegn 8.

Tölul. 4., *uppástúnga nefndarinnar*: felld með 9 gegn 9 atkvæðum.

— 5. — -- samþykkt með 14 gegn 4 atkvæðum.

Forseti: Dagskráin til mánudags skal koma upp á morgun svo sem um miðjan dag. Eg skal biðja þá þingmenn, sem tóku sér

breytingaratkvæði í gær, og enn eru ókominir með þau til mín, að láta þau vera komin fyrir hádegi á morgun.

Fundi slitið.

23. júlí — fimmtándi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Konungsfulltrúi: Áður en þingræðurnar byrja í dag, vil eg vekja athygli þingmanna á því, að nú eru að eins 7 virkir dagar eptir af hinum lögboðna þingtíma, en 4 af hinum konúnglegu málium, sem eg lagði fyrir þing þetta, eru ekki enn þá komin til undirbúningsumræðu. Eg hlýt því að skora á hinn háttvirta *forseta* og hinar heiðruðu nefndir að sjá um, að mál þessi komi sem fyrst fyrir; því þó eg hafi konúnglegt umboð til þess að leingja þingtímann um 8 daga, þá er það einúngis undir vissu skilyrði, nl. því, að þingið í öllu verulegu fallist á uppástúngu stjórnarinnar um lagfæringu á jarðamatsmálinu.

Jón Guðmundsson: Sem formaður nefndarinnar í jarðamatsmálinu vil eg geta þess, að nefndin er þeirrar meiníngar, að ekki muni þurfa að leita amtmanna, til að finna, hverjir einstakir hreppar eru ójafnt eða rángt metnir, heldur muni hún, með tilstyrk allra þingmanna, eða rættara sagt þingið, geta bent á þá hreppa, eins og stjórnaruppástúngan líka gjörir ráð fyrir á bls. 7, og telur æskilegast; einmitt fyrir þessa sök hefur rannsókn nefndarinnar á jarðamatinu öll lotið í þessa áttina, það sem af er þingtímanum; því hún vildi sjá sèr sem færast, að geta leiðbeint þingmönnum úr hverju amti, þegar þingið, sem nefndarheild, færi að rannsaka þetta ítarlegar.

Konungsfulltrúi: Eg finn það fullkomlega eðlilegt, þó jarðamatsmálið, svo margbrotið mál, sè ekki komið enn þá til umræðu, og því hef eg heldur ekki búizt við, að það mundi geta komið svo fljótt fyrir.

P. Pétursson: Sem kosinn framsögumaður í sveitastjórnarmálsnefndinni get eg skýrt frá, að nefndin hefur lokið starfa sínum, eptir að hún hefur átt marga fundi með sèr og rætt málið leingi í hvert sinn, eins og nærri má geta í svo yfirgripsmiklu og vandasömu máli, og er nú verið að hreinskrifa nefndaráliðið.

Ó. Sívertsen: Einnig mætt ber að geta þess, að nefndarálit um konúnglegt frumvarp, hvernig greiða skuli kostnað þann, er þarf til að framfylgja lögnum frá 15. apr. 1854, var afhent *forseta* í gærkveldi.

Forseti: Þá kemur til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu þegnleg uppástunga um vegabætur.

Breytingaratkvæði þessi voru í málinu fram komin:

Jóns Guðmundssonar:

„Að þingið biðji konúng að láta semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga (tilskipunar) um almennar vegabætur, byggt á eptirfylgjandi undirstöðuatríðum:

1. Að skylduvinna bænda til vegabóta yfir höfuð að tala sè tekin úr lögum.
2. Að allar vegabætur á almennum þjóðvegum, hvar sem eru á landinu, sèu undir umsjón hins opinbera, og gjörist á hverju tilteknu svæði af forstöðumönnum eptir samnngi, eður fyrirfram auglýstum skilmálum á undirboðspingi, fyrir ákveðin laun.
3. Að öllum kostnaði til endurbóta þjóðveganna í hverju amti sè jafnað niður af amtmanni eður amtsráði á alla amtsbúa undanþágulaust, sem eiga löglega með sig sjálfir.
4. Að endurbót allra þeirra héraðavega, sem ekki eru alfaravegir eður þjóðvegir, hvernig hana skuli vinna, hvort heldur fyrir daglaun eður með skylduvinnu, og kostnaði til hennar niðurjafna, ákveði þær hreppastjórnir og sýslustjórnir, sem nú eru eða skipaðar verða að lögum.
5. Að yfirvaldið eigi rétt á að skera úr því, *hverjir* vegir sèu þjóðvegir og *hverjir* ekki; einnig, *hvar* vegabót sè nauðsynleg, hvort heldur er þjóðvegur eður eigi.

Hin prentaða atkvæðaskrá hljóðar þannig:

A t k v æ ð a s k r á

í

vegabóta-málinu.

1. *Jón Guðmundsson:* „að þingið biðji konúng að láta semja og leggja fyrir næsta alþing frumvarp til laga (tilskipunar) um almennar vegabætur, byggt á eptirfylgjandi undirstöðuatríðum:
 - a, að skylduvinna bænda til vegabóta yfir höfuð að tala sè tekin úr lögum.
 - b, að allar vegabætur á almennum þjóðvegum, hvar sem eru á landinu, sèu undir umsjón hins opinbera, og gjörist á hverju tilteknu svæði af forstöðumönnum eptir samnngi, eða fyrirfram auglýstum skilmálum á undirboðspingi, fyrir ákveðin laun.

- c*, að öllum kostnaði til endurbóta þjóðveganna í hverju amti sé jafnað niður af amtmanni eða amtsráði á alla amtsbúa undanþágulaust, sem eiga löglega með sig sjálfir.
 - d*, að endurbót allra þeirra héraðavega, sem ekki eru alfaravegir eða þjóðvegir, hvernig hana skuli vinna, hvort heldur fyrir daglaun eða með skylduvinnu, og kostnaði til hennar niðurjafna, ákveði þær lreppastjórnir og sýslustjórnir, sem nú eru eða skipaðar verða að lögum.
 - e*, að yfirvaldið eigi rétt á að skera úr því, *hverjir* vegir séu þjóðvegir og *hverjir* ekki; einnig, *hvar* vegabót sé nauðsynleg, hvort heldur er þjóðvegur eður eigi“.
2. *Nefndin*: að hans hátign konúnguriun allramildilegast vildi ákveða og gjöra að lögum, á hvern hátt sem honum þóknast:
- a*, að skylduvinna bænda við vegabætur framvegis lætti.
 - b*, að vegabætur allar á Íslandi eptirleiðis gjörist undir yfirvalda umsjón, af leigðum erfðismönnum.
 - c*, að laun hinna leigðu erfðismanna lúkist af einum og sérhverjum, er löglega á með sig sjálfur, án allrar undanþágu.
 - d*, að upphæð þessara launa jafnist af yfirvaldinu niður á gjaldendur eptir efnahag þeirra.

Forseti: Skjöl máli þessu viðvíkjandi afhendi eg framsögu manni nefndarinnar, þíngmanninum úr Árnessýslu, *M. Andrèssyni*.

Framsögumaður: Í máli þessu eru, sem þíngmenn sjá, komin fram breytingaratkvæði nokkur; eg veit ekki, hvort eitt eða 6, og gerir það ekki mikið til. Sem framsögumaður nefndarinnar get eg fallizt á aðalatriðið í 1. gr., þó með því móti, að atkvæðin *a—d* hjá nefndinni komi í stað staflidanna *a—e* í hinu fyrsta breytingaratkvæði. Annars get eg ei eins vel fallizt á breytingaratkvæðin 1. *a* og 1. *b* hjá hinum háttvirta varaforseta; 1. *a* er nokkuð líkt hjá varaforsetanum og hjá nefndinni í 2. *a*, þó er sá munurinn, að nefndin vill, að öll skylduvinna sé numin burt úr lögum, en varaforseti, að hún einúngis *yfir höfuð að tala* sé tekin burt úr lögum, en beri maður nú þetta saman við staflid *d* í 1. breytingaratkvæði, þá kemst það í bága við sjálft sig, þar sem segir: „hvort heldur fyrir daglaun eður með skylduvinnu“, og eg fyrir mitt leyti vil líka afmá alla skylduvinnu til vegabóta. Hvað atkvæði varaforsetans í 1. gr. *b* viðvíkur, þá fannst nefndinni ekki ráðlegt að taka þetta svo nákvæmlega fram, því hún áleit, að slík tilhögun ætti að vera á valdi hlutaðeigandi yfirvalda, heldur en að fast ákvarðað væri, að vegabætur á almenn-

um þjóðvegum væru boðnar fram á undirboðsþingum. Í 1. atkv. *c* vill hinn heiðraði varaforseti, að kostnaði þjóðveganna sé jafnað niður af amtmanni undanþágulaust, og get eg ekki fellt mig við þetta, þar það er ljóst, hvaða tillit amtmaðurinn á að hafa til efnahags amtsbúa. Hvað atkvæði hans í staflíð *e* áhrærir, þá má vera, að nokkur nauðsyn kunni að bera til þessa, en nefndin fann sér samt ekki skylt að fara í króka, þar henni var ókunnugt, hvernig öll sveitastjórnin mundi verða eptir hinum nýju lögum. Eptir því sem eg nú hef mælt, þá felli eg mig við aðalatriði hins heiðraða varaforseta í fyrstu grein, en ekki við atkvæði hans staflíð *a—d*, og skal eg ekki fara um það fleiri orðum að sinni.

P. Sveinbjörnsson: Eg held, að hinn heiðraði varaforseti, þegar hann bjó til breytingaratkvæði sín, ekki hafi gert sér grein fyrir mismuninum, sem er á lagaboði og reglugjörð; nefndin biður nefnilega um almenna löggjöf, sem breyti *einúngis* grundvallarreglunni, sem nú er, skylduvinnu bænda við vegabætur í skyldugjald þeirra, en hún fer ekki fram á reglugjörð; mér virðist allt hjá varaforseta, að undan teknu aðalatriðinu 1. *a*, heyra undir reglugjörð um vegabætur og framkvæmd vegabótanna síðar. Nefndin áleit sér *einúngis* samkvæmt bænarskránum, sem hún hafði til meðferðar, skylt að stúnga upp á breytingu á aðalreglunni, en ætlaði réttast að skjóta því, viðvíkjandi reglugjörðinni, á frest, þángað til sveitastjórnarmálið er komið í kríng, og það mál er útrætt, til þess að stjórnin þá geti lagt fram frumvarp um vegabæturnar. Uppástúnga nefndarinnar í aðalatriðinu 2. *a* er sá grundvöllur, sem nefndin ætlar óhultast á að byggja. Þó að þetta nú sé líkt því, sem hinn heiðraði varaforseti hefur stúngið upp á, þá álit eg samt, að uppástúnga nefndarinnar sé betri, að því leyti hún biður um vegabótalög, á hvern hátt sem stjórninni þóknast. Þetta ætla eg að muni nægja fyrst um sinn, þángað til reglugjörðin kemur, og að yfirvöldin geti notað grundvallarreglur þær, sem nefndin mælir fram með. Reynslan hefur sýnt oss, að eintóm breyting grundvallarreglunnar getur verið til mikillar aðstoðar. Þar sveitastjórnarlögin enn þá ekki eru komin á, ætla eg því betra sé fyrir þingið, að halda sér til nefndarálitsins, og til þess að ekkert sé því til fyrirstöðu, hefur nefndin í 2. atkv. *d* brúkað orðið „yfirvald“. Það getur eins vel verið, að með tímanum verði það líka yfirvaldið, en ekki sveitanefndir, sýslunefndir, eða amtsnefndir, sem eiga að niðurjafna vegagjaldinu, því gjaldinu ætla eg

megi jafna niður af amtmanni á sýslur, sýslumanni á hreppa, og hreppstjóra á bændur í sveitinni.

P. Guðmundsson: Eg veit ekki, hvort eg hef skilið rétt uppástúngu varaforseta í 1. atkv. *a*, sbr. 2. atkv. *a*, er fer því fram, að vegabótavinnuskyldan „*yfir höfuð að tala*“ sè tekin úr lögum“, því með þessum orðum finnst mér hinn heiðraði varaforseti hafi farið styttra, en nefndin, því hann vill að *nokkru leyti* eptirleiðis halda vegabótaskylduvinnunni. Mér þækti því vænt, ef hinn heiðraði varaforseti vildi skýra þetta frekar.

Jón Guðmundsson: Ef þingmaðurinn leyfir, skal eg gera það strax; útskýringin hjá mér liggur í staflid *d*, þar sem segir, að hreppstjórnir og sýslustjórnir skuli ákveða um endurbót héraðavega, sem ekki eru þjóðvegir, hvort heldur hún sè unnin fyrir daglaun eður með skylduvinnu.

P. Guðmundsson: Eg skal, eptir að hafa feingið þessa upplýsingu, fallast á það, sem hinu heiðraði fyrsti konúngkjörni þingmaður skýrði þinginu frá um mismuninn á lögum og reglugjörð, sem umhöndlar, hvernig allt það framkvæmdarlega skuli framfara. Eg fyrir mitt leyti vil á ekkert af uppástúngum hins heiðraða varaforseta fallast, nema aðalatriðið og staflid *a*.

Jón Guðmundsson: Eg bar upp atkvæði mín, án þess að gera mér von um, að nefndin mundi fallast á þau, en gerði það einúngis vegna þess mér fannst nefndarálitid ganga heldur breiðan og óljósan veg, og eg vildi heldur ekki, að alþing missti af þeim rétti, að segja það álit um slíkt almennt og áriðanda mál, sem þetta er, sem alþingistilskipanin hefur heimilað. Mismunurinn á lögum og reglugjörð er mér full-ljós, eins og líka það, að reglugjörð meðfram getur innihaldið og inniheldur þrávalt bæði beinar nýjar lagaákvarðanir og breytingar á eldri lagaboðum, og því get eg ekki sèð neina óhæfu í því, að í reglugjörð þeirri, sem hér er beðið um frumvarp til, verði tekin úr lögum skylduvinnan við vegabæturnar. Eg skil ekki, hvað áunnið er með örstuttu lagaboði eða „opnu brèfi“, sem út ætti að koma fyrst, eptir meiningu hins háttvirta fyrsta konúngkjörna þingmanns, einúngis til þess að breyta ákvörðuninni um skylduvinnu, og verða svo þar eptir að biðja um reglugjörðarfrumvarp um vegabótafyrirkomulagið hér yfir höfuð, sem þá þar á eptir yrði að fara að ræða. Að minnsta kosti er þetta ekki málinu til flýtis. Mér fannst því nauðsynlegt, að biðja nú þegar um frumvarp til vegabótalaga yfir höfuð, og að taka fram til bendingar fyrir

stjórnina hin helztu sèrstöku atriði, sem þar við þyrfti að taka til greina, og verð eg meðal þeirra einkum að álíta nauðsynlegt, að komi fram greinarmunurinn á (álfaravegum eða) almennum þjóðvegum og svo öðrum vegum, sem ekki eru þjóðvegir. Þetta er sjálf-sagt ónákvæmt hjá mér, en eg ætla það samt muni vera nægileg bendíng til þíngsins og einkum til stjórnarinnar, ef það verður tekið til greina, og einkum nákvæmar útlistað í álitsskjalinu til stjórnarinnar; og eg bið þíngmenn vel að gæta þess hér við, að hér er ekki verið að stínga upp á neinum frumvarpsgreinum, eins og þær eiga að vera orðaðar í lagaboði, heldur einúngis á nauðsynlegum bendíngum til lagaákvæðana. Eg vona, að þíngmenn athugi, að nauðsyn er á, að taka flest af breytingaratkvæðum mínum til greina, og að þeir sjái, að eg hef ekki haft neitt sèrstaklegt tillit til sveitastjórnarlaganna, svo að nú þegar strax með því sveitastjórnarfyrikomulagi, sem er, má heimfæra uppástúngur mínar, og það er þá valdstjórnin, sem hefur úrskurðarréttinn. Mér þókti skylt að sýna, að stefna máls þessa er svona, og legg á þíngsins vald, hvort það vill fella eða taka þessar uppástúngur mínar.

Framsögumaður: Eg ætla mér ekki að svara hinum heiðraða varaforseta orði til orðs, því eg get svarað honum með einu orði, og það er, að eg held hann muni fá öllu sínu fram komið, ef frumvarp verður lagt fyrir hið næsta þíng eptir eða samkvæmt uppástúngu nefndarinnar. En eg held það sè of fljótt nú, að fara að ákveða um þessi smáatriði við málið. Eg fyrir mitt leyti hef ekki sèrlega mikið á móti uppástúngu hins heiðraða varaforseta í 1. atkv. aðalatr. og staflíð *a*; en vil samt halda mér við nefndarinnar staflíð, eins og aðrir nefndarmenn, og vera á móti öllu hinu.

Konúngsfulltrúi: Til þess að þíngmenn viti meíníngu mína um uppástúngur nefndarinnar í þessu máli, og breytingaratkvæði þau, sem fram eru komin í því, skal eg skýra frá henni í fáum orðum. Eg felli mig betur við 1. breytingaratkvæði varaforseta, enn við 1. uppástúngu nefndarinnar. Hvað breytingaratkvæði varaforseta *a—e* og nefndaruppástúngurnar *a—d* áhrærir, þá felli eg mig betur við orðaskipunina í nefndaruppástúngunum, en í breytingaratkvæðunum, að því einu undanteknu, að í nefndaruppástúngunni undir staflíð *d* líka mér ekki orðin: „eptir efnahag þeirra“; því eg held það sè betra, að þíngið í bænarskrá sinni ekki fari nú strax fram á eður tiltaki þann gjaldstofn, á hvern vegabótakostnaðurinn ætti að jafnast. Þó vil eg benda til þess, að það getur verið, að mikið tali

fyrir því, að sá munur verði gjörður á aðal- eða þjóð-vegum og öðrum smærri vegum, sem í breytingaratkvæðunum er farið fram á, að vagabæturnar á þjóðvegum séu gjörðar af daglaunamönnum, og kostnaðinum síðan jafnað á landsbúa, en að smávegirnir séu endurbættir með skylduvinnu.

Framsögumaður: Mér fannst ræða hins hæstvirta *konungsfulltrúa* lúta í sömu átt og nefndin hefur viljað fara, og að fara leingra fann nefndin sér hvorki fært né skylt, enda fóru og sjálfar bænaraskrárnar ekki leingra. Hvað þíngmenn með uppástúngum sínum vilja gera eða ráða af, finnst mér hvorki bæta eða skemma, en nú, áður atkvæði verða greidd, bið eg þíngmenn að fhuga vel atkvæðaskrána, svo þeir við atkvæðagreiðsluna ekki komi í flækjur, og verði óánægðir á eptir. Best væri að taka helzt til greina hin einföldu atriði, sem fara beint áfram, en ekki þau flóknari.

G. Brandsson: Það hefði verið vel gert, ef framsögumaðurinn hefði viljað skýra frá, hver þau atriði eru, sem geta rekizt á; mér finnst þau öll fara í sömu stefnu, og munurinn sá, að sum af þeim fara lítið leingra en önnur. Varúðarregla framsögumannsins nægir því ekki, en hann mun kann ske vilja gefa oss einhverja úthýðing af henni. Annars held eg sérhver þíngmaður verði að ábyrgjast sjálfur, hvernig hann greiðir atkvæði, eins í þessu sem öðrum málum.

P. Sigurðsson: Mér virðist, að, þó atkvæði væru gefin fyrir öllu, yrði þó eingin mótsögn, því, hvað öll atriðin áhrærir, þá eru þau nauðsynleg, og einkum finnst mér atkvæði hins heiðraða varaforseta horfa í góða átt, þó ekki vitum vèr, hvernig með sveitastjórnina muni verða hagað eptirleiðis, hvort amtsnefndir eða sýslunefndir muni verða settar. Eg fyrir mitt leyti álit nauðsynlegt, að sýslunefndirnar gætu ákvarðað, hvað séu þjóðvegir eða ekki, og eg held einmitt, að það væri mikilsvert, að í þessu máli væri ákvörðuð regla fyrir, hvað séu þjóðvegir, eða aðrir vegir. Þetta væri því betur tilfallið, sem þeir vegir, er ekki eru þjóðvegir, þá gætu heyrt undir hreppana, og stjórn þeirra væri lagt í sjálfsvöld, hvernig haga skyldi til innanhrepps, og hún þá ráðið, hvort vegirnir væru bættir með skylduvinnu eða vegagjaldi.

Forseti: Þar nú einginn frekar tekur til máls, er ályktunarmræðunni lokið, og kemur þá til atkvæðagreiðslu.

Vil eg þá fyrst bera undir atkvæði þíngsins *aðalatriðið* í uppástúngu varaforsetans.

Og var það samþykkt með 18 atkvæðum gegn 3.

<i>a</i> ,	— —	—	12	— —	—	9.
<i>b</i> ,	felld	—	12	— —	—	9.
<i>c</i> ,	samþykkt	—	12	— —	—	9.
<i>d</i> ,	— —	—	14	— —	—	7.
<i>e</i> ,	— —	—	12	— —	—	9.

Af uppástúngum nefndarinnar var aðalatriðið felld með samþykkt þingsins á aðalatriðinu í breytingaratkvæði varaforseta.

2. *a*, felld með 1. *a*.

b, — — — 1. *d*.

c, viðtekið — 1. *c*.

d, samþykkt — 18 atkvæðum gegn 3.

Forseti: Vill þingið þar næst senda bænarskrá til konungs um, að frumvarp verði lagt fyrir næsta alþing, byggt á hinum samþykktu atkvæðum?

Þetta var samþykkt með 18 atkvæðum gegn 3.

Þar nefndin skoraðist undan að skrifa bænarskrá til konungs í máli þessu, þar öll hennar atkvæði voru felld, kvaðst *forseti* mundi sjá um, að bænarskráin yrði samin af einhverjum, er það starf gæti tekizt á hendur.

Forseti: Þar næst kemur eptir dagskránni til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu þegnleg uppástunga um lagaskóla á Íslandi.

Þessi voru breytingaratkvæði fram komin:

1. *P. Sveinbjörnssonar*:

1. Að 1. uppástunga nefndarinnar, eptir orðin: „sem eptirleiðis les dönsk lög“, orðist þannig:

„nema með því skilyrði, að hann sè, að minnsta kosti með meðaleinkunn, útskrifaður frá lærðum skóla“.

2. Að allt annað af því eptirfylgjandi af uppástúngum nefndarinnar burtu falli.

2. *P. Guðmundssonar*:

„Að þingið beiðist af hans hátign konúnginum, að eptirleiðis verði kennd við háskólann í Kaupmannahöfn íslensk lögfræði, sèr í lagi sú, er hnígur að landbúnaði og rættarsögu Íslands (*íslensk Landboret og Retshistorie*), og að sèrhverjum, sem hær eptir sækir um málaflutningsmanns- sýslumanns- yfir-dómara- eða amtmanns-embætti á landi hær, verði gjört að skyldu að undirarkasta sig sèrstaklegu prófi í greindri lögfræði

við tæðan háskóla, áður en honum sè veitt nokkurt þvílftt embætti.

Hin prentaða atkvæðaskrá hljóðar þannig:

A t k v æ ð a s k r á

í

málinu um stofnun lagaskóla á Íslandi.

1. *P. Sveinbjörnsson*: breytingaratkvæði við nefndarálitid:
a, við 1. uppástúngu, að eptir orðin: „sem eptirleiðis les dönsk lög“, orðist þannig: „nema með því skilyrði, að hann sè, að minnsta kosti með meðaleinkunn, útskrifaður frá lærðum skóla“.
b, sami: að allt annað af því eptirfylgjandi af uppástúngun nefndarinnar burtu falli.
2. *P. Guðmundsson*: breytingaratkvæði: „að þingið beiðist af hans hátign konúnginum, að eptirleiðis verði kennd við háskólann í Kaupmannahöfn íslenzk lögfræði, sèr í lagi sú, sem hnígur að landbúnaði og réttarsögu Íslands (*islandsk Landboret og Rets-historie*), og að sérhverjum, sem hær eptir sækir um málaflutningsmanns- sýslumanns- yfirdómara- eða amtmanns-embætti á landi hær, verði gjört að skyldu að undirkasta sig sèrstaklegu prófi í greindri lögfræði við tæðan háskóla, áður en honum sè veitt nokkurt þvílftt embætti“.
3. *Nefndin*: að alþingi nú allraþegnsamlegast biðji vorn allramildasta konúng um:
a, „að tilskipun 26. janúar 1821, 15. gr. sè úr lögum numin, að svo miklu leyti sem hún ákveður, að hinir dönsku lögfræðingar geti orðið sýslumenn á Íslandi, svo að sýslumanna-embættin hær á landi ekki verði veitt neinum, sem eptirleiðis les dönsk lög, og að í stað þess verði sem allrafyrst settur kennsluskóli í Reykjavík handa lögfræðinga-efnum (*o: høiere Dannelses Anstalt for vordende juridiske Embedsmænd i Island*), er áður hafi lokið burtfararprófi við hinn lærða skóla, og einnig taki próf í forspjallsvísindum einhvern tíma, áður en þeir taki embættispróf við skóla þenna. Í skólanum verði veitt kennsla í heimsspekilegri lögfræði og íslenzkum lögum og rétti.
b, að lögfræðingar þeir, sem þar tækju embættispróf, og reyndust vel hæfir, öðluðust rétt til að geta feingið lögfræðinga-embætti (*juridiske Embeder*) hær á landi, og sè gjörður líkur

munur á rétti þessara lögfræðinga og hinna, sem tekið hafa fullkomið próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, eins og er á guðfræðingum frá prestaskólanum og frá tæðum háskóla.

- c, að kostnaðurinn til fyr tæðs lagaskóla verði greiddur úr ríkissjóðnum, eður, fáist það ekki, að alþingi megi þá veitast réttur til, að ákveða upphæð kostnaðar þessa, í hvert skipti og það kemur saman, fyrir hin næstu þá í hönd farandi tvö ár, og jafna kostnaði þeim svo niður á landið, á þann hátt er það fyndi hentugast, og að stjórnin síðan hlutaðist um, að heimta hann ár hvert, og að hann verði útborgaður hlutað-eigendum“.

Nefndarálitid var afhent framsögumanni nefndarinnar, þingmanni Strandasýslu, *J. Péturssyni*.

Framsögumaður: Í máli þessu eru 3 breytingaratkvæði fram komin, og eru tvö af þeim borin upp af hinum heiðraða fyrsta konúngkjörna þingmanni, og eitt af hinum heiðraða 6. konúngkjörna þingmanni; hið fyrra breytingaratkvæði hins 1. konúngkjörna þingmanns fer fram á, að eptir orðin: „sem eptirleiðis les dönsk lög“, orðist þannig: „nema með því skilyrði, að hann sè, að minnsta kosti með meðaleinkunn, útskrifaður frá lærðum skóla“, og er þá með því ætlan hins heiðraða konúngkjörna þingmanns, að gera úrval af dönskum lögfræðingum („*danske Jurister*“), eður lofa að eins þeim þeirra að verða sýslumenn hær á landi, sem eru skólageingnir, og við burtfararprófið úr skólanum hafa feingið meðaleinkunn, en þar á móti kasta hinum burt, sem úr skólanum hafa farið með minna en meðaleinkunn, og eins þeim, sem alls ekki eru skólageingnir. Eg játa nú, að þetta sè betra, en það sem nú er, en held samt það bæti varla úr þeirri fæð, sem nú er á duglegum júrídískra embættismanna efnum hær á landi. Ætla eg það muni verða ljóst af því, að varla mun það vera hugsandi, að nokkur danskur maður, sem fer til háskólans, muni, þegar hann þángað kemur, fara að lesa „dönsk lög“ til þess að sækja um embætti hær, heldur mun hann lesa til „latínsks júrídíks examens“. Á sama hátt held eg mundi fara fyrir íslenskum stúdentum, þegar þeir koma til háskólans í Kaupmannahöfn; þeir munu allir vilja heldur taka hið fullkomna lagapróf, þar þeir með þeim hætti verða ræthærri til embætta og geta þá sókt um öll embætti í Danmörku, ef þeim svo lízt. Þessi úrvegur, sem hinn heiðraði fyrsti konúngkjörni þingmaður stíngur upp á, bætir því ekki úr þeirri fæð

eða þörf á duglegra júrískra embættismanna efnum, sem nú er hér á landi, þar þá yrðu eingir nema júrískir kandiðatar, er sæktu um verklegu embættin hér. Auk þessa verður vegur hans kostnaðarmeiri fyrir hvern einstakan Íslending, sem hann vill að sigla skuli til að lesa dönsk lög, en ef lagaskóli kæmist hér á, og fyrir marga ókljúfandi. Eptir því sem í bænarskránni er áætlað, mun það að lesa „dönsk lög“ erlendis við háskólann í Kaupmannahöfn kosta 1200 rdl., en um sama tíma við lagaskóla hér á landi 600 rdl.; sparast þá við þetta 600 rdl. fyrir hvern einstakan, og auk þess fer fêð, sem brúkað er við háskólann í Kaupmannahöfn, út úr landinu, í stað þess að því á hinn bóginn verður eytt hér.

Það er ætlan mín, að við að stofna lagaskóla á Íslandi mundu komast upp hæfilegri dómenda-efni fyrir þetta land, en þeir eru, sem taka hið ófullkomna próf í lögum við háskólann í Kaupmannahöfn, því þessir síðar nefndu nema að eins lög þau, er þar gilda, en ekkert eður harðla lítið í lögum þeim, er sérstaklega gilda hér á landi, t. d. ekkert í íslenskum landbúnaðarlögum, og þess háttar málefni eru það þó, sem svo opt koma fyrir sýslumenn á Íslandi. Mèr getur ekki skilízt, að minna beri að heimta af dómendum hér en í Danmörku, því hér er þó meira átt undir yfirdómendunum en þar, því undirdómarinn hér á að leiðbeina í einkarmálum málspörtunum, og hér eru alls ekki málsfærslumenn, sem þó eru þar. Eg get því ekki fallízt á hið fyrra breytingaratkvæði hins heiðraða 1. konúngkjörna þíngmanns; en geti eg ekki það, þá get eg því síður fallízt á hið síðara breytingaratkvæði hans. Höfundur breytingaratkvæðanna hefur álítið, að löggjöfnni, nú sem stendur, væri ábótavant, og sýnt það með því, að stínga upp á fyrra breytingaratkvæði sínu, en þetta atkvæði hans — þó það að öðru leyti væri gott — verður ónógt til að bæta úr fæðinni á duglegum sýslumanna efnum, þar breyting hans á 15. gr. tilsk. 26. janúar 1821 í rauninni leiðir til, að eingir „danskir lögfræðingar“ kæmu til að sækja um sýslumannaembættin hér á landi, en um þau öll sækja aldrei einúngis júrískir kandiðatar.

Hvað þar næst breytingaratkvæði hins heiðraða 6. konúngkjörna þíngmanns áhrærir, þá finnst mér það ekki vera breytingaratkvæði, heldur ný uppástúnga um, að menn skuli biðja um kennslu við háskólann í íslenskum lögum, o. s. frv. Breytingaratkvæði þetta hefur sumse alls ekkert að styðja sig við í bænarskrá þeirri, sem komiú er til þíngsins, og ekki heldur í álíti nefndarinnar, en er ný uppástúnga, sem ekki hefur verið tekin til meðferðar af þínginu. Gæti

maður samt að því, sem uppástúngan fer fram á, þá er það meðal annars ekki nógu nákvæmlega tiltekið, og ekki getið um, hvort próf þetta, sem hún nefnir, eigi að duga eintómt, eður hvort það eigi að takast auk aðalprófsins. Eg verð helst að skoða þetta breytingaratkvæði sem nýja uppástúngu, og álst því, að það ei geti komið til atkvæðagreiðslu í þetta skipti.

Um uppástúnguatriði nefndarinnar hefur svo fullkomlega verið rætt við undirbúningsumræðuna, að eg ætla ekki vera þörf fyrir mig að fara um það fleiri orðum.

P. Jónassen: Eg skal ekki leingja umræðurnar um þetta mál; einúngis vil eg leyfa mér að fara fáeinum orðum um breytingaratkvæðið nr. 2 á atkvæðaskránni; mér fellur það vel í geð, því þó eg að vísu hafi áður tekið það fram, að við háskólann í Höfn væri í lagakennslunni yfir höfuð tekið fram það, sem sérstaklegt er fyrir Ísland, er þó yfir höfuð farið stutt yfir, og, ef til vill, styttra en óskandi væri, og landsleigubálgur og réttarsaga Íslands er ekki, svo eg viti, kennd eða útlistuð, og þetta eru þó veruleg atriði í lagalegri menntun íslenskra lögfræðinga. Það væri því æskilegt, að einnig í þeim feingist sérstakleg kennsla við háskólann, og yfir höfuð, að haldnir væru sérstakir fyrirlestrar yfir það, sem er verulega sérstaklegt fyrir Ísland í löggjöfinni, svo Íslendingar, sem nema lög við háskólann, gætu auk þekkíngar á dönskum lögum feingið hæfilega þekkíngu á hinni íslensku löggjöf í öllu því, sem hún er verulega frábrugðin hinni dönsku. Í þessu ættu íslenskir lögfræðingar að standa próf, um leið og þeir ganga undir embættispróf, og þá væri þessu máli lokið fyrir þeim. Hinir þar á móti, sem einúngis hefðu numið danska lögfræði, en vildu fá embætti á Íslandi, yrðu, til þess að geta feingið þau, að sanna með vitnisburði hlutaðeigandi háskólakennara, að þeir hefðu útvegað sér þekkíngu í þeirri sérstöku löggjöf fyrir Ísland, eins og til að mynda þeir lögfræðingar þurfa að gjöra, sem frá Danmörku vilja verða embættismenn í Slesvík, því þeir verða til þess, að sanna, að þeir hafi hæfilega þekkíngu í Slesvíkur-lögum, og þeir þurfa líka að gjöra það í Danmörku, sem vilja fá þau embætti þar, er útheimta sérstaklega lagaþekkíngu, t. a. m. herðómarar.

Þessi tilhögun með kennsluna þyrfti ekki að verða kostnaðarsöm; það má fela hana einum af þeim júrídsku prófessórum, sem getur haft hana á hendi ásamt annari kennslu, því fyrirlestrar hans þyrftu ekki að verða umfangsmiklir. Eg er sannfærður um, að

stjórnin mundi taka vel undir það, ef þetta væri borið upp fyrir henni, og þegar þetta væri feingið, þykir mér allt það vera feingið, sem með sanngirni verður óskað, og því vil eg mæla fram með þessu breytingaratkvæði.

J. Sigurðsson: Ef svo er, sem hinum hæstvirta 3. konúngkjörna þíngmanni fórust orð, að kennsla í íslenskum lögum sè við háskólann, þá þarf ekki að biðja um sèrstaka kennslu þar; en sè nú ekki svo, þá finnst mér atkvæðið vera gott. En kæmist laga-skóli á hær, og lærisveinum þaðan ætti að gera að skyldu, að taka sèrstakt próf í Kaupmannahöfn og fara þángað, þá vil eg að öllu vera atkvæðinu mótmæltur, því það þækti mér ónotahnútur fyrir þá; þetta breytingaratkvæði ætti þá líka að vera viðaukaatkvæði við nefndarálitid.

P. Sigurðsson: Eg stend nú ekki upp til þess, að eg geti mikið bætt upp á þær ástæður, er mínir heiðruðu meðnefndarmenn hafa fært fram fyrir þörf þeirri, er okkur Íslendingum væri á að fá hær innlenda kennslu í lagafræði. Eg játa fúslega, að þekking mín er ófullkomin til að geta dæmt hær um með vísindalegum ástæðum; en eptir þekkingu minni á lands vors fjarlægju afstöðu frá Danmörku og þess áður frábrugðnu lögum og þessa lands ásigkomulagi, sem er svo mjög ólíkt Danmörku í mörgu, þá álit eg, að okkur sè mesta nauðsyn á, að í landinu sjálfu væri kennd lögfræði, og hefði átt að gjörast miklu fyrri. Eg ætla ekki að ræða mikið um breytingaratkvæði hins 1. konúngkjörna þíngmanns; það er búið að svara því; en um breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þíngmanns verð eg að fara nokkrum orðum. Hann vill, að kennd sè íslensk lögfræði til hlítar við háskólann í Kaupmannahöfn, svo sem landbúnaðarlög-in; en fyrst held eg, að sú kennsla yrði aldrei eins þjóðleg eða holl, eins og ef hún væri kennd í landinu sjálfu, og þar til, ef sú kennsla ætti að vera meira en nafnið, þá mundi verða að kosta þar til sèrstakan kennara í lögfræði við háskólann, og mundi það kosta konúngssjóðinn eins mikið, eins og ef hær væri settur kennsluskóli, eins og nefndin hefur stúngið upp á. Eg álit, að vöntun innlendrar kennslu í lögfræði sè ekki hin minnsta orsök til, að, í stað þess að bæta hær lög-in og byggja á innlendum stofni, hefur hær innleiðzt — eg vil segja umhugsunarlaust — þvílík trossa af dönskum svo nefndum réttarbótum, sem hver hefur óðar upphafið nokkuð úr hinni, svo eg held ekkert jafnfámennt land hafi þvílíkan lagagraut, svo ekki einasta alþýða veit ekki, hvað gildandi lög eru um skyldur

hennar og réttindi, heldur veitir sjálfum beztu lögfræðingum vorum fullerfitt að leysa þá myrkviðurshnúta. En eg man ekki betur, en einn hinna upplýstasti embættismaður lands vors hafi áður sagt hér á þingi, að sú lagaþekking, er lyti að skyldum manna og réttindum, væri hverjum manni hin nauðsynlegasta næst þekkingu trúarbragðanna. Það er líka kunnugt, hvað marga efnilega menn skortir fê til að sækja alla menntun til Danmerkur, en hversu óhentugir hêr sêu danskir menn til að geta gegnt sýslumannsembættum, er margsannað; því, þó þeir hefðu nokkurn veginn lært mál vort, sem dæm-in sanna að ekki er, þá held eg þeir sêu ófærir til að kveða upp löggrundaða dóma í landbúnaðarlögum vorum, er þeir ekkert hafa lært í þeim, og einkum þegar það er lagaskylda þeirra, að leiðbeina málspörtum undir málsfærslunni. Það sýnir reynslan, hvað lög vor hafa orðið þjóðlegri, síðan alþingið var stofnsett, og mundi það þó verða miklu fremur, yrði lagakennslan innlend. Svo álít eg það í mörgu falli þarflegt, að úngum mönnum gæfist þar tækifæri, að afla sêr fróðleiks og menntunar, þó þeir ekki fyndu laungun til að sækja um embætti.

G. Brandsson: Eg ætla betra muni þó vera, að fá þetta, sem breytingaratkvæði hins 6. konúngkjörna þingmanns fer fram á, heldur en ekki neitt; því, þó lagaskóli komist á, þá munu þó sumir sigla til að afla sêr enn meiri menntunar, en þar gæfist kostur á. Mêr finnst það athugavert við atkvæði nefndarinnar í staflíð *a*, að ef 15. gr. tilsk. 26. jan. 1821 verður numin úr lögum, eins og nefndin hefur stúngið upp á, þá lítur svo út, eptir því sem það er hêr orðað, sem menn ei leingur megi læra dönsk lög, ef þeir vilja sækja um embætti hêr. Eg vil því, að grein þessari sê skipt í tvennt, áður en hún verður borin undir atkvæði, og eins líka greininni 3. *c*, því, þó bæði eg og aðrir vildum samþykkja fyrri hluta hennar, tel eg óvíst, að svo verði með þann seinni; enda finnst mêt það næsta ísjárvert (*P. Pétursson:* Eg vona, að þingmaðurinn fari ofan af þessu).

J. Kristjánsson: Mêt finnst það vera nauðsynlegt, að kljúfa uppástúngu nefndarinnar undir staflíðnum *c*, svo það, sem nefndin hefur stúngið þar upp á til vara, geti borizt upp til atkvæðagreiðslu sêr. Eg er einmitt góðrar vonar um, að stjórnin bænheyri oss um skóla þenna. Aptur ímynda eg mêt, að sú aðferð, sem stúngið er upp á, í tilliti til kostnaðar têðs skóla, til vara, hljóti að verða bæði þjóðinni og stjórninni ógeðfellt. Stjórninni hlýtur hún að vera

ógeðfæld þess vegna, að hún verður að kannast við, að það er hennar siðferðislega skylda, hvað sem öðru líður, að mennta bæði presta og dómara, þar mannlegt félag ei getur án þeirra verið nè hugsagt án þessara embætta, þó þessi skylda um lánga tíma hafi falizt í þoku nokkurri eða frá dögum *Kristjáns* hins þriðja til *Kristjáns* hins áttunda, þángað til þessi konúngur hássællar minningar gaf oss prestaskólann, og eg vona, að brátt muni eins verða bætt úr hinni þörf vorri á lagaskólanum, þegar þjóðin hefur sýnt, að hún bæði hefur vilja og þor til að biðja um hann. Þjóðinni hlýtur og að verða næsta ógeðfæld þessi aðferð, sem í tæðri uppástúngu er höfð við til vara, þessi sèrstaki skattur, meðan að fjárhagur hennar er í „sukki“, ef eg má brúka slíkt orð, og í annan stað efnahagur hennar og velmegan á svo velkum fæti, og, enn má bæta því við, meðan hún sèr sèr ekki gefinn meiri gauum, en hingað til er skeð í því málinu, sem laut að því, að styðja og efla velmegun hennar. Í því tilliti finnst mér næsta lítið veitt með hinu gamla máltæki: „*bóndi er bústólpi, en bú er landstólpi*“. Að öðru leyti ímynda eg mér, að þjóðin geymi hjá sèr þá sannfæringu, að, þegar að góð skipun og rætt er komin á allan fjárhag hennar, eigi landið að bera sig sjálf, sem eg og ætla að sè í alla staði rætt.

P. Guðmundsson: Hinn heiðraði framsögumaður drap á breytingaratkvæði mitt, og sagði það væri ekkert breytingaratkvæði, heldur ný uppástúnga. Í því tilliti þarf eg ei að fara mörgum orðum, þar hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* skýrði fyrir nokkru síðan þinginu frá eðli breytingaratkvæða yfir höfuð að tala, sem Danir kalla „*Ændringsforslag*“, og innibínt í sèrhverju þeirra einhver uppástúnga. Þar framsögumanninum var óljóst, hvort prófið ætti að vera sèrstakt eða í sambandi við aðalprófið, þá ætla eg það sè nóg að benda honum á, að í breytingaratkvæði mínu hef eg brúkað orðin „sèrstaklegu prófi“; það væri líka ósanngjarnt, að allir, sem taka próf í lögum, um leið ættu að taka sèrstaklegt próf í íslenskum lögum. Það þarf ekki að óttast, að mikinn kostnað muni leiða af þessu fyrirkomulagi, og það þyrfti öldúngis ekki að stofna sèrstakan kennslustól í íslenskum lögum við háskólann í Kaupmannahöfn, þar eg er viss um, að háskólakennararnir eru svo vel að sèr í íslenskum lögum, að þeir muni geta kennt þau eins vel og hinn mest framúrskarandi maður á Íslandi. Kennslan verður því að minnsta kosti hin sama, hvort heldur kennt verður á Íslandi eða í Dan-

mörku, en kostnaðurinn miklu meiri, ef þingið vill fallast á frumvarp nefndarinnar, en ef breytingaratkvæði mitt verður tekið, þar af því leiðir einungis, að einstakur kennari fær launaviðbót. Að endingu skal eg játa það, að það, sem nefndin í álitsskjali sínu fer fram á, er bæði þjóðlegt og fallett; en þegar efnaleysið er í aðra hönd, þá verð eg að ráða þinginu frá að aðhyllast það; það sem feingist, ef breytingaratkvæði mitt yrði samþykkt af þinginu og stjórninni, er vissulega mikilsvert, og langtum betra en ekkert.

J. Hávarðsson: Eg veit reyndar ekki, hversu þægileg þjóðinni kann að vera þessi varauppástúnga nefndarinnar í staflíðnum *c*, en eg vil skoða þetta frá öðru sjónarmiði. Eg held, að, ef þingið fellst á hana, að stjórnin ætli, að þingið vilji ná í *Skattebevilingsret*, sem ekki mun vera að hugsa til undir nærverandi kringumstæðum vorum, og vil eg því ráða frá, að fallist sé á þessa varauppástúngu.

P. Pétursson: Eg skal ekki verða lángróður í þetta skipti, og það því síður, sem þegar er búið að hrinda hinum helztu mótbárum. Hið fyrsta breytingaratkvæði fer fram á, að einginn megí fá hér sýslumannsembætti, eptir að hafa lesið „dönsk lög“, nema skólamenntun að minnsta kosti með meðaleinkunn sé á undan geingin. Byggist þetta þá að öllum líkindum á því, að þessa menn annars vantí almenna menntun og sér í lagi skólamenntun, en ei svo mjög lagamenntun, og því standi það á litlu, hvort kennsla sé til í íslenskum lögum eða ekki. Hnígur þetta allt að því, er hinn 3. konungkjörni þingmaður tók fram í undirbúningsumræðunni, nefnilega, að hin íslenzku og dönsku lög væru, að kalla, hin sömu eða mjög svipuð. Eg leitadist þá við að taka fram mismuninn, og sýna fram á það, hvernig þau á hverjum stað stundum hafa farið sín í hverja átt, og hvernig hin íslenzku lög í mörgum greinum hlytu að vera frábrugðin og einkennileg, að svo miklu leyti sem þau eru byggð á enum fornu íslenzku lögum, sér í lagi Jónsbókinni, og nú á seinustu árum á tillögum alþingis. Væri líka munurinn á íslenskum og dönskum lögum einginn eða lítill, þá hlytu hinir dönsku embættismennir, er hínagað koma, að þekkja hin íslenzku lög til hlítar, þar sem þeir hafa nóga hvöt til að kynna sér íslensk lög, þegar að þeir sækja um embætti hér á landi. Eg ætla, að með þessu sé sannað, að hina „dönsku júrsta“ vantí yfir höfuð að tala ekki einungis skólamenntun, heldur og lagamenntun, að því leyti sem íslensk lög snertir, til þess næg trygging sé fyrir því, að þeir sèn áreiðanlegir

dómendur. Með þessari ástæðu er þá hinu fyrsta breytingaratkvæði alveg hrundið.

Viðvíkjandi hinu öðru breytingaratkvæði þá er það að vísu satt, að það bætir nokkuð úr hinni lagalegu kennslu, eins og hún er nú með tilliti til íslenskra laga og þess, sem heimtað er af „dönskum jústum“ til að geta feingið dómaraembætti hér á landi, ef menn ekki gætu sýnt fram á aðra haganlegri tilhögun í þessu efni. Eg ætla nú, að stjórnin fúslega kannist við, að það sè þörf á því og skylda hennar, að láta kenna íslensk lög við háskólann í Kaupmannahöfn, að svo miklu leyti sem þetta er nauðsynlegt, til þess að menn verði færir um að takast dómaraembætti hér á landi á hendur; en það er einnig sannfæring mín, að stjórnin, ef hún vill auka kennslu við háskólann á þann hátt, þá verður að bæta að minnsta kosti einum kennara við, eins og farið var fram á við undirbúningssumræðuna, og eins og sérstakur kennari er settur við háskólann í Slesvíkur-lögum. Við undirbúningssumræðu máls þessa sýndi eg þínginu fram á, að slík tilhögun mundi verða eins kostnaðarsöm fyrir stjórnina, en þó affaralakari, heldur en uppástunga nefndarinnar, ef hún yrði tekin til greina, og eg skal því ekki fara fleirum orðum um það, en nú benda þínginu á, að, ef að það vill fallast á hið annað breytingaratkvæði, þá er líka uppástunga nefndarinnar gjörsamlega felld. Í hinu öðru breytingaratkvæði stendur nefnilega, að sérhver sá, sem ætlar að sækja um embætti á Íslandi, skuli vera skyldur til að taka sérstaklegt próf í íslenskum lögum við háskólann, og finnst mér það varla vera ætlandi lærisveinum lagaskólans að taka fyrst próf hér og síðan fara erlendis, til þess þar að taka hið sérstaka próf.

En auk þessa svo ætla eg, að breytingaratkvæði þetta naumast geti komið að við atkvæðagreiðsluna vegna þess galla, að það alls ekki styður sig við uppástungu nefndarinnar, heldur er það eptir minni ætlan ný uppástunga. Þar eð nú loksins breytingaratkvæði þetta tiltekur viss embætti, sem ei má sækja um, nema þetta sérstaklega próf sè tekið, þá væri mér spurn á, hvort að land- og bæjar-fógetaembættið sè innibundið í orðinu „sýslumannsembætti“, því þessa er ekki getið í breytingaratkvæðinu.

Eg hef það líka á móti báðum þessum breytingaratkvæðum, að þau ekki framfylgja jafnrætti milli Danmerkur og Íslands í þessu mikilvæga tilliti, en eru að leitast við að miðla málum á þann hátt, sem mér virðist ekki nærri því eins tiltækilegur og uppástunga nefndarinnar.

maðurinn fór til þess hvort eð var, eða því bætir hann ekki hér við viðaukaatkvæði um að bæta líka kjör allra hreppstjóra og presta í Vesturamtinu, því kjör manna í öðru amti, hversu bryn nauðsyn sem er til þess, þau vill hann með eingu móti bæta, það er auð heyrt. Viðaukaatkvæði um þetta hefði átt allt eins vel við málið, eins og hitt; en meiníngin er, að það á alls ekki við málið, að koma fram með slíkt viðaukaatkvæði um vestansýslurnar, og eigi það við, þá á hitt eins vel við þessa sèrstöku uppástúngu.

Mig hefur og furðað á því, að hér er orðið svo margrætt um erfiðleika; þetta hefur nefndin aldrei tekið fram sem neina verulega ástæðu, og kemur því ekki málinu við, heldur hitt, að embættið sè vandasamt, ábyrgðarmikið og lítt viðunandi að tekjum. Eg ætla að eins að biðja þíngmenn að renna huga yfir þrjá eður fjóra af þeim, sem voru hér næst að undanfögnu, og hefur áður verið skírskotað til, að þeir hafi verið duglegir menn. Eg skal ekki nefna þá með nafni, en hvernig fór fyrir hinum fyrsta, mun öllum kunnugt. Næsti sýslumaður lagði hér mikið í sölurnar, jafnvel töluverða föðurleifð sína að miklu leyti, og sótti þaðan um lægra yfirdómaraembættið, sem þá var að eins með 500 rdl. launum, og þó var þetta sá sýslumaðurinn, sem kjörin voru bætt við 1830. Þriðja sýslumanninum var hægt að lifa í embættinu, þar nærfellt allt jarðagózið var selt í hans tíð á fáum árum, og rífluðu aukatekjurnar af þeirri sölu ekki alllítið tekjurnar, ekki um leingri tíma en hann var hér sýslumaður. En hinn fjórði mun ekki hafa sótt þaðan fjölskrúðugur. Eg þekki vel til tekjanna í Gullbríngusýslu, og hvað miklum og margbrotnum embættisverkum þar er að gegna, og, fyrst menn nú á annað borð eru hér að þrástaglast á „erfiðleikanum“, þá er mér líka kunnugt embættið í Skaptafellssýslu og hvað sú sýsla er erfið, og vil eg heldur lifa þar með 500 rdl. launum, en með 1000 rdl. í Gullbríngusýslu.

J. Sigurðsson: Eg ætla sýslumönnum betra og drjúgara að búa á jörð, en lifa í kaupstað alveg af launum sínum, og í því tilíiti er eg á því, sem þíngmaður Snæfellinga sagði, að slík embætti sèu betri fyrir gamla karla, er ekki geta búið í sveit, eða nenna því ekki, en geti setið þar á tómu holti í stáss-stofum að peníngum sínum. En þetta er ekki hentugt fyrir land vort, sem er peníngalítið. Það hefur líka margur embættismaður lifað vel og getað haldið sig, konu og börn sín sómasanlega, þó hann hafi haft lág laun, ef hann hefur haft góða bújörð. En þar erfiðara er að búa í sveit,

þykir mér það ekki undarlegt, að sýslumaður einn sótti um yfirdómaraembætti, heldur en vera í Gullbríngusýslu, því embættið, sem hann sótti um, var hægra og minna að gera, þó Gullbríngusýsla sé ekki örðug. Til eru líka dæmi, að sýslumaður í Mýrasýslu sótti um yfirdómaraembætti, hvar laun munu vera betri, og sjálfur mátti hann nota sér gjöldin þar. En ef það er ætlun sýslumanna að búa í kaupstöðum, þá verður að þeim kosti þörf á meiri launum, það skil eg, en mér þykir það óhentugt.

E. Ó. Kúld: Hinn heiðraði þíngmaður úr Mýrasýslu tók skakkt fram mikilsverða ástæðu, þar sýslumönnum er víða gert að skyldu, að búa í kaupstöðum, en ekki í sveit.

Hinum láttvirta varaforseta, er var að álasa viðaukaatkvæði mínu (*Jón Guðmundsson:* Nei!), verð eg að svara, að, ef það verður fellt, þá hef eg uppástúngurètt minn eins fyrir það (*Jón Guðmundsson:* Jú!). Varaforsetinn taldi líka sem ástæðu erfiðleika að lifa í Gullbríngusýslu, en henni hef eg hrundið; hann tók líka til vandasemi og ábyrgð í embætti þessu, en mér skilst ekki, á hvaða sýslumannsembætti ei sé ábyrgð og vandi, og sé það í þessu embætti, þá er það alstaðar. Þíngmaður Gullbríngusýslu fetti fingur út í, að eg hefði sagt, að mér fyndist nefndin hafa viljað gjöra Gullbríngusýslu að framabraudi fyrir sýslumenn, því 1200 rdl. laun gætu ei svarað til þess, þar sem beztu sýslurnar gæfu sýslumanni 2000 rdl. laun. Þá veit eg ekki, nema að 2000 rdl. sýsla sé örðugri að því skapi, en þessi sýsla með 1200 rdl.

St. Jónsson: Eg tók svo nefndarálitid, að það væri meiníngin, að bæta kjör sýslumannsins í Gullbríngusýslu, jafnótt og beztu sýslur í landinu losnuðu; en eg held, að það geti liðið á mjög laungum tíma, þángað til að 10 sýslur þær beztu hafa orðið lausar, svo þetta, að svo stöddu, verði eingin veruleg bót; og þegar nú annar þíngmaður hefur stúngið upp á, að bæta á sama hátt 5 eða 6 sýslur, og svo skyldu koma enn fleiri, sem færu því sama fram, þá yrðu allar sýslur jafnar, og færi þá ekki betur, ef það leiddi til þess, að einginn feingist í neina þeirra. Mér virðist samt ekki loku fyrir skotið með breytíngaratkvæði þíngmanns Snæfellinga, að Gullbríngusýsluembættið verði bætt á þenna hátt. Það hefur verið talað um, að Gullbríngusýsluembættið hafi versnað á seinni tíð bæði fyrir tilhögun á gjöldunum og fleira, og vil eg því stínga upp á, að þetta verði bætt upp úr konúngssjóði án endurgjalds, og mun eg bera upp breytíngaratkvæði í þá átt.

P. Sveinbjörnsson: Hinn heiðraði varaforseti sagði þinginu sögu Gullbríngusýslu, en honum gleymdist að segja frá embættis-skiptum land- og bæjar-fógeta við sýslumanninn í Gullbríngusýslu, og dreg eg af því þá ályktan, að hann hefur ekki álitid Gullbríngu-sýslu lakari en hitt embættið. Eg ætla mër að vera á móti nefnd-arálitinu, því eg ætla, að sami erfðleiki og vandi sè víðar, t. a. m. í Snæfellsnessýslu, þar sem eru margir kaupstaðir, fjölmenni og fá-tækt mikil, sem ætíð gerir embættið vandasamara.

M. Andrèsson: Eg hefði má ske verið meðmæltur nefndinni, ef hún hefði farið í aðra átt, og beðið um launaviðbót handa sýslu-manninum úr ríkissjóðnum; en þegar viðbótin á að koma frá 10 sýslum, jafnóðum og þær losna, þá er leið sú fremur krókótt, ekki greið aðgaungu, og þess langt að bíða. Annað mál er það, að sýslu-mannalaunin sèu ekki svo vel löguð, sem vera skyldu, þegar afgjald er borgað af sýslum, þar tekjurnar þá verða óvissari, en með föst-um launum, þar sýslumenn á þann hátt í góðu árunum fá meira, en minna í hallærum, og þá er þó jafnan meira að gera. Hvað þessu viðvíkur, þá finnst mër þingið eigi ekki í því máli nú að biðja um breytingu, og sízt í þá átt, sem nefndin stefnir. Eg held allir sýslumenn ættu að hafa föst laun, en ekki óviss og hvíkul, og því get eg ekki verið þessu nefndaráliti meðmæltur.

G. Brandsson: Eg held, að þingmaður Árnesínga geti litlu spáð um það, hvenær sýslumenn verði settir á föst laun, enda þó mër heyrir svo, sem hann vilji það helzt fyrir þá kjósa. Það hefur líka komið til orða, að setja presta á föst laun, en eg held, að hvort-tveggja geti dregizt nokkuð enn, og kann ske verði aldrei. Það var eitt, sem mig lángaði mikið til að fræðast um af hinum heiðraða 1. kon-úngkjörna þingmanni, en það var um embættaskipti þeirra *Gunnlaug-sens* og *Tvede*, sem hann tók dæmi af áðan. Eg hef heyrt, að þeir muni ekki hafa skipt að sléttu, heldur muni *Gunnlaugsen* hafa tekið að sèr að borga einhverja skuld fyrir hinn, og hana ekki svo litla. Það var og eptir annari hyggni *Gunnlaugsens* að sleppa sýslunni, þegar búid var að selja flestar eða allar konúngsjarðirnar, og líka get-ur verið, að *Tvede*, sem var danskur maður, og ókunnugur, hafi ætlað sýsluna betri, en hún var. Þetta dæmi sannar því ekkert að minni ætlun. Að tekjur sýslunnar rýrni, vona eg allir sjái, því landaurarnir hækka einatt í verði, en peníngarnir standa í stað, og borða sýslumennirnir þá peníngana ekki, nema í þeim aurum, sem

þeir geta feingið fyrir þá, en sem verða að því skapi mínu, sem gángverð þeirra aura almennt hækkar.

P. Sveinbjörnsson: Eg get einga upplýsing gefið þíngmanninum úr Gullbríngusýslu um það, sem hann mæltist til. Það er mér ókunnugt, hvort nokkur milligjöf hafi verið milli embættanna eða eingin, og hann mun eins lítið geta saunað það, sem hann getur til, eins og eg upplýsi það.

Jón Guðmundsson: Eg held þó, að hinn heiðraði 1. konúngkjörni þíngmaður viti það eins vel og eg (*P. Sveinbjörnsson:* Hvernig ætti eg að vita það?), — já, hinum heiðraða þíngmanni er það fyllilega eins kunnugt, eins og þíngmanninum úr Gullbríngusýslu og mér, að landfógetann skorti fê, en sýslumaðurinn hafði aflögu penínga til milligjafar, og því urðu skiptin. En hvað sem nú þessu dæmi líður, þá er þó ekki hitt dæmið hrakið, sem eg tók áðan, heldur er öllum kunnugt, að sá sýslumaður, sem í seinni tíð hefur haft bezt kjör í Gullbríngusýslu, sótti þaðan og um embætti, sem launin við voru einir 500 rdd.

J. Sigurðsson: Ef það er víst, að landaurarnir hækki í verði, þá held eg það sê ábati fyrir ríkissjóðinn, og mundi einginn sjá ofsjónum yfir því, því allir vilja, að hann verði sem stærstur. Mér finnst annars einhver ósamkvæmni í því fyrir þeim tveimur þíngmönnum, sem telja það skaða fyrir sýslumenn, að taka laun sín í dalatali í peníngum, en þó skaða fyrir stjórnina að fá gjöldin frá bændunum. En eg held það sê víða, að bændur gjalda þegnskyldu í peníngum, og þarf það ekki að rýrna við uppboð, og þó þegnskylda væri goldin í vörum, þá er líklegt, að stjórnin sê svo ráðagóð, að geta komið gildri vöru í penínga án skaða síns; ekki er okkur bændunum vorkennt annað eins, og þarf ekki heldur. Bændur vilja helst, að gjald sitt komi í ljós og renni í konúngssjóð, en hverfi ekki svona þegjandi til sýslumanna, sem ekki láta altènd svo mikið yfir því eða þakka það, eins og það er vert. Þar sem þíngmaður Snæfellinga sagði, að sýslumenn mættu ekki búa upp í sveit í sumum sýslum, þá vissi eg það vel. En eg veit líka, að það eru til jarðir í kaupstöðum; þó þær sêu ekki eins góðar til landbúnaðar, þá getur verið þar sjóarafli, eins og við vitum, að margur heldur þar fullvel uppi lífi sínu og sinna, þó ekki hafi þeir mörg hundruð dala inntekt, og held eg, að sýslumönnum væri mikill styrkur í, að búa á þeim, ef þeir væru færir um það eða nemtu því. Eg finn einga orsök til, að taka mér breytingaratkvæði í máli þessu, nema ef sú uppástúnga, að það færi

ekki leingra, yrði kallað breytingaratkvæði; og vil eg stínga upp á því, að eingin bænarskrá verði send frá þinginu um það til konungs, fyr en hentugur tími til þess er kominn.

P. Guðmundsson: Eg er hræddur um, að menn gjöri hér of lítið úr Gullbríngusýslu, og aptur of mikið úr góðu sýslunum. Menn hafa talað um sýslur upp á 2000 rdd. Það stendur nú svo á, að mér hefur verið veitt ein af betri sýslunum, þar sem Árnessýsla er, og mun hún varla gefa meira af sér árlega, en í bezta lagi 1500 rdd.; því afgjaldið af henni var hækkað um 5 eða 6 hundruð dala, þegar mér var veitt hún. Nefndarálitid tekur fram sem byrði ýms aukaverk, sem lendi á sýslumanni Gullbríngusýslu, en gleymir því, að hann er opt settur í auð embætti, til að gegna þeim, og við það aukast tekjur hans heldur. Eg vona og, að aukatekjur seu þar nú orðnar meiri, en áður voru þær, þar sem frjálsa verzlunin er nú byrjuð, og mörg skip koma í sýsluna. Mér sýnist því ekki full ástæða til að fara nefndarálitinu fram að svo stöddu, og eg að mínu leyti ræð þinginu frá því, að innsenda nokkra bænarskrá til konungs í þessu máli. Embættið er öldúngis ekki óaðgeingilegt, og ekki lakara en mörg önnur sýslumannaembætti hér. Það ónotalegasta við embættið er, að sýslumaðurinn verður að standa skil á hverjum skildíngi, sem hann fær, frá Elliðaám og það suður úr. Að öðru leyti held eg það sè ekki vandasamara að vera sýslumaður í Gullbríngusýslu, en hvar annarstaðar, og eingu vandameira en í Snæfellsnessýslu, hvar fátæktin ei mun vera minni og skuldavafsið, en í Gullbríngusýslu.

Framsögumaður: Eg verð að svara hinum konúngkjörna þingmanni, er nú talaði, fám orðum. Það er hvergi í nefndarálitinu talið sem byrði, að sýslumaður í Gullbríngusýslu er svo opt settur í önnur embætti, heldur er það talið sem ástæða fyrir því, að maðurinn þurfi að vera duglegur. Það þykir mér og skrítið, að vitna til þess, sem er öldúngis óvíst, að tekjur sýslumannsins muni aukast við frjálsu verzlunina. Við erum báðir jafnufærir til að spá um það. Eg verð, enn sem fyr, að vera á því, að sýslumannsembættið í Gullbríngusýslu sè vandasamara en í Snæfellsnessýslu. Það er auðvitað, að það liggur vandi á hverjum embættismanni, sem vill standa vel í stöðn sinni, en þessi vandasemi getur verið mjög misjöfn eptir því, hvað embættið er margbrotið, því þess margbreyttari sem störfín eru, því meiri vandi er og að gegna embættinu.

G. Brandsson: Eg vildi, að hinu heiðraði 6. konúngkjörni þingmaður hefði bætt því við áðan, þegar hann sagði, að sýslumaður í

Gullbríngusýslu ætti að standa skil á hverjum skildingi, að það er ekki hægt, að standa skil á því, sem aldrei fæst, og það mátti honum vera kunnugt, því líklega á hann þar nokkuð til góða enn, síðan hann var þar sýslumaður, og eg get alls ekki talið það með tekjum, sem aldrei fæst, en sýslumaður má kann ske borga af sínu eigin; hvort sem það svo kemur af undandrætti eða fátækt sýslubúa eða eptirgángleysi og gæfð sýslumannsins, kemur allt í sama stað niður; því það verður aldrei talið, sem ekki er til.

J. Sigurðsson: Mær þykir undarlegt, að vera að kvarta yfir því, að það fáið ekki, sem gjalda á, ef það er annars á réttum gjaldstofni byggt. Eg held það geti ekki flotið af öðru en forsómun eða ódugnaði viðkomandi embættismanns.

G. Einarsson: Eg skal ekki vera margorður í þetta sinn. Eg vil einungis vekja athygli þingmannsins úr Mýrasýslu á því, að sýslumenn geta líka verið og eru líka sumir hverjir samvirkusamir, og annaðhvort ekki heimta eða þá gefa þar gjöld sín, sem fátækir eiga hlut að.

St. Jónsson: Það er eingin ástæða til að hækka laun embættismannsins, þó hann sé góðviljaður, og gefi af tekjum sínum, eða þó hann kunni að eiga bágð með að fá þær útheimtar. Allir sjá, hvað þar af mundi leiða, það er meiri tregleiki gjaldþegna, það eru ekki heldur allir embættismenn eins gjafmildir. Kann ske sá sýslumaður, sem nú er, gefi, en sá næsti á eptir sé þvert á móti. Ekki finnst mér það heldur nein ástæða, þó menn hafi sókt frá Gullbríngusýslu til minni embætta; því það er algeingt meðal presta, að þeir sækja frá meira brauði til minna, stundum til að komast í áttthaga sína, og stundum annara orsaka vegna, sem margar mætti telja, bæði betri bújörð og fleira.

G. Brandsson: Eg er ánægður með ástæðu þá, sem þingmaður Eyfirðinga nú kom með, að menn sæktu opt frá meiri launum til minni. Af hverju skyldu menn gjöra það, nema af því, að þeim þykja hin miuni launin svara betur til embættanna, sem þau eru við, en hin stærri, sem þeir fóru frá, við þau embættin?

P. Guðmundsson: Eg verð að lýsa því yfir, að eg hef einga orsök til að kvarta yfir óskilvísni manna í Gullbríngusýslu, meðan eg var þar. Ef þar er eitthvað mér ógoldið, þá er það mér að kenna, en ekki óskilvísni sýslubúa; annars vildi eg ekki láta vera að bera slíka smámunni upp á þingsalinn herna.

Forseti: Með því nú tekur eingiun til máls framar, þá álit eg þessari undirbúningsumræðu lokið.

Eptir dagskránni er þá næst að taka nefndarálit um þegnlega uppástúngu um, að hær verði stofnaður lögfræðíngaskóli, til undirbúningsumræðu.

Var nefndarálitið þá afhent framsögumanni, þíngmanni Stranda-sýslu, *J. Péturssyni*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Hið heiðraða alþíngi hefur kosið oss í nefnd, til að segja álit vort um bænarskrá þá, er nú hefur verið borin upp á þínginu, um það, að tilskipun 26. janúar 1821, 15. gr. sè úr lögum numin, að því leyti sem hún ákveður, að hinir „dönsku lögfræðíngar“ geti orðið sýslumenn á Íslandi, svo að sýslumannaembættin verði ekki veitt neinum, sem eptirleidis les dönsk lög, og að í stað þess verði settur kennsluskóli í Reykjavík handa lögfræðínga-efnum með því fleiru, er bænarskráin fer fram á í því efni.

Álit vort um fyrnefnt málefni er þá þetta. Vær ætlum þá fyrst, að eingin stjórn eigi að fela dómarastörf á hendur þeim mönn-um, er hún ekki álitur að feingið hafi næga menntun eður þekkíngu, til að gegna slíkum störfum, svo vel fari, því meðal annars er það eittlívert hið mest árfðanda atriði fyrir velferð þegnanna, að réttur þeirra sè ekki aflaga borinn sökum vanþekkíngar dómendanna, heldur að mál þeirra sèu dæmd með skynsemi samkvæmt gildandi lögum og landsvenju, og þegnarnir því geti borið traust til dómendanna. Þetta hefur og hin danska stjórn fyllilega víðurkeunt, því nú má einginn fá í Danmörku nokkurt dómaraembætti, nema hann hafi feingið vísindalega menntun og tekið fullkomið próf í lögfræði á þann hátt, sem fyrir er skipað í tilskipun 26. janúar 1821.

En þó þessu sè nú þannig varið, hefur stjórnni samt gjört frá áminnztri reglu undanteknúngu, hvað Ísland snertir, þar eð hún í fyr tæðri tilskipun hefur leyft, að menn mættu verða sýslumenn hær á landi, þó þeir einga vísindalega menntun hafi feingið, og ekki hafi tekið nema ófullkomið próf eitt í lögum. Það, sem komið hefur stjórnninni til þessa, er án efa eingan veginn það, að hún hafi látið sèr það liggja í léttara rúmi, að þagnar hennar hær á landi skyldu geta náð rétti sínum, en þeir, sem í Danmörku eru, heldur hitt, að hún hefur sèð fyrir, eins og reynslan og hefur sýnt að satt er, að eingir júrídiskir kandíðatar á stundum mundu sækja um þessi embætti, og því álitið sig þá neyddu til, að veita þau hinum, ef þeir um

þau sæktu, þar eð það þó væri óhultara, en að veita þau með öllu ólöglesnum mönnum.

Þegar menn nú gæta að því, hvað þeir eiga að nema í lögum, er vilja taka við háskólann í Kaupmannahöfn ófullkomið próf í þeim. Þá hljóta menn fljótt að komast til þeirrar sannfæringar, að sú lagaþekking getur langtum heldur gjört þá hæfa til, að verða dómendur í Danmörku, en hér á landi, því meðal annars eiga þeir að læra lög þau, er þar eru gefin fyrir landbúnaðarháttu, en læra þar á móti ekkert í lögum þeim, er gefin eru fyrir landbúnaðarháttu hér á landi, sem eru allt aðrir, en í Danmörku, og svo er um fleira.

Það verður nú ekki dulið, að það virðist mjög eðlilegt og verkennandi, þó mönnum hér á landi finnist það sárt og þyki það lítið tryggjandi réttindi sín, að stjórnin þannig skuli álíta sig neyddu til, að veita þeim mönnum dómaraembætti hér, sem hún þó ekki álfur óhult að veita slík embætti í Danmörku, og það, þó þeir eptir þekkingu þeirri, sem lögin af þeim heimta, séu langtum færari til, að vera þar dómendur, en hér; og því meira áhyggjuefni er þetta fyrir menn hér á landi, sem hér eru eingir löglærðir málaflutningsmenn, svo löggjafinn, til að bæta úr þessum skorti, hefur hér og orðið að fela undirdómendunum á hendur, að leiðbeina málsviðeigendunum undir sjálfri málsfærslunni, svo allur undirbúningur málanna er hér og kominn að mestu undir undirdómendunum, en allir sjá, hversu mikið ríður á því, að málin séu rétt undirbúin í héraði, og hversu það er því hér með öllu ómissandi, að menn geti borið nægilegt traust til undirdómendanna; og í sakamálum hefur löggjafinn álitid sig neyddan til, að láta einga sækjendur mæta við undirrættina, og gefið undirdómendunum vald til, að hefja þar sjálfum málssóknina, svo hér er og í þessum málum langtum meira átt undir undirdómendunum, en í Danmörku. Það er að vísu satt, að sumir hverjir af hinum ágætustu og lögkænustu embættismönnum, er hér á landi eru og hafa verið, hafa að eins tekið hið ófullkomna próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, en þó einstöku menn hafi gefizt svo vel, þá hefur það ekki verið að þakka framsýni laganna, heldur sjálfra þeirra framúrskarandi gáfum og dugnaði, en þó sèr í lagi því, að þeir hinir sömu hafa haft fyrirfram ágæta klassiska, og því svo gott sem vísindalega, menntun.

Af öllum fyr tæðum ástæðum virðist, sem menn hér á landi hafi fulla heimtíngu á því, að þessu fyrirkomulagi lætti sem fyrst, og að það verði úr lögum numið, að þeim verði veitt dómaraem-

bætti hær á landi, er eptirleiðis að eins taka hið ófullkomna próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn.

En þessu næst kemur þá til flugunar, hvernig fá megi nógu marga menn til lögfræðingaembættanna hær á landi, sem óhult sè að veita þau. Því þegar menn á einn bóginn gæta að því, hvað lögfræðingaembættin sum hær á landi eru launalítill, og um leið að því, hversu ófýsilegt það er og ætíð má verða fyrir danska júrfríska kándídata, sem nokkra aðra úrkosti eiga, að sækja um slík embætti, og eiga að vinna til þess, að skilja við ættingja sína og vini og taka sèr bólfestu í ókunnu landi og svo glaðværðalítlu og ólíku Danmörku, sem Ísland er, og þar til og með verða að læra annað mál, og sem er eitthvert af þeim erfíðari að nema, og menn aptur á hinn bóginn aðgæta fátækt lands vors og hversu ókljúfandi kostnaður það er fyrir flestalla hær, að sigla til að taka hið fullkomna próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, þá mega menn gánga að því vísu, að svo muni fara hær eptir, sem híngað til hefur verið, að eigi muni ávallt júrfrískir kándídatar, er lært hafa lög við háskólann í Kaupmannahöfn, sækja um hverja sýsluna hær á landi, þegar hún losnar. Á þessu verður eingan veginn ráðin bót með því, þó danskir júrfrískir kándídatar yrðu feingnir til að fara út híngað, með að heita þeim betri embættum í Danmörku, þegar þeir væru búnir að vera hær nokkur ár; því það er einúngis þá fyrst, þegar þeir eru búnir að vera hær nokkur ár, sem menn geta vænzt, að þeir nokkurn veginn sèu orðnir kunnir landsháttum hær og landsvenju og landsins sèrskildu löggjöf, og því orðnir fullfærir til að vera hær embættismenn, en það væri með öllu ósanngjarnt og órættlátt, að svipta landið þeim einmitt þá, þegar menn fyrst gætu vænzt, að mega fara að hafa þeirra fullu not, til þess aptur að láta híngað koma í þeirra stað aðra, er eins lítið þekkту hær til með fyrsta, en sem aptur færu, þegar þeir færu að þekkja til landsins.

Þegar nú á einn bóginn er gætt að því, hversu réttarvenjur hær á landi og löggjöfin fyrir Ísland er í ýmsum greinum ólík löggjöfnni fyrir Danmörku, bæði að upprunanum til, þar hún hefur sína eigin sögu (er vèr álítum svo merka, að hún fyllilega verðskuldi, að hún einhverstaðar væri kennd, í hið minnsta íslenzkum lögfræðingacfnum), og eins hlýtur ávallt að vera það nokkuð vegna þess, að landsháttum og lugarfari manna hær er nokkuð öðruvísi varið, en í Danmörku, og þegar menn aptur á hinn bóginn gæta að því, að það virðist, sem menn hær á landi hafi fulla heimtíngu á

því, að það ekki sé gjört þeim svo örðugt, að ná þeirri menntun, er útkrefst til þess, að geta feingið embætti hér á landi, að það sé með öllu því nær ókljúfandi kostnaður fyrir þá, er ávallt hlýtur að vera það, meir eða minna, ef þeir eiga að sækja alla menntun sína til annara landa, eða háskólans í Kaupmannahöfn, þá virðist það með öllu nauðsynlegt, að stofnsetja hér á landi lögfræðinga-skóla (*en høiere Dannelses- Anstalt for vordende juridiske Embedsmænd i Island*), hvar þeim, er útskrifuðust úr latínuskólanum og búa vildu sig undir lögfræðingaembætti hér á landi, væri kennt bæði heim- spekileg lögfræði (*Rets- Philosophie v. Naturret*), og líka íslenzk lög og réttur, eins og þessi embættismannaefni og ættu að taka próf í forspjallsvísindum, áður en þeir tækju embættispróf við lögfræðingaskólann.

Tveir kennendur gætu hæglega lesið í 3 ár yfir það, sem nema þyrfti í þessum skóla, og það er vor fullkominasta sannfæring, að þeir menn, er nytu þar kennslu á fyr tæðan hátt, yrðu langtum hafari til að geta orðið hér sýslumenn á eptir, en þó þeir hefðu að eins numið það, er eptir löggjöfinni útkrefst til þess, að geta tekið hið ófullkomna próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, og að stjórnin því óhult gæti falið þeim á hendur þau embætti, því bæði hefðu þeir vísindalega menntun, er löggjöfin ekki krefur að danskir jústistar skuli hafa, og eins gætu þeir náð langtum betri þekkingu á hinum gildandi rétti hér, en hinum er auðið að ná þar. Kostnaðurinn til að afla sér þessarar menntunar yrði ekki meiri, en svo, að hann yrði kljúfanlegur fyrir marga (þar hann varla yrði meira, en svo sem 600 rdd.), sem alls ekki gætu klofið þann kostnað, er útkrefst til að sigla á háskólann í Kaupmannahöfn og taka þar embættispróf.

Hversu íslenzk lögfræði mundi vinna við slíka kennslu, hversu langtum réttari hugmyndir um skyldur og réttindi manna mundu útbreiðast um landið jafnvel meðal alþýðu, en sem nú drottnar, því meðal annars mundu margir efnagóðir bændur láta sonu sína ganga á þenna skóla, þó þeir ekki ættu að fá embætti á eptir, og hversu heillarfík áhrif þetta aptur gegnum alþingið mundi hafa á löggjöfina, virðist að megi liggja í augum uppi.

Hvað nú kostnaðinn við nefndan lögfræðingaskóla snertir, þá ætlum vèr, að hann í hið minnsta fyrst um sinn ekki þyrfti að vera meiri en varla 2½ þúsund ríkisdalir um árið, eða til forstöðumanns skólans 1250 og hins kennarans 800 dalir, og svo sem 400 dalir til

leigu eptir hús það, er fyrirlestrarnir væru haldnir í, til bókakaupa og annara útgjalda, er að skólanum lytu, því menn hafa nú feingið kennara í forspjallsvísindum við prestaskólann, er móti lítilfjörlegri þóknun mundi og taka að sèr kennsluna í þessum vísindagreinum á lagaskólanum, einkum þar kennslan gæti orðið samfara fyrir hvortveggja, bæði guðfræðingaefnin og lögfræðingaefnin.

Kostnaðurinn yrði og talsvert minni við það, ef þeir, sem í yfirdóminum eru, vildu mót sanngjarnri borgun kenna svo á lagaskólanum, að þar þyrfti ekki nema einn kennara.

Þessi kostnaður, að koma upp lagaskóla hér á landi, er nú í sjálfu sèr þannig harðla lítill og ekkert að reikna í samanburði við hið góða fyrir landið, er menn mega vænta sèr af slíkum skóla, eins og hann og, sem vèr höfum fyr sýnt, er með öllu nauðsynlegur, ef menn eiga að geta verið vissir um, að fá hæfilega menn til lögfræðingaembætta þeirra, sem eru hér á landi.

Vèr erum því fullkomlega sannfærðir um, að stjórnin ekki muni láta fyr nefndan kostnað fæla sig frá, að stofna hér á landi hinn umrædda lagaskóla; en skyldi kostnaður þessi mót von vorri samt ekki fást greiddur úr ríkissjóðnum, og lagaskólinn þannig ekki komast á, nema landið vilji bera hann sjálft, þá álitum vèr, að þetta sè svo mikilvægt málefni fyrir landið, að það sè fyllilega tilvinnandi; en þá yrði alþingið að fá leyfi til, að mega í hvert skipti, sem það væri saman komið, ákveða upphæð kostnaðarins fyrir hin næstu tvö þá í hönd farandi ár, og eins til að jafna kostnaði þeim niður á landið á þann hátt, er það mætti álíta hentugast.

Af öllum fyr tæðum ástæðum er það þannig samhuga álit vort, að alþingi nú allraþegnsamlegast ætti að biðja vorn allramildasta konúng um:

1. Að tilskipun 26. janúar 1821, 15. grein sè úr lögum numin, að svo miklu leyti sem hún ákveður, að hinir dönsku lögfræðingar geti orðið sýslumenn á Íslandi, svo að sýslumannaembættin hér á landi ekki verði veitt neinum, sem eptirleiðis les dönsk lög, og að í stað þess verði sem allrafyrst settur kennsluskóli í Reykjavík handa lögfræðingaefnum (ö: *höiere Dannelses- Anstalt for vordende juridiske Embedsmænd i Island*), er áður hafi lokið burtfararprófi við hinn lærða skóla, og einnig taki próf í forspjallsvísindum einhvern tíma, áður en þeir taki embættispróf við skóla þenna. Í skólanum verði veitt kennsla í heimspekilegri lögfræði og íslenskum lögum og rætti.

2. Að lögfræðingar þeir, sem þar tækju embættispróf og reyndust vel hæfir, öðluðust rétt til að geta feingið lögfræðingaembætti (*juridiske Embeder*) hér á landi, og sè gjörður líkur munur á rétti þessara lögfræðinga og hinna, sem tekið hafa fullkomið próf í lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, eins og er á guðfræðingum frá prestaskólanum og frá tæðum háskóla.
3. Að kostnaðurinn til fyr tæðs lagaskóla verði greiddur úr ríkissjóðnum, eður, fáist það ekki, að alþingi megi þá veitast réttur til að ákveða upphæð kostnaðar þessa, í hvert skipti og það kemur saman, fyrir hin næstu þá í hönd farandi tvö ár, og jafna kostnaði þeim svo niður á landið á þann hátt, er það fyndi hentugast, og að stjórnin síðan hlutaðist um, að heimta hann ár hvert, og að hann verði útborgaður hlutaðeigendum.

Reykjavík, 16. dag júlímánaðar 1855.

P. Pétursson, J. Pétursson, Jón Guðmundsson. P. Sigurðsson
formaður. framsögumaður.

E. Ó. Kúld.

Framsögumaður: Eg hef nú eingu við þetta nefndarálit að bæta, fyr en eg heyri ræður manna um það, ef þær þá gefa mèr tilefni til að svara.

P. Jónassen: Eg lét í ljósi, þegar þetta mál kom til fyrstu undirbúningsumræðu hér á þinginu, að stofnun sú, sem hér ræðir um, mundi naumast svara kostnaði, af því mjög fáir mundu ganga í skóla þenna bæði vegna þess, að ekki væru nema í mesta lagi 20 embætti í landinu, sem þeir, er geingju í skólann og þar undir próf, gætu sókt um, og af því það væri svo margt, er hlynnti að því, að úngir menn, sem vildu læra lög, færu í því skyni heldur til Kaupmannahafnarháskóla. Þessari skoðun minni hef eg ekki breytt við það upplesna nefndarálit, þó það sè vel og rækilega samið. Eg játa að vísu, að, ef lagaskóli kæmist hér á, kynni lagakennslan, ef til vill, í sumum greinum að geta orðið öllu hagfelldari fyrir Íslendinga en hún nú kann að vera við háskólann í Höfn, en á hinn bóginn get eg ekki gjört eins lítið úr lagakennslunni við háskólann, eins og mèr virðist nefndin hafa gjört.

Að minnsta kosti þekki eg af eigin reynslu, að tekið var fram í lagakennslunni við háskólann allt það, sem sèrstaklegt er fyrir Ísland. Eg tek til dæmis reglurnar í tilskipun frá 15. ág. 1832, og þetta sýnist mèr nefndin sjálf sanni með mèr, er hún segir, að margir okkar ágætustu og menntuðustu embættismenn hafi verið og sèu danskir júríst-

ar. Eg skal nú ekki bera neitt á móti þessu eða fara leiðra fram í þetta atriði, en hitt skal eg leyfa mér að taka fram, að það er ekki eins mikið djúp staðfest milli hinna dönsku og íslensku laga, eins og mér virðist nefndin ætla. Það vita þó allir, sem skyn bera á þetta mál, að hin íslenska löggjöf er í öllum hennar aðalatriðum samkvæm hinni dönsku löggjöf. Þannig er sættalöggjöfin hin sama og *Proces*-löggjöfin, húsrétturinn, erfðarétturinn og sakamálaögin yfir höfuð þau sömu og í Danmörku. Landsleigubálgur og rekabálgur er það einasta verulega atriði, sem er frábrugðið, en í þessum greinum átta hlutaðeigendur sig án mikillar fyrirhafnar á skömmum tíma. Að því leyti þessi mismunur á Íslands- og Danmerkur-lögum hér á að mæla fram með lagaskólanum get eg fyrir mitt leyti ekki gjört mikið úr honum, allrasízt svo mikið, að nauðsyn beri til, einmitt þess vegna að stofna sérstakan lagakennslu-skóla á Íslandi. Það helzta, sem í mínum augum mælir fram með lagaskólanum, er það, að ef hann kenist á, þá dettur úr sögunni ákvörðunin í 15. greininni í tilskipun af 1821, að danskir jústistar geti, þegar þörf sé á því, orðið sýslumenn og dómara á Íslandi; þessi ákvörðun hefur mér ætíð þókt óviðkunnanleg, og það því heldur, sem danskir jústistar yfir höfuð ekki hafa í Danmörku neina skólamenntun (því það er sérstaklegt fyrir Ísland, að flestir af þeim, sem hëðan hafa farið utan og orðið danskir jústistar, hafa verið skólageingnir menn), og því hefur þessi ákvörðun feingið á sig þann blæ, að það þurfi töluvert minni menntun til þess að vera dómari í Íslandi, en annarstaðar í ríkinu; en stjórninni gekk þó raunar ekki það til, heldur hélt hún, að sýslumannaembættin hërna væru sum svo inntektalítil, að einginn latínskúri jústisti mundi vilja sækja um þau. Þessi ákvörðun yrði nú að falla í burtu, ef lagaskólinn kæmist á, því í hann eiga einúngis að gánga þeir, sem feingið hafa reglulega skólamenntun, og það mælir í mínum augum, eins og eg áðan sagði, mest fram með uppástúngunni, því þessi ákvörðun ætti, að mér virðist, eptirleiðis að verða numin úr lögum. En svo að eg snúi mér aptur að uppástúngunni, treysti eg því að vísu, að stjórnin muni styrkja oss til að koma þessari hër umræddu uppástúngu á fót, ef hún aðhyllist að öðru leyti þá skoðun, að hún sé oss nauðsynleg, en þó þannig, að vër stöndum sjálfir af henni allan verulegan kostnað; en þá efst eg um, að þjóðin mundi verða fús á að greiða hann, og eg er miklu fremur hræddur um, að henni mundi þykja honum betur varið til einhvers annars, og það er líka nú sannfæring, því eg sé einga

verulega nauðsyn til þess, að koma hér upp lagaskóla, og er liræddur um, að hann, þó hann kæmist upp, ekki mundi verða hér að nokkru verulegu gagni, en þá væri of mikið lagt í sölurnar.

Framsögumaður: Hinn 3. konúngkjörni þingmaður var nefndinni öldungis samdóma í því, að stofnunin væri þenjanleg og hagkvæm fyrir landið, og eins í því, að 15. gr. í tilskipun 1821 sè ekki góð, þar sem hún bannar hinum svo nefndu dönsku jústum að komast að dómaraembætti í Danmörku, en leyfir þeim aðgáng að sýslumannaembættum hér, og þessari grein tilskipunarinnar vill hann líka breyta. Það, sem hann hafði helzt á móti nefndarálitinu, var, að honum fannst það gjöra of lítið úr lagalegri þekkíngu hinna dönsku jústanna í samanburði við lagaþekkíngu latínsku jústanna, og sè svo, þá hefur það verið miður orðað, en skyldi, í nefndarálitinu, því nefndin ætlaði ekki að gjöra lítið úr þeirri þekkíngu. En hvað þessa dönsku jústanna snertir, þá eru það opt ómenntaðir bændasynir utan af landinu í Danmörk, sem ekki þurfa að kunna nema lítið eitt í þýzku, landafræði, sögu og stærðafræði, og lesa síðan þau lög, sem eru fyrir Danmörku. Þegar löggjöfin er nú svona lín við þá, þá er rétt, að þeim er neitað um dómaraembætti í Danmörk, en þá er þó undarlegt að leyfa þeim aðgáng að sýslumannaembættum hér á landi. Stjórnin hefur án efa gjört þetta af því, að hún hefur þegar sèð fram á, að hingað mundu annars ekki fást nógu margir í embættin, því fáir mundu verða til að sækja um þau. Það hjálpar nú ekki, að nema þessa grein úr lögum, ef ekkert er sett í staðinn, því niðurstaðan yrði sú sama, að stjórnin mundi neyðast til eins fyrir því, að veita dönskum jústum sýslumannaembættin hér, þegar aðrir ekki feingjust. En kæmist lagaskólinn hér á, þá yrði án efa bætt úr þessari fæð, því þá mundu allt af verða til nógu margir í embættin. Það, sem þingmaðurinn annars helzt hafði móti stofnuninni, var, að stjórnin mundi ekki vilja leggja fè til að koma henni upp; það veit eg nú ekki. Eg ímynda mér, að stjórnin mundi þó líklega gefa Íslendingum sama rétt og öðrum þegnum sínum viðvíkjandi þessu, og setja ekki þessa dönsku jústanna í embætti hér. En ef hún vildi nú ekki veita þetta, þá mundi hún þó veita það, að landið feingi sjálft að bera þenna skóla, og eg þori að segja, að Íslendingar vildu einga stofnun heldur bera, en þessa, því bæði hafa þeir verið og eru enn svo mjög mikið fyrir lög, og það fremur mörgum þjóðum öðrum.

P. Sveinbjörnsson: Mér sýnist eins og það sè tvenns konar efni í nefndarálitinu, 1. að taka það úr lögum, að danskir jústar

fái hær embætti, og 2. það, að stofna hær lagaskóla. Eg er nú ekki á móti hinu fyrra atriðinu, en eg held, að því megi hjálpa við með því að bæta þar inn í: „einginn, sem ekki hefði feingið fullkomna skólamenntun“, því þá væru hinir útilokaðir, þeir ómenntuðu. En hvað þessa stóru stofnun snertir, þá er eg henni öldungis mótfallinn. Eg ímynda mér varla, að bændur vilji láta jafna á sig árlega einum 7000 rdl. samhliða alþingistollinum annaðhvort ár, til að halda við stofnun, sem 1 eða 2 embættismaðnaefni kann ske kæmu frá á ári, og sem þó geingju síður að embættum, en hinir, sem siglt hefðu. Eg vil biðja þingmenn að yfirvega, hvort vert væri að jafna þessu niður á landsmenn samhliða þeim 7000 rdd., sem alþing kostar. Hvað hið fyrra atriðið snertir, þá áskil eg mér breytingaratkvæði á þá leið, „að einungis skólageingnir danskir juristar fá hær embætti“, og viðvikjandi hinu síðara atriði áskil eg mér rétt til að bera upp breytingaratkvæði, ef eg vil.

Konungsfulltrúi: Eg skal ekki verða fjölorður um þetta nefndarálit; því þó eg nú færi að ræða ítarlega hin einstöku uppástúnguatriði þess, hverjum eg ekki er samdóma, þá er eg hræddur um, að mönnum yrði úr minni liðnar athugasemdir mínar, þegar málið kemur til atkvæðagreiðslu. Eg skal þá að eins taka það fyrst fram, að skoðun mín á þessu nefndaráli er öldungis hin sama og hins háttvirta 1. konúngkjörna þingmanns; og hvað kostnaðinn til slíks skóla snertir, þá er eg viss um, að þó hann má ske næmi ekki fullum 7000 rdd. á ári hverju, eins og hinn háttvirta þingmaður hélt, þá mundi hann verða miklu hærri en nefndin hefur getið til; eg er líka hræddur um, að stofnun þessi yrði landinu ekki svo nýtsöm, eins og menn ætla, því eg held, að lögfræðinni hjá okkur mundi fara aptur, en ekki fram, ef hana ætti að kenna einungis við þenna skóla, sem hær er stúngið upp á, en hætta ætti að kenna hana Íslendingum við Kaupmannahafnarháskóla; því sú raun mundi gefast, að ekki feingist að þessum skóla eins lærðir og fullkomnir kennarar, eins og lögfræðiskennendur háskólans eru, en ávallt hefur reynslan sýnt, að ávextir kennslunnar eru undir því komnir, hve vel menntaðir og fullkomnir kennendurnir eru. Sú eina tilbreyting á hinu núverandi löggjöf og kennslumáta, sem eg álit æskilega, er sú, að aðrir danskir lögfræðingar feingju ei sýslumannaembætti á Íslandi, en þeir, sem tekið hafa burtfararpróf annaðhvort við skólann í Reykjavík, eða einhvern lærðan skóla í Danmörku; og að við háskólann yrði kennd Íslands sérstaklegu lög og íslensk réttarsaga.

En það var einkum 3. uppástúnguatriði nefndarálitsins, sem eg vildi leiða þingsins athuga að. Þar er fyrst beðið um, að alþingi megi fá rétt til að ákveða upphæð kostnaðarins til lögfræðingaskólans. Þetta er nú nokkuð tvírætt, því eg fyrir mitt leyti er í efa um, hvort nefndin með því meinar, að þingið skuli gjöra áætlun (*Budget*) til skólakostnaðarins, og þá á þetta mjög illa við, því það verður eptir eðli sínu ætíð að vera ætlunarverk skólastjórnarinnar, að gjöra þvílíka áætlun; ellegar nefndin hefur ætlað þinginu rétt til að samþykkja eða gefa leyfi sitt til, hvað mikill kostnaður skyldi ganga til skólans; en þetta kemur ekki heldur betur við, því með því hefur nefndin eins og viljað smeygja inn „*Skattebevillingsret*“ fyrir þingið í þessari einstöku grein af útgjöldum landsins. En nú kemur það, sem að minni hyggju er það mest ísjárverða við þetta uppástúnguatriði, þar sem nefndin ætlar alþingi að jafna skólakostnaðinum niður á landið, *á þann hátt, er það fyndi hentugast*. Hér er nú ekkert tiltekið um það, eptir hverjum gjaldstofni kostnaðurinn skuli jafnast niður, hvort hann á að leggjast á sem efnaskattur eða tekjuskattur eða atvinnuskattur, eða hvort hann á að jafnast niður eptir eintómri velþóknun alþingis í hvert skipti. Þessa uppástúngu, sem svona er löguð, get eg til að stjórnin ekki verði fús á að samþykkja, og eg gezka líka á, að skattgjaldendur lands vors muni hugsa sig nokkuð um, áður en þeir aðhyllast hana. Eg held því, að það yrðu hin beztu afdrif, sem þetta nefndarálit gæti feingið, ef einhver þingmanna vildi taka sér við það breytingaratkvæði í þá stefnu, sem eg og hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður höfum bent til, en hafna því að öðru leyti.

P. Pétursson: Hér hafa nú heyrzt svo margar menntaðar og merkilegar raddir móti nefndarálitinu, að eg sé það fyrirfram, að það muni ekki eiga hér lángan aldur, ef svo fer, sem þær hafa farið fram á. Framsögumaður hefur þegar svarað tölu hins heiðraða 3. konúngkjörna þingmanns. Þessi heiðraði þingmaður var hræddur um, að fáir mundu sækja skóla þenna, en eg gjöri ekki mikið úr þeim ótta, og það því síður, sem hinn sami heiðraði þingmaður hefur áður látið í ljósi viðlíka ótta fyrir öðrum stofnunum hér, t. a. m. prestaskólanum, og sá ótti hans hefur þó enn ekki ræzt. Prestaköllin eru að sönnu fleiri, en lagamannaembættin, en þess ber að gæta, að hér lesa fleiri lög, en að tiltölu eptir embættafjöldanum, og þar að auki er það almenn ósk, að dómendum verði fjölgað við landsyfirrættinn, og að þar verði settir málsfærslumenn. Eg skil

ekki í, að menn mundu nú hætta að nema lög fyrir það, þó þeir ættu kost á að gjöra það heima í landinu sjálfu, og eg ímynda mér, að menntunin í landinu sjálfu yrði þó ætíð eðlilegri, heldur en sú, sem fæst við háskólann í Kaupmannahöfn, hversu mikil og góð sem hún annars kann að vera þar. Það er ekki mitt að dæma um muninn á hinn dönsku og íslenzku löggjöf, en þó held eg, að hin íslenzku lög, að svo miklu leyti sem þau eru byggð á Jónsbók, sèu frábrugðin hinum dönsku, og eins munu þau vera þeim frábrugðin, síðan alþing komst aptur á. Að íslenzk og dönsk lög hafa svo leingi verið rugluð saman, held eg ekki geti verið ástæða móti menntunarstofnun þessari. Eg veit vel, að hær er lítil auðlegð, og það er hægt að fæla menn frá, að setja á fót nýjar stofnanir, þegar þeim er bent á mörg þúsund ríkisdala gjöld á ári hverju. En samt vona eg, að þingmenn láti sèr þetta ekki í augum vaxa, því þetta er að eins varaupphátunga nefndarinnar, ef hitt ekki feingist, að stjórnin vildi leggja nokkurt fè til stofnunarinnar af ríkissjóðnum. Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður sagði, að kostnaðurinn, sem alþing þyrfti að jafna niður á landið, mundi verða 7—8 þúsundir dala, en hann færði eingin rök fyrir, að áætlun nefndarinnar væri of lág, og eptir henni yrði það ekki meira en 5000 rdl., eða 2500 rdl. á ári. Eg játa, að upphátunga hins læstvirta *konúngsfulltrúa* og hins heiðraða 1. konúngkjörna þingmanns er betri en ekki neitt, en þó mundi hún hvergi nærri bæta úr þörfum landsmanna í þessu efni. Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður stakk upp á, að hær skyldi einginn geta orðið sýslumaður, nema sá, sem væri skólageinginn, og er það gott, að því leyti sem það mundi bægja dönskum og yfir höfuð ómenntuðum jústum frá embættum þessum, einkum þeim, sem frá Danmörk eru. En þá gæti vel farið svo, að of fáir yrðu til sýsluembættanna hær á landi, því það er ósagt, hversu margir Íslendingar, sem feingið hefðu skólamenntun, mundu sigla til þess að taka próf í dönskum lögum, eða verða danskir jústar. Hinn læstvirti *konúngsfulltrúi* óskaði, að íslenzk lög yrðu kennd fremur en áður við háskólann, en eptir minni skoðun á innlendra menntun kæmist þessi kennsla ekki í neinn samjöfnuð við hana. Þeir, sem þar kenna, eru menn, sem hafa allan sinn aldur lagt stund á annara þjóða lög, en vor, og lögfræði yfir höfuð, svo það liggur í augum uppi, að þeim mundi veita óhægar að setja sig inn í hin íslenzku lög, en mönnum, sem einatt feingjust við þau í landinu sjálfu, og þeim mundi, ef til vill, þykja það

leiðinlegt verk. Eg get því ekki gjört mér slíka von, sem hinn hæstvirti *konungsfulltrúi*, um hinn gleðilega árángur af þessari uppástúngu, hversu álitleg sem hún annars kann að vera í sjálfri sér. Eg hef þá trú, að stofnanir í landinu sjálfu séu hverju landi hollastar, og það þó þær séu ófullkomnar í fyrstunni. Það hefði verið annað mál, ef nefndin hefði farið fram á, að banna mönnum siglingar til háskólans, en það er ekki, og slíkt getur eingum dottið í hug; það er gott, að sumir sigli, sem hafa til þess gáfur og efni, einkum ef þeir á eptir verja menntun síni landinu til gagns, annaðhvort við slíka stofnun, sem hér ræðir um, eða á annan hátt. Menn hafa látið hér í ljósi mikið vantraust á stjórninni í tilliti til fjárufláta. Eg get ekki verið því að öllu leyti samdóma, þar sem þessir menn bera sama vantraust til hennar í öllum málum. Mér finnst mikið munur á, hver stofnuin er, og eg get ekki skilið í öðru, en hún leggi fê til lyrrar þeirrar þarflegrar menntunarstofnunar hjá oss, sem hún sér að er svo einstaklegs eðlis, að áhugi landsmanna yfir höfuð geti varla verið vaknaður á því efni, eða ef kraptar landsins eru ekki færir um að bera hana. Eg held því, að ef stjórnin álitur þessa stofnun þarflega hér, þá muni hún leggja fê til að koma henni upp, og eg hef reynsluna fyrir mér í þessu. Eg er ekki svo hverflyndur, að eg kasti frá mér margra ára reynslu við hinn fyrsta vindblæ, sem ætlar að feykja henni burt, og eg er viss um, að ríkisþing Dana mundi ekki heldur verða á móti oss í þessu, ef stjórnin áleti það nauðsyn að styrkja oss með fê; því ríkisþingið hefur ekki reynzt oss svo áður.

P. Sveinbjörnsson: Mér skildist svo, sem hinum heiðraða 4. konúngkjörna þingmanni þætti eg hafa tekið til of stóra summu áðan, þegar eg nefndi 7000 rdl. Það getur vel verið, að eg hafi ekki hitt á það rétta, en það veit eg með vissu, að útgjöldin hafa jafnan orðið hálfu meiri, en ætlazt hefur verið á við slíkar stofnanir, þegar þær eru komnar á, og það mundi einnig fara svo hér, þegar búið væri að útvega hús og kennara og allt, sem til þyrfti. Það þarf ekki heldur að byggja upp á landsyfírréttinn í þessu, því eg segi fyrir mig, að eg tæki alls eingan þátt í kennslu við skóla þenna, þó til kæmi, hvað sem meðdómendur mínir kynnu að gjöra; það læt eg ósagt, en eg hef nóg annað að sýsla. Eg er því handviss um, að kostnaðurinn við skóla þenna, með 2 kennurum, yrði 7000 rdl. á ári, en eg ætlaði öldúngis ekki að setja þá 7000 rdl. sem grýlu fyrir þingmenn; það hefur nefndin sjálf gjört, þar sem hún

gjörir ráð fyrir, að kostnaðurinn falli á landið. Og hversu sem von hins heiðraða þingmanns er sterk í þessu efni, þá er mín von veik um það, að stjórnin leggi hær fê til, heldur þvert á móti láti jafna því á landið, og ber eg þó, ef til vill, ekki minna traust til stjórnarinnar en hann, þó eg í núverandi krúgumstæðum ætli, að hún muni fara svona að. Eg ætla ekki að tala um 2. uppástúngu nefndarinnar, því hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* hefur sýnt, hvað rétt hún mundi vera.

Framsögumaður: Þó það væri gjört að lögum, að danskir jústistar skyldu vera útskrifaðir úr skóla til þess að ná embættum hér, þá mundi sú ákvörðun hafa litla þýðingu, þegar til stykkisins kæmi. Allir danskir menn, skólageingnir, sem færu til háskólans að nema lög, mundu heldur velja latínsk lög, en dönsk, þar þeir við það feingju aðgáang að öllum embættum þar; og það eru eingin líkindi til, að neinn danskur stúdent færi að taka danskt-júrídiskt examen til þess að geta orðið embættismaður hér. Þetta, að leyfa dönskum jústistum að fá hér sýslumannaembætti, ætti þá að verða hvöt fyrir íslenskum stúdenta til að lesa dönsk lög, er ekki vildu taka hið fullkomna próf í lögum; en þar mundi verða sama ofan á, að þeir mundu heldur lesa latínsk lög en dönsk, úr því þeir væru komnir til háskólans; því kostnaðurinn yrði þeim ekki svo miklu meiri fyrir það; en réttur latínsku jústistanna til embætta bæði í Danmörku og eins hér á landi svo langtum meiri, en dönsku jústistanna. Eg ímynda mér því, að, þó þessu væri bætt inn í löggjöfina, er hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður stakk upp á, þá mundi það ekki bæta úr, og fæðin á duglegum lögfræðingum til lögfræðingaembætta hær á landi mundi verða hin sama fyrir því. Stjórnin mundi þá, eins eptir sem áður, neyðast til að setja húngað danska jústista, þó þeir væru ekki skólageingnir, til þess embættin væru þó ekki auð. Þar sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* talaði um, að það væri æskilegt, að íslensk lög yrðu kennd meir en áður við háskólann, þá væri það að vísu gott, en það mundi þó ekki stöða mikið, því, ef latínskir jústistar ættu að taka próf í þeim að auki hins latínska júrídiska prófs, þá mundu þeir sneiða hjá að bæta því á sig, og svo kæmi allt í sama staðinn niður, að veita yrði þeim embættin hær eins fyrir því, þó þeir ekki hefðu tekið þvílíkt próf. En að lagamenntun færi hær á landi aptur, ef lagaskóli kæmist hær á fót, það skil eg ekki; að minnsta kosti mundi henni fara fram í öllum íslenskum lögum. Það skyldi vera í náttúrurætti, sem henni

ekki færi fram, og skil eg þó ekki í því; því menn hafa til ágætar bækur í honum, og sá, sem kenndi hann, mundi útvega sér slíkar bækur, og góður kennari getur mikið. Og þó prófessórnir við háskólann séu víst ágæta vel að sér í alls konar lögfræði, þá verða þó ekki allir lærisveinar þeirra þeirra líkar; meiri menntun fá þeir ekki hjá þeim, en þá, sem útleimtist til þess, að geta tekið examen. Þar er og margt það kennt, sem hér á ekki við, t. a. m. „*dansk Landboret*“, og eins ýmislegt í prócessinum, sem embættismenn hér ekki þurfa að vita, en í íslenskum landbúnaðarlögum og verzlunarlögum vorum er þar eingin kennsla. Það er auðvitað, að það er æfinlega fróðleikur fyrir vísindamanninn, að vita hið sérstaklega í löggjöf Dana, þó það ekki gildi hér, og eins að kynna sér annara þjóða lög, en embættismaðurinn hér þarf þessa þó ekki. 2. uppástúnga nefndarinnar er einungis til vara; því hún vonar, að peníngarnir fáiist úr ríkissjóðnum. En fáiist þeir ekki, þá held nefndin, að landsmenn sjálfir mundu vilja standa kostnaðinn af þessum skóla, því, þó hann kosti talsvert, er það aðgættandi, að peníngarnir fara ekki út úr landinu, heldur renna inn í það aptur. Að sigla kostar mikið, og er fáum fært sökum efnaleysis. Eg skil ekki heldur, að það eigi neitt skylt við „*Skattebevillingsret*“, þó alþíng mætti jafna þessu fê á landið, sem er svona fyrir eina sérstaklega stofnun.

P. Pétursson: Eg vil bæta því við það, sem framsögumaður nú mælti, að peníngarnir ryunu inn í landið aptur, að eg álit það hag fyrir landið, ef þessi stofnun kæmist hér á, því auk þess sem fêð rynni inn í landið aptur, í stað þess að fara út úr því, eins og það fê, sem eytt er til bóknáms í Kaupmannahöfn, þá sparast hér líka mikið. Einginn mun brúka minna í Kaupmannahöfn, ef hann er þar við bóknám og ætlar að verða „danskur“ lögfræðingur, en 1000 til 1200 rdl., en við þessa stofnun ætlar nefndin að maður verði 3 ár, og þurfi 200 rdl. um árið, svo það yrði alls 600 rdl., sem hver eyddi, og er þá helmingur, eða þar um bil, sparaður fyrir hvern. Það var tekið hér fram við inngágsunmræðuna, og eg ætla af einum þíngmanni af bændastètt, að það væri eptirtektavert, að bænarskráin kæmi frá þeim Íslendingum, sem nú eru að lesa lög í Kaupmannahöfn. Mèr finnst þessi ástæða svo merkileg, að eg vil rifja hana upp aptur fyrir þíngmönnum, því biðjendum þessum má þó vera kunnugt um kosti og ókosti á lagakennslunni við háskólann.

P. Guðmundsson: Eg álit það mjög æskilegt, að þeim, sem

lesa lög við háskólann, gæfist betra tækifæri, en verið hefur, til að nema þar íslensk lög; því það hefur sýnt sig, að þeir híngað til hafa ekki verið fræddir í þeim þar. Þó að eg geti nú ekki aðhyllzt það, að hér sè stofnaður lagaskóli, aðhyllist eg þó grundvallarskoðun nefndarinnar, og áskil mèr rètt til þess breytingaratkvæðis, að kon-úngur verði beðinn um að láta kenna íslensk lög við háskólann í Kaupmannahöfn, svo hver, sem sækti um dómaraembætti hér á landi, hefði áður tekið próf í íslenskum lögum við háskólann í Kaupmannahöfn. Eg skal seinna orða þetta breytingaratkvæði betur; því þetta er einúngis stefnan, sem það á að fara í.

Framsögumaður: Ef þetta próf í íslenskum lögum á að vera viðbót við aðalprófið, sem jústistar nú taka við háskólann, þá er eg hræddur um, að flestir þykist vera búnir að fá nóg, þegar þeir eru orðnir lausir við embættisexamen, og að þeir því slepptu þessu auka-prófi. Það ræki því að hinu sama á endanum, sem nú er, eins fyrir þessu, að, þegar ekki feingjust nógu margir í embættin, þá neyddist stjórnin til að setja híngað danska jústista ómenntaða, er ekkert því-líkt próf hefðu tekið í íslenskum lögum.

P. Guðmundsson: Það væri ósanngirnir að heimta þetta próf af dönskum mönnum yfir höfuð, og það var ekki mín meiníng, en það er eingin ósanngirnir að krefjast þess, að þeir af þeim, sem sækja um dómaraembætti hér á landi, hafi tekið próf í íslenskum lögum, og til þess ætlaðist eg.

P. Pétursson: Eg vil einúngis geta þess, að eg held það yrði nærri því eins mikill kostnaður fyrir stjórnina, að setja kennara í íslenskum lögum við háskólann, eins og að koma hér upp lagaskóla. Kennarinn við háskólann yrði að hafa 16 til 18 hundruð dala í laun, eptir því sem laun slíkra embættismanna nú eru orðin í Danmörku, og eptir 5 ár feingi hann launaviðbót, svo þá yrðu launin kann ske 2000 rdl. Síðan feingi hann aldursviðbót, svo launin yrðu þá, ef til vill, 3000 dala, nema það væri beinlínis tekið fram í fyrst-unni, hve há laun hans mættu verða. Og með þeirri tilhögun geingi fèð, eptir sem áður, allt saman út úr landinu. Eg get því fyrir mitt leyti ekki verið þessari skoðun samþykkur.

St. Jónsson: Því er hreift að biðja um, að danskir jústistar fái ekki aðgáng til sýsluembætta hér á landi framvegis, en mèr fyrir mitt leyti finnst það miklu skipta, hvort maðurinn er innfæddur Ís-lendíngur eða innfæddur danskur maður, þó að menntunin væri hin sama, því menn vita, hvað dönskum mönnum, sem optast, lærist

seint mál okkar til hlítar, og hvaða anmarkar af því leiða, að skilja ekki málið vel, eins og líka hitt, hvað innlend þekkíng í mörgu tilliti er öldúngis nauðsynleg fyrir embættismenn hér á landi. Mèr virðist því að nokkru leyti ísjárvert að bægja innfæddum Íslendingum frá embættum hér, þó þeir hafi ekki geingið í gegnum skóla-lærdóm, ef þeir eru lögfræðingar, eða hafa tekið danskt examen. Dugnaður og réttsýni dómendanna mun opt meira komin undir glöggri þekkíngu bæði laganna og á eðli málanna, og sèr í lagi heilbrigðri skynsemi, heldur en lærdómi í ýmsum öðrum vísindagreinum. Það er margt annað en gáfnaskortur, sem bægir úngum mönnum frá, að gánga í skóla, og opt ná þeir þó talsverðri menntun, eptir að þeir eru orðnir of gamlir til að fá inngaungu í skóla, og geta, ef til vill, orðið eins vel að sèr í lögum, eins og hinir skólageingnu. Mèr kemur því til hugar að taka mèr breytingaratkvæði í þá átt, sem eg hef nú talað um; eg get látið það falla niður, ef það virðist óráðlegt að fara því fram.

Framsögumaður: Íslendingar hafa sama rétt til embætta í Danmörku eins og Danir, og Danir aptur sama rétt hér til embætta og Íslendingar, og þessu má ekki haggja, þar það þar að auki stríðir, ef til vill, móti innfæddrarættinum, og það væri að minnsta kosti rángt, að danskir menn hefðu ei jafnháan rétt til embætta hér á landi, eins og íslenskir menn hafa í Danmörk. Eg verð því að vera á móti breytingaratkvæði þíngmannsins úr Eyjaþjardarsýslu; því eg álít það ekki vera gott eða eiga við.

P. Guðmundsson: Eg verð að álíta breytingaratkvæði þíngmanns Eyfirðinga vel til fallið. En þar sem hinn heiðraði framsögumaður talaði um jafnrætti milli Íslendinga og Dana, þá veit eg ekki dæmi til, að íslenskur maður, sem verið hefur danskur júrísti hafi feingið embætti í Danmörku, en, að danskir menn, sem hafa verið danskir júrístar hafi feingið embætti hér á landi, til þess veit eg, eins og aðrir, mörg dæmi. Jafnrættið hefur því í þessu tilliti ekki verið sem mest.

Framsögumaður: Þetta er ekki öldúngis rétt, sem hinn heiðraði konúngkjörni þíngmaður nú mælti. Danskir menn, sem eru danskir júrístar, geta nú orðið sýslumenn hér, og eins þeir Íslendingar, sem eru danskir júrístar, en eigi geta danskir júrístar, hvorki Danir nè Íslendingar, feingið dómaraembætti í Danmörku. Danir eru því ekkert rétthærri til embætta, hvorki hér nè í Danmörku, en Íslendingar, heldur hafa Íslendingar fullkomið jafnrætti með þeim í þessu tilliti.

St. Jónsson: Eg vildi ekki halla rétti Dana í neinu með því breytingaratkvæði, sem eg talaði um, svo það hlýtur að vera mis-skilningur, ef nokkur hefur tekið það svo. Eg talaði einmitt um, að þetta hefði bæði vegna málsins og margra annara kríngumstæða komið sér vel, ef svo hefði mátt vera, sem eg fór fram á.

Forseti: Af því nú taka ekki fleiri til máls, þá álit eg undirbúningsumræðu þessari lokið, og liggur þá næst fyrir, samkvæmt dagskránni, *málið um vegabætur*.

Nefndarálitid í þessu máli var afhent framsögumanni, *M. Andrés-syni*, og las hann það upp.

Vér hér undirskrifaðir erum af því heiðraða alþingi kosnir í nefnd, til að segja álit okkar um 2 hér með fylgjandi bænarskrár, aðra frá þingmanninum frá Árnessýslu, hina frá þingmanni Mýrasýslu; líta þær báðar að sama efni og fara báðar um það í sömu stefnu og svo að segja jafnlángt áleiðis, nefnilega um breytingu á grundvallarreglunni, sem hínagað til hefur verið lögboðin og viðhöfð við lagfæringu veganna hér á landi, bæði eptir Jónsb. Llb. 44. kapitula og konungsbréfi 29. apríl 1776. Eptir báðum þessum lagabótum hefur hver bóndi í sveitinni verið skyldur til, undir umsjón hreppstjóra, að leggja til mann eða sjálfan sig til að vinna að vegabótum í sveit sinni á ári hverju, en báðar þær nefndinni til handa komnu bænarskrár ætla, að reynslan hafi sýnt, að þessi tilhögun eingan veginn hafi í veganna tilliti komið neinum verulegum endurbótum áleiðis, heldur einmitt verið þeim til fyrirstöðu, og fara þær því fram á, að þessari aðferð, að endurbæta vegina með samvinnu bændanna, framvegis verði sleppt, en að endurbætur veganna eptirleiðis gjörist með leigðum erfðismönnum, sem launað sé af almennum framlögum að gjörðri niðurföfnun.

Eptir að nefndin hefur nú nákvæmlega fhugað þetta efni og rætt það á fleiri nefndarfundum, verður hún eindregið að verða á hinni sömu skoðun og bænarskránnar, því það þykir mega gánga að því vakandi, að skylduvinna almenningsins ekki geti skeð með því fylgi og þeirri samhljóðan, sem vinna þeirra manna, er fyrir launum eiga að gángast, og eingaungu eru teknir til að vinna stöðugt að vissum starfa. Bændanna vinnukraptar, margra hverra, eru svo veikir, að eptir því, sem hínagað til hefur verið, hefur hreppstjórinn sumstaðar mátt þakka fyrir, að fá liðlittinn únglíng eða stelpu í vegabæturnar, hver þá eingu geta afkastað, sem nokkur aflraun er í, mata líka opt

og tíðum verkfæralítill til þess, sem gjörast á. Slíkir verða því ei til annars notaðir, en til að kasta smásteinum úr götustígnum, en til eingra verulegra umbóta á veginum. Heimilisstörf bændanna, einkum á vorum og sumrum, eru líka svo mörg og margbrotin, að flestir geta sæð af þeim vinnukrapti eða verkatíma, sem þeir hafa, sízt á þeim tímum, sem hentastir eru til vegabóta, og þó hreppstjórnin aldrei nema ákveði þann tíma til vegabótaverksins, sem hún ætlar öllum hreppsþúum hentastan, getur hún þó eingan veginn svo ætlazt á um heimilisþarfir allra, að ekki marga vanti, hverjir þá mæta til þessarar skylduvinnu á öðrum tíma, og verður svo í verksins framkvæmd eingin samhljóðun. Þegar enn fremur er litið til þeirrar vegaleingdar, sem margur vegabótarmaður verður sumstaðar að fara, áður hann kemur þángað, hvar verkið á að gjörast, og líka á þann ójöfnuð, sem sú regla, er hingað til hefur verið fylgt, hefur í för með sér, þar sem lík, ef ekki sama, krafa gjörist til einyrkjans, sem til þess, er meiri hefur vinnukraptinn: þá verður það enn ljósara, að full nauðsyn sé til að breyta grundvallarreglu þeirri, er hingað til hefur verið fylgt í þessu efni. Þegar á þessi vandkvæði er litið, og jafnframt á það, að vegabótum hær á landi hefur um svo löngan aldur ekkert miðað áfram; þegar aptur á hinn bóginn er litið til þess, hve miklu hið litla fjallvegafélag fyrir nokkrum árum síðan kom til leiðar með litlum en leigðum vinnukröptum: verður maður ósjálfrátt að komast að þeirri niðurstöðu, að það sé grundvallarreglan, sem hær standi í vegi, og sem því þurfi að breyta.

Eins og nefndin þannig í einu hljóði verður að vera á því, að grundvallarreglunni fyrir vegabótalöggjöfinni eigi, samkvæmt framan-skrifuðu og uppástúngu bænar-skránna, að breyta frá skylduvinnu í greiðslu fjár, er vissulega einnig mundi verða alþýðu miklu lættbærari, en skylduvinnan: eins finnur nefndin fulla ástæðu til, að taka það annað til greina, sem bænar-skrárnar fara fram á, það nefnilega, að laun hinna leigðu vegabótamanna lúkist af öllum þeim búandi mönnum, eða búlausum, sem löglega eiga með sig sjálfir, eptir sanngjarnri niðurfjöfnun fyrir hvern hrepp, eða þá hverja sýslu. Undanþágur frá þessari gjaldskyldu, sem horfir til almennra þarfa, og hverrar tilgáangur er bæði því almenna og hverjum einstökum til gagns, ættu alls eingar að vera, því eins þurfa andlegrar, sem veraldlegar, stöttar menn, eins bóndinn, sem sýslumaðurinn, að nota vegina, og þeir fyrri ekki ætíð sem embættismenn til embættisferða, heldur flestir jafnframt sem bændur til aðdrátta og

annara heimilisþarfa-ferða. Það er líka kunnugt, hvað allar undanþágur eru óþokkasælar, og það ekki einasta á þessum tímum, heldur ávallt. Jafnvel embættismannanefndin var 1839 og 1841 á sama máli, þar $\frac{4}{5}$ partar þeirrar nefndar voru á því, að eingar undanþágur frá vegabótavinnu-skyldunni ættu að eiga sér stað.

Nefndin finnur sér hvorki skylt nè fært að fara leingra fram í þetta áriðandi og umfangsmikla mál; ekki skylt, að því leyti þær bænarskrár, er þingið hefur feingið nefndinni til meðferðar, ekki ná leingra, og ekki fært, að því leyti nefndin hefur það ekki við að styðjast, sem á undan er geingið, málefnum viðvíkjandi, og henni þykir líka ísjárvert, að láta meiningar sínar í ljósi um nákvæmari reglur fyrir sundurgreining veganna, framkvæmd vegabótanna, umsjón á verkinu, niðurfjöfnun og innkröfu tillaganna, með öðru fleiru, því hún vill ekki í þessum efnum grípa fram fyrir hendurnar á þeirri nefnd, er hið heiðraða þing hefur sett til að fhuga konúnglegt „frumvarp til tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi“, undir hverja nefnd, eða þá tilskipun, allar frekari ráðstafanir um þetta efni sýnast eiga að hverfa.

Eptir því áður sagða leyfir nefndin sér að ráða því heiðraða alþingi til að beiðast þess, að hans hátign konúngurinn allramildilegast vildi ákvarða, og gjöra að lögum, á hvern hátt sem honum þóknast:

1. Að skylduvinna bænda við vegabætur framvegis hætti.
2. Að vegabætur allar á Íslandi eptirleiðis gjörist, undir yfirvalda umsjón, af leigðum erfðismönnum.
3. Að laun hinna leigðu erfðismanna líkist af einum og sér hverjum, er löglega á með sig sjálfur, án allrar undanþágu.
4. Að upphæð þessara launa jafnist af yfirvaldinu niður á gjaldendur eptir efnahag þeirra.

Reykjavík, 17. d. júlímánaðar 1855.

M. Andrèsson, J. Hávarðsson. J. Sigurðsson. P. Sveinbjörnsson.
framsögumaður.

P. Guðmundsson,
formaður.

Framsögumaður: Eg hef nú litlu við að bæta um þetta mál, því nefndarálitid tekur það ljóslega fram, sem þörf er á. Aðalatridid er, að fá breytingu á grundvallarreglunum fyrir vegabótar-tilskipuninni, og þær sýndust mönnum standa mest í vegi, og hefur lítid orðid ágeingt með þessum hinum fyrri lögum; og get eg jafnframt tilfært eitt dæmi, þar sem vegabót var gerð í einum hreppi einúngis með tveimur erfðismönnum, og kostaði það ekki meira en

12 eða 14 dali, og höfðu þó aldrei eins verulegar vegabætur verið gerðar áður þar í hreppi. Eg fer nú ekki fleiri orðum um þetta að sinni; þetta er ekki flókið mál, og munu þíngmenn eiga hægt með að átta sig í því; en mikil ánægja væri mér, ef hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* vildi gefa þínginu bendíngar, eins og frá stjórnarinnar sjónarmiði, um þessa breytingu á hinn eldri löggjöf.

Konungsfulltrúi: Eftir ósk framsögumanns get eg af stjórnarinnar hálfu ekki gefið þá umbeðnu upplýsingu, því stjórnin, sem að sínu leyti ekki hefur fundið ástæðu til að leggja fyrir þíngið nokkuð um þetta málefni í þetta skipti, gat ei vitað, hvort þar unni mundi koma þegnleg uppástunga eða ekki í þetta sinn. Hvað aðaluppástungu nefndarinnar snertir, nl. að snúa skyldukvöð alþýðu til að vinna að vegabótum í peningagjald, og láta vinna að þeim af daglaunamönnum, þá hef eg ætíð verið og er enn á þeirri meiníngu, að þetta mundi verða hentugra en sú tilhögun, sem nú er á, að minnsta kosti hvað alla aðalvegi áhrærir. Það einasta, sem þar við kynni að vera athugavert, er það, hvort hér muni vera svo mikil peníngaráð almennt hjá alþýðu, að hún ásamt með öðrum útgjöldum sínum geti greitt gjöldin til vegabótasjóðsins. Eg er, og hef ætíð verið, á því, að eingar undanþágur ættu að vera undan vegabótaskyldunni. Það einasta, sem eg finn athugavert við nefndarálitíð, er 4. uppástunguatriðið, þar sem sagt er, að vegabótakostnaðurinn eigi að niðurfjafnast af yfirvaldinu. En þetta er of óákveðið, því uppástungan lætur menn í óvissu um, hvort meint sé amts- eða sýslu-yfirvaldið. Sé amtsyfirvaldið meint, verður því ómögulegt að jafna niður kostnaðinum, nema ef vera skyldi á sýslurnar; en sé sýslumaðurinn meintur, gæti hann niðurfjafnað kostnaðinum á hreppa sýslunnar, en látið hreppstjórana eða sveitastjórana jafna niður á þá einstöku gjaldendur. Þar sem nefndarálitíð talar um, að jafna niður *eptir efnahag*, þá er þetta ærið óákveðinn gjaldstofn, og nokkuð víðurhlutamikið að leggja jafnvel mikil gjöld á menn eptir öldúngis óvissum gjaldstofni, hvar af flýtur, að gjöld manna í þessari grein verða að greiðast eptir eintómri áætlun, sem hætt er við að verði mjög misjöfn í þeim ýmislegu sveitum og hærudum.

P. Pétursson: Eg ætlaði einmitt að fara í sömu átt, og orð hins hæstvirta *konungsfulltrúa* fóru í, og taka mér breytingaratkvæði í þá stefnu, að í stað „yfirvalda“ yrði sett „sveitastjórn“. Að öðru leyti er eg samþykkur nefndarálitinu; og mér hefur skilizt það svo,

sem nefndin hafi ætlað til, að mál þetta heyrði undir sveitastjórnar-frumvarpið, en ekki hitt, að það væri skylda þeirrar nefndar, sem í það mál hefur verið sett, að gefa nákvæmari reglur um vegabætur.

Framsögumaður: Það kom ekki til af því, að nefndin hefði ekki haft þetta í huga; en hún áleit, að, enn sem komið er, gæti hún ekki talið þær stofnanir, sem ekki eru komnar á fót; en henni virtist þetta mál enn heyra undir sveitastjórnina, og þegar nú jafna skal niður á menn, þá er ekki til annara að taka, en yfirvaldanna, á meðan sveita- sýslu- eða amta-nefndir ekki eru orðnar til.

J. Samsonsson: Ef eg man rétt, þá vill nefndarálitið ekki neinar undanþágur í vegabótakostnaðinum; en hvernig á að jafna þessum kostnaði niður á þá menn, sem hvorki eiga eða ráða fasteigna- eða lausafjár-hundruðum, eða eiga sérlega gjaldstofna, á hverja sé hægt að jafna það niður?

G. Brandsson: Mér skilst þó með tilliti til þess, að sumir menn eru að tala um, að eingin sveitastjórn sé, að þó sé eins konar sveitastjórn til; það eru þó hreppstjórar og prestar; og hverjum er kunnugt um efnahag manna, ef ekki þeim? Þeir geta því jafnað niður á sveitarbúa eptir efnahag þeirra. Grundvallarreglunni er eg samþykkur; en það er einungis eitt, sem eg vildi taka fram í þá átt, nefnilega, að sumstaðar stendur svo á, að menn tíunda ekkert, gjalda ekkert til sveitar, og, hvað fjárútlát snertir, eru til einkis aflögufærir, en geta þó má ske lagt fram verk einhverja stundina. Þetta þyrfti því að takast til greina, og mundi líka verða gjört, enda þó grundvallarregla nefndarinnar yrði yfir höfuð látin gilda.

Framsögumaður: Eg skil ekki í því, að þetta geti verið máli þessu til fyrirstöðu (*G. Brandsson:* Eg sagði það ekki) — því annaðhvort getur maður gert, lagt fê til vegabótanna, eða þá unnið af sér það gjald, sem til þeirra skal greiða, með því að vinna sjálfur, eða þá senda aðra í sinn stað.

P. Sveinbjörnsson: Áhrærandi það, sem talað er um efa um, hver ætti að jafna þessu niður, þá kom sá efi upp hjá nefndinni af þeirri orsök, að hún vissi ei, hvort vegabótunum mundi verða skipt niður eptir hreppum, eða eptir sýslum (á hvern hrepp fyrir sig, og hverja sýslu fyrir sig); hún ímyndaði sér þó heldur, að jöfnunin mundi verða eptir sýslum; því í mörgum hreppum stendur svo á, að þar þarf eingra vegabóta við, en þeir eru þó jafnskyldir til að taka þátt í kostnaði þeim, sem vegabæturnar leiða almennt af sér,

og því hefur nefndin stungið upp á, að öll sýslan tæki jafnan þátt í vegabótunum, eða að sýslumaður jafnaði þeim niður. Þó sumir hreppar þurfi eigi sjálfir vegabóta við, þá þurfa þeir þó eins að nota vegabætur annara hreppa; því er „yfirvald“ tekið til; en *komi* sveitastjórn á, þá heyrir þetta sjálfsagt henni til.

G. Brandsson: Eg er mikið vel ánægður með útskýringu hins 1. konúngkjörna þingmanns; það eru þjóðvegirnir, sem allir hljóta að taka þátt í sameiginlega, en hver sveit verður líkast til að annast sína vegi eins hér eptir, sem hingað til. Þingmaður Árnésinga mis-skildi mig áðan; eg er alls ekki mótfallinn nefndarálitinu, því eg er samþykktur grundvallaratriðum þess, eins og öllum hlýtur að vera ljóst af því, sem eg hef sagt.

Jón Guðmundsson: Eg er samdóma nefndinni í þeim grundvallarreglum, sem hún tekur fram; en mig greinir á við hana í öðru. Nefndin ræður til að biðja konúng um, að ákveða uppástúngu hennar með lögum, svo orðað: „á hvern þann hátt, sem honum þykir best við eiga“. Það má einginn missiklja orð mín svo, sem eg ekki vilji, að vegabótamálið komist sem fyrst í gott horf; en eg finnst ástæðu til að leggja það til, að biðja konúng um, að láta leggja frumvarp um þetta mál fyrir næsta þing, enda þó svo kunni að sýnast, sem þetta heldur tefji fyrir málinu, því eg byggi það ekki einúngis á vafalausum rétti þingsins, eptir alþingistilsk., að mega segja álit sitt um hverja þá lagaákvörðun, sem áhrærir þetta land, heldur líka á nauðsyninni til þess, vegna málefnsins sjálfs; því bæði er það merkilegt og allan almenníng varðandi og mjög margt við það athugavert. En eg láti ekki nefndinni, þó hún nú ekki byggi til neitt beinlínis frumvarp til laga í þessu máli. (*P. Sveinbjörns-son*: Það stóð ekki heldur til), — eg segi það — nei, það stóð ekki til, og þess var ekki að vænta, því nú var hvorki tími til þess nè til þess ætlandi af nefndinni, heldur einúngis til þess, sem hún hefur að vísu gjört, að benda á fáein undirstöðuatriði; en þessi undirstöðuatriði eru ekki svo skýr og glögg, sem eg vildi og þyrfti að vera. Um það leyti, að næsta þing verður haldið, þá veit bæði stjórnin og þingið, hvort sveitastjórn verður komin á, og að því leyti má þá laga mál þetta þar eptir. Eg legg það því til, að sem minnst sé talað um í atriðunum, hvaða völd eigi að hafa umsjón með vegabótunum, og eins vil eg, að 4. uppástunga nefndarinnar falli burtu, en að frumvarp yrði lagt fyrir næsta þing, og áskil eg mér breytíngaratkvæði í þá átt. Eg vil einnig taka það fram, sem hinn

hæstvirti *konungsfulltrúi* líka benti til, að menn verða í þessum atriðum að gera mun á þjóðvegum og vegum innan hreppa; og það eru einkum þjóðvegirnir, sem eg álit nauðsynlegt að sæu lagðir og lagfærðir fyrir ákveðin laun, en vegir innan hreppa, sem ekki eru þjóðvegir, liggi undir hreppastjórnirnar, hvort heldur þær sem eru, eða þær sem verða. Og þó að grundvallarreglan sæ góð, sú sem nefndin hefur tekið, að taka skylduvinnu við vegabætur úr lögum, þá er má ske ísjárvert að gjöra það öldungis undantekningarlaust, og hvort menn vilja heldur kalla það fastheldni við ástæður eða ástæður, þá vil eg, að kostur sæ gefinn á að vinna að vegabótum á aukavegum (sem ekki eru þjóðvegir) innanhrepps, með skylduvinnu, ef hreppstjórnirnar og hreppsþúar kjósa það heldur, og eg vil bæði í þessu og öðru gjöra skýran greinarmun á vegabótunum, byggðan á þeim mismun, sem er, og þarf að vera, á þjóðvegum og innanhreppsvegum; og áskil eg mér breytingaratkvæði í þá stefnu, sem eg nú hef tekið fram.

Framsögumaður: Nefndin vissi það ekki, hvort vinnuskylda kæmi sær betur hær en gjald; hún fann sær heldur eigi skylt að tiltaka smávegi eða gera greinarmun á þjóðvegum og öðrum vegum; og þar að auki hafði hún eigi í höndum það, sem stjórnin hefur, nefnilega athugasemdir yfirvaldanna um veginna. Breytingaratkvæði á særhver heimilt að áskilja sær, og það er bezt, að það geri nú allir, sem vilja.

P. Pétursson: Eg sæ, að eg get sameinað breytingaratkvæði mitt við breytingaratkvæði varaforseta með því að takmarka það til vega í hreppnum; en mér skilst svo, sem margir sæu á móti þeirri reglu, að hver hreppur beri sínar vegabætur út af fyrir sig. Mér virðist þetta þó vera yfir höfuð að tala rétt; því það er undarlegt, að, þar sem náttúran hefur myndað góða vegi, að þetta megi þá ekki vera notagjald þeirra hreppa, því fleiri fara um þá en hreppsþúar einir; en það er auðvitað, að sumstaðar þarf aptur stórkostlegra vegabóta við, og um þess konar undantekningar verður þá sýslumaðurinn eða öll sýslan að sjá.

J. Sigurðsson: Viðvíkjandi því, sem varaforseti hreifði, að það væri hentugra að biðja um frumvarp um þetta efni, en um lög, þá hafði nefndin það fyrir augum, að það væri hentugast, að biðja konung að koma þessu sem hentugast í verk; því hann mundi, hvort sem er, hafa vit á því, hvort ráðlegra væri, að leggja frumvarp fyrir þingið um þetta mál, eða gefa lög. Það er búið að tala um,

hversu jafna skuli þessu niður, og eru allir á því máli, að sveitastjórnin geti það eigi, heldur skuli sýslumaðurinn gera það, eður sýslunefndir, ef þær verða, eða þá jafnvel antinnenn, eða amtsráð, þar sem eru fjallvegir milli sýslna.

P. Sigurðsson: Eg er samdóma nefndinni í aðalatriðum máls þessa; en eg vil einungis geta þess, að eg hef sömu skoðun, og hinn virðulegi varaforseti, að beðið sé um, að vegabótafrumvarp sé lagt fyrir næsta þíng. Þetta yrði þá undirstöðupóstur í frumvarpinu, því, áður það yrði gjört að lögum, þyrfti allt í því að ákveðast ljósar og bætast fleiri umvarðandi athugasemdum, sem nú á ekki við að tala um. Það er uppástúnga nefndarinnar, að allir hreppar taki þátt í vegakostnaði við þjóðvegi sýslu hverrar; nú liggja þjóðvegir ekki yfir alla hreppa í sumum sýslum, en þeir hreppar þurfa þó að gegna miklum vegabótastörfum í hreppnum; og ættu nú allir að taka jafnan þátt í þjóðvegakostnaði eptir efnahag, þá þyrfti að gjöra athugasemdir hér um, og margt fleira.

Ó. Sívertsen: Eg hef hugsað mér að taka mér breytingaratkvæði í þá átt, sem varaforseti og hinn 4. konúngkjörni þíngmaður hafa tiltekið, einkum með því að undanfella 4. uppástúngu nefndarinnar.

G. Brandsson: Áhrærandi það, sem þíngmaður Rángvellínga sagði, þá er eingin uppástúnga komin fram um það, *hversu* jafna skuli niður vegabótunum, heldur eru einungis grundvallarreglurnar teknar fram, og eptir þeim á kostnaður til vegabótanna að jafnast niður eptir efnahag manna.

Framsögumaður: Mér virtist hinn 4. konúngkjörni þíngmaður mæla fram með því, að hver hreppur bæri sínar vegabætur út af fyrir sig, af því náttúran væri þar svo og svo, en það vakir þó allt af fyrir mér, að þetta hljóti að vera jafnara en svo, að hver hreppur annist sína vegi; því annars væri það eins og ef hver jörð annaðist vegina í sínu landi; og nú skyldi þar liggja þjóðvegur um, þá er það ósanngjarnt, að ábúandinn skuli einn vera skyldur að bæta þar um. Hvað 4. uppástúngunni viðvíkur, þá held eg nefndin mundi verða fús á, að breyta henni, eða taka sér breytingaratkvæði eða viðaukaatkvæði, það er, að niðurfjöfnunin á vegabótunum jafnist fyrst niður af sveitastjórninni, þá af sýslustjórninni, og þá af amtmönnum.

P. Sveinbjörnsson: Það er þá með öðrum orðum, að amtíð jafnaði niður á sýsluna, sýslan á hreppana, og hrepparnir á bændurna.

Forseti: Fyrst eigi fleiri taka til máls, þá álit eg undirbún-
ingsumræðu þessa máls lokið; en þar liðið er á tímann, þá mun
hentugra að ræða á morgun það, sem eptir er dagskráarinnar. Eg
vil nú, áður en eg slít fundi, leyfa mér að lesa upp fyrir þinginu
allraþegnsamlegast álitsskjal þingsins um bústað Gyðinga hér á landi.

Síðan las *forseti* upp álitsskjalið, og var það samþykkt í einu
hljóði. Álitsskjalið hljóðar þannig:

Til konúngs.

Yðar hátign hafið látið bera undir álit þessa þings, hvort ekki
bæri að lögleiða hér á landi allraðæst lagaboð, sem gefið er út fyrir
Danmörku 5. apríl 1850 og sem gefur útlendum Gyðingum leyfi til
að setjast að í Danmerkurriki, eða: „*Lov om fremmede Jöders Adgang
til at opholde sig her i Riget*“.

Eptir að þingið hafði sett 3 manna nefnd til að íhuga þetta
mál, hefur það verið vandlega rætt á þinginu á lögboðinn hátt, og
skal nú þingið allraþegnsamlegast leyfa sér að láta um það álit sitt
í ljósi á þessa leið:

Hið áminnzta lagaboð frá 5. apríl 1850 var eitt af lagaboðum þeim,
sem yðar hátign árið 1853 leituðuð álits alþingis um, hvort löggilda
skyldi hér á landi, og sem upphaflega einungis voru gefin fyrir Dan-
mörku. Þingið fann þá ekki yfirgnæfandi ástæður til að ráða til
þess, að hið umgetna lagaboð væri látið ná til Íslands, því síður,
sem það var ætlun sumra, að Gyðingar hefðu lagaheimild til að setjast
að hér á landi samkvæmt tilskipun 13. júní 1787 II § 4 og 10. En,
eins og nú er ástætt, virðist í þessu tilliti nokkuð öðru máli að gegna,
þar eð yðar hátign hefur látið leggja fyr greind lagaboð sér á parti undir
álit þessa þings til að burtrýma þeim efa, sem hreift hefur verið um
það, hvort Gyðingum eptir hinum eldri lagaákvörðunum sè heimilt
að taka sér bólfestu hér á landi. Hvað nú málefnið sjálft snertir,
þá er það yfir höfuð álit þingsins, að það sè ísjárvert fyrir velmeg-
un hvers þjóðfélags, að láta mismunandi trúarbragðameiningar fá of
mikil áhrif á borgaraleg réttindi manna, og að það í því máli, sem hér
ræðir um, kynni að ríða í bága við hina íslenzku verzlun, ef Gyðing-
um vegna trúarbragða sinna væri bannað að setjast að hér á landi,
hvar til því síður sýnist vera gild ástæða, sem það er alkunnugt, að
þessi þjóð gjörir sér alls ekki far um, að lokka aðra til að taka trú
sína, eins og það líka að hinu leytinu er almennt viðurkennt, að

margir Gyðingar eru ötulir og framkvæmdarsamir verzlunarmenn, og að þeir, yfir höfuð að tala, eru iðjúsamir og friðsamir þegnar. En þar eð allrahesta lagaboð frá 5. apríl 1850 hefur upptök sín frá þeim tálmunum, sem hin eldri danska löggjöf og einkum tilskipun frá 29. marz 1814 § 19 og 20 lagði á dvöl útlendra Gyðinga í Danmörk, þá yrði að breyta áminnztu lagaboði, ef það ætti að lögleiða það hær á landi, þannig, að það næði ekki einúngis til utanríkis Gyðinga, heldur og til danskra Gyðinga, eða Gyðinga yfir höfuð. Um leið og þingið getur þess, að það einúngis hefur haft tilefni til að íhuga, að hve miklu leyti því virtist þörf á að leyfa Gyðingum að setjast hær að með nýju lagaboði, hefur það gjört ráð fyrir, að seinna kynni að þurfa að taka nákvæmari ákvarðanir um ýmisleg borgaraleg réttindi þeirra.

Samkvæmt framansögðu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast með 16 atkvæðum gegn 4 að ráða til þess, að allrahest lagaboð frá 5. apríl 1850 um Gyðinga verði látið ná til Íslands, þó með þeirri breytingu, að ekki einúngis utanríkis, heldur og dönskum Gyðingum og Gyðingum yfir höfuð, verði leyft að taka sér aðsetur hær á landi.

Reykjavík, 20. júlí 1855.

Allraþegnsamlegast.

H. Stephensen. P. Pétursson.

Forseti: Áður en menn ganga af þingi, vil eg tilkynna þingmönnum, að eg í dag hef feingið frá umsjónarmönnum alþingisbókasafnsins bréf, þannig hljóðandi:

„Eins og þeim heiðraða *forseta* er kunnugt, vorum við undirskrifaðir þann 3. ágúst 1853 kosnir í nefnd, ásamt með sekretera *J. Sigurðssyni* í Kaupmannahöfn, til þess að hafa umsjón um bókasafn alþingis hær í landi; þenna starfa höfum við haft á hendi síðan, þángað til þing þetta hófst og bókasafnið varð að nokkru leyti öllum aðgeingilegt. Hina sömu sýslun hafði þingið einnig lagt okkur á herðar fyrir árabilið frá alþingi 1849 til áðurnefnds tíma, svo við höfum í allt haft þessa sýslun í 6 ár samfleytt um fram aðra þingmenn, og án alls endurgjalds. Upphaflega hafði umsýslun þessi ekki sérlegt ómak í för með sér, en eptir því sem bókasafnið hefur aukizt, og fleiri lána bækur af bókasafninu, eptir að yfirlit yfir bókasafnið kom á prent, er þessi sýslun orðin ansvarsfull og ónæðissöm. Vær frásegjum oss henni því með öllu, eins og öllu ansvari

af bókasafninu frá byrjun þessa þings, en skulum hið bráðasta og fyrir þessa þings lok afhenda í *forsetans* hendur skilagrein fyrir öllu, bókasafninu viðkomandi, bæði peningum og öðru.

Reykjavík, 19. d. júlím. 1855.

P. Sveinbjörnsson. P. Pétursson“.

Af bræfi þessu sèst, að menn þessir segja af sèr þessum starfa, og er þá bezt að kjósa menn til þess að nýju.

Urðu nokkrar umræður um þetta mál, og stakk *Jón Guðmundsson* upp á, að fá stiptisbókavörðinn til að hafa umsjón alþingisbókanna. *V. Finsen* gat um, að stærri skápa þyrfti, ef vel ætti að fara fyrirkomulag bókanna, þar þær gætu nú alls ekki komizt fyrir hær, og væri nauðsynlegt að smíða sem fyrst skápa, og ætti það ekki við, að geyma bækurnar upp á kirkjulopti eða saman við stiptisbókasafnið. *P. Sveinbjörnsson* sagði, að ekkert rúm væri á kirkjuloptinu, og nú væri 60 nr. komin inn, síðan skýrslan hefði verið prentuð.

Að því búnu stakk *forseti* upp á, að kjósa tvo menn, til þess að gera uppástúngu um fyrirkomulag bókasafns þingsins, og tók til *P. Sveinbjörnsson* og *P. Pétursson*, og var það samþykkt í einu hljóði. Síðan ákvað *forseti* fund daginn eftir um 11. stund, og sleit fundi.

21. júlí — fjórtándi fundur.

Allir á fundi, nema hinn fyrsti konúngkjörni þingmaður og annar konúngkjörni þingmaður hinnar andlegu stèttar, samt þingmaður Suður-Múlasýslu, er allir höfðu tilkynnt *forseta* forföll sín.

Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Þar ýms breytíngaratkvæði, er þingmenn hafa ætlað sèr að koma með, ekki eru til mín komin á tilteknum tíma, vil eg benda þinginu á, að eg skoða þau sem apturtekin, og vona þeir ei hreifi þeim.

Þá kemur til inngáangsumræðu eftir dagskránni bænarskrá hins 3. konúngkjörna þingmanns, um breytíng á 11. gr. tilskipunar 28. desemb. 1836.

Flutnángsmanninum var afhent bænarskráin, og las hann hana upp, svo hljóðandi:

Lagaboð frá 28. des. 1836 skipar svo fyrir í 11. gr., að þeg-

ar svo standi á í einhverju kaupþúni á Íslandi, að þau skip, sem heyra til verzluninni á þeim stað, og önnur skip ekki geti samtíða haft not af höfninni eða hafnargögnunum, þá eigi þau skip, sem heyra til verzluninni á slíkum stað, að vera í fyrirrími fyrir þeim aðkomandi skipum til afnota af höfninni og hafnargögnunum, og eigi því aðkomandi skip að leysa og fara í burtu, ef þau sæu fyrir á höfninni, þegar skipin, sem tilheyra verzluninni, koma; en jafnframt er ákveðið, að eigandi hafnargagnanna, hver helzt sem eru, skuli fá borgun fyrir brúkun og afnot þeirra eptir samkomulagi við hlutaðeigendur.

Við þessa lagaákvörðun hafa hlutaðeigandi kaupmenn ekki getað unað, og það að vísu ekki án orsaka, því það hagar svo til á þeim höfnum, sem hær ræðir um, en þær eru einkum Húsavík, Vopnafjörður og Eyrarbakki, að það er bundið miklum vandkvæðum og getur enda riðið á lífi skipverja, auk heldur á skipinu sjálfu, að fullnægja þessu boði; því þær umgetnu hafnir liggja fyrir opnu hafi, hvar brim og hafrótt er ógurlegt, auk þess að sker og grynnungar eru allt um kríng; beri nú að þannig, að skip hlutaðeigandi kaupmanns leiti hafnar á þeim tíma, sem aðkomuskip liggur fyrir á höfninni við hafnargögnin, sem þar eru, eru bæði skipin í voða, því það eina getur ekki lagzt, og hitt ekki lagzt nè heldur snúið frá. Niðurstaðan getur því auðveldlega orðið sú, að skipið tynist; að vísu hefur þetta ekki enn nú að borið, en það má óttast fyrir því, og hlutaðeigandi kaupmenn, sem eiga verzlun á þessum kaupþúnum, og optlega eru búfastir í Danmörku, eru, sem von er til, ávallt milli vonar og ótta, þegar þeir senda skip sín á þessar hafnir.

Það virðist því að vera yfirgnæfandi ástæða til þess, að þessu lagabóði verði breytt þannig: að eigandi hafnargagnanna í þeim umgetnu kaupþúnum annaðhvort verði frítekin fyrir því, að lána hafnargögnin, nema hann sjálfur vilji, eða þessi lagaskylda bundin við það skilyrði, að hlutaðeigandi kaupmaður, eigandi hafnargagnanna, ekki sjálfur geti átt skipavon á þeim tíma, sem hafnargagnanna er beiðzt, en að hann að öðrum kosti hafi rétt til að synja þeirra.

Eg leyfi mér að vænast þess, að hið heiðraða alþingi muni finna yfirgnæfandi ástæðu til, að taka mál þetta til yfirvegunar og meðferðar, og að það mæli fram með þessari minni uppástúngu.

Reykjavík, d. 16. júlí 1855.

Virðingarfyllst.

P. Jónassen.

P. Jónassen: Eg vona þessi bænarskrá, sem mér er falið á hendur að bera upp frá verzlunarhúsinu Örum og Wulff í Kaupmannahöfn, finnist að vera þess eðlis, að henni þyki vel gaumur gefandi, því að vísu snertir hún einungis einstakra manna rétt og hagsmuni, en grundvallarregla sú, sem ákvörðunin um útlán hafnargagnanna á þeim kaupstöðum landsins, sem hlut eiga að máli, er, að mér virðist, of nærgaungul eignarréttinum yfir höfuð, og það er því ástæða til að breyta henni, eins og bænarskráin fer fram á; eg skal líka geta þess, að þegar opna bréfið frá 28. des. 1836 var rætt á standapínginu í Hróarskeldu, vildi þingið ekki aðhyllast þessa skyldukvöð, sem er ljós vottur þess, að hún í sjálfu sér ekki er eðlileg, og þess vegna öll von til, að hlutaðeigendur beri sig upp undan henni. Eg hef því þá vissu von til þingsins, að það taki bænarskrá þessa til ítarlegrar yfirvegunar og kjósi nefnd í málið.

J. Sigurðsson: Mér virðist, sem andinn í uppástúngu þessari miði á móti verzlunarfrelsinu og tilskipun 15. apr. 1854, og sé til þess að bægja útlendum kaupmönnum frá, að fá að festa sig hér við land. Þar næst er þetta eingin uppástúnga, og ætti að fylgja alþingis-tilskipaninni í því efni; uppástúngan á að hafa ákvarðað innihald og stefnu, en það hefur hún ekki; þó hún að sönnu ætlist til, að hafnareigendur fríst frá kvöðum, þá setur hún ekkert í staðinn um hafnargögn fyrir þá, er að landi bera, og eru það mögulega góðar uppástúngur, að vilja afbiðja lögboðnar skyldur, og vilja svo láta hallann bótalaust lenda á hinum, sem áttu að njóta kvaðarinnar. Uppástúngan er heldur ekki nema bón frá einstöku mönnum, og á alþing ekki að skipta sér af þeim, og af ástæðum þeim, er eg hef nú talið, ætla eg ekki að gefa þessari uppástúngu mitt atkvæði.

M. Andrèsson: Eg ætla að fara fáeinum orðum um skrá þessa, eða uppástúngu, ef uppástúngu má kalla, þar eg er þingmaður Árnésinga; því hún snertir kaupstað í mínu kjördæmi. Skyldi nú það, sem fram á er farið, verða numið úr lögum, virðist mér, sem að öllu leyti sé varnað útlendum kaupförum að sigla upp þá kaupstaði, hvar þau umtöluðu hafnargögn eiga sér stað, til dæmis ef Norðmaður vildi koma með viðárfarm til Eyrarbakka; en nú er viðarekla, og væri gott, að viður kæmi frá Noregi, enda þótt dýr væri. Á Eyrarbakka eru 2 skipalegur útbúnar með festum; þó nú önnur skipalegan væri auð, gæti yfirráðandi hafnargagnanna sagt, ef hann vildi bægja Norðmanninum frá: „eg á von á skipi, og því ljæ eg ekki festarnar“. Eg á-lít, að það, sem þessi bænarskrá fer fram á, sé auðsjáanlega til

tálmunar hinn frjálsu verzlun; eg vil því fastlega mæla á móti breytingu á þeirri grein laganna, sem bænarskráin tiltekur.

P. Sigurðsson: Mér heyrðist ekki betur, en uppástúngumaður tæki það fram, að umkvörtun þessi væri einasta komin frá kaupmönnum Örum og Wulff, en þeir eiga ei verzlun á Eyrarbakka, og er þá undarlegt, ef þingið færi að tálma verzlunarfrelsinu, og það á Eyrarbakka, fyrir bænarskrá þessa, þar sem þó eigandi Eyrarbakka-verzlunar hefur einga umkvörtun gjört í þessu efni. Hvað efni hennar viðvíkur, þá er eg á sama máli og þingmaður Árnesinga, að henni eigi að frávísa.

P. Jónassen: Mér virðist það skipta eingu, þó bænarskráin sæ orðin til að undirlagi einstakra manna, þar sem hér er spursmál um takmörkun á almennum rétti, eignarréttinum; það mun líka optast standa líkt á og hér stendur, viðvíkjandi þeim tildrögum, sem gefa tilefni til bænarskránna; einstakur maður, eða einstakir menn bera þær upp í eigin og allra hlutaðeigenda nafni, eins og hér er skeð; og þar að auki get eg ekki annað en verið bænarskránni öldungis samdóma, og hef borið hana upp í mínu nafni og eptir minni samfæringu; frá þessari hlið getur því bæninni ekki verið neitt til fyrirstöðu. Að hún, ef henni verður framgeingt, geti orðið verzlunarfrelsinu til fyrirstöðu, getur mér ekki skilist; því eg gjöri yfir höfuð ráð fyrir trúlyndi og sanngirni hjá hlutaðeigandi eigendum hafnargagnanna, og að þeir ekki synji um afnot þeirra, nema full nauðsyn beri til; eg ætla líka hlutaðeigendur mundu verða fúsari til þess en áður, þegar lagaskyldunni væri lætt af þeim í þessu tilliti; fyrir þessu frjálslýndi hlutaðeigandi kaupmanna þykir mér fullkomlega mega gjöra ráð, og eg geing út frá því sem sjálfsögðu.

P. Sigurðsson: Hinn háttvirtí 3. konúngkjörni þingmaður gerði svo mikið úr frjálslýndi kaupmanna, og að þeir mundu ljá hafnargögn, ef að þeir gætu. Það kann nú vel að vera, að þeir sæu frjálslýndir; en eg ætlaði samt, að þeir ekki sður en aðrir menn mundu vilja sjá sinn eigin hag, og banna öðrum hafnargögn, þegar þeir geta það. Uppástúngan miðar að því, að þraungva að verzlunarfrelsinu, þar sem það er mest áriðandi fyrir landsmenn, að hjálpað sæ fram öllum aðflutningum til landsins, og útlendum kaupmönnum sæ sem minnst hindrun sýnd í að verzla þar, sem landsmönnum er haganlegast; því, væri þeim bægt frá að koma á Eyrarbakka, eins og uppástúngumaður vill gjöra, þá er undir eins þraungvað mjög verzlunarfrelsi þeirra héraðsbúa, sem þar hafa nú verzlunarviðskipti

P. Jónassen: Eg get þó ekki gjört lítið úr eða vefeingt frjálslyndi hlutaðeigandi kaupmanna við útlán hafnargagnanna; það getur vel verið, að einstöku tilfelli votti hið gagnstæða, en eg þori að fullyrða, að aðalreglan heldur sér fyrir það. Að öðru leyti vil eg geta þess, að, þó sú umrædda skyldukvöð yrði tekin af, getur það ekki heldur, eins og þíngmaðurinn frá Mýrasýslu hélt, lagt neitt verulegt band eða tálmanir á aðflutninga eða verzlun á þeim umræddu höfnunum; þær eru svo ásigkomnar, að mjög fá skip, sem ekki heyra verzluninni þar til, koma þangað, af því þeim er þar hættu búin; svona hefur það reynzt língað til, og það er því óhætt að halda, að það mundi verða líkt eptirleiðis, hvort sem lagaboðið, sem hér ræðir um, stendur eða ekki.

J. Sigurðsson: Eg þykist vita, að hinn heiðraði 3. konungkjörni þíngmaður muni vilja styðja að verzlunarfrelsinu, sem stjórnin hefur gefið, þar hann er sonur föðurlands vors, og vèr nú, eptir að verzlunarfrelsið hefur komizt á, eigum að fara að sjá fyrir okkur sjálfir. En eg sé alls ekki, að hann með uppástúngu þessari, ef uppástúngu má kalla, sjái ráð fyrir, hvernig útlendingar hér eptir skuli fara að með hafnargögn, eður ná að festa sig hér við landið, en hann vill einúngis losa einstöku menn fyrir kvöðum, og þykir mér það ekki rétt form fyrir þíngið, að taka á móti einstöku bónarbræfum. Eg ætla því að mæla móti uppástúngunni formsins vegna, en ei tala um innihald hennar frekara.

P. Jónassen: Það þykir mér merkilegt, að hinn heiðraði þíngmaður, sem nú mælti, vill hrinda bænarskránni frá vegna þess, að hún sé upprunnin frá einstökum manni; eg veit ekki betur, en þær flestu bænarskrár, sem koma til þíngsins, séu frá einstökum mönnum, og hefur það ekki staðið þeim fyrir, og þessi hér umrædda bænarskrá hlýtur að eiga sama rétt. Það er búið að leiða rök að því, að það lögboðna útlán hafnargagnanna, svo óbundið eins og það er, geingur eignarréttinum of nærri, og að spursmálið í sjálfu sér ekki sé um annað, en um hinn almenna eignarrétt manna, sem í þessari ákvörðun virðist þraungvað meir en nauðsyn beri til. Í tilliti til formsins get eg því ekki skilið, hvað bæninni geti verið til fyrirstöðu hér á þínginu, og verð eg að álíta mótbárur hins heiðraða þíngmanns í þessu tilliti ekki nema útúrdúra.

Jón Kristjánsson: Ákvörðun sú, sem uppástúngan fer fram á að verði úr lögnum numin, leggur kvöð á herðar þeim, sem eiga hafnargögnin, en um leið veitir hún öðrum mönnum réttindi. Eptir

uppástúngunni á nú að leysa eigendur hafnargagnanna við kvöðina, en hinna er ekkert getið, ekki svo mikið, sem hvort þeir skuli hær eptir verða fyrir réttindum þeim, sem löggjöfin hafði veitt þeim. Mær finnst það vera óverðugt þinginu, að líta ekki nema á einn bóginn, gefa fríun fyrir þessari kvöð að vísu, en ekki gefa hinn minnsta gaum að, hvernig framvegis skuli fara að með tilliti til hvorstveggja, sem hlut á að máli. Eptir sem mær þykir, vantar þannig annan liðinn eða fullan helmíng í uppástúnguna, þar hún átti að taka þetta fram.

P. Jónassen: Eg skildi ekki glögggt orð hins heiðraða þingmanns frá Suður-Þingeyjarsýslu; hann talaði um, að í uppástúnguna vantaði annan liðinn, því það væri ekkert tekið fram, hvernig fara ætti að eptirleiðis, ef ákvörðunin, sem hær er umtalsefni, yrði numin úr lögum; þetta skil eg ekki, því bænarskráin sjálf ber það með sér, að eg ætlast til, og gjöri ráð fyrir, að hlutaðeigendur komi í hafnir þær, sem hær er spursmál um, eins eptir sem áður; því eg geing út frá því sem vissu, að hlutaðeigandi kaupmenn munu yfir höfuð ekki synja um afnot hafnargagnanna, nema brýn nauðsyn beri til.

M. Andrèsson: Eg skal ekki orðleingja ræðu mína mikið, en geta þess, að eg ekki hef heyrt eins ómerkileg orð fara um munn hinum 3. konúngkjörna þingmanni, sem þessi, er hann mælti, „að þetta væri lítilsverð tálman á hinni frjálsu verzlun“; nei, það gjörir að minni hyggju mikla tálmun, og það vona eg allir þingmenn sjái, og láti því þessa bænarskrá fá þau endalok, sem hæfilegust eru.

P. Sigurðsson: Mær þókti nú merkileg ræða hins 3. konúngkjörna þingmanns, þar sem hann færði það fram sem ástæðu, að það kæmi sjaldan fyrir, að önnur skip kæmu á þessar hafnir (er hann vill fá leyst undan þessari landfestakvöð), en sjálfra eigandanna, og þetta álitur hann muni og verða framvegis, og held eg það með honum; en það víst sér hann þó sjálfur, og allt þingið með honum, að þetta er sú sterkasta hvöt fyrir þingið að fella uppástúngu hans strax, og hefur honum víst orðið það óviljandi að hjálpa til þess með ástæðu, að fella þessa uppástúngu, sem hann kom þó sjálfur með fram á þinginu.

G. Brandsson: Hvað Eyrarbakka viðvíkur, þá gæti orðið meinlegt, ef utanríkisskip bæri þar að, og mætti ekki festa sig á höfninni, eptir að það annarstaðar hefði sýnt skilríki sín, því það eru einúngis 6 hafnir landsins, sem skip þessi verða að koma á, áður en þau sigla til annara löggiltra verzlunarstaða. Nú er einginn sá

staður þar í nánd, svo, ef útlent skip bæri að á Eyrarbakka, sem ekki gæti hafnað sig þar, yrði það að hleypa annaðhvort til Vestmanneyja eða hær á einhverjar hafnir í Faxaflóa.

Hvort bænarskrá sú, sem gefið hefur tilefni til uppástúngu þessarar, er frá mörgum eða fáum, það virðist mér standa á litlu; mest gerir til, hverjar ástæður hún hefur við að styðjast; en mér finnast þær nú ofur léttvægar; mér finnst hær vera farið fram á líkt og ef vèr, sem búum suður á strönd, vildum banna þeim lendingu, sem kæmu hærna af nesjunum í fiskileitir vorar, og vildu fá að leggja upp hjá oss afla sinn, og mundi ekki mælast vel fyrir því.

Uppástúngumaðurinn hefur sagt, að sjaldan eða aldrei hafi skip komið á hafnir þær, sem hann nefndi, önnur en þau, sem tilheyrðu verzlunarmönnunum þar, og svo mundi framvegis verða; en ef svo fer, þá er eingin þörf á að breyta lagaböði því, sem hann talaði um. Eg vil þess vegna skjóta því til hins háttvirta *forseta*, hvort honum sýnist ekki ástæða til að leita atkvæða þingsins um það, hvað gjöra skuli við málefni þetta.

Forseti: Þar einginn frekar vill ræða mál þetta, vil eg biðja þingið ganga til atkvæða um, hvort það skuli takast til meðferðar, en samt um leið biðja þingið athuga, hve mikinn starfa það nú þegar hefur á hendi.

Uppástúngan var felld með 16 atkvæðum gegn 2.

Forseti: Þá kemur til inngangsumræðu bænarskrá hins 3. konúngkjörna þingmanns um 100 rdl. styrk af spítalasjóðunum handa Rosmhvalanesshrepp, vegna holdsveiki

Flatnífingsmanninum var afhent bænarskráin, og las hann hana upp, þannig hljóðandi:

„Eins og alkunnugt er, eru í Rosmhvalanesshreppinum í Gullbríngusýslu samankomnir fleiri holdsveikir menn, en nokkurstaðar annarstaðar í landinu á sèr stað í nokkrum hrepp, þar sem þar eru, að því er landlæknirinn hefur tjáð mér, nú sem stendur 25 holdsveikir, yngri og eldri, og flestir þeirra eru á sveitinni eða þiggja styrk af henni, og þar af leiðir, að hreppsþúar, sem sjálfir eru fátækt bundnir, ætla að örmagnast undir þeim miklu sveitarþýngslum, sem á þeim liggja.

Það verður þannig ekki varið, að ofangreindur hreppur á við sèrstök kjör að búa, og er háður vandkvæði, sem aðrir hreppar í landinu annaðhvort ekki þekkja, eða einúngis hafa lítið að segja af;

þessar sérstaklegu kríngumstæður virðast þess eðlis, að það sé bæði sanngjarnt og réttvíst, að veita þessum hrepp sérstaklegan styrk, til þess hann geti risið undir byrðinni, sem á honum liggur, og þessi styrkur virðist eðlilegast tekinn úr spítalasjóðnum, og það því heldur, sem Rosmhvalanesshreppur árlega borgar, og hefur, svo mannsöldrum skiptir, borgað töluvert í spítalasjóðinn, eins og hann, áður en þessi sjóður var stofnaður, borgaði það til spítalanna; en ekki tekið neitt í staðinn. Það er að vísu svo ákveðið, að spítalasjóðnum skuli eptirleiðis verja til að bæta læknaþjálfun hér í landi, en þetta getur, að mér virðist, ekki orðið máli þessu til fyrirstöðu, sér í lagi þegar það er tekið hæfilega til greina, að sjóðurinn er orðinn til af því fê, sem upphaflega var ætlað spítölskum til aðstoðar og líknar í eyndarhag þeirra.

Eg efast ekki um, að hið heiðraða þing muni verða mér samdóma í því, að þetta mál eigi það skilið, að því sé gaumur gefinn, og þannig styðja með tillögum sínum þá uppástúngu mína:

„Að Rosmhvalanesshreppur veitist 100 rdl. árlegur styrkur úr spítalasjóðnum, til þess að geta staðið straum af hinum mörgu holdsveiku þurfamönnum, eða í annan stað, að þeir spítalahlutir, sem árlega falla í hreppnum, verði honum eptirlátnir í sama augnamiði, en hvorttveggja þó að eins fyrst um sinn, eða svo leingi sem því ofangreinda vandkvæði ekki bregður til verulegs batnaðar.

Reykjavík, 16. dag júlímánaðar 1855.

Virðingarfyllst.

P. Jónassen“.

P. Jónassen: Eg hef nú gjört þessa bænarskrá úr garði, eins og þingið áskildi, og vona, að hún geti nú komizt að vegna fornisins, og að öðru leyti leyfi eg mér að mæla fram með bænarskránni hjá þinginu, þar sem eg hlýt að álíta, að hún eigi það fullkomlega skilið, að þingið gefi henni góðan gaum.

Jón Guðmundsson: Eg vil stínga upp á, hvort ei mundi bezt, að málinu án frekari umræðu væri vísað til nefndarinnar í læknaþjálfunarmálinu.

P. Jónassen: Eg læt mér það vel lynda, að bænarskráin sé afhent nefndinni í læknaþjálfunarmálinu. Mér er ekki annt um annað, en að bænarskráin verði yfirveguð af þinginu. Þetta getur eins vel skeð í nefndinni, ef hún vill taka við málinu og er ekki komin

fót, tel eg það víst, að stjórnin mundi verða fús til að styrkja hana upp á fleiri máta, bæði með því að leyfa, að nokkuð væri til hennar lagt af ávöxtum búnaðarsjóðanna í Vestur- og Norður- og Austur-umdæmunum; líka með því að veita stiptuninni til styrktar nokkurn hluta af þeim árlegu ávöxtum hins áðurnefnda hjálparsjóðs, og loksins með því, að leita samþykkis hjá ríkisdeginum til þess að eptirláta stiptuninni afgjaldslaust í nokkur ár einhverja þá af konungsjörðum, er þar til væri hentugust. Slík kennslustofnan mundi verða affaragóð og ekki kostnaðarsamari en svo, að stofna mundi mega þvílíka „*Mönstergaarde*“ með verklegri kennslu í öllum ömtum landsins, að minnsta kosti með tímanum.

H. Kr. Friðriksson: Þegar eg lít til hinnar síðustu konunglegu auglýsingar til alþingis, finnst mér stjórnin hafa sagt skýrt og skilmerkilega, að hún alls ekki vilji gefa fê af ríkissjóðnum til búnaðarskóla, en hún kveðst munu styrkja hann á annan hátt, ef hann yrði stofnaður. Nefndina vantar í álitsskjal sitt, hvað skóli hennar mundi kosta, og eg er sannfærður um, að hún hefur eigi gjört sér neina glögga hugmynd um, hversu mikið fê mundi til hans gánga, hvorki til stofnunar hans, nè árlegra útgjalda. Eg leiði eingar getur um það, hvað þessi skóli mundi kosta, en hitt er mér ljóst, að leigan af 13000–14000 rdd. verður næsta ónóg til þess búnaðarskóla, sem nefndin stíngur upp á. Eptir því sem vèr Íslendingar erum komnir á veg í búnaðarháttum, verð eg að vera samþykkur hinum hæstvirta *konungsfulltrúa*, að betra muni vera að stofna eins konar *Mönstergaarde*, heldur en einhverja mynd af búnaðarskóla, sem, ef til vill, aldrei kemst lag á; því að bæði er það, að menn geta alls ekki búizt við, að fá nóg fê til annars eins skóla og nefndin stíngur upp á, og ef hann fer í ólagi í upphafi, þá getur hæglega svo farið, að hann falli um koll af sjálfu sér. Eg áskil mér því breytíngaratkvæði til að biðja stjórnina að ljá jarðir, sína í hverju amti, afgjaldslaust um tiltekinn tíma, til þess að á þeim verði kennd öll hin verklega jarðyrkja; má þá sleppa því að stofna búnaðarskóla fyrst um sinn, en þegar stofninn er góður, þá má bæta við, og það veitir miklu hægra, en að laga það, sem stofnað er í ólagi. Eg efast ekki um, að stjórn vor og yfirvöld muni vilja styrkja að þessu, og að leigurnar af styrktarsjóðnum 1844 muni geta orðið þá til styrktar, og stjórnin muni fúslega veita þann styrk; en sá styrkur mun næsta ónógur, ef stofna skal annan eins búnaðarskóla, og nefndin hefur farið fram á.

E. Ó. Kúld: Eg get ekki verið samdóma þíngmanninum úr

Reykjavík. Hvað fyrirmyndarþúunum viðvíkur, eru ástæðurnar gegn þeim teknar ljóslega fram á alþingi 1853, og sannað, að hve litlu gagni þau mundu verða oss. Eftir því sem mér skildust orð hins hæstvirta *konungsfulltrúa*, hélt hann, að stjórnin mundi vilja styrkja að stofnun búnaðarskóla, og benti á sjóðinn 1844, en gat þess, að sjóður þessi mundi vera svo lítill, að af þeim stofni gæti einginn búnaðarskóli komið á. Hann áleit þó, að betra mundi vera að koma smáskólum á fót; en eg held þetta verði gagnslítið og einungis til að dreifa kröptunum, svo úr því verði „kák“, en kák í þessu vil eg alls ekki hafa. Við fyrirmyndarþú verður lærisveinunum einungis kennt að vinna, en ekki að nota sér vinnuna, eða gefinn kostur á að afla sér bóklegrar menntunar. Þegar nefndin tekur fram kollektu-penígana, mun hún hafa meint nokkuð annað en styrktarsjóðinn 1844; því það væri nokkuð kynlegt, ef allur kollektusjóðurinn væri nú órðinn að eins 13 eða 14 þúsundir rdl., því sannarlega hafa þeir áður verið meiri en þeir eru nú, og hvernig stendur á því? Skilyrðið, sem stjórnin bendir á fyrir búnaðarskólann í auglýsingu sinni til þingsins, er, að mér skilst, að búnaðarskólinn stofnist af öðru fæ en „ríkissjóðnum“, og nefndin hefur uppfyllt þetta skilyrði, með því að benda á kollektusjóðinn, því allir vita, að við Íslendingar eigum það fæ. Árið 1853 kom bænarskrá til þingsins um *Thorchillii*-sjóðinn, hvort styrkur til búnaðarskóla ei mundi geta feingizt úr honum, en nefndarálitid komst þá til þeirrar niðurstöðu, að hann ætti að koma þeim til nota, sem tilteknir eru í gjafaskránni, og að því leyti benti nefndin á þann sjóð, og það var samþykkt af þinginu. Eg ímynda mér, að allir sjái, hversu mikil nauðsyn sè á bændaskóla, því hér á landi er velferð allra stëtta undir bændanna velmegun komin, og á bændum liggur allt, svo öll þörf er á að kenna þeim að búa og gefa þeim kost á menntun, áður en þeir reisa búid, því svo er með aðrar stettir. Eg ætla því fyrir það, sem enn er fram komið í máli þessu, ekki að hika mér við að gefa nefndarálitinu meðmæli og atkvæði mitt.

Konungsfulltrúi: Eg vil biðja hina heiðruðu þingmenn að hugsa sig vel um, áður en þeir hafna breytíngaratkvæði varafingmannsins frá Reykjavík, því það fer öldungis í þá sömu stefnu, eins og eg í tölu minni áðan reði þinginu til; því væri þessari tilhögun fylgt, mundi helzt vera að vænta, að stjórnin mundi hlynna að henni, og líka mundi þessi tilhögun, eins og eg áðan drap á, verða hin hagianlegasta fyrir landið, og ekki kostnaðarsamari en svo,

að henni mætti auðveldlega viðkoma. Það er eingan veginn rétt að orði kveðið, þegar einn hinna heiðruðu þingmanna sagði, að ekkert mundi lærast í búnaðarfræði, þó menn þrælkuðu eins og vinnudýr hjá einhverjum útlærðum jarðyrkjumanni; því jarðyrkjan lærist bezt með því, að menn vinni að henni sjálfir, og það er þar að auki til þess ætlaðt, að jarðyrkjumaðurinn, þegar hvíldartímar eru frá störfum, kenni lærisveinum sínum þá nauðsynlegustu fræði, er til jarðyrkjunnar heyrir. Þar á móti tel eg það, eins og áður er á vikið, öldúngis tilgangslaust að biðja um svo stórkostlegan og kostnaðarsaman skóla, eins og nefndin hefur stúngið upp á; og þingið ætti að sjá til þess, að senda ei frá sér þess konar ítrekaðar bænir, upp á hverjar ei verður svarað öðru en nei hvað ofan í annað.

P. Sveinbjörnsson: Eg er öldúngis á máli hins hæstvirta *konungsfulltrúa* og breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík, því eg sé alls ekki, að þingið geti vænzt eptir, að slík stofnan, sem nefndin fer fram á, geti komiðt á, þegar ekkert er til styrktar að stofna hana með, og hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefur sagt, að ekki megi vænta styrktar af kollektusjóðnum.

Þegar nefndinni þóknast að fara að ávísa styrk til búnaðarskólans úr búnaðarsjóðum amtanna, þá vil eg spyrja að því, hvaða rétt nefndin hafi til að fara að ávísa fê úr þessum sjóðum. Eg er einn af stjórnendum búnaðarsjóða þessara, nefnilega húss- og bústjórnarfélagsins í Suðuramtinu, og eg vil ei samþykkja, að einn skildíngur verði gefinn af sjóði þessum, því hann er stofnaður af gjöfum einstakra manna, lifandi og látinna, til þess að honum sé varið samkvæmt lögum og augnamiði félagsins. Auk þess eru ávextir af sjóði þessum á ári hverju ei nema rúmir 100 rdl.; svo ei verður miklu varið máli þessu til styrktar, þó vera skyldi; en eg vil þess vegna harðlega mótmæla uppástúngu nefndarinnar, hvað húss- og bústjórnarfélagi Suðuramtsins viðvíkur, og hær á þingi gefa atkvæði mitt móti nefndarálitinu.

Konungsfulltrúi: Um leið og eg get þess, að eg í öllu verulegu er samþykkur því, er hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður sagði, vil eg enn fremur benda til þess, að eg ei nefndi sjóð bústjórnarfélagsins í Suðuramtinu, heldur einúngis búnaðarsjóðina í hinum ömtunum, þegar eg gat þess til, að stjórnin mundi leyfa, að nokkuð af ávöxtum þeirra mætti leggja til þess að stofna verklega kennslu í búnaðarfræði, ef henni væri haganlega fyrirkomið.

Framsögumaður: Mær þóktu góðar og æskilegar upplýsingar

þær, er hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gaf þínginu, þó nefndinni hefði þókt betra, að þær hefðu komið fram fyr en nú. Um upphæð kollektupeninganna, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* blandaði saman við einhvern hjálparsjóð handa Íslandi, sem ekki væri nema nokkur þúsund dalir, skal eg ekki þrátta, því þar um verður rætt á sínum tíma; en eg get ei annað haldið, en að þeir sæu töluvert fè. Upplýsing um upphæðina kemur kann ske fram seinna. Hvað fyrirmyndarþúum viðvíkur, þá mun nefndin taka það til ítarlegri umhugsunar, og einkum, hvort ei sæ betra að fá þau en ekki neitt, þó eg sæ samþykkur þíngmanninum úr Snæfellsnessýslu, að betra sæ að hafa einn skóla, en slíkar lítilfjörlegar stofnanir, og mikið minna gagn að þeim en reglulegum búnaðarskóla.

Um styrk úr húss- og bústjórnar-sjóði Suðuramtsins vil eg benda hinum fyrsta konúngkjörna þíngmanni á, að hann ekki hefur tekið rétt eptir því, sem nefndarálitið fer fram á, en það er ekki, að búnaðarskóla skuli stofnsetja af sjóði félagsins, heldur, að nefndin væntir þess, að félagið mundi styrkja unga menn, efnilega til jarðyrkju, en fátæka að efnum, til þess að koma þeim til menntunar í skólanum, og kemur mér það kynlega fyrir, ef að til hvílíks yrði ekki fáanlegur styrkur af félaginu.

P. Pétursson: Eg ætla mér ekki að kasta þíngum steini á nefndina, þó hún hafi farið í þá átt, sem hún hefur farið, nema að því leyti sem hún mátti sjá fyrir, að það mundi koma fyrir ekkert, að fara að biðja stjórnina um slíkan skóla á þann hátt, sem hún hefur gjört. Hin konúnglega auglýsing gefur ekki von um, að stjórnin vilji *stofna* af ríkissjóðnum, heldur hefur hún einúngis heitið styrk, ef skólinn kæmist á *fyrir viðleitni einstakra manna*; það hefur því ekki verið ætlan stjórnarinnar að stofna skólann, heldur styrkja hann, þegar eitthvert skipulag væri komið á hann. Mér virðist því, að næst hefði verið að reyna til að koma búnaðarskóla á stofn með samskotum einstakra manna, áður en málið hefði verið borið aptur fram fyrir stjórnina. Nefndin hefði því heldur átt, úr því hún vildi, að mál þetta væri borið undir stjórnina af þessu þíngi, að vita til, hvort þíngmenn ei hefðu viljað skjóta fè saman til stofnunar skólans, og mér kemur til hugar, að ef þíngmenn hefðu viljað gefa dagpeninga sína á þínginu skólanum til stofnunar, þá hefði það verið góð byrjun, og eg get ekki ætlað, að þíngmenn hefði munað það miklu, þar þeir eru annaðhvort launaðir embættismenn eða efnamenn; stjórnin hefði þá af því getað sæð áhuga þíngsins á máli þessu og að

hér ræði meira en orðin tóm, eins og aðrir landsmenn mundu hafa gert góðan róm að máli þessu og fúslega fetað í fótspor oddvita sinna. En úr því málið er svona komið, þá vil eg þó heldur fallast á breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík en á álit nefndarinnar, sem mér þykir of stórkostlegt.

P. Sigurðsson: Eg hef tekið eptir athugasemdum hins hæstvirta *konungsfulltrúa* og annara um þetta mál. En eg fæ þó eigi sèð, að stofnun þessi muni verða farsælli eður affarabetri, þó hún sè skipt í deildir; eg fyrir mitt leyti held, að oss sè hollast að hafa slíkt á einum stað; því, ef menn óttast fyrir, að það falli á einum stað, þá held eg það muni verða minni von um, að það geti staðið á 4 eða 5 stöðum. Hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefur raunar sagt, að stjórnin væri fús á að styrkja þetta mál, ef smáskólar væri stofnaðir víðar en á einum stað, og að hún þá mundi ljá jörð leigulaust til styrktar þessari stofnun; en eg held, að þetta yrði affarabetra á einum stað, og að kennarinn þá feingi laun, sem samsvaraði svo sem afgjaldinu af 2 jörðum; það held eg muni verða oss farsælla. Stjórnin vill, að vèr bændurnir gaungum á undan í því að mennta oss; það hefur nú leingi geingið svo, að vèr höfum hlotið að gera það; en mér finnst það vera siðferðisleg skylda stjórnarinnar að ganga á undan oss í menntun vorri; henni ber að gæta þess, að undir bændastèttinni er komin velferð lands vors, og að grundvöllurinn fyrir velgeingni bændastèttarinnar er einmitt það að mennta bændurna. Það er líka örðugt á voru strjálbyggða landi að fá þann félagsskap og samtök, sem við þarf, til þess að einn hlutur verði stofnaður frá rótum, þó nauðsynlegur sè, en hægra veitir að fá menn til að styrkja þau fyrirtæki, sem eru komin á fót, og þá álítast nytssamleg.

M. Andrèsson: Það er lítið, sem eg ætlaði að segja um þetta mál, og fer það mikið í þá hina sömu stefnu, sem þingmaðurinn kvað á, sem nú settist; því í hverju máli, sem er, þá álít eg það réttast og farsælast, að byrja á hinu minna, en eigi á hinu meira; reynslan hefur margopt sýnt, að þegar hugur vill mikið, þá fær hönd lítið. Eg vil heldur, að stofnaður sè *einn* búnaðarskóli, eptir kröptum vorum, þó ekki verði hann stór, heldur en að stofna sinn í hverju amti. Eg held, að þingið geri óforsjállega í, ef það eigi mælir fram með búnaðarskóla, svo sem unnt er, á einhvern hátt; og sè það satt, sem sagt er, að „bóndi er bústólpi, bú er landstólpi“, þá er það víst, að vèr ættum að reyna að sjá um framfarir vorar, svo sem verður.

Eg hálf-hneykslaðist á orðum hins háttvirta 1. konúngkjörna þíngmanns, og fannst mér þau næsta alvarleg, þar sem hann sagði, að sjóður húss- og bústjórnar-félags Suðuramtsins mundi ei styrkja þetta mál; þótti mér það ósamkvæmt af manninum, að hann nú eigi vill styrkja stofnun þessa, þar sem hann þó hefur verið hvatamaður til félags þessa og einn hinn fyrsti stofnandi þess. Stjórnin hefur auglýst, að menn þurfi eigi að vænta styrks frá hennar hálfu að fyrri bragði; en mér þykir þó eigi of stórkostlegt fyrir þíngið, þó beðið væri um eina jörð leigulaust; og er það að vísu ein af undirstöðunum fyrir þessu máli, að fá jörðina vel lagaða til þessa fyrirtækis. Fáist nú þetta, þá gæti vel leitt af þessu, að „*Mönstergaarde*“ kæmust á; og eg mæli fastlega með því, að þíngið á einhvern tiltækilegan hátt mæli fram með þessari stofnun, svo vèr þó feingjum einhverja mynd af búnaðarskóla. Eg held, að vèr sèum nú komnir nokkuð leingra en áður; menn voru fyrrum sendir utan til þess að nema jarðyrkju, og stjórnin kostaði fè til þeirra, og svo sjálfir þeir; en ekki varð það þó þá að neinu liði; nú hafa menn aptur á seinni tímum verið sendir utan, til að læra hið sama, og horfir nú til góðra ávaxta af, ef eigi verður niður kæft; nú eru víða keyptir plógar, og menn eru farnir að læra að stjórna þeim, og er það eitt, sem bætir landbúnaðinn; en nú er eingin von, að menn þessir muni fá áfram komizt, ef þjóðin ekki hjálpar neitt til, og hún getur ekki betur hjálpað til þessa, en með því að stofna búnaðarskóla, enda þótt hann væri eigi nema einn, og það eigi sem fullkomnastur í fyrsta sinni.

Konúngsfulltrúi: Af því eg er samþykkur þeim heiðraða þíngmanni, er nú settist, í því, að menn heldur ættu að byrja á litlu en svo stórkostlegu, sem kröptum vorum væri of vaxið, verð eg að geta þess, að það er dálftill misskilnaðingur hjá honum, hafi hann meint, að eg skilyrðislaust ætlaðist til, að 3 þess konar búnaðarskólar eða „*Mönstergaarde*“, sem eg hef umtalað, skyldu stofnast strax allir í einu, því það er auðsætt, að þetta gæti skeð smámsaman, eptir því sem efni og hentugleikar leyfðu. En þar að auki held eg, að alla þessa 3 búnaðarskóla, eins lagaða og eg hef hugsað mér þá, mætti stofna fyrir miklu minna fè en einn slíkan skóla, sem nefndin hefur stúngið upp á; svo að eg held, að það yrði ei hverju amti of vaxið, hvað kostnaðinn snertir, að koma upp einum slíkum skóla í minni stíl.

J. Kristjánsson: Það getur verið, að nefndinni hafi mistekizt í þessu máli; eg læt ósagt um það; en hún hefur þó tekið það sem gefið í hinni konúnglegu auglýsingu, að mögulegt væri að koma

búnaðarskóla á fót; hún hefur forðast að rétta hönd sína til ríkissjóðsins, og hún nefndi heldur ekki einu sinni klausturjarðirnar, því hún áleit þær heyra til ríkissjóðnum, eins og til var bent hér á þingi, þegar mál þetta kom fyrst til umræðu. Hún nefndi því þenna sjóð, sem hún hélt mikinn og vel geymdan með ávöxtum hjá stjórninni; hélt nefndin það vera efalaust mál, hver sjóðinn ætti, því hann var öndverðlega gefinn til að hjálpa þeim mönnum, sem biðu halla á velmegan sinni í jarðeldshallærinu við 1783, og áleit hún það betra, að verja honum í góðu árunum til velmegunar lands vors, áður en hallæri eða jarðeldar kæmu aptur, svo menn feingi staðizt, þegar harðnaði í ári. Nefndin áleit sjóðinn heldur ekki einstakra manna eign, t. a. m. amta; og eg fæ eigi skilið, að enn sé neitt það fram komið, er sanni það, að nefndinni hafi mistekizt. Hvað áhrærir búnaðarsjóði amtanna, þá getur vel verið, að svo standi á í Suðuramtinu, sem hinn háttvirti 1. konúngkjörni þingmaður gat um; en af búnaðarsjóði Norðuramtsins er eg sannfærður um að styrkur muni fást til þessarar stofnunar, í þá átt, sem nefndarálitid fer fram á.

G. Brandsson: Þegar mál þetta var rætt hér á þingi 1853, þá lét eg í ljósi þá meiningu mína, að mér virtist það efasamt, hvort tíni mundi vera til að koma á slíkri stofnun á landi hér, sem nú ræðir um, og hvort menn væru undir það búnir. Eg lét sama efa í ljósi við inngangsumræðu þessa máls; og eg þykist hafa nokkra reynslu fyrir mér í því efni; því á meðan ekki er keypt meira af búnaðarritum hér, en raun gefur vitni um, þá held eg, að menn yfir höfuð séu ekki mjög fúsir á að gefa slíkri stofnun gaum eða meðhald af nokkrum áhuga. Ekki get eg láð hinum háttvirta 1. konúngkjörna þingmanni, þó hann vilji halda í þetta litla fê, sem bústjórnarfélag Suðuramtsins á; félagid hefur gert mikið gagn; en það er von, þó hann vilji fyrst sjá, hvað af stofnun þessari kann að verða. En hverjum yrði það að kenna, ef félag þetta felli? Það væri þjóðinni að kenna, en ekki stjórnarmönnum þess. Eg get ekki láð stjórninni, þó hún vilji ekki styrkja þetta mál, á meðan hún sér, að áhugi landsmanna er ekki meiri en þetta. Ef að þjóðin lèti sér annt um þá menn, sem sigla til að læra jarðyrkju, þá mundi þeim verða útveguð jörð, og eg held líka, að sumir bændur séu eigi svo efnalitlir, að þeir gætu ekki lèð jörð til reynslu með jarðarrækt. Eg held því, eins og þingmaður Reykvíkinga, að menn ættu að byrja með lítið; því þá er ekki svo mikið í húfi, hversu

sem fara kann, og þá tel eg víst, að stjórnin muni styrkja málið. Eg er ekki heldur viss um, að nógir lærisveinar fáið í þenna skóla; það getur skeð, ef nóg fê verður lagt þeim til styrktar; en eg held það komi hær fram, sem optar, að efnin hljóti að ráða.

P. Sveinbjörnsson: Þíngmanni Árneseinga þótti eg harðmæltur áðan, en eg vil taka það fram, að það kom ekki eiginlega málinu sjálfu við, heldur því stórkostlega í nefndarálitinu, og þeirri miklu kennslu, sem þar er stúngið upp á; þetta stórkostlega er á móti skapi mínu, og eg vil heldur byrja með lítið en mikið; og ef Suð-uramtsins húss- og bú-stjórnarfélag hefði haft þá ánægju, að hafa þíngmann Árneseinga leingur fyrir meðlim, þá mundi honum hafa verið kunnugt, að það hefur styrkt jarðyrkju hær í Suðuramtinu; það hefur látið kaupa plóg handa Biskupstúngnahreppi, og launað jarðyrkjumönnum fyrir framtakssemi og dugnað. Eg er alls ekki móti hugmyndinni, en eg er móti stórkostlegum fyrirtækjum, sem yfirstíga krapta vora. Eg veit ekki, hvort eg hef skilið orð þíngmannsins rétt, hvort hann er sömu skoðunar og eg, með það að byrja á hinu smáa, og hvort hann þá vill takmarka það eingaungu til Suðuramtsins; en þá er það í sömu stefnu og ræða þíngmanns Reykjavíkur, nema hvað þessi fer fæti leingra.

Framsögumaður: Það hefur optar en einu sinni verið tekið fram hær á þíngi sem aðalregla, að menn ættu að halda fram í sömu stefnu hvað eptir annað í þeim málum, sem þíngið tæki fyrir til meðferðar; og því er það ætíð óhappalegt, þegar margar ólíkar meiníngar koma fram í sama máli, hvert þíng eptir annað, og því tekst nú hvað óhappalegast til með þetta mál, þar sem einn hinn öflugasti verjandi fastheldni þessarar, hinn háttvirti 1. konúngkjörni þíngmaður, er nú horfinn frá grundvallarreglunni. Hann skrifaði nl. undir nefndarálitið í þessu máli 1853, eins og það var þá; og nú, þegar sama málið kemur fyrir með sömu stefnu, hefur hann breytt meiníngu sinni svo á tveim árum, að hann vill ekkert þýðast. Það er skrítn uppástúnga, sem hinn 4. konúngkjörni þíngmaður kom fram með; eg held eg verði að kalla það *sníkjuferð* á milli þíngmanna, og fer eg ekki fleiri orðum þar um; eg held það sè ekki sem formlegust uppástúnga, og til þess að eyða ekki tíma til að hrekja hana, tek eg hana sem gamanspaug. Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gaf þá upplýsingu, að styrkur til stofnunar smáskólum mundi fást til búnaðarkenndu. Það er að vísu gott, því það er þó betra en ekkert. Hann gerði ráð fyrir heimakenndu; en heima-

kennsla krefur heimakennara. Nú bið eg þingið að athuga, að, ef kennarinn fær ei annað en leigulausa ábýlisjörð í laun (*Konungsfulltrúi*: Það er ekki loku fyrir það skotið), hvort margir hæfilegir menn mundu fást til að takast þenna starfa á hendur. Eg verð því að vera á því máli, að uppástungur nefndarinnar sæu látnar óáhræðar og samþykktar af þinginu; þyki þá stjórninni, að um of mikið hafi verið beðið, getur hún fært það saman; henni yrði það ekki að vandræðum. Þingmaður Gullbríngusýslu fór í líka átt og hinn 4. konungkjörni þingmaður; en hann geingur of lítið inn í ásigkomulag vort, að mér virðist. Hann efaðist um, að lærisveinar mundu fást í skóla þenna, en reynslan sýnir þó hið gagnstæða; og vil eg segja honum einúngis eitt dæmi, að Vestfirðingar hafa sent mann norður á Eyjafjörð til að nema jarðyrkju, og eg er viss um, að margur færi að nema, og leita sér jarðyrkjumenntunar, ef að hann hefði tækifæri til þess hér í landi.

P. Sveinbjörnsson: Mér virtist, sem framsögumaður brygði mér um hviklyndi, þar sem eg hafði skrifað undir nefndarálitíð 1853. Eg finn opt skyldu mína að beygja mig fyrir kríngumstæðunum -- þó honum má ske ekki finnist sér það skylt -- og þetta *litla*, sem nú er á milli komið, það er auglýsing stjórnarinnar 7. júní 1855. Eg er of stoltur til þess, að vera að ítreka það með þrábeiðni, sem mér hefur verið neitað um, og sem eg veit að ekki fæst.

H. Kr. Friðriksson: Þar sem framsögumaður bar þinginu hverflyndi á brýn, þá get eg ekki tekið það til mín. En eg álit það beina skyldu þingsins, að breyta sannfæringu sinni, þegar nægar ástæður eru til þess. Eg vil betur skýra hugsun mína um þetta efni. Eg skildi þingmann Árneseinga svo, að hann vildi byrja fyrst á hinu smáa; nú set eg, að stjórnin lánaði jörð, og þá mættu menn sjá, hversu heppnaðist tilraunin; mætti þá vera, að styrkur feingist hjá landsmönnum, og þá gætu menn smátt og smátt komizt leingra; þá gætu menn smátt og smátt feingið kennara, til þess að kenna hinar bóklegu menntir. Það ríður á öllu, að undirstaðan sæ góð; og ef hún er góð, þá má smátt og smátt bæta við, þegar menn sjá, að vel geingur; þá mætti, ef til vill, skjóta saman fê handa kennurum, og úr þessu gæti orðið með tímanum góður búnaðarskóli. En eg held, að nú sæ eigi tími til, að stofna slíkan skóla, sem nefndin hefur stúngið upp á; og eg er sannfærður um, að nefndin hefur hvorki flugað, hversu mikið fê skóli þessi muni kosta, nè heldur, hve lánган tíma kennslan muni þurfa; það er ekki nóg að segja: í

vetur skaltu læra ensku og þýzku, eða eitthvað á þá leið, því að einginn lærir allt á stuttum tíma.

E. Ó. Kúld: Eg skoða eingan skóla sem gagnlega stofnun, þar sem eingar bóklegar menntir eru kenndar. Þíngmaðurinn, sem nú settist, vill hafa *einn* kennara, eptir því sem mēr skildist; en eg fæ ekki skilið, að *einn* kennari nægi; það er ætlazt til meira, en að hann kenni að plægja eða slætta; því reynslan hefur sýnt, að þetta geta menn lært af sjálfum sér upp í sveit. Þar sem þíngmaðurinn áleit allt svo ódýrt við þessa „*Mönstergaarde*“, þá vil eg einúngis benda honum á eitt dæmi, nefnilega prestaskólann; nú vita menn, að svo hagar til, að fleiri eru bændur í landinu en prestar, og því þurfa líka fleiri menn að gánga á búnaðarskólann, heldur en þeir eru, sem á prestaskólann gánga. Þíngmaðurinn úr Gullbríngusýslu gat þess, að áhugi manna mundi eigi vera mikill í þessu efni, og þótti honum því eigi tími vera enn kominn til slíkrar stofnunar; en það er nú samt eigi alstaðar eins hörmulega ástatt, eins og hēr er, eptir orðum hans; og eg get sagt honum, að hēr fyrir innan grindurnar þær arna situr einn maður, sem hefur heitið miklu meira fē til stofnunar þessarar, en hinn háttvirti 4. konúngkjörni þíngmaður stakk upp á að hver þíngmanna lēti, og væri þó má ske ekkert sérlega á móti því; en eg get nú ekki skilið það, að landsmenn þurfi að gánga á undan, á meðan stjórnin ekki segir til, hversu mikið hún muni styrkja mál þetta; hún á einmitt að vera oddviti þess, og það vona eg hún gjöri, því þess eru ótal dæmi í öðrum löndum. Eg sé ekki, hvaða ágæti það er, að fresta þessu máli, og eg skil ekki heldur, að menn eigi endilega að byrja á svo litlu, að það verði eintómt kák úr öllu saman.

H. Kr. Friðriksson: Eg held þíngmaðurinn hafi ekki skilið mig rétt, þar sem hann hélt, að eg ætlaðist til, að einn maður kenndi (*E. Ó. Kúld:* nei); eg vildi láta byrja á 1 kennara; þegar meira fē safnaðist, þá mætti bæta öðrum við, o. s. frv. Eg gat um, að stjórnin mundi má ske lána jörð; það kalla eg einmitt byrjun, og mætti þá styrkja þá, sem á henni byggðu. Vil eg reyna með eina slíka jörð (*Mönstergaard*) fyrst, og bæta síðan við, þá er menn sjá, að vel geingur; en eigi datt mēr í hug, að allt þetta skyldi stofnaðast jafnframt í senn. Þegar nú efni feingjust nægileg eptir þessar tilraunir, þá ímynda eg mēr, að stofna mætti annan eins búnaðarskóla, og nefndin fer fram á. Eg áskil mēr að öðru leyti rétt til, að orða breytingaratkvæði mitt í þessa stefnu á þann hátt, sem mēr virðist skiljanlegastur og ljósastur.

P. Sigurðsson: Áhrærandi það, er þíngmaður Gullbríngusýslu tók fram, að ekki mundu fást lærisveinar í þenna skóla, þá ber eg eingan kvíðboga fyrir því, og hef eg reynslu fyrir mér í því tilliti. Eg veit, að margir úngir menn hafa haft lyst til þess að læra af þeim, er utan fóru; en það stendur þessum einmitt í vegi, að þeir, sem geta kennt, hafa ekki neinn samastað, er þeir geti kennt á.

M. Andrèsson: Eg vil og bæta því við, til styrkingar því, sem þíngmaðurinn mælti nú seinast, að eg veit glöggst marga unga menn, er vilja nema jarðyrkju, og hafa mikla lyst til þess, ef tækifæri væri til. En þeir jarðyrkjumenn, sem til eru, hafa eigi tök á að kenna frá sér, og geta eigi tekið menn til kennslu, einmitt af því jörðina vantar. Mér kom og óvænt af þíngmanni Gullbríngusýslu, að hann, eptir því sem eg skildi hann, virtist að mæla á móti stofnun þessari á landi hér, eður vildi fresta henni, af því tími væri enn eigi til kominn; en má eg þá spyrja: hvenær kemur sá tími? (*H. Kr. Friðriksson:* Þegar efnin eru næg feingin). Hvenær fæðast þau efni? (*H. Kr. Friðriksson:* Smátt og smátt). Hvað því viðvíkur, sem hinn háttvirti 1. konúngkjörni þíngmaður sagði um mína persónu, þá mun eg tala þar um á öðrum stað, en eg ætla þó, að mér muni koma saman við hann, því mig grunaði það ætíð, að hann þó mundi vilja veita stofnun þessari liðsinni sitt. Eg álit, að þíngið sízt ætti að gera það, að ráða ekki til einhverrar byrjunar, enda þótt hún ekki væri stór; og ekki er eg viss um, að nokkru sinni komi tækifæri eða tími til þess, ef það er ekki komið enn.

G. Brandsson: Það er misskilningur af þíngmanninum, ef hann heldur, að eg sé á móti stofnun þessari; eg er einúngis þeirrar meiníngar, að eigi sé kominn tími til þess að byrja hana á þann hátt, sem nefndin stakk upp á; því þegar einu sinni er búið að neita málinu af stjórnarinnar hálfu, þá er ekki til neins að fara fram á hið sama aptur og aptur; það verður ekki annað en umsvif, og til þess geingur langur tími. Eg er því þeirrar meiníngar, að vör eigum að byrja sjálfir; það má byrja á litlu. Þegar talað er um þessa mörgu lærisveina, sem muni sækja skóla þenna, þá þykir mér mikið, að einginn bóndi skuli hafa verið svo eðallyndur, að bjóða þeim jörð, sem lært hafa jarðyrkju erlendis. Þá gætu þeir þó feingíð tækifæri til að sýna, hvern árángur tilraunir þeirra hefðu, fremur en þó þeir, eins og nú, væru feingnir til þess dag og dag út um sveitir; þeir mundu þá einnig geta kennt nokkrum, sem lyst og hæfilegleika hefðu til að nema af þeim, og undir eins haft tals-

vert gagn af þeim á heimilinu, þegar þeir væru komnir til þroska og menningar, ekki síður en bændur nú hafa gagn af viðnumönnum sínum, sem þó verða að greiða þeim kaup, en sem þessir líkast til yrðu frfir við. Vèr erum vanir að búa við lítið, og það dugar ekki fyrir þá, sem sigla, að vilja laga allt eptir þeim hinum stórkostlegu og ágætu búnaðarskólum, sem þeir sjá ytra, og sem margir hverjir eru lagaðir á hinn fullkomnasta hátt; en reynslan verður bezt til að sýna, hver aðferðin sè notasælli, sem upp á hefur verið stúngið.

P. Pétursson: Það sæti ekki á mèr, að vantreysta stjórninni til þess að efla menntun vora og framfarir; hún hefur gert það, eptir því sem frekast hefur orðið. En þegar nú skýlaus orð stjórnarinnar liggja fyrir, þar sem hún *tekur það skilyrði ljóslega fram, að búnaðarskóla-stofnunin skuli fyrst verða byrjuð af viðleitni eða tillögum einstakra manna*, þá er það að mínu áliti þrábeiðni, að biðja aptur og aptur um þenna sama hlut á þenna hátt. Hvernig hefði nú átt að stofna þenna skóla á annan hátt en þann, að einstakir menn hefðu skotið fè saman og styrkt til þessa fyrirtækis? Það, sem eg stakk upp á áðan, um að þíngmenn skytu dagpeningum sínum saman, það var ekkert „gamanspaug“ af mèr, eins og fram-sögumaður áleit að væri, og það væri sorglegt, ef samskot til þarf-legra fyrirtækja yrðu almennt kölluð „sníkjuferðir“. En úr því nú er svona langt komið, þá vil eg halla mèr, eins og eg áðan lét í ljósi, að breytíngaratkvæði þíngmanns Reykvíkinga. Eg vil bæta því við, að eg meinti eingan veginn, að þíngmenn gæfu *fáa dali* af dagpeningum sínum, heldur, að þeir gæfu þá *alla*; það yrði þó eitthvað 2000 dalir; þá sæi stjórnin, að oss væri alvara, og hvílík hvöt væri þetta ekki fyrir þjóðina, þegar hún sæi, að fulltrúar hennar geingi á undan með góðu eptirdæmi, til þess að fá þessu fram komið.

M. Andrússon: Eg er mikillega samþykkur hinum háttvirta konúngkjörna þíngmanni, að það væri mjög álitlegt, ef þíngið geingi á undan í þessu efni; en ekki get eg verið honum samþykkur í því, að þetta sè þrábeiðni, því málinu er þó farið fram síðan 1853, og það fer í aðra stefnu, þar sem nú er beðið um kollektupeningana til stofnunar þessarar; því eg ímynda mèr fè þetta fulla eign landsmanna, og að þeir eigi fulla heimtingu á því, og er þetta því eingin þrábeiðni.

P. Pétursson: Yfir höfuð álit eg réttara, að biðja um styrk úr ríkissjóðnum, — það er að skilja: þegar stjórnin er ekki búin að neita um það — heldur en taka til *einstaka sjóði*. Það er von á,

að stjórnin muni kann ske veita styrk úr ríkissjóðnum, en hitt er einmitt að koma málinu á valtan fót, og, ef til vill, kippa fótum undan því, að biðja um fê úr sjóði, sem má ske ekkert verður tekið úr; og þegar bent er á einstaka sjóði, þá hefur stjórnin, ef til vill, yfirgnæfandi ástæður til að neita því. Að því leyti nú er beðið um styrk af þessum sjóði, sem nefndin hefur til tekið, þá er það raunar satt, að málið fer ekki í sömu stefnu og 1853; en ef nú einginn styrkur fæst af kollektupeningunum, þá er ekki annað fyrir, en að skjóta málinu á frest, ef þingið hefur ekki neitt annað til fyrirvara. Eg er þeirrar meiníngar, að einn skóli þurfi miklu meira fê, en fleiri smáskólar, og að þeir sæu oss mikið hentugri; því hær er landslag misjafnt, og sömu búnaðarreglur gilda eigi alstaðar út um land, og það er alkunnugt, að fyrir norðan, austan og vestan eru ýmsir siðir með landshagi, sem eigi eru sprotnir af ódugnaði landsmanna, heldur af nauðsyn, þar sem mismunur náttúrunnar krefur mismunandi krapta og mismunandi aðferð til að nota hana.

J. Hávarðsson: Eg vil fylgja nefndinni í höfuðstefnunni, því henni geingur gott til, og hún hefur sæð, hvílk nauðsyn hær er á búnaðarskóla, en samt finnst mær það eðlilegast í þessu máli, að snúa sær til landsmanna fyrst, að skjóta saman fê til stofnunar þessarar, og ef vær gjörum það að nokkrum mun, þá vona eg líka ríðara styrks frá stjórninni á eptir; en gjörum vær það lítið og sýnum, að oss er ekki annt um stofnunina, þá mun hún að því skapi minna tilleggja. Eg vil og helst hafa skólana 3, eða sinn í hverju amti, og hallast eg því að breytingaratkvæði hins heidraða þingmanns Reykvíkínga, og fer eg í því eptir hugsunarhætti amtsbúa. Sérhvert af þessum ömtum hefur sinn sjóð út af fyrir sig, og er eins og amtsbúar hlýnni hver að sínu amti, og mundu því vilja, að skólar kæmust þar upp. Eg ætla því, eins og eg áðan sagði, hentugra að hafa skólana sinn í hverju amti, þó þeir yrðu minni fyrir það í fyrstu.

J. Samsonsson: Á næstliðnu þingi, þegar málefni þetta var rætt, lét eg í ljósi þá meiníngu mína viðvíkjandi búnaðarskóla-stofnun hær á landi, að þar til mundi líklegast, að biðja stjórnina um, að leggja slíkri skólastofnun til hagkvæma bújörð. Og sömu meiníngar er eg enn, og sú er meiníng fleiri Skagfirðínga, er fleirum sinnum hafa þar um rætt; og eg hef og sjálfur heyrt amtmanninn í Norðaustur-amtinu segja meiníngu sína um það, að hann vildi helst, að slíkur skóli kæmist á fót í því amti út af fyrir sig, og að því vildi hann styrkja eptir mætti á þann hátt, er mögulegastur væri, með tímanum.

J. Sigurðsson: Eg er einn af þeim, sem álíta betra að byrja á litlu fyrst, og er því ekki fjærri því, að nefndin hafi stúngið upp á vel miklu, eða umfangsmikluu skóla. Að öðru leyti felli eg mig vel við nefndarálitid. Eg skil ekki í því, hvernig sumir vilja hafa *marga skóla*, en vilja þó ekki hafa *einn*. Það má þó ætla stjórninni, að hún mundi takmarka þessa eina skóla, þó hann kænist upp, eins og henni þykir hæfilegt og eiga við, og hún sèr að efnin leyfa.

Hvað stefnuu hjá nefndinni snertir, þá ætla eg það að vísu lögulegra, að hún hefur farið í líka stefnu og hær var á alþingi í hitt eð fyrra, nema í því atriði, sem oss hefur verið neitað um beinlínis, að fá styrk úr ríkissjóðnum. Það lítur svo út, eins og efua-leysi vort vaki allt af fyrir stjórninni, og því þykir mér það mjög undarlegt, þegar talað er um að koma einhverri nauðsynlegri stiptun á fót, að hún skuli vilja láta oss byrja á, að leggja fè til stofnunar þessarar, en skorast sjálf undan því, að gánga á undan með þessa stofnun. Það sjá þó allir, hvort það er ekki aðkvæðameira, að hún, sem hefur allt framkvæmdarvaldið í höndum sèr, fyrirskipaði slíkar stofnanir, heldur en að láta kotúngana vera á undan, og ætlast til þess, að geta fríazt við framkvæmdarskylduna undir því yfirskyni, að þeir, sem eru að bauka hver í sínu horni, hafi samskot og samtök til að koma upp þarflegum og stórum stiptunum. Mér sýnist nefndin hafi heppilega vísað á efni, sem við eigum, kollektupenígana; það er ekki þarfara, að þeir liggi einatt svona arðlausir, eptir því sem meun til vita, heldur en að þeir sèu notaðir til að koma upp búnaðarskóla, sem gæti orðið öllu landinu til framfara. Sjái stjórnin, að hún einhverra kríngumstæða vegna geti ekki tekið til kollektupeníganna til þessa, þá fáum vèr að heyra það, og þá finnst mér fyrst tíni til, að landsmenn tali um að skjóta fè saman til þess, en ekki fyr. Eg fyrir mitt leyti vil, að skólinn sè einn, og þarf þó ekki að byrja með að hafa hann mjög stóran, og mæli eg í þá átt fram með nefndarálitinu.

P. Pétursson: Mér sýnist vera mikill munur á þessari menntunarstofnun, sem hær er umtalsefnið, og öðrun menntunarstofnunum. Þíngmanni Mýrasýslu þótti það undarlegt, ef stjórnin vildi ekki vera oddviti slíkra stofnana, og er það satt, þegar um þær stofnanir er að gjöra, sem eru einstaklegs eðlis, og sem stjórnin getur ekki ætlazt til, að landsmenn hafi almennan áhuga á. En um búnaðarskóla er öðru máli að gegna; stjórnin verður að gjöra ráð fyrir, að, ef hann á að geta haft hær happasæl áhrif, þá hljóti áhugi lands-

manna á honum áður að vera vaknaður, og þenna áhuga getur hún af einu betur sæð, en af samskotum landsmanna. Af þessum ástæðum ímynda eg mér, að stjórnin hafi svarað, eins og hún hefur gjört, upp á mál þetta í hinni konúnglegu auglýsingu til þessa þings, að hún hefur viljað sjá þenna áhuga. Stjórnin er búin að sjá áhuga þingsins í þessu, en hún getur ekki farið eptir því um allan almenning, því þeir menn, sem hér sitja, eru flestir leingra komnir í menntun, en almenningur er yfir höfuð. Mér sýnist því eðlilegt, þó stjórnin viðvíkjandi þessari stofnun vilji vita *almennan áhuga landsmanna*, hversu mikill hann er, áður en hún fer að hjálpa til með fèstyrk, að koma henni á fót.

J. Sigurðsson: Eg sæ ekki betur, en að stjórninni megi þó vera kunnugur áhugi landsmanna í þessu efni, þar sem þeir hafa sent um það bænarskrár hvað eptir annað til alþínganna hér, og ef alþíngin hvert eptir annað biðja stjórnina um þetta. Hvað samskotin snertir, þá hefur einginn lýst óvilja landsmanna til að gjöra þau, ef að nauðsyn krefur; en það virðist mér undarlegt að vilja klípa af því litla fè, sem landsmenn eiga, og sem allt er í gáangi til óumflýjanlegra lífsbjargar-þarfa, en láta þá penínga vera óáhrærða, sem landsmenn eiga arðlausa, og taka ekki heldur fyr til þeirra, og það eru einmitt kollektupeníngarnir, sem menn ekki vita til, að sæu nú brúkaðir til landsins lífsbjargar-þarfa, og vil eg fyrst fá þá, og sjá, hvað þeir duga.

G. Brandsson: Eg held það sæ misskilnúngur sumra þíngmanna, að þíngmaður Reykvíkínga ætlist til, að stofnaðir verði í einu 3 búnaðarskólar, heldur tók eg það svo, að hann vilji, að nokkrir menn sæu styrktir með því, að þeir fái vissar haganlegar jarðir til ábúðar, og ef þeir, eða einhver þeirra, þá blómgadist, þá mætti fara leingra, gjöra kennsluna meir en verklega einúngis, og stofna smáskóla. Eg skildi hann svo, sem hann vildi einmitt byrja á litlu í fyrstunni, og freka heldur á síðan.

Framsögumaður: Það eru nú komnar fram margar meíníngar um mál þetta, og ætla eg ekki að eyða tíma til að svara þeim út í hörgul, enda mætti það æra óstöðugan að elta þær allar. Mér finnst þær líka sumar hægómi, og sumar reka sig svo hver á aðra, og fella sig sjálfar, að eg vona, að þíngið haldi staðfestu sinni fyrir þeim, og vinsi það úr þeim, sem því þykir nýtilegast. En þar sem hinn 4. konúngkjörni þíngmaður heldur svo fast með samskotunum hér á þíngi, að hann fór að hreifa máls á þeim aptur, þá verð eg að svara

því, og benda honum stuttlega á, að eg veit ekki, hvort t. a. m. allir þíngmenn þyldu að missa dagpeninga sína, þó hann kunni að þola það, sem bæði hefur góð laun og er hær á staðnum og þarf svo sem eingu að kosta til þíngsetunnar. Eg held, að uppástunga hans þessi sè líkust því, að vilja skera breiðan þveing af annars skinni. Hann sagði, að hær væru svo margir launaðir embættismenn. Eg þekki nú launin þeirra sumra; þau eru ekki há, og þegar þeir fara á þíng, verða þeir að fá menn til að gegna embætti sínu, auk þess sem bú þeirra, aðalbjargræðisstofninn, missir af umsjón þeirra allra og vinnu margra þeirra. Og hvað má þá um bændurna segja? Þeim er dýrmatúr þessi tíminn, það er bezt bjargræðistíminn og sá tíminn, sem krefur mestrar fyrirhyggju.

J. Sigurðsson: Eg vil að eins bæta því við, að það mundu ekki verða mörg þúsund dala, sem saman kæmu, þó þíngmenn gæfu það til stofnunar búnaðarskólans, sem afgánga yrði frá öllum kostnaði af dagpeningum þeirra. Sumir af þíngmönnum þurfa til dæmis að taka mann í sinn stað, meðan þeir eru hær, og gjalda honum kaup, kosta ferð sína og sig hær, og margt fleira, sem frá yrði að dragast, fyrir utan það, að þeir geta tapað bústofninum fyrir forsómun sumarsins, ef harður vetur kemur, og yrði þá ágóði alþíngismanna ekki 2, og ekki 1 þúsund dala. Eg held því, að það yrði töluvert á-litlegra að taka þá 13 eða 14 þúsund dali, sem menn hafa stungið upp á, og sem nú eru arðlausir, og menn vonast þó eptir, að sèu meiri en 13 eða 14 þúsund dalir, ef hreinlega og vel eru gjörðir upp reiknangarnir.

P. Pétursson: Mær þykir vænt um, að þessar upplýsingar voru hær gefnar; því eg vona, að stjórnin sjái það af þeim í þíngtíðindunum, að það er kríngumstaðunum að kenna, en ekki viljaleysi þíngmanna, að þeir geta ekki gjört þessi samskot.

G. Brandsson: Eg veit ekki, hvort framsögumaður hefur meint það til mín, þegar hann sagði, að meiningarnar ræki sig hver á aðra, og eg skipti mær ekki heldur af því. Annars má hann ekki kippa sèr upp við það, þó ýmsar meiningar lýsi sèr á þínginu, og þó finnst mær aðalmeiningin vera ein hjá öllum, en það er: að bæta búnaðinn í landinu yfir höfuð. Meiningamunurinn er því í raun og veru ekki svo stórkostlegur, sem hann virðist ætla. Nefndin hefur viljað byrja strax á því, að stofna mikinn og máttugan búnaðarskóla fyrir allt landið, en aðrir hafa viljað byrja á hinu minna, og stíga síðan til hins meira, eptir sem efni og kríngumstaður leyfðu. Tilgángur-

inn er því sá sami hjá öllum, en aðferðin til að koma honum fram að nokkru leyti mismunandi.

St. Jónsson: Eg ætla það muni nú, ef til vill, líka geta álitizt of stórt að biðja um 3 skóla í staðinn fyrir 1, ef þeir ættu að verða að nokkru gagni, þó það á hinn bóginn væri æskilegt. Hægra er að stofna 1 bú heldur en 3 af sömu efnum, og eptir því verða þó kraptarnir minni, sem þeim er meira tvístrað, og svo hafa menn jafnan sagt hér á þingi, þegar hefur verið talað um verzlun eða hvað annað, sem þetta hefur átt við, og ef þessir 3 skólar, eða hvað það nefnist, eiga einúngis að vera fyrirmynd, en ekki að veita neina kennslu, þá get eg ekki gjört svo mikið úr þeim, því menn hafa þó nokkuð af þess konar fyrirmyndum allareidu fyrir, og margir eru farnir að geta stýrt plóg og gjört fleira, sem þar að lýtur. En það þykir þó ónóg til verulegrar jarðyrkju. Eg held ekki þurfi heldur að óttast fyrir því, að ekki fáist nógir í slíkan skóla, heldur mun mega fullyrða, að í hann kæmust færri en vildu, ef að kostir væru þolanlegir. Líka verð eg að halda, að kennslan kæmi að góðu gagni, hvar sem hún væri kennd hér á landi, því menn vita, að nokkrir menn hafa lært jarðyrkju erlendis, og hefur lærdómur þeirra komið að gagni, hvar sem þeir hafa verið á landinu.

P. Sigurðsson: Eg tók ekki eptir, hvort þingmaðurinn, sem nú talaði, tók sèr breytingaratkvæði eða ekki, og vil eg því áskilja mèr breytingaratkvæði í þá átt, sem hann talaði, að fyrst um sinn verði stofnaðar hér að eins einn „*Münstergaard*“.

Forseti: Þar eð nú tekur einginn til máls frammar, álit eg þessari undirbúningsumræðu lokið. Eg bið þá, sem hafa tekið sèr breytingaratkvæði, að hafa þau svo greinilega orðuð, að einginn efi sè við þau, eða þeim þurfi aptur að breyta við hina síðustu umræðu málsins.

Það, sem nú kemur næst til umræðu eptir dagskránni, er uppástunga þingmanns Barðstrendinga um meðöl til að afstýra vöruskorti og hallæri hér á landi.

Var uppástúngan afhent uppástúngumanni, próf. Ó. Sívertsen, og las hann hana upp með leyfi *forseta*, svo hljóðandi:

„Ekki er ráð, nema í tína sè tekið“, og ætla eg orðsháttur sá ætti sízt að gleymast í þeim efnum, sem lands og lýða velferð er undir komin. Flestir af oss munu þegar orðnir varir við breytingu frá undan farandi tíma góðæri til bágara árferðis, og að nú strax í

byrjuninni hefur talsvert borið á leyjaskorti og sumstaðar á sauðfjármissi, ofan á tjón það, sem víða kemur við og heldur áfram í landinu, af sauðfjársýkinni. Bjargarskortur, jafnvel sultur og seyra, bryddi því sumstaðar töluvert á sér seinast liðið vor. Arður af búsmala, sem til er, lítur út fyrir að verði mjög rýr í sumar, verzlunarstaðir margir hverjir hafa verið, og enda eru enn, einmitt um verzlunartímann síður en ekki byrgir af kornvöru, og stjórnin sjálf hefur auglýst, að í því efni ætlaði hún hvorki sér nè fastakaupmönnum landsins „sèrstakleg afskipti“. Þegar alls þessa er gætt og menn um leið geta gjört ráð fyrir, að ekki komi strax það góðæri og þeir heillatímar, sem af sjálfu sér ráði fram úr þessu, hygg eg oss mætti finnast, „að fyrri er þúngt en á sjálfum liggi“, og að vèr ættum því ei landsmanna vorra vegna að vera hugsunar- og aðgjörða-lausir í þessum þeirra vandkvæðum og vandræðum, sem, ef til vill, varðað geta líf og velferð þeirra.

Eg veit ei betur, en þíng þetta, sem oss Íslendingum er veitt af konúnglegri mildi, eigi að hugleiða og vera ráðgefandi í öllu því fyrirkomulagi, sem skipulegast, bezt og heillavænlegast er fyrir þjóðina. Eg dylst ei við, að þetta sè vilji vors mildasta konúgs og hann ætlist til þess af þínginu, og líka, að landsmenn voni þess og beri það traust til þíngsins, að það í þeim efnum láti sitt ei eptir liggja. Eg trúi því ei að óreyndu, að þíngið muni skora sig undan að taka málefni þetta til meðferðar, þó að uppástúngan sè að því leyti einstakleg, sem hún er yfirgrípsmeiri.

Eg veit til, að heima í hèruðum hafa menn verið að gjöra tilraunir með samtök til gætilegra heyja-ásetninga, og til að selja ei fyrir lítið verð, eða fyrir einhvern óþarfa, matbjörg út úr landinu, og held eg vel færi á, að þíngið tæki í sama streinginn og hugleiddi, hvort ei mætti fá hin heiðruðu yfirvöld landsins að hlutast til með góðum ráðum, hversu helzt mætti reyna að koma í veg fyrir lífs og velferla hnekki þá, sem opt hafa hèr í landi leitt af bágu árferði (hallærum), og hvernig helzt stjórnin gæti veitt landinu aðstoð því til framkvæmdar; eða hvað annað, sem þíngið í þessu efni kynni að finna og álíta tiltækilegast.

Eg leyfi mèr því að óska þess, að nefnd verði kosin í málefni þessu, sem taki til yfirvegunar:

1. Hvort ei sè nauðsynlegt að biðja um alvarleg afskipti stjórnarinnar, að hún feli yfirvöldum landsins á hendur að hlutast til um hvað eina það, er afstýri vandræðum af hallæri, og að hún

beri umsorgun fyrir, að hjá verzlunarmönnum sé fánleg korn-
vara og aðrar helztu nauðsynjar.

2. Og til bráðabyrgða: *a*, hvort þingið mætti ei fela háyfirvöldum landsins á hendur kröptuglega að áminna og aðvara landsmenn um skynsamlega heyja-ásetningu og gætilega meðferð á matbjörg sinni: að selja hana ei burtu úr landinu fyrir annað en korn-
vöru og brýnustu nauðsynjar. Og *b*, hvort fulltrúar þjóðarinnar, hver í sínu héraði, ættu ei að hlutast til hins sama.

Reykjavík, 16. dag júlímánaðar 1855.

Ó. Sívertsen“.

Ó. Sívertssen: Eg ætla nú ekki að leingja þingræðurnar með því að tala margt um uppástúngu þessa; því bæði eru ástæðurnar í henni sjálfri ljósar, og svo veit eg, að málið, sem hún fer fram á, þykir öllum mikils umvarðandi. Eg ætla því að biðja, þángað til eg heyri ræður þingmanna um hana.

J. Sigurðsson: Eg held uppástúngu þessa mjög þarflega, og vona, að þingið gefi henni góðan róm, og eg mæli mikillega fram með því, að þingmenn gefi athygli þessu efni, en sèr í lagi því atriði uppástúngunnar, sem sýnist að vera í réttu formi og eptir þeim réttu þinglagareglum, að þingið riti konungi bænarskrá um, að hann virðist að sjá um, að landið verði byrgt upp af nauðsynja-
vöru, og láti alvarlega gæta þess ár hvert, og gæta þess með annari betri forsjá, en að telja það til gildis, að hann opni hær hafnirnar fyrir þeim, sem kann ske vilja aldrei koma hær, því vèr lifum við lítið.

E. Ó. Kúld: Eg efast ekki um, að allir þingmenn finni sèr skylt að taka málið til yfirvegunar, jafnvel þó eg sè nokkuð á annari skoðun um það, en þingmaður Mýramanna. Uppástúngan fer fram á, að menn í tíma sjái við vöruskorti og heyjaleysi. Hvað vöruskort snertir, þá kynni stjórnin að geta ráðið bót á honum, en um heyjaskort og peningsásetningu finnst mér sízt af öllu eiga við, að þingið riti konungi bænarskrá. Um þetta síðara atriði hefur verið rætt á héraðsfundum, og einn fundur í Vestfirðingafjórðungi ritaði um það ávarp til amtmanns síns; og til allflestra sveita í því þingi, sem fundarmenn áttu heima, og þótt því væri nokkuð mis-
jafnlega tekið, þá hefur það þó leitt gott af sèr, því sumstaðar féll minni peningur í vor, en í fyrra vor, og var þó harðari vetur og vor núna, en í fyrra. Sumstaðar var og ávarpi þessu tekið vel, og eg þakka það einmitt með fram þessu, að minna varð af skepnu-

felli þar, en í hitt eð fyrra. Eg ímynda mér ekki, að háyfírvöldin í landinu, ef þingið nú snèri sér til þeirra, og ritaði þeim hèn um fyrir *forseta* sinn, mundu ekki gjöra góðan róm að þessu og efla það sem mest þeim væri mögulegt, með því að senda aðvaranir og áminningar um það út um landið. Það kann nú að virðast svo, sem þetta atriði heyri undir sveitarstjórnina, en eg held, að það feingi meiri þýðingu og gildi, ef það kæmi meðfram frá háyfírvöldunum, og þau styddu það. Ef þingið vildi því rita þeim ávarp um þetta síðara atriði uppástúngunnar, sem eg held réttast að það gjöri, gegnum *forseta* sinn, ef það er ekki móti réttu formi, þá þyrfti má ske einga nefnd að setja í þessu máli; en eg vil samt, ef það sýnist betra, að nefnd sè sett í það — þó þingið hafi feingið þegar mikið að starfa — heldur en það falli niður.

Konúngsfulltrúi: Efni það, sem bænarskrá þessi talar um, er, eins og allir þingmenn munu viðkannast, mikils árfðandi fyrir landið, sèr í lagi að því leyti sem hún miðar til þess að stuðla að því, að heyjaásetningar verði skynsamlegar, og því vil eg ei vera því mótfallinn, þó nefnd sè kosin í málinu. En nefndarinnar verkefni ætti ekki að vera það að ráða þinginu til, að senda konúngi bænarskrá um þetta efni, því það getur ekki átt sèr neinn stað, eptir því sem uppástúngan er löguð. Þar á mót ætti nefnd þessi að yfirvega og stúnga upp á því við þingið, upp á hvern máta og í hverju formi það best gæti ráðlagt landsbúum og upphvatt þá til, að hafa eptirlit á og styðja að því í hverri sveit, að bændur ekki settu öðruvísi en skynsamlega á hey sín; því þegar nauðsynlega framsýni hefur skort í þessu tilliti, hefur það opt, eins og öllum er kunnugt, ollað landsbúum hins stórkostlegasta tjóns.

G. Brandsson: Eg viðurkenni það, að uppástúngan er af góðum rökum spröttin. En ef þingið ritar í gegnum *forseta* sinn til héraðanna, eins og hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* stakk upp á, þá fær það ávarp eingan skipandi krapt, og þá verður að eiga undir kasti, hvað það verkar, eða hvort það hefur meiri áhrif, en þó það kæmi frá héraðsbúum sjálfum. Að senda konúngi nú þegar bænarskrá um vörubyrðir, sýnist mér lýsa hræðslu fyrir hinni frjálsu verzlun, og því vil eg ekki ráða til þess. Mér finnst allur dagur til stefnu í því efni, og hafi stjórnin ekki gjört betur hingað til, en uppfylla þá skyldu sína, sem hún sjálf hefur játað að á sèr hafi hvílt, að byrgja oss upp með nauðsynjar, að undanfögnu, þá hef eg litla von um, að hún gjöri eða geti það hèn eptir.

J. Samsonsson: Í tilliti til heyjaásetninganna á haustin get eg þess, að nú verandi sýslumaður í Skagafjarðarsýslu mun hafa á hverju manntalsþingi í sumar tekið fram með alvarlegri áminningu bæði til hreppstjóra og annara bænda, að þeir framvegis gættu þess, að setja forsjállega á heyaflla sinn á haustin, og var því vel tekið, því heldur sem tíð og kríngumstæður næstliðin vetur sýndu fram á, að slíkt væri jafnan nauðsynlegt.

M. Andrèsson: Það gleður mig, að bendíng hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* var einmitt í sömu stefnu og það, sem mér kom í hug, þegar eg las þessa uppástúngu á lestrarsalnum. Hvað heyjaásetning snertir, þá er hann mjög áriðandi atriði í öllum búnaði vorum. Þingið getur að vísu ekki haft neinn skipandi myndugleika, en það gæti komið ráðleggíngum og upphvatníngum til landsmanna á gáng, og það held eg væri mjög æskilegt og gott. Eg man eptir því, af því eg er nú gamall orðinn, að stiptamtmaður hér, mig minnir greifi Trampe, gaf út áminningu til landsbúa 1809, að nota öll landsgæði sem bezt; þá var stríðstíð og harðæri, og gjörðu menn að því góðan róm. Eg held þess vegna, að það væri mjög gott, að þingið ritaði amtmönnum landsins um þetta, og þeir sendu síðan viðlíka upphvatníngu til landsbúa um það. Í Árnessýslu eru nú í hverjum hreppi komnar á búnaðarnefndir, sem standa undir einni sýslunefnd, og er þetta eitt atriði af því, sem þær eiga að starfa, að sjá um heyjaásetning manna. En ekki geta þær gefið nema ráðleggíngar, enda eru þær stofnaðar af bændum sjálfum, en ekki af tilhlutun yfirvaldanna. Eg vil því stínga upp á því, hvort þetta sè ekki farandi vegur fyrir þingið, því eg efast ekki um, að það verkaði nokkuð, ef háyfirvöld landsins létu slíka aðvörun gánga út til landsmanna. Nú bendir og flest til harðæris, og hið mikla stríð, sem nú er, bætir ekki um, og ósèð, hvaða áhrif það kann að hafa fyrir oss, þó þau sèu ekki orðin tilfinnanleg enn.

Konúngsfulltrúi: Mál það, sem hér ræðir um, er svo sèr-staklegs eðlis og þar að auki svo ógreitt aðgaungu, eptir því sem uppástúngan er löguð, að eg ætla það þó betra, að nefnd manna yfirvegi og stíngi upp á því við þingið, í hverju formi því skuli ráða til lykta, heldur en að þetta sè gjört eptir lausri uppástúngu hér frá bekkjunum.

V. Finsen: Mér þótti bendíng hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* ágæt, en eg skildi hann svo, sem nefndin, ef hún yrði sett, væri

ekki bundin við það atriði, sem hann nefndi, heldur gæti tekið uppástúnguna yfir höfuð til yfirvegunar.

P. Pétursson: Eg skildi bendingu hins hæstvirta *konungsfulltrúa* svo, að þingið skildi fá *forseta* sinn til að rita ávarp til manna upp í sveitum, en ekki til háyfirvaldanna, eins og þingmaður Árnésinga fór fram á.

Konungsfulltrúi: Það var meiníng mín, að svo skyldi vera, sem hinn heiðraði þingmaður sagði; en þar hjá ætlaðist eg til, að nefnd sú, sem kosin yrði, skyldi finna þann veg og stínga upp á honum, er best væri að fara, svo að málinu yrði haganlega og skynsamlega ráðið til lykta.

P. Pétursson: Eg er viss um, að allir þingmenn taka mikla hlutdeild í máli þessu, sem er svo mikilvægt, og eg held það væri gott, að nefnd yrði sett í það. Eg vil einúngis vekja athygli manna á því, hvort það mundi ekki spara tíma og hvort þingið mundi ekki ná sama tilgáangi með því, að allir þingmenn kæmu saman, og kæmu sèr niður á einhverjum föstum reglum, sem þeir vildu síðan fylgja fram í sveitunum, t. a. m., að sveitanefndir yrðu sem víðast stofnaðar til að annast um þetta. Í uppástúngunni er ásetningur á hey helzt tekinn fram, og er það mjög áriðandi atriði fyrir sveitabændur, en ekki eins fyrir sjóarmanninn. Þó getur skortur allt eins vel komið að við sjó, og ef þá ætti að taka hvað eina til greina í því efni, t. a. m. fiskverkun og fisksölu sjávarbóndans, þá held eg það mundi taka ærinn tíma á þinginu og tefja störf þess meira, en ef hin aðferðin væri höfð. Og úr því nú þingið verður að fara bónarveg til landsmanna, þá veit eg ekki, hvort það hefur meiri áhrif, þó þingið skrifi, heldur en ef að þingmenn fylgja fram málinu sjálfir eptir einhverjum föstum reglum, sem þeir kæmu sèr hær niður á. Eg vildi að eins vekja athygli manna á þessu, án þess að eg mæli þó á móti nefnd í málinu, ef þinginu virðist svo betur fara.

St. Jónsson: Eg verð heldur að vera með því, að nefnd sè kosin í mál þetta, því eg held það hafi meiri krapt, þegar þingið fer með það eptir öllum réttum reglum.

P. Sigurðsson: Eg er og á því, sem þingmaður Eysirðinga nú mælti, að það sè betra, að nefnd verði kosin. Hvað heyja-ásetning snertir, þá er áhugi manna vaknaður á því, að minnsta kosti í mínu héraði. En um matvöruna er eg hræddari, og held nauðsynlegt, að það væri brýnt fyrir landsmönnum. Mér þykir auglýsing ráðherrans eða stjórnarinnar í vor koma á óhentugum tíma. Land vort liggur

afskekkt frá öðrum þjóðum, og á þessu sumri var oss ómögulegt að fá utanríkiskaupmenn, að færa okkur nauðsynjar. Hefði stjórnin sagt oss það fyrir einum 3 árum, að við þessu mættum vèr búast, þegar verzlunin yrði frjáls, eða þá að 2 árum hær frá, þegar menn vona, að sú frjálsa verzlun sè farin að sýna gáng sinn, þá var allt öðru máli að gegna; en nú lætur hún það verða frelsinu samfara, sem hær til var órættilega haldið fyrir oss (*Forseti*: Eg verð að gjöra þíngmanninn varan við, að þetta er málinu óviðkomandi).

G. Einarsson: Eg leyfi mær að spyrja, hvort það sè rétt form, þegar nefndin kæmi með álit sitt, að vísa þá málinu til *forseta*. Það hefur orðið þrátt um það hær á þíngi og það síðast í dag, og því vildi eg vekja máls á því; en sè það ekki á móti réttu formi, er eg með því, að nefnd verði kosin, og stíng upp á 3 manna nefnd.

J. Sigurðsson: Eg er og með því, að nefnd verði kosin til að yfirvega mál þetta, því eg held það verði þá þýðíngarmeira, og þó þíngið þar á eptir hældi sig með það til háýfirvaldanna og beiddi þau að rita um þetta bæði þjóðinni og stjórnninni. En að þíngmenn sjálfir gjörðu hær ákvörðun og tækju hana svona hver með sèr heim í hærud, held eg væri þýðíngarlaust, því allir vita það, að þíngmenn hafa ekkert vald, hvorki að fyrirskipa lífnáðarháttu manna eða að skipa mönnum að birta þetta, það geta þó háýfirvöldin.

Forseti: Af því nú tekur einginn til máls, álit eg þessari íngángsumræðu lokið. Og þar eð einginn þíngmanna hefur mælt móti nefnd, og stúngið hefur verið upp á, að í henni væru 3 menn, vil eg biðja þíngmenn að kjósa 3 menn í nefnd þessa.

Því næst voru atkvæði greidd, og voru í nefndina kosnir:

Ó. Sívertsen, prófastur, með 15 atkvæðum.

V. Finsen, kanselíráð, með 12 atkvæðum.

J. Pétursson, assessor, og *M. Andrèsson* feingu 6 atkvæði hvor, og varð *M. Andrèsson* nefndarmaður, þar hann var eldri.

Því næst var uppástúngan afhent formanni nefndarinnar, þíngmanni Barðstrendínga, prófasti *Ó. Sívertsen*.

Forseti: Málum þeim, sem á dagskránni stóðu, er nú lokið, en eg skal leyfa mær að lesa upp álitsskjal þíngsins til konúngs, sem til mín er komið, í kosníngarlagamálinu, og er það svo hljóðandi:

Til konúngs.

Yðar konúnglegu hátígn hefur allramildilegast þóknazt, að láta fulltrúa yðar leggja fyrir alþíngið konúnglegt frumvarp yðar hátígnar

til tilskipunar um breyting á tilskipun 8. marz 1843, viðvíkjandi kosningum til alþingis.

Eptir að frumvarpið er ítarlega rannsakað af þar til kosinni þriggja manna nefnd, og þar á eptir á lögboðinn hátt rætt á 2 aðalfundum þingsins, leyfir það sér nú allra þegnsamlegast að láta yðar hátign í ljósi álit sitt um það, á þessa leið:

Þingið viðurkennir samhuga með allraþegnsamlegastri þakklátsemi, að frumvarpið í öllum verulegum atriðum er allramildilegust uppfylling af óskum og vonum þingsins 1853, en það leyfir sér þó allraþegnsamlegast að skjóta því til yðar hátignar allramildustu úrlausnar, hvort ekki eptirfylgjandi breytingar á frumvarpinu mættu eiga sér stað:

Við 1. grein:

að í staflíðnum *a*, í stað orðanna: „*til ríkissjóðsins*“, setjist: „*til allra stétta*“, og að við enda staflíðsins bætist: „*þó einhverjir sökum sérstaklegra lagaboða séu undanskildir þegnskyldugjaldinu, missa þeir ekki kosningarrétt sinn fyrir það*“.

Hvað hina fyrri orðabreytingu í staflíðnum snertir, finnur þingið eins nú, sem árið 1853, yfirgnæfandi ástæðu til, að taka hana til greina, því að orðin: „*til allra stétta*“, innibinda í sér allt hið sama sem orðin: „*til ríkissjóðsins*“, þar sem einginn sá geldur gjald til „*allra stétta*“, sem ekki ásamt geldur nokkuð til „*ríkissjóðsins*“; en þau hin fyr nefndu orð eru þar að auki öllum gjaldþegnum frá aldaöldi kunn, en hin síðar nefndu ekki, svo hæglega getur skeð, að þeir þar við sameini allt aðra hugmynd en þá réttu. Að bæði orðatiltækin í verunni tákni hið sama, sèst bezt á því, að þó búandmaðurinn ekki eigi meir en $\frac{1}{2}$ hundrað tífundbært, og fyrir minna er varla ráð að gjöra hjá þeim, sem „grasnyt“ hefur, þá geldur hann þó til ríkissjóðsins gjaftoll og lögmannstoll, til kirkju ljóstoll, til prests dagsverk og til fátækra tíund. Helzta ástæðan til orðabreytingarinnar er því, að þingsins álit, nauðsynlegt tillit til gjaldþegnanna skilnings á orðunum. Hvað viðaukastafliðinn snertir, þá er hann gjörður til að útiloka ekki frá kosningum hreppstjóra og gamla stúdenta, sem með sérlegri löggjöf eru þegnskyldugjaldi undanþegnir.

Að úr staflíðnum *d* burtu takist orðin: „*og þurraþúðarmenn*“, en að nýr staflíður bætist inn í greinina, svo hljóðandi:

„*e, þurraþúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda til sveitaræða bæjar-þarfa 6 rdl. árlega*“.

Eins og nefndin, sem sett var 1853 um þetta málefni, hafði ekki ætlað til að veita þurabúðarmönnum kosningarrétt, eins hefur nefndin, sem nú var sett í málið, og þingið sjálft fundið það ísjárvert, að veita þurabúðarmönnum kosningarréttinn eins óskorað og verzlunarstaðanna beztu borgurum, því fleiri af þurabúðarmönnum eru þangað komnir úr ýmsum hëruðum landsins, og sumstaðar, t. a. m. í Reykjavík, er þeirra fjöldi svo mikill (140: 60), að óttast mátti fyrir, að þeir hafa kynnu allt of mikla verkun á kosningarnar, ef þeirra kjörkostum ekki væri að öðru leyti meira þraungvað en borgaranna.

Við enda 1. greinar ætlar þingið ætti að bæta sem almennum kjörkosti, er næði til allra staflidanna:

„og þar að auki hvorki þiggur af sveit né stendur í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk“.

Og ættu þá má ske orðin í staflid d: *„og standa — sveitarstyrk“*, að falla úr.

Við 4. grein.

Þingið ætlar, að byrjun þessarar greinar geti hjá kjörstjórunum sumum hverjum vakið þá meiningu, að þeir, við rannsökun nafnaskránna, megi kveðja eða geti kvatt sér til aðstoðar, hverja sem þeir vilja, og aðra en þá, sem síðan takast í kjörstjórnina með kjörstjóranum; en af því þingið ætlar, að það ekki sé meinung frumvarpsins, og því þykir það æskilegt, að öll kjörstjórnin sé frá upphafi kunnug öllu því, sem framfer kosningunum viðkomandi, leyfir það sér allraþegnsamlegast að ráða til, að byrjun greinarinnar orðist þannig:

„Þegar — samdar, skal kjörstjóri með þeim 2 mönnum, er hann, samkvæmt tilskipun 8. marz 1843 § 16, kveður sér til aðstoðar í kjörstjórninni, rannsaka þær“, o. s. frv.

Við 7. grein.

Til enn meiri skýringar leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að stínga upp á því, að þessarar greinar upphaf orðist þannig:

„Einginn er rétt kjörinn aðalþingmaður eða varapíngmaður, nema“, o. s. frv.

Til þess að koma í veg fyrir, að kjördæmin nokkurn tíma missi af þingmanni, leyfir alþingið sér allraþegnsamlegast að beiðast þess, að á milli 7. og 8. greinar frumvarpsins setjist ný grein þannig orðuð:

„Hvenær sem hvort heldur aðalþingmaður eða varapíngmaður, sem hefur geingizt undir kosningar, deyr, algjör-

lega forfallast, missir þíngsetu eða segir henni af sèr, þá skulu tafarlaust nýjar kosningar fram fara, til að kjósa þíngmann í stað hans“.

Ef að yðar hátign allramildilegast leyfir, að þessi nýja grein takist inn í þessa nýju löggjöf, er það sjálfsagt, að tala enna fylgjandi greina þar við hlýtur að raskast.

Samkvæmt því, sem hér að framan er tilgreint, leyfir þíngið sèr allraþegnsamlegast, með 20 atkvæðum gegn 1, að biðja yðar konúnglegu hátign, að þessu konúnglega frumvarpi yðar hátignar allramildilegast verði veitt lagagildi á Íslandi, með eftirfylgjandi breytingum og viðauka-atkvæðum:

1. í 1. gr. a, með 12 atkvæðum gegn 9, að í stað orðanna: „*til ríkissjóðsins*“, komi: „*til allra stétta*“.
2. með 15 atkvæðum gegn 6, að við enda þessa staflíðs bætist: „*Þó einhverjir sökum sèrstaklegra lagabóða sèu undan skildir þegnskyldugjaldinu, missa þeir ekki kosningarrètt sinn fyrir það*“.
3. d, með 16 atkvæðum gegn 5, að úr þessum staflíð fellist orðin: „*og þurraþúðarmenn*“.
Og með 17 atkvæðum gegn 4, að úr honum fellist orðin: „*og standa ekki — sveitarstyrk*“.
4. með 16 atkvæðum gegn 5, að nýr staflíður bætist inn í, svo hljóðandi:
„*e, þurraþúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda til sveitar- eða bæjar-þarfa 6. rdd. árlega*“.
5. með 17 atkvæðum gegn 4, að við enda 1. greinar bætist: „*og þar að auki hvorki þiggur af sveit, nè stendur í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk*“.
6. með 14 atkvæðum gegn 7, að byrjun 4. greinar orðist þannig: „*Þegar — samdar, skal kjörstjóri með þeim 2 mönnum, er hann, samkvæmt tilskipun af 8. marz 1843 § 16, kveður sèr til aðstoðar í kjörstjórninni, rannsaka þær*“, o. s. frv.
7. með 17 atkvæðum gegn 4, að 7. gr. byrji þannig: „*Einginn er rètt kjörinn aðalþíngmaður eða varapíngmaður, nema*“, o. s. frv.
8. með 13 atkvæðum gegn 8, að á milli 7. og 8. gr. bætist inn í ný grein, þannig orðuð: „*Hvenær sem hvort heldur aðalþíngmaður eða varapíngmaður, sem hefur geingist undir kosningar, deyr, algjörlega forfallast, missir þíngsetu eða segir*

henni af sér, þá skulu tafarlaust nýjar kosningar fram fara, til að kjósa þingmann í stað hans“.

Reykjavík, 19. Júlí 1855.

Allraþegnsamlegast.

H. Stephensen. P. Sveinbjörnsson.

Alitsskjal þetta var síðan samþykkt af þinginu.

Forseti: Það, sem á morgun kemur til umræðu, er 1. þegnleg uppástúnga um laun sýslumanns í Gullbríngusýslu, til undirbúnings-umræðu; 2. þegnleg uppástúnga um stofnun lögfræðingaskóla á Íslandi, til undirbúningsumræðu; og 3. sömuleiðis þegnleg uppástúnga um vegabætur, og til inngángsumræðu 3 þegnlegar uppástúngur: 2 frá hinum 3. konúngkjörna þingmanni, og 1 frá þingmanni Skapt-fellínga, og eru þær nú lagðar fram á lestrarsalinn.

Varaþingmaður Reykvikínga hefur beðið um orðið, áður en fundi væri slitið.

H. Kr. Friðriksson: Eins og þingmenn muna, var eg og hinn heiðraði 4. konúngkjörni þingmaður á 4. fundi þings þessa kosinn í hina svo kölluðu ritnefnd. Eg vil því geta þess, að í prent-un alþingistíðindanna er orðin nokkur ósamkvæmni, þar sem 1. örkin er prentuð með annari rèttritun en hinar. Eg vil geta þess, að þessi ósamkvæmni er ekki okkur ritnefndarmönnum að kenna; prent-urunum hafði gleymzt, að senda mér 2. örkina til yfirlits, áður en hún var hreinprentuð, svo að eg vissi alls ekki af þeirri breytingu, fyr en örkin var hreinprentuð, og get eg því þvegið hendur mínar og meðnefndarmanns míns í þessu efni. Nú vil eg láta þingið ráða því, hvort það vill láta prenta 1. örkina upp aptur fyrir þessa ó-samkvæmni, eða ekki.

Forseti: Þetta mun að nokkru leyti vera meint til mín; því eg vildi, að rèttritunin á tíðindunum nú væri hin sama og vant er. Á 1. alþingi voru þeir assessor *Johnsen* og herra *J. Sigurðsson*, skjalavörður, kosnir í ritnefndina, og þá tóku þeir rèttritun, sem síðan hefur verið fylgt á tíðindunum, og með hana er eg ánægður, með því líka eg veit ekki, hvort hin er í nokkru betri. En eg kannast við það, að eg sá ekki 1. örkina af þessum tíðindum, fyr en hún var alprentuð, og búið var að leggja hana af í prentsmiðj-unni, svo eg gat ekki gjört við breytinguna, sem á henni var orðin. En eg vil því síður breyta frá hinni fyrri rèttritun nú, sem mér er það ljóst, að þessa var farið á flot við *forseta* á alþingi 1853, og hann þá aftók það, og í því vil eg þó fylgja honum.

II. Kr. Friðriksson: Eg verð þó að geta þess, að á alþingistíðindunum 1845 er allt önnur rættiritun en á alþingistíðindunum 1847 og 1849, og enn önnur á alþingistíðindunum 1853, svo reglan er ekki föst. Það eina, sem eg ætlaði mér með því, að vekja máls á þessu, var að bera þessa ósamkvæmni af mér.

Forseti: Og bera hana þá á mig. Eg er ánægður með það, að skömmun lendi þá á mér fyrir þetta.

P. Pétursson: Eg er nú ekki sterkur í rættiritun, því eg hef aldrei lagt hana fyrir mig, og það eina, sem eg vil í því tilliti, er, að sömu rættiritun sé allt af fylgt, hver sem helst höfð er.

Forseti leitaði því næst atkvæða um, hvort prenta skyldi upp aptur 1. örkt tíðindanna fyrir þessa ósamkvæmni á rættirituninni, og var því neitað með 18 atkvæðum gegn 3.

J. Sigurðsson: Má ekki koma með þá uppástúngu, að þeir 3, sem stóðu upp fyrir því, að örkin væri prentuð upp aptur, fái rétt til þess að láta gjöra það á sinn kostnað.

P. Pétursson: Eg álit þetta ósæmilega uppástúngu, og bið *forseta* að gefa þingmanninum áminningu.

Forseti: Eg vona, að þingmaðurinn sjái að sér, þegar hann hugsar sig betur um.

J. Sigurðsson: Það er vel mögulegt, að mér hafi yfirsézt, en eg tók mér dæmi af uppástúngu þess æðsta kennara í dag, að þingmenn skyldu fá að stofna búnaðarskólann á sinn kostnað.

Forseti kvað þá fundi slitið.

20. júlí — þrettándi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt

Forseti: Fyrst kemur til undirbúningsumræðu eptir dagskránni þegnleg uppástunga um, að bæta laun sýslumannsins í Gullbringu-sýslu. Framsögumaður nefndarinnar er þingmaður Reykjavíkur, *II. Kr. Friðriksson*, og honum afhendi eg nefndarálitið.

Framsögumaður: Með leyfi *forseta* skal eg lesa nefndarálitið upp, og hljóðar það þannig:

Vér undirskrifaðir erum af því heiðraða alþingi kosnir í nefnd, til að yfirvega og segja álit vort um uppástúngu þingmannsins úr

Gullbríngusýslu, um það, að þessi sýsla við næstu sýslumannaaskipti yrði veitt með sömu skilyrðum og aðrar sýslur landsins, nefnileg fyrir árlegt hæfilegt eptirgjald, embætti þessu til rífkunar, og að sá halli, sem leiddi af þessari breytingu fyrir konungssjóðinn, yrði bættur honum upp með því að færa upp að því skapi eptirgjaldið af öllum hinum betri sýslum landsins.

Eptir að vèr höfum yfirvegað málið, leyfum vèr oss að segja um það álit vort á þessa leið:

Vèr leggjum til grundvallar fyrir skoðun vorri á þessu máli það atriði, að það er mjög unvarðandi fyrir Gullbríngusýslu, að hlutaðeigandi sýslumaður sè sem best menntaður og æfður í hvers konar embættisstörfum, því í þessari sýslu koma fyrir ýms þau embættisverk, sem sjaldan eða aldrei koma fyrir í öðrum sýslum landsins, og er þetta í eðli sínu, því sýsla þessi er ein hin fólksríkasta sýsla, og þéttbýl, og viðskipti manna þar margbreyttari og margbrotnari, en upp til sveita; þá er sýslumaður í Gullbríngusýslu, þegar svo ber undir, að embættisstörfum þarf að gegna í Reykjavík, í hlutaðeigandi embættismanna forföllum ávallt sá, sem vegna nálægðar er skipaður til að gegna þeim í hinna stað, t. a. m. þegar bæjarfógetinn þarf að fara úr sæti sínu, eða dómara vantar í landsyfirrættinn, sem allt vottar það, að sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu þarf að vera vel að sèr í lögum, kunnugur landsháttum og réttarvenju, og leikinn í öllu því, sem embættismanni í þeirri stöðu getur að höndum borið að gegna.

Í annan stað er það einnig kunnugt, að sýslumannsembættið í Gullbríngusýslu með þeirri tilhögun, sem nú er, er með töluverðum annmörkum; því fyrst er tekjuheimtun þar bundin mikilli ábyrgð og örðugleikum, bæði vegna fátæktar hlutaðeigenda og stopulleika þess, sem atvinnuvegi þeirra, svipulum sjávarafla, er og hlýtur að vera samfara, og svo þarf sýslumaður vegna þeirrar margbrotnu reikningsfærslu og annara skripta að halda fastan skrifara, sem í þessum stað er bundið ærnum kostnaði, og þar við bætist, að sýslumaður er skyldur að búa í Hafnarfirði, hvar eldiviður, hey og hvað annað, sem útheimtist til heimilisþarfa, er bæði vandfeingið og dýrkeypt, af því sveitirnar, er liggja að, eru fátæklega úr garði gjörðar og velmegun harðla lítil.

Vegna þessara annmarka, sem nú voru taldir, þykir sýsla þessi ekki girnileg, sízt dugnaðarmönnum, er þeir, sem slíkir, eiga annars úrkosti, einkum þegar hér við bætist, að tekjurnar eru mjög svo rýrar, og uppgángssamar að því skapi; og reynslan hefur og sýnt, að fáir

hafa orðið til þess, að sækja um hana, og núna seinast ekki nema 1, enda er þess ekki að vænta, því að meðaltali munu tekjurnar naumast verða meiri en nemi rúmum 900, eða að mesta lagi 1000 rdd., og þar á liggur aptur ærinn kostnaður, svo sem til skrifara 200 rdd. að minnsta kosti, húsleiga meir en 100 rdd., og árleg ábyrgð, og hún ekki lítil, af tekjum, sem ekki hafa getað feingizt, m. m., svo tekjurnar mundu varla geta talizt meiri en hær um bil milli 600 og 700 dala, og sjá allir, að þetta eru síður en ekki viðunandi kjör, eða hæfileg laun handa slíkum embættismanni. Að bót yrði ráðin á kjörum hans, virðist oss því vera bryn nauðsýn, enda ætlum vèr og, að þessu geti orðið framgeingt á þann hátt, sem uppástúngan fer á flot; því að vísu eru sýslumenn í 10 beztu sýslunum, eins og nú er, aflagsfærir, en uppbótin, sem konúngssjóðurinn þyrfti árl. að fá fyrir þann halla, sem flyti af breytingunni, ætlum vèr mundi verða rúmir 300 rdd., og þetta kæmi þá niður á beztu sýslurnar, sem oss virðist eingan veginn ósanngjarnt; en sjálfsagt er það, að þessi uppfærsla í afgjaldinu ekki getur komizt að, meðan ekki verða þar sýslumannaskipti; svo, ef stjórnin aðhyllist þessa skoðun á málinu, yrði konúngssjóðurinn að líða hallann af breytingunni þángað til, þar sem vèr ekki getum vísað á neinn annan tekjustofn, sem fè þetta gæti orðið tekið af á meðan. Að öðru leyti er meiníng vor, að hlutaðeigandi sýslumaður, þegar þessi tilhögun kæmist á, missti þau laun, sem hann híngað til hefur haft úr jarðabókarsjóðnum, sem héraðsdómari í Gullbríngusýslu. Þar sem vèr ætlum hann þá verða sámilega launaðan og í öllu falli betur og haganlegar en nú. Þannig verður það álit vort í þessu máli, að þíngið eigi allraþegnsamlegast að mæla fram með því við stjórnina:

Að Gullbríngusýsla verði við næstu sýslumannaskipti veitt fyrir árlegt og hæfilegt eptirgjald, og að sá halli, sem þar af leiðir fyrir konúngssjóðinn, verði sjóðinum endurgoldinn með því að færa upp afgjaldið, sem þessu nemi, af hinum beztu sýslum landsins, jafnóðum og þær losna, en að laun sýslumannsins úr jarðabókarsjóðnum, sem héraðsdómara í Gullbríngusýslu, falli niður.

Reykjavík, 16. d. júlímánaðar 1855.

G. Brandsson, P. Jónassen. H. Kr. Friðriksson,
formaður. framsögumaður.

Framsögumaður: Við þetta þarf eg litlu að bæta, þar ástæður þær, er mæla fram með málinu, eru greinilega teknar fram í

nefndarálitinu, og virðast mér þær svo nægar, að eingu þurfi við að bæta. Öllum er það ljóst, að nauðsyn er á duglegum embættismönnum, en eitt af aðalskilyrðunum fyrir þeim er, að þeir fái hæfileg laun. Sýslumannsembætti þetta er vandasamt og erfitt, og störfín, er á sýslumanni liggja, margbrotin, en tekjur næsta litlar; því að, eptir því sem nefndin hefur næst komizt, eru þær milli 900—1000 rdd., en þar frá ganga skrifaralaun, sem ætla má að minnsta lagi 200 rdd., og nú hef eg heyrt að þau væru á þriðja hundrað, enda er nauðsynlegt í því embætti, að halda fastan skrifara. Á hinn bóginn, þegar eg lít til rífkunarinnar, þá er hún reyndar ekki mikil, en halli sá, er af því leiðir fyrir konúngssjóðinn, lítill, og alls ekki tilfínnanlegur, þegar honum er jafnað niður á 10 beztu sýslurnar, þar sem tekjur eru meiri, eða að minnsta kosti eins miklar og í Gullbríngusýslu, en sýslumannsstörfín vandaminni. Ef fylgt væri uppástúngu nefndarinnar, þá rífskuðu laun sýslumannsins nokkuð, og af honum létti ábyrgð þeirri, sem hann nú hefur, og það er, ef til vill, mest í það varið, þar konúngssjóðurinn verður að hafa sitt, hvort sem sýslumaður fær það, eða ei, sem konúngssjóðurinn á að fá. Tekjurnar eru, nú sem stendur, af Kjósarsýslu 300 rdd., aukatekjur hér um bil 200 rdd., úr jarðabókar-sjóðnum 233, sem laun héraðsdómara í Gullbríngusýslu, sjöttúngur af manntalsbókargjöldunum hér um bil 130 rdd., afgjald af Þormóðsdal hér um bil 30 rdd. Eg vil ei segja, að þetta sè öldúngis nákvæmt, en það mun þó fara nærri lagi. Eptir uppástúngu nefndarinnar mundu tekjurnar verða af Kjósarsýslu 300 rdd., aukatekjur 200 rdd., manntalsbókargjöld um 800, afgjald af Þormóðsdal 30 rdd., og sjöttúngur af afgjaldi konúngsjarða 20 rdd., eða samtals að meðaltali 1350 rdd. Frá því ætti að ganga afgjald af sýslunni, 100 rdd., og verða þá eptir, sem laun sýslumanns, 1250 rdd., eða, að frádregnum skrifaralaunum, 1000 rdd., og hefði nefndin viljað hækka laun sýslumanns enn meira, ef hún hefði sèð veg til þess, og vona eg, að þíngmenn sjái alla nauðsyn, til að gjöra góðan róm að þessu máli.

J. Sigurðsson: Eg get ekki leynt því, að uppástúnga þessi hefur komið fram öfugt við minn skoðunarhátt og mína ætlan. Eg hefði helst óskað, að allir sýslumenn hefði verið settir á föst laun, og að gjöldin renni beinlínis með hreinum reiknínghi til ríkissjóðsins; þetta er líka alþýðu geðfeldast eptir hennar skoðan, og ætti því ekki að breyta því, sem nú er, í Gullbríngusýslu. Það er heldur eingan veginn víst, að duglegir embættismenn komi í embættin, þó launin sèu mikil, og þeir, sem vilja hafa embætti hér, verða að haga sèr eptir efnum og

landshögum, en ekki að girnast launin hærri, en landið er fært um að borga. Eg veit ekki til, að vèr höfum orðið að sjá af mörgum duglegum embættismönnum fyrir þá sök út úr landi voru, að launin hafi verið lítil, og ef þetta er ein af minni sýslunum, og hún er með 1000 rdd. launum, þá finnast mærlausnir fremur góð. (*H. G. Thordersen*: Hælt of lítil). Eg vil alls ekki gefa atkvæði mitt með nefndarálitinu, þar eg álit það drjúgast fyrir konungssjóðinn, að gjöld öll renni beinlínis inn í hann, og sýslumennirnir seu skyldugir til að standa hreinan reikning á því, sem bændurnir gjalda.

G. Brandsson: Mærlausnir skoðun þingmannsins úr Mýrasýslu vera merkileg, þegar hann hælt það væri eindreginn vilji þjóðarinnar, að tekjur af öllum sýslum landsins renni í konungssjóð. Eg minnst ekki þess, að bænaðskrár um það efni hafi komið inn til þingsins, og hefur þó margt komið þangað um minna. Þingmanninum mun og í þessu efni vera það kunnugt, sem 1853 var talað um peningaskortinn á Íslandi, og mundi lítið bæta úr honum, ef farið yrði að selja öll sýslugjöldin fyrir peninga, og hvernig fer ekki með tekjurnar í Gullbríngusýslu, með þeirri tillögu, sem nú er á þeim; það er svo langt frá, að hagnaðurinn af sölu þeirra lendi hjá sýslumanni eða konungssjóðnum, heldur hjá kaupmönnum. Eg hef heyrt mikið og margt rætt um, hvort betra væri að setja sýslumenn á föst laun, eða veita þeim sýslurnar með eptirgjaldi; hafa um það verið ýmsar meiningar, en flestum hefur þó þótt eptirgjald betra, auk þess að hitt eykur mikið skriptir fyrir sýslumenn, og hver veit nema þingmanninum kann ske þætti betra, að allir sýslumenn hefðu fasta skrifara, svo tekjur þeirra rýrnuðu því meir, sem á þeim hvíldu fleiri útgjöld.

Konungsfulltrúi: Það hefur ekki verið opt, að eg hef verið samdóma hinum heiðraða þingmanni Mýrasýslu; þess vegna gleður það mig að geta lýst því yfir, að eg er það í þessu máli. Eg er honum samdóma í því að vera mótfallinn þessu nefndaráliti, fyrst og fremst af því, að uppástunga sú, sem nefndarálitið fer fram á, er borin upp í ótíma; því, eins og allir vita, eru nú í undirbúningi ný skattgjaldslög, og þegar þau eru ákomin, er það án efa áform stjórnarinnar að setja sýslumenn upp á föst laun, og láta þá gjöra konungssjóð skilagrein fyrir gjöldum sýslubúa; en þegar svo er ástatt, eru lítil líkindi til, að stjórnin muni gjöra þá breytingu í Gullbríngusýslu, sem hún bráðum mun af nema í öllum öðrum sýslum landsins. Þar næst er eg nefndarálitinu mótfallinn vegna þess, að

eg er sannfærður um, að af þessari uppástúngu mun leiða það, að á næsta þingi munu streyma hingað kröptugar bænarskrár um, að bæta kjör sýslumannanna, að minnsta kosti í fjórum sýslum Vesturamtsins, hvar laun þeirra eru allt að helmingi lægri en laun sýslumannsins í Gullbringusýslu.

G. Brandsson: Eg verð að biðja hinn hæstvirta *konungsfulltrúa* um að vorkenna mér, þó ekki sé eg eins kunnugur fyrirætlunum stjórnarinnar og hann. Allir játa þó, að oss sé áriðandi að hafa dugleg yfirvöld; en skilyrði fyrir því er það, að þeim séu viðunanlega borguð störf sín, og það er því frá voru eigin sjónarmiði, að vér skoðum málið, þegar vér mælum fram með því. Launin eru hér svo lítil, að einginn loðir þar við, ef annars á úrkosti, og þegar sýslumannsskipti urðu seinast, sótti einúngis einn maður um embættið, og hann danskur, sem ekki mun hafa átt völ á öðru betra; enda mun stjórnin hafa haft lítið eptirlit eptir, hvernig þessi danski júrasti var úr garði gjörður.

Konungsfulltrúi: Eg get ekki viðurkennt, að það hafi veitt öðugra að fá duglega sýslumenn í þessa sýslu, heldur en aðrar. Þvert á móti má það vera mönnum kunnugt, að þeir sýslumenn, sem hér hafa verið um langan tíma að undanfögnu, hafa verið einhverjir þeir duglegustu embættismenn, þar sem varla hefur verið mögulegt um langan tíma að fá nokkurn fastan eða virkilegan sýslumann í sumar af hinum sýslunum, t. a. m. í Ísafjarðar- og Barðastrandar-sýslu.

G. Brandsson: Eg held, að hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hafi ekki skilið mig rétt, því eg kvartaði alls ekki yfir, að sýslumenn hefðu verið duglausir hjá okkur, en sagði, að þeir höldust ekki hér við, þegar annað betra byðist. Það sýndi sig og fljótt núna fyrir skemmstu, þegar nýbúið var að veita sýsluna manni þeim, er margir höfðu gott álit á, að hann þá strax sókti um land- og bæjar-fógeta-embættið, áður en hann varð hér landfastur, og mundi hann traudega hafa gjört það, ef hann hefði álitð mikið keppikefli í sýslu þessari.

Jón Guðmundsson: Menn hafa komið að því hér á þingi, að stjórnin ekki vill koma neinu í gáng, ef að til þess verður að ganga fæ úr konungssjóðnum. Vér verðum nú að taka því, svona yfirhöfuð að tala, fyrst um sinn, þegar ræða er um að fá fram einhverja nýja stofnan; en það þykir mér sorglegt, ef stjórnin ekki með litlum fæstykk vill styrkja til þess, að hún sjálf hafi góða og áreið-

anlega embættismenn, því sè þetta mikilsvert fyrir landsbúa, þá er það þó eingu síður svo fyrir stjórnina. Þó að stjórnin ekki vilji skjóta til ýmislegra stofnana hér á landi, þá vil eg samt ekki og skal ekki trúa því, að hún vilji horfa í, að launa svo embættismönnum sínum, að hún megi eiga víst, að fá sem áreiðanlegasta menn til embættanna, sem kostur er á.

Nefndarálitid finnst mér vel grundvallað og hóglegt, eins og við var að búast. En við það, sem þingmaðurinn úr Gullbríngusýslu sagði, skal eg bæta því, að sýslan stóð nú seinast óveitt í 3 eða 4 ár, áður en þessi danski júrísti sókti um hana aleinn; það getur verið, að hann hafi átt annars úrkosti, þó eg viti ekki til þess. Það getur einginn borið á móti því, að þetta sýslumannsembætti er eitt-hvert hið vandasamasta og ábyrgðarmesta sýslumannsembætti hér á landi, því hér hefur sýslumaðurinn ekki þegnskylduna til launa sèr, eins og er í öllum öðrum sýslum, heldur hefur hann gjöldin í umboði, og á að standa konúngssjóðnum skil á hverjum skildíng, ekki að eins sem gelzt, heldur sem á að gjaldast; þessu má maður ekki gleyma. Þar að auki eru tekjur sýslumannsins ekki í landaurum, eins og annarstaðar, heldur í dalatali, og það gerir mikinn mun, því embætti, sem fyrir 20 árum var vel launað með 1200 rdd. í peníngum, það er nú ekki nærri því eins vel launað með 2000 rdd.; peníngalaunin verður allt af að hækka, það sýnir allra tíma og allra landa reynsla, og stjórnin hefur líka einnig smámsaman hækkað launin í öllum öðrum embættum, að því leyti þau eru í peníngum, en þar á móti hefur hún rýrt kjör sýslumannsins í Gullbríngusýslu um 200 rdd. eða meira frá því, sem þau voru orðin 1830. Því frá 1812—30 fékk sýslumaður ekki $\frac{1}{6}$ part sem umboðsmaður, heldur 200 rdd. í umboðslaun, en það var miklu minna en sjöttúngur allrar þegnskyldunnar og jarðagjalda konúngsjarðanna (Viðeyjarkl. jarða), sem hann hafði í umboði; í þessu tilliti voru því kjör hans verri þá, en nokkurs annars umboðsmanns hér á landi. Þessu var nú breytt um 1830, þegar sýslumanninum, auk hinna áminnztu 200 rdd. launa, var veittur sjöttúngur allra umboðstekjanna. En þó nú svo heiti, sem ei sè breytt þessum $\frac{1}{6}$, þá er það samt svo, þar eð mestur hluti af hinum miklu umboðsjörðum hefur verið seldur síðan, án þess að stjórnin með einu skildíngsvirði hafi bætt sýslumanninum þá rýruna í tekjum hans, og nemur hún 200 rdd. árlega eða meira. Eg verð því að mínu leyti að vera með nefndarálitinu og ítreka aptur það, sem eg sagði, er eg stóð upp, að, þó eg ekki beri neitt

sérlegt traust til þess yfir höfuð, að stjórnin styrki, að svo komnu, til þeirra fyrirtækja hér, sem útheimta kostnað, þá muni hún samt láta sér annt um að hafa áreiðanlega embættismenn, og launa þeim sómasamlega, og því betur, sem embættin eru vandasamari og meira ríður á þeim.

E. Ó. Kúld: Hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* gaf mér með tölu sinni nýja hvöt til þess að taka fram það, sem eg annars hafði ætlað mér. Ef röksemdir þær, sem fram eru færðar í nefndarálitinu fyrir launahækkun í Gullbríngusýslu, eru sannar, þá eru enn meiri rök til þess, þar sem sýsluembættin eru enn þá verri. Eg er kunnugur þeim sýslum vestra, sem launin eru tæplega 400 rdd., og hvernig mundi fara á því að bæta laun þess, sem hefur 900 rdd. í laun, en gefa þeim einga viðbót, er hefur 400 rdd. í laun. Þetta er þó að minnsta kosti öfugt við þá skoðun, sem nú ríkir, því á meðan verið er að athuga, hversu bezt megí niðurjafna prestaköllin, þá vilja menn gera sýslurnar enn þá ójafnari.

Eg er á því, að nefndarálitið sé hóglega samið og skynsamlega, en mér fyrir mitt leyti finnst það óráð, að vera að taka frá einni sýslunni og gefa hinni, og fremur hart að vera að leggja sýslumanni í Gullbríngusýslu, sem að mínu áliti ei þarf þess, eins og sveitastyrk af góðu sýslunum. Ef að þetta skyldi fá viðgáng, þá áskil eg mér rétt til að koma fram með viðaukaatkvæði um, að sýslumennirnir í Snæfellsnessýslu, Barðastrandar-, Ísafjarðar- og Strandasýslu, sem allar eru langtum lakari og erfiðari en Gullbríngusýsla, líka fái viðbót við laun sín.

P. Sigurðsson: Mér finnst undarlegt, að vilja fara að bæta upp meðalsýslu með því að taka frá hinum, einkum þar eð eg álit, að launin eigi að vera misjöfn eptir verðugleika og dagnði embættismanna. Eg ætla, að, ef að sýslurnar væri gjörðar jafnar, þá mundi meðalembætti tæplega verða meira en 1000 rdd. Þó embættið í Gullbríngusýslu kunni að vera vandamsamara en annarstaðar, sem eg læt sona liggja milli hluta hvort satt er, þá mun það þó varla ofætlun fyrir unga og fjöruga lögfræðinga að gegna því með sóma, og með því gjöra sig verðuga fyrir betra embætti á eptir. Ef farið er að bæta eina sýsluna að launum, þá er eg á þeirri skoðun, að fleiri skuli bæta, og fyrst lakari sýslur, en þó ekki þær, sem nema 1000 rdd., og sé það satt, að launin í Gullbríngusýslu hafi rýrnað, þá verður að bæta hana á annan hátt, en með því að taka frá öðrum sýslum, t. a. m. ríkissjóðnum.

Framsögumaður: Það er illa farið, að nefndarálitið bar öfugt

að skoðunarlaetti þingmannsins í Mýrasýslu; en nefndinni gat ekki dottið í hug, að bera sig saman við hann áður, svo það gæti borið rétt að. Nefndin taldi það víst, að sérhverjum yrði að vera það ljóst, að embætti þetta væri fremur öðrum sýslumannsembættum hér á landi vandasamt, og því þyrfti duglegan embættismann til þess, og góð laun; en eg get ei skilið, að það komi af öðru en ókunnugleika þingmanns Mýrasýslu á því, hversu dýrt og kostnaðarsamt er að lifa hér í Reykjavík og í grennd við hana, er honum þykja 900 rdl. rífleg laun, en það er víst, að ekki verður mikið úr hverjum dalnum hér, því eg ætla, að varla muni verða meir úr 1000 rdl. hér en 600 rdl. annarstaðar. Hinum hæstvirta *konungsfulltrúa* þókti málið borið upp í ótíma, þar skattalögin væri í vændum; en hvenær koma þau? Eg held það geti dregið nokkuð enn, því að fyrst verður þó að ljúka við jarðamatsmálið, sem á að byggja skattalögin á. Eg jata, að það er satt, að vestursýslurnar eru tekjulitlar, og það skyldi einginn verða fúsari á, að styðja að launabótum sýslumanna þar, heldur en eg, ef ráð væru til þess; en á hinn bóginn ber þess að gæta, að eingin sýsla á Vesturlandi er eins vandasöm og Gullbríngusýsla; mér þykir því skrítið, að þingmaðurinn úr Snæfellsnessýslu einmitt vegna þess, að ekki er beðið um bót á kjörum sýslumanna í vestursýslunum, vill, að sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu ekki fái neitt. Fyrir nefndinni lá eingin bænarskrá um bót á kjörum sýslumannanna fyrir vestan, og því fann hún eigi skylt að hreifa því máli; og það er eitthvað undarlegt, að þingmaður Snæfellinga skuli koma með þetta núna, þar sem hann eigi hefur hreift því fyr og með einga uppástúngu komið um það efni. Það er ósk mín, að í sem flestum sýslum geti laun orðið svo góð, að duglegir embættismenn vilji sækja um þær; nefndin hefur eigi farið fram á aðra breyting en þá, að tekju- aðferðin verði öðruvísi, án þess að ríkissjóðurinn missti nokkurs í; og eigi heldur hefur nefndin ætlað til, að sýslugjaldið væri hækkað á betri sýslunum, fyr en sýslumannaskipti verður í þeim, því að nefndin stakk ekki upp á, að þeir sýslumenn, sem nú eru, gjaldi meira, en þeir nú gjalda; og í þessu sè eg eingan ójöfnuð, þó að af þeirri sýslu t. a. m., þar sem tekurnar eru 2000 rdl., væri afgjaldið hækkað svo sem um 30 rd. Eg neita því ekki, að duglegir sýslumenn hafa verið hér í Gullbríngusýslu, en þeir hafa allir sókt hêðan sem bráðast.

J. Sigurðsson: Eg get nú ekki kennt mér um það, þó nefndinni, eins og sá heiðraði framsögumaður viðurkenndi, hafi sèzt yfir í

því, að kalla mig ekki til ráðaneytis, því hefði eg þar verið, þá hefði eg sannarlega viljað koma í veg fyrir það, að þetta fóstur nefndariunar bæri svona öfugt að, og að það yrði að heita ótímabær burður, eins og sá hæstvirti *konungsfulltrúi* nefndi það, það mun líka verða nóg til að steypa því, að það er ekki borið upp á réttum tíma, því um eptirgjald sýslna og breyting á launum sýslumanna virðist mér ekki verði rétt eða ráðslagað, fyr en skattgjaldslögin koma fyrir.

E. Ó. Kúld: Eg verð að svara framsögumanninum nokkrum orðum viðvíkjandi viðaukaatkvæði mínu; honum fórust svo orð, sem hann furðaði sig á, að eg ei hefði notað fyrri uppástúngurètt minn, um þetta mál, og fann að því, að eg nú væri að koma fram með viðaukaatkvæði; en eg skal sýna honum, að eg hef uppástúngurètt minn enn þá óraskaðan í máli þessu, þegar nefndarálitið með atkvæðafjölda er samþykkt á þinginu.

Framsögumaðurinn komst svo að orði, að þó að sýslumaður annarstaðar ekki hefði nema 600 rdl. í laun um árið, þá væri hann eins vel úr garði gjörður og sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu með 900 rdl. í laun. Mér er það huliinn leyndardómur, hvernig á þessu stendur, því sú eina ástæða til þess, sem hann taldi, var sú, að hér er dýrt að lifa, en þó að dýrt sè að lifa í Reykjavík, þá er þó ekki öll Gullbríngusýsla Reykjavík; og sè dýrt að lifa í Hafnarfirði, þá má eg fullvissa hann um, að líka er dýrt að lifa í Stykkishólmi og á Ísafirði. Þar næst kvað hann Gullbríngusýslu vandasamasta sýslumannsembætti hér á landi, en það er fyrir öðrum en framsögumanni huliinn leyndardómur, og mín veika skynsemi getur alls ekki skilið það, því eg veit, að Snæfellsnessýsla er eins vandasamt embætti (*H. Kr. Friðriksson:* Nei!), jú, því það er eins vandasamt í rauninni, hvar helzt sem er, því það er altènd skylda embættismanna, að vanda sig sem þeir bezt geta, og sýslumannsstörfín í Snæfellsnessýslu eru sömu vandasemi bundin og hér í Gullbríngusýslu.

Eg sè því alls ekki ástæðu til að bæta laun þessa eina embættismanns, þar margir aðrir hafa lakari laun, og ef þingið fellst á nefndarálitið, þá áskil eg mér að koma fram með líka uppástúngu fyrir Snæfellsnes-, Barðastrandar-, Ísafjarðar- og Stranda-sýslu.

G. Brandsson: Eg get vorkennt þingmanninum í Mýrasýslu, að hann ei gat komið fyrir sig, að tekjur af Gullbríngusýslu rýrna stórum við sóluna. Skilur hann þá ekki, að því meir sem varan fellur í samanburði við gángverð hennar, þess meira rýrnar hún?

Nú hef eg sagt honum áður, að harði fiskurinn, sem hær er mest-megnis goldinn, er seldur á uppboðsþingi fyrir peninga, og að verð á honum hefur þá stundum orðið svo lágt, að það hefur hvergi nærri náð því, sem stendur í verðlagsskránum. Hvað því viðvíkur, er hinn heiðraði varaforseti talaði um, að stjórnin væri spör á fæ til þess að hækka launin, þá vil eg geta þess, að hær er alls ekki um það að gera, að stjórnin bæti laun sýslumannsins með fæstyrk bein-línis úr ríkissjóðnum, heldur, að tekjumáttanum sè breytt.

Þingmaður Snæfellinga kvað allar sýslur vera jafn-vandasamar, og gat ei komið fyrir sig öðru; en eg tel honum muni vera ljóst, að meira verður að hafa fyrir prestsverkum í fjölmennri sókn, en fámennari. Í Gullbríngusýslu er fjölmenni mikið og fátækt; en þar, sem fátækt er, geingur greiðsla á gjöldum hvergi nærri svo vel, sem í hinum betri eg efnadri sýslum. Það er líka næsta ólíkt, hvað Strandasýsla t. a. m. og aðrar sýslur eru fámennari, og ættu þær þá að því skapi að vera hægri og vandaminni.

J. Sigurðsson: Það geingur yfir mig, að taka Gullbríngusýslu fram, sem örðugustu sýslu hær á landi, því aðrar sýslur eru mikið örðugari yfirferðar, einkum vestansýslurnar, t. d. Stranda- og Ísafjarðar-sýslurnar, og getur það verið áhætta, og kostað líf og heilsu, að fara yfir þær, bæði sjóvegi og vonda fjallvegi. Þær eru kostnaðarsamari yfir að fara, og vandasömi embættisverk bera opt að, þar sýslumaður er of fjærri, og, ef til vill, eru sýslubúar ekki eins siðaðir og í grennd við upplýsinguna í höfuðstaðnum, og þar sýslumaðurinn situr í miðri sýslu og getur leiðbeint siðferði manna, þar varla er meira en dagleið frá honum til þeirra, er fjærstir búa.

P. Sigurðsson: Mær er óljóst, hvernig launahagur sýslumanna er hær á landi, en þingmanni Snæfellinga töldust vestansýslurnar, sem munu vera þær lókustu, frá 400 — 600 rdl., en beztu sýslur á landi 2000 rdl. Gullbríngusýsla verður því meðalsýsla, og mær finnst því eingin ástæða til að bæta hana, þar þó altènd sýslumenn úr lakari sýslunum geta sókt um hana, og launin eru þá hvöt fyrir þá til þess.

Þar næst hefur þess verið getið, að ekki fáist duglegir embættismenn í embætti þetta, en língað til hafa þeir þó feingizt. Það ætti þó ekki að vera svo, að gamlir embættismenn færu að sækja þángað, þegar að ellin bagar þá, að minnsta kosti á þetta ekki vel við örðugleikann, sem svo mikið er talað um, þó sagt sè, að aðrar sýslur sèu örðugri yfirferðar. Eg get því alls ekki gefið nefndinni mitt atkvæði, því ef bæta ætti þessa sýslu að launum, eptir nefndarinnar

uppástúngu, þá mundu bráðum koma bænarskrár, að bæta fleiri með sömu aðferð.

Framsögumaður: Þíngmanni Snæfellínga fórust orð svo, sem eg hefði sagt, að hann ætti ekki rétt á viðaukaatkvæði, (— Nei! —) Þetta sagði eg ekki; eg sagði það væri skritið af honum, að vilja bægja nefndarálitinu frá, af þeim ástæðum, að sama þörf væri annarstaðar, og hann hefði ekki komið með neina uppástúngu um, að bæta úr henni.

Það, að Gullbríngusýsla væri vandasamasta sýslumannsembætti hér á landi, og kostnaðarsamara að lifa hér en annarstaðar, kvað hann of vaxið sínum skilningi, og mér skildust orð hans svo, sem hann sjálfur játaði, að hann hefði ekki vit á því, og það væri eins og þegar blindur maður væri að dæma um lit, svo það þarf varla að svara því. Það er þó öllum ljóst, að í Gullbríngusýslu er fólksfjöldi mikill, þéttbýli og fátækt, en eg ætla, að vandaminna sè embættið, þegar við fáa er að eiga, og óbrotnári embættisstörfn; auk þess eru og margir fátæklíngar í Gullbríngusýslu, og tekjurnar því mjög stopular og óvissar hjá sumum. Það hefur einginn sagt, að Gullbríngusýsla væri örðugri yfirferðar en aðrar sýslur, og það kemur því ekki þessu máli við; eg er eins kunnugur Ísafjarðarsýslu og hver annar þíngmanna, og veit, að hún er örðugri yfirferðar, en embættisannir eru þar heldur ekki eins miklar eða vandasamar. Það þarf einginn að segja mér, að tekjurnar í Ísafjarðarsýslu eru litlar, og eg óska þess af allhuga, að laun sýslumanns í Ísafjarðarsýslu yrðu aukin. Eg skyldi verða fyrstur manna til að koma fram með uppástúngu um það, ef eg sæi ráð til þess; og sá eini vegur til þess, að duglegir embættismenn komi í embættin, er, að launin sèu viðunandi, því sèu launin ekki góð, getur sýslumaður ekki lifað af þeim, og aðrir sækja ei um embættin en þeir, sem eigi eiga annars úrkosti, og þó einhver duglegur sýslumaður komi í þá sýslu, þar sem tekjurnar eru litlar, þá sækja þessir menn þaðan aptur svo fljótt, sem þeir geta.

E. Ó. Kúld: Eg þarf ekki að fara mörgum orðum til að svara framsögumanni; eg kannast fúslega við, að eg sagði, að eg ekki hefði vit til að skilja það, sem hann var að berjast fyrir, að Gullbríngusýsla væri hið vandasamasta embætti hér á landi; en sjálfur sagðist hann vorkenna mér, þó eg ei vissi, hve kostnaðarsamt væri að lifa hér.

Hann sagði, að það kæmi ekki málinu við, ef sýslur væri örð-

ugar yfirferðar, en eg verð að ganga út frá því, að því örðugara yfirferðar, því betri eiga launin að vera. Mèr er það skiljanlegt, að launin í Gullbríngusýslu verða að vera há, ef nefndin ætlar að gera hana að framaembætti fyrir gamla embættismenn. Það var mèr gleði, að hann þó komst til þeirrar sannleikans viðurkenníngar að játa, að Ísafjarðarsýsla væri erfiðari yfirferðar en Gullbríngusýsla, og hann sagðist gjarnan vilja bæta úr því, ef hann sæi ráð til þess, en þetta gat hann ekki, þó hann sæi ráð til að bæta hægri sýsluna upp, og mèr finnst þess vegna, sem hann verði að sjá, að áform hans með Gullbríngusýslu eins og reki sig á sig sjálf.

Eg vil því ítreka viðaukaatkvæði mitt um, að bæta vestansýslurnar upp með því dalatali, er eg mun tiltaka í viðaukaatkvæði mínu.

St. Jónsson: Mèr virðist, eins og það kynni að geta verið ástæða til að sumu leyti, að taka nefndarálitid til greina um kjör sýslumannsins í Gullbríngusýslu; samt get eg ekki fallizt á að taka frá öðrum sýslum til að bæta hær, og algjörlega fellst mèr hugur um það, þegar eg nú heyrði breytingaratkvæði þíngmanns Snæfellínga, að vilja bæta upp 6 sýslur af 10. Eg held það verði nokkuð óvinsælt og óhagkvæmt, og verð eg að mínu leyti að vera á móti því.

G. Brandsson: Þeim kom þá saman í því, þíngmönnum úr Rángárvalla- og Snæfellsnes-sýslum, að nú mundi eiga að gjöra Gullbríngusýslu að eins konar framabrauði með því að gjöra hana svo góða, að hún jafnist við beztu sýslur landsins, en líklega muna þó menn eptir, að hær er ekki stúngið upp á svo stórkostlegri breytingu, því það er þó munur á 1200 dölum, sem gjört er ráð fyrir að hær yrðu sýslumannslaun, eða 2000 dölum, sem sagt er að beztu sýslurnar gefi af sér. Að sýslan hærna yrði með þessari tilhögun einúngis fyrir gamla embættismenn til að sækja um, það fæ eg nú ekki skilið, því svo hefur mikið verið talað um örðugleika hennar, að hún mundi varla verða meðfæri þeirra, og er auðsèð á þessu, hvað sumum er vel lagin sú list að rángfæra orð og meíníngar annara. Um viðaukaatkvæði þíngmanns Snæfellínga ætla eg ekki að tala núna, meðan það er ekki fullskapað; eg vona, að mèr gefist færi á því, þó seinna verði.

Jón Guðmundsson: Það gekk yfir mig, hvað viðaukaatkvæði þíngmannsins úr Snæfellsnessýslu fèkk mikið á þíngmann Eyfirðínga. En mèr þykir þetta viðaukaatkvæði of yfirgripslítið, úr því þíng-

(íbúðar)hús í verzlunarstöðum“, o. s. frv., og felli eg mig eins vel við það, þar það, eptir ástæðum mínum til að koma fram með breytingaratkvæðið, er nægilegt, að tiltekið sé, að húsaeygnir, er kosningarrétt gefa, séu íbúðarhús, svo eg nú fell frá þessu breytingaratkvæði mínu.

Framsögumaður: Eg þarf ekki að svara mörgu til þess, sem hingað til hefur verið talað. En áður leingra er farið, þá vil eg vekja athygli *forseta* og þingmanna á því, að úr atkvæðaskránni hefur fallið breyting nefndarinnar, og bið eg þess gætt við atkvæðagreiðsluna, að úr 1. gr. *d* á að fella „og þurraþúðarmenn“, o. s. frv.

Þingmaður Mýramanna tók fram ástæðuna móti breytingaratkvæðinu 1. gr. 2, nl. orðið „þurraþúðarmenn“, því eptir því kemst atkvæði þetta í bága við seinni hlutann í 1. gr., og er eg því þessum þingmanni samdóma, og fer ei um það að sinni fleirum orðum.

Því, er þingmaðurinn úr Gullbríngusýslu sagði um, að iðnaðarmönnum væri of mikið vilnað í með kosningarréttinn, þarf eg alls ekki að svara, þar hann ei hefur áskilið sér breytingaratkvæði í því tilliti, og eg get látið nægja að vísa honum til þess, er eg sagði við undirbúningsumræðuna.

Mér getur alls ekki fundizt nauðsynlegt að breyta orðunum „til ríkissjóðsins“, því, þó það kunni að verða misskilið af einhverjum fáfræðingi, þó eg haldi reyndar, að allir viti, hvað með því sé meint, þá er sýslumaður altënd kjörstjóri, og það er nóg, að hann getur gert rétta grein á skilnógi orðsins.

Höfundur breytingaratkvæðisins 1. gr. 4 hèlt, að þeir mundu ei geta náð kosningarrétti eptir frumvarpinu, sem hefðu tekið fyrri hlutann af öðru examine, en eg hef ekki heyrt fyrri, að einmitt annað examen sé basis eða eina undirstaðan til konúnglegra embætta, og því get eg ekki heldur aðhyllzt breytingaratkvæði þetta, þar það að nokkru leyti rekur sig á sjálft sig.

V. Finsen: Í framhaldi þess, sem framsögumaður sagði, skal eg geta þess, að eptir uppástúngu nefndarinnar átti við staflíð *d* 1. gr. að sleppa úr orðunum „og þurraþúðarmenn“, því um þá er staflíður hér á eptir, og sömuleiðis orðunum í staflíð *d*: „og standa ekki í skuld um þeginn sveitarstyrk“, því nefndin hefur stúngið upp á almennri reglu um þetta í enda greinarinnar, og þá á það ekki að standa líka fyrir framan. Staflíður *d* átti eptir uppástúngu nefndarinnar að hljóða þannig: „Kaupstaðaborgarar þeir, sem eiga

múr- eða timbur- (fíðar)hús í verzlunarstöðum landsins og handiðna-
menn samastaðar, þó eigi sèu þeir borgarar, ef þeir gjalda til sveit-
ar að minnsta kosti 4 rdl. árlega“.

Forseti: Eg sè ekki, að atkvæðaskráin hafi villzt neitt í þessu efni.

P. Sigurðsson: Eg kann betur við orðin „til allra stètta“, en „til ríkissjóðsins“, því hitt er skiljanlegra; við breytingaratkvæðið 1. gr. 2 hefði eg samt getað felld mig, ef þurraþúðarmennirnir hefðu ekki verið teknir upp í greinina. Eg vildi því spyrja að, hvort ekki mundi mega bera hana upp í tvennu lagi vegna seinna hlutans í henni, sem eg fúslega vil gefa mitt atkvæði.

P. Guðmundsson: Það er líkrar þýðingar, hvort í frumvarp-
inu kemur til að standa „til ríkissjóðsins“ eður „til allra stètta“. Sá, sem borgar til ríkissjóðsins, þarf að eiga $\frac{1}{2}$ hundrað, og þá geldur hann einn fisk í gjafstoll, en þegar hann borgar það, þá borgar hann líka dagsverk til prests, víst $\frac{1}{2}$ ljóstoll til kirkju, og tíund til fátækra. Það er því sama, hvort brúkað verður „til ríkissjóðs-
ins“ eður „til allra stètta“, því borgi maður til ríkissjóðsins, þá má maður og einnig borga til allra stètta. Mèr finnst þess vegna breytingaratkvæðið, 1. gr. 1. atkvæði, alls ekki betra en það, sem er í frumvarpinu, og það vil eg aðhyllast.

G. Einarsson: Eingan veginn! Stundum getur svo verið, að sýslumaður taki af einum gjöld, þó honum sè lagt af sveit, og sè honum lagt af sveit, fríast hann að sumu leyti við gjöld til prests og kirkju, nl. gjöldin fyrir aukaverk. Nefndin hefur sèð þetta, og því hefur hún stungið upp á viðaukanum við 1. grein.

Framsögumaður: Mèr finnst það kynlegt, að menn ei vilja fella sig við orðið „til ríkissjóðsins“; það er eins og menn amist við því, að stjórnin kannist við, að menn borgi „til ríkissjóðsins“, eins og hún hefur gjört í frumvarpinu, eg skil ekki, hvers vegna menn vilja eins og bera það af sèr, þegar stjórnin, hvort sem er, játar það.

Jón Guðmundsson: Eg ætla það muni eingum misskilnngi verða undirorpið, þó að í stað „til ríkissjóðsins“ verði sett „til allra stètta“; eg efa að sönnu ekki, að flestir kunni að skilja orðið „rík-
issjóður“; en hitt skilja allir, það er algeingt og gamalt, og eingum misskilnngi undirorpið af neinum manni, og því vil eg þess vegna halda; þar til er það yfirgrípsmeira, og kemur betur heim við hinar síðari ákvarðanir í frumvarpinu; því þess ber líka vel að gæta, að

það eru sumir menn, sem greiða „þegnskyldu“, eða til „ríkissjóðsins“, að þeir greiða ekki þar fyrir til „allra stëtta“. Eg vil og skjóta því til *forseta*, hvort ei muni fara bezt á því, að fyrst sè borinu undir atkvæði fyrri hluti af 2. atkv., sem eg álít vera gott, þó eg felli mig betur við „til allra stëtta“ en við orðið „þegnskyldu“, og síðan sè geingið til atkvæða um 1. atkv. Aðalhugsanin í þeim gjaldstofni, sem hær er stúngið upp á, þó lífíll sè, er sú, að gjaldskyldan til allra stëtta hafi í för með sèr áhuga á almennum málum, og að þar af leiðir aptur betri kosningar. Því finnst mér vera miklu réttara að binda kosningarréttinn við þetta skilyrði, en gjald til sveitar. Því hvaðan rís þúngt sveitagjald hær hjá oss yfir höfnuð að tala? Það rís af fjölda amlóða, öreiga og ónytjunga, og vèr getum ekki borið í móti, að þurraþúðarmennirnir eiga í mörgum sjóplássunum mestan þátt í því, og því má segja um þau plássin, að því hærra sem sveitargjaldið er, því fleiri þurraþúðarmenn eru þar. Mér finnst því ekki þjóða svörum, að minka skilyrði þurraþúðarmanna fyrir kosningarrétti niður úr því, sem upp á var stúngið hær 1853, og sem nefndin hefur nú aðhyllzt, en af því hær er vikið frá þeim gjaldstofninum, sem er eðlilegastur, eins og eg sagði áðan, þá vildi eg helzt aðhyllast fyrri part breytingaratkv. 2.

Eg get ekki annað en fallizt á það, sem hinn heiðraði þingmaður úr Gullbríngusýslu sagði um handiðnamennina, og eg sè einga ástæðu til, að þeir fái kosningarrétt, hvort sem þeir eru fullnuma í mennt sinni eður ekki, þar sem þóútlærðir stúdentar ekki fá kosningarrétt, nema þeir hafi tekið embættispróf.

Að endíngu vil eg geta þess, að eg felli mig betur við breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík, 7. atkv. við 1. gr., heldur en við 5. atkv. við sömu grein um múr- eða tímur-(íþúðar)húsin.

Framsögumaður: Eg get ekki verið hinum háttvirta varaforseta samdóma, hvað 1. gr. 2. atkv. viðvíkur, því mér finnst það varla hafandi vegna þurraþúðarmannanna, sem þar er getið.

Hann vildi aðhyllast atkvæðið 1. gr. 7, en eg vil biðja hann að aðgæta, að við það kemur fram ósamkvæmni við grundvallarregluna fyrir kosningarréttinum í frumvarpinu, þar 1. gr. 7. atkv. innleiðir nýjan gjaldstofn til þess að fá kosningarrétt, og þetta hefur frumvarpið og nefndin verið að forðast og eins þingið 1853.

H. Kr. Fríðriksson: Eg skal ekki vera lángróður í þetta skipti. Eg gat reyndar eigi búizt við því, að nefndin fèllist á breytingaratkvæði mín, og það lítur svo út eptir atkvæðagreiðslunni í gær,

sem þíngmönnum eigi sé mikið um orðabreytufugar, enda þótt þær séu til þess, að gjöra málið ljósara. 1. breytingaratkvæði mitt við 1. gr. skilja allir, og það hefur eingan misskilning í för með sér, en hitt, sem í frumvarpinu stendur, er nokkuð óljóst, og getur ollið misskilningi. Eg ímynda mér reyndar, að niðurstaðan verði hér um bil hin sama, en mér þykir það óviðkunnanlegra, að binda kosningarrétt og kjörgeingi við einn gjaldstofn. Hið sama er að segja um breytingaratkvæði mitt við 1. gr. staðið *b*, að það verður ljósara en það, sem í frumvarpinu stendur. Um 7. breytingaratkvæði vil eg leiða athuga þingsins að því, að nauðsynlegt er, að víst verð verði sett á múrhús og timburhús, til þess að eign þessi gefi kosningarrétt. Eftir frumvarpinu þá er nægilegt að eiga hús; en eigi maður hús sem er 100 rdl. virði, ef til vill með einu rúmi í og svo verkstæði, þá má hann kjósa; en mér finnst sá kjörstofn vera of lítil. Mér finnst 500 rdl. verð vera sanngjarnt, til þess að það gefi kosningarrétt og kjörgeingi, enda er það ákveðið sem kjörstofn fyrir bæjarfulltrúa hér í Reykjavík.

Eg skal því næst fara fáeinum orðum um viðaukaatkvæði mitt við 1. gr., 9. breytingaratkvæðið á atkvæðaskránni, sem eg af öllu get ráðið, að þingið ekki muni fallast á, því að það vill útiloka alla þurrabúðarmenn og helst ekki unna þeim neius réttar, en einungis af nauð hleypa nokkrum af þeim að, þar eð stjórnin hefur stungið upp á því í frumvarpi sínu. Eg get alls ekki skilið í, hvað hinum heiðruðu komúngkjörnu þíngmönnum, sem í nefndinni sátu, hefur geingið til, að bægja öllu tómtúsmönnum frá alþíngiskosningum, en hitt get eg látið mér skiljast, því hinn háttvirti framsögumaður ekki vill hleypa þurrabúðarmönnum að kosningum; hann ímyndar sér, að svo kunni að fara, að hann verði kosinn aptur til alþíngismanns af Snæfellingum, og þá vill hann eigi láta það heyrast, að nokkur tómtúsmadur hafi gefið honum atkvæði sitt; honum þykir svo sem meiri upphæfð að því, að vera kosinn af grasnytarmönnum, enda þótt þeir eigi ekki nema hálfa kú, og verði að þiggja gjafir á hverju ári, til að halda við lífinu, einungis þeir ekki fái neitt úr sveitarsjóð. Eg sé einga sanngirni í því, að vilja útiloka því nær alla þurrabúðarmenn frá kosningunum, þó þeir hafi ekki grasnyt; því að kosningarrétt þeirra verður að byggja á öðrum grundvelli en grasnytarmanna, og það er þá sveitargjald þeirra.

Að öðru leyti vil eg biðja þíngmenn að gæta þess, að mér finnst illa fara á því, að þingið skuli vilja gera þreingri kosningar-

rètt þann, er stjórnin vill gefa, og hafna frjálsegum grundvallarreglum, er stjórnin sjálf býður mönnum.

Framsögumaður: Vær erum þegar búnir að heyra ádeilur þingmannsins úr Reykjavík, og honum stóð ekki við að gefa þinginu vitnisburð, og hvað þá nefndinni. Það er fremur nýstárlegt að vera að bregða þinginu um, að það eigi skeyti um að gera breytingar á orðum, þó þau geti valdið misskilningi, en eg vil biðja þingmanninn gæta þess, að til allrar lukku verður þessi hans dómur ei mjög þýðingarmikill í þessu tilliti, því hann gjörði sig að dómara í eigin sök. Hann furðaði sig á, að hinir konúngkjörnu þingmenn, sem í nefndinni sátu, skyldu vilja binda þurabúðarmennina, ekki við 4 dala, heldur 6 rdl. gjaldið, en lét sér vel skiljast um mig, fyrst svo margir þurabúðarmenn væru í Snæfellsnessýslu, og eg mundi ei vilja atkvæði þeirra fyrir mig, og vil eg nú lofa honum hér um, að ráða meiníngu sinni; en eg minnst þess, að 1853 kom það fram á þingi, að hér í Reykjavík eru 140 þurabúðarmenn, en 60 embættismanna- og kaupmanna-heimili, og þá má ráða, hver flokkurinn mundi geta ráðið kosningunni, ef báðir sæktu kosningarfundinn með jafnmiklum áhuga. Mér getur því ekki verið neinn efi á því, að þingmaðurinn mundi heldur vilja hafa 140 þurabúðarmanna-atkvæði, en 60 af hinum, og að hann því vill halda þurabúðarmönnum fram. Eg man líka ekki betur, en að þess væri getið hér á þingi 1853, að opt bæri það við, að þurabúðarmennu vildu horfa í aðra átt en hinar stèttirnar, og ef það nú væri svo í kosningunni, þá er nú kann ske ekki kyn, þó þingmanni þessum verði heldur að vilja fá þeim kosningarrèttinn í hendur. Eg verð að játa um mig, að mér eru ekki svo füst í hendi atkvæði þurabúðarmannanna, að eg vilji gefa þeim kosningarrèttinn með hægra móti en bændunum; eg vil heldur atkvæði embættismannanna og bænda, þó eg fyrir þetta ætti að sjá af hinum. Þingmaðurinn sagði, að þingið og nefndin vildi banna þurabúðarmönnum kosningarrètt, einmitt af því þeir hétu „þurabúðarmenn“, eða „tómthúsmenn“, eða fyrir nafnið tómt. Þetta segir þingmaðurinn ekki satt, því um það hefur einúngis verið talað af þinginu 1853 og nefndinni núna, að binda kosningarrètt þeirra við 6 rdl., og með því skilyrði gefa þeim kosningarrèttinn, en ekki banna þeim hann. Eg skal og geta þess, að þingmaður þessi hefur enn meira viljað rýmka um rètt þurabúðarmannanna, heldur en stjórnarfrumvarpið. Það áskilur, að þeir gjaldi 4 rdl. árlega, en hann einúngis það árið, sem kjósa skal, þó þeir gjaldi að eins til

sveitar fyrir og eptir svo sem 8 skildinga á ári. Að minnsta kosti liggur þessi þýðing fyrst fyrir í breytingaratkvæðinu, og sjá víst allir þingmenn á þessu, hve kostulegt fágæti þetta breytingaratkvæði er!!! Þingmaðurinn er að tala um frelsi í kosningum, og að vèr viljum þreingja kosningarfrelsi það, er stjórnin svo fúslega vilji veita oss; en má eg biðja þingmanninn að gæta að, hvað hann vill gjöra sjálfur? Honum en ekki nefndinni hefur orðið, að vilja innleiða ófrelsið í kosningarréttinum, því í breytingaratkvæði sínu 1. gr. 7. atkvæði er hann að óþörfu að stínga upp á 500 rdl. gjaldstofni. Eg skal eigi fara fleiri orðum um þetta atkvæði hans, þar eg er öruggur um, að ræða þingmannsins úr Reykjavík alls ekki mun blinda þingið svo, að það gefi því meðmæli, þar það fer í allt aðra stefnu, en nú og 1853 hefur þótt við eiga.

Viðvíkjandi breytingaratkvæði þingmannsins 1. gr. 3. atkvæði, sem honum mun hafa gleymzt í ræðu sinni (*H. Kr. Friðriksson*: Nei!), vil eg minnst þess, að honum, eptir því sem hann hefur orðað breytingaratkvæði sitt, mun þykja, sem prestar ei sè konúnglegir embættismenn, því eptir því sem breytingaratkvæðið er orðað, verður ei annað sèð, en hann álfíti svo. Þá skal eg segja honum, að, þó að stiptsyfirvöldin veiti sum af prestaköllum hér á landi, þá gjöra þau það í umboði konúngs, og konúngur á eptir staðfestir veitingarbrèfin, og því eru allir prestar konúnglegir embættismenn. Hvaða misskilningur hjá þingmanninum sè í þessu, mun öllum vera ljóst, en auk þess lætur hann sèr vel líka með breytingaratkvæði sínu að útiloka sáttasemjara alla, því þeir eru ekki konúnglegir embættismenn, heldur settir af amtmönnum, og sýnir hann með því, að honum er meira um að gera að fá atkvæði þurraþúðarmanna en þessara manna.

P. Pétursson: Þó að mèr finnist, að eg geti fallízt á fæst af breytingaratkvæðum þeim, sem fram eru komin, virðist mèr þó ísjárvert að hafna breytingaratkvæði við 1. gr. nr. 2, því vilji þingið fella það, þá er hreppstjórunum bægt frá kosningarrètti, þar þeir eru undanþegnir frá gjaldi til ríkissjóðsins, og optast nær beztu mennirnir í hverri sveit. En hvað því viðvíkur, sem við 4. breytingaratkvæði hefur verið sagt um það, að þar þeim væri gefinn kosningarrèttur, sem hefðu tekið eitthvert lærdómspróf við háskólann, þá attu nú einnig stúdentar frá hinum lærða skóla að fá þenna sama rètt, með því nú sè skólinn svo endurbættur, að þeir, sem þaðan útskrifast, þurfi ekki leingur að taka 1. lærdómspróf eða fyrra hluta

annars prófs við háskólann, þá gjöri eg ekki svo mikið úr þeirri ástæðu, því hér eptir hafa þá ekki aðrir kosningarrétt en þeir, sem tekið hafa eitthvert frekara próf við háskólann, annaðhvort síðara hluta annars prófs eða embættispróf.

Hvað aptur snertir breytingaratkvæði við 1. gr. nr. 2, þá er það einkanlega eitt, sem fælir mig frá því, og það er það, að þar er þurraþúðarmanna getið, sem kynni að komast í mótsögn við 1. gr. frumvarpsins, staflíð *d*, hvar talað er um þá. En mundi þá ekki tiltækilegt, að *forseti* með þingsins leyfi vildi spyrja uppástúngu-manninn um, hvort hann ei vilji fella úr greininni það, sem þar stendur um þurraþúðarmennina?

Forseti: Það er álit mitt, að atkvæðin skuli berast fram við atkvæðagreiðsluna eins og þau eru orðuð í atkvæðaskránni. Nú sem komið er, þá er breyting í þessu efni einungis á þingsins valdi, og það verður að skera úr með atkvæðum sínum.

Konungsfulltrúi: Eg skal, áður en umræðunum um þenna kafla er lokið, fara fáeinum orðum um breytingaratkvæðin við frumvarpsins 1. grein. Og er það þá meiníng mín um þau, að þingið ætti ekkert af þeim að aðhyllast, nema, ef til vill, nefndarinnar 8. og 11. uppástúngu, þó eg ætli þær bæti lítið frumvarpið. 1. breytingaratkvæði ætti þingið ekki að aðhyllast, því það breytir kjörstofn-inum, og gjörir hann í mörgum tilfellum margbrotnari, og vafa-samari. Hið 2. breytingaratkvæði líkar mér ei heldur, og get eg ei ráðið þinginu til að taka það. Sá kaffi af því, sem miðar til að koma í vegginn fyrir það, að hreppstjórar verði útilokaðir frá kosningarrétti af því þeir gjalda ei til ríkissjóðsins, mætti að sönnu takast inn í frumvarpið, væri honum þar vel fyrir komið, en nauð-synlegt ætla eg það þó ekki, því það er auðsjáanleg meiníng frumvarpsins, að útiloka ei slíka menn, sem hreppstjórar eru, og sem ætíð eiga nægan gjaldstofn. Í tilliti til 3. og 4. breytingaratkvæðis get eg skírskotað til þess, sem hinn heiðraði framsögumaður sagði. Hvort þingið vill aðhyllast nefndaruppástúnguna nr. 5, læt eg á þess valdi; en þó er eg því mótfallinn, að handiðnamenn, sem ekki eru borgarar, fái kosningarrétt, nema þeir borgi til sveitar- eða bæjar-þarfa, eins og ákveðið er um þurraþúðarmenn. Móti 7. breytingaratkvæðinu er eg af sömu ástæðum, sem hinn heiðraði fram-sögumaður, og skal eg enn fremur bæta því við, að það ekki ein-ungis er móti anda frumvarpsins að innleiða í þessu tilliti 500 rd. kjörstofn, heldur mundi þetta breytingaratkvæði, ef það væri tekið,

aptur innleiða allan þann kostnað, ómak og vandkvæði, sem fylgja með slíkum húsavirðingum. Móti 9. og 10. breytingaratkvæði þarf eg ei að tala, þar eg tel það víst, að þingið ekki muni aðhyllast þau.

M. Andrèsson: Það er einúngis fátt eitt, sem eg vildi við bæta, og vakir þá einkum nú fyrir mér það, sem síðast var rætt, en það er breytingaratkvæðið við 1. gr. 2. atkv. Eg vil þar gefa mitt atkvæði til, þar mér líkar vel orðið „þegnskylda“ í stað „til ríkissjóðsins“, og þegnskylda er gott og gamalt orð, en alþýða ei eins vön orðinu „ríkissjóður“, þó ei vilji eg fara að keppa um það, hvort orðið betra sè. Að breytingaratkvæðinu þykir mér það, að þurra-búðarmenn eru þar með taldir; hef eg álit það á þeim flokki, að ei vil eg auka rétt hans mikið, en fremur binda kosningarrétt hans.

P. Jónassen: Mér þótti hinn heiðraði framsögumaður vera nokkuð harður í svari við fulltrúa Reykjavíkur út af því, að hann hélt fram réttindum tórnthúsmanna, því það, sem hann í þessu efni gjörði, var ekki annað en það, að hann hélt fram skoðun stjórnarinnar á þessu atriði, og fyrir það þykir mér hann ekki réttilega vera árnælisverður. Eg ersömu meiníngar og áður um það, að eg kalla tórnthúsmönnum því nær algjörlega bægt frá kosningarrétti, ef hann yrði bundinn við 6 rdl. gjald til sveitar, og að minnsta kosti yrði það niðurstaðan í Reykjavík, því það er sýnt og sannað, að eins og nú stendur þar á, komast af 140 tórnthúsmönnum þar einúngis 4 eða 5 að; það getur verið, þó mér liggi við að efast um það, að þessu sè öðruvísi varið á Alptanesi, eins og hinn heiðraði þíngmaður Gullbríngusýslu sagði frá; en það liggur þó í kringumstæðum, sem geta breytzt, þegar minnst varir, þegar lættir þar á sveitinni.

Yfir höfuð þykir mér skoðun sú, sem komin er fram í þínginu á rétti tórnthúsmananna heldur ófrjálsleg í samburði við aðra. Eg skil ekki, fyrst búið er að sleppa, svo að kalla, allri útvortis tryggingu fyrir kosningarréttinum utan frá, að það sè til nokkurs hlutar eða eigi leingur við, að vera að einskorða þenna rétt, hvort tórnthúsmenn eða aðra snertir, við það atriði, hvort þeir borga einum eða 2 ríkisdöllum meira eða minna til sveitar, tryggingin er í hvorutveggja tilfelli jafnmikil og jafnlítill. Áður var þetta bundið við eign; nú eru þessi réttindi látin vera komin undir innvortis hæfilegleikum hlutaðeigenda. Þessi grundvallarregla er frjálslegri, og eðlilegri, það verður ekki varið, en heldur ekki án sinna anmarka; meðalhófið er vandráð, eins í þessum efnum sem öðrum.

Framsögumaður: Það er víst skilningsleysi mitt, sem veldur því, að eg skildi ei nema nokkuð af ræðu hins heiðraða 3. konúngkjörna þíngmanns. Eg skildi það samt, að honum þótti eg vera harðorður við þíngmann Reykjavíkur út af þurraþúðarmönnunum, en þetta var ekki svo, heldur var eg harðorður við þíngmanninn fyrir ádeilur hans við þíngið út af atkvæðagreiðslu þess. Hinn heiðraði 3. konúngkjörni þíngmaður efaði sögusögn þíngmannsins úr Gullbríngusýslu um sveitagjald þurraþúðarmanna á Álptanesi, en það mun samt vera satt, því eg hef einnig fyrir fáum dögum átt tal við þann mann úr þeim hreppi, sem hlaut að vera hvað kunnugastur ástæðum hreppsþúa þar, og hafði hann lík orð um þetta við mig og það, sem þíngmaðurinn úr Gullbríngusýslu skýrði frá. Enn fremur vil eg biðja hinn 3. konúngkjörna þíngmann gæta þess viðvíkjandi því, er hann hefur mælt með þurraþúðarmönnunum, að í gær var ítarlega tekið fram við undirbúningsumræðuna, að hagur tónthúsanna hér ei væri þess eðlis. Fyrir það mætti ei laga löggjöfina svo, að sú regla, sem upp á þá hér gæti hlýtt, yrði að aðalreglu fyrir allt landið. Hvað hreppstjórunum viðvíkur, þá held eg, að nefndin ei sè þeim til boga, því flestir af þeim eru búsettir menn, en ef þeir eru þurraþúðarmenn, þá tel eg ekki eptir þeim, þó þeir verði að gjalda 6 rd. á ári í sveitagjald til þess að komast að kosningunum.

Breytingaratkvæði þíngmannsins úr Mýrasýslu við 1. gr. 10. atkv. finnst mér ei vera svo mikilvægt, sem það sýnist. Þó einhver ei hafi verið heimilisfastur í kjördæmi því, er hann er búsettur í, í heilt ár, þá er hann þó ekki útilokaður frá kosningum fyrir það, því hann getur þá farið til kjördæmis þess, er hann fyr var búsettur í, og kosið þar, ef honum svo líkar, þegar hann er ei langt að kominn, en sè hann það, þá er hann eptir missiri enn þá svo ókunnugur kjördæminu, að einginn getur vænzt þess, að hann þekki svo alla í kjördæminu, að atkvæði hans sè ei missanlegt sökum ókunnugleika hans.

Forseti: Þar fleiri þíngmenn ei vilja ræða þenna kafla af frumvarpinu, álít eg umræðunni við 1. gr. lokið.

Atkvæðagreiðslan um 1. gr. fer fram, þegar búið er að ræða allt frumvarpið.

Þá kemur til umræðu það, sem eptir er af frumvarpinu frá 4. — 9. gr.

Framsögumaður: Eg skal eigi nú fara orðum um þenna hluta af frumvarpinu, en biðja þess, að uppástúngumenn hafa mælt með atkvæðum sínum. Viðvíkjandi viðaukaatkvæði í 6. gr. 2. atkv. vil

eg geta þess, að nefndin hefur aðhyllzt viðauka þess, en fyrri hlutinn er einmitt atkvæði nefndarinnar, svo, ef það ei fellur, þarf ei að bera upp nefndarinnar.

M. Andrèsson: Þegar eg sá breytingaratkvæði nefndarinnar við 6. gr., þótti mér, sem ei mundi vel fram fara á kjörfundi, ef strax væri kosinn varaþingmaður, án þess menn vissu, hver kosinn væri aðalþingmaður, og það var álit mitt, að með því kynni varaþingmanns kosningin að dreifast of mikið. En nú sem komið er, er það vitaskuld, að breyting nefndarinnar og mín stendur eða fellur hvor með annari, og falli hún, þá verður 6. gr. frumvarpsins óbreytt, og læt eg mér það þá vel lynda.

Eg vil mikillega aðhyllast viðaukaatkvæði 7. gr. 4. atkvæði, því það vildi eg, að eingin sýsla yrði þingmannslaus, en bregðist þingið í þetta skipti og hrindi atkvæðinu, þá má við þingmannsleysi búast, eins og núna sjá má á þingi hér, og líkar mér það illa, en hitt vel, að einhver sæ ætíð til, er geti komið í skarðið.

J. Sigurðsson: Eg ætla ekki að taka frekar fram núna meiningu mína um 6. gr. frumvarpsins, en eg gjörði við undirbúnings-umræðuna, því eg vona, að þingmönnum sæ það ekki úr minni líðið, er eg talaði þá, og meining mín um það efni er óbreytt enn. Eg sæ ekki neitt á móti því, að greinin í frumvarpinu standi óbreytt, og eg vona, að breytingaratkvæðin við hana verði felld af þinginu, því þar til eru yfirgnæfandi ástæður, og það er auðsætt, hvaða ógnarlega tímatöf það hefur í för með sér, að kjósa svona í tvennu lagi. Ekki get eg heldur aðhyllzt viðaukaatkvæði þingmannsins úr Suður-Múla-sýslu við 7. gr. Eg vil í því tilliti fylgja andanum í alþingistilskipuninni, sem ekki ætlast til, að ný kosning fram fari, fyr en horfir til, að alþingissæti verði autt, og tilskipun sú vill ekki vera að auka mönnum óþarfa-kosningar, því þær kosta ekki svo lítið. En að þessar kosningar gætu orðið óþarfar, skal eg sýna með dæmi. Eg set, að annarhvor þingmaðurinn deyi fyrir hið síðasta þing, er kosning hans gildi fyrir, og þó einhver væri þá kosinn aptur, yrði það til einkis, ef annar hinna eldri þingmanna væri til og færi til þingsetu. Eg ætla það muni jafnan nóg, ef annarhvor þingmaðurinn er til, því ekki er nema 1 alþingissæti fyrir hverja sýslu. Viðaukaatkvæðið við 9. grein frumvarpsins ætla eg öldúngis óþarft, því mér finnst það liggja í frumvarpinu sjálfu, og útbrykkilega í síðustu grein alþingistilskipunarinnar, og hún hygg eg standi í fullu gildi.

Jón Kristjánsson: Eg get ekki skilið, í hverju að breytingar nefndarinnar eða þingmanns Árneseinga við 6. gr. eru betri en greinin sjálf í frumvarpinu. Mér finnst þær vera rétt út í bláinn, nema ef þær hefðu átt að standa í sambandi við fósturlausa atkvæðið við 7. gr. með tilliti til þess, ef annarhvor þingmaðurinn skorast undan kosningu. En eg vil ekki, að það sé heimað þegar á kjörfundinum að segja til, hvort maður ætli að taka móti kosningu eða ekki, heldur, að sá kosni fái umhugsunartíma til þess. Líka væri það ójöfnuður, að sá, sem kjörfundinn sækir, hafi ekki jafnan frest til að ráða með sér þingförsíma, eins og sá, sem ekki er á kjörfundi, og kynni að hafa feingið flest atkvæði. Og mundu menn ekki vinna sér úrhendis, ef þessi aðferð yrði viðhöfð? Ætli margur maður ráði það ekki af, sem hann álitur óhultara, þegar ráðrúmið er svona slakt, en það er: að neita því að taka móti kosningu? Eg fylli og þann flokkinn, sem ekki vill tefja bændur um skör fram á kjörfundum í fjarlægð við heimili sín. Þeim getur opt orðið það til mikils boga. Það gæti og orðið ísjárvert, á haustum t. a. m., þegar allra veðra er von, og menn komnir um lánga vegi á fjölmennan kjörfund, þar sem þeir feingju, ef til vill, ekki einu sinni skyli yfir sig. Viðaukaatkvæðið 4. við 7. gr. álfir eg óþarft, og til að auka mikinn kostnað. Eftir því á strax að kalla saman kjörfund, ef annarhvor, aðalþingmaður eða varaþingmaður, deyr eða getur ekki verið þingmaður, og eyða með þessu tíma og vinnu frá bændum, og þó getur svo farið, að þessi tilhögun yrði að meira ólíði, en líði. Þegar t. a. m. 2 menn eru kosnir, er ætlandi, að það séu þau hæfilegustu þingmanna-efnin, sem völerá. Nú ef aðalþingmaðurinn deyr, þá er valinn að nýju í hans stað aðalþingmaður, og hann yrði hinn 3. að hæfilegleikum. Samt yrði hann kallaður til þings, þó hann væri miklu miður til þess fallinn en varaþingmaðurinn. Með þessu lagi gæti varaþingmaðurinn setið heima allt af, og hann yrði þýðingarlaus. Eins færi, ef varaþingmaðurinn dæi; þá væri kosinn aptur varaþingmaður í hans stað, og þó hefur sú varaþingmanns kosning ekkert að þýða, nema einungis að gjöra kostnað, svo leingi sem aðalþingmaðurinn er til. Mér finnst því breytingin ekki einungis óþörf og kostnaðarauki einn, heldur og ísjárverð og, ef til vill, meinleg.

J. Hávarðsson: Það var mér óvænt, að af þeim 3, sem tal- að hafa, skyldu 2 mæla móti viðaukaatkvæðinu nr. 4 við 7. gr. Eg held það sé þó að minnsta kosti í anda alþingistilskipunarinnar,

sem fyrirskipar að velja 2 þíngmenn fyrir hvert kjördæmi, líklega til að fyrirbyggja, að nokkurt kjördæmi yrði þíngmannslaust; en af því, að ekki var gjört ráð fyrir, að nýjar kosningar færu fram, ef annar þessara upp á einhvern máta missti þíngsetu eður segði henni af sér, þá hefur stundum svo að borið, að kjördæmi hafa orðið þíngmannslaust, og hlýtur slíkt að vera og er öllum mjög óþægilegt. Úr þessu vill hið áminnzta viðaukaatkvæði bæta. Hvað kostnaðinn við kosningarnar snertir, þá er hann ekki svo mikill, sem látið er; hann er til kjörstjórans og aðstoðarmanna hans, og nemur að eins fáeinum ríkisdöllum. Þeir, sem kjósa, fá enga borgun fyrir ferð sína á kjörfundinn, en ef þeir vilja hlífa sér við ferðakostnaðinum, þá geta þeir setið heima; en það mundi sjaldan að bera; svo annað mun öllum þorra manna um það, að kjördæmið verði ekki þíngmannslaust. Eg mæli því fastlega með þessu viðaukaatkvæði, og vona, og skora á þíngmenn, að þeir láti landsmenn sjá, að þeir vilji styðja að því með öllu, sem í þeirra valdi stendur, að kjördæmin þurfi ekki að vera þíngmannslaust, og eg vil bæta því við að taka að mér viðaukaatkvæðið nr. 2 við 7. gr., sem hinn háæruverðugi uppástúngumaður hefur tekið aptur; því það fer í líka stefnu og hitt, og það fyrirbyggir kostnað, sem af nýjum kjörfundum leiðir, þegar kjósa má aptur á sama kjörfundi í stað þess, sem neitar. Það á að sönnu ekki sem bezt við að skylda menn að vera kjörfundinn út, en þegar kjósendur vita þá skyldu fyrir, hegða þeir ferðum sínum eptir því á fundinn, og þarf því ekki að verða að meini.

P. Pétursson: Fósturslausa atkvæðið, sem áðan var kallað, hefur þá loksins 2 feðurna. Eg hafði raunar tekið það aptur, en nú er þíngmaður Suður-Múlasýslu búinn að taka það upp aptur. Viðaukaatkvæði þetta er svo lagað, að það má bera það upp til atkvæða í tvennu lagi, og eg held, að það kynni líka að vera hentugra, og vildi eg leiða athygli þíngsins að því.

J. Pétursson: Eg vil að eins tala fáein orð um viðaukaatkvæði mitt við 9. gr. Það er orðrætt tekið úr alþíngistilskipuninni, sem eg skóða eins og nokkurs konar grundvallarlög fyrir oss, er eigi ætti að breyta í neinu smávegis, fyr en gjör væri á henni aðalbreyting. Þessi tilskipun hefur nú í sér konúnglegt heit um, að henni skuli ekki verða breytt, nema hún sé áður lögð fyrir alþíng. Þetta heit þykir mér svo mikilsvert, að eg vil einnig hafa það í þessu lagaboði, því það heit, sem stendur í alþíngistilskipuninni, finnst mér ekki ná til þeirra breytinga á henni, er kunna að verða

gjörðar, eður geti verið því til tryggíngar, að eigi verði breytt þessum kosningarlögum, nema konungurinn leggi þau áður undir alþíng. Eg álit því fulla nauðsyn, að þessi viðauki sæ hér upp tekinn, og með því mæli eg fastlega fram.

Framsögumaður: Eg þarf nú ekki að fara mörgum orðum um breytingar- og viðauka-atkvæði þau, sem hér ræðir um; um þau hafa nú þegar heyrt margar raddir, en þær fara nú, að mér heyrir, sín í hverja áttina, og það, sem einn byggir, það brýtur annar niður. Þíngmaður Suður-Múlasýslu gyllti ekki einungis sitt viðaukaatkvæði, heldur og tók hann annað upp, sem áður var borið út á klakann, því uppástúngumaður hafði tekið það aptur sjálfur. Eg tala um viðaukaatkvæðið nr. 2 við 7. gr., en eg held nú, að þíngið geti ekki með nokkru móti fallið á það að heldur. Um viðaukaatkvæðið nr. 4 við 7. gr. hafa sumir tekið það fram, að þeir gætu ekki aðhyllt það vegna þess, að af því flyti nýr kostnaður, og það er öldungis rétt, og sumir, af því að bæði alþingistilskipunin, og mig minnir eitthvert kanselibréf segði, að eigi þyrfti og eigi skyldi kjósa, á meðan einn þíngmaður væri til í kjördæminu. En auk þess finn eg ekki betur, en að einn aðalgalli sæ á viðaukaatkvæði þessu, og það er orðið „tafarlaust“. Ef annarhvor þíngmaðurinn deyr um hávetur, þegar harðast er veður og vest að ferðast, þá á eptir þessari uppástúngu undir eins að kalla saman kjörþíng til að kjósa í stað hans, og eg ætla það gæti víða orðið ómögulegt. Ef þetta viðaukaatkvæði skyldi því komast að, þá vildi eg, að orðinu „tafarlaust“ yrði rýmt úr því áður. Þar sem þíngmaðurinn sagði, að lítill kostnaður mundi verða við kosningarnar, þá held eg það og, því til þeirra kæmu má ske ekki nema 2 eða 3, ef þeir vissu fyrir, að þeir yrðu að vera kjörfundinn út, og þetta taldi þíngmaðurinn sparnað. Honum stendur þá líklega á sama, þó hann fái ekki nema 2 eða 3 atkvæði til þíngs, en það stendur mér nú ekki; eg vil heldur, ef eg á að fara, hafa feingið fleiri. Þíngmaður Strandasýslu kvaðst gjöra svo mikið úr heiti konungs, sem stendur í alþingistilskipuninni, og þó vill hann nú fara að minna konung á að efna það heiti (*J. Pétursson: Nei!*), en 9. gr. frumvarpsins tekur það skýrt fram, að alþingistilskipunin gildi, að því leyti sem þetta lagaboð ekki nær til eða breytir henni. Mér sýnist því viðaukaatkvæði þetta óþarft, auk þess, sem eg veit ekki, hvort það á vel við, að vær förum eins og að stýla fyrir konung orðin í löggjöfum hans, eins og gjört er í þessu atkvæði.

G. Brandsson: Eg sè ekki, hvaða ástæður nefndin hefur haft til þess að gjöra breytingu á 6. gr. frumvarpsins. Eg sè það, að breytingin getur ollað mikilli tímatöf, eins og þingmaður Mýramanna tók fram, og eg veit alls ekki, hvað vèr vinnum við þetta. Eg held aðferðina í 6. gr. frumvarpsins allt eins góða og þessa, og enda betri. Eg held menn geti vel haft það í huganum, hvern þeir vilji kjósa fyrir aðalþingmann og hvern fyrir varaþingmann, eins fyrir því, þó þeir eigi að nefna þá báða í einu. Þegar þeir taka fram um leið, hvern af þeim þeir kjósa til hvors fyrir sig, þarf það eingri villu eða ruglengi að valda; en hitt getur allt af geingið koll af kolli. Eg vildi því biðja hinn heiðraða framsögumann, eða einhvern úr nefndinni, að skýra frá ástæðunum fyrir breytingu þessari, ef þær kynnu að vera svo yfirgnæfandi, að eg fyrir þær fællist á breytinguna. Ekki get eg verið á þeirra máli, sem gjöra mjög lítið úr viðaukaatkvæðinu nr. 4 við 7. gr.; því það er byggt á reynslu vorri nú, og eg held þingið megi muna eftir þingmannsleysi Norður-Múlasýslu og Húnavetnínga. Á hvorumtveggja staðnum er þingmaður til, og því mátti eigi kjósa í stað þeirra, þegar þeir fötludust. Eg held, að kjósendur mundu þó ekki hafa talið það á sig að sækja nýjan kjörfund, ef þeir hefðu þá getað haft fulltrúa á þingi. Eg held því, að leyfið, sem viðaukaatkvæðið fer fram á, sè nauðsynlegt. Hvað orðið „tafarlaust“ snertir, þá ætla eg, að það standi hère ekkert í vegi, því það þýðir víst ekki annað, en að einginn óþarfa-dráttur megi vera á nýjum kosningum, en ekki það, sem framsögumaður lagði í það, að kosningar skyldu fara fram, hvaða tálmanir sem á því væru, undir eins og annarhvor þingmaðurinn fatlaðist frá þingsetu.

G. Einarsson: Þingmaðurinn frá Gullbríngusýslu tók það fram, sem eg ætlaði að gjöra, um breytingarnar við 6. gr., og skal eg því ekki orðleingja um þær; því mér sýnast þær þegar hraktar með ástæðum, sem fram eru komnar, og aðferðin, sem þar er farið fram á, sè eingu betri en sú, sem í frumvarpinu er. Nr. 2 við 7. gr. fellst eg á. Eg held eg verði að vera einn af þeim fáu, sem mæla fram með viðaukaatkvæðinu nr. 2 við 7. gr., þó að svo sè að sjá, sem það sè utanveltubesefi, og vil eg það fá framgáng, og eins nr. 4 við sömu grein. Vèr höfum lifandi dæmin fyrir oss upp á nauðsyn þess, að leyft sè að kjósa aptur í skarðið, undir eins og annarhvor þingmaðurinn fatlast frá þingför. Eg held, að þingið gjöri ekki hyggilega í því, og verði að nokkru leyti sjálfu sèr gagnstætt,

ef það fellir þessi atkvæði nú. Ekki sè eg, að orðið „*tafarlaust*“ standi hær neitt í vegi, og mun það eiga að skiljast eins og þíngmaður Gullbríngusýslu tók fram, og bæti eg því við, að eg held, að kjörstjórunum takist að telja á forföll sín, þegar þörf gjörist. Framsögumaður tók ei rétt fram meininguna í 9. gr. frumvarpsins; hún talar *einungis* um kosningarlög, en ekki um annað; því þar segir: „að öðru leyti stendur við það, sem fyrir er mælt í tilskipun 8. marzm. 1843 um *kosningar* til alþíngis“, og getur því alls ekki náð til annars, eins og framsögumaður hœlt.

Framsögumaður: Nú fœkk eg þá upplýsingu um skilning 9. gr. frumvarpsins, og það frá þeim stað, er eg hafði ei búizt við. En eg get þó ekki verið á máli hins heiðraða þíngmanns, er síðast mælti, því mér sýnist það liggja í hverri grein frumvarpsins, og í öllum anda þess, að tilskipun 8. marz 1843 sè í gildi, nema að því leyti sem þetta lagaboð gjörir breytingar á henni, og því held eg, að 9. gr. miði ekki til kosninganna einna. En eg skal ekki tala meira um þetta, heldur skjóta því til hinna lögfróðu, hvor meiningin réttari sè. Hvað breytinguna við 6. gr. snertir, þá vakti það fyrir mér, og eg held nefndinni líka, að aðferð nefndarinnar gæfi meiri trygging fyrir því, að kjósendur feingju þann aðalþíngmann, og þann varaþíngmann, sem þeir helzt kysu sèr, og var þetta aðalástæðan fyrir breytingunni. Dæmin, sem tekin hafa verið af þíngmannsleysinu núna, skil eg ekki að hær eigi við. Í Norður-Múlasýslu var ekkri tími til að kjósa þíngmann, og í Húnavatnssýslu er enn öðruvísi ástatt. En eg get vel ímyndað mér, að þó 2 þíngmenn sèu til, geti kjördæmið samt orðið þíngmannslaust; því ef þeir væru báðir embættismenn, þá kynni þeim báðum að verða bönnuð þíngfœr, eins og amtmaður í Norðuramtinu gjörði við lækni *J. Skaptason*, og þá yrði eins þíngmannslaust fyrir þessa varúðarreglu. Eg ætla því, að nr. 4 við 7. gr. ætti að fá meðhald þíngsins.

J. Guðmundsson: Eg er einn af þeim, sem hafa viljað heyra, hvers vegna nefndin hefur viljað breyta 6. gr. frumvarpsins, en eg græddi ekki mikið á ástæðum þeim, sem framsögumaður taldi fyrir því. Hann sagði þá aðferð gefa kjósendum meiri tryggingu fyrir, að kosningar heppnuðust, en gat ekki þess, í hverju sú meiri trygging væri fólgin. Breyting nefndarinnar er stórkostleg, og kemur í bága við 7. gr., sem nefndin þó ekki hefur haft neitt tillit til, en hún hefði þó auðsjáanlega þurft að laga þá (7.) grein eptir breytingaruppástungum sínum við 6. gr. Eg láí því ekki þíngmanni

Árnesínga, þó hann flæddi nú á sama skeri og nefndin, þar sem 2 lögfróðir menn sátu í henni. Eptir breytingunni verður tímatöfin fjarska-mikil, því þegar aðalþingmaðurinn er kosinn, eptir breyting-aruppástúngunni, þá á fyrst að telja saman atkvæði hans, og hafi hann þá ekki meiri hluta allra atkvæða, þá á að kjósa um aptur óbundnum kosningum eptir 7. gr., og um aptur í 3. sinn, ef ekki næðist enn meiri hluti atkvæða; og hvað marga daga þarf nú til slíkra kosninga? Sjálfsagt 3 daga til að kjósa hvern þingmann, eður alls sex daga, ef kjörfundir eru vel sóktir; það sýndi sig á kosningunum til þjóðfundarins, því þar gekk fullur dagur til kosninga í meðallagi fjölmennu kjördæmi, þegar þó einungis var einföld og einstök atkvæðagreiðsla tekin af hverjum kjósanda. Eptir þessu gætu þá geingið 3 dagar til að kjósa aðalþingmann, og aðrir 3 til að kjósa varaðingmann, það eru alls 6 dagar til kosninga beggja þingmanna. Eg hefði nú viljað vita og heyra gildar ástæður hjá nefndinni fyrir þessari fjarskalegu og með öllu fráfelandi tímatöf fyrir kjósendurna. En eptir viðaukaatkvæði þingmanns Árnesínga við 6. gr., sem nefndin hefur nú aðhyllt, hefði án efa þurft að breyta og laga 7. gr. í samhljóðun þar með. Nr. 4 við 7. gr. fellst eg á, því reynslan hefur staðfest nauðsyn á því, að kosið verði í stað þess þingmanns, sem forfallast. Hefði nokkur varaðingmaður verið til í Norður-Múlasýslu eða Húnavatnssýslu, þá hefðu þær nú ekki þurft að vera þingmanns-laugar, og finnst mér því mótbára framsögumannsins gegn þessari uppástúngu ekki mikils virði. Það eru skritin forlög viðaukaatkvæðisins nr. 2 við 7. gr. Eg held það hafi verið vel og viturlega gjört af uppástúngumanni að taka það aptur, og það hefði án efa verið réttast, að einginn hefði tekið það upp. En eg skal ekki fara um það fleirum orðum; því eg ímynda mér, að þingið felli það á endanum.

V. Finsen: Eg held það sè þó auðskilið, að það í sjálfu sér er gott og æskilegt, að aðalþingmaðurinn sè kosinn fyrst, og kjósendur fái að vita, hver hann er, áður en þeir kjósa varaðingmanninn, því þá geta menn hugsað á eptir um, hvern þeir vilja kjósa til varaðingmanns, og geta farið eptir því, hver kosinn er áður aðalþingmaður. Eg vil taka til dæmis, að menn vilji kjósa mann til aðalþingmanns, sem er sérlega vel til þess fallinn, en til varaðingmanns hafa menn mann, sem er töluvert síður. Það gæti þá sked, að menn ekki vörðu sig á, að einhver flokkur vildi kjósa einhvern þriðja til aðalþingmanns, sem feingi þá flest atkvæði, væri nú kosið

sér í lagi, þá gæti maður enn þá kosið þann til varabíngmanns, sem maður í fyrstu hafði ætlað til aðalþingmanns, í stað þess að maður annars mundi missa af honum bæði sem þingmanni og varaþingmanni. Það sýnist því auðsætt, að það í sjálfu sér ekki getur verið annað en gott, að kosið sé sér í lagi á þann hátt, sem nefndin stíngur upp á, en hitt er reyndar kann ske annað spursmál, hvort vandkvæðin við það kynnu að verða of mikil í samanburði við það, sem þar við ynnist. Ekki sé eg heldur nauðsyn til að breyta 7. gr., því eg skil ekki, að kosningarnar þurfi að taka svo lángan tíma, ef líðlega er að farið, og menn ganga hver að öðrum að bókinni og nefna þann, er þeir vilja kjósa. Eg hef séð einn kjörfund í Kaupmannahöfn, og var þar um 300 kjósenda, og geingu kosningar þar mjög greiðlega, svo kosningagjörðin var búin fyrir miðjan dag.

P. Sigurðsson: Það dugar ekki, jafnan að hafa höfuð og augu í Kaupmannahöfn eða öðrum fjölmennum stöðum, þegar eitthvað á að búa til handa oss. Eg ált þessa aðferð nefndarinnar hnekki á frelsi því, sem oss er nú veitt, og að hún muni fæla menn frá að sækja kjörfundi, þegar menn vita, að það geingur kann ske full vika til kosninganna, ef allir ættu að bíða, þar til búið væri að kjósa aðalþingmann af fjölda kjósenda, og kann ske hann feingist ekki fyr en við 3. kosningu. Eg held eg mundi þá heldur sitja heima, en eyða tímanum til þess. Af breytingaratkvæðum aðhyllist eg annars helzt nr. 4 við 7. gr., en á móti því er eg, að maður skuli strax segja til, hvort hann taki á móti kosningu eða ei. Eg mundi þá heldur neita því, þó eg annars hefði tekið móti kosningu, ef eg hefði haft umhugsunartíma.

Framsögumaður: Hinn heiðraði 6. konúngkjörni þingmaður gaf þá upplýsingu, er eg var beðinn um, og tók þannig af mér ómak. En eg verð að bæta því við, að, þar sem þingmaður Skaptfellínga, og eins þingmaður Rángvellínga töldu það sem aðalgalla á breytingu nefndarinnar á 6. gr., að kjósendur þyrftu að bíða svo leingi á kjörþinginu, og eg neita því ekki, að töfin verði nokkur, þá komast þeir þó báðir í sömu vandræðin; þeir fallast nefnilega báðir á nr. 4 við 7. gr., en gæta þess ekki, að þar er sami galli á; því í því viðaukaatkvæði kemur fram ný töf og nýr kostnaður. Eg get því ekki komið því saman, hvernig þeir vilja hrinda breytingunni við 6. gr., en aðhyllast þó nr. 4 við 7. gr.

Konúngsfulltrúi: Við undirbúningsumræðuna mælti eg ekki móti uppástúngu nefndarinnar við 4. grein, og hef ei nú heldur á

móti, að hún kæmi inn í frumvarpið, ef hún yrði þar skipulega orðuð. Þar á móti verð eg að vera mótfallinn breytingaratkvæðunum við 6. grein, því þó kosningarnar, ef þau væru tekin, ekki útheimtu 6 daga, eins og hinn heiðraði varaforseti hélt, þá mundu þær þó eflaust taka leingri tíma, en kjósendum hentaði, þegar að því bæri, sem opt má ráð fyrir gjöra, að kosningarnar yrðu að endurtakast eptir frumvarpsins 7. grein. Nefndarinnar 1. breytingaratkvæði við 7. grein er að minni hyggju ekki nauðsynlegt, en þar það breytir í einu meiningu frumvarpsins, sem eflaust ætlast til, að varðingmaður sè kosinn öldungis eptir sömu reglum, sem aðalþingmaðurinn, þá hef eg fyrir mitt leyti ekkert móti því. Eg fyrir mitt leyti finn einga köllun til að mæla fram með 2. og 4. viðaukaatkvæði við 7. grein; en þar það af umræðunum lítur svo út, sem þingmenn heldur vilji fallast á hið síðara, en hið fyrra, þá verð eg að jata, að mér þykir það mikið undarlegt, og sjálfu sèr ósamkvæmt, því sú kosning, er fram atti að fara eptir 4. viðaukaatkvæði, er ætíð umstáangsmikil og örðug fyrir kjósendur, og hefur þar að auki í för með sèr talsverðan kostnað; en hin kosningin, er fara ætti fram strax á kjörfundinum eptir 2. viðaukaatkvæðinu, færir þar á móti með sèr miklu minni tímatöf og alls eingan kostnað; en sú viðbára, sem hér hefur verið hreift, að einginn væri skyldugur til að lýsa því strax á kjörfundinum, hvort hann tæki móti kosningunni eða ekki, nær eingri átt, því breytingaratkvæðið fer og getur ekki farið fram á annað, en að kosningin skuli fara fram, þegar sá, sem kosinn er, lýsir því yfir strax á kjörfundinum, að hann vilji ei taka móti kosningunni. Viðaukaatkvæðið við 9. grein er með öllu óþarft, því stjórnin mun ekki gjöra neina breytingu á því lagaþóði, er samið verður eptir þessu frumvarpi, nema því að eins, að slík breyting áður verði lögð fyrir alþing á sama hátt, eins og þetta frumvarp hefur verið nú lagt hér fyrir, og þar eð eingrar frekari tryggingar þarf við í slíku tilliti, ræð eg þinginu öldungis frá að aðhyllast þessa uppástúngu.

Forseti: Fyrst nú tekur einginn til máls, álít eg ályktunarumræðu þessari lokið, og bið meun því gánga til atkvæða.

Jón Guðmundsson stakk upp á, að nr. 2 við 1. gr. væri borð upp til atkvæða á undan nr. 1. við sömu gr., og var það samþykkt.

Því næst voru atkvæði greidd og fór atkvæðagreiðslan þannig:

- Tölul. 2. við 1. gr., *breytingaratkvæði J. Péturssonar*, sem var borið upp í tvennu lagi:
1. „allir bændur — hljóða“: fellt með 13 gegn 8 atkvæðum.
 2. „þó einhverjir — fyrir það“: samþykkt með 15 gegn 6 atkvæðum.
- 1. við 1. gr., *breytingaratkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: samþykkt með 12 gegn 9 atkvæðum.
- Staðliður *a* í 1. gr. með orðinni *breytingu*: samþykktur með 15 gegn 6 atkvæðum.
- 3. við 1. gr., *breytingaratkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: fellt með 19 gegn 2 atkvæðum.
4. við 1. gr., *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: fellt með 12 gegn 9 atkvæðum.
- 5. við 1. gr., *breytingaratkvæði nefndarinnar*, sem var borið upp í tvennu lagi:
1. „þeir sem — landsins“: fellt með 11 gegn 10 atkvæðum.
 2. „og handiðnamenn — borgarar“: fellt með 14 gegn 7 atkvæðum.
- 6. við 1. gr., *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: tekið aptur af uppástíngumanni.
- 7. við 1. gr., *breytingaratkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: fellt með 18 gegn 3 atkvæðum.
- 8. við 1. gr., *nýr staflíður nefndarinnar*: samþykktur með 16 gegn 5 atkvæðum.
- 9. við 1. gr., *viðaukaatkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: fallið við atkvæðagreiðsluna um nr. 8.
- 10. við 1. gr., *breytingaratkvæði J. Sigurðssonar*: fellt með 20 gegn 1 atkvæði.
- 11. við 1. gr., *viðaukaatkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 17 gegn 4 atkvæðum.
- 12. 1. grein *frumvarpsins með áorðnum breytingum*: samþykkt með 17 gegn 4 atkvæðum.
- 1. við 4. gr., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: samþykkt með 14 gegn 7 atkvæðum.
- 2. við 6. gr., *viðaukaatkvæði M. Andrèssonar*: fellt með 17 gegn 4 atkvæðum.

Tölul. 1. við 6. gr., *breytingaratkvæði nefndarinnar*: felldur með 18 gegn 3 atkvæðum.

-- 1. við 7. gr., *breytingaratkv. nefndarinnar*: samþykkt með 17 gegn 4 atkvæðum.

-- 2. við 7. gr., *viðaukaatkvæði* upptekið af *J. Hávarðssyni*:
1. liður felldur með 12 gegn 9 atkvæðum.
2. liður tók *J. Hávarðsson* aptur, en *P. Guðmundsson* tók hann þegar upp.
2.: felldur með 15 gegn 6 atkvæðum.

-- 3. 7. grein frumvarpsins með áorðnum breytingum: samþykkt með 20 gegn 1 atkvæði.

-- 4. við 7. gr., *viðaukaatkvæði J. Hávarðssonar*: samþykkt með 14 gegn 7 atkvæðum.

Viðaukaatkvæði J. Péturssonar við 9. gr.: felldur með 19 gegn 2 atkvæðum.

Frumvarpið allt með áorðnum breytingum: samþykkt með 20 gegn 1. atkv.

Forseti bar þá upp fyrir þingið samkvæmt dagskránni *konunglegt álitismál um bólfestu Gyðinga hér á landi*, til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu; nefndarálitíð var afhent framsögumanni, *P. Péturssyni*.

P. Pétursson: Eg vil einungis leyfa mér að geta þess, að nefndin hefur, samkvæmt undirbúningsumræðunni, borið sig saman við hinn hæstvirta *konungsfulltrúa* um niðurlagið í nefndarálitinu. Einnig hefur nefndin breytt því orðatiltæki: „útlendir“ í „utanvís“. Eg þarf ekki að fara fleirum orðum um þetta að sinni, því þingmönnum er víst í fersku minni undirbúningsumræðan, þar eð svo skammt er, síðan hún var, nefnilega í gær.

Forseti: Þar eð einginn stendur nú upp, álitteg ályktunarumræðunni lokið, og bið eg þá þingmenn að skera úr með atkvæðum, hvort fallast skuli á málið eður ekki.

Var málið samþykkt með 16 atkvæðum.

Þá bar *forseti* upp fyrir þingið málið um aðsetur sýslumanns í Skaptafellssýslu, til undirbúningsumræðu; var nefndarálitíð afhent framsögumanni, *P. Sigurðssyni*, og las hann það upp:

„Einn vor nefndarmanna, þingmaður Skaptafellinga, hefur fyrir hið heiðraða þing borið upp uppástúngu — grundvallaða á bænar-skrá til alþingis frá kjósendum hans í Kleifahrepp, — um það: „að sýslumanni Skaptafellinga verði eptirleidis gjört að skyldu, að

hafa aðsetur sitt sem næst verður miðri sýslunni, og er það í Kleifahrepp“, og hefur hið heiðraða alþing kosið oss undirskrifaða í nefnd til að segja álit vort um þetta mál.

Það er kunnugt, að Austur-Skaptafellssýsla og Vestur-Skaptafellssýsla voru hvor um sig lögsagnarumdæmi sér, og höfðu hvor sinn sýslumann fram yfir hin næstliðnu aldamót. En árin 1810—1811 var Austur-sýslan lögð undir sýslumanninn í Vestur-sýslunni. Og það hefur vafalaust verið með sérdeilislegu tilliti til hins afarmikla og auðsjáanlega erfiðleika, sem búendunum í Austur-sýslunni var búinn með þessari breytingu, að hið konúnglega „*Rentekammer*“, með bréfi 9. maí 1812, ávísaði og útlagði sýslumanninum til bústaðar og aðseturs framvegis jörðina Núpstað, austast í Kleifahrepp, en sú jörð var þá ein af hinum óseldu Skálholtsstólsjörðum. Sýslumaðurinn, sem þá var, *Jón* heitinn *Guðmundsson*, fluttist samt aldrei þangað, og er auðskilið, að stjórnin muni hafa hlífzt við að halda honum til þess, aldurnignum, og af því hann var búinn að búa um sig og hafði jafnvel alla embættistíð sína búið á sömu jörð (Norðurvík í Mýrdal), og mun stjórnin því einkum hafa ætlazt til þess, þegar hún útlagði jörðina Núpstað fyrir sýslumannssetur, að eptirmenn hans tækju þar bústað og síðan hver fram af öðrum. En hinir næstu sýslumenn (*Ulstrup* og *Öefjord*) voru þar ekki í embætti nema fá ár, og reistu þar aldrei bú; en þegar *Magnúsi* kammerráði *Stephensen* var veitt sýslan um 1823, þá var það hvorttveggja, að hvorki hlutudust yfirmenn hans né sjálfur hiaun eða sýslubúarnir um, að fá framgáng þessari ráðstöfun stjórnarinnar frá 1812, og svo má og vera, að æfifestu-ábúðarrèitur bóndans, sem þá var á Núpstað, eins og annara konúngslandseta þar eystra, hafi verið því til fyrirstöðu, að sýslumaður gæti feingið þá jörð til ábúðar, þegar hann kom til sýslunnar. *M. Stephensen* settist því að í Mýrdalnum, en á austustu jörðinni, Höfðabrekku, og bjó þar um sína embættistíð, fram til 1844. Og þegar Núpstaður var seldur á uppboðsþingi fáum árum áður, þá var að einu getið og einu skeytt hinni áður áminnztu ákvörðun stjórnarinnar.

Þegar sýslumannaskiptin urðu 1844, rituðu flestallir búendur í Kleifa- og Leiðvalla-hrepp stiptamtinu bænarskrá um, að hinum nýja sýslumanni yrði gjört að skyldu, að taka aðsetur fyrir austan Mýrdalssand, einkum í Kleifahreppi, en stiptamtíð svaraði því einu, að honum enn, fyrst um sinn, leyfðist, að búa fyrir vestan Mýrdalssand.

Síðan hafa sýslubúar ekki þókt hafa tilefni eða hvatir til að

endurnýja þessa bæn, því þeir hafa jafnan skilið það á sýslumanni þeirra, sem nú er, að hann væri fús á að taka bólfestu fyrir austan Kúðafljót, á hverjum þeim stað, sem öllum sýslubúum væri hentast, ef hann að eins gæti feingið haganlega ábúðarjörð um þau hëruð, og leyfi til þess hjá hlutaðeigandi yfirvaldi. En nú, þegar háyfirvaldið, eptir því sem bent er til í uppástúngunni og einu vor nefndarmanna er kunnugt, hefur synjað sýslumanni um að fá til ábúðar gegn fullu eptirgjaldi Kirkjubæ eður Kirkjubæjarklaustur á Síðu, nema því að eins, að sýslumaður vildi sjálfur standast þann kostnaðarauka, sem mundi leiða af hinni leingri vegaleingd þángað fyrir póstin úr Reykjavík, þá hefur sýslubúum fyrir austan Mýrdalsand fundizt vera full nauðsyn á, að leita réttíngar á þessu máli fyrir milligaungu og tilllutun hins heiðraða þíngs.

Það þarf ekki annað, en að líta á hinn nýja uppdrátt Íslands, til þess að sannfæra um, hve óbærilegt öllum Skaptafellssýslubúum er, að sýslumaðurinn hafi aðsetur fyrir vestan Mýrdalssand. Menn eiga úr Austursýslunni að sækja til sýslumanns, þó hann búi *austast* í Mýrdalnum, nálægt 5—7 fullkomnar dagleiðir á sumardag, en það eru alls hëru um bil 169 búendur, sem flestir eiga svo lánan veg, og þar að auki nálega allir að fara yfir 3 eyðisanda, sem hver er að vegaleingd milli byggða 4—6 mílur, og mörg hin stærstu og verstu vatnsföll, sem til eru hëru á landi (Hornafjarðarfljót, Heinabergsvötn, Jökulsá á Breiðamerkursandi, Skeiðará, Núpsvötnin, Hverfisvötnin, Eldvatnið í Meðallandi og Kúðafljót); og allur meginhluti Vestursýslunnar, þ. e. rúmír 200 búendur af rúmum 300, eiga að sækja á fund sýslumanns frá $3\frac{1}{2}$ —1 dagleið og bæði yfir Mýrdalsand og Kúðafljót, eða þá yfir hin ýmsu stórvötn í Skaptártúngunni, sem mynda fljótið, og einatt eru mjög ill yfirferðar og mannskæð. Stjórnin virðist að hafa fundið þessi vandkvæði mjög snemma á tímunum, einnig á meðan sýslurnar voru aðskildar, því fyrir miðja næstliðna öld hafði hún veitt sýslumanninum í Vestursýslunni lënsjörð í Kleifahrepp, það er Hraunkot; bjó þar *Bjarni* sýslumaður *Nikulásson* um miðbik 18. aldar; og hafa sýslumennirnir að vísu enn að lëni þessa jörð, en hún er nú orðin eitthvert hið vesalasta býli, sem til er um þau hëruð, og getur þess vegna aldrei orðið sýslumannssetur; en þetta sýnir á hinn bóginn, að nefndarinnar hyggju, að stjórnin hefur frá upphafi álitid — eins og er —, að sýslumaðurinn sè bezt og réttast settur í Kleifahrepp, og það jafnvel meðan Vestursýslan var lögsagnarumdæmi sèr, auk heldur nú, þegar þau eru

sameinuð, hvað eð stjórnin einnig viðurkenndi, þegar hún, eins og áður er sagt, veitti Núpstað fyrir sýslumannssetur, strax eptir að sýslurnar voru sameinaðar.

Þar sem nú, eins og áður er sýnt, að háfyrvaldið hefur tvívegis synjað um það, sem vèr þó ætlum að sýslubúar bæði eigi hinn fyllsta rétt á, og að stjórnin hafi skýlaust viðurkennt þenna rétt þeirra, eins og vèr höfum fært rök að, þá ætlar nefndin ljóst, að Skaptfellíngar hafi einnig af gildum ástæðum leitað fulltíngis hins heiðraða alþíngis í þessu máli, og fulltreystir nefndin því, að þíngið gjöri góðan róm að þessu máli þeirra og fari þess á leit í þegnlegri bænarskár til konúngs, að sýslumanni Skaptfellínga verði hær eptir gjört að skyldu, að hafa aðsetur sitt á sem haganlegustum stað fyrir alla sýslubúa, en það er í þeim sveitunum, sem liggja á milli Kúðafljóts og Brunasands, eða í Meðallandi eða Kirkjubæjarklaustursókn; og nefndin verður að álíta, að því séður verði neitt til fyrirstöðu á, að gjöra sýslumanni þeim, sem nú er í Skaptafellsýslunum, þetta að skyldu, sem það mun í flestum ef ekki öllum hinum konúnglegu veitíngarbræfum fyrir sýslumannsembættunum vera gjört sýslumanni að skyldu að líta þeim breytíngum, sem stjórnin finni nauðsyn á að gjöra um bústaði þeirra og sýslutakmörkin; og þar eð sýslumaðurinn, sem nú er í sýslunni, þar til er búlaus maður og ókvongaður og hefur ekki, enn sem komið er, reist sér neitt hús eða ráðið sér fastan bústað, sem ráða má af því, að hann nú á þessu vori hefur komið sér til veru á Ytri-Sólheimum, *vestasta* bænnum í allri sýslunni, þess vegna getur hann ekki beðið neinn sérdeilislegan halla af því, þó honum yrði uppálagt, að taka sér bólstað í þeim sveitum, sem vèr nú tilgreindum.

Af þeim ástæðum, sem nú voru teknar fram, leyfir nefndin sér að stínga upp á, að hið heiðraða alþíng riti um þetta mál bænarskrá til konúngsins, um:

að stjórn konúngsins gjöri sýslumanninum í Skaptafellsýslunum sem fyrst að skyldu, að taka sér embættisaðsetur í sveitunum á milli Kúðafljóts og Brunasands, þ. e. í Meðallandi eða þeim hluta Kleifahrepps, sem á kirkjusókn að Kirkjubæjar-klaustri.

Reykjavík, 13. dag júlímánaðar 1855.

Jón Guðmundsson. P. Sigurðsson, P. Guðmundsson,
framsögumaður. formaður.

Framsögumaður: Eg vil nú ekki fara mörgum orðum um nefndarálitið, það er ljóst og tekur fram ástæðurnar fyrir bæn þessari, og eru þínginu þær skiljanlegar. Þíngmönnum hér er ókunn hin mikla vegaleingd um sýslu þessa, en mér er hún kunnug; eg er sjálfur kunnugur vesturlhutanum, en eptir kunnugra frásögn í hinum; frá Lóni og vestur að sýsluenda er eins langt og hëðan norður í Eyjafjörð; um miðbik Vestursýslunnar er fólksfjöldi mestur, en austan til minni, og því er hentast, að sýslumaður búi í vesturlhutanum, þó fyrir austan Mýrdalssand; eg vona, að þíngið verði því á líkri skoðun og nefndin í þessu efni, og gefur þá vissulega stjórnin því æskileg úrslit.

Konungsfulltrúi: Þegar þetta mál kom til inngáingsumræðu, lagði eg ekki móti því, að kosin væri í því nefnd, því bæði er það viðurkennt af stjórninni og í sjálfu sér ljóst, að það má vera innbúum þess lögsagnarumdæmis, sem eins er lagað og Skaptafellssýsla er, mjög áráðandi, að sýslumaðurinn sitji á hentugum stað í sýslunni, en sé ekki búsettur á öðrum sýsluendanum. En eptir því sem nefndarálitið nú er úr garði gjört, verð eg þó nú helzt að vera á þeirri meiníngu, að þíngið gjörði réttast í, eptir alþíngistilskipunarinnar 77. grein, að vísa þessu málefni til hlutaðeigandi stjórnarherra; og yrði þá einhver þeirra þíngmanna, sem fallast kynnu á þetta álit mitt, eptir því sem málefninu nú er komið, að bera upp þar um breytingarátkvæði við nefndaruppástúnguna. En skyldi þíngið taka það ráð, að senda bænarskrá um þetta málefni, þá ræð eg þínginu til, að fella út úr henni allt það, sem í nefndarálitinu stendur um aðgjörðir stiptamtannsins; því hvorki hefur þíngið feingið nægar upplýsingar um það, að hann hafi ei haft gildar ástæður fyrir aðgjörðum sínum við málið, og ei heldur hefur þíngið neinn rétt til að krefja hann til reiknúngsskapar fyrir embættisadgjörðir sínar.

Framsögumaður: Eg held hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefði þá strax átt að láta þetta í ljósi á þínginu, svo málið hefði þegar getað geingið til hlutaðeigandi stjórnarherra; en eg held það þó varla sanngjarnt að neita um þetta einúngis sökum kostnaðar við póstgaungurnar, og að það hafi verið gert, um það hefur nefndin eingan rétt að reingja sögn sýslubúa og enda sýslumannsins sjálfs. Síðan þíng þetta var stofnsett, þá þykir mönnum það sá vissasti vegur, að senda því umkvartanir yfir því, er lagfæra þarf, og biðja það að koma því áfram, því mönnum þykir viðurlhutamikið að fara að kvarta beinlínis yfir embættismönnum sínum fyrir stjórninni, og því virtist oss þíngið sá eini vegur, sem farandi var í þessu tilliti.

Jón Guðmundsson: Það færi bezt, eins og hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* stakk upp á, að sleppa þeim atriðum úr, sem miður þykja við eiga, ef bænarskrá verður send til konungs um þetta efni, og orðunum um stiptamtmanninn má líka sleppa. En annars er það satt, og það vita menn hér á þínginu, að það var synjað um þetta vegna póstgágnanna; og eg álít það rétt af kjósendum mínum, að snúa sèr til þíngsins, því þar er einginn, sem fær er um að rita á dönsku, ef þeir sjálfir hefðu átt að snúa sèr beinlínis til stjórnarráðanna, og einginn, sem getur lagt út á dönsku, eða ábyrgzt, að sú útleggíng sè rétt. Því sýnist mér rétt, úr því sem nú er komið, að rita bænarskrá til konungs.

P. Pétursson: Eg er hræddur um, að lítið komi út af því, þó farið sè að rita um þetta til stjórnarinnar, ef sýslumanninum hefur ekki verið gert að skyldu í veitíngarbrèfinu, hvar hann skuli búa. Vèr getum sèð dæmi upp á það á sýslumanninum í Eyjafjarðarsýslu; stjórninni hefur þótt ísjárvert að skylda hann til að búa á Akureyri; og eg held, að hún muni fylgja líkri reglu hér, ef eins er ástatt á báðum stöðunum, og skerða ekki rétt sýslumanns.

Framsögumaður: Það er satt, ef sýslumaðurinn væri búsettur, þá væri illt að skylda hann til þessa, og væri svo ástatt í þessu efni, þá kynni bæn þessi má ske ekki að fást; eg hef heyrt, að það sè í veitíngarbrèfi margra sýslumanna, að taka sèr þar bústað, sem sýslubúum væri haganlegast; en ekki veit eg um það með vissu; en um þenna sýslumann er nú öðru máli að gegna, því bæði er hann búlaus, og þar að auki hefur hann einmitt látið í ljósi, að hann væri fús á að búa þar, sem sýslubúum sínum þætti æskilegast.

St. Jónsson: Eg álít nauðsynlegt, að Skaptfellíngum sè hjálpað í þessu efni, og það er víst, að þeir hafa eigi kvartað um þetta að orsakalaus; en það er annað mál, *hvern máta* þíngið velur til þess að koma máli þessu á framfæri. Um sýslumanninn í Eyjafjarðarsýslu er öðru máli að gegna; hann hefur byggt kostnaðarsamt hús, þar sem hann situr, og þó að hann verði ekki skyldaður til að fara þaðan, þá er það allt öðru máli að gegna. Eg er því á því, að bezt sè að hjálpa þessu máli við á hvern hátt, sem bezt á við.

M. Andrèsson: Eg mæli fastlega fram með því, að Skaptfellíngum sè hjálpað í þessu máli, og þíngið styðji þá á leyfilegan hátt; eg sè ekki, að það liggi fyrir utan verkahring þíngsins, því

það er ekki svo sérstaklegt, þar sem svo margir eiga hlut að máli, og þykir miklu varða, að málið fái framgáng. Það hefði má ske verið tiltækilegra, að fara hinn veginn; en sè nú þessi ekki móti lögum, þá er bezt að fara hann, og má vel fara, ef með varkárni er farið. Eptir því sem eg hef heyrt um Skaptafellssýslu, þá eru í henni torfærur miklar og vegir lágir; en sýslumaður á öðrum enda sýslunnar, og næsta torvelt, og enda ómögulegt fyrir sýslubúa, að ná til hans opt og tíðum, enda þótt mikið liggi við. Mæli eg því fram með máli þessu, að þingið taki við því til svo góðra úrslita, sem fáanleg eru.

J. Pétursson: Eg lét það álit mitt í ljósi við inngangsumræðuna, að mál þetta heyrði eigi undir alþing, og af því eg er eum sömu meiníngar, þá mun eg ekki gefa atkvæði mitt fyrir þessu máli.

P. Guðmundsson: Eg veit ekki, til hvers var að kjósa nefnd í þetta mál, ef nú á að kasta því frá sèr, þegar nefndarálitid er komið, og búið er að bera það upp. Þingið hefði strax átt að vísa málinu frá, ef það áleit málið umboðslegt; en úr því nú er svona langt komið, þá vil eg, að þingið sendi bænarskrá til konungs um það nú, svo menn ekki hafi eytt tínanum að óþörfu, til að ræða það og búa það undir.

P. Jónassen: Mér virðist bezt yrði ráðið úr þessu máli á þann hátt, að þingið vísaði bænarskránni til stiptamtamannsins í gegnum hendur *forseta*, og að hann riti með henni bréf til stiptamtamanns, er skýri frá ályktun þingsins; með þessum hætti ætla eg bænarskránni fullt svo vel borgið, eins og þó þingið sendi stjórniinni bænarskrá um hana; þar sem eg er sannfærður um, að stiptamtmaðurinn muni gefa málefni þessu allan þann gaum, sem það á skilið, er honum er og hlýtur að vera annt um, að hlutaðeigendur fái það, sem þeir biðja um, er bæn þeirra byggist á góðum og gildum ástæðum. Þessi aðferð var við höfð í einu máli hér á þinginu í hitt eð fyrra, svo þetta eru ekki eindæmi; að vísu man eg ekki upp á vís, hvort búið var að taka málið, þegar þessi ályktun var tekin af þinginu, í nefnd, en hvort sem heldur var, og þó búið sè hér að gjöra það, getur það atriði, eins og eg tók áðan fram, ekki haft nein áhrif á málsins lyktir, eða verið því til fyrirstöðu, að eins sè farið með þetta mál.

P. Guðmundsson: Til hvers var þá nefnd kosin í málið? Var það ekki til þess, að nefndin segði álit sitt um það? Nú hefur

nefndin eindregið verið á því að ráða þinginu til að innsenda bænarskrá til konungs í málinu. Eg sé ekki, að menn geti farið annan veg en í gegnum *konungsfulltrúa*, og þá einungis með bænarskrá. Eg viðurkenni, að málið er umboðslegs eðlis; en þegar nú einu sinni er byrjað á því í þinginu, og nefnd var kosin, er ræði til að innsenda bænarskrá til konungsins, þá virðist mér menn hljóta að halda því áfram, og eg þekki ekki neinn stað í tilskipuninni, sem leyfi mönnum að hætta svona við byrjuð mál.

P. Jónassen: Það stendur í eingu nauðsynlegu sambandi, að taka mál í nefnd og að senda um það bænarskrá. Það eina leiðir ekki af því öðru með nokkurri nauðsyn. Nefndin getur komið bæði til þeirrar niðurstöðu, að bænarskrá eigi að senda, og líka til þeirrar, að ekki eigi að gjöra það; það er þannig eingan veginn nauðsynlegt, þó þetta mál hafi verið tekið í nefnd, að um það þurfi að senda bænarskrá til stjórnarinnar, sem mér, þegar eg lít á eðli málsins, ekki heldur virðist eiga við, þar sem eg hlýt að vera hinum heiðraða varabíngsmanni Strandasýslu samdóma í því, að málið sé umboðslegs eðlis, og þá liggur það fyrir utan þingsins verkahring.

Jón Guðmundsson: Það er rétt, ef nefndin kemst að þeirri niðurstöðu, að málinu skuli ekki halda áfram; en til þeirrar niðurstöðu hefur nefndin nú ekki komið í þessu máli; þetta mál er einfalt og ljóst; og hér eru eingar þær ástæður komnar fram á móti, sem geti verið nægar til þess, að þingið hætti við það; og þingið er ekki sjálfu sér samkvæmt, ef það ræður nú af það, eptir að nefnd er sett og búin með álitsskjal sitt, sem það átti að afráða, eptir 77. gr. alþingistilskipunarinnar, þegar við inngangsúræðuna.

G. Brandsson: Það er auðvitað, að, ef málið ekki fær framgáng, þá er því ábótavant annaðhvort að formi eða efni eða hvoru-veggja, en slíkt hefur ekki heyrt. *Konungsfulltrúinn* hefur einungis bent á nokkur orð, er honum þóttu ekki sem viðkunnanlegust, og mætti án efa laga þau, eins og hann líka tók fram, því nauðsynlegt er það fyrir innbúa Skaptafellssýslu, að málið fái framgáng; ef það á að falla, þá hljóta að koma ástæður gegn því, en þær ástæður hef eg ei heyrt. Eg held það mun verða miklu betra, að þingið sendi bænarskrá til konungs, heldur en Skaptafellíngar rituðu til stjórnarherra í gegnum stiptamtanninn; því þó tillögur hans kunni að megna mikið, ef þær þá verða sýslubúum í hag, þá held eg, að það yrði þó eingu síður tekið til greina, sem alþing legði til

í þessu efni, þegar þar með fylgdu meðmæli *konungsfulltrúans*, sem eg ekki efast um að yrði.

P. Jónassen: Mèr getur ekki skilizt, að ekki geti orðið eins mikill árángur af því að láta málið fara þá leið, sem eg leyfði mèr að benda á, nefnilega, að senda það stiptamtmaninum, er aptur beri það upp við stjórnina; eg er að minnsta kosti sannfærður um, að stiptamtmaður lætur sèr annt um málið, og veit, að honum er það, og því sýnist mèr þessi meðferð á því hin eðlilegasta.

Framsögumaður: Það er undarlegt, að hinir löglærðu menn hafa ekki komið fram með þessar ástæður fyr en nú, en ekki við inngángsumræðuna, og færa þá svo næg rök og ljósar ástæður fyrir þessari skoðun sinni, að þingið hefði aðhyllzt hana og fellt uppá-stúnguna. Það er nú fundið að því, að málið sè umboðslegs efnis, og hefur slíkt komið fyrir áður; en ekki hefur málum verið vísað aptur fyrir þá sök frá stjórninni; eg held, að stjórnin muni allt eins nú verða vel við þessu, eins og öðrum málum.

St. Jónsson: Eptir 77. grein alþingistilskipunarinnar á alþing ekki að skipta sèr af bónarbréfum einstakra manna; en þó hefur það nú gert það, og eg held þingið hafi gjört það rétt, því það stendur í seinni hluta sömu greinar, að, ef nokkur þykist verða fyrir órètti, þá megi kæra það fyrir alþingi, svo það geti sent konungi tillögur sínar. Nú virðist mèr málið verða að gánga sína leið, hversu sem niðurstaða þess verður, því þó að stiptamtinu yrði skrifað um málið, þá mun það ekki geta skipað sýslumanninum að sitja á hæf-ilegum stað í sýslunni, ef það er ekki víst, að sú skylda sè tekin fram í veitingarbréfinu, en það mun að líkindum gjört.

G. Brandsson: Ekki fæ eg skilið, hversu málið geti feingið heppilegri úrslit, þó stiptamtinu sè skrifað um það. Eg hef langt-um betri von um það, ef það er látið gánga í gegnum *konungsfulltrúann* til konúgs. Eingar ástæður hef eg enn heyrt móti mál-inu, nema ef menn skyldu kalla spádóma hins 3. konúngkjörna þing-manns „ástæður“. En hafi eg skilið nefndarálitið rétt, þá get eg þó ekki haft eins miklar vonir og hann um tillögur stiptamtmanns-ins í þessu máli.

P. Pétursson: Mèr sýnist það þó eingin mótsögn, þó þingið ekki sendi bænarskrá um þetta mál. Fyrst, þegar það var borið upp, þá þótti mönnum það mikils vert, og það kom mörgum til þess, að gefa því atkvæði sín, án þess menn þó eiginlega gerðu sèr fullkom-lega grein fyrir því, hvort málið væri umboðslegs eðlis eður eigi.

En það getur vel verið, að margir hafi síðan hugsað sig betur um, og eg ímynda mér, að síðan nefnd var sett í málinu, þá hafi margir þíngmenn komið á þá skoðun, að það væri þínginu óviðkomandi. Þó að nú nefndin hafi komið að þessari niðurstöðu, og þíngmenn að annari, þá eru þíngmenn ekki bundnir við skoðun nefndarinnar; því nefndir eru settar í mál, ekki til þess ætíð að ráða til þeirra, heldur til þess að íhuga þau; og það getur þó skeð, að nefndunum geti stundum yfirsézt. Eg álit það nógu tryggjandi, að senda málið gegnum stiptamtið til stjórnarráðanna, það er sami tilgángur, hvort sem er; og eg get ekki ímyndað mér, að sè stjórninni mögulegt að veita þessari bæn áheyrslu, að hún ekki þá geri það eins fyrir það. Eg sè ekki, hvers vegna þíngið eigi fremur eða hversu það muni fremur áorka með bænarskrá til konúngs, heldur en stiptamtið við stjórnarherrann. Ef einginn annar því vill taka sèr breytingaratkvæði við nefndaráliðið, áskil eg mér rætt til að gjöra það í þá átt, sem eg nú hef sagt.

Jón Guðmundsson: Má eg spyrja: hefur nokkur stiptamtmaður verið settur hær til embættis, síðan nefnd var kosin í þessu máli? eða: var það ekki sami stiptamtmaðurinn, sem beðinn var um að leyfa sýslumanni að búa austar, og sá, sem nú er? Sè hann hinn sami, þá er skrítið að fara að biðja hann nú um það, sem hann hefur neitað um áður; eg sè ekki, til hvers það er.

P. Pétursson: Má eg þá þá spyrja: hafa sýslubúar snúið sèr til stiptamtsins?

Framsögumaður: Man þá sá 4. konúngkjörni þíngmaður ekki það atriði nefndarálitsins, sem líka var ljóslega tekið fram í bænarskránni, að Skaptfellíngar hefðu ritað bænarskrá til stiptamtsins 1844, að sýslumaður mætti sitja fyrir austan Mýrdalssand, en því var neitað af stiptamtinu. Mér er sá krókavegur óþekktur, er hann vísar á, að vísa máli þessu nú út úr þínginu til stiptamtsins og þaðan til stjórnarinnar. Eg held það óhultast að fara gegnum þíngið með aðstoð *konúngsfulltrúa* beina leið til konúngs. Eg vil samt vona, að sá háttvirti þíngmaður vísi ekki mönnum viljandi á blínsker, til þess þeir strandi á miðri leið.

M. Andrèsson: Eptir þeirri litlu þekkíngu, sem eg hef á eðli þessa þíngs, þá er mér eigi ljóst, að elgi sè leyfilegt að taka þetta mál fyrir þíngið eptir 77. grein alþíngistílskipunarinnar; eg er því með, að málinu sè tilhlýðilega áfram haldið.

Forseti: Eg vil biðja þíngið að gæta þess, að það er gagn-

stætt rætti þingreglu, að hætta við málið, úr því búið er að lesa upp nefndarálitid; ef málið er þinginu óviðkomandi, þá átti strax í öndverðu að vísa því á réttan veg. Hér er því ei að ræða um, hvort málið sè tekið eða ekki; það *er tekið*, og eg efa stórlega, hvort þinginu sè það samboðið, að snúa sèr til lægri yfirvalda.

P. Guðmundsson: Það er einfalt, lífið; maður á að segja *já*, og *nei*, en það á að segja það á réttum tíma; hafi þingið sagt *já* áður um þetta, þá á það einnig nú að segja *já*, og til hvers er tíðin nú brúkuð, sem er mjög kostbær þjóðinni? Er hún notuð til að ræða málið?

P. Pétursson: Forseti efaðist um, hvort það væri samboðið tign þingsins að snúa sèr til lægri yfirvalda; en eg meinti til stjórnarráðanna gegnum hlutaðeigandi amtmann.

Forseti: Hvar er þinginu boðið að snúa sèr til stjórnarinnar í gegnum aðra en *konúngsfulltrúann*?

P. Pétursson: Þingið á að snúa sèr til *konúngs* gegnum *konúngsfulltrúann*; en það er hvergi bannað að snúa sèr til stjórnarráðanna gegnum stiptamtíð. Eg neita því raunar ekki, að málið fær þá fremur „*privat Character*“.

Forseti: Eg ætla þá, að undirbúningsumræðunni sè lokið; bið eg þá þingmenn, sem ætla sèr að gera breytingaratkvæði við nefndarálitid, að koma þeim sem fyrst til mín. Þá er *fyrirspurn* þingmannsins úr Mýrasýslu til *konúngsfulltrúans*.

Konúngsfulltrúi: Þegar í gærðag var leitað atkvæða um, hvort þingið meinti sig að hafa rétt til að bera upp „*interpellation*“ til *konúngsfulltrúa* — eg verð að biðja þingið að leyfa mèr að halda þessu orði, vegna þess það hefur sína viðteknu málstofulegu (*parlamentarísku*) þýðingu, er vèr á voru máli ekki höfum samsvarandi orð yfir — þá var því að sönnu játað með 7 atkvæðum móti 5; en þar eð alþingistilskipunarinnar 61. grein ákveður, að ekkert atkvæði sè gilt, nema $\frac{3}{4}$ partar þingmanna sèu viðstaddir og gefi atkvæði, en þeir 12, sem atkvæði greiddu, ei eru nema helmingur þingmanna, þá er það ljóst, að þetta atriði er enn þá óafgjört af þinginu. En eg ætla ei að nota mèr þenna formgalla, því mèr þykir úrlausn þeirrar spurningar, hvort þingið hafi hinn áminnzta rétt eða ekki, ei vera undir því komin, hvað þingið meinar þar um, heldur nndir því, hvort eg sem fulltrúi konúngs geti viðurkennt, að þingið hafi þenna rétt. Og þetta get eg upp á eingan máta gjört. *Interpellationir* í viðteknum skilningi eiga sèr einúngis stað, þar sem lög-

gjafarþing er annars vegar, og stjórnarherrar, er hafa ábyrgð stjórnarathafna sinna, hins vegar, enda hafa líka grundvallarlög Dana með berum orðum heimilað ríkisþinginu *interpellatíónsrètt*. Alþingistilskipanin þar á móti gefur alþingi eingan slíkan rètt, og *konúngsfulltrúa* er ekki lagt á herðar í tilskipunarinnar 44. gr. að gefa þinginu aðrar upplýsingar, en þær, sem viðkoma málefnum þeim, er fyrir þingið eru lögð. Það má þar að auki vera ljóst, að eins og *konúngsfulltrúi* eingan myndugleika hefur til að gefa þinginu nokkurt svar fyrir stjórnarherranna hönd, eins getur hann heldur ekki, eptir stöðu sinni hér, gefið það svar, sem nokkur vísar sè fyrir, að sè samkvæmt stjórnarherranna meiníngu. Eg get þess vegna ekkert svar gefið upp á þessa *interpellatíón*. Þar á mót skal eg lýsa því yfir fyrir þinginu, að eg, sem *konúngsfulltrúi*, finn mèr hvorki skylt nè viðkomandi að rita stjórninni, eins og um er talað í 2. uppástúnguatriði í beiðni þingmannsins fyrir Mýrasýslu.

Formaðurinn í jarðamatsnefndinni, lögfræðingur *Jón Guðmundsson*, lét í ljósi fyrir hönd nefndarinnar, að nefndin hefði komiðt að þeirri niðurstöðu, að bezt væri að eiga „*privat-fund*“ með öllum þingmönnum hið fyrsta, áður en leingra væri farið út í málið; sagði *forseti* þá, að sá fundur gæti orðið næsta dag, því ekki væri mikið fyrir hendi, og mundi hann því ekki ákveða fund.

Fundi slitið.

19. júlí — tólfti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Varþingmaður Reykjavíkur hefur tilkynnt mèr, að hann sè kosinn sem formaður nefndar þeirrar, er þingið hefur sett til að íhuga breytingar á tilskipan 15. apr. 1854.

Þá kemur til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu þegnleg uppástúnga um sýslumannssetur í Skaptafellssýslu.

Í máli þessu er einúngis komið fram eitt breytingaratkvæði og hljóðar það þannig:

Breytingaratkvæði *P. Péturssonar*:

Að þingið, í stað þess að bera bænarskrá fram fyrir konúng í þessu máli, snúi sèr með það til viðkomandi stjórnarherra á þann hátt, að það biðji *forseta* þingsins fyrir sína hönd

að rita stjórnarherra því, sem nefndarálitid fer fram á, og senda síðan bréf sitt viðkomandi amtmanni til meðmælingar og frekari ráðstöfunar.

Nefndarálitid var afhent framsögumanni nefndarinnar, *P. Sigurðssyni*.

Framsögumaður: Viðvíkjandi máli þessu ætla eg, til þess ekki að orðleingja málið, að vísa til nefndarálitsins og undirbúnings- umræðunnar í fyrra dag. Síðan er fram komið einungis eitt breyt- íngaratkvæði og það hljóðar um, að, í stað þess að senda þegnlega brenarskrá til konúgs um mál þetta, skuli þingið biðja *forseta* að snúa sér til viðkomandi stjórnarherra gegnum stiptamtanninn. Eg skil reyndar ekki breytíngaratkvæði þetta, enda er eg ekki vel fróð- ur í þess háttar efnum, sízt hvað formið snertir, og mér finnst þessi snúníngur hins konúngkjörna þíngmanns nokkuð undarlegur, að vilja, að þingið hrindi málinu frá sér. Eg álit þessa aðferð gagnstæða § 69 í tilskipaninni 8. marz 1843, og fara svo að senda það fram aðra leið, sem oss er ókunnug. Mál, sem hafa verið umboðslegs eðlis, hafa og opt komið fyrir alþíngi, og á meðal þeirra vil eg nefna eitt mál af líku eðli, nefnilega um fjölgunina af þíngstöðum í Mýra- sýslu, og fekk mál þetta góða áheyrslu hjá stjórninni. Eins var og með fjölgun þíngstaða í Árnessýslu, því þar fann stjórnin sér skylt að bera málið undir alþíng. Það hafði þó frá beiðendum verið sent til embættismanna og þaðan til stjórnarinnar. En þegar það var lagt fyrir þingið af stjórninni, þá nefndi þíngmaðurinn ekki á nafn, að það væri umboðslegs eðlis, og finnst mér mál þessi um fjölgun þíngstaðanna mjög svo lík máli því, sem nú er til umræðu, en öld- úngis það sama, hvort mál umboðslegs eðlis koma frá stjórninni til þíngsins eða þá frá þjóðinni. Mér getur því ekki betur virzt, en það sé móti réttu formi að aðhyllast breytíngaratkvæði þetta.

Konúngsfulltrúi: Áður en umræðurnar fara leingra, verð eg að geta þess, að það er misskilníngur framsögumanns, þegar hann hér vitnar til 69. greinar í alþíngistilskipuninni, því sú grein talar einungis um, að ekki megi taka málefnið allt aptur, þegar svo er komið langt, að samið er um það nefndarálit, nema með samþykki þíngsins; en hér er eingan veginn spurníng um að taka nefndarálitid til baka aptur, heldur um það, hvort breytíngaratkvæði það, sem bor- ið er upp við uppástúngu nefndarinnar, sé rétt fram borið eða ekki, og er það í því tilliti öldúngis vafalaust, að breytíngaratkvæðið er

rètt framborið, og á því sama rètt að koma til atkvæðagreiðslu, sem uppástúnga nefndarinnar.

P. Jónassen: Eg benti á það við undirbúningsumræðu málsins, hvort það mundi ekki vera eðlilegast að vísa því gegnum þingsins heiðraða *forseta* til stiptamtmannsins, og tók það um leið fram, að eg yrði að álíta, að málinu væri þar með fullkomlega borgið. Eg get nú bætt því við til ítarlegri upplýsingar, að stiptamtmaðurinn er þegar búinn að hreifa málinu við stjórnina, og að það eina er því enn þá til fyrirstöðu, að það er ekki komið í kríng með fyrirkomulagið á póstgaungunum, hvorki yfir höfuð, nè heldur í Suðuramtinu, því það liggur í augum uppi, að þegar sýslumaðurinn í Skaptafells-sýslu er búinn að taka sèr fastan bústað fyrir austan Kúðaflljót, getur það fyrirkomulag á póstgaungunum til hans austur, sem nú er, ekki leingur átt við.

En fyrst nú má eiga von á því, að stjórnin taki málið fyrir eptir undirlagi stiptamtmannsins og ráði því til lykta, og, eptir því sem eg ætla vera stúngið upp á af stiptamtmanninum, þannig, að sýslumaðurinn skuli eiga bústað á eður í grennd við Hörghsdal, sem mun koma heim við það, sem um er beðið, sè eg ekki, til hvers það er, að fara að senda stjórninni um það bænaraskrá, eða að slíkt geti átt við; en að senda það stiptamtmanninum er augskýnilega það eina, sem gjört verður við málið, eins og það nú er komið.

Jón Guðmundsson: Mèr finnst, sem hèr sè farið að deila um „skegg keisarans“, sem kallað er. Uppástúnga sú eina, sem fram er komin, eða blað þetta, er kallað breytíngaratkvæði; mèr finnst, að þetta verði ekki kallað breytíngaratkvæði, því það inniheldur ekki neina breytingu við uppástúngu nefndarinnar; fyrsta orðið á blaði þessu er því ósannindi, og því kom þíngmaðurinn ekki fram með sérstaka reglulega uppástúngu um að gefa málinu þessa stefnu? Það gat hann, og það hefði verið nær. Eg get ekki skilið 69. gr. í tilskip. 8. marz 1843 svo, hvað sem *konúngsfulltrúi* segir, að málinu megi nú hèðan af stefna á þann hátt, sem hèr er stúngið upp á, og því er breytíngaratkvæði þetta að alls eingu gagni, svo það má segja, að þetta sè bæði óvanaleg og ólögleg aðferð eptir þíngsköpum vorum, að fara að snúa málinu í annað horf. Málið verður, eptir því sem nú er komið, að ganga sinn gáng. Nefndarálitinu verður fyrst hrundið með atkvæðum þingsins. Mèr virðist aðferð sú, er nú á við að hafa, vera fremur fínn snúníngur, þó hann verði helzt til of fínn fyrir þíngið, en þíngmaðurinn hefði átt að koma með hann

strax við inngáangsumræðuna. Þetta er mjög varúðarvert fyrir þingið, því ef þessi aðferð kemst á, bið eg þingmenn vel athuga, hvað af því leiðir, nefnilega, að málin, í stað þess strax að fá rétta stefnu, koma til nefndar, og þó reingja menn síðan og ónýta allan undirbúning nefndarinnar; allir sjá, hvaða tímatöf og glundroða að af þessu getur leitt, auk þess sem eg ætla, að þessi aðferð sé ólögleg. Eg skal ei fara orðum um málið sjálft, en einungis biðja þingmenn gæta þess, að það er rángt og til að blekkja þingmenn, að kalla þetta atkvæði breytíngaratkvæði, og auk þess rángt að bera hëðan af upp uppástúngu um að stefna málinu í þessa átt.

P. Pétursson: Það lítur svo út, sem hinum heiðraða varaforseta sé betur lagið að koma fram með spurníngar, en að leysa úr þeim. Hann á nú ósvarað spurníngu minni um daginn, en kemur strax með nýja spurníng, hvort það sé breytíngaratkvæði, er eg hef komið fram með, og eptir alla ræðu hans sé eg ekki betur, en að það sé rétt upp borið breytíngaratkvæði. Hann gat ekki komið hjá að segja, að eg hefði viljað „venda málinu“ við, og stendur mér á sama, hvort hann vill kalla það *vendíngar* - eða *breytíngar-atkvæði*. Breytíngaratkvæði (*.Endringsforslag*) á þingi er ekki annað en uppástúnga til að gera einhverja breytíng á frumvarpi eða nefndarálit; en hvenær ætli menn eigi að koma með breytíngaratkvæði sín við nefndarálit, ef það er ei, þegar málið kemur frá nefndinni til undirbúníngsumræðu? Það er þó hvorki við inngáangsumræðuna eða ályktunarumræðuna, og optar eru málin ekki rædd hér á þingi; enda mundi varaforsetinn hafa þakkað fyrir, ef eg hefði geymt að koma með það, þángað til í dag. Þetta er það, sem eg skal svara hinum heiðraða varaforseta, þar hinn hæstvirti *koníngsfulltrúi* og hinn 3. koníngkjörni þíngmaður hafa svarað honum viðvíkjandi skilnínng hans á 69. gr. tilsk. 8. marz 1843. Um málið sjálft skal eg geta þess, að eg, eins og aðrir þingmenn, gat vorkennt Skaptafellssýslu-búum, hve örðugt þeir eiga með að ná til sýslumanns síns. Eg sá þegar strax, að málið átti ekki að bera upp hér á þingi, heldur heyrði það undir hlutadeigandi amtmann og stjórnaðherra, og sízt áleit eg hlýða, að þingið færi að bera bæn um það fram fyrir koníng; af þessum ástæðum rëð eg frá, að nefnd yrði sett í málinu, en var með atkvæðafjölda borin ofurliða. Til þess nú að málið ekki fëlli, úr því það var svo lángt komið, bar eg upp breytíngaratkvæði mitt við uppástúngu nefndarinnar, og virtist mér þessi vegur betri bæði fyrir sjálft málið og tign þíngsins. Ef þingið færi að skeyta um slík mál, sem eru sérstaklegs eðlis, og færi

að bera þau upp fyrir hans hátign konúnginn, þá óttast eg fyrir, að þingið feingi nóg að gjöra, og mundi því eyða þingtímanum til einkis; því þá gæti hver sókn farið að sækja um, að presturinn breytti bústað sínum, ef hann þækti vera illa settur. Munurinn er einúngis, að hær á sýslumaður hlut að máli í stað prestanna. Mær finnst það mjög árfðandi, að málið fái rétt horf, og bið þingið vel að hugleiða, hvaða stefnu það ætlar að taka í þessu máli.

Konúngsfulltrúi: Eg get ekki annað en látið undrun mína í ljósi yfir því, að hinn heiðraði varaforseti, sem verið hefur á þingnum bæði hær og erlendis, skuli vera svo ókunnugur öllum þingsköpum, að hann álftur þetta ei breytingaratkvæði, heldur þess konar uppástúngu, er sè svo ólöglega upp borin, að hún megi ei koma undir atkvæði. Því það er svo ljóst sem nokkur hlutur getur verið, að þetta, sem hann hær kallar nýja uppástúngu, ekkert er annað en breytingaratkvæði, eður sem annarstaðar er kallað *Amendement*, þ. e. lagfæring sú við uppástúngu nefndarinnar, er höfundur breytingarinnar hefur álitid nauðsynlega. En þess konar lagfæringar geta þá fyrst orðid til, þegar nefndarálitid er samið, og þingmenn eru búnir að sjá uppástúngu nefndarinnar; við hverjar þeir þá fyrst geta gjört þær breytingar, er þeim þykja nauðsynlegar. Eg vona því, að þetta sè svo ljóst, að þingmenn láti ei tölu hins heiðraða varaforseta villa sjónir fyrir sèr í þessu.

Framsögumaður: Fyrir mig er það skrifileg kenníng, að þingið skuli heldur fara í krókum en hinn skemmsta veg, eða þá, að þetta breytingaratkvæði sè betrunaratkvæði. Hinum 4. konúngkjörna þingmanni þarf eg ei að svara miklu; hann spurði að því, hvort Skaptfellíngar hafi leitað amtmanns, áður en þeir sömdu bænar skrána, en í því efni virðist mær kynlegt, að honum hefur gleymzt, að hann spurði þess sama við undirbúníngsumræðuna, og eg vísaði honum þá á bænar skrá Skaptfellínga og nefndarálitid, sem þá var ný-upplesid, nefnilega, að Skaptfellíngar hafa leitað til stiptamtmanns, og það er líka sá sami, sem nú er það. Skyldi þingið móti von snúast að breytingaratkvæðinu, þá er þó fyrir Skaptfellínga sá eini vegur eptir, að snúa sèr til stjórnnarráðsins, en þegar það þarf að gánga gegnum amtid, þá er óvíst, hver úrslit það fær síðast.

P. Sveinbjörnsson: Eg heyrði, að það var kallaður krókagángur að leita stiptamtmanns í þessu máli og fela honum að bera það fram við stjórnina; en mær finnst, sem það sè einginn meiri krókagángur, en að fara með það til *konúngsfulltrúa*, og að hann aptur

beri fram ósk þingsins fyrir konúng. Hvað sjálfu málinu viðvíkur, þá hefði það eptir minni ætlan aldrei átt að vera borið upp fyrir þingið, aldrei að hafa verið rætt, og aldrei að verða send bænarskrá, um það til konúgs. Enn fremur hef eg heyrt, að sá nú verandi sýslumaður hafi sjálfur sókt um Kirkjubæjar-klaustur til ábúðar, en að stiptamtmaðurinn hafi svarað, að frá sinni hálfu væri ekkert móti því, að hann feingi það. Hvað póstgaungurnar áhrærir, þá ætla eg, að það sè óafgjört, enn sem komið er, þar ekki mun vera komið svar frá sýslumanninum um það. Þetta hefur mèn verið sagt, þó eg ei hafi sönnun á því, en uppástúngumaðurinn hefur heldur ekki komið fram með neina sönnun um neitan stiptamtmanns, að sýslumaður ei megi búa í miðri sýslunni.

Framsögumaður: Eingin sönnun mun vera komin fram, á hvoruga hliðina, nema sú eina, að Kirkjubæjar-klaustur er byggt öðrum manni, en á henni vildi sýslumaðurinn búa, þegar hún var laus, og það er þó stiptamtmaður, sem átti að sjá um, að jörð feingist handa honum. Eg vildi þar næst spyrja hinn 3. konúngkjörna þingmann, er um hrið hefur gegnt stiptamtmannsstörfum, hvort frá sýslumanni hafi ekki komið bön til stiptamtmannsins.

P. Sveinbjörnsson: Hinn konúngkjörni þingmaður hefur einga skyldu til að svara því.

Forseti: Þar eigi eru fleiri þingmenn, er til máls vilja taka, álit eg ályktunarumræðunni lokið, og komið til atkvæðagreiðslu. Vil eg þá fyrst bera breytingaratkvæði hins 4. konúngkjörna þingmans undir atkvæði þingsins.

Breytingaratkvæðið var fellt með 14 atkvæðum gegn 6. (Einn þingmanna, V. Finsen, var fjærverandi).

Forseti: Þar næst kemur til atkvæðagreiðslu uppástúnga nefndarinnar, er hljóðar svo:

„Að stjórn konúgsins gjöri sýslumanninum í Skaptafellssýslunum sem fyrst að skyldu, að taka sèr embættisaðsetur í sveitunum á milli Kúðafjöts og Brunasands, það er, í Meðal-landi eða þeim hluta Kleifahrepps, sem á kirkjusókn að Kirkjubæjarklaustri“.

Ýmsir þingmenn óskuðu nafnakalls, og hafði *forseti* þá aðferð við atkvæðagreiðsluna.

Þessir þingmenn svöruðu:

Já:

G. Einarsson.

Nei:

P. Sveinbjörnsson.

J á:

E. Ó. Kúld.
P. Guðmundsson.
Jón Guðmundsson.
P. Sigurðsson.
G. Brandsson.
J. Sigurðsson.
J. Samsonsson.
J. Kristjánsson.
J. Hávarðsson.

Nei:

H. G. Thordersen.
P. Jónassen.
P. Pétursson.
V. Finsen.
H. Kr. Friðriksson.
J. Pétursson.

Þessir þingmenn greiddu ei atkvæði:

M. Andrússon, Ó. Sívertsen, St. Jónsson, J. Jónsson.

Var því samþykkt með 10 atkvæðum gegn 7, að senda konungi bænarskrá um þetta mál.

Forseti: Hinn heiðraði varaforseti, þingmaður Skaptsfellinga, hefur tilkynnt mér, að hann ei getur verið á þingi það eptir er af þessum fundi.

Þar næst kemur til undirbúningsumræðu þegnleg uppástunga um stofnun búnaðarskóla á Íslandi.

Nefndarálitid var afhent framsögumanni nefndarinnar, *G. Einarssyni*.

Framsögumaður: Ef *forseti* leyfir, skal eg lesa nefndarálitid upp, og hljóðar það þannig:

Hið heiðraða alþingi hefur kjörið oss, er ritum nöfn vor hér undir, í nefnd, til að segja álit vort um það, hvort alþingi eigi ein nú að nýju að fara þess á leit við hans hátign konúnginn, að hann mildilegast láti stofna hér á landi *búnaðarskóla*, samkvæmt því, sem um var beðið á alþingi 1853.

Þegar vèr fórum að ræða mál þetta með oss, tókum vèr fyrst til greina, hvort hreifa skyldi bæn þessari strax að nýju við hans hátign konúnginn, þar sem þó að hin konúnglega auglýsing til alþingis, frá 7. júní í ár, sýnir fram á, að stjórnin hafi ekki getað fallizt á, að búnaðarskóli yrði stofnaður á þann hátt, sem stungið er upp á í bænarskránni frá alþingi 1853; en vèr álitum, að þetta gæti ekki verið því til fyrirstöðu, að máli þessu væri hreift að nýju, þar sem jafnframt segir svo í hinni konúnglegu auglýsingu, „að þó eigi þurfi að búast við neinum styrk til slíks fyrirtækis úr *ríkis-sjóðnum*, megi alþingi samt treysta því, að stjórnin á aunan hátt,

er við á, styrki það“. Að vísu virðist þetta fyrirheiti vera gefið með því skilyrði, „að búnaðarskólinn komist á fyrir viðleitni einstakra manna og fái hagkvæmt skipulag og stjórn“; en þar eð oss þykir miklu bráðari nauðsyn bera til þess, að gjöra tilraun með, að þessu mikilvæga fyrirtæki verði framgeingt, heldur en bíða megi þess, að einstakir menn hér á landi hefji svo kostnaðarsama stofnun, er þeir munu eingan veginn vera í færum um, og vèr þykjumst með vissu sjá fram á það, að stofnun búnaðarskólans getur þannig dregið, vèr vitum ekki hvað leingi, þá álitum vèr yfirgnæfandi ástæðu til að endurnýja þæn vora um svo mikilvægt mál, sem stjórninni hlýtur að vera eins annnt um og Íslendingum sjálfum.

Þessu næst tókum vèr til íhugunar, hvort bráð nauðsyn bæri til, að búnaðarskóli væri stofnaður hér á landi, hvar hann ætti að vera og hvernig háttað, og hvort nokkur efni væru til, sem nefna mætti, honum til stofnunar og viðurlhalds, og varð í þessum atriðum sameiginlegt álit vort:

Hvað stofnun búnaðarskólans viðvíkur, álitum vèr, að mesta nauðsyn sè á, að slíkur skóli komist hér á. Að vísu hefur jarðyrkjunni allvíða farið fram til muna, álhugi manna vaxið og tilraunir verið gjörðar viðvíkjandi jarðarræktinni með ýmsum jarðyrkjutólum, og nú seinast með plógi, um undanfarin hart nær 20 ár, svo hin verklega æfingin er í nokkrum framförum í öllum undæmum landsins, og einkum í Suðurundæminu, en þó er oss ljóst af reynslunni, að skortur á *bóklegri menntun* og *reglulegri kennslu* á brúkun jarðyrkjutóla, m. fl., er þar að lýtur, er nú orðinn til megnustu fyrirstöðu enn nú meiri framförum og affarasælli, og skyldi þessi skortur vara enn nú leingi — sem við má búast, ef skóli yrði ei stofnaður — þá er hætt við, að heikíngur og apturför komi í stað framkvæmda og framfara.

Hvað skólanum sjálfum viðvíkur, ætlum vèr, að hans sè mest þörf og hann sè bezt settur á hentugum stað í Suðurlandinu, þar eð bæði, nú sem stendur, þar munu mestar jarðyrkjuframfarir, og loptslag þar hjá hagfelldara. Í skólanum virðist oss nauðsynlegt að kennt verði:

1. Í bóklegu tilliti:

- a, jarðvegsfræði, eða þekking á hinu ytra og innra eðli jarðvegsins.
- b. grasafræði, eða að þekkja grös, not þeirra og lífseðli.

- c*, dýrafræði, einkum í tilliti til búsmalans, eðli hans, skapnað og fleira.
 - d*, eðlisfræði, að því leyti sem hún viðkemur jarðyrkju, einkum „*mechanisk Physik*“.
 - e*, enska og þjóðverska, auk íslenzku, dönsku og reiknings.
2. Í verklegu tilliti:
- a*, að kunna að fara með og hagnýta öll þau verkfæri, sem til þess þarf að endurbæta jarðveginn.
 - b*, hirðing jarðarinnar og húsa og viðhald á verkfærum.
 - c*, hirðing fænaðar.
 - d*, hirðing fóðurs og maturta.
 - e*, bústjórn.

Hvað fè til skólans stofnunar og viðurhalds snertir, þá virðist oss sem sjóður sè til, sem alþingi hefur gleymt að benda á 1853, en sem vèr álitum þó rættkjörinn og hæfilegan til að standa þenna nauðsynja-kostnað í landsins þarfir, en það er sjóðurinn, sem safnaðist handa Íslandi eptir hallærið 1783—84, og var síðan nefndur „kollektupeníngar“; þessi sjóður hlýtur að vera ærið fè, og öldúngis laus við ríkissjóðinn, og virðist oss því, að af honum megi takast það, er með þyrfti til að koma skólanum á fót, laun kennara, og annað fleira honum til þarfa og viðurhalds.

Enn fremur hefur oss komið til hugar að benda á, að oss virðist það vel til hlýða, að búnaðarsjóðir þeir, sem nú þegar eru í öllum ömtum landsins, styrktu að eflingu þessa fyrirtækis, með því að úngum mönnum og efnilegum til jarðyrkju, er fè skorti til menntunar sèr, væri veittur hæfilegur styrkur af vöxtum sjóða þessara til meðgjafar með sèr í búnaðarskólanum.

Af framansögðum ástæðum leyfum vèr oss að ráða til, að alþingi sendi hans hátígn konúnginum bænarskrá um:

1. Að stofnaður verði einn búnaðarskóli á Íslandi, einkum í Suðurlandinu, og að í honum verði kenndar hinar helztu greinir búnaðar og jarðyrkju, og sú bókleg menntun, er hlýtur að vera því samfara, eptir því sem nefndarálitid bendir til.
2. Að fè úr sjóði þeim, sem safnaðist handa Íslandi eptir hallærið 1783—84, og sem síðar var nefndur „kollektupeníngar“, megi verjast, að svo miklu leyti sem með þarf, til stofnunar og viðurhalds skóla þessum.
3. Að samþykkt sè, að stjórnendur búnaðarsjóðanna í ömtum landsins veiti úngum mönnum og efnilegum til jarðyrkju, er fè skortir

til meuntunar sèr, hæfilegan meðgjafarstyrk til að fá notið kennslu í búnaðarskólanum af vöxtum tæðra sjóða.

Reykjavík, 14. júlí 1855.

G. Einarsson, Jón Kristjánsson. P. Guðmundsson,
framsögumaður. formaður.

Eg skal ei fara mörgum orðum um þetta mál, en einungis taka fram það, er vakti fyrir nefndinni, þegar hún samdi álitsskjal sitt, nefnilega, að forðast að stínga upp á eða benda á nokkuð, er snerti ríkissjóðinn; eða jarðir þær, sem eru opinber eign. Nefndin sá og *Thorchilli*-sjóðinn; en þar svo mikið var um hann rætt á þingi 1853, vildi hún ei að nýju vekja máls á honum. Að öðru leyti hélt nefndin það mest samkvæmt eðli málsins að halda fram í líka stefnu og gert var á þingi 1853.

Konungsfulltrúi: Þegar mál þetta var til inngangsumræðu, gat eg þess, að það mundi ei verða til mikils, að senda stjórninni bænarskrá um búnaðarskóla, nema því að eins, að menn gætu vís- að á fê, er nægilegt væri bæði til að stofna skólann og viðhalda honum. Nefndin hefur nú að svo miklu leyti tekið þetta til yfir- vegunar, að hún ekki hefur stúngið upp á því, að fêð til skólastofn- unarinnar væri tekið af ríkissjóðnum, heldur af þeim svo nefndu kollektupeningum. En í því tilliti skal eg benda til þess, að það, sem eptir er af kollektupeningunum, og nú mun vera komið inn í þann svo nefnda hjálparsjóð fyrir Ísland, er stofnaður var með kon- únglegum úrskurði 25. júlí 1844, ei mun vera meira en hêr um bil 13000—14000 rd.; og er það þá auðvitað, að þetta fê eingan veginn er nægilegt til að stofna og viðhalda öðrum eins skóla og nefndin hefur stúngið upp á, hvar kenna ætti ýmsar vísindagreinar landbúnaði viðkomandi, og líka ætti að læra fleiri lifandi mál; því til þess konar skóla þyrfti bæði fleiri kennara, mikið húsrúm, og kostnaðarsöm áhöld; svo að eg efast um, að það sê til nokkurs, að vilja fara slíkri skólastofnun framar á flot. Þar á mót álít eg það miklu tiltækilegra, ef þingið vildi stínga upp á og fallast á aðra kostnaðarminni aðferð til að kenna hêr búnaðarfræði, nl. þá, að einn eða fleiri af þeim Íslendingum, er numið hafa búnaðarfræði utanlands, gæti feingið hentuga jörð til að reisa bú á, og að hann kenndi þar verklega nokkrum námfúsnum mönnum landbúnaðarfræð- ina, og betri búskaparaðferð, og stofnaði þar þannig bæði nokkurs- konar „*Münstergaard*“ og verklega kennslu í búnaðarfræði. Kæmist þvílík stofnan, sem eingan veginn þarf að verða kostnaðarsöm, á

fyrir hverja ferhyrningsalin, og gáangi sú borgun í bæjarsjóð, ef hann verður stofnaður, en annars í sveitarsjóð“.

Og til vara: „Fyrir hvert það svæði, hvort heldur er til hússtæðis, eða annars, er ávísað verður á þeirri lóð, er Ákureyrarverzlunarstaður hér eptir kann að eignast, gjaldi beiðandi sanngjarnt verð, er amtmaður, eptir uppástúngu byggíngarnefndarinnar, ákveður fyrir hverja ferhyrningsalin.

2. Inn í síðari hluta 3. geinar, á eptir orðunum: „hvar leggja skuli strætin“, sè bætt: „en þau skulu mjóst 12 álna“.

3. Inn í 4. grein B, á eptir orðunum: „að næsta húsi í grennd við það“, sè bætt: „og eigi heldur meira, nema nauður reki til“.

4. Við enda frumvarpsins sè bætt nýrri grein, svo látandi:

„Nú getur svo farið, að verzlunarstaðurinn aukist svo, að nauðsyn beri til, að hann eignist land, til þess að ávísa til húsastæða eða annars, og gilda ákvarðanir þessa lagabóðs á sama hátt um byggíngar á því landi, er verzlunarstaðurinn framvegis kann að eignast, eins og um byggíngar á lóð þeirri, er hann nú á“.

Forseti: Eg hef látið prenta atkvæðaskrána í máli þessu, sem eg vona að þíngmenn hafi nú kynnt sèr.

Atkvæðaskráin hljóðar svo:

Atkvæðaskrá

í

byggíngarnefndarmálinu á Akureyri.

Við § 1.

1. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði: að í stað orðanna: „lóð eiga á verzlunarstaðnum“, komi: „kjörgeingi hafa eptir 2. gr.“

2. Greinin óbreytt eða með breytingu.

við § 2. *J. Pétursson:*

1. Viðaukaatkvæði: að á eptir orðið: „kaupstaðarhús“, bætist inn í: „sem er 500 dala virði“.

2. Viðaukaatkvæði: að eptir orðin: „yfirboðarar þeirra“, setjist: „eiga slík hús, er kosningarrétt og kjörgeingi veita og“

3. Breytingaratkvæði: að setningin: „ef hann á trèhús — lóð verzlunarstaðarins“, flytjist fram eptir, og komi eptir orðin: „fjár síns, á“.

4. Sama breytingaratkvæði: setningin: „Þó þeir eigi sjálfir sèu hús-eigendur“, flytjist fram eptir, og setjist eptir orðin: „kjósa og verða kosnir“.

5. Greinin óbreytt eða með áorðnum breytingum.

V. *Finsen* — viðaukaatkvæði: að milli 2. og 3. gr. sè bætt nýrri grein, svo hljóðandi:

„Sá, sem er kosinn nefndarmaður af íbúum verzlunarstaðarins, hefur starf sitt á hendi um 4 ár, þó þannig, að af þeim, sem kosnir verða 1. sinn, fer annar frá eptir 2 ár, og skal hlutkesti ráða, hvor fyrir því verður.

Sömu leiðis skulu þeir nefndarmenn, sem kvaddir eru af aurtmanni, hafa á hendi störf sín í 4 ár; en af þeim, sem nefndir verða í 1. sinn, fer annar eptir hlutkesti frá að 2 árum liðnum“.

§ 3.

1. V. *Finsen* — breytingaratkvæði: að niðurlag fyrri hluta greinarinnar frá orðunum: „eiga þeir — verzlunarstaðarins“, falli burt (í stað þessa ný grein milli 3. og 4 gr.), sbr. nr. 8.
2. H. K. *Friðriksson* — viðaukaatkvæði: við enda fyrri hluta greinarinnar bættist: „fyrir hverja þá lóð, sem hær eptir verður ávísuð, hvort heldur er til hússtaðis eða annars, skal sá, er lóðarinnar beiðist, gjalda sanngjarnt verð, er amtmaður, eptir uppástúngu byggíngarnefndarinnar, ákveður fyrir hverja [] alin, og gáangi sú borgun í bæjarsjóð, ef hann verður stofnaður, en annars í sveitasjóð“.
3. Sami til vara:

„Fyrir hvert það svæði, hvort heldur er til hússtaðis eða annars, er ávísað verður á þeirri lóð, er Akureyrarverzlunarstaður hær eptir kann að eignast, gjaldi beiðandi sanngjarnt verð, er amtmaður, eptir uppástúngu byggíngarnefndarinnar, ákveður fyrir hverja [] alin.
4. J. *Pétursson* — breytingaratkvæði: í stað orðsins „garðar“ setjist „húsagarðar“.
5. Sami — breytingaratkvæði: að úr síðara hluta greinarinnar falli orðin: „hvar auð svæði megi vera, og“.
6. H. K. *Friðriksson* — viðaukaatkvæði: að á eptir orðin: „hvar leggja skuli strætin“, verði bætt við: „en þau skulu mjóst 12 álna“.
7. J. *Pétursson* — breytingaratkvæði: að í stað orðanna: „til bráðabyrgða“, o. s. frv. til enda greinarinnar, komi: „kostnaður sá lúkast á sama hátt, sem getið er hær síðar í 4. gr. A“.
8. V. *Finsen* — viðaukaatkvæði: ný grein, sbr. § 3. nr. 1.:

„Sá, sem hefur feingið útmælda lóð, samkvæmt undangeing-

inni grein, á að umgírða hana og nota innan árs, annars fellur lóðin aptur til verzlunarstaðarins.

Sè nokkur lóð óungirt, sem áður hefur verið útmæld, þá ber að umgírða hana innan árs frá þinglýsingu þessa lagabóðs, og fellur hún annars aptur til verzlunarstaðarins“.

9. 3. grein frumvarpsins óbreytt eða með breytingum.

§ 4.

1. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði: að í stað orðanna í A: „úthlutað hefur verið óbyggð“, komi: „á óbyggða“.
2. sami — að í stað orðanna: „hafa feingið úthlutaða“, komi: „eiga“.
3. *V. Finsen* — viðaukaatkvæði: að við enda stafls A bætist: „Gjöld þau, sem þannig er jafnað niður á íbúa verzlunarstaðarins, má taka lögtaki samkvæmt op. br. 2. apr. 1841, ef þörf gjörist“.
4. *H. Kr. Friðrikson* — viðaukaatkvæði: að á eftir orðin í B: „að næsta húsi í grennd við það“, sè bætt: „og eigi heldur meira, nema nauður reki til“.
5. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði: að orðin í B: „í grennd við“, falli burt.
6. Sami — viðaukaatkvæði: að eftir orðin í E: „átt við smíðið“, setjist: „Þó skal að eins rífa þann hluta hússins, sem eigi er lagaður eftir reglum þeim, er settar voru“.
7. Sami — breytingaratkvæði: að orðin í E: „sömu batur — má og rífa“, falli burt.
8. 4. grein óbreytt eða með breytingum.

§ 5.

9. *V. Finsen* — breytingaratkvæði: að í stað 5. greinar komi grein þannig orðuð:

„Á lóð þeirri, sem er ánöfnuð verzlunarstaðnum, skal eftirleiðis ekki leyft að byggja hús með torfbaki og torfveggjum, heldur að eins timbur- og stein-hús. Sömu leiðis leyfist ekki, að gjöra verulegar umbætur á húsnum þeim með torfbaki og torfveggjum, sem nú standa á tæðri lóð, heldur skal, þegar slík hús geta ekki staðið leingur, annaðhvort flytja þau í burt eða byggja þau upp að nýju úr timbri eða steini.“

Að öðru leyti skal það, sem ákveðið er í reglugjörð þessari, einnig gilda um hús þau á verzlunarstaðnum, sem eru byggð með torfbaki og torfveggjum, og jurtagarða þá, er til þeirra heyra“.

10. Grein frumvarpsins óbreytt.

11. *H. Kr. Friðriksson* — viðaukaatkvæði: að við enda frumvarpsins sé bætt nýrri grein, svo látandi:

„Nú getur svo farið, að verzlunarstaðurinn aukist svo, að nauðsyn beri til, að hann eignist land, til þess að ávísa til húsastæða eða annars, og gilda ákvarðanir þessa lagaboðs á sama hátt um byggíngar á því landi, er verzlunarstaðurinn framvegis kann að eignast, eins og um byggíngar á lóð þeirri, er hann nú á“.

Framsögumaður: Eg þarf ekki að lesa upp aptur nefndarálitid, þar sem málið var svo nýlega rætt til undirbúnings, og ætla eg því að svara fáeinu upp á breytingaratkvæði þau, sem komin eru fram, og hère liggja fyrir, en áður en eg gjöri það, vil eg leyfa mér að gjöra þá athugasemd, að mér virðist, að þeir, sem rætt hafa þetta mál, hafi geingið út frá þeirri skoðun, að Akureyri væri mikill kaupstaður, sem hann ekki er, og því hafi þeir gjört sér svo mikið far af að bæta við og laga bæði frumvarpið og nefndarálitid; en þær reglur, sem vel eiga við í stórum bæ, geta ekki átt við í þeim, sem er lítill, og það eins lítill og Akureyrarbær enn þá er, og að öllum líkindum verður um lángan tíma.

Hvað þá fyrst áhrærir breytingaratkvæði hins heiðraða varaþingmanns fyrir Strandasýslu, við 1. gr. frumvarpsins undir tölulíð 1 og 2, eru þau í raun og veru ekki annað en „*Redaktionsbemærkninger*“, það er að segja, þau líta að orðabreytingu og breyttri setningaskipun, og fæ eg ekki skilið betur, en þau séu óþörf, því orðin og setningaskipunin í frumvarpinu er nægilega ljós og skiljanleg; en vilji þingið ei að síður taka þau, lætur nefndin sér það standa á sama, þar sem þetta er óverulegt atriði í sjálfu sér. Hvað breytingaratkvæði hins sama heiðraða þingmanns við 2. gr. undir nr. 1 áhrærir, um það, að bætt sé inn í þeirri ákvörðun, að þau hús, sem gefi kosningarrétt, skuli vera 500 rdd. virði, hefur nefndin ekki neitt á móti því í sjálfu sér, en hlýtur þó að álíta, að þessi viðauki fái litla þýðingu, þar sem það yfir höfuð megi gjöra ráð fyrir því, að húsin nemi yfir höfuð meiru verði en þessu og enda miklu meiru, og að öðru leyti þykir sú trygging, sem með þessu á að verða fyrir góðum og duglegum nefndarmönnum, ekki nauðsynleg. Hún liggur mest og bezt í mönnunum sjálfum, en ekki í efnunum, eins í þessu sem öðru.

Um breytingaratkvæði nr. 3 og 4 er ekkert að segja, því þau

lúta einungis að orðabreytingu og öðru fyrirkomulagi setninganna í frumvarpinu, sem í sjálfu sér standa á litlu eða eingu. Orðaval og setningaskipun er í vissu tilliti „*Smagsag*“, eða komið undir hvers eins tilfinningu og hugsunarhætti, og má því leingi ganga, áður en þetta geti orðið öllum að skapi.

Viðauka-atkvæði hins heiðraða 5. konúngkjörna þingmanns um það, að meðlimir byggíngarnefndarinnar hafi að eins starfa sinn á hendi í 4 ár, er í sjálfu sér eðlilegt; en eg verð þó að álfta, að það sé, ef til vill, ísjárvert að taka það til greina, því það gæti svo farið, að það vantaði hæfilega menn í nefndina, því hann hefur heldur ekki tekið neitt fram um það, hvort aptur megi kjósa sömu mennina, eða hvað leingi megi líða á milli, þángað til þeir megi kjósast að nýju. Það er líka aðgætandi, að það getur ekki orðið þungbær kvöð að vera í nefndinni, og það er því ekki heldur líklegt, að nefndarmenn óski að vera lausir við svo léttbæran starfa; það er einnig í sjálfu sér gott, að gagnkunnugir og æðir menn séu í nefndinni.

Vilji samt þingið gefa þessu breytingaratkvæði jákvæði sitt, hef eg ekkert á móti því, þar sem það er samkvæmt þeim reglum, sem gilda í líkum tilfellum annarstaðar.

Um viðaukaatkvæði hins heiðraða þingmanns fyrir Reykjavík við 3. gr. frumvarpsins undir tölulið 2 er það að segja, að það stríðir á móti tilskip. frá 17. nóv. 1786, sem enn er í fullu lagi-gildi, en hún segir, að hlutadeigendur eigi að fá lóðina, sem þeim er ávísuð til byggíngar, ókeypis, og hlutadeigendur eiga rétt á því að njóta þessara réttinda, meðan óbyggð lóð er til handa þeim, og þessari reglu hefur líka ávallt verið fylgt hér í bænum, því þar stendur eins á og á Akureyri, að konúngur hefur gefið lóðina. Þetta viðaukaatkvæði getur því ekki til nokkurra greina komið, og hvað varaatkvæðið hins sama heiðraða þingmanns snertir, þá ætla eg það sjálfsagt, að, ef bærin kaupir lóð til að byggja á, muni hann selja hana þeim, er síðan vilja byggja á henni; þetta leiðir af sjálfu sér og því þarf ekki að gefa lagaboð um það; kaupir hlutadeigandi þar á móti lóðina undir húsið af einhverjum *privat*-manni, fer það einungis milli hans og seljanda, og kemur eingum öðrum við.

Með breytingaratkvæði hins heiðraða varaþingmanns úr Strandasýslu undir nr. 4, um það, að orðið „garðar“ í 3. gr. frumvarpsins breytist í „húsagarðar“, er eg í nokkurri óvissu, því þar sem í frum-

varpinu er mælt svo fyrir, að jurtagarðar bæjarins skuli allir vera í brekkunni fyrir ofan bæinn, er mér reyndar ekki ljóst, hver meiníng orðsins er, nema ef þar við skyldi vera meint til smá-jurtagarða, sem og tilskip. frá 17. nóv. 1786 talar um að megi ávísa svæði til, áfast við húsin sjálf, og þetta held eg sè meiníngin, en að allir hinir stærri jurtagarðar þar á móti eigi að vera uppi í brekkunni (*Konungsfulltrúi*: það stendur í dönskunni „*Gaardsplads*“). Þegar svo er, þá er orðið auðskilið, og hin sama þýðing þess, sem hinn heiðraði varapíngmaður leggur í það. Á 5. breytingaratkvæði hins sama heiðraða varapíngmanns get eg með eingu móti fallt; það heyrir til góðrar reglu, og er nauðsynlegt, að í hverju kaптúni sèu einhver auð svæði, sem þeir, er sækja kaupstaðinn, geti tekið ofan og haldið til með farángur sinn, og þessi svæði eru og til á Akureyri, og það má ekki missa þau. Þau eru, hvort sem er, ekki svoleiðis lögnuð að byggt verði á þeim.

Viðaukaatkvæði hins heiðraða þíngmanns frá Reykjavík undir tölulíð 6 lýsir ókunnugleika hans á því, hvernig hagar til á Akureyri; það er ógjörningur að gefa þeirri einu götunni eða strætinu, sem getur verið þar og er, nefnilega þeirri, sem geingur fyrir ofan sjálf kaupstaðarhúsin, þessa breidd, nema með því að rífa húsin, sem liggja einkum í suður- og norður-enda þessa strætis; enda álit eg heldur ekki neina nauðsyn til þess að hafa götuna svona breiða. Sumar alfaragötur í Reykjavík hafa ekki þessa breidd, og hefur ekki orðið mein að því.

Við breytingaratkvæðið undir tölulíð 7 hef eg ekkert að athuga; kostnaðurinn, sem hér ræðir um, er einkisverður, og má því einu gilda, hvort hann er borgaður eins og frumvarpið segir, eða á þann hátt, sem hér er stungið upp á.

Breytingaratkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns undir tölulíð 8 get eg með eingu móti aðhyllt. Eg skil ekki, hvers vegna það á að gjöra Akureyri lægra undir höfði í þessu tilliti en Reykjavík, en þar er fresturinn, eins og í frumvarpinu, 2 ár. Mér virðist þessi frestur hinn hæfilegasti, því margt getur orðið því til hindrunar, að hlutaðeigandi geti farið að byggja á þeirri útmældu lóð, eins fljótt og hann ætlaði, og á meðan rennur fresturinn út, og hann missir þá lóðina aptur; en hafi hann 2 ár fyrir sèr, þarf varla að óttast fyrir þessu. Eg veit ekki heldur til, að hér í Reykjavík hafi orðið neinn óhagur af 2 ára frestinum, og það þarf því varla að óttast fyrir því, að það verði á Akureyri.

Að sá, sem feingið kynni að hafa á Akureyri útmælda lóð, áður en lagaboð þetta kemur út, skuli innan 1 árs frá þinglýsingu lagaboðsins hafa umgirt þessa lóð, en missa hana ella, skil eg ekki sè réttvíst eða sanngjarnt, hafi hann ekki upphaflega feingið hana útmælda með því skilyrði að umgírða hana innan þessa tíma, heldur þykir mér 2 árin frá útvísuninni eigi einnig að ráða hær, ef lóðin er ávísuð til byggíngar; en hafi ekkert verið um þetta áskilið upphaflega, eða lóðin hafi verið ávísuð til annars en til þess að byggja á henni, ætla eg hlutaðeigandi ekki geti skyldazt til að girða um lóðina, og það því síður sem það enda getur verið afnotun hennar til fyrirstöðu; þessa er heldur ekki gætt hær í bænum, þegar svona stendur á.

Breytingaratkvæðin undir nr. 1 og 2 við 4. grein frumvarpsins eru ekki annað en *Redactionsbemærkninger*, og geing eg fram hjá þeim.

Viðaukaatkvæði nr. 3 álfir eg öldúngis óþarft, því það leiðir af sjálfu sér, að bréfið af 2. apr. 1841 hlýtur að verða reglan, ef til þess kæmi, að taka þyrfti þau í 4. greininni *litt. A.* tilgreindu gjöld lögtaki eptir orðum og innihaldi þessa bréfs, sér í lagi í þess niðurlagi.

Um viðauka- og breytingar-atkvæði undir tölulið 4 og 5 þarf eg ekki að taka neitt fram, nema það, að eg hlýt að álfta, að frumvarpið græði ekkert á þeim, þó þau yrðu tekin inn í það. Eg álfir það sjálfsgagt, að, þar sem skynsamir menn verða ávallt í byggíngarnefndinni, muni verða viðhöfð öll sparsemi í úthlutun lóðanna, og að því ekki þurfi að gera hlutaðeigendum slíkt að lagaskyldu.

Á breytingaratkvæðið við 5. grein undir tölulið 9 hefði nefndin fallizt, ef það ekki væri of yfirgripsmikið, en nú nær það út yfir alla kaupstaðarlóðina; en hefði það einúngis innibundið þá eiginlegu kaupstaðarlóð, eg meina þar við þá lóð eða svæði, sem kaupstaðarhúsin standa á, þá hefði það átt vel við; því ekki verður það varið, að slík torfhús eru til verulegrar óþrýði í hverjum kaupstað; en nú veit eg ekki, hvort þessi takmörkun í atkvæði hins heiðraða þingmanns getur komizt að; en hvað sem því líður, ætla eg bæði byggíngarnefndinni og hlutaðeigendum sjálfum það, að þeir verði samtaka í því, að þessum húsum, að því leyti kostur er á, verði útrýmt, og að vísu yrði það sönn bæjarþrýði, ef torfhús þau, sem eg ekki veit betur en standi á sjálfri kaupstaðarlóðinni, yrðu annaðhvort tekin þaðan í burtu eða byggð úr tímbrí, og þess mun varla

verða heldur langt að bíða, því svona hefur það farið hér í bænum með torflúsin smámsaman.

Viðaukaatkvæði undir 11. tölulið virðist mér óþarft, því ef bærinn vex, hvort heldur með því að byggt er á Oddeyri eða á öðrum stað, og þessi viðauki er álitinn að standa í sambandi við og að vera einn hluti bæjarins, er það sjálfsagt, að byggingarnefndarinnar verkahringur einnig nær til þessa hluta bæjarins, og því þykir mér ekki þörf á þessu viðaukaatkvæði.

J. Pétursson: Eg skal ekki fara mörgum orðum um breytingar- og viðauka-atkvæði mín í máli þessu, þeim til forsvars, og það því síður, sem hinn heiðraði framsögumaður hefur fallið á þau öll, nema eitt, sem er nr. 5 við 3. gr. á atkvæðaskránni. Eg tek nú þetta breytingaratkvæði aptur, því eg tók mér það þess vegna, að eg hélt eptir nefndarálitinu, að eingin auð svæði væru til á Akureyri; en nú hefur framsögumaður upplýst, að þau eru þar til, og þess vegna tek eg þetta breytingaratkvæði aptur. Nr. 6 og 7 við 4. grein hef eg þegar tekið aptur, og hef því ekkert um þau að tala. Viðvíkjandi hinum öðrum breytingaratkvæðum vil eg að eins geta þess, að eg felli mig ekki við nr. 8. við 3. gr. vegna niðurlagsins, því það grípur of mjög inn í eignarréttindi manna, þar sem eptir henni sá, sem kann ske hefur feingið lóð útmælda fyrir 1800, verður að missa hana svona án dóms og laga, án þess honum við útmælinguna hafi verið boðið að girða þessa lóð, en slík lóð mætti víst álitast fullkomin eign hans. Eg get því alls ekki verið með þessu viðaukaatkvæði vegna seinna parts þess.

V. Finsen: Eg verð að geta þess, að eingin af breytingar- eða viðauka-atkvæðum mínum eru tekin eptir hinu opna bréfi fyrir byggingarnefndina í Reykjavík. En eg áleit rétt, að byggingarnefndin á Akureyri hefði gagn af þeirri reynslu, sem hér er orðin, og þar eg þess vegna upp þessi breytingaratkvæði. Þó hefði eg, ef til vill, sleppt nokkrum af þeim, hefði eg við undirbúningsumræðuna feingið svar upp á sunit það, er eg spurði að og sem spursmál gat verið um, hvort við gæti átt á Akureyri, en sem mér ekki reyndar var að fullu kunnugt. Viðvíkjandi breytingaratkvæðinu nr. 5 við 2. gr. skal eg geta þess, að eg stakk ekki upp á því vegna þess, að eg áltí þad neina sérlega byrði að vera í nefnd þessari, heldur af því, að eg ímyndaði mér það hentugra, ef kosningar má ske hefðu mistekizt, að þá mætti kjósa þann frá, sem óhæfilegur þækti; því hitt væri lakara ef hann þyrfti endilega að sitja þar leingi. Eg ætla

og ekki, að fámennið á Akureyri geti staðið þessu í vegi, þar sem nú eru þar milli 2 og 3 hundruð manns, og yfir 30 tímbur- eða stein-hús. Nr. 8 við 3. gr. er tekið eptir reynslu hær. Hær hafa á 3 seinustu árum farið fram að minnsta kosti 2 útmælingar, sem hlutaðeigendur hafa alls ekki notað sèr, heldur hafa látið plássin liggja óumgirt yfir 2 ár, svo þau eru fallin aptur til kaupstaðarins. Eg segi ekki, að þetta hafi orðið hær að miklum бага, þó eg álíti ekki ólíklegt, að annað plássið hefði að minnsta kosti verið tekið, ef það hefði verið laust; en að slíku getur vel orðið töluverður bagi, og gæti það einkum, þar sem lítið er plássið, eins og á Akureyri. Mær finnst og vel mega girða innan 1 árs, því það er ekki nauðsyn, að þá sè búið að byggja á staðnum, en girðingin sýnir, að maður ætli að nota plássið. Að öðru leyti held eg það væri má ske betra að bera þessa uppástúngu upp í tvennu lagi til atkvæða, nefnilega sèr í lagi um skylduna að umgírða þau svæði, sem þegar er búið að útmæla. Hvað þetta síðarnefnda atriði snertir, þá hafa menn hær átt bágð með slík eldri óumgirt svæði, og hefur verið vafi um, hvernig fara ætti með þau. Þó uppástúngan væri tekin, þá er þar með eingan veginn, eins og einn þíngmaður gat um, gripið inn í eignar-réttindi manna; því að réttu lagi getur maður ekki álitizt eigandi að því plássi, sem maður aldrei hefur umgirt eða notað, og þar að auki er það andinn í löggjöfinni um útmælingar yfir höfuð, að girða eigi plássin, og opt er það til tekið í útmælingunum. Framsögumaður var nú þessu samþykkur, og þó var hann samstundis móti því, og í því skildi eg ekki hjá honum. Viðvíkjandi nr. 3 við 4. gr. er eg á sama máli og hinn leiðraði framsögumaður, að sú uppástúnga sè óþörf, ef Akureyri verður með þessu lagaboði gjörð að „Commune“ (sveitarfélagi) út af fyrir sig, en eg sè ekki, að hún verði gjörð það með þessu lagaboði, og sè hún það ekki, skil eg ekki, að fjárnám geti þá átt sèr stað fyrir gjöld þessi samkvæmt opnu bræfi 2. apríl 1841, nema það sè berlega til tekið. Það, sem hær er í breytíngar-atkvæðinu nr. 9 við 5. gr., var eitt af því, sem eg leitaði upplýsinga um við undirbúningsumræðuna, en fèkk ekkert svar upp á, og gat eg því ekki orðað það öðruvísi en svona. Nú er það upplýst, að það eigi naumast alls kostar vel við, og skal eg því að eins fela það þíngmönnum yfir höfuð, og einkum þeim, sem vel þekkja til, til þeirrar meðferðar, er bezt þykir.

H. K. Friðriksson: Eg get nú ekki hrósað sama happi og þíngmaður Strandasýslu; því framsögumaður fèllst ekki á neitt af

mínnum breytingaratkvæðum eða viðaukaatkvæðum. Um 2. tölulið við 3. gr. er það að segja, að eg veit til, að lóð hefur verið seld hér í bænum, og enda þótt það væri undir því yfirskeyni, að bærinn hefði nokkru til kostað, þá veit eg ekki, hvort nokkur ástæða væri fremur til þess fyrir það, og framsögumanni er það full-ljóst, að það ber sanna nauðsyn til, að selja lóðina við sanngjörnu verði, og, ef það er sanngjærnt að selja eina lóð, þá er það eins við aðra. Þegar framsögumaður talaði um, að einhver einstakur maður kynni að kaupa hússtæði, þá vissi eg það vel, að bærinn getur aldrei úthlutað, nema sinni eigin lóð, en ekki einstakra manna. Um nr. 6 við 3. gr. sagði framsögumaður, að ekki gæti orðið nema ein gata á Akureyri, þó nefndi hann um leið þvergötur, eða sem hann kallaði húsasund. En ætla þessar þvergötur þurfi þá einga breidd að hafa? Eg ált þessa ákvörðun því nauðsynlega, með því líka að eg hef allt af í huganum flutning og stækkun Akureyrarkaupstaðar. Um 4. tölulið við 4. gr. sagði framsögumaður, að þeirrar ákvörðunar þyrfti ekki, þar ætla mætti, að skynsamir menn yrðu í byggingarnefndinni. Eg efast ekki um það, en hann þarf ekki annað, en líta um öxl sér til að sjá, að það er ekki nóg; því hér í Reykjavík hefur nýlega verið úthlutað, að eg kalla, óþarflega miklu svæði milli húsa, og get eg þó hvorki nè vil segja, að í byggingarnefndinni herna séu tómir óskynsamir menn eða aðrir en skynsamir. 11. tölulið við 5. gr. ált eg öldúngis ómissandi, og það mættu lögfræðingarnir bezt sjá, að ekki getur þetta lagaboð gilt fyrir utan þá lóð, sem kaupstaðurinn nú á, nema þar sé tekin um ákvörðun í lagaboðinu sjálfu.

Framsögumaður: Að því leyti hinn heiðraði þingmaður fyrir Reykjavík gat þess, að hann viti til, að lóð hafi verið seld hér af bæjarstjórninni á kaupstaðarlóðinni, vil eg geta þess, að bærinn hafði eins og búíð lóð þessa til, sem seld var, og það var því ekki annað, sem bærinn tók, en endurgjald fyrir hafðan tilkostnað, og þetta ætla eg í edli sínu, og kemur ekki í neinn bága við regluna í tilskipuninni frá 17. nóvbr. 1786. Þeir, sem feingið hafa útmældar lóðir undir hús sín á sjálfri kaupstaðarlóðinni, hafa ætíð feingið þær ókeypis.

Það er vandratað meðalhófið, og hvað hæfilegt sé og hvorki meira nè minna en vera eigi, getur í hverju einstöku tilefni verið undirorpið ágreiníngi og meíníngamun, og ætla eg með þessari athugasemd svarað því, sem hinn heiðraði þingmaður sagði viðvíkjandi byggingarnefndinni, að honum þókti heldur örlát úthlutun af lóð einni

hèr í bænum, og ætla eg svo ekki að fjölyrða þetta, fremur en búið er.

M. Andrèsson: Það er nú hvorki margt nè mikilsvert, sem eg ætla að tala í þetta sinn; því eg ætla ekki að fara að elta breytingar- og viðauka-atkvæði þau, sem hér eru framborin, og það því síður, sem mér virðist allur fjöldi þeirra vera óþarfur. Eg er sem fyr á því, að nefndin hafi verið heppilega kosin, þar sem í henni urðu hinir kunnugustu menn. Mér brá því ekki all-lítið í brún, þegar eg sá öll þessi 30 breytingaratkvæði. En það, sem þá vaknaði í brjósti mér, er það, hvernig þingtíminn eyðist, þar sem þetta óbrotna mál er hið fyrsta, sem hér kemur til ályktarumræðn og atkvæðagreiðslu, og tekur þó svo mikinn tíma upp; hvað mun þá ekki verða um hin vandasamari málin? Af þessari byrjun að ráða get eg ekki skilið, hvernig þingið fái lokið öllum þeim málum, sem það hefur til meðferðar. Nú kostar tíminn mikið, þar sem 1 dagur kostar þjóðina nálægt 100 rd., og því ættu þingmenn ekki að láta þjóðina sjá, að tímanum sè eytt til einkis. Þetta var það, sem eg vildi leiða athygli manna að, þó það sè má ske ekki málinu sjálfu viðkomandi.

Jón Kristjánsson: Eg er ekki með öllu ókunnugur á Akureyri, en ætla þó eigi að tala margt um mál þetta. Mér finnst, að þingið ætti að fallast á breytingaratkvæði hins háttvirta konúngkjörna varapíngmanns, tölulið 9, í stað 5. gr., og sú ákvörðun ætti einnig að ná til húsanna suður með brekkunni; það er aðal-ætlunarverk byggingarnefndarinnar, að vinna að því, að Akureyrarbær, þegar tímar líða, verði skipulegri og fegri, en hann er nú, og til þessa útlheimtist þá jafnframt, að þessi einfalda húsaröð suður frá aðal-svæði því, sem verzlunarhúsin standa á, sè fögur og skipuleg, og þeir, sem þar byggja, ættu að vera undir sömu lögum og hinir, og er þeim að ætlan minni einginn óréttur gjör með því, þar sem þeir fá lóðina ókeypis, af því kaupstaðar-lóðin að fornu nær svo langt til suðurs. Það er og, að flest þessara húsa eru byggð af timbri nú þegar, og munu verða það eptirleiðis, því heldur sem kostnaðurinn að byggja úr timbri er ekki svo miklu meiri, en við að byggja torfhús; þessi ákvörðun getur þess vegna ekki orðið tilfinnanleg. Eg verð því að mæla með þessu breytingaratkvæði.

Framsögumaður: Eg ætla að fylgja ráðleggingu hins heiðraða þingmanns frá Árnessýslu, og einúngis svara með fáeinum orðum því, er hinn heiðraði 5. konúngkjörni þingmaður áðan mælti breyt-

íngaratkvæðum sínum til meðmælingar. Eg get ekki sæð, að það, sem hann hefur talið og tekið fram, hafi í því verulega hrakið það, sem eg hef sagt um breytingaratkvæði hans; eg ætla því ekki að fara leingra fram í það. Það getur vel verið, að mér hafi farizt nokkuð ógreinilega orð við undirbúningsumræðu málsins, en það verður nú ekki við því gjört, og það, sem þá brast á í því tilliti, vona eg nú sæ tekið fram og orðið ljóst við þær ítarlegri umræður. Eg get ekki skilið réttara, en að plac. 2. apr. geti átt við á Akureyri, ef útgjöld þau, sem ræðir um í frumvarpinu, þyrfti að taka lögtaki, þrátt fyrir það, þó þessi bær sæ ekki „Commune“ út af fyrir sig, því það liggur í sjálfu lagabodinu, eins og eg hef tekið fram. Eg minnst þess ekki, að hér í bænum hafi orðið mein að því eða valdið óvissu, að hlutaðeigandi ekki hefur verið búinn að umgírða þá honum úthlutuðu lóð, nema, ef til vildi, með tilliti til þeirra svo kölluðu stakkstæða. Í þeim tilvitnuðu 2 tilfellum feingu aðrir þær útvísuðu lóðir (af hverjum önnur var ávísuð til þess að yrkja þar tún), og þar með var það mál búið.

St. Jónsson: Það kann að þykja undarlegt, ef eg tala ekkert í máli þessu, þar sem eg er að líkindum einna kunnugastur flestra þíngmanna á Akureyri. En það ber til þess, að mér finnst nú þegar nóg talað um málið, og breytingar- og viðauka- atkvæðin flest-öll óþörf, og ekki umtals verð. Það eru ein 2 þeirra, sem mér virðast helst takandi til greina. En það eru viðaukaatkvæði hins 5. konúngkjörna þíngmanns við 1. gr. um 4 ára tímann, því, ef það kæmist að, þá er það fyrirbyggt, að þeir menn sæu leingi í nefndinni, sem menn ekki kærðu sig um, en gætu þó ekki eða vildu ekki vísa burtu; en þá getur þó líka flotið af þessari breytingu, að maður kunni að missa af þeim manni úr nefndinni, sem að maður vildi ekki missa, því ekkert breytingaratkvæði eða ákvörðun er um, að aptur mætti kjósa sama manninn. Hitt er breytingaratkvæði hins sama þíngmanns við 5. gr. um torfhúsín. Það er eins og framsögumaður sagði, að, ef það næði einúngis til þeirrar lóðar, sem verzlunarhúsín standa á, þá væri það vel takandi, en ekki úr því það nær yfir alla lóðina; því á suðurhluta lóðarinnar eru svo mörg hús, af meira og minna torfi gjör, sem verður óhagkvæmt að koma inn undir þessa skyldu. Eg vona líka, að þessi fáu torfhús, sem eru á þeim hluta lóðarinnar, sem verzlunarhúsín standa á, muni verða byggð af timbri, þegar þarf að róta þeim, því það eru flestir efnaðir menn, sem eiga þau. Það hefur verið talað um auð svæði

á Akureyri, og þó sagt, að þau væru þar ekki til, en það er svo að skilja, að þar eru eingin eða mjög lítil auð svæði, sem á má byggja, en þó auð svæði, sem ekki mega missast frá, að verzlunarfólk hafi þar fans sinn og hesta.

Koningsfulltrúi: Eg skal ei leingja nikið umræðurnar um þetta óbrotna mál, sem nefndin hefur ráðið til að taka óumbreytt; og held eg, að þingið gjörði réttast í, að fallast á nefndarálitinu í þessu tilliti. Hvað þau breytingaratkvæði snertir, er eingu breyta í meiningu frumvarpsins, en einungis áhræra orðaskipun þess, þá held eg þingið gjörði réttast í að kasta þeim öllum, þar þau að minni hyggu ekkert bæta frumvarpið. Það eina, sem eg get fallizt á á atkvæðaskránni, er viðaukaatkvæði hins konúngkjörna varaþingmanns milli annarar og þriðju greinar. Hið 2. og 3. viðaukaatkvæði við 3. grein held eg þingið ætti ekki að taka; því það virðist að vera nokkuð undarlegt, ef þingið skyldi vilja kasta þeim útgjöldum á Akureyrarbúa, sem þeir eptir löggjöfinni nú eru frír fyrir. Hið 3. viðaukaatkvæði hins konúngkjörna varaþingmanns við 4. grein held eg þingið ætti ekki heldur að aðhyllast, af því það er óþarft; því opið bréf 2. apr. 1841 býður ei einungis, að lögtaki megi taka þau gjöld, sem ákveðin eru í lögnum, heldur einnig þau gjöld, sem ákveðið er að gjalda skuli eptir niðurjöfnun þeirri, sem grundvöllur er í lögnum; og það verða þau hér um ræddu gjöld, þegar frumvarpið er orðið að lögum.

Forseti: Þar eð nú tekur einginn til máls, álit eg nú þessari ályktarumræðu lokið, og skal eg þá biðja þingmenn að greiða atkvæði í málinu.

Síðan voru atkvæði greidd, og fór atkvæðagreiðslan þannig:

Töluliður 1. við 1. gr., *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: fellt með 15 atkv. gegn 6 atkv.

— 2. 1. grein frumvarpsins óbreytt: samþykkt með 18 gegn 3 atkv.

— 1. við 2. gr., *viðaukaatkvæði J. Péturssonar*: fellt með 15 gegn 6 atkv.

— 2. — *viðaukaatkvæði sama*: fellt með 16 gegn 5 atkvæðum.

— 3. — *breytingaratkvæði sama*: fellt með 18 gegn 3 atkvæðum.

— 4. — *breytingaratkvæði sama*: áleizt fallið með nr. 3 á undan.

Tölulíður 5. 2. grein frumvarpsins óbreytt: samþykkt með 20 gegn 1 atkvæði.

Viðaukaatkvæði V. Finsens milli 2. og 3. greinar frumvarpsins: samþykkt með 11 gegn 10 atkvæðum.

— — 2. við 3. gr., *viðaukaatkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: felldur með 18 gegn 3 atkvæðum.

— — 3. — — *sami til vara*: felldur með 18 gegn 3 atkvæðum.

— — 4. — — *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: felldur með 14 gegn 7 atkvæðum.

— — 5. — — *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: tekið aptur.

— — 6. — — *viðaukaatkvæði II. Kr. Friðrikssonar*: felldur með 19 gegn 2 atkvæðum.

— — 7. — — *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: felldur með 20 gegn 1 atkvæði.

— — 8. — — *viðaukaatkvæði V. Finsens*: 1. hlut.: felldur með 15 gegn 6 atkvæðum; 2. hlut.: felldur með 17 gegn 4 atkvæðum.

— — 1. — — *breytingaratkvæði sama*: fallið með nr. 8 á undan.

— — 9. — — *3. grein frumvarpsins óbreytt*: samþykkt með 20 gegn 1 atkvæði.

— — 1. við 4. gr. *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: felldur með 20 gegn 1 atkvæði.

— — 2. — — *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: felldur með 18 gegn 3 atkvæðum.

— — 3. — — *viðaukaatkvæði V. Finsens*: felldur með 15 gegn 6 atkvæðum.

— — 4. — — *Viðaukaatkvæði II. Kr. Friðrikssonar*: felldur með 19 gegn 2 atkvæðum.

— — 5. — — *breytingaratkvæði J. Péturssonar*: felldur með 19 gegn 2 atkvæðum.

— — 6. — — *viðaukaatkvæði sama*: tekið aptur.

— — 7. — — *breytingaratkvæði sama*: tekið aptur.

— — 8. *4. grein frumvarpsins óbreytt*: samþykkt í einu hljóði.

— — 9. við 5. gr. *breytingaratkvæði V. Finsens*: tekið aptur.

— — 10. *5. grein frumvarpsins óbreytt*: samþykkt í einu hljóði.

— — 11. við 5. gr., *viðaukaatkvæði H. Kr. Friðrikssonar*: felldur með 14 gegn 7 atkvæðum.

Lagafrumvarpið allt, með áorðnum breytingum: samþykkt í einu hljóði.

Forseti: Þar næst kemur til undirbúningsmæðu eftir dagsskránni konúnglegt álitsmál um, að öllum Gyðingum sè leyft að taka bólfestu á Íslandi.

Forseti afhenti nefndarálitið framsögumanni nefndar þeirrar, er sett hafði verið í þessu máli.

Framsögumaður: með leyfi *forseta* skal eg lesa nefndarálitið upp, og hljóðar það svo:

Alþingi hefur falið okkur undirskrifuðum á hendur að segja álit okkar um, hvort ráðlegt muni vera að lögleiða hér á landi lagaboð, sem gefið er út fyrir Danmörku 5. apríl 1850, og sem gefur útlendum Gyðingum leyfi til að taka sèr bólfestu í Danmerkurríki, eða: „*Lov om fremmede Jøders Adgang til at opholde sig her i Riget*“. Og hefur stjórnarherra dómsmálanna, samkvæmt auglýsingu konúngs frá 7. júní þ. á., borið þetta lagaboð undir álit þingsins.

Eptiráð við höfum vandlega íhugað þetta mál, leyfum við okkur að skýra þinginu frá áliti okkar um það á þessa leið:

Að vísu var sú meiníng látin í ljósi á alþingi 1853, að það mætti virðast nokkrum vafa undirorpið, hvort Gyðingar eptir þeim língað til gildandi lögun hefðu leyfi til að setjast að hér á landi, og varð einnig sú meiníng ofan á á þinginu, að ráða skyldi stjórninni frá að lögleiða á Íslandi það lagaboð, sem hér ræðir um.

En eins og það er ætlun vor, að Gyðingum sè þegar leyft að taka sèr bólfestu hér á landi, samkvæmt tilskip. 13. júní 1787, II, § 4 og 10, eins virðist það og í sjálfu sèr mjög ísjárvert fyrir velmegun hvers þjóðfélags, að láta mismunandi trúarbragða-meiníngar gjöra of mikinn mismun á borgaralegum réttindum manna, og kynni það því að hafa skaðleg áhrif á hina íslenzku verzlun, ef Gyðingum sökum trúarbragða sinna væri bannað að taka sèr aðsetur hér á landi; hvar til því síður í þessu tilliti sýnist vera gild ástæða, sem það er alkunnugt, að þeir gjöra sèr alls ekki far um að lokka aðra til að taka trú sína. Þar á mót gæti slíkt bann orðið verzlun og viðskiptum okkar við aðrar þjóðir því fremur til bnekkis, sem það er almennt viðurkennt, að meðal Gyðinga eru margir ötulir og framkvæmdarsamir vezlunarmenn, og að þeir yfir höfuð eru iðju-samir, nyttsamir og friðsamir þegnar, og hefur þessi sannfæríng einnig rutt sèr til rúms í Noregi, hvar þeim nú er leyft að setja sig niður,

og er þetta atvik því fremur takandi til greina í þessu máli, sem það er mjög sennilegt, að viðskipti Norðmanna og Íslendinga muni fara í vöxt, þegar fram líða stundir. Þess ber og að gæta, að Gyðingar hafa að undanfögnu átt verzlun hér á landi og haft hér verzlunarfulltrúa, og hafi þeim ekki orðið synjað þessa, væri það því óviðurkvæmilegra að banna þeim sjálfum að hafa hér aðsetur sitt, sem sú unkvörtun er almenn og byggð á góðum rökum, hve fáir þeirra, sem hér verzla, setjist hér sjálfir að, og að landið fari þannig öldungis á mis við þann ágóða, sem þeir hafa af verzluninni, þar eð hann renni þangað, sem þeir hafa aðsetur sitt.

En þar eð lagaboð það, sem hér ræðir um, hefur upptök sín frá þeim tálmunum, sem hin eldri danska löggjöf, og einkum tilskipun frá 29. marz 1814 § 19 og 20, lagði á dvöl útlendra Gyðinga í Danmörk, þá yrði að breyta áminnztu lagaboði, ef það ætti að lögleiðast hér á landi, þannig, að það næði ekki einungis til útlendra, heldur og til danskra Gyðinga, eða Gyðinga yfir höfuð, eins og líka var bent til af nefnd þeirri, sem á alþingi 1853 var sett til að íhuga þetta mál.

Jafnframt því, sem nefndin að öðru leyti gjörir ráð fyrir, að hér sè einungis umtalsefnið að leyfa Gyðingum að taka sèr aðsetur hér á landi, verðum vèr enn fremur að geta þess, að, ef reynslan sýndi, að Gyðingar færu að setjast hér að, þá mundi síðar verða þörf á að taka nákvæmari laga-ákvarðanir um ýmisleg borgaraleg réttindi þeirra, hjónaband, og fl.

Af framansögðum ástæðum leyfir því nefndin sèr að mæla fram með því, að alþing ráði til, að áður áminnzt lagaboð frá 5. apríl 1850 um Gyðinga verði látið ná til Íslands, þó með þeirri breytingu, að ekki einungis útlendum, heldur og dönskum Gyðingum, eða Gyðingum yfir höfuð, verði leyft að taka sèr aðsetur hér á landi, og gæti þá þessi breyting á lagabodinu orðast hér um bil þannig:

„Það skal Gyðingum, dönskum og útlendum, eptirleiðis heimilt að setjast að á Íslandi“.

Reykjavík, d. 11. júlímán. 1855.

II. G. Thordersen, P. Pétursson, V. Finsen.
formaður. framsögumaður.

Enn fremur vil eg leyfa mèr að lesa upp hina íslenzku útleggingu af hinu konúnglega frumvarpi:

Lagaboð

um leyfi fyrir útlenda Gyðinga til þess að setjast að hér í ríkinu.

Vér Friðrikur hinn sjöundi &

Gjörum kunnugt: Ríkisdagurinn hefur fallið á, og vér höfum með samþykki voru staðfest eptirfylgjandi lagaboð:

Takmarkanir þær, sem verið hafa á því, að útlendir Gyðingar tækju bólfestu hér í ríkinu, eru afmáðar, svo að þessir útlendu menn eru, hvað dvöl þeirra í þessu ríki snertir, ekki bundnir öðrum takmörkunum, en þeim, sem ná til allra útlendra manna yfir höfuð.

Eptir þessu eiga allir að hegða sér.

Gefð á höll vorri Kristjánsborg, 5. apríl 1850.

Undir vorri konúnglegu hendi og innsigli.

Eg skal ei fara mörgum orðum um mál þetta sem framsögu-maður nefndarinnar, en bíða, til þess eg hefi heyrt tillögur þingmanna, og treysti eg því, að þeir muni ekki ófyrirsynju leingja um-ræðurnar um þetta mál.

E. Ó. Kúld: Eg skal einúngis leyfa mér að vekja máls á því, að mér finnst, sem nefndin í áliti sínu hafi má ske farið út fyrir verkahring sinn eða það, sem beinlínis við þurfti. Hún hefur þannig ei fallið á lagaboð af 5. apr. 1850, en að nokkru leyti búið til nýtt lagaboð. Þetta er annaðhvort misskilningur minn eða misskilningur hjá nefndinni, er býst við, að þegar Gyðingar setjist að hér, þá þurfi ýmisleg ný lagaboð til að ákvarða réttindi þeirra, t. a. m. um gipt-ingar þeirra, og held eg, að, ef þess þyrfti við, þá hefði það lagaboð orðið að verða samsíða þessu, en ekki bíða þess, að þeir giptust. Nefndarmenn þeir, er nú eru, voru sumir, að mig minnir, ekki á því 1853 að innleiða þetta lagaboð hér; en nú sé eg, að þeir hinir sömu mæla fast með því að ákveða það lögleitt, og eins og kalla með því á Gyðinga út lúngað. Eg man ei betur, en að á þingi 1853 væru fram bornar margar ástæður móti því að fara að bjóða Gyðingum að taka bólfestu hér á landi, og er þeirra ástæða ei allra getið í áliti nefndarinnar; því ástæðurnar móti því voru fleiri taldar 1853 á þingi hér, heldur en þær, sem nefndarálitid tekur fram viðvíkjandi trúarbrögðum Gyðinga. Hafi þinginu sézt yfir 1853, þá er eg á því, að þinginu sé heimilt að leiðrétta sig, en hafi þingið byggt á-lit sitt 1853 á gildum og góðum ástæðum, og sem að minnsta kosti eru ei hraktar í nefndarálitinu, þá finnst mér fremur kynlegt, að

þingið núna biðji um það, sem það neitaði á síðasta þingi. Aftur að hinu leytinu tel eg það víst með sjálfum mér, að þessir hinir sömu nefndarmenn hafi ei getað breytt álitni þingsins 1853 og skoðun sinni á þessu máli án gildra ástæða, og sem meiri hljóta að vera, en á nefndarálitinu verður sæð; og fyrir því, að eg var einn af þeim hér á þingi 1853, sem gáfu atkvæði á móti því hinu sama framvarpi, sem hér ræðir um, þá vildi eg mega leyfa mér að biðja þá af hinum háttvirtu nefndarmönnum, sem 1853 voru á sama bandi og eg, að skýra mér og þinginu enn greinilegar frá ástæðum þeim, sem hafa komið þeim til að breyta skoðun sinni á málinu, svo að eg þá af hinum sömu ástæðum geti að þeirra dæmi snúist líka, ef mér annars í þessu tilliti er umvendunar auðið.

H. G. Thordersen: Það er mátulegt eg geri það, fyrst á okkur er skorað. Á síðasta fundi 1853 þótti mér það fremur undarlegt að fara að bjóða Gyðingum að fyrra bragði til vor. Þá kom lagaboðið ekki beinlínis frá stjórninni; nú kemur það frá stjórninni, og á þann hátt, að auðsæð er, að hún fremur mælir með því, að það verði tekið til greina. Þar við batist enn fremur, að frændur vorir í Noregi síðan hafa veitt Gyðingum móttöku, og síðan seinast höfum við líka feingið frjálsa verzlun. Allt þetta eru ástæður til að leyfa Gyðingum að taka bólfestu hér, og einkum verzlunin, þar þeir eru álitnir góðir verzlunarmenn. Þó að eg nú árið 1853 ekki vildi bjóða þeim hingað, þá mun vera nægileg ástæða fyrir mig nú að fallast á frumvarpið, og eg furða mig alls ekki á, þó allur Noregur og Svíþjóð kann ske hafi sæð betur en eg.

Framsögumaður: Hinn heiðraði þingmaður úr Snæfellsnessýslu kom með ýmsar mótbárur, og sagði, að nefndin hefði farið út fyrir takmörk sín, og vildi búa til nýtt lagaboð; en þar hann ei færði til þess neinar ástæður, þá er ei þörf á að lírekja það, sem hann sagði um það. Nefndarálitið gerði einungis ráð fyrir, að þörf kynni að verða á nýjum ákvörðunum, t. a. m. viðvíkjandi giptingum. Ef að Gyðingar vilja giptast kvennfólki af þeirra trú, þarf ei ný lagaboð; en það er satt, að, ef þeir giptast kristnum, þá verða þeir að bíða eftir nýjum lagaákvörðunum eða fara eftir dönskum lögum, þangað til hin koma. Mótbáru þeirri, að undarlegt sè, að þingið fari að breyta meinöngu sinni síðan 1853, er fullkomlega svarað af meðnefndarmanni mínum, hinum heiðraða 1. konúngkjörna þingmanni hinnar andlegu stèttar, en viðvíkjandi sjálfum mér þá man eg ekki eftir, að eg á því þingi hefði neitt særlegt á móti Gyð-

íngum; en á þínginu þekktu fæstir þá af reynslu, heldur af annara sögusögn. Þá stóð líka svelleðis á, að þetta lagaboð var eitt af þeim dönsku lagaboðum, sem þíngið átti að segja álit sitt um, og hafði þíngið þá ekkert sérlegt tilefni til að ráða stjórninni til að gjöra það hær gildandi. Nú er reyndar öðru máli að gegna, þar stjórnin hefur lagt áminnt lagaboð sér í lagi fyrir þíngið, svo það er auðsætt, að henni er umhugað um, að það sé skýlaus laga-ákvörðun um það, að Gyðíngum sé heimilt að setjast hær að. Þar að auki er nú verzlunin síðan 1853 gefin laus við útlendar þjóðir, og á hana geta Gyðingar haft töluverð áhrif; en þetta hvorttveggja eru ástæður, sem þíngið ekki gat tekið til greina árið 1853, og ætla eg, að eg með þessu hafi gefið hinum heiðraða þíngmanni Snæfellsnessýslu nægilegt svar.

P. Jónassen: Eg verð að leyfa mér að gjöra eina athugasemd í tilefni af ummælum hins háæruverðuga konúngkjörna þíngmanns, að lögmálið af 5. apríl 1850 um Gyðíngana, ekki hefði verið lagt fram fyrir þíngið af hálfu stjórnarinnar. Þessu var ekki þannig varið; stjórnin sendi þetta lagaboð ásamt þeim öðrum lagaboðum, sem komin voru út milli þínga, eða á árunum 1847—51, til alþíngis, í því skyni, að þíngið segði álit sitt um það ásamt hinum, sem stjórnin ætlaðist til að kynnu að geta átt við á Íslandi, og nefnd sú, sem sett var í málinu, kom til þeirrar niðurstöðu, að Gyðíngum, enda eptir þeim gildandi lögum (tilskip. 17. nóv. 1786 og 13. júní 1787), væri heimilt hingað að koma. Þessa skoðun nefndarinnar gat þíngið þar á móti ekki aðhyllt, en Gyðíngum var brundið frá. Stjórnin hefur nú sent þínginu málið aptur til ítarlegri yfirvegunar, og nefndin er nú komin til þeirrar niðurstöðu, að Gyðíngum eigi að leyfast að koma hingað og setjast hær að.

Mér þykir þetta mjög svo æskilegt, og frjálstlegt af nefndinni, og það má einu gilda og kemur málinu heldur ekki leingur við, hverja skoðun þíngið hafði eða nefndarmenn í málinu á næstliðnu þíngi; það er eðlilegt að breyta meiníngu sinni eða skoðun, þegar þar til eru yfirgnæfandi ástæður, og það er skylda að gjöra það, þegar svo stendur á, og einmitt núna stendur svo á fyrir nefndinni. Kríngumstæðurnar hafa breytzt, og skoðun nefndarmanna á málinu með þeim.

Mér fannst töluvert vera í því, sem hinn heiðarlegi þíngmaður Snæfellsnessýslu tók fram um það, að nefndin hefði farið heldur langt fram í málið, þar sem hún fór að tala um það, að, ef Gyð-

íngum yrði leyft að koma hingað og setjast hér að, þyrftu ný lög viðvíkjandi giptingum þeirra og öðrum borgaralegum réttindum. Þetta liggur fyrir utan málið, eins og það er komið frá stjórninni.

Eg álfst sjálfsagt, að þau lög, sem nú gilda um Gyðinga í Danmörku, feingju, um leið og þeir kæmu hingað og settust hér að, lagagildi, að því leyti þau gætu átt hér við. Eg tek það fram aptur, að mér þykir það hafa tekizt vel til, að nefndin er komin til þeirrar niðurstöðu, sem hún er komin í þessu máli, því þar sem aðrar, og það hinar upplýstustu þjóðir, hafa veitt Gyðingum viðtöku hjá sér og borgaraleg réttindi á borð við aðra landsins þegna, hefði í mínum augum ekki farið vel á því, ef vèr, svo lítil og fámenn þjóð, hefðum orðið í þessu tilliti eptirbátar annara, og nú seinast Norðmanna, sem nú hafa einnig aðhyllzt þessa frjálslegu skoðun og leyft Gyðingum að koma til Noregs og taka þar bólfestu.

Framsögumaður: Mér er ánægja að heyra, að hinn heiðraði konúngkjörni þíngmaður, er núna settist, er mér samþykkur í flestu. Þó virðist hann í einu tilliti að hafa nokkuð misskilið nefndina á líkan hátt og þíngmaðurinn úr Snæfellsnessýslu, þar hann segir, að nefndin hafi farið leingra en hún átti, þó hún einúngis minntist á, að þörf kynni að verða á nýjum ákvörðunum um borgaraleg réttindi Gyðinga með tímanum, þegar að lagaboðið væri útkomið; en þar þetta einúngis er tekið fram í álitni nefndarinnar til þess að vekja athygli þíngsins á því strax, svo það ei seinna yrði borið nefndinni á brýn, að hún ei hefði getið þess, þá er auðsèð, að þetta alls ekki getur haft áhrif á málið sjálft, því það er alls ekki tekið fram í niðurlags-atriðinu. Nefndin hafði einúngis fyrir augum, hvort leyfa skyldi Gyðingum að taka bólfestu hér á landi, og henni þótti þörf á, að þetta væri tekið fram með nýju lagaboði, því fremur sem stjórnin hefur borið það undir þíngið og þar með viðurkennt, að hún álitni þetta vafasamt.

H. Kr. Friðriksson: Eg vil skjóta því til nefndarinnar, hvort ei sè viðkunnanlegra í stað þess, sem í nefndarálitinu stendur „Gyðingum dönskum og útlendum“, að setja „Gyðingum, hvernar þjóðar sem eru“.

Konúngsfulltrúi: Af því nefndin hefur fallizt á uppástúngu stjórnarinnar um, að Gyðingar fái rétt til að taka sér hér bólfestu eptirleiðis, og eg einnig vona, að þíngið fallist á álit nefndarinnar í þessu tilliti, skal eg einúngis benda hinni heiðruðu nefnd til þess, að eg held það væri réttast, að hún fèlli frá því, er hún hefur gjört

að aðaluppástúngu, nl. að það skuli Gyðingum dönskum og útlendum eptirleiðis heimilt, að setjast að á Íslandi; en þar á móti gjöra það að aðaluppástúngu sinni, er hún skömmu áður hefur ráðið þínginu til, nl. „að lagaboð frá 5. apr. 1850 um Gyðinga verði látið ná til Íslands, þó með þeirri breytingu, að ekki einúngis útlendum, heldur og dönskum Gyðingum verði leyft að taka sèr aðsetur hér á landi“; því eptir þessari uppástúngu fá Gyðingar þann sama rætt, sem aðrir utanríkismenn yfir höfuð, og hvorki meiri nè minni.

Framsögumaður: Eg ímynda mér, að nefndin muni fallast á það, er hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* stakk upp á, og eg áskil henni rætt til að semja við hann um þessa breytingu; henni gekk það til að hafa niðurlagsgreinina svona, að hún hælt, að þínginu annars mundi þykja hún fremur óákvörðuð. Nefndin mun eigi heldur hafa á móti breytingu þíngmannsins frá Reykjavík, „hverrar þjóðar sem þeir eru“, þar það er ekki annað en orðaskipti (*Redactionsbemærkning*). Annars er hin vanalega merking „útlendur“, þegar það er móttsett „danskur“, sá, sem er utan Danaríkis.

J. Pétursson: Eg þekki ekkert lagaboð, sem bannar Gyðingum að vera hér; þeim er það frjálst, og þarf ekki lagaboð til þess að leyfa þeim það, sem þeir mega.

Framsögumaður: Eg held þó varla það sè svo óþarft, þar meðvitund sú er ríkjandi hjá meiri hluta þjóðarinnar, að Gyðingum ei sè leyfilegt að búsetja sig hér. Í tilskipun frá 1787 ætla eg varla þeir sèu nefndir, því þar er einúngis talað um „kristilega trúarbragða flokka“, og það er nýlunda, að Gyðingar komi hingað. Þetta venjuleysi hefur komið mörgum landsmönnum á þá trú, að þeim mundi vera bannað að setjast hér að.

P. Jónassen: Eg verð þó að vera hinum heiðraða framsögumanni öldúngis samdóma í því, að það nægi hér ekki að svara því, að Gyðingum sè eptir hinni eldri löggjöf heimilt að koma hingað og setjast hér að.

Nefndin, sem hafði þetta málefni til meðferðar 1853, hafði að vísu látið í ljósi þessa skoðun á málinu, en þó með nokkrum efa; en þíngið aðhylltist ekki þenna skilning á löggjöfinni, og stjórnin hefur ekki heldur gjört það, því annars hefði hún ekki sent þínginu málið núna til nýrrar og ítarlegri yfirvegunar. Orðatiltækin í eldri löggjöfinni eru ekki heldur ljós, og hvað sem þessu líður, hefur stjórnin án alls tillits til hinna eldri laga, eða rættara sagt, eins og ekkert væri til um málið í hinni eldri löggjöf, sent þínginu

það, og þetta er aðalatriðið, og frá þessu sjónarmiði hlýtur þingið því að skoða málið.

G. Brandsson: Það er nú auðsætt, að, ef í eldri lögum er tekið fram, að útlendir menn megi setjast hér að, hverrar trúar sem þeir eru, þá eru Gyðingar þar ekki undan skildir, og þá er lagaboð þetta óþarft; því ef sèrstök lög þyrfti fyrir Gyðinga til að mega vera hér, þá þyrfti sèrhver trúarbragðaflokkur, sem hínagað kæmi, það líka. Eg fyrir mitt leyti hef ekkert móti Gyðingum; en eg man eptir því, að í hitt eð fyrra tók einn af nefndarmönnum fram, að Gyðingar væru viðsjálgripir í kaupum og sölum og hefðu ýmsa hnykki og brögð, sem landsmenn hér mundu eiga bággt með að sjá við, og því mundi lítill hagur í að fá þá hínagað að svo stöddu. Ef þeir nú fyrir tveimur árum síðan hafa þótt óþarfir, þá get eg til, að þeir sèu það viðlíka enn. Hver veit samt nema þeir hafi einhverja þá kosti til að bera, sem geti vegið upp á móti hinu, eins og nokkrir þíngmenn hafa nú tekið fram, svo þess vegna sè ekki vert að banda móti þeim.

P. Sigurðsson: Ekki hef eg haft á móti Gyðingum, en eg man eptir því, að 1853 var talað um, hvort ekki væri munur á innanríkis- og utanríkis- Gyðingum. Einginn skaði held eg það þurfi að vera, þó þeir sèu góðir kaupmenn; við getum þó altènd lært eitthvað af þeim. Eg hef álitid, að lög vor hafi ekki lagt bann fyrir, að þeir flyttu hínagað, og því álit eg lagaboð þetta óþarft að því leyti, að ekki þarf að leyfa þann hlut, sem ekki er bannaður í lögum.

V. Finsen: Eg var einn af þeim, sem var móti Gyðingunum 1853, og satt að segja er meiníng mín um þá enn óbreytt. Eg tók þá fram bæði kosti þeirra og ókosti, og eg get þá þess meðal annars, sem minnar sköðunar á þessu máli, að eg væri hræddur um, að Gyðingar kynnu kann ske að verða nokkuð hættulegir okkur eptir kríngumstæðum hér. En eg gat þess þá líka, að eg álitid, að Gyðingar ættu þegar rètt á að setjast hér að eptir eldri lögum, og því væri óþarfi að viðtaka nýtt lagaboð þar um, sem væri eins og að bjóða þeim hínagað, og eg gaf þess vegna atkvæði á móti því, að lagaboðið væri innleitt. Eg drap að öðru leyti á, að mèn þætti það ófrjálslegt og óþægilegt að gefa atkvæði á móti Gyðingunum, og skaut því þess vegna til nefndarinnar þá, hvort hún ekki vildi taka aptur uppástúngu sína í þessu tilliti, en sem hún ekki gjörði. Fyrst nú samt stjórnin hefur viljað fá burtrýmt öllum vafa um heimild

Gyðinga til að setjast að hær, og hefur lagt lagaboðið fyrir aptur, þá hefur mér ekki þótt næg ástæða til að setja mig á móti því, að lagaboðið sé lögleitt með þeirri breytingu, sem var nauðsynleg. Eg skal að öðru leyti geta þess, að þeir, sem gáfu atkvæði á móti lagaboðinu 1853, geta án mótsagnar gefið atkvæði fyrir nefndarinnar uppástúngu nú, því bæði gat atkvæðagreiðslan, sem fór fram 1853, komið til af því, að menn álitu lagaboðið óþarft, og líka fór nefndaruppástúngan 1853 miklu leingra, nefnilega að veita Gyðingum leyfi til að setjast hær að með sömu kjörum og réttindum sem í Danmörku; en það var þó ísjárvert að lögleiða svoléiðis fjölda af lagaboðum um borgaralega stöðu Gyðinga, án þess að þau lagaboð einu sinni væru lögð fyrir þingið, eða þau hær væru rædd.

E. Ó. Kúld: Eg ætla, að lagaboðið muni vera jafn-óþarft og fyr, og er í því samþykktur hinum 5. konúngkjörna þingmanni. Eg man og líka eptir því, að varaforsetinn 1853, sem nú er *forseti* hær á alþingi, með greinilegum orðum tók fram, að eptir eldri lögum mættu Gyðingar hafa bólfestu hær; og þegar eg nú heyri, að lögróðir menn eru á þessu máli, þá skil eg ekki, að það sé hvöt fyrir þingið að skipta meinúngu fyrir það, þó stjórnin leggi aptur fram þetta sama frumvarp, því hún gjörði það líka 1853. Að endúngu hefur nefndin talað um, að á fleiri lögum mundi verða nauðsyn þessu viðvíkjandi, og hver veit þá nema að kostnaður kunni af því að leiða, eins og af verzlunarlögnum núna, og við beðnir að sjá ráð til að greiða hann, og það vil eg ei vinna til fyrir Gyðingana.

Framsögumaður: Hvað kostnaðinum viðvíkur, sem þingmaðurinn í Snæfellsnessýslu var að tala um, þá þarf hann ei að vera hræddur við hann, þar lagaboðið er um, hvort Gyðingar megi setjast hær að, eða ekki, en ekki um það, með hverjum borgaralegum réttindum þeir megi gjöra það, og verður þetta líklega seinna borið undir þingið, og þá má hafa tillit til þess kostnaðar, sem þingmaðurinn óttast svo mjög fyrir.

Konúngsfulltrúi: Eg held það væri þó ei rétt af þinginu að ráða frá þessari uppástúngu sem óþarfri, af því að Gyðingar hafi rétt til að setjast hær að eptir eldri lögum; því þó mikið kunni að tala fyrir því eptir hinni eldri löggjöf, hefur þetta þó leingi þótt vafasamt, og þannig virðist stjórnin einnig að álíta það, og því hefur hún enn á ný lagt lagaboðið frá 1850 fyrir þingið.

Forseti: Fyrst fleiri af þíngmönnum taka ekki til máls, álit eg, að undirbúningsumræðunni sé lokið.

Þínginu mun það vera kunnugt, hve nauðsynlegt það er, þegar mál eru rædd til undirbúnings, að öllu sé svo skipað, að ekkert sé á móti því, að ályktunarumræðan geti farið í lagi. Eg vil því fyrst biðja nefndina og líka þíngmenn, ef þörf er á beinlínis breytingum, þá að gera það í tíma; því sé breytingaratkvæði ei komið svo lagað fyrir ályktunarumræðuna, sem uppástúngumaður vill þá hafa það, verður eingin breyting tekin til greina. Þar næst vil eg biðja nefndina athuga, hvort hún vilji taka uppástúnguna um breyting á niðurlaginu.

Framsögumaður: Eg ætla það nefndinni að ábyrgjast, að málið verði svo undirbúið, að þíngið geti fallið á það.

Forseti: Þar framsögumaðurinn brúkaði orðið „muni“ þá skildi eg það ei sem loford, en sem ætlan.

Þá bar *forseti* upp fyrir þíngið uppástúngu þíngmanns Rágvellínga um kollektupeningana; var uppástúngan afhent uppástúngumanninum, og las hann hana upp, svo hljóðandi:

Til þess fyrsta alþingis, er sett var hér í Reykjavík árið 1845, komu margar bænarskrár ýmislegs efnis frá kjördæmum landsins; þar á meðal ein frá Eyjafjarðarsýslu, sem biður þess, að þíngið biðji konúng vorn um greinilega reikninga yfir kollektupeningana m. fl. Þíngið tók málefni þetta til nefndar, og kaus 5 manna nefnd. Hvernig nefnd þessi hefur meðhöndlað málið, er mér óljóst, því af þíngtíðindum 1845 sést ekki svo mikið, sem álit nefndarinnar, auk heldur, að máli þessu sé ráðið til lykta. *Konúngsfulltrúinn*, sem þá var á þínginu, ræði að sönnu frá, að taka málið fyrir, og sýndi um leið fram á, að peningar þessir hefðu verið brúkaðir til ýmislegs, og það nýg ósamkynja, kostnaðar, er átt hefði að heita í Íslands þarfir, og eptir sjálfs hans frásögn var svo mikil óvissa um, hvað þá var eptir óeytt af peningum þessum, að rentukammerið reiknaði innstæðu sjóðsins hálfu hærri, en þjóðskuldaráðið 1836. 1847 komu enn bænarskrár um, að fá greinilegan reikning yfir fjárhag lands þessa, hvar af kollektupeninga-reikningar eru einn partur. 5 manna nefnd var enn kosin í þetta mál. Þá fer á sömu leið og fyr, ekki sést svo mikið, sem nefndarálit í þíngtíðindunum 1847. Þó er að ráða af tíðindunum þá, að nefndarálit hafi skapazt, því í neðanmálsgrein stendur, að nefndarálit í máli þessu hafi ekki orðið

rætt vegna naumleika tímans, en *konungsfulltrúinn* hafi lagt bann á, að prenta nokkuð, er ekki væri rætt á þinginu, en hvort nefndarálit þetta liggur hér í skjalasafni þingsins, eður ei, er mærlíóst.

Málefni þetta hefur síðan 1847 legið svona í salti. Og þó stjórnin hafi orðið vör við þessar almennu óskir Íslendinga, þá hefur hún ekki enn auglýst þessa umbeðnu reikninga. Mærlí finnst því nú vera tími kominn, að hreifa þessu máli að nýju, því eg held, að við Íslendingar eigum fyllsta rétt á, að biðja um greinilegan reikning yfir hverja þá fjármuni og sjóði, sem eptir uppruna og stofnun þeirra er sérstakleg og vafalaus eign vor landsmanna, og sem hin danska stjórn hefur einungis undir höndum, og ekki öðruvísi en til eptirlits; og eg verð að álíta því meiri nauðsyn fyrir oss, að við höfum sem beztar gætur á efnum og fè sjálfra vor, sem stjórn sú, er nú situr að völdum, hefur látið þing þetta berlega skilja, að ef vèr vildum koma nokkrum nýjum stofnunum hér á fót, þá yrðum við sjálfir að leggja fè til þess. En á hina hliðina þarf varla nema að líta snöggvast á skýrslu *konungsfulltrúans* í alþingistíðindum 1845, bls. 79—80, um brúkun stjórnarráðanna á kollektunni, til að sjá, hvað óspör hún hefur verið á, að grípa til þessa sérstaka sjóðar, einnig til þessleiðis útgjalda, sem varla geta átt neitt skylt við tilgáng hans og stofnun.

Af þessum ástæðum verður því mín uppástúnga, að þingið biðji hans hátígn konúng vorn, að láta leggja fyrir næsta alþing greinilegan reikning um:

1. upphæð kollektusjóðsins, þegar hann var allur fyrst inn kominn.
2. hversu hann hafi síðan ávaxtazt og aukízt; hver sè upphæð hans nú; og hvar hann sè niður kominn.

Reykjavík, 14. júlí 1855.

P. Sigurðsson.

P. Sigurðsson: Það eru í sjálfri uppástúngunni ljóslega teknar fram þær ástæður, sem þykja nægar til að hreifa þessu máli; er það og ekki kyn, þótt landsmenn vilji sjá reikninga sína og vita, hversu á fjárhag sínum stendur; eins og þegar menn eru komnir til vits og ára, þá vill maður vita, hvað maður á til. Það er öllum ljóst, að kollektan var stofnuð af frjálsu gjöfum Dana, Hertogaðæmanna og Noregs, til þess að bæta úr neyð þeirri, sem kom upp á landi hér í eldgosinu 1780; hefur nú liðið nokkur tími, þángað til fè þetta hefur komið inn, en þá var mesta neyðin um garð geingin, og því safnaðist sjóður; en sjóður þessi er eptir skýrslu

konungsfulltrúi á alþingi 1845 — Því annað hef eg eigi fyrir mér í þessu efni — miklu minni en fyrir aldamótin; því þá átti hann að vera rúmir 40000 ríkisdalir, og hefur sjóði þessum síðar verið varið til ýmisra og ósamkynja hluta, til þess að koma hér upp danskri kaupmannastætt, til strandamælinga, og til skóla. Áður voru hér tveir biskupar, og því skyldi mönnum hafa dottið í hug, að betur mundi til takast, en raun varð á; hefur stjórninni án efa farizt þetta svo óhöndulega fyrir sakir vanþekkingar og ókunnugleika á landi voru. En nú, þegar stjórnin segir, að vèr eigum að fara að bera oss sjálfir, þá hljótum vèr að verða að vita, hvað og hve mikið vèr eigum til, og þykir mér þetta mál næsta mikilvægt, með því það er fyrsta undirrót til allrar velgeingni vorrar; því fyrst verðum vèr að sjá, hvað mikið fè vèr eigum til, og þar næst líta yfir, hvað núverandi kraptar lands vors geta í tæ látið, áður vèr getum með ástæðum ákveðið, hvort þetta eða hitt fyrirtæki verði framkvæmt vegna efnaleysis, þó þörfin sè að allra áliti brýn. Fer eg nú eigi fleirum orðum hér um, en fel þingiðu málið.

Konungsfulltrúi: Áður en þingið afræður, hvort það vill kjósa nefnd í þessu máli eða ekki, skal eg geta þess, að, þar sem bænaraskráin fer því á flot, að konungur vilji láta leggja fyrir næsta alþing greinilegan reikning fyrir upphæð kollektusjóðsins, samt um það, hvernig með hann hafi verið farið, þá virðist mér hún í því tilliti vera heimildarlaus (*uberettiget*); því alþingi hefur eingan myndugleika til að rannsaka, hafa tilsjón með eður úrskurða slíka reikninga. En vildi þingið þar á móti biðja um, að stjórnin vildi auglýsa á prenti skýrslu um núverandi ástand sjóðarins, þá þykir mér ei ólíklegt, að þetta kynni að fást, þar það er samkvæmt þeim reglum, er stjórnin nú almennt fylgir.

P. Sigurðsson: Eg sè ekki betur, en að þessarar skýrslu og reikninga þurfi við, því þó sjóður þessi sè nú nýlega ákveðinn með konungsúrskurði til vissrar upphæðar, eptir að búið var að brúka hann til ýmislegs kostnaðar, þá skil eg ekki, að það sè gildara í þessu, en úrskurður einvalds konungs um aldamótin, er bannar að skerða sjóð þenna frá því, sem hanu þá væri að upphæð; álit eg oss eiga fullan rætt á að krefjast skýlausra reikninga yfir alla meðferð og brúkun sjóðar þessa frá stofnun hans, og einkum, þegar einvaldur konungur bannar að skerða innstæðuna. Og vèr eigum rætt á að heimta það, að það verði auglýst; en hversu nefndin hagar sèr í því efni. Það veit eg eigi, og það er á hennar valdi.

Jón Guðmundsson: Eg mæli fastlega með nefnd. Það er kunnugt, að nefnd var kosin í þetta mál á alþingi bæði 1845 og 1847; fannst þíngmönnum þá næg ástæða til að taka kollektusjóðinn til ítarlegrar meðferðar, og þær nefndir fundu það vafalaust, að kollektunni víst síðan um næstliðin aldamót hafi verið varið gagnstætt skýlausum konungsúrskurði árið 1800, og tilgáangi sjóðarins. Mær finnst því bæði full ástæða og tími til að biðja um, að reikningur um þenna sjóð verði lagður fyrir þíngið. Því verður aldrei neitað, að sjóður þessi er sérstaklegs eðlis, bæði að stofnun og tilgáangi, að hann er sérstakleg eign landsmanna undir umsjón stjórnarinnar. Af þessum ástæðum verð eg að vera fastur á því, að nefnd sé sett, og að hún eigi að ráða þínginu til að ganga inn á uppástúnguna, og menn mega ekki álfita skýrslu *konungsfulltrúa* 1845 nægilega.

St. Jónsson: Eg flutti bænarskrá um þenna sjóð með fl. til alþingis 1845, og er eg enn sömu meiníngar, að það mál þurfi rannsóknar við, og því mæli eg fram með, að nefnd verði sett í því.

G. Brandsson: Hefði ekki verið eins mikið liðið á þíngtímann og nú er, og þíngið ekki haft eins mörg mál til meðferðar, og flest af þeim komin skammt áleiðis, þá hefði eg helzt óskað, að fleira væri tekið til greina en kollektupeningarnir, því það væri fýsilegt að vita um fleira. Bænarskráin, sem kom frá Eyjafjarðarsýslu 1845, fór líka fram á það, svo sem um mjölbótapeningana, leigur af stólsjarða- og konungsjarða-verði og fleira þess háttar. Í þess árs tíðindum má nú sjá, hverju *konungsfulltrúinn* svaraði, og er ekki von, að menn geti alls kostar verið ánægðir með það. Ef vèr nú eigum að fara að bera oss sjálfir, þá er sjálfsagt, að vèr þurfum að fá að vita um allt það, sem landinu að réttu lagi gæti heyrt til, en ekki eingaungu um eina einstaka grein, eins og þessi sjóður er.

J. Sigurðsson: Í tilliti til þess, sem hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* sagði, að það væri vafasamt, hvort skýrsla um fè þetta gæti feingizt frá einvaldsstjórnarinnar tíð, þá vil eg geta þess, að sumir eru þeirrar meiníngar, að einvaldsstjórnin standi yfir Íslendingum enna (*Konungsfulltrúi:* Eg sagði: *reikningar*), og að vèr því eins eigum að geta feingið reikninga frá þeim tíma fyrir stjórnar-breytínguna í Danmörku, eins og frá þessum tíma.

P. Sigurðsson: Þíngmaður Gullbríngusýslu sagði, að hann óskaði fleiri reikninga, og því er eg nú raunar samdóma, en eg tók nú ekki nema eitt atriði fyrst um sinn, og vil eg sjá, hversu því reiðir af. Það finnur hver einstakur maður síðferðislega skyldu sína að

gjöra greinilega skýrslu fyrir umboðsfæ, og því hef eg þá von til Danastjórnar, að hún gæti hins siðferðislega sóma síns, og auglýsi reikninga yfir fjárhag Íslands, þó vèr biðjum ekki; má vel vera, að stjórnin vakni við þetta, og láti oss sjá fleiri reikninga en þenna eina.

M. Andrèsson: Þetta er nú ekki hið verulega umtalsefni, sem nú er verið að tala um; ef nefnd verður kosin, þá getur hún ekki farið eptir öðru en beinlínis skriflegri uppástúngu eða bæn.

Leitaði *forseti* þá atkvæða um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það samþykkt með 17 atkvæðum. Uppástúngumaður stakk upp á 3 manna nefnd, og mælti einginn móti.

Þessir voru kosnir:

Jón Guðmundsson (17), *P. Sigurðsson* (14), *P. Sveinbjörns-son* (5).

Uppástúngan var afhent formanni nefndarinnar, *Jóni Guðmunds-syni*.

Forseti: Þá kemur til umræðu, beiðni þingmannsins úr Mýrasýslu, er hann biður þingið leyfa sér að bera upp spurningu fyrir *konungsfulltrúann*.

J. Sigurðsson: Má eg þá leyfa mèr að lesa upp skjalið.

Eptir feingið leyfi las uppástúngumaðurinn upp fyrirspurnina hún hljóðar þannig:

„Blöðin, tíðindi um stjórnarmálefni Íslands og þjóðólfur hafa skýrt frá því, að innanríkisráðherrann hafi í bræfi af 29. janúar þ. á. boðið stíptamtmaninum og amtmönnunum á Íslandi að gefa Íslendingum það til vitundar, að þar eð allar hafnir á Íslandi sæu eptir lögunum 15. apríl 1854 opnaðar framandi skipum, sè það sjálf-sögð afleiðing hér af, að hvorki á stjórninni, nè hinni dönsku verzlun-arstètt, geti framvegis legið nein sèrstakleg skylda til að annast um vöruhyrgðir í landinu, og að innbúarnir verði því sjálfir að sorga fyrir að byrgja sig með nauðsynjavöru af öllu tægi, án þess að geta vænt neinnar sèrlegrar hjálpar frá stjórninni í því efni. Líka getur nefnt þjóðblað vort þess, að landfógetinn hafi uppfest inntak nefnds brèfs hér í höfuðstað Íslands til auglýsingar fyrir innbúum þess.

Með bræfi þessu hefur þá innanríkisráðgjafinn viðurkennt, að híngað til hafi á stjórninni legið sèrstakleg skylda að annast um vöruhyrgðir í landi voru, eins og vèr líka vitum, að sá gamli sátt-máli millum konúngs og Íslendínga, er gjörður var, þá Ísland fyrst

gekk undir konúng, tekur í fyrsta atriði skýrlega fram, að konúngur aunist um, að ár hvert komi hingað 6 skip, hlaðin með allra handa nauðsynlegum gæðum, og var þá tekið skýrlega fram af hendi Íslendinga, að þeir þættust lausir frá heitum sínum við konúng, ef hann ei lèti haldast þenna hinu forna sáttmála. En vegna þess, að á þeirri tíð, er sáttmállinn var gjörður og konúngur vor batt stjórn sína þessari skyldu, voru allar hafnir á Íslandi opnar til höndlunar hverri þjóð, er heimsækja vildu land vort, þá getum vèr ei sèð eður skilið, hvernig það með nokkru móti geti flotið af því, að hafnir Íslands eru nú látnar opnar framandi skipum „sem fyr“, að stjórnin þar fyrir fríst frá þeim skyldum, sem áður hafa á henni legið í þessu tilliti, eður hún í nokkurn máta með lögunum af 15. apríl 1854 hafi getað velt þessari skyldu, „að sorga Íslandi fyrir nauðsynlegum vörubyrðum“, af sèr upp á aðrar þjóðir.

Annars getum vèr ei vænt annars, en að hver góð stjórn, sem ætlast til, að þjóð sín haldi heit sín við konúng sinn, og gjaldi honum hlýðni og virðingu, skyldur og skatta, muni „að auk sèr uppátekinnar sèrstaklegrar skyldu“ láta sèr mjög annt um að sorga fyrir lífsnauðsynjum manna, og að sjá til, að sínir undirsátar færi það hverjir öðrum, er aðrir geta misst, en hina nauðsynjar um, svo að þessi tilhögun geti yfir höfuð aukið velvegnan sinna innanríkisþjóða. En hitt munu fádæmi, að nokkur konúngsstjórn láti birta það þjóð sinni með uppfestu auglýsingarskjali, að hún verði sjálf að sorga sèr fyrir öllum nauðsynjum, án þess að geta vænt neins sèrlegs styrks þar til af hendi stjórnarinnar, og á sú stjórnarauglýsing ekki hvað bezt við hjá oss, hverjum ástand og afstaða lands vors bannar sókn til annara þjóða, og samnánga við þær.

En þar eð vèr eigum góðan og réttvísan konúng, þá óskum og vonum vèr, að hann sýni oss Íslendingum þá mildi, að halda hin fornu konúnglegu heit við oss, og viðurkenni það sèrstaklega skyldu stjórnar sinnar, að sjá fyrir því, að til vor flytjist ár hvert nægilegar byrgðir af nauðsynlegum gæðum.

Eg leyfi mèr því að biðja hið heiðraða þing leyfis, að mega bera upp við hinn hæstvirta *konúngsfulltrúa*, er hèr situr nú, þá fyrirspurn:

1. Hver að sè hinn rètti skilningur brèfs innanríkisráðherrans 29. janúar 1855 og eiginlegur tilgángur þess.
2. Hvort þingið og landsmenn megi ekki treysta því, að *konúngsfulltrúi* einnig að sínu leyti finni nauðsynlegt og sèr skylt, að

rita stjórninni um þetta mál, og leiða henni alvarlega fyrir sjónir þau vandræði, er flotið geta af þessari auglýsingu ráðherrans.

Reykjavík, þann 14. júlí 1855.

J. Sigurðsson“.

J. Sigurðsson: Eg gef nú ei um að leingja ræðurnar um þetta mál; það kemur öllum við, og vona eg því, að allir þingmenn geri að því góðan róm, og óski eptir að fá leyst úr þessari spurningu, því mér finnst þessi birta auglýsing stefna í allt aðra átt, en konungs vors landsföðurlega skylda og umhyggja hefur áður tilstaðið og látið í ljósi, t. a. m. með lagaboði 13. júní 1787, er yfirvöldunum hér á landi lögð upp á sú embættisskylda að vaka yfir, að hér sæu nógar byrgðir af nauðsynjavörum, og láta stjórnina sem bráðast vita, ef þar sæ misbrestur á.

Jón Guðmundsson: Undir eins og eg mæli fyrir samþykki þingsins, þá vil eg taka fram um bréf innanríkisráðherrans 29. jan. þ. á., að það getur ekki annað en verið mjög óvinsælt, og kemur það einkum af því, að í því er ekki allt sem sannast. Þar er sagt, að *allar hafnir sæu opnaðar* útlendum þjóðum með verzlunarlögunum 15. apr. 1854; en þetta er ekki sem réttast; því í 7. gr. laganna er stjórninni áskilinn réttur til að hækka lestagjaldið við hverja þá þjóð, sem ekki láta Dani hafa jafnrætti í tollviðskiptum. En þessa lestagjaldshækkun ákvað ekki stjórnin fyr en 24. marz þ. á., það er, ekki fyr en 7 dögum fyrir þann tíma, sem útlendir kaupmenn hefðu mátt vera komnir hér. Eptir lögunum hefðu þeir átt kost á því afarkostalaust; en það var nú ekki, því það er auðskilið, að á meðan útlendar þjóðir vissu ekkert um, *hver* þessi hækkun yrði, sem áskilin var, þá hafi þær alls ekki viljað eiga það á hættu að fara hingað, meðan svona stóð. Því tek eg það enn fram, að það er ekki sem réttast í bréfi innanríkisráðherrans, að *allar hafnir sæu opnaðar* útlendum mönnum með lögunum 15. apr. 1854.

P. Pétursson: Eg vil spyrja, hvort uppástúngumaðurinn hafi eptirrit af bréfi stjórnarherrans? Eg hef ekki sæð það, heldur einungis ágríp af því; en það er ekki nóg.

J. Sigurðsson: Eg treysti því, að landfógetinn hafi gert rétt ágríp af því, þegar hann lét auglýsa það; það er og í tíðindum um stjórnarmálefni Íslands, sem bókmenntafélagið hefur gefið út, og konungur vor er verndari að, og mun það þar rétt, og hef eg þau hér við höndina.

P. Pétursson: Eg held, að þinginu sæ eins gott að vera án

míns atkvæðis í þessu máli, eins og að biðja eptir því, að eg fái tækifæri til að kynna mér það, því menn eru, ef til vill, ekki strax búnir að komast niður í meiningu slíkra bréfa, og annars gefa menn atkvæði út í bláinn.

P. Jónassen: Það er eptir minni skoðun hvorki heimild til, nè næg ástæða, að bera upp við *konungsfulltrúann* þá spurningu til úrlausnar, sem hinn virðulegi þingmaður Mýrasýslu hefur í hyggju að bera upp við hann út af bréfinu frá innanríkisráðgjafanum frá 29. jan. næstl. Hinn heiðraði þingmaður getur nefnilega svarað upp á þessa spurningu sjálfur og hjálparlaust. Ráðherrabréfið geingur nefnilega út frá þeirri skoðun á verzluninni hér, að með því hún er orðin algjörlega frjáls, muni hér líklega verða stopulli aðflutningar en áður, og, ef til vill, vöruskortur á nauðsynjavörum á veturna (og það er sama skoðunin, sem ávallt hefur vakað fyrir þeim, sem hefur þótt það áhorfsmál að losa hér öldúngis um föstu verzlunina), og vill því ráðherrann, að almenningur sè hvattur til þess, að hann gjaldi varhuga við, og byrgi sig upp, sem bezt hann geti, á sumrin af nauðsynjavörum, og það því heldur, sem stjórnin eptirleidis, og eins og nú sè komið, ekki geti haft þær skyldur nè heldur þau afskipti og eptirlit með vörubyrgðunum hér uppi, eða hlaupið undir bagga, þegar í nauðirnar rekur, eins og hún hafi haft og fundið sèr skylt að hafa, meðan Danir einir sátu að verzluninni. Liggur nú ekki þetta beinlínis í eðli málsins, er þetta ekki náttúrleg afleiðing af því, að verzlunin er orðin algjörlega frjáls, að stjórnin ekki getur haft leingur neina *sèrstaklega* skyldu í því umrædda til-liti, hvað Ísland áhrærir, þegar þetta land nú stendur jafnt að og hinir aðrir partar ríkisins? Þær almennu skyldur hefur stjórnin eins eptir og áður við landið, eins og við ríkið yfir höfuð, en ekki leingur þær sèrstaklegu, af því kríngumstæðurnar eru breyttar frá því, sem áður var, og þarf þá að vera að spyrja um það, sem hver maður með heilbrigðri skynsemi getur sagt sèr, er þetta til annars en að eyða tíma þingsins frá öðru þarfara? Þetta vil eg biðja hið heiðraða þing að athuga; fyrir mitt leyti mótmæli eg því, að leingra sè farið fram í þetta mál, því eg álfít það öldúngis tilgángslaust, og enda held eg, að þingið, þar sem það ekki er nema ráðgefandi og hefur ekki löggjafarvald, hafi ekki heimild til að bera þetta spursmál upp við *konungsfulltrúa*, og held ekki, að hann finni sèr skylt að svara því.

J. Sigurðsson: Nú, mér er spurn, hvenær hefur þessi mótbára

verið borin fram, eða hverjir hafa borið hana fram? voru það ekki þeir, sem voru að berjast á móti verzlunarfrelsinu, eða hefur konungur vor borið hana fram? Nei, alls ekki, og því lagði eg fyrirspurn þessa fram, að eg vona eptir skemmtilegari úthýðingu af *konungsfulltrúa*, heldur en orð auglýsingarinnar útvísa, því eg treysti því, að hún sè ekki sprottin upp frá konungsins brjósti; því ekki sást nein þess slags ákvörðun í verzlunarlögunum 15. apr. 1854, sem ekki var von, því þá hefði mátt álíta þau sem hefndargjöf, og að oss væri selt vort náttúrlega frelsi með afarkostum. Þessi auglýsing er frá ráðgjafanum, en ekki konungi. Auglýsingin er gefin út í vetur á þorra, en kemur hær fyrst 13. júní, það er dáfallegur tími fyrir okkur skipalausa og ráðalausa til þess, að fara að gera akkorð við alla kaupmenn út um allan heim og útvega vörur hjá öðrum þjóðum. Eg held, að skeð hefði getað, að við hefðum haft lítið að eta í ár, ef einginn vara hefði komið nema sú, sem við hefðum getað útvegað, og stjórnin ekkert viljað úr ráða eður hjálpa, eins og hún hefur góð orð um í þessari auglýsingu, og má það reiknast af hendingu, en ekki af forsjá stjórnarinnar, að þessi siglín hefur komið, sem komin er

P. Sveinbjörnsson: Eg held þetta mál spilli tíma þingsins; hær eru nú orðnar 19 nefndir, og af þeim er ekki ein einasta búin að öllu að afjúka máli sínu; en nú er kominn 16. júlí, og samt er verið að jagast um aðra eins hluti og þetta; eg tala ekki um, hvaða svar *konungsfulltrúi* mundi veita, það er á hans valdi; en þó menn sèu nú að klagja yfir þessu, hvernig á þá stjórnin að gæta vörubyrðða hær; hvernig á hinn danski konungur að skipa útlendum mönnum, sem hans vald nær ei yfir, og þó gæti svo farið, að það yrðu mest útlendir, sem hær verzlugu? Eg vil því láta í ljósi þá meiníngu mína um þetta mál, að eg gef *þvert nei* fyrir slíkri *interpellation*.

M. Andrèsson: Nú eru umræðurnar orðnar um annað, en vera átti; maðurinn beiddi þingið að leyfa sèr að gera fyrirspurnina, en nú er verið að tala um verzlun og vörubyrðir. Eg mun þó ekki gefa atkvæði í máli þessu, því eg finn ekkert um það í alþingistilskipuninni.

Jón Guðmundsson: Hær er þingið einungis beðið um leyfi til að mega leggja fyrirspurn fyrir *konungsfulltrúa*, og það undrar mig, að vitrir menn skuli gleyma þessu, sem nú er einungis umtalsefni, en vera farnir að svara fyrir *konungsfulltrúa*, og segja það, sem

hann á að segja; *konúngsfulltrúi* ræður sínum svörum sjálfur, og hann einn hefur rétt til að svara, þegar þar að kemur.

G. Brandsson: Þingið getur ekki úrskurðað nema eftir alþingis-tilskipuninni, og væri æskilegt, að hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* vildi láta í ljósi álit sitt um það, hversu langt þingsins réttur nær í þessu efni.

Forseti: Þetta mál kemur nú fyrir í fyrsta sinn hér á þingi; tilskipunin segir ekkert um það. Áður hafa fyrirspurnir verið gerðar beinlínis til *konúngsfulltrúa*, en nú verður þingið að skera úr, hvort slík fyrirspurn megi fara fram eða ei.

J. Sigurðsson: Má eg tala fáein orð? Eg áleit það þýðingarmeira, ef allt þingið leyfði mér að bera þetta fram fyrir *konúngsfulltrúann*, heldur en eg, ein persóna, hefði farið til þess, því ef þingið leyfir fyrirspurnina, þá samþykkir það, að fyrirspurnin sé þarfleg og leyfileg, og er þá sama, sem það leggi fram fyrirspurnina.

Eftir að *P. Pétursson* hafði látið í ljósi efa um það, hvort þingið mundi hafa heimild til þess að gefa slíkt leyfi eður ei, lét *forseti* greiða atkvæði með nafnakalli, um það, hvort þingið mætti álitast að hafa heimild til að leyfa slíkar fyrirspurnir yfir höfuð; úrslit atkvæðagreiðslunnar varð þannig:

Já:	Nei:	Atkvæðislaust:
<i>V. Finsen.</i>	<i>P. Sveinbjörnsson.</i>	<i>G. Einarsson.</i>
<i>Jón Guðmundsson.</i>	<i>H. G. Thordersen.</i>	<i>E. Ó. Kúld.</i>
<i>P. Sigurðsson.</i>	<i>P. Jónassen.</i>	<i>M. Andrèsson.</i>
<i>H. K. Friðriksson.</i>	<i>P. Guðmundsson.</i>	<i>G. Brandsson.</i>
<i>J. Sigurðsson.</i>	<i>P. Pétursson.</i>	<i>Ó. Sívertsen.</i>
<i>St. Jónsson.</i>		<i>J. Samsonsson.</i>
<i>J. Kristjánsson.</i>		<i>J. Pétursson.</i>
		<i>Jón Jónsson.</i>
		<i>J. Hávarðsson.</i>

7.

5.

9.

Forseti: Þá eru fleiri fyrir því, að þingið megi leyfa að bera upp fyrirspurnir fyrir *konúngsfulltrúa*.

Því næst leitaði *forseti* atkvæða um, hvort bera mætti upp þá fyrirspurn, sem hér ræðir um, og var það samþykkt með 12 atkvæðum gegn 8 (*P. Pétursson* gaf ekki atkvæði).

Forseti: Nú er dagskráin rædd í dag; verður þá á morgun tekið til ályktarumræðu kosningarlagamálið og um bólfestu Gyðinga

hèr; en til undirbúningsunræðu, „um bústað sýslumanns í Skaptafellssýslu“ og fyrirspurn alþingismanns Mýrasýslu.

Síðan sleit *forseti* fundi, og ákvað fund kl. 11 næsta dag.

Fundi slitið.

17. júlí — ellefti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Þá kemur til ályktunarunræðu og atkvæðagreiðslu konúnglegt frumvarp til tilskipunar um breyting viðvíkjandi kosningunum til alþingis.

Í máli þessu voru fram komin þessi breytingar- og viðauka-atkvæði.

1. *H. Kr. Friðriksonar*:

1. grein, *a*, orðist þannig: „allir bændur, sem hafa grasnyt og gjalda nokkuð til allra stétta“.

b. orðist þannig: „allir prestar og konúnglegir embættismenn“.

d, orðist þannig: „kaupstaðaborgarar, og þeir, sem eiga steinhús eða timburhús, er sè sannað 500 rdd. virði“.

viðbættist *e*, þannig orðað: „þurrabúðarmenn, er gjalda til sveitar að minnsta kosti 4 rdd. það árið, er kosning fer fram“.

2. *J. Péturssonar*:

Við 1. gr.

a. í stað orðanna: „allir bændur — ríkissjóðsins“, komi: allir „bændur og þurrabúðarmenn, er þegnskyldu eiga að lúka eptir hinum almennu reglum, er um þegnskyldugjaldið hljóða; þó einhverjir sökum sèrstaklegra lagaboða sèu undanskildir þegnskyldugjaldinu, missa þeir ekki kosningarrètt sinn fyrir það“.

c. í stað orðanna: „þeir, sem tekið — í Reykjavík“, komi: „allir þeir, er tekið hafa eitthvert það lærdómspróf, er gefi þeim rètt til að sækja um konúnglegt embætti á Íslandi“.

d. orðin: „og þurrabúðarmenn — sveitarstyrk“, falli burt, en aptur komi: „og þeir, sem eiga múr- eða timburhús, sem eru 1000 rd. virði, á verzlunarstöðum landsins“.

Við 9. gr.

Aptan við þessa grein bættist: „ef oss, til að ná voru landsföðurlega augnamiði með þessu lagaboði, síðar kann að virðast, að

einhverrar breytingar á því viðþurfi, viljum vèr þó fyrst útvega alþingisins álit, áður en vèr í því tilliti gjörum nokkra endilega ályktun“.

3. *J. Sigurðssonar*:

Áð endinn á fyrstu greininni, nl.: „og hefur einnig, þegar kjósa skal, verið heimilisfastur í kjördæminu í eitt ár“, falli í burt, en komi aptur í staðinn þannig orðaður:

„og er, þegar kjósa skal, heimilsfastur í kjördæminu“.

4. *M. Andrèssonar*:

6. grein frumvarpsins orðist þannig:

„Í hverju kjördæmi skal sérhver sá, er til kosninga geingur, nefna þann fyrst með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og þegar þeirri kosningu er af öllum lokið, skal kjörstjórnin telja saman atkvæðin og kjörstjóri birta kjósendum, hver aðalþingmaður sè orðinn; að því búnu skal kjósa varaþingmanninn með sama hætti“.

5. *J. Hávarðssonar*.

Ný grein milli § 7 og 8:

„Hvenær sem, hvort heldur alþingismaður eður varaþingmaður, sem hefur geingizt undir kosningar, deyr, algjörlega forfallast, missir þingsetu, eður segir henni af sèr, þá skulu tafarlaust nýjar kosningar framfara til að kjósa þingmann í stað hans“.

6. *P. Péturssonar*:

Viðaukaatkvæði við 7. grein frumvarpsins:

1. „Þegar sá, sem kosinn er til aðalþingmanns eða varaþingmanns, er viðstaddur á kjörfundinum og skorast þar undan kosningunni, skal þegar kjósa á ný, og verður sá varaþingmaður, sem þannig er kosinn.
2. Kjósendur mega ekki fara af kjörfundiðum, fyr en kjörstjórnin slítur honum“.

Forseti: Atkvæðaskráin, er eg hef látið prenta, til þess þingmenn því betur geti kynnt sèr hana, hljóðar svo:

Atkvæðaskrá
í
kosningarlagamálinu.

§ 1.

1. *H. Kr. Friðriksson* — breytingaratkvæði við a, að í stað orðanna: „til ríkissjóðsins“, komi: „til allra stétta“.

2. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði í stað orðanna: „allir bændur — ríkissjóðsins“, komi: „allir bændur og þurrabúðarmenn, er þegnskyldu eiga að líka eptir hinum almennu reglum, er um þegnskyldugjaldið hljóða; þó einhverjir sökum sérstaklegra lagaboða sæu undanskildir þegnskyldugjaldinu, missa þeir ekki kosningarrétt sinn fyrir það“.
3. *H. Kr. Friðriksson* — breytingaratkvæði við *b*, að í stað staflíðs *b* komi: „allir prestar og konúnglegir embættismenn“.
4. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði við *c*, að í stað orðanna: „þeir, sem tekið — í Reykjavík“, komi: „allir þeir, er tekið hafa eitthvert það lærdómspróf, er gefi þeim rétt til að sækja um konúnglegt embætti á Íslandi“.
5. *Nefndin* — breytingaratkvæði við *d*, að eptir orðið „kaupstaðarborgarar“ bætist við: „þeir, sem eiga múr- eða timbur-(fbúðar)hús í verzlunarstöðum landsins og handiðnamenn sama staðar, þó eigi sæu þeir borgarar“.
6. *J. Pétursson* — breytingaratkvæði, að orðin: „og þurrabúðarmenn — sveitarstýrk“, falli burt, en komi aptur: „og þeir, sem eiga múr- eða timbur-hús, sem eru 1000 rd. virði, á verzlunarstöðum landsins“.
7. *H. Kr. Friðriksson* — breytingaratkvæði við *d*, að staflíðurinnu orðist þannig: „kaupstaðaborgarar og þeir, sem eiga steinhús eða timburhús, er sæ sannað 500 rd. virði“.
8. *Nefndin* — að hær komi nýr staflíður *e*, sem þannig orðist:
„þurrabúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda til sveitar- eða bæjar-þarfa 6 rd. árlega“.
9. *H. K. Friðriksson* — viðaukaatkvæði, að nýr staflíður *e*, komi, þannig orðaður:
„þurrabúðarmenn, er gjalda til sveitar að minnsta kosti 4 rd. það árið, sem kosning fer fram“.
10. *J. Sigurðsson* — breytingaratkvæði, að endinn á fyrstu greininni, nl.: „og hefur einnig, þegar kjósa skal, verið heimilisfastur í kjördæminu í 1 ár“, falli burt, en komi aptur í staðinn þannig orðaður: „og er, þegar kjósa skal, heimilisfastur í kjördæminu“.
11. *Nefndin* — viðaukaatkvæði, við enda 1. gr. bætist: „og þar að auki hvorki þiggur af sveit, nè stendur í skuld fyrir þegiun sveitarstýrk“.
12. — 1. gr. óbreytt eða með breytingum.

§ 4.

1. *Nefndin* — breytingaratkvæði, að eptir orðin í byrjun greinarinnar: „Þessar eru samdar“, orðist þannig: „skal kjörstjóri með þeim 2 mönnum, er hann samkvæmt tilskipun af 8. marz 1843, § 16 kveður sèr til aðstoðar í kjörstjórninni, rannsaka þær“, o. s. frv.
2. — 4. gr. óbreytt eða með breytingum.

§ 6.

1. *Nefndin* — breytingaratkvæði, að greinin orðist þannig: „Í hverju kjördæmi skal sèrhver sá, sem til kosningar geingur, nefna þann fyrst með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og þegar þeirri kosningu er af öllum lokið, þá eins þann, er hann kýs til varaðingmanns.
2. *M. Andrèsson* — viðaukaatkvæði (samþykkt af nefndinni): — 6. gr. frumvarpsins orðist þannig: „Í hverju kjördæmi skal sèrhver sá, er til kosninga geingur, nefna þann fyrst með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og þegar þeirri kosningu er af öllum lokið, skal kjörstjórnin telja saman atkvæðin, og kjörstjóri birta kjósendum, hver aðalþingmaður sè orðinn; að því búnu skal kjósa varaðingmanninn með sama hætti“.
3. — 6. grein óbreytt eða með breytingum.

§ 7.

1. *Nefndin* — breytingaratkvæði, að greinin byrji með þessum orðum: „Einginn er rætt kjörinn aðalþingmaður eða varaðingmaður nema“, o. s. frv.
2. *P. Pétursson* — viðaukaatkvæði: við enda greinarinnar bætist:

Tekið apt- ur af upp- ástúngu- manni.	{	„1. þegar sá, sem kosinn er til aðalþingmanns eða varaðingmanns, er viðstaddur á kjörfundinum og skorast þar undan kosningunni, skal þegar kjósa á ný, og verður sá varaðingmaður, sem þannig er kosinn. — 2. kjósendur mega ekki fara af kjörfundinum, fyr en kjörstjóri slítur honum“.
--	---	--
3. — 7. grein óbreytt eða með breytingum.
4. *J. Hávarðsson* — viðaukaatkvæði, að milli 7. og 8. gr. setjist ný grein þannig orðuð: „Hvenær sem, hvort heldur alþingismaður eða varaðingmaður, sem hefur geingizt undir kosningar, deyr, algjörlega forfallast, missir þingsetu, eða segir henni af sèr, þá skulu tafarlaust nýjar kosningar framfara til að kjósa þingmannu í stað hans“.

4. — 7. grein óbreytt eða með áorðnum breytingum.

§ 9.

J. Pétursson — viðaukaatkvæði: við enda greinarinnar bætist: „ef oss, til að ná voru landsföðurlega augnamiði með þessu lagaboði, síðar kann að virðast, að einhverrar breytingar á því viðþurfi, viljum vèr þó fyrst útvega alþingisins álit, áður en vèr í því tilliti gjörum nokkra endilega ályktun“.

Frumvarpið óbreytt eða með áorðnum breytingum.

Þar næst afhenti *forseti* framsögumanni nefndarinnar, þíngmanninum úr Snæfellsnessýslu, nefndarálit. Þ.

Framsögumaður: Eins og þíngmönnum er kunnugt eru í máli þessu framkomin nokkur breytingar- og viðauka-atkvæði.

Jón Guðmundsson: Áður leingra fara umræðurnar, vildi eg mega spyrja, hvort ekki muni betra að ræða þetta frumvarp í greinum, eins og einstöku sinnum fyr á þíngi hefur verið gert. Ætla eg þetta muni verða affarabetra, þar málið er yfirgrípsmikið og merkilegt, en ræður manna ellegar kynnu að fara á við og dreif.

Forseti: Greinirnar í frumvarpinu eru reyndar ekki margar, en mörg breytingar- og viðauka-atkvæði. Þó eg ekkert hafi móti því að ræða frumvarpið í greinum, held eg betra, að frumvarpinu sè skipt í tvo flokka, og væri þá haganlegast að ræða fyrst 1. greinina, og svo hinar greinarnar í flokki sèr.

Framsögumaður: Eg fyrir mitt leyti hef ekkert móti því, að frumvarpið sè rætt í flokkum, það því heldur, sem oss má vera minnisstætt, hve lángr umræður þíngmanna urðu í gær í byggíngarmáli Akureyrar. Eg skal láta mèr það að kenningu verða og hvorki gylla eða sverta þessi breytingar- og viðauka-atkvæði með laungum formála, heldur bíða þess, að feður þeirra hafi mælt með þeim, og nú einúngis geta þess, að nefndin ei hefur fundið ástæðu til að fallast á nokkurt eitt af öllum breytingar- og viðauka-atkvæðum, er fram eru komin við 1. gr.

J. Sigurðsson: Eg hefði getað felld mig við breytingaratkvæði þíngmannsins úr Strandasýslu 1. gr. 2. atkv., ef ekki hefðu „þurra-búðarmenn“ verið nefndir þar samsíðis bændum, þar þetta má virðast allt eins og þurrabúðarmenn eigi að fá kosningarrétt, ef þeir gjalda lögmannstoll og gjastoll, og getur það verið allt svo sem 3 fiskar, og verður þetta sjálfu sèr ósamkvæmt við það, er síðar kemur um þurrabúðarmenn. Viðvíkjandi breytingaratkvæði mínu skal eg einúngis geta þess, af því eg hef talað við undirbúningsumræðuna,

að mér finnst það vera ósanngjarnt að heimta, að menn skuli hafa verið heilt ár heimilisfastir í kjördæminu, og fremur hart aðgaungu að hrinda góðum og kunnugum mönnum frá kosningunum, og láta þá hvergi geta komizt að. Því eg veit ekki fyrir víst, hvort þeir eiga þá kosningarrétt í því kjördæmi, sem þeir höfðu búið í áður.

G. Brandsson: Mér virðist það fremur kynlegt, hversu rúman kosningarrétt að nefndin hefur viljað gefa handiðnamönnum, því, eptir sem mér skilst, þurfa þeir ekki annað til að ná honum, en að vera handiðnamenn, og er þeim með þessu gjört hægra fyrir en nokkrum öðrum, þar sem bæði bændur og kaupmenn eru þó bundnir við nokkurt gjald og aðrir við embætti eða þá hæfilegleika og menntun, sem útheimtist til að vera embættismaður. Mér skilst, að handiðnamennirnir standi þó nokkuð ójafnt að við þessa, enda þó þeir hafi getað útvegað vitnisburð einhvers um, að þeir væru fullnuma í að bæta stígvæl eða girða tunnu, eða eitthvað þess háttar. Þar að auki veit eg ekki, hvort það er sem reglulegast, að hinir svo nefndu sveinar gefi öðrum sveinsbréf, eða úrskurði þá hæfa til að geta feingið þau, því hær ætla eg eingan, er meistari geti heitið í nokkurri iðn; mér finnst hitt því vera nokkuð líkt því, ef stúdentar skrifuðu út aðra stúdenta. Og þó þessir iðnaðarmenn gætu nú álitizt fullnuma, þá sè eg ekki, að þeir einungis þess vegna geti orðið hæfari til að fá kosningarrétt, en hver annar. Ef þeim þá þykir svo mikið varið í rétt þenna, að þeir vilji ekki af honum missa, þá er þeim innanhandar að kaupa sér borgarabréf til að geta náð í hann; það kostar ekki mikið.

Hvað viðvíkur fyrsta breytingaratkvæðinu við grein þessa, þá læt eg þingið vita, að eg fellst á það, enda er það samkvæmt því, sem hær var samþykkt 1853, og skil eg ekki, hvað nefndinni hefur geingið til að breyta því núna.

Viðvíkjandi þurrabúðarmönnum þá vil eg standa við það, sem eg hef sagt, og nefndin hefur stúngið upp á, og það því heldur, sem eg veit með vissu, að hær í næsta hrepp (Álptaneshrepp) eru það fleiri en færri af tómthúsmönnum, sem gjalda 6 dali til sveitar og þar yfir, svo eg þess vegna held, að nógu margir komist að úr þeim flokki. Mér finnst enda kosningarrétturinn nú þegar svo rúmur, að ei sè þörf á, að hann verði rýnikaður meira að sinni.

J. Pétursson: Eg ætla að leyfa mér að mæla fram með breytingaratkvæðum mínum. Hið fyrsta breytingaratkvæði mitt nr. 2 við 1. gr. geingur út á, að þurrabúðarmenn sèu samsíða bændum í sveit,

þegar þeir gjalda þegnskyldu. Mèr finnst rættara að binda kosningarréttinn til þegnskyldu, þ. e. það sem borgað er til konúngs, það er að segja, í landsins alls eður í almennar þarfir, en að binda hann eingaungu til sveitargjalds. Það er eðlilegt, þó sá, sem geldur mikið til sveitar, og því er gagnlegur fyrir sveitarfélög sitt, fái rétt til að hafa afskipti af stjórn sveitarmálefna þar, en upphæð þessa gjalds, er opt fer eptir sveitarþýngslum, sýnist ekki geta gefið honum rétt til afskipta af málefnum, er varða allt landið; þar á móti virðist það eðlilegt, þó sá fái slíkan rétt, er geldur eitthvað til almennra þarfa. Breytingaratkvæði mitt hefur og þann kost, að það gefur hreppstjórum, gömlum stúdentum frá latínuskólanum og uppgjafaembættismönnum rétt á að kjósa, í stað þess að frumvarpið ekki vill hleypa þeim að. Eg fyrir mitt leyti ber svo mikið traust til hreppstjóra, stúdenta, og uppgjafaembættismanna, að mèr finnst rættast að leyfa þeim kosningar til alþingis. Þegnskyldugjöldin eru grundvöllur í almennum lagaboðum eður ákvörðunum, en undanþágur hreppstjóra og fyr tæðra manna frá þegnskyldugjöldunum í sérstökum lagaboðum.

Þar næst verð eg að fara fáeinum orðum um breytingaratkvæði nr. 4 við 1. gr. Er það þess vegna fram komið, að í frumvarpinu er einúngis þeirra getið, er tekið hafa lærdómspróf við háskólann eða embættispróf við prestaskólann; eigi nú þetta að gilda um þá — og orðin lúta að því — sem að eins tekið hafa hið svo kallaða „*examen artium*“ eða fyrri partinn af öðru examine við háskólann — því á þá að útiloka þá, sem útskrifast nú frá latínuskólanum hère á landi, og sem í öllu öðru tilliti eru settir jafnhliða hinum? Eptir breytingaratkvæði mínu er kosningarrétturinn bundinn við þau lærdómspróf, er gefa rétt til að sækja um konúngleg embætti, og þetta held eg frumvarpið í rauninni hafi viljað gjöra; en eptir orðunum í frumvarpinu yrðu þó útilokaðir frá kosningarrétti þeir, er kunna að taka lærdómspróf við lagaskóla, lækna-skóla, o. s. frv., hère á landi, ef skólar þessir með tímanum kynnu að komast á, sem þó allt eins vel ættu að eiga kosningarrétt, sem þeir, er útskrifast frá prestaskólanum, þá þyrfti ekki nýtt lagaboð, til þess þeir gæti feingið kosningarrétt, ef breytingaratkvæði mitt væri tekið, er annars þó þyrfti.

Hvað breytingaratkvæði mínu nr. 6 við 1. gr. viðvíkur, þá hefur nefndin breytt nokkuð í nefndaráli sínu, svo hún hefur nú sett breytingaratkvæði sitt þannig: „Þeir, sem eiga múr- eða timbur-

vandkvæði. Eg man til að mynda eptir, að hær kom í fyrra skip, sem talið var þá 40 lestir á stærð, en sama skipið kom í vor og var þá orðið 14 lestum stærra, þótt ekkert hefði verið við það gjört á millibílinu; og af þessu eina dæmi má ráða, að það er hæpið, að taka þess konar ábyrgð upp á sig, sem hær er stúngið upp á.

H. K. Friðriksson: Þetta skýrteini er ei heinitað í tilskip. 11. sept. 1816, og það, sem þar er talað um vitnisburð, er ei sem hinn heiðraði 3. konúngkjörni þingmaður sagði, því þar er alls ekki getið vitnisburðar frá útgjörðarmanni skipsins. Ákvörðun lagaboðsins, eins og hún nú er, hefur einga þýðingu, en ef skip, þegar þetta skýrteini brestur, verða að leita ábyrgðarmanns, hefur það fyrst hær á landi nokkra þýðingu, og líka er það óréttvíst að reka burt það skip, sem getur feingið ábyrgðarmann, en skipstjóri verður sjálfur að sjá fyrir ábyrgðarmanninum, og geti hann eigi feingið hann, þá er sjálfsagt, að vísa skipinu burtu.

P. Jónassen: Eg hef ekki tilskip. frá 1816 við höndina, og get því ekki hrundið því, sem uppástúngumaður nú sagði, en eg þykist þó vera viss í því, að eg hef rétt fyrir mér í þessu atriði. Það er varla að gjöra ráð fyrir því, að skipi, sem vantaði það umrædda skýrteini yrði vísað frá, því stjórnin fer ávallt í slíkum efnunum mildasta veg, og tilfellið kemur án efa mjög sjaldan fyrir, úr því verzlunarlögin eru orðin kunn og algjörlega er farið að lifa eptir þeim. Skipin, sem komu hærna í vor án þeirra umræddu skýrteina, voru öll frá innlendum kaupmönnum, sem voru væntanlegir út hingað, og sumir rétt ókomnir. Það var miðlað málum, eptir því sem kríngumstæður og sanngirni þóttu ráða til; og eg er sannfærður um, að stjórnin ekki muni fara að því. Að öðru leyti þykir mér ekki verða fundið að því, þó þeir, sem ekki vilja eða hærða um að fara eptir lögunum, reki sig á það eins í þessu, sem í öðru tilliti.

J. Pétursson: Mér sýnist, svo sem hinn heiðraði konúngkjörni þingmaður játaði, að gallar kynnu að vera á lagaboðinu, og er því ástæða til að kjósa nefnd í málinu. Ef útgjörðarmaður sjálfur er með skipinn, og segir til stærðar þess, er það fremur undarlegt, að hann þurfi staðfesting af dönskum verzlunarfulltrúa, upp á þessa sögu sína, sem prófa mætti hær eins vel, hvort hún væri sönn. Sama er og, ef að hingað kemur skip, sem á heima í Reykjavík eða er alkunnugt hær, og sem allir vita, hvað stórt er; eptir lagaboðinu

ætti samt að reka skipið burt, þar það ei hefur feingið staðfest skýrteini á burtfararstaðnum um stærð sína.

P. Jónassen: Eg hef hvergi talað um galla á lagaboði því, sem hær ræðir um að breyta. Eg sagði einungis, að stjórnin mundi ekki fallast á það, að þetta atriði í 4. greininni, sem hær er umtals-efni, væri svo óverulegt og litluvarðandi, eins og uppástúngumanni þykir það vera, og því mundi hún láta það standa, þó beðið yrði um að breyta því.

H. Kr. Friðriksson: Eg veit ekki, hvað hinn konúngkjörni þíngmaður kallar opt eða sjaldan; eg kalla það opt, þegar það er 4 sinnum á 2 mánuðum. Ráðgjafinn hefur í bræfi 12. maí 1855, sem eg hef í höndunum, sagt, að sjálfsagt sè að vísa skipi burt, ef það ei hefur vitnisburð, og er hær þá einginn annar miðlunarvegur. Það er ósanngjarnt að vísa skipum burt; það þarf ei að koma af óhlýðni, að þeir brjóta lögin, en fremur af því, að þeir ei geta kynnt sèr þau, og hver getur ætlazt til, að menn út um allan heim muni lesa lög þessi? Látum við ábyrgðina vera mikla, en hún er það áreiðanlegasta, og fái skipið ekki ábyrgð, þá verður það að fara aptur. Nefnd sú, sem sett var á ríkisdeginum til að íhuga þetta mál, er *Frölund* bar upp lagafrumvarp það, er *Bang* hafði lagt fyrir árinu áður, stakk upp á að sleppa þessari ákvarðan og vildi fela það umboðsvaldinu að ákveða, hvernig sanna skyldi stærð skipsins, o. s. frv. Á sömu leið var nefnd sú, er *Ørsted* ráðgjafi konúngs setti til þess að skoða verzlunarmálið, í vafa um, hvort leiðarbræfunum skyldi halda, og var fremur á því, að þeim ætti að sleppa.

V. Finsen: Hinn 3. konúngkjörni þíngmaður hafði á réttu máli að standa, er haun segir, að ákvörðun þessi í verzlunarlöggunum nýju er tekin úr tilskipaninni frá 11. sept. 1816, því þar er heimtað bónarbréf um leiðarbræfið, og að í bónarbræfi sè sagt frá stærð skipsins m. fl., en að á passann sè þar næst skrifað vottorð verzlunarfulltrúans um, að stærðin sè rétt sögð, svo hær er öldúngis sama sönnunin og í nýju verzlunarlöggunum, nefnilega skýrsla útgjörðarmannsins og vottorð verzlunarfulltrúans. Ákvörðun þessa hefur innanríkisráðgjafinn tekið eptir tilskipun 11. sept. 1816, eptir því til-efni, sem uppástúnga alþíngis gaf til þess; því í henni vantaði alla ákvörðun um, hvernig sanna ætti stærð skipsins, o. s. frv. Eg held það sè nú eingin ástæða til að halda, að stjórninni eða ríkisþínginu hafi þótt einmitt þetta atriði svo mjög verulegt, eptir umræðum þeim, sem hær um hafa orðið á ríkisdeginum, og eins eptir

því, sem fram hefur komið frá stjórninni. Þetta álykta eg líka af því, að þessi skýrsla útgjörðarmannsins er nú í verzlunarlögum Færeyinga ekki heintuð, heldur er álitid nægilegt, að skip hafi mælingarbréf sitt með, en að öðrum kosti verði þau mæld. Það, sem einkum ætti að hvetja þingið til að setja nefnd í málinu, er, að skýrteini það, sem lögin heimta, er óvenjulegt annarstaðar, og er því hætt við, að mönnum lærist ekki svo lættilega, að hafa það ætíð í réttu lagi, og á hinn bóginn, að þó tekist hafi þeim skipum, sem hingað til hafa komið án þess, að fá passa samt, þá er þó ætíð óvíst, hvernig um önnur skip muni fara, sem koma eins, einkum útlend og óþekkt skip, og það er þó illt, ef þeim yrði vísað burt af þessari orsök. Eg vil af ástæðum þessum mæla fyrir nefnd í málinu.

Forseti: Þar meiningum manna hér á þingi er skipt, vil eg biðja þingið að ganga til atkvæða, hvort nefnd skuli kjósa eður ei.

Nefnd var samþykkt með 17 atkvæðum.

Forseti: Þá er eptir að ákveða, hve margir skuli sitja í þessari nefnd.

H. Kr. Friðriksson: Eg ætla, að 3 manna nefnd muni vera nægileg.

Forseti: Þar einginn af þingmönnum mótmælir 3 manna nefnd, vil eg biðja þingið að kjósa menn þessa.

Þessir voru kosnir:

H. Kr. Friðriksson með 17 atkvæðum,

V. Finsen — 16 — —

J. Pétursson — 14 — —

Bænarsskráin var afhent formanni nefndarinnar, *H. Kr. Friðrikssyni*.

Þá bar *forseti* upp fyrir þingið bænarsskrá þingmannsins frá Dalasýslu, um betri læknaskipun á landi hér; var bænarsskráin þá afhent þingmanninum.

G. Einarsson: Eg hef nú þegar borið upp mál þetta á þinginu, en þó það þætti þá ekki takandi til greina vegna formgalla, heyrði eg þá á ræðum þeim, er urðu um málið, að flestum mundi annt um það; því vil eg ekki nú fjölyrða um nauðsyn þess, heldur fela þinginu það á hendur, og óska, að nefnd verði kosin í því.

G. Brandsson: Mér er nokkuð óljóst niðurlag bænarsskráarinnar; hún fer fram á hið sama, sem um var beðið á alþingi 1847, en þær bænir voru allar heyrðar, nema einungis eitt atriði, nefnilega að stjórnin lèti semja nýja reglugjörð um spítalahlutina. Annað mál er

það, hversu því hefur orðið framgeingt um kennslu aðstoðarlækna, eins og til var ætlazt; því eg ætla þá mjög fáa, sem hennar hafa síðan notið, hverjum sem það svo er að kenna; þó að meira hafi verið tekið fram í nefndaráli meira hlutans 1847, svo sem að hær yrði stofnaður læknaskóli og fleira, sem þingið ekki féllst á við atkvæðagreiðsluna, þá kemur það ekki hær við. Eg vildi því biðja hinn háttvirta uppástúngumann að skýra nokkru nákvæmar frá þeirri aðalmeiðingu, sem hann vill láta liggja í tæðri uppástúngu.

G. Einarsson: Mær finnst þingmaðurinn fara of langt inn í efnið; hær er einúngis verið að tala um, hvort uppástúnguna skuli taka til greina eður ekki, en öldúngis ekki hlýðir það til að binda hendurnar á þeirri nefnd, sem kann ske verður kosin til að ihuga hana; það er því einúngis umtals-efnið nú, hvort málið muni vera svo mikilvægt, að þinginu þyki vert að taka það fyrir.

St. Jónsson: Það er frekar og skýrar tekið fram í þessari bænaraskrá, hvað um er beðið, heldur en þingmaður Gullbríngusýslu gat um; það er nefnilega tekið glöggt fram, að fjölga læknum hær á landi, þar sem mest sè þörf á, svo það getur ekki felld uppástúnguna.

P. Pétursson: Eg held þetta geti heldur ekki verið á móti bænaraskránni. Árið 1847 bað alþíng um, að safna mætti í spítalasjóðina, til þess að bæta mætti með því læknaskipun á landi hær, og má því álíta þessa bænaraskrá svo sem framhald af þeirri uppástúngu alþíngis. Þar sem eg áður mælti á móti, að sett væri nefnd í þessu máli, þá kom það til af því, að eg efaðist um, hvort þingið mundi hafa tíma til þess að takast á hendur þetta mál, þar sem þingið þá hafði svo mikið fyrir hendi, og eg var hræddur um, að nefndin mundi gera stórkostlegar breytíngar áhrærandi læknaskipun og spítalasjóðina, og mundi það olla þrefi og miklum umræðum hær á þinginu, og, ef til vill, verða til fyrirstöðu úrslitum málsins hjá stjórninni. En það væri öðru máli að gegna, ef nefndin tæki vissa stefnu, sem hún fylgdi fram, t. a. m. að fjölga læknum, svo sem 6. Ætti þá t. d. Árnessýsla þar af heimtíngu á einum; annar þyrfti líklega að vera við Hvítá í Borgarfirði; þriðji í Skaptafellssýslu, fjórði í Þíngeyjarsýslu, fimmti á Eskifirði eða Seyðisfirði. Hefði uppástúngan verið borin fram í þessu formi, þá hefði eg gefið atkvæði mitt fyrir því, að nefnd væri kosin, og það því heldur, sem stjórnin hefur leyft, að verja megi spítalasjóðunum til umbótar læknaskipunarinnar hjá oss. Að sünnu er eg ekki fyrir því, að fleygja spítalasjóðunum út í

bláinu, en þessi notkun hans er eingin slík eyðsla; það er gott að safna sjóðum, en það er betra að safna lífi manna og að fólkið fjölgi. Eg gleymdi að geta um, að hinn sjötti læknirinn ætti að vera á Suðurnesjum, og eg ált þessa tilhögun miklu betri fyrir Rosmhvalanesshrepp, heldur en þó hann feingi 100 dala styrk árlega; hinir holdsveiku menn eru þar allt af að fjölga; en eg ímynda mér, að læknirinn kunni að geta stemmt stiga fyrir því, og með því er langt um meira unnið, heldur en þó 100 rdd. væru veittir. Það er einúngis spursmálið, hvaðan menn eigi að fá lækna; fáir lesa nú læknisfræði; einn er nú að ljúka sér af, og annar er á leiðinni (*G. Brandsson*: Er þetta nú ekki að fara of langt inn í efnið?), en þó eg geti ekki gefið atkvæði mitt fyrir, að málefnið verði tekið fyrir á þessu þingi, þá er það ekki af því, að eg sé mótfallinn málefninu sjálfu, heldur, eins og eg hef áður sagt, vegna tímans naumleika, og eg er hræddur um, að þó nefnd verði sett í málinu, muni þingið lítið græða á tillögum hennar og stjórnin lítið á tillögum þingsins í þessu mikilvæga efni, sem þarf svo ítarlegrar íhugunar við.

G. Brandsson: Eg vildi taka það fram, að það er hreinn miskilningur af þingmanninum í Dalasýslu um mig, að halda, að eg sé að banda á móti nefnd í þessu máli; einúngis vildi eg spyrja hann, hvað meint væri með því, sem stendur í uppástúngunni, að alþing er beðið að fara með málið í líkri stefnu og 1847, því mér þykir þetta nokkuð tvífrætt. Að öðru leyti finnst mér málið svo mikils umvarðandi, að eg óska það fái heppileg úrslit bæði hér á þinginu og hjá stjórninni.

P. Jónassen: Eg er sömu meinúgar og þingmaður Gullbringu-sýslu um niðurlag bænarskráarinnar, og að nýrrar uppástúngu þurfi við, áður en þingið geti farið að taka þetta mál fyrir. En að öðru leyti verð eg að álíta, að það verði hvorki gagn að því fyrir málið sjálft, nè uppbyggíng í því fyrir stjórnina, að þingið fari nú að ítreka með sömu orðum og ástæðum þetta mál, sem búið er áður að ræða hér á þinginu svo ítarlega, að eg þori að fullyrða, að þingið bætir sig ekki á því; og þar að auki finnst mér það miður tilhlýðilegt, þar sem það er alkunnugt, að stjórnin leggur mikinn áhuga á þetta mál, og hefur tekið það til meðferðar; en þó það sé enn þá ekki komið í kríng, þarf ekki að furða sig á því í máli, sem útheimtir svo mikinn undirbúning og yfirvegun í ýmsu tilliti, ef vel á að vera úr garði gjört. Sýnist mér það því lýsa vantrausti frá þingsins hálfu til stjórnarinnar, ef það fer að taka málið nú fyrir, og að

senda bænarskrá um það; að minnsta kosti fær þessi aðferð þenna blæ í mínum augum.

Eg fyrir mitt leyti get því ekki fallizt á, að málið verði tekið í nefnd nú á þinginu, þar sem eg þykist geta fullyrt, að stjórnin af umræðum þingsins fái næga vissu fyrir þeim áhuga, sem vèr höfum á þessu máli, og að hún leiði það svo fljótt til lykta, sem henni er bezt unnt.

M. Andrèsson: Það hygg eg, að fyrst muni það nú verða í tölu minni, er síðast skyldi; er það mótsögn sú, er eg finn á orðunum hins konúngkjörna þingmanns, er nú settist niður. Þótti honum það verða mundi hvöt fyrir stjórnina, til þess að flýta málinu, er hún sæi ræður vorar á þingi hèr um mál þetta, enda þótt eigi hefði nefnd í verið sett. En eg hygg, að það muni enn frekari hvöt fyrir stjórnina, ef nefnd verður sett í málið, og reglulega er með farið. Heyrt hef eg, að stjórnin hafi mál þetta fyrir hendi; en það álit eg sem óvissa fregn og ósannaða, og ólíka því, sem eru löglegar auglýsingar á prenti eður í blöðum. Hvað bænarskrá þingmannsins frá Dalasýslu áhrærir, þá verða sumir menn hèr til að finna að henni; segja þeir hún fari í sömu stefnu og alþing fór seinast í læknaSKIPunarmálinu; en það tek eg fram, að hún fer einúngis í þá stefnu, að læknum verði fjölgað á landi hèr; þykir mèr nú óhappalega til takast eptir tvær ræður, og þessa nú ena þriðju, ef bænarskráin verður nú felld; held eg, að menn muni halda, að oss Íslendingum sè lítt annt um mál þetta, og munu þeir eigi kalla oss að meiri menn fyrir þessa sök. Mæli eg því fastlega með nefnd í máli þessu.

G. Einarsson: Eg vil nú eingu svara upp á þessar ræður; því þær eru ekki annað en einberar endurtekníngar þess, sem áður var búíð að segja, eða þá orðamælgí, sem fellur um sjálfa sig, og er því ekki vert að elta ólar um. Annars þykir mèr það nokkuð fábreytið, að svo er að sjá, sem sumir sèu hræddir um, að bak við þessa uppástúngu felist einhverjar grýlur, sem geti gjört þeim skráveifur. Eg ætla enn fremur, að mèr hafi tekizt mjög heppilega með að semja uppástúnguna, því fyrst að svona lángr umræður hafa orðið um svo einfalt og óbrotið mál, hvað mundu þær þá hafa orðið, hefði það verið margbrotnara? Hvað aðalmálið snertir, þá ræður nefndin, hvað hún gerir, verði hún sett; um það, sem nú er verið að ræða, á ei að tala við inngángsumræðuna, heldur við undirbúníngsumræðuna; og hèr er einúngis um að gera, hvort kjósa skuli nefnd eður ekki.

P. Guðmundsson: Því hefur verið hreift, að það væri til hneisu fyrir þingið, ef það færi að herða á stjórninni með mál, sem það veit, að hún hefur undir hendi. 1848 lét stjórnin í ljósi vilja sinn að fjölga læknum, og því bið eg þingið að taka þessa uppástúngu til yfirvegunar. Eg hafði borið upp bænarskrá um lækni í Árnessýslu, og skaut því þá til þingsins, að hún mætti koma undir þessa bænarskrá, og er eg enn á sama máli.

P. Pétursson: Þó eg geti ekki verið með nefnd í þessu máli, þá vil eg samt geta þess, að, eptir því sem heyrzt hefur, eru til stjórnarinnar frá amtmanni Norðlendinga og jústizráði *Schleisner* komnar uppástúngur um læknaSKIPUNARMÁLIÐ, og kynni það að flýta fyrir, að það yrði útkljáð sem fyrst.

P. Jónassen: Að því leyti sem einhver þingmanna talaði um „hneisu“, þá verð eg að taka það fram, að eg hafði ekki það orð við; eg sagði, að, ef þingið færi að hreifa málinu, eins og nú stæði á, kynni það að sýnast „vantraust“ af þinginu til stjórnarinnar, og eg tek þetta því fram, að það gæti annars valdið misskilnngi.

P. Guðmundsson: Eg hef þá tekið rángt eptir.

E. Ó. Kúld: Eg hef ekki skilið ræður hins heiðraða 3. konúngkjörna þingmauns eins og hann hefði talað um „hneisu“, heldur fannst mér hann álíta, að uppástúngumaður hefði ekki tekið nógu einskorðað fram uppástúnguatriðin, og einmitt það væri ástæða mót uppástúngunni, eða því, að hún komi til nefndar; en mér finnst þetta ekki rétt álitið, því uppástúngumaður hefur í niðurlagi uppástúngunnar tekið það fram með berum orðum, „að læknum sè hæflega fjölgað“, og það er að mínu áliti bein uppástúnga, og því er í þessu tilliti á uppástúngunni einginn forngalli, sem getur felld hana frá því, að komast í nefnd.

P. Jónassen: Hinn heiðraði þingmaður, sem nú mælti, hefur rétt að mæla; eg mundi ekki nákvæmlega eptir endanum í uppástúnguatriðinu; mig miunti það stæði einúngis svoléiðis, að þingið ætti að bera málið upp í sömu stefnu og það hefði verið borið upp áður, og að þessu lutu orð mín áðan; en nú heyri eg, að uppástúngan hefur tekið það skýrt fram, að það sè einkum hæfleg fjölgun á læknum, sem hún lýtur að.

Bar forseti síðan málið upp fyrir þingið, hvort nefnd skyldi setja, og var það samþykkt; stakk uppástúngumaður þá upp á finnu manna nefnd, og voru þessir kosnir:

G. Einarsson, með 15 atkvæðum,

<i>P. Pétursson,</i>	með 13 atkvæðum.
<i>P. Guðmundsson,</i>	— 13 — —
<i>M. Andrèsson,</i>	— 10 — —
<i>H. G. Thordersen,</i>	— 8 — —

Var þá teingd við bænarskrá Árneseinga með samþykki uppástúngumanns hennar og þingsins, og þær síðan afhentar formanni nefndarinnar, sèra *G. Einarssyni*.

Þá bar *forseti* fram fyrir þingið bænarskrá þingmannsins úr Suður-Þíngeyjarsýslu, sèra *Jóns Kristjánssonar*, um stjórnarskipun Íslands.

Var bænarskráin síðan afhent uppástúngumanninum, og las hann hana upp; líúu hljóðar þannig :

Í hinni konúnglegu auglýsingu til alþingis frá 7. degi júním., sem næst leið, birtir hans hátign konúngur vor oss alþingismönnum allra-mildilegast það, meðal annars, um þegnlegar bænarskrár, er alþingið 1853 sendi til hans hátignar (smbr. konúngl. auglýsingu af 7. júní 1855, II. 2.), að eptir því, sem nú á stendur, hefur hans hátign ekki lítzt í þetta skipti, að bera undir álit alþingis, út af því, sem farið var fram á í bænarskrá þess, frumvarp til laga um stöðu Íslands í ríkinu, en að öðru leyti gefur hans hátign oss konúnglegt loforð sitt um, að standa skuli við það, sem ákveðið er í allra-hæstri auglýsingu 12. maí 1852, að eigi skal gjöra neina breytingu á stöðu Íslands í ríkinu, nema lagafrumvarp um það efni sè borið áður undir álit alþingis. Og enn heitir hans hátign oss því, að fulltrúi hans á alþingi þessu skuli skýra þinginu greinilega frá ástæðum þeim, er einkum ræðu, þá er hin einstöku atriði í bænarskrá alþingis 1853 voru fhuguð.

Þó eg sè sannfærður um það, að vèr megum bera fullt traust til vizku og náðar vors allramildasta konúngs í þessu máli, sem oss skiptir mestu um, hvernig að semst, af öllum málum vorum, þar sem öll önnur málefni vor eru í meiru eða minna sambandi við það, þá samt eigum vèr þetta mál í óvissu enn að nokkru leyti. Mèr finnst þess vegna öll nauðsyn á, að þingið taki málið til greina, og vil eg biðja það þess; og þar eg á einga aðra sannfæringu um þetta mikilvæga mál, en þá, sem alþing hafði 1853, leyfi eg mèr að biðja það heiðraða alþing, að rita konúngi vorum þegnlega bænarskrá og biðja:

„Að hans hátign það fyrsta ske má, eptir að aðalfyrirkomulag

á stjórn gjörvalls konungsveldisins hefur samizt, láti semja frumvarp til laga um stöðu Íslands í konungsveldinu og taki þá til greina og aðalundirstöðu þessi atriði:

1. að verkahringur og vald alþingis verði svo aukið, að því verði veitt ályktunar-vald í öllum þeim málum, sem áður hafa legið undir meðferð þess.
2. að ein verði sett og á einum stað, í Reykjavík, þriggja manna yfir-stjórn í landi hér, sem hafi á hendi til síðustu úrslita öll þau valdstjórnarverk og framkvæmdarvald í íslenskum málum, sem ekki verður lögákveðið um, að hljóti að leggja undir allra-hæstan úrskurð hans hátignar konungsins eða ráðaneyti hans. Að þessir yfirstjórnendur eigi setu á alþingi og haldi þar svör-um uppi fyrir hönd stjórnarinnar.
3. að verkahringur, dómanda-tala og kjör yfirdómsins á Íslandi verði aukið svo, að hið æðsta dómsvald landsins verði í fullri sam-hljóðun við ályktunarvald alþingis í löggjafarmálum og við fram-kvæmdarvald yfirstjórnarinnar í valdstjórnarmálum.
4. að Íslendingum, fyrir kosna fulltrúa sína, veitist réttur til, og verði gefinn kostur á, að eiga atkvæðisrétt að jafnri tiltölu við aðra hluta ríkisins, í öllum sameiginlegum málum alls konungs-veldisins, þeim, er lögð verða undir umræður og úrslit eins aðal-ríkisþings fyrir gjörvallt konungsveldið; að alþingi kjósi þessa fulltrúa með meir en helming allra atkvæða.

Enn fremur hef eg það í bæn minni til þingsins, að það riti það í þessari þegnlegu bænarskrá til konungsins, sem bendíngar-atríði:

5. hvort konungurinn, samkvæmt bæði þessu fyrirkomulagi á stjórn-arvöldunum hér á landi, sem stúngið er upp á af alþinginu 1853, og því aðalfyrirkomulagi alls konungsveldisins, sem lýst er yfir að eigi að komast á í boðun konungs 28. jan. 1852, finni ekki ástæðu til, að fela einum og sama embættismanni hina síðustu meðferð þeirra mála, sem lögákveðið verði um, að ekki geti út-kljást hér á landi, og að hann beri þau mál upp fyrir konungi til allra-mildasta úrskurðar eða samþykkis.

Reykjavík, 12. dag júlím. 1855.

Jón Kristjánsson.

J. Kristjánsson: Eg vona, að þingmenn gjöri góðan róm að þessari bænarskrá, og að þeir muni styrkja hana, sem óniðurlútir stíga fæti sínum inn fyrir þröskuld þessa sals, og inn fyrir skilu-

aðarhrínginn. Hún inniheldur eingar nýjúngar, hvorki að formi, nè að efni, þó hún birtist sem ný á þessu þingi. Ef einhverjum þykir, að hún komi ekki á réttum tíma — því sitt sýnist hverjum opt um hentugleika tinnanna — þá hefur þeim hinum sama ekki fundist sér verða jafnmikill sjónarsviptir og mér fannst mér verða við þau umskipti, að sjá horfinn hinn tignarlega blæ og allramildasta anda konúnglegrar auglýsingar frá 7. júní 1855, þar sem konúngur lýsir ánægju sinni yfir aðgjörðum alþingis 1853, þegar hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* eptir stöðu sinni og að ósk þingsins skýrði þinginu greinilega frá, hverjar ástæður einkum ræðu, þá hin einstöku atriði í bænarskránni voru íhuguð, eptir því sem ástæður þessar eru nú gefnar þinginu að úthlutan ráðgjafa. Það er skýrt frá því í þeirri konúngl. auglýsingu, hve ánægjusamlegt hátigninni var að sjá það af störfum alþingis, hve dyggilega það kappkostaði að efla hag konúngsins og landsins, en það eflir hag þenna bezt, ef landið verður teingt við konúngsveldið með þeim böndum, sem bezt halda. Sumir halda og, ef til vill, að bænarskrá þessi verði árángurslaus, og að Íslendingar ei muni fá rétt til þess, að taka þátt í stjórnarlögun landsins, eða hvernig það verði teingt við konúngsveldið; en eg er eingan veginn þeirrar meiníngar; eg þykist hafa óræka vissu fyrir meiníngu minni, þar sem eru skýlaus loforð og heit frá 23. sept. 1848, 12. maí 1852 og 7. júní 1855. Konúngur er einvaldur vor, og hann vill geyma rétt vorn óskertan til þessara hluta. Hirdirinn veit, að ullin skýlir sauðnum betur og skartar betur, sem sprettur á honum, heldur en áfest klæði, hversu fagurlega sem það er ofið, og þó með alls konar litum sè. Enn kynni má ske sumum að detta í hug, að þetta væri þrábeiðni; það getur nú verið, en mér finnst það konúnglegt, að heyra bænir, og þær ítrekaðar, meðan bænátíminn stendur yfir, þegar biðjendur semja sig vel í bæninni með hreinskilni, einurð, stillíngu, lotnúngu og öruggu trausti til sannleikans. Eg vil, að þingið lúti hátigninni, en leiti þó réttar þjóðarinnar ekki eptir fornum skinnbókum einúngis, heldur eptir sögu níftjándu aldar, og því sem finnst gefið samsvarandi þessari bæn innan endimarka þessa konúngsveldis; með þessum unumælum fel eg nú þinginu bænarskrá mína til viðtöku og skipulegrar meðferðar.

P. Jónassen: Eg get ekki annað, en álitid það óviðurkvæmlegt, ef þingið væri nú að ítreka bæn til konúngs um það mál, sem beðið var um í hitt eð fyrra, og um hvert vèr nú erum nýbúnir að fá skýlausa auglýsingu um, að það geti að svo stöddu ekki feingið

áheyrslu, og ástæður þær, sem stjórnin fyrir munn fulltrúa síns lét þínginu í ljósi fyrir því, að hún ekki gæti sinnt þessu máli að svo stöddu, voru svo ljósar og yfirgnæfandi, að eg efast ekki um, að þíngið hafi af þeim komið til fullrar sannfæringar. Eptir minni skoðun og skilningi á málinu verð eg líka að álíta, að þíngið vanti heimild til þess að hreifa við þessu máli að fyrra bragði. Stjórnin hefur nefnilega í auglýsingu frá 12. maí 1852 áskilið sér „*Initiativet*“ í málinu, þegar henni þykir þar til kominn hæfilegur tími og tilefni, og þessi auglýsing er, að því leyti mér er vitanlegt, það eina og vissa, sem eptir er að fara í þessu mikilvæga máli; og hún bannar þjóðinni að hreifa við málinu, án þess hún áður sé til þess kvædd af stjórninni. Að vísu sendi þíngið í hitt eð fyrra um það bænarskrá, og það var á móti auglýsingunni, en það hefur án efa orðið bænarskránni til afsökunar hjá stjórninni, að hún var samín með mikilli stillingu og hóglyndi, auk annars, sem, ef til vill, má telja þínginu til afbötunar, en nú er öðru máli að gegna. Eg vona því, að þíngið hafi þann takt eða velsæmistilfinningu, að hreifa ekki málinu, eins og nú hagar til, enda ætti þíngið mikið í ábyrgð, er það varla gæti annað en spilt fyrir málinu eptirleidis hjá stjórninni, sem hefur sagt, að hún ætli að taka það til yfirvegunar og úrslits, þegar henni þykir þar til kominn hæfilegur tími; og þetta eigum við að láta oss lynda. Eg mæli því á móti, að nefnd sé kosin í þetta mál.

P. Pétursson: Þegar eg skoða þau hin gleðilegu afdrif alþíngis 1853, og einkanlega lögin um hina frjálsu verzlun, þá verð eg gagntekinn af innilegu þakklæti til konúngsins og stjórnarinnar fyrir úrslit mála vorra; og eg er sannfærður um, að stjórnin muni halda áfram að vinna fyrir oss í sama anda, bæði hvað sjálfri stjórnaarskipun vorri viðvíkur, og eins eptir að búið er að koma landi voru fyrir í konúngsveldinu. Eg er víst einn af þeim, sem uppástúngumaðurinn heldur að muni álíta þetta fyrir þrábeiðni; eg held fyllilega, að það sé óhaganlegt fyrir oss að fara fram á það í þetta sinn, og því get eg ekki verið með nefnd í þessu máli, heldur held eg mér í þessu tilliti til orða hins 3. konúngkjörna þíngmanns.

M. Andrèsson: Mér þótti ekki undarlegt, þótt þíngið hreifði máli þessu árið 1853; því auglýsingin 12. maí 1852 var mjög í köldum anda. Bæn þíngsins 1853 var hæfilega hófleg, og svar stjórnarinnar upp á hana er í sama anda. Málið er nú vakandi

bæði hjá þjóðinni og stjórninni, og þingið mun varla fara að bæta sig á því, að fást við það nú; eg held, að stjórnin muni alls ekki gleyma loforði sínu, en þótt alþing sleppi að minna á það í þetta sinn.

Konungsfulltrúi: Þegar bænarskrá var berin upp á alþingi 1853 einmitt um þau sömu atriði eða uppástúngur, sem þessi bænarskrá, er hér ræðir um, inniheldur, var eg ekki mótfallinn því, að hún væri þá tekin til umræðu á þinginu, ekki samt í því skyni, að eg haldi, að atriði þau öll, er hún inniheldur, mundu verða tekin til greina af stjórninni, heldur af hinu, að eg helt það vel hlýða, að stjórnin feingi að vita, hver þá væri ósk og álit þingsins um þetta mál, og líka helt eg þá, að aðalstjórnarskipun Danaveldis mundi komast fyr á, og ei mæta þvílíkum mótspyrnum, sem nú lítur út fyrir. En samt verð eg nú og það innilega og alvarlega að ráða þinginu frá að taka þessa uppástúngu til umræðu, eða senda konungi bænarskrá um hana. Því nú stendur ekki eins á, eins og stóð í hitt hið fyrra, heldur er það mikilvæga atriði komið fram á þessu millibili, það nl., að konungur hefur síðan sent þinginu það svar upp á hina fyrri bænarskrá, sem að minni hyggju gjörir það óráðlegt að ítreka hana aptur; og þetta svar, þó það sé þinginu orðið áður kunnugt, skal eg nú aptur í stuttu máli skýra nokkuð fyrir þinginu, um leið og eg drep á hin einstöku atriði bænarskráarinnar.

Áhrærandi hið 1. atriði eða beiðni þingsins um, að alþingi verði veitt ályktunarvald í þeim málum, er undir það heyra, hefur konungurinn með berum orðum sagt, að þetta verði að bíða, þangað til aðalstjórnarskipunin í Danmörku er komin á, og þar að auki hefur konungur heitið því, að ekkert skuli um þetta atriði verða útgjört, fyr en álit alþingis væri feingið. Þar af er það bæði auðráðið, að stjórnin hefur ekki búizt við neinni bænarskrá frá þinginu um þetta efni, að svo vöxnu máli, og líka virðist það bæði óviðurkvæmilegt og óþarfi að hreifa því nú, þegar viss von er á því, að það muni verða fyrirtekið seinna. Hvað 2. atriði bænarskráarinnar snertir áhrærandi, að í yfirstjórn landsins skyldu skipast 3 menn, þá hefur stjórnin leitt svo mikilvæg rök að því, hvað móti því væri, að það líklega yrði til einkis, að þingið nú endurnýjaði bæn sína um það; því stjórnin meinar, að það væri ei hentugt eður tiltækilegt að leggja niður amtmannaembættin, en væri þeim haldið, þá aptur á hinn bóginn væri það óbærilega kostnaðarmikið að setja

hær 3. manna yfirstjórn. 3. atriði bænarskráarinnar, sem fer fram á það, að dómendatala landsyfirréttarins væri aukin, og að hann yrði landsins æðsti dómstóll, kemur að nokkru leyti í bága við mál-efnið um aukna tölu í yfirrættinum, sem þegar er tekið til umræðu og í hverju nefnd er kosin, og munu því verða töluverð vandkvæði á, að taka þetta atriði fyrir, eins og það er hér uppborið. 4. atriði bænarskráarinnar, sem fer því á flöt, að Ísland megi senda fulltrúa á aðalríkisþing Danaveldis, er auðsjáanlega of fljótt uppborið, á meðan þetta aðalþing Danmerkur er ekki komið á legg; og er það því ráðlegast að slá því á frest að endurnýja bæn um þetta atriði, þar til menn sjá, hvort og hvernig þetta þing verður skipað. Á móti 5. atriði bænarskráarinnar hefur stjórnin fært mikilvægar ástæður; stjórnin telur það, eins og satt er, sem eðlilegar afleiðingar frjálsrar stjórnarskipunar, að opt kunni að verða stjórnarherraskipti, og að þessu getur þingið ekki fundið, þar það hefur aðhyllt hið frjálsa stjórnarskipunarform. En þó stjórnarherraskipti, eins og nú er ástatt, sæu tífari, en á meðan einvaldsstjórnin stóð, þá raskar það eingan veginn því, að föstum grundvallarreglum sé fylgt í úrskurðum þeirra málefna, er undir stjórnina heyra, því þó stjórnarherrarnir sjálfir skiptist til, þá eru þó forstöðumenn stjórnardeildanna hinir sömu, og geta þeir sæð um, að hinum sömu reglum ætíð sé fylgt, þegar úr málunum er skorið, og gildir þetta einnig um hin íslenzku málefni, sem eru lögð undir eina stjórnardeild sér, er hefur sinn eigin forstöðumann, sem situr stöðugt í sínu embætti, þó stjórnarherraskipti verði.

Eg er því hræddur um, að það fremur spilli, en bæti fyrir stjórnarskipunarmáli vor Íslendinga, ef þingið nú í ótíma færi að senda konungi um það nýja bænarskrá; og ræð eg því þinginu, eins og áður er ávíkið, öldungis frá, að taka þetta mál til frekari umræðu.

J. Kristjánsson: Það, sem knýr mig til að halda bæn minni áfram, er einmitt hið sama, og hinn 3. konúngkjörni þingmaður lét í ljósi, nefnilega, að ástæðurnar fyrir þeim einstöku atriðum í bænarskrá þingsins 1853, sem hér ræðir um, og þessi háttvirtí þingmaður kannast við að var rituð með stillingu og í auðmýkt andans, sæu ekki nógu ljósar.

Jón Guðmundsson: Eg tek undir niðurlag ræðu hins hæstvirta *konúngsfulltrúa*, að mál þetta er svo mikils varðandi, að menn mega ekki spilla því fyrir sér með því að rasa að því ófyrirsynju,

og eg skal að vísu hvorki gjöra það sjálfur nè leggja til neitt þvílíkt, að því leyti eg hef vit á. En eg vil líka taka fram það, sem fyrir skemmstu var breift hér í salnum, að uppástunga eins manns þarf ekki að binda hendurnar á heilli nefnd; þó nefnd yrði sett í þessu máli, þá þarf hún ekki að taka til greina hin einstöku atriði í uppástúngunni, sem hér liggur fyrir, heldur einungis leggja til, að alþíng biðji konúnginn, að hann í vísdómi sínum vilji taka til greina þær uppástungur um stjórnarbot hér á landi, sem þingið stakk upp á 1853, þegar konúnginum sjálfum þækti tími til kominn og svo fljótt, sem honum væri mögulegt, eptir að stjórnarfyrrkomulag gjörvalls konungsveldisins væri ákveðið; og það er ekki í uppástúngunni farið fram á, að konúngur vor taki mál þetta fyr til greina. Eg held, að svona löguð bænarskrá frá þinginu, eins og eg nú benti á, og ef hún væri samín svo hóglega og þegnsamlega, eins og vera ber, að slíkri bænarskrá yrði ekki tekið ómildilega af þessum vorum milda konúngi, eg segi *konúngi*, því eg bið menn mikillega að gera mun á *konúnginum* og *stjórn konúngsins*, og blanda því ekki saman. Það má sjá af því, sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* las upp úr bræfi *ráðherrans* um daginn, að þar er allt með öðrum og ómildari blæ, heldur en á auglýsingu *konúngsins* 7. júní þ. árs. Hinn 3. konúngkjörni þingmaður sagði það óleyfilegt fyrir þingið, að fara að hreifa þessu máli, eptir auglýs. 12. maí 1852, en hann, sami þingmaðurinn, sat þó hér á þingi 1853, þegar bænarskráin um stjórnarbotina var samín, og minnti þá ekki á þetta, og þó var útkomin augl. 12. maí 1852, en hér kemur það enn í ljós, sem svo opt fyrri hefur brytt á, að menn þykjast sjá og skilja miklu betur, þegar áminningin kemur frá æðri stöðum. En hvað sem líður meiníngu ráðherrans hér um, þá er ekki í auglýsingu *konúngsins* 7. júní þ. ár fundið að því, að þingið hafi farið ólöglega að og gagnstætt augl. 12. maí 1852 í bænarskrá þeirri, sem alþíng samdi og sendi um þetta efni 1853; á þessu byggi eg mest, því það er þó sami konúngurinn, *Friðrik* hinn sjöundi, sem hefur undirskrifað bæði augl. 1852 og þessa, sem nú er send þinginu 1855; og þó hinn 3. konúngkjörni þingmaður vilji nú prædika oss, að það sè á móti réttum takt, að semja nú strekunarbænarskrá um þetta mál, þá er það eingu rángari „takt“ nú, heldur en það var 1853, og það verður ekki rángari takt fyrir það, þó ráðgjafarnir í Danmörku sýnist að slá hann með öðru lagi.

Af athugasemdunum við hin einstöku atriði í uppástúngunni,

sem hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* tók fram, sem allar voru næsta hógværar og ljósar, vil eg einúngis svara einu, nefnilega því, „að eigi sé nauðsynlegt að hafa íslenzkan ráðgjafa í íslenskum málefnum“, af því hin íslenska stjórnardeild sé þó ein og hin sama, og megi menn því hær eiga víst, að afgreiðsla og úrskurðir málanna hëðan muni allir fara í eina og sömu stefnu og eptir einni og sömu skoðun og grundvallarreglum. Eg held vër höfum fleiri en eitt dæmi upp á, að út af þessu getur borið. Vër höfum feingið einn úrskurð frá ráðgjafanum, sem var fyrir nýárið, og annan úrskurð frá ráðgjafanum, sem næst kom á eptir, um eitt og sama mál, og beint ofan í hinn fyrra, og sýnir þetta bezt, að skoðanir og grundvallarreglur stjórnardeildarinnar standa ekki á stöðugu, og að það er mjög valt að byggja eða reiða sig á þær; þessir úrskurðir áhræðu að vísu ekki nema réttindi eins einstaks manns, en veruleg réttindi hans; og eg veit ekki, hvað getur verið sorglegra eða ískeygilegra, heldur en það, þegar menn mega óttast, að úrskurðir hinna æðstu stjórnenda eru gjörðir marklausir og apturkallaðir að fáeinum vikum liðnum. Að öðru leyti fel eg þínginu þetta mál, og mæli ei frekar með nefnd; en eg ræð til hennar að mínu leyti, og vil taka það aptur fram, að, þó að nefnd verði kosin í málið, þá er hún ekki bundin við hin einstöku atriði í uppástúngunni. En eptir því sem svar stjórnarinnar hljóðar, þá álit eg nauðsynlegt, að þetta heiðraða alþíng riti annaðhvort bænarskrá um þetta mál eða ávarp til konúngsins fyrir þínglok, ekki eingaungu þakkarávarp fyrir gjöf hinnar frjálsu verzlunar og mildilegar undirtektir hans undir málefnið hëðan 1853, heldur jafnframt á þá leið, að vër vegna ýmsrar skoðunar stjórnenda hans á málefnum þessa lands og undirtekta þeirra undir þau, getum ekki verið kvíðalausir fyrir framtíð vorri. Eg áskil mër rétt til að bera upp sèrstaka uppástúngu um ávarp til konúngs í þessa stefnu, áður en þessu þíngi er lokið.

P. Pétursson: Það er að vísu satt, að nefndin er ekki bundin við bænarskrána eða uppástúnguna sjálfa; en það er spursmál, hvort *þíngið* sé ekki bundið við bænarskrána, sem send var til stjórnarinnar 1853 og sem ítrekuð er í þessari bænarskrá? Yrði nú sett nefnd í þessu máli og það síðan rétt á þessu þíngi, þá kæmist þíngið annaðhvort til þeirrar niðurstöðu að halda fast við þau sömu atriði, sem það bað um 1853, eða víkja frá þeim. En mundi nú ekki vera varlega farandi fram í það að halda fast við þessi sömu atriði, áður en þíngið veit, hvernig stjórnarskipun gjörvalls konúngsveldisins verð-

ur komið fyrir? Gæti það ekki hæglega aðborið, að Íslendingar vildu breyta einhverju í þessum atriðum, þegar þeir sjá, hvernig stjórnarskipun Danmerkur ætlar að ráðast, og að þeir vildu laga sig í einhverju þar eptir? En mundi það þá ekki verða því til fyrirstöðu, sem nú er svo opt hreift hær í salnum, að það sè hneisa fyrir þingið að biðja um breytingu á nýjum lagabodum eða þeim uppástungum, sem þingið nýlega hefur farið á flot? En kæmist nú þingið að annari niðurstöðu í þessu efni, en það komst 1853, mundi það þá ekki þykja hviklyndi af þinginu að fara að breyta þessu nú? Eg er því þeirrar meiníngar, að bezt sè að skjóta máli þessu á frest, að minnsta kosti til næsta alþingis.

J. Sigurðsson: Árið 1853 virtist mér mikil nauðsyn að hreifa þessu máli, og mun fleirum hafa virzt svo, því menn þóktust ekki hafa getað komið meiníngum sínum fram fyrir konúnginn í reglulegu formi 1851, nefnilega frá þjóðfundinum. En nú, þar meiníngar vorar eru komnar fram fyrir konúng og svar hans þar upp á aptur til vor, að mér virðist þægilegt, og loford hans fyrir, að málið skuli vera borið undir alþing, áður þar í yrði neitt afráðið, þá þykir mér þetta ánægjanlegt í bráð, og vil eg biða í trú og þolinmæði eptir því, að hentugleikar stjórnarinnar komi með málefni þetta hær til þingsins, en ekki framar hreifa því í þetta sinn.

P. Sigurðsson: Mér þótti gott, að málinu var hreift 1853, og þykir mér nú enn gott, að minnzt sè á hinn sama hlut, en þótt kenni kulda nokkurs af svörum ráðherrans (*Konúngsfulltrúi:* Nei, það er ekki kuldi, það eru ástæður). Jæja núnú, en mig minnir þó, að *konúngsfulltrúi* skýrði þinginu frá, að vegna þess, að bænaraskrá þingsins til konúngs í þessu máli 1853 hefði verið svo hóglát, þá væri það að þessu sinni látið óauglýst, hvort Íslendingar ættu nokkurn rætt til að ræða um stjórnarfyrirkomulag hjá sèr. Þetta er sami blærinn, sem sterkast lýsti sèr á þjóðfundinum sællar minníngar og sem mönnum er ekki úr minni liðið, og hinn 3. konúngkjörni þingmaður sagði, að vèr Íslendingar hefðum ekki rætt til að segja meiníngu vora í þessu máli voru. Það skil eg eingan þeginn, sem Íslendingur, að vèr ekki megum það í fullu frelsi. Það er alkunnugt, hvað langt vèr erum frá Danmörku; allkunnug er að líkindum stjórninni saga vor og gömul þjóðrættindi, líka loford konúngs af 23. sept. 1848, að ræða um stjórnarfyrirkomulag af Íslendingum í landinu sjálfu, og þá ný-auglýst loford konúngs, að máli þessu ekki skuli ráðið til lykta, fyr en það sè áður borið undir álit alþingis.

Eg læt mèt því lynda, þó ekki sè núna send bænaraskrá í þessu máli; eg reiði mig á loforð konúngsins og vil svo bíða.

Forseti bar málið upp til atkvæða, þar eð tvær væri meiningar þíngsins um, hvort nefnd skyldi kjósa eður eigi, og var það fellt með 18 atkvæðum.

Fundur ákveðinn um 11. stundu næsta dag.

Fundi slitið.

14. júlí — níundi fundur.

Allir á fundi, nema *forseti*, sem tilkynnti, að hann eigi gæti komið sökum lasleika; settist þá varaforsetinn, lögfræðingur *Jón Guðmundsson*, í forseta sæti og las tilkynningu *forsetans* upp fyrir þínginu. Gjörðabók frá fundinum í gær var lesin upp og samþykkt.

Varaforseti kvað upp, að eptir dagskránni væri einúngis til umræðu í dag nefndarálit um *konúnglegt frumvarp til tilskipunar um breyting á tilskipun 8. marz 1843*, viðvíkjandi kosningum til alþíngis. Var þá nefndarálitið afhent framsögumanninum, sèra *E. Ó. Kúld*, og las hann það upp, svo hljóðandi:

Hið heiðraða alþíng hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að fhuga konúnglegt frumvarp til tilskipunar um breytingu á tilskipun 8. marz 1843, viðvíkjandi kosningum til alþíngis, og áttum við að birta huga vorn fyrir þínginu frumvarpinu viðvíkjandi.

Eptir að nefndin hefur nákvæmlega fhugað málið, getur hún ekki betur sèð, en að frumvarpið sè í öllu verulegu samkvæmt því, sem alþíngið stakk upp á 1853, þó leyfir hún sèr að gjöra við frumvarpið eptirfylgjandi athugasemdir:

Við 1. gr.

Litt. d. Eptir „kaupstaðarborgarar“ ætlar nefndin ætti að bæta við: og *þeir, sem eiga múr- eða timbur-hús, í verzlunarstöðum landsins; líka handiðnamenn sama staðar, þó eigi sèu þeir borgarar*, því hún þykist sjá fram á, að margur kunni sá slíkur að vera, sem ekkert borgarabréf hefur tekið, og ekki heldur hverfur undir neinn af þeim undangángandi staflíðum, og væri því síður sanngjarnt, að útiloka slíka frá kosningum, sem þeir eru efnaðri, og geta verið mörgum góðum kostum búnir. Þar á móti hefur nefnd-

inni þótt betur hlýða, að „þurrabúðarmenn“ útilökist frá þessum staflid, og um þá eigi að gjörast nýr staflidur, svo hljóðandi:

c: Þurrabúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda til sveitar- eða býjar-parfa 6 rd. árlega.

Nefndin heldur sèr í þessu tilliti við ályktun alþingis 1853, fyrir því, að þess lægra sem þessi þeirra gjaldstofn (*census*) er settur, því fleiri þeirra komast að, og gætu þannig, ef til vill, haft of mikil áhrif á kosningarnar að tiltölu við aðrar stèttir.

Við enda 1. greinar meinar nefndin ætti að bæta, sem aðal-reglu við alla kjósendur: *og þar að auki hvorki þiggur af sveit, nð stendur í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk.*

Við 2. og 3. gr. finnur nefndin ekkert athugavert.

Við 4. gr.

Eptir orðin í byrjun greinarinnar: „þessar eru samdar“, er nefndin þeirrar meiníngar að orðast eigi: *skal kjörstjóri með þeim tveimur mönnum, er hann samkvæmt tilskip. af 8. mars 1843 § 16 kveður sèr til aðstoðar í kjörstjórninni, rannsaka þær, etc.* Nefndinni virðast nefnilega orð frumvarpsins vera svo löguð, að af þeim megi leiða, að kjörstjóri megi taka með sèr hverja tvo, sem hann vill, til að rannsaka og leiðrætta kjörskrárnar, en hún heldur, að hann eigi til þess starfa einúngis að viðhafa þá 2, sem hann velur með sèr í kjörstjórnina, og einga aðra, svo þeir frá upphafi geti verið því kunnugir, sem fram fer kjörstjórninni viðvíkjandi.

Við 5. gr. finnur nefndin ekkert athugavert.

Við 6. gr.

Nefndin hefur komizt á þá skoðun, að hyggilegast sè, að aðal-þingmaðurinn sè *fyrst* kosinn af *öllum* kjósendum, og varapíng-maðurinn að því búnu. Hún býst að sönnu við, að á móti þessari skoðun verði það haft, að þetta orsaki mikla tímatöf og uppihald fyrir kjósendurna, einkum nú, þegar kosningarrètturinn er svo mjög rýmkaður, hjá því sem áður var, að svo að segja hver og einn getur náð til að kjósa; en nefndin ber ekki kvíðboga fyrir tíma-töfinni, því auk þess að kosning og bókun verður að ganga helmingi fljótar, þegar kjósandi tilnefnir einúngis einn, eins og líka bókun þess eina nafns fljótar en að bóka 2, svo í því falli kemur allt í sama stað miður, svo þarf varla að óttast fyrir, að kjörfundir verði sóttir af *öllum* kjósendum, má ske ekki meir en af $\frac{1}{3}$ þeirra, nema minna sè. Þessi nefndarinnar skoðun er og ekki annað en nákvæmari ákvörðun um aðferðina til að ná þeirri reglu, sem bæði alþingið

1853 næstum í einu hljóði ákvað, og sem líka frumvarpið fer fram á. Nefndin ætlar því, að 6. greinin ætti að orðast þannig: „Í hverju kjördæmi skál sérhver sá, sem til kosningar geingur, nefna þann fyrst með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og þegar þeirri kosningu er af öllum lokið, þá eins þann, er hann kýs til varaðingmanns“.

Við 7. gr.

Til þess að byggja fyrir allan misskilning á orðinu „alþingismaður“, hvert bæði má í þreingra skilningi takast un þann, sem fer til alþingis, hvort það svo er aðalþingismaður eða varaðingismaður, og þá einungis um annanhvorn, eða þá í rýmra skilningi, um þá báða sameiginlega, og í þeim skilningi mun greinin taka orðið, þá vill nefndin byrja greinina þannig: „Einginn er rétt kjörinn aðalþingismaður eða varaðingismaður, nema“, etc.

Við 8., 9. og 10. greinir finnur nefndin ekkert athugasvert.

Samkvæmt framanskriðuðu leyfir nefndin sér að ráða alþingi til að gjöra svolátandi breytingar í því konúnglega frumvarpi um kosningar til alþingis:

1. Að í 1. gr. litt. d. útilátist: „og þurraþúðarmenn“, og í þess stað setjist: „og þeir, sem eiga múr- eða timbur-hús í verzlunarstöðum landsins, og handiðnamenn samastadar, þó eigi séu þeir borgarar“, og í enda þeirrar greinar útilátist orðin: „og standa ekki í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk“.
2. Að í § 1. viðbætist litt. e svo hljóðandi: „Þurraþúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda til sveitar- eða bæjar-parfa 6 rd. árlega.“
3. Að við enda 1. gr. bætist: og þar að auki hvorki þiggur af sveit, né stendur í skuld um þeginn sveitarstyrk.
4. Að eptir orðin í § 4.: „þessar eru samdar“, orðist þannig: „skal kjörstjóri með þeim 2 mönnum, er hann samkvæmt tilskip. 8. marz 1843 § 16 kveður sér til aðstoðar í kjörstjórninni, rannsaka þær“, etc.
5. Að 6. gr. orðist þannig: „Í hverju kjördæmi skal sérhver sá, er til kosningar geingur, nefna þann fyrst með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og þegar þeirri kosningu er af öllum lokið, þá eins þann, er hann kýs til varaðingmanns“.
6. Að 7. gr. byrji þannig: „Einginn er rétt kjörinn aðalþingismaður eða varaðingismaður, nema“, etc.
7. Með framanskraðum breytingum finnur nefndin sjálfsagt, að

Reykjavík, d. 9. júlí 1855.

P. Jónassen: Eg hef einúngis eina athugasemd að gjöra viðvíkjandi því uppleсна nefndaráðiti, en það er um breytingu þá, er nefndin hefur gjört í frumvarpi stjórnarinnar viðvíkjandi kosningar-rétti tómthúsmannanna yfir höfuð. Nefndin hefur nefnilega stúngið upp á, að kosningarréttur tómthúsmanna sé bundinn við 6 rd. gjald til sveitar, en í frumvarpinu er réttur þessi að eins bundinn við 4. Þetta 4 rd. gjald, sem í frumvarpinu er áskilið, sýnist mér vera öldúngis við hæfi, því eg sé fram á, að, ef kosningarrétturinn er bundinn við 6 rd., þá yrðu tómthúsmenn, sem yfir höfuð í Reykja-vík ekki borga nema 4 eða 5 rd. til sveitar, nærri því allir útilok-aðir, að 4 eða 5 undanskildum. Og mér þykir því frumvarp stjór-narinnar hafa farið mjög nærgætnislega í þessari ákvörðun, og sannan meðalveg, að aðgættum öllum málavöxtum. Það hefur að vísu áður verið mín meining, að kosningarrétturinn ætti að tryggjast með ein- hverjum útvortis skilyrðum, helst fjáreign, og henni enda meiri, en nefndin ákveður; en þessi skoðun á málinu er nú orðin undir, og það orðin gildandi grundvallarregla, að láta sem flesta komast að, og verða þessa réttar aðnjótandi, og sú trygging fyrir góðri brúkun þessa réttar, sem áður var álitin nauðsynleg utan frá, er nú, að kalla, gjörsamlega fallin í burtu; en gott mannorð, hyggindi og skynsemi látin vera það eina eða aðalskilyrði fyrir kosningarréttin- um. En þegar svo er komið, virðist mér því síður ástæða til að binda þenna rétt við það, hvort einn borgi 4 eða 6 dali til sveitar; tryggingin, að því leyti hennar er leitað í efnunum, er jafnmikil í hvorutveggja tilfalli. Hér er allt komið undir því, hvernig maður er sjálfur úr garði búinn, og sú er og skoðun stjórnarinnar á mál- inu. Eg selli mig heldur ekki við, að nefndin skuli vilja þraungva um rétt þenna hjá einstökum flokki mauna, og fara þannig í tölu- vert ófrjálslegri stefnu en stjórnin, sem eptir mínu áliti hefur farið

svo hæfilega bil beggja. Nefndin hefur og stungið upp á kosningarrætti fyrir iðnaðarmenn, þó þeir eigi ekki hús nè hafi borgara-bréf. Mèr þykir þetta nú ísjárvert og ástæðulítið, því í þenna flokk koma tómir, úngir iðnaðarsveinar, og eg sè ei neina ástæðu til að hleypa þessum mönnum að hèr, því þeir gefa eingu meiri tryggingu fyrir því, að þeir hafi vit og vilja á því að neyta vel kosningarrættarins, og því síður meiri lífsreynslu eða menntun, en tómthúsmenn með 4 rd. sveitargjaldi, nema miður sè.

Framsögumaður: Nú, það voru þá tómthúsmennirnir, sem fyrst vöktu athygli þingmanna. Nefndin hélt fast við aðgjörðir alþingis 1853, og þá var 6 dala gjaldið samþykkt með 13 atkvæðum gegn 7, og eg sè ekki annað, en nefndin hafi farið skynsamlega að, með því að binda tómthúsmennina við hærra gjald en frumvarpið. Eg veit nú ekki, hversu tómthúsmenn hèr við Reykjavík eru að sèr eða hve uppbyggilegir landi og lýð!!!, en nefndin hafði ekki Reykjavíkurmennina fyrir aðalreglu fyrir allt landið; tómthúsmennirnir rángla hínagað ofan úr sveitum, annaðhvort af því þeir loda ekki í vist eða tolla þar ekki, eða þykja ei nýtir til að verða bændur, og eru optast nær ekki mjög svo uppbyggilegir. Eg man til þess, að árið 1853 var þess getið hèr á þingi, að útgjöldin til fátækra hèr í Reykjavík væru mikil, en tillög þurraþúðarmannanna of lítil að tiltölu við annara. Eg sè nú ekki annað betra ráð, fyrst svona mikið er um að gera, að þeir nái í kosningarrétt, en að hækka gjöld þeirra til fátækra, svo þeir fái kosið. Hínum háttvírta þingmanni þótti nefndinni takast óheppilega, með því hún vildi gefa iðnaðarmönnum kosningarrétt; eg veit nú alls ekkert um, hversu menntun þeirra er á sig komin hèr í Reykjavík, en hitt veit eg, að þeir iðnaðarmenn, sem eru út um land, eru vel að sèr og vel á sig komnir í því tilliti, og yfir höfuð að tala betur en tómthúsmenn.

P. Sveinbjörnsson: Eg vildi taka fram sem viðbót við ræðu framsögumannsins, að hinn þriðji konúngkjörni þingmaður hefur einúngis skoðað tómthúsmenn hèr í Reykjavík, og hvað þeir hèr hafi goldið; en það er ekki enn sagt, hvað þeir *muni* gjalda; menn vita, að hèr muni nú hækka gjöld við frjálsu verzlunina, og það verður þingið einnig að athuga.

H. Kr. Friðriksson: Þegar eg lít augum mínum á frumvarpið og nefndarálítið um það, þá sè eg ljóslega, að það er hèr um bil hið sama, sem alþingi stakk upp á 1853, og mèr finnst eigi orsök til að breyta því til neinna muna. Í 1. gr. a er breytt í frum-

varpinu, og sagt „til ríkissjóðsins“ í stað þess, er alþingi stakk upp á 1853: „til allra stétta“; eg finn ei ástæðu til þeirrar breytingar; það er einungis einn gjaldstofn, sem það er bundið við, nefnilega gjafatollurinn, og áskil eg mér breytingaratkvæði um það. Í 1. gr. b getur orðið „settur“ verið undirorpið misskilningi; því það má bæði skilja það um embættismann, sem hefur feingið veitt embætti, og eins um þann, sem er settur (*constitueret*) í embætti, en mér finnst, að menn eigi ekki að fá kjörgeingi fyrir það, þótt þeir sæu um stund skipaðir í embætti. Prestar eru þeir einu embættismenn, sem stíptsyfirvöldin veita embætti, og því stíng eg upp á, að þar standi: „prestar og aðrir konúnglegir embættismenn“; það er ljósara. Eg er samdóma nefndinni í, að þurrabúðarmönnum sæ sleppt út úr tölul. d, og þeir sæu hafðir í tölulíð sær, en víðauki nefndarinnar er mjög svo ótiltekinn, þar sem hún segir „múr- eða timbur-hús“; það getur verið hjallur, eg tala nú ekki um, ef hjallurinn væri þiljaður á öðrum endanum, og þá gefur hjallurinn honum kosningarrétt; hinn 5. konúngkjörni þingmaður man víst eptir, að það hefur ollað vafa hér í bænum, og nefndin hefur sjálfsagt eigi ætlað til, að hver smákofinn, þótt hann væri úr timbri, veitti kosningarrétt og kjörgeingi. Eg vil hafa ákveðið verð á húsinu, svo sem til að mynda 500 rd. Um þetta áskil eg mér því rétt til breytingaratkvæðis. Á hinn bóginn er bætt við: „í verzlunarstöðum landsins“, og finnst mér það eigi eiga við, því ef einhver maður ætti hús rétt fyrir utan bæinn eða í grennd við hann, þá væri hann útilokaður, af því húsið stæði ekki í bænum, eða á landi bæjarins, en mér finnst húsið eigi að veita kosningarrétt og kjörgeingi eins fyrir það, þótt það eigi standi á kaupstaðarlóð. Eg vil því, að þessu sæ sleppt. Hinn þriðji konúngkjörni þingmaður gat og um, að honum fyndist óþarfi að bæta við iðnaðarmönnum, „þó eigi sæu þeir borgarar“, og er eg honum samdóma í því, því iðn þeirra gefur þeim hér einga meiri menntun en hverjum öðrum, og eru þeir eigi betri en tómthúsmennirnir eða þurrabúðarmennirnir, og hafa ekkert tækifæri til að taka framförum í menntun, þó þeir sæu eitt eða tvö ár hér í Reykjavík, fremur en tómthúsmennirnir. 1853 stakk alþingi upp á að binda kosningarrétt tómthúsanna við 6 rdd., en stjórnarfrumvarpið stíngur upp á 4 rdd. Nú í vetur voru hér í Reykjavík eitthvað 140 tómthúsmenn, sem gjalda til sveitar, og af þeim eru 6, sem gjalda 6 rdd., þar á meðal ein ekkja, sem ekki getur komið til greina. Það er þá $\frac{1}{28}$ af þeim, sem getur feingið kosningarrétt,

en í sveit fær sérhver búandi maður kosningarrétt. Af þessum 140 tómthúsmönnum gjalda á hinn bóginn 39 4 rdd. og þar yfir; en þó þetta sé lágt, þá getur það hækkað, svo fleiri komist að, og það er sanngjarnt. Því þegar $\frac{3}{4}$ eru útilokaðir af tómthúsmönnum, en einungis $\frac{1}{20}$, ef til vill, af öðrum gjaldþegnum, þá er það alls ekki sanngjarnt, og þessi ójöfnuður kemur einmitt lánngest fram hér í Reykjavík. Það er allt af verið að segja, að hér sé minna galdið en annarstaðar, og allt af er verið að vísa til þess; það er verið að kveina og kvarta yfir sveitarvandræðum annarstaðar, sem alstaðar eiga að vera meiri en hér, og sem allt sé tómthúsmönnum að kenna, og þeir komist því allir að annarstaðar, vegna þess þeir gjaldi svo nikið til sveitar; þetta heyrir eg sagt, en hvergi sé eg það sannað. Mær virðist ísjárvert fyrir þingið að binda þenna flokk svo miklu meir en aðra, og áskil eg mér breytingaratkvæði við 1. gr. d. Að öðru leyti er frumvarpið samhljóða uppástúngum þingsins frá 1853. Eitt atriði sýnist mér og athugavert, þó eg eigi nú vilji óska breytingar á því eða gera það að beinni uppástúngu; það er um alþingistilskipunina sjálfa; eg lít á hana, sem hin helguustu allra laga vorra, því hún er eins og grundvallarlög vor, enn sem komið er, og þeirri tilskipun ætti eigi að breyta, nema nauðsyn bæri til, og sízt köflum úr henni, heldur ætti að taka hana og lagfæra alla; alþingi hefur og sjálft breytt í henni sumu, t. a. m. um að hafa alþingissalinn lokaðan, því að hann er opinn — og það vildi eg líka helst — og svo er um fleira, og tek eg þetta einungis til dæmis; en heldur væri hugsandi að leggja tilskipunina fyrir næsta þing, heldur en fara að hreifa við nokkru af henni nú; en vegna þess, að kosningarlögin eru sá hluti hennar, sem mest nær til almennings, og breytingar á þeim eru mjög nauðsynlegar, en eg á hinn bóginn eigi get átt það víst, að stjórnin yrði búin að ganga frá lögunum fyrir alþingiskosningar 1858, ef málinu nú væri frestað, þá vil eg eigi koma með þá uppástúngu að fresta þessu máli, og æskja, að öll tilskipunin yrði lögð fyrir alþingi 1857.

J. Pétursson: Mær lízt vel á það, sem varaþingmaður Reykjavíkurbæjar nú mælti, og mun best að skjóta breytingu í alþingistilskipuninni á frest fyrst um siun, meðan alþing hefur ekki feingið meiri verkahring en það nú hefur. Hún er eins konar grundvallarlög fyrir landið, og þeim á ekki að breyta, nema breytingin sé mikilvæg; hún er og gefin af þeim konungi, sem vildi Íslandi hið bezta. Eg vildi geta þar næst um ýmislegt áhrærandi frumvarpið,

og er það þá fyrst 1. gr. a, „*tíð ríkissjóðsins*“. Þar er meint til bænda í sveit; það eru sumir sýslumenn, sem ekki skila öðru en lögmannstollinum til ríkissjóðsins af sýslugjöldunum, en hafa hin sýslugjöldin í embættislaun sín, hvar af þeir þó sjálfir eiga að greiða víst árlegt afgjald; nú er lögmannstollurinn fyrir hvern bónda harðla lítill, t. a. m. 1 fiskur eða 3 skild. Það, sem margur bóndi því með sanni getur sagzt að lúka til ríkissjóðsins, er harðla lítið gjald, og óverulegt til að byggja á því kosningarréttinn. Þurrabúðarmenn, sem einga grasnyt hafa, komast stundum eptir frumvarpinu lættara að kosningunum en bændur, sem hafa grasnyt, og eg sè ekki, því þeim sè gert hærra undir höfði, einkum eptir þeirri lýsingu, sem framsögumaður gaf á þeim. Eptir frumvarpinu geta þannig ekki hreppstjórar nè gamlir stúdentar (fyrir 1826) haft kosningarrétt, og ekki, þó þeir borgi langtum meira til sveitar, en þurrabúðarmaðurinn, því þeir borga ekki þegnskyldu, og virðist mér hart að útiloka slíka menn; eg vildi því láta breyta því á þá leið, að *bændur og þurrabúðarmenn, er þegnskyldu lúka, eptir hinum almennu reglum, er um þegnskylduna hljóða, hefðu kosningarrétt, og þó einhver sè sökum sèrstaklegra lagabóða undanþeginn frá henni, að þeir sèu ei útilokaðir fyrir þá grein*. Eg kann betur við orðið þegnskyldu; það er gamalt og haft um gjald til konúgs, og þar við yrði gjaldið, sem kosningarrétturinn byggðist á, ríflegra opt. Viðvíkjandi staflíð b kann eg betur við breytingu varabíngmannsins fyrir Reykjavík, heldur en orð frumvarpsins, og er þar víst ekki meint til annara en presta, þar sem talað er um embættismenn, setta af stíptsyfirvöldunum. Áhrærandi staflíð c um menn, sem hafa tekið lærdómspróf, þá eru þau lærdómspróf ýmisleg, og sè eg ei, hví þeir menn ekki geti beðið, unz þeir kæmust í embætti eður yrðu bændur. Það væri að minnsta kosti viðkunnanlegra að tiltaka: „lærdómspróf, er gæfi þeim rétt til að sækja um konúngleg embætti“. Í staflíð d felli eg mig vel við breytingu nefndarinnar, um að þeir hafi kosningarrétt, sem eiga múr- eða timbur-hús, en eg vil ákveða dýrleika þess, og finnst mér varabíngmaður Reykjavíkur tiltaka of lítið; eg vil tiltaka 1000 rdd. Eg sè ekki annað, en að handiðnamenu hljóti að heyra undir annanhvorn flokkinn, borgarana eða tómthúsmennina. Við 9. grein vil eg bæta niðurlagi alþíngistílskipunarinnar, því þar við fær hún sömu helgi og tilskipunin sjálf.

Framsögumaður: Hér hafa þá heyrzt nýjar raddir til að hnjóta í nefndina, og það er líklega enn sem fyr, að nýir vendir sópa bezt.

Því hvorugur þessara heiðruðu þingmanna úr Reykjavík eða Strandasýslu hefur átt hær þingsetu fyrir, enda hefur hvorugur látið sitt eptir liggja að *atyrða* aðgjörðir alþingis 1853; annar þeirra sagði, að alþingislöggjöfin 8. marz 1843 væri helgari en öll önnur lög Íslands, og þessa helgi hefur þá alþing flekkað 1853 með því að biðja um þetta frumvarp, er hær liggur nú til umræðu. Svona skildist mér ræða hins heiðraða þingmanns úr Strandasýslu, og af líkum anda ilmaði ræða þingmannsins fyrir Reykjavík, og vilja þeir þá, að þetta þing skjóti skolleyrunum við frumvarpi stjórnarinnar, og vilja eigi breyta tilsk. 8. marz 1843, þar sem ekki einungis þjóðin og fulltrúar hennar hafa fundið henni ábótavant, heldur hefur og sjálf stjórnin lagt frumvarpið fyrir til að breyta þessari löggjöf. Það verður nú dæmt um það, þegar breytingaratkvæðin koma til umræðu, hvort þau muni verða „helgari“ en alþing 1853. Þó gátu þessir heiðruðu þingmenn samt ekki orðið alls kostar samhljóða í þessu efni; öðrum þótti nefndin hafa tyllt skör hærri rétti þurra-búðarmanna; en hinum og fleirum þykja þeir settir of lágt, aptur sumum of hátt. Eg vil þá reyna til að laga það, og hækka þá heldur upp í 10—20 rdd., heldur en fara með þá niður í 4. Það má nú ekki ætla það, að eg sem nefndarmaður sæi gallana á nefndarálitinu eins vel og hinn heiðraði þingmaður Reykjavíkur; eg hef ekki heyrt hær á landi, að *hjallar* væri látið þýða sama sem timbur- eða múr-hús, en það kann má ske að vera Reykjavíkurmál. Eg veit það ekki. Hann barðist leingi fyrir því, að tórnthúsmenn væri eins menntaðir og handiðnamenn; en þó eru flestir handiðnamenn út um landið menn, sem hafa siglt á unga aldri, og þá allmargir geingið á sunnudagaskóla eða notið einhverrar þess konar uppræðingar. Ætli margir tórnthúsmenn hafi gert það? Hvað því viðvíkur, sem fundið hefur verið að því, að nefndin hœlt orðinu „ríkis-sjóðsins“ og hafði ei heldur „til allra stœtta“ eða „þegnskyldu“, þá sê eg ekki, í hverju sú breyting fer betur, því eg held það sê auðskilið, hverjir gjaldi til ríkissjóðsins; það eru nefnilega þeir, sem gjalda „til allra stœtta“. Viðvíkjandi breytingunni á orðatiltækinu „*settur*“ í 1. gr. b, sem þingmaður Reykjavíkur gat um, þá hef eg eigi svo mikið á móti henni, ef nefndarmönnum mínum þætti það betur fara, að eg að sinni vilji fara um hana mörgum orðum.

P. Guðmundsson: Eg þekki eingan tröppugáng í helgi laganna; sá sem syndgar á móti því hinu minnsta boðorði, brýtur þau öll.

J. Sigurðsson: Eg ætla mér ekki að verða lángróður í þetta

skipti, eins og eg sè að sumir gjöra sèr að reglu, en bæta því við það, sem hinn heiðraði þíngmaður úr Strandasýslu sagði, að eg veit viðvíkjandi orðunum „gjaldi til ríkissjóðsins“, að sýslumenn taka lögmannstoll og tíund af þeim, sem þó ei borga til sveitar, en þá þykir mér nóg rýmkuð kosningarlögin, ef þeir skulu fara að kjósa, sem verður þó að gefa eptir sveitarútsvar sitt. Hvað kosningarréttinum viðvíkur, þá vil eg, að þíngið haldi sèr til hins náttúrlega frelsis, og í því tilliti felli eg mig vel við þá skoðan, sem hinn heiðraði 3. konúngkjörni þíngmaður drap á, nefnilega, að kosningarrétturinn væri bundinn við vit manna og gott mannorð, og þetta er augnamið stjórnarinnar. Þar næst vildi eg taka fram tvö atriði, sem mér finnst eðlileg, og það er fyrst, að sèrhver bóndi, sem hefur grasnyt og geldur til allra stètta, ætti að hafa kosningarrétt, þegar hann er kominn yfir tvítugs-aldur, sem er lögdur hinna fornu laga vorra. Menn þeir, sem hafa bú á þeim aldri, eru optast líklegir menn, og ósanngjarnt að neita þeim um kosningarrétt. Það, sem eg þar næst vildi taka fram, er, að það er óeðlilegt að heimta af þeim, er annars hefur kosningarrétt, að hann skuli hafa verið heimilisfastur í kjördæminu í eitt ár. Kosningar eiga að fara fram í septembermánuði, og hann getur því ekki kosið, þó hann sè orðinn heimilisfastur, og að öðru leyti kunnugur kjördæminu og sè kann ske merkis-bóndi. Ef eg ei fell frá því, sem eg nú hef sagt, þegar eg heyri tillögur þíngmanna um þetta, áskil eg mér að mega koma fram með breytíngaratkvæði á þessa leið.

P. Sigurðsson: Þegar eg heyrði þíngmann Reykvíkinga vera að telja saman 140 þurrabúðarmenn í Reykjavík, datt mér í hug að spyrja um, hvar bilið er á milli tómithúsanna, grashúsanna og bænda, og eg vildi heyra, hvort einginn af þurrabúðarmönnum Reykjavíkur hefur grasnyt (*H. Kr. Friðriksson:* Þeir hafa einga grasnyt —) Svo? því eg fyrir mitt leyti er á því, að heilt eða hálft kýrfóður sè grasnyt, og að þeir, er það hafa, eigi eptir frumvarpinu 1. §, a, kosningarrétt. Aðalstefnan í frumvarpinu líkar mér vel, og eg hef því lítið að athuga við það. Það, sem hinn heiðraði framsögumaður sagði um þurrabúðarmennina, kann að vera nokkuð frekt tiltekið, þó það muni óhætt að segja, að fremur ómenntaðir menn og óefnilegir flykkjast úr sveitum niður að sjó; því þeir efnilegri ganga fyrir að ná staðfestu og eru stöðugastir í vistunum.

Hvað því viðvíkur, er þíngmaðurinn úr Strandasýslu talaði um, að málinu væri frestað, þá held eg, að, ef svo færi, væri sönn á-

staða til þess að bregða þínginu um hviklyndi. Þó að alþingistilskipanin sè heilög lög, þá verður grundvallarreglunni í tilskipan þessari ekki breytt með frumvarpinu, þegar það fær lagakraft, og það er auk þess öllum kunnugt, að þjóðin fljótt fann til þess, að kosningarlögin voru of þraung og óhaganleg, og að andleg menntan ei eingaungu er komin undir auð. Mèr þykir af ástæðum þessum mjög svo illa tiltakast, ef málinu nú verður frestað.

Jón Hávarðsson: Mèr þækti gaman að heyra meining hinna löglærðu hér á þíngi um, hvort það er rétt, sem þíngmaður Mýrasýslu sagði, að 20. árið væri lögaldur. En það, sem eg eiginlega ætlaði að vekja máls á, er það, að mèr finnst nefndin hafi farið heldur skammt; eg vil láta kjósa strax að nýju, ef alþingismaður eður varaðingmaður deyr, segir af sèr, eður upp á einhvern máta missir alþingissetu, því sè það ekki gjört, getur auðveldlega kjördæmið orðið þíngmannslaust.

V. Finsen: Viðvíkjandi því, sem í dag hefur verið rætt um þurraþúðarmennina, þá ætla eg að tala fáein orð. Eg hef áður við umræður hér á þíngi haldið með þurraþúðarmönnum fullt eins mikið og hver annar, en eg verð samt að álíta, að það sè rétt að hækka við þá upphæð sveitargjaldsins, til þess þeir fái kosningarrétt. Eptir því sem nefnilega á stendur í Reykjavík, þá gjalda, eins og þíngmaðurinn frá Reykjavík gat um, hér um bil 40 að tölunni, nú sem stendur, 4 rdd. eða þar yfir. Nú er það aðgætandi, að í bænum eru einúngis hér um bil 60 heimili af embættismanna- og borgara-stètt, sem þó ekki allir geta talizt með kjósendum, en hitt eru þurraþúðarmenn, og þar eð nú gjöld tómthúsmanna munu að líkindum verða hærri eptirleiðis — því nú er það almenn meining, að þeir gjaldi of lítið og kaupstaðurinn á von á fleiri nýjum útgjöldum — þá er hætt við, að þeir kunni að verða að tiltölu æðimargir, og einkum svo, að þeir gætu ráðið kosningum á móti embættismanna- og borgara-flokknum, en það álít eg ekki æskilegt eður rétt, því það er í eðli sínu, að Reykjavík sem kaupstaður kysi sèr fulltrúa, sem mundi gæta þarfa hans sem kaupstaðar, en það yrði, ef til vill, ekki, ef tómthús menn rèði kosningum, eins og þeir líka standa yfir höfuð fjær tilgáangi kaupstaða, og atvinnuvegur þeirra ekki getur talizt með kaupstaðaratvinnu, þó þeir verði að þolast.

Fyrst eg stóð upp, skal eg geta þess, að mèr finnst betur fara á orðunum í frumvarpinu: „gjalda nokkuð til ríkissjóðsins“ en „gjalda til allra stètta“, því það er í eðli sínu, þar sem ákveðnar eru kosn-

íngar til þjóðþings, að þar sè farið heldur eptir, hvað goldið er til ríkissjóðsins, heldur en til sveitar eða þvímúlkts.

Eg er ekki mótfallinn því, er þingmaðurinn úr Strandasýslu talaði viðvíkjandi stúdentum og hreppstjórum, en að breyta orðunum í 1. gr. b, „settir af stiptsyfirvöldunum á Íslandi“, og setja: „presta og aðra konúnglega embættismenn“ í stað þess, finnst mér vera óþarfi. Að orðið „settir“ verði skilið um þá, sem eru *constitúteraðir*, held eg ólíklegt, og þegar það þar næst hefur verið sagt, að ónákvæmlega sè orðað: „múrhús eða timburhús“, þá mun varla nokkur fara að villast á húsum og hjöllum; að minnsta kosti veit eg, að um það hefur aldrei verið efi hér í bænum. Að fara að binda kosningarrétt við húsaverð, hvort heldur 500 rdd. eða 1000 rdd., held eg stríði á móti öllum anda tilskipunarinnar.

Í hvað loksins viðvíkur því, sem þingmaðurinn úr Suður-Múlasýslu ræddi um, að hentugt væri að kjósa strax í stað á ný, ef svo kynni að fara, að þingmaðurinn fatlaðist, þá held eg, að sú regla hafi verið rétt, sem hingað til hefur verið, að ei skuli kjósa of opt, þar það er of kostnaðarsamt, og svo opt ekki hægt að koma því við. Auk þess er ei heldur altènd sagt, að sá, sem er kosinn, afsali sèr kosninguna á fundinum.

P. Pétursson: Ef eg væri sannfærður um, að hin nýju kosningarlög gætu haft hin minnstu áhrif á heit konúgs í tilskipuninni 8. marz 1843, þá skyldi eg verða manna fyrstur til að ráða frá, að þingið fallist á frumvarp þetta; en mér finnst það vera ljóst, að breytingin einúngis nær til kosningarlaganna, sem sjá má á fyrir sögn frumvarpsins um breyting á tilskipun 8. marz 1843 viðvíkjandi *kosningunum* til alþingis, og á þá allt annað í tilskipuninni að vera óhaggað. Eg held því, að viðaukaatkvæði þingmannsins úr Strandasýslu ekki sè nauðsynlegt. Það er einúngis eitt, sem eg sakna í frumvarpinu, er mér annars líkar vel við. Alþingi þótti nefnilega þörf á, að, þegar að annaðhvort aðalþingmaðurinn eða varaðingmaðurinn skoraðist strax á kjörfundinum undan að taka á móti kosningu, þá væri kosið á ný; en stjórninni mun hafa þótt þetta tilfelli sèrstaklegt, og ekki nauðsynlegt að bæta úr því, þó nú reynslan hafi sýnt, að þingmenn þessa vegna geti vantað úr kjördæmunum. Eg vil því áskilja mér svo hljóðandi viðaukaatkvæði við 7. grein.

G. Brandsson: Eg get ómögulega verið samþykkur þingmanninum úr Mýrasýslu, er vill gefa þeim kosningarrétt, sem ekki eru

eldri en 20 ára, því þó eg gjöri mikið úr fjöri og áhuga, þá vil eg samt láta reynslu og þekkingu ráða meira. Þegar kosningarlögin til þjóðfundarins voru samin, þótti ekki tiltækilegt að binda kosningarréttinn við minna aldurstakmark en 30 ár, og voru lög þau þó mjög frjálst, en eptir alþingistilskipuninni eru það 25 ár, eins og kunnugt er, en kjörgeingin aptur meira bundin. Í hitt hið fyrra þótti því ráðlegt að binda hvorttveggja við sama aldur, 25 ár, og sama mun enn vera flestra meiníng. Það er ekki heldur sem sá yrði til leingdar útilokaður frá kosningarrétti, sem einúngis væri 20 ára, þegar kosningar færu fram. Það væru einúngis 6 ár, sem hann þyrfti að bíða, þángað til hann gæti notið þessa réttar.

Það er nú búið að tala nóg, að mér finnst, um þurraþúðarmennina, og eg hef því litlu við að bæta nema því, að bágt var það fremur á þinginu 1853 að koma þeim inn í kjósendatölu, og mér þykir líka, sem að bændur ættu að hafa meiri rétt en þeir; því víst er um það, að meiri og margbrotnari skyldur og þýngsli hvíla á bændunum en þessum svo nefndu þurraþúðarmönnum. Það hefur líka leingi verið viðurkennt, að þeir væru landinu og bændastéttinni ekki sem hollastir, svo, ef þeim ætti nú að gjörast mjög auðvelt að ná kosningarrétti, þá er eins og þar í liggi eins konar játan um nytsemi þeirra. Þyki þeim þá réttur þessi svo mikilsverður, að eptir honum sé keppandi, þá bannar þeim einginn að komast í borgara- eða bændatölu. Hvað því viðvíkur, er þingmaðurinn úr Mýrasýslu ræddi um, að það væri of langur tími, sem menn ættu að vera heimilisfastir í kjördæminu, til þess að geta náð kosningarrétti, þá er eg honum ekki að öllu leyti samdóma í því, þar mér finnst ársvera í kjördæminu vera mátuleg; hið sama varð og ofan á í kosningarlögum til þjóðfundarins, og voru þau þó samin með mjög mikilli athygli.

J. Hávarðsson: Viðvíkjandi því, sem hinn heiðraði 4. konungkjörni þingmaður mælti, að kostnaður risi af nýjum kosningum, þá, ef það er annars þjóðinni nauðsynlegt og þarflegt, þá hjálpar ekki að bera fyrir sig kostnaðinn, því hann er annars ekki mikill; vil eg því áskilja mér þannig lagað viðaukaatkvæði.

G. Brandsson: Eg vildi spyrja þingmanninn, er núna settist, hvort hann hefur lesið ástæðurnar fyrir 10. grein frumvarpsins. Þar má sjá, að sá, sem kosinn er, ei er strax skyldur til að segja, hvort hann taki mót kosningu, eins og það líka getur skeð, að hann ekki sé á þeim fundi, eða afsaki sig skriflega, eptir að búið er að tilkynna

honum kosningu hans, svo, ef nýtt fulltrúaval ætti að fara fram þá þegar, yrði að kalla saman nýjan fund til þess.

J. Hávarðsson: Eins þarf þíngmannsins fyrir það.

J. Sigurðsson: Þar sem hinn heiðraði þíngmaður úr Suður-Múlasýslu leitaði fyrirspurnar til hinna löglærðu um myndugsaldurinn, þá hefði betur átt við efnið, að hann hefði spurt, hvort tvítugir menn væru ómyndugir. En hann gleymdi því, að eg viðvíkjandi tvítugsaldrinum tók fram, að það væri okkar lögaldur eptir fornum íslenskum lögum, og held eg það megi vel fara, þar sem eptir dönsku lögum 3. bókar 17. kapítula hver maður verður sín ráðandi, þegar hann er 18 vetra, og karlmenn mega giptast tvítugir. Eg held líka, að fæstir sæu þeir fáraðlingar, er giptast innan 24 ára; en þar sem hinn heiðraði þíngmaður Gullbríngusýslu sagði, að við næstu kosningu yrðu menn þó aldrei nema 26 ára, þá kannast eg ekki við það; ef hann hefur 4 um tvítugt, þá kosningar fara fram, virðist mér hann verða þrítugur við næstu kosningar.

M. Andrèsson: Það er viðvíkjandi einu atriði í þessu máli, að eg vildi mæla fáein orð. Nefndin hefur breytt 6. grein frumvarpsins, og það — að minni meiningu — til ens betra, þar sem hún vill, að allir kjósendur kjósi fyrst aðalþíngmanninn, áður en varaþíngmaðurinn er kosinn; en eg hefði viljað, að nefndin hefði einnig tekið það fram, að kjósendur feingi að vita, hver aðalþíngmaður er orðinn, áður en þeir byrja að kjósa varaþíngmanninn, því annars er hætt við, að sú síðari kosning fari nokkuð á við og dreif, og sumir kjósi þá þann, sem orðinn er aðalþíngmaður. Mér kemur til hugar, að gjöra við þessa grein viðaukaatkvæði, en ætla þó fyrst að heyra, hvernig hinn heiðraði framsögumaður skýrir þetta fyrir mér.

Framsögumaður: Í tilliti til þess, er þíngmaðurinn sagði, þá get eg svarað honum, að nefndin hefur haldið sér við tilskipunina 1843. Þíngmanninn úr Mýrasýslu vildi eg spyrja að því, hvort hann ei vill taka sér breytingaratkvæði viðvíkjandi 20 ára aldrinum, svo hann þá, sem eg vona, fái að sjá skapadægur þess við atkvæðagreiðsluna.

J. Sigurðsson: Eg felli mig betur við 6. grein frumvarpsins en þíngmaðurinn úr Árnessýslu, því ef fyrst skal kjósa þíngmanninn *sér*, lesa saman atkvæðin og auglýsa, hver hann er, og svo þar á eptir láta fara að kjósa varaþíngmanninn, þá virðist sú aðferð fjarskalega óhentug, og getur kosningarfundurinn þá orðið of langur, svo að þeir, er þíng sækja, fari á stað, áður þínginu væri lokið. Við-

víkjandi því, er mér hefur verið svarað, þar mér þókti 1 árs heimilisfesta í kjördæminu of laung, þá get eg ei kannast við, að sá, sem hefur verið í kjördæminu frá vordögum til haustnáttu, sé ei nógu kunnugur, svo að hann viti ekki af neinum ærlegum manni í heila amtinu til að kjósa hann; hann mætti þá vera sérlegur hóla-álfur.

P. Pétursson: Þingmaðurinn úr Mýrasýslu talaði og um það 1853, hve leingi stæði á kosningunum og að til þeirra ferða geingi lángr tími. Að líkindum hefur hann til þess einhverjar sérstaklegar ástæður, t. a. m. að vegir eru slæmir og ógreiðir yfirferðar í Mýrasýslu; en svo mun varla vera ástatt alstaðar annarstaðar, og reynslan hefur sýnt, að fáir sækja þessa kjörfundi, og eins mun fara eptirleiðis, þó kosningarrétturinn sé nú rýmkaður.

Konungsfulltrúi: Eg skal ekki fara mörgum orðum um ágreining þann, sem lýst hefur sér af umræðum þingmanna um þetta nefndarálit, en geyma það, þángað til þingmenn eru búnir að orða breytingaratkvæði sín. Einungis skal eg minnast fátt eitt á álitsskjal nefndarinnar, sem mér yfir höfuð fellur vel í geð, þar sem nefndin að mestu leyti hefur fylgt hinu konunglega frumvarpi. Eg skal þá fyrst gjöra þá athugasemd við 2. niðurlagsatriði í álitskjali nefndarinnar, að nefndin hefur stungið upp á þeirri breytingu á frumvarpinu, að þurraþúðarmenn, sem að minnsta kosti gjalda 6 rd. til sveitar, eigi kosningarrétt, þar sem frumvarpið ákveður einungis 4 rd. Nefndin hefur að sönnu tilfært álitlegar ástæður fyrir þessari uppástungu sinni; en eg verð að taka það fram, að eins og frumvarpið allt er í frjálslega stefnu, eins á það og vel við, að þingið fari ekki að gjöra breytingu til hins ófrjálslegra í þessu atriði. Ekki fæ eg heldur skilið, að þessi ákvörðun muni geta haft skaðleg áhrif á kosningarnar til alþingis; það getur að vísu hugsast hættulegt við aðrar kosningar, t. a. m. hér, þegar kjósa ætti í bæjarstjórn fyrir Reykjavík, en þegar talað er um kosningar til alþingis, er öðru máli að gegna; því hvorki eru þurraþúðarmenn svo víða um landið, og ekki mun heldur við því hætt, að þeir muni skerast úr flokki annara bænda, heldur kjósa þann til alþingis, er þeir ásamt öðrum álitu bezst hæfan þingmann fyrir það kjördæmi; eg vil því fela hinni heiðruðu nefnd að taka þetta til yfirvegunar.

Eptir alþingistilskipuninni var, eins og kunnugt er, kosningaradferðin sú, að hver kjósandi skyldi nefna 2 menn, hverjum hann gæfi sitt atkvæði. Sá, sem af þeim kosnu hafði flest atkvæði, skyldi vera alþingismaður, en hinn varaðingmaður, er hefði næst atkvæði

þar á eftir. Eftir þessari kosningaraðferð gat það aldrei aðborið, að aðalfulltrúinn ekki hefði fleiri atkvæði en varafulltrúinn. En nú er þessari grundvallarreglu breytt með 6. grein frumvarpsins, ef hún verður að lögum; því eftir henni á hver kjósendi að nefna þann með nafni, sem hann kýs til aðalþingmanns, og eins þann, er hann kýs til varaðingmanns. Nú getur það skeð, að meiningum meðal kjósenda sè skipt um það, hver hæfilegastur sè til aðalþingmanns, og að þess vegna skiptist atkvæði kjósenda millum 2 eða fleiri manna; hvar á móti næstum allir kjósendur eru, ef til vill, samhuga í því, hvern kjósa eigi til varaðingmanns, og þá getur svo farið, að varaðingmaðurinn fái miklu fleiri atkvæði en aðalþingmaðurinn, hvað þó virðist vera á móti reglunni. Sama getur nú aðborið eftir þeim kosningarmáta, sem nefndin hefur stungið upp á, og þar að auki óttast eg fyrir, að þessi kosningaraðferð leingi til töluverðs бага fyrir marga kjósendur kjörþingisstörfín, sèr í lagi þegar svo ber undir, að má ske þrisvar má kjósa hvað eftir annað eftir frumvarpsins 7. grein. Eg vil því skjóta því til hins heiðraða þings, hvort ei sè réttast að halda fast við 6. grein frumvarpsins, sem bæði er samkvæm uppástúngu alþingis, og sem stjórnin þar að auki hefur fallizt á.

P. Sveinbjörnsson: Eg fyrir mitt leyti sem nefndarmaður vil ekki falla frá uppástúngunni um 6 rd. gjaldið til sveitar, er gefi þurrabúðarmönnum kosningarrétt, og það er því undir þinginu komið, hvaða afdrif það fær. En viðvíkjandi kosningunni sjálfri, þá sè eg ekkert á móti því, þó aðalþingmaðurinn fái færri atkvæði en varaðingmaðurinn, eins og skeður á alþingi við kosning þingsins helztu embættismanna. Annars óska eg, að þingmaðurinn úr Árnæssýslu geri viðaukaatkvæði úr athugasemdum sínum; því verið gæti, að nefndin vildi gera það að sinni uppástúngu, eins og kann ske fleiri breytingaratkvæði, sem ekki miða til að brjóta nefndarálitið niður.

Konungsfulltrúi: Um atriði það, sem hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður drap á, og sem minnzt er á í niðurlagi ástæðanna til frumvarpsins, skal eg einnig leyfa mèr að fara fáeinum orðum, sèr í lagi þar 2 af hinum heiðruðu þingmönnum, nl. hinn 4. konúngkjörni, og þingmaður Arnesínga, hafa boðað þar um breytingaratkvæði. Stjórninni hefur, eins og nýnefndar ástæður sýna, ekki þótt þörf á, að ákveða nokkuð um það í þessu frumvarpi, hvort kjósa skuli á ný aptur strax á sama kjörfundi, þegar annaðhvort alþingismaður eða varaðingmaður skorast undan að taka á móti

kosningum, vegna þess að þetta tilfelli virðist að vera svo sérstaklegt; en með fram líka af því, að uppástunga alþingis ekki var svo nákvæmlega orðuð. Það er nú sjálfsagt á góðum ástæðum byggt, eins og því líka hingað til hefur verið fylgt, að kalla ekki saman nýjan kjörfund, þó annaðhvort þingmaður eða varaþingmaður, eptir að kjörfundi er slitið, og kjósendur af honum heim farnir, tilkynni það kjörstjórninni, að hann ekki geti tekið móti kosningu; því það mælir margt á móti því, að kalla saman nýjan kjörfund, svo leingi annarhvor er til, aðalþingmaður eða varaþingmaður fyrir kjördæmið. En nokkuð öðru máli skiptir það, þegar annaðhvort *alþingismaður* eða varaþingmaður *strax á þinginu, eptir að birt eru afdrif kosningarinnar og á meðan allir kjósendur eru viðstaddir*, lýsir því yfir, að hann geti ekki tekið á móti kosningu, því þá virðist það bezt við eiga, og því mega vel við koma, að kjósa strax í staðinn fyrir þann, er frásagði sér kosninguna. Því annars kostar getur það aðborið, eins og dæmin hafa hér sýnt, að kjördæmið auðveldlegar verði þingmannslaust, þegar þessi aðferð ei er viðhöfð, heldur en annars mundi verða.

Framsögumaður: Það var mér gleðilegt, að hinn læstvirtí konungsfulltrúi ekki fann mikið að athuga við nefndarálitið. Með tilliti til þurraþúðarmannanna vil eg geta einnar ástæðu, sem er á móti þeim, og hún er ekki tekin fram enn þá af neinum. Það er, að þeir, eptir því sem eg bezt veit til, ekki bera 1 skildings útgjöld af alþingiskostnaðinum. Hvað því viðvíkur, að kjörfundirnir verða leingri, ef kosningaraðferðinni verður breytt, þá held eg, að það alls ekki geti orðið því til fyrirstöðu, að menn sæki ekki kjörfundina, eins og fyr, því sá kemur ei með sönnum áhuga um að fá góðan fulltrúa, sem ei vill verja lítilli stundu leingur til að vita, hver hann verður.

H. K. Friðriksson: Eg vil leyfa mér að tala enn fáein orð viðvíkjandi því, sem hinn 5. konúngkjörni þingmaður mælti um tómthúsmennina. Hann sagði, að hér í Reykjavík væru um 60 heimili embættismanna og borgara, en eg sé ekki, hvaða ástæða verður leidd af orðum hans fyrir því, að útiloka slíkan fjölda tómthúsmanna frá kosningu og kjörgeingi fyrir það, þó eigi sèu neinir aðrir til. Eg sé ekki neina sanngirni í slíku, að útiloka einn flokk manna sökum þess, að annar flokkur er eigi til. Viðvíkjandi því, sem framsögumaður sagði, að allir tómthúsmenn væru flækíngar og alls konar óþjóðarlýður, þá heyri eg, að hann vandar þeim ekki kveð-

jurnar í sínu kjördæmi, en mér þykir hann líka gjöra of lítið úr valdstjórninni í kjördæmi sínu; því eg veit það, að hér t. a. m. í Reykjavík er bæjarstjórnin mjög varkár með að hleypa slíkum mönnum inn í umdæmið, og eg met þetta sem einga ástæðu, því valdstjórnin eða héraðsstjórnin getur á hverjum stað hamlað slíkum slæpingum frá inntöku í sveitarfélagið. Þar sem hann sagði, að iðnaðarmenn, sem lærðu í Kaupmannahöfn, væru svo menntaðir, af því þeir geingju á sunnudagsskóla, þá mun það vera mjög sjaldan, og ekki ætla eg, að sú menntun þeirra sé á marga fiska. Þar að auki koma líka iðnaðarmenn, sem hér hafa lært í Reykjavík, vestur á land, og eg veit ekki til, og skil ekki í, að þángað veljist einmitt þeir, er bezt séu að sér, eða að þeir hafi neina meiri menntun en aðrir. Það bætist og hér við, að vilji þessir menn öðlast kosningarrétt og kjörgeingi, þá þurfa þeir 1 rd. til þess; þeir þurfa ekki annað en kaupa borgarabréf, og það kostar einn ríkisdal, og geti þeir ekki misst hann, þá veit eg ekki, hvaða uppbygging er í þeim, eða hvað þeir hafa til þess, að njóta meiri réttar en tómthúsmennirnir. Að eg hafi viljað skjóta skolleyrnum við frumvarpinu, er ekki satt, og mun ekki heldur vera satt um þíngmann Strandasýslu, þó það væri borið upp á okkur áðan. Það var aldrei mín ætlun að kasta frumvarpinu, heldur hitt, að alþingi beiddi nú konúng, að leggja alla alþingistilskipunina í heilu lagi fyrir þíngið 1857, til þess það gæti íhugað hana og lagað þá galla, sem það fyndi á henni í heild sinni. Það eina, sem hamlaði mér frá að taka mér breyttingaratkvæði um þetta, var það, að, þó þessa væri nú beðizt, og konúngur veitti það, kynni tilskipunin, ef til vill, ekki að verða búin í tækan tíma, eða þegar að næstu kosningar ættu að fara fram 1858.

J. Pétursson: Mín meiníng var ekki sú, sem hinn heiðraði þíngmaður Reykvikínga gat til. Eg vildi láta kosningarlögin bíða, þángað til að öll alþingistilskipunin yrði bætt, sem hlýtur að verða, þegar afgjört er um stöðu Íslands í konúngsveldinu, og verkahríng alþingis. Og eg get ímyndað mér, að frumvarp til þessarar breyttingar gæti orðið lagt fyrir þíngið 1857, ef þá yrði svo langt komið með að útgjöra um stjórnarfyrikomulag alls konúngsveldisins. Viðvíkjandi þeim 4 eða 6 dölum, er þurraðarmenn skyldu gjalda til bæjarþarfa, þá ætlaði eg, að bezt væri, að hið sama veitti þeim kosningarrétt og kjörgeingi, sem bændum, en það er, að þeir gyldu þegnskyldu. Dalatalið gjörir hér annars lítið, en þó eru 4 rdd. fremur í hinum frjálslega anda, bæði alþingis 1853, og frumvarpsins, en 6 rd.

Ekki get eg skilið í því, er hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* sagði, að kosningaráðferðin yrði hin sama og verið hefur, þó fylgt væri kosningarreglum þeim, sem eru í þessu frumvarpi (*Varaforseti*: Þingmaðurinn hefur víst misskilið ræðu *konúngsfulltrúa*). Það getur verið.

J. Sigurðsson: Eg hef ekki lastað nefndarálitið, nema 6. grein þess, og hefur hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* svarað upp á móthárur þær, sem gegn mér hafa komið í því efni, svo eg skal þar eingu við bæta. En þar sem hinn 4. konúngkjörni þingmaður hélt, að ekki mundi þurfa hálfa né heila daga til eins kjörþingis, þá þarf eg ekki að halda neitt um það, því eg veit, að í mínu kjördæmi hefur það tekið upp heilan dag, og getur einn þingmaðurinn, sem hér situr, borið um það með mér, og hefur þó kjörþingið verið í miðju kjördæminu, á bezta stað, og eg er viss um, að eptir frumvarpinu, þar svo mjög fjölga kjósendur, þarf til þess að minnsta kosti heilan dag, og, ef kosið yrði í tvennu lagi eptir nefndarálitinu, yrði það 2 dagar, því bæði er langt á staðinn, sumstaðar 2 dagleiðir áfram, og svo eru líka vegir þar víða slæmir, og þá yrðu kosningar svo miklu leingri en nú, þegar svo miklu fleiri væru búnir að fá kosningarrétt, og mundu margir fara á stað, þá 1. kosning væri af geingin, því öllum er mestur áhuginn að vita, hver þingmaðurinn verður, en láta sér síður annt um varaþingmanninn, nema þeir væru þrælbundnir, til að bíða, með laga-ákvörðun.

Framsögumaður: Hinn heiðraði þingmaður, er nú mælti, hefur víst meira láni að fagna með kosningarnar í sínu kjördæmi, en aðrir; því ekki veit eg til, að kjörfundir hafi neinstaðar staðið 2 daga annarstaðar, og eg get ekki hræðzt fyrir því seinna meir. Nefndin hefur og tekið það skýrt fram, að hún, samkvæmt reynslunni, sem orðin er í því efni, býst ekki við, að það komi kann ske nema þriðjungur kjósenda á kjörfundi, nema minna sè. Viðvíkjandi því, er þingmaður Strandasýslu ætlaði, að 4 rdd. gjaldið á tómthúsmönnunum væri fremur í anda alþingis, en 6 rdd. gjaldið, þá hlýt eg að neita því, og skírskota til alþingistíðindanna 1853, 982. bls., þar sem 6 rdd. gjaldið er samþykkt með 13 atkvæðum gegn 7. Eg skil annars ekki í ræðum þingmannanna fyrir Strandasýslu og Reykjavík. Mér finnst þeir mótsegja sjálfum sér svo mjög. Þeir eru að tala um, að alþingistilskipunin sè svo heilög, að í henni megi eingum staf eða atriði breyta, né víkja við, og í sömu andráníni vilja þeir láta taka alla tilskipunina og breyta henni allri. Eg vil biðja þingmanninn

í Reykjavík að affæra ei orð min; eg hef aldrei kallað þurrabúðarmennina *óþjóð*, heldur sagðist eg ekki geta sett þá jafna bændum. Hvað því viðvíkur, sem hann sagði, að iðnaðarmenn þyrftu að eins 1 rd. til að ná kosningarrétti, nefnilega að kaupa sér borgarabréf, þá kemur það ekki þessu við, því þá eru þeir orðnir *borgarar*, þegar þeir hafa keypt borgarabréfin. Að iðnaðarmenn komi vestur hëðan úr Reykjavík, er að vísu satt, þó mjög svo fáir séu, en það veit eg líka, að ekki munu þeir vera betur menntaðir en hinir, sem þángað koma utanlands frá, nema miður sé.

M. Andrèsson: Eg hef enn ekki breytt skoðun minni á 6. gr. frumvarpsins, sem eg lét í ljósi áðan, og, ef breyting nefndarinnar á henni fær framgáng, áskil eg mér við hana breytingarkvæði, hær um bil á þessa leið: „strax sem búið er að kjósa aðalþingmanninn, skal kjörstjórnin telja saman atkvæðin, og kjörstjóri birta kjósendum, hver orðinn sé aðalþingmaður; að því búnu skal kjósa varaþingmanninn“.

P. Sigurðsson: Eg er hræddur um, að í stórum kjördæmum auki sú kosningaraðferð, sem nefndin fer fram á, óþarfa fyrirhöfn, og taki lánan tíma. Eg held kjósendum, sem fyrstir koma á fundinn og greiða strax atkvæði um aðalþingmann, þækti það óþörf binding og eirðu því illa, að bíða svo allan daginn, og það á haustin, til að kjósa varafulltrúa, og væri þessi ákvörðun til þess, að kosningarfundir væru miklu ver sóktir með þessari aðferð. Eg veit lík dæmi og þingmaður Mýramanna um það, hve lánan tíma kjörfundir hafa tekið áður, þar sem kjósendur hafa þó verið svo fáir í samanburði við það, sem nú er ætlazt til. Eg held og, að eins vel megí geta þess til, að $\frac{2}{3}$ kjósenda saki fund, eins og $\frac{1}{3}$. Þegar kosið var til þjóðfundarins í Rángárvallasýslu, geingu 2 dagar til kjörfundarins, og er það sem dæmi upp á þetta.

G. Einarsson: Mér þækti fýsilegt að vita, hvað nefndin leggur í orðið *hyggilegast*, þegar hún er að tala um breytingu sína á 6. gr. frumvarpsins; eg skil ekki, hvað í því liggur. Kosningaraðferð nefndarinnar er bæði miklu leingri, og óformlegri, og undir eins óverulegri en sú, sem frumvarpið fer fram á, og niðurstaðan verður sama, eptir hvorri sem farið er. Eg er því á sama máli og hinn hæstvirti *konungsfulltrúi*, að 6. gr. frumvarpsins ætti ekki að breyta, nema fyrir því væru yfirgnæfandi ástæður, og væri því vel, ef nefndin skýrði frá, hverjar þær yfirgnæfandi ástæður eru; því hún hefur ekki komið með þær enn.

J. Pétursson: Hvað uppástúngu nefndarinnar við 6. gr. snertir, þá felli eg mig vel við hana, en vildi þó jafnframt skjóta því til nefndarinnar, hvort hún ekki vildi breyta í 7. gr. *óbundnum kosningum*, sem eg held sè sama og, að ekki þurfi að kjósa báða undir eins, og gæti má ske valdið misskilníngr, ef það stæði óbreytt, og laga 7. greinina eptir uppástúngu sinni, svo hún komi í samstemmu við uppástúngu hennar. En þetta er nú, ef til vill, misskilníngr af mèr.

J. Sigurðsson: Mèr skilst ekki betur, en að kjósa eigi báða þíngmennina með sömu aðferð, og eptir uppástúngu nefndarinnar gætu þannig vel orðið 4 kosningar á sama kjörfundi, eða 6, ef einginn feingi helmíngr atkvæða við 1. kosníngr, og þá þækti sumum lángr kosníngrarþíng, að eg vona.

V. Finsen: Nefndin hèlt, að svo gæti farið, ef báðir þíngmenn væru kosnir í einu, að þá feingi kjördæmið kann ske ekki þann, sem það vildi helzt, en svo mundi varla geta tiltekizt, ef þeir væru kosnir hvor fyrir sig, og eptir þessu lagaði hún sína uppástúngu.

Framsögumaður: Hinn heiðraði konúngrkjörni þíngmaður, er nú mælti, tók af mèr ómak að svara upp á spurníngr þíngmannsins úr Dalasýslu um ástæður nefndarinnar fyrir uppástúngu sinni. En hvað kosníngraradferðina snertir, þá ætla eg, að upplýsíngrarnar þar um sèu full-ljósar í þíngræðunum 1853.

Ó. Sívertsen: Eg efast ekki um, að það sè öllum í minni, að 1853 vildi þíngið, að þíngmennirnir væru kosnir hvor í sínu lagi. Eg get ekki heldur heyrt það, að áhugi landsmanna á kosníngrunum sè svo lítill, að þeir horfi í hálfan dag meir eða minna, eða láti sig muna um 2 daga á 6 árum, og eg hef aldrei heyrt, að kjósendur hafi talið tímann eptir, eða hlaupið af kjörfundinum, áður en full-trúavalið var til lykta leitt.

J. Sigurðsson: Eg þarf ekki að tilgreina, hvað eg hef heyrt um þetta; því reynslan sýnir, hver áhugi manna er á kosníngrum til alþíngis með því, hvernig þeir hafa sókt kjörfundi. Eg verð því að vera með því, að báðir þíngmenn sèu kosnir undir eins, og eg get ekki vorkennt kjörstjóranum að rita rètt eptir mönnum, hvern þeir kjósa fyrir aðalþíngmann og vararþíngmann.

Framsögumaður: Nefndin býst líka við, að kjörfundir kunni enn að verða linlega sóktir, þar sem hún gjörir ráð fyrir $\frac{1}{3}$ kjósenda á fundi. Annars vildi eg ekki vinna til að fá atkvæði þess

kjósanda, sem ekki vildi bíða kjörþingið út; því eg álti hann eingan áhuga hafa á starfa þeim.

J. Sigurðsson: Eg ætla, að hver muni koma á kjörþingin og sækja þau með þeim áhuga, sem honum er laginn, hvað sem þingmaður Snæfellsýslu helst vill í því efni. Nefndin býst við, að $\frac{1}{3}$ kjósenda komi á kjörþing, en það verða að minni ætlan allmargir menn, eptir því sem frumvarpið ætlast til.

P. Pétursson: Mèr virðist þingmaðurinn úr Mýrasýslu komast í nokkurn bága við sjálfan sig. Áðan var hann að tala um það, hve leingi stæði á kosningunum, en játaði þó, að svo fáir sæktu kjörfundina; úr þessari ósamkvæmni hefur hann ekki getað öðruvísi bætt, en með því að láta í ljósi kvíða fyrir því, hve margir mundu sækja kjörfundinn eptirleiðis.

J. Sigurðsson: Kvíða fyrir því, hve margir mundu sækja kjörfundi, hef eg ekki látið í ljósi, en kvíða fyrir því, að kosningarþing yrðu of laung, ef kosið yrði eptir nefndarálitinu í mörgu lagi, hef eg látið í ljósi.

P. Sveinbjörnsson: Menn tala hér mikið um það, hvað margir muni sækja kjörfundi eptirleiðis. En eg held, að þeir muni varla verða fleiri hér eptir en hingað til, sem þá sækja. Hafi efnumennirnir, sem einir höfðu kosningarrétt að undanfögnu, sókt kjörfundina illa, þá ætla eg, að hinir fátæku, sem nú bætast við, muni enn sður mega missa tíma til þess. Eg held og, að þurrabúðar- og tómthúsmönnum sè ekki ætlandi meiri áhugi á þessu en bændunum. Kjörfundirnir munu því varla verða miklu fjölmennari eptirleiðis en að undanfögnu.

Varaforseti: Þar eð nú tekur einginn til máls, álit eg þessari undirbúningsumræðu lokið. Bið eg þá þingmenn, sem hafa tekið sèr breytingaratkvæði, að vera búna að fá *forseta* þau skrifuð á morgun fyrir dagmál. Ákveð eg þá næsta fund kl. 11. f. m. á mánudaginn, og kemur þá til undirbúningsumræðu nefndarálit um konúnglegt álitismál um bólfestu Gyðinga á Íslandi; nefndarálit um konúnglegt frumvarp, um byggíngarnefnd á Akureyri, til ályktunarumræðu; uppástunga frá þingmanni Rángvellínga, viðvíkjandi reikningum yfir kollektupenúngana, og beiðni þingmanns Mýramanna til þingsins um, hvort það vilji leyfa honum að bera upp 2 fyrirspurnir fyrir *konúngsfulltrúa*.

Fundi slitið.

16. júlí — tíundi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eptir dagskránni kemur nú fyrst til ályktunarumræðu og atkvæðagreiðslu konúnglegt frumvarp um stofnun byggingarnefndar á Akureyri.

Í þessu máli voru framkomin þessi breytingar- og viðauka - atkvæði:

1. J. Pétursson:

Við 1. gr.:

Í stað orðanna: „lóð eiga á verzlunarstaðnum“, komi: „kjörgeingi hafa eptir 2. grein“.

Við 2. gr.:

a, á eptir orðið „kaupstaðarhús“ bætist inn í: „sem er 500 rdl. virði“.

b, setningin: „ef hann á trèhús — lóð verzlunarstaðarins“, flytjist fram eptir og komi eptir orðin: „fjár síns, á“.

c, eptir orðin: „yfirboðarar þeirra“, setjist: „eiga slík hús, er kosningarrétt og kjörgeingi veita og“.

d, setningin: „þó þeir eigi sjálfir seu húseigendur“, flytjist fram eptir og setjist eptir orðin: „kjósa og verða kosnir“.

Við 3. gr.:

a, í stað orðsins „garð“, komi „húsagarð“.

b, orðin: „hvar auð svæði megi vera, og“, falli burtu.

c, orðin: „til bráðabyrgða“ og það, sem eptir er af greininni, falli burtu, og í þess stað komi: „kostnaður sá líkast á sama hatt, sem getið er hér síðar í 4. gr., staflíð A.“.

d, orðin: „úthlutað hefur verið óbyggð“, falli burt, og komi í staðinn „á óbyggða“.

e, í stað orðanna: „hafa feingið úthlutaða“, komi „eiga“.

f, orðin: „í grennd við“, falli burt.

g, eptir orðin: „átt við smíðið“, setjist: „þó skal að eins rífa þann hluta hússins, sem eigi er lagaður eptir reglum þeim, er settar voru“.

h, orðin: „sömu batur — má og rífa“, falli burtu.

2. V. Finsen:

1. Milli 2. og 3. gr. sè bætt við nýrri grein, svo hljóðandi:

„Sá, sem er kosinn nefndarmaður af íbúum verzlunarstaðarins, hefur starf sitt á hendi um 4 ár, þó þannig, að af þeim, sem kosnir verða fyrsta sinn, fer annar frá eftir 2 ár, og skal hlutkesti ráða, hvor fyrir því verður.

Sömuleiðis skulu þeir nefndarmenn, sem kvaddir eru af amtmanni, hafa á hendi störf sín í 4 ár, en af þeim, sem nefndir verða í fyrsta sinn, fer annar eftir hlutkesti frá að 2 árum liðnum“.

2. Orðin í 3. gr.: „eiga þeir svo að umgírða þær — aptur til verzlunarstaðarins“, falli burt, og í stað þeirra sè bætt við nýrri grein milli 3. og 4. gr. svo látandi:

„Sá, sem hefur feingið útmælda lóð, samkvæmt undangeinginni grein, á að umgírða hana og nota innan árs; annars fellur lóðin aptur til verzlunarstaðarins.

Sè nokkur lóð óumgirt, sem áður hefur verið útmæld, þá ber að umgírða hana innan árs frá þinglýsingu þessa laga-boðs, og fellur hún annars aptur til verzlunarstaðarins“.

3. Við endann á 4. gr. A. eftir orðin: „hún hefur verið notuð“, bætist: „Gjöld þau, sem þannig er jafnað niður á íbúa verzlunarstaðarins, má taka lögtaki samkvæmt opnu bræfi 2. apríl 1841, ef þörf gjörist“.

4. 5. gr. sè orðuð þannig:

„Á lóð þeirri, sem er ánöfnuð verzlunarstaðnum, skal eftirleiðis ekki leyft að byggja hús með torfpaki og torfveggjum, heldur að eins tímbur- og stein-hús. Sömuleiðis leyfist ekki að gjöra verulegar umbætur á húsum þeim með torfpaki og torfveggjum, sem nú standa á tæðri lóð, heldur skal, þegar slík hús geta ekki staðið leingur, annaðhvort flytja þau í burt eða byggja þau upp að nýju úr timbri eða steini.

Að öðru leyti skal það, sem ákveðið er í reglugjörð þessari, einuig gilda um hús þau á verzlunarstaðnum, sem eru byggð með torfpaki og torfveggjum, og jurtagarða þá, er til þeirra heyra“.

3. H. K. Friðriksson:

1. Við enda fyrri hluta 3. greinar sè bætt: „Fyrir hverja þá lóð, sem hær eftir verður ávísuð, hvort heldur er til hússtæðis eða annars, skal sá, er lóðarinnar beiðist, gjalda sanngjarnt verð, er amtmáður, eftir uppástúngu frá byggíngarnefndinni, ákveður

húsbændunum geingi ekki betur en vel að fá hjúin til að vinna skylduverk sín á rúmhelgu dögum. En viðvíkjandi því, að hin eldri helgidagalög hafi verið svo miklu betri, af því þau voru harðari, þá vil eg skjóta þar til margra ára órækrar reynslu um þau; því það er sitt hvað, lögin og lagaákvörðunin, og annað eptirlitið með lögunum, og hvernig þeim er fram fylgt. Þessi lög eru nú vægari, og mér virðist best að reyna þau og vita, hvort ekki muni veita hægra að fylgja þeim fram, heldur en reynslan hefur sýnt um hin eldri. Það er og aðgærandi, eins og einn heiðraður konúngkjörinn þíngmaður sagði áðan, að þó vinna sè *leyfð* eptir miðjan aptan á sunnudögum, þá er hún ekki *skipuð*. Eg verð því fastlega að ráða frá nefnd, og ítreka það fyrir þínginu, að það gæti sóma síns, og glati ekki því álit og trausti landsmanna og stjórnarinnar, sem því er með öllu ómissandi, með því að brjóta þegar niður þessa sína eigin byggingu.

J. Þétursson: Það er aðgærandi, að tilskipunin er búin til í Danmörku og löguð eptir hugarfari manna þar, og kann því að eiga þar vel við, þó hún eigi það ekki hær í sumum atriðum. Mér sýnist því álit eða sómi þíngsins ekkert í veði fyrir það, þó nú sè beðið um breytingu á einu atriði þessa lagaboðs, er menn nú hafa komizt eptir að er gagnstætt hugarfari manna hær, eins og stjórnin og víst ekki gæti láð alþíngi það svo mjög, þó það, þegar hún í hitt eð fyrra lagði þetta frumvarp undir álit þess, þá yrði kann ske nokkuð um of fastheldið við hið danska frumvarp. Þó það sè ekki skipað að vinna á sunnudags-kvöldum, sem einn þíngmaður sagði, eru þeir þó eptir lagaboðinu orðnir jafnir öðrum rúmhelgum dögum, eptir miðaptan, því eg veit ekki til, að það sè neinstaðar skipað að vinna rúmhelgu dagana (*margir:* Jú, það er: „Sex daga *skaltu* verk þitt vinna“).

M. Andrèsson: Eg skil ekki, hvernig það getur vanhelgað þjóðina, þó hún reyni lagaboð þetta, sem hær ræðir um, í fáein ár, áður en alþíng biðji um breytingu á því. Ekki skil eg heldur í því, að neinir húsbændur mundu banna hjúum sínum að fara til kirkju, þó vegurinn væri svo langur, að þau gætu ekki verið kom-in aptur um miðaptan; eg veit ekki til, að neinn hafi gjört það, og ætla heldur éingum, að hann muni gjöra það, þó vinna sè *leyfð* á sunnudags-kvöldum.

G. Einarsson: Það hafa þókt undarlegar raddir hær á þíngi, sem hafa látið til sín heyra í því tilliti, að breyting feingist sem

fyrst á hinni nýju tilskipun um sunnu- og helgi-dagahald á Íslandi af 28. marz þ. á., hvað viðvíkur löghelgi sunnudagsins, því að það sè þínginu óverðugt að fara að breyta skoðun sinni á þessu efni eptir svo stuttan tíma; en mèt þykir líka það undarlegar raddir, sem koma frá þeim mönnum, sem ekki geta viðurkennt, að þeir sèu menn, er geti skjátlað. Og hvað svo sem sumir segja, þá er það víst, að öll alþýða, þar sem eg þekki til, hefur mestu óbeit á því, að helgi sunnudagsins er skert, og álit eg skyldu þíngsins að taka það til greina.

P. Guðmundsson: Mèt þykir aldrei ljótt að sjá menn að nauðsynjaverki, og ekki heldur, þó það sè eptir miðjan aptan á sunnu-eða helgi-degi.

Forseti: Áður en geingið er til atkvæða um nefnd í máli þessu, vil eg leyfa mèt að tala fáein orð. Mèt þykir fagurt að heyra, hve guðrækin alþýða hèt á landi er; en eg verð þó að álíta það mikinn hnekki fyrir álit alþíngis hjá stjórninni og jafnvel landsmönnum sjálfum, ef það færi nú að biðja um breytingu á því lög-máli, sem það, með hèt um bil sömu mönnum, bað um í hitt ið fyrra. Þar að auki finnst mèt bænin um breytinguna óþörf, ef hugsunarháttur manna er svo almennur og samhuga, sem orð er hèt á gert, því þá munu húsbændur ekki kalla hjú sín til starfa á helgum dögum, og þá verður ekki tilfinningu hjúanna misboðið, þó laga-boðið standi óhaggað.

Að svo mæltu lét *forseti* greiða atkvæði um, hvort kjósa skyldi nefnd í málinu eða ekki, og voru atkvæðin greidd, eptir bón nokkurra þíngmanna, með nafnakalli, og fèllu þannig:

já	nei
<i>G. Einarsson.</i>	<i>P. Sveinbjörnsson.</i>
<i>E. Ó. Kúld.</i>	<i>H. G. Thordersen.</i>
<i>P. Pétursson.</i>	<i>P. Jónassen.</i>
<i>P. Sigurðsson.</i>	<i>P. Guðmundsson.</i>
<i>H. Kr. Friðriksson.</i>	<i>V. Finsen.</i>
<i>J. Sigurðsson.</i>	<i>J. Guðmundsson.</i>
<i>Ó. Sívertsen.</i>	<i>M. Andrèsson.</i>
<i>J. Pétursson.</i>	<i>G. Brandsson.</i>
<i>St. Jónsson.</i>	<i>J. Samsonsson.</i>
<i>J. Jónsson.</i>	<i>J. Kristjánsson.</i>
	<i>J. Hávarðsson.</i>

Þannig urðu 11 atkvæði gegn 10 móti því, að nefnd yrði kosin til að meðhöndla þessa bænarskrá, og var það mál þá fallið.

Forseti: Þá kemur bænarskrá þingmannsins úr Gullbríngusýslu, um lagfæringu á gjaf tollinum þar. Mál þetta hefur komið hér fyrir áður á þingi, svo það er kunnugt, og er því vonandi, að umræðurnar um það verði nú ekki lángar.

Var bænarskráin þá afhent flutningsmanni, þingmanni Gullbríngu- og Kjósar-sýslu, *G. Brandssyni*, sem las hana svo hljóðandi:

„Árið 1853 sendu nokkrir innbúar Gullbríngusýslu bænarskrá til alþingis þess, sem þá var haldið, í hverri þeir óskuðu eftir, að gjaf tollurinn í sýslu þessari yrði — fyrir tillögur þingsins — eptirleiðis goldinn eins og í öðrum sýslum; þingið tók því málefni þetta fyrir til lögskipaðrar meðferðar, og urðu næstum öll atkvæði fyrir því, sem beðið var um; var síðan samin og send bænarskrá til konungs um, að þetta feingist, sem menn þá staðfastlega vonuðu að yrði, en af konúnglegri auglýsingu til alþingis dagsettri 7. júní 1855 sèst, að sú von hefur algjörlega brugðizt, samt eru ekki þar í tilgreindar neinar orsakir, hvers vegna svona fór, heldur einúngis sagt, að ekki hafi þókt ástæða til að veita áheyrslu tæðri bænarskrá.

Með því nú að þörfu til að fá hinum áminnzta gjaldsmáta breytt er eins brýn nú sem fyrri, þá vildi eg mælast til þess, að alþing strefki þá bæn sína við konúng vorn, að gjaf tollur í Gullbríngusýslu verði eptirleiðis goldinn eptir sömu reglum, og almennt gilda í öðrum sýslum.

Reykjavík, 4. júlí 1855.

G. Brandsson“.

G. Brandsson: Eg skal nú ekki vera margorður um uppástíngu þessa; hún er einmitt sú sama, sem eg bar hér fram 1853 og sem þingið þá samþykkti með 20 atkvæðum móti 1. Ástæður fyrir henni voru þá svo ljóslega teknar fram, að einginn varð til að mótmæla þeim; þar var sýnt, að ójöfnuðurinn í gjaf tollsgreiðslunni kæmi mest niður á hinum fátækustu og að greiðslumáti þessi gæti verið orsök þess, að einhverjir kynnu að skjóta sér undan að tfunda 1 hundrað, þó þeir strángt tekið gætu það; svo þó tekjur sýslunnar rýrnuðu nokkuð við breytinguna í fyrsta áliti, mundi það að nokkru leyti vinnast upp aptur, og hvort sem heldur yrði, þókti mönnum sanngirnin eiga hér að ráða mestu, þar eingin nægilega réttlætandi ástæða yrði fundin fyrir greiðslumáta þeim, sem verið

hefði, og ætti hann því ekki leingur að eiga sér stað. *Konungsfulltrúinn* kvaðst þá ekki ætla að flytja neina forsvarsræðu fyrir gjafstollstökunni í Gullbríngusýslu, því það væri almennt viðurkennt að hún væri ósanngjörn. Hann kvað sér að sönnu ekki unnt að vita, hvernig stjórnin tæki undir bænarskrá í þessu máli, en þóktist mega fullyrða, að þíngið væri vissara um bænheyrslu, ef það gæti bent á einhverjar hentugar tekjur í stað þess, sem konungsjóðurinn missti við breytinguna, og sem búið var að sýna, að eptir þess árs verðlagi yrðu 148 rd. 78 sk., að meðtöldum umboðslaunum sýslumannsins af þessu; og áleit þá verandi sýslumaður hér, sem var og er einn af þíngmönnum, að slíkt ætti ekki að takast til greina, þegar koma ætti af ójafnaði, eins og hér væri um að tala. Í hinna konúnglegu auglýsingu til alþíngis í sumar er sagt, að ekki hafi þókt ástæða til að veita áheyrslu tæðri bænarskrá. Þetta þykir mér nú nokkuð snubbótt afsvar, þar sem eingar ástæður eru færðar fyrir neituninni, en tillögur alþíngis þó virtar að vettugi. Mér er nú óljóst um tillögur hins hæstvirta *konungsfulltrúa* með málefni þessu, því einhverjar hafa þær þó víst verið; svo veit eg ekki heldur, hvað því hefur valdið, að þessi orðu úrslit málsins hjá stjórninni. Þækti mér því æskilegt að geta feingið hér um einhverjar upplýsingar. Eg get nú til, að sumir haldi það komi fyrir lítið, að þíngið ítreki nú hina fyrri bæn sína, því stjórnin muni ekki breyta því, sem hún hefur sagt; en svo hefur þó verið fyrri, að það hefur ekki ætíð orðið árángurslaust að endurnýja það, sem um hefur verið beðið, þegar það hefur ekki feingizt von bráðara, og eru þess ljós dæmi í verzlunarmálinu, sem leingi átti erfitt uppdráttar, en vannst þó um sfðir; það hugsuðu margir, að það yrði til lítils á seinasta þíngi að endurnýja bæn sína í undirskriptar-málinu, þar sem neitunin var þá nýkomin frá stjórninni, en það varð þó ekki árángurslaust, eins og menn vita. Gæti því svo farið með fleira. Eg óska þess vegna, að nefnd verði sett til að fhuga mál þetta, og ætla eg 3 menn nægi; það tekur víst ekki lángan tíma að fara með svona óbrotið og vandalítið mál, og sem mönnum áður er full-kunnugt.

Konungsfulltrúi: Af skýrslum þeim, er eg hef gefið þínginu, ætla eg að það megi vera ljóst, vegna hvers bænarskrá þeirri frá alþíngi, sem þíngmaðurinn frá Gullbríngusýslu minntist á, hefur verið neitað. Höfuðástæðan þar til er sú, að þíngið hefur ekki bent á neinar tekjur til jarðabókarsjóðsins, er bætt gætu þá rýrnun í tekjum, er flotið hefði af tillögum alþíngis um breytingu á gjaf-

tollinum í Gullbríngusýslu. Þar að auki mun það þykja miður hlýða að fyrirtaka einstöku breytingar á skattgjaldslögunum nú, þegar verið er að undirbúa ný almennileg skattgjaldslög, og þegar það má ske einnig er í ráði, að sveitastjórnirnar, þegar þær eru komnar á, jafni niður tekjuskatti á landsbúa í staðinn fyrir ýms útgjöld, er þeir nú greiða, og sem grundvölluð eru á ójöfnum stofni og eptir ójöfnum mælikvarða. Það mundi því ekki verða til neins að ítreka bæn um þetta málefni.

G. Brandsson: Eg sè ekki, að það, að gjaftollurinn er gamall, geti helgað óréttvísi hans. Og eg held það sè eingu spillt, þó þessi bæn væri nú ítrekuð; það tæki víst ekki lángan tíma, því málið er þínginu kunnugt; menn vita og, að stjórnin veitir það opt síðar, sem hún neitaði um fyr, helzt við ráðgjafaskipti, sem opt kunna að verða. Hvað skattalögin snertir, þa var kosin nefnd í þau 1846, en út af því er enn ekkert komið, og það getur dregizt um þau, má ske leingur, en margan varir.

Forseti: Þar eð einginn tekur nú til máls, bið eg menn greiða atkvæði um, hvort kjósa skuli nefnd í málið eða ekki.

Voru þá atkvæði greidd og urðu 15 atkvæði gegn því, en 6 með.

Föll málið þannig með 15 atkvæðum gegn 6.

Forseti: Þá er næst bænarskrá þíngmanns Skaptsfellínga um, að fá að vita, hvaða gildi sú staðfesting á hinni íslenzku útleggíngu lagaboðanna, sem nú er, hefði.

Var bænarskráin afhent flutningsmanni, þíngmanni Skaptsfellínga, *Jóni Guðmundssyni*, og las hann hana upp fyrir þínginu, en hún hljóðar þannig:

„Frá sýslufundi í Suður-Þíngeyjarsýslu 5. júní þ. á. hefur Þíngvallafundurinn meðtekið bænarávarp, sem í „2. bæn“ sinni fer fram á það, að alþíngi enn að nýju ítreki þá bæn sína til hans hátignar konúngsins, „að hann staðfesti hinn íslenzka texta lagaboðanna með undirskript sinni“, eins og alþíng hefur áður þrívégis beðið um. En á þessu vori hefur nú fyrst einúngis sèzt sá árángur þessarar þráteknu bænar, að forstöðumaður hinnar íslenzku stjórnardeildar hefur staðfest hina íslenzku útleggíngu lagaboðanna með undirskript sinni.

En þar eð fundinum er óljóst, hve mikið gildi þessi staðfesting hafi, þá leyfir hann sèr að biðja hið heiðraða alþíngi um, að spyrtja

hinn háttvirta *konungsfulltrúa* að því, hve mikið *gildi* áminnzt staðfesting hafi.

Á almennum fundi að þíngvöllum, þann 28. júnímán. 1855.

Framanskrifaða bæn hins almenna þíngvallafundar 1855, gjörir undirskrifaður alþingismaður að beinni uppástúngu sjálfs sín til hins heiðraða alþingis.

Reykjavík, 7. júlí 1855.

Jón Guðmundsson,

alþingismaður Skaptfellínga“.

Konungsfulltrúi: Er það ekki þíngmannsins meining, að þessi uppástúnga hans til þingsins sè að álíta sem nokkurs konar interpellation til mín?

Jón Guðmundsson: Jú.

Konungsfulltrúi: Svar mitt verður þá á þessa leið:

Til spurníngar þeirrar, er hinn heiðraði þíngmaður Skaptfellínga hefur borið fram, áhrærandi, hve mikið gildi staðfesting hinnar íslenzku útleggíngar hins danska lagatexta hafi, get eg ekki svarað öðru en því, að eg þar um einga vísbendingu hef feingið frá stjórninni, og get því fyrir hennar hönd ekki gefið neitt ákvarðað svar. Að öðru leyti virðist mér, sem þýðing hinnar umgetnu staðfestíngar ekki getið verið neinum og allrasízt nokkrum lögvitrum manni óljós. Eg fyrir mitt leyti legg í hana þá sömu þýðíngu, sem hver önnur sú útleggíngar-staðfestíng hefur, sem gjörð er af embættismanni þeim, er hefur opinberan trúverðugleika (*fidem publicam*) og til slíkra starfa er skipaður af stjórninni.

Jón Guðmundsson: Mér líkar þetta svar hins hæstvirta *konungsfulltrúa* vel, en vil þó hnýta þeirri spurníngu hér við, hvort Íslendingar muni mega treysta því, að farið verði eptir íslenzkunni við dómstólana, þegar ágreiníngur þækti vera milli hins danska texta og íslenzkunnar.

Konungsfulltrúi: Eg tel það víst, að það sè hinn danski texti lagaboðanna, er eiginlega hefur skuldkindandi krapt, sem lög, og svo hafði kanselíð forðum ákveðið. Hin íslenzka útleggíng er gjörð til þess, að landslýðurinn, sá er ekki skilur dönsku, geti feingið áreiðanlega vissu um innihald laganna, og er sú víska ánægjanleg, til þess þeir geti hegðað sèr eptir lögunum og fært sèr þau í nyt. Þar á móti efast eg ekki um, að dómendur og yfirvöld, er skera eiga úr vandasömum málum, muni líta eptir danska textanum; því þegar spurníng er um, hvernig réttast sè að leggja út einn lagastað, verða

menn ætíð að halda sèr til orðaskipunarinnar í aðaltextanum; og þannig er það einnig ákveðið í samningum milli þjóðanna, þegar þeir eru samdir eða útlagðir á fleiri mál, að t. a. m. meining orðaskipunarinnar í hinum frakkneska texta skuli vera gildandi.

Jón Guðmundsson: Að mínu leyti álít eg nú þessari fyrirspurn minni lokið, en áskil mèr þó rétt til að bera upp síðar um þetta beina uppástúngu.

Konúngsfulltrúi: Þann rétt þarf þingmaðurinn víst ekki að áskilja sèr; hann á hann.

H. G. Thordersen: Eg vil leyfa mèr að tilkynna þínginu, að á morgun verður hèr haldinn synodus, og óska eg þá, að allir þeir geistlegu, sem á þínginu eru, verði þar til staðar.

Forseti: Eftir dagskránni er nú hið síðasta mál, bænarskrá um löggildingu Krossvíkur. Á hana var hèr minnzt í fyrra dag, og ef einginn hefur á móti því, álít eg bezt að afhenda hana nefnd þeirri, sem kosin var til að yfirvega samkynja bæn um Sauðárkrók.

Var bænarskráin þá afhent flutningsmanni, alþíngismanni Mýrasýslu, *J. Sigurðssyni*.

J. Sigurðsson: Bænarskrá þessi inniheldur ósk Borgarfjarðarsýslubúa, að kauptún verði löggilt á Krossvík, og til vara, að innlendum og útlendum lausakaupmönnum verði leyft að verzla þar á sjó. Bænarskrána hef eg gjört að minni uppástúngu, þar hún er samhljóða minni sannfæringu, að vilja greiða frjálsu verzluninni gáng, og leyfa henni land, þar sem henni og landsmönnum getur orðið það að beztum notum, og held eg, að bænarskrá þessi sè bezt komin til nefndar þeirrar, sem kosin hefur verið í samslags máli um Sauðárkrók og Brákarpoll.

Forseti: Þar einginn tekur nú til máls, vil eg spyrja þíngmenn, hvort ekki skuli fá Sauðárkróksnefndinni bænarskrá þessa í hendur.

Var það samþykkt af þínginu, og bænarskráin síðan afhent formanni nefndarinnar.

P. Sigurðsson: Eg vil bera þá spurningu upp fyrir hinn hæstvirta *konúngsfulltrúa*, hvort þingmaður Ísfirðinga muni vera óvæntanlegur til þíngs, og sè svo, hvort varaþingmaður þeirrar sýslu muni þá ei verða kallaður, þar eð nú er þegar vika liðin af þíngtímanum.

Konúngsfulltrúi: Eg hef einga vísbendingu feingið um það frá varafulltrúanum í Ísafjarðarsýslu, hvort hann mundi koma þíng að á þíng eða ekki. Áður en eg fór að vestan, heyrði eg þess getið,

að hann mundi ei vera vel frískur, en veit samt ekki vissu fyrir því. Að fara að innkalla þenna varaþíngmann nú álit eg til einkis, nema kostnaðarauka, því þó hann brygði strax við, eptir að sendimaður hëðan er til hans kominn, mundi hann þó ei komast híngað, fyr en undir þínglok, og verða þá öllum málum ókunnugur.

P. Sigurðsson: Það er ekki sagt, hvort eg yrði svo harður á, að sent væri eptir varaþíngmanni Ísfirðinga, þó eg bæri þessa spurningu upp.

Jón Guðmundsson: Mèr þókti vel, að máli þessu var breift, svo landsmenn sjái í tíðindunum, hvers vegna einginn er hër kominn fyrir Ísafjarðarsýslu.

Forseti: Eins og hinn háæruverðugi konúngkjörni þíngmaður gat um áðan, verður synodus haldinn á morgun, og verða þar 8 af þíngmönnum, svo eg sè ekki, að þá verði haldinn fundur. Eg ákveð því fund næst á miðvikudaginn kl. 11 f. m., en legg í dag fram bænarsskrár, sem nú eru til mín komnar.

Fundi slitið.

11. júlí — sjöundi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá seinasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eptir dagskránni kemur til inngáangsumræðu bænarsskrá þíngmannsins úr Dalasýslu, um endurbót læknaskipunar á Íslandi. Bænarsskráin var afhent flutningsmanni.

G. Einarsson: Má eg lesa upp bænarsskrána?

Var það leyft, og las flutningsmaður hana upp, svo hljóðandi:

„Þessi heiðraði fundur hefur kosið oss í nefnd til að segja og semja álit um umkvartanir viðvíkjandi læknaskipuninni hër á landi, sem að þessu sinni hafa verið bornar upp hër á fundi frá ýmsum héraðafundum.

Eins og oss nefndarmönnum eru kunnug hin almennu vandkvæði á læknaskipuninni hër, og hver almenn vandræði hër einatt leiða af læknaleysi, eins hafa fundarmenn hër úr öllum hëruðum landsins staðfest það í einu hljóði.

Þar sem nú mál þetta hefur áður verið ítarlega rætt á alþingi, finnst oss eingin þörf og ekki heldur fært að koma með neinar

sérstakar uppástúngur hær að lútandi, heldur ætlum nægja og bezt eiga við fyrir þenna fund, að hann í nafni allra landsmanna skori á alþing um:

að alþing nú í sumar taki læknaSKIPUNARMÁLIÐ til grandgæflegrar yfirvegunar og umræðu og gjöri uppástúngur í bænarSKRÁ til konúngs um almenna endurbót læknaSKIPUNARINNAR hær á landi.

Á almennum fundi að Þíngvöllum við Öxará, 28. júní 1855.

A. Hjaltason. J. Árnason. S. Bech.

Á almennum fundi við Öxará 28. júní 1855 var framan skrifað nefndarálit samþykkt í einu hljóði sem bænarSKRÁ frá fundinum til alþingis.

H. Stephensen, Jón Guðmundsson, M. Grímsson,
fundarstjóri. varafundarstjóri. fundarskrifari.

Þessa bænarSKRÁ gjöri eg að minni uppástúngu.

Reykjavík, 7. júlí 1855.

G. Einarsson.

G. Einarsson: Eins og innihald bænarSKRÁR þessarar bendir til, þá er hún frá almennum fundi á Þíngvöllum, og þar mér líkaði vel stefna hennar, hef eg gert hana að eigin uppástúngu minni. Eg skal eigi ræða mál þetta nákvæmlega í þetta skipti, þar eð eg veit, að allir þíngmenn álíta það mesta nauðsynja-mál, er hljóti að takast til yfirvegunar; eg leyfi mér því að óska, að nefnd verði kosin í málið, og þar eð það er yfirgripsmikið vandamál, stíng eg upp á 5 manna nefnd.

M. Andrússon: Í fyrra dag tókst svo til, að bænarSKRÁ okkar Árnesinga var frestað sökum uppástúngu þessarar, en ei var hún felld, þar við þessari var búizt, og lét eg því mér og hinn konúngkjörni þíngmaður, er flutti bænarSKRÁNA, það lynda í öruggri von um framgáang, en nú vil eg mæla fastlega fram með, að nefnd verði kosin í málinu.

Konúngsfulltrúi: Þó eg ekki vilji hindra, að efni það, sem þessi bænarSKRÁ höndlar um, komi til umræðu á þínginu, með því það er mjög mikilsvarðandi, þá verð eg að benda þíngmönnum til, að þessi bænarSKRÁ virðist ekki að vera rétt uppborin, þar eð hún inniheldur einga ákvarðaða uppástúngu, eins og alþingistilskip. 62. grein tiltekur. Þessi bænarSKRÁ talar um alla læknaSKIPUN á landi hær yfir höfuð, og er að því leyti, að heita má, næstum takmarkalaus, en það yrði óvinnandi verk fyrir þíngið að geta rætt hær til

hlítar svo yfirgripsmikið málefni. Eg ræð því þínginu frá að taka þessa bænarskrá til umræðu þannig lagaða, sem hún nú er, og skal um leið benda þíngmönnum til þess, hversu óhentugt það sè og eigi illa við, að þíngmenn taki bænarskrár frá sveitum og fundum út um landið öldungis óbreyttar, og beri þær þannig fram á þíngið einungis með þeirri áteiknun, að þeir gjöri þær að sínum. Þessi aðferð er, eins og eg áður hef brynt fyrir hinum heiðruðu þíngmönnum, eingan veginn hafandi, því á þíngmönnum liggur sú lagaskylda að bera bænarskrána fram í réttu og lögskipuðu formi, en öðrum, hvort heldur eru sveitafundir eða einstakir menn, liggur ei sú skylda á herðum; því eru bænarskrár þeirra opt ólögulegar, og þurfa að lagast, áður þær eru frambornar á þínginu.

G. Einarsson: Þó ei ljóst sè tekið fram með sèrstökum greinaskiptum innihald bænarskrár þessarar, er samt einginn vafi á innihaldi hennar. Þar hjá get eg ekki annað álítið, en að bænarskráin hafi beina og ákvarðaða uppástúngu, þar sem í niðurlagi hennar er beðið um almenna endurbót á læknaskipuninni, og það held eg varla verði nákvæmar tiltekið.

Konúngsfulltrúi: Eg get ei viðurkennt, að það geti heitið svo, að bænarskráin innihaldi ákvarðaða uppástúngu; því þó þvílíkt óform hafi hér áður viðgeingizt, þá hefur verið fundið að því af hendi stjórnarinnar, og þíngmenn bæði þegar tekið það til greina, og munu framvegis meir og meir gjöra það.

M. Andrèsson: Án þess eg vilji hafa neitt á móti því, sem hinu háttvirti *konúngsfulltrúi* mælti um, að bænarskrá þessi, er nú var fram borin, ei væri rétt löguð, þá vil eg strax geta þess, að það má verða mjög óheppilegt fyrir oss Árnesínga, ef bænarskrá vor verður þess vegna felld, og fór *konúngsfulltrúi* þó þeim orðum um hana, sem hún væri gallalaus; en eg vona, að allir, sem elska líf og heilsu, viðurkenni það, að eingin vanþörf er á að fjölga læknum í landi voru, og það bið eg þíngmenn nákvæmlega að fhuga, áður en þeir láta mál þetta niður falla.

P. Pétursson: Í bænarskrá þeirri um lagaskóla frá íslenskum stúdentum, er kom frá Kaupmannahöfn, er sagt, að stjórnin sè alvarlega farin að yfirvega læknaskipunarmálið. Skyldi nú þetta vera svo, þykir mér það ekki sem bezt eiga við, að nú sè farið að taka þetta mál til meðferðar; eg er líka auk þess hræddur um, þar málið þarf mikils undirbúnings, að það verði til lítils árángurs í þetta sinn. Bænarskráin fer fram á, að þíngið fari eptir því, sem hér hefur

verið rætt um þetta mál að undanfögnu, en sumar af hær að lútandi uppástúngum þíngsins, einkum 1847, eru þegar veittar af stjórninni, en sumar þeirra eru þess eðlis, að um þær mætti margt segja, og mundi því nefnd sú, er sett yrði í málinu, hafa lítinn stuðning af þeim. Eg er því á því, að ókljúfandi sè að setja nefnd í þessu máli fyrir þíngið, sem hefur tekið svo mörg mál til meðferðar.

Jón Guðmundsson: Hinn heiðraði þíngmaður, er núna settist, vakti máls á viðlíka, og eg vildi hafa sagt, nema að því leyti, að eg held, að það, að 2 þíng hafa tekið málið til meðferðar, muni nú geta orðið nefndinni til hægðar. Eg skal ekki fara mörgum orðum um þetta, en snúa mér til hins háttvirta *konungsfulltrúa*. Uppástúngan er, sem eg vil játa, ekki svo bein, sem bókstafur laganna heimtír og rétt á að vera eptír lögum, en úr þessu yrði ráðið, ef flutningsmaðurinn vildi skýra þínginu frá, hvort beiðendurnir í bænarskránni vilja byggja á því, sem þíngið fór fram á árið 1847. Ef bænarskráin fer í aðra stefnu, finnst mér ísjárvert, hvort þíngið skuli taka málið til meðferðar. Að því leyti umræður urðu á Öxarárfundi, fundust mér þíngmenn þar fara í líka stefnu og alþíng hefur farið.

G. Einarsson: Eg er á því máli og þeirrar sannfæringar, að svo færi best fram, sem þínginu hefur litizt fyrir; en hvað bænarskránni viðvíkur, finnst mér hún svo bein, sem aðrar, er teknar hafa verið til meðferðar af þínginu. Málið er mikils áriðandi, og eg held sannarlega, að því þurfi það ekki að verða til fyrirstöðu, þó stjórnin sè farin alvarlega að yfirvega læknamálið, heldur mundu aðgjörðir alþíngis geta orðið henni til beztu leiðbeiníngar.

P. Guðmundsson: Það hefur verið viðurkennt, að bænarskrá Árnesínga innhaldi beina uppástúngu, og nefnd hefði strax verið kosin til að yfirvega hana, ef ei hefði komið njósni um, að læknamálið væri á ferðinni. En fyrst fundið er að því, að í bænarskránni frá Dalasýslu ei sè bein uppástúnga og henni því kann ske verður vísað frá, væri órímilegt, að bænarskrá Árnesínga væri felld. Eg bið þíngið því innilega um að kjósa nefnd til að fluga bænarskrá Árnesínga, þar kosningunni var frestað, hvað sem við hina bænarskrána verður gjört.

Jón Guðmundsson: Hér mun vera nokkur misskilníngur; þó bænarskráin frá þíngmanni Dalasýslu ei sái nefnd, þá fellur málið ei fyrir það, þar uppástúngumaðurinn getur bætt úr gallanum á öðrum fundi.

G. Einarsson: Það er beinlínis meiníng mín að fara í sömu stefnu og þingið 1847.

P. Guðmundsson: Stjórnin hefur svarað alþingi, og man eptir svari sínu, í opnu bræfi 23. ágúst 1848, er ákvað, að fyrst um sinn skyldi safna tekjum spítalanna í sjóði, og setja þá á vöxtu, til þess að læknum gæti orðið fjölgað. Eg athugaði líka, þegar eg fram bar bænarskrána, að líkindi væru til þess, að stjórninni mundi finnast, að nú sè tíminn kominn til að gjöra byrjun í þessu tilliti, með að setja lækni í hina fólkríkustu sýslu á landinu.

M. Andrèsson: Ekki held eg það þurfi að verða máli þessu til fyrirstöðu í nokkurn máta, þó svo skyldi vera, að stjórnin væri farin að hugleiða það; því varla mun hún verða búin að ráða því til lykta, þegar aðgjörðir þíngsins koma henni til handa; og þó það væri þá komið eitthvað áleiðis, þá mundi traudla verk þíngsins og stjórnarinnar reka sig svo skaðlega hvort á annað, að málið fyrir það ónýttist.

G. Einarsson: Eg sè ekki, að það, að stjórnin hafi tekið málið til meðferðar, þurfi að hamla þinginu frá að kjósa nefnd í það. Að öðru leyti finnst mér Árneseíngum ekki vera meiri þörf á lækni, en mörgum hèruðum öðrum, og vil eg því ekki mæla með nefnd í þetta sérstaka mál.

P. Sigurðsson: Það er óneitanlegt, að hèr er þörf á fleiri læknum, en nú eru. En ef mál þetta verður nú tekið af þinginu til yfirvegunar, þá ætti það að takast sem heild fyrir allt landið; því fyrst þarf að skoða, hver efni nú eru fyrir hendi til að launa þessum mönnum, og haga sèr eptir því. Ef mönnum þá sýndist, að fáeinum, svo sem 4, yrði viðbætt, þá ætti að setja þá þar, sem helzt virtist þörf vera, og örðugast er nú að ná til lækna, því þess verður líka að gæta, að íslenskir menn geti feingizt til þessara starfa, því reynslan er búin að kenna okkur, að danskir læknar eru hèr gagnslitlir. Allir, sem hafa lagt til spítalasjóðanna, eiga tilkall til þeirra sem sameiginlegrar eignar, og þar læknar þessir ættu að fá laun þaðan, þá er ekki ein sýslan annari réttarhærri í því tilliti. Eg er því ekki mótfallinn, að málið sè tekið í heilu lagi, en ekki í pörtum.

Forseti: Hèr eru að heyra skiptar meiníngar, en þó hafa fleiri talað með nefnd en móti. En hvað uppástúnguna sjálfa snertir, þá er uppástúngumaður nú búinn að lýsa því yfir, að hann ætli að fara fram hinu sama, sem farið var fram á alþingi 1847. Vil eg því

biðja þíngmenn að greiða atkvæði um, hvort kjósa skuli nefnd til að íhuga bænarskrá þessa, eins og hún er nú.

Voru atkvæði gefin, og urðu flestir móti þessu.

Forseti: Uppástúngumaður ætlar hið fyrsta að koma fram með beina uppástúngu, lagaða eins og þá á alþingi 1847, en hann getur það ekki nú strax, nema þá munnlega.

P. Pétursson: Eptir 62. gr. alþingistilskipunarinnar held eg ekki megi koma með nema skriflegar uppástúngur til þingsins.

Konungsfulltrúi: Varaforsetinn tók það fram, sem eg held að rétt sè, að atkvæði eigi að greiðast um, hvort bænarskráin þannig fram borin, sem hún nú er, eigi að takast til umræðu hér á þingi eða ekki.

G. Brandsson: Eg er á sama máli, og hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* nú. Eg vil ekki gefa atkvæði fyrir uppástúngunni svona út í bláinn, sem eg heldur ekki veit hvernig kann að verða löguð, þegar hún verður upp aptur borin, því, þó eg hafi lesið alþingistíðindin 1847, man eg þó ekki vel, hvernig þá urðu úrslit lækna-skipunarmálsins; mig minnir meðal annars, að þá væri beðið um, að stofnaður yrði lækna-skóli í Reykjavík. Maður þyrfti því að kynna sèr mál þetta, áður en geingið yrði til atkvæða um uppástúngu þessa. Eg er þess vegna á því, að málinu sè í þetta sinni skotið á frest.

G. Einarsson: Eg vil þá biðja þingið um rétt til að bera fram nýja uppástúngu síðar um þetta mál.

Konungsfulltrúi: Það hefur ekki verið áform mitt að hindra það, að málefni það, er bænarskrá þessi ræðir um, gæti komið til umræðu hér á þinginu; en það eina, sem eg álit skyldu mína að koma í veg fyrir, er, að bænarskrá um það, samin í ólöglegu formi, verði tekin hér til umræðu.

Forseti lét þá greiða atkvæði um, hvort skjóta ætti málinu á frest eða ekki, og var það samþykkt að fresta málinu, með 19 atkvæðum gegn 2.

Forseti: Næst liggur þá fyrir að taka bænarskrá þingmannsins úr Snæfellsnessýslu, um endurbót á póstgaungum hér á landi.

Var bænarskráin afhent flutningsmanni, þingmanni Snæfellinga, sèra *E. Ó. Kúld*, og las hann hana svo hljóðandi:

„Í tilefni af bænarskrá frá Borgarfjarðarsýslu til almenns fundar við Öxará á Þingvelli, vorum við undirskriftaðir kosnir í nefnd til

að fluga og segja álit vort um, hvort betra og hagfelldara fyrir-
komulag á póstgaungum, en verið hefur, ekki þækti vera í landinu
yfirð nauðsynlegt.

Eptir að vör grandgæfilega höfum flugað þetta málefni, er varð-
ar alla landsbúa mikils, sér í lagi hvað bréf og sendingar héraða á
millum í landinu snertir, leyfum vör oss yfir höfuð að gjöra álit vort
uppskátt um það á þessa leið: að vör með fullkominni vissu þyk-
junst um það sannfærðir vera, að póstgaungur í landinu þurfi eptir
nærverandi tíma þörfum og ásigkomulagi, að fá sem bráðasta end-
urbót og umbreytingu með því móti, að þeim verði fjölgað til muna,
og undir eins haganlegar niðurskipað, en verið hefur. Mæli fyrir
þessu voru álit langtíð reynsla og almennings-umkvörtun yfir því,
hversu póstgaungur landsins hafa laklega getað náð sínu augnamiði,
ekki einúgis frá hinu stjórnslegu hlið skoðað, í því að fullnægja
þörfum hennar, heldur einnig frá hinu þjóðlega sjónarmiði; því það
getur fyrir eingum dulizt, að þær í hvorutveggja þessu áriðanda til-
liti eru miklum og skaðlegum annmörkum bundnar, hvar á hina
bráðustu bót þyrfti að ráða, stjórninni og landslýðnum til heilla fyrir
ókonna tíma.

Með því vör með sönnu getum með góðri sannfæringu geingið
út frá þessu aðalsjónarmiði, og sjáum fram á, hvað mikinn örðug-
leika, skaða og tálmun óhentugt fyrirkomulag póstgágnanna hefur
haft, og getur framvegis orsakað meðal manna í landinu, æðri sem
lægri, svo finnum vör oss orsakaða til að snúa oss í þessu tilliti til
ens heiðraða alþingis með þeirri vorri bæn:

*að það vilji á skipulegasta hátt taka þetta áriðandi mál-
efni til ítarlegrar íhugunar, og semja síðan bænarskrá til
konungs um, að á göllum þess, sem margir eru og miklir,
verði sem fyrst og best ráðin veruleg endurbót.*

Á Þingvelli við Öxará, þ. 27. júní 1855.

S. Bech. A. Hjaltason. J. Árnason.

Á almennum fundi við Öxará, 28. júní 1855 var framskrifað
nefndarálit samþykkt í einu hljóði sem bænarskrá frá fundinum til
alþingis.

II. Stephensen, J. Guðmundsson, M. Grímsson,
fundarstjóri. vara-fundarstjóri. fundarskrifari.

Þar eð bænarskrá þessi er samkvæm skoðun minni, gjöri eg hana
að minni uppástíngu til hins heiðraða alþingis.

Reykjavík, 7. júlí 1855.

E. Ó. Kúld.

E. O. Kúld: Bænarsskrá þessi er samin og samþykkt af Þíngvallafundinum, en eg hef nú gjört hana að minni uppástúngu. Hversu mikils þetta mál sè vert, þarf eg ei orðum um að fara. Það eru pósgaungurnar, sem eiga að flytja þjóðinni eins og afl og fjör, og lífga og glæða framför hennar, að því leyti sem bréf og rit fá vakið það, og það er þetta, sem hær ræðir um. Eg veit og til, að hær situr nú sá, sem má ske öðrum, eða flestum fremur hefur látið í ljósi áhuga sinn fyrir þessu máli með því að bera það undir stjórnarráðin og brýna þar nauðsyn þess og gjört talsverðar uppástúngur um það, hversu pósgaungunum megi í betra horf koma. Þess vegna skal eg leyfa mér, áður en eg fer fleirum orðum um þetta mál, að skírskota því til amtmanns vor Vestfirðinga, hins hæstvirta *konungsfulltrúa*, í því trausti, að hann skjfri oss frá álitinu sínu um þetta mál, og hversu hann hefur álitid best að bæta fyrirkomulagið á pósgaungunum.

Konungsfulltrúi: Vegna áskorunar hins heiðraða uppástúngumanns skal eg einúngis geta þess, að eg fyrir nokkru síðan hef skrifað og sent stjórninni uppástúngu um, hvernig best mætti bæta pósgaungur, sèr í lagi í Vesturamtinu, og tók eg þá til ráðaneytis með mér fleiri nákunnuga og greinda menn. En hvorki man eg nú, hvernig hin einstöku atriði í uppástúngunni voru löguð, og álit ei heldur þörf að skýra frá því. Þó að þessi uppástúnga að nokkru leytilhafi sömu galla, sem sú, er rædd var hær næst á undan, að hún sè nokkuð ótakmörkuð, vil eg þó í þetta skipti ei setja mig móti því, að hún verði hær tekin fyrir, þar eð innihald hennar er fremur umboðslegs efnis, er heyrir undir stjórnarinnar ákvarðanir, heldur en að úr því eigi að skera með eiginlegum lagaboðum.

Jón Guðmundsson: Þó uppástúngur bænarsskrár þessarar sè ekki vel glöggar, eru þær þó beinar, þar sem þíngið er beðið að stínga upp á fjölgun pósgánga, og hvernig á þær geti komizt betra fyrirkomulag.

Forseti lét því næst greiða atkvæði um, hvort setja skyldi nefnd í málið; og var það samþykkt með 18 atkvæðum.

Stakk þíngmaður Dalasýslu, *G. Einarsson*, upp á 5 manna nefnd, og af því einginn mælti móti því, það *forseti* menn kjósa í nefnd þessa, og voru kosnir:

<i>Jón Guðmundsson</i>	með 13 atkvæðum,
<i>P. Sveinbjörnsson</i>	— 9 —
<i>V. Finsen</i>	— 8 —

E. Ó. Kúld með 8 atkvæðum.

G. Einarsson, H. G. Thordersen og J. Kristjánsson feingu 7 atkvæði hver, og varð biskup *H. G. Thordersen* 5. nefndarmaðurinn, af því hann var elztur þeirra 3, sem jöfn atkvæði feingu.

Var formanni nefndarinnar, þingmanni Skaptfellinga, *Jóni Guðmundssyni*, afhent bænarskráin.

Forseti: Þá er bænarskrá þingmanns Mýramanna um vegabætur, og ímynda eg mér, að réttast sé að afhenda vegabótanefndinni hana.

Var það samþykkt, og bænarskráin síðan afhent formanni vegabótanefndarinnar, þingmanni Árnesinga, *M. Andrèssyni*.

Forseti: Þá kemur bænarskrá þingmanns Rángvellinga, um stjórn og reikninga opinberra stofnana og sjóða. Þingmaður Barðstrendinga hefur komið með aðra bæn líks efnis, og var hún þá afhent sveitastjórnarmálsnefndinni, svo það væri kann ske réttast að láta þessa bænarskrá fara sömu leið.

Var þetta samþykkt af þinginu og bænarskráin afhent formanni nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu. *J. Péturssyni*.

Þá bar *forseti* upp bænarskrá *Jóns Sigurðssonar*, þingmanns Mýrasýslu, um laun hreppstjóra, og skírskotaði til þingsins, hvort þeirri bænarskrá mundi eigi verða vísað til nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu.

J. Sigurðsson: Eg álít það sjálfsagt, að þessari bænarskrá verði vísað til þeirrar nefndar.

P. Pétursson: Væri það ekki betra, að þingmaðurinn tæki bænarskrána aptur?

J. Sigurðsson: Ekki sé eg ástæðu fyrir því af þeirri orsök, því nefndin hefur víst ekki of margar bendingar við sitt vandasama verk.

J. Kristjánsson: Ekki skaðar það, þó hún sé svo sem viðauki með hinum, og eitthvað má, ef til vill, af henni græða.

Beiddi *forseti* þá þingmenn að skera úr, hvort afhenda skyldi bænarskrána nefndinni eður ekki, og var það samþykkt með 19 atkvæðum.

Þá bar *forseti* upp fyrir þingið bænarskrá frá sama þingmanni, um undanþágu frá confirmationslögum.

H. G. Thordersen: Er það þá undanþága frá allri confirmation?

J. Sigurðsson: Það er nú ekki búið að taka það fram enn; skal eg nú lesa upp bænarskrána, ef þingið leyfir það.

Og er einginn mótnælti því, las þingmaðurinn upp bænarskrána, og hljóðar hún þannig:

„Á frjálsum fundi, sem haldinn var af innbúum Mýrasýslu, þriðjudaginn þann 5. þ. m. á Þinghól, nálægt Hestapíngseyrum, við Norðurá í Stafholtstúngum, hvar menn voru mættir úr 5 hreppum sýslunnar, bar alþingismaður Mýramanna þá uppástúngu fram, hvort fundarmönnum ekki þækti ráðlegt, með tilliti til umræðanna á seinasta alþingi, að senda bænarskrá til næsta alþingis á þá leið, að hinn lögboðni fermíngaraldur feingi framvegis þá takmörkun, að hvert það barn, sem fyrir veturnætur haustið áður hefði verið fullra 13 ára, mætti að næsta vori, þegar hin venjulega undirbúningsstíð væri liðin — sem hjá oss er veturinn — fermast, þegar það að öðru leyti, að prestsins áliti, væri fermíngarfært.

Jafnvel þó meiningar manna um þetta efni yrðu nokkuð mismunandi á fundinum, og margir þættust sjá, að halli sá, sem barninu mætti verða af biðinni um 1 árs tíma, sjaldnast gæti komið í samjöfnuð við þann andlega þroska, sem barnið við rækilegan undirbúning gæti öðlast heilt ár, þá komust menn þó, við ítarlegri yfirvegun, að þeirri undirstöðu, að eins og það að undanfögnu hefur álitizt nauðsynlegt, að geta feingið undanþágur frá þeim lögboðna fermíngaraldri, svo mundi einnig framvegis geta svo staðið á högum yngri barna, bæði hvað atvinnuveg þeirra og önnur kjör til frambúðar snertir, að nauðsyn væri á, að geta í ýmsum tilfellum, feingið undantekning frá fermíngarlögunum, án þess slíkt væri gjört að lögboðinni reglu; en til þess að auðveldara væri, þegar svo á stæði, að fá þetta leyfi um allt land, var sú uppástúnga samþykkt af flestum fundarmönnum, að biðja skyldi alþing, að bera þá bæn fyrir konúnginn, að hann af mildi sinni vildi veita, að það vald, sem biskupi er veitt með tilskipun 23. marz 1827 § 1, mætti framvegis í þeim tilfellum, sem þar eru tilgreind, ná til hlutaðeigandi héraðsprófasta.

Fyrir hönd og eptir beiðni fundarmanna.

Borg, 12. dag júním. 1855.

Auðmjúkast.

G. Vigfússon.

Til hinna háttvirtu fulltrúa á alþingi 1855.

Þessa framanskrifaða bænarskrá gjöri eg að minni uppástúngu.

Alþingi, þann 9. júlí 1855.

J. Sigurðsson.

J. Sigurðsson: Það var talað um þetta mál á alþingi 1853. og er það síðan kunnugt, að það var lierra biskupinn yfir Íslandi, sem mælti mest á móti því þá, en eg hef samt góða von um, að hann mæli vel fyrir því nú, þar eð orð hans á því þingi, er standa í alþingistíð. bls. 620. hljóða svo: „Það er mjög leiðinlegt fyrir presta, einkum hér í landi, hvar þeir eiga svo langt til biskups, að þurfa að sækja um leyfi til, að ferma börn, sem ei vantar nema fáa daga, eður svo sem hálfan mánuð eður þar um bil, upp á fullan aldur, en eru að öðru fær til, að fermast“. Þetta er líka satt, því þegar lögin eru svona straung upp á 14 ára aldurinn, þá verður opt nauðsyn á að sækja um þetta aldursleyfi, en það er tapslok fyrir alþýðu víðast á landi hér að ná til biskups, þar sem menn kynnu opt að hafa not af því, ef leyfi þetta feingist hjá próföstum; málefni þetta er óbrotið og þarf víst ekki að taka mikinn tíma upp fyrir þinginu, eg óska því eptir, að nefnd verði sett í því, og ætla eg, að 3 manna nefnd muni duga.

J. Hávarðsson: Mær finnst bænarskráin fella sig sjálf, þar fundarmenn voru svo leingi að átta sig í uppástúngu uppástúngumanns, þó þeir loksins kæmust á skoðun hans. Eg verð því að mæla á móti því, að mál þetta fái framgáng; því eg álf þetta ekkert nauðsynjamál, þar mjög sjaldan þarf að sækja biskups- leyfi til að fá þessa undanþágu frá aldurslögnum.

M. Andrèsson: Af því eg veit, að mörg og mikil mál eru þegar tekin til meðferðar á þinginu og þessi uppástunga um fermíngaralduur barna er ekki sérlega áriðandi, þá mæli eg á móti nefnd í því máli.

G. Brandsson: Eg sè ekki, að það felli bænarskrána, þó þingmenn hafi nokkuð skiptar meiníngar um hana; en að öðru leyti eru nú 15 nefndir komnar í þingið og verkefni sumra þeirra mikil vandanál; kann ske líka fleiri bætist við, því líkast til verður ekki lækna- skipunarmálið látið falla svona niður, og því mæli eg líka móti, að nefnd verði sett í þessu máli.

J. Sigurðsson: Það voru ekki skiptar meiníngar um þetta mál að biðja um, að vald það, sem biskupinn hefur eptir tilsk. 23. marz 1827 § 1, færist heim til prófasta, og það er ekki svo lítilvægt mál, því það kemur öllum við í öllum hëruðum landsins; það er raunar satt, að nóg er komið til að gera á þinginu, en eg hugsu, að þetta þurfi ekki að taka svo fjarska-lángan tíma, að ekki megi útkljá það nokkurn veginu fljótt, því málið er, eins og eg sagði, óflókið, og það er annaðhvort, að þingið vill biðja um þetta atriði eða ekki.

H. G. Thordersen: Eg stend upp til þess, að mæla á móti nefnd í þessu máli; en eg stend ekki upp til þess, að ítreka það, sem áður er búið að segja, og er nógu mikið búið að tala um það. En þar sem uppástúngan fer fram á, að prófastarnir fái rétt biskupsins, að veita aldursleyfið, þá ber að gæta þess, að hver prófastur kann að hafa sína reglu fyrir sig; en þegar biskup ekki er nema einn í landinu, þá hefur hann að líkindum eina og stöðuga reglu um allt land. Eg vil, að börn seú alls ekki yngri en 14 ára, þegar þau eru fermd, og er eg alvarlega móti nefnd í þessu máli, og að allt af se verið að sarga á því sama upp aptur og aptur.

E. Ó. Kúld: Eg stend líka upp til þess að mæla á móti nefnd af ítrustu kröptum. Þingmaðurinn hefur gjört bænarskrána án undantekningar að uppástúngu sinni, og bænarskráin brýtur sig niður sjálf; hún tekur það fram, að sá halli, sem eitt barn hafi af biðinni í eitt ár, komist ekki í samjöfnuð við þann andlega þroska, sem það fær við biðina. En þingið hefur nú mörg önnur verkefni, sem eru miklu meira áriðandi, en það að fara að veikja þenna andlega þroska barnanna með því að takmarka þá tryggingu, sem í því er fólgin, að biskupinn einn, en ekki „allir prófastar“ geti gjört undantekningar á 14 ára fermíngaraldrinum; eg vil því spyrja: vill nú ekki þingmaðurinn taka bænarskrána aptur?

J. Sigurðsson: Bænarskráin biður um það eina, að þegar barnið hefur, að prestsins áliti, feingið nægan þann andlega þroska, en vantar fullan aldur, þá megi leyfið fást hjá próföstum, og bænarskráin heitir bænarskrá í þessu tilliti, en eingu öðru, og eg hef gjört þetta að minni uppástúngu, og það eru alþingismennirnir, sem eiga að gjöra uppástúngur, en þingið varðar ekkert um meiningar manna á heimafundum; þar var líka talað um að breyta lögunum, en hér er það ekki umtalsefnið.

P. Sveinbjörnsson: Hver á að gefa próföstum það leyfi?

J. Sigurðsson: Eg las bænarskrána upp, svo allir máttu heyra, og hún biður alþing að mæla með því, að konungur veiti próföstum það vald, sem biskupinn nú hefur í þessu falli.

Lèt *forseti* þá greiða atkvæði um þessa bænarskrá, og var hún felld í einu hljóði með öllum atkvæðum.

Síðan ákvað *forseti* fund á föstudaginn hinn 13. júlí, og sleit fundi.

Fundi slitið.

13. júlí — áttundi fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Það sem nú er fyrst, eftir dagskránni, er að taka til undirbúningsumræðu nefndarálitið í málinu um að stofna byggingarnefnd á Akureyri, eftir hinu konúnglega frumvarpi, sem fyrir þingið er lagt um það.

Var nefndarálitið afhent framsögumanni nefndarinnar, hinum 3. konúngkjörna þingmanni, jústizráði *P. Jónassen*, er las það upp svo hljóðandi:

„Hlið heiðraða alþingi hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til þess að yfirvega og að segja álit vort um konúnglegt frumvarp um stofnun byggingarnefndar á Akureyrar-verzlunarstað.

Eftir að vèr í sameiníngu höfum yfirvegað þetta mál, leyfum vèr oss að kveða upp álit vort um það, sem eftirfylgir.

Eins og nú hagar til á Akureyri eru á lóð bæjarins, sem upphaflega var bæ þessum úthlutað af skornum skamti, ekki eftir neiu húsastæði á þeim hluta lóðarinnar, sem næst liggur höfninni, af því upphaflega ekki hefur verið gætt nauðsynlegs sparnaðar við úthlutun húsastæðanna handa hlutaðeigandi verzlunarmönnum, en það verður nú ekki aptur tekið; þar á móti eru á suðurhluta kaupstaðar-lóðarinnar enn nú eftir fáein húsastæði, hvar iðnaðar- eða tómthús-menn gætu byggt sèr hús, en kaupmenn ekki, vegna afstöðunnar frá höfninni.

Þegar svona er ástatt, er það að vísu í augum uppi, að verkahringur byggingarnefndar á slíkum stað hlýtur að verða þýðingarlítill og þraungur, þar sem hann ekki getur náð til annars, en lögunar á gömlu húsunum, þegar þau smátt og smátt verða rifin og byggð upp af nýju, eða á þeim gjörð veruleg eða aðal-umbót, en þó nefndin þannig fái þraungan verkahring og geti í fyrstu lítið aðgjört, þykir oss þó ekki ástæða til að ráða frá, að nefnd sú, er hær ræðir um, verði nú þegar stofnsett, því þar sem svo margt þarf að laga í stóru og smáu, hvað fyrirkomulag og afstöðu húsanna snertir, eins og á Akureyri, ef vel á að vera, efumst vèr ekki um, að slík nefnd geti látið margt gott af sèr leiða. Þar að auki vakir það fyrir oss nefndarmönnum, að þess verði ekki leingi að bíða, ef Akureyrar-bær tekur sömu framförum og hínagað til, og verzlun þar

fer vaxandi, sem oss ekki þykir efamál, að nauðsyn verði að nokkru leyti að flytja kaupstaðinn út á Oddeyri, meðfram einnig af þeirri ástæðu, að höfnin grynist ár frá ári að sunnanverðu, sem og einkun af því, að ekki er, eins og vèr höfum tekið fram, neitt óbyggt svæði eptir handa verzlunarmanni á kaupstaðarlóðinni sjálfri.

Vèr erum þannig á einu máli um það, að þingið eigi að ráða til þess, að byggíngarnefnd sú, sem hèr ræðir um, verði nú þegar skipuð fyrir Akureyrar-bæ, og með því vèr höfum ekkert verulegt að taka fram, lítandi að þeim tilætlaða verkahring nefndarinnar, eða skilyrðum þeim, sem tiltekin eru í frumvarpi stjórnarinnar fyrir því að geta orðið nefndarmaður, þar sem amtmanninum er ætluð og veitt heimild til þess, að því leyti hann kys 2 í nefndina, að taka aðra en húseigendur til þessa starfa, og þeir menn, sem skyn bera á húsa-byggíngar, þannig eiga vissan aðgáng, eptir því sem þörf krefur, er það álit vort, að þingið eigi að ráða til þess, að stjórnarfrumvarpið verði óbreytt gjört að lögum.

Reykjavík, d. 9. júlímánaðar 1855.

J. Jónsson. P. Jónassen, St. Jónsson.
framsögumaður.

Framsögumaður: Eg hef ekki neinu hèr við að bæta, því síður, sem eg álit málsins aðalatriði að vera tekin þannig fram í nefndarálitinu, að þingið geti af því feingið nokkurn veginn ljósa hugmynd um málið.

H. Kr. Friðriksson: Mèr þókti nefndaráliðið nokkuð skrítið, þegar eg las það. Þar segir, að á lóð Akureyrar-verzlunarstaðar verði ekki, vegna rúmleysis, byggt nema svo sem 1 eða 2 tórnthús, og þó vill nefndaráliðið, að þar verði sett byggíngarnefnd. En þar segir og, að bráðum muni verða þörf á að flytja verzlunarstaðinn út á Oddeyri, svo nefndin hefur verið að búa til lagaboð fyrir verzlunarstað, sem síðar kynni að verða stofnaður, og byggíngarnefndin yrði þá eiginlega fyrir þenna ímyndaða verzlunarstað á Oddeyri. Eg hefði eptir þessu heldur viljað, að nefndin hefði gjört almenna uppástúngu um, að þetta lagafrumvarp skyldi fá gildi fyrir hvern þann verzlunarstað, sem stofnaður kynni að verða einhverstaðar á landinu. Eins og frumvarpið er nú lagað, þá vantar svo margar ákvarðanir fyrir þessa byggíngarnefnd, og undrar mig það því heldur, að nefndinni eigi skyldi hugkvæmast nein, sem einn af nefndarmönnum hefur svo leingi verið við þess konar störf hèr í Reykjavík, og mátti því manna bezt þekkja þá örðugleika alla, sem

af því fljóta fyrir byggingarnefndina, ef hana vantar hinar einstöku reglur. Það er t. a. m. sagt í uppástúngu þeirri, sem hér ræðir um, að bilið milli húsanna skuli vera 10 álnir, en það er ekki tiltekið, hvort það megi ekki vera 20 eða 30 álnir, nè eitt orð um það, hvernig bezt megi nota plássið, og þó vita menn, hversu ill notkun þess hér í Reykjavík er orsök þess, að hér er varla hússtaði að fá framfar, eins og hinum heiðraða framsögumanni má vera einkar kunnugt. Eg ætla það sè eins nauðsynlegt, að lögin ákveði, hvað leingst megi vera milli húsa, eins og stytzt. Þá er og annar galli á, að ekki er ákveðið, að borga skuli lóðina, en eg vil, að lagaboðið ákveði og vissa borgun fyrir hvert hússtaði, því þá mundu menn síður taka meiri lóð, en nauðsynlegt er; en þegar lóðin er gefins, taka menn sem mest, og byggingarnefndin á, ef til vill, ekki hægt með að neita um það, þó óþarflaga mikil lóð sè tekin. Eg vil því af þessum ástæðum stínga upp á því við hina heiðruðu nefnd, að taka nefndarálitid aptur til nýrrar og nákvæmari yfirvegunar. Eg sè ekki, þegar ekkert verður byggt á Akureyri, að byggingarnefndin hafi þar neitt að gjöra, nema ef hún á að ganga upp á brekkuna og horfa á, hve óhaganlega fyrirrennarar sínir hafa farið með lóðina. Það er og enn eitt, að eptir frumvarpinu eiga allir kálgarðar að vera í brekkunni fyrir ofan kaupstaðinn, og ef byggt yrði á Oddeyri, þá er það all-lángur kálgarðsvegur, þar sem hann er viðlíka langur eins og hëðan inn að Rauðará. Eg vildi því helst kjósa, að nefndin tæki frumvarpið til sín aptur, og bætti inn í því, er nauðsynlegt kynni að virðast.

Framsögumaður: Hinn heiðraði þingmaður Reykjavíkur hefur fundið nefndarálitinu margt til, og yrði það ekki hæðarleikur að fylgja honum á leið hans, sem mér virðist nokkuð laung og krókótt, og að vitna um það, að hann ekki er nógu kunnugur því, hvernig liagar til á Akureyri. Það er satt, sem hann segir, að hin tilætlaða byggingarnefnd fær í fyrstu þraungan verkahring, og það hefur nefndin tekið fram, en ekki fundið í því atriði ástæðu til þess að ráða frá, að frumvarp stjórnarinnar yrði lögleitt, er nefndin þóttist geta sèð fyrir, að slík byggingarnefnd þó gæti nú þegar gjört töluvert gagn. Að nefndin ekki hefur, eins og hinn heiðraði fulltrúi sinnur henni til, ekki tekið neitt fram um, hvað megi vera milli húsanna, hvort heldur 10 álnir eða 20 eða meira, virðist ekki að verða fundið að, því aðalreglan er sú, að bilið skuli minnst vera 10 álnir, en úr því fer bilið milli húsanna eptir því, sem á stendur

í hvert skipti, og það var því ófært fyrir nefndina, að gefa reglur um það, hvað leingst mætti vera milli húsanna, og þetta er heldur ekki nauðsynlegt. Að því leyti hinn sami heiðraði fulltrúi fer því fram, að það ætti að borga fyrir hvert hússtaði á kaupstaðarlóðinni, er það gagnstætt heim reglum, sem upphaflega lúta þar að. Að nefndin skuli taka nefndarálitid aptur og umbæta það, held eg yrði til einkis, því eg er sannfærður um, að hún hefur eingu verulegu við það að bæta, enda ætla eg til þessa sè heldur ekki nein gild ástæða.

V. *Finsen*: Eg sè nú eingan veginn, að þeir gallar sèu á nefndarálitinu, að nauðsyn beri til að vísa því til hennar aptur. Það er upplýst, að þraungt sè um pláss á Akureyri, en þó nokkuð óbyggt enn, og því nauðsynlegra er að fara vel með plássid, sem það er minna, og til þess er hentast að hafa byggingarnefnd á staðnum, og á hinn bóginn sýnist mér frumvarpid vel lagað og svo að segja ekkert vera við það að gera, svo mér sýnist nefndinni hafi ekki yfirsèzt neitt, þó hún vilji láta taka frumvarpid óbreytt. Það hafa fallid nokkrar athugasemdir, sem eg vildi stuttlega drepa á, og er þar á meðal það, sem stungið hefur verið upp á, að selja skyldi byggingarplássin, og skal eg geta þess í þessu tilliti, að það er í tilskip. 17. nóv. 1786 ákveðið, að kaupstaðarbúar fái hússtaði gefins á lóð verzlunarstaðanna, og virðist ísjárvert að afmá þau réttindi, sem kaupstaðabúum þannig eru veitt; að minnsta kosti gæti sú breyting naumast átt við um aðra en þá, sem hér eptir setjast að í verzlunarstaðnum. Þar sem hinn heiðraði þingmaður Reykvíkinga drap á það áðan, að plássid væri svo illa notað í Reykjavík, þá er þess að gæta, að lagaboðið fyrir byggingarnefndina hér er allt öðruvísi lagað, en þetta frumvarp, því í Reykjavík er sú ákvörðun sanikvæmt tilsk. 17. nóv. 1786, að útvísa má kálgarða, og þá geti verið ýmsar meiníngar um, hvað stórir þessir kálgarðar eigi að vera. Að öðru leyti er nú almennt vaknaður sá andi hjá Reykvíkingum að spara byggingarplássid sem mest. Hvað það snertir, sem sagt er um breidd strætanna, þá álit eg, að hún sè að nokkru leyti tiltekin með því, að 10 álnir skuli vera milli húsa. Mér hefur að öðru leyti dottið í hug, að fáeinum ákvörðunum mætti bæta við frumvarpid til þess að gjöra það fullkomnara, og skal eg nú fara nokkrum orðum þar um. Svo er til að mynda, að mér finnst ekki öldungis rétt, að þeir, sem einu sinni eru kosnir eða útnefndir meðlimir byggingarnefndarinnar, skuli vera í nefndinni allt af úr því. Eg tek til, að kosningin gildi 4 ár, og færi helmíngur

frá 2. ár, en hinn helmingurinn eptir 4 ár og svo fram eptir því. Þá vantar þar og ákvörðun um, hvað margir þurfi að vera á fundi, til þess hann sè gildur. Eptir reglum, sem hær gilda í Reykjavík, ættu að vera æfinlega á fundi sýslumaður og þar að auki 1 af þeim, sem amtmaður hefur kosið, og einn af þeim, sem bærinn hefur kosið, en ekki t. a. m. 2 af þeim, sem bærinn hefði kosið, og af hinum, sem amtmaðurinn hefur kosið, einginn. Í 3. gr. frumvarpsins er sagt, að lóðirnar skuli vera notaðar og umgirtar innan 2 ára. Mèr þykir þessi frestur of langur, og hefur reynslan sýnt það hær. Því þegar menn eru ekki skyldir að umgírða plássið í 2 ár, þá má ske sleppir sá því, sem fèkk það, en þessi 2 ár hefur þó einginn annar getað notað plássið, þó hann hefði viljað, og getur þetta stundum komið sèr bagalega. Eg vil því stínga upp á, að þessi frestur væri ákveðinn 6 mánuðir eða 1 ár, og sömuleiðis þau pláss, sem útmæld hafa verið, áður en byggíngarnefndin kemst á, ættu að umgírdast innan hálfis eða heils árs, eptir að lagaboð þetta væri þinglýst, því annars gætu síðan risið af eignaprætur og þess konar. Þar sem talað er um niðurgjöfnun á bæjarbúa í 4. gr. frumvarpsins til endurgjalds fyrir lóð, sem tekið yrði til, þá álít eg nauðsynlega ákvörðun um, að, ef menn þrjúzkudust við að greiða gjald þetta, þá mætti taka það með fjárnámi. Í Reykjavík er þetta gjald falið í bæjargjöldum, og þau má hær öll taka með fjárnámi, en á Akureyri yrði allt öðru máli að gegna. Loksins vil eg stínga upp á því, hvort ekki væri réttast að ákveða, að eigi mætti byggja á Akureyrarlóð, nema kaupstaðar-hús, það er timbur- eða múr-hús, en ekki torfhús, og eins, að verulegar umbætur á þeim torfhúsum, sem þar eru nú, leyfist ekki, heldur skuli byggja þau af timbri eða steini. Það yrði bænum til meiri fegurðar og prýði; en mèt er óljóst, hvort slík ákvörðun, sem eg tek frá því, sem hær að nokkru leyti gildir, getur átt við á Akureyri, og þætti mèt því vænt um að heyra þar um skoðun þeirra, sem þekkja til, eins og um sumt annað, sem eg hef drepit á. Um þessi atriði, sem eg hef nú minnzt á, áskil eg mèt rétt til breytingaratkvæða.

Framsögumaður: Eg þarf ekki að eyða mörgum orðum til þess að svara þeim heiðraða konúngkjörna þingmanni, sem nú settist niður, þar eð hann hefur áskilið sèr breytingaratkvæði um það, sem hann vill hafa lagað og umbætt; og því koma þau atriði, sem hann hefur tekið fram, til yfirvegunar; og eg efast ekki um, að nefndin og þingið muni aðhyllast sumt af uppástúngum hans, sem eru tekn-

ar frá þeirri reynslu, sem hann hefur sem formaður byggingarnefndarinnar í Reykjavík.

J. Pétursson: Mér virðist frumvarpið gott, og er það lagað eptir opnu bræfi 29. maí 1839. Það eru einungis fáein atriði, sem mér virðast ekki nógu ljós eða greinileg. Þar sem í 1. gr. er talað um, hverjir skuli vera í byggingarnefndinni, sýnist mér það ekki nákvæmt, eptir því, sem segir aptur í 2. gr., því í fyrra staðnum er kjörgeingin miðuð við að eiga lóð á verzlunarstaðnum, en lóð getur líka verið undir torfbæ, og þó má eptir 2. gr. sá eigi kjósa, sem ekki á kaupstaðarhús, það er: tréhús eða steinhús. Í 1. gr. vildi eg því breyta orðunum „af þeim, er lóð eiga“ í: „af þeim, er kjörgeingi hafa eptir 2. gr.“. Eg vildi og, að ákveðið væri í 2. gr., hvað húsið skyldi vera mikils virði, er kjörgeingina veitti, t. a. m. 500 rdl., því annars gæti það líka verið því nær fallinn hjallur, svo sem 5 rdl. virði, sem gæfi hana, og það væri þó óviðurkvæmilegt, að slík húseign skyldi fremur veita gjörgeingi, en fallegur torfbær. Svo stendur og í 2. gr., að verzlunarstjórar megi bæði kjósa og verða kosnir, þegar yfirboðarar þeirra eru fjærverandi. Nú getur verið, að kaupmaðurinn *eigi* ekkert hús á kaupstaðarlóðinni, og sè því sjálfur ekki kjörgeingur, því hann getur haft húsin til leigu, og þykir mér þá undarlegt, að verzlunarstjórinn hafi þann rétt, sem kaupmaðurinn eður húsbóndi hans ekki hefur. Eg vildi því breyta þessari ákvörðun í 2. gr. hér um bil svo: „Þó mega verzlunarstjórar kjósa og verða kosnir, þó þeir eigi sjálfir sèu húseigendur, þegar yfirboðarar þeirra eru fjærverandi, og eiga þau hús, sem veita þeim kosningarrétt og kjörgeingi“. Eg held, að byrjunin á 2. gr. gæti misstillt svo, eptir því sem hún er orðuð í frumvarpinu, að kosningar-rétturinn að eins væri bundinn við það að vera kominn til lögaldurs, hafa óflekkað mannorð og ekki vera sviptur umráðum fjár síns, en kjörgeingin aptur við húseignina o. s. frv.; en þetta yrði eingum misskilningi undirorpið, ef setningin, „ef hann á tréhús“ o. s. frv., væri flutt fram, og sett á millum orðanna „á“ og „rétt“. Mér þykir og undarlegt að nefna Akureyri *verzlunarstað*, eða því má hún ekki kallast „kaupstaður“ eins og Reykjavík? Orðið „garða“ í 3. gr. innibindur í sèr jurtagarða, því jurtagarðar, er seinna koma, eru ein tegund af gördum. Eg vildi í þess stað setja „húsagarðar“, sem og er auðsjáanlega meiníng frumvarpsins. Þá þykir mér og það hálfundarlegt, að bækur þær, sem fá þarf handa byggingarnefndinni, skuli eiga að borgast af amtssjóðnum, því það

getur aldrei miklu numið, en annar meiri kostnaður borgist þar á móti af bæjarbúum. Eg sè ekkert móti því, að þetta litla gjald borgist einnig eptir 4. gr. A. Í 4. gr. E þækti mèr betra, að seinasta klausan væri skeytt saman við ákvörðunina, sem þar stendur fyrir, að rífa meigi húsið, svoleiðis að ekki skuli þó rífa nema þann hluta hússins, sem ekki sè lagaður eptir hinum fyrirskipuðu reglum. Líka virðist mèr, að ákvörðunin: „sömu bætur skal sá og greiða“ o. s. frv., mætti falla burtu, því bæði finnst mèr hún óþörf, og stendur heldur ekki í opnu bræfi 29. maí 1839. Um þessi atriði áskil eg mèr rétt til breytingaratkvæða, ef mèr þykir þess þörf.

Framsögumaður: Eg felli mig fyrir mitt leyti við þá athugasemd, sem hinn heiðraði fulltrúi Strandasýslu gjörði viðvíkjandi því, að fulltrúar kaupmanna, sem ekki ættu sjálfir lóð undir húsum sínum, ekki skuli hafa kosningarrétt eða kjörgeingi, en þetta atriði mun án alls efa sjaldan koma fyrir, og verður þannig mjög þýðingarlítið í sjálfu sér. Að orðið „yfirboðarar“ sè ekki heldur vel valið orð, vil eg einnig viðkannast, einnig við það, að það eigi vel við að ákveða verðhæð þeirra timbur- eða stein-húsa, sem gefi kosningarrétt, þó eg á hinn bóginn ekki geti haldið, að það þurfi að óttast fyrir því, að „ljallur“, ef hann er úr timbri, verði látinn ráða kosningarrétti og kjörgeingi, og veita hann; að öðru leyti virðist mèr, að athugasemdir hins heiðraða þingmanns þurfi ei fremur svara við.

P. Pétursson: Hvað frumvarpið snertir, finnst mèr það skipulegt og vel lagað, og hef því ekkert út á það að setja, og eg vildi óska, að byggingarnefnd gæti komið á á Akureyri. En eg get ekki neitað því, að *nefndarálit*ð hefur vakið hjá mèr nokkurn efa um, hvort ekki mundi of snemmt enn að fá þar upp slíka byggingarnefnd, sem frumvarpið fer fram á. Mèr finnst þannig nokkur ósamhljóðan í nefndarálitinu, því einmitt lýsing sú, sem þar er á landslaginu á Akureyri, og sem eg ímynda mèr að sè rétt, hefur vakið þenna efa hjá mèr. Nefndin hefur sagt, að verkahringur þessarar byggingarnefndar yrði sá, að laga þau hús, sem eptirleiðis yrðu byggð á Akureyri, og jafnvel hafa á hendi umsjón húsabygginga á Oddeyri, þegar þar yrði byggt. En eg sè ekki, að framvarpið gjöri neinstaðar ráð fyrir, að Akureyri verði flutt á Oddeyri. Þessi orðatiltæki nefndarinnar, að kaupstaðurinn þyrfti að flytjast á Oddeyri, hefur framsögumaður viljað takmarka svo, að það væri viðbót við kaupstaðinn, en ekki nýr kaupstaður. En ástæðan fyrir þessari viðbót er færð sú, að höfnin sè að grynna að sunnan, og þá virðist

mèr, að hin fornu verzlunarhús muni naumast verða síðar byggð upp aptur á þeim stað, sem þau eru nú. Eg get því ekki skilið í eptir þessu, sem nefndin segir um verkahring byggíngarnefndarinnar, að hún geti nú komið á þannig, eins og frumvarpið ætlast til, því það er auðsjáanlegt, að það gjörir einungis ráð fyrir byggíngarnefnd á Akureyri, en ekki á Oddeyri; en verði nú kaupstaðurinn fluttur á Oddeyri og það innan skamms, eins og nefndin gjörir ráð fyrir, þá virðist nokkuð ísjárvert nú þegar að binda hendur byggíngarnefndarinnar með einskorðuðum reglum, og þó þær reglur, sem frumvarpið tekur fram, eigi, ef til vill, vel við á Akureyri, þá er ekki sagt, að eins hagi til á Oddeyri, eða að þær eigi eins vel við á þeim stað.

Framsögumaður: Að því leyti hinn heiðraði 4. konúngkjörni þíngmaður hefur hreift því, að nefndarálitid hafi vakið hjá honum efa um það, hvort sú byggíngarnefnd, sem hér er verið að ræða um, sé ekki of snemma stofnuð, vil eg taka það aptur fram, sem nefndin hefur sagt um verkahring nefndarinnar, ef hún kæmist á, fyrst um sinn; hún hefur sagt, að hann yrði að verða þraungur að svo stöddu, en jafnframt látið í ljósi, að nefndin efalaust, og þrátt fyrir það, mundi geta orðið að góðu gagni, og þess vegna mælt með henni nú þegar; það er satt, að frumvarpið gjörir ekki ráð fyrir, að Akureyrar-bær flytjist með tímanum út á Oddeyri. Það hefur nefndin heldur ekki gjört öðruvísi en svo, að hún þóttist sjá fram á, að, ef verzlun færi til muna í vöxt á Akureyri, mundi vegna plássleysis verða nauðsyn á þar að stofna viðauka við gamla verzlunarstaðinn út á Oddeyri, en þar af leiðir ekki, að Akureyrar-bær leggist niður; því þó höfnin gryn timer að sunnan, verður þess þó leingi að bíða, að hún gryn timer svo út eptir, að skip geti ekki legið hér um bil þar, sem þau liggja nú, og þó skipin yrðu að liggja utar en kaupstaðarhúsin, yrði þó ekki langt í þau eða örðugt að flytja úr þeim, og því má gjöra ráð fyrir því, að húsin, sem núna eru, muni standa á sama stað, eins eptir og áður, þó þau þyrstu að byggjast að nýju. Að öðru leyti skal eg fyrir mitt leyti, ef þíngið skyldi mót von ekki finna ástæðu til þess að mæla fram með stofnun þeirrar hér um ræddu byggíngarnefndar á Akureyri, af þeirri ástæðu, að hún hljóti að verða þýðingarlitil, ekki eyða mörgum orðum til þess að koma henni á fót, en mér virðist það þó eiga að koma hér til greina, að hér er um stofnun að gjöra, sem ekki hefur, að kalla, neinn kostnað í för með sér, og sem að öðru leyti getur orðið að allmiklu gagni

fyrir Akureyri, og að vísu hefur stjórnin gjört ráð fyrir því, að svo mundi verða; en þingið virðist að ætlast til þess, að byggingarnefndin, strax sem hún yrði stofnuð, fái fullkominn verkahring, og það er ofætlun.

P. Pétursson: Eg vil fyrir eingan mun, að frumvarpinu sé hafnað. En mér finnst nefndin ekki hafa lýst verkahring byggingarnefndarinnar nógu greinilega, eptir þeirri landslagslýsingu, sem í nefndarálitinu er, því eg get ekki komið henni heim við reglur þær, sem byggingarnefndinni eru settar í frumvarpinu. Mér þykir nefndin ekki hafa lagað eða breytt þessum reglum, eins og vera þurfti, eptir því sem hún sjálf lýsir landslaginu. Frumvarpið talar t. d. um auð og óbyggð pláss á kaupstaðar-lóðinni, en nefndin segir, að þar verði eingu húsi bætt við vegna plássleysis. En þessum reglum má kann ske breyta síðar, eptir því sem þörf útheimtir, og þar eð mér þykir mestu varða, að byggingarnefnd komist nú þegar á á Akureyri, vil eg gefa atkvæði mitt fyrir því.

Framsögumaður: Þegar hinn heiðraði 4. konúngkjörni þíngmaður finnur að því, að nefndin ekki hafi lagað og umbreytt reglunum fyrir verkahring byggingarnefndarinnar eptir núverandi kríngumstæðum á Akureyri, skil eg ekki betur, en að hann ætlist til of mikils af nefndinni, eða þó heldur, að hann hefði helzt óskað þess, að nefndin hefði ráðið frá frumvarpinu, því með þeim þraunga verkahring, sem byggingarnefndin, eins og nefndarálitið hefur tekið fram, fyrst um sinn hlýtur að fá, hefðu reglur þær, sem nefndin hefði getað stungið upp á, þegar hún batt sig við það nærverandi, orðið svo þraungar, að það hefði orðið að líta svo út, að það væri hreinn óþarfi að stofna nokkra byggingarnefnd fyrir opt nefndan bæ, en það var ekki skoðun nefndarinnar; hún þóttist sjá fram á, að bænum mundi fara fram, og verkahringur byggingarnefndarinnar aukast að því skapi, og þær reglur, sem frumvarpið hefur sett nefndinni, þannig smámsaman ná hinnu fullu þýðingu; hefði nefndin ekki farið svona að, þá hefðu reglurnar þurft opt að lagast og breytast, en það þótti henni ekki í eðli sínu.

J. Pétursson: Eg ímynda mér, að varla þurfi að óttast, að kaupstaðurinn á Akureyri legðist niður, þó byggt yrði á Oddeyri, því þó höfnin grynist á Akureyri, geta skipin legið út undir Oddeyri, og er víða eins langt fram í skip frá verzlunarhúsum, eins og frá Akureyri þangað út. Eg held því, að Akureyri yrði allt af kaupstaður, þó byggt yrði á Oddeyri. Það er nú víst, að á Akureyri er

mjög lítið pálss, og vil eg því fella úr 3. gr. frumvarpsins: „hvar auð svæði megí vera“, því þau eru, eður þurfa eingin að vera á Akureyri; og tek eg mër rætt til breytingaratkvæðis um þetta.

G. Brandsson: Mër þykir það nokkuð skrítn ástæða móti frumvarpinu, að vilja fella það vegna þess, hvað hin tilætlaða byggingarnefnd mundi hafa lítið að gera, af því svo væri orðið þraungt um húsastæði á Akureyri. Eg held nú, að einmitt þetta mæli fram með því, að frumvarpið fái lagagildi, því reynslan hefur sýnt, að þar sem mjög er þraungbýlt, þar er helzt ágreiningsvon, og því er þörfin þar fyrir góða stjórn einna brýnust. Þegar nú hús yrðu byggð eða þá gömul hús rifin til að byggjast upp aptur, væri þó víst betra, að einhverjir hefðu eptirlit á því, að þau þá yrðu byggð sem lag-anlegast og húsastæðið yfir höfuð sem best notað. Því það mun víða mega sjá í kaupstöðum, að slíkt hefur helzt of lítið verið að-gætt í fyrstunni, þegar farið var að byggja þar, og því húsastæðið orðið minna, en þurft hefði að vera; eg held þess vegna að nefndin hafi gjört öldungis rætt í því að ráða þinginu til, að frumvarp þetta feingi lagagildi.

Hvað þeim einstöku orðabreytingum viðvíkur, sem hinn heiðr-aði varapíngmaður Strandasýslu hefur komið fram með, þá læt eg mig þær litlu skipta; því hvort nefndur er kaupstaður eða verzlun-arstaður það finnst mër ekki standa á niklu, nema ef honum þækti kaupstaðarnafnið viðkunnanlegra, vegna þess það lægi nær danska orðinu (*Kjöbstad*).

Hinn 5. konúngkjörni varapíngmaður talaði um, að sèr þætti of lánfur frestur gefinn þeim, sem yrði úthlutað byggingarsvæði, frá því hann feingi leyfið og þángað til hann ætti að fara að nota það, og vildi þess vegna takmarka tímabil þetta til 6 mánaða; en eg held það geti orðið varúðarvert, því eg set, að einhver feingi leyfið um veturnætur, og honum yrði gjört að skyldu um leið að byrja á byggingunni fyrir næsta sumar, en þá gæti svo farið, að þetta yrði ómögulegt bæði vegna veðuráttu og má ske timbureklu, sem opt á sèr stað í kaupstöðum, ekki sízt að haustinu.

P. Pétursson: Eg held þíngmaður Gullbríngusýslu hafi misskil-ið þá, sem tekið hafa til máls í þessu efni; því það hefur einginn, svo eg hafi tekið eptir, mælt móti frumvarpinu, heldur eru allir með því, að frumvarpið verði tekið og byggingarnefndin komist á.

J. Pétursson: Eg held kaupstaður sè allt eins góð íslenska og verzlunarstaður; það er dregið af að kaup og selja, og mun

þingmaður Gullbríngusýslu víst hafa heyrt það orðatiltæki. En í lagalegum skilnáingi er kaupstaður viss tegund af verzlunarstöðum, og hefur meiri réttindi, en verzlunarstaðir almennt. Nú hefur Akureyri kaupstaðarrétt og því ástæða til að kalla hana kaupstað.

Framsögumaður: Það er þó öldungis samkvæmt þeirri gildandi löggjöf, að Akureyri er kallaður verzlunarstaður í frumvarpi stjórnarinnar. Það er ekki nema Reykjavík ein, sem getur borið kaupstaðarnafn í orðsins lagalegum skilnáingi, eins og alkunnugt er af verzlunarlöggjöfnni. Akureyri vantar og allt, sem heyrir til kaupstaðar, en kaaptún er hún, eins og hinir aðrir löggiltu verzlunarstaðir hér á landi.

G. Brandsson: Eg get ekki verið samþykkur hinum 4. konúngkjörna þingmanni í því, að allir vilji, að frumvarpið verði að lögum, því þau orð þingmannsins úr Reykjavík, að byggíngarnefndin á Akureyri mundi fá lítið annað að starfa, en horfa fram af brekkunni fyrir ofan kaupstaðinn og sjá þaðan, hvernig húsunum hefði verið illa niðurskipað, þau sýnast mér benda til, að hann álfti nefndina óþarfa, enda var það sumt fleira, sem hann talaði, er mér virtist stefna í sömu áttina.

H. Kr. Friðriksson: Þegar eg stakk upp á, að nefndin tæki málið til nýrrar meðferðar, þá gat hinn háttvirtí þingmaður Gullbríngusýslu séð, að eg vildi ekki fella frumvarpið, eða að því væri hrundið. Allan kunnugleika minn á Akureyri hef eg feingið úr nefndarálitinu sjálfu. Nefndin segir, að það vari ekki leingi, þángað til kaupstaðurinn flytjist frá Akureyri út á Oddeyri, því á Akureyri verði bráðum ekkert byggíngarsvæði að fá. En hér er nú frumvarp um byggíngarnefnd fyrir Akureyri, en ekki Oddeyri; það vantar því ákvörðun um, að lagabóðið skuli einnig gilda fyrir Oddeyri, og áskil eg mér rétt til breytingaratkvæðis um það, því annars verður byggíngarnefndin þýðíngarlaus, þegar hún hefur ekkert að vinna. Hinn háttvirtí framsögumaður mundi eigi, að matjurtagarðar væru nefndir í frumvarpinu, en það stendur í 3. gr. Þar sem talað er um garða í 3. gr., þá held eg *garðar* seu hér sama sem *gerði*. Framsögumaður sagði, að laga mætti reglurnar smátt og smátt; en eg held betra að gjöra þær sem fullkomnastar, að auðið er, þegar í upphafi; því það væri skrítið að vera að leggja þær fyrir hvert alþíngi sem haldið yrði, og það yrði þó að gjöra, ef viðbæturnar ættu að fá lagagildi. Eg skildi ekki vel, hvað hinn 5. konúngkjörni þingmaður sagði um strætubreiddina. Eg ætla fulla nauðsyn til að ákveða hana, t.

a. m. að hún skyldi vera 10 álnir. Þegar eg talaði um, að selja skyldi lóðina, þá vissi eg vel, að sú lóð, sem verzlunarstaðurinn nú á, á eptir tilsk. frá 17. nóv. 1786 að úthlutast gefins, en eg átti eiginlega við Oddeyri, ef hún yrði keypt handa verzlunarstaðnum. Og með tilliti til Oddeyrar er það sama, hvort konungur eða Akureyri keypti hana; en nú er hún einstaks manns eign; því endurgjaldið yrði þó að takast einhverstaðar, og það feingist auðveldlegast með þessari aðferð. Framsögumanni er fullkunnugt um, hve mjög það er Reykjavík til tálmunar og fyrirstöðu, að lóðinni er þar og hefur verið úthlutað gefins. Eg verð því að áskilja mér rétt til breytingaratkvæðis um þetta atriði, og sömuleiðis um, hvað stræti eða götur bæjarins skuli vera breiðar.

Framsögumaður: Það er merkilegt, hvað það atriði í nefndarálitinu, er áhrærir Oddeyri, hefur getað gefið tilefni til mikillar umræðu; það liggur þó beint fyrir, að nefndin tók það einungis fram, eins og nokkuð, sem líklega gæti að borið, að þar yrði stofnaður viðauki við Akureyri, ef henni færi fram og verzlun til muna færi vaxandi; eg skil nú ekki, hvernig út af þessu atriði getur spunnist svo mikið, eins og orðið er, og að vísu hlýtt eg að álíta það ófyrirsynju; það gat ekki verið, og var ekki heldur nefndarinnar meining, að verkahringur byggingarnefndarinnar af sjálfu sèr skyldi ná til kaupstaðarbygginganna á Oddeyri, ef af þeim yrði, en hún gjörði ráð fyrir, að henni yrði með sèrstaklegri ákvörðun falið það starf á hendur, og taldi þetta þannig með til byggingarnefndarinnar tilvonandi verkahringis; eg get ekki betur skilið, en að þetta gæti vel átt við að taka fram, ef ekki er einungis litið á það nærverandi ásigkomulag. Hinn heiðraði þingmaður Reykjavíkur hefur áskilið sèr breytingaratkvæði um það, að lagaboðið um byggingarnefndina á Akureyri, einnig skuli gilda fyrir Oddeyri, ef þar yrði stofnuð verzlun, af því byggingarnefndin verði annars *þýðingarlaus*, en liggur það, ef svo er, þá ekki nær að ráða algjörlega frá því, að frumvarpið komi út, þángað til þetta er komið í kríng? Mér sýnist það vera svo, en vèr nefndarmenn lítum ekki svo á málið, að byggingarnefndin á Akureyri þyrfti að verða þýðingarlaus, þó aldrei yrði byggt á Oddeyri, og þetta er einungis tekið fram í nefndarálitinu sjálfu.

St. Jónsson: Eg sè ekki betur, en það sè öldungis skaðlaust, þó þetta konúnglega frumvarp, sem hèr ræðir um, sè nokkuð rýmra eða yfirgripsmeira, en nauðsyn virðist til, eptir því sem nú hagar til á Akureyri. Eg held það væri ekki ástæða fyrir nefndina, hvorki

að ráða frá frumvarpinu, eða einstöku greinum þess, og það því síður, sem það getur komið fyrir, að byggíng komist upp á Oddeyri, þegar tímar líða, og væri þá innanhandar að fá þessi byggíngar-nefndarlög löggilt fyrir þann stað, þegar á þarf að halda; en ekki gat það heldur átt við, eins og allir sjá, að biðja um, að frumvarpið yrði löggilt fyrir Oddeyri, á meðan þar er ekki byggt, og sem getur dregið leingi, ef til vill, einkum um ytri verzlunarhlúsin á Akureyri, að þau þurfi að flytjast. Það er ekki svo hætt við, að skip geti ekki legið á höfninni, einkum lítið eitt utar, en verið hefur til forna, en það er hættara við, að skipsbátarnir með hleðslu komist ekki þar að, sem hagfelldast er, fyrir grynningum, þegar fram líða stundir; en það er óhægðin mest, að þurfa að flytja þúngu vöruna langt á land frá skipsbátunum til vörubúðanna, og því getur svo farið, að eitthvað af verzlunarhlúsum á Akureyri verði flutt á Oddeyri, og sum standi þá eptir, og verði þannig verzlunarhlús bæði á Akureyri og Oddeyri undir eins, og þá er fyrst tími til að gjöra byggíngar-lögin gildandi fyrir Oddeyri.

V. Finsen: Eg skil ekki, að við þetta frumvarp verði haft neitt tillit til Oddeyrar. Spurningin er hér einungis um, hvort stofna skuli byggíngarnefnd á Akureyri, og hvort hún sé þar nauðsynleg. Breytingaratkvæði þíngmanns Reykvíkinga um Oddeyri á hér ekki við. Það þarf fyrst að koma byggíng á Oddeyri, áður en þar kemur byggíngarnefnd. Viðvíkjandi því, sem þíngmanni Gullbríngusýslu þókti $\frac{1}{2}$ árs fresturinn, sem eg stakk upp á, of stuttur, þá er eg ekki á móti því, að það væri má ske betra, að hann væri heilt ár eins og eg líka nefndi. En 1 ár álfé eg líka nógan frest, og um þetta áskil eg mér rétt til breytingaratkvæðis.

Komíngsfulltrúi: Eins og eg held, að nefndarkosning í mál þetta hafi tekizt vel, þar sem í hana voru kjörnir hinir kunnugustu menn, eins fæ eg ei heldur annað sæð, en að þingið geti fallizt á álit nefndarinnar, þar sem hún hefur ráðið til þess, að lagafrumvarpið yrði gjört að lögum; eg sé ekki betur, en að nefndarálitið styðjist á góðum rökum, og eg vona líka, að nefndin haldi fast við það. Um breytingaratkvæði þau, sem borin hafa verið fram, og sem sum kunna að vera á ástæðum byggð, geymi eg mér að tala, þángað til þau hafa verið orðuð eins og þau eiga að koma fram. Þó nefndin hafi minnzt á Oddeyri, þá gaf málefnið sjálft tilefni til þess, en að öðru leyti liggur það öldungis fyrir utan efni þessa máls, að ákveða nokkuð um, hvort byggíngarnefnd sú, er setja á á Eyjafirði, eigi að

hafa þar nokkrar sýslanir eða ekki, en tími til þess er þá fyrst kominn, þegar þar er farið að byggja. Í tilliti til þess, hvers vegna Akureyri væri nefndur verzlunarstaður, en ekki kaupstaður, þá er þetta að nokkru leyti skýrt fyrir þínginu af hinum heiðraða framsögumanni, en eg skal bæta því við, að eftir hinni eldri löggjöf voru hér á landi 6 kaupsþún, með sèrstaklegum rættindum, er kallaðir voru kaupstaðir til aðgreiníngar frá hinum kaupsþúnunum, er kallaðir voru verzlunarstaðir; en með opnu bræfi af 28. des. 1836 var þessu þannig breytt, að Reykjavík ein er í lagamálinu kölluð kaupstaður, af því hún hefur sína eigin lögsögn, en öll hin önnur kaupsþún landsins eru nú kölluð verzlunarstaðir. Að endíngu vil eg bæta því við, að eg finn einga ástæðu til, eins og einn þíngmaður hefur stúngið upp á, að vísa nefndarálitinu aptur til nefndarinnar, því þíngmenn þeir, er vilja hafa nokkrar breytingar á frumvarpinu, geta auðveldlega, eins og umræðurnar hafa þegar sýnt, borið upp breytingaratkvæði þar um.

Framsögumaður: Þó eg álíti það reyndar óþarfa, vil eg þó taka það aptur fram, að öll unnræðan um Oddeyri virðist ekki að koma þessu máli við, og nefndarálitið gefur ekki heldur þar til neitt verulegt tilefni. Nefndin hefur án alls tillits til þess, hvort byggt yrði á Oddeyri nokkurn tíma eða aldrei, ráðið til þess, að frumvarp stjórnarinnar væri tekið til greina, og það er merkilegt, að sumir þíngmenn hafa eins og misst sjónar á þessu atriði, og allt af verið að klífast á þessu einu og sama, en sleppt aðalatriðinu. Vilji þíngið ekki, að stjórarfrumvarpið verði lögleitt, þá er það annað mál, en það kemur vissulega ekki Oddeyri við, og stendur ekki í neinu sambandi við það, hvort þar yrði byggt eða ekki.

P. Sveinbjörnsson: Eg er nú ókunnugur afstöðunni og landslaginu á Akureyri, nema að því leyti, sem eg ræð í það af nefndarálitinu. Þar segir, að grynningarnar aukist smátt og smátt, og þar þær eru taldar sem orsök flutningsins á kaupstaðnum, þá er auðsèð, að kaupstaðurinn yrði líka fluttur smátt og smátt. Lögin yrðu því leingi gildandi fyrir Akureyri og þessa viðbót við hana. Mèr virðist því óþarfi að vera nú að tala um Oddeyri.

Forseti: Með því nú tekur einginn til máls framar, álít eg undirbúníngsumræðu þessa máls lokið. Vil eg biðja þíngmenn þá, sem hafa tekið sèr breytingaratkvæði, að koma með þau skrifuð til mín í kvöld um kl. 5, til þess að þau verði sem fyrst prentuð.

Þar næst kemur til umræðu eftir dagskránni bænarskrá hins

3. konúngkjörna þíngmauns, um 100 rd. styrk til Rosmhvalaness-hrepps.

Bænarskráin var afhent flutningsmanninum.

P. Jónassen: Með leyfi þíngsins skal eg lesa bænarskrá þessa, hún hljóðar svo :

„Það er alkunnugt, að holdsveikir menn eru í Rosmhvalaness-hrepp innan Gullbríngusýslu miklu fleiri, en í nokkrum öðrum hrepp í landinu, og að þar af rísandi sveitarþýngsli eru fyrir þetta tilgreinda sveitarfélag orðin svo mikil, og fara allt af í vöxt, að innbúarnir geta ekki reist rönd við, er þeir, auk þeirra eðlilegu þurfamanna, þannig hafa feingið heilan ómaga-flokk að annast, en innbúar yfir höfuð fátækir og hafa fæstir afgangs frá sèr og sínum.

Eins og nú hagar til, fá holdsveikir menn ekki leingur viðtöku á þeim svo kölluðu spítölum, og þannig liggur forsorgun þeirra mörgu holdsveiku þurfamanna í greindum hrepp að eingaungu á innbúum hans; en á hinn bóginn borga þeir á hverju ári allmikið, og að vísu með þeim mest borgandi, í spítalahluti; og má það fullyrða, að það, sem þeir í þessa hluti eru búnir að greiða, nemur mjög miklu, án þess þeir hafi feingið það á nokkurn hátt endurgoldið með inntöku holdsveikra manna á spítalann, sem hlutirnir hafa fallið til.

Aðþreingðir af því framangreinda vandkvæði, og horfandi fram á sveitarvandræði þau, er af því eru risin, heita þeir, sem hèr eiga hlut að máli, á hið heiðraða alþingi, og leyfa sèr að beiðast þess, að þíngið vilji mæla fram með þessari bæn þeirra, að stjórnin eptirleiðis allramildilegast vilji veita þeim, til forsorgunar sveitarinnar holdsveiku þurfamönnum, árlegan styrk úr spítalasjóðunum, að minnsta kosti 100 rd., eða að öðrum kosti láta þeim eptir spítalahlutina í hreppnum, er sè varið í sama augnamiði.

Beiðendur treysta því, að þíngið munni finna bæn þeirra rættlætta með þeim sèrlegu kríngumstæðum, sem hèr er máli að gegna, og þannig leggja henni sitt öfluga liðsyrði og meðmælingu.

Reykjavík, d. 9. júlí 1855.

Eptir fullmakt.

P. Jónassen.

Jón Guðmundsson: Er ekki á dagskránni uppástunga um betri læknaskipun, og gæti þá ekki bænarskrá þessi orðið hinni samferða?

E. Ó. Kúld: Eg ætla að leyfa mèr að tala fáein orð, áður

en málinu verður meira hreift. Mèr finnst uppástúnga þessi fremur kynleg, ef uppástúngu skal kalla. Eg sè ei, að flutningsmaður hafi gert hana að sinni uppástúngu, en einúngis, að hann hefur borið hana fram eptir einhverri fullmakt. Vegna þess að flutningsmaðurinn samkvæmt reglum þeim, er *konúngsfulltrúi* svo ljóslega skýrði frá, og þingið hefur áður aðhyllt samkvæmt tilskip. 8. marz 1843 § 59 og § 62., ekki hefur undirskrifað bænarskrá þessa sem sína uppástúngu, heldur eins og fullmektugur annara, finnst mèr þingið ekki geta tekið bænarskrá þessa til greina sökum formgalla á henni. Mèr finnst og það vera skrítið, að bændur í Rosmhvalanesshrepp ei hafa farið til fulltrúa síns í Gullbríngusýslu, heldur snúið sèr til hins konúngkjörna þingmanns og feingið honum einhverja fullmakt til að bera þetta upp á alþingi fyrir þeirra hönd.

P. Jónassen: Mèr þykir það merkilegt, að hinn heiðraði þingmaður frá Snæfellsnessýslu skuli vilja hrinda þessari bænarskrá Rosmhvalanessmanna einmitt vegna þess, að eg hef borið hana upp í þeirra nafni, sem umboðsmaður þeirra, ef bænin annars er áheyrsluverð. Þykir mèr þetta undarleg aðferð, því það liggur þó beint við, að eg er samþykkur bæninni, og eg hef líka sagt það með berum orðum, að eg væri það; þar sem að því er fundið, að bænin er ekki komin eða borin upp af fulltrúa sýslunnar, kemur það ekki af öðru en því, að hlutaðeigendur höfðu beðið sýslumannian, sem þá var, fyrir málið, að hann vildi tjá það stiptyfirvöldunum, sem hafa á hendi stjórn spítalanna, og þetta gjörði hann og, þótt það, eptir því sem á stóð, hlyti að verða árángurslaust, er beint lagaboð var til fyrirstöðu hinumegin. Af þessari ástæðu hef eg orðið fyrir því að bera upp bæn þessa, og get ekki ætlað, að það þurfi að spilla fyrir henni, með því líka það er ekki eindæmi, að bænarskrá komi til þingsins frá einu kjördæmi, sem fulltrúinn þaðan ekki ber upp; enda er þetta öldúngis í eðli sínu. Að öðru leyti skal eg ekki hafa neitt á móti því að taka bænina aptur og koma fram síðan með hana í því formi, sem þingmenn óska, og hèr er búið að taka fram á þinginu, svo þetta verði henni ekki til fyrirstöðu.

M. Andrèsson: Hinn heiðraði þingmaður, sem áðan settist niður, er búinn að segja mestallt það, sem eg ætlaði mèr að ræða; því þegar eg var búinn að lesa bréf þetta, skjal eða bænarskrá, eða hvað það á að heita, vakti fyrir mèr regla sú, sem nú er viðtekin hèr á þinginu um bænarskrár, að einhver þingmanna skuli gera þær að sinni uppástúngu. Þessi skrá er nú nokkuð öðruvísi; hún er

undirskrifuð eptir fullmakt, en hvaðan sú fullmakt er komin, er ei sagt, eða hægt að vita. Það mun vera fullmakt frá þeim á Rosm-hvalanesi, ef til vill einungis frá þeim holdsveiku, eða þá hreppstjórum, eða öllum sveitarbúum. En er nú þetta ekki formgalli á skjali þessu eptir § 77 í alþingistilskipuninni, og þá sama, hvaðan hann kemur, þegar um einstakra manna bónarbréf eða umkvartanir er að gera? Og á þessu vildi eg einkum vekja athygli þingsins, þar hinn 3. konúngkjörni þingmaður ei hefur gert skjalið að sinni eigin uppástúngu. Eg skal ei fara orðum um sjálft málið fyrst um sínu, en bíða eptir tillögum þingsins um formgallann.

P. Sigurðsson: Þingmennirnir úr Árnessýslu og Gullbringu-sýslu tóku af mér ómakið með það, sem eg ætlaði mér að segja, og það var regla sú, er *konúngsfulltrúi* tók svo ljóslega fram um daginn, að bænarskrár þær, er kæmu úr kjördæmum landsins, yrðu þingmenn að gjöra að beinni uppástúngu frá sér sjálfum, þegar álit þeirra væri samkvæmt innihaldi bænarskránna, og það væri álit stjórnarinnar, að þessa aðferð ætti við að hafa. Eg álit því þetta fullmaktarbréf hafa þá formgalla, að því eigi hér að frávísast.

P. Þétursson: Eg ætla, að það hefði verið skylda *forseta* að vekja athygli uppástúngumanns á því, og vísa þessari bænarskrá frá, ef hún hefði verið svo á sig komin að ytri lögun, að þingið ei hefði átt að taka hana til meðferðar.

Forseti: Eg get ei álitnið meiri skyldu mína með þessa uppástúngu, en aðrar, og það er eingaungu undir þinginu komið, hvort það vill hrekja þær eða ekki fyrir galla.

H. K. Friðriksson: Mér finnst galli þessi svo lítilvægur, að hann meg þingmaðurinn leiðrétta sjálfur, og stryka út orðin, sem eru ofaukin við undirskriptina. Það er víst eigi vert, að fella bænarskrána fyrir slíka smámuni.

M. Andrússon: Mér þykir galli þessi svo mikill, að eg varla ímynda mér, að þingið taki bænarskrána á *þessum* fundi, þó annað kunni að verða seinna. Eg þykist vita til þess, að slíkum formgöllum má ei breyta á sama fundi.

Jón Guðmundsson: Eg ætla, að það ei geti orðið nægjanlegt, að orðin við undirskriptina verði strykuð út, þar í sjálfri bænarskránni stendur, að beiðendur treysta því, o. s. frv., en eg efast ekki um, að hinn heiðraði 3. konúngkjörni þingmaður með mestu ánægju vilji laga gallana og svo bera bænarskrána fram, þar það nú er sjálfsagt, að þingið verður að reka hana aptur svona lagaða.

J. Sigurðsson: Eg get ei álitid skjal þetta, annað en bónarbréf frá einstöku mönnum, því það biður um framsærisstyrk handa einni sveit, og mundi það einhvern tíma hafa verið álitid hverflyndi fyrir þingið, ef það nú færi að taka spítalasjóðina til þessa, sem það hefur áður beðið um að yrðu brúkaðir til betrunar læknaskipuninni (*Forseti:* Eg verð að biðja þingmanninn að halda sèr við efnið, hèr er um það rætt, hvort bænarskrána skuli hrekja vegna formgalla). Eg ætlaði það mundi vera eptir réttum þingreglum við inngangsumræðu, að ræða bæði um form og innihald bænarskránna, svo vakið yrði athygli að því, hvort þær eru þess verðar að takast til nefndar.

P. Pétursson: Hefur nokkur gert beina uppástúngu um að fella bænarskrá þessa vegna formgalla hennar?

Forseti: Eg ætla sá, er fyrst talaði móti uppástúngu þessari.

Konungsfulltrúi: Eg skal ei neita því, að eg er á sama máli og þingmaðurinn, að formgalli er nokkur á þessari bænarskrá, því hún er ekki uppástunga frá þingmanninum, heldur frá beiðendunum sjálfum til þingsins.

Forseti: Eg vonast þess af hinum heiðraða 3. konúngkjörna þingmanni, að hann vilji taka uppástúngu sína aptur, og þá heldur bera hana fram síðar ef honum svo sýnist.

P. Jónassen: Þar eð hið heiðraða þing hneixlast svo mjög á forminu á bænarskránni, og það ætlar að verða henni til fyrirstöðu, er það sjálfsagt, að eg mun taka hana aptur í þetta skipti, og reyna til að koma henni í annan þekkilegri búníng.

Forseti: Þar næst kemur til umræðu bænarskrá þingmannsins úr Reykjavík, um breyting á 4. grein í lagaboði 15. apr. 1854, um frjálsa verzlun á Íslandi.

Bænarskráin var afhent flutningsmanni.

H. K. Friðriksson: Bænarskráin hljóðar svo:

„Það er einn af aðalkostum hverra laga, að í þeim sèu eingar þær ákvarðanir, er þýðingarlausar sèu, eða þeir, sem eptir lögunum eiga að breyta, geti farið í kríngum þær, og því síður, að þeir því nær neyðist til þess, ef þeir eiga eigi að biða talsvert tjón og óhagræði. Mèr virðist nú, að ákvarðanir þær, er gjörðar eru í 4. gr. laganna frá 15. d. aprílmán. 1854, um siglíngr og verzlun á Íslandi, sèu að sumu leyti óhagkvæmar og þýðingarlausar, og ber eg því þá bæn mína fram, sem þingmaður Reykvíkinga, fyrir hið heiðr-

aða alþingi, að það taki til fhugunar ákvarðanir þær, sem standa í nefndri 4. gr. um skilríki þau, er hvert skip skal hafa, er flytur vörur til Íslands, eða þaðan aptur; þar er nefnilega sagt, að hvert skip skuli hafa vitnisburð frá útgjörðarmanni skipsins, um nafn skipsins, heimili þess og stærð, og einnig nafn skipstjóra, og skuli hinn danski verzlunarfulltrúi, þar sem nokkur er, en annars yfirvaldið á utanríkisstöðum, eða tollheimturáðið á innanríkisstöðum, staðfesta þann vitnisburð. Nú liggur það í augum uppi, að einginn ætti síður að gefa þessa skrá, en útgjörðarmaðurinn, því að það er auðsætt, að einginn hefur freistni til þess, en hann, að segja stærð skipsins minni, en hún í rauninni er, og það er að vitna í sjálfs síns sök. Eins er það auðsætt hverjum manni, að staðfesting hins danska verzlunarfulltrúa er þýðingarlaus; því að hann getur því að eins vitað stærð skipsins, að hann hafi sjálfur gjört skipið út, og verður að láta sér nægja sögusögn annara. Auk þessa er það, að eg held, að eg geti fullyrt, að eingin þjóð heimti þess konar skírteini, og þegar kaupmenn því vilja taka skip á leigu, ef það er annarstaðar statt, en þar, sem það á heima, verða þeir annaðhvort að verða af kaupunum, eða hafa brögð í frammi, og láta einhvern gefa þenna vitnisburð, annan en útgjörðarmanninn, og við því getur einginn sæð.

Það er því beiðni mín, að hið heiðraða alþingi taki þetta mál til fhugunar, og sendi bænarskrá til vors allramildasta konungs um, að ákvarðanirnar í lögum frá 15. aprílmán. 1854 um skilríki þau, er skip skuli hafa, skuli breytt á þann veg.

1. að hvort heldur dönsk eða útlend skip, sem koma til Íslands án leiðarbréfa, geti feingið þau þar, á hinum 6 verzlunarstöðum, er þau eiga fyrst að koma á, með því móti, að þau sýni mælingarbréf, og önnur lögboðin skilríki, vöruskrá og heilbrigðisskrá.
2. að útlend skip, sem koma til Íslands án leiðarbréfs og mælingarbréfs, geti feingið leiðarbréf fyrir milligaungu einhvers áreiðanlegs manns, sem þar er búsettur, er ábyrgist konungssjóði, að tilsögnin um stærð skipsins sé rétt, og sem halda mætti sér til, ef það reyndist, að skipið gæti rýmt meira, en til var sagt, þegar reiknað væri eptir dönsku máli, og borgaði ábyrgðarmaður þann mismun helmíngi meira tolli, en annars er heimtað.

Reykjavík, 10. d. júlím. 1855.

H. Kr. Friðriksson.

Eg vona, að ástæður þær, sem í bænarskránni eru, séu svo ljósar, að ei sé þörf margra orða við, til þess að þingið taki mál þetta

til flugunar. Erlendis er vanalegast ekki heimtað annað en vöru-skrá og mælingarbréf, og það þó ei ávallt, því að aðaltollurinn er lagður á vörurnar, og sumstaðar einginn skipatollur eptir stærð, og varðar því eigi um, hversu stórt skipið er, heldur að eins, hverjar vörur hafa með því flutzt; en hvergi er nein skrá heimtuð frá eigandanum um stærð skipsins, og því er það, að útlendar þjóðir eigi búa sig út með þetta skírteini. Af því flýtur aptur, að ef kaupmenn hēr vilja leigja skip frá Spáni, er það er t. a. m. statt á Englandi, þá verður fyrst að senda til Spánar til að fá þessa skrá útgjörðarmannsins, eða hafa brögð við, en annars kostar verða af kaupunum. Ákvörðun þessa þekkja útlendingar ekki, og eg hef heyrt, að 4 skip hafi komið hingað í vor án þess að hafa þetta skírteini frá útgjörðarmanni, en það vill svo vel til, að hēr eru 2 menn á þingi, sem geta borið um, hvort þessi fregn muni vera sönn, hinn 3. og 5. konúngkjörni þingmaður. Að út af þessari ákvörðun verður vikið, gefur tilefni til þess, að farið verður að bregða út af öðrum ákvörðunum í lögnum og fara í kríngum lagagreinirnar. Ef skrá þessi reyndist ósönn, þá virðist mér það og vera bágð fyrir konúngssjóðinn, að elta útgjörðarmanninn út í útlönd, í stað þess hann getur haldið sēr til ábyrgðarmanns hēr á landi. Það er og ósanngjarnt, þegar að ábyrgðarmaður kann að fást, þá að vísa skipinu frá fyrir þá sök, að það ei hefur vitnisburðinn. En þetta hefur þó stjórnin með berum orðum sagt að verði að gjöra, eins og líka lagastadurinn augljóslega bendir til, og eg hef í hendi mér bréf frá stjórnarherra, sem segir það sjálfsagt. Eg vil biðja þingið vandlega að shuga þetta mál og setja nefnd í því.

St. Jónsson: Eg ætla einúngis að minnast á það, hvort þingið gæti vel sóma síns, ef það nú fer að róta við löggjöf, sem er á 2. ári, en um daginn af þeirri ástæðu vísaði frá máli, af því að löggjöfin væri á 1. ári. Ef þetta var gild ástæða þá, verður hún það líklega eins enn, því það verður þó að standa á sama, hvort löggjöfin er á 1. eða 2. ári.

J. Pétursson: Mér finnst ekki, að þingið vanskæmi sig sjálft, þó það biðji breytingar á lagabóði, sem það verður vart við að ei á við. Eg vil því hafa nefnd í þessu máli.

V. Finsen: Eg get nú reyndar fyrir mitt leyti ekki annað en álitit það ísjárvert að breyta svona ný-útkomnum og svo verulegum lögum, sem hēr ræðir um, og í öllu falli á ekki að gjöra það, nema sérdeilis ástæður sèu til. Því er nú reyndar svo varið, að það

hefur þegar sýnt sig, að skipum ekki er tannt að koma með skilríki þau, sem heimtuð eru í lögunum frá 15. apríl 1854, 4. gr., og kemur það til af því, að önnur eins skírteini munu hvergi vera brúkuð í öðrum löndum, og hafa þegar síðan í vor komið 3 eða 4 dönsk skip til Reykjavíkur, sem hvorki hafa haft leiðarbréf frá þeim stöðum, hvaðan þau hafa komið, nè heldur haft þessi skírteini meðferðis; eg hef þá í hvert sinn borið undir stiptamtið, hvort það vildi leyfa, að eg mætti gefa skipum þessa passa, eða hvort ætti að vísa þeim frá, og hefur amtið í hvert sinn eptir kríngumstæðunum leyft, að þau mættu fá passa. Hvað sjálfu skírteininu viðvíkur, þá sannar það, ef til vill, ekki mikið, þar sem það er að eins vitnisburður frá sjálfum útgjörðarmanninum, og verzlunarfulltrúinn, sem staðfestir hann, mun ei alltènd vita svo nákvæmlega stærð skipsins. Annars get eg í öllu falli ei verið samdóma flutningsmanninum, að því leyti hann gjörir ráð fyrir, að skip megi líka koma án mælingarbréfs, því það sýnist mér nauðsynlegt í öllu falli að heimta.

H. K. Friðriksson: Það er einginn af hinum heiðruðu þíngmönnum, sem hafa stungið upp á því, hversu gömul lögin eigi að vera, til þess að þeim verði breytt; mér finnst nú það vera nóg, ef sjá má, að lögin ekki eiga við; auk þess verður breytingin ei til vansóma fyrir þíngið, þar það ei hefur hvatt til þessarar uppástúngu og aldrei beiðzt nema mælingarbréfsins.

P. Jónassen: Eg hlýt að vera þíngmanninum úr Eyjafjarðarsýslu öldúngis samdóma í því, að það sè mjög ísjárvert nú þegar að fara að biðja um breytingu í öldúngis nýju lagaboði, og það breytingu, sem eptir mínum skilnógi er öldúngis ónauðsynleg, því það sjá þó allir, að það getur ekki verið hlutaðeigandi kaupmanni örðugt að gefa þá skýrslu um farm og skip, sem greinin áskilur af honum. Þetta sama var áskilið í tilskipuninni um verzlunina frá 1816, og þetta er tekið inn í lagaboðið á ríkisdeginum, þegar verzlunarmálið okkar var þar til meðferðar; þetta vottar um það, að þessi skýrsla er í augum stjórnarinnar ekki eins þýðingarlaus, og uppástúngumanni virðist hún að vera. Eg get því heldur ekki vonast eptir, að stjórnin fari nú þegar að breyta því, sem hún eptir ítarlega yfirvegun nýlega er búin að fyrirskipa, og það ofan í kaupið án yfirgnæfandi ástæða. Eg vil ekki, að um það sè beðið, því það skerðir álit þíngsins. Að því leyti það er stungið upp á því að fá ábyrgðarmann hér uppi, er standi inni fyrir því, að hlutaðeigandi kaupmaður hafi sagt rétt til, virðist mér á því geti orðið nokkurt

ramleik með að koma á fót hjá oss mikilvægum stofnunum, en ekki væri hún má ske óvís til að styrkja þær, ef vör stofnuðum þær sjálfir. Eg er því ei viss um, hvort nokkur árángur getur orðið af þessu máli, ef alþing tekur það ei til meðferðar.

Konungsfulltrúi: Eg bæti því við það, sem hinn heiðraði þingmaður sagði, er nú settist, að það er með berum orðum sagt í hinni konunglegu auglýsingu, að ekki sè að vænta styrks úr ríkissjóðnum til að stofna hér búnaðarskóla; því held eg ei sè til neins að fara fram í þetta mál, nema þingið viti það fè fyrir hendi, er stofna megi með þvílíkan skóla.

E. Ó. Kúld: Eg get ekki verið samdóma þingmanninum úr Gullbríngusýslu, þar sem hann eins og hèlt, að stjórnin væri búin að sleppa af oss hendinni í fèstyrkstílliti, því þó að 20 í stað eins vildu prèdika slíkt fyrir mèt, þá trúi eg því aldrei. Hèt er um mikilvægt mál að gera; bæði Norðmenn og Svíar hafa búnaðarskóla; Norðmenn 16 að tölu og eru þessir skólar þannig á stofn settir, að stjórnin kostar hvern að hálfu, en antið, sem skólinn er í, að hálfu, og líkt er meðal Svía, og hvort mundi danska stjórnin ekki að minnsta kosti gjöra eins vel?

Búnaður okkar þarf bótar við, og sú bót kemst helzt á með skynsamlegum félögum, félögin glæðast við góðar ritgjörðir, en ritgjörðir verða beztar frá þeim, sem hafa lært; því er og líka þessi búnaðarskóli nauðsynlegur og ómissandi; þess vegna vil eg styðja að því, að nefnd í málinu verði kosin.

J. Guðmundsson: Eg vil leyfa mèt að spyrja hinn háttvirta konungsfulltrúa um, hvort að stjórnin ekki, þó hún ei veiti styrk úr ríkissjóðnum, muni vilja leggja til eina eða tvær góðar jarðir af hinum opinberu þjóðeignum leigulaust, til þess að reisa á þeim búnaðarskóla og gjöra á þeim jarðyrkjutilraunir, eða þá annan styrk úr opinberum sjóðum, sem tilheyra landinu.

Konungsfulltrúi: Upp á þessa spurningu þingmannsins get eg að svo stöddu ekki svarað neinu vissu stjórnarinnar vegna; sè meining spurningarinnar sú, að leggja skuli konungsjörð einhverja afgjaldslaust til skólans, svo hún yrði hans eign, þá mundi stjórnin álíta það sama eins og veittan peningastyrk, en þar á móti kynni stjórnin, ef til vill, að leigja skólanum einhverja konungsjörð fyrir sanngjarnt afgjald, ef því væri farið á flot og skólinn kæmist á legg.

P. Sigurðsson: Eg held víst, að stjórninni væri það hægðarleikur að leggja 1 eða 2 jarðir til þessarar skólastofnunar, og feingist

það, þá væri það hvöt fyrir landsmenn, því hægra er að styðja en reisa, og er rétt að gjöra þá tilraun. Og því mæli eg með því, að nefnd sé kosin í mál þetta.

G. Einarsson: Þar málið er svo mikilvægt, mæli eg fram með nefnd í málinu, og þar eð stjórnin hefur ekki þvertekið fyrir allt liðsinni við oss í þessu tilliti, getur vel skeð, að nefndin kynni að geta stungið upp á einhverju, sem stjórninni þækti aðgeingilegra, en það, sem stungið var upp á 1853.

Forseti: Eg vil því skjóta til atkvæða, hvort nefnd skuli kjósa í þessu máli eða ekki.

Nefnd viðtekin með 16 atkvæðum. Þessir voru kosnir í nefndina:

G. Einarsson (13)

J. Kristjánsson (11)

P. Guðmundsson (10)

Forseti: Formaður nefndarinnar er *G. Einarsson*, og honum afhendi eg bænarskrána.

Þar næst kemur til umræðu bænarskrá þingmannsins úr Norður-Þingeyjarsýslu um, að innleidd verði erfðafesta, og mun hún vera þingmönnum kunnug frá alþingi 1853.

J. Jónsson: Bænarskrá þessi hljóðar svo:

„Ár 1853 sendu nokkrir Húnvetningar bænarskrá til alþingis, þess innihalds, að þingið legði til með því við konúng vorn, að erfðafesta yrði lögleidd hér á landi, eins og skeð er í Danmörku fyrir laungu síðan, og hefur hún fært þar heillaríka ávexti, en þingið felldi bænarskrána eður skaut málefninu á frest, en ástæðurnar fyrir því eru oss enn þá að nokkru leyti óskiljanlegar. Vær höfum nú aptur á sýslufundi vorum rætt mál þetta að nýju, og ber oss að sömu niðurstöðu, sem fyrri, að oss sýnist það vera mjög svo áriðandi, og álitum það því þess vert, að alþing vort taki það til nýrrar yfirvegunar í sumar.

Vær álitum ekki nauðsynlegt, að telja aptur upp ástæðurnar, er greinilega voru teknar fram við hina fyrri bænarskrá, heldur vísum vær hér að eins til þeirra, og óskum vinsamlegast, að alþing vort yfirvegi málefni þetta að nýju, ef ske kynni, að það nú feingi sigursæla frangaungu“.

Eins og bænarskrá þessi ber með sér og eg öndverðlega hef sagt, er hún frá Húnvetningum. Hún hefur verið hér á þingi áður, nefnilega 1853, en eingu að síður ætla eg, að ekki sé öllum jafnljóst,

hvernig erfðafestu sè varið, og hver rættindi þau eru, sem fylgja henni fyrir leiguliða. Því hafði að vísu verið heitið, að skýra þetta nokkuð fyrir mönnum í blöðunum; en af því hefur þó ekkert orðið síðan, og það lítið, sem ritað hefur verið um hana á íslenzku, var áður komið í ljós í Reykjavíkurbóstinum. Fyrir mitt leyti þekki eg ekki að öllu leyti til hennar, en ímynda mér að hún muni þó geta orðið mikið haganleg, einkum á kóngsjörðunum, og gefst með erfðafestu leiguliðanum mikið betra og rýmra frelsi á jörðu sinni, en aðrir leiguliðar almennt hafa, svo sem, að hann má selja erfðafestujörð sína; hún geingur í erfðir, og svo ábúðarrættindi öll, sem eru honum bæði haganlegri og geðfelldari. Seljandi selur jörð sína fyrir mikið minna verð, en hún annars kostar, en áskilur sè árlegt eptirgjald, og sem líka er langtum minna, en hið vanalega, svo erfðafestubóndinn kemst ekki með stórt þýngri kjörum að jörðunni, heldur en þó hann gylði árlega hina ákveðnu landskuld, en vinnur aptur á móti það, að jörðin geingur að erfðum til niðja hans, hann getur selt hana, þegar hann þarf eða vill, en einúngis hvílir á henni þetta vissa litla gjald, hver sem eigandi verður. Sèst þá hér af, að allar umbætur á jörðunni geta orðið sjálfum erfðafestubóndanum og erfingjum hans að notum, rætt eins og hann eigi jörðina með ótakmörkuðum rætti. Þegar á allt þetta er lítið, vonast eg þess, að þingið álíti sèr skylt að taka málið til nákvæmrar yfirvegunar, sem mikilsvarðandi fyrir bændastéttina, og kjósi nú nefnd í málið, svo að bændarskrá þessi ekki verði að hafa þau forlög, sem svo sjaldgæf eru, nefnilega, að deyja tvisvar.

St. Jónsson: Áður hefur mál þetta verið tekið til greina, og nefnd sett að yfirvega það, svo bændarskráin deyr ekki tvisvar; en eg óttast, að þó nú verði sett nefnd á ný í þessu máli, að hún komist að sömu niðurstöðu, sem fyr.

J. Hávarðsson: Eg er á móti því, að nefnd verði kosin, þar eð eg held, að hvorki landsmönnum nè því heiðraða þingi sè ljósara, en seinast, þá máli þessu var hreift, um kosti og ókosti erfðafestunnar.

J. Guðmundsson: Ein af aðalástæðunum fyrir afdrifum máls þessa 1853 var sú, að menn vildu komast að, hvort fleiri bændarskrár mundu koma um þetta efni til næsta þings, nefn. nú, eptir það meðhöndlun málsins 1853 hafði vakið athuga manna að þessu málefni, og gefið landsmönnum tilefni til að beiðast erfðafestunnar almennt, ef menn hefðu á henni almennar mætur. En nú hafa eigi

komið fleiri bænarskrár um þetta mál, en bænarskrá Húnavetninga, frá þessum einu og sömu fáu mönnum, og sýnir þetta, að almenníngur hér hefur mjög litlar mætur á erfðafestu, sem og betur mun vera, og álitur, að hún ekki sé það keppikefli, sem þessir fáu Húnavetningar láta, eða, að hún sé hér á landi eða yfir höfuð að tala æskileg. Bænarskráin bendir og ekkert á það, *hvers konar* erfðafestu hún vill fá framgeingt. Eg vil því ei, að nefnd verði kosin í þetta mál.

J. Sigurðsson: Einmitt af því, að málið var tekið hér til nefndar, og það nákvæmlega yfirvegað á næsta alþingi; og nú sitja flestir sömu menn á þingi, og munu varla hafa breytt skoðun sinni, þá held eg, að málefni þetta græði lítið á því, að það væri nú aptur tekið til nefndar, og mæli eg því á móti því.

P. Jónassen: Mál þetta á, eptir því sem mér virðist, þó skilið, að það verði nákvæmlegar yfirvegað og skýrt, enda þótt þingið mætti álíta tvísýni á kostum erfðafestunnar. Það er eingin sönnun fyrir því, að almenníngur hafi óbifur á erfðafestu, að ei hafa komið fleiri bænarskrár um hana til þingsins, en 1 frá Húnavatnssýslu, því það þráir einginn, sem hann ekki þekkir, og það er búið að taka fram, að málið hefur aldrei verið til hlítar skýrt fyrir almenníngi, og hann því mjög svo ófróður um eðli þess. Mér virðist líka, að þingið hafi gefið beiðendum von um að taka málið fyrir á þessu þingi, og því mæli eg fram með nefnd í því.

G. Brandsson: Hefði nýjar ástæður fram komið um málefni þetta, en ei verið vísað til hinnar fyrri bænarskráar í því, þá hefði má ske verið ástæða fyrir þingið að setja nefnd í málinu, en af því svo er ekki, þá get eg til, að menn hér séu álíka fróðir um það nú, og þeir voru 1853, svo, þó nefnd yrði sett í því núna, yrði hún að leggja til grundvallar bænarskrána þá í hitt hið fyrra, og mundi niðurstaðan verða lík núna, sem hún varð þá; sé eg því ekki, að þetta geri annað en tímatöf.

J. Jónsson: Eg tók áðan fram um aðalkosti erfðafestunnar og réttindi þau, sem erfðafestubóndinn verður aðnjótandi. Eg vil leyfa mér að geta þess, að svo er ástatt, að í Húnavatnssýslu eru margir efnamenn, og klausturjarðir margar, og munu sumir hverjir leiguliðar finna sér fært, hvað efnin snertir, að geta borgað ábýlisjarðir sínar, en á því hefur stjórnin ekki gefið kost á undanförunum árum, að opinberar eignir yrðu seldar; ætla eg því víst, að Húnavetningar vilji þá, heldur en að vera leiguliðar, gjörast erfðafestubændur, svo jarðabætur þeirra og þar af leiðandi velmegun, geti

orðið eign þeirra sjálfra og afkomenda þeirra; væri líka ráðstöfun til fyrir því, að opinberar eignir mættu seljast á erfðafestu, gætu þeir hagnýtt það, sem vildu, hinir þá ekki, sem álitu það ísjárvert.

J. Hávarðsson: Eg held það eigi ekki við að svo stöddu, að fara að framfæra margar ástæður fyrir því, að eg álít ískyggilegt að kjósa nefnd í þessu máli, en þess verð eg þó að geta, að mér finnst tiltækilegt, þá hreift er slíkum nýmælum sem þessum, ef þau eru svo góð, sem látið er, að fyrst væri byrjað af sjálfseignarbændum. En eg hef aldrei heyrt þess getið, að þeir hafi viljað gefa jarðir sínar í erfðafestu. Sagt er samt, að einn af beiðendum hafi reynt að bjóða jarðir sínar til erfðafestu, en að einginn hafi viljað taka boðinu, sem er sönnun fyrir því, að þetta er hvorki *þjóðarvilji* nè *þjóðarnauðsyn*.

P. Sigurðsson: Menn eru ekki kunnugri málinu nú, en þeir voru 1853. Þá var þess óskað af þeim, er þá mæltu fram með að fá þessi erfðafestulög hér innleidd, að þeir vildu skýra það mál í blöðum, svo mönnum yrðu ljósir kostir þess. Eg man mig ekki hafa séð hér um eitt orð á prenti síðan, og því er málið jafn-óljóst alþýðu manna enn.

J. Pétursson: Bænarskráin tiltekur heldur ekki nákvæmlega, hvernig erfðafestunni skuli tilhagað, en á því er mikill munur, hvort hún er með eða án eignarréttar. Auk þess getur bænarskráin ei ætlað til, að einstöku menn skuli vera skyldir að selja jarðir sínar til erfðafestu, en um það er ekkert nákvæmlega tiltekið í bænar-skránni.

M. Andrèsson: Í hitt ið fyrra skildist mér, að það væri hardla óljóst, hvort fleiri væru kostir með eða mót erfðafestu, og þingið mun ekki vera fróðara í því efni nú, og sama mun og vera með hina nýju þingmenn. Eg vil því ekki halda með nefnd í þessu máli.

Forseti: Þó að svo margir þingmenn hafi sagt, þeir væru á móti nefnd, vil eg vegna þess, að flutningsmaður bænar-skrár þessarar hefur beðið um nefnd, biðja þingmenn að ganga til atkvæða um, hvort nefnd skuli kjósa eður ekki.

Á móti nefnd voru 18 atkvæði, og málið því fellt.

Forseti bar því næst, eptir að öllum málum á dagskránni var lokið, undir þingið, hvernig laga skyldi með prentun þing-tíðindanna, og einkum, hversu mikið skyldi prenta af þeim. Þing-

inu leizt með atkvæðafjölda, þar hínagð til hefur verið prentað of mikið, að prentuð væri af tíðindum þessa árs einúngis 600 ex.

H. Kr. Friðriksson: Á þriðja fundi þessa þings kvað hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* svo að orði: „Þá ítarlegri upplýsingu, sem ráð er gjört fyrir í hinni konúnglegu auglýsingu til alþingis (um frumvarp til laga um stöðu Íslands í ríkinu) áforma eg að gefa þinginu á næsta fundi“; en á þessum næsta fundi sagði hann, að sú skýrsla, sem hann þá gæfi, væri *eigi svo fullkomin*, sem skyldi; eg get reyndar eigi sagt það fyrir víst, að hann hefði þessi orð, því að ræður hans á þeim fundi voru eigi lagðar á lestrarsalinn kl. 11, þegar eg gekk hær inn, en á þá leið sórust honum orð, og vona eg, að þingmenn muni það; en hann lofaði þá, að láta nákvæmari skýrslu koma í alþingistíðindin. Nú skil eg auglýsinguna svo, að konúngur vor hafi falið fulltrúa sínum að gefa þinginu allar hinar sömu skýr-
ingar í þessu máli, sem koma í alþingistíðindin, og vildi eg því mega spyrja hinn háttvirta *forseta*, hvort hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* hefur eigi afhent *forseta* þessar nákvæmari skýrningar? og hvort þær verða eigi lagðar fram á lestrarsalinn, svo að þingmenn geti kynnt sér þær sem bezt, meðan á þinginu stendur?

Konúngsfulltrúi: Eg kannast ekki við, að eg hafi lofað neinni nákvæmari skýrslu, en eg gaf munnlega. Nú er skýrsla þessi afhent þingskrifurunum til innfærslu í þingbókina.

Fundi slitið.

9. júlí — sjötti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

P. Pétursson: Áður en þingið byrjar á dagskránni, þækti mér vænt að mega gera dálitla athugasemd viðvíkjandi sjálfum mér. Eg er nefnilega ýmist nefndur sem hinn 4. eða þá sem hinn 5. konúngkjörni þingmaður, og þó mér standi á sama, þá væri æskilegt þingsins vegna, að þetta væri útkljáð, þar eð það getur valdið mis-
skilnógi hjá þeim, sem lesa alþingistíðindin, og mér kunna að verða eignaðar ræður, sem eg ekki hef haldið, og orðatiltæki, sem eg ekki hef haft.

J. Guðmundsson: Eg álít nauðsynlegt, að listi yfir nöfnin og einkum röðina á hinum konúngkjörnu þingmönnum væri fram lagður.

Forseti: Óvissa þessi getur valdið misskilningi, og má víst laga hann.

P. Pétursson: Ef eg má segja mína meining um þetta, þá mun hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* vera sá, er bezt getur sagt, hvernig niðurröðun hinna konúngkjörnu þíngmanna eigi að vera.

Konúngsfulltrúi: Eg skal síðar eptir samkomulagi við *forseta* gefa ávísun um það.

Forseti: Samkvæmt ósk hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* vil eg biðja þingið að hlýða á skýrslur þær, er hann vill gefa þinginu viðvíkjandi ástæðum þeim, er stjórnin hafi haft til þess ei að fallast á frumvarp alþingis um stofnun banka á Íslandi.

Konúngsfulltrúi: Samkvæmt því, sem fyrir er mælt í hinni konúnglegu auglýsingu til alþingis, skal eg nú skýra hinu heiðraða þingi frá ástæðum þeim, er ráðið hafa stjórninni frá að fallast á bænarskrá alþingis um bankastofnun á Íslandi.

Vegna þess það yfir höfuð ekki er auðvelt að sjá eður greitt aðgaungu að koma hentuglega fyrir banka á Íslandi, hefur innanríkisráðherrann, eptir því sem einn þíngmaður og *konúngsfulltrúinn* hafði til bent, álitid það réttast að snúa sèr til stjórnarinnar fyrir þjóðbankanum í Kaupmannahöfn til að fá að vita, hvort hún væri ei faanleg til að setja hær lítinn aukabánka (*Filialcontoir*), jafnvel þó hann efaðist mjög um, að þjóðbankinn mundi vilja ráðast í slíkt fyrirtæki, þar eð peníngaverzlun þvílíkrar stofnunar mundi verða svo lítil og óarðsöm, að tekjurnar ekki mundu svara útgjöldunum, því síður að leiga mundi fást af fè því, er bankinn sendi hínagð. Í svari sínu upp á þessa spurníngu lét stjórn bankans í ljósi, að ekki væri ráðlegt fyrir þjóðbankann að setja aukabánka á Íslandi, þegar tillit væri haft til, hvað slík stofnan kostar í samanburði við peníngaverzlun þá, sem ráð mætti gjöra fyrir, og hversu erfitt það mundi veita að koma við hinna nauðsynlegu umsjón á svo fjarlægum stað.

Eins og það því ekki er að hugsa til þess, að þjóðbankinn muni styrkja til bankastofnunar hær, svo þykir stjórninni það ekki tiltækilegt, að settur verði hær bánki á kostnað ríkissjóðsins; því væri bankinn grundvallaður á fasteignum, sem, ef á lægi, þyrfti að selja til að uppfylla skuldakröfur, er á bankanum liggja, þá gæti landið komizt í þá hættu að missa þessar eignir fyrir ekkert, þar ekki er ráð fyrir því gjörandi, að peníngaverzlun bankans mundi nægja til að borga kostnað þann, er stjórn bankans útheimtir,

og skada þann, er stofnunin stundum kynni að verða fyrir í verzlun sinni.

Þar eð það samt er óneitanlegt, að mikill peningaskortur er í Íslandi, og að þessi skortur mun verða til mikils бага bæði fyrir landið og verzlunarmenn þess, eptir að verzlunin er orðin frjáls, hefur stjórninni þótt þörf á að taka til ihugunar, hvort ekki yrði á annan hátt ráðin bót á þessum peningaskorti, og lætt undir verzlunarviðskiptum manna; en stjórnin hefur í því tilliti ekki komið til annarar niðurstöðu en þeirrar, að tilraunin til slíkrar endurbótar yrði að hafa upptök sín hjá landsbúum sjálfum, með því að þeir legðu fram þau faung, sem þeir hefðu fyrir hendi, og stjórnin gæti þau ein afskipti haft af þessu máli, að hún mundi styðja og hlýnna að slíku fyrirtæki, þegar landsbúar sjálfir ræðust í það, og því væri fyrirkomið á hentugan hátt. Í þessu tilliti virðist það liggja beinast við að stofna í Reykjavík láns- og sparnaðarsjóð (*Spare- og Laanekasse*), ef áreiðanlegir menn vildu taka sig þar saman til að koma á legg þvílíkum sjóð til landsins þarfa, og takast á hendur störf þau án sérlegs endurgjalds fyrir ónak sitt, og er þó þess að geta, að um þetta hefur þegar komið fram uppástunga, án þess að af henni hafi hingað til sézt nokkur árángur.

Bæjarstjórnin í Reykjavík sendi n. 1850, með tilliti til þess, að menn hefðu í huga að koma upp sparnaðarsjóð, stjórninni beiðni um leyfi til að setja inn smátt og smátt í jarðabókarsjóðinn eptirstöðvar, þegar þeim yrði ei annarstaðar komið á óhulta leigustaði, móti því, að landfógeti gæfi út fyrir þeim skuldabréf, er fara mætti að kaupum og sölum (*transportable Obligationer*) með 3 mánaða uppsagnarfresti. Um þetta var skrifazt á við ríkissjóðsráðherrann (*Finantsministeriet*), sem áleit mál þetta svo mikilsvert, að hann gaf leyfi til að setja þvílíkar eptirstöðvar á leigu í jarðabókarsjóðinn með vissum skilyrðum, og þar á meðal, að fyrir innborgaða peninga skyldi gefa að eins almennar kvittanir, en ekki hin áður áminnztu skuldabréf. Stiptamtmaninum var gefin ávísun um þetta, og stjórnin lét þar í ljósi, að hagkvæmara mundi vera, að sérstök stjórn tækist á hendur umsjón þessarar stofnunar, sem líka væri ætluð landinu umhverfis Reykjavík, heldur en bæjarstjórn Reykjavíkur; stjórnin gaf þar og nokkrar bendingar um fyrirkomulag stofnunarinnar, og von um, að þessi sparnaðarsjóður, ef beiðzt yrði, myndi verða aðnjótandi sömu hlunninda, sem veitt eru sparnaðarsjóðum í Danmörku. Stjórnin hefur síðan einga vísbendingu feingið um, að þessi

áminunzti sparnaðarsjóður hafi verið stofnaður, og hún verður því að ætla, að komið hafi í ljós, þegar koma átti sjóð þessum á legg, þeir erfiðleikar, sem hún átti til hafi þótt ókljúfandi.

Þætti mönnum samt sem áður fýsilegt að fylgja þessu áformi fastar fram, og einkum ef alþingi vildi á ný vekja máls á þessu efni, þá ætlar stjórnin það tiltækilegast á þann hátt, að komið yrði á sparnaðarsjóði í Reykjavík, er lánaði peninga út, og borgaði fyrirfram víxlunarbréf (*foretog Laan- og Disconto-forretninger*) móti hærri leigu, en hann gefur af fè því, er hann tekur á móti, t. a. m. að hann tæki móti peningum, og gæfi 3 rd. af hundraði með 3 mánaða uppsagnarfresti, en lánaði fè út móti 5 rd. leigu af hundraði með sama uppsagnarfresti. Fè sjóðsins mætti ei brúka öðruvísi, en að lána það út móti fullgildu veði og borga fyrirfram víxlunarbréf, er gefin væri út af föstum verzlunarmönnum í landinu, er borgast ætti í Reykjavík, eða innanbæjar víxlunarbréf útgefin í Reykjavík. Sjóðurinn gæti og víxlað útlendum myntum, sem koma kynnu inn í landið með hinnu frásu verzlun, og landsbúum mundi verða það haganlegt, þó sjóðurinn tæki þess konar myntir með lágu verði. Að sönnu mundi peningaverzlun þessi í fyrstunni einúngis ná til Reykjavíkur og næstu verzlunarstaða og héraða, en smásaman má þó ætla, að hún myndi færast yfir stærra svæði, og stiptanin þannig með skynsamlegri stjórn verða til meiri og meiri nota. Einkum er ekki ólíklegt, að nokkuð yrði frábægt hinum miklu óhægindum, er rísa af því, að verzlunin, nú sem stendur, mest megnis er vöruskipti, (*Omtusking af Varer*), en peningar eru svo lítið brúkaðir í verzlunarviðskiptum, þó þeir eptir eðli sínu sæu það hagkvæmasta verzlunarmeðal (*Omsætningsmiddel*); sèr í lagi mundi þessum óhægindum frábægt í hèruðum þeim, sem stiptunin næði til, og efnaðri menn, er verzla fyrir fleiri hundruð dali, gætu þá tekið víxlunarbréf, er borgast ættu í Reykjavík, í borgun fyrir vörur sínar hjá verzlunarmönnum, og fá þau borguð fyrirfram (*disconterede*) hjá stiptuninni.

En eins og áður er ávíkið verða landsmenn sjálfir að byrja á þessu fyrirtæki, og þá fyrst, er þeir eru komnir nokkuð á veg í þessari stefnu, getur stjórnin tekið það til yfirvegunar, hvort styrkja megi stiptun þessa með ýmsum hlunnindum, t. a. m. með tilliti til leigupphæðarinnar, og með einkaleyfum í tilliti til innkröfu úti-standandi skulda með fjárnámi án dóms og laga, en þó með skuldbindingu til skaðabóta, ef lögtak fjárins síðar skyldi reynast órættvíst.

Loksins skal þess getið, að landfógetinn í Reykjavík hefur feingið nýja töblu yfir útlendar myntir, sem móttaka er veitt í jarðabókar-sjóðinn, sömuleiðis myntavigt með tilheyrandi lóðum, samkvæmt því, er alþingi áður hefur óskað.

Forseti: Þá kemur þar næst til inngangsumræðu og nefndarkosningar bænaraskrá hins 6. konúngkjörna þingmanns um, að Árnessýsla verði gerð að læknisumdæmi.

P. Guðmundsson: Með leyfi þingsins skal eg lesa bænaraskrá þessa, og er hún svo hljóðandi:

„Á eingu er hér í landi eins brýn nauðsyn og einkis virðist þjóðin eins sanngjarnlega geta krafist af stjórninni, sem þess, að læknaSKIPUNIN verði hið bráðasta betruð, og læknum svo fjölgað, að í hverri af þeim fólksríkari sýslum væri af stjórninni settur læknir með föstum launum.

Árnessýsla er hin fólksríkasta sýsla á öllu landinu; henni er skipt í tvennt af stórvatnsfallinu Hvítá, sem opt á vetrum er um lángan tíma ófær yfirferðar, en stórvatnsfallið Þjórsá, um hverja hið sama er að segja, skilur hana frá Rángárvallasýslu, hvar héraðslæknirinn er búsettur, svo auðsætt er, að stundum á vetrum er öld-úngis ómögulegt, hvað sem á liggur, að nálgast héraðslækninn, og verðum vèr, Árnesingar, þess vegna opt í sjúkdómum okkar að fara á mis við hjálp hans í tíma, stundum líka af því, að þegar héraðslæknisins er vitjað, er hann fjærverandi í embættisverkum einhverstaðar í hans fjarska-víðlenda umdæmi, kann ske austast í Skaptafellssýslu; en ekki er læknir nær en í Reykjavík, og er þá yfir að fara mjög hættulegan fjallveg á veturna. Þessi tilhögun eykur okkur Árnesingum óbærilegan örðugleika, eins og líka héraðslækninum, og er þó herra *Skúli Thórarensen*, sem verið hefur læknir okkar í 20 ár, eins framúrskarandi ötull og duglegur ferðamaður, og hann er alúðarfullur og heppinn læknir, og enn þá með fullum kröptum og fjöri. Hér við bætist, að við höfum nú í nokkur ár í sjúkdómum okkar notið hjálpar ágæts læknis, herra doktors *Hjaltalíns*, sem hefur uppihaldið sèr hér á Eyrarbakka embættislaus og með öllu launalans af hálfu hins opinbera, svo við erum nú orðnir vanir við að hafa lækni hjá okkur.

Við leyfum okkur því af alhuga og eindregið að beiðast af hinu virðulega alþingi, að það í undirgefni útverki hjá stjórninni:

að Árnessýsla verði hið bráðasta gjörð að læknisdæmi sèr og

sett undir lækni, er búsettur væri innan sýslu, og hæfilega væri launað úr ríkissjóðnum.

Árnessýslu, í maí- og júnímánuðum 1855^a.

Þessa bænarskrá gjöri eg að minni uppástúngu.

Reykjavík, 6. júlí 1855.

P. Guðmundsson,

sýslumaður Árnesinga.

Þessi bænarskrá er undirskrifuð af 438 manns, og hefi eg gert hana að uppástúngu minni, þó hún sé fremur stuttorð; mun það ei úr vegi, þar innihald hennar er mikils áriðandi. Við Árnesingar finnum til, að læknaskipuninni er ábótavant, vèr finnum til, hvar vèr erum og hvað vèr eigum yfir að fara, einkum á vetrum. Auk þess erum vèr nú orðnir vanir ágætum lækni, herra. Dr. *J. Hjaltalín*, sem hefur dvalið hjá oss um hríð, og hefur haft mikið að gera, einkum við Árnesinga. Þetta höfum vèr fundið, en þing þetta hefur líka fundið árin 1845, 1847 og 1849, að læknaskipan vorri er ábótavant. Þetta hefur og líka sjálf stjórnin fundið í opnu bréfi sínu 23. ágúst 1848, § 2, er hún viðurkennir, að þörf sé til, að fjölga læknum, og að spítalasjóðnum skuli safna og verja til læknabóta. Vèr Árnesingar höldum nú, að stundin sé komin til, að vèr fáum eigin lækni. Ef að vèr getum sýnt stjórninni, að vèr höfum þörf á lækni, þá mun hún og finna skyldu sína að hjálpa. Eg álit nefnilega, að stjórnin hafi æðstu umráð yfir spítalasjóðnum, og að þeir sæu einn hluti úr ríkissjóðnum. Eg hef í þetta sinn ekki tilgreint um laun læknisins, en eg get viðaukið uppástúngu um það seinna, því nú vil eg einungis biðja þing-ið um að taka mál þetta nákvæmlega til yfirvegunar, og kjósa nefnd. Í því tilliti þækti mér vænt, ef hinn heiðraði *forseti* gæti sagt mér, hvort fleiri mál viðlíka efnis væru komin til þingsins.

Forseti: Eg hef veitt móttöku bænarskrá frá Dalasýslu.

J. Guðmundsson: Eg ætla bezt að fresta meðferð þessa máls, þángað til að fleiri bænarskrár koma; en verði nefnd strax kosin í þetta mál, þá áskil eg mér að bera upp uppástúngu um, að tveir læknar verði settir í Skaptafellssýslu, sinn í hverri, og skal eg færa rök að, að ekki er minni nauðsyn til þess þar, en í Árnessýslu.

P. Guðmundsson: Eg fyrir mitt leyti skal ekkert hafa á móti því, að læknar komist á í fleirum sýslum, og eg hef fyr í álitsskjali til stjórnarinnar frá 10. ág. 1841 ekki álitid of mikið, þó einn læknir væri í hverri sýslu. En einhverstaðar verður að byrja á breytingunni, og þá sjálfsagt í þeirri sýslunni, sem er fjölmennust, og sem

að kaupstaður er í, hvar sóttvörn skal halda samkvæmt hinum nýju verzlunarlögum. Kríngumstaðurnar eru því næsta ólíkar í Skaptafellssýslu og Árnessýslu.

M. Andrèsson: Sem áframlald af því, sem nú var mælt, finn eg mér skylt að geta þess, að ekki er sagt, að allir lækningar velji þann sama bústað í umdæmi sínu, og ekki er víst, að einlægt sé sami læknir. Sá, sem var læknir okkar Árnesinga á undan *S. Thórar-ensen*, sat alla sína embættistíð austur í Mýrdal; og óvíst er, hvort langt er þess að biðja, að læknaskipti verði, þar sá, sem nú er, en þótt hann sé duglegur læknir, er búinn að þjóna 20 ár. Setjist læknirinn, sem eftir hann kemur, að í Mýrdal, þá hafa Árnesingar lítil not af því, sem nú Skaptafellíngar. Hvað Árnessýslu viðvíkur, þá er þess vegna eingu minni nauðsyn fyrir Árnesinga að biðja um lækni, og árið 1839, þann 4. sept., var af stjórninni boðið 100 rdd. lækni til launa í Árnessýslu, en þó það hafi farizt fyrir að fá lækinn, þar læknisefni hefur vantað, þá stendur samt tilboðið óraskað, enn sem komið er. Mér finnst því og, að vör þurfum ei að standa í sambandi við bænarsskrá frá Skaptafells- og Dala-sýslu, og vil eg því, að nefnd verði kosin sérstaklega í þetta mál.

J. Hávarðsson: Eg vil að sönnu ei mæla mót nefnd í bænarsskrá þessari, en eg get leitt rök að því, að á Austurlandi er þó enn meiri þörf, að læknum sé fjölgað, en víða annarstaðar á landinu, einkum með tilliti til þess, að stjórnin vill nú setja lækinn á Eski-fjörð, hvar hann er að mestu útilokaður frá að veita læknishjálp í hinu víðlenda umdæmi; en eg vil helst, að málið sé ei tekið svona sérstaklega fram, heldur beðið almennt um betri læknaþjónu í landinu.

Forseti: Áður en umræðum er komið leingra í þessu máli, vil eg biðja þingið að athuga, hvort ei mundi það verða til fyrirstöðu, ef fyrst væri sett sérstök nefnd fyrir bænarsskrá um, að settur væri læknir í Árnessýslu, síðan nefnd fyrir bænarsskrá Skaptafellínga, o. s. frv., og loksins almenn nefnd. Eg fyrir mitt leyti álit betra og hagnalegra, að bænarsskrá þessari verði frestað til meðferðar, þangað til fleiri koma.

H. Kr. Friðriksson: Eg er forseta samdóma, að þessu máli eigi að skjóta á frest, þar eð væntanleg er bænarsskrá um almennu læknaþjónu; því ein sýsla er alþingi ekki skyldari en önnur, og hvað hinn 6. komúngkjörni þingmaður drap á, að kaupstaður væri í Árnessýslu, þá vil eg geta þess, að í Barðastrandarsýslu eru 3 kaupstaðir, en einginn læknir; og þótt Þjórsá sé örðug yfirferðar og því erfitt að ná til læknis í Rángárvallassýslu, þá er þó Breiðfjörður

góðum mun breiðari. Þar eð von er á bænarskrá um læknaþingun hér á landi, vil eg, að meðferð á þessu máli verði frestað.

G. Brandsson: Mér finnst, að verið hafi einhver misskilningur hjá hinum 6. konúngkjörna þingmanni, er fyrir sig bar, að kaupstaður væri í Árnessýslu, og áriðandi, að lækni væri vegna sóttvarna í kaupstað þessum; en væri þetta svo, þá þyrfti að vera sama tilhögun í öllum útkaupstöðum landsins, og þyrfti þá eitthvað milli 20 og 30 lækna til þess, því ekki væri meiri þörf á þeim á Eyrarbakka, en annarstaðar; en hans mun varla getið í verzlunarlögum um nýju, þar sem talað er um þá 6 aðalkaupstaði, sem utanríkis-skip eigi fyrst að koma á, svo þegar búið væri að rannsaka þau á þessum stöðum, eins og til er ætlað, mundi varla fara að kvikna í þeim sótt á leiðinni til útkaupstaðanna, ef hún væri ekki í þeim skipum áður, svo það þyrfti ekki að fara fram ný rannsókn þess vegna; enda er ekki ráð fyrir því gjört í áminnztum lögum. Hvað þeim úrskurði stjórnarinnar viðvíkur, sem þingmaður Árnessýslu minntist á, þá minnir mig ekki betur, en þeir 100 dalir, sem hann talaði um, væru boðnir lækni þeim, ef nokkur yrði, sem vildi setjast að í Kaldaðarnesi, þar sem spítalinn var, og reyna til að lækna þá holdsveiku, sem þar áttu hæli eða yrðu þángað fluttir. Þar að auk átti lækniinn, að mig minnir, að hafa einhver hlunnindi úr spítalasjóðnum, svo eptir þessu mátti öllu fremur álíta hann spítalalækni, heldur en sýslulækni. Menn verða líka að gæta þess, að það er ekki Árnessýsla ein, sem leggur í spítalasjóðinn, heldur margar aðrar, og er því sjóðurinn sameign þeirra allra. Eg fyrir mitt leyti óskaði helst, að lækna gætu orðið í hverri sýslu. Annað mál er, hvort slíkt getur tekizt að svo stöddu, en með bænarskrá þessa virðist mér réttast að láta hana bíða, unz fleiri samkynja henni verða teknar hér til meðferðar.

M. Andrèsson: Mér finnst heldur langt farið í þetta mál, þó eg felli mig vel við það, en sem Árnesingur skal eg vera vel á-nægður, þó bænarskrá þessi bíði hinna, ef einungis vissa er fyrir, að bænarskrárnar þá allar saman komi til meðferðar á þinginu.

Forseti: Eg get gefið þinginu fullvissu um, að það ei skal verða þessari bænarskrá til fyrirstöðu, þó hún bíði eptir hinum.

P. Guðmundsson: Eg er samdóma þingmanni Árnesinga.

Forseti: Eg vil þá biðja þingið að ganga til atkvæða um, hvort nefnd skuli kosin strax, eða málinu frestað, þángað til fleiri bænarskrár eru komnar og nefnd verður sett.

Ákveðið með atkvæðafjölda, að bænarskrá Árnesinga skyldi biðna seinni nefndar.

Forseti: Þá kemur til umræðu bænarskrá þingmanns Snæfellinga um fjölgun dómenda við landsyfirrættinn, og að málsfærslumenn verði skipaðir við rættinn.

E. Ó. Kúld: Bænarskrá þessa skal eg með leyfi hins háttvirta *forseta* leyfa mér að lesa upp :

„Það er yður, heiðruðu alþingismenn! kunnugt, hve árfðandi það er fyrir land hvert og lýð, að skipun dóma og fyrirkomulag þeirra sè svo óyggjandi og tryggt, sem bezt má vera, og eins vitið þèr, að eitthvert lið bezta ráð til að tryggja dóma er það álitid, að dómendur hvers dóms sèu heldur fleiri en færri, því þar sannast: að „betur sjái augu en auga“. Þessi skoðun vakir og hjá öllum þjóðum, sem þegar hafa innleitt kviðdóma (*Jurier*); þetta vakti og fyrir feðrum vorum, meðan land vort stjórnaði sjálfu sèr, og eptir af því eymdi fram á síðustu aldamót undir einvaldsstjórninni, þá lögmenn dæmdu með 6, og lögrættumenn með 24 mönnum, þar til alþing var af tekið og í stað þess dómsvalds kom landsyfirrætturinn og í honum sátu og sitja að eins 3 menn, svo hann er og hefur verið fámennari að dómendum, en nokkur annar yfirrættur í öllu Danaríki. Vèr þykjumst sannfærðir um, eptir að vèr höfum nú rætt þetta mál hèr á fundi, að oss Íslendingum sè eingu miður þörf á, en öðrum þegnum Danakonúngs, að eiga oss landsyfirrætt svo fjölskipaðan að dómendum, að á honum megi fullt traust hafa. Enn fremur þykjumst vèr sannfærðir um, að betra og tryggara skipulag mætti komast á um málarekstur fyrir yfirrættinum, ef við hann væru settir lögfróðir málafærslumenn, er hefðu að nokkru leyti föst laun.

Fyrir því skorum vèr á yður, heiðruðu alþingismenn! að þèr á alþingi í sumar ræðið mál þetta og biðjið hans hátign konúnginn um, þannig að auka tölu dómenda landsyfirrættarins, að hèðan af sitji í honum 5 dómendur og við hann sèu settir 2 lögfróðir málafærslumenn“.

Bænarskrá þessi er svo undirkomín, að hún er samin á Kollabúðacyrum, þar sem 3 sýslur í Vestfirðingafjórðungi eiga fund með sèr, en það eru Barðastrandar-, Stranda- og Ísafjarðar-sýsla, og þess utan fèkk eg áeggjan úr Snæfellsnessýslu um að bera þetta upp hèr á þingi, og því hef eg ekki hikað mér við að gjöra bænarskrána, með því hún er samkvæm sannfæringu minni, að minni uppástúngu.

Það hefur nú á þessu þingi orðið margrætt, og það má ske um of, um málin, áður en þau hafa komið í nefndir; eg ætla því, ef eg gæti, til að stytta umræðurnar um þetta mál, að geta þeirra mótbára, er eg fæ getið á, að má ske komi fram móti uppástúngunni, og fara um þær nokkrum orðum. Það er nú fyrsta mótbáran, sem eg hef búizt við, að menn segi: „það er nú óþarfi að biðja um þetta, meðan þeir ágætu lögfræðingar, sem nú sitja landsyfírréttinn, eru þar dómendur“; en þetta er nú í mínum augum lættvæg mótbára, því hver getur ætlað, að þeir verði „eillífir“ við þenna rétt, og hver ábyrgist oss það, að þá þeir hætta starfa sínum, að þá komi aðrir eins, eða betri? Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* gat þess í tölu sinni á 4. fundi, að stjórnin hefði álitid til fyrirstöðu uppástúngu alþingis 1853 um að fjölga dómendum yfirréttarins, 1, efnaleysið. Það er nú ekki nýtt að heyra þetta; en eg bið þingmenn gæta þess vandlega, að þessi mótbára getur ei verið því til fyrirstöðu, að málið komist til nefndar. 2, gat hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi*, að það hefði stjórninni þókt eitt uppástúngu alþingis 1853 til fyrirstöðu, að ei væru lögfróðir málafærslumenn við landsyfírréttinn, eins og við aðra yfirdóma í ríkinu; um þessa mótbáru þarf eg nú ekkert að tala, því bænarskráin hrindir henni sjálf með því að biðja um lögfróða, málaflutningsmenn við þenna rétt, og í ræðu hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* sèst, hve mikil nauðsyn á þeim sè. 3, var það ein mótbára, er *konúngsfulltrúi* taldi móti uppástúngu alþingis 1853, að mál þau, sem kæmu fyrir þenna rétt, væru of fá í hlutfalli við þann kostnað, er af því leiddi að fjölga í hann dómendum. Þvílík ástæða, hún er rýr í mínum augum, eða er það þá svo að skilja, að ekki þurfi að vanda dómistólinn, fyrst hann hafi ei mörg mál að dæma, eða til að fá eitt mál rétt dæmt, verði að vera kann ske svo sem 12 mál? Eg held, að maður ei megi vera of sýpinn í þessu tilliti, það er sjálfsagt, að fjölgun dómendanna mundi kosta nokkuð; en það skal dýrt kaupa, sem kostar mikið, og eg álit það miklu varða, að traust manna á yfirdómi landsins sè sem allræmest; en svo að eins verður það tryggt sem bezt, að dómararnir sèu ei of fáir. Eg skal skýra þetta með einu dæmi: Þau mál eru til, eins og menn vita, sem undirdómarinn má ei dæma með eindæmi sínu, heldur á hann að taka með sèr 4 meðdómsmenn. Það er satt, að þessir meðdómsmenn eru sjaldnast löglærðir; en það er af því, að löglærðir ei eru að fá, en allt um það verða menn að álíta svo, að úr því þeir eru til þess teknir, verða þeir að álitast sem réttir dómarar í málinu. Nú

verða þessir meðdómsmenn samdóma undirdómaranum, og þar eru þá 5 atkvæði; en nú kemur þetta mál fyrir landsyfirrættinn og þá getur nú farið svo, að einn af þessum 3 dómurum, sem þar sitja, verði samdóma undirdóminum, og þá eru 6 atkvæði, en aptur verða 2 yfirdómarar á móti, og þessir 2 ráða nú úrsliti málsins, og þá ráða þar 2 atkvæði móti 6 atkvæðum. Hvort sem þessi dómur er nú réttur eða ekki, þá bið eg menn athuga, hver trygging eða hvaða traust muni borið til þessa dóms meðal almúgans. Ekki er heldur ætíð hægt að skjóta málum hëðan til hëstarëttar, og ætíð óhægra en frá öðrum réttum í Danaríki; ollir því fjarlægðin milli Íslands og Danmerkur, stundum líka og einatt efnaskortur þeirra, sem hlut eiga að málinu; sum mál, já allmörg, eru og þess eðlis, að þeim verður ei skotið undan dómsálini landsyfirrëttarins. Það er og eptirtektavert, að einginn yfirdómur í öllu Danaríki er eins fámennur að dómendum, og landsyfirrëtturinn á landi hër. Í *Hof-* og *Stadsretten* í Kaupmannahöfn, sem er yfirrëttur fyrir Sjáland og Eyjarnar, eru auk jústitiarius 12 assessórar og jústitssekreteri. Í *Veibjörgum* var líkt ástatt og hjá oss; öndverðlega voru í honum jústitiarius og 2 assessórar og jústitssekreteri, en eptir opnu bréfi 2. júní 1847 var assessórum fjölgað um 4 eða fleiri, svo í honum mega ei dæma í nokkru máli minna en 5 dómendur. Í landsyfirrëtti danskra í Vestindíum voru fyrst auk jústitiarius 2 assessórar og jústitssekreteri, en seinna var bætt í hann 2 dómendur. En feingjum við nú einvern tíma hëstarëtt, skapaðan úr þessum okkar landsyfirrëtti, eins og fram á hefur verið farið og hinn hëstvirtí *konungsfulltrúi* drap á á 4. fundi, þá bið eg menn í því tilliti að bera hann saman við hëstarëttinn í Kaupmannahöfn, þar sem ekki mega dæma nokkurt mál færri en 9. En í honum eru 12—15 assessórar; en í landsyfirrëttinum eru að eins 3.

Eg skal þá ei fara hër um fleirum orðum, sízt meðan eg hef eingan heyrt mæla móti uppástúngunni, heldur fel eg það rëttisýni hinna heiðruðu þingmanna að meta svo nauðsyn þá, sem fyrir málinu mælir, að nefnd verði kosin til að sluga þetta mikilvæga málefni.

P. Guðmundsson: Það er gömul regla „ekki að telja, heldur að vega þá“ (non numerandi sed ponderandi sunt), og ei að fara eptir fjölda dómendanna, heldur eptir innihaldi dómanna, eða ástæðum þeim, sem dómarnir eru byggðir á; og er eingin ástæða fyrir oss að bera vantraust á yfirrëttinum frá mórölsku eða júrídísku

sjónarmiði, en allt fyrir það sinn eg, að mótbárunar eru mestar með efnaleysið, og eg vil því ei mæla fram með nefnd í þessu máli.

Jón Guðmundsson: Þó það kunni að vera góð regla yfir höfuð að tala, að „vega, en ekki telja“, þá hefur samt stjórnin í Danmörku „talið“ dómendur sína í rættunum, bæði í hæstarætti og yfirrættunum, en ekki vegið þá. Eg vil, að nefnd sé kosin í þessu máli.

P. Jónassen: Það verður varla varið, að æskilegt sé, að yfirdómurum í landsyfirrættinum yrði fjölgað, því það er eins og orðtækið segir, að betur sjá augu en auga, og eg held, að hið almenna traust þjóðarinnar á rættinum styrkist við það, ef dómendurnir væru fleiri, en á móti því er það, sem hinn hæstvirti *konungsfulltrúi* hefur nýlega skýrt þinginu frá, að stjórnin ekki sæi ráð til þessarar fjölgunar, að svo stöddu, og því þykir mér áhorfsmál að fara þessari bæn á flot við stjórnina.

P. Pétursson: Þegar verið er að tala um að fjölga dómendum í hinum íslenska landsyfirrætti, finnst mér ekki heppilegt að álykta frá dómenda tölu í Danmörku, því þar koma langtum fleiri mál fyrir en hér. Það er ætlun mín, að dómara-fjöldinn gjöri eigi svo mikið að verkum í því að veita rættunum álit, og til að tryggja réttindi manna, eins og hitt, að dómarnir séu vel launaðir, svo þeir séu eingum háðir og þurfi ekki að gefa sig við þeim störfum, sem, ef til vill, eru frábrugðin embættisstörfum þeirra og hindra þá í að stunda rækilega embætti sitt. Eg er líka hræddur um, að, ef núna væri beðið um fjölgun á yfirdómendum hér við landsyfirrættinn, þá yrði það því til fyrirstöðu, að auka laun hinna eldri. Hvað málsfærslumenn við rættinn snertir, þá þyrfti víst fleiri en tvo; en eg sé ekki, hvaðan við ættum að fá þá, eins og nú er ástatt, því þó margir íslenskir stúðentar lesi lög í Kaupmannahöfn, fást þó naumast nógu margir í sýslumanna-embættin, og er eg hræddur um, að svo muni fara, þángað til lagaskóli kemst hér á, og verð eg því að ráða frá, að sett sé nefnd í þessu máli.

E. Ó. Kúld: Eg skal svara þeim hinum konúngkjörna þingmanni, er núna settist, því að eg held dæmi hans, að dómendur séu fleiri, þar mál eru fleiri, sé ei sem heppilegast, því fyrst er nú svo hægt í Danmörku að skjóta til æðri rættar, og svo skal dómurinn ekki vera síður vandaður fyrir það, þó málin séu færri, og hvort mál eru fleiri eða færri, á þó að dæma þau rétt.

J. Sigurðsson: Hinn háttvirti 6. konúngkjörni þingmaður færði fram sem sterkustu mótbáruna móti því, að aukinn yrði landsyfir-

rètturinn, efnaleysi vort, og hinn 3. konúngkjörni þíngmaður sagði, að við mættum búast við að bera þenna kostnað sjálfir eða fá ekki áheyrslu; en eg held, að við vitum ekki, hvað við erum efnalausir, því það er enn ekki búið að segja okkur eður sýna, hvað við erum fátækir, eða, mér er spurn, er búið að skilja í sundur fjárhag Íslands og Danmerkur? en ef það er ekki búið, og stjórnin hefur allan fjárhag vorn í hendi, hvort eigum við þá að leita, utan til hennar, ef eitthvað er nauðsynlegt að lagfæra eða stofnsetja.

Jón Guðmundsson: Þær eru mér lítt skiljanlegar, allar þessar mótbáru, sem hér koma fram í þessu máli, þar sem þó þíngið 1853 fylgdi því fram nálega í einu hljóði, að dómendunum í yfirdóminum yrði fjölgað, og eg bið þíngmenn minnast þess, að þá var jafnframt farið fram á að bæta kjör yfirdómendanna.

P. Jónassen: Eptir því, sem eg áðan tók fram, er ekki líklegt, að stjórnin geti orðið við þessari bæn, nema vèr sjálfir getum og viljum standa kostnað þann, sem leiðir af hennar uppfyllingu; en hvað sem því líður, get eg þó ekki annað en verið á sama máli og hinn heiðraði þíngmaður Snæfellsnessýslu, að það væri æskilegt, að landsyfírréttardómendunum yrði fjölgað, auk hins áður talda, einnig af þeirri ástæðu, að appellsrètturinn frá Íslandi til hæstarèttar er þreingri en í Danmörku, er þíng þetta árið 1845 ekki vildi gefa Íslendingum í þessu atriði jafnrètti með Dönum; þetta gildir að vísu einúngis í minniháttar sakamálum, en úrslit þeirra getur þó haft veruleg og æfilaung áhrif á líf og lífsstöðu hlutaðeigenda, og þeim ríður því á miklu, að mál þeirra sèu ítarlega yfirveguð og réttvíslega útkljáð, og fyrir þessu verður meiri fullvissa, þegar fleiri fjalla um málið, sem vit hafa á að meta og vega alla málavexti; en von mín er lítil um framgáng málsins, nema landið vilji sjálft standa straum af kostnaðinum.

P. Sigurðsson: Eg er einn af þeim, sem hafa þá skoðun, að æskilegt væri, ef yfirdómur lands vors yrði svo tryggður, að hann gæti feingið það álit í augum landsmanna, að þeir bæru til hans sem bezta tiltrú, því það er ærið óviðkunnanlegt, að þurfa að leita rèttar síns í annað land, og svo eru fæstir þar til færir vegna kostnaðar. Eg heyri það hér á þíngi haft til mótbáru, og það af þeim, sem þó álíta þetta nauðsynlegt, að stjórnin ekki vilji styrkja oss; það sè því að eins að hugsa til þessa eða hins fyrir okkur, að vèr nú sjálfir eingaungu leggjum þar fè til, sfdan verzlunin var gefin laus. Þetta get eg ekki skilið, að stjórnin, sem hefur embættin og

þeirra umsjón í hendi sèr, hafi ekki enn þá þá skyldu á hendi, að sjá fyrir eflingu þeirra, samkvæmt þörf títans. Þíng þetta væri þá líka í meiri vanda en áður, þar allir vita, að sjáreign vor er enn í óljósu samsulli við fè Dana. En hins vegar hefur þíng þetta ekki löggjafarvald. Eg sè því eingan veg til að koma endurbótum hær nú fram, því eg held, að þíngmönnum gæfist ekki mikið fè, þó þeir væru, eins og gömlu grámúnkarnir forðum, að fara með penínga-poka út um hærudín.

Konúngsfulltrúi: Mær virtist þíngmanni þeim, er síðast mælti, fara svo orð, eins og stjórnin framvegis mundi ekkert vilja styðja að menntun embættismanna hær á landi; en þessu verð eg öldúngis að mótnæla; því bæði mun hún, eins og að undanfögnu, styrkja þá Íslendínga, sem leita sèr menntunar við háskólann í Kaupmannahöfn, og líka viðhalda menntunarstofnunum landsins, prestaskólanum og hinum lærða skóla, í því endurbætta formi, er þær hafa feingið, eins hær eptir, sem að undanfögnu.

P. Pétursson: Eg er hræddur um, að það sè misskilnínkur manna, sem heyrzt hefur hær á þínginu, að stjórnin ætli nú að láta Ísland að öllu leyti bera sig sjálft, og eg hef aldrei heyrt hinn hæst-virta *konúngsfulltrúa* segja það. Væri svo, mundi stjórnin hafa lagt áætlunar-reiknínga fyrir þíngið um inntektir og útgjöld landsins.

P. Sigurðsson: Það var heldur ekki mín ætlun, að þetta væri orðið aðalaugnamið stjórnarinnar, en eg hreifði því vegna þess, sem aðrir sögðu.

Forseti: Eg vil biðja þíngmenn að skera úr því með atkvæð-um, hvort nefnd skuli kjósa í þetta mál eða ekki.

Nefnd samþykkt með 13 atkvæðum mót 8.

Forseti: Þar einginn hefur stúngið upp á, hvað margir skuli vera í nefnd þessari, vil eg biðja einhvern þíngmanna að gjöra það.

E. Ó. Kúld: Eg stíng upp á 3 manna nefnd.

Forseti: Fyrst einginn mælir á móti, vil eg biðja þíngið að kjósa þrjá menn í nefnd þessa.

Kosnir voru:

<i>J. Guðmundsson</i> með		13 atkvæðum,
<i>V. Finsen</i>	—	11 —
<i>J. Pétursson</i>	—	11 —

Forseti: Formaður nefndarinnar er *Jón Guðmundsson*, og honum afhendi eg bænarskrána.

Þar næst kemur til umræðu bænarskrá þingmanns Skaptfell-
ínga, um bústað sýslumanns þeirra.

Bænarskráin afhent flutningsmanni.

Jón Guðmundsson: Með leyfi vildi eg lesa upp bænarskrána.
Þar í henni eru allar ástæðurnar; hún hljóðar svo:

„Menn hafa hér í sýslu leingi fundið til þess örðugleika, sem
af því hefur risið, að sýslumaðurinn hér hefur haft aðsetur sitt í
vestasta hrepp sýslunnar, sem með eyðisandi, þingmannaleið að leingd,
er skilinn frá næsta hreppi fyrir austan. Hver sem lítur á nýjasta
uppdrátt landsins, þó ókunnugur sè, og sèr hina miklu leingd sýsl-
unnar, 2 eyðisanda í henni, auk hins umgetna og leingri en hann,
og fjölda stórra vatnsfalla, sem í henni eru, getur sèð, hvað óhagan-
leg sú tilskipan er sýslubúum, að þeirra verzlega yfirvald sè búsett-
ur í vestasta hreppi hennar. Þetta fann einnig rentukammerið forð-
um, eptir að Vestur- og Austur-sýslunni var steyppt saman, því þá
vísaði það sýslumanni með bréfi af 9. maí 1812 á Núpstað, aust-
ustu jörðina í vestursýslunni, til ábúðar, en þetta fórst fyrir af eptir-
gángsleysi sýslubúa. Árið 1845, þegar kammerráð *Kristjánsson* var
orðinn hér sýslumaður, sendu menn hëðan og úr Leiðvallarhreppi,
bónarbréf í antið, um, að honum væri gjört að skyldu, að hafa að-
setur sitt fyrir austan Mýrdalssand, og einkum í Kleifahrepp, en ann-
að svar fékkst ekki hjá amtinu, en hann um sinn mætti vera fyrir
utan Mýrdalssand. Núverandi sýslumaður hér, *Á. Gíslason*, hefur
optar en einu sinni farið því á flot við antið, að hann mætti vera
austar í sýslunni, sýslubúum sínum til hægðar, en þess hefur honum
verið synjað, nema má ske með því móti, að hann borgaði kaup
sunnanpóstsins, að því leyti, sem ganga hans yrði leingri en í Mýr-
dalinn, þó það sýnist að vera ærið auðvelt, að bæta því kaupí við
sunnanpóstin, sem draga mætti af þeim póstinum, sem hëðan geingur
í Múlasýslurnar, þegar leið hans stýttist, vegna flutnings sýslumannsins.

Vegna þess við þolum nú ekki leingur, að svo búið standi, og
þó antið hafi áður synjað okkur og nú aptur sýslumanni um þá
bón, sem við þóttumst eiga skilið að yrði heyrð, þá flýjum við til hins
heiðraða alþingis vors, og biðjum, að það vor vegna sendi þegnsam-
lega bænarskrá til konúngs vors um: að sýslumanni Skaptfellinga verði
eptirleiðis gjört að skyldu að hafa aðsetur sitt sem næst verður miðri
sýslunni, og er það í Kleifahrepp, svo loksins lètti þeim örðugleika
af sýslubúum, sem þeir of leingi og ómaklega hafa mátt undir búa.

Kleifahrepp í Skaptafellssýslu, 18. d. maím. 1855.

Ofanskrifaða bænarskrá til alþingis, hvar af eg heyri fullyrt, að önnur samhljóða sè á leiðinni til mín úr Austur-Skaptafellssýslu, gjöri eg að minni beinni uppástúngu til alþingis, og óska, að mál-efnið verði tekið þar til greina og nefnd í því kosin.

Reykjavík, 5. júlí 1855.

J. Guðmundsson.

Eg hef eptir núverandi reglum gert þessa bænarskrá að minni uppástúngu, og hef feingið vísbending um, að almenn bænarskrá um sama efni sè á leiðinni til mín úr Austur-Skaptafellssýslu. Með *Rentekammer*-bréfi 9. maí 1812 var Núpstaður lagður út til hægðar fyrir sýslubúa að leita réttar síns og reka önnur erindi við yfirvald sitt, þegar Austur-sýslan, sem áður hafði jafnan verið lögsagnarumdæmi sèr, var sameinuð við Vestur-sýsluna. Þá var sýslumaðurinn í Vestur-sýslunni aldurniginn maður og hafði sezt að í Norðurvík í Mýrdal og búið þar um sig, svo sýslubúar hreifðu því alls ekki, að hann skyldi flytjast austur. Það var fyrst, þegar að kammerráð *Kr. Kristjánsson* varð sýslumaður þar, að sýslubúar rituðu stiptamtinu bænarbréf um, að sýslumanni yrði gert að skyldu að búa sem næst miðbiki sýslanna, einkum í Kleifahrepp; en stiptamtið leyfði honum að búa þar fyrir vestan Mýrdalssand fyrst um sinn, en sýslumaðurinn, sem nú er þar, mun, eins og bent er á í bænarskránni, fyrir fáum árum hafa sókt um leyfi að mega fá Kirkjubæjarklaustur til abúðar; sú jörð er í miðjum Kleifahrepp, og hið hagkvæmasta sýslumannssetur með allt slag, en ekki mun stiptamtið hafa viljað byggja honum þá jörð gegn fullu eptirgjaldi, nema hann af eigin hendi vildi borga þann aukakostnað, er leiddi af því, að pósthálgangur úr Reykjavík leingdist fyrir það austur eptir; en þess er að gæta, að líka geingur póstur frá sýslumanninum í Skaptafellssýslu austur á Eski-fjörð, og yrði sú pósthérfð sjálfsagt þeim mun skemmri og kostnaðarminni, sem sýslumaður byggir austar. Að vísu eru ekki þær pósthérfðir nema 4 á ári, en aptur pósthérfðirnar úr Reykjavík til sýslumannis, að eg ætla, 8; svo sjálfsagt er það, að kostnaðaraukinn við pósthálgangur þessar yrði þó má ske nokkur, en naumast meiri en svarar 10—12 rd. á ári, og skil eg ekki, að annað eins og það eigi að taka til greina, eða megi vera því til fyrirstöðu, að sýslumaður sè sem haganlegast settur fyrir alla sýslubúa sína.

J. Pétursson: Mèr finnst mál þetta „administrativt“, og heyri ekki undir þetta þing eptir § 77 í alþingistilskipaninni. Það mun

þess vegna ekki verða borið upp annarstaðar, en fyrir hlutaðeigandi stjórnarherra.

Jón Guðmundsson: Það er búið að leita tvisvar árángurslaust til stiptantsins um þetta mál. Eg neita því nú ekki, að það er umboðslegs eðlis, en eg held það sé misskilningur, að slík mál megi ekki koma fyrir alþingi. Að minnsta kosti lýtur hin konunglega auglýsing til alþingis 7. júní þ. ár, — sbr. II. 11. — að hinu gagnstæða; og það er víst, að *konungsfulltrúinn* á alþingi 1847, gat ekki lagt aðra þýðingu í 1. gr. alþingistilsk., en að með orðinu „ráðstafanir“ („*Foranstaltninger*“) væri meint hin umboðslegu (*administrative*) mál, og hlyti því að mega koma til meðferðar á alþingi.

G. Brandsson: Eg held, að mál þetta, eptir sem § 77 bendir til, ekki liggi fyrir utan verkahring alþingis, og sýslubúar eru nú þegar búnir að gera hvað í þeirra valdi stóð, að leita stjórnarinnar, þó það hafi verið árángurslítið fyrir þá. Svo ef nokkur meðlimur, eins og stendur í áminnztri grein, er fullkomlega sannfærður um, að einstökum persónum sé óréttur gjörður, hvað er þá annað ráð, en bera málið upp fyrir alþingi, eins og þar er gefin heimild til? Nú finnst mönnum, að Skaptafellssýslubúar verði hær fyrir ójöfnuði, og sýnist mér þá þinginu skylt að reyna til að fá hann lagaðan.

Jón Guðmundsson: Í hverju veitingarbræfi, sem sýslumenn fá, ætla eg þeim sé gjört að skyldu að búa haganlega fyrir sýslabúa, og að taka bústað, þar sem stjórnin ákveður.

G. Einarsson: Þetta sýndi sig í Gullbríngusýslu; sýslumaðurinn var skyldaður til að flytja úr Reykjavík til Hafnarfjarðar til hægðar fyrir sýslubúa.

P. Guðmundsson: Þetta skeði ekki fyrir bæn þíngsins, en af því innanríkisráðherrann af sjálfsdáðum skipaði það.

G. Brandsson: Hefði þingið beðið um það, er líklegt, að það hefði líka feingizt.

Forseti: Eg er á því, að mál þetta heyri undir þingið, því heldur sem *konungsfulltrúi* alls ekki hefur mótmælt því, og eg vil því biðja þingið að ganga til atkvæða um, hvort nefnd skuli kjósa eða ekki.

Voru 17 atkvæði fyrir nefnd.

Forseti: Hvað marga skal kjósa í þessa nefnd?

J. Guðmundsson: 3 manna nefnd mun næg, ef þeir verða kosnir, sem vel þekkja.

Forseti: Fyrst einginn mælir mót þessu, bið eg þingið að kjósa þessa 3 menn.

Kosnir voru í nefnd:

Jón Guðmundsson með 18 atkvæðum,

P. Sigurðsson — 10 — —

P. Guðmundsson — 9 — —

Bænarskráin var afhent formanni nefndarinnar.

Forseti: Þar næst kemur eptir dagskránni bænarskrá þingmanns Árneseinga um ný vegabótalög.

Bænarskráin afhent flutningsmanni.

M. Andreðsson: Svo stendur á, að það hefur leingi verið umtalsefni meðal Árneseinga, að minna yrði ágeingt með vegabætur, en vera bæri, og niðurstaðan varð, að vèr komum oss saman um að biðja alþingi um að breyta vegabótalögunum, og að kostnaðurinn yrði tekinn af almennum sjóðum, o. s. frv., sem bænarskráin skýrir frá. Allir vitum vèr, að vegabótum verður lítið framgeingt, og mun því valda annaðhvort lögin sjálf, eða þá þeir, er lögunum eiga að stýra; vera má, að hin nýju sveitastjórnarlög kunni að nokkru ráða bót á þessu, en eingu að síður, hvernig sem nú með þau fer, þá verður altènd þess spurt, hvaðan kostnaðinn skuli lúka, og held eg, af öllum, sem í landinu eru. Þar eg sè, að fleiri embættismenn eru hér á þingi, en bændur, vona eg að undanþágur þeirra ei muni verða til fyrirstöðu, því undanþágur gefast jafnan illa. Eg óska nefnd í máli þessu, hvað sem þingið svo seinna vill mæla að máli mínu.

J. Hávarðsson: Eg hef bænarskrá um sama mál, og óska, að hún komist til sömu nefndar, því eg gjöri sjálfsagt ráð fyrir, að nefnd verði kosin í þessu mikilsumvarðandi málefni.

J. Sigurðsson: Eg vil líka geta þess, að eg hef bænarskrá meðferðis viðvíkjandi vegabótum.

P. Jónassen: Eg vil mæla á móti nefnd í þessu máli, þar sem stjórnin í frumvarpi sínu um sveitastjórnina ætlast til, að sveitastjórnin skuli sjá um vegabætur, og þykir mér því réttast að vísa málinu til þessarar nefndar.

G. Einarsson: Eg held, að ráðleggra sè, að sveitastjórninni verði falið þetta á hendur, og því eingin nefnd sett í málið. Vegabótum fer nú fremur fram á landinu, og fái sveitastjórnin umráð yfir þeim, mun fremur við það þoka fram en aptur. Mèr finnst líka efasamt, hvort vegabætur gjörðar á almenningskostnað, sèu sem hagkvæmastar, þegar lítið er á það, hvað fátæklingum, sem eru næsta

margir í sveitunum, verður miklu erfiðara að greiða vegabóta tillag sitt í útbornum eyri, heldur en að leggja til vinnu sína, einkum meðan búnaðurinn er ekki í betra hofli, hvað jarða hirðingu og rækt snertir. Þó að eg því að öðru leyti sé á því máli, að það yrði vegabótunum til eflingar, ef að leigðir menn ynnu þær, hefðu þeir tilhlýðilega yfrumsjón, þá verð eg samt hins vegar að vera á því máli, að eingin nefnd verði valin í þetta skipti, og að málinu sé skotið á frest.

J. Sigurðsson: Það er sá partur málefnisins, sem viðvíkur tilhögun og framkvæmdum vegabótanna, sem gæti tilheyrst sveitastjórnarmálinu, eða sveitastjórninni á síðan. En sá partur uppástúngunnar, að vegabóta-kostnaðurinn sé lagður á alla, sem eiga ráð sín sjálfir, og undanþágurnar verði afnumdar, hlýtur að vera málefni sér, og þess vegna mæli eg með nefnd.

P. Pétursson: Sem einn af sveitastjórnarnefndinni vil eg mótmæla því, að henni verði falin þessi bærarskrá á hendur, og það því heldur, sem þessi tvö mál eru næsta ólík, því þó umsjón vegabóta sé nefnd í sveitastjórnarfrumvarpinu, þá liggur það þó fyrir utan frumvarpið og ætlunarverk nefndarinnar að gefa reglur um þessar vegabætur eða taka fram þau hin sérstaklegu atriði, sem bærarskráin fer fram á.

M. Andrèsson: Ástæða sú, er hinn konúngkjörni þingmaður, er síðast talaði, frambar, þótti mér mikilsverð, og það var aldrei ætlan mín, að málið skyldi komast undir sveitastjórnarnefndina, heldur hitt, að sérstök lög fáið um vegabætur og kostnað þann, er til þeirra útheimtist, sem allir ættu að greiða, sem nokkur efni hafa, hvort sem eru embættismenn eða bændur.

G. Einarsson: Eg held best muni vera að skjóta á frest máli þessu, þar eingin brýn nauðsyn er til að taka það til meðferðar á alþingi í þetta skipti. Svo mörg mál eru þegar komin, og von á enn fleiri; og því er sjálfsagt best að fresta þeim, sem ekki ber brýnustu nauðsyn til að taka til greina og meðferðar.

J. Hávarðsson: Mál þetta er mjög áríðandi, og vil eg því kjósa nefnd í það. Vær höfum nú feingið frjálsa verzlun, og ef hún á að verða að verulegum notum, verða samgaungur að verða betri, en þær hafa hingað til verið. En hvað því viðvíkur, sem einu þingmanna sagði, að fátækir menn mundu fremur kjósa erfiði, en að gjalda til vegabótanna, þá er eingan veginn loku fyrir skotið.

að þeir fái ekki erfiði fyrir vissu við vegabæturnar, ef þeir þess óska.

E. Ó. Kúld: Eg vil skjóta málinu á frest, þar þíngið hefur svo mörg önnur mál, sem bráðari nauðsyn er á að verði framgeingt. Hinn heiðraði þíngmaður, er seinast settist, kvað lítið mundi geta orðið því til fyrirstöðu, að fátækir menn borguðu vegagjald sitt í erfiði í stað peninga, en hann gætti ei þess, að fátæki bóndinn, sem býr utarlega á sveitarenda, kann ske má ferðast tvær dagleiðir til þess að geta unnið eitt dagsverk. Ef þíngið ei vill fresta málinu, þá er eg á því, að því verði skotið til nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu.

St. Jónsson: Ekki vil eg, að málinu verði skotið til sveitastjórnarnefndarinnar eða skotið á frest; mér finnst þau tvö mál mega aðskiljast. Meinbugir þeir, sem eru taldir á máli þessu viðvíkjandi fátækum mönnum, eru ekki svo miklir, sem í fyrsta álitu kynnu að sýnast, því auk þess, að fátækir menn ættu að geta unnið upp í sitt eigið gjald, kynnu þeir líka að geta feingið vinnu við vegabætur, sem, ef til vill, kann að verða erfitt að fá menn til að taka að sér.

P. Pétursson: Mér finnst umræðurnar vera farnar að taka heldur sérstaklega stefnu, því nú er verið að tala um, hvort nefnd eigi að setja í þessu máli, en ekki um það, að hve miklu leyti sú nefnd, er kosin yrði, þyrfti að binda sig við hinar sérstaklegu uppástúngur, sem í bænarskránni standa. Að vísu er vegabótamálið mjög merkilegt, og víst mjög æskilegt, að ný lög væru gefin um það, en þíngið hefur nú tekið svo mörg mál til meðferðar, að eg óttast fyrir, að ekki fáiist nógur tími til að gefa þessu mikilvæga máli tilhlýðilegan gaum. Samt sem áður sýnist mér fara betur á, að þíngið setti nefnd í því, þó sú nefnd ekki gæti lokið starfi sínu í þetta sinn, heldur en að hrinda því svona frá, án þess að gefa því frekari gaum.

M. Andrèsson: Mér líkaði vel ræða hins konúngkjörna þíngmanns, er niður settist; eg er ei nauðsynlega bundinn við atriði þau, er í bænarskránni fram eru tekin, og því má breyta þeim, ef svo sýnist betur fara. Það var mest ósk mín, að nefnd yrði sett í málinu, þar það er svo mikilsvert, hvað sem að aðgjörðir þíngsins svo verða.

P. Guðmundsson: Eg óska nefndar því fremur, sem mál þetta hefur legið stjórninni mjög á hjarta, og hún svo sem fyrir 8 árum hefur leitað álits embættismanna sinna um það.

P. Sigurðsson: Eg mæli því fremur með nefnd, sem eg veit, að um vegabætur hefur verið mjög rætt í héraðum, og þar hefur oft greint á um vegarúðninga, og einkum um réttan skilning laganna, sem eru hér að lútandi, því þar sem segir, að allir bændur skuli leggja dagsverk til almennra vegabóta, þá er það nokkuð tvírátt, hvort þetta skuli takast í rýmri merkingu, en um innanhreppsvegi, sem bæði eru kallaðir almennir að því leyti, þar sem þjóðvegur liggur yfir meira eða minna af hreppnum, en innanhreppsvegir aukavegir. Nú hagar víða svo til, að sumir hreppar þurfa lítinn kostnað til að bæta þjóðveginn, en aðrir þurfa stóran kostnað til vegabóta, 1, þjóðveguna, og 2, aukavegu; en hér til hefur hver hreppur verið látinn kosta vegabætur innan sinna takmarka.

Forseti: Þar eð þingið geingur í tvær sveitir um, hvort nefnd skuli verða valin í mál þetta, eða því skotið til nefndar þeirrar, er hefur sveitastjórnarmálið til undirbúnings; bið eg þingið ganga til atkvæða, hvort nefnd skuli velja eður ei.

Nefnd samþykkt með 15 atkvæðum.

J. Sigurðsson: Það hefur einginn stúngið upp á, hvað margir skuli vera í þessari nefnd, og ætla eg, að ekki muni veita af 5 manna nefnd.

Forseti: Fyrst stúngið er upp á 5 manna nefnd, vil eg biðja þingið að velja þá.

Þessir voru kosnir:

<i>M. Andrèsson</i>	með 19 atkvæðum,
<i>Jón Hávarðsson</i>	— 13 —
<i>Jón Sigurðsson</i>	— 11 —
<i>P. Sveinbjörnsson</i>	— 8 —
<i>P. Guðmundsson</i>	— 8 —

Forseti: Bænarskráin er hjá formanni nefndarinnar þingmanni Árnésinga.

Það, sem þá kemur næst, er bænarskrá þingmannsins úr Árnessýslu, um skuldahúkningu kirkna og umsjón á kirknað.

Var bænarskráin afhent flutningsmanni, alþingismanni Arnésinga, *M. Andrèssyni*, sem las hana upp, svo hljóðandi:

„Eins og hreinir reikningar eru einkenni vandaðra viðskipta og gjöra vináttu tryggja, eins er prettvísinn viðbjóður í viðskiptum og eldur í efnum manna; og eins og það að svipta aðra endurgjaldslaust eignum sínum er lögum og réttvísi gagnstætt í tilliti til ein-

stakra manna, svo ætti það einnig að vera það í tilliti til opinberra stofnana og allra yfir höfuð, sem eitthvað hafa saman að selda.

Það er alkunnugt, hver venja hefur verið hér á landi, hvernig kirkjurnar hafa endurgoldið fráfarandi lánardrottnum sínum, *kirkjurnar*, segjum vèr, þessi þjóðarinnar helga stofnun, með því tignarlega nafni: *guðshús*, hvernig þær, eða réttara sagt, stjórn þeirra, lætur þær útsjúga hús ekkna og föðurlausra, með því að svipta fátækan prest, munaðarlausu ekkju og föðurlaus börn réttum eignum þeirra, sem varið hafði verið kirkjunni til uppbyggingar, viðhalds og þryðis, og þetta á stundum svo miklu, að nemur nokkrum hundruðum ríkisdala, enda þó kirkjan sé svo inntektamikil, að hún gæti borgað skuld sína á fáum árum.

Það hafa hljómað hér á landi margar raddir um það, hvað laun prestanna væri lítil og kjör þeirra bágborin, og alþing hefur hvað eptir annað verið að elta ólar um það og reyna til að fá bót við því meíni; en þó að fátækir prestar, ekkjur þeirra eða börn, verði, ef til vill, öreigar vegna þess, að prestur sá, sem lánað hafði kirkjunni aleigu sína, strax á eptir annaðhvort dó, eða einhverra orsaka vegna neyddist til að fara frá brauðinu, og skuldin var látin niður falla, um að fá þessa óreglu lagfærða, hefur alþingi enn nú einga beina uppástúngu eða bænarskrá sent til konungs.

Að vísu kom málefni þetta til umræðu á alþingi 1849, en þíngtíðindi þess árs sýna bezt, bls. 102—103 og 436—441, hvernig þær umræður fello og hver úrslit málið fékk, sem var, að án þess nefndin, sem í það var kosin, semdi nokkurt nefndarálit, afhenti þíngið mál þetta biskupinum til meðferðar á þann hátt, að leggja það fyrir næstu prestastefnu, en ekki hefur heyrzt, að því hafi síðan hreift verið.

Eg álít mál þetta svo mikilsvert, hvað eignarréttindi manna snertir, að eg varla get gjört mér í lund, að alþingið ekki vilji taka það til meðferðar, til þess að bót verði ráðin á þessum vanskapnaði í lögunum, ef það eru lög, að kirkjur megi felfletta presta og erfingja þeirra, eins og hér að framan er á vikið, en eg vil ekki dyljast þess, að eg álít jafnframt nauðsynlegt, að meiri trygging fáiist fyrir góðri meðferð á fê kirknanna, en híngað til hefur verið, og ætti því að kjósa í hverri kirkjusókn 3—5 manna nefnd, í hverri presturinn ætíð væri formaður, til að sjá um byggingu og viðhald kirkjunnar og annast um eignir hennar og fjárlag, svo eignir kirknanna verði þeim að fullum notum.

Samkvæmt framanskriðuðum ástæðum leyfi eg mér að bera þá uppástúngu fram fyrir hið heiðraða alþingi, að það vildi semja bænarskrá til hans hátignar konungsins, með þeim bænatriðum:

1. að hans hátign konungurinn vilji veita oss það lagaboð, er skyldaði kirkjur til, sem hverja aðra, að endurgjalda sínum réttu skuldaheimtumönnum skuldir sínar.
2. að í sérhverri kirkjusókn sé útvalin 3—5 manna nefnd, í hverri presturinn jafnan sé formaður, er sjái um byggingu og viðhald kirkjunnar, samt hafi á hendi fjárgæzlu hennar, og sendi árlega til viðkomandi prófasts greinilegt yfirlit yfir ástand kirkjunnar.

M. Andrèsson: Það virðist má ske svo, sem alþýðan grípi í þessari bænarskrá fram í sér óviðkomandi málefni — alþýðan, segi eg, því bænarskráin er sprottin frá alþýðu, en alls ekki prestastéttinni — en það er henni ekki aldeilis óviðkomandi, þegar að er gætt, því bæði prestaekkjur og börn þeirra komast opt í almúgastétt, og því er einmitt alþýðunni gjör óréttur með því að svipta þetta fólk fê sínu, sem opt ber við. Eg tók þetta fram til þess að spara þínginu það ómak að koma með það, sem mótbáru, gegn afskiptum af máli þessu. Eg skil ekki betur, eins og eg þegar sagði, en að fjármissirinn komi beinlínis niður á alþýðunni á endanum, og því hafi hún með bæn þessari ekki gripið fram í neitt sér óviðkomandi. Eg má að vísu játa það, að eg skil kann ske ekki ástæðurnar fyrir frumvarpi stjórnarinnar í sveitastjórnarmálinu, en mér skilst svo, eins og stjórnin álíti það nauðsynlegt, að fê kirkna sé undir umsjón annara manna, en prestsins, þar sem hreppanefndunum er má ske ætlaður sá starfi. Í bænarskránni er í þessu tilliti hvorki meint til klaustur-bænda né kóngs-kirkna. Hvað hitt atriði bænarskráarinnar snertir, þá er presturinn annaðhvort skyldur til að halda kirkjunni við af eigin efnum, og hún sé svo tekin út af honum, eins og hverjum öðrum leiguliða, og svara álagi eða þá fá sinn kostnað endurgoldinn, eða þá hann að öðrum kosti tapar því öllu, sem hann hefur lagt í sölurnar fyrir kirkjuna. Til að skýra þenna ójöfnuð enn betur tek eg til dæmis 2 presta, sem báðir byggja upp kirkju og lána henni töluvert fê, annar þeirra lifir leingi við sama prestakall, og vinnur þannig upp mestalla eða alla sína peninga, sem hann lánaði kirkjunni; annar þar á móti deyr strax eða fer einhverra orsaka vegna frá nýbyggðri kirkjunni, og getur ekkert endurgjald feingið; því eg tel ekki hinar einstöku náðargjafir, sem í því efni

hafa átt sér stað. Eg ætla það því tiltækilegt, að þingið reyni til að fá bót á þessum ójöfnuði, og óska það setji nefnd til að fhuga málið.

P. Jónassen: Mær þykir mál þetta mikilsvert og eiga það skilið, að það sé til greina tekið af þinginu, því það er umvarðandi bæði fyrir kirkjurnar og prestana, sem fjárhaldsmenn kirknanna; fyrir kirkjurnar varðar það miklu, því það mun varla verða varið, að fjárhald þeirra hafi stundum verið miður en skyldi, og fyrir prestana er það líka umvarðandi, því þeir hafa mikla ábyrgð og fyrirhöfn út af kirkjunum, viðhaldi þeirra og fjárráðum, þannig hef eg ópt heyrt það tekið fram við þingabráð, að það væri mikill kostur við þau, að presturinn hefði þar einga ábyrgð af stað eða kirkju, eg gef því mitt atkvæði fyrir því, að málið sé tekið til yfirvegunar, en þó vil eg ekki, að í því sé kosin sérstök nefnd, heldur að það sé falið nefndinni í sveitastjórnarmálinu; eg hef að vísu heyrt, að það er nokkrum vandkvæðum bundið að leita þar ásjár, en eg vona samt sem áður, að hin heiðraða nefnd taki mál þetta að sér, af því að það er bent til þess í ástæðunum fyrir sveitastjórnarmálinu í athugasemdunum við frumvarpsins 16., 17. og 18. gr., að það sé ástæða til þess að fhuga, hvort umsjón með kirkjum og kirkjujörðum eigi ekki að felast sóknanefndunum á hendur eptirleiðis. Að vísu skiptist bænarskráin í tvennt, er hún einnig fer fram á það, að kirkjurnar greiði skuldir þær, sem þær kynnu að vera komnar í við prestinn, þegar hann deyr eða fer frá brauðinu; en þetta getur, að mínu áliti, ekki orðið til fyrirstöðu, því þetta atriði fellur í burtu eptirleiðis, ef sóknanefndirnar taka við umsjón og umráðum kirknanna. Þannig vona eg hin heiðraða nefnd í sveitastjórnarmálinu taki þetta mál að sér.

H. G. Thordersen: Eg verð að tala fáein orð viðvfkjandi þessu máli. Það kom til umræðu á alþingi 1849, og var mér þá afhent það til að bera það undir synodus. En nú lítur svo út eptir bænarskránni, sem upp var lesin, sem eg hafi prettazt um það. En svo stóð á, að eg hafði þá skrifað stjórninni um að fá upp almennilegan synodus — því eg get ekki kallað þenna prestafund, sem nú er og hefur verið hær um tíma, því nafni — sem gildi fyrir allt land, og undir *þvílíkan* synodus hafði eg lofað að leggja mál þetta, en alls ekki undir þann, sem nú er. En eg hef enn í dag ekkert svar feingið frá stjórninni upp á þetta mitt bréf, og er það því ekki mér að kenna, þó málið sé ekki leingra komið. Þegar eg skrifaði bréf þetta, var

eg einn, því stiptamtmaðar *Rosenörn* var þá farinn hëðan, og sendi eg honum það til Kaupmannahafnar til að koma því á framsæri. Af þessu vona eg að þíngið sjái, að það er ekki fyrir vangæzlu mína eða undandrätt, að mál þetta hefur enn ekki verið borið upp á synodus. En vilji þíngið það, er eg fús á að bera mál þetta upp á synodo, sem halda á á morgun, þó mér þyki hann fámennur og veikliðaður til þess að taka slíkt mál til meðferðar. Að öðru leyti sýnist mér mál þetta ekki heyra undir alþing, þar sem það snertir að eins eina stétt, nema í einstöku tilfellum, og í öllu falli ekki fyrir, en búið væri að heyra álit geistlegra um það. Þó skal eg, ef vill, bera málið undir synodus á morgun, ef þíngið vill ekki skjóta því til nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu; því eg að mínu leyti get ekki mælt með, að kosin verði sérstök nefnd í það.

M. Andrèsson: Bænarskráin eignar ekki hinum háæruverðuga þíngmanni það, að ekkert hafi orðið af málinu, heldur segir hún einungis, að það hafi enn ekkert orðið af því, og að því hefði eitt-hvað orðið til fyrirstöðu. Hvað því viðvíkur, að málið verði borið upp á synodus á morgun, þá skýt eg því til þingsins, hvað það ræður af í því efni.

Konúngsfulltrúi: Áður en þíngmenn skera úr því, hvort kjósa skuli nefnd í mál þetta eða ekki, vil eg benda til þess, sem sagt er í niðurlagi ástæðanna til 16., 17., og 18. greinar í frumvarpinu til sveitastjórnar, þar sem tekið er fram, að mál þetta þurfi nákvæmrrar rannsóknar við, og uppástunga um lagfæringu þess virðist helst eiga að koma frá andlegu stéttinni, einkum biskupi. Það er því eptir mínu áliti tiltækilegast að þiggja tilboð hins háæruverðuga þíngmanns um að bera þetta mál undir synodus, áður en þíngið fer leingra út í það.

P. Pétursson: Eg ætlaði mér einmitt að vekja athygli þingsins á því, sem hinn læstvirtí *konúngsfulltrúi* nú mælti, og um leið vildi eg þakka hinum heiðraða 3. konúngkjörna þíngmanni fyrir velvild þá, er hann sýnir nefndinni í sveitastjórnarmálinu, þar sem hann vill fleygja öllu í hana. Að því leyti, sem mig, sem einn í þessari nefnd, snertir, þá verð eg að vera þessu öldungis mótmæltur, því nefndin hefur nóg á sinni könnu, þó ekki bætist meira við hana. Mér finnst annars eðlilegast, að öll slík mál, sem þetta, komi frá biskupi. En hvað það snertir að bera málið undir synodus á morgun, þá efast eg mikið um, að þar af verði nokkur árángur, þar sem synodus er svo

fámennur til að kjósa nefnd í slíkt vandamál, sem þetta, sem er svo yfirgripsmikið og flókið.

J. Kristjánsson: Eg get eingan veginn felld mig við þá skoðun, að ójöfnuður sá, sem hér ræðir um, sé svo sèrstaklegur eða komi að eins niður á prestastèttinni, sem stètt, og þess vegna beri ekki að kjósa nefnd í málið til að meðhöndla það á þinginu; því eingin sèrstök aðgreind prestastètt er í landinu, og kemur ójöfnuðurinn niður á prestunum að eins sem einstökum mönnum, sem hafa prestsembætti á hendi, og ekki að eins kemur ójöfnuðurinn niður á þeim, heldur eins á ekkjum þeirra og börnum, sem ekki verða þá altènd talin inn í prestastèttinni. Það er mèr öldúngis óskiljanlegt, eptir hverjum hugsunarhætti að einn hinna háttvirtu konúngkjörnu þingmanna vildi vísa málinu til nefndarinnar, sem kosin er í sveitastjórnarmálinu, því sú nefnd getur þó ekki annazt um það, að ákvörðun verði gefin, sem skuldbindi kirkjur til þess að borga skuldir sínar, eins og hvern annan rèttan skuldunaut. Þessi ráðstöfun hans sýnist því miða að því, að sú umgetna nefnd skuli fella uppástúnguna, og var öllu dreingilegra, að hann beinlínis hefði unnið að því, ef sú var sannfæring hans, að það væri rèttast, að uppástúngan yrði felld. Enn veldur ójöfnuður þessi því, ef til vill, mjög opt, að kirkjur eru ekki í tækan tíma byggðar, svo vel sæmi. Eg verð þess vegna, að svo stöddu, að mæla fram með, að nefnd sé kosin.

Jón Guðmundsson: Eptir því, sem mèr skilst, fer bænarskrá þingmannsins úr Árnæssýslu fram á 2 ólík atriði: 1., að breytt verði gamalli reglu eða vana með skuldir kirkna, og 2., að kirkjureiknúngarnir komist undir annara umsjón, en fyr hefur verið. Hið síðara þessara atriða getur vel rýmzt saman við sveitastjórnarmálið, en ráðsmennskan á kirkjufènu er allt annað, en skuldir kirknanna til fjárhaldsmanna þeirra. Mèr finnst rèttast, að hið fyrra atriði máls þessa, geingi í gegn um synodus, einkum ef hann gæti orðið svo samsettur, að það gæti orðið til nokkurra bóta. En hitt þykir mèr íhugunarvert fyrir þingið, hvort það eigi ekki að taka hið síðara atriði bænarskrárinnar til greina, og vísa því til sveitastjórnarnefndarinnar.

P. Pétursson: Mèr finnst þó vera nákvæmt samband milli beggja þessara atriða. Hvað kemur til þess, að kirkjur borga ekki skuldir sínar? Það, að, ef svo væri, og kirkjan væri í skuld við einn prest, sem frá fer, og hún síðan ætti smámsaman að borga þá skuld af tekjum sínum, þá feingi ekki sá tilfarandi prestur nægilegt til að viðhalda kirkjunni fyrir, svo þar af leiddi, að hún aptur smám-

saman hrörnaði, og, ef til vill, fælli gjörsamlega, áður en hún væri búin að borga skuld sína, svo ekkert væri til að byggja hana fyrir, þegar svona væri ástatt. Og af hverju kemur þetta aptur, nema af tilsjónarleysi á fæ kirknanna og kirkjunum sjálfum? Mær finnst því, að það eigi ekki að taka annað atriði bænarskráarinnar, heldur bæði, til meðferðar, því þau eru náskyld. Að öðru leyti veit eg ekki, hvort það er ráðlegt fyrir þingið að taka þetta mál að sèr, sem er svo umfangsmikið og hángir saman við ýms fleiri vandasöm mál.

H. G. Thordersen: Mær gleymdist að taka það fram áðan, að mál þetta stendur í sambandi við bót á kjörum prestanna yfir höfnð, og margt fleira. Eg hef með ánægju tekið eptir því, að hinir lögfróðu menn hér á þingi hafa ekki viljað láta taka einstakar greinir úr lögnum og breyta þeim, eða fjalla við stöku lim, þegar líkaminn væri ei allur tekinn til skoðunar. Þetta yrði hér nú, ef hið umtalaða mál væri tekið til meðferðar. Því eg sè ekki, að þingið hafi faung á að skoða það nógu ítarlega, og verð þar að anki að álíta, að það eigi alls ekki undir þetta þing. Eg verð því að mæla á móti nefnd, eins og áður.

Jón Guðmundsson: Hvað það snertir, að mál þetta heyri undir bót á kjörum prestanna yfir höfnð, þá gjöri eg meira úr því en hínu, hvað atriði bænarskráarinnar sèu óaðgreinanleg, enda þó þau sèu í uppástúngunni sett í samband hvort við annað. Ef að umsjónarnefndir kæmust á, yrðu skuldir kirknanna að vísu kann ske töluvert minni en nú, með þeirri umsjón og eptirliti, sem nú er á kirkjureikningunum, en að því mundi þó reka, að prestarnir á endanum töpuðu því, sem þeir ættu hjá þeim, eins og fyrri, nema því að eins, að hinum eldri ákvörðunum, sem þetta er byggt á, yrði breytt.

Forseti: Með því nú taka ekki fleiri til máls, bið eg menn greiða atkvæði um, hvort kjósa eigi nefnd í málið eða ekki.

Voru þá atkvæði greidd, og urðu 18 atkvæði móti nefndarkosningu.

Forseti: Þá kemur til umræðu bænarskrá þingmanns Eyfirðinga, um helgi hvíldardagsins.

Var bænarskráin afhent slutfningsmanni, þingmanni Eyfirðinga, *St. Jónssyni*.

St. Jónsson: Eins og þingmönnum er kunnugt, hafði eg meðferðis bænarskrá úr Eyjafirði, sem flestir þingmenn munu hafa sèð

á lestrarsalnum, en þar eg ekki gat komið henni fram á þínginu eptir þeirri reglu, sem nú er viðhöfð, hef eg í fáni orðum gjört efni hennar að minni uppástúngu og er það svo hljóðandi:

„Þar eð eg eptir ósk kjósenda minna flutti hingað til alþingis fjölörða bænarskrá, með mörgum undirskrifuðum nöfnum, „áhrærandi helgihaldið hér á landi“, sem sèr í lagi biður um: „að hver helgi- og sunnu-dagur sè löghelgur frá byrjun hans til enda“, og þar eð þessi bænarskrá getur ekki komið að þínginu, eins og hún er úr garði gjörð, en eg þess utan veit, að alþýðu er mjög annt um að fá þeirri bæn framgeingt, sem hér ræðir um; þá dirfist eg hér með að bera þá bæn fram fyrir hið heiðraða alþíng, að það fari fram á það í bænarskrá til hans hátignar konúngsins:

„Að hver einn sunnu- og helgi-dagur frá byrjun hans til enda sè, eins og að undanfögnu, löghelgur og fráskilinn öllum öðrum en óumflýjanlegum nauðsynjastörfum og kærleiksverkum.

Reykjavík, 4. dag júlím. 1855.

St. Jónsson“.

Bænarskráin fer einúngis fram á, að sunnudagurinn sè allur löghelgur. Eg geing nú að því vísu, að helzta mótbára á móti þessari uppástúngu verði sú — ef hún annars yrði nokkur — að löggjöf sú, sem beðið er um breytíng á, sè of úng og óreynd; en þetta sannar einmitt það, að þetta atriði, sem beðið er um breytíng á, er svo mjög á móti geði almenníngs, því það má svo að orði kveða, að alþýða sè uppvæg um að fá þessu breytt, og vona eg, að fleiri hafi orðið þess varir en eg; einkum vona eg, að andlegu-stèttarmennirnir þekki til, að svona sè ástatt, og styrki uppástúnguna; og enda er líka tímaritið Norðri búinn að fara orðnum um þetta mál. Og hér getur það þó ekki orðið til fyrirstöðu, sem optast verður hjá okkur, það er peníngaskortur, og málið þarf ekki að taka upp lánngan tíma, þó að því sè gaumur gefinn og nefnd kosin, og stíng eg upp á 3 manna nefnd.

G. Brandsson: Eg er nú að vísu óvíða kunnugur álití manna um mál þetta, en hér syðra hef eg ekki heyrð neina óánægju yfir úrslitum þeim, sem það fèkk á alþíngi seinast; lagaboðið, eins og það kom frá stjórnninni, held eg fæstum full-kunnugt orðið, og því vel-snemmt að biðja um breytíngu á því, meðan eingin reynsla er fyrir, hvérinn það gefst. Í bænarskrá þeirri, sem nú er umtalsefnið, er beðið

um, að sunnudagurinn allur sæ löghelgur frá morgni til kvölds; eg sæ nú ekki af hinni nýkomnu tilskipun, að þetta sæ bannað, eða að helgin sæ alveg úti um miðaptan, enda þó leyfð sæ vinna fremur eptir það en fyrir, því þar sem í 6. grein er sagt, að ekki megi halda sveitafundi eða aðra almenna fundi, þó komið sæ fram yfir þann tíma, sem til er tekinn í 1. grein, nefnil. miðaptan, gegna fógeta- eða skjala-skrifara- eða dóms-störfum, þá er auðsætt, að þetta hefði ekki bannað verið, ef dagurinn frá miðaptni til kvölds hefði verið álitinn alveg rúmhelgur, því eingin þessi störf eru bönnuð, svo eg viti, á nokkrum virkum degi. Hvort beiðni þessi er nú sprottin af meiri guðræknis-tilfinningu manna fyrir norðan og vestan en hér syðra, eða þá af misskilningi lagaboðsins, það er mér ókunnugt; en hvort sem heldur er, þá get eg ekki lagt það til, að farið sæ að setja nefnd í þetta mál, sem hér varð svo margrætt um fyrir skemmstu, og sem ekki getur verið farið að hafa nein veruleg áhrif á hugi eða háttsemi manna.

J. Samsonsson: Þessi uppástunga um helgihald sunnudagsins hefði þó verið hótí merkilegri, hefði líka verið jafnframt stúngið upp á, að aftaka útreiðir og drykkjuslark.

G. Einarsson: Hinum heiðruðu þíngmönnum mun í minni, að eg var einn af þeim fáu, sem mæltu fram með því á alþingi 1853, að helgi sunnudagsins væri ekki skert, og eg játa það opinberlega, að mig iðrar þess, að eg slakaði nokkuð til, þá til atkvæða var geingið, til þess að vinna þó dálítið. Eg er því sömu sannfæringar og eg var þá, að allur sunnudagurinn eigi löghelgur að vera, að þetta sæu guðslög, sem eingin mannleg lög eigi með að takmarka. Þessi sannfæring lifir líka, því fer betur, enn nú í fjölda af hjörtum Íslendinga, að minnsta kosti upp til sveitanna, og það mun sannast, að þegar hin nýja helgidaga-löggjöf fer að sýna framkvæmdir sínar í hinu daglega lífinu, að hún verður fremur deyfandi en glæðandi hinn guðrækilega andann hér á landi, og fer það að líkindum, því hún er af útlendum stofni sprottin, hvar þessi andinn var á allt öðru stigi en hjá oss. Eg álit því, að þíngið gjöri mjög hyggilega í því, og eg ætla, að það sæ beinlínis nauðsynlegt, að nefnd verði kosin í málið, svo að því aðalatriði helgidaga tilskipunarinnar verði kippt sem fyrst í lag, sem mest er umvert og sem særir mest tilfinningar allrar alþýðu upp til sveita, því nefnilega, að sunnudagurinn er ekki löghelgur, nema til miðaptans; og eg hygg það mjög ísjárvert fyrir þíngið, ef það skyldi verða því mótfallið.

St. Jónsson: Þó það sè dæma-fátt að biðja svona fljótt um breyting á löggjöf, þá sýnir þetta ekki annað, en að menn vilji taka í tíma fyrir þá óreglu, sem þetta atriði mundi af sèr leiða, ef það stendur óhaggað, eða, sem menn segja, að stífla ána við ósinn.

E. Ó. Kúld: Eg held nærri því, að segja meg, að eg standi upp núna til að skriptast. Eg verð að játa það, að eg heima í héraði varð var við talsverða óánægju manna út af úrsliti því, er helgidagamálið 1853 fékk hér á þingi, og þá batnaði nú ekki um, þegar tilskipunin kom út í vor. Á Kollabúðafundi í vor var þess farið á flot við mig, eins og fleiri þingmenn, að eg nú þegar bæri upp uppástúngu hér um þetta mál; en eg ræði frá því einmitt fyrir þá sök, að eg bjóst við því, sem núna kemur hér fram, að löggjöf þessi þykir of úng til að biðja um breytingu á henni; en núna, þegar eg sè uppástúngu þingmanns Eyfirðinga, hika eg mèt alls ekkert við að gefa henni meðmæli mitt til nefndarkosningar, því sannfæring mín er enn hin sama og hún var 1853, þegar eg var einn af þeim fáu, er vildu reyna til að mæla fram með helgi hvíldardagsins, eða, að hún ei yrði styt. Mèt eru enn nú hugföst hin fögru orð hins hæstvirta *konungsfulltrúa*, þegar hann hrósaði Íslendingum fyrir guðræknina, og eg skal alls ekki öfunda þá hér syðra, þó þingmaðurinn fyrir Gullbríngusýslu hafi með ræðu sinni áðan þegið þá undan þeim guðræknisvitnisburði, er *konungsfulltrúinn* gaf þeim, eins og öðrum, 1853; eg samfagna heldur hinum, sem enn þá ei hafa afsalað sèr honum. Eg skal benda þingmönnum á það, að eptir því, sem eg fæ bezt skilið tilskip. um helgihaldið, þar sem til er tekið, að helgi sunnudagsins sè lokið á miðaptni, að þá má líka húsbóndinn skipa hjúum sínum hverja-helzt hversdagsvinnu sem hann vill; nú er ekki óvíða svo ástatt á Vestfjörðum, að þeim, sem sækir kirkju, er með öllu, ef til vill, ómögulegt að vera kominn heim aptur á miðaptni, því svo eru þar allvíða kirkjuvegir lágir og erfiðir, því víða þarf að fara þar bæði slæma og lánga vegi yfir sjó og land. Þegar nú menn líta til þessa, er ekkert kyn, þótt sá, sem annars hugsar um helgihald, eins og það í eðli sínu á að vera, sè óánægður með tilskipan þessa, að því leyti sem hún upphefur helgi hvíldardagsins frá miðaptni. Eg bið yður gæta þess, að ekki að eins er óánægja manna talsverð, heldur er og guðræknistilfinning margra meðal þjóðar vorrar særð í þessu tilliti. Eg skal því biðja hinn háttvirta *forseta* að skjóta því til atkvæða þingsins, hvort ei skal kjósa nefnd í þetta mál, og mælist eg þá til, að sú atkvæðagreiðsla fari fram með nafnakalli.

P. Sigurðsson: Eg er einn Sunnlendingurinn, og þekki eg það, að Sunnlendingar í mínu kjördæmi, og víðar um Suðurland, eru illa ánægðir yfir þeirri ályktun á síðasta þingi í helgidagamálinu, að helgi sunnudagsins væri stytt frá því, er áður hafði verið. Eg held það sæu þá helzt Sunnlendingar hér í kríngum kaupstaðina, sem eru ánægðir með þetta, sem eina dönsku venjuna, án tillits til, hvort hún sé holl fyrir þjóð vora og landslag. Eg lét það álit mitt upp, þegar mál þetta var rætt á þingi 1853, að það væri aðgætnisvert og ætti hér ekki við, að stytt helgi hvíldardagsins, þó eg þá ekki þegar tæki mér breytingarátkvæði, því eg hafði ekki búizt við, að mál þetta kæmi fyrir á þinginu, og hafði því ekki annað við að styðjast, en sjálfs míns álit, en hins vegar voru mestu guðfræðingar þingsins á gagnstæðri skoðun. Það er því ekki í góðu sambandi, að prestar skulu láta sér umhugað að iunræta mönnum kirkjurækni, en jafnframt stytt helgi hvíldardagsins, því hér hagar víða svo til á landi þessu, að allan daginn þarf að brúka til að sækja sóknarkirkju sína, og mun það verða almennara, ef prestaköllum yrði samansteypt. En þegar morgun og kvöld sunnudagsins er ekki helgara, en hver hinna daganna, þá hefur húsbóndinn rétt til að skipa hjúum sínum til heyvinnu, sjóróðra eða hverrar annarar vistarvinnu, og vinna hana, þar til helgin byrjar, og jafn skjótt sem hún endar aptur; og mun ekki þessi tilhögun verða nein hvöt til að ná því, sem aðalstefna lögmálsins á þó að hníga að og umbæta, að uppörfa menn til kirkjurækni og guðrækilegra hugleiðinga, því ekki er að ætlast til, að bændur verði til langtíðar svo guðrækilega sinnaðir, að fara ekki að nota þessa tíma gamla hvíldardagsins til atvinnu nauðsynjalaust, þegar helztu guðfræðingar vorir vilja nú taka af honum framan og aptan með lögum. Eg álit það einga óvirðing fyrir þingið, þó það nú þegar biðji um það víðaukaatkvæði, að helgi sunnudagsins sé hér á landi eins laung, og áður var; og mæli eg því með nefnd í málinu.

G. Brandsson: Eg held hinn virðulegi þingmaður Dalasýslu þurfi ekki að vera hræddur um, að helgin byrji ekki fyrri en um dagmál eða þar um bil, þegar talað er um frá morgni til miðdaptans (*V. Finsen:* Það stendur ekki í tilskipuninni). Jæja, stjórnin hefur þá breytt í þessu tillögum alþingis, og eins í því, að leingja kóngsbænadaginn, sem nógu langur þókti áður, þegar hann var helgur haldinn frá miðdaptni á fimmtudegi til þess í sama mund daginn eftir, og gæti þá þeim, sem þykir sunnudagurinn stuttur, verið þetta nokkur huggun. Að öðru leyti yfirlæt eg hverjum, sem vill, að

dæma um það, hvort guðrækni og gott siðferði hafi hær verið almennt, þegar helgihöld voru flest og mest, og skoði menn kenningu og dæmi Krists í þessu, sem öðru, þá sèst, að hann hefur ekki viljað binda menn við stránga siðvenju, því hann sagði, að sabbatið væri gjört fyrir manninn, en maðurinn ekki fyrir sabbatið, og hefði hann haldið helgihöld Gyðinga fyrir órjúfanleg guðslög, mundi hann ekki hafa út af þeim breytt. Mær þykir nú þingmaður Dala-sýslu vera hlífðarsamur við Dani, þar sem honum þykir vorkun, þó helgin vari ekki leingur hjá þeim, en til klukkan 4 eptir miðjan dag, því sèu það guðs lög, að sunnudagurinn sè helgur haldinn frá morgni til kvölds, þá skil eg ekki, að Danir geti verið undanþegnir að hlýða slíkum lögum, fremur en aðrir.

St. Jónsson: Eg játa, að mæri í raun og veru fellur sjálfum illa að þurfa að biðja um breytingu á nýrri löggjöf; en eg gat samt ekki leitt hjá mæri að bera fram þetta mál, af því eg vissi, hvað mikinn áhuga almenníngur í Norðurlandi hafði á því, og mig uggir, að þó því verði frá vísað í þetta sinn, þá komi bænarsskrár um það á næstu þíngum, og þá tekur það því meiri tíma upp, sem það kemur optar.

J. Sigurðsson: Eg held, að helgidagatilskipunin sè ekki orðin svo kunnug, að menn geti almennt fundið að henni; að minnsta kosti get eg varla sagt, að eg hafi lesið hana, því eg hef ekki eignazt hana enn, og hefur mig meðal annars furðað á því, að okkur þíngmönnum hefur nú ekki að venju verið úthýtt lagaboðum þeim, sem komið hafa frá stjórninni út af tillögum síðasta alþíngis. Eg var hær á alþíngi 1853 einn af þeim, sem mælti með því, að helgi sunnudagsins gæti verið sem leingst fram eptir kvöldinu, og eg mundi hafa veitt því atkvæði mitt, þó upp á því hefði verið stúngið, að dagurinn allur væri helgur til kvölds, en nú þykir mæri þær 2 mótbárur mikils verðar, 1., að tilskipun þessi sè of ný, óreynd og ókunnug til að fara strax að biðja um að breyta henni, og 2., að eg held, að þíngið komi því varla af, sem það er búið að takast á hendur, og hvað sem meira kann að verða; en samt ætla eg að gefa mitt atkvæði fyrir nefnd, ef atkvæði verða látin skera úr, hvort setja skuli nefnd eður ei.

J. Hávarðsson: Eg trúi að sönnu því, sem þeir leiðruðu þíngmenn hafa sagt, að töluverð óánægja eigi sèr stað á ýmsum stöðum út af helgidagatilskipun þessari, jafnvel þó eg hafi ekki heyrt henni hreift á Austfjörðum; en mæri finnst þjóðin mega kenna sèr

sjálfri um hana; mér finnst það eðlilegt, að ef þjóðinni ekki líka tillögur alþingis, að hún skrifi þá stjórninni til og biðji hana að fresta lagaboði um það efni, þángað til að málefnið verði betur yfirvegað, og eg vona, að stjórnin mundi gjöra það fúslega.

V. Finsen: Á þínginu sitja nú hér um bil hinir sömu menn, sem voru hér 1853 og sem báðu um sjálfa þessa lagaákvörðun, sem hér ræðir um, og get eg ekki trúað því, að þíng þetta, sem fyrir 2 árum féllst á þetta lagaboð, skuli nú fara að afbiðja það; mér finnst, að þínginu mundi verða það til mínkunar, ef það breytti svo fljótt meiníngum sínum. Að öðru leyti skal eg einnig geta þess, að tilskipunin *skipar* ekki að vinna á helgum dögum eptir miðaptan, heldur *leyfir* að eins slíka vinnu, og hverjum einum er þá á sjálfsvaldi, að nota það leyfi eða ekki, eins og menn líka, ef menn vilja hafa allan sunnudaginn heilagan, geta þá með samkomulagi komið því á, að svo verði.

J. Pétursson: Mér finnst það eingin skömm fyrir þíngið að biðja breytningar á lagaboði þessu, ef það er almenn ósk. Meiníng löggjafans er að skerpa virðingu manna fyrir útvortis guðsdýrkuninni, en hafi lagaboðið gagnstæðar afleiðingar í nokkru, þá er auðvitað, að slíku ber að kippa í lag aptur.

P. Jónassen: Áður en þíngið fer leingra fram í þetta mál, vil eg leyfa mér að leiða þess athuga að því, hvað af því mundi leiða fyrir álit þíngsins og traust stjórnarinnar á því, ef það færi að tíðkast að biðja á næsta þíngi að afmá og ónýta það, sem þíngið á sínum næsta fundi á undan hefði stungið upp á, ráðið til eða mælt fram með við stjórnina. Eg held það geti ekki hjá því farið, að þíngið með þessari aðferð missti algjörlega álit sitt og traust stjórnarinnar, og það að maklegleikum.

Hér er nú verið að biðja um að afmá tilskipunina um helgi-hald sabbatsdagsins, sem fyrir fáum dögum er komin til þíngsins og hvorki er þínglesin né orðin almenníngi kunnug, og þó er borið fyrir, að allur almenníngur sé óánægður með hana, og óski hana nú þegar aptur numda úr lögum. Hvernig verður þessu komið heim? eg skil það ekki; óánægja sú, sem hér er vitnað til, getur augsýnilega ekki gilt um sjálfa þá umræddu tilskipun, heldur um tillögur alþingis og þess meðferð á málinu, því sjálfa tilskipunina þekkir almenníngur ekki, enn sem komið er; er þá nokkur ástæða til þess að gefa slíkri umkvörtun nokkurn gaum, þegar hún hvorki er né getur verið byggð á þekkíngu á því, sem kvartað er yfir? Það

getur vel verið, að eitt eður annað atriði í tilskipuninni verði ekki almenningi að skapi, en það verður nú ekki að því gjört og ekki að sinni úr því bætt; og þó það yrði, er ekki annað sýna, en að það yrði beðið um á næsta þingi á eptir að haga þessu á annan veg, og niðurstaðan verður sú, að það stendur aldrei á steini með neitt, sem þingið ræður oss eða ákveður, en slíkur hverfuleiki í skoðunum þingsins og óstöðugleiki í þess ályktunum hlýtur að fara algjörlega með þess álit, og vil eg ekki eiga hlut að því; eg hlýt því frá mínu sjónarmiði alvarlega að mæla á móti því, að þessi bænarskrá verði tekin til nokkurra greina, eða nefnd sett til að fhuga hana.

Konungsfulltrúi: Eins og þingmönnum er kunnugt, er það vani minn að leingja ekki þingræðurnar við nefndarskosningar, því þær eru hér helzt til oflángar. En þó get eg hér ekki annað en leitt athuga þingmanna að tillögum hins heðraða konúngkjörna þingmanns, er nýlega talaði, sem eg held þingið gjörði réttast í að aðhyllast. Að minni hyggju mundi ekkert svo gjöreyða álit alþingis, eins og það, ef þingið sýndi svo mikið hviklyndi að ráða til að breyta þeim lögum, sem það hefur sjálft beðið um fyrir nokkrum árum, sem enn þá eru að öllu óreynd, og varla enn þá þinglesin. Það er heldur eingin sönnun fyrir, að þessi beiðni sé almennur þjóðarvilji, þó einstakir menn hafi skrifað um það í blöðunum, eða þó einstakir fundir, þar sem fáeinir menn ráða mestu, hafi í fljót-ræði samið um það bænarskrár, og þeytt þeim inn á þingið.

P. Pétursson: Eg er því öldúngis samdóma, sem hinn hæst-virti *konungsfulltrúi* og hinn 3 konúngkjörni þingmaður sögðu, að það mundi eyða álit alþingis í augum stjórnarinnar og landsmanna, ef það færi nú að biðja um breytingu á heilu lagaboði, sem það hefði beðið um í hitt ið fyrra. En mér sýnist allt öðru máli að gegna um það, þó beðið sé um breytingu á einhverju *einu atriði* í lögunum, til að einskorða það betur, því það getur verið nokkurs konar skýring þess eða útlistun. Mér finnst þetta því síður skerða álit þingsins, sem slík einstök atriði í ályktunum þess geta opt verið komin undir tilviljun, hvernig atkvæði eru greidd. Enda hafa og slíkar breytingar áður verið gjörðar, þar sem t. d. nákvæmari takmarkanir hafa komið við löggjöfina um hina frjálsu verzlun, og veiðilögin viðvíkjandi selaskotum á Breiðafirði, og hefur stjórnin ekki fundið neitt ósæmilegt í þessu. Eg skil því ekki, hvernig það gæti skert álit þingsins, þó það beiddi um breytingu á einu atriði í einhverju lagaboði, jafnvel nýju, svo, sé það satt, að almenn óánægja

sè út af því í landinu, að þing þetta ekki lagði það til, að helgin væri látin vara allan sannudaginn, þá sè eg ekki neina vanvirðu í að biðja stjórnina að breyta þessu einstaklega atriði í tilskipuninni.

P. Guðmundsson: Það er sannfæring mín, að ekki einúngis alþing missi álit sitt og traust hjá stjórninni og þjóðinni, ef það rífur það niður í ár, sem það byggði upp í hitt eð fyrra, heldur og, að sjálft lagaboðið komist í fyrirlitningu við það hjá landsmönnum, því ef maður tekur einn liminn burtu, þá hrynur og byggíngin öll. Þar að auki er hær farið fram á breytingu á undirstöðu-atriði tilskipunarinnar um helgihaldið, nefnilega um *leingd* helgarinnar. Eg ræð því frá, að nefnd verði kosin í þetta mál.

Jón Guðmundsson: Eg hlýt einnig fastlega að ráða frá, að nefnd sè kosin í mál þetta, og það því heldur, sem beiðnin er alls ekki grunduð á neinni almennri þekkingu á lagaboðinu; því er enn ekki þinglýst í nærri öllum hærudum landsins; það vitið þær sjálfir. Eg get ekki ætlað, að neinn víki frá sannfæringu sinni fyrir það, þó fáir menn hafi aðra sannfæringu eða meiningu, eða þó svona nokkrir einstakir menn skjóti því að þingmönnum, að þeir uni illa þeirri og þeirri ályktun þingsins, og allra sízt, á meðan óánægjan, sem fyrir er borin, er ekki og getur ekki verið byggð á öðru en lausum hugarburði, en alls ekki á neinni reynslu. Ef vèr nú færur fram á, að helgidagalögunum yrði breytt, sem hær voru samþykkt í hitt eð fyrra, þá hlyti þjóðin sjálf að missa tiltrú til vor, hvað þá stjórnin. Það var allt annað um veiðilögin; þar var ekki farið fram á annað en breytingu á einstaklegri ákvörðun á litlu svæði, og þar til voru þau búin að gilda í nálægt 5 ár. Að leingja helgi hvíldardagsins um allan daginn er það sama og breyta grundvallarreglu lagaboðsins. Það hefur verið skírskotað til þess,“ hvað blöðin hafa sagt um hin nýju helgidagalög frá í hitt eð fyrra; en eg vil spyrja: hafa menn lesið þar allt með og móti, og einnig lýsinguna á, hvernig helgin hefur verið haldin heilög einmitt eptir hinum eldri helgidagalögum, sem höfundurinn er þó einmitt að lofa og sakna? Eg vildi óska, að slík lýsing hefði aldrei sèzt á prenti; en hún sannar órækt, að hin eldri helgidagalög hafa verið orðin bæði aflvana og óhafandi. Það gleður mig annars að heyra, að húsbændurnir hafa nú svo mikið vald yfir hjúum sínum, að þeir geta skipað þeim verk, þegar þeir vilja, og það jafnvel á sunnudögum; hamingjunni sè lof! Áður hafa menn almennt kvartað yfir hinu gagnstæða, og sagt, — og það ætla eg miklu sannara, — að

heldur mundi hann ríða heim, og koma suður að nýju, ef leyfið þá feingist, og tíminn yrði ekki orðinn of naumur til þess.

J. Guðmundsson: Mèr getur ekki annað en þókt þessar umræður nokkuð undarlegar; eg hef tekið uppástúngu hins 2. konúngkjörna þíngmanns andlegu stèttarinnar að mèr, og þessar ræður koma henni hvergi nærri. Eg verð því að biðja hinn háttvirta *forseta*, því á því þykist eg eiga fullan rétt, að skjóta uppástúngunni til atkvæða.

Forseti: Uppástúgan hljóðar þá þannig:

„að þíngið biðji *forseta*, að rita *konúngsfulltrúa* og mælast

„til, að hann innkalli þíngmanninn úr Húnavatnssýslu upp

„á væntanlegt samþykki amtmannsins í Norður- og Austur-

„amtinu“.

Og bið eg þíngmenn að greiða atkvæði sín um hana.

Síðan voru atkvæði greidd, og var uppástúgan samþykkt með 14 atkvæðum gegn 6.

Forseti: Þar eð það leit svo út, þegar umræðurnar hófust í dag um uppástúngu stjórnarinnar í jarðamatsmálinu, sem þær myndu verða lángrar, og þessi fundur er orðinn nokkuð lángrur, þá skal eg, ef þíngmenn vilja, slá umræðum hennar á frest til næsta fundar.

Eftir áskorun *P. Péturssonar* leitaði *forseti* atkvæða um þetta, og var það samþykkt að geyma umræður þessarar uppástúngu til næsta fundar.

Forseti: Á næsta fundi verða þá tekin til umræðu hin almennu lög Dana, sem út hafa komið árin 1853—54, og sèr í lagi lög in um veru Gyðinga í ríkinu; svo og skýrsla *konúngsfulltrúa* til þíngsins, sem heitið er í konúngs auglýsingu til alþíngis 7. f. m. bls. 9., og ýmsar bænarskrár frá þjóðinni til þíngsins, o. s. frv.

Næsti fundur ákveðst kl. 10 f. m. á morgun.

Fundi slitið.

5. júlí — fjórði fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Hinn 6. konúngkjörni þíngmaður kammerráð *P. Guðmundsson* er í dag kominn á þíngið.

Samkvæmt dagskránni skal í dag taka til umræðu uppástúngu stjórnarinnar um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið á Íslandi.

Konferenzráð *P. Sveinbjörnsson*: Af því að mál þetta í gær var á dagskránni á undan málefninu um þíngmann Húnavetninga og hefði þá orðið rætt, ef það hefði ekki verið sett aptur fyrir bænarskrána um þíngmanninn frá Húnavatnssýslu, þá vil eg í dag biðja hinn heiðraða *forseta* að skýra þínginu frá, hvaða lok hafi orðið á því síðastnefnda máli.

Forseti: Samkvæmt vilja þingsins var bænarskráin um þíngmann Húnavetninga fyrst rædd, en hefði tími til verið og svo þíngið viljað það, þá hefði jarðamatsmálið líka verið rætt í gær. Annars hef eg í dag samstundis meðtekið svar frá hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa*, og skal eg lesa bréf þetta upp fyrir þínginu. Bræfið er svo hljóðandi:

Til svars upp á samstundis meðtekið bréf yðar, háttvirti alþingisforseti! frá gærdags dato, í hverju þér þingsins vegna mælist til, að eg vildi kalla alþingismann Húnavatnssýslu, lækni *Jósep Skaptason*, sem staddur er hér í bænum, til að taka sæti sitt á þínginu upp á væntanlegt samþykki amtmannsins í Norður- og Austur-umdæminu, er bannað hefur nefndum lækni þíngsetu vegna stöðu hans — undanfelli eg ekki hér með þénustusamlega að tilkynna: að eins og eg finn það vera öldungis ósamkvæmt og jafnvel óverðugt stöðn minni, sem *konúngsfulltrúa* hér á alþingi, upp á von og óvon að fara að sækja um leyfi hjá amtmanninum í Norður- og Austur-umdæminu til þíngsetu fyrir þíngmanninn frá Húnavatnssýslu, svo væri það enn þá ótilhlýðilegra, ef eg vildi ráðast í að innkalla optnefndan þíngmann, eður verka til þess, að hann, í forboði yfirvalds síns, taki sæti hér á þínginu, því þar með væri af mër á öldungis ótilhlýðilegan hátt gripið inn í embættismyndugleika hins rétta yfirvalds.

Af þessum ástæðum er mër það ekki mögulegt að verða við tilmælum alþingis í þessu efni.

Reykjavík, 5. júlí 1855.

P. Melsted.

Til *forsetans* á alþingi.

J. Guðmundsson: Mættum við líka fá að heyra bréf *forsetans* til *konúngsfulltrúa*?

Forseti: Eg skal lesa bræfið upp fyrir þínginu og hljóðar það svo:

Alþingið hefur í dag falið mër að rita yðar hávelborinheitum bæn sína um, að yður mætti þóknast að kalla alþingismann Húna-

vatnssýslu, sem staddur er nú hér í bænum, til að taka sæti sitt á þínginu, upp á væntanlegt þambykki amtmannsins í Norður- og Austur-umdæminu.

Alþingismaður þessi, læknir *Jósep Skaptason*, sem kosinn er aðalþingmaður fyrir Húnaþing, gat 1853 ekki gegnt köllun sinni á þínginu, af því að amtmaður Norður- og Austur-umdæmisins bannaði honum þá að yfirgefa læknessýslu sína, nema hann feingi annan yfirheyrðan lækni til að gegna embætti sínu, meðan hann yrði að vera fjarlægur frá henni, af því amtmaðurinn óttaðist þá, að landfarsótt, sem um þær mundir gekk í nálægum löndum, kynni að koma hingað til landsins; þetta varð þíngmanninum þá ómögulegt, þar eingan yfirheyrðan lækni var hér í landi að fá, sem gegna vildi embætti hans, og ekki væri embætti bundinn. Kosning varaðingmannsins fyrir sama kjördæmi reyndist þá með þeim galla, að alþingið úrskurðaði hann rángkosinn, og varð svo það kjördæmi þíngmannslaust 1853.

Aptur í ár stendur eins á, og hefur amtmaðurinn ítrekað farbann þíngmannsins, svo Húnavatnssýslukjördæmi er enn þíngmannslaust.

Alþingið finnur til þess, hversu kraptar þess eru veiktir í ár af fjærveru 4 eða 5 þíngmanna, sem því nú bregðast, einkum þegar það gætir þess, að stjórnin hefur að þessu sinni falið því til nákvæmrar yfirvegunar mjög árfðandi málefni, sem krefur hina glöggustu þekkingu í hverjum einstökum hluta landsins og í landinu yfir höfuð, jarðamatsmálið; enda gjörir stjórnin sjálf í uppástúngu sinni um þetta mál ráð fyrir því, sem sjálfsögðu og öldúngis nauðsynlegu til þess að þingið fái leyst þetta ætlunarverk af hendi, að á alþingi sé fulltrúi úr hverri sýslu á landinu. Og þó er, ef til vill, í þessu tilliti þíngmannsleysið ekki eins tilfinnanlegt og skaðlegt þínginu frá nokkru kjördæmi, eins og frá Húnavatnssýslu, sem bæði er eitt hið stærsta og auðugasta kjördæmi landsins, og sem þingið 1853 gat eingar eða litlar upplýsingar feingið um, hvað jarðamatið áhrærði.

Alþingið hefur feingið vitnisburð hins setta landlæknis Dr. *Jóns Hjaltalíns* um, að hvergi hér í landi gáangi nú sem stendur nein skæð eða næm sótt, og þetta gjörir fjærveru þíngmanns Húnavetnínga frá embættisumdæmi hans síður hættulega. Alþingi leyfir sèr því að fela yður, hávelborni herra! að sjá um með viturleik yðar og ráðsnilli, að Húnavatnssýslukjördæmi verði ekki aptur í ár fulltrúalaust á alþingi, hvar til þingið þar að auki þykist hafa heitorð yðar frá 1853. Þingið óskar einkis framar, en að fá leyst vel af hendi þau

konúnglegu málefni, sem fyrir það eru nú af yður uppborin, og fulltreystir því, að þær, eptir stöðu yðar, munið veita því allan styrk, sem í yðar valdi stendur, svo þessi ósk þess mætti fyllast.

Kostnað þann, sem leiða kynni af sendiför norður til amtmannsins í Norður- og Austur-umdæminu, ef þær ræðuð af að leita þess hjá honum að apturkalla bann það, er hann hefur lagt á þingförl fulltrúa Húnvetninga, vill alþingi láta greiða sem annan kostnað, sem leiðir af þinghaldi í ár.

Alþingi, að kvöldi þess 4. d. júlímán. 1855.

H. Stephensen.

J. Guðmundsson: Af þessum málalokum mun þingið mega sjá, að ei þarf jarðamatsmálið að biðja eptir, að hinn kjörni þingmaður Húnvetninga komi á þingið. En við jarðamatsmálið finnst mér einkum nú í byrjuninni athugaverð uppástúnga hins háttvirta *konúngsfulltrúa* um, að þingið nú strax skuli ræða málið í aðalnefnd. Eg fyrir mitt leyti er ekki fjærri að fallast á þessa uppástúngu, en eg held samt ekki ráðlegt, að þingið skipi sér strax í aðalnefnd til að meðhöndla málið, því þar af mundi leiða, að það yrði frá upphafi rétt á við og dreif. Eg tel víst, að þingnefnd hljóti að verða kosin fyr eður síðar, og þá ætla eg ráðlegast, að þessi nefnd sé kosin þegar í stað, til þess að kynna sér málið og byrja meðferð þess á vanalegan hátt; á þenna veg gætu nefndarmenn leiðbeint þingmönnum við umræðu málsins í aðalnefndinni, sem upp á er stúngið, í því, sem mest kann að þykja athugavert.

E. Ó. Kúld: Eg veit ekki, hvort eg hef rétt skilið ræðu varaforseta um uppástúngu hans, að málsmeðferðin byrji með því strax að velja nefnd; eg ætla best eiga við að vita fyrst, hvort þingið vill ekki fallast á uppástúngu hins hæstvirta *konúngsfulltrúa* um, að þingið eigi sér fyrst fund til að ræða málið í aðalnefnd; og leyfi eg mér að biðja forseta um að leita í því álits þingsins.

Forseti: Eg vil þá biðja þingið að skera úr því með atkvæðum sínum, hvort þingið vill fylgja uppástúngu þingmannsins úr Skaptafellssýslu um, að nefnd strax verði kosin, eða fallast á uppástúngu *konúngsfulltrúa* um aðalnefnd.

Að kjósa nefnd í málinu var viðtekið með 12 atkvæðum gegn 8.

Forseti: Þar næst er að ákvarða, hversu fjölmenn nefnd þessi skuli vera.

J. Guðmundsson: Til þess að fá sem flesta menn í nefndina,

sem kunnugir eru hinum einstöku hëruðum á landinu, vil eg leyfa mër að stínga upp á 11 manna nefnd.

P. Pétursson: Eg stíng upp á, að 7 manna nefnd verði sett í þessu máli.

E. Ó. Kúld: Eg hygg ei varða svo miklu, að í nefndinni sèu fleiri en 9, fyrst í ráði er að kjósa aptur hinar svo kölluðu amtsnefndir, og að ræða málið á sèrstökum aðalfundi.

J. Guðmundsson: Fyrst 11 manna nefnd finnst vera of fjölmenn, vil eg setja uppástúngu mína niður í 9.

P. Pétursson: Fyrst stúngið er upp á 9, en ei 11, eins og fyrst var gjört, vil eg falla frá minni uppástúngu um 7 manna nefnd.

Forseti: Þá er að kjósa 9 manna nefnd í mál þetta.

Kosnir voru:

<i>Jón Guðmundsson</i>	með . . .	18 atkvæðum,
<i>P. Sveinbjörnsson</i>	— . . .	17 —
<i>M. Andrèsson</i>	— . . .	17 —
<i>Ó. Sívertsen</i>	— . . .	17 —
<i>Jón Hávarðsson</i>	— . . .	17 —
<i>Jón Jónsson</i>	— . . .	13 —
<i>Guðmundur Brandsson</i>	— . . .	13 —
<i>Jón Samsonsson</i>	— . . .	12 —
<i>Jón Pétursson</i>	— . . .	12 —

Forseti: Eg afhendi þá formanninum skjölin viðvíkjandi þessu máli.

Konungsfulltrúi: Eg vil biðja hinn háttvirta *forseta* að láta koma til inngangsumræðu málefnið nr. 2 og 3 á dagskránni, áður en eg skýri þínginu frá ástæðum þeim, er einkum ræðu, þá er hin einstöku atriði í bænarskrá alþingis 1853 um stjórnarfyrríkomulag Íslands voru íhuguð af stjórninni.

Forseti: Fyrir mitt leyti vil eg ekkert hafa á móti, að mál þessi komi til umræðu, ef þíngið vill leyfa það.

Eptir dagskránni kemur þá til umræðu konúnglegt álitismál um, að hve miklu leyti almennar tilskipanir, komnar út í Danmörku árin 1853 og 1854, eigi að fá lagagildi á Íslandi.

J. Guðmundsson: Eg ætla, að 5 manna nefnd muni vera nægileg.

Forseti: Eg vil þá biðja þíngið að kjósa 5 menn í nefnd þessa.

Kosnir voru:

<i>P. Jónassen</i>	með . . .	17 atkvæðum,
--------------------	-----------	--------------

V. Finsen	með	17 atkvæðum,
P. Guðmundsson	—	12 —
H. G. Thordersen	—	11 —
J. Pétursson	—	7 —

Forseti: Formaður nefndarinnar er *P. Jónassen*, sem eldri en *Finsen*, og eg afhendi honum því skjöl þau, er viðvíkja þessu máli.

Konungsfulltrúi: Þegar nefnd sú, sem nú var kosin til að íhuga þetta mál, er tekin til starfa, mun eg skýra henni nákvæmar frá innihaldi í bræfi dómsmálastjórnarherrans til mín 9. f. m. Í þetta sinn skal eg gjöra það í fáum orðum. Stjórnarherrann tekur þá fyrst fram, að samningar við útlendar þjóðir, sem gjörðir hafi verið þessi 2 ár, sèu gildandi á Íslandi, þó þeir hafi ekki verið lögteknir þar með sèrstöku lagaboði, og það sama álitur hann að eigi sèr stað í tilliti til ýmsra annara almennra lagaboða, sem komið hafa út á þessu tímabili, t. a. m. ríkiserfðalaganna 31. júlí 1853, laganna 7. jan. og 8. des. 1853 um hinar reikulu ríkisskuldir, auglýsingar 21. okt. s. á. um enska sjómenn, sem strokið hafa, og ýmsra lagaboða um peníngamyntir, sem komið hafa út 1854, og því hafi þessi lagaboð ásamt tilsk. 26. júlí 1854 verið send til Íslands til að birtast almenníngi. En af öðrum almennum lögum, sem út hafa komið þessi 2 síðustu ár, heldur stjórnarherrann, að ekki geti komið til skoðunar önnur, en lagaboð 3. marz 1854 um breytingu á hegningu, sem tilskipun 5. sept. 1794 ákveður skottulækn-um; þó sè það sjálfsagt á þíngsins valdi að taka til yfirvegunar, hvort nokkur önnur af þessum almennu lagaboðum eigi að lögtakast á Íslandi með breytingum eða án þeirra.

Forseti: Það er þá næst að taka nr. 3 á dagskránni, og kjósa nefnd til að yfirvega, hvort Gyðíngum eigi að leyfast að taka sèr bólfestu á Íslandi, og vil eg biðja einhvern þíngmanna að stínga upp á, hvað marga menn muni þurfa í þá nefnd.

J. Guðmundsson: Eg leyfi mèr að stínga upp á því, að þetta mál verði falið á hendur nefnd þeirri, sem þegar er kosin til að yfirvega hin almennu lagaboð Dana 1853—54.

Forseti: Ef einginn er á móti því, þá álit eg það vilja þíngsins, að svo sè.

P. Pétursson: Mundi það þó ekki vera réttara að setja sèrstaka nefnd í málinu? og ætla eg að stínga upp á 3 manna nefnd.

Forseti: Fyrst sumir vilja hafa nefnd út af fyrir sig í þessu

máli, en sumir ekki, bið eg þingið að greiða atkvæði um, hvort vera skuli.

Var það samþykkt með 11 atkvæðum gegn 9, að kjósa skyldi nefnd í málið.

Forseti lét því næst kjósa 3 menn í nefnd þessa, og voru kosnir:

<i>H. G. Thordersen</i> , biskup,	með . . .	12	atkvæðum,
<i>P. Pétursson</i> , prófessor,	— . . .	8	— —
<i>V. Finsen</i> , kanselfráð,	— . . .	6	— —

Var þá lagaboðið afhent formanni nefndarinnar, biskupi *H. G. Thordersen*.

Konungsfulltrúi: Nefnd þeirri, sem nú var kosin í þessu máli, skal eg til upplýsingar þessu málefni skýra frá þar að lútandi innihaldi aðurnefnds bréfs frá dómsmálastjórnarherranum, og þinginu skal eg nú einnig fyrir fram stuttlega greina frá því. Eg hef áður getið þess á þinginu, að stjórnin áltí þáð réttast, að sú grundvallarregla, er grundvallarlög Danmerkur innihalda: að trúarbragðamismunur eigi ekki að valda greinarmun í borgaralegum réttindum, einnig nái til Íslands, einkum þar líkindi séu til, að hún verði þar þýðingarmeiri, en verið hefur, eptir að verzlunin er orðin frjáls, og stjórnin álitur það því heldur æskilegt, að þessi lög, að minnsta kosti með nokkrum breytingum, yrði lögleidd á Íslandi, og það því heldur, sem það mál sjá af umræðum alþingis, að um það hafa verið ýmsar meiníngar, hvort Gyðingar eptir lögum, sem hínagað til hafa gilt, mættu taka sér bólfestu í Íslandi eða ekki; og virðist stjórnarherranum hið fyrra vera samkvæmt tilsk. 13. júní 1787. II § 4. og 10. Það sè og kunnugt, að meðal Gyðinga sèu margir duglegir kaupmenn, og reynslan hafi sýnt, að stuggur sá, sem mönnunum sumstaðar, t. a. m. í Noregi, leingi hafi staðið af Gyðingum, hafi að lokum orðið að þoka fyrir þeirri sannfæringu, að Gyðingar yfir höfuð sèu nýtsamir og friðsamir borgarar.

Á Íslandi virðist því síður ástæða til að hafa ímugust á Gyðingum, þar eð menn vita til, að þeir hafa haft verzlun og haldið verzlunarfulltrúa á Íslandi, og væri það því óeðlilegt að neita þeim um að taka bólfestu sjálfum í landinu, þar það mætti virðast gagnlegra fyrir landið, að þeir sjálfir settust þar að, en að þeir einungis hefðu þar verzlunarfulltrúa sína.

Loksins getur stjórnarherrann þess, að hin ofanefndu lög muni verða að lögtaka á Íslandi með þeirri tilbreytingu, að ei einungis

útlendum Gyðingum, heldur og þeim Gyðingum, sem eru danskir þegnar, verði leyft að búsetja sig á Íslandi.

Forseti: Eptir breytingu þeirri, sem gjörð var á dagskránni samkvæmt tilmælum hins hæstvirta *konúngsfulltrúa*, liggur það nú næst fyrir, að *konúngsfulltrúi* skýri þínginu frá ástæðum stjórnarinnar fyrir því, að hún samþykkti eigi bænarskrá alþíngis 1853 um stjórnarskipun Íslands.

Konúngsfulltrúi: Samkvæmt því, sem fyrir er mælt í hinni konúnglegu auglýsingu til alþíngis, skal eg nú skýra hinu heiðraða þíngi frá ástæðum þeim, er einkum hafa ráðið, þá er hin einstöku atriði í bænarskrá alþíngis um stjórnarskipun Íslands voru yfirveguð.

Stjórnin getur þess þá fyrst, að þó menn vildu álíta, að alþíngi væri þess unkomid að bera fram bænarskrá um stjórnarmálefni landsins, hverja spurningu stjórnin í þetta sinn vill láta liggja milli hluta, þar eð bænarskrá þíngsins um þetta mál var svo hóflega samín, þá megi stjórnin þó ekki láta þeirri skoðun ómótmælt, sem brúkuð hefur verið sem ástæða fyrir rétti þíngsins til að frambera þessa bænarskrá, þeirri nefnilega, að konúngsbréf 23. sept. 1848 innihaldi konúnglegt heityrði, er á nokkurn hátt geti takmarkað rétt konúngs til að ákvarða af fyllingu valds síns, hverjum breytingum stjórn Íslands eigi að taka eptir þörfum alls ríkisins og landsins. Áðurnefnt konúngsbréf gefur einúngis loforð um, að Íslendingum skyldi gefast kostur á, að láta í ljósi álit sitt á þjóðfundi, er til þess væri kosinn, áður en nokkrar breytingar væru gjörðar á stöðu landsins í fyrirkomulagi ríkisins, og á þetta loforð var endi bundinn með opnu bræfi konúngs 16. maí 1850, er kallaði þjóðfundinn saman í Reykjavík 4. júlí 1851. Tækifæri það, er þannig bauðst til að shuga stjórnarmálefni Íslands, notaði þessi þjóðfundur á þann hátt, að ekki þótti tiltækilegt að leggja fram nýtt frumvarp um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins; þar á móti var boðað í allrahæstri auglýsingu 12. maí 1852, að alþíngi skyldi halda áfram starfa sínum á lögskipaðan hátt innan lögskipaðra takmarka, þángað til sá tími væri kominn, að konúngi þætti tiltækilegt að gefa aðrar reglur um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins, og skyldi það þó ei verða, fyr en alþíngi hefði sagt um það álit sitt samkvæmt tilskipun 8. marz 1843, § 79.

Áður en stjórnin víkur sèr til hinna einstöku atriða í bænarskrá alþíngis, getur hún þess, að það, eins og *konúngsfulltrúinn* hafi

drepið á, megi álítast óhagkvæmt að ákvarða, hvern myndugleika einn hluti ríkisins skuli fá í stjórnarskipuninni, áður en útkljáð sé um stjórnarskipun ríkisheildarinnar.

Með því þessi skoðun einkum hlýtur að gilda í tilliti til þess, hver málefni sem einstakleg og Íslandi sér í lagi viðkomandi skuli leggjast undir löggjafarvald Íslands, þá álitur stjórnin í tilliti til hins 1. *uppástúnguatriðis* í bænarskrá þingsins um, að alþing megi fá löggjafarvald í löggjafarmálefnum þeim, er Íslandi einu viðkoma, að ei sé ástæða til að leggja fyrir alþing þessa árs lagafrumvarp um þetta atriði; þar á mót skuli það á sínum tíma hugleitt, að hve miklu leyti alþing muni geta feingið þvílíkt vald í þeim löggjafarmálefnum, er snerta landið sér í lagi.

Þar sem alþingi því næst í 2. *uppástúnguatriði* sínu hefur beiðzt, að stofnuð yrði í Reykjavík yfirstjórn fyrir landið, getur stjórnin þess, að stiptamtmaður Krieger hafi þegar 1837 komið fram með uppástúngu um aðalstjórn á Íslandi, en að stjórnin þá hafi ekki fallið á hana. Það virðist og, ef leggja ætti niður amtmannaembættin, vegna vegaleingda og ýmsra samkynja erfiðleika mjög ísjárvert að draga saman á einn stað úrslit margra mála, sem hingað til hafa verið falin amtmönnum, með því það yrði mjög tvísýnt, hvort í sýslumannaembættin — sem mörg eru svo lèleg, að ekki hafa feingizt menn til að sækja um þau, þó ekki séu gjörðar eins strángar kröfur til hæfilegleika þeirra, sem undirdómara yfir höfuð — feingizt svo duglegir menn, að hættulaust yrði að afnema það eptirlit, sem amtmennirnir hingað til hafa haft með sýslumönnum. En þætti það af þessum ástæðum nauðsyn að halda amtmannaembættum framvegis, mundi kostnaður sá, sem risi af stofnun þessarar nýju stjórnarskipunar, verða svo mikill, að Ísland hefði ekkert ráð til að leggja fê fram til hans, þar eð svo er langt frá, að landið leggi nokkuð fram af fê til almennra þarfa ríkisins, að, eins og nú stendur, hlýtur konúngsríkið af sínum efnum að leggja Íslandi talsvert fê á ári hverju. Þessar ástæður teknar af fjárhag landsins gilda því fremur eptirleiðis, þar sem nú hverfur hagnaður sá, sem ríkið gat haft af hinu forna verzlunareinkaleyfi á Íslandi, eptir að verzlunarlögin 1. apr. þ. á. hafa náð gildi, og stjórnin mun því ekki geta beiðzt framvegis fjár til handa þeim landshluta, er, nú sem stendur, ekkert leggur fram til almennra ríkisþarfa, og sem þar að auki er laus við herþjónustu og helztu skattaálögur, sem liggja á öðrum innbúum ríkisins.

Það mun því verða árángurslaust, þó alþingi beiðist eptir nýj-

um tilhögunum, þegar það ekki um leið getur bent til, hvaðan fè það eigi að taka í landinu sjálfu, sem þar til útheimtist. En þetta heldur stjórnin að kunni að lagast, þegar landið nokkra stund hefur notið hinnar frjálsu verzlunar, hvar við kraptar landsins kunna að aukast, sèr í lagi þar eð það næstum því er laust við tolla- og neyzluggjald; og þegar nýtt jarðamat er á komið, heldur stjórnin, að feingizt geti tilhlýðilegar tekjur með nýjum fasteignarsköttum. Og þegar sveitastjórn er á komin, hyggur stjórnin, að hún muni geta niðurjafnað á landsbúana þvílíkum tekjuskatti (*Indkomstskat*), er komið gæti í staðinn fyrir konungstfund, og aðrar opinberar tekjur til jarðabókarsjóðsins, er nú greiðast eptir mjög ójöfnum mælikvarða, og þar að auki eru ónógar til landsins þarfa. Loksins mundi það veita örðugt að fá duglega menn í þessi nýju árfðandi embætti, er stungið hefur verið upp á, þar sem það nú veitir örðugt að fá hæfilega menn í embætti þau, sem nú eru og lagaþekkingu útheimta.

Það, sem áður er á vikið um fèskort til nýrra stofnana á Íslandi, sinnur stjórnin einnig vera því til fyrirstöðu, að fallizt verði á 3. *uppástúnguatriði* alþingis, sem fer því á flot, að landsyfírrétturinn á Íslandi skuli verða æðsti dómstóll landsins í öllum íslenskum málum, að dómendum í réttinum verði fjölgað og laun þeirra hækkuð, þó það annars væri æskilegt, að kjör yfírréttardómenda þeirra, sem nú eru, og eins og nú á stendur, yrðu bætt. En þar að auki er það, eins og *konungsfulltrúinn* hefur bent til, þessari uppástúngu til fyrirstöðu, að við landsyfírréttinn eru ekki skipaðir neinir lögfróðir málafærlumenn, þar sem þó í öðrum löndum við hina æðstu dómstóla málin eru færð af hinum ágætustu lögvitringum, hvað eð næstum því verkar eins mikið, eins og þekking og réttvísi dómendanna sjálfra, til þess að málin fái hin réttvísustu endalok. Hèr við bætist enn þá, að mál þau, er á ári hverju koma fyrir yfírréttinn, eru svo fá, að þau standa ekki í neinu hlutfalli við þann mikla kostnað, sem þyrfti til þess að bæta við fleirum nýjum meðlimum með hærri launum, nema þeir gætu um leið haft önnur embætti á hendi, sem væri þó í öðru tilliti ísjárvert.

Viðvíkjandi 4. *uppástúnguatriði* þingsins um, að Ísland fái hlutdeild í hinum boðaða ríkisdegi fyrir sameiginleg málefni ríkisins, verður stjórnin að benda til, að þingið hefur ekki gætt þess, að landið, nú sem stendur, hvorki leggur eða getur lagt nokkuð fram til að bera sameiginleg útgjöld alls ríkisins, eða til landvarna, og að það getur þess vegna ekki, meðan svo er ástatt, haft rétt til að

beiðast hluttekningar í sameiginlegu ríkisþingi, sem einnig mundi verða þýðingarlítil fyrir landið, sem eftir fólksfjölda ætti einungis að kjósa $\frac{1}{24}$ hluta af meðlimum ríkisfundarins; þar að auki mundi, ef kjósa ætti til þessa þings menn, er búsettir væru í landinu, málin verða þeim að öllu leyti ókunnug; en hvað sem öðru líður, getur þessu máli ekki orðið nú ráðið til lykta, þar eð það verður að koma til skoðunar, þegar talað verður um stjórnarskipun alls ríkisins.

Þar sem alþingi loksins, þegar það færir ástæður fyrir *bændingaratkvæði sínu í tölulið 5. um*, að úrlausn og meðferð íslenskra mála í Danmörku sé falin einum embættismanni, einkum hefur bent til hinna iðulegu stjórnarherraskipta, og til óvissu þeirrar og hvikulleika í meðferð íslenskra mála, sem þar af rísi, þá verður það eingan veginn viðurkennt, að stjórnarherraskipti sé hættulegri fyrir meðferð íslenskra mála, heldur en meðferð mála frá öðrum hlutum ríkisins, því slík stjórnarherraskipti standa einmitt í sambandi við grundvallarreglur frjálsrar stjórnarskipunar, sem alþingið einnig hefur aðhyllzt, og Ísland hefur fullkomlega eins mikla vissu, eins og aðrir partar ríkisins, fyrir því, að þráðurinn í meðferð málefna haldist við sá hinn sami, fullkomlega eins vel og aðrir landspartar geta átt von á, þar eð stofnuð er sérstök stjórnardeild með sínum forstöðumanni, og ritstofum, hvar meðferð allra íslenskra mála fer fram. Þar eð enn fremur íslensk málefni, sem hingað koma, ekki eru mörg, og hin íslenska stjórnardeild, jafnvel þó henni sé falin meðferð grænlenzkra og færeyskra mála, hefur minni verkahríng, en sumar aðrar stjórnardeildir, þá yrði það ástæðulaus byrði að setja slíkan embættismann eða stjórnarherra, eins og alþingi hefur farið fram á, og stjórnin sæi sér ekki fært að beiðast fjárstyrks til að bera þá byrði.

Forseti: Næst er þá eftir dagskránni bænarskrá frá Eyfirðingum, sem þingmaður þeirra er flutningsmaður að, um rýmkun á réttindum prentsmiðjunnar á Akureyri.

Var þá bænarskráin afhent flutningsmanninum.

St. Jónsson: Aðalatriði þessarar bænarskrár er, að biðja um rýmkun á leyfisbræfi því, sem konungur gaf prentsmiðjunni á Akureyri, einkum viðvíkjandi rétti til að prenta ýmsar andlegar bækur, þær sem alþýðu varðar mestu. Ástæður fyrir bæn þessari eru bæði erfiðleikar þeir, sem Norðlendingum eru á að nálgast bækur að sunnan úr Reykjavík, og líka, að prentun slíkra bóka mætti verða

prentsmiðjunni á Akureyri til töluverðs stuðnings. Eg óska því, að þingið kjósi nefnd til að yfirvega þetta mál ítarlegar.

Konungsfulltrúi: Eg tók það fram, þegar eg setti þingið, að málefni þau, sem stjórnin legði fyrir í þetta sinn, væri svo vandasöm og yfirgripsmikil, að þingið þyrfti vel að gæta þess, að það tæki ekki svo mörg mál að sèr, að það yrði til fyrirstöðu vandaðri og vel afgreiddri meðferð hinna konúngulegu mála; og þetta vil eg því á ný ítreka. Hvað nú þessa bænarskrá snertir, þá verð eg að játa, að eg óska alls góðs prentsmiðjunni í Norðurlandi, en eg verð samt að ráða þinginu frá að taka bænarskrá þessa til meðferðar, því spurníng sú, sem hún ræðir um, er að nokkru leyti lögð undir úrslit dómstólanna, og álit eg það því ótilhlýðilegt, að þingið, meðan svo stendur á, taki málefni þetta til umræðu.

St. Jónsson: Eg skal eingan veginn mótmæla hinum hæstvirta *konungsfulltrúa* í þessu. En hvað það mál snertir, sem prentsmiðja Norðlendinga á nú í, þá er það risið af prentun einstakrar bókar, sem Hólaprentsmiðja átti aldrei prentunarrétt á. Eg óska því, sem fyr, að nefnd verði kosin í málið, því þó hún fái ekki tórn til að ljúka því á þessu þingi, eins og fyr hefur átt sèr stað, þegar mörg og erfið mál hafa verið fyrir þinginu, eins og nú lítur út fyrir að verði, kemst þó málið betur í hreifíngu, heldur en ef það er nú fellt strax. Þeir, sem bænarskrána hafa sent, og feingið mèr hana í hendur, láta sèr málið mjög umvarðandi, og vil eg því biðja *forseta*, að leita atkvæða um það, hvort þingið vilji ekki setja nefnd í málið, og ætla eg, að í hana sè nóg að kjósa 3 menn.

P. Sveinbjörnsson: Eg vil óska þess af þinginu, ef nefnd verður kosin í mál þetta, að meðlimir landsyfírréttarins verði eigi kosnir í þá nefnd, og það af þeirri ástæðu, sem flutníngsmaðurinn hefur hreift við, að á máli stendur fyrir yfírdóminum, sem lýtur að efni bænarskráarinnar.

Forseti bað þíngmenn þá að greiða atkvæði um, hvort kjósa skyldi nefnd til að yfirvega málefni þetta, og urðu 8 atkvæði með því, en 13 móti.

Var bænarskráin þannig felld með 13 gegn 8 atkvæðum.

Forseti: Eptir dagskránni er þá næst bænarskrá frá Mýrasýslu, er biður um, að Straumfjörður og Brákarpollur verði löggilt kauptún.

Var bænarskráin afhent flutníngsmanni hennar, alþíngismanni Mýrasýslubúa.

J. Hávarðsson: Eg skal við þetta tækifæri leyfa mér að geta þess, að eg veit af bænarskrá úr Norður-Múlasýslu, sem biður um, að Seyðisfjörður verði gjörður að kaupstað í staðinn fyrir Eskifjörð, sem nú er löggiltur kaupstaður. Þessi bænarskrá er enn ókomín til mín, en eg vona eptir henni í næstu viku, og ef hún kemur, mun eg gjöra hana að minni uppástúngu.

J. Sigurðsson: Vegna þess, að Mýrasýsla er kaupstaðarlaus og langt þaðan til kaupstaða, þá biður þessi bænarskrá um, að alþing vildi mæla fram með því við konúng, að löggilt yrðu 2 kauptún þar í sýslunni, nefnil. Straumfjörður og Brákarpollur. Um Straumfjörð hefur áður verið beðið, og þar er reynd góð höfn, því þar viðhelzt árlega uppsigling frá Reykjavík; en Brákarpollur er líka höfn eða skipalega frá fyrri tíð, og liggur einkar vel fyrir fleirum sveitum í Mýrasýslu, og ekki einasta það, heldur og líka Borgarfjarðarsýslu. Það er nú að sönnu ekki víst, þó kauptún þessi yrðu löggilt, að þar yrðu byggðir kaupstaðir, fremur en svona verkast vildi; en það yrði þá heimilt að koma þángað fyrir lausakaupmenn, hvort heldur innanríkis eða utanríkis. Eg vildi því óska, að þingið vildi gefa þessu málefni gaum og taka það til nefndar; og held eg, vegna þess að málið er ekki margbrotið, en þingmenn hafa nóg að starfa, að nægi þriggja manna nefnd.

Konúngsfulltrúi: Í tilliti til þessarar bænarskrár get eg einnig haldið mér til þess, er eg áðan sagði um það, að þingið tæki eigi aðrar uppástúngur einstöku manna til meðferðar, en þær, er brýn nauðsyn bæri til. En þar að auki skal eg benda þinginu til þess, að innanríkisráðherrann í bræfi til mín 23. apr. þ. á. hefur getið þess, að það hefði þótt óþarfi að endurnýja nú aptur það einstaklega leyfi, er seinast var gefið með konúngsúrskurði 2. marz 1853, til að sigla upp Krossvík á Akranesi, vegna þess, að opið br. 19. maí f. á. hefði leyft þeim föstu verzlunarmönnum á Íslandi að sigla upp aðra staði við strendur landsins, heldur en löggilta verzlunarstaði, bæði til að flytja þángað vörur, kaupa þar innlendar vörur, og selja þar útlendar nauðsynjavörur. Þetta leyfi virðist að vera nægilegt til þess að byrgja Borgarfjarðar- og Mýra-sýslu upp með nauðsynjavörur, og lætta vöruflutning þaðan. Það virðist því óþarfi að biðja um, að Straumfjörður og Brákarpollur sæu gjörðir að löggiltum kaupstöðum, eins og bænarskráin fer fram á, og ræð eg því þinginu frá að taka hana til meðferðar.

P. Sveinbjörnsson: Eg gjöri ráð fyrir, að flutningsmaðurinn

og eg sèu þeir einu þíngmenn, sem þekkja Brákarpoll vel, og eg kann ske eingu síður, en hann. Það hefði því verið harla æskilegt, að flutningsmaðurinn hefði komið með uppdrátt og mælingu af Brákarpalli, og gefið þínginu nákvæma lýsingu á dýpt hans og stærð, svo og skýrslu um, hvernig iðnsiglíngunni á Borgarfjörð er varið, svo þíngið gæti kynnt sér þetta betur.

J. Sigurðsson: Bænaraskráin hefur legið á lestrarsalnum, og hún lýsir best Brákarpalli og leið þángað. Annars er stórskipaleiðin góð og bein og nógu djúp, því um stórstraumsflóð er, þar sem allra-grynnst er, hær um bil 7 faðma djúp, og um smástraumsflóð 5 faðma djúp, og Kristopher Finnbogason, sem nákunnugur er Borgarfirði og hefur mest kannað djúp hans, hefur sagt svo frá, að um stórstraumsfjöru hafi hann á leiðinni fundið grynnst 12 fóta eður 2 faðma djúp; og í fyrra sumar leiddi hann inn á Brákarpoll haf-fært skip, og þaðan fór hann með það aptur, þegar hálf-fallinn var út sjór, og þótti eingu hætt. Umvíddar-mál á Brákarpalli held eg þurfi ekki, því það einasta er víst, að þar er full-rúmgóð og full-djúp skipalega um fjöru sem flóð, brimleysa og skjól af öllum áttum, því það er í sundi á milli lands og eyjar; og að fá þar löggilt kaптún álitu menn það helzta meðal til að Borgfirðingar gætu haft not af frjálsu verzluninni, því menn kynnu gegnum einhvern fulltrúa hær að geta akkorderað þángað lausakaupmenn. Þángað er góður vegur á landi, og liggur vel við höndlun úr 5 sveitum Mýrasýslu, nl. Borgarhrepp, Stafholtstúngum, Norðurárdal, Þverárhlið, Hvítársíðu, og svo eins mörgum sveitum úr Borgarfjarðarsýslu, þar hægt er fyrir menn þaðan að fá skip úr Hvítá og Andakilsá, og fara á klukkustund yfir fjörðinn.

J. Samsonsson: Að nokkru leyti samkynja bænaraskrá hef eg fram lagt úr Skagafjarðarsýslu, og þegar *forseti* leyfir að leggja hana fram á þíngið til að yfirvega ástæður hennar, bæti eg við þar til greindar ástæður mínum eigin.

Forseti: Eg vil þá biðja þíngið að skera úr, hvort nefnd skuli kjósa í málið, eður eigi.

J. Guðmundsson: Eg vildi leyfa mér að tala fáein orð, áður en kosið væri. Eg hef heyrt, að bænaraskrá muni koma hær til þíngs um, að Sauðárkrókur í Skagafirði fái löggiltur til kaupstaðar, og því stíng eg upp á, að máli þessu verði frestað, þar til er sú bænaraskrá kemur fyrir. Amtmaðurinn í Norður- og Austur-umdæminu leiddi á þínginu í hitt ið fyrra ljós rök að því, að Sauðárkrókur

væri bæði að afstöðu og höfn og landslagi hið bezta kaupstaðarstæði fyrir Skagafjarðarsýslu og nokkurn hluta Húnavatnssýslu, og þykir mér því líklegt, að menn hér á þingi gefi þeirri bænarskrá góðan gaum, þar sem þó vel má verða, að menn finni ástæðu til að taka ekki eins til greina bænarskrána, sem nú er hér umræðuefnið.

J. Samsonsson: Biðjendur gátu eingan veginn öðru trúað, en alþing mælti fram með því, að Sauðárkrókur feingist leyður til verzlunarstaðar. Þar er svo góð höfn, að verzlunarmaður Taae, sem þar hefur legið, álitur höfnina þar aðra þá beztu fyrir öllu Norðausturlandi.

Forseti: Það er beztt, að það biði, þágang til bænarskráin kemur.

J. Sigurðsson: Eg vil gjarnan vera hinum háttvirta *forseta* samþykkur, að atkvæðagreiðsla biði, ef fleiri samslags mál eru á ferðum, þar til þau geta komið til inngangsúmræðu.

P. Sigurðsson: Eg ætlaði einmitt að segja hið sama, sem þingmaður Skaptsfellinga áður mælti, að bænarskrá þessari væri frestað til að ræðast í þinginu, eða kjósa nefnd í því. Nú er oss gefin ný löggjöf um frjálsa verzlun; en verkanir þessarar frjálsu verzlunar eru þó ekki enn farnar að sýna sig, og verða að líkindum litlar á þessu ári, og því sýnist mér ísjárvert að ræða nikið um einstök verzlunarpláss að þessu sinni, heldur láta tíð og reynslu upplýsa það, hvað hentugast verði í þessu efni.

Forseti: Eg vil þá biðja þingið að greiða atkvæði um, hvort fresta skuli máli þessu, en ekki að fella það, eður ekki, þar til er fleiri bænarskrár koma líks efnis.

Var síðan bænarskránni frestað með 14 atkvæðum.

Síðan gat *forseti* þess, að venja hefði verið að kjósa 2 ritnefndarmenn, til þess að stjórna prentun þingtíðindanna og sjá um þess konar störf, og bað hann þingmenn að kjósa til þessa starfa.

G. Einarsson: Um leið og geingið er til atkvæða, vil eg láta það álit mitt í ljósi, að það muni varla vera í réttu formi að kjósa varaforseta í nefnd þessa, þar eð hann á í væntanlegri fjærveru *forseta*, að hafa hliðsjón af ritnefndar störfunum.

(*Margir:* jú. *Varaforesti:* varla get eg atlað það).

Voru síðan kjörnir ritnefndar-menn þeir *P. Pétursson* með 18, og *H. Kr. Friðriksson* með 10 atkvæðum.

Því næst gat *forseti* þess, að til sín væru komnar eptirfylgjandi bænarskrár:

6. Frá Eyjafjarðarsýslu, um breytingu tilskipunar á helgihaldinu.
7. Frá Árnessýslu, um að aftekin væri dauðahegning fyrir barnsburð í meinum, milli skyldra eða venzlaðra.
8. Frá sömu sýslu, um vegabætur.
9. Frá Snæfellsnessýslu, um að fjölga dómendum í landsyfirrèttinum og um að setja hér málsfærslumenn.
10. Frá Barðastrandarsýslu, um stofnsetningu búnaðarskóla hér.
11. Frá sömu sýslu, um að auglýsa reikninga opinberra stofnana.
12. Frá sömu sýslu, um breytingu á sóknaskipun í landi hér.

Gat *forseti* þess síðan, að eigi mundi fundur verða haldinn á morgun, ýmsra hluta vegna, og þar á meðal vegna þess, að nú væru nefndarmenn að átta sig og komast niður í nefndum sínum. Kvaðst og *konúngsfulltrúi* óska þess, að eigi yrði fundur haldinn næsta dag.

II. Kr. Friðriksson: Eg vil leyfa mér að mælast til, að *forseti* spyrji *konúngsfulltrúann* að því, hve nær menn megi vænta skýringa þeirra frá honum, sem segir í hinni konúnglegu auglýsingu, á 11. bls. stafl. 6, að hann skuli gjöra, um stofnun *bánka* á Íslandi; því eg álít málefni þetta næsta mikilvægt, og gæti vel verið, að einhver þíngmanna vildi taka málið upp á ný, svo að það felli ekki niður, og væri því mikilsvert að hafa þessar skýringar; því að bæði gætu þær orðið málinu til skýringar, og mönnum til leiðbeiningar, hvernig í málið skyldi taka.

Forseti: Hinn hæstvirti *konúngsfulltrúi* hefur heyrt orð þíngmannsins eins og eg, og bið eg hann að álíta þau svo sem fram væru borin af mér.

Konúngsfulltrúi: Upplýsingu þá, er hinn heiðraði þíngmaður talaði um, mun eg bráðum gefa þínginu samkvæmt því, sem fyrir er lagt í hinni konúnglegu auglýsingu.

Síðan sleit *forseti* fundi, og ákvað fund næsta laugardag kl. 11. f. m.

Fundi slitið.

7. júlí — fimmti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eptir dagskránni kemur nú fyrst til umræðu bænarskrá

þingmannsins úr Skagafjarðarsýslu um löggildingu Sauðarárkroks, sem kaupsins.

Var bænarskráin afhent flutningsmanni, þingmanni Skagfirðinga, og las hann hana upp svo hljóðandi:

Það mun, sem verðugt er, að þakklát endurminning hins hásaða vitra og góða konungs *Kristjáns* 8. mun jafnan hugföst hverjum hyggnum Íslendingi, sèr í lagi fyrir gjöf alþingis, fyrir hvers tillögur, ásamt frábærum dugnaði einstakra manna, vèr nú höfum feingið alfrjálsa verzlun, sem vonandi er að landsbúum geti með framtíð orðið til hins mesta hagnaðar, ef þeir geta fært sèr hana rættiliga í nyt, en til þess útheimtist einkum eptir stjórnarinnar sjálfrar og flestra vitra manna álit, að verzlunin geti sem mest dregið að hinum eðlilegu aðalhöfnum landsins og þeim föstu verzlunarstöðum, sem að eins getur átt sèr stað, þar sem kaupþún standa á hentugum stöðum, hvar skipalega er trygg og rúm, og lending góð, sem og nægilegt húsastæði, og vöruflutningar hægastir og kostnaðarminnstir.

Vèr Skagfirðingar höfum, enn sem komið er, ekki því láni að fagna, að kaupþún vort standi á því líkum stað, því í Hofsó, sem verið hefur sá eini verzlunarstaður í Skagafirði frá ómuna tíð, er höfn ótrygg og ekki mögulegt að fjölga húsum, hvað bezt sèst af því, að þegar fyrir nokkrum árum annar verzlunarmaður vildi byrja verzlun þar og byggði þar eitt hús, var það flutt þaðan að ári liðnu, og sett niður, þar sem nú er kallaður Grafarós, en hvar þó varla er pláss fyrir 3 hús, því síður fleiri, svo eingar líkur eru til, að á hvorugum þessara staða geti komið upp nokkur verulegur bær, sem geti tekið á móti öllum vörum þeim, sem bjóðast, og vèr því megum hèr eptir, eins og nú hefur verið tilfellið í nokkur ár, flytja vöru vora til ýmsra annara kaupþúna, svo sem Skagastrandar í Húnavatnssýslu, Siglufjarðar og Akureyrar í Eyjafjarðarsýslu, og þannig fara á mis við þann hagnað, sem vænta má af alfrjálsri verzlun.

Oss sýnist, að bezt yrði ráðin bót á vankvæðum þessum, með því að leyfð yrði verzlun á Sauðárkrók, og setja þar kaupþún; er þar skipalega góð að öllu, og hentugt byggingapláss, og liggur vel við aðflutningum, bæði vegna vega og vatnsfalla, frá meiri hluta sýslunnar og frá nokkrum hluta Húnavatnssýslu. Og er því Sauðárkrókur sá einasti staður í Skagafjarðarsýslu, sem hefur verið álitinn og það af stjórninni sjálfri, og má álíta, líklegur til, að þar yrði komið á fót einu af þeim stærri kaupþúnum. Því biðjum vèr

hið heiðraða alþingi, sem haldið verður sumarið 1855, að taka mál-efni þetta til yfirvegunar og senda vorum allramildasta konungi bænarskrá um: að sérhverjum, sem vill, verði gæfið leyfi til að verzla á Sauðárkrók og byggja þar.

J. Samsonsson: Aðalástæðurnar eru nú framtæknar í bænarskrá þessari, en því vil eg leyfa mér að bæta við, að þessi staður er til forna uppsigldur af Einglendíngum, og síðar Hollendíngum. Þar um má lesa í reisubók Ólafs Ólafíusar, bls. 280., sem og það, að hann telur þar góða höfn, og betri, en á Hofsó. Í seinasta alþingi hér fyrir heyrðu menn álit og tillögur amtmanns Havsteins um Sauðárkrók í þessu tilliti. Alþing sendi þá bænarskrá sína til konungs í verzlunarmálinu, og tók þá fram sérstaklega um Sauðárkrók. Mér er því ókunnugt um ástæður þær, sem gætu gjört þínginu nú nauðsynlegt að apturkalla þessa bæn sína.

P. Jónassen: Það hefur jafnan verið skoðun mín, og er enn, að það væri ekki til neinnar uppbyggíngar fyrir landsbúa að fjölga hér kaupstöðum, og þessa skoðun mína hef eg einnig látið hér fyr í ljósi á þínginu, þegar tilrætt hefur orðið um verzlunina. Því auk annars, sem telja má gegn fjölgun kauptúnanna, er það atriði, að hún sundrar kröptunum, og dreifir verzluninni, í stað þess að halda henni saman, en það er skilyrði fyrir hinu frjálsu verzlun, að vöru-byrgðir landsins dragist sem mest saman á vissa staði, eða með öðrum orðum, að hér komist upp efnagóðir kaupstaðir. Þessa skoðun á fjölgun kaupstaðanna hef eg enn, og hún er líka, að því leyti eg þekki til, farin að ryðja sér til rúms hjá allmörgum, þó hún sé hvergi nærri orðin almenn, eins og sjá má af bænarskrám landsmanna í því efni, sem nú eru komnar til þíngsins. Hvað nú bænarskrána um kauptún á Sauðárkróki snertir, þá er það viðurkennt, að þar sé góð höfn, og hentugt kaupstaðarstaði, og miklu betra, en á Hofsó, og mér skilst það því vera meíníng bænarskráarinnar, að Hofsó og Grafarós skuli leggjast af, og aðalkauptún Skagfirðínga eptirleidis vera á Sauðárkróki; en það held eg varla geti orðið eptir héraðslaginu. Meiri hluti sýslunnar liggur fyrir austan Héraðsvötnin, en hinn minni fyrir vestan þau, og geta innbúar hins síðargreinda hluta torfarulaust sókt til Skagastrandar, og eiga sjóleiðis örstutt úr Sauðárkróki á Hofsó og Grafarós, líka eiga margir þar skip og báta til flutunínga. Í þessu er því, að mér finnst, mótsögn, að vilja gjöra minna hluta héraðsbúa léttara fyrir með því að þýngja á fjöld-

anum. Því ef það er ókljúfandi að fara austur yfir Héraðsvötnin, á þetta sèr eigi síður stað, þegar þarf að fara úr sýslunnar austurlhluta í Sauðárkrók; þegar nú það er athugað, að flutningar eru nú orðnir svo frjalsir, svo flytja má og sigla inn á hverja vík, svo sè eg einga nauðsyn til, að hafa fasta verzlun á Sauðárkróki. Það einasta, sem mér þykir tiltækilegt í þessu efni er það að flytja Grafarós til Sauðárkróks, því að hafa 3 kaupstaði í Skagafjarðarsýslu er sannarlegur óþarfi, og að því leyti einnig skaðlegt. Verzlunarkraptur og vörubyrðir tvístrast og sundrast þar því meir, sem kaupstaðirnir eru þar fleiri, og yrði þá varla mögulegt að njóta nokkurs hagnaðar af hinni frjálsu verzlun. Eg finn því einga ástæðu til að mæla með því, að Sauðárkrókur verði gjörður að löggildu kaupsíni.

J. Samsonsson: Eg verð að vera því aldeilis mótfallinn, sem hinun háttvirtu konúngkjörni þíngmaður nú sagði, nl., að meiri hluti sýslunnar væri austan Héraðsvatna, sem höndlaði í Hofs- og Grafaróss höndlunarstöðum, og er nokkur orsök þar til: nauðsynjavöruskortur ár eftir ár, sein þar á heima. Af þeim helmíngi sýslunnar höndla Fljótamenn á Siglufirði, og í sama parti sýslunnar að framan höndla margir norður á Eyjafirði. Það er og heldur hvorki vilji minn eður biðjenda, að fjölgað verði þar verzlunarstöðum, heldur hitt, að saman draga afl verzlunarinnar á þann staðinn, sem bezt er þar til fallinn til lands og sjóar, og það er á Sauðárkrók. Og fáist hann þar til leyður, verður Grafaróss-höndlun þángað flutt af sínum stað, hvar höndlunin á nú á fleiri vegg erfitt uppdráttar. Og, án þess að fara hær um fleiri orðum að sinni, fel eg hinu heiðræða þíngi og sanngirni þess að yfirvega nákvæmlega þetta málefni.

J. Guðmundsson: Eg er öldúngis samdóma hinum háttvirta 3. konúngkjörna þíngmanni í því, að aðalundirstæða verzlunarinnar sè öflugir kaupstaðir og þar af leiðandi nægar vörubyrðir; en til þessa útheimtist auðsjáanlega, að bæði kaupstaðarstæðinu og höfninni sè svo varið, að þar geti verið mörg verzlunarhús og sókt að mörg skip. Nú er það upplýst, að kaupstaðirnir Grafarós og Hofsós geti aldrei orðið stórir, því þar komast ekki fyrir fleiri hús en nú eru þar. Aðalspurníngin verður þá, hvort hinn 3. kaupstaður, Sauðárkrókur, sem nú er verið að biðja um, geti ekki orðið svo stór og öflugur kaupstaður, sem þörf er á í svo fjölmennri og ríkri sýslu, sem Skagafjarðarsýsla er. — Þetta sýnist nú ekki að eins að vera gjört sennilegt af flutningsmanni og í bænarsskránni, heldur voru í hið ið

fyrri færð að því gild rök af amtmanninum í Norður- og Austur-
amtinu, sem þá var hær á þingi, eins og sjá má af bænarsskrá þings-
ins til konungs um verzlunarmálið. Það er því einmitt af sömu
ástæðum, sem hinn háttvirti 3. konúngkjörni þingmaður byggði á
mótmæli sín móti því, að nefnd yrði sett í þessu máli, að eg fylgi
því fram, að nefnd verði sett.

J. Samsonsson: Eg vil biðja *forseta* að leita atkvæða um,
hvort eigi skuli kjósa nefnd í málið.

St. Jónsson: Eg leyfi mér að geta þess, að það var víst ekki
meiningin, að kaupstaðirnir yrðu 3, heldur að Sauðárkrókur yrði
aðalverzlunarstaður í Skagafirði, og að hinir 2 kaupstaðirnir legðust
niður eða flyttust yfir á Sauðárkrók, sem myndi með tímanum leiða
af sjálfu sér. Eg er þess vegna með því, að nefnd verði kosin í
málið.

P. Pétursson: Eg get ekki skilið í því, að kaupmennirnir í
Grafarós eða Hofsós geti verið skyldir að flytja sig á Sauðárkrók,
og því er eingin vissa fyrir því, að þessir smákaupstaðir í sýslunni
mundu fækka, þó Sauðárkrókur væri gjörður að verzlunarstað. Þar
sem hinn 3. konúngkjörni þingmaður talaði um, hve nauðsynlegt
væri, að verzlunin gæti dregist saman á fáeina staði og að þessir
kaupstaðir gætu eflzt sem mest, þá tók eg orð hans svo, að hann
meinti til Akureyrar, en ekki til Sauðárkróks. En af því eg er
kunnugur, hvernig til hagar þar nyrðra, vil eg þó mæla með því,
að nefnd verði sett í þessu máli.

G. Brandsson: Eg held það hafi verið nokkur misskilningur
fyrir hinum háttvirta konúngkjörna þingmanni, sem nú settist niður,
þar sem hann tók svo meiníngu manna, að þeir ætluðust til, að
eigendur Hofsóss og Grafaróss yrðu skyldaðir til að leggja þessa
kaupstaði niður; heldur var það meinsugin, að þessir kaupstaðir
mundu með tíðinni leggjast sjálfkrafa niður, þegar kaupstaður væri
kominn í Sauðárkrók, af því þar væri svo miklu betra kaupstaðar-
staði og tryggari skipalega (*J. G.:* mikið rétt); og tillögur amt-
manns Havsteins á seinasta þingi lutu einmitt að þessu sama. Þá
var talað um, að húsín í Hofsós væru orðin mjög fornfáleg, og
mundi varla verða farið að byggja þau á ný, þegar þau gætu ekki
leingur staðið, ef kaupstaður yrði um það leytið farinn að myndast
í Sauðárkróki. Mundi þó amtmaðurinn, sem er bróðir kaupmannsins
í Hofsós, varla hafa getið þessa til, hefðu honum eingin líkindi
þókt þess, og þess síður fýst, að Sauðárkrókur yrði löggiltur fyrir

verzlunarstað, ef hann hefði álitð þetta vera skyldurof við bróður sinn. Það hlýtur nú að vera hverjum manni í augum uppi, að utanríkismenn muni fremur leita á þær hafnir, þar sem trygg er skipalega, heldur en hinar, sem eru hættumeiri. Einn hinna konúngkjörnu þingmanna talaði um, að vöruflutningar væru nú orðnir frjálsir, líklega í þeirri meiningu, að flytja mætti vörur frá kaupstöðunum inn á Sauðárkrók; en svo væri ekki síður, ef hann yrði löggiltur, því þá mætti flytja þaðan á sumrum inn á þær ótryggari hafnirnar, og væri hættuminn að staldra þar við lítinn tíma, heldur en að liggja þar mjög leingi, eins og nú mun eiga sér stað, hvar þessir kaupstaðir eru.

J. Sigurðsson: Eg hef áður heyrt hér á þinginu þær meiningar af einstöku mönnum, að betra væri, að kaupstaðir væru færri og stærri, og get eg að því leyti fellt mig við meiningu hins 3. konúngkjörna þingmanns, að betra sé að nokkur veigur sé í kaupstöðum, heldur en að þeir séu mjög margir og mjög smáir. Eg vil t. a. m. halda, það geti verið full-verulegur kaupstaður í hverri sýslu, ef 1 kaupstaður væri í sýslu, þó þeir ekki yrðu nú eins stórir og Reykjavík, því eg held að hún sé nú orðin full-stór, ef ekki of stór, og dreg eg það af því, að hana skortir einatt vörur og mat, þó bæði mörg hëruð landsins og reiðararnir erlendis kappkosti af öllum kröptum að draga að henni. Þar á móti hafa smærri kaupstaðirnir, t. a. m. Stykkishólmur og Eyrbakki, haft nægar matvörur og getað hjálpað öðrum. Eg meina því, að ef talað er um að hafa 3 kaupstaði í Skagafjardarsýslu, þá mundi mega tala um, að 1 kaupstaður gæti orðið full-verulegur í Mýrasýslu. Hinn 3. konúngkjörni þingmaður gat þess, að leyfi væri fyrir að selja og flytja vörur á hverja vík, sem maður vildi; en þess er að gæta, að það leyfi hafa ekki nema fastakaupmenn. En eg held það væri það helzta meðal til að hafa not af frjálsu verzluninni, ef menn gætu feingið til sín lausakaupmenn, hvort heldur innanríkis eða utanríkis, og ef það er satt, sem sagt er, að stjórnin hafi auglýst það, að vör skulum nú sjálfir sorga oss fyrir vörubyrðum, síðan verzlunarfrelsið var gefið, þá finnst mér, alþing ætti að greiða frjálsu verzluninni gáng, en ekki að trafala hana, og af því að uppástúngu frá Mýrasýslu í þessu sama efni var í fyrra dag frestað að nefndarkosningu, þá vil eg spyrja, hvort hún getur nú ekki lagzt til þeirrar sömu nefndar, sem nú verður líklega kosin í þessu máli um löggilding á Sauðárkrók. (*Konúngsfulltrúi:*

Eg vil gjöra þíngmanninn varan við að fara ekki svona langt inn í málið sjálft). Eg var líka búinn að enda tölu mína.

J. Guðmundsson: Eg vildi, áður en til atkvæða er geingið, spyrja, hvort eg hafi tekið rétt eptir, að hingað væri von á samkynja bænarskrám um Seyðisfjörð og Krossvík, því þeim mundi má ske verða skotið til sömu nefndar, ef hún yrði kosin, og þá yrði að haga kosningunni þar eptir.

Af því að meiníngar manna voru tvennar um það, hvort setja skyldi nefnd í málið eða ekki, lét *forseti* greiða um það atkvæði og var samþykkt, að nefnd skyldi kjósa.

Var þá stúngið upp á 5 manna nefnd, og voru þessir kosnir í hana:

<i>J. Samsonsson</i>	með	.	.	.	18	atkvæðum,
<i>J. Sigurðsson</i>	—	.	.	.	16	—
<i>P. Jónassen</i>	—	.	.	.	15	—
<i>J. Hávarðsson</i>	—	.	.	.	15	—
<i>J. Kristjánsson</i>	—	.	.	.	11	—

Var bænarskráin þá afhent formanni nefndarinnar, alþíngismanni Skagfirðinga, *J. Samsonssyni*.

Forseti: Eg vil spyrja þíngið, hvort það var ekki meiníng þess, að samkynja bænarskrár, er koma kynnu, yrðu án frekara umtals afhentar þessari nefnd til meðferðar.

P. Sveinbjörnsson: Eg vil vekja athygli þíngsins á því, að mér sýnist það eigi sem réttast, að velja flutningsmenn bænarskránna í nefndir um þær, því þeir yrðu að líkindum hvað hlutdrægastir í meðferð málanna. Eg get þessa, án þess að eg vilji þar með ekki láta hvern þíngmann sjálfráðan um, hverja hann kys í nefnd.

M. Andrèsson: Eg er fullkomlega samþykkur hinum heiðraða 1. konúngkjörna þíngmanni um, að það væri æskilegt, ef flutningsmennirnir væru ekki valdir í nefndir. En hvað þá nefnd snertir, sem hér ræðir um og nú var kosin, þá vona eg að þetta verði ekki að sök, þar eð í þá nefnd er og sá valinn, sem mest mælti móti nefnd í málinu.

J. Sigurðsson: Þessi þíngmaður talaði það, sem eg vildi sagt hafa, að ekki þyrfti að slá því við, að ekki veldist mótmælandi í nefndina; annars munu þíngmenn hafa frelsi til, að kjósa eptir eigin geðþekkni í nefndirnar (*P. Sveinbjörnsson:* Það er sjálfsagt).

G. Brandsson: Eg held að tekizt hafi mjög vel að kjósa menn í nefnd þessa. Því þó þeir tveir flutningsmenn samkynja bænarskráa

yrðu í henni, þá eru þeir þó minni hlutinn móti hinum þremur, sem leingra eru að, og málinu því að öllum líkindum fjærskyldari.

Forseti leitaði þá atkvæða þingsins um, hvort ekki skyldi afhenda þessari sömu nefnd bænarskrána um *Brákarpoll*, og var það samþykkt með atkvæðafjölda.

Forseti: Eptir dagskránni kemur þá til umræðu bænarskrá hins 5. konúngkjörna þingmanns, um að stofnaður yrði lagaskóli í Reykjavík.

Bænarskráin afhent flutningsmanni.

P. Pétursson: Þessi bænarskrá, sem hljóðar um, að lagaskóla yrði komið upp hér í Reykjavík, er mér send af fyrveranda forseta alþingis herra *Jóni Sigurðssyni* í Kaupmannahöfn, og undirskriftuð af 17 stúdentum þar. Nú af því málefni þetta er svo mikilvægt, og þar eð bænarskráin er svo hógværlega samín, þá hikaði eg mér ekki við, að gjöra hana að minni eigin. Það er öllum ljóst, hve affarasæl hin innlenda menntun jafnan er, og hvað hún er öllum landsmönnum holl. Eg vona því, að þingið taki þetta mál til nákvæmrar yfirvegunar, og eg treysti þinginu því heldur til þessa, sem þessu máli var hér hreift á hinu 1. alþingi 1845, og það er víst, að framkvæmdarleysi þessa máls hefur ekki komið af viljaleysi stjórnarinnar, heldur af því, að hún hefur haft um svo mörg önnur umfangsmikil og vandasöm mál að fjalla. Þetta mál er nú orðið eitt eptir af þeim mikilvægustu málum, sem þjóðin hefur látið alþingi bera upp fyrir konúng. — En eg vil ekki fara hér um fleiri orðum að sinni, heldur óska, að nefnd verði sett í málið, og stíng upp á 3 manna nefnd, því eg ætla það nóg, helzt ef í hana eru valdir þeir menn, sem bezt þekkja til laga og lagakennslu, sem hér eru margir á þinginu.

Konúngsfulltrúi: Þessi bænarskrá er að vísu vel orðuð og í henni margt á góðum rökum byggt; en þó álit eg margt vera mjög athugavert, sem ekki er dregið á í bænarskrá þessari, en sem koma yrði til yfirvegunar, áður en þessu máli yrði ráðið til lykta; en um það vil eg nú ekki tala, meðan einúngis er spurníng um, hvort kjósa eigi nefnd í málinu. Einúngis vil eg benda þinginu til að fluga það vel, hvort það muni verða til nokkurs að fara á flot bænarskrá um þetta, ef þingið ekki um leið getur bent á fè til að stofna og viðhalda þessari stíptun, því samkvæmt skýrslu þeirri, er eg á síðasta fundi gaf þinginu, mun fjárstyrks frá stjórnarinnar hálfu í þessu tilliti ekki vera að vænta.

P. Pétursson: Eg vil einungis leyfa mér, vegna þess, sem hinn hæstvirti *kouungsfulltrúi* nú drap á í tölu sinni, að geta þess, að bænarskráin fer því alls ekki fram, að kennsla í lögum verði af tekin fyrir Íslendinga í Kaupmannahöfn, heldur að sá skóli, sem hér yrði stofnaður, gæti sparað mönnum að sigla til Kaupmannahafnar, til að taka hið svo kallaða „*dansk-juridisk Examen*“, eða hið miður fullkomna próf í lögum. Reynslan sýnir að vísu, að margir af þeim, sem þetta próf hafa tekið, hafa orðið ágætustu og bestu embættismenn, en þetta er eingin sönnun fyrir því, að sá menntunarvegur, sem þeir hafa neyðzt til að fara, sé góður, heldur sýnir það öllu fremur, hve ágæta hæfileikleika þessir menn hafa sjálfir haft; hver veit, nema þeir hefðu orðið enn döglegri, hefðu þeir tekið þetta próf í landinu sjálfu, og numið lögin þar? -- Hvað efnahag vorn snertir, þá mundi hann að vísu ekki nægja til þess, að vör gætum stofnað þenna lagaskóla af eigin efnum. En eg hef ekki misst það traust á stjórninni, að hún myndi ekki vilja styrkja til að koma slíkum skóla upp, eins og öðrum þeim stofnunum, sem miða til að auka menntun og hag vorn Íslendinga. Eg vil því alls ekki sleppa þessu mikilvæga máli, og vona, að þingið kjósi nefnd til að fhuga það, því heldur, sem þingið hefur nú þegar tekið ýms önnur miður áriðandi mál til meðferðar.

P. Sveinbjörnsson: Eg skal leyfa mér að geta þess, að hér eru svo sem 20 verzlæg embætti til, sem þessi lagaskóli ætti að fylla, en nú eru um 20 Íslendingar að stúdera lög í Danmörku. Eg held því, að það yrði gagnslítið og varla gjörandi að setja á fót kostnaðarsama stíptun hér á landi, til að mennta þessi embættismannaefni, þar sem varla þyrfti að búast við, að fleiri en 1 útskrifaðist á ári, og menn mundu sigla eins eptir, sem áður, til að nema lög í Kaupmannahöfn. Eg ræð því frá því, að þingið skipti sér nokkuð meira af máli þessu.

P. Pétursson: Það er að vísu satt, að sýslumannaembættin hér á landi eru fá, en eg ímynda mér, að ef hér kæmist upp lagaskóli, þá mundu færri sigla eptirleiðis til að lesa lög, og kjósa heldur að nema þau hjá hinum ágætu lagamönnum hér. Svo mundu og fleiri verða til að leita sonum sínum slíkrar menntunar, þó þeir lærðu ekki beinlínis til að fá embætti. Við þetta mundi þekking á lögunum og lotning fyrir helgi þeirra eflast og útbreiðast meðal alþýðu. Eg hefði geymt þessa ástæðu, eins og aðrar fleiri, sem eg hef fyrir máli þessu, ef ekki hefðu komið nein mótmæli gegn því, að nefnd yrði sett.

E. Ó. Kúld: Hinn heiðraði 1. konúngkjörni þíngmaður tók af mér ómak, er hann mælti það, sem eg vildi sagt hafa. Eg get ómögulega kallað það skóla, þó þaðan kæmi einn maður á ári, og stundum kann ske einginn. Hvað efni vor snertir, þá eru þau að vísu ekki mikil. En það er vel snemmt að tala um þau nú; því hær er einúngis spurningin, hvort setja skuli nefnd í málið eða ekki. Kann ske nefndin, ef hún yrði sett, fyndi einhvern fjárstofn í landinu, eða einhver ráð til að koma stofnuninni á fót, þó menn sjái það ekki í þessu augnabliki; það er með öllu óljóst enn, hvernig nefndarálitíð verður, meðan einúngis er verið að tala um, hvort nefnd skuli kjósa, og ætla eg mér að mæla fram með nefnd í þessu máli, því mér þykir það svo miklu varða í sjálfu sér.

P. Jónassen: Eg efast eingan veginn um það, að stjórnin gefi allramildilegast leyfi til að stofna lagaskóla hér, ef vèr viljum gjöra það á vörn eigin kostnað. Eptir bænaraskránni mundi þessi skóli kosta 3—4 þúsund ríkisdali um árið, og því fè yrði, eptir minni skoðun, að jafna niður á landið. Eg get ekki neitað því, að mér þykir þetta mikið áhorfsmál, og einnig það, að stofna slíkan skóla, þó þess væri kostur, með tilliti til þeirrar reynslu, er draga má af prestaskólanum okkar, þar sem þó prestsembættin eru hátt á annað hundrað að tölu, en lærisveinarnir þrátt fyrir það mjög fáir. Eg ætla því peníngum þeim, sem slíkur skóli útheimtir, til margs annars betur varið, t. a. m. til betri læknaskipunar, eða annars þvífíks. Eg get nefnilega ekki ætlað, að slíkur skóli, sem hær ræðir um, mundi geta þrífzt hér, eða orðið að sönnu gagni, hvað góðir sem kennararnir við hann kynnu að verða, því skóli með 2—3 kennurum er ekki skóli nema að nafninu, og svarar eingan veginn kostnaði, en, að fleiri mundu sækja skóla þenna, en 2 eða 3 um árið að meðaltali, er ekki að gjöra ráð fyrir. Þar að auki vantar oss fè til þess að koma upp og standa straum af slíkri stofnun, því, að stjórnin muni leggja oss til þess fè úr ríkissjóðnum, getum vèr ekki vonazt eptir, eptir því, sem vèr höfum heyrt og ráða má af orðum hennar, t. a. m. viðvíkjandi bændaskólanum og stofnun hans. Eg get því ekki lagt með nefnd í þessu máli.

P. Sigurðsson: Eg get þó ekki verið samþykkur hinum 3. konúngkjörna þíngmanni, er nú settist niður. Eg álit alla þá menntun þjóðlegri og okkur hollari, er feingizt gæti á landi hær, heldur en þurfa að sækja hana fram til Danmerkur; og þó kennslan væri fyrst um sinn minni, verður hún þó að líkindum heilladrjúgari; eg

verð og að hafa þá von til stjórnarinnar, og eg álit nokkurs konar skyldu hennar, að reisa og styðja þá vísindastofnun hér í landi, hvar í þeir menn gætu feingið menntun, er hafa ættu á hendi lögreglustjórn og valdstjórnarembætti hér í landi, þar sú stètt hefur einkum konúngssýslun á hendi; því þó stjórnin daufheyríst við að stofna menntunarskóla, sem við, bændastèttin, gætum notið menntunar við, þá vona eg samt, að hún góðfúslega styrki þetta fyrirtæki, að menn geti náð nokkri menntun hér innanlands í lögfræði, þegar hún hefur eftt guðfræðiskennsluna. Það er líka aðgætandi, að þegar hver, sem nú vill nema nokkra lögfræði, á ekki kost á því, annan en sigla til Danmerkur, þá fer allt það fè, er menn þessir þurfa til að kosta, burt úr landinu. Eg er því uppástúngunni samþykkur þar í, að þessi menntunarskóli væri landi voru mjög nauðsynlegur.

P. Pétursson: Þar sem hinn 3. konúngkjörni þíngmaður dró dæmi af prestaskólanum, og hélt, að þessi skóli gæti ekki þrifist, af því svo fáir geingju á prestaskólann, þá verð eg öldúngis að mót-mæla því, að fáir hafi geingið á prestaskólann, því með tilliti til kríngumstæðanna eru þeir þvert á mót margir, því síðan prestaskólinn hófst, hafa einir 3 menn farið til Kaupmannahafnar til að nema þar guðfræði, en hinir allir geingið á prestaskólann. Hinn sami þíngmaður gat þess, að svo margir íslenzkir stúdentar læsu nú lög við háskólann, og hafði þetta einnig sem sönnun fyrir því, að lagaskóli hér í landi mundi geta hænt fáa að sèr; en mèr sýnist þetta einmitt sönnun fyrir hinu gagnstæða, því það er auðsjáanlega tímans andi, að fleiri vilja nú leggja sig eptir lögum, en guðfræði, og hafi prestaskólinu getað, síðan hann var stofnaður, hænt að sèr alla þá Íslendínga, sem ætludu sèr að lesa guðfræði, nema eina þrjá, þá sè eg ekki neina ástæðu til, að miður mundi takast til fyrir lagaskóla, yrði hann stofnaður hér í landi. En hvað efnahaginn snertir, þá hef eg einga ástæðu til að vantreysta stjórninni um styrk til að koma skólanum upp; þó hún hafi sagt, að vèr yrðum að bera þann aukakostnað, sem beinlínis flyti af hinni frjálsu verzlun hér á landi, þá hefur hún ekki auglýst meira enn um það efni. Þvert á móti höfum vèr reynslu fyrir því, að stjórnin er fús á að styrkja alla andlega menntun og stofnanir, sem þar að lúta, eins í þessum parti ríkisins, og öðrum.

P. Jónassen: Mèr finnst það þó bæði eðlilegt og líklegt, að stjórnin mundi ætla oss að bera sjálfum þann kostnað, sem þessi skóli hefði í fòr með sèr. Eg get þess þar fyrir eingan veginn til.

að hún mundi ekki vilja veita stofnun þessari einhvern styrk, þó það yrði má ske ekki beinlínis með peningum eða fê, en það ætla eg, að hún mundi ætla oss að standa straumi af stofnun þessari í öllu verulegu. Stjórnin hefur nefnilega látið það í ljósi, að hún ætlist til, að vèr eptirleiðis skulum standa straum af sjálfum oss, að því leyti oss er það unnt, og alþing hefur einmitt gefið fulla orsök til þess, með því það hefur viljað aðskilja fjárhag landsins frá Danmerkur, og látið í ljósi, að Ísland ætti að eiga sem minnst sameiginlegt við hana. Það hèr greinda er því eðlileg skoðun af dönsku stjórninni og af hverri stjórn, sem er. En hvernig getum vèr staðið allan straum af oss sjálfir; erum vèr, þegar á allt er litið, þess umkømnir? Eg held það ekki, enn sem komið er.

Hvað dæmið, sem eg dró af prestaskólanum, snertir, þá var það meiníng mín, að þeir væru að tiltölu fáir, sem á hann geingju, í samanburði við prestsembættin í landinu, sem eru, eins og kunnugt er, hátt á annað hundrað, og því mundi mega ætla, að þeir yrðu mjög fáir, sem geingju á lagaskólann, þar sem verzlegu embættin eru ekki nema rúm 20. Flestir líta þó, og verða yfir höfuð að líta, á það, hvað í vændum sè, þegar ætlunarverkinu er lokið, og maður er búinn að ljúka sèr af og búa sig undir einhverja lífsstöðu; en þó skólinn, sem hèr ræðir um, kæmist á, mundu eins eptir og áður allir þeir, sem kost ættu á því, sigla til háskólans, og nema þar lög, eins eptir og áður, og það er svo margt, sem að því styður, að æskumanninum þykir þetta æskilegra, en að kúldast hèr, því auk þess, að hann ber meira frá borði, gefst honum einmitt kostur á að sjá niannlífið í nýju búníngi og með allt öðrum blæ, en hèr úti, og yfir höfuð, að sjá og heyra svo margt og mikið, sem er lærðómsríkt, girnilegt til fróðleiks og menutandi í hvers konar tilliti, að það er ekki að búast við öðru, en að þetta hafi hin verulegustu áhrif á lagaskólann hèrna.

J. Guðmundsson: Mèr virðist of snemmt að vera nú að tala um fê til skóla - stofnunar þessarar, þar sem spurníngin er nú einúngis um það, hvort alþing vilji nú kjósa nefnd í málið eða ekki, og að því vildi eg leyfa mèr að leiða athygli þíngmanna.

P. Pétursson: Eg er að öllu leyti samþykkur því, sem varaforseti mælti nú. En af því mótnæli komu fram gegn bænarskránni, tók eg til máls um þetta. Eg verð og að svara hinum heiðraða 3: konúngkjörna þíngmanni, þar sem hann sagði, að lífið í Danmörku væri girnilegra en hèr. Því neita eg ekki, að það kunni að vera svo

í mörgu tilliti, en þar fyrir sè eg einga nauðsyn til að sleppa þessu máli. Það getur og verið með tímanum, að hin verulegu embætti fjölgi hér á landi, og hér eru nú t. a. m. komnar bænarskrár til þingsins um, að yfirdómurinn verði stækkaður, aukinn 2 meðdómendum, og 2 málaflutningsmönnum. Amtmaðurinn í Norður- og Austur- amtinu hefur og stúngið upp á því við stjórnina, að settur yrði nýr lögreglustjóri á Akureyri, og stjórnin hefur ekki tekið af því. Og svona geta embættin allt af myndast og fjölgað, þegar minnst varir. Yfir höfuð mega menn ekki, þegar verið er að tala um slíkar menntastofnanir, líta eingaungu til þess, hvernig ástætt er í þann svipinn, eða binda huga sinn að öllu leyti við embættatöluuna, heldur verða menn og að horfa fram á ókomna tímann og gæta þess, að eftir því sem þjóðlífið tekur framförum yfir höfuð, eftir því verða og hinar einstöku hliðar menntalífsins að fá samsvarandi vöxt og viðgáang.

P. Sigurðson: Þar sem hinn 3. konúngkjörni þingmaður færði sem ástæðu móti skóla hér hið girnilega líf, er væri við Danmerkur háskóla, þá vil eg spyrja: hefur þá ekki þetta í hans augum girnilega Danmerkur-líf leitt suma fram á breiða veginn, sem liggur til glötunarinnar, þó sumir hafi, sem betur fer, brúkað þetta girnilega líf réttillega?

G. Brandsson: Mér finnst það ekki öldungis þýðingarlaust, að bænarskráin í þessu máli er samin og undirskrifuð af mörgum úngum mönnum, sem nú eru að lesa lög við háskólann í Kaupmannahöfn, og lítur því svo út, að þeim finnst ekki lífið þar eins girnilegt, og einn hinna konúngkjörnu þingmanna, sem áðan talaði, áleit það vera (*margir: gott!*). En hvað sem um það er, þá held eg eingu spillt, þó nefnd væri kosin til að skoða mál þetta betur; hún gæti þá ráðið frá að halda því áfram, ef henni svo sýndist, og hvort sem heldur yrði, þá eru aðrir þingmenn ekki fremur bundnir við álit hennar, en eigin sannfæring, og gætu því seinna gjört við það, sem þeim gott þækti.

H. G. Thordersen: Mér virðist, að umræðurnar sèu nú komnar afvega. Hér er verið að tala um, hvort setja skuli nefnd í málið eða ekki, og yrði nefndin sett, þá má ræða það ítarlegar seinna.

Forseti: Þar eð meiníngar manna eru skiptar um það, hvort nefnd skuli kjósa eða ekki, vil eg biðja menn að greiða atkvæði um það.

Voru þá atkvæði greidd, og var samþykkt, að nefnd skyldi kjósa, með 18 atkvæðum.

Var þá stúngið upp á 5 og 3 manna nefnd, og urðu atkvæðin fyrir 5 manna nefnd.

Greiddu menn þá atkvæði, og voru í nefndina kosnir:

<i>P. Pétursson,</i>	með	.	.	.	.	18	atkvæðum,
<i>J. Pétursson,</i>	—	.	.	.	.	14	— —
<i>J. Guðmundsson,</i>	—	.	.	.	.	14	— —
<i>P. Sigurðsson,</i>	—	.	.	.	.	10	— —
<i>E. Ó. Kúld,</i>	—	.	.	.	.	9	— —

Var þá bænarskráin afhent formanni nefndarinnar, hinum 4. konúngkjörna þíngmanni, prófessor *P. Péturssyni*.

Forseti: Þá er, eftir dagskránni, næst að taka til umræðu bænarskrá þíngmannsins úr Gullbríngusýslu um laun sýslumannsins þar. Mál þetta er svo einfalt, að það er vonandi, að umræðurnar um, hvort kjósa skuli nefnd í málið eða ekki, verði ekki mjög langar.

Bænarskráin var afhent flutningsmanninum, þíngmanni Gullbríngu- og Kjósar-sýslu, *G. Brandssyni*, og las hann hana upp, svo hljóðandi:

Það mun öllum auðsætt, hversu mikið sè varið í duglega og góða yfirmenn, svo réttindum hvers einstaks og allra sameiginlega geti verið borgið nokkurn veginn fyrir tilstilli þeirra, en til þess útheimtist meðal annars, að þeim sèu sæmilega borguð hin vandasömu störf, sem þeim opt eru á hendur falin, og að vinnulaun þeirra fari eftir því, hvað hún (vinnan) er erfið eða hæg.

Hvað nú sýslumannsembættinu viðvíkur, þá munu allir játa, að það sè eitt af því, sem oss varðar miklu, og því kostandi nokkru til, að vissa fáiist fyrir því, að það sem optast verði skipað þeim mönnum, sem þar til eru hæfir.

Gullbríngusýsla er ein af þeim fólksflestu sýslum landsins, en tekjur af henni rýrar, þegar hún er borin saman við aðrar sýslur víðlíka fjölskipaðar; í henni mun einnig eiga heima flest það, er sýslumannsembættið gjörir örðugt og vandasamt; hèr af má sjá, að það er mjög áfríðandi, að sýslan verði svo bætt að tekjum, að duglegir sýslumenn eða sýslumannaefni geti feingizt til að sækja um hana.

Það hefur að vísu verið stúngið upp á því, að auka tekjur

hennar með nokkru tillagi úr ríkissjóðnum, en að gjöld hennar og greiðslumáti þeirra stæði við sama, og verið hefur; en mér hefur hugkvæmzt, hvort ekki mundi önnur aðferð hægri, en þessi, og hún er sú, að sýslan yrði eptirleidis veitt með lágu eptirgjaldi, en að tekjur hennar rýnuu í sýslumannsins sjóð. Það, sem hér við ynnist, væri það, að sýslumaðurinn gæti varið tekjunum af henni eptir eigin vild, þar sem hann nú verður að fara eptir því, sem honum er skipað, í því að selja á uppboðsþingi harðfisk þann, sem goldinn er árlega, en hvar við bæði sýslumaðurinn og ríkissjóðurinn opt líður mikinn skaða, því fiskurinn er opt borgaður miklu dýrra í kaupstaðnum, en fyrir hann fæst við uppboðið í peningum. Með þessari aðferð lætti einnig þeirri miklu ábyrgð, sem á sýslumanninum hvílir í tilliti til tekjanna, og vafnínngssömum skriptum, fram og aftur, um hvert $\frac{1}{4}$ skildingsvirðið, sem yfirboðurum hans þækti of- eða van-goldið.

Því mun verða barið við þessu til fyrirstöðu, að ríkissjóðurinn tapaði við þessa tillögun; en eg held, að úr því mætti bæta með því móti, að hækka nokkuð eptirgjöld allra hinna betri sýslna í landinu, þegar næstu sýslumannaskipti yrðu í þeim.

Eg dirflist því að bera fram þá uppástúngu mína, að alþing beri upp þá bæn við konúng vorn: að *Gullbríngusýsla* verði *hér eptir veitt með hæfilegu eptirgjaldi, en að tekjurnar af henni mættu falla í sjóð þess sýslumanns, sem hún þá yrði veitt.*

G. Brandsson: Eg þarf nú ekki að vera margorður um uppástúngu þessa, því ástæðurnar fyrir henni hygg eg vera full-ljósar hverjum manni; enda eru þrír menn hér á þinginu, sem vel þekkja til, og munu þeir því koma fram með einhver mótunæli, ef þeim þykir hér í eitthvað of- eða van-sagt. Aðalorsökin til þessarar uppástúngu er þörf okkar, sýslubúa, á því að geta feingið þann sýslumann, sem vèr getum borið traust til, en skilyrðið fyrir því mun vera eitthvert hið helzta, að honum yrði sæmilega borguð störf sín, því eg ætla það ekki of hermt, að hér komi fyrir flest það, sem sýslumannsembættið getur gjört örðugt og vandasamt. Sýslan er t. a. m. ein á meðal hinna fólksríkustu; í henni er fjölbýli mikið og fátækt að því skapi, en vegir slæmir yfirferðar; kaupstaðir tveir, sem stundum hafa aukið sýslumönnunum erfiðleika, og gjöra það líklega ekki síður hér eptir.

Hvað tekjum sýslunnar viðvíkur, þá er þeim svo óhaganlega

varið, að bæði sýslumaðurinn og konungssjóðurinn lifur opt mikinn skaða þar við. En mættu nú gjöld þessi falla beinlínis í sjóð sýslumannsins, gæti hann varið þeim eptir eigin vild og þörfum; með þessu lætti einnig á honum þeirri miklu ábyrgð í tilliti til tekjanna, sem þeir hafa opt kvartað undan, og sem, eitt með fleiru, hefur orðið til að fæla þá hëðan. Að þeir á stundum, af góðsemi sinni, hafa lofað gjaldþegnum að skrifa í kaupstaðarreikning það, sem þeim bar að gjalda, hefur ekki heldur verið sýslumönnum neinn hagur, heldur skaði, þar sem þeir sjálfir hafa aptur orðið að borga þetta með peningum. Eg ítreka það því aptur, að það er þörfin á að fá duglegan sýslumann, sem er undirrot uppástúngu þessarar, og vona eg þess vegna, að menn gefi henni gaum, og að nefnd verði sett til að hugleiða hana, og ætla eg, að 3 menn muni nægja.

Forseti: Þar einginn hefur mælt móti nefnd, bið eg menn segja til með atkvæðum, hvort nefnd skuli setja í málið eða ekki.

Urðu 19 atkvæði með nefnd, en 2 móti.

Geingu menn þá til atkvæða og urðu kosnir:

<i>G. Brandsson</i>	með		18 atkvæðum,
<i>P. Jónassen</i>	—		17 —
<i>H. Kr. Friðriksson</i>	—		10 —

Var þá formanni nefndarinnar, þingmanni Gullbríngusýslu, *G. Brandssyni*, afhent bænarskráin.

Forseti: Þar næst kemur til umræðu bænarskrá þingmanns Árnæsinga, um breytingar á blóðskammarstraffi.

M. Andrèsson: Flestir af hinum heiðruðu þingmönnum munu hafa lesið bænarskrá þessa á lestrarsal þingsins, en hafi ei allir kynnt sér hana vandlega, tekur það lítinn tíma að lesa hana upp. Hún hljóðar svo:

Ein af lagaákvörðunum þeim, sem oss virðist þurfa bráðrar og verulegrar breytingar við, er sú, sem hljóðar um hegningu fyrir barngetnað í meinum, milli skyldra og venzlaðra, því það lýsir ónauðsynlegri og ókristilegri hörku laganna, að dauðastraff sé lagt við þvílík afbrot, sem sjaldan eða aldrei eru framin í illvirkis tilgáangi, heldur sem optast af óstýrilátri girnd, og eru því ólík stærstu illverkum, svo sem manndrápi, nifðingsverkum, eða öðru þvílíku. Það er að vísu satt, að sú lögákveðna hegning fyrir barngetnað í meinum, nefnilega dauðastraffið, hefur nú um mörg undanfarin ár, ekki verið framkvæmd, heldur hefur slíkum afbrotum verið hegnt með

frelsis-tjóni; en þetta hefur í hvert sinn verið að þakka konúnglegri mildi, sem svo hefur náðað frá ákvörðunum lögmálsins, og virðist oss einnig þetta vera ljós vottur um ótilbærilega hörku laganna í þessu efni.

Það virðist því einkar nauðsynlegt, að útvegaðar sæu hæfilegri straffs-ákvæðanir við þess háttar brot, en hingað til hafa verið, því oss sýnist miklu eðlilegra, að þeim væri hegnt með opinberu erfiði, um leingri eða skemmri tíma, eptir málsins kríngumistæðum, og að dauðastraffið sæ í þessu tilliti numið úr lögum.

Vér leyfum oss því að biðja hið heiðraða alþingi að bera þá þegnsamlegu bæn vora fram fyrir hans hátign konúnginn:

að hann allramildilegast vilji veita oss það lagaboð, sem nemi úr lögum dauðastraff fyrir barngetnað í meinum, milli skyldra og venzlaðra, en ákvarði í þess stað, að þvílíkum afbrotum sæ hegnt með opinberu erfiði um leingri eða skemmri tíma, eptir málsins ásigkomulagi.

Bænarskrá þessa hef eg að mæri tekið, og var hún áður samþykkt af mörgum á fundi Árnesinga. Mæri hefur þókt mál þetta svo miklu varða, er eg hef gert það að uppástúngu minni, að eg vona innilega, að þingið taki það til nákvæmari umræðu og skipi nefnd í því. Straff það, sem fyrir glæpinn er sett, er fjarskalegt, og hefur í lángan tíma ekki verið brúkað; enda er glæpur þessi ekki alltifður, og því er mikil ástæða að breyta því. Reyndar eru það ekki löglærðir menn, er bænarskrá þessa hafa skrifað, en vér höfum einungis farið eptir næmri tilfinning og almennri skynsemi, sem jafnan getur orðið eins heilladrjúg. Eg býst við mótbáru þeirri, að dauðastraff þetta ei sæ framkvæmt, en að konúngur náði þá, sem yfirsézt getur, en þessi ástæða er ei rétt, því lög skulu vera, sem lög eru. Svo kann og sumum að þykja, sem glæpur þessi, er ei er drýgður af illgírni, en öllu heldur af breyskleika holdsins og girnd, muni verða tíðari, og fleiri syndga; en svo er ei, ef að æfilángt straff yrði sett í stað dauðastraffsins, því hegníng þessi mun flestum þykja fullhörð. Á hinn bóginn kann og svo sýnast, sem að haganlegt sæ, að einungis dómarar viti, að dauðastraffið ei er framkvæmt; en ef að dómendur vita það, þá mun og almenníngur líka vita það, og þá einnig þeir, sem freistast til slíkra afbrota. Auk þess er ei sagt, að seinni konúngar vorir allramildilegast vilji sýna náð mönnum þessum, þó að konúngi vorum þóknist svo. Að endíngu vona eg

þess af alþingi, að það gefi máli þessu meðmæling sína, og þar svo margir lögfróðir menn eru hér á þingi, óska eg mæ, að þeir vildu tala fáein orð um mál þetta til að skýra það, hvort heldur þeir vilja fella eða styðja bænarskrá mína, því eg gef minn vilja fánginn undir þá tiltrú, sem eg hef til þeirrar lögfræðislegu þekkíngar og náttúrlegu tilfinningar, sem eg veit að lifir í brjóstum þingmanna.

P. Jónassen: Mál þetta er einstaklegs eðlis, og að öðru leyti kemur brot það, sem bænarskráin hnígur að, því fer betur, sjaldan fyrir, og konungur líka ávallt vanur að gefa allramildilegast upp það ákveðna lífsstraff og að breyta því í annað og miklu minna. Það á því ekki hér við, að bókstafurinn deydí. Þar að auki álít eg það mjög ísjárvert að veikja þá siðgæðis- og velsæmis-tilfinningu, sem lögin um meinbugabrot hafa viljað viðhalda og vernda, og allrasízt finn eg ástæðu til þessarar breytíngar, sem hér er umtalsefni, eptir að búið er að takmarka meinbugabrot til upp- og niður-stígandi línu og 1. stöluínu. Það er heldur ekki búið að breyta í Danmörku lífsstraffi fyrir hórdóm í 3. sinni, en sjálfsagt er það, að þetta straff aldrei er framkvæmt; yfir höfuð álít eg einga ástæðu til að kjósa nefnd í þetta mál, eða að taka það til ítarlegri yfirvegunar, en þegar er skeð.

M. Andrèsson: Allt það, sem mæ skildist á orðum hins konungkjörna þingmanns var það, að hann alls ekki vildi nefnd, en ástæður hans sönnuðu ekki hans mál. Eg held þess vegna því fram, að nefnd verði kosin.

J. Sigurðsson: Ekki get eg borið á móti því, að eg hafi heyrt óánægju fólks yfir þessari hörku laganna, sérdeilis þar, sem þau leggja dauðastraff á öldungis óskyldar persónur, nefnil. stjúpfeðgin; og þó að konungur náði opt þess háttar brot, þá eru það þó lög, sem lög eru, og er ofboðslegt að vilja hafa þau lög, sem konungi ofbýður að fram fylgja, eg held því það yrði vinsælt, að þingið yfirvegaði mál þetta.

P. Jónassen: Eg hef fyrir mitt leyti aldrei heyrt neina kvörtun út af þessu atriði, og efast um, að hún eigi sér stað, allrasízt nema, ef til vill, í einstöku tilfellum.

J. Sigurðsson: Eg fann ekki þá meíníngu í uppástúngunni, að brot þetta skyldi vera strafflaust, en að það ekki væri of hart, heldur hæfilegt.

V. Finsen: Eg get ekki neitað því, að mæ finnst reyndar hegningu fyrir þenna glæp nokkuð hörð, og í ýmsum öðrum löndum mun

hún ekki vera svo mikil; en þetta sama á sér stað um margar aðrar ákvarðanir, sem gæti verið eins mikil þörf á að breyta, og yfir höfuð er það miður hentugt að taka slíkar einstakar greinir út úr sambandi sínu, þess heldur, sem brot þetta kemur ekki opt fyrir. Eg skal enn fremur geta þess, að í Danmörku hefur fyrir nokkrum árum síðan verið sett nefnd til að semja nýja hegningarlagabók, sem ætti að vera komin nokkuð langt á leið, og þar eð vèr munum að líkindum ná í þessi lög, sjálfsgagt löguð eptir því, sem hær hagar til, þegar þau eru komin út í Danmörku, þá er þess síður ástæða til að taka nú einstakt lagaboð og endurbæta það. Eg vil þess vegna mæla á móti nefnd í þessu máli.

M. Andrèsson: Eg held varla, að samband lagaboðs þessa sé svo nákvæmt við önnur lög, að ei megi breyta því til betra. Nú mun og flestallt vera breytt, nema afbrot þetta í upp- og niðurstígandi línu og síðulínunnar fyrsta lið, og held eg þá ekki síður tilhlýðilegt að lina þessa hegning, heldur en verið hefur með hitt.

Forseti: Þar eð 2 þingmenn hafa mælt með nefnd, en 2 mót nefnd, vil eg biðja hina heiðruðu þingmenn að ganga til atkvæða um, hvort nefnd skuli kjósa í máli þessu.

Að einga nefnd skuli velja var viðtekið með 14 atkvæðum mót 7.

Forseti: Þar næst kemur til umræðu bænarskrá þingmanns Barðstrendínga um niðurjöfnun prestakalla.

Ó. Sívertsen: Þingmönnum mun innihald bænarskrár þessarar kunnugt, en eg skal samt leyfa mær að lesa hana upp; hún hljóðar svo:

„Vèr vitum allir, að á seinast liðnu ári voru að tilhlutun stípts-yfirvaldanna af próföstum, prestum og fleirum, samín álíttsskjöl um nýtt brauðamat og nýja sóknaskipun hær á landi, og oss finnst, sem þetta fyrirtæki væri eitthvert lið þarfasta og nauðsynlegasta, ef þess tilgáangi verður vel framhaldið.

Vèr sjáum fram á, að á ýmsum fátækum prestaköllum muni verða sú breyting, að þegar þeir prestar, sem nú eru á þeim, fara frá þeim, lífs eða liðnir, fáist prestar ei þángað aptur, nema þeir fái talsverða launaviðbót; vèr vitum ei, hvar hún á að takast, nema af landsins sjóði, meðan eingin skipun kemst á um betri niðurjöfnun brauðanna, en sú, sem nú er, og aptur virðist oss ljóst, að það, sem úr soddan landssjóði yrði þannin tekið, hlyti líklegast á eptir að leggjast á fátæka bændastétt; en vèr ætlum, að frá því verði menn

frjáðir, ef ósanngirmis-brauðamatið gamla væri numið af, en ný sóknaskipun og niðurjöfnun brauðanna sem allrafyrst leidd í lög. Það er því, að vèr skorum á yður, heiðruðu alþingismenn! að þèr takið málefni þetta fyrir nú á þingi, og komið því svo fyrir, að bænarskrá verði frá þinginu send konungi um, að konúnglegt frumvarp verði lagt fram fyrir alþing 1857, sem innleiddi hina nýju niðurjöfnun prestakalla og endurlagaðar sóknaskipanir, með öllum þeim undirbúningi og reglum, er bezt og skipulegast mætti við eiga, fyrir prestastéttina og landslýðinn“.

Bænarskrá þessi er þannig samþykkt á fundi úr Þorskafjarðarþingi, og hef eg tekið hana að mèr, enda þó ei líkaði mèr hún alveg. Sérhver mun heiðra og virða, hvað bæði synodus og stiptsyfirvöldin góðfúslega hafa byrjað og gert; en af því ei er sagt, hvað með því hafi unnizt, vil eg einkum óska þess, að þingið styðji mál þetta, þar eð annars getur verið, að mörg brauð með tínanum verði prestlaus, og líklegt er, að fyrst málinu nú er hreift, þá geti hvað stutt annað og samtökin eru því betri, sem þau eru almennilegri, og þá líka eptirkastaminni, held eg því þingið sjái nauðsyn til, að nefnd verði kosin í málið, og held eg varla muni veita af minna en 5 manna nefnd.

J. Guðmundsson: Áður en þingið ræður nokkuð af í máli þessu, þá áljt eg nauðsynlegt, ef hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður andlegu stéttarinnar vildi skýra þinginu frá, hvernig málefni þessu er nú komið, og einkum, hvort nokkur tálmun sè á komin til að fá því framgáng. Sè ekkert hik komið á að fylgja málinu fram, og ekkert sèrlegt því til fyrirstöðu, þá sè eg ekki, að alþing eigi að bera fram bæn sína um þetta, og það jafnvel ekki, þó að eg að mínu leyti álíti, að það hefði mátt vera þessu mikilvæga almenna máli til hinna mestu bóta og stuðnings, að álits og tillaga stjórnarinnar hefði verið leitað um það þegar frá upphafi.

H. G. Thordersen: Upplýsing sú, sem eg get gefið í máli þessu, er sú, að málið, nú sem stendur, er í fullum gáangi. Eg hef skrifað öllum próföstum, feingið svar frá mörgum þeirra, en suma vantar. Nákvæmar mun frá þessu verða skýrt á synodus, er haldinn verður á næsta þriðjudag, og eg skal gera þar grein fyrir, hvar þessu máli nú er komið, og um leið ráðfæra mig við synodus um meðferð á því framvegis. Annars furðaði mig á, að þessi þingmaður, sem mun ætla að koma á synodus, færi að bera slíkt mál upp hær á þinginu,

heldur en á synodus, hvar honum getur gefizt hentugt tækifæri til að koma fram með það, sem honum þykir bezt við eiga til stuðnings þessu efni. Eg fyrir mitt leyti vil vera á móti nefnd í þessu máli, þar það, nú sem stendur, er í fullum gáangi fyrir synodus, og auk þess geistlegs eðlis.

Ó. Sívertsen: Mèr þókti skýrsla hins 1. konúngkjörna þingmanns hinnar andlegu stéttar mikilsverð, en hræddur er eg um, að máli þessu kunni að ganga seint sumstaðar, og eg ætla það ókljúfandi fyrir stiptyfirvöldin hjálparlaust, að ljúka við málið, ef þau einga aðstoð fá. Auk þess er það svo sjaldan, sem synodus kemur saman.

H. G. Thordersen: Eg get sagt hinum heiðraða uppástúngumanni frá, að nefnd er sett í máli þessu á synodus, og að stiptyfirvöldin hafa feingið bréf frá stjórninni, sem upphvetur þau til að halda fram í málið.

Konúngsfulltrúi: Eg vil einúngis bæta því við það, er hinn háæruverðugi konúngkjörni þingmaður sagði, að þetta mál er umboðslegs eðlis (*administrativ*), og getur því ei átt við, að þingið biðji um, eður að um það sè samið almennt lagaboð; og því ræð eg frá, að alþingi skipti sèr nokkuð af þessu máli, einkum þar það er tekið til meðferðar af hlutaðeigandi yfirvöldum.

P. Pétursson: Hafi eg skilið rétt bænarskrána, þá mun vera ætlazt til, að stjórnin gæti árið 1857 lagt fyrir alþingi frumvarp um, hvernig lagfæra megi prestaköllin og koma á þau betra skipulagi, byggt á þeim skýrslum presta og prófasta, sem nú er verið að undirbúa. En mèr finnst málið svo umfangsmikið, að eg held varla, að nefnd geti verið búin að skoða nákvæmlega slíkt mál, þó það væri á tveim árum, og þó málið væri þess eðlis, að lagaboð nætti gefa um það. Þetta styrkja orð uppástúngumannsins, þar sem hann sagði, að víða mundi veita tregt að fá þær umbeðnu skýrslur. Þess vegna sýnist mèr ekki ástæða til, að þingið taki þetta mál til fhugunar.

Forseti: Þar eð einginn vill styðja bænarskrá þá, er hinn heiðraði þingmaður flytur, mun hann kann ske vilja taka hana aptur.

Ó. Sívertsen: Eg mun verða að láta mèr lynda upplýsingar þær, sem eg hef feingið, og fullvissuna um, að málinu verði framgeingt. Eg tek því bænarskrá mína aptur.

G. Einarsson: Eg vil taka bænarskrána að mèr, og áskilja mèr rétt til, eptir synodus að bera hana fram fyrir þingið.

Konungsfulltrúi: Þetta getur þingmaðurinn að mínu áliti ekki, því þegar hann hefur tekið að sér uppástúngu þá, er höfundurinn hefur tekið aptur, þá á jafnskjótt að skera úr því með atkvæðagreiðslu, hvort hún skuli fá framgáng á þinginu eða ekki.

Forseti: Þegar að bænarskrá er felld, verður að taka hana strax á eptir til framburðar.

G. Einarsson: Mér hefur þó ekki betur skilizt, en að þetta hafi átt sér stað áður á þinginu, og þar bænarskráin er ekki felld, heldur tekin aptur, þá þykist eg hafa rætt til að mega taka hana upp, ef mér virðist þörf vera á sðar; en verði það álitið ólöglegt, mun eg hafa einhver ráð til að koma málinu fram, virðist mér nauðsyn vera á því.

Forseti: Þar næst kemur til umræðu bænarskrá frá hinum sama þingmanni um, að auglýstir verði reikningar opinberra stiptana og sjóða.

Ó. Sívertsen: Leyfi *forseti* að lesa hana upp, er hún svo hljóðandi:

„Það hafa þegar nokkur undanfarin ár verið af sumum yfirvöldum lands vors og fyrirráðendum opinberra stofnana auglýstir á prenti reikningar og ástand stofnana þeirra, er þeir hafa haft fyrir að ráða; og nú er það greinilega gjört í tímaritinu „Norðra“ um allar þær stofnanir, sem eru undir stjórn Norður- og Austuramtsins. Vær vitum fyrir víst, að þetta er öllum landslýð, eins og oss, einkar kært og mjög svo áriðandi, og heiðrum vær og virðum mikils þessa aðferð yfirvalda vorra, sem hafa auglýst oss um stofnanir þessar, án þess það hafi verið þeim beinlínis lögboðið. Oss þykir þetta málefni svo mikils vert, að vær nú skorum á yður, heiðruðu alþingismenn og fulltrúar Íslendinga! að þér nú á alþingi í sumar ræðið mál þetta og sendið hans *hátign konúnginum* bænarskrá um, að framvegis verði lögboðið að auglýsa á prenti ásigkomulag og reikninga allra opinberra stofnana, t. a. m. spítala, jafnaðarsjóða, búnaðarsjóða og prentsmiðjureikninga, o. fl.“

Í þessu máli er einginn efi á vilja þjóðarinnar, og hversu kært þetta mundi vera henni, og eingum verður heldur skaði gjörður, af því að reikningarnir verði sýndir. Þjóðin óskar því heldur að sjá þessa reikninga, sem viðlíka hefur fyr verið gjört af nokkrum mönnum af sjálfsdáðum. Á vilja stjórnarinnar í þessu máli er heldur einginn efi, þar hún í frumvarpi til tilskipunar um sveitarstjórn á

Íslandi í 27. grein d. gerir ráð fyrir sömu aðferð frá sinni hálfu með þá reikninga. Í máli þessu vona eg að þingið vilji setja nefnd, og held eg, að 3 menn muni nægja.

P. Sigurðsson: Eg er samþykkur flutningsmanninum, og vil mæla með bænarskrá hans. Illið sama mál var á líkan hátt rætt bæði á sýslufundi, sem eg var á, og svo Þingvallafundinum.

P. Pétursson: Eg efast um, að nefnd sé nauðsynleg í máli þessu, og held, að nefndin í sveitastjórnarmálinu muni geta tekið það til greinar.

St. Jónsson: Eg vil styrkja uppástúngu flutningsmannsins bæði af því, að það er eðlilegt, að amtsbúar í hinum ömtunum vilji fá skýrslu um opinbera sjóði þar, þegar menn nú hafa feingið svo glögga og góða grein á þeim í Norður- og Austur-amtinu, og svo líka af því, að í bænarskrá, sem eg hafði meðferðis, var beðið um reikninga prentsmiðjunnar í Reykjavík; en eg geymdi það atriði bænarinna eptir þessari uppástúngu. Mál þetta er töluvert áriðandi fyrir Norðlendinga vegna þess, að þeir, þegar að Hólaprentsmiðja var niður lögð, áttu að fá að njóta $\frac{1}{4}$ af öllum ágóða prentsmiðju landsins eptir konungsbréfinu frá 1799, en hafa aldrei feingið neitt, svo það er ekki að undra, þó menn vilji vita, hvernig á efnahag stendur. Eg ætla því bezt að setja nefnd í þessu máli, en eg get ekki skilið, að það muni eiga nokkuð skylt við sveitastjórnarmálið eða nefnd, sem í því er sett.

Ó. Sívertsen: Eg heldur ekki, því í bænarskránni er talað um spítalasjóði og prentverk, sem eg veit ekki hvort sveitastjórninni verður viðkomandi.

P. Pétursson: Eg vil geta þess, að í frumvarpinu til sveitastjórnarlaga stendur með berum orðum, að amtsráðin eigi að líta eptir þeim sjóðum, er heyra undir umsjón amtmanna og stiptsyfirvaldanna, og sjá um, að reikningar þessara sjóða verði auglýstir á prenti; og þó þetta ekki stæði í frumvarpinu, væri þó hægt fyrir þingmenn að koma því þar inn sem viðaukaatkvæði.

V. Finsen: Eg ætlaði einmitt að benda til hins sama, sem hinn heiðraði þingmaður nú gat um, nefnilega, að í frumvarpinu til sveitastjórnarlaga er einmitt hin sama uppástúnga, og flutningsmaðurinn hefur farið fram á, og er því uppástúnga hans öldungis óþörf.

Konungsfulltrúi: Stjórnin hefur að sönnu ekkert á móti því, að slíkir reikningar séu auglýstir á prenti, þegar ekki ræðir um forna reikninga, sem fyrir laungu eru útkljáðir. En það er miður tillhlyði-

legt og þar hjá ekki nauðsynlegt að senda konungi bænarskrá um þvífíft efni. Reikninga fyrir þá sjóði og stiptanir í Vesturamtinu, er eg hefi tilsjón með, hef eg áður birt á prenti í landstíðindunum, og áframhald þeirra mun síðar verða auglýst í einu af landsins blöðum, eftir heitryði því, sem útgefari þess hefur veitt mér.

J. Guðmundsson: Eg vil styðja þá uppástúngu hins 5. konúngkjörna þingmanns, að vel megi fara á að vísa þessari bænarskrá til sveitastjórnar- nefndarinnar, að því leyti áhrærir umsjón og stjórn hinna opinberu sjóða. En allt annað mál er um konúngsbréfið frá 1799 um Hólaprentverk, og á það ekkert skylt við sveitastjórnarmálið, þó eg ekki viti, hve langt þingmaðurinn vill fara fram í það.

St. Jónsson: Eg fyrir mitt leyti hef ekkert á móti því, að sveitastjórnarnefndin taki bænarskrána til meðferðar, fyrst nokkrir þeir, sem eru í þeirri nefnd, vilja það. Ef reikningarnir fást, læt eg mér lynda, með hverju móti þess er farið á leit að fá þá.

E. Ó. Kúld: Hinn konúngkjörni varabíngmaður sagði, að amtsráðið mundi eftir uppástúngu stjórnarinnar í sveitastjórnarmálinu eiga að sjá um auglýsingu þessara reikninga, en eg bið þess gætt, að eigi er vert, að amtsráðin komist á, eða, hvort þingið aðhyllist þá uppástúngu. Eg vil því mæla fram með, að nefnd verði sett í þetta mál.

V. Finsen: Hvað sem nefndin í sveitastjórnarmálinu kann að stínga upp á, þá kemur þó frunvarp stjórnarinnar altènd til atkvæða, og þar getur þá mál þetta feingið úrslit sín.

Ó. Sívertsen: Eg vil nú samt skjóta til atkvæðagreiðslu um nefndina.

Forseti: Þar meíníngarmunur er á þinginu, vil eg biðja þingmenn gánga til atkvæða um, hvort nefnd skuli kjósa, eða bænarskránni sè vísað til nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu.

Málinu var skotið til nefndarinnar í sveitastjórnarmálinu með 10 atkvæðum mót 9.

Eg vil því afhenda formanni fyrir nefndinni í sveitastjórnarmálinu bænarskrá þessa.

Svo kemur til umræðu eftir dagskránni bænarskrá frá sama þingmanni um búnaðarskóla.

Ó. Sívertsen: Eg vil lesa upp bænarskrá þessa, hún hljóðar svona:

„Það er yður, heiðruðu alþingismenn! full-ljóst, hve mikil þörf og nauðsyn er á, að búnaður vor, Íslendínga, komist á betri fót, en orðið er,

og hversu mikill áhugi þegar er vakinn meðal einstakra manna, að bæta hann, og jafnframt, að eingin bót muni við honum liggja jafngóð og sú, ef hann væri kenndur með skólalegri tilsögn. Eptir að vèr höfum nú á þessum fundi enn á ný rætt þetta mál, finnst oss það svo mikils varðandi, að vèr skorum á yður heiðruðu alþingismenn og fulltrúar Íslendinga! að þèr enn á ný berið þá bæn fyrir hans hátign konúnginn, að stofnaður verði búnaðarskóli á landi hèr, samkvæmt því, sem um var beðið á alþingi 1853.“

Þessa bænarskrá hef eg gert að minni, og vona eg, að einginn neiti því, að bú sè landstólpi, og velferð landsins sè undir því komin, að búnaðurinn fari í lagi, og að þá sè fyrst að vænta öruggustu framfararinnar í menntun, vísindum og verzlunarhögum landsins eða hvers helzt, sem esla má heill og hagsæld þjóðarinnar; megi því sízt vanrækja búnaðarstèttina. Að hún þurfi að taka sèr fram og betrast mikið, vona eg allir sjái fram á, eins og hins vegar, að krapta og efni vantar hjá oss, að geta af eigin ramleik komið því í verk, eins og þörf er á. Því hafa orðið þau úrslit þessa mál-efnis, að leita konúngsins mildilegu aðstoðar, eins og um vísindamenntun og verzlunarhagi. Og enn í dag ætla eg, að ei sè önnur úrræði finnanleg, svo vèr megum til að biðja og ekki þreytast. Eg leyfi mèr því að óska nefndarkosningar í þetta umvarðandi mál, og ætla eg 3 manna nefnd muni duga.

G. Brandsson: Mál þetta var margrætt á þinginu 1853, og miklar vonir voru þá um það, að stjórnin mundi gera góðan róm að því, og stofna það frá rótum, en bíða ekki þess, að landsmenn byrjuðu sjálfir; en af hinni konúnglegu auglýsingu til alþingis í sumar sèst, að þessi von hefur brugðizt. Stjórnin hefur samt að undanfögnu styrkt einstöku menn, sem hafa verið að nema jarðyrkju. Það hafa þeir sjálfir játað jarðyrkjumennirnir, en jafnframt getið hins, að þeim þækti lítil von um, að stjórnin færi að stofna hèr búnaðarskóla, meðan ekki sæist, hvort árángur nokkur yrði af tilraunum þeirra, sem numið hefðu jarðyrkju, því slíkar tilraunir væru nú fyrst að byrja og gætu því ekki borið ávöxt allt í einu, og mèr finnst varla væntandi, að stjórnin vilji stofna frá rótum stiptun þessa, meðan vèr ei höfum meiri viðburði með að koma henni á fót, en orðið er. Einn af hinum konúngkjörnu þingmönnum hefir sagt, að það mætti á mörgu sjá, að stjórnin væri orðin spör á fè við oss, og mun svo vera, sem hann segir, en þá þykir mèr lítil líkindi þess, að hún byrji af eigin

bæri eitthvað á milli, þá skyldi sýslunefndin í hverri sýslunni fyrir sig kjósa einn mann, er ásamt með amtmanninum skæri úr ágrein-
ingnum, en ef sýslum þeim, er sín væri í hvoru amti, bæri eitthvað á milli, skyldu amtmennirnir í þessum ömtum rita álit sitt um málið og senda það síðan innanríkisráðherranum til úrskurðar. En á þetta gat meiri hluti þingsins með eingu móti fallizt; því að það var meiri hluta þingsins ljóst, að með þessu fyrirkomulagi yrði það amtmaðurinn einn, er úr skæri málunum á milli sýslanna í hans amti. En með því líka uppástúngan, eins og hún var upp borin, var því alls eigi til fyrirstöðu, að þær sýslunefndir, sem greindi á, kysi mann hver úr sínum flokki, til að gjöra um málið með amtmanni, þá væri það eðlilegt, þótt hver sýslunefnd fyrir sig kysi þann manninn, er henni þætti víst að fylgja mundi sinni skoðun á málinu, og yrðu þeir því eigi annað en eins konar málafutningsmenn sýslunnar; og opt gæti svo að borið, eptir því sem hær á landi hagar, að jafnvel hvorugur þessara kosnu gjörðarmanna kæmi til fundar við amtmanninn, þegar hann kvæði á, og þá yrði amtmaðurinn einn um úrskurðinn. Auk þess þótti sá galli á þessari uppástúngu, að tvískipt væri lögunum, þar sem sum málín væru að nafninu til lögð undir gjörðarmenn, en sum undir innanríkisráðherrann, enda þótt sama eðlis væru, og enda þótt í *rauninni* öll málín væru lögð undir úrskurð umbodssvaldsins, þá væri það með öllu gagnstætt þeirri undirstöðunni, er allt þingið varð að álfta haganlegasta hær á landi, hreppsnefndum og sýslunefndum, er menn þeir ættu setu í, er valdir væru eptir mjög frjálslegum kosningum, en með þessu væri allt hið frjálslega fyrirkomulag á stjórn sveitamálefna kubbað um þvert, og af því mundi leiða, að almenníngur eigi mundi leggja eins mikla alúð við sveitamálefni sín og þeir ella mundu gjöra, og hið nýja fyrirkomulag því eigi hafa þau not, er menn æsktu, og það gæti haft. Meiri hluti þingsins var fastur á því, að þessu yfirúrskurðarvaldi ætti að koma í samhljóðun við undirstöðuna, og komst því að þeirri niðurstöðu, að yfirúrskurðarvaldið í þeim málum, er risu á milli sýslna, ætti að fá alþíngi í hendur fyrst um sinn, þángað til með lögum yrði kveðið á um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins og um hvers kyns yfirstjórn hær á landi. Meiri hluta þíngmanna þótti það mikils vert, að alþíngi feingi þetta vald, meðan ekkert annað vald væri stofnað hær á landi, er yfirúrskurðarvaldið í sveitamálefnum yrði falið, og sem væri í samhljóðun við hin lægri úrskurðarvöldin; því að með því feingist samhljóðun í alla sveitastjórn hær á landi, þar sem megin-

hluti alþingismanna væru nú þeir menn, er þjóðin sjálf hefði kosið fyrir fulltrúa sína eptir frjálsum kosningum. Það var og þinginu ljóst, að með því móti feingjust svo réttvís úrslit þessara mála, sem fremst væri auðið; því að auk þess, sem svo yrði að álíta, sem einhverjir hinir reyndustu og hyggjustu menn landsins ættu setu á þinginu, þeir sem þjóðin hefði kosið sèr til fulltrúa; þá væru líka meðal þingmanna 6 konúngkjörnir, og af þeim fjórir, er optast mætti gjöra ráð fyrir að væru löglærðir menn, og það þeir, er álitnir væru bestir lagamenn hér á landi, þar sem væru landsyfírréttardómdórnir, bæjarfógetinn í Reykjavík og þeir sýslumenn, er best þættu að sèr, og sem því væru allt eins færir um að skera úr þessum málum, eins og amtmennirnir, og því færari, sem þeir væru fleiri, enda mundu þeir fyrstir allra verða kosnir í nefnd þá, er mál þessi yrðu feingin til meðferðar. Auk þessa taldi meiri hlutinn það víst, að með þessu fyrirkomulagi mundi fylgja í raun rætti minni kostnaður, en með uppástúngu minna hlutans, og enda mætti koma því svo fyrir, ef til vildi, að eingan sèrstakan kostnað leiddi af þessari aðferð, eða að þinghaldið eigi yrði kostnaðarmeira fyrir það, heldur en það er nú, ef svo væri að farið, að úr þessum sveitamálum skyldi skorið um hinn vanalega þingtíma. En alþingi fær eigi tíma til, að greiða úr þessum málum á hinum vanalega þingtíma, ásamt öllum öðrum þeim störfum, sem því eru feingin, bæði af konúngi og þjóðinni, nema því að eins, að það, ef til vill, vísaði frá sèr mjög mörgum, eða jafnvel flestum bænarskrám frá þjóðinni eða þingmönnum, og því var stúngið upp á því, að sjö manna nefnd skyldi kjósa til að skera úr þessum málum, og skyldi hún taka til starfa sinna, þá er alþingi sjálfu væri slitið, og hafa lokið þeim eptir tiltekinn tíma, t. a. m. þrjár vikur; en þegar til atkvæða kom, þótti þinginu það ráðlegast (9 á móti 9 og 10 á móti 8), að láta það frá sinni hálfu óákveðið, hvort þingið sjálft í heild sinni skyldi taka þessi mál til úrslita, eins og hvert annað mál, sem það um fjallaði, eða það skyldi fá þau nefnd manna til úrslita, og þá, hvort þessi nefnd skyldi skera úr málunum meðan alþingi sjálft stæði, eða fyrst taka til starfa eptir að þingi væri slitið, og þá hversu leingi þessi nefnd leingst mætti sitja yfir störfum sínum.

Að svo fyrir mæltu skal þingið allraþegnsamlegast leyfa sèr að hverfa að hinum einstöku greinum frumvarpsins og gjöra grein fyrir breytingum þeim, er það vill á þeim gjört hafa, sem allflestar eru sprottnar af þeirri aðahundirstöðu, sem sjálft frumvarp yðar konúng-

legu hátignar í raun rætti vill leggja svo frjállega og eðlilega fyrir fyrirkomulagi allrar sveitastjórnar hér á landi og sem þingið alls ekki vill raska, heldur játar með lotnínarfyllsta þakklæti að sè góð og eðlileg og eigi vel við land vort. En jafnframt og þingið einhuga aðhyllist þessa undirstöðu, gat það ekki hjá því komizt, að stínga upp á þeim breytingum í hinu sèrstaklega fyrirkomulagi, er því virtust að hljóta að vera í óaðgreinanlegri samhljóðun við þá grundvallarreglu, sem hér er lögð, og sem leiðir af frábrugðnu ásigkomulagi lands vors.

Við 1. gr.

Í þessari grein er tekið fram aðalinntak tilskipunarinnar, þar sem sagt er, að stofna skuli bæði amtsráð og hreppanefndir, og þykir þinginu það næsta vel við eiga. En enda þótt það eigi hafi getað fallizt á amtsráð, er hafi sömu störf á hendi, og kosið eptir sömu reglum og upp á er stúngið í frumvarpi því, er yðar konúngleg hátign lèt leggja fyrir þingið, hefur því þó þótt nauðsyn til, að hafa eins konar amtsráð, eins og síðar mun sagt; en á hinn bóginn þykir þinginu, eins og áður er greint, sýslunefndir nauðsynlegar, eptir því sem hér á landi hagar til; með því þingið enn fremur vill fela alþingi síðustu úrslit sumra sveitamálefna, leyfir þingið sèr allraþegnsamlegast að stínga upp á, að á eptir *amti* sè bætt inn í: *sýslunefnd í hverri sýslu*; að *allra* sè fellt úr, og að við enda greinarinnar sè bætt: *að því leyti hér skal greina*.

Við 2. gr.

Í þessari grein er svo fyrir mælt, að í hreppsnefnd hverri skuli ávallt sitja einn prestur og einn hreppstjóri, og skuli þeir því sjálfkjörnir í hinum minni hreppunum, þar sem eigi sè nema einn prestur og einn hreppstjóri. Með því þinginu varð að þykja það mikils varðandi, að öll sveitastjórn væri fráskilin valdstjórninni, að því er fremst verður, gat það eigi fallizt á, að prestur og hreppstjóri væru sjálfkjörnir í hreppsnefndina, og það því síður, sem þessari reglu eigi varð fylgt í öllum hreppum landsins, enda margir hreppar, er eingan prest hafa innan sinna takmarka, og yrði því sami presturinn að vera í tveimur eða jafnvel fleirum hreppsnefndum í senn, bæði þar sem hann væri kosinn og þar sem hann væri sjálfkjörinn, en það virðist þinginu eigi vera rétt, þar eð slíkum hreppsnefndum opt getur á milli borið, og presturinn yrði að missa atkvæðisrétt, þegar svo á stæði. Auk þessa væri prestinum lögð allmikil byrði á herðar, er hann skyldi koma á fundi margra hreppsnefnda, og stundum gæti hann það, ef til vill, eigi, þegar hver hreppsnefndin ætti fund rétt

á eptir annari. En að öðru leyti telur þingið það með öllu víst, að bændur mundu kjósa í hreppsnefndirnar presta sína, þegar þeir kynntu sig að því, að þeir létu sér annt um sveitamálefni, og afleiðing þess, að þeir væru eigi sjálfkjörnir — sem eigi gæti alstaðar átt sér stað, eins og áður er sagt, — yrði því eigi önnur en sú, að þeir einir hefðu eigi setu í hreppsnefndunum, er tjáðu sig hirðulausa og afskiptalaus um sveitamálefni, og þingið telur því síður tjón af þessu leiða, sem í 13. gr. er svo fyrirséð, að sóknarprestar ávallt geti haft næg áhrif á uppeldi og uppfræðingu barna. Hreppstjórnir ætlast þingið til að hær sæu einungis sem þjónar sýslumanna, og vill því eigi láta hreppsnefndirnar kjósa þá sem lögregluþjóna, eða aðstoðarmenn sýslumanna, heldur skuli sýslumaður eða amtmaður kjósa þá. Að öðru leyti telur þingið það víst, að þeir muni verða kosnir í hreppsnefndirnar, þegar þeir sæu dugnaðarmenn og góðir félagsmenn. Um tölu hreppsnefndarmanna leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að geta þess, að þar sem í frumvarpinu er stungið upp á, að þeir skuli vera 3, 5, og í mjög stórum hreppum jafnvel 7, auk sóknarprests og hreppstjóra, og þeir því gætu orðið 9, þá virðist þinginu þetta óþarflægur fjöldi, og leyfir sér því allraþegnsamlegast að stínga upp á, að hreppsnefndarmenn verði 3, 5, og 7 eptir fjölmenni hreppanna, því að væri uppástungu frumvarpsins fylgt, þá væri einginn hreppur svo fámennur, að hreppsnefndarmenn eigi yrðu 5; en þeir hreppar eru til, að eigi eru fleiri en 8 til 10 búendur í, og telur þingið það mjög tvísýnt, að í þessum hreppum og öðrum hinum fámennustu sæu þrír menn, auk prests og hreppstjóra, er hæfir sæu til þessa starfa. En það fella þingið á, að amtmaður kvæði nákvæmar á um tölu hreppsnefndarmanna í hverjum hrepp fyrir sig, og eins breytti til um tölu hreppsnefndarmanna, ef ástæða þækti til. Það leiddi og af ákvörðunum frumvarpsins, að sýslumaðurinn þurfti að hafa beinlínis afskipti af fundarhaldi og öðrum aðgjörðum hreppsnefndanna; en ef sýslunefndir komast á, og hann formaður þeirra, verður þetta óþarft, þar sem sýslunefndirnar þá hafa yfrumsjón með hreppsnefndunum.

Samkvæmt þessu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að stínga upp á þessum breytingum á 2. gr. frumvarpsins:

að 1. kaflinn orðist þannig:

„Í hreppsnefndinni í hreppi hverjum skulu ætíð vera þrír, eða fimm, eða sjö menn eptir fjölmenni hreppanna, og skulu þeir kjörnir“, o. s. frv.

Að síðasti liður 1. kaflans: „*Atk þess skal — í hreppsnefndinni*“, falli burt.

Að 2. kafla greinarinnar: „*Af áður nefndum ákvörðunum — sè gild*“, falli burt.

Að upphaf 3. kaflans orðist þannig: „*Amtmaður skal ákveða*“, o. s. frv., en: „*og getur amtsráðið — þegar fram líða stundir*“, falli burt.

Að 4. kafli falli með öllu burt.

Við 3. gr.

Í þessari grein virðist þínginu litlar breytingar þurfa; að eins þótti því skilmerkilegra að tilgreina, að hver búandi maður *í hreppnum* hefði kosningarrétt; og á hinn bóginn virðist því viðsjátt að til taka, að hann gyldi til fátækra *af eigin* efnum, með því slík ákvörðun, eptir því sem til hagar hér á landi, kynni að vekja ýmsar vafaspurningar um eignarrétt og gjaldskyldu manna.

Við 4. gr.

Við þessa grein þótti þínginu ekkert athugavert; einúngis leyfir það sèr, að stínga upp á, að

fyrir „*afkomendum*“ sè sett: „*níðjum*“.

Við 5. gr.

Í þessari grein þótti þínginu næsta óviðkunnanlega að orði komizt, er *stærri helft* væri haft, í staðinn fyrir „*meiri hluti*“. Eins þótti þínginu nauðsyn á, að breyta orðinu „*helmingur*“ í: „*á víxl meiri eða minni hluti*“, með því að það ætlaðist til, að tala hreppsnefndarmanna ávallt skyldi standa á stöku. Þar sem að þíngið ætlast til, að hvorki prestur eða hreppstjóri sèu sjálflkjörnir í hreppsnefndina, getur „*hinna kosnu*“ eigi fremur við átt, og verður því úr að fellast.

Við 6. gr.

Þínginu virðist það réttara, að heldur sèu 3, en einúngis 2, í kjörstjórninni í fyrsta skipti, enda meir tryggjandi, ef einhver ágreiníngur kynni að verða.

Við 7. gr.

Með því svo er ástatt hér á landi, að eigi er á sumum stöðum embættað nema 3. hvern sunnudag eða jafnvel 4. hvern, og sumstaðar enda sjaldnar, þá verður þeirri ákvörðun eigi alstaðar við komið, að birta kosningar á *kirkjufundi* 8. dögum áður, og þykir þínginu því réttara og betra, að þær sèu auglýstar „*með þíngboði*, og *skuli þíngboðið vera geingið boðleidd um hreppinn*“ 8 dögum áður kosningar fari fram. Þá finnst þínginu réttar til orða tekið, að segja: „*hverja þeir skuli velja*“, heldur en: „*hvern þeir velji*“, með því

optast verða þeir fleiri en einn, er kjósa skal. Einn fremur þykir nauðsyn á, að taka það ljóslega fram í enda greinarinnar, að því að eins skuli hlutkesti ráða, að *of margir* verði hreppsnefndarmenn, ef báðir þeir eða allir ættu að verða hreppsnefndarmenn, er jöfn atkvæði hefðu, og þó færri en aðrir.

Við 8. gr.

Með því þínginu þykir orðin: „á einhvern hátt“, bæði óþörf, og þau geti misskilizt, virðist því, að þau ætti að fella úr. Af ástæðum þeim, sem áður er um getið, ætti og að breyta „*amtsráðið*“ í „*sýslunefndina*“. En þínginu fannst ástæða til, að bæta inn í sèrstakri ákvörðun um unikvartanir þær, er rísa kynnu út af hinum fyrstu kosningum, með því sýslunefndir þá eigi væru stofnaðar, og virðist þínginu menn þá geta látið sèr nægja, að sýslumaður einn skæri úr, og þessari ákvörðun væri bætt inn í á eptir: „*úrskurðurinn*“, þannig hljóðandi: „*En í fyrsta sinn, þegar kosið er til hreppsnefnda, skal sýslumaður einn skera úr þeirri umkvörtun*“.

Hafi einginn ágreiníngur risið af kosningunum, þykir það með öllu óþarfi að skýra amtmanni frá þeim, og virðist þínginu því, að sleppa ætti síðari hluta fyrri kafla þessarar greinar: „*Þó að einginn — frá málalokum*“. En af því leiðir og, að fella yrði úr upphaf annars kaflans: „*Sömuleiðis skal hann*“ — „*getur*“, og að orðunum: „*Einnig skal hver sá, sem nokkuð hefur*“, sè breytt þannig: „*Hafi nokkur eitthvað*“, o. s. frv., og að eptir „*viðvíkjandi*“ sè bætt inn í: „*skal hann*“. Hèr verður og að breyta „*amtmanni*“, og setja „*sýslunefndinni*“, og þykir þínginu þá ljósar til orða tekið, ef inn í er bætt á eptir: „*áliti sínu*“, þessum orðum: „*er þá sker úr henni*“. „*Verði þá kosningin, eptir ákvörðun amtsráðsins, ónýt*“ verður samkvæmt uppástúngunum um sýslunefndirnar að breyta þannig: „*Ónýti hún þá kosninguna*“.

Við 9. gr.

Við þessa grein þykir þínginu eingra breytínga þurfa við, nema þeirra, er sprotnar eru af uppástúngum þess um sýslunefndirnar, að „*sýslunefnd*“ sè sett fyrir „*amtsráð*“, og sömuleiðis leiðir það beinlínis af uppástúngum þess við aðra grein, þeim, að einginn sè sjálfkjörinn í hreppanefndirnar, að síðustu orð greinarinnar: „*ef sá — þarf að halda*“, falli burt.

Við 10. gr.

Samkvæmt uppástúngum þíngsins við 2. grein vill það úr fella síðasta hluta þessarar greinar: „*Hreppsnefndarmaður*“ — eptir 2. gr

Við 11. gr.

Enda þótt að þingið teldi það víst, að svo væri til ætlað, að fêhírdír eigi nætti borga neitt úr sveitarsjóð, nema eptir ávísun, og að forseti hreppsnefndarinnar ætti að gefa þessa ávísun, þótti því þó sú tilætlun greinilegri, ef hún væri tekin fram með berum orðum, og á eptir: „*brêfagjörð á hendi*“, væri bætt við: „*hann ávísar og öllu því fê, er greiða skal úr sveitasjóðnum, samkvæmt ályktunum hreppsnefndarinnar*“.

Eins og áður er sagt (við 2. gr.), hefur þingið með breytingum sínum við 13. gr. viljað sjá svo um, að prestar ávallt gætu haft tilhlýðilega umsjón með uppeldi og uppfræðingu barna, og nægileg áhrif á úrslit málefna þeirra, er að því lúta, eins og það líka vill aðgreina fátækramálefni frá umsjón hreppstjóra, að því leyti þeir eru aðstoðarmenn valdstjórnarinnar, og því virðist því, að úr eigi að sleppa í fyrri hluta greinarinnar: „*Þó skulu öll*“ — „*gjörðabók nefndarinnar*“, og úr síðari kaflanum: „*nema þau — í hreppsnefndinni*“.

Við 12. gr.

Af því að þingið ætlast til, að í hreppsnefndunum ávallt sitji 3, 5 eða 7 menn, leyfir það sêr allraþegnsamlegast að stínga upp á því, að fyrir: „*helmingur*“, komi: „*meiri hluti*“, og að „*að sýslumanninum ekki meðtöldum*“ falli burt.

Við 13. gr.

Þingið verður að álíta það réttast, að presturinn einn ráði kennslustöðum únglinga, og að þeir því fái það vald í stjórn fátækramálefna, sem þeim er nauðsynlegt til að geta haft næga umsjón með barnauppfræðingunni, og geta annazt um, að þeim fáið góðir kennslustaðir, o. s. frv. Reyndar getur það að borið, að hreppsnefndin geti ráðið betur úr en presturinn, ef hann t. a. m. væri nýkomin í sóknina, og því ókunnugur eða lítt kunnugur, hvar beztir kennslustaðir væru, en þá getur þingið eigi ætlað prestinum, að hann eigi færi að ráðum hreppsnefndarinnar. Sömualeiðis þykir því réttast, að hreppsnefndin feli einhverjum úr sínum flokki stjórn fátækramálefna á milli funda, og því vill þingið, að upphaf greinarinnar orðist þannig: „*Hreppsnefndarmenn skulu eptirleiðis hafa á hendi öll þau almennu málefni, sem varða hreppinn allan sem fêlag út af fyrir sig*“.

Að: „*og, eptir nú gildandi lögum — í hreppsnefndinni*“, sê úr fellt, en í staðinn komi: „*þó skal hlutaðeigandi sóknarprestur,*

eins og að undanförunu, hafa sérdeilisleg afskipti af uppeldi og uppfræðingu únglinga í hreppnum, og hvort sem hann er í nefndinni eða ekki, þá skal hún, — ef hún ekki getur komið sér saman um þau mál við prestinn — án tillits til atkvæðafjölda yfir höfuð að tala fara eptir tillögum hans í þessu efni. Hreppsnefndin kys á hverjum fundi úr sínum flokki einn eða tvo menn, er annist um öll fátækramálefni milli funda, samkvæmt reglugjörð 8. jan. 1834.

Við 14. gr.

Af uppástúngum þingsins um sýslunefndirnar leiðir það, að það vill:

Að alstaðar í þessari grein sé sett: „sýslunefnd“ í staðinn fyrir „amtsráð“, og að: „Þó skal amtmaður — næsta fund (sbr. 28. gr.)“, falli úr. Enn fremur virðist þinginu betur fara á, að í staðinn fyrir: „En hafi kærandi — ákveðið er“, sé sett: „Þó skal hver maður greiða, eins og ákveðið er, sveitarútsvar það, er honum var gjört.“

Þinginu virðist það og með öllu óþarft og of margbrotið, að annar sé reikningamaður heldur en fêhirðir, og því vill það úr fella: „og reikningamann“.

Við 15. gr.

Við þessa grein þykir þinginu ekkert athugavert, nema að „amtsráðinu“ verði breytt í: „sýslunefndinni“.

Við 16. gr.

Til þess að öllum þeim málefnum, er hvern hrepp varða sérstaklega, verði sem haganlegast fyrir komið, virðist þinginu nauðsyn til bera, að leitað sé álits hlutadeigandi hreppsnefndar, og því vill það allraþegnsamlegast leyfa sér að stínga upp á, að upphaf greinarinnar verði þannig orðað: „Hreppsnefndirnar skulu þar að auki vera í ráðum með um öll önnur mál“, o. s. frv. Af fyrirkomulagi sýslunefndanna leiðir það enn, að í þessari gr. vill þingið breyta orðunum: „Þannig skal hreppsnefndin ásamt sýslumanni“, og setja: „Þannig skulu þær eptir tilhlutun sýslunefndanna“, o. s. frv. Þá þykir þinginu og ljósar fram tekið um ætlunarverk hreppsnefndanna viðvíkjandi vegunum, ef á undan: „þeir séu bættir“, er skotið inn í: „þeim sé breytt, og“. Síðari kafla greinarinnar: „Hreppsnefndin skal annast um — eins og áður“, ætlar þingið að nokkru leyti óþarfan, og að nokkru leyti geti hann eigi samrýmt sýslunefndunum, og hyggur því, að hann eigi úr að fella.

Við 17. gr.

Til þess að álit hreppsnefndanna verði sem áreiðanlegast og bezt úr garði gjört, um skipun lækna og yfirsetukvenna, og til þess að rýma saman álit allra hreppsnefnda í sýslunni, virðist þínginu rétt, að hreppanefndirnar beri álit sitt undir sýslunefndina, og vill bæta inn í síðari kafla greinarinnar á eftir *læknaskipun og yfirsetukvenna* þessari ákvörðun, er þannig hljóði: *og bera það undir álit og úrskurð sýslunefndarinnar, og eins hvað gjöra mætti*, o. s. frv.

Það þykir og þínginu mjög svo æskilegt, að hreppsnefndirnar gætu feingið einhver afskipti af viðhaldi kirkna og kirkjustaða, o. s. frv. En þar eð því þykir eigi eiga við, að gjöra hér uppástúngur um það, þar eð þessi mál kynnu að útheimta nokkra breytingu á kirkjustjórn þeirri, sem nú er, og gjöra má ráð fyrir, að önnur kirkjuleg mál-efni væru áður tekin til rannsóknar og fhugunar, þá virðist þínginu réttast að bæta inn í viðauka þess efnis, að slík afskipti skyldu síðar verða með lögum ákveðin, og ætti þessi viðauki að setjast við enda fyrri kafla greinarinnar og mætti vera svona: „*Síðar skal það með lögum ákveðið, hverja tilsjón hreppsnefndirnar skuli hafa með kirkjum, kirkjureikningum, stöðunum og kristfjárjörðum*“.

Við 18. gr.

Þessi grein virðist þínginu viðkunnanlegar og réttar orðuð þannig: „*Hreppsnefndin skal af ítrasta megni reyna til að afstýra hús-gangi og flakki í hreppnum, og eins leitast við að viðhalda góðri reglu yfir höfuð að tala*“.

Við 19. gr.

Eftir því sem hagar hér á landi, strjál byggð, vegir ógreiðir og veðrátta opt stírb, þótti þínginu hentast, að fastákveða sem fæsta fundi, er hreppsnefndin skyldi eiga með sèr; enda mundu of margir fundir fremur draga úr áhuga manna á sveitamálefnum, og muni menn ófúsir að fara frá vinnu sinni á sumrum um slátt, en á vetr-um geti veðrátta opt bannað öll fundarhöld; þykir þínginu því nóg, að tveir sèu aðalfundir, og hentugastur tími til þeirra sè á vorin og haustin, og því vill það breytt hafa upphafi greinarinnar þannig: „*Hreppsnefndin skal eiga 2 aðalfundi á ári, en það er á haustin og vorin, og þar að auki*“, o. s. frv. Þíngið telur það víst, að hreppsnefndir haldi fundi, er sýslumaður beiðist þess, og nauðsyn ber til; en vill þó eigi binda þær við áskorun sýslumannsins, og því vill þíngið, að úr sèu felld orðin: „*eða sýslumaður*“. Með því að þíngið ætlar, eins og áður er sagt, að hreppstjórnin, að því leyti

hann er aðstoðarmaður sýslumanna, eigi ekki að hafa á hendu stjórn fátækra-málefna, vill það setja: „fátækra-stjóri“, fyrir: „hreppstjóri“.

Við 20. gr.

Við þessa grein þykir þinginu ekkert athugavert, og hún eingra breytinga þurfa.

Hér þykir þinginu sjálfsagt að bæta inn í þeim greinum, er hljóði um kosningar til sýslunefndanna og ætlunarverk þeirra. Ástæðurnar fyrir nauðsyn sýslunefndanna hafa þegar verið teknar fram, og þykir þinginu því eigi nauðsynlegt að fara mörgum orðum um hvert einstakt atriði, því síður sem uppástúngur þess um þær eru í öllum aðalatriðum samhljóða því, sem alþingi bað um 1853. Þingið leyfir sér einúngis að geta þess, að það var þess aðalmark og mið, að kosningarnar til þeirra yrðu sem óbrotnastar, og samsetning þeirra sem bezt löguð eptir landsháttum hér. Þá vill þingið allraþegnsamlegast geta þess, að sökum víðlendis Skaptafellssýslanna virðist því nauðsyn til bera, að hafa tvær sýslunefndir í þeim, sína í hvorri. Enn fremur vill þingið allraþegnsamlegast leyfa sér að geta þess, að enda þótt það eigi gæti fallið á, að prestur og hreppstjóri væru sjálfkjörnir í hreppsnefndirnar, þá virðist því, að sýslumaðurinn ætti að vera sjálfkjörinn í sýslunefndina, því að væri hann það eigi, mundi svo geta farið, að hann eigi ávallt væri í henni, en það þykir þó öldúngis nauðsynlegt, með tilliti til stjórnar sýslumálefna og sýslunefndarfunda, og umsjónar með hreppsnefndunum. Það þótti og nauðsynlegt að gefa honum atkvæðisrétt, og að hans atkvæði skyldi skera úr, er atkvæði væru jöfn, af því allir sýslunefndarmenn eigi væru viðstaddir, eða eigi greiddu atkvæði. Þessum sýslunefndum vill þingið fela sumt það, er í frumvarpinu var ætlað amtsráðunum, og því tekið það upp í 25. gr. hér á eptir.

Samkvæmt þessu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að stínga upp á, að á eptir 20. gr. frumvarpsins sé bætt inn í 6 nýjum greinum, um sýslunefndirnar, og hin 7. um yfirurskurðarvald alþingis, og sèu þær þannig.

21. gr.

Í sýslunefnd þeirri, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverri sýslu, skulu auk sýslumanns, sem er sjálfkjörinn, vera ekki færri en 4, og yfir höfuð að tala ekki fleiri en 8 menn. Sýslumaður er formaður nefndarinnar, og hefur þó atkvæðisrétt í öllum málum. Atkvæði hans sker úr í þeim málum, þegar atkvæði eru jafnmörg.

22. gr.

Í Skaptafellssýslunum er sín sýslunefnd í hvorri sýslunni, og er sýslumaður formaður þeirra.

23. gr.

Í hverja sýslunefnd kjósi hver hreppsnefnd einn úr sínum flokki hið fyrsta ár, og með sama hætti kjósi hver hreppsnefnd sèr fulltrúa á hverju því ári, sem henni ber eða hún ætlar að senda mann á sýslunefndarfund. Þar sem eru fleiri en 8 hreppar í sýslu, skal það á sýslunefndarinnar valdi, að ákveða með atkvæðafjölda, hvort fleiri hreppar, og þá hverjir, skuli senda menn á sýslunefndarfund á ári hverju; en einginn hreppur má vera undan því þeginn, að senda fulltrúa, leingur en 2 ár í senn.

Sèrhver hreppsnefnd á rætt á, þó ekki eigi hún það ár að senda sýslunefndarmann, að senda fulltrúa sinn til sýslunefndar, til að skýra þau málefni og halda svörum uppi í þeim, sem þá hreppsnefnd varða; en ekki eiga slíkir fulltrúar atkvæðisrætt á þeim sýslunefndarfundum.

24. gr.

Fund skal sýslunefnd halda einn á ári hverju, og þar að auk á formaður nefndarinnar rætt á, að ákveða aukafund svo opt, sem þörf krefur. Eins skal aukafund halda, ef meiri hluti nefndarmanna beiðist þess.

25. gr.

Sýslunefndin hefur þessi störf á hendi:

- a. *Hún skal endurskoða alla sveitarreikninga hreppsnefndanna og skera úr þeim, og hafa gætur á, að efnum hreppsins sè hæfilega varið og þau ávöxtuð.*
- b. *Hún skal ekki að eins skera úr málefnum þeim, sem um er getið í 8., 9., 14. og 16. gr. tilskipunar þessarar, heldur éinnig úr öllum ágreiníngi, sem verður á milli hreppsnefndanna í sýslunni, um framsærslu fátækra, eða önnur sveitamálefni. Og yfir höfuð að tala hefur sýslunefndin á hendi hin sömu ætlunarverk, að svo miklu leyti sem gjörvalla sýsluna snertir, sem hverri hreppsnefnd er ætlað í sínum hreppi.*
- c. *Hún skal annast um þjóðveg, þinghús, ferjur, brýr, lendingar, og almennar fjárrættir í sýslunni, o. s. frv.*
- d. *Hún skal gjöra árlega áætlun um upphæð þess kostnaðar, sem þessi almennu störf í sýslunni ár hvert útheimta. Aðalreglan við niðurjöfnun kostnaðar þessa skal vera sú, að miða helming*

upphæðarinnar við allt tíundarbært lausafé í sýslunni, en hinn helmínginn við öll jarðagjöldin, og jafnar hún síðan niður og á kveður, hve mikið eptir þessum mælikvarða hverjum hreppi beri að greiða. Síðan jafnar hver hreppsnefnd þessum kostnaði niður á íbúa hreppsins samkvæmt 14. gr.

26. gr.

Hreppsnefnd í hverjum hreppi sè skyldug til að skrifa formanni sýslunefndarinnar til með nægilegum fyrirvara, þegar hún hefur áformað, að bera upp á sýslufundi sèrstaklega en þó almenníng varðandi uppástúngu, svo formaður sýslunefndarinnar geti, áður en næsti sýslufundur byrjar, gjört það kunnugt þeim hreppsnefndum, sem eptir áðurgjörðri ráðstöfun áttu að því sinni að fríast við, að láta menn úr sínum flokki mæta á sýslufundi.

27. gr.

Þegar sýslunefndir greinir á um eitthvert sveitamál, þá skulu hin síðustu úrslit þeirra mála fyrst um sinn liggja undir alþíngi, þángað til ákveðið er bæði um stöðu Íslands í stjórnarfyrríkomulagi alls koníngsveldisins og um hvers kyns yfirstjórn hér á landi. Sýslunefndir þær, sem á greinir, skulu því senda alþíngi öll skjöl slíkra mála, ásamt álitsskjölum sínum við þau.

Til þess að meðhöndla og gjöra út um öll þess konar mál, kys alþíngi, í hvert skipti og það kemur saman, 7 manna nefnd úr sínum flokki, og er einginn rött kjörinn í þá nefnd, nema hann fái meir en helmíng allra þeirra atkvæða, sem greidd eru á þíngi og gild.

Við 21. gr. frumvarpsins,

sem eptir uppástúngum alþíngis yrði

28. gr.

Það virðist þínginu eðlilegra, að biskupinn kjósi prófasta þá, er í amtsráðunum eiga að vera, heldur en amtsráðið; eins þótti þínginu það eðlilegast og einfaldast, að alþíngi kysi þá, er auk amtmannsins og biskupsins eða prófasts þess, er biskupinn kysi, ættu að vera í amtsráðinu, með því sú kosníngráðferð, sem upp á er stúngið í frumvarpinu er mjög margbrotin; enda hélt þíngið, að nægja mundi þrír, eptir því ætlunarverki, er þíngið ætlar amtsráðinu, svo að í hverju amtsráði væru 5 menn, og samkvæmt þessu leyfir þíngið sèr að stínga upp á, að þessi grein verði þannig orðuð:

Í amtsráði því, er samkvæmt 1. grein skal stofna í hverju amti, skulu sitja amtmáðurinn í hverju amti, sem er forseti, í Suðuramtinu biskupinn á Íslandi, í hverju hinna einn prófastur

sem biskupinn þar til kýs, og þar að auk þrír menn aðrir, sem alþingi velur með meiri hluta atkvæða allra í hvert sinn, sem það kemur saman; skulu þessir 3 menn hafa starfa þenna á hendi milli alþinga. Alþingi kýs og einn mann í hvert amtsráð til vara, og á hann setu í amtsráðinu í forföllum hinna.

Samkvæmt uppástúngunni um breytingu á 21. gr. leyfir þingið sér því allraðegnsamlegast að stínga upp á, að 22., 23., 24. og 25. gr. frumvarpsins falli burt.

Við 26. gr. frumvarpsins,
sem nú ætti að verða 29. gr.

Samkvæmt því, sem þegar er sagt, leyfir þingið sér allraðegnsamlegast að stínga upp á því, að fyrsti kafli þessarar greinar sé úr felldur; og með því þingið hefur stungið upp á, að í amtsráðinu sitji ávallt 5 menn, ætti að breyta orðinu „*helmingur*“, í öðrum kafla greinarinnar, og setja „*meiri hluti*“. Enn fremur vill þingið allraðegnsamlegast leyfa sér að stínga upp á, að í 3. kafla greinarinnar sé felld úr: „*Til þess að úrskurður — milli hreppsnefndarmanna.*“

Við 27. gr. frumvarpsins,

sem eftir uppástúngum þingsins ætti að verða 30. gr.

Með því að þingið ætlast til, að úrskurðarvaldið í málefnum hreppanna liggi undir sýslunefndina, en eigi amtsráðið, og sýslunefndirnar hefðu umsjón með hreppanefndunum, þá flýtur af því fyrirkomulagi, að amtsráðin eigi geta haft öll hin sömu störf á hendi og þeim eru ætluð í frumvarpinu, heldur einungis þau málefni, er snerta allt amtið sem heild, eins og áður er sagt, og þó sér í lagi umsjón með opinberum sjóðum, hvernig þeim sé varið og þeir ávaxtaðir, og að skýrslur um þá séu árlega birtar á prenti. Þinginu þótti það og réttast, að taka það fram með skýrum orðum, að amtsráðinu í Suðuramtinu skyldi falin niðurfjöfnun alþingistollsins á allt landið, og því ætti

1. Að bæta aptan við staflid a: „*Amtsráðið í Suðuramtinu skal og hafa á hendi umsjón alþingistollsins og niðurfjöfnun hans á landið.*“
2. Að í staflid c sé sett „*sýslunefndanna*“ í staðinn fyrir „*hreppsnefndanna*“.
3. Að í staflid d sé á eftir „*einnig*“ bætt inn í: „*þar á eftir*“, og að fyrir: „*hvernig ástand þeirra sé*“, sé sett: „*hver sé uppruni þeirra og tilgangur*“.

4. Að stafliðirnir *e, f, g, h, i*, falli burt.

Við 28. gr. frumvarpsins,

Samkvæmt uppástúngum þingsins, sem þegar er getið, um fyrir-
komulag og ætlunarverk amtsráðanna, leyfir það sér allraþegnsam-
legast að stínga upp á því, að þessi grein sé úr felld.

Við 29. gr. frumvarpsins,

sem eptir áðurgreindum uppástúngum þingsins ætti að verða

31. gr., og

við 30. gr. frumvarpsins,

sem ætti að verða 32. gr.

Þykir þinginu ekkert athugavert, og þær eingra breytinga
þurfa við.

Samkvæmt því, sem þegar er greint, leyfir þingið sér allra-
þegnsamlegast að ráða til, að yðar konúngleg hátign allramildilegast
veiti frumvarpi því, sem hér ræðir um, lagagildi hér á landi með
breytingum þeim, sem nú skulu greindar:

1. Með 14 atkv. gegn 3: að eptir „*amti*“ í 1. §, bætist inn í:
„*sýslunefnd í hverri sýslu*“.
2. Með 8 atkv. gegn 7: að orðið „*allra*“ í sömu grein falli burt.
3. Eins með 8 atkv. gegn 7: að við enda §, á eptir „*Íslandi*“, bætist inn í þessi orð: „*að því leyti hér skal greina*.“
4. Með 15 atkv. gegn 3: að fyrsti kafli 2. § orðist þannig: „*Í hreppsnefndinni í hreppi hverjum skulu ætíð vera 3 eða 5 eða 7 menn eptir fjölmenni hreppanna, og skulu þeir kjörnir*“, o. s. frv., eins og í frumvarpinu: „*Auk þess skal — í hreppsnefndinni*“, falli burt.
5. Með 15 atkv. gegn 3: að 2. kafli greinarinnar: „*Af áðurnefndum ákvörðunum — sé gild*“, falli burt.
6. Með 12 atkv. gegn 6: að 3. kafli greinarinnar breytist þannig: „*Amtmaður skal ákveða nákvæmar*“, o. s. frv., eins og í frumvarpinu, „*og getur amtsráðið — þegar fram líða stundir*“, falli burt.
7. Með 13 atkv. gegn 5: að 4. kafli greinarinnar falli burt.
8. Með 15 atkv. gegn 3: að á eptir orðin í 3. §: „*búandi maður*“, sé bætt inn í: „*í hreppnum*“, og að: „*af eigin efnum*“, falli burt.
9. Með 13 atkv. gegn 5: að í 4. grein fyrir: „*afkomendum*“, setjist: „*niðjum*“.

10. Með 14 atkv. gegn 4: að í 5. § í staðinn fyrir: „*stærri helft*“ komi: „*meiri hluti*“.
11. Og með 15 atkv. gegn 3: að í stað orðanna í sömu grein: „*hælmíngur*“ komi: „*á við meiri eða minni hluti*“.
12. Með 15 atkv. gegn 3: að orðin: „*hinna kosnu*“, falli burt.
13. Með 14 atkv. gegn 4: að í 6. §, í stað orðanna: „*vera 2 af hreppsblómum*“ komi: „*vera 3 af hreppsblómum*“.
14. Með 14 atkv. gegn 4: að í § 7, í staðinn fyrir: „*á kirkjufundi*“ sé sett: „*með þingbóði*“; að fyrir aptan orðin: „*fram fara*“, sé bætt við: „*og skal þingbóðið vera geingið bóðleitt um hreppinn*“; að í staðinn fyrir: „*hvern þeir velji*“ setjist: „*hverja þeir velji*“; að á eftir: „*ef fleiri hafa jafnmörg atkvæði*“, bættist inn í: „*og eru þá of margir*“.
15. Með 14 atkv. gegn 4: að upphaf 8. § orðist þannig: „*Ef sá, sem orðinn er fyrir kosningu, færir undan því að taka við henni*“, o. s. frv.
16. Með 15 atkv. gegn 3: að fyrir orðin: „*undir amtsráðið*“, setjist: „*undir sýslunefndina*“; og á eftir orðið: „*úrskurðinn*“, bættist: „*En í fyrsta sinni, þegar kosið er til hreppsnefnda, skal sýslumaðurinn skera úr þeirri umkvörtun*“.
17. Með 14 atkv. gegn 4: „*Þó að einginn — málalokum*“ falli burt.
18. Eins með 14 atkv. gegn 4: að upphaf annars kafla greinarinnar: „*sömmuleiðis — getur*“, falli burt.
19. Eins með 14 atkv. gegn 4: að fyrir: „*Einnig skal hver sá, sem nokkuð hefur*“, setjist: „*Hafi nokkur eitthvað*“, o. s. frv.
20. Eins með 14 atkv. gegn 4: að á eftir: „*viðvíkjandi*“, bættist: „*skal hann*“.
21. Eins með 14 atkv. gegn 4: að fyrir: „*Senda amtmanni hana með álitinu*“ setjist: „*Sendi hana sýslunefndinni með álitinu, er þá sker úr henni*“.
22. Eins með 14 atkv. gegn 4: að fyrir: „*verði þá kosningin — ónýtt*“, komi: „*ónýti hún þá kosninguna*“.
23. Með 14 atkv. gegn 4: að í 9. §, fyrir: „*undir amtsráðið*“, setjist: „*undir sýslunefndina*“.
24. Eins með 14 atkv. gegn 4: að fyrir: „*að öðrum kosti amtsráðið*“, setjist: „*að öðrum kosti sýslunefndin*“.
25. Með 13 atkv. gegn 5: að: „*ef sá — þarf að halda*“, falli burt.

26. Með 15 atkv. gegn 3: að í 10. §, orðin: „*Hreppsnefndarmaður — eptir 2. grein*“, falli burt.
27. Með 14 atkv. gegn 4: að í 11. §, á eptir orðin: „*bræðfagjörð á hendi*“, bætist inn í: „*hann ávísar og öllu því fê, er greiða skal úr sveitarsjóðnum samkvæmt ályktunum hreppsnefndarinnar*“.
28. Með 13 atkv. gegn 5: að orðin: „*Pó skulu öll mál — gjörðabók nefndarinnar*“, falli burt.
29. Með 13 atkv. gegn 5: að niðurlagið: „*nema þau — í hreppsnefndinni*“, falli burt.
30. Með 16 atkv. gegn 2: að í 12. grein í stað: „*helmingur*“, setjast: „*meiri hluti*“.
31. Með 14 atkv. gegn 4: að orðin: „*að sýslumanninum ekki með töldum*“, falli burt.
32. Með 16 atkv. gegn 2: að upphaf 13. greinar orðist þannig: „*Hreppsnefndirnar skulu eptirleidis hafa á hendi öll þau almennu málefni, er varða hreppinn allan sem fêlag út af fyrir sig*“.
33. Með 16 atkv. gegn 2: að orðin: „*og eptir nú gildandi lögum — í hreppsnefndinni*“, falli úr, en komi í staðinn: „*Pó skal hlutaðeigandi sóknarprestur, eins og að undanförmu, hafa sêrdeilisleg afskipti af uppeldi og uppfærðingu únglínga í hreppnum, og hvort sem hann er í nefndinni eða ekki, þá skal hún, ef hún getur ekki komið sêr saman um þau mál við prestinn, án tillits til atkvæðafjölda, yfir höfuð að tala fara eptir tillögum hans í þessu efni. Hreppsnefndin kýs á hverjum fundi úr sínum flokki 1 eða 2 menn, er annist öll fátækramálefni milli funda samkvæmt reglug. 8. janúar 1834*“.
34. Með 13 atkv. gegn 5: að í 14. gr. fyrir orðin: „*upp fyrir amtsráðinu*“, setjast: „*upp fyrir sýslunefndinni*“.
35. Með 15 atkv. gegn 3: að orðin: „*Pó skal amtmaður — næsta fund, sbr. 21. §*“, falli burt.
36. Með 14 atkv. gegn 4: að í staðinn fyrir: „*en hafi kærandi — ákveðið er*“, setjast: „*Pó skal hver maður greiða, eins og ákveðið er, sveitarútsvar það, er honum hefur verið gjört*“.
37. Með 13 atkv. gegn 5: að í staðinn fyrir: „*eptir úrskurði amtsráðsins*“, setjast: „*eptir úrskurði sýslunefndarinnar*“.
38. Með 15 atkv. gegn 3: að orðin: „*og reikningamann*“ falli burt.

39. Með 13 atkv. gegn 5: að fyrir: „skal amtsráðið“ komi: „skal sýslunefndin“.
40. Með 15 atkv. gegn 3: að fyrir: „amtsráðinu skal falið“ setjast: „sýslunefndinni skal falið“.
41. Með 13 atkv. gegn 5: að í 15. gr. fyrir orðin: „senda hann amtsráðinu“, setjast: „senda hann sýslunefndinni“.
42. Með 16 atkv. gegn 2: að upphaf 16. greinarinnar orðist þannig: „Hreppsnefndirnar skulu þar að auki vera í ráðum með um öll önnur“, o. s. frv.
43. Með 13 atkv. gegn 5: að í staðinn fyrir: „Þannig skal hreppsnefndin ásamt sýslumanni annast um“, setjast: „Þannig skulu þær eptir tilhlutun sýslunefndanna annast um“.
44. Með 15 atkv. gegn 3: að fyrir orðin: „og að þeir sæu bættir“, komi: „og að þeim sæ breytt og þeir sæu bættir“.
45. Með 14 atkv. gegn 4: að síðari hluti fyrra kafla: „Þegar hreppsnefndin — þess konar mál“, falli burt.
46. Með 12 atkv. gegn 6: að síðari kafla greinarinnar: „Hreppsnefndin skal annast um — eins og áður“, falli burt.
47. Með 14 atkv. gegn 4: að í 17. gr. eptir orðin: „Hvernig bæta megi læknaþjálfun og yfirsetukvenna“, bætist inn í: „og bera það undir álit og úrskurð sýslunefndarinnar, og eins hvað gjöra mætti“, o. s. frv.
48. Með 13 atkv. gegn 5: að við enda greinarinnar bætist: „Síðan skal það með lögum ákveðið, hverja tilsjón hreppsnefndirnar skuli hafa með kirkjum, kirkjureikningum, stöðunum og kristfjárförðum“.
49. Með 14 atkv. gegn 4: að 18. greinin orðist þannig: „Hreppsnefndin skal af ítrasta megni reyna til að afstýra húsgangi og flakki í hreppnum, og eins leitast við að við halda góðri reglu yfir höfuð að tala“.
50. Með 15 atkv. gegn 3: að upphaf 19. greinar orðist þannig: „Hreppsnefndin skal eiga 2 aðalfundi á ári, en það er á haustin og vorin, og þar að auki“, o. s. frv.
51. Með 11 atkv. gegn 7: að orðin: „eða sýslumaður“, falli burt.
52. Með 13 atkv. gegn 5: að í stað: „hreppstjóri“ komi: „fátækra- og atvika-“.
53. Með 14 atkv. gegn 4: að á eptir 20. gr. komi ný grein (21. gr.), svo hljóðandi: „Í sýslunefnd þeirri, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í hverri sýslu, skulu auk sýslumanns, sem er sjálf-“

kjörinn, vera ekki færri en 4 og yfir höfuð að tala ekki fleiri en 8 menn. Sýslumaður er formaður nefndarinnar og hefur þó atkvæðisrätt í öllum málum. Atkvæði hans sker úr í þeim málum, þegar atkvæði eru jafnmörg“.

54. Með 14 atkv. gegn 4: að ný grein (22. grein) komi, svo hljóðandi:
„Í Skaptafellssýslunum er sín sýslunefnd í hvorri sýslunni, og sýslumaður formaður þeirra“.
55. Með 13 atkv. gegn 5: að ný grein (23. gr.) komi, svo hljóðandi:
„Í hverja sýslunefnd kjösi hver hreppsnefnd 1 úr sínum flokki hið 1. ár. Þar sem eru fleiri en 8 hreppar í sýslu, skal það á sýslunefndarinnar valdi, að ákveða með atkvæðafjölda, hvort fleiri hreppar og þá hverjir skuli senda menn á sýslunefndarfund á ári hverju; en einginn hreppur má vera undan því þeginn að senda fulltrúa, leingur en 2 ár í senn“.
„Sérhver hreppsnefnd á rætt á, þó ekki eigi hún það ár að senda sýslunefndarmann, að senda fulltrúa sinn til sýslunefndar til að skýra þau málefni og halda svörum uppi í þeim, sem þá hreppsnefnd varða, en ekki eiga slíkir fulltrúar atkvæðisrätt á þeim sýslunefndarfundum“.
56. Með 15 atkv. gegn 3: að í þessari 23. gr. á eftir orðin: *„hið 1. ár“*, bættist inn í: *„og með sama hætti kjösi hver hreppsnefnd sér fulltrúa á hverju því ári, sem henni ber, eða hún ætlar að senda mann á sýslunefndarfund“.*
57. Með 14 atkv. gegn 4: að ný grein (24. gr.) komi, svo hljóðandi:
„Fund skal sýslunefnd halda einn á ári hverju, og þar að auki á formaður nefndarinnar rætt á, að ákveða aukafund, svo oft sem þörf krefur. Eins skal aukafund halda, ef meiri hluti nefndarmanna beiðist þess“.
58. Með 12 atkv. gegn 6: að ný grein (25. gr.) komi, svo hljóðandi:
„Sýslunefndin hefur þessi störf á hendi“:
59. Með 15 atkvæðum gegn 3: „a. Hún skal endurskoða alla sveitarreikninga hreppsnefndanna og skera úr þeim, og hafa gætur á, að efnum hreppsins sé hæfilega varið og þau ávöxtuð“.
60. Með 14 atkv. gegn 4: „b. Hún skal ekki að eins skera úr málefnum þeim, sem um er getið í 8., 9., 14. og 15. greinum tilskipunar þessarar, heldur einnig úr öllum ágreiningi, sem verður á millum hreppsnefndanna í sýslunni, um framfarshu fátækra, eða önnur sveitamálefni. Og yfir höfuð að

tala hefur sýslunefndin á hendi hin sömu ætlunarverk, að svo miklu leyti, sem gjörvalla sýsluna snertir, sem hverri hreppsnefnd er ætluð í sínum hreppi“.

61. Með 14 atkv. gegn 4: „c. Hún skal annast um þjóðveg, þinghús, ferjur, brýr, lendingar og almennar fjárréttir í sýslunni“, o. s. frv.
62. Með 14 atkv. gegn 4: „d. Hún skal gjöra árlega áætlun um upphæð þess kostnaðar, sem þessi almennu störf í sýslunni ár hvert útheimta“, og miðkafla þessa staflíðs d:
63. Með 15 atkv. gegn 3: „Aðalreglan við niðurjöfnun kostnaðar þessa skal vera sú, að miða helmíng upphæðarinnar við allt tíundarbært lausafé í sýslunni, en hinn helmínginn við öll jarðagjöldin“. Niðurlag þessa staflíðs d:
64. Með 13 atkv. gegn 5: „Síðan jafnar hver hreppsnefnd þessum kostnaði niður á íbúa hreppsins samkvæmt 14. gr.“
65. Með 14 atkv. gegn 4: að ný grein (26.gr.) komi, svo hljóðandi: „Hreppsnefnd í hverjum hreppi sè skyldug til að skrifa formanni sýslunefndarinnar til, með nægilegum fyrirvara, þegar hún hefur áformað, að bera upp á sýslufundi sèrstaklega, en þó almenníng varðandi uppástúngu, svo formaður sýslunefndarinnar geti, áður en næsti sýslufundur byrjar, gjört það kunnugt þeim hreppsnefndum, sem eptir áðurgjörðri ráðstöfun áttu að því sinni að fríast við, að láta menn úr sínum flokki mæta á sýslufundi“.
66. Með 10 atkv. gegn 8: að ný grein (27.gr.) komi, svo hljóðandi: „Þegar sýslunefndir greinir á um eitthvert sveitamál, þá skulu hin síðustu úrslit þeirra mála fyrst um sinn liggja undir alþíng, þángað til ákveðið er bæði um stöðu Íslands í stjórnafrýrirkomulagi alls konáingsveldisins og um hvers kyns yfirstjórn hær á landi. Sýslunefndir þær, sem á greinir, skulu því senda alþíngi öll skjöl slíkra mála, ásamt álits-skjölum sínum um þau“. 2. kaflí þessarar greinar:
67. Eins með 10 atkv. gegn 8: „Til þess að meðhöndla og gjöra út um öll þess konar mál, kys alþíng, í hvert skipti og það kemur saman, 7 manna nefnd úr sínum flokki, og er einginn rétt kjörinn í þá nefnd, nema hann fáí meir en helmíng allra þeirra atkvæða, sem greidd eru á þíngi og gíld“.
68. Með 15 atkv. gegn 3: að 21. gr. frumvarpsins (nú 28. gr.) orðist þannig: „Í amtsráði því, er samkvæmt 1. gr. skal stofna í

hverju amti, skulu sitja amtmaðurinn í hverju amti, sem er forseti, í Suðuramtinu biskupinn á Íslandi, í hverju hinna prófastur, sem biskupinn þar til kys, og þar að auki 3 menn aðrir, sem alþing velur með meiri hluta allra atkvæða, í hvert sinn sem það kemur saman; skulu þessir 3 hafa starfa þenna á hendi milli alþinga. Alþing kys og 1 mann í hvert amtsráð til vara, og á hann setu í amtsráðinu í forföllum hinna“.

69. Með 10 atkv. gegn 8: að úr 26. gr. (nú 29. gr.) 1. kafli: „Varafultrúar — tíma“, falli burt.
70. Með 10 atkv. gegn 8: að fyrir: „að minnsta kosti helmingur“, setjist: „meiri hluti“.
71. Með 10 atkv. gegn 8: að: „Til þess að úrskurður — hreppsnefndarmanna“ falli burt.
72. Með 11 atkv. gegn 7: að í 27. gr. við staflid *a* (nú 30. gr. *a*) bætist við enda staflidsins: „Amtsráðið í Suðuramtinu skal og hafa á hendi umsjón alþingistollsins og niðurjöfnun hans á landið“.
73. Með 10 atkv. gegn 8: að í þessarar greinar staflid *c*, fyrir orðin: „álits hreppsnefndanna“, setjist: „álits sýslunefndanna“.
74. Með 11 atkv. gegn 7: að í staflid: *d*, á eptir „einnig“ bætist: „þar á eptir“; og að fyrir orðin: „hvernig ástand þeirra er“, setjist: „hver sè uppruni þeirra og tilgáangur“.
75. Með 10 atkv. gegn 8: að staflidirnir: „f. g. h. i.“ í þessari grein falli burt.

Reykjavík, 8. d. ágúst. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. H. Kr. Friðriksson.

Forseti: Þá er næst, að eg birti þínginu bréf, sem eg í dag hef feingið frá hinum hæstvirta *konungsfulltrúa*, og er það svo hljóðandi:

„Þar eð alþingi nú með atkvæðagreiðslunni í gærdag hefur í öllum aðalatriðum fallizt á uppástúngu stjórnarinnar um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið á Íslandi, og þess vegna ákvarðað að velja 2 meðlimi til nefndar þeirrar, er halda skal áfram jarðamatsstörfunum, svo hef eg í dag, samkvæmt þeim myndugleika, er hans há-tign konungurinn allranáðugast hefur veitt mër með allrahæstum úrskurði 18. maí þ. á., kjörið herra kanseliráð land- og bæjar-fógeta

Vilhjálmm Finsen, til þess, að vera formaður og 1. meðlimur áður áminnztrar nefndar.

Þetta undanfelli eg ekki hær með þenustusamlega að tilkynna yður, háttvirtu herra alþingis-forseti! með þeim tilmælum, að þær vilduð tilkynna það þinginu.

Reykjavík, 8. dag ágústm. 1855.

P. Melsted.

Jón Guðmundsson: Áður en geingið er til kosninga í nefnd þessa, vil eg leyfa mér að tala fáein orð. Eins og kunnugt er af alþingistjóðindunum 1853, voru þá kosnir í nefnd þessa bæði hinn 1. og hinn 4. konúngkjörni þingmaður, og þækti mér því mikils vert, að þingbókin bæri það með sér nú, af hverju það kæmi, ef þær væru ekki kosnir í nefnd þessa í ár, svo það sæist, að þingmenn hefðu ekki séð sig um hönd með að kjósa þá eða slepptu af þeim nú svona ástæðulaust. Í hitt eð fyrra skoraðist hinn 1. konúngkjörni þingmaður undan því, að gánga í nefnd þessa, og eg hef heyrt, að *konúngsfulltrúi* hafi nú ætlað að velja hann fyrir hönd konúngs, en hann hafi ekki viljað gángast undir það starf, og þá þykir mér nokkurn veginn í augum uppi, að hann muni ekki vinnanlegur að taka á móti kosningu þingsins, þó það ræði af að velja hann. Hinn 4. konúngkjörni þingmaður sagði um daginn á nefndarfundu alls þingsins, að hann væri ófáanlegur til að gánga í nefnd þessa. Eg veit nú ekki, hvort hann er á sömu meiníngu enn, og veit, að fleirum en mér er hugleikið að vita, hvort hann er enn, eins og hann sagði þá, óvinnanlegur að gángast undir kosningu þingsins.

P. Pétursson: Mér hefur ekki breytt hugur í þessu efni síðan á aðalnefndarfundu þingsins, og því fremur verð eg nú að afsaka mig frá, að takast starfa þenna á hendur, sem síðan hafa bætt á mig önnur störf. Það yrði mér ómögulegt að byrja á þessu verki, eins og nefndinni er boðið, strax og alþingi er slitið, þar eð biskupinn, ef hann siglir núna með pótskipinu, hefur falið mér á hendur að gegna embætti sínu, meðan hann er erlendis, þó eg því verði að skorast undan að taka á móti kosningu í þessa nefnd, finn eg gjörla til þess, hvílikt traust þingið hefur sýnt mér í þessu efni og kann að meta það.

H. G. Thordersen: Eg þarf ekki að segja þinginu frá öðru, en að eg get vottað með hinum heiðraða konúngkjörna þingmanni, að hann

hefur talað sannleika, og lofað mér að takast embætti mitt á hendur, ef eg sigli í haust

Forseti: Eg ætla þá að biðja þingmenn, að ganga til kosningar á þeim tveimur mönnum, er alþingi, samkvæmt allrahæstum konungsúrskurði 18. maí þessa árs, og atkvæðagreiðslu þeirri, er hér fór fram á þingi í gær, ber að kjósa í þá þriggja manna nefnd, sem samkvæmt tæðum konungsúrskurði, er ætlað að lagfæra jarðamatið, og skal eg biðja þingmenn að gefa skrifleg atkvæði.

Þingmenn, sem atkvæði greiddu, voru 20 á þingi — einn var fjærverandi, — og reyndust gild atkvæði allra þeirra, og voru eptir þeim kosnir í nefndina:

Jón lögfræðingur Guðmundsson, alþingismaður Skaptfellínga, með 18 atkvæðum, og

Yfirdómari J. Pétursson, alþingismaður Reykjavíkurkaupstaðar (nú á þessu þingi varafulltrúi úr Strandasýslu), með 15 atkvæðum.

En þar næst höfðu þessir þingmenn feingið flest atkvæði:

P. Jónassen 5 atkvæði, og

H. Kr. Friðriksson 2 atkvæði.

Jón Guðmundsson: Eptir því sem ráðgert var í gær, þá skal eg sem formaður nefndarinnar, er 1853 var kosin til að sjá um útsölu þingtíðindanna, skýra frá, hvað vèr nefndarmenn, herra konferenzráð *P. Sveinbjörnsson*, herra prófessor Dr. *P. Pétursson* og eg, höfum aðhafzt, síðan vèr tókum þenna starfa að oss sumarið 1853. *Forseti* þingsins sendi oss þá þegar, eptir að vèr vorum kosnir, skilmála þá, sem áður voru gjörðir við útsölumenn tíðindanna, sekretera *Stephensen* fyrir 1849, og organista *P. Gudjohnsen* fyrir 1845 og 1847, og rituðum vèr mönnum þessum bréf þar um 12. okt. 1853, og beiddum þá um, að gera grein fyrir sölu þingtíðinganna, samkvæmt skilmálunum. Fyrir þessu hefur nú sekreteti *Ó. Stephensen* gert skil, að því leyti að hann hefur afhent það, sem afgangs var af þingtíðindunum fyrir 1849 til þess útsölumanns, er vèr sömdum við, stúdents *Jóns Árnasonar*, og gert grein fyrir bæði því, sem annarstaðar væri niður komið af tíðindunum, sem bæði væri óborgað og óskilað aptur, og eins því, sem selt væri, og hvenær og hvernig það væri borgað; greinilega skilagrein fyrir öllu þessu hefur hann sent nefndinni og kvittanir landfógeta fyrir peningunum. Frá organista *P. Gudjohnsen* hefur nefndin ekkert svar feingið, að eins hef eg spurt, að eitthvað af tíðindum þeim, sem hann hafði til útsölu, sè geynt á kirkjuloptinu: en stúdent *Jón Árnason*, sem nefndin með samningi

1853 fól umsjón og útsölu einnig hinna eldri tíðinda, hefur ekki getað neitt feingizt við þau, af því þau eru honum enn ekki afhent. Nefndin hefur tekið það fram í bréfunum, eins til *Gudjohnsens*, að hann samkvæmt samningunum geti ekki skorast undan að gera skil fyrir sölu tíðindanna, en hann hefur, sem sagt, allt um það eingin skil gjört, og verður nú hið heiðraða þing að ráða úr því, hvað hær við er að gjöra. Þetta er það helzta, sem eg get skýrt þínginu frá um sölu tíðindanna hin fyrri árin. En viðvíkjandi þíngtíðindunum 1853 þá gerðum vér samning við stúdent *Jón Árnason*, að hann skyldi annast útsöluna og fá fyrir það 16% í sölulaun, samt í viðbæti 9% til þeirra kaupenda, sem sæktu tíðindin landveg til hans á sinn kostnað, og gerðu einhvern vor nefndarmanna varan við það. Eptir samning þessum átti útsölumaðurinn að gera grein fyrir sölu tíðindanna fyrir lok júlímánaðar og greiða borgunina innan loka ágústmánaðar þ. á. Hann hefur og nú feingið nefndinni skýrslu nokkra um, hvað pantað sè og afhent til útsölu af hinum síðustu alþíngistíðindum, og samkvæmt þeirri skýrslu hans þá hefur af alþíngistíðindunum 1853 verið seld 379 exemplör, og gefins afhent innanríkisráðgjafanum 15 expl. Af prentsmiðjunni hefur verið haldið aptur 5 expl., en með hvaða rætti hún hefur tekið meira en 4 expl., er mér ókunnugt; þar að auki hefur 1 expl. af tíðindunum orðið ónýtt, og er þetta þá samtals 401 expl. Af andvirði tíðindanna hefur hr. *Jón Árnason* borgað í fyrri 143 rd. 76 sk. og fyrir þjóðfundartíðindi 28 rd.; höfum vér ritað stiptamtinu um gjöld þessi og greitt þau síðan sitt í hverju lagi í jarðabókarsjóðinn, þar vér álitum þau hvert öðru óviðkomandi. Nú vil eg beiðast þess að mega afhenda *forseta* og þínginu skjöl og skilríki þau öll, er áhræra þenna starfa og afsaka mig og meðnefndarmenn mína framvegis þar frá. Oss hefur geingið erfitt að fá mann til að takast útsöluna á hendur í ár; vér höfum í því skyni leitað á bókbindara *Egil Jónsson*, en hann kvaðst ei geta það, þar hann nú þegar hefði of mikið undir höndum af bókum til sölu. *Jón* stúdent *Árnason* kveðst ekki með öllu ófáanlegur til þess, ef hann feingi 25% í sölulaun, og það með því móti, að hann þurfi ei að hafa neitt fyrir útsendingu tíðindanna eða ábyrgjast þau að neinu, heldur einúngis að afhenda þau, þegar þeirra er beiðzt og vitjað. Eg fyrir mitt leyti vildi helst stínga upp á, að tíðindin væru hækkuð í verði, t. d. svo þau hær eptir kostuðu 9 mörk, af því svo fá af þeim seljast.

G. Brandsson: Eg held, að ef verð tíðindanna yrði hækkað

frá því sem er, þá mundu þau alveg hætta að ganga út. Eg vildi heldur stínga upp á því, að hin eldri tíðindi væru lækkuð í verði; þau kynnu þá heldur að seljast. Þau þyrftu þá líka minna húsrúm, sem eptir yrðu, því menn hafa kvartað um skort á því, eptir sem ný tíðindi allt af bætast við hin eldri. Ekki geta mæð þótt kjör þau aðgeingileg, sem þingmaður Skaptafellssýslu sagði að bókasölu- maðurinn vildi fá, og þætti mæð ráðlegra að reyna, hvort einginn feingist hær annar með skárri kostum. Eg tók ekki eptir því áðan, að varaforseti gæti þess, hvað mikið sekreteri Ó. Stephensen hefði borgað fyrir seld alþingistíðindi, og væri þó víst fýsilegt að vita það.

Jón Guðmundsson: Það var satt, eg gleymdi að geta þess, en það stendur í reikningunum, sem eg nú afhenti *forseta*, og þar fylgja með allar kvittanir landfógetans fyrir peningunum.

M. Andrèsson: Eg verð og að vera á því, að svo lítið sem nú selst af tíðindunum, mundi það þó verða enn minna, ef þau yrðu hækkuð í verði, og kann ske varla neitt. Af tíðindunum 1853 hafa 40 geingið til Árnessýslu. Eg tók 20 með mæð og borgaði sölu- manninum þau í fyrra sumar. Hin 20 fóru til annars, sem eg benti þá á, en af þeim mun eitthvað vera óborgað enn, og mun eg í ár stínga upp á öðrum manni, því eg vona, að enn gangi út nokkur tíðindi í Árnessýslu, þó því að eins að þau sæu ekki hækkuð í verði.

E. Ó. Kúld: Eg er að vísu á því, að tíðindin mundu kann ske ganga nokkuð út fyrir það, þó þau væru dýrari en verið hefur; því þeir fáu, sem á annað borð kaupa þau, mundu ekki horfa í fárra marka mun. Samt vil eg ekki ráða til að hækka verð þeirra; því það yrði ófýsilegra fyrir þá kaupendur, sem bættust við, og það munaði líka litlu á tekjunum, fyrst svo lítið selst á annað borð. Þar á móti vildi eg, að hin eldri tíðindi væru sett niður og það til muna, því heldur mundi þá eitthvað ganga út af þeim. Eg verð að játa það, að kostir þeir, sem stúdent *J. Árnason* býður, eru nokkuð óaðgeingilegir, en eg veit ekki, hvort það verður vól á öðrum, eins duglegum og áreiðanlegum manni, sízt sem þá vildi gjöra það fyrir betri kosti. Það, sem mæð þykir lakast við boð hans, er, að hann vill ekki hafa útsendingu tíðindanna á hendi. En nú verður valin hær ný nefnd til að sjá um þetta, og þá fær hún sær líka nýjan útsöllumann, eptir því sem hún bezt getur, og verður sá samningur að felast henni, því einginn getur ætlazt til þess af þingmönnum, úr því þingi er slitið, og þeir komnir sinn í hverja áttina.

G. Brandsson: Eg veit til þess, að útsöllumaður tíðindanna

kostar ekki allar útsendingar þeirra; því í fyrra tók eg 5 af þeim hjá *Egli* bókbindara *Jónssyni*, og skilaði honum aptur fullu andvirði þeirra; útsölumaðurinn lagði því ekki til svo mikið sem umbúðir um þau. Það væri nú gaman að vita, hvernig hann hefur tekið sölulaun, þegar svo stendur á.

Forseti: Eg sè ekki, að umræður um þetta mál komi að neinu haldi. Eg held þíngið verði að kjósa nýja útsölunefnd og fela henni, að semja sem best hún getur við útsölumann þann, sem hún fær sèr.

Jón Guðmundsson: Eg vil stínga upp á, hvort ekki muni best, að þíngið feli sömu nefndinni bæði umsjón á útsölu tíðindanna og gæzlu á bókasafninu. Mèr sýnist betra, að þægja henni heldur eitt-hvað fyrir ómakið, ef hún væri dugleg, en að vera að kjósa fleiri nefndir, enda mundi ómakið ekki verða svo mikið, því hvorki mundi nefndin sjálf hafa útsöluna nè útlán bókanna, heldur fá menn til þess, og hafa svo yfirumsjón hvorstveggja. Það var stúngið upp á því um daginn, að bókasafnsnefndin, sem var, kæmi með uppástungu um það, hvernig bókageymslunni yrði að hennar áliti best hagað eptirleidis, og væri mjög æskilegt, ef sá þeirra manna, sem hèr er nú, gæti skýrt þínginu frá, hvað þeim hefur talast til í því efni.

P. Pétursson: Þegar þíngið fól okkur þetta á hendur um daginn, töluðum við okkur saman um það, og höldum við, að best yrði að semja við bókavörð stíptsbókasafnsins um geymslu og útlán á bókum alþíngis fyrir einhverja þóknun. Við höldum nú þá, að ef bókasafn alþíngis yrði flutt niður á kirkjulopt, og það höldum við ráðlegast, að þurfa mundi að smíða nýja skápa. En nú hef eg síðan heyrt, án þess eg viti sönnur á því, að bókasafn skólans muni verða flutt úr kirkjuloptinu, og þá mundi þar verða nóg af skápum, svo ekki þyrfti að smíða nýja fyrir bækur alþíngis. Eg hef líka talað við bókavörð stíptsbókasafnsins, og lét hann, sem hann mundi taka þetta að sèr fyrir 20 rdl. þóknun á ári. Þó gat eg ekki neitt fast ákveðið um það við hann, því eg vissi ekki þá, hvort þíngið mundi gánga að því eða ekki. Að öðru leyti vil eg biðja þíngið að lofa mér að vera lausum við báðar þessar nefndir, því eg hef svo margt annað að annast, að eg treysti mér ekki til að gegna störfum í þeim.

Hvað snertir 25 % handa útsölumanni, þá finnst mér það eingin frágángssök, því það er alstaðar gefið utanlands í sölulaun í höfuðstöðunum.

H. Kr. Friðriksson: Eg verð að geta þess, að eg veit ekki

betur, en að skólinn eigi þá skápa, sem bókasafn hans er í, og mundu þeir því verða teknir með, ef það yrði flutt, svo eins þyrfti að smíða skápa handa bókum alþingis fyrir því.

V. Finsen: Mèr finnst það miklu eðlilegra, að bókasafn alþingis væri hér á staðnum, heldur en niður á kirkjulopti; altènd þyrfti það að vera hér um hvert alþing.

P. Pétursson: Eg verð að vera því mótfallinn að bækurnar sèu geymdar hér í 2 ár og það fyrir *einn* mánuð, því það er þó svo miklu hættulegra, ef slys vildi til, að eiga bækur í þessu húsi, en á kirkjuloptinu. Og þegar alþing hefði launaðan mann til að gæta bókanna, þá álfít eg það skyldu hans, að láta menn fá hingað nokkrar bækur um sjálfan alþingistímam.

V. Finsen: Eg held nú, að hættan sè eins mikil að eiga bækur á kirkjuloptinu eins og hér, því eins gæti kirkjan brunnið, eins og þetta hús. Þar að auki á það alls ekki við, að bókasafn alþingis sè annarstaðar, en þar sem alþing er haldið, og eg veit ekki til, að slíkt eigi sèr neinstaðar stað um þess konar bókasöfn. Eg ímynda mèt og, að í þessu húsi mætti fá nóg rúm fyrir bókasafn þetta.

Forseti: Menn vita, að fè það, sem þinginu er veitt til bóka-kaupa, er lítið; það eru að eins 100 rdl. á ári. Hvort sem nú heldur að þar af væru teknir 20 rdl. til að launa bókaverði, eða smíðaðir yrðu nýjir skápar, þá rýrnar fèð við það. En ekki verður hægt að geyma bækurnar án nokkurra fjárútláta. Eg vildi nú spyrja, hvort menn vildu heldur geyma bækurnar hér uppi í lokuðum skápum, eða í opnum skápum á kirkjuloptinu, því þar mundi ekki þurfa meira, og vil eg biðja þingið að skera úr því, hvort það kys heldur. Hér á salnum er mjög lítið rúm utangrinda, og eg veit ekki til, að þingið eigi rétt á öðru eða meira rúmi í þessu húsi. Eg ætla því, að þar að muni reka, að þingið megi taka til þakka með það rúm, sem það gæti feingið á kirkjuloptinu.

V. Finsen: Eg held það ætti að smíða nú þegar nýja skápa handa bókunum og láta þá standa hér á alþingissalnum milli þinga, og svo flytja þá fram á lestrarsalinn um þingin, að því leyti sem þeir ekki geta staðið hér allir.

H. G. Thordersen: Eptir því, sem eg hef tekið eptir, hefur þingið óbærileg þýngsli af hinum gömlu tíðindum, og datt mèt því í hug að stínga upp á, hvort ekki væri bezt, að selja þau við uppboð.

Forseti: Ekki get eg að mínu leyti fallizt á, að selja hin eldri tíðindi við uppboð; því það væri sama og að eyðileggja þau með öllu. En menn vita þó, að opt er það, þegar bækur eldast, að þá vilja menn gjarnan fá þær, þó þær gangi ekki sem best út, meðan þær eru nýjar, og mér þætti það illt, ef tíðindin feingjust ekki, þó einhver vildi kaupa, eptir fá ár liðin. Eg held það væri ekki rétt gjört, að eyðileggja þau svo.

P. Pétursson: Hinn konúngkjörni varapíngmaður stakk upp á, að hafa skápana hér milli alþínga, en flytja þá fram á lestrarsalinn um þíngtímann. Ef að nú bókavörður stíptsbókasafnsins ætti samt að gæta bókasafns alþíngis, þá yrði ómakið fyrir hann tvöfalt, þegar hann ætti að lána út af því bækur; því þá yrði hann að fara hingað í hvert skipti. Ef það væri þar á móti á kirkjuloptinu, gæti hann opt og einatt gjört sömu ferðina á bæði bókasöfnin. Eg ætla samt ekki að vera að berja fram þessa uppástúngu okkar, ef þíngið sèr eitthvert annað ráð betra. En úr því þíngið á bækurnar til, hlýtur það og að sjá fyrir, að einhver hafi umsjón þeirra.

G. Brandsson: Eg vil leyfa mér að vekja máls á, hvort það mundi ekki vera vinnandi vegur, ef bækurnar væru hafðar hér, að einhver af kennurum skólans hefði á hendi umsjón þeirra, því þeir eiga þó hér svo opt leið um. Eða kann ske Rektor vildi taka það að sèr, þar sem hann býr í húsinu, hvort heldur er.

Forseti: Það er eitthvað, sem eg get ekki fellt mig við, í því, að launa manni og vinna þau laun upp á bókaláninu. Eg held, að það væri óverðugt alþíngi, og jafnvel halli fyrir það, þar sem svo fáir mundu þá lána bækurnar, ef tekin væri fyrir það borgun. Eg held, að kostnaðarminnst væri, að hafa hér opna skápa á salnum, og lána einga bók milli þínga, því þá yrði umsjónin ekki mikil, og við það held eg, að eg felli mig best. Þá mætti flytja bækurnar á lestrarsalinn um þíngin. Ef mönnum dettur einhver þægilegri uppástunga í hug, þá bið eg þá að koma með hana.

Jón Guðmundsson: Eg hef það á móti þessari uppástúngu, að bókasafnið yrði með þessu hulinn fjársjóður, og ekki að tilætluðum notum, þegar einginn feingi að sjá bækurnar, eða fá þær læðar, nema einúngis á meðan stendur á alþíngi annaðhvort ár. Eg vildi raunar láta takmarka útlán þeirra, t. a. m. að þær væru eigi læðar nema búsettum embættismönnum hér, því það gæti jafnan orðið áhættulaust. Eg verð því að vera með uppástúngu hins 4. konúngkjörna þíngmanns, að bækurnar sèu geymdar á kirkjuloptinu, því

umsjón þeirra kostar þá minna, heldur en ef þær eru hafðar hér í skólahúsinu. Eg sè ekki, að það þurfi að vera þessu til fyrirstöðu, þó hingað væru fluttar hinar nauðsynlegustu bækur um sjálfan þíngtímann. Það eru og fæstir þíngmenn, sem geta notað bækurnar um þíngtímann. Eg vil og heldur, að borgun til bókavardar sè tekin af alþíngiskostnaðinum, en þeim 100 rdl., sem ætlaðir eru til bóka-kaupa.

E. Ó. Kúld: Eg vil spyrja hinn heiðraða varaforseta, hvort kandidat *Jón Sigurðsson* í Kaupmannahöfn hafi skorazt undan að vera í nefndinni, svo menn viti það, áður en kosið er í hana aptur.

P. Pétursson: Nei, hann hefur ekki skorazt undan að vera í henni.

Jón Guðmundsson: Og eg ímynda mér, að hann muni enn vera fús á, að vera í þessari nefnd, og hafa á hendi í henni sama starfa, og hann hefur haft að undanfögnu.

Forseti: 1853 varð eg að gefa dálitla ávísun til bókasafns alþíngis, og tók eg það þá af öðrum alþíngiskostnaði, jafnvel þó eg álití það ekki alveg rétt. En þá varð ekki öðruvísi að farið, því þeir 100 rdd., sem til bókasafnsins eiga að ganga, voru þá allir upp geingnir. Hinn heiðraði varaforseti stakk upp á, að kostnaður sá, sem leiddi af geymslu alþíngisbókasafnsins, legðist á landið, og vil eg skjóta því til atkvæða þíngsins, hvort svo skuli vera; því þó kostnaður þessi sè ekki svo mikill, að eg megí ekki ávísa honum með alþíngiskostnaðinum án þess, sem forseti þíngsins, þykir mér hitt þó vissara.

Voru þá atkvæði greidd um það, hvort þessi kostnaður ætti að jafnast á landið með öðrum alþíngiskostnaði, og var það fellt með 12 atkvæðum gegn 8.

Urðu þá enn nokkrar umræður um þetta meðal þíngmanna, og kváðu menn slíkt eigi koma sèr við, heldur *forseta* einum og fyrir því hefðu þeir eigi greitt atkvæði um það. Var það síðast ákveðið, að *forseti* skyldi ávísa fè þessu á þann hátt, sem honum þækti bezt fara, með öðrum alþíngiskostnaði, og féllst *forseti* og flestallir þíngmenn á, að svo væri.

Síðan bað *forseti*, að þíngið kysi 3 menn í nefnd, til að annast bæði um útsölu tíðindanna og um bókasafnið, og skyldi þessi nefnd semja bæði við útsölu mann og bókavörð, eins og hún gæti bezt, og henni þætti hentugast.

Í þessa nefnd voru kosnir:

Skjalavörður *J. Sigurðsson* í Kaupmannahöfn með öllum atkv.

Kennari *H. Kr. Friðriksson* með 16 atkv.

Yfirdómari *J. Pétursson* með 9 atkv.

Voru þá skjöl þau öll, sem nefndinni heyrðu, afhent *H. Kr. Friðrikssyni*, sem þeim nefndarmanni hær, er fleiri atkvæði hafði feingið.

Forseti: Á morgun verður fundur haldinn kl. 11 f. m. Þá verður lesið upp álitsskjal þingsins í jarðamatsmálinu og alþingi að því búnu sagt slitið að þessu sinni.

Fundi slitið.

9. ágúst — Þritugasti og fyrsti fundur.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi var lesin upp og samþykkt.

Forseti: Eftir dagskránni kemur þá fyrst til upplesturs álitsskjal þingsins til konungs um uppástúngu stjórnarinnar um það, hvernig lagfæra megi jarðamatið á Íslandi, og skal eg biðja framsögumann, hinn heiðraða varaforseta, að lesa það upp.

Álitsskjalið var því næst afhent þingmanni Skaptfellínga, *Jóni Guðmundssyni*, sem las það upp, svo hljóðandi:

Til konungs.

Í upphafi þessa alþingis lagði fulltrúi yðar konúnglegu hátignar fyrir þingið „uppástúngu“ eina frá stjórninni um það, „hvernig lagfæra megi jarðamatið á Íslandi“, það er framfór hær yfir allt land árin 1849—50. Þar er að upphafi fallizt á þá meiníngu, sem alþing 1853 leyfði sér að lýsa yfir og fylgja fram í þegnlegu álitsskjali sínu til yðar konúnglegu hátignar 10. ágúst 1853, að þó jarðamat þetta sé óneitanlega með miklum og verulegum ójöfnum, þegar yfir það allt er litið, þá bæði megi og beri að reyna að lagfæra það, og mundi nægja og verða affarabest, að setja til þess þriggja manna nefnd í Reykjavík. En aptur er það í uppástúngu stjórnarinnar tekinn fram sem aðalgalli við uppástúngu alþingis 1853, 1. „að ekki er bent á neina aðferð til að finna, hvað af jarðamatinu þarf lagfæríngar við“, og 2. „eingin viss regla sett til að jafna hinn mikla mismun, sem á matinu er, einkum á sýslunum sín á milli“. Og er í uppástúngunni talið ísjárvert, að fela nefnd þeirri, sem sett yrði í Reykjavík lagfæríngu jarðamatsins, án þess að gert sé við þessum

göllum; og þar næst undir staflidunum *A* og *B* bent til þess, á hvern hátt hær á muni verða bót ráðin.

Þingið kaus 9 manna nefnd til að yfirvega þessa uppástúngu, og komst nefndin brátt að þeirri niðurstöðu, bæði að stjórn yðar hátignar hefði viturlega hugsað þetta mál, og að þingið ætti að þessu sinni að gefa einkar- mikinn gaum þeim tveim aðalaðferðum, sem teknar eru fram í uppástúngunni, stafl. *A*, til þess að geta komizt eindregið fyrir það, hverja einstaka hreppa í einhverri sýslu þyrfti að meta upp aptur. Þessi 9 manna þingnefnd varð nú eptir nákvæmari umræðu um þetta atriði, og með því að yfirfara jarðamatsbækurnar, enn á ný (því flestir þeirra manna voru hinir sömu, sem alþingi kaus til að segja álit sitt um þetta mál 1853) að álíta, að það mundi geta tekizt alþingi sjálfu að tiltaka eindregið þá hreppa, sem þyrfti að lagfæra í jarðamatið og koma því í samhljóðun við matið á öðrum hreppum í sömu sýslu, ef þingið að eins, ásamt hinum áður nefndu 9 nefndarmönnum þess, skipti sér í deildir eptir ömtum og yfirfæri þannig allar jarðamatsbækurnar fyrir hvert amt og neytti svo alls þess kunnugleika og þekkingar bæði til hinna einstöku héraða og jarðamatsins yfir höfuð að tala, sem þingmenn í raun og veru hljóta að hafa flestum öðrum fremur, bæði af því að þeir eru heimilisfastir og hafa um leingri eða skemmri tíma dvalið í hinum ýmsu hêrudum, og einnig af því, að margir þeirra hafa átt beinlínis þátt í sjálfum jarðamatsstörfunum, sumpart sem undirmats og yfirmatismenn og nokkrir einnig sem þáverandi sýslumenn, er leiðbeindu matsmönnum.

Þingið skipti sér því niður í hlutfallsdeildir eptir ömtum, og yfirfór þannig jarðamatsbækurnar, ræddi síðan tvívegis í aðalnefnd allra þingmanna málið og einkanlega allt, sem laut að uppástúngum stjórnarinnar undir stafl. *A*, áður hin áður nefnda níu manna þingnefnd kvað upp álit sitt; en að því búnu var málið ítarlega rætt á 2 aðalfundum á lögskipaðan hátt, og leyfir nú þingið sér að skýra yðar konúnglegu hátign frá þeirri niðurstöðu, er það eptir þenna undirbúning hefur að komizt í þessu máli.

Þingið hlaut að vísu að aðhyllast flestallar þær athugasemdir, sem í uppástúngunni eru gjörðar, og einkum á þau 2 aðalatriði, sem tekin eru fram undir *A* og *B*, en þótt þinginu í fyrsta álitu yrði að finnast það nokkuð varhugavert, að hve miklu leyti því sjálfu mundi að þessu sinni verða fært, að benda til hinna einstöku hreppa, sem nauðsyn yrði að meta á einhvern hátt að nýju, áður farið væri að

jafna matið milli sýslnanna sjálfra, og það af þeirri ástæðu, að þar sem stjórnaruppástúngan (bls. 7) telur sjálfsagt, að á þessu alþingi væri fulltrúi úr hverri sýslu, þá vantaði nú á þingið fulltrúa úr þremur hinum stærri kjördæmum landsins, nefnilega úr Norður-Múla-, Húnavatns- og Ísafjarðar-sýslu, auk Vestmanneyja, eins og að undanfögnu; þetta mátti verða, ef til vildi, því varhugaverðara, sem ekki voru heldur fulltrúar á alþingi 1853, úr þeim 2 sýslum, sem fyrst voru nefndar, þegar mál þetta kom þó til ítarlegrar rannsóknar og meðferðar, eins og í uppástúngunni einnig er viðurkennt. En þrátt fyrir þetta varð þingið að ætla, að ekki mundi þurfa að reka að hinni síðari aðferð, sem í uppástúngu stjórnarinnar (stafl. A, bls. 8) er bent til, til þess að komast fyrir, hvar ólíkt, sundurleitt eða rángt mat ætti sér stað í einstöku hreppum, jafnvel ekki heldur í hinum áminnztu sýslum, sem nú voru hær fulltrúalaugar á þingi, því bæði eru hær nú á þingi ekki að eins fulltrúar úr öllum hinum næstu sýslum báðumegin við þessar 3 sýslur, heldur hafa þeir hinir sömu fulltrúar einnig meiri eða minni kunnugleik í þessum 3 sýslum, af því þeir hafa um leingri eða skemmri tíma átt heimili í hinum næstu sýslum þar við, og einatt átt þar bæði leið um og viðskipti, en aptur getur hæglega að borið, eins og gefur að skilja, þegar hvert kjördæmi má kjósa sér fulltrúa, hvar sem er í amtinu, að fulltrúinn fyrir eitthvert kjördæmi hafi alls einga þekkingu þar til innanhéraðs.

Þingið varð því að komast að þeirri niðurstöðu, að því yrði fært að geta nú tekið fram, eins og ráðgert er í uppástúngunni, bls. 7, þá einstöku hreppa, sem matið væri rángt í eða sundurleitt í samanburði við matið í öðrum hreppum í einni og sömu sýslu, og að það, sem þingið ræði af í þessu efni, hlyti að verða fullt eins áreiðanlegt, auk þess sem þar með yrði komið hjá miklum kostnaði, umsvifum og tímatöf, sem af því hlyti að leiða, ef sú aðferð væri við höfð, sem bent er til í uppástúngunni bls. 8, nefnilega að amtmennirnir, ásamt kosnum mönnum úr hverri sýslu, yfirfæri á fundi jarðamatið í hverjum hreppi, og ákvæði síðan með atkvæðafjölda, hverja þeirra þyrfti að meta upp aptur.

En fyrir nákvæmari rannsókn og umræður þar um í amtsdeildarnefndunum komst þingið einnig að annari mjög verulegri niðurstöðu, nefnilega þeirri, að *engin nauðsyn mundi verða á, að endurmat af þar til útnefndum mönnum — eins og ráðgjört er í stjórnaruppást. bls. 8 — fari fram í hverjum þeim hreppi í einhverri sýslu*, en þótt matið í hreppnum væri sundurleitt við það, sem væri í öðrum hrepp-

um sýslunnar og annaðhvort t. d. töluvert hærra eða töluvert lægra en í öðrum hreppum í sömu sýslu, heldur þyrfti og ætti þessa matsaðferð *einúngis* að hafa við í þeim hreppum, og, ef svo reyndist, í þeim sýslum, þar sem það væri nokkurn veginn ljóst, „að matsmennirnir hafi beitt *ránglega* reglu þeirri, sem gefin var í tilsk. 27. maí 1848 um, að meta jarðirnar eptir söluverði, og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni“. Af því nú þessi skoðun virðist má ske í fljótu máli að vera, ef ekki gagnstæð þeirri, sem sýnist lýsa sèr í stjórnaruppástúngunni bls. 7—9, þá samt töluvert frábrugðin henni, þá verður þingið að leyfa sèr, samkvæmt þeirri meiníngu, sem hèr um varð upp á í amtsdeildarnefndunum, að færa til fyrir þessari skoðun nokkrar ástæður.

Það virðist þá öldúngis rétt, sem í stjórnaruppástúngunni er tekið fram (bls. 7), að nefndinni, sem yrði sett í Reykjavík til að lagfæra allt jarðamatið, mundi hafa orðið of vaxið sakir skorts á nægum og nákvæmum kunnugleika yfir allt land, að geta fundið, hvar matið í hreppunum í einhverri sýslu hafi orðið svo sundurleitt, að nauðsyn yrði á, að því væri breytt, því eptir þeirri undirstöðu, sem jarðamatið 1849—50 var byggt á, þá getur jarðamatið í einstöku hreppum í sömu sýslu sýnt mjög sundurleitt og ósamhljóða, og þó verið öldúngis rétt í sjálfu sèr eptir þeim reglum, sem þá giltu, og þeim mælikvarða til að lagfæra þær, sem þá var almennt við hafður, og mun þingið færa til fleiri dæmi hèr upp á síðar. Þetta getur komið af hinum mjög ólíku og mismunandi landgæðum og kostum eða ókostum hinna einstöku hreppa í einni og sömu sýslunni, sem einmitt hinum skynsömu og kunnugu matsmönnum var fært að taka til greina, og fyrir það eru til ýmsar þær sýslur, þar sem matið í hinum einstöku hreppum *sýnist* mjög misjafnt, að það ekki að eins er óþarft, að breyta fyrir það matsverðinu í sumum hreppum í einni og sömu sýslunni, heldur væri það rángt og gagnstætt aðaltilgáningum, þeim að *lagfæra* jarðamatið, ef svo væri gjört. Í öðrum sýslum á það sèr aptur óneitanlega stað, eptir því, sem amtsdeildarnefndirnar hafa fundið, að matið í einstöku hreppum er *mismunandi*, og ýmist of hátt eða of lágt, og þarf að jafna það; en af því þessi mismunur er auðsjáanlega risinn af því, að sundurleit skoðun og mismunandi og ólíkur mælikvarði hefur verið hafður til að heimfæra aðalregluna í löggjöfinni 1848 fyrir jarðamatinu, en ekki af því, „að *rángt* hafi verið *metið*“ eptir þessum reglum í sjálfu sèr, eða beinlínis gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýsl-

unni“, þá álitur þingið, að ekki þurfi að við hafa þá aðferð til að meta upp aptur slíka hreppa, sem stjórnin hefur bent til á bls. 8, heldur megi nú óhult fela það Reykjavíkurnefndinni, eptir að þingið hefur beinlínis getað bent á, ekki einungis hverjir þeir hreppar eru, sem þurfi að meta upp aptur og koma í fulla samhljóðun við matið á hinum öðrum hreppum í einni og sömu sýslu, heldur og það nokkurn veginn sennilegt hlutfall, eptir hverju hækka eigi eða lækka flesta þessa hreppa, þegar litið er til matsins í allri sýslunni. Það er óneitanlegt, að þetta eykur töluvert á þau störf Reykjavíkurnefndarinnar, sem henni voru ætluð eptir uppástúngu stjórnarinnar, þar sem þetta endurmat í hreppunum í henni er ætlað nýjum mönnum, er yfirvaldið kveðji til þess; en ef svona er að farið, sem hér er nú stungið upp á, þá verður Reykjavíkurnefndin að jafna matsverðið tvisvar á öllum þeim jörðum, þar sem þetta misjafna mat hreppa í milli í sömu sýslunni á sér stað, fyrst til að koma hreppnum í samhljóðun við það mat, sem nú er í sýslunni yfir höfuð, og síðan að koma matinu í öllum sýslum landsins í samhljóðun innbyrðis; en allt um það verður þingið bæði að álíta þessleiðis endurmat í öllum þeim hreppum, þar sem því verður við komið, ekki að eins miklu kostnaðarminna, heldur en ef kvaddir væru til þess nýir menn á hverjum stað, heldur einnig fullt eins áreiðanlegt til undirstöðu fyrir lagfæringu alls jarðamatsins, þegar þetta endurmat að eins fer fram í öllum þeim hreppum, sem þess þarf nauðsynlega við, en það hefur þingið nú treyst sér til að benda á, eins og áður er sagt. Þar til ætlar þingið, að þessleiðis endurmat á fleiri eða færri hreppum, eða að koma jöfnuði og samhljóðun á mat þessara hreppa við aðra í einni og sömu sýslu, ef þeir að öðru leyti ekki reynast rángt metnir eptir reglunni í löggjöfinni 1848 eða gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar í sýslunni, megi allt eins fela Reykjavíkurnefndinni, þegar hlutfallsnefndirnar nú eru búnar að tiltaka þessa hreppa, og í hvaða hlutfalli þeir standa við aðra hreppa sýslunnar, — eins og að jafna matið í öllum hinum einstöku sýslum sín á milli eða koma samhljóðun í matið yfir allt land, því þetta hefur þó stjórnaruppástúngan ætlað Reykjavíkurnefndinni að gjöra, án þess endurmat framfari í neinni sýslu, enda þótt hún fyndist að vera of hátt eða of lágt metin. Því stjórnin hefur, að þingsins áliti, einungis undanskilið þar frá þær sýslur, ef nokkrar væru, þar sem rángt væri matið eptir reglunum í löggjöfinni 1848 og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið við jarðamatið annarstaðar (uppást. bls. 7).

Þíngið skal því næst allraþegnsamlegast leyfa sér að skýra með fáam orðum frá, hversu það, með tilliti til hins ólíka eða sundurleita mats á sèrstökum hreppum í hverri sýslu út af fyrir sig, hefur ýmist komizt að þeirri niðurstöðu, að alls ekki þyrfti, heldur væri rángt, að jafnaður væri alstaðar mismunurinn á matinu í þessu tilliti, þó hann mætti virðast talsverður í augum þeirra, sem skorti nægan kunnugleik bæði til þeirra héraða og jarðamatsins sjálfs yfir höfuð, en ýmist, að þessi mismunur á matinu í sèrstökum hreppum sè sun- staðar svo verulegur, að nauðsyn sè á að jafna hann og koma samhljóðun á matið í þessum hreppum við það, sem er á öðrum hreppum í einni og sömu sýslu, en að slíkur mismunur komi þó ekki af því, að mats- mennirnir hafi beitt ránglega reglunum í löggjöfinni 1848, eða gagn- stætt því, sem fylgt hefur verið annarstaðar, og megi þess vegna fela Reykjavíkurnefndinni að jafna hann; og aptur í þriðja lagi, hvort nokkur hreppur eða sýsla sè svo rángt metin eptir jarðamatslög- gjöfinni, og gagnstætt því, sem fylgt hefur verið annarstaðar, eða líka meðfram frágángur jarðamatsbókanna svo, að naumast verði neinar áreiðanlegar lagfæringar á þeim byggðar, og verði því þann hrepp eður þá sýslu beinlínis að meta upp aptur að nýju af mats- mönnum, sem nú væru til þess kvaddir af amtmanni, á þann hátt, sem segir fyrir í stjórnaruppástúngunni, bls. 8. Í þessu skyni verður þíngið að leyfa sér að taka hær fram stutt yfirlit yfir hið mismun- andi mat, sem annaðhvort sýnist að vera eða er í raun og veru á sèrstökum hreppum í hverri sýslu út af fyrir sig, og skal þess jafn- framt getið, að mismunurinn, sem fram settur er á hreppamatinu, er miðaður við hlutfallið, sem veltur á milli matsverðsins og jarða- afgjaldanna, sem nú eru, samkvæmt alþíngistollsskýrslunum fyrir 1853.

I. í Suðuramtinu.

Skaptafellssýslurnar. Þar virðist að vísu matið misjafnt inn- byrðis í hinum einstöku hreppum, þar sem hlutfallið milli virðingar- verðsins og jarðagjaldanna, sem nú eru, veltur á frá $6\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ af 100; — meðaltalið fyrir báðar sýslurnar er $4\frac{2}{7}$: 100. En eptir þeim sèrstöku kríngumstæðum og mjög mismunandi jarðagæðum, sem eiga sér stað í þessari sýslu, og sem eru greinilega tekin fram í ú- litsskjali sýslumannsins um málið, og svo með sèrstöku tilliti til, að einkum í 2 hreppum (Kleifa- og Leiðvallar-hrepp) þar í sýslu eru nálega allar jarðirnar klaustrajarðir, sem eptir því, sem nú stendur, eru með töluvert lægri leigumála en bændaeignirnar, þá varð þíngið að álíta, að matið í hinum einstöku hreppum í þessum sýslum væri

í viðunanlegri samhljóðun og þyrfti því eingrar sérstakrar breytingar við.

Rángárvallasýsla. Þar veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarðagjaldanna, sem nú eru, á frá $6\frac{2}{3}$ — 4: 100; — meðaltalan fyrir alla sýsluna er $5\frac{3}{8}$: 100. Þegar yfir heila hreppa er litið, þá áleit þingið að vísu, að Fljótshlíðar-, Eyjafjalla-, Austurlandeyja- og Hvol-hreppur mundu vera of hátt, og aptur Holtamannahreppur of lágt metinn í samanburði við hina aðra hreppa í sýslunni. En ekki að eins þinginu varð það auðsætt, að eptir matsbókunum væri Vesturlandeyjahreppur metinn öldungis gagnstætt þeim reglum, sem lögjöfin 1848 fyrirskrifaði, og fylgt var að því leytinu alstaðar annarstaðar í landinu, þar sem sjálfar matsbækurnar bera með sér, að meiri hluta jarðanna í þessum hreppi er alls ekki lýst að einu nè neinu, að jarðirnar eru ekki metnar til verðs nema af þremur virðingarmönnunum af þeim 5, sem til þess voru kvaddir, og að alls ekkert yfirmat hefur átt sér stað í þessum hrepp, heldur varð og meiri hluti þingmanna að vera á því, ekki að eins með tilliti til hins misjafna mats í hreppunum innbyrðis, eins og fyr er getið, heldur einkum vegna þess að allur frágangurinn á matsbókunum yfir höfuð að tala virtist svo ísjárverður, að eingin áreiðanleg lagfæring jarðamatsins yrði á þeim byggð nè eptir þeim komið við, hvorki á neinum hreppi í þeirri sýslu sérstaklega nè á sjálfri henni í heild sinni, nè til samanburðar og lagfæringar á matinu innbyrðis í henni og hinum næstu sýslum. Því þar sem við yfirmatið er breytt undirmatsverðinu á ótal jörðum, og tilfært á ástæðum byggt og síðan útreiknað hlutfall, að hve miklu leyti undirmatsverðið hafi verið hækkað eða lækkað, þá er þetta undirmatsverð, sem þannig er lagt til grundvallar fyrir breytingu þess við yfirmatið, á mjög mörgum jörðum meira og minna mismunandi frá þeirri verðhæð, sem út er færð á jörðunni í undirmatsbókunum; og þegar saman er borin undirmats- og yfirmats-bókin um þetta atriði, þá er þessi mismunur svo verulegur á sumum jörðum, að hann nemur þriðjungi við hið upprunalega útfærða undirmatsverð. Að vísu má ráða það af matsbókunum, að mismunur þessi á að vera risinn þar af, að matsmennirnir þar í sýslu hafa lagt til grundvallar fyrir jarðmatinu þar þá fænaðarframfærslu, sem hver jörð væri fær um, lagt síðan ákveðið dalatal í verði jarðarinnar fyrir t. d. hverja kú eða tiltekna tölu sauðfænaðar, sem hún væri fær um að bera, en að þetta hafi við undirmatið misreiknað á ýmsum jörðum, og því hafi yfirmatsmennirnir ráðið í að laga

þenna misreikning svona í hendi sér fyrirfram og án þess að tilfæra fyrir þeim lagfæringum neinar ástæður, áður en þeir fóru af öðrum ástæðum að færa upp eða niður verð þeirra jarða, sem þess þókti við þurfa. En þetta varð meiri hluti þingmanna að álíta eins frá-leita aðferð að sjálfri sér til, eins og hún er gagnstæð því, sem fylgt hefur verið annarstaðar, og að einkum hlyti að leiða af henni það, eins og fyr er sagt, að eingar áreiðanlegar eður fastar leiðréttingar yrðu byggðar á mati með þessum frágangi, og því yrði ekki hja því komizt, að meta um aptur Rángárvallasýslu á þann hátt, sem stjórnaruppástúningan, bls 8, leggur fyrir.

Árnessýsla. Þar veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarða-gjaldanna, sem nú eru, á $8-4\frac{3}{4}:100$ — meðaltal $6\frac{2}{13}:100$ —, en allt um það fann þingið sennileg rök fyrir, að ekki þurfi að lag-færa þar matið á neinum einstökum hrepp í samanburði við hina, nema má ske í Ölfushreppi, sem áfízt of lágt metinn í samanburði við aðra hreppa sýslunnar.

Gullbringu-, Kjósar- og Borgarfjarðar-sýsla. Í hinum fyr nefndu sýslum veltur hlutfallið milli virðingarverðsins og jarða-afgjaldanna, sem nú eru, á $5\frac{2}{3}-3\frac{1}{2}:100$ — meðaltal $4\frac{1}{2}:100$ —, og í hinni síðar nefndu veltur hlutfallið á $6-4:100$ — meðaltal $5\frac{1}{3}:100$ —; í eingri þessari sýslunni áfízt þörf, að lagfæra matið á hinum ein-stöku hreppum sér í lagi.

II. í Vesturamtinu.

Þingið áfístur óþarft, að breyta matsverðinu eða laga það í nein-um einstökum hreppum, hvorki í Mýra- og Hnappadals-, nè Ísa-fjarðar-, nè Stranda-sýslu. Aptur varð þingið á því, að í Snæfells-nessýslu þyrfti að jafna matið á 2 hreppum, nefnilega Helgafellssveit og Skógarstrandarhrepp, þar eð þeir hreppar væru metnir nálægt $1\frac{1}{2}$ og $1\frac{3}{5}$ of lágt við það, sem virðingin væri í öðrum hreppum sýslunnar; að í Dalasýslu þurfi einnig að jafna matið í 2 hreppum, það er á Hvammssveit og Fellsstrandarhrepp, og hækka það í hverj-um fyrir sig um nálægt $1\frac{1}{3}$, og að í Barðastrandarsýslu yrði einnig að hækka matið í Flateyjarhrepp, svo sem um nálægt $1\frac{1}{8}:100$, og í Rauðasands- og Suðurfjarðar-hrepp um nálægt $1\frac{1}{4}$ hvorn fyrir sig, til þess að koma því í samhljóðun við virðingarverðið, eins og það er nú, í öðrum hreppum í sýslunni.

III. í Norður- og Austur-amtinu.

Þingið áfístur, að ekki þurfi að breyta matinu eða jafna það í neinum einstökum hrepp út af fyrir sig í þessum sýslum: Norður-

Múla-, Þingeyjar-, Eyjafjarðar- og Skagafjarðar-sýslum. Aptur virtust ástæður fyrir því, að í Húnavatnssýslu sè Vindhælishreppur of hátt metinn í samanburði við það, sem er í hinum öðrum hreppum sýslunnar, um frá $\frac{1}{5}$ – $\frac{1}{6}$ af því verði, sem nú er á jörðum í þeim hreppi, og mundi því eiga að lækka virðingu jarðanna þar svo, að það svaraði 20:1 af jarðagjöldunum, sem nú eru í hreppnum yfir höfuð að tala; einnig fundust ástæður til, að breyta þyrfti matinu og jafna það á 3 hreppum í Suður-Múlasýslu í samanburði við aðra hreppa sýslunnar, þar eð Breiðdalshreppur sè of lágt metinn, en Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðar-hreppar aptur of hátt metnir í samanburði við hina aðra hreppa. Þar að auki þókti þörf á, að benda sérstaklega til þess, að staðurinn Hólmar í Reyðarfjarðarhreppi og jörðin Laxamýri í Húsavíkurhrepp innan Þingeyjarsýslu sè með tilliti til hlunnindanna metin eftir allt öðrum undirstöðureglum, heldur en t. d. varpjarðir í Húnavatnssýslu eða í Vesturamtínu.

Þingið ætlar, að því þannig hafi tekizt að tiltaka og nafngreina alla þá sérstöku hreppa, þar sem lagfæra þurfi jarðamatið fyrirfram og koma því í samhljóðun við matið í hinum öðrum hreppum í sömu sýslu, áður en farið er að koma jöfnuði á það sýslna í milli yfir allt land, og verður þingið, eins og skýrt er frá hér að framan, að vera fastlega á því, að þessa leiðrættingu á matinu í hinum einstöku nafngreindu hreppum, að Rángárvallasýslu einni undantekinni, megi allt eins óhult fela Reykjavíkurnefndinni, eins og að jafna matið sýslna í milli, ef hún að eins við leiðrættunguna á þessu hreppamati tekur til greina sumpart það hlutfall, sem þingið hefur fundið sèr fært að tiltaka hér að framan fyrir því, um hvað mikið ýmsa sérstaka hreppa þurfi að hækka eður lækka í matsverði í samanburði við aðra hreppa í sömu sýslu, og sumpart þá reglu, sem tekin er fram í stjórnaruppástúngunni, stafl. B, fyrir því, hvernig rættast muni vera að laga hið sundurleita mat sýslna í milli. Af þessum ástæðum hnigu ályktanir þingsins, eins og sýna niðurlagsatriðin, sem geingu til atkvæða í þinginu og skýrt verður frá hér á eftir, að því, að Reykjavíkurnefndinni einnig yrði falinn þessi starfi.

Hinn annar aðalgalli, sem í uppástúngunni er talinn á uppástúngum alþingis í álitsskjali þess til yðar konúnglegu hátignar 10. ágúst 1853, er sú, eins og fyr er á vikið, að alþing hafi þar einga vissa reglu sett til að jafna hinn mikla mismun, sem á matinu er, einkum sýslna á milli. Þingið viðurkennir nú fúslega bæði galla þenna, og einnig, að naumast muni, þegar á allt er litið, önnur regla

tiltækilegri til að ráða bót á honum, en sú, sem bent er til í stjórnaruppástúngunni, í stafl. B, og varð því þingið að aðhyllast, að nefndin í Reykjavík hefði hana yfir höfuð að tala einnig til þess, ýmist beint eptir henni, eða með tilhlýðilegri hliðsjón af henni, að jafna matið milli sýslanna. En sakir hins nákvæma kunnugleika, sem svo margir þingmanna hafa bæði til ástands jarðeignanna, hins vanalega gjaldlags af þeim og svo annars sèrstaklegs ásigkomulags í hinum ýmsu hèruðum landsins, þá fannst þinginu mjög ísjárvert, ef Reykjavíkurnefndin heimfærði þessa reglu alstaðar beint eptir orðanna hljóðan, og án hvers kyns tilmiðlunar (*Modificationer*), hvernig sem á stæði. Þinginu bæði var og varð það enn fremur ljóst með því að yfirfara afgjaldaskýrlurnar til alþingistollsins, að gjaldgreiðslan á einu og sama ákveðnu álnatali eður vættatali jarðargjaldanna er með tilliti til verðhæðarinnar í dalatali ekki að eins töluvert mismunandi og ólík hær og hvar um landið, eptir því sem nákvæmar voru færð rök fyrir í álitsskjali nefndarinnar til þingsins, svo og, að þessi vægari gjaldgreiðsla á sèr stað í meginhlutanum í einstöku sýslum, t. a. m. í Snæfellsnessýslu, þar sem mikill hluti Arnarstapa- og Skógarstrandar-umboðsjarða er, og í Vestur-Skaptafellssýslu, þar sem mestur hluti fasteignanna eru klaustarjarðir, heldur þekkir þingið einnig svo vel til hins algeinga leigumála í hinum ýmsu sýslum landsins, að það hefur treyst sèr til að benda á einstöku sýslur, þar sem jarðaaafgjöldin, í samanburði við fènaðarframfærslu og önnur jarðagæði, eru töluvert lægri en í öðrum hèruðum. Til þessa áleit þingið að Reykjavíkurnefndin ekki einúngis hlyti að hafa sèrstaklegt tillit yfir höfuð að tala, heldur væri nauðsynlegt, að hún leitaði um þetta atriði fyrirfram svo nákvæmra upplýsinga, sem framast væri auðið að fá, áður hún beinlínis færi að hafa við hina áminnztu reglu til að lagfæra með jarðamatið. Því það gefur að skilja, að þingsins áliti, að þar sem í meginhluta einhverrar sýslu jarðagjöldunum eða greiðslu þeirra er svo sèrstaklega varið, og ólíkt því, sem á sèr stað í flestum öðrum sýslum landsins yfir höfuð að tala, eins og bent er til hær að framan, þar geti beinlínis heimfærsla hinnar áminnztu reglu, sem í uppástúngunni er tekin fram, ekki að eins verið því til fyrirstöðu að jarðamatið í þeim sýslum, sem svo er ástatt, komist í viðunanlega, auk heldur nokkurn veginn rétta samhliðu við matið í hinum öðrum sýslum landsins, heldur mundi það einnig fara í bága við þá aðalreglu, sem bæði stjórnin og alþing 1853 aðhylltist fyrir lagfæringu jarðamatsins, og sem enn er tekin fram í þessari uppá-

stúngu: „*tekjur þær af jörðinni, sem gjöra má ráð fyrir*“; því þessa aðalreglu fyrir lagfæringum jarðamatsins, að því leyti nægar skýrslur og upplýsingar þegar væru feingnar eða gætu feingist til að byggja hana á, verður þingið að álíta, enn sem fyrri, hina eðlilegustu og réttustu, bæði að sjálfri sèr til og af því hún hefur í ýmsum sýslum beinlínis verið lögð til grundvallar fyrir jarðamatinu.

Með þeim tilmiðlunum, sem eru byggðar á framanskriðuðum ástæðum, varð þingið því allraþegnsamlegast að fallast á uppástúnguna, sem nú var lögð fyrir það til álíta, um það, hvernig lagfæra megi jarðmatið, og bæði samkvæmt þessu og allrahæstum úrskurði yðar konúnglegu hátignar 18. maí þessa árs tók þingið í þessu máli eptirfylgjandi ályktanir:

I. (Með 19 atkv. gegn 2):

Að jarðmatið frá 1849--50 verði lagfært samkvæmt uppástúngu þeirri þar um, sem stjórnin hefur nú lagt fyrir þingið, þannig:

1. (Með 13 atkv. gegn 8):

Að öll Rángárvallasýsla verði metin upp aptur á þann hátt, sem segir í uppástúngunni, bls. 8 (sbr. við bls. 7, 1. klausu).

2. α. (Með 19 atkv. gegn 2):

Að þeirri þriggja manna nefnd, sem setja skal í Reykjavík til að lagfæra gjörvallt jarðmatið, verði falið að jafna *fyrirfram* matið í einstöku hreppum, og koma því í samhljóðun við mat annara hreppa í sömu sýslu, —

β. (Með 18 atkv. gegn 3):

Sumpart eptir því hlutfalli, sem þingið hefur bent til, og sumpart með hliðsjón af þeirri aðferð, sem tekin er fram í uppástúngu stjórnarinnar, stafl. B.

a. Ölfushrepp í Árnessýslu.

b. Helgafellssveit og Skógarstrandarhrepp í Snæfellsnessýslu.

c. Hvammssveit og Fellsstrandarhrepp í Dalasýslu.

d. Flateyjar-, Rauðasands- og Suðurfjarðarhrepp í Barðastrandarsýslu.

e. Vindhælishrepp í Húnavatnssýslu.

f. Breiðdals-, Fáskrúðsfjarðar- og Reyðarfjarðar-hrepp í Suður-Múlasýslu.

g. Að hafa sèrstaklegt tillit til matsins á Hólmastað í Reyðarfirði og á jörðunni Laxamýri í Þingeyjarsýslu.

Þessir staflidir voru þannig samþykktir í þinginu, α, b,

c, *g* með 18 atkv. gegn 3; *d* og *f* með 19 atkv. gegn 2, og *c* með 17 atkv. gegn 4.

3. (Með 19 atkv. gegn 2):

Að Reykjavíkurnefndin leiti allra þeirra upplýsinga, sem fánlegar eru hjá yfirvöldum landsins, um hinn mismunandi leigumála jarða í hinum ýmsu sýslum, áður hún beitir reglunni í stjórnarinnar uppástúngu, stafl. B, til þess að koma rættum jöfnuði á matið sýslna á milli og yfir allt landið, og að þessi regla verði löguð (*modificeret*) eptir þeim skýrslum og upplýsingum, sem nefndin þannig hefur útvegað, (með 14 atkv. gegn 7) samkvæmt aðalreglu þeirri fyrir lagfæringu jarðamatsins, sem stjórnin bæði 1853 og nú hefur þar fyrir tekið fram.

II. (Með 18 atkv. gegn 3):

Að þingið, samkvæmt allrahæstum úrskurði 18. maí þ. á. kjósi 2 menn í nefnd þá í Reykjavík, sem samkvæmt tæðum úrskurði á að lagfæra jarðamatið, (og með 16 atkv. gegn 4), að þessir 2 menn verði kosnir með meiri hluta allra atkvæða, sem greidd eru á þingi og gild.

Á hinum næsta aðalfundi eptir að þessi niðurlagsatriði voru samþykkt í þinginu, eins og nú var frá skýrt, gekk þingið til kosningar þeirra 2 manna, er því nú, samkvæmt tæðri ályktun sinni, tölul. II, og allrahæstum úrskurði 18. maí þ. ár bar að kveðja í nefnd þá, sem setja skal í Reykjavík til að lagfæra jarðamatið; voru á þeim fundi auk forsetans 20 þingmenn, er greiddu atkvæði til kosningarinnar, og reyndust gild öll atkvæðin, sem greidd voru, og feingu flest atkvæði og voru því kosnir í nefndina :

Lögfræðingur *Jón Guðmundsson* í Reykjavík, alþingismaður Skaptfellínga, með 18 atkvæðum, og yfirdómari *J. Pétursson* í Reykjavík, alþingismaður Reykjavíkurkaupstaðar (nú á þessu þingi varaþingmaður Strandasýslu), með 15 atkv.

Þessi er skýrsla sú, er þingið allraþegnsamlegast hefur af ráðið með 19 atkv. gegn 2 að rita yðar konúnglegu hátign um afdrif þessa máls í þinginu, og leyfir þingið sèr allraþegnsamlegast að fulltreysta því, að yðar hátign samþykkið náðarsamlegast þær tilmiðlanir í aðalatriðum stjórnaruppástúngunnar, er lögð var fyrir þingið til álita, sem það hefur þannig orðið að álita ómissandi, og að yðar konúngleg hátign leggið fyrir stjórn yðar, bæði að hún veiti sjálf nefnd þeirri, sem nú er sett, allt það traust og fulltíngi, er nefndin

kann að þurfa, og uppáleggi öllum yfirvöldunum hér á landi, eins og alþing 1853 leyfði sér að stínga upp á, að þau láti nefnd þessari allar þær skýrslur og upplýsingar og aðra þá aðstoð í tæ, sem hún kynni að þurfa við til þess að geta leyst sem viðunanlegast og bezt af hendi hinn vandasama og gjörvallt þetta land svo mjög varðandi starfa, sem bæði yðar konúngleg hátign og alþingi hafa þannig falið henni að leysa af hendi.

Reykjavík, 9. d. ágúst. 1855.

Allraþegnsamlegast.

Hannes Stephensen. Jón Guðmundsson.

Eptir að þingið hafði samþykkt álitsskjal þetta, hélt *konúngsfulltrúi* svo hjóðandi ræðu:

Heiðruðu alþingisfulltrúar,
ástkæru landsmenn!

Þegar nú í þetta sinn sá tími er fyrir hendi, að vèr skulum slíta samvinnu þeirri, sem vèr í frekan mánuð höfum átt með oss hér á þessum stað, og að því er komið, að vèr skiljum að samvistum og búumst hver aptur til heimilis síns, má það í alla staði virðast eðlilegt, að vèr rennum augum aptur yfir þenna vinnutíma, og leitumst við að gjöra oss nokkra grein fyrir því, hvernig vèr höfum unnið að þeim starfa, er oss hefur verið feinginn í hendur að þessu sinni, og vèr hú höfum af lokið.

Þing þetta hefur, ekki síður en hin undanfarandi, haft mikið verkefni fyrir hendi; frá þjóðarinnar hálfu hafa því verið feingin til yfirvegunar og meðferðar ýms vandasöm málefni, og sem land vort eru mjög umvarðandi; tel eg þar til helzt læknaskipunarmálið, vegabótamálið og póstgaungumálið. Meðferð þessara mála vona eg að þinginu hafi tekizt svo, að stjórnin eptir þeim bendíngum, sem þingið um þau hefur gefið, á sínum tíma muni geta gjört þær ráðstafanir, og lagt fyrir þingið þau lagafrumvörp, sem horfa megi fósturjörðu vorri, þegar fram líða stundir, til heilla og hagsmuna.

Aptur eru önnur mál, sem þingmenn að þessu sinni hafa borið upp, og sem tekin hafa verið til meðferðar, og feingið hafa afgreiðslu á þessu þingi, þess eðlis, að eins og mèr er það vansèð, hver heill og hamíngja landi voru, eptir því sem nú eru kríngumstæður og ásigkomulag þessara tíma, mundi af því standa, ef þeim yrði framgeingt á þann hátt, sem þingið hefur farið fram á, eins er mèr það

óljóst, hvernig stjórnin muni líta á þessi mál og meðferð þingsins á þeim.

Loksins hafa hér verið tekin til íhugunar og umræðu nokkur mál, sem ekki hafa feingið aðra afgreiðslu en þá, að þingið, eptir lángar umræður, annaðhvort að öllu eður þá að mestu leyti og það af gildum rökum, hefur fellt þau; og má það því telja miður heppilegt, að svo laungum tíma og miklum umræðum hefur verið eytt til þessara mála, sem betur hefði mátt verja til annara vandasamari og meir umvarðandi málefna.

Málefni þau, sem eg, að boði konungs vors, að þessu sinni frá stjórnarinnar hálfu hef lagt fyrir þingið, hafið þér, heiðruðu alþingismenn! flestöll meðhöndlað og afgreitt í þeim anda og í þá stefnu, sem stjórnin hefur ætlazt til, og megum vèr því vona, að tillögur þingsins í þeim muni verða teknar til greina. En af þeim er þó eitt, nl. sveitastjórnarmálið, sem þingið hefur ráðið til lykta á annan veg, en eg hefði óskað, og sem feingið hefur aðra afgreiðslu, en ætla má að samkvæm sè vilja stjórnarinnar, og má það því telja vafalaust, að stjórnin ekki muni finna ástæðu til, að fara þá leið, sem þingið með litlum atkvæðafjölda í þessu máli hefur ráðið henni til; enda get eg, eptir innilegustu sannfæringu minni, ekki talið það fósturjörðu vorri nokkurn skaða.

Þar á móti hefur þingið með elju og alúð starfað að jarðamatsmálinu á þann hátt, er stjórnin hefur tilætlað; svo að eg ekki einungis vona, heldur tel það víst, að nefnd sú, er nú þegar er skipuð til að halda áfram jarðamatsstörfunum, muni í því, er þingið þegar hefur afkastað, geta fundið nægar bendíngar til þess að geta komið á lagfæríngu jarðamatsins, og undirbúið viðunanlega jarðabók handa landinu.

Hvað stöðu mína sjálfs hér á þinginu snertir, þá hefur hún að því leyti verið mér ánægjusöm, sem þér allir, heiðruðu alþingismenn! stöðugt hafið sýnt mér einlægan velvilja, og, þó meiníng mín endur og sinnum hafi ekki í öllu tilliti komið saman við yðar, vottað mér traust í þeim efnum, sem mér hafa þótt þingið og þjóðina mest umvarðandi, og mun eg jafnan geyma það í þakklátri endurminningu. Sèr í lagi hefur hinn háttvirtí *forseti* þingsins í þetta sinni, eins og að undanförfu, auðsýnt mér svo mikinn góðvilja, einlægni, og alúð, að það hefur ekki einungis lætt mér og gjört þægilega stöðu mína hér á þingi, heldur hefur það einnig á margan hátt

verkað til þess, að greiða góðan veg þíngstörfunum, og votta eg honum þar fyrir mínar innilegar og ástúðlegar þakkir.

Hinum öðrum heiðruðu embættismönnum þíngsins kann eg og mikla þökk fyrir þá alúð og þann dugnað, er þeir hafa sýnt í þeirri heiðarlegu köllun, sem þíngið hefur falið þeim á hendur.

Því næst hélt *forseti* svo hjóðandi ræðu:

Heiðruðu landar, elskuðu fèlagar!

Stundin nálgast og er nú þegar komin, að vèr skilja eigum hver við annan, skilja við þau störfín, sem nú um stund hafa sameinað oss, og hver af oss á aptur að hverfa heim til ástvina sinna og heimkynna; vèr fáum ekki varizt að bera þessa skilnaðarstund vora saman við þá, sem fyrir nærri 6 vikum síðan kallaði oss saman; vèr lítum nú yfir þenna stutta spöl tímans með allt öðrum tilfinningum, þegar vèr horfum aptur fyrir oss, en vèr litum fram á hann og hann var myrkur fyrir augum vorum. Vèr sáum þá það mikla, sem fyrir oss lá að vinna, og fundum til veikleika krapta vorra; og þess viðkvæmari var tilfinning þessi, sem vilji vor var einlægari, að gegna köllun vorri vel, að gagnast vorri elskuðu fósturjörðu sem trútt ráðaneyti vors allramildasta konúngs. Þegar þíng þetta var sett, söknuðum vèr þíngmanna frá 4 kjördæmum landsins, söknuðum þar á meðal þess mannsins, sem mest allra og bezt hefur að undanförmu unnið að þíngstörfum vorum, og því var ekki að furða, þó oss miklaðist starf það, sem fyrir oss lá. En í því vèr nú lítum yfir það, sem unnið er, skulum vèr ekki þakka það sjálfum oss, hvort það á nálægri eða komandi tíð fái vægan dóm eða harðan, heldur honum, sem sýnir kragt sinn máttugan í hinum veikum, en með rósamri ánægju skulum vèr til þess líta, sem af oss er unnið, því allir höfum vèr þá fagnaðarfullu meðvitund, að vèr höfum unnið af allri alúð að verki voru, eptir því sem kraptar vorir leyfðu, og þessi meðvitund gjörir oss nú skilnaðinn þægan, heimför vora af þíngi þessu gleðilega, og dómana um verk vor létthæra.

Það ber mér nú, hverjum hið heiðraða þíng sýndi það traust, að fela forsetastörf í þetta sinni, að gjöra þínginu grein fyrir störfum þíngsins, sem þó hverjum þíngmanni eru í fersku minni, og sem tíðindi þíngsins bera óbrigðult vitni um; mörg eru sannarlega og sum mjög umfangsmikil, erfið og árfðandi málefni þau, sem þíng þetta hefur haft til meðferðar; af 7 konúnglegum málum, sem þíngsins álita hefur verið leitað um, og sem öll eru útrædd á lögboðinn

hátt og álitskrár samdar í, eru 2 einkar mikilsvarðandi, og hafa tekið til sín, því nær um allan þingtímann, marga af þingsins beztu kröptum, en það eru sveitarstjórnar- og jarðamats-málin, og þingið hefur eptir skyldu sinni veitt öllum þessum málum svo ítarlega gaum, sem því frekast var unnt, og haft þau í fyrirrúmi fyrir öllum öðrum málum þeim, sem það hefur tekið til meðferðar; af þegnlegum bænarskrám eru að þessu sinni komnar 37 til þingsins: og þó þingið hafi, bæði vegna tímaskorts og þess að því virtust sumar þeirra ekki réttilega nè á hæfilegum tíma bornar upp, vísað 10 af þeim frá, þá hefur það kosið 13 nefndir til yfirvegunar hinum 27, af hverjum sumar lutu að sömu, eða svo líkum málefnum að þær urðu sömu nefndunum afhentar; öll þessi 13 þegnlegu málefni eru á þinginu rædd til lykta á lögskipaðann hátt; 1 þeirra var við síðustu umræðu og atkvæðagreiðslu fellt, svo eingin bænarskrá var um það samín til hans hátignar konungsins; einu veitti þingið þau úrslit, að það með atkvæðagreiðslu fól *forseta* að rita um það bréf til landsmanna, hin 11 eru afgreidd á þinginu á vanalegan hátt og allraþegnsamlegastar bænarskrár sendar konúnginum. Þessi hafa nú verið störf þingsins á vinnutíma þess að þessu sinni, sem varað hefur í rúma $5\frac{1}{2}$ viku, og hversu dæmt kann að verða um störf þessi, fullyrði eg það, að þrátt fyrir sjúkdóm þann, er geingið hefur á þingtímanum og lagzt þúngt á sumia þíngmenn, hefur þó, ef til vill, á eingu þingi voru meiru verið afkastað, enda hafa allir ótrauðir unnið, og einginn dregið sig í hlè; og það hefur verið mèt sönn gleði að sjá, hversu ítarlega nefndirnar hafa reynt að upplýsa málin í álitum sínum, og þíngmenn síðan með allri einurð, greind og hlutdrægnisleysi í umræðum sínum.

Með hjartanlegri tilfinningu votta eg yður nú öllum, heiðruðu alþíngismenn! elskuðu félagsbræður! þakklæti mitt fyrir þann eindregna góðvilja, ástúð og umburðarlyndi með ófullkomnun minni, er þér allir án undantekningar hafið sýnt mèt; sú var og eina vonin, sem styrkti mig, þegar eg gánga varð undir vanda þann, sem þér í upphafi þingsins sæmduð mig með; og hún hefur mèt ekki brugðizt fram til þessarar stundar.

Hinum heiðraða varaforseta, sem vegna sjúkdóms míns varð að bæta um tíma störfum mínum ofan á sínar miklu þíngannir nú, eins og vant er, votta eg alúðarfyllst þakklæti mitt fyrir alla þá aðstoð, er hann hefur veitt mèt svo góðfúslega og ljúfmannlega. Þingsins heiðruðu skrifurum, sem með svo einstakri alúð og árvekni hafa

stundað verk köllunar sinnar á þínginu, og þar með svo ósegjanlega mikið lætt mér starf mitt, er þeir hafa haldið öllu því, sem til ritstarfanna heyrir, í fastbundinni orðu og reglu, kann eg minar innilegustu þakkir; góðvild þessara heiðursmanna skal mér aldrei gleymast.

Að lyktum flyt eg hinum hæstvirta *konúngsfulltrúa* lotníngrfullt og hjartanlegt þakklæti mitt fyrir þann staka, ómetanlega, góðvilja, er hann hefur sýnt mér á þíngi þessu á hinn mannúðlegasta, og honum svo eiginlega, hátt; en eg finn mér ekki að eins skylt, að þakka honum alla þá góðvild, aðstoð og umburðarlyndi, er hann hefur sýnt mér, heldur einnig í alls þíngsins nafni flyt eg nonum alúðarfyllst þakklæti fyrir margfalda aðstoð, er hann hefur veitt því til að lætta og flýta störfum þess, fyrir mörg heilræði, er hann hefur gefið því til að greiða úr því, sem vandasamt kom fyrir, og vísa á stundum málunum á rétta leið. Það munu forsetar þínga þessara, það munu þíngin sjálf ætíð viðurkenna, að einginn styrkur er þeim þvilíkur, sem mannúðleg aðstoð viturs og góðviljaðs konúngsfulltrúa.

Stundin er þá komin, elskuðu bræður! að vèr skilja eigum samvistir og samvinnu, allir um stundarsakir, sumir að líkindum að öllu; fyrir vort elskaða föðurland höfum vèr unnið það, sem unnið er, og hjörtn vor allra óska þess nú, að unnið hafi verið því til gagns og sóma, en þó einginn af oss ásaki sig um, að hann hafi vanrækt það, sem í hans valdi stóð, þá finnum vèr það allir, að kraptar vorir eru veikir og vitsmunir vorir hálfverk; því snúum vèr allir hjörtum vorum til hans, hvers krapturinn er og ráðið, og fyrir tróni hans sameina sig bænir vor allra, að hann farsæla vilji vora elskuðu fósturjörð, blessa, styðja og styrkja stíptun þessa, hverrar einasti tilgáangur er heill og heiður Íslands.

Að því búnu mælti *konúngsfulltrúi*:

Í nafni konúngs lýsi eg þá yfir, að þessu alþíngi er slitið!

Þá kallaði einn þíngmanna:

*Leingi lífi konúngur vor, **Friðrik hinn sjöundi!***

og tóku þíngmenn undir það, allir í einu hljóði.

Síðan var geingið af þíngi.